This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ

CARDINALITIUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS,

JUSSU CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM SERENISSIMI DELPHINI,

AC

SERENISSIMORUM PRINCIPUM BURGUNDIÆ, ANDIUM, ET BITURIGUM.

HUIC EDITIONI ACCESSERE

VITA HORATII CUM DACERII NOTIS, EJUSDEM CHRONOLOGIA HORATIANA, ET PRÆFATIO DE SATIRA ROMANA.

EDITIO VICESIMA QUINTA, PRIORIBUS LONGE EMENDATIOR.

LONDINI:

IMPENSIS LONGMAN, REES, ORME, ET SOC.; T. CADELL; BALDWIN ET CRADOCK; J. RICHARDSON; C. J. G. ET F. RIVINGTON; E. WILLIAMS; J. M. RICHARDSON; HURST, ET SOC.; J. DUNCAN; HAMILTON ET SOC.; WHITTAKER, TREACHER, ET SOC.; W. JOY; SIMPKIN ET MARSHALL; BLACK, YOUNG, ET SOC.; T. ET T. BOOSEY; J. SOUTER; COWIE ET SOC.; J. HARRIS; POOLE ET EDWARDS; E. HODGSON; SEELY ET BURNSIDE; HOULSTON ET FIL.; ET STIRLING ET KENNY, EDINÆ.

1831.

Lh 8.200.20

HARVARD COLLEGE LIBRARY
BEQUEST OF
JOHN STRACHAN LAWRENCE
AUGUST 8, 1924

LONDINI:
TYPIS GILBERT ET RIVINGTON,
ST. JOHN'S SQUARE.

Q. HORATII FLACCI

VITA,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

Q. [a] Horatius Flaccus in Venusio Apuliæ oppido natus est. [b] Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eò quòd in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4. ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cottâ et Manlio Torquato iterum Consulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. [g] Athenis cùm versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. [h] Tum victus, et bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poësim animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit; ac per eum subinde

[a] Lib. 2. Satirâ 1. versu 35.
[b] Lib. 1. Sat. 4. et 6.
[c] Lib. 3. Ode 21. Epod. 13.
[d] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
[e] Lib. 2. Epist. 1.
[f] Lib. 2. Epist. 1.
[g] Lib. 2. Ode 7. Lib. 3. Ode 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
[h] Lib. 2. Epist. 2.
[i] Lib. 1. Ode 18. Lib. 3. Ode 16. Epod. 1.

cum Augusto reconciliatus, utrique valdè charus ext liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teste, primùm Quæstorius fuit, post veniam ab Augusto impet [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque bat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fi suo, quem describit Lib. 1. Epist. 16. [m] Hinc scriben epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. [n] frugalitatem cum munditiâ dilexit. [o] Fuit corporis brevi et obesus. De ingenii scriptorumque eleganti est quod dicam, cùm tot secula non sine admiratione caverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suav cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus vei dicacitatem urbanam, quâ nihil solertius et sagacius. tuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii mar Suetonio scribentis 59. [p] Augustum hæredem palàr cupavit. Humo conditus est in extremis Esquiliis, Mæcenatis tumulum.

[k] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[l] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
[m] Sueton. in Vitâ Horatii.
[n] Lib. 1. Ode 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 5.
[o] Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Ep 20.
[p] Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI

VITA,

E SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore: ut verò creditum est, salsamentario: quum illi quidam in altercatione exprobrâsset, Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem! *Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victisque partibus, veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Augusto in gratiam insinuatus, non mediocrem in amborum amicitiâ locum tenuit. Mæcenas quantoperè eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate,*

> Ni te visceribus meis, Horati,
> Plus jam diligo, tu tuum sodalem
> Hinno me videas strigosiorem.

Sed multò magis extremis, tali ad Augustum elogio: Horatii Flacci, ut mei, esto memor. *Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem scripto significat:* Antè ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum: nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam, et nos in epistolis scribendis adjuvabit. *Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam*

suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus, gratiâ, pauca subjeci. Sume tibi aliquid juris apud quam si convictor mihi fueris. Rectè enim et nc feceris, quoniam id usûs mihi tecum esse volui, si tudinem tuam fieri posset. *Et rursus:* Tui quale memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro auc incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Ne si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nc ἀνθυπερφρονοῦμεν. *Præterea sæpe eum, inter al* putissimum penem et homuncionem lepidissimum *unâque et alterâ liberalitate locupletavit. Script ejus usque adeò probavit, mansuraque perpetuò cr non modò Seculare Carmen componendum injunxer Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorun eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libri intervallo quartum addere. Post sermones verò le dam, nullam sui mentionem factam ita sit questus:* I tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scripti potissimùm loquaris. An vereris ne apud poster tibi sit, quòd videaris familiaris nobis esse? *Ex Eclogam, cujus initium est;*

> Quum tot sustineas et tanta negotia solus,
> Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
> Legibus emendes: in publica commoda peccem,
> Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis et ipso in Satyris describitur, et ab Augusto hâc Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem eg cusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consu reri autem mihi videris ne majores libelli tui sin ipse es, sed si tibi statura deest, corpusculum nc Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus v tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.

Vixit plurimùm in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas et Elegi, sub ejus titulo, et Epistola prosâ oratione, quasi commendantis se Mœcenati. Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares; Epistola autem obscura; quo vitio minimè tenebatur. Natus est VI. Id. Dec. L. Cottâ et L. Torquato Consulibus. Decessit V. Cal. Dec. C. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo Consulibus, post nonum et quinquagesimum annum; hærede Augusto palàm nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, juxta Mœcenatis tumulum.

V. CLAR. AND. DACERII

NOTÆ

IN

VITAM Q. HORATII FLACCI.

Q. HORATII FLACCI vita, è Suetonio.] Hanc vitam disertè adjudicat Suetonio in Notis suis ad Epist. 1. Lil verbis, *Augusto increpanti Horatium, quòd non ad se quoq scriberet, ut Suetonius auctor est, imprimis cum laude C excusat.* At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hîc Sueto ut peritum lectorem haud temerè fallat.

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. I. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.
.....
Et v. 85. *Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim*
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer .....

Ut verò creditum est, salsamentario.] Salsamentarium pr cupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un charcutier*, Angli A I A SELLER OF SAUSAGES, qui parat venditque farcimina, toma genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem!] vicio irridebantur salsamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhe ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor,) *sequentiam significatio fit, cùm res quæ sequuntur aliquam r tur, ex quibus tota res relinquitur in suspicione, ut si sals filio dicas. Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere soleba*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Trib tum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Vide quod narrat ipse Epist. 2. Lib. II.

Scriptum Quæstorium comparavit.] Lege *scribtum* pro s Vide Notas nostras ad v. 36. Sat. 6. Lib. II.

De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.

adde quod scribit Liv. cap. 46. Lib. IX. et A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

Ac primò Mæcenati—in gratiam insinuatus.] Hæc ita narrantur, quasi Horatius non innotuerit Mæcenati, nisi post impetratam demum ab Augusto veniam, et comparatum scribatum Quæstorium. At istud Suetonio nunquam excidisset. Mæcenate enim deprecante, Cæsar ignovit Horatio, eique bona suo fisco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarium suorum, quocum negotia sua communicaret; quemque in otio suo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas strigosiorem.] Non placet ista lectio. Proculdubio scripserat Mæcenas, *Ninno me videas strigosiorem*, eamque lectionem secutus est doctissimus Vossius. Fuit iis temporibus Nin. Crassus poëta quovis pumice aridior, eamque ob causam istiusmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè significat titulum, lemma, præfationem concisam, breviarium, quo quis, quid sibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatissimus et infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Augustus omni tempore, post autem bellum Hispanicum, impendio magis gravescere cœpit ejus valetudo. Post istud igitur bellum constat eum hanc epistolam ad Mæcenatem scripsisse, Horatioque obtulisse munus epistolarium.

Ab istâ parasiticâ mensâ.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domesticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hîc irridet Augustus ut Mæcenatis parasitum, quasi ei esset assiduus conviva.

Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit.] In primis notatu dignum est, quod hîc observat Suetonius. Rara est in principibus ejusmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non nisi rarissimas iis præberi occasiones. Adeò in paucos incidunt, qui officia ampla et honores ultrò sibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri posset.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis suæ excusatione, illum honorem sibi ab Augusto oblatum recusâsse. Jam enim consenuerat, unde etiam sequitur hoc ei non oblatum fuisse ante bellum Hispanicum, ut suprà dixi.

Septimio.] Idem est Septimius, quem alloquitur Hor. Ode 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Undque et alterâ liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Augusti in se liberalitate, quod tamen silentium non est ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Augusti similes, qui omnibus suis subjectis benefecit. Quorsum igitur pro seipso seorsim gratias ageret, quum essent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujusmodi gratiarum actio gloriam principis

amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis commendetur. Itaque Horatius, quâ erat prudentiâ, nih misit, quo demonstraret imperium universum Augusto accep lisse felicitatem suam, neque quenquam fuisse civem Rom ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Drusique.] Quod quidem fe et 14. Lib. IV.

Eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex lo vallo quartum addere.] Qui credit omnes Odas Lib. IV. a scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto fuisse quartum librum edere, illasque Odas quas ex ipsiu composuisset, iis adjungere quas jampridem fecisset, necdum edidisset. Vide Notas ad Oden 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit et obesus.] Quod ipse dic Lib. II. ubi se affirmat esse staturæ non ampliùs bipedalis.

Vixit plurimùm in secessu ruris sui.] Hibernos menses quam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ parten in Tiburtino suo: quem locum prætulit Tarento, quod ostenc Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem et Sabinum, illam Tiburtinis accensent, alii Sabinis; quod fieri solet urbibus, et montibus qui duabus regionibus interjacent. S sium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquit Sat. 1. Lib. II.

> .....*Lucanus, an Appulus, anceps,*
> *Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*

Et Ode 4. Lib. III. eâdem de causâ ponit montem Vul Apuliâ et extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Sueto similem apud Catullum, qui de rure suo, quod in eâdem reg et Horatii rus erat, dicit,

> *O funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,*
> *Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est*
> *Cordi Catullum lædere: at quibus cordi est,*
> *Quovis Sabinum pignore esse contendunt:*
> *Sed seu Sabine, sive veriùs Tiburs,* &c.

Domusque ejus ostenditur circa Tiburni lucum.] Is est lucus, de quo Ode 7. Lib. I.

> *Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda*
> *Mobilibus pomaria rivis.*

Fuit autem Tiburnus Catili et Coræ frater, qui quam con urbem, Tibur ex nomine fratris sui maximi natu nuncup Virgil. Lib. VII. Æn.

Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares.] Egregium loco Suetonii judicium. Ex eo, quòd vulgares sunt hi Elegi,

illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant damnantque, ideo tantùm, quia quod pulcherrimum est à Genio ipsorum abhorret maximé. Quò plura reperissent in his elegis humilia et inepta, eò impensiùs contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prô dolor! quanto cum ipsorum dispendio periêrunt! Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subdititios; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quòd obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque verò commentatorum, et interpretum culpâ, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo sensu quem ipsi affinxerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc est, octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 688. 63. annis ante natum Christum.

L. Cottâ et L. Torquato Coss.] Dicente ipso Ode 21. Lib. III.

O nate mecum consule Manlio!

Et Ode 13. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Decessit C. Martio Censorino et C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante natum Christum. Errat igitur Suetonius, cùm dicit *post quinquagesimum nonum annum.* Ab octavo enim Decemb. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt ampliùs quinquaginta septem anni minùs undecim diebus. Nisi hæc sit potiùs culpa librarii.

Hærede Augusto palàm nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta vivâ voce dicta, modò Testator hæredem suum nuncupârit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare testamentum, septem testibus adhibitis, et suâ voluntate coram iis nuncupatâ, sciat hoc perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, adeóque sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, ut Horatius, superstes cùm esset, nihil in scriptis reliquerit, quo testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum

affectu dilexit, tantaque in se merita ejus erant, ut nefas ess lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquisse. Nullo p ignoscendum adeò inhumano facinori. Si ita nefariè ingra non tam æstimarem scripta, quàm ipsum auctorem aspernar adeò pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoqu Videamus an historia nobis aliquid suggerat, quod eum crimine silentii istius, quod quidem primò tam suspectu odiosum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mæcenati fuit, enumerat primò omnia felicia, quæ Augusto eo anno c Cúmque demonstrâsset priores octo menses nihil ei præ eventus dedisse, addit finem anni non respondisse principio que Mæcenatis derepentè interrupisse prosperorum seriem, usque mensem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non octavum mensem contigit. At quamvis statim post eun exactum contigisset (quod tamen non constat, cùm Dio no quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigesimum septi Novemb. non fuisset Horatio spatium primis lacrymis abs Itaque constat eum non diu superstitem fuisse amico s autem aliud facere potuisset, quo clariùs demonstraret, q menter eum dilexerit? Tum proculdubio id præstitit, aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mæcenatem scriber loso morbo laborantem et mortem optantem.

Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam; non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si astrologis advocatis de natali suâ horâ consultâsset non potuisset de suorum temporum cum Mæcenatis tempor sensu feliciùs ariolari. At ille magis perspectas habuit amic quàm fatalis sui sideris vires. Neque difficile est vera vatici in tuo arbitrio situm sit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRONOLOGIA ANNORUM HORATII

PER CONSULES:

DIGESTA E DACERIO.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.			Natus est Augustus.
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Ode IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Crassus II.
699	52	12	Appius Pulcher L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Messala

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSUL
701	50	14	Cn. Pompeius Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpiti
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæsar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pate proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, et morum integr corruptissimâ civitate servare posset.

706	45	19	Q. Fus. Calenu P. Vatinius
707	44	20	C. Cæsar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæsar IV. Q. Fab. Maxim
709	42	22	C. Cæsar V. M. Antonius

Cæsar in Curiâ Pompeii confossus. C. Octavius (qui po gustus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Pansa A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Oct assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedon tens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis H Vide Ep. II. Lib. II. Horat. scribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Pla

De hoc Consulatu Horatius Ode XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, et in Bruti exercitu ver Aderat pugnæ Philippensi, inde fugit *relictâ non bene parm* prælio Romam redit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium tur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus C. Calvisius

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
715	36	28	Appius Claudius C. Norbanus
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa L. Caninius, *et post ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. eâ de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius M. Cocceius Nerva

Menas, relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Ode IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. *August. cogna.* L. Cornificius

Pompeius in Phrygiâ trucidatur. Pompeianis jam secundùm venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Oden VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. et VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius

Bellum civile Antonium inter et Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Oden. XVI.

722	29	35	C. Cæsar Octav. III. Messala Corvinus

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Ode I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembris. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Ode IX. Lib. V. Sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæsar Octav. IV. M. Crassus

Alexandria capta. Mors Antonii et Cleopatræ. Facta est Ode VI. et XXXVII. Lib. I.

724	27	37	C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primùm sub Augusto clausum. Dedit Hor. Oden XII. Lib. I. et circa hoc tempus Oden VI. Lib. III.

725	26	38	C. Cæsar Oct. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæs. Octav. Facta est Ode II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: quâ de re composita est Ode XXXI. Lib. I. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Oden III. Lib. III.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSUL
726	25	39	{C. Cæsar Oct. {M. Agrippa II

Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cùm eâ expeditione comitaturum se crederet, scribit Oden VI Verùm proficiscenti principi Arimini occurrunt Britannor bellum deprecantes. In hanc profectionem scripsit H XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pr oratione ad Senatum habitâ, contendit ut per Patres s depositò Imperio, reliquam ætatem in otio degere: in tum argumentum Odes XVI. Lib. II. Cæsari delatum nomen.

727	24	40	{Augustus Cæsa {Statilius Tauru

Scripta est Ode X. Lib. II. Ode XI. Lib. IV. Ep. V Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque et Sat. II. VIII. IX. et X. Lib. I. Primam item Lib. II.

728	23	41	{Augustus IX. {M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occ cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridate gustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phra Ode XXVI. et XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Od Lib. III. Clauditur Janus jam sub Augusto secundùm.

729	22	42	{Augustus X. {C. Norbanus

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægy fecto, mittit. Facta Ode XXIX. Lib. I. Moritur Quintili Poëta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scri Oden XXIV. Lib. I. Mæcènas Liciniæ amore captus, paulò pòst duxit. Huc spectat Ode XII. Lib. II. Victa Parthorum à Phraate defectio. Ode VIII. Lib. III. Aug Hispaniâ reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Redi celebrat Ode XIV. Lib. III. Huc etiam referri potest Ode Lib. I.

730	21	43	{Augustus XI. {C. Piso

Non sine ratione hunc annum spectare videntur Ode Lib. I. Ode XIII. Lib. II. Ode XIX. et XXIX. Lib. III.

731	20	44	{Cl. Marcellus {L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione et Licinio Murenâ, (cuj Mæcenati nupserat,) in Augustum conjurantibus, sumptum.

732	19	45	{M. Lollius {Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut sequente ineunte, scripta est Lil XX. Mæcenati, qui jam decem ampliùs annos urbi præfect succedit Agrippa.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
733	18	46	{M. Aurelius {P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem missus, Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum restituit. Signa Romana, quæ Parthi Crasso et M. Antonio abstulerant, reddita, Romamque remissa, Hor. scribit Lib. I. Ep. III. IV. et VII. ut et paulò antè Od. XIX. et XXX. Lib. I. Od. II. Lib. II. et Od. IV. Lib. III.

734	17	47	{C. Sentius Saturninus {Q. Lucretius

Debellatum in Hispaniâ per Agrippam, res à Tiberio in Oriente gestæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgilius Athenas proficiscitur. Megaris in morbum incidit, Brundusii moritur: Româ discedentem prosecutus est Hor. Ode III. Lib. I. Huic anno etiam supponi possunt Ode IX. Lib. II. et Sat. V. Lib. II. nec minùs commodè anno 728.

735	16	48	{Cn. Lentulus {P. Lentulus
736	15	49	{C. Furius {C. Silanus

Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulò antè paraverat Hor. ut et Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. et Ep. XIII. Lib. I. et Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri possunt.

737	14	50	{L. Domitius {P. Scipio

Augustus Cæsar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quò liberiùs cum eâ degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippâ, aut potiùs pro Messalâ Corvino, qui, ad id munus minùs idoneus, eam paucis diebus tenuerat; hujus anni est Ode I. Lib. III. Ode II. et X. Lib. IV.

738	13	51	{M. Drusus Libo {L. Piso

Sicambri et Rhæti per Drusum et Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

739	12	52	{Cn. Lentulus {M. Crassus

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avidè exoptantes. Facta est Ode II. et V. Lib. IV.

740	11	53	{Tiberius Nero {Quintilius Varus

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius, Victoriam, quam sedecim aut octodecim mensibus antè de Vindelicis, Rhætis, et Sicambris reportârant Drusus et Tiberius, cecinit. Ep. VII. et X. Lib. I. non longè ab hoc tempore absunt.

741	10	54	{M. Valer. Messala {P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Drusi et Tiberii de Vindelicis, Rhætis, et Sicambris victoriæ. Scripta est Ode XV. Lib. IV. quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec meliùs potuit quàm in Augusti laudibus finem facere.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSUI
742	9	55	{P. Fab. Maxi {Q. Ælius Tul

His Coss., ni fallor, Augustus Lollium C. Cæs. Nepoti rum præfecit; hâc de re scribit Horat. ad Lollium E Lib. I.

743	8	56	{Jul. Antonius {Q. Fab. Maxi

Jul. Florus cum Tiberio in Pannoniâ versabatur, hui Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum: non li eorum, quorum tempus est incertum, ullum post hunc s tuisse scribi.

744	7	57	{Cl. Drusus {Q. Crispinus

Drusus tricesimo ætatis anno in Germaniâ moritur.

745	6	58	{M. Censorinus {Asinius Gallus

Mensem Sextilem ita dictum, quòd à Martio vetere anni Sextus esset, *è suo cognomine* Augustum *nuncupavit, mu Septembrem* (quod maluerant patres et amici) *quo erat nu hoc sibi et primus Consulatus, et insignes victoriæ obtigisse*

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcen et post paucos dies insecuta est Horatii, mors. Atque quæ de vitâ, scriptis, et morte Horatii compertiora habuim Nam opera ejus dimidiam plùs partem incerti sunt tempor bus plerique præclarè egisse nos putamus, si quando hanc Oden, Epistolam, &c. illam vel hanc tempore antecessisse ve fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

TESTIMONIA

VETERUM SCRIPTORUM

DE

HORATIO.

OVID. Lib. 4. Trist. Eleg. 10.

ET tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos posset cùm superare modos.

PETRON. Sat.

Homerus testis et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas.

LUCAN. Poëm. ad Calp. Pisonem.

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horatî.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multò est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.....Lyricorum idem Horatius ferè solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et plenus est jucunditatis et gratiæ, et variis figuris et verbis felicissimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poëmata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc tumet, nunc semipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus, nunc ferebatur in Iambico

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcæo potior Lyristes ipso.

Comment. Vet.

Horatii satira inter Lucilii et Juvenalis satiras media e. et asperitatem habet ut Lucilius, et suavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epistolic. Quæst. Lib. 2. Epist. 9.

Horatius in satiris placidus, lenis, quietus, monet sæp castigat; sed ita præclarè tamen hoc ipsum, ut in eâ par nihil possit supra eum.

MANUT. Epist. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poëtis modò judicare aliquid possit, Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenii vel sententiarum palmam non tribuit?

TAN. FAB. Epist. Lib. 1. Cap. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro suâ elegantiâ et i banitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. De Re Poët.

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores sunt solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solùm dicen humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: veri sublimi maximè commendandi.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Alios aliis rebus duci : se laude poëseos, præsertim lyricæ.

MÆCENAS, atavis edite regibus,
O, et præsidium, et dulce decus meum :
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

O Mæcenas, orte à majoribus proceribus, ô et meum columen, et chara *mea* gloria; sunt *plerique*, qui decurrentes gaudent conspergi pulvere Olympico,

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex spondæo, duobus choriambis, et pyrrhichio vel iambo; sicque scandere licet :

Mæcē | nās ătăvīs | ēdĭtĕ rē | gĭbŭs ;

vel isto modo faciliori,

Mæcē | nās ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs.

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecœnas*, ut quidam è vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minùs Agrippâ, Cæsari charus.* Vell. Paterculus. *Vir ingeniosus, et magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervásset felicitas*, inquit Seneca, Epist. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus propriè atavus dicitur. Plaut. Pœn. 1, 2. 5.

Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus.

Qui his superiores sive anteriores sunt, *Majores* appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus, quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus; quamvis etiam illorum nescio quam, et quo situm fundamento seriem contexant; ut Mæcenati pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certè divites quosque et primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infrà Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, et præsidium.*] Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed et Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela : Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mæcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentiâ atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate : *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi et mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipso cursu, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum Collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen : Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, saltus, palæstra : sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cæstus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores, Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuâque immunitate donabantur; adeò ut Olympionices esse censeretur aliquid majus quàm Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemeæi. Annui quidam, ut Pythii,

et *quos* meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates:

Collegisse juvat: metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:

ANNOTATIONES.

quinquennales Olympici et Isthmii; Nemeæi tertio quoque anno fiebant; plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades ea spatia seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400, ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Pisam et Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georg. 3. v. 18. et seq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici à Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni (nam variæ sunt opiniones) in Isthmo seu in angustis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemeæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemeæâ sylvâ leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemeæâ sylvâ defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant et ingenii certamina; videlicet poëtarum, victores, heroas, et athletas, certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero; qui et in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas et reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metaque.*] *Meta* lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu è lato in acutum erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Metamorph. 10. v. 106.

——— *Metas imitata cupressus.*

In Circo Romano metæ primùm ligneæ; ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor et summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. Ψ. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto et Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat septies. Auson. Epitaph. 35.

Phosphore clamosi spatiosa pe
Septenas solitus victor obir

Propert. lib. 2. Eleg. 25. v. 25.

Aut priùs infecto deposcit pra
Septima quàm metam triver

Græci duodenum flexum not Olymp. Od. 3. δωδεκάγναμπτ Pyth. Od. 5. ποδαρκέων δ τέμενος. Non prætermittam Britannorum in regendis currib dustriam ac solertiam, ad qua diano et exercitatione assuesceb *clivi ac præcipiti loco incitatos e ac brevi moderari et flectere, e currere, et in jugo insistere, et rus recipere citò possent.* Cæsa lib. 4. cap. 33. meminit et Juve 126.

5. *Palmaque.*] Athletis qui thia, Nemeæa, Isthmia vicissent, honores tribuebant, ut *non mod stantes cum palmâ et coronâ ferre* et cùm reverterentur in suas ci rigis triumphantes inveherentur galibus à Republicâ constituti spatio fruerentur. Hæc Vitruv. verò signum victoriæ passim apu tuitur, ex Plutarcho, propterea ejus natura ligni, ut urgentibus busque minimè cedat. Unde es Epigramma:

Nititur in pondus palma, et co
tum:
Quóque magis premitur, hoc ma

6. *Terrarum dominos.*] Ista v accipiunt de Romanis, qui fueri Ludis Circensibus, scilicet ob i *Romanos rerum dominos;* nonnul vitam et fortunam Olympionic simam, quæ et in proverbium liùs tamen alii ad ipsos *Deos* o tores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorur videtur evehere. Hinc et lib. 4. *Cœlestes* appellantur Olympionic

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobil* illud aptissimum populi epithet *tium.*] A Romulo, qui post mo theosin Quirinus vocatus, Quir sunt dicti;

Sive quòd hasta Quiris priscis est

Ovid. Fast 2. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Tribunatu, Quæsturâ, Ædilitat Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. ligunt iteratos Magistratus; nonn

Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis:
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoüm pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus

illum, si congessit in suum granarium quicquid colligitur ex areis Libyæ: gestientem scindere sarculo rura paterna, nunquam deducas *de proposito, etiam promissione* opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ *undas* pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum *ventum* pugnantem *cum* aquis *maris* Icarii, commendat quietem, et agros sui pagi: paulò pòst *tamen* resarcit naves laceras, paupertatis impatiens. Est *alius* qui non contemnit cyathos *vini* Massici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinæ ac litui mixtus, et bella matri-

ANNOTATIONES.

et congeminatos plausus in theatro, quales Mæcenati gratulatur Horatius, Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Possideat Libycas messes, &c.

Apud Pindarum Λίβυα πυροφόρος, *Libya tritici ferax:* Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis insignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta secta terantur et arescant.* Festus verò ait esse *locum vacuum, quasi exaruerit, et non possit quidquam generare.* Hinc et areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falculæ incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sarcloir*, Angl. A WEEDING HOOK.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentissimis scilicet illis, vel toto Asiæ regno, ubi Attalus, Pergami rex, floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quam Populum Romanum judicârit à se instituendum. Hinc et splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13. v. 22.

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricatâ ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris insulâ, de quâ postea fusiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabe* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus confecta est. Festus.

14. *Myrtoüm.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima, sic appellatur ex Plinio, ab insulâ parvâ, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt sic appellari à Myrtoo quodam in mare istud præcipitato: vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hîc afferri videtur, quia naufragiis infestum, nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas et scopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum insulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapso. Ovid. Fast. 4. v. 283.

Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem, vernaculè SOUTH-WEST, inter meridiem et occasum. Virgil. Æn. 1. 89.

—— *Creberque procellis*
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator rusticam laudat vitam, dum ingruit tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut priùs, lucro inhians.

19. *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum. Nominisque et uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum, et stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè. *Arboisier.* Angl. THE STRAWBERRY-TREE.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, et quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ et libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tuba est et incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. Tuba directa, sic à tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. 1. v. 98.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus Detestata.*] Per quæ nempe orbantur viris ac filiis.

et *quos* ...
calidis, ...
tollit ad ...
res. Hu...
norum ...
evehit

quin...
tert...
qui...
cu...
va...
pr...

Manet sub Jove frigido
... conjugis immemor:
... catulis cerva fidelibus:
... eretes Marsus aper plaga...
... hederæ præmia fron...
... superis: me gelidum n...
... que leves cum Satyris c...
... populo; si neque tibias
... cohibet, nec Polyhymnia

...NOTATIONES.

... Cic.
... est:
... ari
... docet
... Deorum
... tamque
... ad
... ad
... Vide
... Hic spectat
... qui visu me-
... Gall.
... THAT
... ii, qui à
... Gall.
... qui gardent
... venaturi sylvas
... conclu-
... confecta retia.
... Italiæ popu-
... in quibus

... *præmia frontium.*]
... eximii, quique in
... victores fuerant:
... immortalitatem car-
... ille viror hederæ,
... quia Poëtæ Bac-
... sunt, ob enthusi-
... more interdum cor-
... ad condenda car-
... noster postea asserit
... vivere carmina, *quæ*
... Virgil. Eclog. 7.

... *ornate Poëtam.*
... Felicitate me
... inde beatum, ut
... contingunt.
... meditando et con-
... Nam
... *et otia quærunt.*
... ur Nymphæ cum
... id est, profundæ et

eruditæ cogitationes doctis viri
centes et insinuantes.

31. *Satyris.*] De his postea
Rustica Numina sunt, quorum
corporis humanam effigiem, inf
exhibebat; cæterùm rerum om
nem habere atque hominibus im
Fauni, Sylvani existimati sunt.
gilii Eclogâ 6. in quâ Silenus
rerum naturâ et origine solerter
Luciani Dialog. 26. cui titul
Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2
mano capite, sed cornuto cal
auribus, depressis naribus, villos
antiquis pinguntur. Plutarchus
refert, per Thessaliam et Macedo
descendente Syllâ, non longe D
nâque Apolloniâ, apud Nymph
quemdam locum, colle virenti ac r
obdormiscentem Satyrum, quale
toresque effingunt, captum fuis
ductus ad Syllam per varios inte
rogatus, quis esset, nihil quod i
respondit; tantùm vocem asp
equino et hirci balatu mixtam
astantes ipseque Sylla obstupef
dimiserunt. Sanctus autem Hi
vitâ Pauli Eremitæ scribit, tem
stantini visum toti Alexandriæ
rum: præterea sancto Antonio
occurrisse homuncionem adur
fronte cornibus asperâ, cui extr
in caprarum pedes desinerent;
verò quis esset respondisse: Mor
unus ex eremi incolis, quos del
Faunos, Satyrosque appellat et c

32. *Secernunt populo.*] Supra
lem imperitamque turbam attoll
sacrum à profano segregant. Lib

Odi profanum vulgus et a
Si neque tibias Euterpe cohibet,

mihi suam opem non negent M
pridem confectæ ex ossibus cruru
rum gruis, cervi, &c. et hinc n
Scaliger. poëtic. lib. 1. cap. 20. P
Musarum una, tibiarum inventri
men autem sortita à cantûs su
delectando: εὖ *bene*, et τέρπε
Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter M
neris obtinet, ut multos canat h

Lesboüm rĕfugit tendĕre barbiton.
Quòd si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

dere lyram Lesbiam. Quòd si me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelso capite.

ANNOTATIONES.

rumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Allis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus et Sappho è Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus lib. Od. 32. et lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. et seq.

35. *Quòd si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poëtas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintillianus, lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia; Poëtam infra deum, et supra hominem esse.

ODE II. AD AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jam satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater: et rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:

Jupiter jam in terras immisit sat nivis et horrendæ grandinis; vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ Romæ terrorem incussit.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, et duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām sā | tis tĕr | rīs nĭvĭs | ātquĕ dīræ.

Quartus est Adonicus, è dactylo et spondæo.

Tērrŭĭt ŭrbĕm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum et iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia, Horatius commemorat: cùm autem solerent prodigia et portenta procurari et expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cùm ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Div. 2. n. 19.

Nam pater altitonans, stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis, atque diræ Grandinis.] Postquam à Cæsio et Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis et grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Diod. lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis adulatoriè noster aliique ejus sæculi Poëtæ scripserunt: Augusti gratiam captantes, qui omnium *bellorum initium et causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Suet. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris.....quam bello Philippensi pro ultione paternâ suscepto voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeóque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ Grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres, et prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione et aliis. Seneca Quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, et significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet et placata est, soliusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit, Jupiter quidem, sed ex concilii sententiâ; nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodest, at non impané. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in concilium Diis quos superiores vocant: et manubia hæc tertia incendit et vastat, mutatque statum privatum et publicum quem invenit, &c.*

4. *Urbem.*] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

Alias etiam nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita; quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio, qui locus fuerat columbis cognitus, necnon damæ timidi nataverunt *in* mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis *Numæ* et ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante; dum *hic* fluvius, Jove indignante, nimiùm indulgens uxori Iliæ dolenti

Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ
Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natârunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimiùm querenti

ANNOTATIONES.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, et aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco; altera Niliaca unius mensis sub Hercule et Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessaliâ tempore Deucalionis et Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has poëtæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. et seq. Sic et alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefactâ è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis largè imbribus, maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illîc foret, interierit, præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam, arcâ emissam, Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet: serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrhæ.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ Regis; qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari; acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satir. 1. v. 81. et seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cùm Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit poëta, gregem suum seu vitulos marinos, deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι Phocæ.

9. *Piscium et summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat colu hoc persuadeas rerum naturæ cons* Scaliger. Quasi verò bene palun intelligi queant, quas in arboribu dificare. Quid porrò quod scribi Octav. cap. 94. Cæsare sylvam c borem palmæ in omen victoriæ se è quâ soboles enata paucis diebus ut non modò æquipararet matrem tegeret, *frequentareturque columb*

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex e bidum, ut fit; seu quòd, ut scribit 7. 31.

Vorticibus rapidis, et multâ flav Retortis Littore Etrusco viole Retroactis Romam versùs aquis, ab ostio maris Tyrrheni sive Etru influit; quâ exundatione vastitater minari Tiberis. Huc pertinet quo lib. 45. flumina quædam in Italiâ c partes fluxisse, Augusti temporibus innumerabiles è mari in continer per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Num secundi Romanorum regis, Palatiu Curia Pompiliana et Regia vocabat ligunt alii cætera Numæ opera seu publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dio lib. 2. Templa duo Romæ habe alterum à Romulo, alterum à Num conditum, medio spatio Capitoliu Palatium, unis mœnibus utroque co

Templa.] Abusivè pro æde qu augusta, sive augurio consecrata, at erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, q rebus omnibus vestitur: vel quia v Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ u querenti de nece Julii Cæsaris sil guinei. Ilia jussu Amulii in Tiberi lunt quidam, præcipitata, huic proi nupta fertur: ab eoque indulgentiùs dicatur.

Jactat ultorem; vagus et sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,
Uxorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ meliùs perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minùs audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus,
Augur Apollo.

præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum littus errat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient *aliquando* Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves: discentque bella *civilia*. Quem deorum populus invocet labente Republicâ? quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minimè suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen? ô Phœbe fatidice, obsecramus *ut* succurras, albos humeros nube velatos *habens*.

ANNOTATIONES.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversùs fatum Tiberis ruit? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Romæ pulcherrima et religiosissima quæque demolitur, cùm Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis et Pontificis. Ovid. Fast. 3. 705.

At quicunque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant pontificale caput.

At non probat quòd uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere quòd Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plùs æquo deditus et indulgens. Virgil. Æneid. 4. v. 226.

—— *Pulchramque uxorius urbem*
Extruis——

21. *Audiet cives, &c.*] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fædata, et mutuis vulneribus cives absumpti, juventusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quòd Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam ampliùs, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate et summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Et n. 29. *Vesta, quasi focus urbis . . . . ei colendæ Virgines præsunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia bene multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem minorem annis sex, majorem quàm annos decem natam, capi fas non esse; patrimam et matrimam esse oportere: neque linguâ debili, sensuve auriùm diminutam, aliâve quâvis corporis labe insignitam, nec quæ ipsa, aut ejus pater emancipatus sit, aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur, &c.*

Minàs audientem.] Præ irâ graviori ac ferè implacabili, tum ob effusum impiè sanguinem sibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, qui summum Sacerdotem violârant, absque ullâ numinum reverentiâ. Ovid. Fast. 3. v. 700. ita Vesta loquitur:

—— *Meus fuit ille sacerdos.*
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias, precamur.*] Invocat præcipuè Apollinem, qui et Trojanis pridem, et pòst Romanis semper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch in Cæsare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigiosus*, inquit, *Solis defectus oceiso Dictatore Cæsare, totius pænè anni pallore continuo.* Virg. Georg. 1. v. 466.

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cùm caput obscurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

Seu vis potiùs *adesse*, ô blanda Venus, circa quam Joci et Amores volitant: seu abjectam prolem atque posteros respicis, *O Mars Romanæ gentis* parens, eheu bello nimis diuturno satiate: qui gaudes vociferationibus, et galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci. Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, *tu* alatus filius benignæ Maiæ, sinens te dici vindicem *Julii* Cæsaris: tardè remigres in cœlum; diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum. Ama potiùs hîc ingentes triumphos, et appellationem parentis auctorisque:

Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat, et Cupido
Sive neglectum genus, et nepotes
Respicis, auctor,
Heu nimis longo satiate ludo;
Quem juvat clamor, galeæque lævæ,
Acer et Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diuque
Lætus intersis Populo Quirini;
Néve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat. Hîc magnos potiùs triumph
Hîc ames dici pater, atque princeps:

ANNOTATIONES.

33. *Erycina.*] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Iŭlo Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in ædem ipsi sub hâc appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quòd Venus Cæsaris dicta sit genitrix; et ab eo dicatâ etiam Æde, singulari cultu honorata, in castris denique ejus tessera fuit *Genitrix Venus;* sicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus.*

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque adeò gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu.

38. *Galeæ læves.*] Ardente scilicet bello sæpius contrectantur et poliuntur.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hîc aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ regis adversùs Jul. Cæsarem: de quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum suos perterritos.... .....confirmabat.....cùm expectatio adventûs Jubæ terribilis esset, &c.* Non malè quidam censent reponendum hîc, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiæ et Romani exercitûs milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes et alieni.

41. *Sive mutatâ*, &c.] Augustus, quòd valdè ingeniosus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio et fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse, assumptâ juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantùm novemdecim, interfectus est.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mer

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. C et 29. antea cit. Ovid. Fast. 3. interfectores tale nefas ausi, inqu *Morte jacent meritâ. Testes es Et quorum sparsis ossibus albe Hoc opus, hæc pietas, hæc pr fuerunt Cæsaris, ulcisci justa per arma*

45. *Serus in cœlum redeas.*] annos Augusto exoptat, ejusqu opemque Populo Romano neces amabilem asserit Poëta. Vide S cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueto 25. *Curules triumphos tres egit, Actiacum, Alexandrinum, contin nes. Bis ovans ingressus urbem lippense, et rursus post Siculum b*

50. *Hîc ames dici pater.*] Ex S cap. 51. nullo magis honore læt gustus, quàm cùm ab universis consensu *Pater patriæ* consalut enim cognomen afferenti, manda tis, Valerio Messalæ lachrymans i *Compos factus votorum meorum, P. habeo Deos immortales precari, q consensum vestrum ad ultimum vit perferre liceat?*

Atque princeps.] Corn. Tacit. cap. 1. *Lepidi atque Antonii arm tum cessere: qui cuncta discordiis c nomine Principis sub Imperium* Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps S est sexto Consulatu; eo more, qui, in ntum Populi in Rep. statu, receptu*

Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impunè in equis vagari.

ANNOTATIONES.

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, et ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quòd urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga,

Ita te *salvam* ducant Cypri Domina, et Helenæ fratres, astra fulgentia, et parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Iapyge;

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondæo, choriambo, et pyrrhichio. Ita scanditur:

Sĭc tĕ | Dīvă pŏtēns | Cўpri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter, constans è spondæo, duobus choriambis, et pyrrhichio:

Sĭc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră.

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis et elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet et sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat Heroicus ille spiritus, quem in poëtâ nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis et voventis. Sic te Dii ventique integram servent, precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneïdos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum, insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter et Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, et erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An quòd, ut opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, et navis insigne erat et tutela? An quòd Veneris stella navigantibus utilis? An quòd fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus et imperium obtinere? Virgil. Æn. 5. v. 800. Neptunus ita Venerem alloquitur.

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist. 16. v. 23.

Illa (Venus) *dedit faciles auras, ventosque secundos,*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor et Pollux. Leda Tyndari Laconiæ regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux et Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor et Clytæmnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Porrò quòd à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberâssent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti; et hinc *lucida sidera:* in astris nimirum recensentur Castor et Pollux: eorumque stellæ, cùm simul apparent, salutares: cùm solitariæ, graves et noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. et infrà Od. 12. hujus libri Annotat.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitatus et fluens, adeóque id quod ventum appellamus. Alii meliùs exponunt de Æolo, qui ventorum rex et pater dictus, quòd ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ et Vulcaniæ, Italiam inter et Siciliam positæ. Plin. lib. 3. cap. 8. et 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam legunt *obstructis*, sed malè. Homer. modò cit. Odyss. 10. κατέδησε *ligavit.* Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversùs Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut *eum* sospitem applices ad littus Atheniense, ac tuearis *partem* dimidiam animæ meæ. Is *profectò* circa cor habebat lignum tresque æris *laminas*, qui primus mari sævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Austri: quo nullus *est* dominator in Adriatico *mari* potentior, sive concitare sive placare fluctus velit. Quid mortis genus formidavit,

Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur et æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truc
Commisit pelago ratem
Primus: nec timuit præcipitem Afr
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem N
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult fret
Quem mortis timuit gradum,

ANNOTATIONES.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëtâ nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quòd nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroïcorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali et Australi; ubi longè præclarissima et nominatissima civitas caput extollit: *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat. n. 13.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico suo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego sensi animam meam et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: et ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. v. 22. et infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur et æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis et ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committe dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut septem, si sit latissima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quàm quòd homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robur.] Pro quâlibet re duriori usurpatur. Virgil. Æneid. 7.

——— *Æternaque ferri*
Robora.

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus, navem primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eâque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus et Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. et Libanio primi Corinthii naves concinnârunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab ὕειν sunt, quòd pluvias ferant eæ stell fronte Tauri collocatæ: Latinis S tur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 11

Rabiem Noti.] A meridie fla bulosus et humidus, et hinc Græcè *νοτὶς humor* dicitur. Vi cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Ma* patet ex rerum situ et naturâ, *Dux inquieti turbidus Adriæ.* A criticè Jul. Scaliger, *Austrum*, in *cæteros ventos summum habere mare Adriaticum scribit Horatius falsum intelliget quisquis sciet Adri excurrere in Vulturnum, cujus i crescit Ionio subinvecto Adriatic quoque subjectum est qui ex alto spi autem ex devexiore parte flans Apen tur: quamobrem non subruit, sed ra* Parthenius ex Petro Medinâ Hisp nauticæ et ventorum rationem luc vestigavit, egregiè Poëtam nostru vindicat. *Austrum*, inquit, *arbit rectè ait Horatius.* Nam etsi nor Notum excurrat Adriaticum mare Scaliger, nihilominus ita se hal minùs ab Austro quàm à Vulturno citari. Enimvero principales qui duas quartas habent (ita loquuntu ventorum periti) ergo Vulturni q sunt, una ad Subsolanum, altera a respicit. Porrò hujusmodi venti pri integri octo referuntur: intra quo quos medios vocant, *Non profectò q spiritu ac vehementiâ ferantur quà quòd in eorum medio describantur.* vehementes esse quartas quàm p perspicuum fit. Hæc illi.

Adriæ.] Adria seu Adriaticum m sinus Venetus inter Italiam, Græci cumque, longè porrigitur ad Septen

17. *Quem mortis timuit gradum.*] tres gradus mortis afferunt, fatum, casum: alii mortis accessus intelligu parum ad rem. Nostra videatur int

Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem æthereâ domo
Subductum, macies, et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.

qui sine lacrymis aspexit *pisces* monstrosos nantes, ac mare intumescens, et Acroceraunias, rupes naufragiis famosas? Frustrà Deus providus terram segregavit à mari disjungendo, si naves sceleratæ transeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cœlo subreptum, terras invasit macies et frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis antea dilatæ passum acceleravit. Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non concessis.

ANNOTATIONES.

verior quò simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet, accipe, fluctibus submergi, à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere et mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur; quo quidem fati genere tantùm non absumpti sunt Orestes et Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde et aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame, reflantibus et contrariis diu ventis, nimirum in navigatione longiori: sive cùm aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia et immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quòd crebro fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς *fulmen* et ἄκρον *summum.* Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens vulgò, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Linguetta.* In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi verò illis sè ultro committunt. Bene poëta Græcus ait: Quantò est dulcior mater quàm noverca, tantò esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo postea Ode 16. et lib. 2. Ode 13. Scribit Theophrastus idcirco dici Prometheum hominibus dedisse ignem cœlo dereptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. et aliis, Prometheus Caucaso affixus fingitur, quòd ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulò incumberet. Et quòd exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicâsset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans, optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis et non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio.....labor et afflictio spiritûs: et qui addit scientiam, addit et laborem.*

29. *Post ignem æthereâ, &c.*] Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus sæculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Procem. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipsa desiit.*

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissi-

Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam: et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

Perrupit Acheronta Herculeus la
Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitiâ: 1
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

ANNOTATIONES.

mus erat et perquam ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolâsse Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herc* inferorum fluvius pro ipsis ir ponitur synecd. De Hercule, bus, alibi nos; cit. verò Diodo cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipsum petimus.*] quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigan lib. 2. Od. 12. et 19. lib. 3. Od

ODE IV. AD L. SEXTIUM.

Veris descriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptat

Aspera hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri; et machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum; neque prata albescunt pruinis candidis. Nunc Venus Cytherea choreas agit ad Lunam super lucentem:

Solvitur acris hyems gratâ vice
Favonî;
Trahuntque siccas machinæ carinæ
Ac neque jam stabulis gaudet pecu
tor igni;
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus,
Lunâ:

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, vel spondæi: tres ultimi sunt trochæi. Sic.

Sōlvĭtŭr | ācrĭs hў | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs
| ēt Fă | vōni.

Secundus quisque versus est Archilochius, constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes spondæus vel iambus: secundus semper iambus cum syllabâ: tres postea sequuntur trochæi: sic,

Trāhūnt | quĕ sĭc | cās | măchĭ | næ căr | inas.

Nonnulli tricolon faciunt Oden hanc, et sic distinguunt versus:

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris et Favonî;
Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra, quæ priùs hyeme et frigore constricta fuerat, jam resolvitur et aperitur grato reditu vernæ tempestatis: in quâ et areolæ florum explicant sese; et mare, gelu antè præclusum, jam adiri et navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete, Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. et seq.

Favonî.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem. *Zephyris.*

2. *Trahuntque siccas, &c.*] J ad mare subducuntur naves quæ in sicco positæ fuerant, extra a valibus. *Machinæ*, instrumenta viores quæque moles facilius mov Marcel. palangas vocat, et sic d *langæ*, inquit, *dicuntur fustes ter bus subjiciuntur quando attrahu gus; vel cùm ad litora subducunt*

5. *Cytherea.*] Cythera hodie maris Ægæi ad oram Pelopon templum Veneris antiquissimun *therea* cognomen.

Choros ducit Venus, imminente lunii lætitiam et sacra hîc plures sicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At Apriles Veneri sacras intelligunt ab aperiendo dictus convenit li hujus Odes afferuntur. Alii Cale accipiunt, sive matronalia, de Fast. 3. Nam quamquam mati festus, inquit Marcilius, et nihil viros austeros quidem et negoti lætus erat hilarioribus quoque r neriis, ut Flacco et similibus, pa cantillare partem lætitiæ inter Ve gaudentibus spectare Nympharu mulierum cœtus et choros.

Imminente Lunâ.] Incipienten telligunt interpretes mox citati:

Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cy-
Vulcanus ardens urit officinas. [clopum
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire
myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare
lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum ta-
bernas,
Regumque turres. O beate Sexti, [longam.
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare
Jam te premet nox, fabulæque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quò simul meâris,
Nec regna vini sortiere talis:

Charites verò cum Nymphis pulsant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam sive hœdum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum casas atque regum palatia. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos incipere spem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, et Inferi celebratissimi, et Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii,

ANNOTATIONES.

magis placent alii, qui Lunam provectiorem ac desuper lucentem explicant, adeóque nolunt ipsas hîc accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant et saltant Nymphæ, Gratiæque, tres, Aglaia, Euphrosyne, Thalia: Sannazar.

Tum manibus simul implicitis per gramina festas
Exercent choreas: alios aliosque reflexus
Inter se lætæ repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, et alternâ quatiunt vestigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætnâ monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cœlo Terrâque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii. Vulcano adesse ministri dicuntur et ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuisse barbaros et prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. et Virg. Georg. 1. v. 471. et Æn. 8. v. 418. et seq. Nomen. à κύκλος *circulus*, et ὤψ *oculus*, quòd unum haberent oculum in fronte instar circuli. Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in insulam Lemnum, claudus è casu factus; ubi officinam instituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætnâ monte apud Siciliam: alii in Hierâ, quæ una est è Vulcaniis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum et unguentorum usu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. 1. Cic. de Naturâ Deor. 3. Vide et lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.*] Legunt alii *agnâ, &c.* et magis Latinitati et elegantiæ congruum volunt. Certè nodus in scirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam servavit, ut et probaretur ab Augusto, et Consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebrosique Inferi. Infrà Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque Manes.] Infernales Dii per antiphrasin *Manes*, id est, boni dicti, sæpius usurpantur pro ipsis Inferis, de quibus tam multa fabulantur et jactantur. Vide Epod. 5. v. 94.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum angustam ob frequentiam animarum eò descendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμένηνα κάρηνα.

Capita mortuorum levia et evanida.

Virg. Æneid. 6. v. 269.

Domos Ditis vacuas et inania regna.

Quò simul mearis.] Cùm illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini sortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem, seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte et talorum jactu. De eo nos amplius, lib. 2. Od. 7. 25. ad ea verba, *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Asinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cic. in Verrem 5. *Iste*

neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus *amore* ardent jam cuncti juvenes, et paulò pòst puellæ fervescent.

Nec tenerum Lycidam mirabere, qu
ventus
Nunc omnis, et mox virgines tep

ANNOTATIONES.

Prætor severus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset, iis legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat. Plutarchus in Apophthegm. refert Agesilaum in compotatione magistrum convivii, sorte creatum, requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: *Si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii præfectus et rex dictus est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione factâ, Rex ita jubet: *infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac tesseris j
Pers. Sat. 3. vers. 48. et 49. di
ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his a
sius.

19. *Tenerum Lycidam.*] F
rum quem deperibat Sextius.

20. *Tepebunt.*] Missâ quor
pretatione subtiliori, sic explico
inardescent amore Lycidæ puer
verit.

ODE V. AD PYRRHAM.

Miseros esse amatores Pyrrhæ; se ex ejus illecebris velut è enatâsse.

Quis adolescens exilis, delibutus unguentis suaveolentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter rosas sub jucundâ specu? Cujus gratiâ flavos crines nodo colligis, ornatu simplex? Eheu, quoties deplorabit *violatam* à te fidem, Deosque inconstantes, et non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confisus *te fore* semper vacantem, semper

Quis multâ gracilis te puer in rosâ
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? Heu, quoties
Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ
Qui semper vacuam, semper amabile

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quisque est Pherecratius heroïcus trimeter, è spondæo, dactylo, spondæo: sic,

Grātō | Pȳrrhă sŭb | āntrō |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multâ, &c.*] Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obesus. Gallicè, *de belle taille.* Angl. SLENDER-WAISTED. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student Demissis humeris esse, vincto corpore, ut graciles sient. Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt, deducunt cibum. Tametsi bona est naturâ, reddunt curaturâ junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 12. in fine.

5. *Simplex munditiis.*] Veste
nimis exquisitas aut magnificas:
muliebri. Terent. Phorm. 1, 2. 54
*chra, et quò magis diceres, nihil
menti ad pulchritudinem.... Ves
&c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venerem,
antea faventes, postmodum verò c

Aspera nigris æquora, &c.] All
verte perpulchram. Plaut. Asin. 1
lier mare acerrimum. Sicut in n
ita sæpe amantis animus derepent

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc
graviter Scaliger, levi profectò rati

Insolens.] Insuetus. Cicer. de
*requiruntur à me quorum sim insol
rus.* Cæsar Bell. Civ. lib. 2. cap.
*in oppido multitudo insolens belli,
otii.*

9. *Aureâ.*] Pretiosâ velut aur
optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios an
habentem.

Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites. Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

gratam, ignorans ventos instabiles! O infortunati, quibus haud expertis fulges! Murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, et vestes madidas, affixisse *in æde* Numinis mari dominantis.

ANNOTATIONES.

11. *Nescius auræ Fallacis.*] Nondum sciens quàm crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

—— *Varium et mutabile semper*
Femina.

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quàm sunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm sis futura paulò pòst acerba et immitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impuné. Pyrrham deperii quoque; sævam expertus, post multa mala, tantùm non perii.

Tabulâ sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde et in ædibus sacris appendebant tabellam, in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatârant. Virg. Æneid. 12. v. 769.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

ODE VI. AD AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere: se esse conviviis tantùm et amoribus canendis aptum.

Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis alite,

Varius, Homerici cantûs ales, te dicet strenuum, et victorem hostium,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in bello præclarè gestas describat summus quisque Poëta; non ego, tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui se bellè fecisse existimant, cùm per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulsè, ierint.

Vario.] L. Varius Poëta non è vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, et alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. lib. 10. ad nos pervenerunt pauca tantùm fragmenta. Macrobius lib. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Incubet et Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item,

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quà velit ire, sed angusto priùs ore coërcens,
Insultare docet campis fingitque morando.

Item, c. 2.

Cæa canis umbrosam lustrans Cortinia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra;
Sævit in absentem, et circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulò anté: *Vare, tuum nomen.*

Fortis, et hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, et victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum sumpsit,* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa, vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere solitus erat, multum se huic debere sententiæ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quasi volucri grandiore, seu Cycno, cantum sublimem pariter et sonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat ὄρνιθας μουσῶν, *aves musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro pennâ, calamo, stylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortasse è Mæoniâ, regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroïci carminis Princeps et quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro

et quicquid militet, te imperante, fortiter egerunt navibus aut equis. Nos, ô Agrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, et musa citharæ non bellicosæ præses, me prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis *poterit* celebrare, ut decet, Martem armatum loricâ adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano sordidum? vel Diomedem æqualem

Quam rem cunque ferox navibus au
Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicer
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyss
Nec sævam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum p
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, et tuas
Culpâ deterere ingeni.
Quis Martem tunicâ tectum adam
Dignè scripserit? aut pulvere Troïc
Nigrum Merionen? aut ope Palladi

ANNOTATIONES.

Epicæ, Heroïcæ, eximiæ Poëseos facultate et spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus aut equis.*] Seu navali seu terrestri prælio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatûs robore præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat; res præclarè gesserat in Hispaniâ, Thraciâ, Germaniâ; ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio. lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa; virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parandique sed usi scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, et per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens.* Et postea, *Insigne classicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit et Virgil. Æneid. 8. v. 682.

Parte aliâ, ventis et Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 5. *M. Agrippam in Siciliâ post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit:* huc et pertinet cusus duplex denarius, quorum unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civicâ et rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ verò Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prosperè.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. et Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15, &c.

5. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans,* ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regum regi: sed nec Dîis quidem. Nam et Apollini Hectorem protegenti r Hom. Iliad. 20.

7. *Cursus per mare.*] Longa gationem Ulyssis. *Duplicis,* su Græcis διπλοῦς, *duplex,* aliud aliud sentiens. Legunt aliqui c cum Prisciano l. 1 et 7. referunt navigationem per Oceanum, et r raneum; vel ad bis decennalem spage. Animadverte, lector, Ho honorem, cujus est Ilias de Ac de Ulysse.

8. *Sævam Pelopis domum.*] T funestam. Pelops à Tantalo pa Agamemnon ab Ægistho, Clyt Oreste filio cæsi sunt. Adde Th jugulatos ab Atreo, ipsique patr cibum, quod Sol ne videret, refi Horatius notare vult hîc Thy artis tragœdiam à Vario, ut ja compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modest commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui gravioribus idoneos versus lyric Alcaïcos, ostendit Pindarus; nc pluribus Odis, maximè verò 4. 1 &c. ad Pisones denique sic scribi

Musa dedit fidibus Divos puero

---

13. *Martem tunicâ, &c.*] Vi loricâ armatos forti durâ insta vel ipsum Martem, quem Homeru loricâ.

14. *Pulvere Troïco Nigrum.*] ter dimicantem, et non indecoro jani campi coopertum et quasi ni

15. *Merionen.*] Quemlibet vi gloriosum, Merionis similem; a tam inclyti, ut Marti par jactaret Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydeiden Sup* Diomedem Tydei filium, quem su semper juvit, Diisque non inferior ut et Mars et Venus ab eo vulnei tur: quin et immortalem fecit,

Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui; sive quid urimur,
Non præter solitum leves.

Dîis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversùs adolescentes; *sive* liberi sumus, sive ardemus *amore* aliquo, more *nostro* inconstantes.

ANNOTATIONES.

Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 335. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11. 276.

—*Ferro cœlestia corpora demens*
Appetii, et Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras et tenuiora argumenta tractare duntaxat et canere amamus.

ODE VII. AD MUNATIUM PLANCUM.

Aliis aliæ placent regiones: sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ solicitudines.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenem, vel Ephesum, aut muros Corinthi inter

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroïcus; quinque primi pedes sunt vel spondæi vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri sive Heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longè remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; et alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annot. ad vocem *Plance.*

Claræ Rhodon.] Rhodus insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, emporium est nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, et inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum, atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aëris salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem, nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes, discendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epist. 1. et in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; sed parum pressi et nimis redundantes. Rhodii saniores et Atticorum similiores.* Anno salutis reparatæ 1300. equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; servârunt ad ann. 1522. quo à Turcis pulsi Melitam concessere, et exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui et eadem appellatio, viz. *Metelin*, à Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, et situ, et descriptione ædificiorum, et pulchritudine in primis nobiles Mitylenæ; agri jucundi et fertiles, &c.* Vide et Strab. lib. 13. et Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem, *Eleganter et magnificè ædificatam, sed non prudenter positam. In eâ quippe, dum flat auster, incolæ ægrotant; dum Caurus, tussiunt; dum septentrio, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci (qui unus è septem Græciæ Sapientibus), Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ioniâ sita est ad littus maris Ægæi et sinûs Ionii, versùs ostia Caystri fluminis: portum habet valdè commodum, arcemque munitissimam. In eâ celebratum est Concilium generale tertium anno salutis reparatæ 431. sub Cælestino Papâ, adversùs errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo, toto orbe celebri; ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est me-

duo maria posita, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt *Poëtæ*, quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta *illustris ob* patientiam,

Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Ap
phos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intac
urbem
Carmine perpetuo celebrare, et
Undique decerptæ frondi præponere
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque M
Me nec tam patiens Lacedæmon,

ANNOTATIONES.

dio sita, inter duo maria, Ægæum et Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære et figulinâ celebrabatur: *Totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. et Agrar. 2. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Græciæ, sic ut terra claustra locorum teneret, et duo maria navigationi diversa pænè conjungeret, cùm pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ verò infamiâ laboravit, adeò ut Corinthiaci dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus audita Laïs meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille, et respondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illâ natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotiâ, sed nobilitavit maximè Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnassi juga, fons Castalius, et præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus, commune omnium oraculum, in alto Parnasso, urbs non mœnibus sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu et religione celebratissimum intra urbem non manu extructa, sed nativa præcipitia munivere.* Hæc ille. Admirabilem porrò Gallorum stragem Brenno duce Delphos impiè oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessaliâ locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam et Olympum decurrebat; colles erant dextrâ lævâque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. l. 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum postea Od. 21. et lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper canunt Athenas et olivam Palladi sacras, nihilque nôrunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam; cùm, Neptuno equum proferente, Pallas oleam, quæ præstantior visa et judicata est, produxisset.

Palladis urbem.] Athenæ doctrinæ parentes: Pallas auter scientiis præesse cognoscitur: rum si urbs ista illius veluti pr Quòd si fabulari juvat, vid. Ap Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyc doctè Heinsius intelligit, quod complectatur laudes Athenarun dicam in Epist. ad Pison. v. 13 *cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi,* cæteris urbibus Athenas, sic et o nibus arboribus efferre. Scilice Tull. de Leg. 1. init. laudat, *Nullius autem agricolæ cultu si turna, quàm Poëtæ versu semina* vet. Cod. nonnulli hìc legunt, *U tam fronti præponere olivam;* tonsiles coronas, id est, circumc ut sint foliis brevioribus atque quò videtur pertinere quod ait Epist. 19.

At ne me foliis ideo breviori Alii explicant, ex omni loco et gere, quod in Palladis Athenarur quæ ad Palladem præcipuo ju laudes convertatur. Denique *fro olivam*, interpretantur ex olivâ texere, eâque frontem exornare. lectio atque interpretatio magis que sequi doctiores jam assuever

8. *Plurimus, in Junonis honor* rique amant celebrare Argos eq aptum, ob læta pascua urbi cir Mycenas auro et divitiis insignes, nis regni sedem inclytam. Vide Sophocles in Electrâ, πολυχρύσο vocat. *In Junonis honorem*, qui urbe istâ Juno præcipuè colebatu

10. *Me nec tam patiens Lac* Me Horatium nec Lacedæmon, æquè movet et afficit, ut domus

Patiens Lacedæmon.] Hæc urbs, Laconiæ caput ad Euro posita, dicta est et Sparta, hoc servitutis olim impatiens, et malo tissima; ut *Spartana generositas* in proverbium abierit. Spartan severam omnem disciplinam instit

Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
Quàm domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitæque labores
Molli, Plance, mero: seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

nec ager Larissæ fertilis tam afficit, quàm fons Albuneæ perstrepentis, et Anio cadens, et nemus Tiburni, et pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginosum, nec pluvias parit semper: ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori et vitæ laboribus, *bibendo* vinum suave, seu castra vexillis rutilantia te detinent, sive *te* detinebit densum nemus *villæ* tuæ Tiburtinæ. Teucer fugiens patrem atque Salamina,

ANNOTATIONES.

Tuscul. 5. n. 77. *Pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem, Tuscul. 2. n. 34. *Spartæ verò pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus è visceribus sanguis exeat, nonnunquam etiam ad necem: quorum non modò nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem.*

11. *Larissæ campus opimæ.*] Urbs Thessaliæ Larissa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cùm verò proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Larissæus ille sæpius dictus sit.

12. *Domus Albuneæ resonantis.*] Albunea Nympha, quæ et Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum, et fontem sacrum habebat. Virgil. Æn. 7. v. 82.

——— *Lucosque sub altâ*
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat.

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amnis Anienis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur, tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conspectu sunt Tibur, Præneste, et Tusculum. Tibur quidem Herculeum, et Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cùm è sublimi in profundam vallem præceps defertur, et per vicina urbi nemora.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tiburi effundi per excelsum scopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque disterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum et pulchrum, potu verò etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas et Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit et rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.*] Non secùs ac Leuconotus (λευκὸς *candidus*, et νότος *notus*). Ventus iste à meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert, quamvis sæpe imbres pariat; ita licèt Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, et animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant solicitudines.

18. *Tristitiam.*] Si rei cura privatæ comites habeat ægritudines aliquando magnas; certè Reipublicæ ferè semper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est consulatu, cum M. Æmilio Lepido, Censurâ, &c. Nullâ re autem nobis quidem videatur illustrior, quàm quòd Lugdunum nobilissimam Romanorum in Galliâ coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus esset: sunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem asseverent. Is porrò non leves putandus labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore concussum est, atque tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primùm stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, et Planci ad Ciceronem epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militiæ, sive domi, et in villâ tuâ Tiburtinâ. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus Aquilis, signisque, et simulacris Deûm in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. et lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. et lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque Cùm fugeret.] Post ex-

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populeâ; sic allocutus mœrentes amicos: O socii et comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benigniori. Nil non sperandum ductu et auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminem *in* terrâ novâ. O viri strenui et sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse co
Sic tristes affatus amicos:
Quò nos cumque feret melior fortun
Ibimus, ô socii comitesque:
Nil desperandum Teucro duce,
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina fu
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

peditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente et indignante quòd Ajacem fratrem non reduxisset. Proficiscentibus enim mandârat, ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, iratus quòd Achillis arma Ulyssi potiùs quàm sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Coluri*, urbs et insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam et Peloponnesum. Illic regnavit Telamon, Ajacis et Teucri pater.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λύω *solvo*, quia metu et curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

——— *Generosum et lene requiro*
Quod curas abigat.———

Ovid. Art. Am. 1. 237.

Vina parant animos ———
Tunc dolor, et curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ.*] Ita se Teucer instruit adversùs mœrores. Vinum sumit; populeâ se coronâ redimit, seu quòd Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat.

24. *Tristes.*] Ob exilium, et quòd carendum esset patriâ, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo et paternis Laribus exterminamur, à Telamone patre. At fortuna spc ulibus offertque novas sedes in Aiunt profectam à Teucro exul hanc: *Ibi patria est omnibus, u*

27. *Duce, et auspice Teucro.*] cro, bonis avibus rem gerente, felix ab Apollinis oraculo respo

28. *Certus enim promisit Apo* cujus haud incerta sunt oracula prum contendere, ibique novam minem; ut deinceps ambiguum cùm duplex erit urbs ejusdem altera apud Atticam regionem mus, è quâ pellimur; altera i nobis ædificanda, sic fatis vol Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1

30. *O fortes, pejoraque pass* mecum exantlâstis ærumnas ap jores quidem et graviores istis m conflictamur, forti estote animo propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus* epulemur, genio indulgeamus, gamus; et cras iterum cons idem mare quod nuper enavig huc in Græciam remigrantes. domicilia, novam patriam qua prum, priorem cursum relegem l. 1. c. 1. *Teucer non recepti mone, ob segnitiem non vindica riæ, Cyprum adpulsus cogno Salamina constituit.*

ODE VIII. AD LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quòd relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se mancipârit.

LYDIA, dic, per omnes
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim? quare *Martium* Campum soli expositum aversetur, *valens* tolerare pulverem et æstum? Quare nec bellicosus

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, semel omnino facere conatus est: at in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quòd si scivisset Choriambicum esse, et habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo et Bacchio constat.*

Lȳdĭă dīc | pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Bacchium, scilicet clausulæ gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordinavit, vir in musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondæum infarciendo sic,

Tē Dĕōs ō | rō.....

Error tamen illius habet excusationem, quòd in eâ perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hâc Ode istam sanè Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeón' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut antè, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit: sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: sic et Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinûs olim sita, potens adeò primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 2. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterùm, ut scribit Virgil. Eclog. 3. 109.

——— *Quisquis amores*
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, et famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Æneid. 4. v. 86.

Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portusve aut propugnacula bello
Tuta parant; pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. etc. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius, lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarratiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primò fuisse affirmat, et his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de Re Milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cujusque ac laborem natando deponeret.* Describit verò Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet.. Etenim admirabilis magnitudo, cùm Equitia, id est, Ludos Curules, et alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pilâ, Circo, Palæstrâque se exercentibus vacuum relinquit... solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem, et ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægrè et invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.*] Plutarchus in vitâ Catonis Censoris refert filium ab eo litteris institutum, deinde verò edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem et frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, etc. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat?*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maximè convenire asserit Plato in Lachete. Plu-

[illegible]

Inter æquales equitat? Gallica nec
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere
Sanguine viperino
Cautiùs vitat? neque jam livida ge
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis ex
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrym
Funera, ne virilis
Cultus in cædem, et Lycias prori
tervas.

ANNOTATIONES.

[illegible] Julio Cæsari equitandi [illegible] a pueritiâ fuisse, ut reflexis [illegible] equum cursu velocissimo [illegible]

[illegible] *Temperat ora frænis?*] [illegible] equitandi ostendit Sybarin, qui [illegible] equos domare consuevisset. [illegible] in pretio, et feroces fuisse [illegible] quos lupatis coerceri opus fuerit. [illegible] *Gallicana, quibus generosa* [illegible] *generosam dignitatem.*

[illegible] Frænis asperioribus instar lupi[illegible] dentibus. Hæc etiam lupi dicebantur. [illegible]

[illegible] *duros accipit ore lupos.*

[illegible] *Tiberim tangere?*] Cur se [illegible] non exerceret, ut antè? hæc enim [illegible] et pridem commendabatur. Sic [illegible] Cocles è ponte Sublicio in Tiberim [illegible] armatus tranavit. Sic Julius [illegible] circa pontis oppugnationem, [illegible] destituisset, nando per ducentos [illegible] ad proximam navem, elatâ qui[illegible] manu, ne madefierent libelli, quos [illegible] verò mordicùs trahens, [illegible] hostis. Suet. Hinc ex eo[illegible] Augustus nepotes docuit natare. [illegible] de Legibus, probrosum ait, si quis [illegible]

[illegible] Hic fluvius olim Albula [illegible] Tiberis ac Tiberinus vocatus est, [illegible] in eo submerso. Eustath. [illegible] Sic Æneid. 7. v. 31.

[illegible] *flavus arenâ.*

[illegible] *viperino Cautiùs vitat?*] [illegible] fugit Sybaris, et angue pejùs [illegible] se nequaquam ceromate perun[illegible] athletæ, quo membra reddant tum [illegible] tum lubrica.

[illegible] Quod venenum est [illegible] quippe calidissimum, Alberto [illegible]

[illegible] *gestat armis Brachia.*] [illegible] contrectare, portare, [illegible] hinc non jam livent ejus brachia, [illegible] et pondere, nec ictibus. [illegible] lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpe disco, Sæpe trans fine* [illegible] bore brachiorum contendebant se[illegible] jaculum projiciendo. Duplex est [illegible] ercitatio, artis altera, altera viriu[illegible] collineatur ad certum scopum. [illegible] vincebat qui longissimè contorsiss[illegible] fit hîc mentio. Sic Iliad. ψ. dicit[illegible] cum ejaculatus prævalidâ manu, et [illegible] tas exsuperâsse. Et Odyss. θ. Uly[illegible] lapideum ultra metas aliorum lon[illegible]

Disco.] Ἀπὸ τοῦ δίσκειν, *ja*[illegible] erat ferreus, æneus, ligneus, pleru[illegible] deus, qui medius loro circumnex[illegible] totâ vi jaciebatur, à quibusdam circ[illegible] ut patet ex cit. Homeri locis. Vi[illegible] Alex. lib. 3. cap. 21.

12. *Trans finem jaculo nobili*[illegible] Frequenti nobilitatus victoriâ, jacu[illegible] disco trans aliorum finem, seu sign[illegible] σῆμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Th*[illegible] Achillem nempe mater habitu mu[illegible] Lycomedis puellas abscondisse nar[illegible] bellum Trojanum raperetur, eò qu[illegible] erat, si gloriæ bellicæ operam dare[illegible] rimendum. At quia sine eo capi[illegible] potuisset; Calchantis responso, Uly[illegible] Achillem, et abduxit eo, quo nôr[illegible] modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nym[illegible] filia, Achillis autem mater.

16. *In cædem, et Lycias, &c.*] Trojanas copias atque exercitus. [illegible] plex: altera est Troadis regio, ex [illegible] Strabone; altera est Cariæ finitim[illegible] quidem populi Trojanis auxilium tul[illegible] utrâ verò Trojani denominentur Ly[illegible] esto lector; certè dices, non ab hâc, [illegible] Mecum igitur mirare turbam interp[illegible] ferè omnes hactenus contrarium scri[illegible]

Catervas.] Hîc Grammatistæ vulg[illegible] Catervam militum sena millia conti[illegible] priamque Afrorum esse, sicut Ph[illegible] Macedonum, Legio verò Galloru[illegible] quid ad rem? Ecquid hoc juvat a[illegible] sensum hîc expiscandum, ubi omnia [illegible] tulo sunt?

ODE IX. AD THALIARCHUM.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

VIDES, ut altâ stet nive candidum
Soracte, nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens; atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprælientes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat, neque sylvæ fatiscentes ferre ampliùs *queant* pondus, et fluvii acri glacie hæserint? Arce *verò tu* frigus, ligna copiosè congerens ad ignem; et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino. Remitte Diis reliqua: qui statim ac dejecere ventos, æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi nec orni vetustæ.

ANNOTATIONES.

Ode est tricolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est Spondæus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum cæsurâ: tertius et quartus sunt dactyli.

Vīdēs | ŭt āl | tā | stēt nĭvĕ | cāndĭdum.

Tertius est Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Iambus vel Spondæus; secundus et quartus semper Iambi cum syllabâ superstite.

Sўlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que.

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, et totidem Trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rīnt ă | cūto.

1. *Vides, ut altâ, &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æn. 7. et 11. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.

Plin. l. 2. c. 2. *Haud procul urbe Româ in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit sanctus ille pontifex cùm in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ, recentioribus *Mons sancti Oedisti.*

Nec jam sustineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris, et nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant et incurventur rami sub pondere nivis et glaciei.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent jam et stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quòd frigus vehemens haud secùs pungat ac ferri acies et acumen: seu quòd acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum asserentis, apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diota, διώτη.* Quadrantal dicunt octo et quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hîc intelligunt, sed potiùs in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli scribunt, *dyota,* quasi *ὦτα δύο ἔχουσα, amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus; *θαλείας ἄρχων, convivio præsidens.*

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui simul Stravere ventos, &c.] Hîc Stoicum agit Horatius, alibi verò sæpius Epicureum; nempe mortalia hæc et infima Diis esse curæ asserit, potentiamque et providentiam videtur stabilire exemplo isto. Cùm primùm illi, inquit, ventos deprælientes retinent, quiescunt; cùm sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit; adeóque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo et curabunt ea quæ ad homines spectant, adversa quæque et contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro quâlibet arbore hîc ponuntur, sicut et *orni.* Cato de Re Rusticâ cap. 42. et 151. de illis abundè. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupressus natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris, dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, quemadmodum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ et graciles, sylvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

Cave percontari quid cras eventurum sit; et quemlibet diem fortuna largietur, quæstui adjice. Neque verò suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum *à te* valido procul est senectus difficilis. Jam et Campum Martium et areas *frequenta:* nec non secretas ad noctem condictâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachilis, vel digito parùm tenaci.

Quid sit futurum cras, fuge quærer
Quem sors dierum cunque dabit, lucr
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus, et areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo:
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

ANNOTATIONES.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis solicitudine, sive ex curiosâ futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam mathematici plùs torquent, quàm juvant: et hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. 4. cap. 1. *Aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, et fallunt, miser fies, frustrà expectando. Si adversa, et mentiuntur, miser fies, frustrà timendo, &c.* Vide Annot. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam antè concessis adduntur. Cùm enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, et quot *sors*, seu deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis verò quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epist. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes et oblectationes ne omitte; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute n. 64. et seq. *Morosi, anxii, iracundi, et difficiles senes sunt. Morositas illa tamen excusationis habet aliquid.... contemni se putant, despici, illudi. Præterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulò pòst: *Quarta restat ratio, quæ maximè angere ac solicitam habere nostram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certè à senectute non potest longè abesse, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. suprà.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeóque ad exercendos juvenes destinata. ampla terræ planities; *area* verò e gis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1

19. *Lenesque sub noctem susurri* clàm et submissâ voce cum amicâ ditias et murmura nuncupat Ovid

21. *Nunc et latentis, &c.*] Lud Horatius exprimit, in quibus las latebras petunt, et se cupiunt tan &c. Virg. Eclog. 3. 64.

Malo me Galatea petit lasciva p
Et fugit ad salices, et se cupit a

Maximianus Eleg. 1. v. 66.

Erubuit vultus ipsa puella me
Et nunc subridens latebras fugit
Non tamen effugiens, tota late
Sed magis ex aliquâ cupiebat pa
Lætior hôc multò, quòd malè

23. *Pignusque dereptum, &c.*] milla, chirotheca, annulus, &c. vel ab amatore, vel à puellâ. Pote telligi hæc abstulisse quidpiam ab deundi locum det repetituro: vel ut referendi, atque iterum conveni arripiat.

Dereptum.] Malè quidam, *direp diripere* est discerpere et lacerare non convenit. At *deripere* est mo pere de loco. Virg. Georg. 2. v. 2

Colaque prælorum fumosis deripe

Æneid. 1. v. 215.

Tergora diripiunt costis.

Cic. Verr. 4. *Victoriam deripere, Deæ detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Quia simul velle quod sibi adimi gaudet, n repetendi occasio detur, rursumq sandi.

ODE X. AD MERCURIUM.

O diserte Mercuri, Atlantis

MERCURI facunde, nepos Atlantis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modò l sed ediscendum censeat. Quædam

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâsti catus, et decoræ
More palæstræ:
Te canam magni Jovis et Deorum
Nuncium, curvæque lyræ parentem;

nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, et ritu pulchræ palæstræ: te celebrabo summi Jovis aliorumque Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ;

ANNOTATIONES.

prehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis: à genere, versu 1.; à rebus inventis, v. 4. 6. 7.; à rebus gestis, v. 2. 13.; ab officio et auctoritate, v. 5. 17, &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter et homines. Festus à mercibus originem trahit quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenses, viso signo per Barnabam et Paulum facto, velut Diis sacrificare voluerunt; atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc verò sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi*, Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ rex, et Astrologiæ inventor, unde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc; scilicet à victu agresti homines recèns terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, et orationis suavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. et 1. de Invent. *Feros cultus.*] S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formâsti.*] Nempe orationis inventor pariter et Musices. *Catus.*] Vocem hanc Sabinam esse, et acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus. *Prudens, et, ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ More palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, *lege* non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verùm quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modò, sed amâsse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera et sine arte, quâ solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2. 532.

Corporaque agresti nudant prædura palæstrâ.

Altera est artificiosa, et *decora* sanè, quæ partes corporis singulas format ad decorem, et decentem actionem præceptis et exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam veluti palæstram orationi et extrema lineamenta confert.* Et postea: *Ut athletas videmus nihil aut vitando facere, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam fit venustum; sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. palæstricis vacandum censet. *Quibus gestus motusque formantur.. ne indoctæ, rusticæve manus: ne status indecorus, &c.*

4. *More palæstræ.*] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formâsse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modò et palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græcè πάλη, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quâ nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. *Jovis et Deorum Nuncium.*] Hesiod. ἀθανάτων κήρυκα præconem immortalium: Orpheo, Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium:* Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἱριούνιον, ὃν τέκε Maia.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. 356.

....*Interpres Divûm Jove missus ab ipso*
.....*celeres mandata per auras*
Detulit———

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infrà dicemus ad vocem, *virga.* Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cùm digitis essent pulsi, sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulò alii rem afferunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ istius animalis: ut mox fusiùs explicabo.

Lyræ.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam esse, quòd testudinis testa jugo addita, fidibusque tensa lyram*

nocnon solertem clàm surripere joci gratiâ quodcunque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres; risit *ipse advertens se* pharetrâ *quoque* spoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducente te, latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, et castris Trojæ

Callidum, quicquid placuit jocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin et Atreidas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, et iniqua Trojæ

ANNOTATIONES.

deformavit; et rursus: *Chelyn, id est, lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porrò inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hieron. scribit, *Citharam effici in modum literæ* Δ, *cum chordis viginti quatuor, et per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem et citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca, *Chelyn plectro verberari,* ait. Lucanus:

Sive chelyn digitis, et eburno verbere pulsas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem:

Nec pudeat pepulisse lyram——.

Ovid. Metamorphos. 10. v. 205.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico: lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est quâ mendicos vicatim stipem quæritare notum est, nam et incurva est, et δελτωτοῦ formam refert propiùs intuenti. Cithara verò testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum, quicquid placuit, &c.*] Clàm, ingeniosè, jocosè, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; et de hâc non est mentio. At altera est oblectationis, joci, et industriæ ludicræ; in quâ excelluit Mercurius. Hinc et Lycurgus ad acuendos furandi solertiâ Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat ἡδείας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quòd illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ audientium animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio; ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, et peritiam jocosè furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: Quum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate privatus esset, atque interim Adi liæ regis armenta pasceret: boves rantes et longiùs progressos abeg et occuluit. Ille verò hunc pueri tum quasi bubulcum furacem aggre minatur, nisi abacta pecora restitu proferre volens, quasi percussurus, sit pharetram, vel hanc quoque sib Tum denique Apollo Mercurii furando industriam demiratus r non potuit; *Iracundiam voluptat* ut ait Philostratus Imagin. lib. 1. hanc egregiè expressit. Vide Ho in Mercur. Ovid. Metamorphos. &c. et Annot. infrà ad vocem *virg*

11. *Viduus pharetrâ.*] Infrà lil

Et foliis viduantur orni——
——Viduâsset civibu

Virgil. Æneid. 8. v. 571.

Quem in locum Servius laudat tanquam propriè locutum, Horati pit et vellicat tanquam hîc ma *viduum Apollinem.* Sed O puerile

13. *Quin et Atreidas, &c.*] Pra nignè à Mercurio facta jam ostendi et Homer. Iliad. ult. Mercurius à præbet se ducem Priamo Hector corpus redemptum pergenti: e media hostium castra ad Achille deducit, ut nec tentus à quoqua visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem et Atrei filios, Græci exercitûs imper

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc liger stylum acuit et vibrat. *An d ille qui miserrimus, orbus liberis, r tus, quique adeò mœrens potiùs et i* cet non meminerat quod legitur copiosa sanè et pretiosa munera s delata à Priamo Trojam deserente est ibid. *Infinita dona è thàlamo in portata ad Hectorem redimendum:* ibi recensentur; *duodecim lænas, to tas, totidemque pallia eximia, item auri verò talenta decem; duos insu ardentes, lebetes quatuor; poculum d spicuum, quod Thraces donàrant.*

15. *Thessalosque ignes.*] Noctu salorum sive Græcorum excubias rium Achillis collocatas. Synecdo

Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces
Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ virgâ catervam exilem summoves, superis æquè numinibus ac inferis gratiosus.

ANNOTATIONES.

et Thessali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis: diurnum, fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occultè ingressus, et usque ad tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *Cùm ad turres navium et fossam venissent, custodes quidem è cœnâ laborabant: his verò Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium et insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeóque *leves* et agiles: separasque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundùm variam bene vel malè factorum ac meritorum rationem: has quidem ad Tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242. *Tum virgam capit: hâc animas ille evocat Orco Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit. Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat.*

Coërces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim quâ sedantur et coërcentur homines concitati; et inertes è contrario ignavique concitantur.

Virgâ.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessâ vicissìm lyrâ: postquam enim boves, ut antè dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eâque lege et conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύραν, quasi λύτραν dictam esse, quòd eâ se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirificâ illâ instructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cùm Dracones reperisset, hâc inter eos projectâ prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellârunt: eique duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, qui ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò serpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes esse debet.

ODE XI. AD LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi

Tu ne cupiveris nôsse (nec *enim* licet) quem mihi, quem tibi,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri, Acatalecti, constantque Spondæo, tribus Choriambis et Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nĕ | quæsĭĕrĭs | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhĭ quēm | tĭbi.

1. *Tu ne quæsieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego nescio; nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoën Mathematicis prædictionibus plùs æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa verò præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces; alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quòd si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores Terent. *Quid tuâ (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservârunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cùm plus in metuendo mali sit quàm in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cùm id impendeat, in quo non modò dolor nullus, verùm finis etiam doloris futurus sit.* Seneca verò sic paucis vanas eas solicitudines perstringit: *Quod times,*

Leuconoë, concesserint Numina terminum *vitæ*; neque experiare Chaldaicos calculos: ut satius tolerare quodcunque acciderit: sive multas hyemes Jupiter largiatur, sive postremam *det hanc*, quæ modò Etruscum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens sis. Vina fundas: ac limite angusto spem

Finem Dii dederint, Leuconoë; lonios
Tentâris numeros: ut melius, qui pati;
(Seu plures hyemes, seu tribuit Ju mam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicil Tyrrhenum:) sapias; vina liques, brevi

ANNOTATIONES.

aut futurum est, aut secùs. Si secùs: frustrà vexaris. Si venturum est: tum satis dolebis tandèm, cùm adfuerit tribulatio.

2. *Leuconoë.*] Alii legunt *Leucothoë*. Fictum nomen est à poëtâ. Ludunt aliqui in etymologiâ nominis istius, et quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios Tentâris numeros.] Nec Mathematicos adi, et consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregiè tum historiæ passim, tum ratio. Vide Cic. 1. et 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosiùs auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat, *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. n. 36. *Contemnamus Babylonios, et eos qui è Caucaso cœli signa servantes, numeris, et motibus stellarum cursus prosequuntur.* Juvenal. Sat. 6. à versu 550. ad 590. ejusmodi studium, in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.] In Babyloniâ templum erat Beli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certè necessaria valdè numerorum cognitio et praxis accurata, ad dimensionem horoscopi, aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologiâ (ut vocant) Judiciariâ. Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* Auson.

Tu cœli numeros et conscia sidera fati
Callebas.

3. *Ut melius, quicquid erit, pati.*] Quanta hîc apud Interpretes dissensio! Alii jungunt ista cum voce *sapias;* quæ verò intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensum finiunt voce *pati;* explicantque sic: Cùm melius sit, vel tanquam melius sit, pati constanter quicquid evenerit, quàm animum distorquere, anxiè quæ sint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quantò melius æquo animo ferre qu rit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] se discruciant aliqui, ut oste *hyemes*, priori loco poni pro t teriori verò pro tempestate hye quidem satis patet, quid velit H

5. *Quæ nunc oppositis, &c.*] quâ hyeme fluctus Tyrrheni ma cellis agitati ad rupes alliduntu franguntur. Quidam legunt *q* ad vocem, *Jupiter*. Sed vulga ferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.] Pumex lapis e asper, foramine multiplici pertu vernosus, unde ab Ovid. *multi* Æn. 5. v. 214. et 12. v. 587. *late* De isto lapidum genere, Plin. li

Mare Tyrrhenum.] Thuscum, pars est maris Mediterranei: i nis ei dedit Tyrrhenus Atyo filius, postquam ad vicinas terra appulisset, Tusciam nempe, i fixisset.

6. *Sapias.*] Explicant nonnu scilicet utere vitâ, genio indul quàm optima, liquata, &c. Priscia

Vina liques.] Vel simplicite ac veluti per guttur coles. Vel tatis causâ satage, ut pares ti percolata, defæcata, dulcia sic eff naturæ et palato muliebri acc Veteres nempe mustum priusqu per saccum toties colabant ut atque sic ademptâ quæ vini vim fæce, liquidius, imbecillius, leni reddebant vinum, potuique jucu vocatur à Theophrast. l. 6. c. 24. *tratum*, quod nempe sparteis es tum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *effœminatum*, ex Plutarcho mox *percolatio illa vini nervos excidit, restinguit calorem: mollius autem curiositatem: hoc veluti sophisma excogitato, ut perdendo nati vino leant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. *capianus vini, sacco frangimus v irritamenta excogitantur*, l. 19. *dum sanè fuerit.....inveterari que castrari:* al. *castigari*, lib. 23. *lissimum vinum omnibus sacco vir*

Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida
Ætas: carpe diem, quàm minimùm credula postero.

longam rescindas. *En* dum fabulamur, ævum præterit invidum: *ergo* diem *hodiernum*, sequenti minimè confisa, arripe.

ANNOTATIONES.

Plutarch. Sympos. sive Convival. Quæst. lib. 6. Probl. 7. ait, *Exolescere vinum, cùm tam crebrò diffunditur, esseque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem solicitat et infestat ejectâ et exclusâ; ipsum verò jucundius effici: neque sicut à ferro acumine decusso; sed potiùs velut rubigine et sordibus detersis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput tentat, detrahit, atque ad statum redigit mitem et salubrem.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quanto brevius est vitæ nostræ spatium, tantò resecandæ spes longæ: minùs expectandum, minùs fidendum futuro: neque adeò differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Od. 4. suprà.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida Ætas.* Dum enim sic elabitur et nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

——— *Festinat enim decurrere velox*
Flosculus, angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas,
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5. 153.

Vive memor lethi: fugit hora: hoc quod loquor inde est.

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis et voluptatibus, cùm licet, et dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgò, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino et unguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marcescant.* Martial. ——— *Fugitivaque gaudia carpe.*

Pers. mox cit. loco.

——— *Carpamus dulcia.*

Multò verò sapientiùs Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. AD AUGUSTUM.

Deos et Heroas primùm, dein Augustum laudat.

Quem virum, aut heroa, lyrâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?

O Clio, quem virum, aut heroëm, quem Deum suscipies laudare citharâ, vel acutâ fis-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis et elegantiarum hæc Ode: artis quidem eò plus habet, quò apparet minus; elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copiâ et pulchritudine dives est; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius œstro se correptum poëtico, dignum ardore hoc divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit eulogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collinear tamen ac recidit eò tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, et in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contrà Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite, judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ, vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant; carmine Lyrico suavi et moderato, Diis ac heroïbus canendis idoneo; vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 73. et 83.

2. *Clio.*] Hanc è Musis aptè invocat,

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populeâ; sic allocutus mœrentes amicos: O socii et comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductu et auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminem *in* terrâ novâ. O viri strenui et sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coro
Sic tristes affatus amicos:
Quò nos cumque feret melior fortuna
Ibimus, ô socii comitesque:
Nil desperandum Teucro duce, et
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futu
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite cu
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

peditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente et indignante quòd Ajacem fratrem non reduxisset. Proficiscentibus enim mandârat, ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, iratus quòd Achillis arma Ulyssi potiùs quàm sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Coluri*, urbs et insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam et Peloponnesum. Illic regnavit Telamon, Ajacis et Teucri pater.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λύω *solvo*, quia metu et curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

——— *Generosum et lene requiro*
Quod curas abigat.———

Ovid. Art. Am. 1. 237.

Vina parant animos ———
Tunc dolor, et curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ.*] Ita se Teucer instruit adversùs mœrores. Vinum sumit; populeâ se coronâ redimit, seu quòd Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat.

24. *Tristes.*] Ob exilium, et quòd carendum esset patriâ, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo et paternis Laribus exterminamur, à Telamone patre. At fortuna spon ulibus offertque novas sedes in al Aiunt profectam à Teucro exulan hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi*

27. *Duce, et auspice Teucro.*] cro, bonis avibus rem gerente, p felix ab Apollinis oraculo respon

28. *Certus enim promisit Apollo* cujus haud incerta sunt oracula, j prum contendere, ibique novam c minem; ut deinceps ambiguum si cùm duplex erit urbs ejusdem altera apud Atticam regionem in mus, è quâ pellimur; altera in nobis ædificanda, sic fatis voler Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.* mecum exantlâstis ærumnas apud jores quidem et graviores istis mal conflictamur, forti estote animo; propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æq* epulemur, genio indulgeamus, vi gamus; et cras iterum conscei idem mare quod nuper enavigavin huc in Græciam remigrantes. I domicilia, novam patriam quæsitu prum, priorem cursum relegemus. l. 1. c. 1. *Teucer non receptus à mone, ob segnitiem non vindicatæ riæ, Cyprum adpulsus cognomen Salamina constituit.*

ODE VIII. AD LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quòd relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se mancipârit.

LYDIA, dic, per omnes
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim? quare *Martium* Campum soli expositum aversetur, *valens* tolerare pulverem et æstum? Quare nec bellicosus

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, semel omnino facere conatus est: at in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quòd si scivisset Choriambicum esse, et habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo et Bacchio constat.*

Lȳdĭă dīc | pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Bacchium, scilicet clausulæ gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordinavit, vir in musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondæum infarciendo sic,

Tē Dĕōs ō | rō.....

Error tamen illius habet excusationem, quòd in eâ perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hâc Ode istam sanè Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeón' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut antè, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit: sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: sic et Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinûs olim sita, potens adeò primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 2. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterùm, ut scribit Virgil. Eclog. 3. 109.

——— *Quisquis amores*
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, et famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte, Æneid. 4. v. 86.

Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portusve aut propugnacula bello
Tuta parant; pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. etc. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius, lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarratiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primò fuisse affirmat, et his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de Re Milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cujusque ac laborem natando deponeret.* Describit verò Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet.. Etenim admirabilis magnitudo, cùm Equitia, id est, Ludos Curules, et alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pilâ, Circo, Palæstrâque se exercentibus vacuum relinquit... solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem, et ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægrè et invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.*] Plutarchus in vitâ Catonis Censoris refert filium ab eo litteris institutum, deinde verò edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem et frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, etc. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat?*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maximè convenire asserit Plato in Lachete. Plu-

equum agitat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur *equorum* ora Gallicorum? Quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentiùs fugit, *quàm* viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? Cur *se* abscondit? quemadmodum aiunt *latuisse* filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ excidium, ne viri habitus pertraheret *ipsum* ad stragem, et *contra* turmas Lyciorum.

Inter æquales equitat? Gallica nec
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere?
Sanguine viperino
Cautiùs vitat? neque jam livida ge
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis ex
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrym
Funera, ne virilis
Cultus in cædem, et Lycias prori
tervas.

ANNOTATIONES.

tarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeò facilem à pueritiâ fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitarit.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam et hi Romæ in pretio, et feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coërceri opus fuerit. Apuleius, *jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4. 6, 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur se ad natationem non exercet, ut antè? hæc enim valdè utilis, et pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte Sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cùm in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum verò mordicùs trahens, ne spolio potiretur hostis. Suet. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. 7. v. 31.

——— *Multâ flavus arenâ.*

Cur olivum Sanguine viperino Cautiùs vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, et angue pejùs odit; adeóque se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non ampliùs contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, nec attritu armorum et pondere, nec ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpe disco, Sæpe trans finem*] bore brachiorum contendebant seu jaculum projiciendo. Duplex est a ercitatio, artis altera, altera viriun collineatur ad certum scopum. vincebat qui longissimè contorsis fit hîc mentio. Sic Iliad. ψ. dicit cum ejaculatus prævalidâ manu, et tas exsuperâsse. Et Odyss. θ. Uly lapideum ultra metas aliorum long

Disco.] Ἀπὸ τοῦ δίσκειν, *jac* erat ferreus, æneus, ligneus, pleru deus, qui medius loro circumnex totâ vi jaciebatur, à quibusdam circ ut patet ex cit. Homeri locis. Vi Alex. lib. 3. cap. 21.

12. *Trans finem jaculo nobili* Frequenti nobilitatus victoriâ, jacu disco trans aliorum finem, seu sign σῆμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Th* Achillem nempe mater habitu mu Lycomedis puellas abscondisse nar bellum Trojanum raperetur, eò qu erat, si gloriæ bellicæ operam dare rimendum. At quia sine eo capi potuisset; Calchantis responso, Uly Achillem, et abduxit eo, quo nôn modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nym filia, Achillis autem mater.

16. *In cædem, et Lycias, &c.*] Trojanas copias atque exercitus. plex: altera est Troadis regio, ex Strabone; altera est Cariæ finitim quidem populi Trojanis auxilium tul utrâ verò Trojani denominentur Ly esto lector; certè dices, non ab hâc, Mecum igitur mirare turbam interp ferè omnes hactenus contrarium scri

Catervas.] Hîc Grammatistæ vulg Catervam militum sena millia conti priamque Afrorum esse, sicut Ph Macedonum, Legio verò Galloru quid ad rem? Ecquid hoc juvat sensum hîc expiscandum, ubi omnia tulo sunt?

ODE IX. AD THALIARCHUM.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

VIDES, ut altâ stet nive candidum
Soracte, nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens; atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat, neque sylvæ fatiscentes ferre ampliùs *queant* pondus, et fluvii acri glacie hæserint? Arce *verò tu* frigus, ligna copiosè congerens ad ignem; et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino. Remitte Diis reliqua: qui statim ac dejecere ventos, æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi nec orni vetustæ.

ANNOTATIONES.

Ode est tricolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est Spondæus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum cæsurâ: tertius et quartus sunt dactyli.

Vĭdēs | ūt āl | tā | stēt nĭvĕ | cāndĭdum.

Tertius est Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Iambus vel Spondæus; secundus et quartus semper Iambi cum syllabâ superstite.

Sўlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que.

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, et totidem Trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rint ă | cūto.

1. *Vides, ut altâ, &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æn. 7. et 11. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.

Plin. l. 2. c. 2. *Haud procul urbe Româ in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustam ligni strueni ambulantes non aduruntur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit sanctus ille pontifex cùm in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ, recentioribus *Mons sancti Oedisti.*

Nec jam sustineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris, et nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant et incurventur rami sub pondere nivis et glaciei.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent jam et stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quòd frigus vehemens haud secùs pungat ac ferri acies et acumen: seu quòd acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum asserentis, apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vasa in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diota*, διώτη. Quadrantal dicunt octo et quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hîc intelligunt, sed potiùs in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli scribunt, *dyota*, quasi ὦτα δύο ἔχουσα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus; θαλείας ἄρχων, *convivio præsidens.*

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui simul Stravere ventos, &c.] Hîc Stoicum agit Horatius, alibi verò sæpius Epicureum; nempe mortalia hæc et infima Diis esse curæ asserit, potentiamque et providentiam videtur stabilire exemplo isto. Cùm primùm illi, inquit, ventos depræliantes retinent, quiescunt; cùm sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit; adeóque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo et curabunt ea quæ ad homines spectant, adversa quæque et contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro quâlibet arbore hîc ponuntur, sicut et *orni.* Cato de Re Rusticâ cap. 42. et 151. de illis abundé. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupressus natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris, dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, quemadmodum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ et graciles, sylvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

Cave percontari quid cras eventurum sit; et quemlibet diem fortuna largietur, quæstui adjice. Neque verò suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum *à te* valido procul est senectus difficilis. Jam et Campum Martium et areas *frequenta:* nec non secretas ad noctem conditâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parùm tenaci.

Quid sit futurum cras, fuge quærere
Quem sors dierum cunque dabit, lucr
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus, et areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo:
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

ANNOTATIONES.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis solicitudine, sive ex curiosâ futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam mathematici plùs torquent, quàm juvant: et hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. 4. cap. 1. *Aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, et fallunt, miser fies, frustrà expectando. Si adversa, et mentiuntur, miser fies, frustrà timendo, &c.* Vide Annot. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam antè concessis adduntur. Cùm enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, et quot *sors*, seu deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis verò quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epist. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes et oblectationes ne omitte; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute n. 64. et seq. *Morosi, anxii, iracundi, et difficiles senes sunt. Morositas illa tamen excusationis habet aliquid.... contemni se putant, despici, illudi. Præterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulò pòst: *Quarta restat ratio, quæ maximè angere ac solicitam habere nostram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certè à senectute non potest longè abesse, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. suprà.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeóque ad exercendos juvenes destinata. ampla terræ planities; *area* verò e gis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1

19. *Lenesque sub noctem susurri* clàm et submissâ voce cum amicâ ditias et murmura nuncupat Ovid

21. *Nunc et latentis, &c.*] Lud Horatius exprimit, in quibus las latebras petunt, et se cupiunt tan &c. Virg. Eclog. 3. 64.

Malo me Galatea petit lasciva p
Et fugit ad salices, et se cupit a

Maximianus Eleg. 1. v. 66.

Erubuit vultus ipsa puella me
Et nunc subridens latebras fugit
Non tamen effugiens, tota late
Sed magis ex aliquâ cupiebat pa
Lætior hôc multò, quòd malè

23. *Pignusque dereptum, &c.*] milla, chirotheca, annulus, &c. vel ab amatore, vel à puellâ. Pote telligi hæc abstulisse quidpiam ab deundi locum det repetituro: vel ut referendi, atque iterum conveni arripiat.

Dereptum.] Malè quidam, *direp diripere* est discerpere et lacerare non convenit. At *deripere* est m pere de loco. Virg. Georg. 2. v. 2

Colaque prælorum fumosis deripe Æneid. 1. v. 215.

Tergora diripiunt costis.

Cic. Verr. 4. *Victoriam deripere Deæ detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Quia simul velle quod sibi adimi gaudet, r repetendi occasio detur, rursumq sandi.

ODE X. AD MERCURIUM.

O diserte Mercuri, Atlantis

MERCURI facunde, nepos Atlantis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modò sed ediscendum censeat. Quædam

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâsti catus, et decoræ
More palæstræ:
Te canam magni Jovis et Deorum
Nuncium, curvæque lyræ parentem;

nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, et ritu pulchræ palæstræ: te celebrabo summi Jovis aliorumque Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ;

ANNOTATIONES.

prehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis: à genere, versu 1.; à rebus inventis, v. 4. 6. 7.; à rebus gestis, v. 2. 13.; ab officio et auctoritate, v. 5. 17, &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter et homines. Festus à mercibus originem trahit quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenses, viso signo per Barnabam et Paulum facto, velut Diis sacrificare voluerunt; atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc verò sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi*, Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ rex, et Astrologiæ inventor, unde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc; scilicet à victu agresti homines recèns terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, et orationis suavitate. Vid. Cic. l. de Orat. et l. de Invent. *Feros cultus.*] S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formâsti.*] Nempe orationis inventor pariter et Musices. *Catus.*] Vocem hanc Sabinam esse, et acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. l. de Legibus. *Prudens, et, ut ita dicam, catus.* l. de Orat. n. 198. *Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ More palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, *lege* non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verùm quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modò, sed amâsse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera et sine arte, quâ solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2. 532.

Corporaque agresti nudant prædura palæstrâ.

Altera est artificiosa, et *decora* sanè, quæ partes corporis singulas format ad decorem, et decentem actionem præceptis et exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam veluti palæstram orationi et extrema lineamenta confert.* Et postea: *Ut athletas videmus nihil aut vitando facere, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam fit venustum; sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. palæstricis vacandum censet. *Quibus gestus motusque formantur..ne indoctæ, rusticæve manus: ne status indecorus, &c.*

4. *More palæstræ.*] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formâsse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modò et palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græcè πάλη, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quâ nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. *Jovis et Deorum Nuncium.*] Hesiod. *ἀθανάτων κήρυκα præconem immortalium:* Orpheo, *Διὸς ἄγγελον, Jovis nuncium:* Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Maia.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. 356.

....Interpres Divûm Jove missus ab ipso
.....celeres mandata per auras
Detulit———

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infrà dicemus ad vocem, *virga.* Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cùm digitis essent pulsi, sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulò alii rem afferunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ istius animalis: ut mox fusiùs explicabo.

Lyræ.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam esse, quòd testudinis testa jugo addita, fidibusque tensa lyram*

nocnos solertem clàm surripere joci gratiâ quodcunque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres; risit *ipse advertens se* pharetrâ *quoque* spoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducente te, latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, et castris Trojæ

Callidum, quicquid placuit jocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin et Atreidas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, et iniqua Trojæ

ANNOTATIONES.

deformavit; et rursus: *Chelyn, id est, lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porrò inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hieron. scribit, *Citharam effici in modum literæ Δ, cum chordis viginti quatuor, et per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem et citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca, *Chelyn plectro verberari,* ait. Lucanus:

Sive chelyn digitis, et eburno verbere pulsas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem:

Nec pudeat pepulisse lyram——.

Ovid. Metamorphos. 10. v. 205.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico: lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est quâ mendicos vicatim stipem quæritare notum est, nam et incurva est, et δελτωτοῦ formam refert propiùs intuenti. Cithara verò testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum, quicquid placuit, &c.*] Clàm, ingeniosè, jocosè, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; et de hâc non est mentio. At altera est oblectationis, joci, et industriæ ludicræ; in quâ excelluit Mercurius. Hinc et Lycurgus ad acuendos furandi solertiâ Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat ἡδείας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quòd illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ audientium animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio; ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, et peritiam jocosè furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: Quum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitat privatus esset, atque interim Ad liæ regis armenta pasceret: boves rantes et longiùs progressos abeg et occuluit. Ille verò hunc pueri tum quasi bubulcum furacem aggr minatur, nisi abacta pecora restitu proferre volens, quasi percussurus sit pharetram, vel hanc quoque sil Tum denique Apollo Mercurii furando industriam demiratus n non potuit; *Iracundiam voluptat* ut ait Philostratus Imagin. lib. 1. hanc egregiè expressit. Vide H in Mercur. Ovid. Metamorphos &c. et Annot. infrà ad vocem *virg*

11. *Viduus pharetrâ.*] Infrà li

Et foliis viduantur orni——

——Vidubset civibu

Virgil. Æneid. 8. v. 571.

Quem in locum Servius lauda tanquam propriè locutum, Horati pit et vellicat tanquam hîc ma *viduum Apollinem.* Sed O puerile

13. *Quin et Atreidas, &c.*] Pr nignè à Mercurio facta jam ostend et Homer. Iliad. ult. Mercurius à præbet se ducem Priamo Hecto corpus redemptum pergenti: media hostium castra ad Achille deducit, ut nec tentus à quoqua visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem et Atrei filios, Græci exercitûs imper

14. *Dives Priamus.*] Et in hun liger stylum acuit et vibrat. *An a ille qui miserrimus, orbus liberis, r tus, quique adeò mœrens potiùs et i* cet non meminerat quod legitur copiosa sanè et pretiosa munera delata à Priamo Trojam deserente est ibid. *Infinita dona è thàlamo in portata ad Hectorem redimendum* ibi recensentur; *duodecim lænas, t tas, totidemque pallia eximia, iten auri verò talenta decem; duos insu ardentes, lebetes quatuor; poculum a opicum, quod Thraces donârant.*

15. *Thessalosque ignes.*] Noctu salorum sive Græcorum excubias rium Achillis collocatas. Synecdo

Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces
Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

infestis. Tu animas bonorum bestis sedibus collocas: atque aureâ virgâ catervam exilem summoves, superis æquè numinibus ac inferis gratiosus.

ANNOTATIONES.

et Thessali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis: diurnum, fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occultè ingressus, et usque ad tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *Cùm ad turres navium et fossam venissent, custodes quidem è cœnâ laborabant: his verò Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium et insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporum molis expertes, adeóque *leves* et agiles: separasque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundùm variam bene vel malè factorum ac meritorum rationem: has quidem ad Tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242. *Tum virgam capit: hâc animas ille evocat Orco Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit. Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat.*

Coërces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim quâ sedantur et coërcentur homines concitati; et inertes è contrario ignavique concitantur.

Virgâ.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessâ vicissim lyrâ: postquam enim boves, ut antè dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eâque lege et conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύραν, quasi λύτραν dictam esse, quòd eâ se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirificâ illâ instructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cùm Dracones reperisset, hâc inter eos projectâ prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellârunt: eique duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, qui ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò serpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes esse debet.

ODE XI. AD LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi

Tu ne cupiveris nôsse (nec *enim* licet) quem mihi, quem tibi,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri, Acatalecti, constantque Spondæo, tribus Choriambis et Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tū nē | quæsĭĕrīs | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhĭ quēm | tĭbi.

1. *Tu ne quæsieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego nescio; nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoën Mathematicis prædictionibus plùs æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa verò præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces; alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quòd si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores Terent. *Quid tuâ (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem indurit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservârunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cùm plus in metuendo mali sit quàm in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cùm id impendeat, in quo non modò dolor nullus, verùm finis etiam doloris futurus sit.* Seneca verò sic paucis vanas eas solicitudines perstringit: *Quod times,*

Leuconoë, concesserint Numina terminum *vitæ;* neque experiare Chaldaicos calculos: ut satius tolerare quodcunque acciderit: sive multas hyemes Jupiter largiatur, sive postremam *det hanc,* quæ modò Etruscum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens sis. Vina fundas: ac limite angusto spem

Finem Dii dederint, Leuconoë; ne lonios
Tentâris numeros: ut melius, quicc pati;
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jup mam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibu Tyrrhenum:) sapias; vina liques, brevi

ANNOTATIONES.

aut futurum est, aut secùs. Si secùs: frustrà vexaris. Si venturum est: tum satis dolebis tandèm, cùm adfuerit tribulatio.

2. *Leuconoë.*] Alii legunt *Leucothoë.* Fictum nomen est à poëtâ. Ludunt aliqui in etymologiâ nominis istius, et quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios Tentâris numeros.] Nec Mathematicos adi, et consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregiè tum historiæ passim, tum ratio. Vide Cic. 1. et 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosiùs auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat, *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. n. 36. *Contemnamus Babylonios, et eos qui è Caucaso cœli signa servantes, numeris, et motibus stellarum cursus prosequuntur.* Juvenal. Sat. 6. à versu 550. ad 590. ejusmodi studium, in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.] In Babyloniâ templum erat Beli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certè necessaria valdè numerorum cognitio et praxis accurata, ad dimensionem horoscopi, aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologiâ (ut vocant) Judiciariâ. Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* Auson.

Tu cœli numeros et conscia sidera fati
Callebas.

3. *Ut melius, quicquid erit, pati.*] Quanta hîc apud Interpretes dissensio! Alii jungunt ista cum voce *sapias;* quæ verò intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensum finiunt voce *pati;* explicantque sic: Cùm melius sit, vel tanquam melius sit, pati constanter quicquid evenerit, quàm animum distorquere, anxiè quæ sint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quantò melius æquo animo ferre quicq rit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gr se discruciant aliqui, ut ostend *hyemes,* priori loco poni pro toto teriori verò pro tempestate hyema quidem satis patet, quid velit Hor

5. *Quæ nunc oppositis, &c.*] Sy quâ hyeme fluctus Tyrrheni maris cellis agitati ad rupes alliduntur, franguntur. Quidam legunt *qui,* ad vocem, *Jupiter.* Sed vulgata ferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.] Pumex lapis est asper, foramine multiplici pertusus vernosus, unde ab Ovid. *multicav* Æn. 5. v. 214. et 12. v. 587. *latebr* De isto lapidum genere, Plin. lib.

Mare Tyrrhenum.] Thuscum, In pars est maris Mediterranei: id nis ei dedit Tyrrhenus Atyos filius, postquam ad vicinas terras c appulisset, Tusciam nempe, ibi fixisset.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: scilicet utere vitâ, genio indulge, quàm optima, liquata, &c. Priscian.

Vina liques.] Vel simpliciter, ac veluti per guttur coles. Vel po tatis causâ satage, ut pares tibi percolata, defæcata, dulcia sic effect naturæ et palato muliebri accom Veteres nempe mustum priusquam per saccum toties colabant ut de atque sic ademptâ quæ vini vim alit fæce, liquidius, imbecillius, lenius, reddebant vinum, potuique jucundi vocatur à Theophrast. l. 6. c. 24. *ἡδ tratum,* quod nempe sparteis est s tum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eu effœminatum,* ex Plutarcho mox cit *percolatio illa vini nervos excidit, ac restinguit calorem: mollius autem fa curiositatem: hoc veluti sophismate excogitato, ut perdendo nati vino plu leant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 2 *capianus vini, sacco frangimus vire irritamenta excogitantur,* l. 19. c. *dum sanè fuerit.....inveterari vin que castrari:* al. *castigari,* lib. 23. cap *lissimum vinum omnibus sacco viribu*

Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida
Ætas: carpe diem, quàm minimùm credula postero.

longam rescindas. *Ea* dum fabulamur, ævum præterit invidum: *ergo* diem *hodiernum*, sequenti minimè confisa, arripe.

ANNOTATIONES.

Plutarch. Sympos. sive Convival. Quæst. lib. 6. Probl. 7. ait, *Exolescere vinum, cùm tam crebrò diffunditur, easeque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem solicitat et infestat ejectâ et exclusâ; ipsum verò jucundius effici: neque sicut à ferro acumine decusso; sed potiùs velut rubigine et sordibus detersis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput tentat, detrahit, atque ad statum redigit mitem et salubrem.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quanto brevius est vitæ nostræ spatium, tantò resecandæ spes longæ: minùs expectandum, minùs fidendum futuro: neque adeò differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Od. 4. suprà.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida Ætas.* Dum enim sic elabitur et nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

——— *Festinat enim decurrere velox*
Flosculus, angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas,
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5. 153.

Vive memor lethi: fugit hora: hoc quod loquor inde est.

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis et voluptatibus, cùm licet, et dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgò, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino et unguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marcescant.* Martial. —— *Fugitivaque gaudia carpe.*

Pers. mox cit. loco.

—— *Carpamus dulcia.*

Multò verò sapientiùs Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. AD AUGUSTUM.

Deos et Heroas primùm, dein Augustum laudat.

Quem virum, aut heroa, lyrâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?

O Clio, quem virum, aut heroëm, quem Deum suscipies laudare citharâ, vel acutâ fis-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis et elegantiarum hæc Ode: artis quidem eò plus habet, quò apparet minus; elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copiâ et pulchritudine dives est; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius cœstro se correptum poëtico, dignum ardore hoc divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit eulogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, et in fine libri primi. Hæc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contrà Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite, judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ, vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant; carmine Lyrico suavi et moderato, Diis ac heroïbus canendis idoneo; vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 73. et 83.

2. *Clio.*] Hanc è Musis aptè invocat,

tulâ? Eccujus laudes resonabit similitudo ludicra? seu in regione umbriferâ Heliconia, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc sylvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid *verò* antè canam *quàm* præconia consueta patris? qui res mortalium et immortalium, qui mare terrasque et orbem diversis temporibus moderatur: Quare nihil ipso majus oritur; *imò* neque par quidpiam, vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus stre-

Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago?
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidóve in Hæmo?
Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus? qui res hominum ac Deorı
Qui mare et terras, variisque mundum
Temperat horis:
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secun
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Præliis audax, neque te silebo,

ANNOTATIONES.

quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus et celebritatem nominis et immortalitatem conferre dicitur. κλείω, *laudo, celebrem reddo:* κλίος et κλεῖος *fama, nominis splendor.* Virgil. de Musis:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago?*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio? Adeóque imago dicta, quasi imitatio. Vide infrà, Od. 20. eandem locutionem ibi fusiùs explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens, *Vetusta nomen imago;* quo enim vero sensu? Quâ autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit, lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, et conflexa cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aëra: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ, Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum sylvæ secutæ sunt, dulcedine cantûs velut animatæ; *temerè,* id est, facilè et sine cunctatione; vel confusè per devia et invia. Nota lippis et tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 91. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter et lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ et suavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum et auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud secùs ac si auritæ et animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum;* hoc sensu: Quid prius dicam quàm eas Jovis laude jores nostri solent dicere? Alii rentis, id est, quid prius aut poti quàm notas omnibus, ac passim cel tas, laudes Jovis omnium *parent* æquè Deorum ac mortalium curat, deratur?

15. *Variisque mundum Tempe* Variis tempestatibus, vere, æstate, hyeme: calorem frigore, frigus c perat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii ir tur: à quo Jove utpote optimo ma ipso majus gignitur. Alii, *unde,* i propter.

18. *Simile, aut secundum.*] Par accedens: æquè magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Nc *Proximum dicebant veteres non solùm et adjunctum: verùm etiam longè re tamen inter duo discreta nihil medium* Virgil. Æneid. 5. 320.

Proximus huic, longo sed proximus Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Anı mus accedebat, sed longo tamen interv mus.* Pallas honores occupat Jovi quippe nata ex illius cerebro. A spectari ab Horatio, quòd in Jovis templo cellæ tres erant, quarum me dextra Minervæ, sinistra Junonis: u ante Junonem poni solebat. Varro 4 Lat.

21. *Præliis audax, neque te sileb* Quòd curis liberet animum Bacchus, l tus: vel quòd devictis hostibus se suos ruit in libertatem. De bellicâ ejus virtu liis vide Diod. Sic. l. 5. item infrà l. 2

Liber, et sævis inimica virgo
Belluis; nec te metuende certâ,
Phœbe, sagittâ.
Dicam et Alciden, puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quòd sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ

nue: *neque te*, virgo ferîs crudelibus infesta; neque te, Apollo, telis ineluctabilibus formidande. Canam etiam Herculem, nec non filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primùm nautis illuxit, *statim* concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, et maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussêre. Post istos *quem* potissimum referam, ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam. *Certè* Regulum, et Scauros, et

ANNOTATIONES.

22. *Et sævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu et sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certâ, Phœbe, sagittâ.*] Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Niobem cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φῶς βίου, *lux vitæ*.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quòd esset Alcei nepos: seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à *robore*.

Puerosque Ledæ.] Castorem et Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. Fast. 5. 700.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et suprà Od. 3. v. 2. ad verba hæc, *Lucida sidera*. Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutarias esse stellas geminas, non ita verò solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos et in altum sublata defluit, cùm primùm faventibus Castore et Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, et saxis adhærens, tum resolvitur ac fluit, cùm oriuntur Castor et Pollux, vere nimirum, et ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur *defluit*, fluere et agitari desinit aqua maris, antè in rupes illisa per impulsionem ventorum, et concitationem fluctuum.

31. *Quòd sic voluere.*] Pro suâ potestate, atque benigno favore in navigantes, sic jussere placari omnia antè naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor et Pollux: quibus cùm placuit, redit serenitas, et maris agitatio planè cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompilî regnum.] Numam deinde laudat, secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi et armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, et Rempublicam religione justitiâque firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18, et seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinî fasces.*] Ambitiosam dominationem Tarquinii, non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus imperium Romanum devictis finitimis populis auxit: circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum, virum cætera egregium, secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem, ambitio est.* Quidam non absurdè intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendidè gestavit ac tenuit. Virg. Æn. 6. 817.

Vis et Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam et tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas, propriâ manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de Animâ, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plut. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompeio victoriæ impatientiâ, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide et Cic. 1. et 3. de Offic. et in Pisonem, n. 43. sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses resectis palpebris, illigatum in machinâ vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris et clara virtus extitit in administrandâ

Paulum generosæ vitæ liberalem, victore Carthaginensi; *quin* et Fabricium *beneficii* memor celebrabo versibus magnificis. Hunc et Curium impexis crinibus bello idoneum *pariter* et Camillum produxit inopia durior, et patrius agellus cum domo conveniente.

Prodigum Paulum, superante Pœno,
Gratus insigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, et incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Sæva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.

ANNOTATIONES.

Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hispano accusatus est, quòd Socios ad arma concitâsset. Ita se verò ille constantiâ plenus et gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatûs arguit Socios ad arma concitâsse: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republicâ detrectavit; et si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipso suo Collegâ, quàm cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certè majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnâsset. Verùm, ut est apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti..... dum altercationibus magis, quàm consiliis tempus teritur*, miserè ibidem cæsi, pulsi, fugatique sunt: atque Paulus *unus insons* tam horrendæ cladis interiit, ut rectè testatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certè nusquam magis insigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves bene multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem missus, cùm nec ab ipso priùs, quartâ regni parte promissâ, solicitari potuisset; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere spondentem audire voluisset, imò perfidum illum catenis vinctum ad suum dominum remisisset; justam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit: *Ille est Fabricius: qui difficiliùs ab honestate quàm Sol à suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide et seq. Annot.

41. *Hunc, et incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio venerare, lector: in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimvero *sæva paupertas*, id est, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, seu pauca agri jugera sibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id est, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiæ difficillimis temporibus operunt; non tam suæ quàm pub studentes: unde et summam laud sunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium ter Consulem; de quo antè; et V lib. 4. cap. 3. *Is honoribus et auc civi temporibus suis major; cer unicuique pauperrimo; decem æri pondo argenti servosque totidem Samnitibus, quos universos in clien in Samnium remisit; continentiæ sine pecuniâ prædives; sine usu fa comitatus; quia locupletem illum multa possidere; sed modica desid domus ejus, ut ære et mancipiis gloriâ ex his contemptis partâ refe* Vide et ejusdem Valer. lib. 2. cap.

Curium.] *Curius Dentatus, exac ma Romanæ frugalitatis, idemque perfectissimum specimen, Samnit agresti se scamno assidentem foco, catillo cœnantem (quales epulas a dicio est) spectandum præbuit. Ille tias contempsit; at paupertatem ej mirati sunt.* Offerentibus aurum *Malle se locupletibus imperare, fieri locupletem: et Curium nec a pecuniâ corrumpi posse, &c.* quæ Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vi lium Victorem de Viris illustrib Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Leg cum Quintiliano l. 9. c. 3. *intons* scilicet priscis temporibus nondum tonsores: et cultum negligebant n latores viri. Hoc quidem perind tur per vocem *incomptis*: sed non sanè ab Horatio spectari oportuit Fast. 2.

Hos apud intonsos nomen habeba Et Fast. 4. de Numâ:

Bis caput intonsum fontanâ spar Codices tamen ferè omnes habent *Curium capillis*: unde ab eâ lecti discedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Cam quies Dictator fuit: de Gallis bis t Romamque jam ab his captam str nando vindicavit. Ad annos octo publicæ semper utilis vixit: hinc p alter Romulus, ac urbis conditor n pellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris
Seras et Indos:

Marcelli *porrò* nomen augescit sicut arbor secreto temporis *progressu*. At cæteros inter splendet astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O fili Saturni *Jupiter*, humani generis auctor et conservator, commissa tibi *est à* fatis summi Cæsaris tutela: *ergo* tu regna *primus;* Cæsar *autem sit à te* secundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos subegerit; sive Seras Indosque in orientali plagâ domuerit:

ANNOTATIONES.

45. *Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, *occulto ævo*, labente clàm tempore, progressu mensium et annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat: *Solent præcoquia subitò flaccescere: sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem surgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non planè constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato, suam ille filiam desponderat Juliam. De eo Virg. Æneid. 6. v. 861. et seq. et Seneca ad Marciam c. 2. Verùm cùm is admodum juvenis, solâ indole præclarâ nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama crescere indies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit, ipsumque Annibalem invictum antea vinci posse docuit; atque ab eo demum circumventus ac cæsus, etiam coli et observari meruit post mortem. Nam et honorificè cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urnâ argenteâ inclusos et coronâ aureâ decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. lib. 23. et seq. Virg. Æn. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium sidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit: *In Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam; creditumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti: et hâc de causâ simulachro ejus in vertice additur stella.* Idem refertur in Epistolis Augusti. Virgil. Eclog. 9. 47.

Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum.

Vide et Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæst. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 35. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium refert. Porrò cometes ille Christi Servatoris nostri natalem prænunciâsse multò meliùs creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Augustum, quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data.*] Duo nempe veteribus credita: primum Reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis: alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter! ut Augustus sit à te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*] Sueton. August. c. 21. *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facilè cesserunt: et signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide et infrà Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles, jam eò deduxerat Augusti fama, ut ultro virtuti Romanæ observantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras et Indos.*] Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ: sunt et alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropolis autem Sera, serico opere celebris. De eis Strabo, Ptolem. Ferrar, &c. Plin. lib. 6. c. 17. *Primi sunt hominum qui nascuntur Seres lanificio sylvarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres*, inquit, *armorum expertes..... nulli finitimorum molesti.....Cœli apud eos jucunda salubrisque temperies, aëris facies munda, ventorum commodissimus flatus, et abundè sylvæ sublucidæ: à quibus arborum fœtus aquarum asperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usum*

te quidem inferior justè gubernabit *ille hunc* orbem amplum; tu *verò* tremendo curru Cœlum concuties; tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.

Te minor, latum reget æquus orben
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

ANNOTATIONES.

antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ullâ discretione proficiens. Ipsi præter cæteros frugalissimi, pacatioris vitæ cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, et scinditur media; ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem et Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor, latum reget æquus orbem, &c.*] Sensus est: Augustus autem, ô Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet et æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam effertur: *et virtutis moderationisque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam;* (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit seu novis indies triumphis aug populos sibi subjectos cernat, nı animos ultrà quàm fas est super

Latum.] Virgil. Æneid. l. 2

His ego nec metas rerum, nec Legunt alii *lætum*, nimirum Augusti, qui jus summâ lenitate ligentiâ dixisse scribitur à Sueto

58. *Tu gravi curru quaties Ol* in cœlo regnabis, indéque tonitı fima, cùm fueris ad justam pro vibrabis. Nempe vulgus opina Jovis *cœlum quatiente* formari tor *fulmina.*

59. *Tu parum castis, &c.*] Diis sacri habebantur, hinc si ali flagitio in iis, perpetrato contan Jovis excitari credebant furorem, vindicari, misso fulmine. Unde expiare locum, et cæsis hostiis placare

ODE XIII. AD LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellic

O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, et molles lacertos Telephi, væ, meum hepar turgescit acri cholerâ inflammatum.

Cùm tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, et cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum
Fervens difficili bile tumet jecur.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia suprà, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cùm tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam et qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant; et zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quòd rivalem suum in ore frequentiùs habeat. Unde, cùm præsentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar rosæ, et fragrantem, vel rosei coloris. Scaliger hîc Horatium graviter reprehendit, et *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam.* Verùm quidni adolescens amore fervidus roseâ cervice et rubicundulâ celebretur? Virg. Æn. 1. 406.

——— *Roseâ cervice refulsit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, politula, nitida, formosa instar imaginum cerearu ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide in voce *putus.*

3. *Væ.*] Interjectio dolorem in indignationem. Sunt qui legant, est, *certe, hercle.*

4. *Bile tumet jecur.*] Intumes ceptaculum jecori annexum. In jecore amor ac libido, in splene ris sapientia, propriè resident. At Ho libidinem in jecore statuit, ut lil v. 12.

Si torrere jecur quæris idoneu Aliàs iracundiam, ut hîc: pariter Sat. 1. v. 45.

Quid referam quantâ siccum jecur Secuti videntur Archilochum, ἔχεις ἐφ' ἥπατι. *Bilem non habe* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ sede manet: humor et in genas
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitus macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quintâ parte sui nectaris imbuit.
Felices ter et ampliùs
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulsus querimoniis,
Supremâ citiùs solvet amor die.

Tum neque animus mihi, neque color statu firmo constat: tum etiam lachrymæ clàm decidunt in malas, patefacientes quantùm intus absumar flammis secretis. Effervesco, sive jurgia ex vino immoderata deformârunt albas tibi scapulas; sive juvenis insaniens memorem cicatricem labellis tuis dente incussit. O si mihi sat auscultes, ne expecta constantem *eum fore, qui* immaniter vulnerat basia suavissima, quibus indulsit Venus quintum suæ dulcedinis gradum. O ter et plùs beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis se perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, irâ. Opportunè Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cùm quod ei occurrit honesto pudore dignum, imum petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso, cutis tingitur, indeque nascitur rubor.....gaudium extrinsecus contingit. Ad hoc animoso natura occursu festinat, quæm sanguis conitando, quasi alacritate integritatis suæ compotem, tingit cutem; et inde similis color nascitur. Contrà qui metuunt, pallescunt. Natura enim, cùm quid de extrinsecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, sicut nos quoque, cùm timemus, latebras quærimus. Sic natura tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc verò decurso, humor dilutior cuti remanet, et inde pallescit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lachrymæ propter vim indignationis et zelotypiæ. Hanc describit Tullius, Tuscul. 4. n. 28. *Ægritudinem ex eo quòd alter potiatur eo, quod ipse concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concremer.*

9. *Uror, seu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cùm video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, et post epotum vinum petulco, sine modo lascivienti, rusticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, suum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus persentiat, illumque opponit sævæ rivalis libidini, quæ, ut se expleat, amicæ haud parcit: sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc et malignè interpretatur comessationes illas, necnon morsiunculas amatorias; ac velut diras plagas trucesque ac belluinos morsus traducit, ut Lydiam à Telepho quâcumque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrænatâ et impotenti abreptus libidine, ac propè furiosus momorderit labia tua, ad relinquendam qualemcunque sui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum....ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne populus Romanus aspiciat cicatrices ex mulierum morsu, vestigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem spera illum fore, qui sic abutitur amore tuo, ut osculando vulnera infligat, œstro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non est durabile.*

16. *Quintâ parte sui nectaris.*] Missâ plurium interpretatione in putidis et obscœnis plùs æquo sagacium, ego cum paucis sentio, et *oscula quæ Venus quintâ parte sui nectaris imbuit*, intelligo valdè fragrantia, nectaris instar suavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. sub finem, Ibycus, ut significet mel esse dulcissimum, ait, mel nonam esse partem ambrosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis quæ est in ambrosiâ.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ, ob absentiam, ob desiderium: malæ verò ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citiùs solvet, &c.*] Non antè desinam te amare, Lydia, si me ames, quàm desiero vivere, inquit Horatius; imò, ut ait ipse in personâ Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis, quòd latus *tuum est* remis destitutum, et malus Austro præcipiti labefactus, atque antennæ strideant? et vix carina sine rudentibus valeat sustinere mare violentius? Non adsunt tibi vela salva; neque Numina, quæ invoces rursus ærumnis obruta:

O NAVIS, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occu
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant? ac sine funibu
Vix durare carinæ
Possint imperiosius
Æquor? non tibi sunt integra lint
Non Dii, quos iterum pressa voces n

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hâc Ode, quam ferè omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintilian. lib. 8. c. 6. In eâ certè plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ apertè nequaquam dici fas fuisset: vel rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porrò sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax: *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu, cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius à Ptolemæo Ægypti rege nefariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina sine funibus*, ærarium sine pecuniâ, quæ nervus belli est: *lintea non integra*, vexilla et legiones dissipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant: quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ: quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis prætextu, rebus suis student; atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut Pompeianæ partes navi designantur apud Cic. lib. 2. Epist. 2. et lib. 12. Epist. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter et Magnum Pompeium: alterum inter Augustum Antoniumque, et Cæsaris percussores Cassium et Brutum: tertium inter Sextum Pompeium, Magni filium, et Augustum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoste Patriæ judicato, literisque per senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperandâ libertate, quid aliud quàm incenditur grave bellum, ac Romanum pessundatur imperium?

Fortiter occupa Portum.] Un est, compone pacem cum Octav. nisi summam deferas rerum, n conquiesces. Conjecturam aud rundam retundere videtur iste lc quòd aut Muretus Quintiliano d ita objiciat, aut Faber Critic. Ep que ei adstipulatus sibi plaudant velut invento Api, exultantes, *συγχαίρωμεν*. Enimvero si, qu citra metaphoram aut allegoria eam navim, quâ sui amici iratu metuentes fugere properabant, s secundam ei navigationem app secùs ac navi Athenas Virgilium Od. 3. quo sensu diceret hîc: *fo portum?* Imò verò debuisset incla morantes, *Solvite protinus;* ad n *Portum hunc citò desere non tut malè fidâ statim cede, in quâ peric in alto mari versabere.*

5. *Africo.*] Vento Meridionali, Æneid. 1. v. 89.

——— *Creberque procelli*
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fract dependentes ex eo antennæ conci est: sic et Senatores ac Proceres, rant Pompeio, eo quidem sublat dilabuntur. Hi certè alii in ali provincias ex Appiano cit. loc. *An* in summo navis malo transversa alligatur.

8. *Imperiosius Æquor.*] Virtu tunam Augusti manifestè prævale

10. *Non Dii, quos iterum pr* Cùm enim fatis destinatum Augu orbis Imperium, tibi contra fata p aderunt aut favebunt Dii. Adde q *Neptunum invocat, qui secundum fragium.*

Dii.] Castor et Pollux, Apoll aut quilibet alius, solebat esse et v in insigne navis: et sacrarium in cabatur, vel in prorâ. Act. Apos

Quamvis Pontica pinus,
Sylvæ filia nobilis,
Jactes et genus, et nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

licèt Ponti sis pinus orta è sylvâ celebri, atque originem ostentes vanamque famam. Nauta meticulosus haud confidit pictæ puppi. Tibi prospice, nisi ventis *in* jocum sis destinata. *Tu* quæ mihi nuper molestum *creabas* tædium, jam *verò* desiderium ac solicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas micantes interfluentia.

ANNOTATIONES.

scribitur navigare Paulus Alexandrinâ quâdam navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. 6. 29.

Jacet ipse in littore, et unà
Ingentes de puppe Dii.

Quidam sic interpretantur locum hunc: *Tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo;* jam Pompeius occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultrà?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adversùs tempestatem sævam parum valet nobilitas arborum è quibus compacta est navis, minimè quoque picta et ornata puppis: sic à naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipsius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitûs generositas. Hæc enim quid juvant? præsertim si desint præsidia sat firma; ærarium locuples, &c.

12. *Sylvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat sylva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne splendori tui nominis fide, O Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus.* Est enim *timidus* epitheton nautis semper conveniens, et hîc maximè. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, à repentinis tempestatibus, cùm præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello desine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius sub Cassio et Bruto; postea tamen Augusto victori conciliatus, veniam obtinuerat; hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum, et antequam Brutus adversùs Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica salus quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores, nunc autem solicitudinem et curam præstas ob novos tumultus; cur evidens periculum, talesque angustias sponte adis? Vel ad Brutum loquitur: O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem; nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cùm præcisam salutis tuæ spem animo jam concipiam; si mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacesse, pone arma, neve tam periculosæ plenos aleæ labores incassùm subi; imò conciliandæ pacis consilia et rationes ini. Vide lib. 2. Od. 7. et Epist. 2. lib. 2.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli propè formam dispositæ; quæ quidem ob frequentes scopulos, et maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Pastor cùm traheret per freta navibus — Cùm pastor fallax per maria

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Ode 6.

1. *Pastor cùm traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hîc eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti, Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeóque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Sensus est: Cùm Paris Helenam raperet hospitis Menelaï uxorem, atque è Spartâ Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem ob violatum jus et incestas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à

abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, *sic.* Infaustis auspiciis domum ducis eam, quam numeroso exercitu reposcet Græcia, conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor instat! Quantas cædes Trojanæ nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem et clypeum, et currus, et furorem. Frustrà superbus ob Veneris favorem pectes comam: et lyrâ molli jucundas mulieri-

Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi don
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus ade
Sudor! quanta moves funera Dardar
Genti! Jam galeam Pallas, et ægida
Currusque, et rabiem parat.
Nequicquam Veneris præsidio fer
Pectes cæsariem; grataque fœminis

ANNOTATIONES.

pastore, et ipse aliquando pastor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis et Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit, quo territa et conjectorum impulsa responso exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo absente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni et Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere et vagari; hinc nihil injucundius ipsis est quàm frænari, et in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem; cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisse legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur eam posse interpretationem stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænunciaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eò quòd apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm poëtæ quid non licet? Deinde naviganti quis meliùs vaticinans inducatur quàm marinus Deus? Adde quòd Apollonii Rhodii Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ scribit Nereum coactum respondere velut Oraculum. Apollodorus, l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: et Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, et rectè posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio: id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, O assumis, rapis enim uxorem alien

6. *Multo milite.*] Homer. nav numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aul Principes universi jurejurando se a non discessuros à bello, donec He eretur, illataque Græcis injuria eversâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &* discrimina, quantæ strages ac lab et equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardan Electrâ filius in Asiam veniens c gentem, quæ à Tröe postea Troja Ab eâ ortus Priamus. Virgil. Æne

Dardanus Iliacæ primus pater tor, &c.

11. *Jam galeam Pallas, et ægi* et Juno pro Græcis pugnabant quòd manebat altâ mente repôstu Paridis, spretæque injuria formæ virgo Pallas flagitioso Paridi infens rò bellicosæ Palladi sueta aptantu Ovid. Met. 6. 79.

Dat galeam capiti, defenditur æ Virgil. Æneid. 8. 435.

Ægidaque horrificam, turbatæ Pa Quem in locum Servius ita scribit *toris est munimentum, habens in me caput. Quod si in pectore Numinis vocatur: si in hominis pectore, ut Imperatorum statuis videmus, lorica*

12. *Currusque, et rabiem.*] Big rigas bellicas Pallas invenisse fertu Hom. è curru, non ex equo pugna *Rabiem*, iram, indignationem, furo petum animi, quæ quidem vix abs cunque bello.

13. *Nequicquam Veneris præsidi* Tunc parum juvabit te præsidiu minimè bellicosæ, multò minùs dece venustas et cultus corporis: quæ s eres quidem valent, non ita ver hostem. Vide suprà Od. 12. v. 4 Homer. 3. Iliad. idem Paris sic a

Imbelli citharâ carmina divides:
Nequicquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnossii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus utì vallis in alterâ
Visum parte lupum, graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,

bus cantilenas distribues. Frustrà fugies lanceas *nuptiali* thoro molestas, et acumen telorum Cretensium, sonitumque, et acrem in sequendo Ajacem. Attamen, heu, tardè mœchos capillos pulvere consperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Nestorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effœminatus, gra-

ANNOTATIONES.

objurgaturque: *Inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, et coma, et species, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis distinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò istos carpendo nervos: non malè sic: meliùs tamen, modò lyrâ, modò voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulierosum Paridem modò huic, modò illi fœminæ gratificari, ac suam cuique cantilenam dispertire. Sic infrà Od. 36. *dividere oscula*, est singulis dare oscula.

Imbelli citharâ.] Hâc quidem valebat Paris, sed quàm bellicoso viro parum conveniret, ostendit Alexander ille Magnus, cùm Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hâc heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves Hastas, &c.*] Licèt illicito amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, et seras licèt pœnas exsolves, cùm humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

17. *Gnossii.*] Gnossus urbs Cretæ, cujus populus sagittas emittendi arte pollebant. Adde quòd ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porrò inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Merionis comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentem evaderet nemo. Verùm Oileusne, an Telamonius? Hic certè, si Dareti Phrygio fides, Paridem occidit.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collines.*] Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam et congressum, in quo cùm vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, et unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, et hinc in adulterii facinus à te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi et illini, quos unguentis duntaxat antea illinere satagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem, postquam Achillem interemisset, à Pyrrho, alii autem à Philoctete interfectum.

21. *Laërtiaden.*] Ulyssem filium Laërtis Ithacæ et Dulichii insularum regem, prudentiâ solertiâque super æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, absque quo ex fatis capi Troja non potuisset.

22. *Pylium Nestora.*] Hic sapientiâ, et vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse, brevì expugnandum Ilium, si decem Nestores adessent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater. Vide suprà, Od. 7. ver. 27. et seq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnacissimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Nosces.*] Tuo quidem malo cognosces et experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium ducis. De eo suprà, Od. 6. v. 15.

28. *Tydeides melior patre.*] Suprà Od. 6. *Tydeidem superis parem* vocat Horatius, sanè quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulnerâsse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hìc Tydeo patre, quanquam bono et forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem

viter anhelans; quod *quidem* tuæ nequaquam promisisti. Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque fœminis, *fatale* tempus differet: *at* post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.

Non hoc pollicitus tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achil
Post certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

illum Diomedem patre meliorem ac superis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu et pavore, quàm cervus lupum aspiciens. Mecum verò, lector, mirare, quò ducat carpendi cacoëthes. En Scaliger, *Ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus*. Verùm enim sine Medicæ scientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur, copiosè, et ex alto pectore anhelare cervum, vel potiùs, elato, et sublimi, ut fit, capite fugientem, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum effiare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, et Menelao totique Græciæ parem te unum ostentâras. At facile est apud amasiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfidè, et ultionem justam *multo milite repetentes*. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires: et mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit
Quàm Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris subtractus esset, certè victus occubuisset, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur suam Paridi e naviam, et Menelaï, quem priùs serat, virtutem experto insultans.

33. *Iracunda diem proferet Ilio,* ob ereptam sibi Briseïden iratus bello suam classem continens, T fatum aliquandiu retardabit, die ac Trojanis ultimam differet: a clum audiet ab Hectore peremp arma, et amici vindictam convolat iram donec Hectorem Iliensium unicum prosternat. Virg. Æn. 2

Venit summa dies et ineluctabil
Dardaniæ: fuimus Troës, fuit
gens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ gio, cujus pars est Troas, ac Metr

Achillei.] Achilles fortissimus vel suo nomine apud omnes famos

35. *Post certas hyemes.*] Post norum spatium fatis decretum. C è passerum numero, post annos de expugnandam diruendamque præ

Uret Achaicus Ignis Iliacas dom
Græciæ pars, Synecdoche. Quic
Pergameas domos.

ODE XVI.

PALINODIA AD AMATAM PUELLAM.

O formosâ genitrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis: seu igne,

O Matre pulchrâ filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modu
Pones Iambis; sive flammâ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. suprà.

Quæcunque valent ad placandum iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversùs ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperîbat, 1. Fatetur se peccâsse: 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. Vindictam offert. Porrò quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat: Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchrâ filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptum dicaciter antè ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior!

Quicquid sit: jam laudat egregi sciens nihil ferè mulieri jucundius formâ et pulchritudine commendari verò est Stesichori, qui cùm Hele dam Siculam Iambis proscidisset, Oraculo monitus primus Palinodia oculorum usum, quem amiserat, rec

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] se admisisse, pœnamque subire qua ratum profitetur; ejusque, quam læs cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici maledicendum aptissimi. *Sicut l brevi et longâ constat, ita contumelia initiis ad magna procedit:* Suidas Græcis, est *maledictis insectari.* I Pisones,

Archilochum proprio rabies armavit

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ; quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator, animum sacrificulorum in sacrariis ita commovet, nec Bacchus, neque Corybantes tam crebrò pulsant cymbala acuta, sicut mœsta indignatio; quam nec gladius ex Illyrio cohibet nec mare naufragiis infestum, nec dira flamma, nec ipse Jupiter horrisono fragore. Dicitur Prometheus primario luto

ANNOTATIONES.

3. *Sive flammâ, Sive mari libet.*] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aquâ, ut placuerit. Tibul. l. 1. Eleg. 9. v. 49.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat: et liquidâ deleat amnis aquâ.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Iræ describit vim et impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium et contemptum quo gravius nihil ad offensam, omnino abfuisse comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula responsaque edituras, nec Bacchus Mænadas et Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus et celebris; vel ita dictus à Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, insessor, invadens et afflans mentem Pythiæ tripodi insidentis in adytis ac penetralibus templi, ut extra se rapta, jamque enthea divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, insaniâ, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. et seq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes ærea cymbala, cùm furiosi discurrunt, quàm ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes*, Rheæ sacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. et Lucret. lib. 2. dicti vel à κόρυς *galea*, vel à κορύπτω, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel à κρύβειν, vel κρυβάζειν: quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel à κρούειν *pulsare*, et strepitum ac sonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *Pulsabant æribus æra*, et ex Apollod. lib. 1. τοῖς δόραισι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον, *Hastis clypeos percutiebant*: sic nimirum *Jovis illum vagitum in Cretâ quondam occultâsse feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus*, Lucret. 2. 636, et paulò antè:

Tympana tenta sonant palmis, et cymbala circùm
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris.

Omnes autem à Græco origines parum satisfaciunt, et longè petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem est quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantes dictos à Cybeles filio Corybante, qui sacra Matris Deûm in Phrygiam detulit: quique ab se nominavit eos, qui Matris sacrificiis incumbebant.

9. *Tristes ut iræ.*] Nihil æquè violentum est ac iratus amor, aut tristis, quòd se sperni sentiat, aliumque præferri; tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur sæpius.

Neque Noricus Deterret ensis.] Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor ac metus. *Noricus ensis.*] Optimi scilicet enses fabricantur in eâ regione Illyrici. Plin. lib. 34. c. 14. s. 41. *Alibi vena bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: alibi factura, ut Sulmone aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat, contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur et properat; nec ullâ unquam reverentiâ, nec, pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amœnam causæ disquisitionem: unde nempe homini sic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus.*] qui cùm in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum è singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homini, qui, licèt ex ar-

obstrictus adjungere portionem hinc et inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execrandâ strage; atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur, ac mœnibus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime: me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute, atque ad citos Iambos iracundum

Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolen
Compesce mentem: me quoque pec
Tentavit in dulci juventâ
Fervor, et in celeres Iambos

ANNOTATIONES.

gillâ et limo non secùs ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. 1. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyesten, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in sese invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retro conversus sit, omnibus auditum: et jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita et consumpta interiit *exitio gravi*: seu cùm Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere causæ, cur perirent Funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, sed quâdam eas tenendi cupiditate: at cùm ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solùm urbes aliquando demolitur, sed et excisis mœnibus ædibusque universis, solum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est, ubi Troja fuit.

Manilius, l. 4. v. 555. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram et victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Constantinopolitanis irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeóque ἄροτρον βαλεῖν κατ' αὐτὴν, *aratrum in eam immissurum.* Seneca de Clementiâ, lib. 1. 26. *Injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipsius citat Horatii locum quem explicamus, aitque, mos erat iste in evertendis olim urbibus; et sicut aratro condebantur, ita aratro pariter significabant exscindi; affert quoque Modestinum Juriscons. *Si ususfructus civitati legatus sit, et aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* Vide Isidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex. ab Al ubi non ædificandis modò urbibu ditus evertendis aratrum indu segetes ibi mox futuras denot quandoque tantum est odium, ta di appetitus, ut versa aratro terr gatur, ad eam sterilitati damnar egregiè suo more explicans S Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *urbes quasdam irâ victorum sale nullum in ipsis germen oriretur.* lib. cap. 9. Abimelec Sichemita tis exacerbatus eorum *urbem ce habitatoribus ejus, ipsâque dest salem in eâ dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*] Q igitur tam ferox et impotens ira ma quæque præter jus et fas a obtestorque, ne ei indulgeas; *mentem iracundam.* Nam et ego indulsisse jam agnosco. Unde et Juveniliter in culpam lapsus sum factus sapientior, errati veniam p

Me quoque pectoris, &c.] Ex Horatius idem ferè quod habet Ci lib. 1. Epist. 17. *Si quidem ita irritabiles animos esse optimorum et eosdem placabiles; et esse ha (ut ita dicam) mollitiemque natu bonitati: et, id quod caput est, nostra sive incommoda, sive vitia, esse tolerandas; facilè hæc, spero, mitigabuntur. Quod ego oro, qui te unicè diligo, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò v dior est juvenis, eò est irritabilior ea ad quæ anhelat, vehementiúsq cendum fertur. Id sibi contigis fatetur, atque Iambos ita scripsi quidem, dum non alia suppeteret animum amore et irâ *furentem.* A et encomia se scripturum pollice deleat quæ tristia priùs et acerb Nam quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albescens animos capill
Litium et rixæ cupidos proter
Non ego hoc ferrem calidus ju
Consule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus,*

Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

adegit. Jam *verò* cupio vertere dira suavibus, modò, retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

seu quòd facilè incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in puris Iambicis.

26. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id est, modò tu quoque desinas me lacerare conviciis et dictis probrosis. Vel potiùs, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cùm me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur significare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam, quam velit reparari; proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam Iambis et dicteriis abalienatam intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem et commoda.

Velox amœnum sæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus; et igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, et thyma deviæ
Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos;

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, ventisque imbriferis. Fœminæ masculi fœtentis citra periculum errantes per sylvam, securæ investigant arbutos occultas ac thymum, hœdi verò non timent lupos Martios, neque colubros virides;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis pluviosque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Usticæ cubantis saxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teïa. Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Malè dispar. Immerita vestis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agrestes Dii cursu saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive sita erat Horatii villa et fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus verò tantam asserit amœnitatem, ut eo sæpius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus porrò Numinis præsentiâ quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam Defendit æstatem capellis, &c.*] Æstum arcet à gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis nocet æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7. 4.

Solstitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes, et thyma.*] Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odoratos appeti* quærique à capellis, testatur. Virg. Eclog. 3. v. 47.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis. Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.

Arbutus, Gall. *arboisier*, Angl. STRAWBERRY-TREE, pridem fuit in deliciis, quòd ἀειφύλλος; frondes lauro, fructus cerasis non absimiles, profert. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde et proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7. v. 6.

—— *Dum teneras defendo à frigore myrtos,*
Vir gregis ipse caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æn. 9. v. 566.

—— *Agnum*
Martius à stabulis rapuit lupus.

Alludit fortasse Poëta ad id quod aiunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eò adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hœdulei.* Nam inquiunt, ab

quandocunque, ô Tyndari, suavi *ejus* tibiâ resonuere valles, rupesque haud asperæ *montis* Usticæ declivis. Numina me protegunt; pietas mea poësisque placent Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; chordâque Teïâ cantabis Penelopen, et Circen fulgidam pro eodem solicitas. Illic innoxii Lesbii

Utcunque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, et Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea,
Et musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hîc in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æstus, et fide Teïâ
Dices laborantes in uno
Penelopen, vitreamque Circen.
Hîc innocentis pocula Lesbii

ANNOTATIONES.

hœdus, hœdulus et *hœduleus:* sicut ab *hinnus, hinnulus* et *hinnuleus.* Alii *hœduliæ* vel *hœdiliæ* ex membranis non paucis: sicut enim *hœdile, is,* sic et, *hœdilia, æ,* dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgatâ lectione, ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certè ἰσόχρονος. Itaque, de metro non ampliùs soliciti, dicamus *hœdilia,* hœdorum septa vel stabula, synecdochicè poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pascuntur, *utcunque,* ubicunque, quandocunque simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros.

Hinc verò potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quòd vel levis ejus fistulæ sonus fuget et avertat noxia quæque, et securitatem præbeat.

Tyndari.] Hanc esse eandem quidam volunt quam in Epodis Canidiam vocat, et salsè proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc verò sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applaudens infert: Sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis piè celebro, ipsis non ingratas. Contrà verò, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licèt *attenuat Deus.* Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœnâ hâc villâ meâ, cum adfueris, O dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu Fortunæ dedit, è quo illa bonorum o dantiam promit ac elargitur. Por in Perieges. Dionys. Amalthe quædam avara mercatrix, quæ n multos ingesserat in cornu: q adeptus in voluptates ac geniu profudit. Hinc verò fabulæ vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] dores vitabis sideris istius, ex op non enim ortus Caniculæ æstum Leoni junctus, nempe sub fine usque Augusti diem 23. Dies vulgò, indeque morbi frequentes Vide plura infrà, lib. 3. Od. 13.

18. *Fide Teïâ Dices laborantes* Cantabis Lyricos versus et amato dum Anacreontis oriundi ex u Paphlagoniâ, apud Asiam Min lib. 4. Od. 9. et Epod. 14. *Dic in uno,* recitabis carmen de amorib uxoris, et Circes amicæ, famosæ ill erga unum et eundem Ulyssem. amore tabescentes, amore certa Lil. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Inst dam, splendentem, decoram, spec

21. *Hîc innocentis pocula Lesb* beris etiam hilariter et jucundè; vinum innocuum è Lesbo Ægæi hodie *Metelino:* ob tenuitatem nec tentans caput, nec pectus infla adeò impellens ad rixas: quaprop *fundet cum Marte Bacchus præl* saccatum hîc aliqui comminiscunt magis ad mulieris salivam ac pal quid opus? cùm tale sit per se L *nullum potu suavius;* cui ἀτέλειαν Bacchus, id est, *immunitatem ac i* quod νεκταροσταγῆ, *manans nect siæque propius quàm vino,* veteres vocârunt, apud Athenæum lib. I. 23. &c. Vide, si vacat, apud Gell. lepidum Aristotelis acutumque de judicium, quo successorem suæ d signavit Theophrastum è Lesbo.

Duces sub umbrâ: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum; ne malè dispari
Incontinentes injiciat manus,
Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

scyphos hauries in umbrâ: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miscebit: neque timebis suspicionem creare petulanti Cyro, ne *tibi* minimè æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ANNOTATIONES.

22. *Nec Semeleïus Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semeles filius Bacchus: eâ porrò etiam Thyone dicta. Nec tamen inde *Thyoneus* hîc appellari credas, cum pluribus: aliàs idem bis perperam dixisset Horatius. Sed potiùs à θύω *ferveo, insanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τοῦ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.*] Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum eâ consentiens. Qui quidem si rescisset cum alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypiâ accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, laceratâ veste, ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Malè dispari.*] Viribus impari ad resistendum ictusque declinandos. Vel moribus planè diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus, ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure sibi vindicans quod suum est, ubicunque reperit. Quo vir ejus fuisse, indicari videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi fortè vis et impetus zelotypiæ significetur illius qui ab amicâ suâ alium amari intellexerit: quique sibi temperare, seque continere haud queat, cùm epulantem cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, ut quocunque modo suo dolori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit vestis mœchæ vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

ODE XVIII. AD QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

Nullam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem
Circa mite solum Tiburis, et mœnia Catili.

O Vare, nullam arborem potiùs *quàm* vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Odè 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëticâ celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones, v. 438. Inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut et Epod. 5. et 17. Adde quòd abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem.*] Metrum pariter et sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον ἔνδρυον ἀμπέλῳ. *Sacrâ vite*, Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 1. *Optima terra est quæ vocatur pulla: tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *Optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. et lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De eâ urbe jam antè ad Od. 7. hodie *Tivoli:* sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari verò gaudet aëris temperie. Hinc fortasse *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multò ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit unâ ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellârunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus; nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina *epota*, quis incommoda belli queritur aut paupertatis? Quis non te magis, Bacche parens, *laudat*: teque, ô decora Venus? Verùm enimvero pugna Centaurorum adversùs Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur; docet et Bacchus Thracibus gravis, quando vo-

Siccis omnia nam dura Deus proposui
Mordaces aliter diffugiunt solicitudine
Quis post vina gravem militiam, au
riem crepat?
Quis non te potiùs, Bacche pater, te
cens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera I
Centaurea monet cum Lapithis rix
mero
Debellata; monet Sithoniis non levis

ANNOTATIONES.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quòd bis idem perperam dixisset Horatius; tum quòd ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem, seu Catillus, Arcas, classis Evandri præfectus: Tibur, qui et Tiburnus et Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nullâque aut valdè exiguâ curâ torquere se consueverunt: contrà, sobrii res penitus considerant, atque hinc soliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* et gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, et contrà; sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta verò aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persâ, *Jamdiu factum est, cùm bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu, *An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?* Pers. Sat. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Mustum Deo et hominibus lætitiam dare solet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, et obliviscantur egestatis suæ, et doloris sui non ampliùs recordentur.* Psalm 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.*] Anacreon. Ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ, εὕδουσι μέριμναι, *Cùm Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibul. lib. 1. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus et agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissolüenda dedit.

Bacchus et afflictis requiem mortalibus affert. Sensus Horatii est; cùm quis se plusculùm vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imò jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, et cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilâsse; quòd existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*] At verò servandum in primis illud Græcorum *μηδὲν ἄγαν, ne quid nimis:* Item, c Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus cor si modus adest, utilius;* nec *aliud vino, si modus absit.* Ibidem, A sapientiâ clarus, ad Alexandrum scribebat intemperantiam ejus cohib *potaturus, rex, memento, te bibere terræ.* Quibus ille si obtemperâss amicos in temulentiâ non interemis tenus Plinius. Bellè suo more Ap 20. *Prima cratera pertinet ad siti ad hilaritatem; tertia ad voluptat ad insaniam.* Vide Athen. l. 2. c. de juvenibus temulentis triremi s credentibus faceta historia: qua haud à vero alienam probat Cas dictum locum. Ibidem Mnesithe *rectè utentibus Dii monstrârunt sum intemperantibus summum malum, &c*

8. *Centaurea monet cum Lapithis,* tauri Thessaliæ populi cùm venisse tias Pirithoi principis Lapitharum, tem Olympum in Thessaliâ pariter d vino immodicè hausto, in furorem a acti, novam nuptam Hippodamiam ut scribunt alii, Lapitharum uxorib ferre tentârunt. Unde gravis pugna Centaurorum ferè omnium. Tull. i c. 10. meminit: *Istius in illis Reipu bus symposium, quasi aliquod Lapit Centaurorum convivium ferebatur.* Met. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ip Bacchus rectum vini usum docet, q eam Thraciæ partem incolentibus, qu dicta est, Thracibusque universis i ultor instat, quoties illi suis abusi r nimio potu in insaniam, indeque ruunt. Vide infrà Oden 27. Apud cit. Eubulus ita Bacchum fingit lc *Tria ego pocula tantùm misceo illis q unum sanitatis; alterum voluptati tertium. Quo quidem epoto, ii qu sapientes, domum sese recipiunt. F si quartum additur, non est id ampliù sed proterviæ; quintum vociferationi petulantis comessationis; septimum r et vulnerum; octavum apparitoris; n cundiæ; decimum furoris, quo pro qui bibunt, &c.*

Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam: nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plùs nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, pellucidior vitro.

luptatum cupidi licitum et illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo: neque proferam in lucem abscondita foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, et fides secretum prodens, vitro pellucidior.

ANNOTATIONES.

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium εὐοῖ, vel potiùs ex eo quòd eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὖ νιὲ, *euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum, &c.*] Per fas et nefas voluptates quærit et consectatur temulentus, accessâ vino libidine. Juvenal. Sat. 6. v. 299.

—— Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces et Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; et ego sanior illis temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull. 3. 6. 8.

Candide Liber, ades.

Item 1. 7. 46.

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam è pelle vulpinâ, vel à calceamento, quæ Βασσάρα dicuntur; vel à talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solitâ: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscuntur. Tibull. 1. 7. 46.

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ antè dixi; ampliùs tamen explicantur, enodanturque, allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cùm furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulacrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. 62. 254. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

—— Lymphatâ mente furebant;
Evöe bacchantes, Evöe capita inflectentes.
.... Pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos.

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederâque et pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agrosque exportabantur. Catull. cit. v. 259.

Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis:
Orgia, quæ frustrà cupiunt audire profani.

Tibull. 1. 7. 48.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*] Pro *sub dio*, vel *sub dium*, id est, sub cœlo, quod Græci δία vocant. Varro. Ascon. in Verr. 1. id est, ex arculis et cistis non extraham tua sacra, quæ foras et in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala et cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem incitantur sacerdotes. Porrò illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, et Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut et suprà Od. 16. v. 5. ac seq. Sensus est: à me coërce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. cit. 261.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant:
Multi raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cæcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit: hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines sine ullâ cujusquam reverentiâ. Alia verò jam exponit: quæ sunt φιλαυτία, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor sui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quàm *sui amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *Nisi forte me communis* φιλαυτία *decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 21. *Tales nos esse putamus, ut jure laudemur.... cùm homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, et in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plùs, &c.*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter se extollit prudentiâ *vacuus*. Quod plerisque passim, et nemini frequentiùs accidit, quàm vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat, adeóque fidem labefacit ac violat, cùm religiosæ taciturnitati commissa et credita temerè profert et propalam effutit.

cratere vini bimi. *Post* immolatam victimam mitior fiet *Glycera.*

Bimi cum paterâ meri.
Mactatâ veniet lenior hostiâ.

ANNOTATIONES.

quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8. 65.

Verbenasque adole pingues, et mascula thura. Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent. And. 4. 4. 5.

Ex ará hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit et verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino, aliæque felices herbæ religioni et sacris servientes: his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant; postea vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum; *du vin de deux feuilles*, Angl. WINE OF TWO YEARS OLD. Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum; item *merum*, et purum, sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant;* ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*] An venus *sæva Cupidinum mater;* an Glycera *proterva?* Hanc ego potiùs, quàm illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura priùs erga illum et immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit et sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *Hostia* quidem et victima differunt, quòd hæc minor sit, illa major. *Mactata* porrò dicitur, quasi magis aucta, nimirum imposita ex hordeo tost conspersa, thure suffita. Sunt q sanguine non placari, nec cæsâ vic solitam contendant: eò quòd gen vocaretur: nec deceret eam ita co vita datur: afferuntque Virg. Æn. in templo Veneris Paphiæ thus e taxat memorantur:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq Læta suas; ubi templum illi, centu Thure calent aræ, sertisque recenti

Hinc et Erasmus locum hunc s postquam Venerem placavero vert vino, ex more; Glycera veniet le tam facilis ac domita, quàm sit ho Dormitâsse verò ille bonus tunc meo quidem judicio. Alii cont hostiam hîc ab Horatio verè macta ficari seu columbam, utpote Ven seu quamcunque aliam. Cruquius Certè *Veneri suem immolari quando chus scribit. Factum id Argis ad toria.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. *Tussas autem in Ægypto Veneri, q nuta colitur, vaccam sacrificari,* r ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt v quidem sæculis incruenta fuisse q ficia, litatumque duntaxat arborun ramis, foliis, herbis: at postea usur mactandi victimas Diis quibuslib Veneri.

ODE XX.

Mœcenati spondet convivium, sed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, *apud me quidem* mediocribus *in* poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili

VILE potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejusdem est metri, ut suprà 2. *Jam satis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) seu quovis alió: antea verò se Horatio pro summâ inter eos familiaritate convivam fore significârat. Hâc Ode rescribit Horatius Mæcenati, gratum id sibi quidem, at pro suâ tenuitate tenue fore convivium: cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè monet Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis, generosum bibes apud me: sed tantummodo *vile* et modicum: nempe vinum vel ex *uvâ Biturică, quæ in eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicatè quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. l. 14. c. *naciolâ, quam soli novere Sabini ac* ex eodem ibid. c. 3. Athenæus au 21. ait, *Inter Italica vina levissim binum, potuique tempestivum ab an usque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits b* IN LITTLE CUPS. Pro quolibet va nitur *cantharus*, qui quidem non vas, cùm Sileno attribuatur perqua gravisque appelletur. Virg. Eclog.

Et gravis attritâ pendebat cantha Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap *Ne effunde, O puer, in argenteum sed potiùs in profundum cantharu* Epigenes. *At cantharos nunc non j plos illos et capaces, sed humilia poc*

2. *Græcâ quod ego ipse testâ Con*

Conditum levi, datus in theatro
Cùm tibi plausus,
Care Mæcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, simul et jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, et prælo domitam Caleno

reclusum, quando in amphitheatro acclamationes tibi sublâtæ *fuerunt tantæ*, ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter et ludicra species collis Vaticani. Tu *domi* potabis Cæcubum, atque uvam *in* torculari Caleno pressam.

ANNOTATIONES.

Vinum alioqui non exquisitum ex eo commendat Horatius, quòd ipse studiosè condiderit, obturârit, notârit. Quatuor ista nempe veteres vinum servaturi faciebant: diffundebant in vasa; deinde condiebant *admistâ calce, sale, croco, resinâ, pice, &c. ut odor vino contingeret et saporis acumen*, ex Plin. lib. 14. cap. 19, 20, et 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypso, limo. Docet Columella lib. ult. et Plin. cit. *Picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut salsâ; postea cinere sarmenti aspergi.* Et paulò pòst, *Sic opercula doliorum medicanda, additâ masticbe ac pice.* Pers. verò Sat. 4. v. 29.

Seriolæ veteris metuens deradere limum,
Ingemit.

Denique notabant quale vinum et quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est: et postea notabimus pluribus locis. Hîc ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum sequentibus. *Grecâ testâ conditum levi*, inquit, *datus in theatro cùm tibi plausus.* Quasi diceret, condidi, seu in vasa infudi: *Grecâ testâ*, vel super fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus antè fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertiò *levi*, seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo: *Cùm datus tibi plausus, &c.*

Testâ Grecâ.] Cado testaceo, quod vasis genus è Græciâ ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *Circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisque cingunt.* Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

3. *Datus in theatro Cùm tibi plausus.*] Jucundè simul et honorificè refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plausûs, cùm ad spectacula venisset; (solebant enim viri graves ac de Republicâ bene meriti acclamationibus excipi); seu cùm ludos ipse exhibuisset pro suâ liberalitate magnificos; seu ob lætitiam recuperatæ à Mæcenate valetudinis; varias enim varii plausûs hujus causas commiscuntur.

5. *Eques.*] Modestia hîc Mæcenatis celebratur, qui cùm summos quosque capessere magistratus potuisset, ultro delatos recusavit, et Equestri dignitate contentus vixit. Propert. l. 3. El. 9.

Mæcenas Eques Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus porrò fuit ille plausus, ut inde personarent ripæ Tiberis scaturientis in Hetruriâ, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, sicut et fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus è collibus in quibus Roma inædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, et Palatium Pontificium. Dictus est à vaticiniis illîc edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, et acclamationum populi repercussio facta in monte. 6. *Jocosa.*] Quia jocari videtur Echo, dum ultima tantùm verba repetit atque ingeminat. Suprà Od. 12. 3.

Recinat jocosa Nomen imago.

Virg. Geor. 4. 50.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. lib. 3. n. 2. simile quid habet ubi scribit: *Popularem gloriam in summâ inanitate versari*, neque hanc esse *eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque, *Est enim gloria, solida quædam res, et expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum, et prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquisita certè vina sectatum esse Mæcenatem indicat, quòd ejus nomine quædam celebrata sint ac Mæcenatiana dicta; quæ quidem refert et inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad sinum Cajetanum, Fundis vicinus et Amyclis, optimi vini ferax, Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
Vitis et in mediâ nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generositas celeberrima in palustribus populetis.* Athen. l. 1. c. 22. ex Galeno scribit, *Cæcubum generosum, firmum, infestum capiti non nisi post annos plures vetustum.* Porrò non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet et ob vetustatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu regni Neapolitani, in provinciâ terræ Laboris, à Calâ Boreæ filio, Argonautâ, ut ferunt, condita, fertilem habet agrum vino generoso: nec minùs celebrem aquâ temulentos faciente, si Plinio fides. Athen. cit. *Ca-*

Nam certè mea vasa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani.

Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

ANNOTATIONES.

lenum lene magis quàm Falernum stomacho placet, ὁ Καληνὸς κοῦφος τοῦ Φαλέρνου εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non sunt è nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini è monte et agro Falerno in Campaniâ? De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Fa decimo tempestivum est potui, &c. cunda nobilitas Falerno.* Lib. ve ejus salubritatem persequitur, sic

11. *Formiani.*] Et hoc celebr ex agro Formiano in Campaniâ Cajetâ. Athen. cit. *Formianum*

ODE XXI. IN DIANAM ET APOLLINEM

Molles puellæ canite Dianam, adolescentuli canite Apollinem crinitum, et Latonam omnino charam summo Jovi. Vos *celebrate* gaudentem fluminibus, et sylvarum *densis* frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido,

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, et nemorum cor
Quæcunque aut gelido prominet Alg

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus: Unum tamen ludis secularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodos; alia duo (ut volunt quidam), hoc scilicet, et Ode 6. libri quarti, ludis Apollinaribus, de quorum origine fusè disserit Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini et Dianæ, Diis averruncis et *ἀλεξικάκοις* dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo verò Romano securitatem, sanitatem, frugumque abundantiam impertiant; Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortasse priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur. *Dicite virgines,* his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*] Pindaro *ἀκειρεκόμην non raso capillo.* Nimirum ob radios solares: Vide Macr. antè cit. et ob perpetuam juventutem. Tibull. l. 4. 36.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus Histor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illustres, totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus Aurelian. *Patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthum montem in Delo insulâ. Hunc verò pariter et Dianam præcipuè celebrat, quòd eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid 3. v. 97. et 381. v. 385. Æneid. 6. v. 67. ubi Æneas:

....*Da Latio considere Teu*
Tum Phœbo et Triviæ solido de ma
Instituam, festosque dies de nomin

In carmine Seculari postea Horat linem et Dianam:

Roma si vestrum est op

3. *Latonam.*] Hæc velut Apolli mater ab Horatio jungitur hîc iis quibus edebantur Ludi Seculare recensentur ab Zosimo cit. *Ju Apollo, Diana, Parcæ, Lucina,* (*Proserpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et q Junonis zelotypiâ, ut eam pellic fœtus omni conatu perdere tentâ adversùs prægnantem Pythone s cassùm tamen. Varias enim illa giendo pervagata, appulit in Ort lam, quæ et Delos nominata: Dianam et Apollinem uno partu e Ovidium, Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, et nemorum*
O virgines, laudate, virginem Di terea gaudentem *sylvis* ac venatio rum fugiat consortium; *fluviis* aut bus abstergeret sudorem in sec contractum. Ovid. Metam. 3. v.

Hic Dea sylvarum venatu fessa s
Virgineos artus liquido perfunde

6. *Quæcunque aut gelido promine*
in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20,(*Erymantho* Arcadiæ, sive in *Crago,* tibus. In hoc aiunt fuisse agrestiu antra. Apud *Erymanthum* venari bitur Homer. Odyss. 6. *Algid*

Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi.
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram fa-
mem,
Pestemque à populo, et principe Cæsare, in
Persas atque Britannos,
Vestrâ motus aget prece.

vel nemoribus umbrosis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô masculi, tot encomiis efferte Tempe, et Delum Phœbi natalibus *inclytam;* et scapulam *ejus* exornatam pharetrâ, et fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, à plebe, et Augusto Imperatore, luctuosum bellum, ac famem ærumnosam, atque luem propulsabit ad Persas et Britannos.

ANNOTATIONES.

perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana Carmine Seculari, sub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Thessaliâ, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Verr. 3. n. 47. et seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es? Illi-ne tu templo tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es?....proditum memoriæ ac literis Latonam, ex longo errore et fugâ, gravidam et jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quâ ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis est, et semper fuit, ut ne Persæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, Diis hominibusque indixissent, et mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.*

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam et Olympum nemorosâ convalle.....Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, et fermè sesquijugeri latitudine, ultra virum hominis attollentibus se dexterâ lævâque leniter conversis jugis: intus suâ luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. modò cit. cap. 12. *Longè clarissima, Cycladum media, templo Apollinis et mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem....hanc Aristoteles, ita appellatam prodidit, quoniam repentè apparuerit enata.....Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant.....cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cynthо monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque *certâ metuendus sagittâ*, ut est Od. 12. suprâ: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quòd radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternâque humerum lyrâ.*] Insignem etiam lyræ inventione et melodiâ ipsi à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Od. 10. suprâ. *Fraternâ.*] Apollo et Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut suprà jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, quâ nihil miserabilius, cùm proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique è fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

14. *In Persas, atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani. *Persas*, qui pro Parthis hîc positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1. v. 97.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, *quisquis* innocenter vivit et sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ, plenâ sagittis toxico infectis: seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu *per* regiones, quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero *nuper* in Sabinâ sylvâ, dum canerem Lalagen meam *amicam*, atque præter limites exerrarem liber *ab omni* solicitudine, armis

INTEGER vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ:
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem ferè argumenti scribit Horatius Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat; amico declinatum à se vitæ periculum significat; Philologo dictionum et verborum elegantiâ studiosè velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens suâ satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum à quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de Animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos et sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus.... à nullo animalium præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore sabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit, nisi ex siderum observatione, et cum magno quidem vitæ periculo, tum à feris, venenosisque animalibus, tum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi. cap. 4. adversùs Judæos.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquilâ perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. 4. v. 366.

.....*Cautibus horr*
Caucasus.....

Mons ille inter duo maria Caspi
num, tantæ fertur altitudinis, ut e
tertiam noctis partem Solis radii
Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3.
lib. 7. Ejus pars à quibusdam c
Ararath versùs Armeniam, in q
vium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambi*
Per Indiam nimirum. Duplex e
fluvius in Asiâ: alter Medos all
Georgic. 4. dicitur *Medus Hydasp*
diam citeriorem irrigat, hodie *Ro*
terminus victoriarum Alexandri
Indum illabitur, apud Nysam urb
Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hy*
porrò nuncupatur *fabulosus*, quo
de illo fabulantur; ut quòd ar
auream, quòd gemmas ferat: u
Claudiano, *gemmifer* Senecæ Tra
appellatur, quòd tanto sonitu v
undas collidat, spumas attollat,
trepidatione procul adspiciatur; at
Alexandri Magni reddiderit attor
pentes: ipsis etiam gubernatorib
tate suspensis. Arrian. lib. 6.
initium.

9. *Sabinâ.*] Hæc Italiæ regio,
tium inter Umbriam atque Hetru
nomen servat, sed angustiores hab
ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*]
ditor et compono de amoribus meis
versus et carmen: *et ultra termi*
dum œstro poetico et amatorio abre
vam aliquantò longiùs progredior.
tens incidi in lupum ingentem et n
portentosum, qui tamen non mod
sed sponte me, licèt *inermem, fugit*

11. *Curis expeditus.*] Quidem
peditus, perinde est.

Fugit inermem;
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ;
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget:
Pone sub curru nimiùm propinqui

licèt destitutum vitavit me lupus; quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubæ, sicca leonum altrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infestant nubila et malignus Jupiter: constitue *me* sub curru Solis nimis

ANNOTATIONES.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus, ille lupus cessit fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. 1. contra Julianum: *Omnes bestiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant subjectæ. Quòd autem nunc nocent, pœna primi est peccati. A principatu decidimus; à fiducid, et honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo Noë et filiis ejus loquente, Genes. cap. 9. *Sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ;* unde S. Ambros. Epist. 38. *Feræ suos morsus sæpe suspenderunt revocante sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultârit, prædam dimittere; pardos et ursos incitari ac revocari vocibus.* At cùm sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certè bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plenè et ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrit bellua sive in Apuliæ sylvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est, olim Italiæ regio quædam in Apuliâ, hodie *la Capitanata:* alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. et alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis esculetis.*] In latè patentibus sylvis, quæ consitæ sunt esculis, arboribus glandiferis: Plin. lib. 19. *Jovi sacris.* Lib. 12. c. 1. *Arborum genera Numinibus dicata ....Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari primùm acriter restitit, et ab eo tandem debellatus est. Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africâ, cujus et pars versùs Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat et arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. 8. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capitis: *Leoni præcipua generositas, tunc cùm colla armosque vestiunt jubæ....Africam hæc maximè spectant, inopid aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus....unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. et 19. ubi de leonum naturâ quæpiam disserit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero et securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum, Arcticum et Antarcticum, ubi assiduum propè gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentiâ, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi, arborque nulla* crescit, ubi *non æstivâ recreatur aurâ:* benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol, *malusque Jupiter urget*, id est, rigidum, insalubre, graveque cœlum, seu aër nunquam serenus et clemens. Ovid. Met. 3. 789.

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque,
Et jejuna Fames.

21. *Pone sub curru nimiùm, &c.*] In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi sol *nimiùm propinquus* terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. 1. 49.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levârunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrârunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles olim existimavere. Neque est immodicus illîc æstus, quem valdè temperari constat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cùm primùm incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generâsse: sed et arborum atque frugum*

vicini, in regione ædificiis carente, *ubicumque* diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter et verba facientem.

Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

ANNOTATIONES.

pro regionum conditione aptè genera variata. Compertum itaque modò est, et salubrem satis aërem, et frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subjectis ac vicinis: v. g. in insulis Javâ, Sumatrâ, Borneo, Maldivis, Delphinâ, seu Madagascariâ, &c. In bus verò terris, apud Malacam in neam in Africâ; in Americâ verò lam auream, Guzianam, Peruvian

ODE XXIII. AD CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens *per* montium devia, haud sine inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiscit, sive frondes vitis leves aurâ concutiuntur; sive lacerti virides dumum commovent. Verùm ego te nequaquam insequor, *ut* dilacerem quasi tigris violenta, aut leo è Gætuliâ.

Vitas hinnuleo me similis, Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et silüæ metu.
Nam seu mobilibus vitis inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovêre lacertæ;
Et corde et genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenuâ maximè laudandum puellâ videri debeat. Nam lasciviens queritur quòd illa jam grandior non audeat absente matre virum se alloqui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*] Quibusdam placet *vitat.* Verùm, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet, cùm subjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo similis.] Tam meticulosa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præsertim abstractus.

Chloë.] Nomen adolescentulæ conveniens, nam χλόη est herba virens.

2. *Quærenti pavidam Matrem.*] A quâ aberraverat. *Pavidam.*] Cerva enim semper timet, ejusque in fugâ securitatem natura constituit, tum à venatoribus, tum à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempe viâ declinare amant feræ.

4. *Silüæ.*] Dixeris. Sic Tibull. 1. 10. 946.

Sit satis ornatus dissoluisse comas.

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione secutus sum lectionem, quæ Mureti est atque Scaligeri: quanquam non satisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgò: *Nam seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis:* ut sit hypallage: pro, seu folia veris adventu inhorruere mota, scilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid si referatur ad vocem antecedentem, musque, planiori certè sensu ac *Seu mobilibus veris inhorruit Ad ve* id est, Seu motis foliis sylva inhor tum levem, Zephyrum nempe veri Vel, *Seu mobilibus veris inhorru foliis:* id est, Seu tremuit sylva veris adventu, flante Zephyro nimi

6. *Seu virides rubum Dimovêr* Sive latentes in rubo lacertæ, discu pitum edidere, tantulùm commov cem et spinas: tum verò hinnule cor palpitat, et genua labant. De Plin. lib. 8. cap. 39. et alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut a* Ego non nocendi, sed amandi, cupi sequor te, Chloë: cur me fugis? Met. 1. 504. Apollo Daphnen inse

Nympha, precor, Penei, mane: quor hostis:
Nympha, mane. Sic agna lupus leonem,
Sic aquilam pennâ fugiunt trepid ber.

Tigris ut aspera.] Hujus tanta delitas, ut sponte hominem petat, cù feræ, nisi fames aut ira stimulet, ult Plin. lib. 8. cap. 11. *Tigris Hyrc ferunt animal ferocitatis tremendæ, &*

10. *Gætulusve leo.*] *Gætulia tota Nigris, qui Africam ab Æthiopia di* quit Plin. lib. 5. cap. 4. Lib. ver *Leoni tantum ex feris clementia in*

Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

Ergo viro matura, desine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES.

prostratis parcit: et ubi sævit, in viros priùs quàm in fœminas fremit: infantes non nisi magnâ fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certè Gætuliæ reducem audivi, multorum in sylvis impetum à se mitigatum alloquio, ausam dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi cæterisque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc opinio, &c. Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam à nemine ignoratur.

Frangere persequor.] Phrasis Græca.

ODE XXIV. AD VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

Quis desiderio sit pudor, aut modus
Tam cari capitis? Præcipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum citharâ dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget? Cui Pudor, et Justitiæ soror

Quæ sit verecundia, vel finis dolori, *ob jacturam* viri adeò dilecti? Doce querulum carmen, ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. *An* igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia atque integra fides

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis et querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatam deflentis: ejusque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopœiam esse et dialogum Virgilii et Melpomenes, quos Horatius inducit; illum à Musâ consilium opemque implorantem duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps et consolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis desiderio sit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam caro capite? Seneca tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis et dolendi decor: hic sapienti servandus est: et quemadmodum in cæteris rebus, ita et in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

2. *Cari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eustath. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse:

Τοίην κεφαλὴν ποθέω. Τεῦκρε φίλη κεφαλή. *Tale caput desidero. Teucer carum caput.*

Hanc et Latini usurpârunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, et subaudiunt, *Dea*; hoc sensu; O Melpomene, lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præsidentem, Auson. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœsta boatu.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis et Mnemosynæ. Melpomene à cantûs suavitate dicta; à μέλπομαι, *cano. Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. c. 3. ex Hostio poëtâ:

Si mihi linguæ
Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquatæ.

Pers. Sat. 1. v. 35.

——— *Plorabile si quid*
Eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic et illabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem solatium faciliùs admittat, imò et aliquantulam objurgationem. Sic bene utitur Poëta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germaniâ ab Arminio Germanorum rege. Dio. l. 56. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus sopor.] Sic et *longus somnus*, pro morte, l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui Pudor, &c.*] Breve sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de Finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc et de Orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiæ soror Incorrupta Fides.] Ex Platone, justitia cùm in Deos observatur vocatur pietas: fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum justitiæ, fides.* Et partit. Orat. n. 78. *Justitia, erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgò autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione*

justitia germana, et veritas simplex, quando reperient similem quemquam? Is *certè* plurimis occubuit probis lugendus; at nemini magis quàm tibi, Maro. Tu religiosus incassùm, eheu, Quintilium repetis à Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulciùs, *quàm* Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minimè *tamen* vita reddatur inani simulacro, quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregârit Mercurius nequaquam facilis exorari, *ut* fata rescindat. Grave *quidem est illud:* at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.

Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili.
Tu frustrà pius, heu, non ita creditu
Poscis Quintilium Deos.
Quòd si Threïcio blandiùs Orphe
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini,
Quam virgâ semel horridâ
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientiâ
Quicquid corrigere est nefas.

ANNOTATIONES.

animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentiâ nominatur.

7. *Nudaque Veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem, et solertiam se per se ipsa defendat*, ut ait Tull. pro Cœlio; et Offic. 1. n. 109. *Sunt alii simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quàm tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustrà pius, &c.*] Jam castigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum*, id est, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non solent reposci: at quæ credita et commissa sunt, cùm libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem sine injuriâ eripitur: imò tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cùm poscis Quintilium Deos, videare non solùm pius, heu! frustrà, sed et præposteré; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. v. 984.

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

13. *Quòd si Threïcio.*] Alii legunt, *Quid si;* Alii, *Qui si.* Et pro *Non*, interrogativè *Num. Threïcio blandiùs Orpheo, &c.*] Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est: nôsti Orpheum, arboribus cantûs suavitate pertractis, à se demulcendum etiam sperâsse Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet, sed irrito et inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vana redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vana* interpretari libet hominis umbi Virgil. Æn. 4. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit

Et Æneid. 6. v. 292.

Et, ni docta comes tenues sine cor
Admoneat volitare cavâ sub imagi

Sanguis.] Vita Æneid. 9. v. 3

Purpuream vomit ille anima

16. *Quam virgâ semel, &c.*] Mercurii, ejusque animas deducer vide suprà Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recl* gil. Georgic. 4. v. 469. de Orphe

.... Manesque adiit, regemque
Nesciaque humanis precibus mansi

Æneid. 6. v. 376.

Desine fata Deûm flecti sperare

18. *Nigro compulerit gregi.*] C bus aggregârit, et ad Plutonem p

19. *Levius fit patientiâ Quicqu* ripid. Phœniss. Δεῖ φέρειν τὰ Senec. *Optimum est pati quod e possis.* Plaut. Capt. 2. 1. 1. *I æquo animo: si id facietis, levio* Virgil. Æneid. 5. 710.

Superanda omnis fortuna fere

Ovid. Metamorph. 1. 633.

..... Paupertatemque fe
Effecere levem ———

Contrà verò, quisquis mala nece tienter et iniquè fert, quid aliud, sibi dolorem creat, et malum Ejusmodi hominem, qui comm mortalibus incommoda respuit, eg Juvenalis, et *gallinæ filium albæ*, p vocat, Sat. 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

PARCIUS junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amatque
Janua limen,
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. Audis minùs et minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?
Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento;
Cùm tibi flagrans amor, et libido

Fenestras *tuas* clausas rariùs *modò* verberibus impetunt adolescentes procaces, neque tibi soporem auferunt, *jam*que limini adhærent fores, quæ antea valdè volubiles agebant cardines. Infrequentiùs deinceps et infrequentiùs audis: *Dum* ego tuus pereo, Lydia, quiescis longis noctibus? *Jam* vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus sævit graviùs circa Lunæ *interlunium*; quando libidinosus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. et 26. lib. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur rarò januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ priùs multùm faciles movebat Cardines.*] Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud strepebat, atque, ut ait Plautus, *Lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur ædes festivissimæ*; et paulò antea, *Bellissimum hercle et taciturnissimum ostium*, quod *nunquam ullum verbum mutit; quum aperitur, tacet; cùmque illa noctu clanculum exit* meretricula, *tacet*. Curcul. 1. 1. Item, *Placidè egredere, sonitum prohibe forum, et crepitum cardinum.....suffundam aquulam.* Ibid. 1. 3. init.

6. *Audis minùs et minùs jam, &c.*] Minùs minùsque indies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant, qualis est Ode 10. lib. 3. qualis et hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id est, Me præ amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, altùm dormis: tu quieta valdè stertis longas noctes, dum inquietum me solicitumque tui desiderium excitat et vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum et desideranti longum semper videtur tempus.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventârunt; olim flere juventutis ac formæ superba, depercuntes *te* ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustrà lucrum et mœchos quæres: hi verò te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. 3. v. 70.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeat ad te: vel, amans leviter, juvenili more, et flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angiportu* solitario et à paucissimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum; et sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, et contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic, respectu Græciæ, Septentrionalis est: adde quòd regio perquam frigida est Thracia: unde officina ventorum appellata: atque in eâ regnâsse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus pro Aquilone passim usurpatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam impropriè et καταχρηστικῶς· quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thraciâ venit. Epod. 13. 3.

.... *Nunc mare, nunc siluæ*
Threïcio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem et novam; id est, cùm Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, et frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, χειμερινώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι. *Interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Lunâ conjungitur et congreditur: Græci σύνοδον vel συνόδιον) *alii silentia Lunæ appellant*, et lib. 18. cap. 32. *In coitu, quod interlunium vocant, cùm apparere desierit.*

ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar *tuum* ulceribus plenum; haud sine luctu, *eò* quòd juventus hilaris hederâ virenti myrtoque subnigrâ lætetur ampliùs, sicca verò folia consecret Hebro hyemis socio.

Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu:
Læta quòd pubes hederâ virenti
Gaudeat, pullâ magis atque myrto,
Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

ANNOTATIONES.

Hoc porrò Virgil. Lunæ silentium; Apul. Metam. 9. illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. 1. de Saturn. v. 15.

Advena quos profugus gignens, et equina libido
Intulit Italiæ: Thuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax et elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius, n. 69. *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tantoperè laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*] Cùm te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum, certè mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone et aliis. *Ulcerosum* intus libidine multâ saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus*, inquit, *tecta est et clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *Vitium obscœnæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu: Læta quòd pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. *Hederâ virenti Gaudeat, atque myrto.*] Appositè comparat juvenculas cum *hederâ* quæ facilè adhærescit, et *sequax* vocatur à Persio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans et constans est, et id quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëtâ Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroq

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetu tractâ et rugosâ arescentes non quàm aridas frondes arborum tarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte r livioni tradat ac devoveat, non s dentes in flumen frondes circa *Hyemis sodali*, ob regionis illius fr mum, ut antè dixi. Hebrus eni fluens monte, Thraciam perfundit, um mare delabitur. Indicat Hor mulieris jam marcidum non lon senili fœditate ac deformitate, quæ similitudinem habet. Quidam l ut indicetur vilitas ac levitas scor folia Euro vento seu quovis alio, v brium, volvi rapique solita. Scal *igni*; multaque in hâc Ode carpit: κακοζήλῳ toties litâsse videtur. literator quisque. En ejus repreh pita. Sic igitur ille: *Vicesima q mili genere dicendi est. Illa duo copuld non cohærent.*

Audis minùs et minùs ja
Me tuo longas pereunte noc
Lydia, dormis

Neque satis mollis illa locutio: fle arrogantes, *nisi addas* effectos.

Levem pro nudâ videtur posuisse
Illa quoque omnia, bacchante m terlunia vento, *videntur esse unu*
Boreæ: alioqui ipso Boreâ frigidio

Ulcerosum, *non servit potiùs jeco quàm metro sustinendo.*

Tu, lector erudite, hinc jam affectu esse oportere omnem A intelligisque quàm Censoriâ dignu virgâ sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

Ego Musis charus, agritudi- Musis amicus, tristitiam et metus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

1. *Musis amicus, &c.*] Pulchram init Horatius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum consuetudine longè recedat. dum quidem acerrum congesserin fecisse existimant. At ingeniosus

Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ;
Quid Tiridatem terreat, unicè
Securus. O quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil sine te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

nem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam solicitus, quis ad *polum* Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur; quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea suavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiæ. Absque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum est consecrari cùm à te, tum à tuis sororibus.

ANNOTATIONES.

miam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum se ab omni jubet esse; tum se convertit ad Musam, quasi minùs idoneum tanto se operi intelligit: illamque obtestatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius, Horatii adversùs maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus.] Nimirum quisquis Musas colit, earum præsidio tutus ac lætus semper esse debet: nemo verò iis sedulam potest operam navare, quin omnem animi solicitudinem antea deposuerit. Ovid. Trist. 1. 1. 14.

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur mare quod proximum est Cretæ insulæ maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis sub Arcto.*] Quis dominetur et regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Ursâ: quo cœleste sidus Septentrionale duplex est, Ursa Major et Minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi et Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. 3. 107.

Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. suprà Od. 22. v. 17. et seq. Terræ Arcticæ versùs Boream sunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Estotilandia, &c. Has verò omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius; sed potiùs magis cognitas ipsius ævo, et paulò minùs Septentrionales, nempe Britanniam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Ad duas clades in Germaniâ acceptas (de quibus Sueton. Octav. cap. 23.) poëtam respicere falsò suspicatur non nemo.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is, ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: at cùm audîsset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum, relictâ Parthiâ, fugerit. Hæc fusè Justin. lib. 42. sub finem. Dio lib. 51. et 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè Securus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hâc voce *securus*: id est, Singulariter ego et maximè abjeci magnas curas de republicâ, et Imperiis exterarum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Musa tuum est laudare meum Lamiam; meos conatus parùm valere intelligo; virum immortali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. Ann. lib. 6. cap. 27. ita scribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum; vivida senectus, et non permissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter et fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleæ et Pimpleides.

Nil sine te.] Huc pertinet adagium Μετὰ μουσῶν, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter solitum magnifico genere carminis vir tantus ad immortalitatem consecrandus est.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico et Alcaico: vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi et Sapphûs, qui in Lesbo Ægæi maris insulâ nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritiâ, et ædificandi ratione speciali, è quâ natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. 5. cùm nempe lex ad mores accommodatur, non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur; non contrà. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. et Annot. ad Od. 17. v. 21. suprà.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Rescindite immanem consuetudinem; et cruentas contentiones à Baccho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat à mero et candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi consistite. *An* jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est: tollite barbaı
Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impiur
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

2. *Thracum est.*] Hi enim non solùm bibacitatis infamiâ, sed et inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπόραι et ἀκρατοπόραι dicti, Athen. l. 10. Ibidem et ὡρμηκότες ἐπιεικῶς, &c. c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide suprà Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non solùm hianti ore affatim vinum bibere, ex Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. sed etiam ferro accincti epulabantur, et quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundiâ et moderatione tractandum: alias enim ulciscitur vino abutentes et immodicè hauri-entes, furore aliisque malis percutiendo. Suprà Ode 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaureâ cum Lapithis rixâ super mero, suprà Ode 18. et Virgil. Georgic. 2. v. 456.

..... *Ille furentes*
Centauros leto domuit, Rhætumque, Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino et lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate et epulis? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. et Plutarch. Sympos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vesperè incipiebant, et in multam sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quòd autem veteres largiùs cœnarent, quàm pranderent, idque rectè et ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 1.4 cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi, Persæque vicini, uni Cyro paruere: hinc promiscuè ponuntur, maximè à Poëtis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter et ensis ex Hesychio et Suidâ. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλίουσι, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant*, παρὰ τὴν ἀκήν, ob mucronem scilicet et cuspidem. Erat igitur acinaces ut et sagaris, Persis ac Medis prorius, sicut pila Romanis, gesa Gı Lacedæmoniis, sarissa Macedon Hispanis, falarica Saguntinis, rom cibus, framea Germanis, sparus ru tonicis cateiæ, &c. Alex. ab A cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de *mium quantum*, et de Oratore, n. *quantum.* Tacit. Hist. 3. 62. *Fla citus immane quantum animo exiti ut finem belli accepit.* Græci θαυμ Plato Epist. 7. &c.

Impium.] Mensa res inter saci batur, ex Plutarch. Sympos. itaq mensam, et convivalem hilaritatem confundere, impium est. Adde q latur silentium mensæ et Angeron tum. Just. Lips. mox citandus. silentii Deæ *sacra mensa habetur.*

8. *Cubito remanete presso.*] It veteres mensæ accumbebant, reclin parte corporis in cubitum sinistru longum porrectâ et jacente: ca erecto, dorso pulvillis modicè suffu antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. tabuntur postea ad istos Horatii lc 4. 86.

Sæpe tribus lectis videas cœnare Et Sat. 2. 4. 39.

..... *In cubitum jam se conviv*

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, in poris: vel meri, ut placet Theod alii, veteris. Seneca Epist. 63. *In veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut ri mum à conviviis arceat Horatius, proponit, imprimisque morem hun quisque amores ex ordine debeba De eo cit. Lipsius. Inter leges co una est ibidem:

Dominam si quis habessit, indicin
Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *s* quit, *merum sumere in symposiis, e aliquos amores aut amicos, tum terræ et pronunciare amicissimorum nomina*

Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, quâ pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus; ingenuoque semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi

Megillæ frater, quo felix ictu, quo telo intereat. *Scilicet* renuis? *At ego* non aliâ conditione potabo. *Certè* quisquis te amor tenet, haud pudendâ incendit flammâ; atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quàm pravâ cum voragine luctaris! O adolescens, clementiores amores meritus *fuisti*. Ecquæ venefica, quis incantator herbis è Thessaliâ venenosis, quod Numen te queat expedire? *Ipse* Pegasus

ANNOTATIONES.

et cottabismus illîc habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibull. 2. 8. 31.

Sed bene Messalam sua quisque ad pocula dicat,
Nomen et absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial. 1. 72.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiæ Frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidinis sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, siquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clàm tamen, et in aurem declarat.

Non aliâ bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lips. cit. et hæc convivii lex habetur; à *summo ad imum more majorum bibunto*. Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam, cujus sanè amor, utpote ingenuæ, et honestus sit, et gloriosus; quantùm ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, tutò mihi declara fideli arcanorum custodi: clàm saltem aperi, si non vis palàm: ne dubita mihi secretum committere, quod invîto te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, et amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quantâ laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quàm si cum Charybdi luctaresis. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profectò sorte et amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. n. 67. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est propriè vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel *Capo Faro*, ob Pharum illîc excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cùm Herculis abduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet; atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Senecæ Epist. 79. *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero....Fac nos certiores utrùm uno tantùm vento agatur in vortices, an omnis tempestas æquè illud mare contorqueat: et an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cùm videaris fascino et incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens, quis et Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus venenis.] Venenatis et ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessaliâ copiosè crescentibus. Aiunt nimirum Poëtæ, Medeam illàc fugientem, aëre sublatam, scriniolum veneficiis et herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulâsse. Apuleius apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de Asino Aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam*. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi et refert *Menandrum Thessalam cognomindsse fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite et formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab istâ pravâ muliere huic monstro non absimili. Vide infrà.

implicitum te vix liberabit *ex istâ* Chimærâ triformi. Pegasus expediet Chimærâ.

ANNOTATIONES.

24. *Pegasus.*] Apud Strab. et Palæphat. Pegasus non est equus, sed navis longa et citissima, hoc ideo nomine insignita, quâ Bellerophon insecutus comprehendit et cecidit Lyciorum ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus: teste etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimærâ triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit, et inhabitabilem priùs, exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* est monstrum *triforme*, caput et pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius, lib. 5. 903.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ov. Met. 9. 646.... *Mediis in pa*

Pectus et ora leæ, caudam serp

Hoc verò Bellerophon Neptuno equo invectus, sagittis confecit. I de Astrol. ait minimè sibi persu Bellerophonti equum fuisse; illum talis sapientiæ studio dedi et quæ ad sidera pertinent m cœlum ascendisse, non equo sed et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Horatius meretricem cum Chi Hujus enim habet illa venenum, ritatem; impuræque libidinis fla eructat. Adde quòd amoris princ leonis, medium capræ salacitate doloris morsus velut serpentis ac feros nunquam non exerit. Ful lib. 3. Chimæræ, tanquam rei q fuerit aut esse potuerit, memin Naturâ Deorum, l. 1. n. 180. et Epist. 16. ubi et citat versicul qui suprà habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem, pultum relinquat.

O Archyta, te qui mare terramque et sabulum innumerabile dimensus es, Te maris et terræ numeroque caren Mensorem cohibent, Archyta,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem simul et irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quòd miserè jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitârit. Ecce verò Jul. Scaliger humilem stylum interruptaque orationis membra culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hîc congrueret? At insurgit ille porrò: *quid quòd sibi Poëta contradicit?* &c. Vide infrà v. 23.

Te maris et terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam: Siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Astrologusque et in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptos inventam primùm Geometriam. Cùm enim singulis annis exundaret Nilus, et limo cuncta cœquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur; tum demum per lineas agri notati sunt; curaque illa sac mandata. Hanc porrò scientian transtulisse Pythagoras fertur. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Men clesiastici cap. 1. *Arenam maris rabit?* Pindar. Olymp. Od. 2. i μος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena rum. Mensorem.* Hyperbole. erat innumerabile cæteris, ipse tuit. An respicit Horatius ad Or linis, quo numerum arenæ sibi gloriatur: *οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' μίτρα θαλάσσης*: an ad librum, a compositum, cui titulus *ψαμμίτης* tur ratio arenam numerandi, si foret oppletus? Vide Turneb. Hyginus lib. de Limitibus: *Arch clari virum ingenii ferunt scrips arenarum capere mundus queat, s tur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perpe quendam Archytam Firmanum vum Geometricis et Astronomicis bus nimis indulgentem, de quo Cic

2. *O vim magnam erroris! &c.*

Pulveris exigui prope littus parva Matinum
Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentâsse domos, animoque rotundum
Percurrisse polum, morituro.
Occidit et Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonusque remotus in auras,
Et Jovis arcanis Minos admissus; habentque

modici pulveris donum tenue coercet juxta oram Matinam. Nil *ergo* proficit tibi mortali, *quòd* cœlestes regiones lustrâsti, ambitumque orbis mente circuisti. *Sic* et Pelopis obiit pater, Numinum conviva, Tithonus etiam in cœlum sublatus, nec non Minos secretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque

ANNOTATIONES.

cæteris omnibus accipere hîc Archytam Tarentinum, Platonis familiarem et à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberiùs prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. l. 3. et 8. Is præfuit septies suæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: idem ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute, c. 12. *Virumque magnum in primis et præclarum* nominat, dicere quidem egregiè solitum; *Capitaliorem hominibus pestem nullam esse à naturâ datam, quàm corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temerè et effrænatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philosophis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis et Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam, et aurâ spiritûs inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulvisculus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ: ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; sunt et saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9. v. 185.

..... *Calidi lucent buxeta Matini.*

4. *Nec prodest Aërias tentâsse domos.*] Quî factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, ne effugeres, eruditus apprimè astronomiâ et mathesi? Quin præscîsti et eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Astrologos futura prævidere et prædicere tentantes datâ semper occasione sugillat Horatius. *Aërias tentâsse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus, contemplatum fuisse: *Animoque rotundum Percurrisse polum.*] Sphæram sphæræque inclinationes; orbis varia climata diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus è grege Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de Placitis Philosophorum, lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit et Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam et sequentia usque ad ista, *Me quoque devexi, &c.* nautæ esse continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic; Quid miraris quòd interierim, cùm nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorârunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis et Menelai proavus, Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis et gloriâ insignem, regnâsse apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem; postea verò felicitate insolentiorem evulgâsse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communione et consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos detrusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, et ad labia usque poma dependeant: et tamen in magnâ siti et fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. modò cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin et Tithonus Auroræ maritus quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras.*] Ab Aurorâ adamatus, et hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeò transformatum in aëre suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. et lib. 12. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus.*] Pariter et Minos Jovis familiaritate insignis, tamen mortuus est. Is apud Homer. Odyss. 12. Διὸς μεγάλου ὀαριστύς. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, scribitque Minoëm à Jove eruditum et nono quoque anno cum eo versari solitum et colloqui. Aiunt nempe Minoëm regem Cretensibus dare leges volentem in antro sese condidisse, ubi se cum Jove sermocinatum prædicavit, atque ex ejus consilio cuncta statuisse: porrò justitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone constitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hîc significari Plutonem, qui quidem

rursum ad inferos trusus ibidem tenetur; quanquam detracto scuto res Trojanas testificatus, præter nervos et pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis testis naturæ et veritatis. Verùm nox eadem cunctos expectat; semelque mortis iter peragendum *est*. Quosdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: perniciosum mare est nautis cupidis. Confusæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proserpinæ. *Sic* etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis

Tartara Panthoïden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Trojana re
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat
Judice te, non sordidus auctor
Naturæ, verique. Sed omnes una mai
Et calcanda semel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo spectacula Ma
Exitio est avidis mare nautis.
Mista senum ac juvenum densantur
Sæva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Ori

ANNOTATIONES.

Jupiter Stygius à Virgilio dicitur, Æneid. 4. v. 638.

Habentque Tartara Panthoïden.] Ex hâc etiam vitâ denuò cessit, jamque in Inferis degit celebratissimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui se fuisse jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque à Menelao interfectum, subinde revixisse, ac factum Pythagoram: idque intellexisse agnito clypeo quem gestârat olim in Trojano bello, dum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Cariæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc verò posterius Ovid. Metamorph. 15. fab. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur, *Iterum Orco Demissum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo Tempora testatus.* Ovid. cit. 158. sic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ: semperque, priore relictâ
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoïdes Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo semper vivens, corpore duntaxat mortuus, non semel. Sic palingenesiam et metempsychosin Pythagoræ explodit noster poëta. Vide Pers. Sat. 6. v. 11. ubi et annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Omnes perinde mortales seriùs ocyùs hinc migrare debent et vitam exuere. Catull. 5. 5.

Nobis, cùm semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

16. *Calcanda semel via lethi.*] Apostolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* I. Reg. 3. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam universæ terræ:* pariter et Josuë, c. 23. art. 14. Propertius, 3. 18. 22.

Sed tamen huc omnes: huc prima ordo:

Et mala, sed cunctis ista teren

17. *Dant alios Furiæ torvo spectac* Quosdam Furiæ mactant, et quasi l dant: id est, alios ad mortem tral ardor, alios navigandi, negotian faciendi cupiditas.

19. *Nullum Sæva caput Proserp* Nullum caput fugit sævam Prose est, Mortem eluctatur nemo. Pros Plutonis credebatur morituris capill ac velut primitias inferis sacras p nec aliàs potuisse animam corpore e hanc superstitionem respicit Horati riter et Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proserpina verti
Abstulerat, Stygioque caput damna

Allusit et Martial. lib. 3. Epigram.

Non omnes fallis. Scit te Proser
Personam capiti detrahet illa t

Vide Macrob. Saturn. lib. 5. ca quædam habet eximia de illo crinis a ritu.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne tur, nauta, quòd interii, inquit Arch illi suo quisque modo obiere morte submersus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quòd Australis adeóque in parte cœli devexâ, sic Borealis est subvexa et superior; Orionis figura statuitur prona in ph unde et *Pronus Orion*, lib. 3. Od. vel denique notatur occasus huj quod ad rem certè magis videtur. pestates tunc maximè excitat O oritur vel occidit. Hinc *comes* e *Notus* ventus meridionalis valdè *νότις, humor;* unde nomen. Ge cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa quæ ad rem præsentem non attinent. agitur stellas continente plurimas; refulgent serenitatem; sin minùs, t minantur: jugula vocatur Latini Amphitr. Act 1. Scen. 1.

Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinæ

assecla præceps. Tu verò nauta ne improbus *mihi sis, neve te* pigeat errantis sabuli portionem injicere ossibus et capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari, luant

ANNOTATIONES.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obrutus aquis perii in sinu Illyrico (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempestatem cientibus Austro pariter et Orione. Sic et jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cùm subitò assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod. 10. v. 9.

Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.

Epod. 15. v. 7.

.... Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter et Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinûs fauces Ionium vocatum est: Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*] Hîc gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut pusillam sibi terram injiciat inhumato, quem in ipso statim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, et corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura? Talem porrò poscit Archytas.

.... Qui solus honos Acheronte sub imo est.

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eâ porrò qui carebant, annos centum errare veterum superstitio existimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est;
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare priùs, quàm sedibus ossa quiêrunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum:
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum Seculares dicti, qui singulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes: quorum auctor Valer. Publicola.... Præditur decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaveri justa quispiam exhibere velit, et an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri, aut terram injicerent, terque injecto pulvere à labe erroris cadaver manesque expiatos ducerent: atque si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hîc *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum et rationis caput est, eoque amoto cætera prorsus ignota omnique decore jacent exuta; et quicquid honoris contribuitur capiti, universo planè corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, et quæ justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem, mari, quod navigas, minantium, in sylvas propinquas depellant; insuper autem et quæstum lucrumque tuum promoveant: adeóque exigui laboris pro me sit tibi *merces multa Ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἔω ῥέων ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπελιώτης. Romanis autem nautis Subsolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*] Italiam Græci Hesperiam dixere, quòd sit ipsis ad occasum: hos imitati poëtæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stellâ quæ Vesper dicitur, et ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturn. l. 1. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quòd occasui subjecta sit.*

Venusinæ sylvæ.] Metonym. Venusia et Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicatâ Neapolitani regni provinciâ: ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè *Venosa.*

sylvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex, undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove justo, et à Neptuno sacrati Tarenti defensore. *Quòd si* fortè spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum; ipsi tibi jus acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud *ego* destituar votis inutilibus: te verò nullæ purgabunt expiationes. *Itaque* licèt properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.

Plectantur sylvæ, te sospite: multaque
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode T
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere
Debita jura vicesque superbæ
Te maneant ipsum. Precibus non
inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, (non est mor
licebit,
Injecto ter pulvere, curras.

ANNOTATIONES.

29. *Neptunoque sacri custode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri, maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis.* Porrò sacrum illi Tarentum dicitur, quòd in ejus sit tutelâ, eumque præcipuè colat: sive quòd aiunt Phalantum Herculi et Neptuno templa ibi erexisse: vel quòd ea urbs à Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque et principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id est, Si mihi suprema et justa persolvere parùm curas, sique per socordiam admittis piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsan.] Legunt alii *forsit*, vel *forset*: alii *fors et*, junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.*] Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ et socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.*] Passeratius legit, *superbè.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces exaudient justi justas; nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi, 2. 63. *Est profectò Deus, qui, quæ nos g diitque et videt.*

34. *Teque piacula nulla resolven* sacris tantum scelus eluere unqu Nimirum execrationes veteribus c inexpiabiles. Nam alioqui præcid expiari consueverat, qui insepultum fortè obvium cadaver, nec glebâ Festus.

36. *Injecto ter pulvere, curras.*] illa tandem, quam à nautâ petit humatio legitima; glebæ injectio sc ut quis mortalium cadaveri ter inji rem. Rem totam explicat Tullius n. 16. *Antiquissimum sepulturæ fuisse videtur, quo apud Xenophonten tur: redditur enim terræ corpus, et ac situm quasi operimento matris* Et n. 57. *Siti dicuntur ii, qui co Nec tamen eorum antè sepulchrum justa facta et corpus incensum est. nunc communiter in omnibus sepu humati dicuntur: id erat proprium quos humus injecta contegeret: eum Jus Pontificale confirmat. Nam pr eos injecta gleba est, locus ille, ubi est corpus, nihil habet religionis. In tum et illic humatus est, et gleba v tum denique multa religiosa jura co* Igitur hoc est quod istîc Archytas putandus est, tum ne religioso isto nore, tum ne centum annos errans diutiùs arceatur, quemadmodum s tavi. Sic et Palinurus item insepu Æneam, apud Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu
Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. AD ICCIUM.

Miratur illum relicto Philosophiæ studio militiam sectari.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet?
Puer quis ex aulâ capillis
Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti;

O Icci, jam *ergo* felices Arabum thesauros æmularis, atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum subactis, et Medo formidabili vincula fabricas. Quæ *verò* puellarum barbararum, occiso *suo* sponso, obsequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfusis ad pocula præficietur, arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis *modò* inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quòd familia sit Itia, nusquam autem Iccia. Is fuisse dicitur Agrippæ in Siciliâ Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare thesauros statuisti? Tantane est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licèt et falsi cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cùm plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria .... Verùm Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimâque computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India, et Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ et fœminæ constant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

2. *Gazis.*] Persica vox. Virgil. Æneid. 1. et 2. *Troia gaza.* Tull. pro Leg. Manil. c. 23. *Qui ab auro gazâque regiâ manus cohibere possit.*

Acrem militiam paras Non antè devictis Sabææ Regibus.] Acer habendi ardor, ac ditescendi, acrem militandi animum creat scilicet. *Non antè devictis:* victis olim ab Alexandro, sed nondum à Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. l. 6. c. 28. sub finem: *Romana,* inquit, *arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tantùm Arabiam. Gallus oppida diruit .... retulit Sabæos ditissimos sylvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum rivis, mellis ceræque proventu.* Porrò *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla, et regia Sabæorum; ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abundè proveniunt. Vide infrà Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribili Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide suprà Od. 2. v. 51. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. Στράτον ὑβριστὴν Μήδων.

7. *Puer quis ex aulâ, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *Capillis unctis.*] Ad majorem lasciviam et luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annotat.

8. *Ad cyathum statuetur.*] Pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum et vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, &c.*

9. *Doctus sagittas tendere Sericas Arcu paterno?*] More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide suprà Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seres.*

10. *Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.*] Sursum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἄνω ποταμῶν, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versûs Euripidis in Medeâ: qui sic habet; Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι πηγαί. *Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid. Ep. 5. 31.

Xanthe, retro propera; versæque recurrite lymphæ.

quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios et familiam Socratis *universam* permutare studes thoracibus Hispanicis? *certè* laudabiliora promiseras.

Cùm tu coëmptos undique nobiles
Libros Panætî, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

ANNOTATIONES.

13. *Cùm tu coëmptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiæ nempe, viam ineas.

14. *Panætî.*] Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 27. *Legebatur,* inquit, *Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis et *ad bonam frugem ducentibus,* eam affert ejus sententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversùs injurias semper esse paratam, *erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ disciplinæ antesignanos et coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, in rent. et Plinius auctor est lib. 34. ca ita scribit: *Ferri metalla ubique pr reperiuntur...... differentia ferri ....fornacum maxima....summa aquâ est, cui subinde candens immergi alibi atque alibi utilior nobilitavit l ferri, sicuti Bilbilin in Hispaniâ,* & lib. 7. cap. 56. ait loricam inventan Messenio. Porrò nomen à loris, primùm confecta, quod postmodum tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone dicta est Iberia, sive ab rege, sive Ibero. Hoc enim affatim rigatur atq tur regio Tarraconensis. Scaturit i veteri, perfusisque variis terris in m terraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliore te spem concitaveras. Certè militiâ sumpsisti, relictum à te sapientiæ multò melius fuit.

Tendis.] Quidam legunt *temnis.*

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glycerâ ipsi dedica

O Venus, Cnidi et Paphi domina, contemne caram Cyprum, et migra in exornatum

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ se amore torreri scribebat suprà Od. 19. ejusque animum reddere mitiorem mactatâ hostiâ satagebat. Jam voti reus Veneri μέλος ἐπῳδέσμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Glycera ei consecrârat. Simile carmen et Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere.

Κύπρου Πάφου τ' ἔχουσα τὸν πάντα
κλῆρον.

Scilicet in istis urbibus sanctiùs illa colebatur, ex Pausan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli: Agatharchidis, tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus filii: Ctesiæ rerum Syriacarum et Persicarum scriptoris, ex causâ multi Cnidum navigârant. Plin. lib. 36. cap. 5. ubi et addit; *à Cnidiis mercari rex Nicomedes, tot tatis alienum dissolvere promittens. perpeti maluere, nec immeritò; illo Praxiteles nobilitavit Cnidum. Æd tota aperitur, ut conspici possit undiq Deæ, favente ipsâ, ut creditur, fa minor ex quâcunque parte admiratio*

Paphus.] Urbs Cypri portum templa egregiè structa. Strabo. Plin lib. 2. cap. 96. ita scribit: *Celebre fa Veneris Paphos, in cujus quandam aream* non *impluit.* Cornel. Tacit. 2. c. 2. idem refert. *Vespasianum cessit adeundi visendique templum P neris inclytum per indigenas advenas* &c. 3. *Certissima fides hordorum fi guinem aræ offundere vetitum, preci puræ et igne adolentur, nec ullis imbri quam in aperto, madescunt.*

Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, et solutis
Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parùm comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

Glyceræ sacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans *tuus* filius, et Charites cingulis laxatis, et Nymphæ, et Juventas absque te minimùm suavis, et Mercurius.

ANNOTATIONES.

Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot sacras ædes illîc habeas, universaque insula tibi devota sit; et apud Glyceram quoque dominaris; novamque possidebis ædem, quam magnâ curâ, summo studio exornavit, et tibi paravit. Illuc insuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vide et suprà Od. 16. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim et thure, potiùs quàm victimis, placari Venus et coli amabat. Virg. Æneid. 1. 419.

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. 16.

4. *Transfer.*] Propria vox, et solemnis, è Jure Pontificio accersita, cùm ædes sacratur. At contrà, cùm locus è sacro privatus redditur, *evocari sacra dicuntur.* Plin. lib. 10. Epist. 58. Trajano Pontif. Max. sic ait; *Ego quum quærerem num aliqua lex dicta templo, cognovi alium hîc, alium apud nos, esse morem dedicationis. Despice ergo, Domine, an putes ædem salvâ religione posse transferri, &c.* Vide et Epist. 73. et 74. ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycerâ sacellum invitatur; imprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus.*] quia πυροφόρος, et facem gestat, quâ indicatur ea, quâ pollet, vis accendendi animos et amore inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut significetur stulta et puerilis libidinosorum cupiditas, eo studio turpia consectantium, quo pueri solent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *A Nicearcho picta Venus inter Gratias et Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur.* Apul. Met. 2. p. 44. *Venus omni Gratiarum choro stipata.* Hesiod. in Theogon. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam: pariter et Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi et ait: *Per eas omnibus mortalibus fieri dulcia, si quis vir sapiens, si pulcher, si splendidus; sed nec Deos sine Charitibus in Cœlo quidquam moliri.* Πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ. *Omnium dispensatrices in cœlo operum.* Seneca de Benefic. lib. 1. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes et virgines, solutâque ac pellucidâ veste.* Et paulò pòst: *Hesiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit: Pasitheam appellavit* (nempe Iliad. 14.) *Mercurius unà stat.* Gratiæ porrò *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invicem debent esse aperti, sine fuco, sine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa verò unius mater Cupidinis fertur: ex Philostrato. Claudian. de nuptiis Honor. et Mar. v. 73.

. . . . Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea solum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naïades, sylvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur et cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parùm comis sine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe, etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyss. Ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parùm comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parùm comis*, decora, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, et Venus, aut ego fallor.
Juventas.] Tit. Liv. lib. 2. cap. 54. *Cùm augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quòd amor disertos faciat, seu quia per disertam et facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. 2. 123.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος et σύνεδρος celebratur ille, et ejusdem cum eâ ædis, sedis, ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocâsse Mercurium, συγκαθίδρυσαν, inquit, rationemque ibid. subjungit, eò quòd sermone blando, non jurgiis aut contentione à se mutuò, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

Quid Poëta petit à Phœbo consecrato? Quid precatur recens vinum effundens è craterâ? Haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lentè *fluentibus* lambit Liris silens fluvius. *Ii* quibus sors donavit Calenas vineas, *eas* cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta; non aurum, aut ebur Indicu
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives et aureis
Mercator exsiccet cululis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

Longè se alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hâc Ode, cùm summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unicè postulandum à Diis, Sat. 16. 356. Vide Pers. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poëtâ consecratum Phœbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum Fundens liquorem.*] Tunc cùm vini primitias libat et sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas; nam suprà notavimus id observatum ab Antiquis, ut in mensâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, et in mensam laticum libavit honorem.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur.

Vide J. Lips. antiq. lect. lib. 5. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modò Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque: *Ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis et Apollini studiorum præsidi ritè libemus nos eorum alumni?* vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant: nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum*, &c.

4. *Sardiniæ.*] Hæc insula, inter mare Tyrrhenum ac Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. *Seges est quod aratu est: arvum, quod aratum necdum sa*

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est Tyrrhenum et Ionium, ubi olim Bi et magna Græcia; hodie pars est politani versùs Austrum ac Siciliam

Æstuosæ.] Solis ardoribus vald et æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi C regione abundantes; sicut et in A proxima est Calabriæ. Vide Varro Rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem et pa optima, quorum mentio est Epod. 1

Aurum, aut ebur Indicum.] Al mine dicta ea Orientis ampla regi argenti metallis, gemmis quoque Ebur quoque præ cæteris habet. H Georg. 1. 57. *India mittit ebur.* Vid

7. *Non rura, quæ Liris, &c.*] peto in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatu supra Soram scaturit, et ad Mintur in mare Tyrrhenum. Ejus memir lib. 13. Epig. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Lenite tacitè, non rapido cursu, aut ing mure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] N video vites optimas ac generosa Caleno suprà Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis i

Premant.] Scindant racemos ipsam vitem putando luxuriantem Vel, uvas à Calenis vitibus in torcul ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 1

.....*Ruris opaci*
Falce premes umbras.

10. *Dives et aureis Mercator, &c.* licet, fruantur alii suâ felicitate, s suis deliciis: ego verò tenui meâ sor contentus sum.

11. *Calvilis.*] Fictilibus calicib

Vina Syrâ reparata merce,
Diis carus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.
Frui paratis et valido mihi,

Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro, ipsis Numinibus gratiosus; siquidem ter et quater annis *singulis* sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, et malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, et

ANNOTATIONES.

lulli dicti sunt, Vestæ ac Diis libabant Vestales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. Significatur hîc quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, et inde cullullus, quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, et reges in conviviis. De his rursum ad Pisones, v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus è Syriâ advectis, nardo, balsamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, continet Palæstinam, Phœniciam, et Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundùm necessitatem, utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facilè concurrebat, ut cùm tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia formâ publicâ percussa, &c.*

13. *Diis carus ipsis.*] Castori et Polluci, et Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virgil. Æneid. 4. 480.

Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impune.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus et avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina connivantibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non secùs ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. At cùm iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, et admonet* parum solerter ac naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imò vim et lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici sententiæ: fatebor ego quòd res est candidi semper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modò significare vult Marium impune ferre furta, et raptis frui, ut ibidem annotâram, sed et de exilio suo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab octavâ horâ*, suaviter *bibit*, otiosè epulatur, atque adeò ex infensis Diis capit emolumentum, ex irâ Numinum sibi quasi delicias facit. Vide Epist. ad Pis. v. 445. ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus existimem, modico et parabili cibo victitantem, si modò largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 13. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissimæ, olei tamen habent exiguum: in Syriâ parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarinæ præferuntur in cibis, cùm oleo vincantur: et in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ et Sidicinæ. Sale illæ primùm condiuntur, et ut reliquæ, amurcâ,* (muriâ) *sapâve: necnon aliquæ oleo suo.....herbarumque viridium sapore condiuntur*, præcipuè fœniculi in Narbonensi Galliâ, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόρια, et κιχόρεια, pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut et *malva*, inter cibos et edulia veterum, pariter et *olivæ*, recensentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. 2. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit Τῶν γοῦν κιχορείων οὐκ ἔπραξά σ' οὐδὲ ἓν. Porrò quâ ratione coqui veteres olera ista pararent et condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id. Casaub. ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, et intybum. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. 120.

Quòque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placentâ, *Rustici edunt libenter atros intybos.*

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi: arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum et vesicæ irritationibus prodesse, excerni facilè, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ'
ὄνειαρ,

neque nôrunt quàm magnum sit bonum in malvâ et asphodelo.

potiri acquisitis; necnon cum sanâ mente senectutem ducere haud fœdam, quæso, et lyrâ non destitutam.

Latoë, dones; et, precor, integrâ
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

ANNOTATIONES.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap. 5. *Cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit, ut comedat ex eis, et fruatur parte suâ, et lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latoïus et Latonius dictus, sicut et Diana ejus soror, et eodem cum eo partu edita.

Et, precor.] Non absurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii, *Adprecor integrâ cum mente:* Sicut Ode 4. 15. 28. *Ritè Deos priùs apprecati.* Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis sacerdotis iterat; quod *Favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem senectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem et molestam: non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. c. 8. ex Cæcilio: *Tum equidem in senectâ hoc deputo miserrimum, sen esse se odiosum alteri.* Plin. lib *In senectute*, inquit, *hebescunt sen torpent, præmoritur visus, audit dentes etiam ac ciborum instrumen* cap. 41. ejusdem libri, ubi menti Leontino, qui centum et septer annos: interrogatus autem quâ ra esset robusto corpore, sensibus i moriâ firmâ, ingenio vegeto, pros valetudine, respondit: *οὐδὲν πώπ ἕνεκα πράξας. Nihil unquam volu faciens.* Is Empedoclis fuerat disci ceptor autem Periclis, Isocratis, Cic. de Senect. et alibi. Philostrat.

20. *Nec citharâ carentem.*] P tate, quæ solet in senibus senesce vitate musicæ et cantûs, quâ Sol senectutis mala temperâsse ac levi crates ætate provectus citharæ ope Sic et Achilles apud Homer. Iliad

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

Deposcimus, si quidpiam privatim otiosi tecum cecinimus, quod vigeat et hunc in annum, et *in alios* multos: heus recita poëma Latinum, ô testudo, *quæ* Lesbio primùm civi modulos dedisti:

Poscimus, si quid vacui sub umbrâ
Lusimus tecum, quod et hunc in annu
Vivat, et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio primùm modulate civi:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Poscimus, si quid, &c.*] Suam ipse lyram compellat: quod Poëtis familiare est. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Mœnalios mecum, mea tibia, versus.

Sic et Pindar. Olymp. Ode 2. *δαξιφόρμιγγες ὕμνοι*, et Pyth. Od. 1. *χρυσία φόρμιγξ Ἀπόλλωνος.* Sic etiam regius Psaltes Ps. 107. *Exurge, psalterium et cithara.*

Poscimus.] Placet sanè quorundam lectio, *poscimur.* Hoc sensu: à Mœcenate poscimur, si quid dignum memoriâ *sub umbrâ*, in secessu et inter privatos parietes scripsimus, ut id in lucem edamus et in publicum; utque palam omnibus fiant nostri versus, solis priùs amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lusimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulsantes, et Lyricos versus conscribentes. Vel potiùs ex more Poëtarum, carmina sua, studio quamvis et arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus et voce simul canebant veteres: modò alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Marcel. lib. 15. *Bardi* (Gallorum v *virorum illustrium facta heroicis con sibus cum dulcibus lyræ modulis* Tibull. lib. 3. Eleg. 4. 39.

Hanc primùm veniens plectro modula
Felices cantus ore sonante dedit.
Sed postquam fuerant digiti cum voc
Edidit hæc tristi dulcia verba mo

Quod et hunc in annum Vivat, Non *metuentia scombros carmina*, sed *digna cedro*, id est, immortali memoriâ. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen* carminis Lyrici auctor ac princeps sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] *Βάρβιτος* musicum i tum pluribus intentum chordis; und *πολύχορδον.* Suprà Od. 1. *Lesbou*

5. *Lesbio primùm modulate civi.*] imprimis ab Alcæo, duce poëtâqu Mitylenis oriundo in Lesbo insul anté.

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religârat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

qui militiâ *licèt* efferatus, tamen *seu* in bello, seu navem agitatam *in* humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, et Venerem, puerumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis et capillis nigris conspicuum. O lyra, Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen suave,

ANNOTATIONES.

Modulate.] In modulis obsecute, id est, qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcæi arbitrium. Alii passivam hîc significationem notant; sicut in Arte Poët. v. 263. *Immodulata poëmata.* Quod autem ait Horatius, *primùm*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verùm ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti meminisse tum Sapphonem tum Anacreontem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat, vel quòd primus Odas Alcaïcas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, et aliis, in Musicis et in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, et Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poëta si quis alius, musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu à bello et navigatione quiesceret citharæ studium et oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poëticæ plus æquo bellicosum; ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas et ornatas ostentat et gloriatur; illaque fusè describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus in suâ Republicâ cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit; aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque et Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro meritò donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis et magnificus, et diligens, Homero similis; sed et in lusus et in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halicarnass. *Alcæi*, inquit, *ingentem considera spiritum, et brevitatem, et suavitatem cum vehementiâ: præterea figuratam orationem cum perspicuitate.... ante omnia verò politicorum negotiorum affectus.* lib. de structurâ orationis. Vide et lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 10. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τίγγε πνεύμονας οἴνῳ, &c. *Riga pulmones vino*, et alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλῳ, *nullam aliam plantaveris arborem priùs vite.* Quod imitatus Horatius, Od. 18. suprâ. Ejusdem sententiæ carmina perlegas apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largiùs invitat, quòd *vinum inducat dolorum oblivionem, quòd sit remedium mœroris præstantissimum, à Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed et in lusus et in amores descendit Alcæus.* Quintil. paulò antè citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: θέλω τινα εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *Volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondet Sappho; Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupâsset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi semper, et comitem addi solitum, notavimus antè, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Quæ non juvenum amore scripsit Alcæus?* et de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *Nobis, qui, concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis, nigroque Crine decorum.] Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; ἰοπλοκάμων. Apud eundem alibi, pariter et Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ εἰλικῶπις· quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram verò sibi concessam à Mercurio velut propriam usurpâsse. Quod fusiùs suprà monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summâ lætitiâ, adeóque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate, celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam à Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quòd temulentorum petulantiam mitiget et cohibeat: tum quòd tristitiam discutiat, liberalemque pariat

mihi quandocunque bene advocanti. Dulce lenimen, mihi cunque salve
Ritè vocanti.

ANNOTATIONES.

lætitiam. Quapropter Homerus in primâ Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus. Et paulò pòst subjungit; Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. ibid. *Fortissimi quidem Lacedæmonii cum tibiâ sub signis sunt; Cretenses cum lyrâ, cum fistulis et tibiis Lydi, ut scribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis et citharâ mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant. Theopompus lib. 46. histor. tradit Getarum legatos citharas pulsantes advenire.* Hæc ille. Constat certè musicis modulis a tu leniri anxietates animi, ac c tiam; patet ex sacris etiam coc Reg. cap. 16. ubi Saul, malo v citharam pulsante Davide, recre habet. Horatius Ode præce tam exoptat citharæ oblectamen tem.

Cunque.] Expletiva solùm e tur quibusdam ista vox: sed non eamque non rarò adhibere s Poëta nusquam vanus. Sic Ter pro *ades*. Sic πῶς neque Gra hactenus παρέλκον existimatum

Salve.] Videtur hîc significa fave, lenimen et auxilium præsti

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quòd à Glycerâ non reda

Tibulle, ne plus quàm decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram; neve lugubres elegias recites, quòd fractâ fide præ te fulgeat adolescentior. *Ecce* amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus *autem* fertur erga Pholoën immitem. At capræ lupis Apuliæ antea sociabuntur,

Albi, ne doleas plus nimio, memc
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appu
Jungentur capreæ lupis,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiæ manibus omnium tantâ cum voluptate teruntur, *Tersus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *Te nimio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipse noverat ingenium intractabile, et in ejus proteriviam impegerat haud secùs ac Albius Tibullus. Vide infrà lib. 3. Od. 19. v. 28. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hîc poni velint, pro Deliâ vel Nemesi, quas Tibullus amavit; nominare verò noluerat Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Juliæ; de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. et Sat. 2. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus mœstis aptum carminis genus: ab ἐλέον *miseratione*, vel ἐ ἐ dolentis particulâ, factum nomen. Ad Pisones v. 75.

Versibus impariter junctis querimonia primùm &c.

4. *Læsâ præniteat fide.*] Pulchrior videatur, in amore præferatur junior amasius, non habitâ ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. passim. Ita verò 7. 17.

Nulla fides inerit; perjuria rid
Jupiter, et ventos irrita ferr
.....
Perfida, sed quamvis perfida,

5. *Insignem tenui fronte Ly* Affert exempla aliorum infelicite quibus eum consoletur. Lycoris a defert Cyro: hic verò illam sper amore prosequitur, à quâ redam est.

Tenui fronte.] Sunt qui i tenuem et pellucidam cutem in angustam et parvam frontem in commendari asserunt; uno tame Scaligero, qui hunc Horatii locun more. Noster lib. 1. Epist. 7. 2

.....*Redde*
Forte latus, nigros angustâ fro

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] Ad Virgil. Eclog. 1. 60.

Antè leves ergo pascentur in æthe Et Eclog. 8. 27.

Jungentur jam gryphes eq

Quàm turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cùm peteret Venus,
Gratâ detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

quàm Pholoë amatori fœdo *morem gerens* delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cùm requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

Appulis.] Synec. pro quibuslibet aliis. De Apuliâ Italiæ regione jam antè non semel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perditè amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quòd sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quòd Pholoæ nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quòd fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino disparem ætate, naturâ, moribus, conditione, neque adeò frui possit unquam cupitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus propenit Venus.* Τὰ μῶρα παρέχει Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Duro et insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe Epist. 1. 160.

.... *Hic murus aheneus esto.*

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licèt quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere, sicut Fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infrà lib. 3. Od. 27. *Perfidum ridens, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3. 68.

Parta meæ Veneri munera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris et Cupidinis mancipia, licèt duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, et in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, et Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie THE GULF OF VENICE.

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum et sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus famâ super æthera notus, Ionii maris undas amplo ac sinuoso inflexu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quòd Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Parcus Deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro; nunc retrorsum

Numinum rarus et remissus venerator *fui quidem*, dum vesanâ philosophiâ eruditus aberro; jam *verò* contrà velificari

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione et cultu numinum agit, περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus, undique congerit et cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, et consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρῶν ἀδώρα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. n. 5. *Insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei, lib. 17. cap. 13. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplinâ, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cùm Diis immortalibus et opem et gratiam sustulit ..... Tollit id, quod maximè proprium est optimæ præstantissimæque naturæ.*

adigor et dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter fulguribus nubes findens plerumque tonantes equos et velocem currum per purum impulit; quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odiosi Tænari aspera domicilia, terminusque Atlantis quassantur. Potest numen infima supremis com-

Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespit
Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum;
Quo bruta tellus, et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteüsque finis
Concutitur. Valet ima summis

ANNOTATIONES.

Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate et beneficentiâ? Quâ cùm carere Deum vultis ..... neminem ab eo amari, neminem diligi vultis .... Quantò Stoici meliùs qui à vobis reprehenduntur! Et n. 124. *At etiam liber est Epicuri de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quàm ad scribendi licentiam libero. Quæ enim sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. à nautis, qui à recto se aberrâsse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeóque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solùm coactis, et collisis nubibus fulgura et tonitrua fieri, sed puro etiam cœlo; quod cùm præter naturam sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior effectus, Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. et 44. Lucret. lib. 6. paulò post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro de L. L. 4. A. Gell. lib. 4. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde et Lucetium Salii in carmine canunt: et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant: ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, ut dici patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*] Cic. de Divin. lib. 2. n. 42. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quòd tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem.* n. 44. *Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cùm fluere cœperint, ventos esse: cùm autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere, idque crebriùs facere et vehementiùs; tum fulgura et tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aëre fierent, esse portentosa, et tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa et à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hæc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. 20. 123. ex eo quòd stellis micante cœlo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove o
citur et infertur:

Ζεῦ, μεγάλ' ἐξόνησας ἀπ' οὐ
ρόεντος,
Οὐδὲ ποθὶ νέφος ἐστι, τέρας
φαίνεις.

Jupiter, graviter è cœlo tonuist
Neque usquam nubes est: osten
alicui præbes,

Virgil. Georgic. 1. 487.

Non aliàs cœlo ceciderunt plur
Fulgura. ———

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cùm terribili perculsus ful
Luce serenanti vitalia lumina l

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Heren sereno die fulmine ictus est.* Suet 10. *Sabinos petit aliquantò tristio ficanti hostia aufugerat: quòdqu serenâ tonuerat.* Vide Alex. ab cap. 13. et Turneb. lib. 9. c. 9. et

Tonantes Egit equos, &c.] Sec opinionem, fulmen erat ac tonitru, cum impetu per aërem agente. 12. in fine. Hinc Græcis dictus *descensor;* et Latinis Elicius: qu curru suo invectus in nubes desce gravi sonitu fulgura et tonitrua fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fuln summa et infima commoventur. v. 102. Æneid. 6. *Et tremefact &c.* ita scribit; Loquente Jove stu torum ostenditur. Nam quod i quiescit; et contrà terra movetur mobilis; ibidemque locum hunc H Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fi petendos priùs hebetari. Potest *tellus* explicari, hebes, immobilis, stupens, iners.

10. *Styx, et invisi horrida Tæn* Ipsi quoque inferi, tonante Jove, ob *Styx.*] Palus aut flumen Inferoru *rus.*] Laconiæ promontorium, ubi et hiatum ingentem descensus est si Poëtis fides.

11. *Atlanteüs finis.*] Limites Oc mare Atlanticum, Atlantemque mo suprà Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima summis Mutare.*] planè agit. Apud Lært. Lib. 1.

Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit; hîc posuisse gaudet.

mutare, excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida sors culmen aufert. cum strepitu resonante; hîc verò deposuisse delectatur.

ANNOTATIONES.

terrogatus, quid egerit Jupiter; respondit: *Deprimit excelsa, attollit abjecta.* Senec. Thyest. 598.

Ima permutat brevis hora summis.

13. *Insignem attenuat Deus.*] Ex Hesiod. Op. init. per Jovem mortales sunt obscuri clarique, nobiles et ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obscurus augetur, superbus desiccatur, &c.

—βριάει, βριάοντα χαλίπτει,
—ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἀΐξει, &c.

14. *Obscura promens.*] Eos qui latebant ignoti et abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Psalm. 75. *Hunc humiliat, et hunc exaltat.* Senec. Thyest. 612.

Omne sub regno graviore regnum est.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
.....

Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Hinc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, et alteri tradit.

Apicem.] Propriè est insigne sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpicio inter sacrificandum apex capite prolapsus eidem sacerdotium abstulit.* Ovid. ex Pont. 4. 3. 49.

Ludit in humanis divina potentia rebus.

Item, 36.

Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. et seq. Item, Sat. 10. v. 56. et seq.

15. *Cum stridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussione, perturbatione, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. AD FORTUNAM.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O Diva, gratum quæ regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet, ut ait Juvenalis in Sat. 10. 365. et Sat. 14. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, et locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cum conviciis colitur; volubilis, et cæca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: et in totâ ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adebque obnoxiæ sumus sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, et valdè quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum: tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Memerunt et Sortes Antianæ, ut à Cassio caverct.* Macrob. lib. 1. cap. 25. *Vidimus apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeò secessum, ut eò cogitârit Nero sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens; nam cùm interdictum mari esset Antiati populo sæpius rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. l. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quò pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. Liv. 6. cap. 9. *Animus Camilli, rei majori, Antio imminebat ..... sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus, ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere Diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversùs Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens et parata derepentè ac subitò *ima sum-*

erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola: te maris potentem *orat* quisquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ. Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam et nationes: nec non Latium bellicosum, et matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur: ne pede noxio subvertas columnam subsistentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura necessitas æneâ manu ferens

Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris
Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.
Te Dacus asper, te profugi Scyth
Urbesque, gentesque, et Latium ferc
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni:
Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam: neu populus fre
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva Necessitas

ANNOTATIONES.

mis mutare, insignem attenuare, obscura promere, apicem inde rapere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere: ut est in Ode superiore, quem locum cum isto confer, studiose lector. Vide et Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nescire maluit, et soli decreto, quam μοῖραν vocat, omnia regenda committit; adeò ut hoc vocabulum τύχη in nullâ parte Homerici voluminis nominetur. Contrà Virgilius non solùm novit et meminit, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam et Philosophi, qui eam nominant, nihil suâ vi posse, sed decreti sive providentiæ ministram esse voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Nemo non tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olym. Od. 12. ubi Σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κ' ἀγοραὶ βουλαφόροι. *O servatrix fortuna, à te in mari gubernantur celeres naves, in terrâ verò rapida bella, et conciones consilium ferentes.*

7. *Bithynâ.*] Metonym. pro quâlibet aliâ navi. Seu quòd Bithyni rei nauticæ peritissimi, ναυτικώτατοι, apud Eustath. in Dionys. seu quòd frequens erat negotiatio ad eam Asiæ Minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium*, dictum ab Insulâ Carpathῳ, Cretam inter et Rhodum, hodie *Scarpanto.*

9. *Te Dacus asper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transylvaniâ, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plaustris vagantes, nullam habentes sedem fixam et stabilem. Justin. lib. 48. 7. de illis: *Ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago, nec tantùm pecuniæ, sed etiam sedis inopes.* Infrà lib. 3. Od. 24. 9.

Campestres melùs Scythæ,
Quorum plaustra vagas ritè tr
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inc
unâ Româ Gentium et Orbis domi
Virgil. Æneid. 5. v. 730.

. . . . Gens dura atque aspera c
Debellanda tibi Latio est.

11. *Regumque matres barbaror*
Ode 1. dixit, *Bella matribus detes*
unt nempe filiis matres nunquam
canturque mala quævis humanitù

12. *Purpurei metuunt tyranni*
quidem, memores hunc esse for
alta deturbare, humilia sublevar
ait Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris sine cæde ac
Descendunt reges, et siccâ morte

14. *Stantem columnam.*] Ne
perium Romanum jam stabilitum
torem feliciter omnia moderan
facias ut seditiones populus move
perturbet, atque ita pessum eant
bantur modò firma et ære perenn

17. *Te semper anteit sæva Nece*
dam legunt *serva necessitas*, qu
famula. Sed apage. Sic enim
29. *Fortuna sævo læta negotio.*
v. 6. ejusdem libri, *Dira necessit*
phocles in Ajace ἀναγκαίαν τύχη
Laberius apud Macrob. lib. 2. cap
tatem Fortunæ pariter adjungit, h

Necessitas, cujus cursûs transve
Voluerunt multi effugere, pauci
Quò me detrusit penè extremis s
. . . . . .
Fortuna immoderata in bono æ
malo.
. . . . . .
Nunc me quò dejicis?

Huc et facit quòd Aristot. rerum
merat hasce quatuor, Naturam, n
fortunam, mentem.

Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahenâ; nec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes, et albo rara Fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcunque mutatâ potentes
Veste domos inimica linquis:
At vulgus infidum, et meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt, cadis
Cum fæce siccatis, amici
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Cæsarem in ultimos

clavos prægrandes, et cuneos; adest etiam uncus, et liquefactum plumbum. Te reveretur spes, et fides infrequens, candido panno cooperta: neque recusat *tibi* adhærere, quandocunque mutato pallio ædes magnatum adversa deseris: plebs autem instabilis, et meretrix perfida contrà fugit: amici *quoque* falsi jugum simul portare nolentes abscedunt, *post* exhausta ad fæcem *usque* dolia. *O Fortuna*, incolumem præsta Cæsarem proficisci meditantem adversùs ultimos terræ Britan-

ANNOTATIONES.

18. *Clavos trabales et cuneos manu Gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quâ exhibebantur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis, ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes et validi, quibus trabes figuntur: unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro *firmiter stabilire*. Cic. 7. in Verrem, n. 32. Erasm. Chiliad. *Herculaneus nodus*, et noster cit. lib. 3. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem sensu *figi* à necessitate ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim et modò apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita discissa quorundam*, nimirum ut ait paulò antè, *cùm flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebant*. Itaque trabalia illa tela stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Gestans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cuneus ferreus*, quo solebant stringi compedes, manicæ et pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis præterea res finduntur ac scinduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. 2. n. 23. Prometheus a Vulcano se affixum Caucaso queritur.

Jovisque numen Mulcibri ascivit manus.
Hos ille cuneos fabricâ crudeli inserens,
Perrupit artus: &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam: inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad scalas Gemonias; seu quo annecti ac teneri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum est et affuso cruciatos aliquando reos: et ferreas manus, uncos, cuneos arctiùs alligari, tenaciùsque adhærere. Arnob. 6. contra gentes: *Quid miserius aut infelicius his esse poterit, quàm si eos in basibus ita unci retinent, et plumbeæ unctiones?*

21. *Te Spes, &c.*] Hæc solet afflictos sustentare, et solari adversis pressos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rotæ conversione benigniorem fore, præsentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara Fides colit Velata panno.] Licèt enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles usquequaque. Sic *Fides colit* Fortunam, *nec* adversanti refragantique se *comitem negat*. Et ob hoc fortasse dicitur *albo velata panno*; id est, simplex, sincera, non fallax; vel quòd albo velabant panno caput, qui Fidei sacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, adeptâ dignitate parum curantibus ea persolvere, quæ tum maximè promiserant, cùm magistratum ambirent. Quod mihi quidem longè petitum videtur. Tuum esto judicium, lector sagax et erudite. Virgil. Æn. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutatâ, &c.*] Id est, Non descrit fides amicos, etiam cùm ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum vestibus mente: quando miseros reddit eos, qui beati erant; et facta jam *inimica linquit domos potentium*, et aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, et meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidi, et juvare perseverant. At hæc paucorum virtus est. Alii enim è multis et è vulgo, amicum fovent quamdiu felix est: reflante verò Fortunâ protinus avolant: in primis autem meretrix datæ fidei immemor abscedit: et quanquam utriusque statûs, calamitosi nimirum et fortunati, *jugum ferre pariter* spoponderant, *dolosi* tandem apparent. Nam *diffugiunt siccatis cum fæce cadis*, ubi quæstûs nulla spes ampliùs; atque ut est in proverb. *Fervet olla, vivit amicitia*. Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat*. Ecclesiastici cap. 6. *Est amicus socius mensæ: et non permanebit in die necessitatis.*

29. *Serves iturum Cæsarem, &c.*] Antii for-

nos; *serves* etiam novum agmen adolescentium, formidandum *quidem* orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminisque, et fratrum *à fratribus interfectorum*. Ecquid exhorruimus nos homines sævi? Quid impii dimisimus non violatum? A quo manum cohibuerunt adolescentes *ob* reverentiam Numinum? Quæ non altaria polluerunt? *O Fortuna*, hebetatos *malè nostros* enses utinam novâ incude fabrices contra Massagetas et Arabas, *bene*.

Orbis Britannos, et juvenum recens
Examen, Eoïs timendum
Partibus, Oceanoque rubro.
Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugin
Ætas? Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

ANNOTATIONES.

tasse tum diversantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illîc meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio lib. 53. *Ultimos Orbis.*] Virgil. Eclog. 1. 67.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Vide infrà, lib. 3. Od. 4. 33.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appositè Marcilius observat duplicem hîc ac diversum Augusti consulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempe, sive Angliam) ductu et auspiciis ipsius Augusti: alterum in Arabiam Felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. et 16. &c. Sensus est: Conscriptum in illâ priori expeditione *juvenum examen*, seu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulò pòst terrorem illaturum esse Parthis, Medis, Persis; *Oceanoque rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipsa peninsula Arabia inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit:* ex Plin. modò cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis Solis rubescentem radiis; accipe verò sinum Arabicum, seu ipsum Mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum significat, scilicet ob terram rubram, sive miniatam aquæ substratam, vel ab imminentibus ejusdem coloris montibus; unde Sole affulgente species rubra præbetur mari: aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Eustath. in Perieges. Dionys.

33. *Eheu, cicatricum et sceleris pudet.*] Inhonesta quippe sunt vulnera in bellis civilibus accepta: et quicquid adversùs cives perpetratur, flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur et *fratrum*, in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita sæpius à consanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hâc ætate ferreâ odiisque plusquam civilibus infestâ viventes, armaque in rum corpora immaniter exacuente ac scelesti patrare detrectavimus? di non attentavimus?

35. *Nefasti.*] Execrandi, cons farii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Q injusta, nefasta, vitiosa, dira defi. infestaque sunto.*

36. *Unde manus juventus Metu tinuit? &c.*] Legunt alii *manum.* ligio cohibuit ab audendo scelere, sacris, à templis atque aris violand diruendis?

38. *O utinam novâ Incude diffin &c.*] Quidam legunt *distringas*, Sensus est: O Fortuna, finge de brica nobis gladios, gloriosè quid Imperii Romani stringendos: nan nobis malè *retusi* sunt adversùs fr propinquos: civiles discordias ex per funestas, ut externa duntaxat ceps moliamur, signaque Romana et gloriâ inferamus in Scythiæ p nunc pars Australis Tartariæ: Mæoticam incolentes, *Massagetas Getas* appellatos; *massa* enim, S guâ, grave significat, ex Isidoro Ori cianus in Perieg. 718.

.... *Massagetæ* ———

Hospitibus sævi cunctis, belloque

Item in Arabes gazis ac diviti Arabia inter præcipuas Asiæ part Terminos habet à Septentrione fluvium Euphratem; ab Oriente si cum, ab Occidente sinum Arabicun mare Arabicum, sive partem Inc Porrò ad rem præsentem facit Strab. l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Getarum tenebat Imperium, adv Cæsar instruxit exercitum.* Et mian. Marcell. *Arabiam* vocat *G sertum.*

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

Et thure, et fidibus juvat
  Placare, et vituli sanguine debito
Custodes Numidæ Deos;
  Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ
Caris multa sodalibus,
  Nulli plura tamen dividit oscula,
Quàm dulci Lamiæ; memor
  Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque simul togæ.
  Cressâ ne careat pulchra dies notâ;
Neu promptæ modus amphoræ,

Et thure, et lyricis *carminibus*, et debito cruore vituli expedit litare Numinibus servatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extremâ *rediens* Hispaniâ dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quàm suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transactæ, et mutatæ pariter togæ. Ne lætæ diei signum desit Cretense; neve prolato cado parcatur;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inscribitur Ode hæc. *Numida* verò cognominari videtur ab illâ regione Africæ Libyæ interiori et Mauritaniæ finitimâ, in quâ militaverat.

1. *Et thure, et fidibus juvat, &c.*] Æquum est sacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, et musicâ, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numidâ.

3. *Custodes.*] Castorem et Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine *ἐνοδίου* colebatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.*] Qui salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali proximâ, ab Augusti ducibus gestum est non semel, nec valdè feliciter bellum. Quo magis mirum, inde sospitem Numidam rediisse. *Hesperiâ ab ultimâ.*] Quod addit, *ultimâ*, Hispaniam clarè designat: aliàs enim Italia quoque Hesperia dicitur: ut suprà notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hispani ad occidentem vergunt maximè *μάλιστα ἑσπέριοι*, inquit.

6. *Dividit oscula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiscentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. Ep. Fam. 16. 27. ita scribit Tironi suo: *Oculos tuos, etiamsi te veniens in medio foro videre, dissuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic et sacræ literæ: *Salutate invicem in osculo sancto*, D. Paul. Rom. cap. 16. v. 7. 1. ad Cor. cap. 16. D. Pet. 1. Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamiâ suprà, Od. 26.

Memor Actæ non alio rege puertiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc solent. Lamia et Numida eodem pædagogo seu rectore usi, pueritiam simul exegerant: prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unà sumpserant, tum ex more, *tandem custode remoto;* ut ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui *pueritiæ regem* interpretantur patronum potentem; sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros colludentes in *βασιλίνδα*, de quâ Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, et nos postea Epist. 1. l. 59. ubi

....At pueri ludentes, Rex eris, aiunt, &c.

Meliùs certè alii intelligunt magistrum, sive inspectorem et curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: *παιδώναξ* quasi *παίδων ἄναξ*.

8. *Puertiæ.*] Syncope. Sic *lamnæ* pro *laminæ*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *surpite* pro *surripite;* infrà lib. 2. Sat. 3. et lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teste Festo; et Sil. lib. 9.

10. *Cressâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur læto signo vel cretâ, albo nempe lapillo, seu Cretensi, ex more apud Thracas instituto lætos dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Thressâ;* sed malè, ut notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hîc agitur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, candidâ nimirum. Sic postea Sat. 3. l. 2. v. 346.

Cretâ an carbone notandi?

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notásti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, largè bibendum ait: simul et veterum tangit morem, quo ami-

neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum; neve Damalis plurimi vini *bibax* certet cum Basso poculis Thracibus; neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aspectus lascivos: *at* Damalis *ab* novo non abstrahetur amatore, hederis hærentibus tenacior.

Neu morem in Saliûm sit requies pe
Neu multi Damalis meri
Bassum Threïciâ vincat amystide;
Neu desint epulis rosæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis hederis ambitiosior.

ANNOTATIONES.

cos vel proficiscentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, et adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia et saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes à Numâ Pompilio instituti, numero duodecim, è Patricio genere; à Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes; unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus, et symphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud Liv. lib. 5. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *Hi autem Salii omnes saltatores sunt, et laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii à saltando, quod facere in comitio quotannis in sacris solent et debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relictâ veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non ampliùs cum eo certet bibacitate vinosa mulier.

Multi meri.] Tull. Fam. 9. 26. *Non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur. Bassus et Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortasse est Iambicus ille Poëta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. et Eleg. 10. lib. 4. Trist. Ovidii. At malè, *Battus* legitur: Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threïciâ amystide.] Vel poculo valdè capaci, vel bibendi genere apud Thracas usitato ἀπνευστὶ, sine respiration hiante et patenti ore et rictu: und ζειν dicitur is qui sic vinum ingurg haustu, ductim, confertim et confe autem sorbillando, vel lento ductu. tarch. Sympos. Cœl. lib. 4. cap. 26. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] A nempe texendas ex epulantium mor tum ad delicias, tum ebrietatis causâ, ut notavi jam alibi, et n Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu viren μένειν propterea dicitur, ac inter flores censetur apud Athen. lib. 15. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi duran

17. *Omnes in Damalin putres oculos.*] Omnes in Damalin oculos guentes defigent, condent, ac veluti At illa, contemptis amatoribus cæte omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fra Sat. v. 58.

....Hunc alea decoquit; ill
In venerem est putris.

18. *Deponent.*] Timentium et la oculi dejecti ac depositi: contrà elati et recti. Propert. lib. 1. 1. 3.

Tum mihi constantis dejecit lumin
Et caput impositis pressit amor

Nec Damalis novo Divelletur, &c.] in amore constans et fida non recede Numidæ complexu, ei tenaciùs adhæ hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

Jam compotandum est, O so-

NUNC est bibendum, nunc pede libe

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 6.

1. *Nunc est bibendum, &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum suâ Cleopatrâ, quæ Romanis dominari stultè appetebat, liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 13 Plutarch. in vitâ Antonii. Sueton. Scilicet Imperio Romano Triumviri Augusti sorori Octaviæ, quam duxer

Pulsanda tellus; nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem

cil; jam plantâ levi terra percutienda *est:* jam tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum *vinum* proferre è cellis vetustis, dum Capitolio eversionem, et exitium imperio *Romano* moliebatur regina insaniens cum turmâ fœdâ hominum lue inquinatorum, nihil non *sibi* temerè promittens, fortunâ favente dementata. Verùm fastum

ANNOTATIONES.

repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium et Cleopatram tam gloriosè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimum rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclarè gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hâc Ode, ut et Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro *tempus est:* vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas et epulas, quales Saliis consuetæ et solennes, ut locum dederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide suprà Annot. Od. 36. ad vocem *Saliâm*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis; *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possent mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis antea republicâ, et fœminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos et Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epig. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti regina, furiosa, ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas, Funus et imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hîc Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat: tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgò dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non interiret, luxu et libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cùm exosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia, ab ebrio Imperatore, pretium libidinum Romanum Imperium petit, et promisit Antonius: quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè: sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque, et cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* est, rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazian. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *Cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porrò *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2. 50.

Hispo subit juvenes, et morbo pallet utroque.

10. *Quidlibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretantur, valdè potens: sed alii meliùs; impar et impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, et animi impotens: quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coërcere, imò ab iis victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene scripsit quidam: *Fortuna vitrea est: cùm splendet, frangitur.* Itaque spes insanas, superbos fastus, et arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è classe tam numerosâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugeret. Subtiliter hîc à nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus quibus deflagrârant Julius quidem Cæsar primùm, ac subinde Antonius. Flor. *Prima dux fugæ Regina, cum aureâ puppe, veloque purpureo, se in altum dedit. Mox secutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar . . . . propè manu tene-*

ejus imminuit unica navicula vix ab incendio salva: et animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italiâ persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insecutor per agros Æmoniæ nivosæ) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa verò strenuè mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas celeri navigio terras requisivit. *Sed* fronte lætâ desperatum etiam regnum adire non verita est; et constans sævas aspides

Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar ab Italiâ volantem,
 Remis adurgens, (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ) daret ut catenis
 Fatale monstrum; quæ generosiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras.
 Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas

ANNOTATIONES.

batur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis, frustrà. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquisito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. et meminit Virgilius Georgic. 2. 91.

Sunt Thasiæ vites, sunt et Mareotides albæ.

Eo nempe, cum suo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimiùm confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cùm jam sibi arrogârat aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret: quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volantem Remis adurgens, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed institit Augustus (teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.*] Porrò [illegible] abhorrebat, eò timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo de [illegible]

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ: sic dictæ ab [illegible] seu [illegible] nivoso monte, vel potiùs Thessaliæ regionis Macedonibus proximæ ab [illegible] Deucalionis filio [illegible]

Daret ut catenis Fatale monstrum.] Ut captivam [illegible] Cleopatram, Reipublicæ Romanæ [illegible] [illegible] Addunt [illegible] [illegible]

21. [illegible]

sepulchrorum claustra, misso à Ca vivam servare ad sui triumphi decu bat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit 133. cit.

23. *Nec latentes Classe citâ repar* Nec in remotas Ægypti regiones clàı aut usquam latere voluit, sed Ale recto cursu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. (*andria, cunctaque Ægyptus? ut occ ut recondita est?* Suum tamen poste vit errorem: intellexitque satius futuı cedere tempori, et in tutum aliquem recipere, dum bellum repararet: co præsertim in ejus auxilium totâ Ægy Virgil. Æn. 8. v. 707. et seq. et S eum locum. Vide et Plutarch. Di tentatam ab eâ fugam per sinum contrà narrantes.

25. *Ausa et jacentem visere reg* Desperatum licèt regnum ingressa ni perbiâ remisit: *vultu sereno* regiam a in omni luxu versatur; teste Plutarc

26. *Fortis et asperas Tractare s* Cùm in victoris potestate esset, mor statuisset, secretum mortis genus Flor. 4. 11. 10. *Cleopatra*, inquit, [illegible] *de parte reg* [illegible] *Principe,* [illegible] Similiter P [illegible] venenorum i [illegible]

Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret; morte constitutâ audacior: nempe fœmina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus *velut* privata devehi abhorrebat.

ANNOTATIONES.

in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulachrum in triumpho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. 10. 53.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*] Eò ferocior, quòd mori quoquo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum; ut hinc victori accedat et crescat gloria. Aliàs enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æneid. 4. 93.

Egregiam verò laudem....
....Si fœmina victa est.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parum juverant Augustum in reportandâ navali victoriâ Liburni Illyrici populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putârunt quidam; Suidas certè rostratas et constratas extitisse tradit, aliâ tamen quàm triremes formâ. Vide Veget. lib. 4. de re Milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportâssent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita scribit; *Tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine et ornamentis ejus retentis mori, quàm privatâ vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quàm triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam et vinctam scilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cùm capta ab Augusto clementiùs de industriâ tractaretur, quâ verò mente et consilio satis intelligeret, dicere solitam: *Non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

Persicos odi, puer, apparatus;
Displicent nexæ philyrâ coronæ:

O famule, aversor Persarum sumptus; non placent corollæ philyrâ colligatæ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos et gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. quòd unguenta et odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. quòd obsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarcho, novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ et Medi omnium hominum maximè voluptatem ac delicias colere:* et paulò pòst, *Omnium primi luxu celebres fuisse Persæ* referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. et lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum reges luxu effœminati ingentem pecuniæ sumptum per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitârint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cornanti regi Persarum ministrant, loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *Apud Persas sunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid regi sit potu gratissimum; alii solerter inquirunt quid libenter edant; ubi et quomodo suaviter dormiant. Neque est facile dictu, quàm anxiè talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulari veteres assuetos constat, sed et luxum in texendis arte et labore corollis istis fuisse non minùs certum est. Ait verò Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore et apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter et lignum tiliæ arboris succrescit. Hâc utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem et lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore.* et lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt et lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat....Claudius Pulcher bracteas etiam philyræ dedit.* Ang. Politian. Miscel. cap. 72.

omitte persectari quibus in regionibus durent rosæ serotinæ. In primis studeo, ne quidquam laboriosè adhibeas *ad* myrtum solam: neque *erit* tibi famulo myrtus indecora, nec mihi subter densam vitem perpotanti.

Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores,
Sedulus curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arctâ
Vite bibentem.

ANNOTATIONES.

ita scribit: *Philyræ usus percelebris olim in texendis coronis: è philyris etiam fiebant lemnisci, id est fasciolæ è coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, et capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multi disputant: ait verò *Hederâ crapulam restingui.....amethysto herbâ sicut et gemmâ vinolentiam retundi.....vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, et munire adversùs crapulam; eò quòd flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi verò modicè stringendo repellunt inhibentque evaporationes; ceu viola et corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuò coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. verò 15. cap. 5. ex Aristotele et Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem et dolorem è vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quòd eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatûs et oblectamenti gratiâ, coronas in compotationibus excogitâsse.* Et paulò pòst ait: *Capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu et vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnestheus et Callimachus medici, quæ nocerent capiti; quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè odorum vi surrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illas venenatas coronas Antonio insidiatam. Ex illis verò quæ antè dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. 5. 337.

Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis
Saltat, et imprudens vertitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus, texendasve è raris floribus coronas. Athen. cit. in conviviis roseas coronas commendat. At eas, cùm natura negat, luxuriosè sectantes ita corripit Seneca, Epist. 122. An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Et qui aquarum fomento calentium, et calorum aptâ mutatione (vel potiùs *imitatione*, id est, imitando calorem æstivum, qui à naturâ est, ex Lipsio ibid.) brumâ, lilium, florem vernum, exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &* volo præter myrtum, itaque ne q quærere ad convivii hilaritatem sata telligit autem vel myrti ramum, q convivæ alter alteri porrigebant, suas edendo cantilenam: ex Plutarcho, in et Victorio lib. 16. cap. 2. ubi sic scr *in conviviis olim carmina cantabant laurumve manu tenebant: laurum, Homericos recitarent: myrtum qui Simonidis, Stesichori.* Vel implexam ter è myrti surculo coronam. Athen 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus i mines, præter eam vim quâ ebrietatis dis medetur corona è floribus, oculor et narium delectationem expetiverunt maximè coronam myrteam, quæ ast vini arcet exhalationes; tum etiam è gravitatem capitis sedat, et æstuant refrigerat, usurpârunt.* et cap. 6. *H myrtos extemplò virentes consecravit is neris, ejusque dicatâ imagine, spec civium ad epulum vocavit in delubrum, singulos coronâ donavit myrteâ, quam titen appellârunt.* Additque nihil a coronam illam ab Anacreonte gestata myrteam adjectis rosis: verumque se quod prodidit Philænides: è myrto meri vapores prohibere; è rosis aute gerando vim habere leniendi capitis

6. *Neque te ministrum Dedecet myr* quoque satis decorus et ornatus mihi simplici myrto, cùm mihi potanti mi Persæ contrà, more suo luxuriosi, p ministros in conviviis optabant succ lemniscatis coronis exornatos. Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *Festis die natos cum lemniscis veteres epulari co fercula quoque lautiora à coronatis nistris afferri solita cum cantu et* Athenæus autem lib. 5. cap. 10. ex P sic refert: *Aqua lavandis manibus a mollisculus puellus argenteo gutto, quem effudit; deinde coronas advexit tenue myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arctâ Vite bibenten* pariter sufficiet myrtus simplex consid dem, et hilariter bibenti, non ut P lacunari splendido, sed sub vitis un sub humili et arctâ vite, id est, sub pa et pampinis pergulâ intextis et suffult *la treille. Angl.* UNDER AN ARBOUR A VINE.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ut bella civilia describere intermittat: tum laudat ejus scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum,
Bellique causas, et vitia, et modos,

Bella civilia à Metelli consulatu, et discordiarum origines, criminaque, et rationes,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Metello consule.*] Plures hujus nominis cùm fuerint Consules, ambigitur sanè de quo potissimum loquatur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio anno ab urbe conditâ 690; vel ut aliis placet 693. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter et Pompeium, ut fusè narrat Florus, lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore, ad suum usque consulatum Pollio persequebatur. Sed Pollionis historiam altiùs repetitam volunt alii, nempe à consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641, vel 644, secundùm alios: afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur: *Ex Metello*, id est, ex eo tempore quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi facessit majus eorum sententia, qui, Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertiùm Consule in Collegam adscitum anno U. C. 701, quoniam lata est tunc ea lex, quâ à petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. 28. nam et cap. seq. *Commotum his Cæsarem*, et paulò pòst, *Prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem, an. 673, quem afferunt quidam nullo certè, aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique causas.*] Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ: hæ profectò erant odium et invidia partium, ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. 1. 126.

Nec quenquam jam ferre potest Cæsarve priorem,
Pompeiusve parem.

Alias verò Principes ipsi obtendebant. Pompeius defensionem libertatis publicæ: Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæsar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. et l. 4. c. 2. et seq. Plutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsar etiam de Bell. Civil. lib. 1. c. 4. ubi sic habet: *Ipse Pompeius ab inimicis Cæsaris incitatus, et quòd neminem dignitate secum exæquari volebat, totum se ejus amicitiâ averterat, et cum communibus inimicis in gratiam redierat; simul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Asiæ Syriæque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat, &c.* De seipso verò scribens, c. 7. ita queritur: *Novum in republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quæ superioribus annis esset restituta.* et c. 9. *sibi semper reipublicæ primam dignitatem, vitâque potiorem: doluisse se quòd populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, et modos.] Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri*, quod ait Lucanus, 1, 2. Florus cit. 4. 2. Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempestatem; Cæsaris furorem atque Pompeii vocat. Et paulò pòst: *Non rectè tantùm civile, nec sociale aut externum* dici bellum oportere ait, *sed commune quoddam ex omnibus, et*

et fortunæ jocum, et ducum consensiones reipublicæ damnosas, et arma nondum lustrato sanguine conspersa describis; argumentum *sanè* periculosum et lubricum: et ambulas per ignes sub fallaci latentes favillâ. A scenâ tantisper abiit austeræ Musa Tragœdiæ:

Ludumque fortunæ, gravesque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus;
Periculosæ plenum opus aleæ
Tractas: et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ

ANNOTATIONES.

plusquam bellum. Quippe si duces ejus inspicias, totus senatus in partibus; si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem et octo, flos omnis et robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c.....si moram belli, quatuor anni, et pro clade rerum breve tempus; si locum et spatium ubi commissum est; intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliâque consedit: hinc Ægyptum subitò transiliit: inde respexit Asiam: inde Africæ incubuit: postremò in Hispaniam remigravit, et ibi aliquando defecit. Sed non et odia partium finita cum bello. Non enim priùs quievere quàm in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia victoris sese cæde satiarent, &c. et hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. 4, 2, 14. *Pompeio suspectæ Cæsaris opes, Cæsari verò Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanti Imperii fortuna non caperet, &c.* et 4, 2, 21. *Pompeius ab Italiâ, quàm Senatus ab urbe, fugatur prior. Quam pænè vacuam metu Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardiùs aperiebant Tribuni, jussit effringi: censumque et patrimonium Populi Romani antè rapuit quàm Imperium.* Hisce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris speciem prætexebat Cæsar de Bell. Civil. lib. 1. 22. scribens: *Se non maleficii causâ ex provinciâ egressum, sed utì se à contumeliis inimicorum defenderet, ut Tribunos plebis ex civitate pulsos in suam dignitatem restitueret: ut se et Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Asinius ipse Pollio testatur Cæsarem Pharsalicâ cæsos acie cernentem adversarios, in hæc erupisse verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miscere: hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide suprà lib. 1. Ode 34. et 35. et Flor. antè cit. *Turpe dictu: modò princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à se mare, lacerâ et inermi nave fugiebat.*

Gravesque Principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac reipublicæ gravius. Cato dicebat n micitiis Cæsaris et Pompeii, sed ex i Crassi societate et amicitiâ proveni Reipublicæ mala. Hos igitur *Princ* lige: vel Augustum, Lepidum, et A qui certè omnes rem suam, non quærentes, Imperii Populique Roma tem pessundedere, Lucan. 1. 98.

Tempus ad Augusti mansit concord Paxque fuit non sponte ducum.

4. *Arma Nondum expiatis uncta c* Bella vix dum bene sopita, recru quotidie dissensiones, *nec finita cum tium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus explicat, cives armilustrio nondum nondum acto censu, nec lustro con nimirum cives omnes in Campum armati conveniebant, ibique sacrifi solitaurilibus lustrabantur. Dionys. lib. 4. Antiq. Rom. scribit: *Servius cives omnes in maximum ante urbem c armis convenire jussos, et in suis quosq bus constitutos expiâsse, tauro, arietc ter exercitum circumductis, morque i atque censu peracto eam purgandi apud Romanos hactenus observatam sacratissimum obtinent magistratum, que appellatam.* Hæc verò jam poti Augustus religiosè præstitit anno sui cùm anno præcedenti, celebri triun mam ingressus, Cleopatræ liberos an duxisset: atque Nicopoli juxta Actiu ibidem agonem Actiacum instituisse Chron. Vide Varronem lib. 5. de I Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. et 44. F Armilustrio; Asconium, Alex. ab Al cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2. 29.

Cui dabit partes scelus expian Jupiter?

6. *Periculosæ plenum opus aleæ* Monet Pollionem Horatius, ne prope de bellis civilibus opus, seu poëma, s riam evulgare; sed potiùs expectet do positæ res sint, cùm metuenda non eri cujusdam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cine* Recenti nempe injuriarum memoriâ bus adhuc discordiis, quis posset re historiæ narrare et persequi, citra plu offensionem? Certè ut è scintillis si latentibus incendium: ita è potentiun ratione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulùm severæ Musa Tragœd*

Desit theatris: mox ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
  Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ;
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
  Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt:

10 delnde cùm belli civilis descripseris historiam, resumes stylum Tragicum, ô præclarum solatium tristibus reis et Senatui consilium exposcenti, Pollio; cui laurea immortale paravit decus *in* triumpho Dalmatico.
15 Jamjam aures verberas minaci tubarum sonitu: jam clangunt litui:

ANNOTATIONES.

theatris.] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate et diligentiâ res turbatas pacaveris, tum verò edes quæ à te gravi stylo scripta sunt. Certè Pollionem Tragœdias scripsisse, et bellè quidem, satis indicat Virg. Ecl. 8. v. 9. ubi ait:

An erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, sed de Pollionis Tragœdiis: sicut et Dalmaticum ejusdem triumphum notant apertè quæ sequuntur et præcedunt.

Sive oram Illyrici legis æquoris
.....
——— *hanc sine tempora circum*
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Horat. Sat. 1, 10, 42.

——— *Pollio regum*
Facta canit pede ter percusso:

Id est, Senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio et ipse facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus et sublimis calceus poni solet pro excelsâ et magnificâ oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops: claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quòd dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat; seu quòd Senatores aliique proceres, qui contra Augustum steterant ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire, veniamque impetrare satagebant: quibus ille opitulari, ut et Horatio, Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detrectabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat; tum verò maximè quòd ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis à Patribus anxiè consulebatur.

Pollio.] Is orator, poëta, et historicus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis; Sueton. tum in Cæsare, cap. 30. et 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37, 49, 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquill. Animi, sub finem; et Epist. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. et alibi: Plut. in vitâ Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem et gloriam nactus ea nunquam intermorituram tum cùm lauro ex more coronatus triumphâsti de Salonâ Dalmatiæ urbe à te expugnatâ. Inde Saloninum vocavit illi natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fueritne Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, et ad hunc Horatii locum?

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælli strepitum, clangentium et increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis, O Pollio, ut his adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposin, quam et hic Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quòd ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perstringis aures.] Cæsar Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque frustrà antiquitùs constitutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus et hostes terreri, et suos incitari existimaverunt.* Contrà tamen alii sensere, teste Gell. Noc. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi et silentio est opus, cùm ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? Cùm verò propè ad manus ventum est, tum jam*

jam splendor armorum percellit equos fugientes, et equitum faciem. Jam videor audire summos principes glorioso pulvere squalidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto. Juno, aliique Dii Africanis faventes de-

Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.
Juno, et Deorum quisquis amicior

ANNOTATIONES.

è propinquo hostis et impetu propulsandus, et clamore terrendus est? &c.

19. *Fugaces Terret equos, equitumque vultus.*] Cæsar de Bell. Civil. lib. 3. cap. 49. *Cùm recentes atque integri defessis successissent, alii autem à tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atque universi terga verterunt.... Primùm equitatus est pulsus..... Pompeius ut equitatum suum pulsum vidit, cui maximè confidebat....protinùs se in castra equo contulit, &c.* Quare verò tacet hîc Cæsar suum illud stratagema, quo maximè hostium fuga, et strages, sibique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos, vultusque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 1. *Obequitantis Cæsaris exceptæ voces, altera cruenta, sed docta, et ad victoriam efficax:* MILES, FACIEM FERI: *altera ad jactationem posita;* PARCE CIVIBUS, Dolus an virtus quis in hoste requirat? Sua certè Cæsarem non fefellit callida mens. Enimvero sciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore orisque venustate nimiùm quantum affectos, nunquam laturos impetum et ignominiam istam, atque eâ vultûs deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *stragem fugientis equitatûs levis armaturæ ruina comitata est. Tunc terrore latiùs dato, turbantibus invicem copiis, reliqua strages quasi unâ manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utriusque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam et obtestationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæs. cap. 33. *Pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore discissâ invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensurus esset, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis subactam deflentes causam meliorem, atque pessundatam libertatem et Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharsalicâ profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ: Pompeium filium in Hispaniâ ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Siciliam, et hinc in Asiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*] In ipso conflictu, mediâque acie per singulos ordines discurrunt interdum duces, hos illosque ad strenuè pugnandum adhortantur, n solùm, sed et exemplo glorioso pr pulvere conspersi. Apud Livium pass cit. de Pharsalico certamine: *Mul prælio Cæsar fuit, mediusque inter im et militem. Voces quoque obequitanti &c.* Apud Mundam verò idem Cæsar *equo, similis furenti primam in aciem Ibi prensare fugientes, confirmare: denique agmen, oculis, manibus, clamor* Vel si referas ad posteriorem interpr mox allatam, *pulverem* accipe, in qu tur occumbentes pro patriâ et liberta Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. Od. 15. v. 2

24. *Præter atrocem animum Caton* apud Uticam interire maluit, quàm l triæ, qui jam vicerat atque omnia p bat, faciem videre. Plutarch. De dixisse narratur; *Tuam ego tibi m video, Cato, quia tu mihi salutem t disti.*

Lucan. 1. 28.

Victrix causa Diis placuit sed vic Flor. cit. *In Africâ cum civibus mult quàm in Pharsaliâ.....satis amplè in Pompeiani nominis locum Cato Accessit copiis Mauritaniæ rex' Juba, ut latiùs vinceret Cæsar. Nihil e Pharsaliam et Thapson, nisi quòd eóque acrior, Cæsarianorum impetus dignantium post Pompeium, crevisse l .....Cato non interfuit bello: positi Bagradam castris Uticam velut alter claustra servabat. Sed acceptâ parti nihil cunctatus, ut sapiente dignum era etiam lætus accivit.....perlecto noc cernam Platonis libro qui immortalitat docet, paululùm quievit: tum circa pr giliam stricto gladio revelatum man semel iterumque percussit, &c.* Be Poëta ait *cuncta terrarum subacta,* subactum Catonis animum *atrocem,* i victum, intrepidum, flecti nescium, Portiâ gente ac severitatè superbum.

25. *Juno, et Deorum quisquis amici &c.*] Dii qui Numidis in bello Ju faverant, cùm tunc eos defendere non urgentibus nimirum fatis, cúmque ulcisci terram ac gentem non liceret, Romanos odium distulerunt, tandem pleverunt, quando victores ipsos, au nepotes velut hostias mactârunt, atqu Jugurthæ et Afrorum manibus in Af

Afris, inultâ cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.
Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulchris impia prælia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?

migrârant impares, terrâ illâ non vindicatâ; *at modò* victorum posteros Jugurthæ immolârunt inferias. Quis ager pinguior Latinorum cruore non exhibet tumulis infanda certamina, et cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii, non noverunt pugnas funestas? Et cujus maris colorem non mutârunt Italicæ strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine?

ANNOTATIONES.

dederunt ac retulerunt; tum nempe cùm ad Thapsum urbem Africæ maritimam quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, adnitente quidem Asinio Pollione, unâ die tribus exercitibus superatis, consularibus ac prætoriis viris compluribus, aut captis, aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Jubâ, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæsaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam ostendit his verbis:

Carthago ——————

Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo. Hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quà fata sinant, jam tum tenditque fovetque.

26. *Cesserat.*] Demigrârat inde, velut resistere fatis impotens. Ex veteri porrò consuetudine Romanorum evocabantur ex obsessis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginiensis est in tutelâ; teque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepisti, precor veneror, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginiensem deseratis; loca, templa sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis: proditique Romam ad me, meosque veniatis: nostraque vobis loca, templa sacra, urbs acceptior probatiorque sit: mihi quoque, populoque Romano, militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæsarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut antè dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes: postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie casus esset, capti ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

…… *Sulmone creatos*
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum, acri vir impigroque ingenio, manu promptus, et gloriæ militaris appetens, magnum et atrox variâque victoriâ cum populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus; ab ipso proditus, ac Syllæ traditus est, à quo, perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique trusus in carcerem, illîc mœrore contabuit. Sallust.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus.*] Istum Poëtæ nostri à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades et ærumnas transitum non probat Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique insignes Poëtæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quàm ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, et tam famosam, ut remotissimis usque ad orientem populis audita sit. De *Medis* et *Hesperiâ* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc verò memorat Horatius eò quòd per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de Bell. Civil. lib. 1. cap. 27. et seq. et lib. 3. cap. 2. et seq. ubi hoc habetur: *Dictaturâ se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eò legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. …… …… gravis autumnus in Apuliâ circumque Brundusium …… &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus 2, 714. *Hîc primùm rubuit civili sanguine Nereus.*

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vide suprà Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc retuli: *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam,*

Verùm, ô Musa audacior, ne dimissis jocis, Ceïos luctus reponas: mecum *potiùs* sub Dionæo specu tenta modulos pectine leviori.

Sed ne relictis, Musa procax, jocis,
Ceæ retractes munera næniæ:
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ANNOTATIONES.

Hispaniamque deflexit: reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliâque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremò in Hispaniam remigravit, &c.

37. *Sed ne relictis, Musa procax, jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: Quò verò progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, et cantilenis facetis et amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus: Ergo tenuiores potiùs modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certè leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera næniæ.*] Luctuosus versus velut inditos à Næniâ Deâ; de quâ Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides, è Ceâ insulâ oriundus, quæ una è Cycladibus est. Ovid. Ep. 20, 222.

Cingitur Ægeo nomine Cea mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, et jucunditate quddam commendari potest: præcipua tamen ejus in commovendâ miseratione virtus, ut quidam in hâc eum parte omnibus ejusdem operibus præferant.* Hoc idem testatur Halicarnas. Refert Suidas Stesichoriorem, Melicerten cognominatum olitem: Threnos, Encomia, Tragœdias scripsisse, &c. Meminit et alterius Ceii, qui prioris fuerit è filiâ nepos serit quædam ante bellum Peloponn

Næniæ.] Ex Non. Marcello ca inconditum, quod mulier, dicta præf bet his, quibus mortuis propinqui n Ex Varrone 4. de vitâ populi Ro tibias et fides cantari solebat. Cic. c n. 61. *Honoratorum*, inquit, *virorun concione memorantur; easque ad cant cinem prosequuntur, cui nomen Na vocabulo, etiam Græci cantus lugub nant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] modulemur carmina, id est, Amato nerea, ut dixi, vel fortassè in honoren qui ducit genus à Venere, cujus mat nem celebrat Homer. Iliad. 5.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocr quidem sublimi, et heroico versu, Ti scribit: nos autem leviori decet caner

ODE II. AD C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatu

O Sallusti Crispe, qui aversaris laminas terris avaris conditas, *certè* pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color est, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur à recto usu. Quapropter, O Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ infodiunt et abscondunt, auro et argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. Ὁ πλοῦτος δ' ἐστι τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *Pecuniis utimini. Nam in terram satis sit corpora diffodi, cùm quisquæ diem obierit.* Cassiod. lib. 4. Epist. 34. *Divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat; usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito.* Sed quorsum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque sensus exoriatur? *Abditæ* verò seu in fodinis à naturâ, seu in cavernis et terræ latebris ab hominibus avaris, thesauros ut plurimùm defossos custodientibus.

Lamnæ.] Lamina, et per Syncop item lamella, bractea est seu crusta auro, argento, aliove metallo; ponitu pecuniâ. Sunt qui putent alludi ad *lustianum in Centronum Alpino tractu* tio primùm effossum. Plin. lib. 34 Argentum in laminis servari pridem innuit Seneca de Vitâ Beatâ, cap. 21. *Sæculum illud, in quo Censorium cri paucæ argenti lamellæ.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium rerum Romanorum scriptorem in hactenus omnes ferè post Acroneminte verùm bene Torrentius temporum haud convenire subodoratus est. E de restituto in regnum Phraate mox H quod aliquot post Actiacam victoria contigit. Non igitur scripta est hæc illum Sallustium, qui *diem obierat qu*

Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.
Latiùs regnes, avidum domando
Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi

fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conspicuus *ob* animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ dissolvi refugiente. Ampliùs dominaberis, cupidam vincendo mentem, quàm si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec è

ANNOTATIONES.

ante Actiacum bellum, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco Sallustius rerum Romanorum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quòd avaritiæ sordes aversetur; solerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infrà declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut hurco, popino, et decoctor notatus. Vide Sueton. de illust. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate et pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem et Murænam, qui Pompeianas secuti partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis sese velut patrem exhibens, divisâ, quæ sua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac sustentarentur, reconciliationem insuper et veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vitâ Antonii, Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad posteros; *Pennâ metuente solvi*, nunquam dissolvendâ celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides*, id est, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. 6. *In ipsa astra sublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos et Pindaricos cycnos, gloriæ pennis evolaturum.*

9. *Latiùs regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quanquam prompto ad capessendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoriâ multos triumphalium consulariumque potentiâ anteiit: diversus à veterum instituto, per cultum et munditias copiâque et affluentiâ luxu propior, &c.* Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quàm dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyam Africæ, et Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: etsi ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, et Hispanica quam Asdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadiz*, insula et urbs Hispaniæ Bæticæ à Tyris condita. Ferrar. Γάδειρα, quasi γᾶς δεῖρα *Terræ cervix.* Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit:

Gadir prima fretum solidâ supereminet arce,
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa priùs fuerat sub nomine prisco:
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quinetiam Gades hanc lingua frequentat;
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. et Hesych. Γάδειρα, inquit, Phœnices vocant τὰ περιφράγματα, *septa.*

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita similitudo, quam eleganter adhibet Poëta, at sine apodosi, ut aliàs sæpé. Hanc verò sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imò irritatur aquarum potu: sic avaritia et cupiditas augescit, nedum satiatur, opum accessione. Juvenal. Sat. 14. 193.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fast. 1. 211.

Creverunt et opes, et opum furiosa cupido:
Et, cùm possideant plurima, plura volunt.
Sic quibus intumuit suffusâ venter ab undâ,
Quò plùs sunt potæ, plùs sitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropico. Nomen à Græco ὕδωρ, *aqua*; ὕδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæ voces: *Aquosus albo Corpore languor:* quando nempe corrupto jecore, vel splene, non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliaque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *Hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere possumus*, in-

venis origo mali, et aquea ægritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo dissentiens è numero felicium expungit Phraatem throno Cyri restitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone, securum principatum, et imperium, atque specialem gloriam attribuens *ei* soli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem,
Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

ANNOTATIONES.

quit, &c. ubi et cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fusè juxtà et doctè persequitur. Pariter et Sammonicus ritè canit:

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cùm siccatæ febre medullæ
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lympha intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porrò ostendat non eos omnes regnare, aut beatos esse, qui populis præsunt et imperant, affert exemplum Phraatis, qui licèt in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinârat sese, minimè censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsarem gratiam, plusculùm fortunæ credat, minùs autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* lib. 2. *Tiberius ancipiti curâ distractus postremò dat negotium Sallustio Crispo,* scilicet coërcendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. 3. cit. *Sallustius incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur; et interficiendi Posthumi Agrippæ conscius; ætate provectâ speciem magis in amicitiâ Principis, quàm vim tenuit. Idque et Mæcenati acciderat fato potentiæ rarò sempiternæ.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, et ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori, patrem interfecit: fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cùm infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet.... cùm multa crudeliter consuleret, in exilium à populo suo pellitur. Itaque cùm magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigâsset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c.* Phraatem ab Augusto restitutum runt. Vide Dion. lib. 51. et seq. &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus ter, cujus ultima syllaba ad sequent pertinet. *Eximit virtus.*] Beatum perita vocet et dicat Phraatem, q potitur; at *virtus* aliud omnino dec *mit* enim et expungit è *numero beat* ratos quosque licèt opulentos.

19. *Populumque falsis Dedocet ut* Laborat et satagit, ut errorem hunc cutiat, quo dives quisque ab eâ exis prædicatur beatus: Stoicum verò serit, *Solum sapientem beatum esse,* ipsa enim virtus *propriam* sibi *laur* riam, proindeque *tutum diadema* veram denique felicitatem ei *defe* opes contemnit, oblatisque auri acervis adeò non movetur, ut nec vertat. Sic Curius Samnitum et Pyr dona. De quo lib. 2. Od. 12. v. 41

23. *Oculo irretorto.*] Rectis ocul liquis, strabis, invidis, adeóque non quod concupiscitur retortis. Græc δμμασι προσβλέπειν. Ov. Met. scribens Invidiam, ait,

Nusquam recta acies ——

Facit ad rem quod Nonius Marcell *Strabones,* refert ex Varrone, περι *Multi enim qui limina intrârunt inte strabones sunt facti: habet quiddam* κυστικὸν *provincialis formosula* 1. 27. *Nulli me invidere, non stra sæpius deliciis me istorum.* Vel *ocul* id est, aspectu simplici, nec iterato; temptum indicat, sensumque nos planè assequitur, sine tot ambagib non rarò interpretes auctoris sentent vunt impediuntque, dum expedire et satagunt. Vox tamen sequens *spect* amplius innuere videatur; eum n ingentes acervos contemplatur fixis, constantibus oculis, ut auri fulgore lorum non præstringatur, aut reto reflecti cogatur. Seneca beatum *non magis auri fulgor, quàm gladii p oculos.*

ODE III. AD DELIUM.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderatè lætari.

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secùs in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli;
Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris
Interiore notâ Falerni;
Quâ pinus ingens albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; et obliquo laborat

Inter adversa pariter et prospera stude animum æqualem custodire à lascivienti gaudio moderatum, O Deli moriture; sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis, *bibens* Falernum reconditioris tituli, recumbens in herbâ semotâ, ubi alta pinus et candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitibus amœnam, et aqua saliens obli-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbiâ elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. Εὐτυχῶν μίτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος, ad Theod. l. Euripid. autem monet: Ἅπασι πάντων πρῶτον εἰδέναι τοῦτ' φέρειν, τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότως, *Primum omnium scire decet casus adversos non ægrè excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitiâ.*] Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix; quæ tum à libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. n. 42. *In alios non rectos impetus animi firma et moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 164.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certè non decet eum superbire, qui se novit morti obnoxium: sed nec debet animo cadere, cùm ei quidpiam humanitùs accidit: quippe qui humani nihil à se alienum existimat, is profectò æquus est.

Deli.] Frustrà quidam *Luc. Gellium* hîc comminiscitur. Intelligendus certè est Q. Delius vel Dellius, qui primùm sub Cassii militavit signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantâque apud eum gratiâ valuit, ut Cleopatram, quod Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accerseriverit: Plutarcho teste in vitâ Antonii. Is demum rebus suis maximè studens, paulò ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, à quo benignè exceptus, Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœstus omni, &c.*] Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris, sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas et occasio voluptatibus opportuna. Ergo *vina et unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab hominum frequentiâ ac tumultu separato.

Per dies Festos.] Quibus feriari impensiúsque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*] Epulando cum amicis, et animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cellâ interiore condi solebat; quod erat autem minoris pretii et quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porrò vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum quóque tempore conditum esset, maximè per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus suavitatem, nec est jam sanè tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. c. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. 53.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de Setinis, cujus patriam titulumque senectus
Delevit multâ veteris fuligine testæ.

Hîc itaque *nota interior* excellentiam vini designat, seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Quâ pinus, &c.*] Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœnæ.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, et quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima.. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*] Ramis amanter junctis, insertis, consociatis, umbram præbent ac velut hospitium parant eò venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas et lapides col-

quo nititur alveo perfluere. Illuc vina et unguenta et valdè fluxos rosarum flores, gratos *tamen*, apportari cura: dum sinunt res ac tempus, et nigra stamina trium sororum. Relinques *enimvero tandem* nemora pretio comparata, et ædes, et villam quam rigat flavus Tiberis, hinc demigrabis; hæres autem fruetur opibus in acervum *à te* congestis. Nullum discrimen *est;* sive opulentus *fueris* antiquo ab Inacho oriundus, sive inops, atque ignobili de stirpe, sub Jove *frigido* maneas; *perinde fies* victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti *locum* in eundem compellimur. Communis agitatur sors, tardè *vel* cito, ex urnâ pro-

Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimiùm
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes coëmptis saltibus, et domo,
Villâque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes; et extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infimâ
De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eódem cogimur: omnium
Versatur urnâ seriùs ocyùs

ANNOTATIONES.

lisionem et conflictum, quod obliquus et flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quasi strepitare; à strepitu pedum subitò currentium: unde significat *metuere*, et *festinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina et unguenta, &c.*] Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fusè docuimus lib. 1. Ode 36. 38. et alibi.

Nimiùm breves Flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc radians sero vespere vidit anum.

15. *Dum res, et ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra.*] Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortalium vitam et fata regere superstitiosis veteribus creditæ: prima colum gestare, pensumque velut materiam vitæ hominum; altera nere, ac stamen ducere seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensantur; tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à partiendâ vitâ, vel à non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quòd *atra* dicat fila, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potiùs, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin. 246. de Clotho,

Nevit et infestâ stamina pulla manu.

Ego verò *atra fila sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo et Nocte videlicet natæ, ex Tullio 4. de Naturâ Deorum, n. 44.

17. *Cedes coëmptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano, pro *lavat*. Dixere passim veteres *lavere* et *lavare*. Non. Marcell. Ennius. *Lavere lachrymis vestem sordidam.* Vi 3. 221.

Lavit ater corpora sanguis

21. *Inacho.*] Is Argivorum floruit temporibus Abrahæ et Isa circa annum mundi bis millesim mum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno, si prima domûs repete Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub Dio moreris.*] Sive fueris ut sine lare, sine foco, sir dio et aperto cœlo maneas et cub nus te prædam Orcus suam faci victus, O Deli, victima Plutoni *Victis hostibus victima propriè cæd* Ovid. Fast. 1. 335.

Victima, quòd dextrâ cecidit vict Hostibus amotis hostia nomen

24. *Nil miserantis Orci.*] Tulli Deor. n. 43. *Age porrò, Jovem, e Deos numeras. Ergo etiam Orcus, Deus, et illi qui fluere apud infe Acheron, Cocytus, Styx, Pyriphl Charon, tum Cerberus, Dii putæ* verò nihil miserantem hic appell mabilem dicit Od. 14. seq. Virgil v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ign Est et Proverb. *Orco implacabilis*

25. *Omnes eódem cogimur.*] viam 359.

Tendimus huc omnes; metam pr unam.

Omnia sub leges mors vocat atra

Omnium Versatur urnâ.] Illa n urna; in quam omnium mortaliu sortes conjiciuntur, versantur; a jusque nomen et sors educitur, i præda existit, fatique legem, vo subit. Lib. 3. Od. 1. v. 16. *Omne urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. 4

Nec verò hæ sine sorte datæ, sine Quæsitor Minos urnam movet.

Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

ditura, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.

ANNOTATIONES.

27. Nos in æternum Exilium impositura cymbæ.] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in suâ naviculâ, de quâ Propertius, 3. 18. 24.

Scandenda est torvi publica cymba senis.

Vide lib. 1. Od. 4. et hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *exitium.* Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georgic. 3. 225.

—Longéque ignotis exulat oris.

Et pòst v. 228.

.....Regnis excessit avitis.

ODE IV. AD XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine notâ posse adamari.

Nᴇ sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: priùs insolentem
Serva Briseïs niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ:
Arsit Atrides medio in triumpho

Ne pudeat te servam diligere, Xanthia Phoceu; ante *te* Achillem superbum Briseïs ancilla perculit candore *suo:* perculit *etiam* Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmessæ, *licèt ejus* dominum: Agamemnon *pariter* inter ipsam victoriam

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Ne sit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ servilem conditionem sic aspernatur, ut Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit:* et Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas sectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam:

Ancillariolum tua te vocat uxor; at ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

2. *Priùs insolentem.*] Interpretari quibusdam placuit: non antea suetum amare: quasi non meminissent Deïdamiæ Lycomedis filiæ susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolescentulus implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achillem, id est, *ferocem;* siquidem ad Pisones scribens Horatius 121. ita vult ut pingatur,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseïs, &c.*] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quod Trojæ fatum remoratum est, ut fusè explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeóque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Properties niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam sibi ereptam à bello recesserit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseïdis ad Achillem. Vide et Dictyn Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: et properè inde expugnatam Pedasum, Lelegum urbem, ubi rex Brises; abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit *Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus et magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo.* Briseïdem porrò *formosam, altâ staturâ, candidam, capillo flavo et molli, supercíliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax,* inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interfecit, ac post paucos dies expugnatâ atque incensâ civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmessam filiam regis.* Et postea, *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmessam concedunt,* Græci nempe, reliquam prædam inter se partientes. Dares item cit. ita describit *Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hostem atrocem.* Ovid. de Arte Amandi: lib. 3. v. 517.

Odimus et mœstas: Tecmessam diligat Ajax.

et v. 523.

Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Lux mea; quæque solent verba juvare viros.

7. *Arsit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Aërope, vel Plisthene, ut scribunt alii, filius,

quonititur
vina et
rosarum
apport
ac
trium
vero
par
ri
g

...ne raptâ ;
...quam cecidere turmæ
...ctore, et ademptus Hect
...essis leviora tolli
Pergama Graiis.
...as an te generum beati
...dis flavæ decorent parentes :
...ium certè genus, et Penates
Mœret iniquos.

ANNOTATIONES.

... Græcorum in
... imperator, in
... ...iâ, Cassandræ
... captusque, in
... quæ tamen
... fuerat in ipso
... ...gil. Æneid. 2. v.

... *Priameïa virgo*
... *...ndra, adytisque Mi-*

... *Priamus ad aram*
... *in ædem Minervæ,*
... *templa.....Cæ-*
... *Oilei è sacro Minervæ*
... *Agamemnoni Cassan-*
... *...ius formâ captus, quin*
... *...etur, dissimulare nequi-*
... refert *Cassandram me-*
... *rotundo, rufam, oculis mi-*
... *præsciam :* et paulò pòst,
... *corpore, magnum, membris*
... *prudentem, nobilem.*
... *...quam cecidere turmæ, &c.*]
... ...gatos Trojanos ab exercitu
... verò ab Achille è Larissâ
... ...undo.
... nomine vocabantur à Græcis
... imprimis autem Phryges et
... ex Dicty Cretensi passim.
... audiendis Poëtis, disparitatem
... Trojanorum commemorans, ait :
... *...ecorum providentiam, ferociam*
... *vitiosam :* et paulò póst : in
... ...stium Trojanos vivos complures
... ...rum verò neminem ; atque il-
... fuisse hostibus supplices, ut
... Antimachi filios, Lycaonem, ip-
... ...rem, qui Achillem de sepulturâ
... ...rum verò neminem : *Quòd Bar-*
... *supplices esse in conflictibus, et sum-*
... *pedes ; Græcorum autem vincere*
... *aut occumbere, &c.* Itaque vox
... aliquando nihil aliud sonat quàm
... et peregrinus. Vide Turneb. lib. 6.
... ubi è Tuscul. 1. n. 85. verba ista,
... *barbaricâ*, de Priamo, et regno
... florente, bene interpretatur, &c.
... *...ssalo victore.*] Quanquam à Paride
... ...ctus erat Achilles, antequam Troja
... is tamen rectè victor dicitur, sine
quo capi non potuisset, ita vol
Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector tradidit fessis
quam ab Achille peremptus Hec
Trojanis ademptus veluti suus
solus robore ac virtute singulari (
bat, ex Homero. *Quo stetit stant*
nec. Troad. initio. Et postea ch
luget interitum : *Columen patriæ*
rum, tu præsidium Phrygibus, tu
humerisque tuis stetit illa decem fu
Tecum cecidit : summusque dies I
patriæque fuit.

11. *Tradidit fessis leviora t*
Graiis.] Sublato scilicet Hecto
evertique Troja facilè potuit à Gra
quamvis obsidione fessis. Virg
v. 108.

Sæpe fugam Danai Trojâ cupie
Moliri, et longo fessi discedere
Et Æneid. 9. v. 155.

....Decimum quos distulit He
Leviora tolli.] Translatum ex
dos, v. 243. ubi Priamus sic alloqu
de amisso Hectore : Jupiter mihi
filium ut optimum perderem :
sentietis. *Deinceps enim Achi*
eritis tolli eo mortuo. Ῥηΐτεροι
Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε Κείνου τεθ
ρέμεν.

12. *Pergama.*] Arces erant
Servio : synecdochicωs Trojam i
cant.

13. *Nescias an te generum, &c.*
lepsin ingeniosè occupat Horatius
jici poterat, puellas antè memora
tivas, è regiâ tamen stirpe : n
Phyllida : respondet igitur ; An v
humili sorte ac genere credat, quæ
præfert indolem ?

15. *Regium certè genus.*] Hinc
tibi et decus accedat, si talem tibi
ejusque parentes familiam tuam
potiùs quàm dedecorent.

Penates Mœret iniquos.] Sent
vulgò jungunt cùm præcedenti,
Phyllis certè cùm suam dolet vic
ortam genere lamentatur ad servi
tam, indeque Penates accusat, qu
fidentem tam miserum in statum l
rint. Placuit tamen interpunger

Crede non illam tibi de scelestâ
Plebe delectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ.
Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. *Fuge* suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

Sic habe non eam infelici de plebeculâ tibi electam; nec ita fidam, ita quæstûs aspernatricem turpi matre gigni potuisse. *Cæterùm* intactus laudo brachia, et faciem, et tibias rotundas *illius*. Noli suspectum habere *me*, cujus ætas properavit octavum lustrum finire.

ANNOTATIONES.

tentias separare, non sine aliquâ venustate, ut *visum est*. Suus tamen sit honos antiquitati, Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 5. *Saturn. cap.* 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios, alii domesticos, quibus in penetralibus domûs litari solebat, interpretantur; alii etiam aliter.

17. *Credè non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda est è fæce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro sese vendunt ultrò ac sponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri verò perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *Vulgus infidum et meretrix perjura*. At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tam quæstui et *lucro aversa*. Honestam igitur educationem generosus animus, nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certè et arguit.

De scelestâ Plebe.] Vel impurâ et sceleri pravisque affectionibus ut plurimùm obnoxiâ; vel, infortunatâ, et paupertatis incommodis ac ludibriis damnatâ velut et conspurcatâ. Hinc non abludit quod Plaut. Mostell. 3. 1. 1. scribit: *Scelestiorem ego annum argento fœnori* (locando)
Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*] Alii legunt *dilectam*.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam à fide non facilè dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

19. *Aversam.*] Alii *adversam*, perinde est, et par utrobique sensus.

20. *Matre pudendâ.*] Improbis ac flagitiosis moribus turpificatâ; vel inope, et abjectâ, cujus nomen ac memoria pudorem et verecundiam facere queat. Ex moribus natales posse ac debere æstimari, ostendit Juvenalis, Sat. 6. v. 238.
Scilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterùm, O Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa et candida, *vultum* speciosum, *suras teretes*, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias neque suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere lustrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus, æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, et aliis dictum à luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium: adeóque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. ad Attic. 2. 6. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin. v. 1. sic orditur:
Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.
Martial. lib. 4. Epigram. 45.
Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Coërcendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

Nondum subactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis

Nequit adhuc portare jugum submisso collo, nec assequi officia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Nondum subactâ.*] An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, planè incertum est. Rem verò cæteroqui turpiculam allegoriâ multiplici contexit ac propè honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ verò junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

[illegible]

... Dardanos [illegible] et Penates

[illegible]

[illegible]

... nominantur à Græcis ... Phryges et ... passim. ... disparitatem ... commemorans, ait: ... ferociam ... et paulo post: in ... vivos complures ... neminem: atque il... hostibus supplices, ut ... filios. Lycaonem, ip... Achillem de sepulturâ ... neminem: *Quòd Bar... in conflictibus, et sum... Græcorum autem vincere* ... &c. Itaque vox ... nihil aliud sonat quàm ... Vide Turneb. lib. 6. ... Tuscul. 1. n. 85. verba ista, ... de Priamo, et regno ... florente, bene interpretatur, &c.

... Quanquam à Paride ... Achilles, antequam Troja ... tamen rectè victor dicitur, sine

... in fine ... tradidi ... perempto ... veluti ... Quæ stat ... Et p... *Columen ... Phryg... stetit illa d...*

11. *... fessis la...* ... Subiato scilicet ... Troja facilè potu... obsidione fessis. v. 108.

Sæpe fugam Danai Tro... Moliti, et longo fessi di...
Et Æneid. 9. v. 155.

.... Decimum quos dist... Leviora tolli.] Transl... dos, v. 243. ubi Priamus ai... de amisso Hectore: Jupit... filium ut optimum perd... sentietis. *Deinceps eni... eritis tolli eo mortuo.* 'P... Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε Κεί... ρέμεν.

12. *Pergama.*] Arce... Servio: synecdochicœs T... cant.

13. *Nescias an te gene...* lepsin ingeniosè occupat ... jici poterat, puellas antè ... tivas, è regiâ tamen s... Phyllida: respondet igitu... humili sorte ac genere cre... præfert indolem?

15. *Regium certè genu...* tibi et decus accedat, si tu ... ejusque parentes familis... potiùs quàm dedecorent.

Penates Mœret iniquo... vulgò jungunt cùm pu... Phyllis certè cùm suam ... ortam genere lamentatu... tam, indeque Penates a... fidentem tam miserum i... rint. Placuit tamen inte...

[illegible]
[illegible] fidelem,
[illegible] nasci
[illegible]
[illegible] suras
[illegible] supicari,
[illegible] ætas
[illegible]

Sic habe [illegible] 20 Ceterum [illegible]

ANNOTATIONES.

[illegible] vetustate, ut [illegible] antiquitati, [illegible] arbitrium. [illegible] Macrob. lib. 3. [illegible] Ægyptus Deos [illegible] in penetralibus [illegible]; alii etiam [illegible]

[illegible] Nequaquam [illegible] quæ nihil habet [illegible] lucro sese [illegible] meretrices in primis [illegible] propter avidæ. [illegible] *et meretrix* [illegible] *fidelis,* [illegible] quantum [illegible] Honestam igitur [illegible] nobilis autem [illegible] indicat certè

[illegible] et sceleri [illegible] obnoxiâ; [illegible] incommodis ac [illegible] Hinc [illegible] 3. l. 1. scribit: [illegible] *fœnori* (lo- [illegible]

[illegible] *dilectam.* [illegible] honesti pro- [illegible] non facilè dimo- [illegible] perinde est, [illegible]

20. *Matre pudenda.*] [illegible] moribus turpificatâ, [illegible] jus nomen ac [illegible] diam facere [illegible] ac debere æstimari [illegible] v. 238. [illegible]

21. *Integer laudo.*] [illegible]

23. *Cujus* [illegible] *lustrum.*] [illegible]

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, [illegible] Cic. ad Att. [illegible] Martial. lib. 4. Epigram. [illegible]

ODE V.

[illegible] amor intempestivus virginis haud maturæ.

[illegible] fferre jugum valet
[illegible] comparis

[illegible]

ANNOTATIONES.

[illegible]

2. *Munia comparis* [illegible]

conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modo fluminibus temperantis molestos *solis* ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas salices. Cohibe desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus pinget colore purpureo tibi racemos liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret, amata plùs quàm Pholoë *viros* abhorrens, vel Chloris: splendens humero candido, non secùs ac Luna clara noctu micat in mari, aut Gyges Cnidius:

Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ; nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur (currit enim ferox
Ætas, et illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos) jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum;
Dilecta, quantùm non Pholoë fugax,
Non Chloris; albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges;

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo eâ ætate teneriore, quàm ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent. Eunuch. 4. 7. 46.

Animus est in patinis.

Horat. lib. 3. Ode 11. v. 9.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, et Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eâdem, quâ Poëta noster, metaphorâ, ab uvâ immiti ductâ. Exspecta donec illam ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *Uva primò est peracerba gustu, deinde matura dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos Distinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, et eorum multiplici diversitate utilis pariter et jucundus, liventes antè immitesque uvas purpureo statim colore pulchras, simul et maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulò pòst maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imò ipsa ætate jam perfectâ virum petet: sicut uva planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. 20. *Certantem et uvam purpurâ* dixit. Theophrast. de Caus. Plant. lib. 3. cap. 22. *ὅταν ἀρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες. Cùm incipiunt ma cere, seu nigris distingui maculis.* I 2. 13.

Prima mihi variat liventibus uva r

13. *Jam te sequetur.*] Lalage, quentem nunc fugit, postmodo vel te prosequetur, ubi ferventis æstu agitari cœperit. Quod quidem brevi *rit enim ferox ætas.* Labitur cele *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. n. 76.

Feroz Ætas.] Juventus, quæ val ardens, vehemens, petulans, elata, nisi libidinis stimulos tum maximè virtute fregerit, etiam ferox, indom potens. Apage verò Cruquium d numquid transposita sint Epitheta gendum sit: *Ætas fugax*, et *Pholoë*

14. *Illi quos tibi dempserit, Appon* Dum tu annis decresces, et imminue illa crescet atque augescet. Tu enin perfectâ vergis ad senium: illa ad ætatisque firmitatem, quam nondu properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam ætatis ram laudat lib. 1. Ode 22. quo p istam ab Horatio post hanc esse scri

17. *Dilecta, quantùm, &c.*] Cùm lage juventutis pariter ac formæ pe adepta fuerit, tum certè multos am bebit, quos nunquam *Chloris* pulche speciosa *Pholoë* Chloridis filia, quæ diligitur ampliùs, quò magis ama aspera et repellit. De hâc Cyro ipsumque spernente, lib. 1. Ode 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Lu* Tam nitens, quàm Luna nullis infus lis, sudo cœlo, noctu splendet ac mar tibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Vel ut for

Quem si puellarum insereres choro,
Mirè sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

quem si misceas cœtui virginum, advenas maximè perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiâque facie.

ANNOTATIONES.

puer Gyges, virgineâ specie inclytus, oriundus à Cnido, urbe Cariæ maritimâ, hodie *Cabo di Chio*: ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. 1. Ode 30. Formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel è Virgil. notum. Bucol. Eclog. 2. 1.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venustus, adeò virginis speciosæ pulchritudinem refert, ut vix internosci queat, *si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaverit hospes.

22. *Falleret hospites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, fortasse non falleret Gyges: hospites autem et peregrini nequaquam à puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum* est *discrimen*.

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis et passis more scilicet virginum; at contrà nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 136. de pupillo à tutore defraudato,

.....Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. 323.

Talis erat cultus: facies quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. 6. 711.

Cultus erat pueri: facies quam sive puellæ
Sive dares puero, fieret formosus uterque.

Auson. Epigram. 107.

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam;
Factus es, O pulcher, pænè puella, puer.

ODE VI. AD TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum, tandem cum eo quietam degere senectutem exoptat.

Septimi, Gades aditure mecum, et
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et

O Septimi, perrecture mecum ad Gades et Cantabros nobis servire nescios, atque ad Syrtes

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poëta etiam Lyricus et Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imò et commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3. 5. 9. Fertur et Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes huc usque ferè omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium et Aurelium sibi spondet comites, *Sive in extremos penetrabit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* superare non vereatur, et *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *cùm Augustus esset in expeditione Cantabricâ, quinto vix anno peractâ, quò Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non malè quidem ariolatus: credo tamen hæc scripta esse cùm Cæsar expeditionem illam moliretur, et ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. De *Gadibus* suprà, Ode 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui et inde Cantabricus vocatur: *Biscaia.*

Indoctum juga ferre nostra.] *Serd* nempe *domitum catenâ*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippâ Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap. 20. et 21. Dio lib. 51. et seq. Strab. lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *Duæ validissimæ gentes, Cantabri et Astures, immunes Imperii agitabant. Cantabrorum et pejor, et altior, et magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c.* Cæsi verò fugiunt *in eminentissimum Vinnium montem, quò maria priùs Oceani, quàm arma Rom. ascensura esse crediderant.* Et paulò pòst: *Ipse præsens hos deduxit montibus: hos obsidibus astrinxit: hos sub coronâ jure belli venumdedit, &c.* Sil. Ital.

Cantaber ante omnes hyemisque, æstûsque, famisque
Invictus ———

Observandum porrò, sic sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, tertiâ superimpositâ atque hinc et inde alligatâ. Sub hanc igitur

feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur *ab* Argivo colono conditum, meæ sit domicilium senectutis: sit requies pertæso maris, itinerumque, et belli. Hinc *verò* si Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galesum ovibus pelle coopertis jucundum, agrosque ubi rex fuit Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet, in quâ mel cum Hymetto,

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argæo positum colono
Sit meæ sedes utinam senectæ;
Sit modus lasso maris, et viarum,
Militiæque.
Unde si Parcæ prohibent iniquæ;
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, et regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto

ANNOTATIONES.

inermes et discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coss. et legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhospitas, inaccessas, sævas, ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper Æstuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ceu Africæ crebris æstuariis fervet, vadosum passim et scopulosum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. et Epod. 9. sub finem, ibique Annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo, ibique quietem nancisci, post labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtinâ suâ villâ imprimis se delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. et 18. Vide ibi Annot.

7. *Lasso maris, et viarum, Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode sequenti: ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat: Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam dent quietamque senectam, postquam eas iterum ærumnas exantlârit.

9. *Unde si Parcæ prohibent.*] Quòd si, fatis ita volentibus, non liceat apud Tibur conquiescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galæsus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriæ, in quâ pascuntur oves exquisito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus habentibus, per antonomasiam: vel potiùs quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversùs aëris injurias integuntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro et noster *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas et Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod et Tarentinum plerique nominant, nisi cùm domini præsentia est, vix expedit haberi, &c. ex omnibus est mollissimum, &c.* Polybius μαλακὰ πρόβατα similiter appellat. Varro Rei Rust. lib. 2. cap. 2. 18. *Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, ter lanæ bonitatem (ut sunt Tarenticæ) pellibus integuntur, ne lana quò minùs vel infici rectè possit, vel parari. Harum præsepia ac stabul pura, majorem adhibent diligentia hirtis;* id est, cæteris ovibus, quæ, et montanæ, et salaces dicebantur, lib. 8. cap. 47. *Ovium summa ge tectum et colonicum: illud mollius, hoc delicatius; quippe cùm tectum rubis* (colonicum verò solo gramine) *oper ex Arabicis præcipua.*

Galesi Flumen.] Quidam legunt Sic et lib. 4. Ode 4. *Metauri flumen,* tamen, *Metaurum flumen.* Galæsu lesus, hodie *Galaso*, Calabriæ fluvi Tarentinum rigat, ac in sinum de cursu: umbris arborum, et pascuo circùm amœnus. Hinc Propert. lib 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Ga
Et Virgil. Georg. 4. 126.
Quo piger (al. niger) *humectat flav*
Galesus.

11. *Regnata petam Laconi Rura P*
Virgil. Æneid. 3. v. 14.
—— *Acri quondam regnata Lycu*
Et Æneid. 6. 793.
—— *Regnata per arva Saturno.*

Sic Tull. pro Murænâ, *Pugna cum missa est, et summâ contentione pugna* sensus Horatii est hic: Si negetur n sus Tiburtinus, ibo Tarentum, qua Taras Neptuni filius olim condider lantus autem Lacedæmonius cum Spartâ profectis et sedes quærentibus vit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. *theniæ vocati, cùm ad annos triginta sent, metu inopiæ... ducem Phalan munt, filium Araci... ad sedes inquire ficiscuntur... tandem in Italiam delati arce Tarentinorum, et expugnatis vet colis sedes ibi constituunt, &c.* Vide e lib. 10. in Phocaïcis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea C extremâ peninsulâ sita est ad maris

Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas; et amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, et beatæ
Postulant arces; ibi tu calentem
Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

et olivæ cum Venafranis *bonitate* contendunt. Illic ver diuturnum, et hyemes temperatas dat Jupiter; atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc et fortunatæ arces me teque exoptant. Illic tu cineres tepidos familiaris poëtæ justo luctu persequeris.

ANNOTATIONES.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, hancque Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit: sicut et Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De viâ decedit, qui honorem alicui defert, et primus fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeò non deteriores, ut cum eis de excellentiâ contendant et certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, &c.* Martial. Epigram. 12. 94. 1.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Et lib. 13. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hîc ver assiduum;* citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclementia. *Bruma*, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat, Fast. 1. 163.

Bruma, novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est et proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius, proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *Verùm et longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, et Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis et lanis, et felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia à vicinâ convalle nominata, inquit. Hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potiùs promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porrò textûs Horatiani ordo hic est: Aulon fertili Baccho amicus minimùm Falernis, &c. Sic apud Tibull. 1. 9. 34. dicitur.

——— *Bacchi cura Falernus ager.*

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus et amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii, *editi colles optimis uvis beati:* quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* verò *arces*, et felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. c. 18. his verbis; *Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam et Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, cùm magnitudine et muris portuque nobilis, tum mirabili situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum, majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debitâ, &c.*] Ibi tu mihi justa et extrema persolves officia, cùm fatis et vitâ functus fuero: cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis: mortuum recèns amicum luctu prosequeris, vatem vates, et decorabis. Ennius verò contrà, et arrogantiùs pauló:

Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si sine lachrymis humatio fieret, et funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc et præficas accersebant olim, quæ luctum facerent. Imò et exiguam ampullam lachrymis plenam urnæ ferali inserebant, sepulchroque inferebant: ut bene Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatu

O Vare, meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aëri? Cum quo non semel *bibendo* vino interrupi tardantem diem, redimitos *habens* crines unguento Syrio nitidos.

O SÆPE mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dans operam sub Academico præceptore, cùm ad militiam est pertractus à Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. 2. v. 43. et seq. Deinde et Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus cæsus tandem ac fusus est. In eâ verò militiâ sodalem habuit Pompeium Varum, qui post cladem Philippicam, non, ut Horatius, armis valedixit, sed Brutianis reliquiis novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen rediit Varus; quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hâc Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius et Brutus Julii Cæsaris interfectores adversùs Augustum atque Antonium pro libertate publicâ dimicârunt: sicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Augustum potens et gratiosus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui singulis præsunt urbibus, suntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximié: ut Mars Romæ; Athenis Apollo et Minerva; Apollo Delphis et Rhodo; Bœotiis Hercules et Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretensibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Fortasse Horatius hîc Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quòd redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre, et climate poni constat, vel ex hoc Horatii 1. 11. 26.

Cœlum non animum mutant qui tra currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*] Vel sime; patet ex fine hujus Odes. Vel, militavi primùm: sic et condiscipulus losophiæ studio videatur fuisse Varus et cum eo ad civile bellum Athenis e Epist. 2. 2. 47.

Civilisque rudem belli tulit æstus in Cæsaris Augusti non responsura lace

6. *Morantem diem.*] Vel æstivum longiorem; vel morari visum præ tæd um tumultuum, ac laborantis Rei itemque ærumnarum bellicarum, quæ quidem ad studia literarum Musa otium magis quàm ad strepitus militai graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum rupi, transegi; atque ita solicitudines rem fefelli utcunque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio c

Floreis quidem coronis inter epulandu tos uti veteres ostendimus Od. 38. lib guentis etiam perfudisse caput, notum ex dicendis patebit. Ab Ionibus prin fœminas Rom. delicatiores translatus i coronarum in conviviis, atque ungue maximè verò malobathri, quod et folia cebatur: testis Galenus. Observa porr las istas unguentis interdum fuisse de Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. *Lautissimum*, inquit, *dari coronas è nar aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum malabathrum, unguentum erat exquis folio quod gignunt Indicæ paludes, in Malabar, et vernaculè *bathrum* vel *b* vocant Indi. Nomen hinc factum sati ret. In Syriam apportabatur ex Indiâ autem Romani mercatores deferebant Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. l rid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. verò 12. c ita scribit: *Dat malobathron Syria a folio convoluto, arido colore: ex quo p oleum ad unguenta: fertiliore ejusdem A*

Tecum Philippos, et celerem fugam
Sensi, relictâ non bene parmulâ;
Cùm fracta virtus, et minaces
Turpe solum tetigere mento.

Tecum expertus sum Philippos, et fugam præcipitem, abjecto indecorè clypeo; quando virtus debilitata est, et terræ mentum fœdè applicuerunt qui minas jactabant.

ANNOTATIONES.

Laudatius tamen ex Indiâ venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, (lenticulæ palustris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans scabrumque, quodam salis gustu .... ejus sapor nardo similis esse debet sub linguâ: odor autem in vino subfervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater instauravit, ac de suo nomine appellavit. Ibi nimirum commisso duplici prælio Augustus atque Antonius Cassii et Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam et pugnam cecinerant. Vide infrà.

10. *Relictâ non bene parmulâ.*] In eâ clade fugam suam non dissimulat hîc Horatius, insuper et clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non semper caret excusatione. Nam fortis est non modò resistere, sed et sapienter cedere ac fugere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum; et hanc ei laudem justè dari agnoscit Plato in Lachete. Vide et initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum est ei, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. Apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 12. Vide Aristot. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Jurisc. lib. 3. de Re Militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paulò post initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam saucius, reversus ex acie, scutum solicitè conquirebat: quod cùm vidisset propiùs, lætior vi vulneris interiit; et qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, cur dedecus, et probrum sit clypeum abjicere, non ita verò galeam aut gladium, respondit, quia hæc suâ ipsorum causâ sumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cùm fracta virtus.*] Cùm Bruti pars et virtus victa est, fatis adversantibus et Augusto imperium orbis destinantibus. Tum enim in summâ rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur; *Frustrà coluisse se virtutem, quæ inane esset nomen, et fortunæ serviret.* Plutarch. in Bruto. Dio. lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæsar et Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum et Cassium pugnaverunt: ita ut utriusque partis cornua dextra vincerent.... Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cùm in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite ut sibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertâsset, et Cassius cum Augusto Cæsare; ipsi pares inter se fuissent: sed dum Brutus Cæsarem imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui par ei bellicis in rebus non erat, superior fuit: victores quodammodo victi discesserunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti scilicet ac eorum duces arrogantiùs jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *castra Cæsaris et Antonii, quæque in castris erant, omnia capta sint: ac Cæsar ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco modò cit. item ex Appiano lib. 4. Civ. Bell. Rom. Brutus ipse hostes retrocessisse accipiens, sic illudit: *Hi ut defessos nos provocantes minimè experiri ausi sunt.* Cùm autem Cæsarianos intelligeret inediâ et fame propè enectos, ac morando citra suorum periculum, conficere vellet, *Conquerebantur milites, mulierum more intra vallum se contineri: excandescebant etiam eorum duces.... hostesque ab exercitu prompto et parato facillimè vinci posse existimabant .... tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concursus, apertiùs conqueritur: Quid tandem Imperator noster meditatur? in quo nuper victoriam adepti deliquimus?.... Instantibus denique pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque discrimini assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solum tetigere mento.*] Id est, victi procubuere, non sine gravi turpitudinis notâ, ob priorem arrogantiam ac minas: at enim meminisse oportebat, quod scribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 4. *Armorum exitus incertos esse semper:* atque *Ancipitem fortunam belli,* pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum,* terram cruore fœdatam, quam, qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicùs premere; seu dolore et irâ adacti, seu ne quam emittant vocem querelarum, suâ virtute et existimatione indignam.

Tetigere mento.] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

At velox Mercurius tremebundum me per hostes aëre spisso rapuit: te mare fremens et æstuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit. Debitum igitur epulum Jovi persolve: et corpus diuturno fatigatum bello reclina sub meâ lauro; neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus
Depone sub lauru meâ, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico

ANNOTATIONES.

Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.

Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum verò fuso exercitu nostro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur et furti Deus. Ode 10. l. 1. in hujus etiam tutelâ sunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur Ode 17. libri hujus. Ingeniosè porrò suæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio dicens: id nempe fingens sibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Ode 10. v. 14. quodque Paridi; Ode 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat ἦερι πολλῇ Iliad. 20. Sic et Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit, Æneid. 5. v. 809.

.....Pelidæ tunc ego forti
Congressum Æneam, nec diis, nec viribus æquis,
Nube cavâ eripui.

14. *Denso aëre.*] Nube, quâ densatus est aër. Homer. Iliad. 3. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠερι πολλῇ.

15. *Te rursus in bellum resorbens, &c.*] Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens Unda fretis tulit æstuosis.] Sicut in fretis æstuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet, quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: sic bellum, cæsis Cassio Brutoque, quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secùs ac me, et modò non liberum fecerat: verùm exardescens porrò tumultus civilis in arma te rursus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commissum: adeóque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam: unde tandem salvus ille Romam redierit, et Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregiè describit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dap* incolumitate istâ tuâ post tot labore cula, tu, Vare, grates Diis persolve, fa Jovi Servatori, Dapali; de quo M. C Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, se inter discrimina promissum ac votun peio Varo, interpretari licet, ex lib. 7.

18. *Longâque fessum militiâ.*] M giori quàm mea, inquit Horatius; n Cassio et Bruto, deinde sub Sexto Po Siciliâ, ut dictum est. Ergo tot ærum exhaustas recrea, epulare mecum, qui me; *sub lauru med* tutus; patroci confisus, adeóque omni depositâ soli Spondet nempe Varo Horatius forta dum perfectè ab Augusto veniam c favorem Mæcenatis, per quem ipse victore metuendo jam reconciliatu Cùm enim proscriptione bonorum, c partes adversas secutis, mulctatus ess rerum coactus est faciendo versus vict ritare. Quod ita narrat Epist. 2. 2.

Unde simul primùm me dimisere Ph
Decisis humilem pennis, inopemque p
Et laris et fundi, paupertas impulit
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primùm animum d perque hunc Augusti placare iram a est: et quod scribit ad Pisones v. 404 quam alio ibi proposito:

.... Gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque rep
Et longorum operum finis.

Mæcenatem autem potentem fuisse et i laurum ad avertendum Augusti fulme ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribi *cenati tantam à Cæsare delatam po in rebus omnibus, ut literas quascunqu natum vel ad alios mitteret, ipse prii posset et ex eis quæ vellet immutare.* tea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum in rebus, tum verò quoties vehementiùs batur, quòd ejus iram leniebat: et quòd tos alioqui mortis dicturus sententiam, à nate correptus nemine capitis condemnat surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria* Largè pota vinum è Campaniâ meliori quod oblivisci faciat ærumnas priores, o que mentis ægritudinem detergeat et di

Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum

oblivionem *malorum* afferente; et unguenta de amplis vasis effunde. Quis *verò* texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Quem potandi ma-

ANNOTATIONES.

De *Massico* Ode 1. lib. 1. *Exple*, vel imple, vel exhauri et sicca scyphos et calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium. Terent. Vide Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. et l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor et nomen, etsi potest videri derivatum, unde et κιβωτός. Sed constat in Ægypto primùm cœpta fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboriis, deinde ex aliâ materiâ, figurâ eâdem. Hesychius dixerit*, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομά ἐστι ποτηρίου. *Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια, et κιβωτία, id est, arculas in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus et stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissimo, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecùs pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quàm papaveris, rosæ color. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici: quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta et copiosè quidem. Vide suprà Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase ex alabastro: vel simpliciter intellige reposita pridem in *conchis unguenta:* quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quòd *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto quasi diluseretur, &c.* De unguentorum luxu et mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. et Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit, *Unguentariis aditum Spartæ præclusum à Lycurgo, unguentaque velut corruptelam et perniciem omnino proscripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. ex Xenophonte et Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas venisse unguenta, profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinùs texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potiùs quod humidis in locis crescit affatim et colligitur. De *myrto*, lib. 1. Ode 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgò inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, et in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipso in Achaiâ coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Hæc posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate. *Age tu, qui malvam intueris, hyacinthum spiras, melilotum loqueris, rosas distractis labiis rides, amaracum oscularis, dimoto corpore apium oles, cosmosandalum incedis, vinum affunde, et acclama tertium Pæana, ut est lege sancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo se coronare in conviviis. At repugnant botanici doctores; id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit et fiet convivii rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Ode 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis.* Vide et quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa, 1. in compotationibus veterum creari solitum regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur; eum porrò Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλία, στρατηγόν: Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgò Convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategum etiam dixit Plautus, et Dictatricem. 2. Consuetum id fortè fieri, et quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur; eratque cùm tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebant. De his ludis plura ad Persii Sat. v. annotavimus. Vetus interpres hîc ita scribit; *ἀρχιποσίαν significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus lætissimus dicitur, qui numerorum habet ter senarium.* Sic enim legendum est, non autem, *tricenarium*, cum insanientibus librariis quibusdam Acronis, Porphyrionis, et aliorum. Quod optimè sensit pridem et correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius τρὶς ἓξ νυκτήριος βόλος. Quò pertinet etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus et meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem sonat interdum quod μονὰς, sive κύων, et χῖος: quod fefellit nonnullos malè feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in

gistrum creabit Venus? Ego certè non moderatiùs agam quàm Edoni: *Nam et* mihi suave est insanire, amico recuperato.

Dicet bibendi? Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

ANNOTATIONES.

Amor. Μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur et Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Il. 22. et Odyss. 1. Cic. de Divinat. 1. et 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. 18. cap. 65. et 66. &c.

26. *Dicet.*] Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum juris.

Arbitrum bibendi.] Is Convivii Moderator, ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde et multa ad rem præsentem spectantia hausimus: ergo et hæc accipe. Quindecim illic statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum putum puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decimum Apollini libanto.
Dominam si quis habesset, indicium facito.
Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas
Ablegantor: eorum vicem carmen,
Aliudve quid Musæum proferunto,

Non ego sanius Bacchabor Edonis, &
me afficit, ac quasi extra me rapit, in
titia ob receptum præter spem P
Varum mihi dilectissimum, ut mihi u
nequaquam possim; nullumque gaudi
adhibere queam. Itaque desideratiss
præsentiâ fruens totum me hilaritat
Hinc et bibam largiùs, et saltabo, d
instar Bacchantium; et quamvis *fure*
sanire videar, hoc etiam *dulce* mihi fut

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edon
lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ à quo
Edoni vel Edonii: Bacchus etiam
Bacchantes quoque Edonides et Ed
nominantur. Propert. 1. 3. 5.

Nec minus assiduis Edonis fessa ch
Qualis in herboso concidit Apida

Porrò cùm Edoni, tum Thraces unive
citate ac petulantiâ famosi noscunt
quibus et suprà ad Od. 27. lib. 1.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est.

ODE VIII. AD BARINEN.

Juranti licèt ei non esse cur credatur, quoniam amantium perj
Diis non plectuntur.

O Barine, si quæ tibi punitio aliquando contigisset, *ob* fidem violatam;

Ulla si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Ulla si juris.*] Si non impunè toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulam pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effecissent, dente vel ungue uno denigratam, (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo;) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidaturam ne deinceps ulteriùs mulcteris si iterum pejerâris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adesse Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio, mentientes quâdam parte corporis illico pœnam ferre, seu pustulam naso, aut linguâ, seu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

Μηκέτ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόνα φύσῃς.

Nec ampliùs in linguâ extremâ pustulam produxeris.

Et Idyll. 12.

—Ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
Ψεύδεα μὴνὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς ο
φύσω.

Ego verò te pulchrum prædicans,
super summum nasum non produxero
nihil falsi edam. Hinc Ovid. Amor.
3. de amicâ quæ pejeraverat quasi
ait:

Esse Deos credamne? Fidem jurata
Et facies illi, quæ fuit antè, manet.
Quàm longos habuit nondum perjura c
Tam longos, postquam Numina læsi
Candida candorem roseo suffusa rubor
Antè fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima
Longa decensque fuit, longa decensq
Argutos habuit, radios ut sidus, ocello
Per quos mentita est perfida sæpe m

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ bilis adolescentula; Romana, ut ha dices quidam, quanquam nomen is mani, Latini, Græcive nihil habet.

Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. Sed tu, simul obligâsti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multò, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidâque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphæ, ferus et Cupido
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruentâ.
Adde quòd pubes tibi crescit omnis;
Servitus crescit nova; nec priores

si deformior esses effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verùm simul ac promissis fallacibus caput obstrinxisti, longè formosior splendes, fisque adolescentium communis sollicitudo. *Ergo* juvat fraudare sepultos cineres genitricis, astraque noctu silentia, Olympumque universum, atque Numina frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus; rident faciles Nymphæ, *imò* et sævus Cupido, ignitas assiduè sagittas exacuens cote sanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adolescit, totidemque captivi parantur novi: veteres

ANNOTATIONES.

surdè igitur *Earine*, legendum suspicantur viri certè eruditi, ab ἦαρ, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo nescit.

Vel uno Turpior ungui.] Vel parte minimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu, simul obligâsti, &c.*] At ubi malum omne ipsa tibi, si fallas, imprecata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil ferens; imò verò pulchrior evadis, pluresque nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. 9. 300. *Per caput hoc juro, per quod pater antè solebat.*

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo si è perjuriis enascuntur emolumenta, nedum incommoda vel pœnæ subeantur, certè expedit religionem omnem flocci facere; adeóque promissa matri jam sepultæ non valdè refert implere, imò juvat non persolvere, et *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchisæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cœlo, &c.*] Expedit, inquam, fallere, mentiri, perfidè testari ac jurare sidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virgil. Æneid. 6. v. 458.

——*Per sidera juro,*
Per Superos, &c.

Taciturna noctis Signa.] Hypallage: sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar lib. 7. de Bello Gall. *Id silentio noctis conati.* Et postea: *Silentio noctis Cæsar è castris egressus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

....*Cùm medio volvuntur sidera lapsu:*
Cùm tacet omnis ager,——
.....
.....*sub nocte silenti*
Lenibant curas, et corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare verò? Quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris, minimum mentis habent. Ὡς καθάπερ παιδῶν, τῶν ἡδονῶν νοῦν οὐδὲ τὸ ὀλίγιστον κεκτημένων. *Voluptates*, id est, qui eas cæco impetu sectantur, *velut pueri, minimum rationis possident*, adeòque vix intelligunt quid agant; quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. Amor. 2. 3. 11.

Scilicet æterni falsum jurare puellis
Dii quoque concedunt.

Et Art. Am. 1. 633.

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibull. 1. 4. 21.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras et freta summa ferunt.

Hinc et Proverb. *Aphrodisium juramentum*, pro vano et futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.] Asseclæ comitesque Veneris, Jocus, Risus, Gratiæ, &c.

Ferus et Cupido.] Necnon ipse, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque *ardentes* et *acutas cote cruentâ*. Nimirum quas pugnas, quas vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impuberes crescere, adolescere videntur ad tibi serviendum augendumque captivorum tuorum numerum.

18. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licèt experti perfidiam tuam, quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæsituros, non semel antè *minati* fuerint. Verùm *fixus hic est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut est apud Plaut. Asin. 1. 3. 4. Tibull. 2. 6. 13.

autem irreligiosæ dominæ domum, frequenter minati *licèt*, haud deserunt. Te matres suis adolescentibus, te senes avari timent: puellæ quoque recèns matrimonio junctæ *metuunt*, ne viros *suos* remoretur fulgor tuus.

Impiæ tectum dominæ relinquunt,
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,
Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam!
Cùm bene juravi, pes tamen ipse redit.
Propert. 2. 3. 49.
Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti post hæc æqua et iniqua ferunt.
Vide Pers. Sat. 5. v. 161. et seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adolescentes, meretriciisque amoribus innexi, pessundato pudore, *siccis dedecus obstent cognatis.* Pers. modò cit. 22. *Te senes parci* timent pariter: ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscœnum frangant*, ibid. id est, patrimonia dilapident in impurâ consuetudine. Meretricem voraginem nihil non absorbentem, al mus. Itaque filiis suis parentes n velut scopulum, ad quem rerum in dantur, faciantque naufragium honc tunarum.

22. *Miseræque nuper Virgines n* Puellæ denique recèns nuptæ m maritos suos à se abalienet, abduc tineat *aura tua*, favor, odor, fragran tas arte conquisita; sicque *miseræ* parùm dilectæ, spretæ, neglectæ, blanditiis illi occupantur.

ODE IX. AD VALGIUM.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

Amice Valgi, haud perpetuò fluunt è nebulis pluviæ in campos asperos; nec variæ tempestates agitant semper mare Caspium; nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniæ

Non semper imbres nubibus hispidc
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset, Sat. 1. 10. 81.
Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet uterque.
Tibullus quoque eum ita commendat, lib. 4. Eleg. 1. v. 179.
Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus,
Valgius: æterno propior non alter Homero.
Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, seu de Bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.
Sed nos ante casam tepidi mulctralia lactis
Et sinum vini cessamus fundere Baccho.
Isidorus, ex Annotatione Lilii, hæc etiam citat:
Hic mea me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*] Vide Ovid. ex Ponto, lib. 4. Eleg. 4. *Hispidos agros*, vel spicis ac frugibus maturis hispidos et hirsutos hyemis asperitate horridos ac defor Ovid. Metam. 2. 37.
Et glacialis hyems canos hirsuta

2. *Mare Caspium.*] Hoc et Hyr citur ab Hyrcaniâ regione proxi alluit, ut et Mediam, Albaniam, M Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mc* vel *Mer de Baccu*, &c. *Hoc sævum undique expositum* Mela refert: et p minari illud potissimum hîc dixeris conglobatam figuram speciei pro ger *Caspium, Armeniis in oris, Aquilonib ta Gargani, orni*, pro quolibet mari, l râ, vento, sylvâ, arbore, monte: quâ cris carmini venustas et elegantia c

3. *Inæquales procellæ.*] Inæqua tes æquor, seu mare antea pacatum fluctusque varios modò tollentes, m mentes.

4. *Armeniis oris.*] Hæc Asiæ re est, utraque Turcis nunc paret: M hodie *Turcistan* et *Turcomania*: et *Aladulia* vocatur. Inter montes Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimir lata cursum non habet, vel quòd inutiles agros faciat.

Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum; nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos; nec impubem parentes
Troïlon, aut Phrygiæ sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum; et potiùs nova

regionibus; nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus *ventis*, et frondibus spoliantur fraxini. Tu *verò* modulis tristibus ereptum *tibi* Mysten continuò prosequeris; neque tui desinunt amores exorto Vespere, neque cedente *illo* Soli rapidè *exurgenti*. Atqui *Nestor* vetulus triplici ætate exactâ haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indesinenter luxerunt parentes vel sorores Trojanæ. Aliquando cessa in teneris querimoniis: magis autem

ANNOTATIONES.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie servat, et dicitur etiam Mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5. 380.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

9. *Tu semper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, &c. Tu verò non desinis lachrymari, ac lugere tuum *Mysten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. 1. n. 106. *Hæc cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris mœstitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Mysten.*] Alicujus numinis initiatum sacris, è nomine conjiciunt et augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sanè fuisse indicare videntur exempla modò allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Vespero Surgente, &c.] Nec cessas desideria et lamenta iterare, sive cùm stella Veneris exoritur, serò nempe, et Vesper appellatur; sive cùm occidit, et surgentem Solem fugit, manè scilicet, et Lucifer dicitur. Cic. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima est quinque errantium, terræque proxima, stella Veneris, quæ φωσφόρος Græcè, Lucifer Latinè dicitur, cùm antegreditur Solem; cùm subsequitur autem, Hesperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans; contrà ab occasu refulgens nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2. 112.

. . . . Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, et plena rosarum
Atria: diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
Lucifer et cœli statione novissimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Geor. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, O Valgi, considera Nestorem senio et annis gravem, amisso perquam amabili Antilocho filio suo, modum tamen aliquem posuisse fletibus et lachrymis: pariter et Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat*, inquit Tull. de Nestore, in Catone Majore, n. 31. Porrò trecentis licèt annis illum vixisse Poëtæ narrent, tresque ætates totidem seculis definiant: meliùs tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, et Nestor annos vixisse nonaginta dicatur; ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone seniore: ubi is Servilium Galbam accusâsse nonaginta annos natus refertur, suæque patriæ, non secùs ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navâsse. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. et seq. Plin. lib. 7. cap. 38. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Nestor ter senex ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum; seu quòd saucio parenti et in acie periclitanti adversùs Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Ode 6. 13. *Ploravit Antilochum*, ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum sine modo *flevere parentes*, Priamus et Hecuba; *aut Phrygiæ sorores*, Polyxena, Cassandra, Lycaste, Creüsa, Ilione, &c. Virgil. Æneid. 1. 478.

Parte aliâ fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli.

17. *Desine mollium Tandem querelarum.*] Phrasis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε, λῆγ' ἐριδος.

18. *Et potiùs nova Cantemus Augusti trophæa.*] Quasi aliud agens, nobili quâdam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius, quàm si statim celebrandas ejus victorias assumeret et exequeretur.

celebremus recentes Augusti Cæsaris victorias: *dicamus* et algentem Niphaten, fluviumque Medum subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis *jam* agris nec ultra definitos *limites* excurrere.

Cantemus Augusti trophæa
Cæsaris, et rigidum Niphaten,
Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intráque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ANNOTATIONES.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta à τρέπειν, *vertere in fugam.* Olim enim eo in loco quo fugere hostes cœperant ac vinci, detracta illis arma et spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea verò in montibus et locis eminentioribus trophæa constituta sunt ad posteritatis documentum. Sallust. victis Hispanis trophæa in jugis Pyrenæi Montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphaten.*] Vel fluvium, vel montem potiùs nivibus rigentem. Pars Tauri Montis, inter Armeniam Majorem et Mesopotamiam, Niphates appellatur; unde et manat fluvius ejusdem nominis, Armenios rigans, Medos, et Mesopotamios; dein in Tigrin illabitur. Lucan. lib. 3. 445.

Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, à quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 4. 560.

. . . . . Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus additum Victis.] Armeniis, Parthis. Ovid. Trist. 2. 227.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque signa manu.

Vide Virg. Æneid. 1. in fine. Et quæ annotavi, lib. 1. Ode 12. sub finem: Ode 19. v. 12. et Ode 35. in fine. . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Augusto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit; et signa militaria quæ à Crasso ademerat. Quâ e gloriâ efferebatur, quòd sine labore re ea, quæ alii magnis præliis amisissen causam sacra fecit, atque sedens in e ingressus est. . . . Cùm esset in Asiâ et principatus partim aliis confirmâs ad alios transtulisset, condemnatis regibus, nonnullis etiam laudatis et in receptis, quàm plurimæ legationes ad runt. Nam et Indi, qui antea quo miserunt, tunc amicitiam confirmave muneribus, &c.* Et postea, *Phraates, rex, de Armeniâ jussus decedere, A regis nomine rescribenti paruit.* Ib Luc. Florum, lib. 4. cap. ult. sub f Armenios subactos, Parthos rapta cl anâ signa referentes ultro, tanden sum tertiò Jani templum ab Augu observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] attribuit Poëta fluviis, quod gentiun phates et Medus minores jam æs non ita fluctus tollunt, id est, minùs didicerunt: quo fracta populorum arrogantia designatur. Sic Virgil. v. 726.

. . . . . Euphrates ibat jam mollio

23. *Intráque præscriptum, &c.*] etiam et canamus debellatos *Gelono* Europæ populos; id est, Scythas vicinos, ab Augusto Cæsare intra c compulsos, ut non liceret deinceps *equitando* ultra *præscriptum* sibi nec, ut antea, quolibet vagari, agere. Virgil. Æneid. 8. 725.

Hîc Lelegas, Carasque, sagittiferosq

ODE X. AD LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utráque fortunâ

O Licini, meliùs ages, neque Rectius vives, Licini, neque altum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Rectiùs vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ quâdam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur; nimirum præstat ipse quod in Arte Poëticâ præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur; v. 128. *Propriè dicit communia.* Hîc allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vi rybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. M. Licinium Crassum prætorem i qui cùm ad Consulatum aspiraret, frustrationem impatienter et ægrè fe ab Horatio sit monitus. Is verò post lare munus adeptus est, gessitque cum U. C. 723. Ita Acron, Porphyr

Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti; caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus; et celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis

semper altum petendo, neque ripam plùs quàm decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus et immunis est à squalore domûs vetustæ, *pariter* temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, et turres editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus spem non abjicit *in* ad-

ANNOTATIONES.

Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam: optimum esse medium vitæ statum.* Quæ cùm ita sint, cum Torrentio et aliis intelligo Licinium Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, et cupiditati frænum laxans adversùs Augustum cum Fannio Cæpione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est: de quibus Dio lib. 54, &c. Vide suprà Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque, licèt frustrà, Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic et cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem verò esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assiduè, vehementer, et avidè prosequendo.

Neque, dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, et adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper quod tamen ob scopulos et vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat; ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, *circa terram non navigandum;* quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. Fratrem l. 2. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo: ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, et magnitudine negotii sinas: contràque erigas, ac resistas, ethæmque ultro occurras negotiis.* Vide suprà, Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, &c.*] Medii statûs ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quòd nec paupertatis malum habeat, e. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam: ac proinde curas et labores. Hesiodus vult at sapiens sectetur *μέτρια, mediocria,* quòd καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος. *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus sic Deum optimum precabatur: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Horat. Epist. 2. 2. 99.

Pauperies immunda domûs procul absit.

7. *Invidendâ aulâ.*] Martial. *Invidiosa regis atria,* dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala et incommoda! O Licini, tibi cave. Ovid. Art. Am. 369.

Summa petit livor: perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

....Numerosa parabat
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian. in Ruf. 22.. *Tolluntur in altum,*
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*] Jam monet quid in utràque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimiùm credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam servâsset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *In die malorum, ne immemor sis bonorum:* et, vice versâ, *In die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρὴ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον,
Ἄνθρωπος ἁνυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.

In spe decet sapientes agere vitam,
Vir infeliz servatur spe.

Hinc et apud Pindar. spes γηροτρόφος dicitur.

Metuit secundis.] Horatius, lib. 1. Epist. 10. v. 30.

Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepisset nuncios, exclamâsse fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

versis, *in* prosperis *autem* contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò *res se habent* malè, non etiam pòst ita se habebunt. Musas dudum silentes *aliquando* lyrâ Phœbus excitat, nec arcum semper intendit. Mœstis rebus generosum te et constantem exhibe: aurâ *verò* propitiâ, ipse prudenter constringes vela plusculùm inflata.

Alteram sortem bene præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet. Non, si malè nunc, et olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

14. *Bene præparatum Pectus.*] Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: quandoquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt: summovetque tandem *Jupiter hyemes*, et ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Itempublicam desperatam quoque sanari puto posse*, inquiebat.

17. *Non, si malè nunc, et olim Sic erit.*] Sophocl. in Electrâ: *fortasse cras erit melius:* Τάχ' ἄβριον ἔσσεται ἄμεινον. Tibull. 2. 6. 19.

.....*Credula vitam*
Spes fovet, et melius cras fore semper ait.

18. *Quondam citharâ tacentem Suscitat Musam, &c.*] Armatus ipse arcu et sagittis Apollo, hæc ponit interdum, et ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens et pulsans. Pæan à παίειν, *ferire*, dictus; ex Festo 19. *Neque semper arcum tendit:* non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus, modò sospitatem, modò pestem significantibus.* V Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Ap Gratias, lævâ sagittas et arcum ten modò radiis et calore Naturam recr universam: modò æstus immodico luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimiùm secun vela.*] Si prospero fortunæ utaris Tullius, si res fluant ad arbitrium, n semper et ulteriora prosequere: im tionem coërce et arrogantiam, un ruinæ causa. Quemadmodum n remittit ventus, expansis velis capt at si vehementior evadat, vela cont validiore abrepti impetu, navim h regere, atque in scopulos impellant turque. Ovid. Trist. 3. 4. 31.

Tu quoque formida nimiùm sublim
Propositique precor contrahe v

Isocrates ad Demonicum, Οὔτ' ἐν ῥιχαρῆς, οὔτε δυστυχῶν περιλ Neque beatus supra modum exul infortunatus sine modo mœreas teris.

ODE XI. AD Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha,

Quid bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, O Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. Od. 9. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Ode 35. v. 9. Hìc verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut et omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui consulatum ges Quinctio Crispino, ut observat Cr Crispinum pro Hirpino hìc legend stituendum opinatur. Favet etiam Quinctiæ gentis cognomina haud I censeatur; quod acutè suo more indicat. Verùm enimvero nullus habet Hirpinum. Vide paulò pós Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscri

2. *Adriâ.*] Sinus est ingens Illy atque Italiam, hodie *Sinus Venet* plura lib. 1. Ode 16. v. 4.

Divisus objecto, remittas
Quærere; nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas et decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?
Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
Pinu jacentes sic temerè, et rosâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriâque nardo,

separatus interposito *mari* Adriatico: neque solicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulchritudo, siccâ senectute amovente amores luxuriosos, ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem? Quin sub hâc procerâ vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quamdiu *per vitam* licet, albescentibus capillis odoriferâ rosâ, et nardo Syriâ delibutis.

ANNOTATIONES.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus suprà memoratis, si in Apuliam venirent; ubi fortasse et sita erant illa, et ipse fortasse natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quòd, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, et parvo contenta est. Unde postea rectè infert Poëta, præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quamdiu sinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem et oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Aridâ Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hîc interpretantur parcos et miserè victitantes. Parùm enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cùm nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor: nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid. Art. Am. 2. 115.

Nec semper violæ, nec hiantia lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.

Propert. 1. 10. 8.

Et mediis cœlo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna* tibi aliter intelligatur, quàm nitida, et rubore quodam interfuso pulchra.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.*] Cùm fluxa ætas brevi prætereat, morsque advolans hominum consiliis finem citò imponat, cur æterna struis, et infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis et curis; cùm mens humana sit imbecillior quàm ut valeat consulere, providere, statuere aliquid æternum: *Vel*, quàm ut æterna Dei consilia possit comprehendere: quod minùs placet. Aristot. Θνατὰ χρὴ τὸν θνατὸν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgeamus, posthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes?

14. *Temeré.*] Sine ullis ceremoniis, Gall. *sans façons, à la négligence.* Angl. AT RANDOM, WITHOUT ORDER, CARELESSLY.

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusis succo rosæ capillis, aliisque pretiosis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem et lætæ veterum convivia, ut annotavi fusè lib. 1. Ode ult. et alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumque tum senes fuisse, cùm hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriâque nardo.*] Nardino unguento, de quo Plin. lib. 13. cap. 1. *Nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrhâ, balsamo.*

Assyriâ.] Pro Syrâ: non quòd in Syriâ nardus crescat: sed quòd ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex Indiâ, ubi copiosè provenit. Sic et malobathrum Syrium vocatur suprà Ode 7. v. 8. Plin. cit. mox loco, *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulò pòst: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassâ radice, sed brevi et nigrâ, fragilique quamvis pingui... folio parvo densoque, cacumina in aristas se spargunt, ideoque geminâ dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum et foliatum appelletur nardinum unguentum, Marci cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. et 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

Bacchus sollicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quàm primùm refrigerabit aquâ defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Heus jube cum eburneâ citharâ *huc* festinet, capillos *habens* incomptos, sicut Laconica *mulier*, nodo collectos.

Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyùs
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ, dic age, cum lyrâ
Maturet, incomptam Lacænæ
More comam religata nodo.

ANNOTATIONES.

17. *Dissipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, vid. Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quòd animo pellat curas et solicitudines, lib. 1. Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.*] Curas, quasi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyús.] Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aquâ temperabit? vel potiùs, quis lagenas, pocula, vasa, refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fonte qui frigidus præterit, ac in rivos defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*] Lyden fidicinam, citharâ canendo quæstum facere solitam; quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc ampliùs explanare nec licet, nec libet. Addam tamen fortass missatum vocari, atque hinc duntaxat dici.

23. *Incomptam Lacænæ More comam religata nodo.*] Habens comam nodo religata tùm, parùm verò comptam, more pu Laconicarum, quæ non eleganti corpo natui studebant, sed ad palæstram, venat et alia ejusmodi, neglecto cultu, exerce Itaque vetat ne dum crines nodaren aurum, ac studiosè comerentur, expe fatiget mora. Legunt quidam *incomp nodo*; alii *in comptum*, et *nodum*; alii *tum*. Variéque se torquent ut per satis verba ordinent. Verùm cùm recidat sensus utrobique non obscurus; ita de cætero laborandum.

ODE XII. AD MÆCENATEM.

Lyræ suæ haud convenire res graves: Mæcenas Augusti bella sc dum à se cantabuntur Liciniæ laudes.

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas *à me* diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel sævum Hannibalem, vel mare

Nolis longa feræ bella Numantiæ,
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum ma

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè meliùs exequêre, O Mæcenas: perge Augusti bella describere, et quod jam feliciter auspicatus es, confice. Ego verò Liciniæ tuæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quæ per annos tot exarsêre; Strabo 20. Polyb. 18. Florus et Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit: imò fame ad extrema compulit: Indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia, quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine ac honoris par omnibus; summumque, si vires æstimes, Hispaniæ decus. Quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modò, sed sæv quando perculit, pudendisque fœderibus &c.* Et postea, *exitu denique deplorato, mam rabiem furoremque conversi.... duc seque, patriamque ferro et veneno, subj undique igne peremerunt, &c.* Idem rat Oros. lib. 5. cap. 6. Vide et S Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. August. d Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*] Romanorum per annos septemdecim infestissimum legunt *durum*, id est, *indefessum*. Vi Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit: *A plurimum audaciæ ad pericula capessend rimum consilii inter ipsa pericula erat labore aut corpus fatigari, aut animu poterat, &c..... virtutes æquabant inhumana crudelitas, perfidia plusquam P nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum san

Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis;
Nec sævos Lapithas, et nimium mero
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,
Mæcenas, meliùs, ductaque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ

Siciliæ Carthaginiensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, et Hylæum vino immoderatum, et subactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, solutis narrationibus referes convenientiùs bella Cæsaris, ac reges superbos *domitâ* cervice per vias *Romæ* tractos. *At* Musa me celebrare jussit amicæ *tuæ* Liciniæ

ANNOTATIONES.

C. Duilius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginienses navali prælio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti à cœnâ tibicines præcinerent, et funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil. Georg. 2. 557.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes, terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum *contremuit*, cùm illi bellum moverunt; at Herculis auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. et postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc et Virgil. Æn. 7. 180.

Saturnusque senex.

Tuque pedestribus.] Et certè ipse tu, Mæcenas, meliùs et ornatiùs referes egregia Cæsaris facinora et triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosâ oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contrà Poësim ἵππον, orationem equo velut insidentem; solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, *è curru, è plaustro*, et quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctum fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitando, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum verò (quoniam scribis poëma ab eo nostrum probari) quadrigis poëticis, &c.* Pindar. Ἀναγεῖσθαι ἐν μουσᾶν δίφρῳ. *Tolli in curru Musarum.* Porrò Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, et plura composuisse carmina. *Nam et Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad Georg. 2. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto. Ubi et affert locum hunc Horatii. Ne verò quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, et Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis ovans ingressus est urbem, post Philippense, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. 12. 53. Adde quod ait Eutrop. 7. 10. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella et Augusti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli et dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm *fulgentes* habeat *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè saltet, quàm scitè et ingeniosè cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam *Lycymniæ*. Ea verò Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati verò, cùm scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quòd virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quòd *bene mutuis fidum pectus amoribus* hîc laudatur: at longè aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. 3. refert, *Mæcenati amoribus anxio, et morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti, somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lenè resonantium quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum eâ suspicione aspergit Dio lib. 54. *Quòd creditus Gallicanum peregrinationem suscepisse, ut liberiùs, et procul à vulgo sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque et ob hanc causam occultè infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes

suaves modulos, oculos admodum nitentes, animumque amori *tuo* æquè et fideliter respondentem; quam decuit et choris interesse, et facetiis contendere, et saltantem *cum* puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo. *Enimvero* tune Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus? quando collum flectit ad basia suave olentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripit.

Cantus, me voluit dicere lucidùm
Fulgentes oculos, et bene mutuis
Fidum pectus amoribus;
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,
Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes,
Permutare velis crine Liciniæ,
Plenas aut Arabum domos?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat.

ANNOTATIONES.

tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, et ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus et anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cùm unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potiùs, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicteria, sive breves et salsas cavillationes. Quo quidem in certaminé qui vicisset, olim eum coronari institutum fuit.

19. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Od. 21. 1. ubi.

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persiæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ, Herodot. 1. et alibi.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem et opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ et auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porrò Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupâsse, nomenque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus matibus exquisitis. Vide suprà lib. 1. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagra* est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitiâ negat.*] Fictâ n sævitiâ, quæ facilè vincatur: et postqua lisper irritavit amorem, amanti sponte interdum etiam ultro occurrat et occupe rent. Eunuch. 4. 7. 43.

Nolunt ubi velis; ubi nolis cupiunt u Ovid. Art. Amat. 3. 579.

Quod datur ex facili, longum malè amorem.

Miscenda est lætis rara repulsa joc Cæterùm Oden hanc allegoricè inte sanè licet. Itaque per Gigantes et L Thessaliæ quidem populos, junctis vir Deos bellum moventes, ab Hercule v mitos, intellige Brutum et Cassium in Philippicis ab Augusto victos ac deb Hylæus mero nimius, ab Atalantâ inte Antonium Cleopatræ amoribus et im cum eâ conviviis perditum, Bacchi insu men et insignia affectantem optimè d Denique sicut Gigantes et Lapithæ Saturni pavore concusserunt; ita Br Cassius, atque Antonius, totam comm Italiam, ipsamque Romam, eâ sitam quæ Saturnia dicta est, à Saturno, post Jove pulsus est, eò confugiente. Hæc auctor et Gallicus interpres ingeniosè, tera sagaciter et erudité.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pænè est oppressus.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicunque primùm, et sacrilegâ manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum

O arbos, quisquis ille fuit qui olim plantavit te, et infausto die et impiâ dextrâ protulit ad ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur præfocâsse crediderim, atque *domûs* interiora sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, et quodcunque uspiam flagitium *animo* volvitur, præparavit, qui *in* agro meo collocavit te, lignum infelix, te ruinosum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Ille et nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatò ferè oppressit arbos: atque, ut ait Ode 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levâsset.* Hinc illius beneficii memor, et quòd *propè funeratus arboris ictu*, ac tantùm non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Calendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Ode 8. lib. 3. Hîc autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam duntaxat execratur; ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus bellè disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ et παρόδῳ, occasionem arripit Alcæi et Sapphonis versus extollendi: et omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui et in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*, Ang. NO COURT DAY, docet Ovid. Fast. 1. 47.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.

Scilicet, do, dico, addico. Contrà dies fastus, Gall. *Jour d'Audience*, Angl. A COURT DAY, Ovid. Ibid.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut et hoc Horatii loco, significat infortunatum et malè ominatum; Graeci ἀποφράδας ἡμέρας *dies infandos et consceleratos*, dixere. Romani pariter quosdam atros et nefastos habuere, eò quòd in iis clades acceperant; inprimis postridianos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fusè Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Dies postridianos ad omnia majores nostri cavendos putârunt: quos etiam atros velut infaustâ appellatione damnârunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *Religiosos seu tristi omine infames* nuncupat: additque, *Quos vulgus pravè, perperam, et imperitè nefastos dicit.* Non. Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calendæ, hodie ater dies.* Claudet scenam Cicero ita scribens, 2. de Leg. 8. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum et parentis, &c.*] Epod. 3. 1.

Parentis olim siquis impiâ manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia Sparsisse nocturno cruore Hospitis.*] Jus hospitale violâsse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosa reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quòd *nascantur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis etiam impunè vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versûs syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. c. 21. et lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum et ruinam: hic verò significat quod jam cecidit; quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere *potest*, quid horis singulis sibi fugiendum sit. Nauta Carthaginiensis Bosporum formidat, nec ampliùs occulta fata aliunde metuit. Miles Parthorum spicula et fugam velocem; Parthi vincula et potentiam Romanorum *reformidant*. At mortis inopinatæ violentia populos abstulit, et auferet. Quàm propè aspexi imperium nigræ Proserpinæ; et judicem Æacum; et bonorum domicilia separata; et Sappho chordis Æoliis expostulantem

In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini sat
Cautum est in horas. Navita Bosporum
Pœnus perhorrescit, neque ultrà
Cæca timet aliunde fata.
Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, et Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedesque discretas piorum, et
Æoliis fidibus querentem

ANNOTATIONES.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregiè divertit ad locum communem de periculis et casibus improvisis, quibus ut plurimùm ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solùm cavet discrimina: uterque verò quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosporum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosporus celebratur: Thracius inter Pontum Euxinum et Propontidem, seu Thraciam inter et Asiam Minorem, quatuor stadiis patens: et Cimmerius, inter Mæotidem Paludem et Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa*.

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nautâ ponitur per synecdochen; vel antonomasticῶς *Pœnum* dicit: tum quòd emporium orbe toto celeberrimum erat Carthago: tum quia ejus urbis cives navigatione longinquâ clari. Quàm inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginiensium, docet Mela, lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam, vel tribrachyn pro dactylo.

18. *Parthus.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Ode 19. ad v. 12.

21. *Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ, &c.*] Quantulum à morte abfui!

Furvæ.] Ex Varrone *fur* dicitur ex eo quòd *furvum* atrum appellârint, et fures atrâ nocte faciliùs furentur. Nonius Marcellus. Contrà tamen de eâ etymologiâ sentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce φώρ: quanquam aptiùs fortasse, furem à furvo, id est, nigro, dici putârit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit ille, ibid.

Proserpinæ.] De eâ lib. 1. Ode 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamanthum Asianorum, Europæorum verò Judicem Æacum scribit; inde convenientiùs hunc quàm illum ab Horatio quidem Europæo nominari, eruditè non nulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potiùs nostrum Poëtam ad id quod lib. de Luctu, Lucianus refert: *In Orci aditu portâque adamantinâ fu-*

isse custodem Æacum Regis patruelem juxta eum canem tricipitem. Bene igi ratius, qui morti proximus fuerit, ait salutâsse Æacum, Orci Janitorem, pe Judicem cum Minoë ac Rhadaman insignem justitiæ famam, à Plutone c tum.

23. *Sedesque discretas piorum.*] campos, quos describit et laudat Virg. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*, alii *tas*, id est assignatas ac notatas: *discr* bent tamen optimi codices: et vox i chrum sanè ac nobilem sensum efficit, designentur à reliquis et à vulgo se Sic Virgil. Æn. 5. v. 733.

..... *Non me impia namque*
Tartara habent, tristesque umbræ; s
na piorum
Concilia, Elysiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappi* De popularibus puellis, quas amabat, conquerentem, quòd in amore sibi non derent. Tres verò potissimum Suidas ab eâ dilectas, Atthin, Telesillam, Me plures Ovidius aliique numerant. V typiâ Sappho percita de virginibus æm querebatur, quòd Phaoni, quem ipsa bat, adhærerent, ejusque amorem reta Ovid. Epist. 15. 15. Sapphûs ad Pha

Nec me Pyrrhiades, Methymniadesve p
Nec me Lesbiadum cætera turba jun
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cyc
Non oculis grata est Atthis, ut antè,
Atque aliæ centum quas non sine crimin
Improbe, multarum quod fuit, unus l

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in amorem Sappho incidisse per herbam, capita nuncupatam, cujus radix, rara inventu, quibus contigerit, amabiles fac rò ex Suidâ, item ex Æliano, duplex fuit, utraque è Lesbo insulâ: prior Alcæi, Stesichori et Pittaci cœtanea, q habuisse fertur sodales seu amicas ar moratas, plectrum invenisse, scripsis Lyricorum carminum libros novem, E mata, Elegias, Iambos, et Monodias.

Sappho puellis de popularibus,
Et te sonantem pleniùs aureo,
Alcæe, plectro, dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere; sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens

de virginibus patriæ suæ; necnon te, ὦ Alcæe, aureâ citharâ canentem altiùs molesta navigationis, mœsta exilii, gravia militiæ incommoda! Manes *autem* admirantur ambos loquentes religioso dignas res silentio: verùm turbæ scapulis confertæ libentiùs excipiunt auribus prælia et expulsos tyrannos. Quid mirum? Ubi attonita cantilenis

ANNOTATIONES.

rior Mitylenæa, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo spernebatur, de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28. ad has voces *mascula Sappho*. Utut sit, quemadmodum unum Herculem, etsi plures extiterunt, nominant; et quod multorum est, eidem tribuunt, ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphici carminis auctorem, tam venustam et elegantem, ut decimæ Musæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam lusciniam*, vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit cum Alcæo et Steaichoro, annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus (quæ temporum injuria est) apud varios auctores sparsas quasdam poëmatum reliquias duntaxat veneramur: et mirè laudant Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum LII. quod est ad Lesbiam, transtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, sic habet:

Φαίνεταί μοι 'κεῖνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἀνὴρ ὄστις ἐναντίον τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἀδὺ φωνείσας ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.] Æolicâ nempe dialecto usa est Sappho. Æoles Græciæ populi, cùm eam Asiæ Minoris regionem, quæ antè Mysia dicebatur, invasissent, quasdam insuper Lesbi insulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum caput Mitylenem Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ*. Et Ovid. Epistolâ Sapphonis antè citatâ, v. 200.

Lesbides, Æolidâ nomina dicta lyrâ.

26. *Et te sonantem pleniùs aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epist. modò cit. v. 29.

Nec plus Alcæus, consors patriæque lyræque,
Laudis habet: quamvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo ampliùs annotavi lib. 1. Ode 32. v. 5. et seq. Item, lib. 4. Ode 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura belli!*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cùm navigando fugere, patriâque exulare coactus est, eò quòd civibus, ut aiunt, suis amorem libertatis suaderet, invisus Tyrannis: quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum et Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* silentûm concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna sacrariis, quæ asserit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auscultari digna cum eo *silentio*, quod adhibetur in sacris. Vel denique, *Sacro digna silentio*, id est, non profanis revelanda, nec evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria. Huc facit μυστηριώδες ἡ σιγή, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis Pugnas et exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, et ab ore utriusque penderent umbræ; hoc tamen erat discrimen, quòd amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorsus atque divina vulgus admirans auscultaret: at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo descriptas, et quâ ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrsilum, Megalagyrum insectari non destiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contentè et certatim appropinquans, auresque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, et de restitutâ civibus libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Persius, Sat. 4. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens, &c.*] Neque verò mirandum, quòd ita curiosè umbræ affluant, audiantque versus Alcæi et Sapphonis; siquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem suam præ se fert *demissis auriculis*, quibus depositam iram ac furorem indicat. Contrarium ostendunt *sublatæ aures*, Epod. 6. Lactant. de Irâ Dei, 7. *Risus homini proprius est*, inquit, *et tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quædam lætitiæ, cùm ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciviam resolvunt.*

istis bestia centum capitum nigras deprimit auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi? Imò etiam Prometheus, et Pelopis pater suavi cantu *captus*, ærumnas obliviscitur, nec Orion satagit venari leones,

Demittit atras bellua centiceps
Aures; et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin et Prometheus, et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono;
Nec curat Orion leones,

ANNOTATIONES.

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabulosus*, ut ait Suidas: *immanis trifauci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla* exerens: Virgil. Æneid. 6. v. 417. et seq. *Plutonis canem æreâ voce πεντηκοντακάρηνον quinquaginta capitum, crudivorum, impudentemque, fortemque* appellat Hesiodus in Theogoniâ: *τρίκρανον ἄδον σκύλακα, tricipitem Orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quasi *κρεωβόρος, carnivorus*, Mythol. terram designat cadavera consumentem. Quoniam verò mortales universi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, et fortuito, quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta, nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphrasin dictæ, quia nequaquam benignæ, tres censentur, Alecto, Megæra, Tisiphone. Sensus est: Infernales illæ Furiæ ejusmodi carminibus placari, imò et serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virg. Georg. 4. v. 482.

. . . . . *Cæruleosque implexæ crinibus angues Eumenides.*

Hæ quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu bellè exprimunt conscientiæ stimulos, quibus scelerati vellicantur intus, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Proprièdictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes aiunt: et Plinius auctor est lib. 8. cap. 16.

37. *Quin et Prometheus, &c.*] Prometheus quoque, item Tantalus suum uterque laborem ac supplicium non sentit, velut raptus extra se, et deceptus amœnitate carminum Alcæi et Sapphonis. Illum ignis cœlestis raptorem, in furti pœnam, aquilæ rostro jecur depascentis excruciari Caucaso affixum vulgò fabulantur: in inferis tamen collocat Aristot. Poëtices cap. 17. quod idem facit hîc Horat. De Prometheo jam lib. 1. Ode 3. et 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. 1. Ode 28. v. 7. quid sciant ac possint numina, ausu temerario expertus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti verò sceleris pœnas luit apud Inferos detrusus, ubi perpetuâ fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenùs immersus, et poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas capere queat. Cic. Tusc. 1. n. 10. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4. 458.

——— *Tibi, Tantale, nu*
Deprenduntur aquæ: quæque immin
arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca di
λανθάνεται πόνων. Sic et suprà Od
sine querelarum. Ode seq. 14. *Damn*
labori Sisyphus. Lib. 3. Ode 27.
irarum calidæque rixæ. Ode ult. ej
bri: *Regnavit populorum.* Nec Hora
solus ejusmodi locutionibus atque He
usus. Plaut. Mercat. *Animi pende*
Æneid. 1. 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguisqu
Et Æneid. 11. 126.

Justitiæne priùs mirer, belline labo
Unde igitur hoc dicendi genus tan
aliquibus visum? Et quæ mens læ
alioqui viros impulit, ut aut lectionem
batam, aut sensum perverterent? Por
duce quidam legunt *laborem*, et *deci*
cipiunt pro *decipit*. Quorsum verò ta
figura atque mutatio? Turnebus Alcæ
intelligit, ut sit sensus, Prometheum a
lum proprias oblivisci pœnas, delinito
ac veluti deceptos suavi cantu et n
laborum Alcæi: de quibus suprâ. V
Promethei Tantalique laboribus hîc s
apertus quidem et manifestus; sensus
Prometheus et Pelopis parens dulci son
dulatione Alcæi carminum et Sapphûs
adeò *capitur* et fallitur, ut quasi sensu
memoriam amittat *laborum* et cruciatu
rum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Orion cum aliis ad audiendum prope
jectâque venandi curâ, quâ solet occu
dulces cantus accurrit. Aiunt nimirur
apud Inferos umbris inesse ac vigere
quibus viventes tenebantur. Virgil. Æ
v. 653.

Quæ gratia currûs
Armorumque fuit vivis, quæ cura niten
Pascere equos; eadem sequitur tellure
Ovid. Metamorph. 4. 433.
Errant exangues sine corpore et ossibus
Parsque forum celebrant, pars imi tecta
Pars aliquas artes, antiquæ imitamina
Exercent.

Vide et Odyss. 11. et Macrob. in
Scip. 1. 1. cap. 9, &c. In Horatium v
lum movet Scaliger hoc etiam loco: *M*
inquit, *apud inferos hæc inveni, aut Pro*
tormentis addictum, aut Oriona venante
gone, vir perspicax, quicquid rerum ibi
perspexisti? an illic diversatus aliquan

Aut timidos agitare lyncas. 40 vel lyncas meticulosos.

ANNOTATIONES.

gula otiosè tamque luculenter indagâsti, ut asseveranter dicas, scribasque, hæc à te tibi minimè visa aut reperta; quæ tamen, ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ego credam; teque exploso credent alii?

Orion.] De eo variè fabulantur: illum constat acrem et strenuum venatorem extitisse. Homer. Odyss. λ. paulò ante finem, narrat hunc apud *inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero de quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. AD POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Eheu, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni; nec pietas moram
Rugis et instanti senectæ
Afferet, indomitæque morti:
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

Heu, Postume, Postume, anni citò prætereunt. Neque religio rugas, et urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem mortisque duram necessitatem. Virg. Georg. 3. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Ovid. Met. 15. 383. *Tempora sic fugiunt.* Pers. 5. 151. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Postume*, id est, qui pòst humatum patrem in lucem editus. Hoc cognomen est, ut volunt quidam, parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. et secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cùm certi nihil aliunde suppetat. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Aul. Gell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas morum, &c.*] Etsi Deos colas religiosissimè, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falsò. At sacris nos codicibus instructi multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. et Deuteron. cap. 5. *Honora patrem et matrem, ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terrâ,* &c. lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lachrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem; *Vidi lachrymas tuas: ecce servavi te: et addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis et instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit et cutis in rugis contrahitur.

5. *Non si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non litabis tamen, et mortem frustrà deprecabere. Æschyl. Μονὸς Θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἑρᾷ, οὐδὲ θύων, οὔτ' ἐπισπένδων ναοῖς, &c. *Sola Deorum Mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui *tricenis*, cujus prima syllaba, cùm sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facilè moventur per lacrymas et preces: è contrario Pluto vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic Erasm. ἀδάκρυς *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum et mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisêre. Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est imperium; et cùm inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupâsse. Neptunus insulas habuit, unde et Maris Dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus Occidentalem obtinuit regionem, secùs inferum mare. Hinc fabula dominari inferis ait: et quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri et argenti, Divitiarum Deus existimatus est, et Dis et Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum modò vitâ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque et magnos domat, v. g. Geryonem et Tityum, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10. 172.

Geryonem et Tityum coërcet fluvio lethali, nempe tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Abstinebimus incassùm sanguinolento Marte, et illisâ undâ *maris* Adriatici frementis. Incassùm cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali *tempestate*.

Geryonem, Tityonque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus,
Quicunque terræ munere vescimur,
Enavigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustrà cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ;
Frustrà per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

ANNOTATIONES.

.....Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius; *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æn. 6. 219.

.....Forma tricorporis umbræ.

Fingendi porrò ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potiùs trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. c. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porrò valdè arridet sententia Palæphati asserentis, è Tricareniâ ad Pontum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeóque Tricarenum; et ex ambiguâ vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quàm Gigantæâ fertur, et quòd Latonæ vim inferre tentâsset, ab Apolline sagittis trusus ad inferos, ubi vultur jecur perpetuò renascens exedente et laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. 595.

Necnon et Tityon, terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

Tristi Compescit undâ.] Detinet in Inferis, et coërcet *undâ* Stygiâ, seu palude illâ horridâ et irremeabili, de quâ Virgil. Æn. 6. 436.

.....Quàm vellent æthere in alto
Nunc et pauperiem et duros perferre labores.
Fata obstant, tristique palus inamabilis undâ
Alligat, et novies Styx interfusa coërcet.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei, nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper.... sola quæ nunquam irascitur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër densatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, utilisque mortalium semper ancilla. Quæ coacta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quàm bonâ fide creditum fœnus reddit! Quæ nostri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*] Mors omnibus da; mortali cuilibet *calcanda est semel* ut est in Ode 28. l. 1. Styx trananda *ganda* vectore et portitore Charonte, q *gined subvectat corpora cymbâ.* Virgil Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive reges, Sive inopes.] Vide lib. 1 et 28.

13. *Frustrà cruento Marte carebim* Nihil seciùs moriemur, etsi abstin bello, mari, &c. Frustrà cavebimus militiæ et navigationis, aut pestiferi flatus, in Autumno præsertim. Quam mortis unum aliquod spiculum elucte altero percussi occumbemus. *Improv vis rapuit rapietque gentes;* ut est in periori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æn.

.....Omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese u ductos.

Adriæ.] Suprà Ode 11. v. 2.

Rauci.] Horrendùm frementis, qui mentes fluctus ad scopulos illiduntur sonitu et fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corpori strum.*] *Autumno* quidem morbi semp tissimi et exitiales, ex Hippocrat. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56 *rum* appellat: et Sat. 10. v. 221.

Quot Themison ægros Autumno occidi

In causâ sunt inæqualitas caloris et eodem sæpius die ingruentium. Deind successio: in quâ biliosi humores acc dein facilè computrescunt. Adde cutis pationem à frigore, per quam tetri halit nentur intùs, et morbos creant. Deni bilitatæ per æstatem vires corporis, fru que copia noxiorum humorum colluvi nens, Autumnum verè θηριώδην feri Hippocrate dici fecerunt. Causas afferu quinque Galen. aliique, necnon Plutarc pos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*] Hujus natura cùm sit et humida, valet ad procreandas dines, replendumque caput, indeque ad dinem inducendam, sensus torpore infic viresque dissolvendas et enervandas. crat. lib. 3. Aphorismo 3. *Auster audit betat, caliginem offundit, caput gravat, et languidos facit.*

Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danaï genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor; neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet hæres Cæcuba dignior

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaïque stirps conscelerata, et Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda terra, et domicilium, et grata conjux. Et harum, quas educas, arborum, nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, præter ferales cupressos. Hæres dignior consumet *vina* Cæcuba

ANNOTATIONES.

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est, migrare tandem ad Inferos oportebit: illicque visere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. antè cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen à κωκύω, *lamentor.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum:* quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic et ipsas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientiæ indefessâ sceleris admissi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danaï genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. Hujus filiæ quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefario obsequentes; quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil. Æn. 10. 497.

..... Una sub nocte jugali
Cæsa manus juvenum fœdè, thalamique cruenti.
Tibull. 1. 3. 79.

Et Danaï proles, Veneris quæ numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, &c.*] Ellipsis, supp. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis à Theseo est occisus: alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; et cùm immortalitatem sibi parare attentâsset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portaret saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. 460.

Aut petis, aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum.
Virgil. Georgic. 3. 39.

..... Non exsuperabile saxum.
Lucret. lib. 3. 1013.

..... Nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursum
Volvitur, &c.....
Vid. et Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphicè describitur ac pingitur, ut observari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Suprà Ode 3. 17.

Cedes coëmptis saltibus, et domo,
Villâque, &c.

Et placens Uxor.] Vel decora et pulchra, vel *bene conveniens*, ut apud Sueton. Tiber. cap. 7. et hinc viro dilecta et omnino placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigâsse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, et Luc. Crasso altercantibus: *Uter luxuriosior?* inquit Crassus: *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi, an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sextertiûm summâ compensas.* Idem ferè narrat Plin. lib. 17. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*] Funebres arbores, ideoque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita scriptum reliquit: *Natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] *Sequetur*, foribus tuis ex more appositis, cùm vitâ excesseris.

Brevem.] Paucis annis usum possessione, ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. et quinque sequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupressus*, inquit, *Diti sacra, et ideo funebri signo ad domos posita;* adde *nobilium*, ex Lucano:

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, et subacta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur: Servius. Rogis adhibetur, et cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas et sacrorum ritus ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

25. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, et sciens uti iis quæ ad usum sunt facta, quibus improbè avari velut sacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis servâsti vina exquisita, hæc ille absumet, et sine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Ode 20. Vinum optimum profundet disperdetque.

centenis clavibus custodita; superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.

Servata centum clavibus; et mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

ANNOTATIONES.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porrò in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum; quo veteres inter potandum usi, non siccantes omnino calicem, sed arte quâdam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. 3. de eo more et joco à Siculis invento, Hesychio teste. Suidas paulò aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò lib. 15. Jul. Pollux, lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. &c.

27. *Pavimentum superbum.*] *Marmoreum solum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. et Cic. Parad. 6. de pavimentis arte et picturâ elaboratis, deque lithostrotis ac vermiculatis, Plin. lib. 36. c. 25. Quidam legunt *sup* feruntque ad vocem *mero;* ut per Hy significetur hæres superbus vinum p effundere. Alii *merum superbum* aiu non ampliùs clavibus inclusum jam n liberè decurrat pavimento. Sed vix i in mentem Horatio, si dicam; plu mihi quisque cordatus injurato, quàn illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] pretiosiore, quàm illud quod adhi sumptuosis illis Pontificum cœnis: novi quidam inaugurabantur, et in ec legium admittebantur. Varro, lib. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1.. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit

Regales deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis spatiosa *quàm sit* lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis

Jam pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent; undique latiùs
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu: platanusque cœlebs

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus: sed perperam, ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiæ Moles relinquent.] Occupantibus ferè omnia ædificiis sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Insanas substructiones.* Et postea, *Substructionum insanas moles* vocat.

2. *Undique latiùs Extenta visentur, &c.*] In illis ædibus magnificè structis visentur piscinæ, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens et spatiosus. V. Max. lib. 1. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diversos greges separatos, molibus includendo; ut nulla tam sæva tempestas inciderit, quâ non Oratæ mensæ varietate ferculorum abundarent. Ædificiis etiam spatiosis et excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacûs pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic et Baianus appellabatur, inter Puteolos et Baias situs, ac inter Avernum lacum et Mare Tyrrhenum; maximè piscosus, et proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 15 motus novum excitavit extulitque Cinereum dictum: nihilque reliqui Lucrino præter cœnosam paludem c dineto, quod quidem in suo Lexic Michael. Anton. Baudrandus rerum phicarum studiosissimus, testisque Strabo lib. 5. stadiis octo longum fui Suet. Aug. cap. 11. *Portum Jul Baias, immisso in Lucrinum et Aver mari, effecit.* Virgil. Georg. 2. 161. *An memorem portus Lucrinoque ad stra:*
Atque indignatum magnis stridorib &c.

4. *Platanusque cœlebs Evincet ul* bores ad umbrarum delicias, sed ad duntaxat utiles, frugiferis arboribus tur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis no arborem umbræ gratiâ tantùm ex ali orbe? Platanus hæc est, per Mare Diomedis insulam ejusdem tumuli g mum invecta: inde in Siciliam trans que inter primas donata Italiæ.... que postea honoris increvit, ut mero i triatur. Compertum id maximè prod cibus: docuimusque etiam arbores vi*

Evincet ulmos; tum violaria, et
Myrtus, et omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Præscriptum, et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,

5 ulmos excludet. Dein violaria, myrteta, et uberes odoratûs opes afflabunt suavitatem per loca oleis *antè* consita, *quæ* priori possessori fructum dabant. *Mox* densa laurus ardentes *Solis* radios ramis arcebit.
10 Non sic erat licitum per leges Romuli et Catonis criniti, vel priscorum instituta. Res familiaris aderat eis exigua,

ANNOTATIONES.

Platani folia latissima, umbramque peramœnam alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 4. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum selectorum è Persicâ militiâ, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius, lib. 3. Porrò platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quæ suprà memoratam exprimeret, ejusque leniret desiderium, et regiæ mentis ob ejus absentiam æstuationem. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide suprà Od. 14. sub finem. Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. Lib. 5. Epist. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quasi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter et flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis et ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque et omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hîc *myrtus* ♁. declin. esse, et num. plural. adeóque ultimam syllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italiâ violis succedit rosa: huic intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. 38. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum et odorum, qui sunt odoratûs opes quasi ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui *dormitásse* hîc Horatium cavilletur, ne satis *intendisse animum.* Quasi verò temerè quidquam scribere soleat tantus Poëta. Imò feliciter *intendebat animum*, forsan *vivos et roserat ungues, et in versu faciendo sæpe caput* j..m *scaberat* atque, ut ait etiam Persius, *Pluteum ceciderat;* cùm scripsit; *Omnis copia narium:* dictio sanè tam grandis quàm insolens, tam pulchra et dives, quàm audax et nova.

7. *Spargent olivetis odorem Fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ priùs olivis consita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quòd adversùs fulmen ejusque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio, lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69, &c. Sive quòd arte quâdam laurus apud Romanos veluti silvescebat, ramosque tam altè latéque extendebat, ut spissam et opacam umbram prætexeret, Solisque ardorem arceret, *ictusque fervidos;* qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, et cancellatim pingi possunt, inquit hîc Cruq.

10. *Non ita Romuli Præscriptum, &c.*] Non ita majores nostri: nec ista grassabatur luxuria temporibus *Romuli*, qui singulis civibus duo tantùm agri jugera distribuit: aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator, ac Senator præclarus, frugalitate et continentiâ longè clarior, quater et quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch. in ejus vitâ. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonsi.*] Nimirum Romani usi tonsoribus anno ab urbe conditâ 454. *antea* verò *intonsi fuere:* quod ex Varrone asserit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quòd si Catonem intelligere Uticensem placet: hic etiam intonsus, quia ex quo civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan. 2. 372.

Ille nec horriferam sancto dimovit ab ore
Cæsariem, duroque admisit gaudia vultu:
Ut primùm tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstamque genis increscere barbam.

13. *Privatus illis census erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives esse quisquam satagebat: at universi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere et amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *Cui mortuo lectus funebris et rogus defuit: exequiæ verò pecuniâ publicâ ductæ sunt.* Agrippæ Menenii, *qui publicæ salutis*

publica *autem* dives. Nemini privato porticus mensa decem pedum perticâ colligebat auram Septentrionalem umbrosam. Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes *autem* communibus impensis, ac numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum *erat*.

Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton;
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant; oppida publico
Sumptu jubentes, et Deorum
Templa novo decorare saxo.

ANNOTATIONES.

arbiter ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset, nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset. Et paulò pòst, idem sic scribit: *Imò verò quos pericula Reipublicæ Imperatores afferebant, angustia rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebat.* Et postea: *Quid Ælia familia, quàm locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc sunt Mariana munimenta: et unus in Agro Veiente fundus minùs multos cultores desiderans, quàm dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. Sensus est, magni putabatur publica res, salus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco n. 28. *In privatis rebus minimo contenti erant majores nostri: in imperio et publicâ dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeóque valdè longa, ex arte, et magno proinde sumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plurimum, et ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Ursa, Latinis sidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem Septentrionalem designat, unde frigidæ et salubriores spirant auræ. *Porticus* definiri potest ambulacrum columnis septum, Gall. *une Galerie;* Ang. A CLOISTER. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine et numero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. et 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. et 23. ubi et multiplex porticus recensetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ subdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Augusti, in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per symmetriam extructa, &c. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7. 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, et algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum spernere cespit. sinebant, &c.*] Legum pœnis erat quisquis operosas ædes sibi molitu saxo quadrato: quæ quidem structur rum erat. At privatis vel crudo cespi aut coctis tantùm lateribus ædificar Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nem bat casam hæreditate sibi obvenient lum, prædiolum. Neminem pigebat domunculas,

Pauperis et tugurî congestum cespit Virg. Eclog. 1. 69. vel, passim, et crimine cibum aut quietem captaban nostri ubicunque fors tulerat. Ovid 205.

Nec pudor, in stipulâ placidam cepiss
Nec fœnum capiti supposuisse fuit.
Tibull. 2. 5. 99.

At sibi quisque dapes et festas extru
Cespitibus mensas, cespitibusque
Huc facit quod de Tiberio Sueton. ai *Trans Rhenum verò eum vitæ ordine ut sedens in cespite nudo cibum capet etiam sine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultii ripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hîc ductam vides, à *fortunâ* et *ire*. S Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico Sumptu jub Deorum Templa, &c.*] Hinc Ædiles, licarum ædium, totiusque urbis Hoc et ad Augusti laudem scripsisse creditur. Sueton. August. cap. 30. *urbis in regiones vicosque divisit: in ut illas annui magistratus sortitò tuere Ædes sacras vetustate collapsas, aut absumptas, refecit: easque et cæteras simis donis exornavit, &c.*

20. *Novo saxo.*] Vel secto, qua polito; vel è longinquis terris Ro vecto: quale est marmor ex Armer Chio, Ægypto, Numidiâ, &c. Juv 14. v. 86. et seq.

Ædificator erat Centronius.....
.....Alt
Culmina villarum, Græcis longéq
Marmoribus, &c.

ODE XVI. AD GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non nisi cupiditates coercendo parari.

OTIUM Divos rogat in patenti
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetrâ decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto *mari* Ægæo deprehensus, simul atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem *poscunt* nec lapillis, nec purpurâ, nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Consulis apparitor haud pellunt graves animi tur-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem et Magistratibus perfunctum innuit, quòd in fine hujus Odes purpurâ vestiri scribit. Siculiensem aiunt nonnulli, eò quòd ibidem Horatius Siculis gregibus et armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 1. 12. 22.

Utere Pompeio Grospho; et, si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus, nisi verum orabit et æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, et tamen omnes avaritiam et ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus et periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos quæstûs causâ carrens mercator, cùm se jactatum tempestatibus, et mortis discrimini proximum sentit, tum mare et navigationem detestatur, otiumque rogat à Castore et Polluce: at ultrà pergit tamen, urgente avaritiâ, cùm primum periculum præteriit. Ode 1. 1. 15.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum et scopulosum, et multis adeò naufragiis infestum. Unde proverb. Τὸ Αἰγαῖον πλεῖν. Ab Ægâ insulâ, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter et Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cùm atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certâ semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, et tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. 92.

Eripiunt subitò nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.
Lucan.

.... Miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis et ærumnis, fatigatæ gentes etiam maximè bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, prædâ alliciente.

Furiosa Thrace.] An quòd atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quòd terribili specie? Sic apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maximè exhorruit. Erant nempe in acie primâ, homines proceris corporibus: albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses et rectos à dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Ode 12. et 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

7. *Non gemmis, neque purpurâ, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax et tranquillitas, imò generosa virtus, quam movere aut concutere nihil potest. Eam verò sibi parat, quisquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere et obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem à curis et solicitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicus ante Consulem aliosque magistratus tum honoris causâ, tum summovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique insignia, fasces et secures, præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I, lictor, summove turbam.*

10. *Miseros tumultus Mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miser homo afficitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, et discruciari. Tumultus, quasi timor multus.

bas, ac solicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Is felix *est è* modicâ vitâ, cui majorum salinum rutilat in frugali mensâ, neque tranquillum soporem metus adimit vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas sole? Ecquis extorris à patriâ procul est etiam à seipso? Naves ære munitas ingreditur prava solicitudo, nec deserit equitum cohortes,

Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves
Cura: nec turmas equitum relinquit,

ANNOTATIONES.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obsidentur: et quò majores adsunt opes, eò plures et graviores comitantur atque urgent curæ, quasi cor urentes dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia summa quæque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore, metuque
Servantur. Misera est magni custodia censûs.

Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, et laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Φροντίδες πτερὰ ἔχουσαι, *Alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contrà verò lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem et mensam satis habet, gaudetque suâ conditione mediocri. Unde pacatum capit somnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in mensâ tenui salinum.] Egregiè locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quandam in mensâ religionem fuisse, unde ἱεροὺς ἅλας Græci dicunt: et appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sacras facitis mensas salinorum appositu, et simulacris Deorum.* Sed tamen potissimùm tenuem et parcum pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Varo, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages?

Huc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius, tum quia primo loco solet apponi; tum præsertim quòd veteres poculo et salino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *splendet* et *paternum.*

15. *Leves somnos.*] Dulces, molles, placidos, et tranquillos; vel solvi faciles.

Cupido Sordidus.] Amor pecuniæ sordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti censûs.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cùm sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa et magna prosequimur tamus? Lib. 1. Ode 4.

Vitæ summa brevis spem nos vetat longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mu* Cur, patriâ relictâ, pergimus in alia p mata, remotasque valdè regiones, al sole calescentes? Virg. Georg. 2. v. 5

Exilioque domos et dulcia limina mu
Atque alio patriam quærunt sub sole j

Contrà Juvenalis, Sat. 12. 103.

Nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque* Translata sententia è Græco: Τίς φυγὰς ὢν καὶ ἑαυτὸν ἔφυγε; id est, ternum deserens solum, pravam sim lem pravosque affectus relinquit? quisque secum defert, id est, animu seu probum seu improbum. Senec. quill. vit. *Hoc se quisque modo semp Sed quid prodest, si non effugit: sequi sum, et urget gravissimus comes.* Si tor avarus, quolibet peregrinatus fueri tiam circumfert. Horat. lib. 1. E v. 27.

Cœlum, non animum mutant, qui tr currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpâ est animus, qui se non eff quam.

Lucret. lib. 3. sub finem;

Hoc se quisque modo fugit. At q licet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis angit.

Varro et Petronius *longè fugit, qui su* se) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu na equum conscendas, ut effugias curam facilè consequetur, utpote cervis per ventis. Horat. lib. 3. Ode 1.

Sed timor et minæ
Scandunt eòdem quò dominus, neq
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.

Ocyor cervis, et agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultrà est
Oderit curare; et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum
Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ

velocior cervis, et Euro nubes discutiente rapidior. Mens præsentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius; molesta verò quâdam lætitiâ moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit. Greges numerosi et boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt *panni è* lanâ semel atque iterum Africano murice

ANNOTATIONES.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, et radiis juga subdita matutinis.

25. *Lætus in præsens animus, &c.*] In diem vive: *Dona præsentis rape lætus horæ*, lib. 3. Ode 8. Utere præsenti fortunâ: quod ultra præsens tempus est, ne cura, neque futuro te distorque.

26. *Amara lento Temperet risu.*] Si quid ingruit adversi et amari, id animo læto perfer, nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere est nefas.* Lib. 1. Ode 24.

Lento risu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ' ἐστι πανόλβιος, *Nemo per omnia felix et beatus.*

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*] Quod modò protulit, exemplis comprobat Poëta. Fuit illustris *Achilles*, et paucis annis inclaruit, et cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommoda senii persensit adeò, ut vitæ pertæsus fuerit, optâritque in cicadam mutari, quod et à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Ode 28. De Achille verò eodem lib. 1. Ode 6. v. 6. Ode 8. sub finem, Ode 15. ad finem: lib. 2. Ode 4. v. 3.: lib. 4. Ode 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forsan, tibi quod negârit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi verò diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel tempus: sic Pers. Sat. 5. v. 14. *Fugit hora.* Vel horoscopus: Idem Pers. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum existimas gregibus et armentis abundans, et optimâ purpurâ vestitus. At ego mihi videor æquè ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans et contentus, poëticâ gaudens facultate, et vulgi spernens rumores. Divites Homero πολύρρηνες καὶ πολυβῶται, *agnis et bobus affluentes*; Hesiodo πολύμηλοι, *ovibus abundantes*, nuncupantur.

Siculæ vaccæ.] Opimis è Siciliæ pascuis valdè pingues.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adsunt, hinnitu generositatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *Clamorem immensum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *Clamorem satis magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus et circensibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: sive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba; *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Vestiunt lanæ.] Pretiosæ nobilesque te operiunt et decorant vestes ex optimâ purpurâ, seu è panno sanguine muricis piscis semel atque iterum imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus, præsertim cùm murex est è mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices et purpuræ*, inquit, *colorem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candidâ vená, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosæ color sublucens.... Præcipuus hic in Meninge Africæ et Getulo littore Oceani.. Huic fasces et secures Romanæ viam faciunt, idemque pro Majestate pueritiæ est. Distinguit ab equite Curiam, in triumphali miscetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi.. dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pœnè commodiores purpuræ tinguntur.*

imbutâ. Mihi Parca verax largita est agellum, et aliquantulam Græcæ Musæ facultatem, necnon contemnere improbum vulgus.

Vestiunt lanæ: mihi parva rura, et
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

ANNOTATIONES.

Cic. lib. 2. Epist. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëseos ab Alcæo aliisque Poëtis Græcis desumptæ facultatem, quâ *sublimi feriam sidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quasi Canenæ à canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 5. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit Poëtæ.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur, qu berentur: quòd eo die viderentur P totam statuere vitam, quâ fortunâ futu esset. Tertullianus; *Dum per totam l dam Junoni mensa proponitur: dum ul fata scribenda advocantur:* Hæc Tur 10. cap. 22. Credebant veteres nascen bet adnasci genium: deinde verò sep quo natus erat die, Parcas statuere, per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Po lignitatem, invidiam, opinionem, favore et applausum. Quæ qui non spernit, quam beatè vixerit.

ODE XVII. AD MÆCENATEM ægrotum.

Superstitem ei se non futurum.

Quare mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi, ut prior moriaris, ô Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promptior mors aufert te, dimidium vitæ meæ, quorsum *ego* restabo *dimidium* alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Diis amicum est, nec mihi, te priùs
Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 9. lib. I.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix à pertinaci morbo convalescentem inviserat Mæcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Oden hanc ei scribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone.. *Me quidem exanimant et interimunt hæ voces Milonis.* Virg. Æn. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Diis amicum.*] Dictio Græca θεοῖς φίλον, Epod. 1. ad eundem Mæcenatem:

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contrà, gravis?

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec carus æquè.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. C 4. cap. 6. *Sensi ego,* inquit, *animæ et animam illius* (amici) *unam fuisse ideóque eo morte sublato, mihi horrori v quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. rius Naz. suam cum D. Basilio animi tionem et amicitiam συμψυχίαν vocat *animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam* te dies vivis auferet, is et me videbit tem. Hoc ferè ita contigit: nam obii nas ann. U. C. 746. Horatius ve præcedenti, qui Imperii Augusti 34. e Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacram* Non temerè, aut fallaciter, sed ex a sincerè spondeo fore me tibi vitæ m comitem, atque devoveo. Itaque ostendit esse se ex eorum numero, q cipibus devoti appellabantur. Cæsar Gall. lib. 5. cap. 23. *Aliâ ex part Adcantuanus, qui summam imperii*

Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam: sic potenti
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus

juravi: pergemus *unà*, quocunque modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam *à te* Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti et Fatis. Sive Libra, sive Scorpius timendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occiden-

ANNOTATIONES.

eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commodis unà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dedidérunt: si quid eis per vim accidat, aut eundem casum unà ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret. Dio. lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, et post eos vitam recusant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cùm is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Discessum è vitâ hâc ad inferas regiones, mortisque imperium.

13. *Me nec Chimæræ, &c.*] Non divellar ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimærâ lib. 1. Ode 27. Πῦρ πνέουσα, *Ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

.... *Et te vel per Alpium juga,*
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis Cœlo Terràque de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*; alii *Gigas*. In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certè Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 565.

——— *Centum cui brachia dicunt,*
Centenasque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ, placitumque Parcis.*] Has cum illâ jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices et administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeò id comprobant eventa nobis paria. Enimvero tu emergis vix è periculosâ ægritudine; ego propè casu sum arboris oppressus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci, quæ nostræ genituræ tempore in hemispherium nostrum assurgit, natalitias suas prædictiones colligunt Astrologi; quarum tamen vanitatem suggillat Juvenalis Sat. 6. v. 562. et seq.

Libra.] Septimum hoc est è duodecim Zodiaci signis, quod sol ingressus circa diem 20. Septembris, æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quosque dabunt Chelæ (Libra) *et quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Pers. Sat. 5.

Nostra vel æquali suspendit tempora Librâ
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum est hoc Zodiaci signum, tunc oriens cùm Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactaret, quam conficere non posset. Ejus verò superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. 6. de Sign. Cœlest.

18. *Formidolosus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe sidus hoc ad Martem pertinet, qui et inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de quâ suprà Ode 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georgic. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuspide caudâ,
In bellum ardentes animos, et Martia castra
Efficit, &c.

Hinc et Arat.

Scorpius infestus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent *Lethalis horæ*. Sed apage. Aiunt porrò sub hoc natis astro et horoscopo vitam esse breviorem.

19. *Seu tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere, quod, cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occiduo; teste Servio in Georgic. 1. cit. et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid sub sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus et Hesperiâ quod Capricornus aquâ?

Decimum hoc signum Zodiaci solstitium Decembri mense facit hybernum: unde Cic. 2. de Nat. Deor.

talis oceani potens: vix credibili ratione convenit sidus nostri amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius: atque fati præcipitis volatum remoratus est, quando plebs numerosa alacrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, et promissum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Hesperiæ Capricornus undæ;
Utrumque nostrûm incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens
Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextrâ levâsset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore semifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cùm perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrûm incredibili modo Consentit astrum.*] Sensus est: Etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus: at certè magna et incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo; quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum, istâ quidem efficiente cœlestium vi; sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator hoc loco videatur superâsse, Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Consentire dies, et ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contrà fulgendo, in horâ natali. Pers. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unâ.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devorâsse filios: hinc et aiunt sub ejus sidere genitos sævos et impios effici. Propertius et Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cùm populus frequens, &c.*] Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione et plausu, quando te post morbi periculum, meliùs habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Od. 20.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti subtraxit cùm *triste lignum* declinavi *ca in domini caput immerentis;* ut est in O hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum Dextrâ lev* Perieram, nisi subvenisset Faunus M amicus, et secundùm aliquos, idem Deus literatorum uterque patronus. De Me dictum jam non semel, maximè verò Od. 7. Porrò quod ruri beneficium, ser nempe salutem, accepit, bene refert ac sylvarumque Deum. Porrò dicitur F doctorum virorum *custos* ac tutor, vel c quòd studiosi secessum et quietem, ac li otium ruri conquirunt, et captant, quæ q in urbibus, ac inter populares strepitus nere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos M riales nuncupat: eò quòd illi clientes ha tur Mercurii. Hic enimvero disciplinar artium repertor asseritur à Diodoro Sicu 2. cap. 1. et lib. 1. cap. 2. inventor liter vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, med astronomiæ, denique interpretationis verb unde cognominatus Hermes. Idem af Plinius lib. 7. cap. 56. et Gellius. Me sacras esse linguas ob eloquentiam, Athenæus lib. 1. cap. 14. et lib. 15. c statuis Mercurii tanquam orationis et facu præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod e tatur Tullius ad Attic. ut observat Cas nus in citatum Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas victimas Jovi Servatori: ædem quoqu templum, quod æger vovisti, si convales jam voti reus, Saluti ædifica et persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] taurus aliæque id genus majores hostiæ c bantur; minores autem cæteris Diis. Horatius, non pro suâ præ Mæcenatis opul tenuitate, ut garriunt aliqui: sed more maj et ex solenni instituto scribit, et spondet F *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Ode 4.

Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare
Se poscat agnam sive malit hœdum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortunâ beatum esse: desipere eos qui luxui et avaritiæ student, mortis immemores.

Non ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ. Neque Attali

Nec ebur nec aurum splendet in laqueari ædium mearum: Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extremâ in Africâ excisis. Neque Attali

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab auctore; vel Euripideum, quòd eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: et scanditur hoc modo:

Nōn ĕ | būr nĕ | que āurĕ | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui constat Amphimacro, et duobus Iambis; hâc ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque āu | rĕūm.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis et unâ syllabâ: admisso locis imparibus Spondæo; et sic scanditur:

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmō | lăcū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes et divitias non possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent; at ea quæ paucorum sunt habeo: indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens, cuilibet me ostento et præfero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore et auro exornatas, marmore peregrino ædificatas et fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. sub init. *Nec domus argento fulgens, auroque renidens: Nec citharis reboant laquearia auratæque templa.*

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus, Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit; *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, objecit, quòd columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porrò his, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verùm enim è ligno potiùs Hymettio quàm è marmore crediderim: quanquam et ex lapide trabes extitisse clarè docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenem verò Thebaidis Syenites, quem antè Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratas.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas et densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius 36. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, et maximè occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullâve fraude et arte malâ invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem sanè respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior, Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regnique hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamum invasit, et principatum ac dominationem Asiæ obtinuit, Crassi à Romanis missi Prætoris fractis viribus et auctoritate. Post annos verò ferè quatuor debellatus à Perpennâ, moxque ab Aquilio Consulibus, planè extinctus est. Justin. lib. 36. sub finem: *In Asiâ Rex Attalus florentissimum et ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus fœdabat.....morbum ex solis fervore contraxit, et septimâ die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharistæ cujusdam filiâ genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide et Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis, ferox juvenis, urbes regibus parere consuetas partim solicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum....mox à Perpennâ domitus et captus.... Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

hæres incognitus regalem *potentiam* invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verùm fidelitas adest et copiosus ingenii fons: et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus admodum agro tantùm Sabino. Urgetur dies die: et novæ Lunæ properant deficere. Tu morti vicinus incidenda marmora

Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides et ingenî
Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil suprà
Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora

ANNOTATIONES.

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeò clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valdè exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operam.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque et Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum ..... laudatur Laconicum unde pretiosissimæ purpuræ.* Vide suprà Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides et ingenî Benigna vena est.*] Quòd si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen et facultatem.

10. *Benigna vena.*] Metaphora à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: designat optimè discendi scribendique facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, is invitâ Minervâ, invitis Apolline ac Musis, literarum studium capessit, hoc est, oleum et operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium.

Pauperemque dives Me petit.] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, tum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones, v. 404. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties verò Doctores et Sapientes à Principibus v honorati ac accersiti?

11. *Nihil suprà Deos lacesso.*] Ut tur quidquam præter ista, non im Deos precibus fatigo, non urgeo, non Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura si dare paratum ac *potentem*, nequaquam cesso, nec ampliora flagito, quàm q donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, qu beatus et contentus. Sic cupiditatem tur omnem ac libidinem, ut vocat Hanc ferocienti equo similem aiebat Phædro. Diogenes autem Cynicus *nium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista v Cic. lib. 9. Epist. 9. ad Varronem: scribit: *Metuo ne te fortè flagitent: e mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Sabinis, quo donatus sum à Mæcen me locupletem existimo, nec ab eo q ultrà peto, vel cupio. Vide lib. 3. C 1. ibique Annot. Item Epist. 16. init suam ipse villam describit Poëta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17. *Urget diem nox, et dies noctem.* Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. orbem nexa sunt universa. Fugiunt a tur. Diem nox premit, dies noctem. Autumnum desinit. Autumno Hyem quæ Vere compescitur. Omnia tran revertantur.* Sic ferè ad rem nostra siastes cap. 1. *Oritur sol et occidit, cum suum revertitur: ibique renasce per meridiem, et flectitur ad Aquilone* Pers. Sat. 5. v. 66. et seq.

16. *Novæque pergunt interire Lun* labuntur menses annique: novæ Lu plentur: tum decrescunt, ac intere sumque renascuntur, et crescunt, vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ætas et vita nostra. Tu tamen, O su ambitiose, quasi vitæ sit tibi secu immunitas à morte, insanas moliris tiones.

17. *Tu secanda marmora Locas.*] conducis sectores marmoris et sculpt

Locas sub ipsum funus, et sepulchri
Immemor struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urges
Summovere littora,
Parum locuples continente ripâ.
Quid, quòd usque proximos
Revellis agri terminos, et ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens Deos
Et uxor, et vir, sordidosque natos:
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinatâ
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris; nec satelles Orci

paciscaris: et tumuli oblitus ædificas: atque satagis extendere littus maris ad Baias frementis, non sat dives stabili terrâ. Quid *dicam*, quòd vicinos etiam agri limites removes, et clientium terminos transilis, *per* avaritiam? Ejicitur et maritus, et conjux portans in gremio Penates, et pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior paratâ sede Inferorum *omnia* absorbentium. Quid ampliùs quæris? Terra pariter inopi *sinum* aperit, atque principum filiis: neque Inferorum custos,

ANNOTATIONES.

redemptori negotium das secandorum marmorum, ad extruendas domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt et obstrepunt vehementer: quasi non sufficiat continens terra ad construendas ædes. Sallust. *Divitiæ profundunt in extruendo mari, et montibus æquandis.* Senec. Controvers. 5. *Maria summoventur projectis molibus.* Vide suprà Od. 15. init. ibique Annot. Item postea, lib. 3. Od. 1. v. 33. et Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, à Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter et Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuolo* et *di Napoli*; calentibus aquis ad sanitatem valdè utilibus, cœli temperie, amœno secessu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentiâ, perquam felix; ut etiam vitanda, velut occasio luxuriæ, dicatur à Senecâ ad Lucil. Epist. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loci debeatur licentia, magis luxuriæ solvitur. Non tantùm corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

23. *Quid, quòd usque proximos, &c.*] Quinetiam sacrilegâ ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ et religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eò constat graviorem esse, quòd post parentes et pupillos fidei tutelæque nostræ creditos proximum obtineant locum clientes, qui esse pariter in fidem patrociniumque nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius, lib. 5. cap. 13. et lex 22. xii. Tab. Hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus, et sacrilegum quidem, ex istâ Numæ Pompilii lege, quæ jubebat ut qui terminum exarâsset, ipse et boves Deo sacri fierent. Eódem pertinet, quòd Terminum Deum consecrabant colebantque veteres. Translator etiam terminorum damnatus lege divinâ noscitur, Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur cliens à te, et ad inopiam redactus abit cum uxore gemebundâ, sed religiosâ, quæ portat *in sinu Deos* familiares, pueroscue ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sanè condonarem, quòd quo jure, quâ injuriâ, divitias accumules. Verùm non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quàm quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quàm inopi. *Quid* ergo *ultrà tendis*, quàm sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus Pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Ode 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æschyl. Μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρων ἰρᾷ, *Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: Οὔτις ἄποινα δίδους θάνατον φύγοι. *Nemo*

hæres incognitus regale
tiam invasi. Nec clie
viles nent mihi purp
conicam. Verùm fid
et copiosus ingenii f
guum me opulent
Nihil præterea à
efflagito: neque a
majora posco, co
dum agro tantùr
getur dies die:
properant defi
vicinus incide

7. *Nec*
puras cli
divites
uxores
fectus,
narun
ditet
quis
Ma
dal
ni
n
vi

...us. Hic superbum
...Tantali
...: hic levare functum
...ibus,
...que non vocatus, audit.

...ONES.

...haron neque superbos veretur, im
et in Inferis coërcet. De Tantalo s
12. ad finem.

37. *Tantali Genus.*] Pelopem,
Agamemnonem, Orestem.

38. *Hic levare functum Pauper*
Idem ille pauperi præstò est; atque
et ærumnosâ defunctum vitâ ultro
cymbâ excipit, et transfert in sedes
Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit, *Mortem à*
mortalibus non esse supplicii causâ co
sed aut necessitatem Naturæ, aut la
miseriarum quietem esse.

40. *Vocatus, atque non vocatus.*]
ad Oraculum Lacedæmoniis redditu
λούμενος κ' ἄκλητος Θεὸς παρέστα
et non vocatus Deus aderit.

...ad
...avis
...erat,
...m ex-
...erit, is
...rei vicit
...Epist. 2.

...*us*
...*auro.*
... Hic ipse

ODE XIX.

...*canit aptiùs, quòd ejus Numine est plenu*

... BACCHUM in remotis carmina rupibus
... Vidi docentem (credite posteri)
... Nymphasque discentes: et aures

ANNOTATIONES.

...Ode 9. lib. 1.
...] Festum Poëtis
...poëticum esse,
...solemnem de-
...auctoresque sunt
...3. et Propert. lib. 4.
...et Apollo Deus idem
...Macrob. lib. 1. Satur-
...Eschyli Euripidisque
...Eschyl. Ἄπολλον,
...Euripid. Φιλόδαφνε,
...Εὔλυρε· sive quòd
...scribendis versibus in-
...
...*vivere carmina possunt,*
...*potoribus, &c.*
...docet, lib. 1. Epist. 19.
...hymnus est Ode hæc ele-
...probet *benignam in-*
...tur Poëta Ode supe-
...25. lib. 3. Et Propert.

...*rupibus.*] Longè à strepitu
...urbano, forensi. Nam
...*scribentis et otia quærunt.*

2. *Vidi docentem.*] Sic et apu
Eclog. 6. Silenus in antro à pueris N
que deprehensus petita dudum carm
dem pangit;

Satis est potuisse videri:
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas
Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ, noster amor, Libethrides,
carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acut
in acumen factas et formatas: tales
bere dicuntur Satyri; vel ad audiend
tas, paratas, avidas. Lucian. Οἱ δὲ
ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί.
ὦτα μέγαλα ὄρθια dicit habuisse
Bacchici exercitûs ducibus, *magnas aur*
Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Tris
Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem: et
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum g
ventus
Adsit; et attonito non taceare so
Vide lib. 1. Oden 1. De Satyris plura

...apripedum Satyrorum acutas.
..., recenti mens trepidat metu,
...enoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evœ: parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Pentheï
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis et exitium Lycurgi.

Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore nuper incusso agitatur animus, et ob repletum Baccho pectus, non sine gaudio conturbatur. Euhoë: indulge, Bacche, indulge, verendo thyrso formidande. Licet mihi cantare Bacchantes protervas, et vinum defluens, et lac copiosè manans, et mel ex cavatis arboribus stillans, celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum astris insertum; Pentheique domum gravi deturbatam casu, et Lycurgi Thracii mortem.

ANNOTATIONES.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë; ut doctiores aliqui volunt, quâ voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt. Juv. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cùm dicit Horatius, Euhoë.

Vide lib. 1. Oden 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poëta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitùs afflata, extra se posita et alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine insidente correptus de divino gaudet consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali se visitatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi Numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo, aliisque acciderat. Deprecatur et vehementiorem Dei agitationem, quâ de suâ sede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*] Quo tot adversarios perculisti ac perdidisti.

Thyrso.] Hasta erat hederis et pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuspis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poëta, vimque Numinis sentiens, rectè ait, fas sibi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes et protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverantia, pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, esse hanc prædicas: ego pervicaciam aio..... Tu addis quod vitio est: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] A θύω, *sacrifico, feror impetu quodam furibundo*, Thyades appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis et uberes, &c.*] Licet mihi referre et cantare patrata Baccho prodigia et miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hîc aliqui morem veterem Baccho seu Dionyso in spelæis sacrificandi vino, lacte, et melle. Sanè respexit, ea scribens, Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act. 3. in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberâsse, et mox inde prosiluisse aquæ fons; aliâ ferulam projiciente in terram, rivum Deus emisisse; quæ verò candidi potûs cupidæ fuerunt, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elicuisse: è thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillâsse.*

13. *Fas et beatæ conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam et Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tuæ.

Quomodo verò desertam à Theseo Ariadnem sibi in uxorem adoptârit Liber, coronamque in cœlum transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Desertæ et multa querenti
Amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Immisit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei Disjecta.*] Et hîc alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi subvertendum minatur Bacchus: Διαρτνάξαντος Βακχίου δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se Numinis concitavit, unde et ab ipsâ matre suâ Agave sociisque Bacchantibus discerptus, miserè periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre insaniâ et furore perculsum violentas ipsum sibi manus intulisse refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. et seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii, *non leni ruinâ*, id est, sævâ. Alii *non levi*, seu *lævi*, id est, asperâ.

16. *Thracis et exitium Lycurgi.*] Referam

Tu domas fluvios, et mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum *mulierum* capillos nodo serpentino citra periculum constringis, *vino* madens. Cùm *verò* scelerata Gigantum turma per sublime appeteret imperium *Jovis* patris *tui*, tu Rhœcum dejecisti leonis unguibus, ac terribili maxillâ: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: veruntamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit aureo

Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique malâ;
Quanquam choreis aptior et jocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

quoque vindicatum Bacchi Numen prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt: quales Pentheus, de quo mox; et Lycurgus, qui spreto illo pœnas luit, seu à Jove privatus oculis vitâque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam pravè committi videns, excidi vineta jussit omnia, vinumque aboleri: hinc porrò fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem crura sibi amputâsse, falce vinitoriâ. Hygin. et Plutarchus, aliter paulò, quòd nimirum in carcerem Bacchas et Satyros conjecisset. Lycurgo exitium accidisse narrant Apollodorus, lib. 3. et Euripides antea citatus, Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipenniferi sic sint malè pressa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumque novâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangem et Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen et Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primùm reluctati, postea verò domiti à Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolæmque Geten,
Persidaque, et latè spatiantem flumina Gangem,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impunè serpentes tractâsse; volunt alii alludi ad fabul Bacchus infans anguibus à Parcis cin tur qui nihil intulerint mali, sed o lamberint.

20. *Bistonidum.*] A Bistone sta lacu dicti Bistonii et Bistones Thraciæ Bistonides mulieres ibidem sacra Ba cientes. Est et Bistonia urbs prop hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu, cùm parentis, &c.*] Quin clarè à te in bello gesta celebrabo. Bacche, opem Jovi patri tuo egregi ramque navâsti, quando impiè tentâ gantes cœlum scandere montes mont ponendo. Tum siquidem assumpt specie, unguibus et dentibus dec Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, pr Leonis pelle indutum pugnâsse Bacch alii, leoninâque audaciâ: quod quides fabulosum. Diodor. verò pardorum usum refert.

25. *Quanquam choreis aptior, &c.* extitere Dionysi, inquit Diodor. Sic cap. 1. Prior senex promissâ barbâ, more. Alter juvenis, speciosior, et d Is Satyrorum saltatione, risu, et joco batur. Omnes etiam qui in exercitu exercerentur, immunes fecit. Hæc quibus mollities Bacchi notatur, qui Indiam duxerit exercitum mulierum torum hominum tripudiis et cantioni ram dantium. Lucian. in Dial. cu *Dionysus.* Diodor. cit. &c.

Aptior et jocis Ludoque dictus.] Huc quod vulgò circumfertur adagium: *Sin et Bacche friget Venus.*

27. *Idem Pacis eras mediusque bel* utrumque pariter seu ad pacem san seu ad bellum movendum paratus e modatus. Diodor. cit. loco; *Quidam ei formam attributam volunt, quonium et iracundos efficiat et hilares.* Medi pacisque, communem interpretatus s

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Inferos denique descendisti, Semelen vel, ut alii narrant, Ariadnen conjug

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, et recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

30 cornu insignem, movens caudam leviter, et regredientis pedes cruraque triplici linguâ et ore delinxit.

ANNOTATIONES.

reducturus, Cerberus ultro tuum Numen reveritus est, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam et pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde et tauro similem faciunt, quòd, perindè ut ille, bibaces sint iracundi, petulci: teste Athenæo, lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuisse olim; nec quòd, ex Diodoro lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm sacros Moysis libros haud Ethnicis auctoribus incognitos fuisse alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabulatores falsis Numinibus et heroibus suis affinxisse, sciolus quilibet vix ignorat. At cùm id abundè probet et ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otiosiùs inspiciamus et perscrutemur. Enimvero quanta et quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis! Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurdè jam protulerunt, occupâruntque. Bacchus inventor vini, vitesque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè veriùs Noacho vindicatur, Genes. cap. 9. v. 20. ubi et inebriatus ille et nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filio ludibrio habitus refertur; quæ ad Bacchum transtulere ferè omnia.

Bacchus in sylvis et rupibus Satyris et Musis, sic documenta varia tradidit Noachus post diluvium, devastatâ ac in solitudinem redactâ terrâ, et de cultu Dei præcepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus amnes et mare flexit; Noachus aquarum eluvionem arcâ evasit, superavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit: Noachus Chamo filio impiè se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius et arbiter extitit: Noachus sequester et conciliator Deum inter et homines, audire meruit: *Non erunt ultrà aquæ diluvii, ad delendum universam carnem:* item, *Ponam arcum meum in nubibus, eritque signum fœderis inter me et inter terram.* Genes. cap. 9. cit.

Quòd si Moysen, Josuen, et quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem propriè esse agnoscemus. Moyses in Monte Sinâ acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros et Nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid aliud quàm virga Moysis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non intelligat ficta, vel ex promissâ Hebræis terrâ lacte et melle manante; vel ex erutis è silice per Moysen aquis? Virga Moysis in serpentem versa, et sine damno apprehensa, serpens item æneus in deserto jussu Moysis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* et anguibus Baccharum *crines* implicandi *sine fraude* quidem et *coërcendi?* Jam domita Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis Marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moyse et Josue. *Disjecta* verò *Penthei tecta, Lycurgique* fatale *exitium*, adumbrant satis clarè urbes deletas, reges victos, gentesque fractas ab Israëlitis, Deo suffragante et opitulante. Denique Gigantes et potentes à seculo viri famosi, Genes. cap. 6. et monstra filiorum Enochi de genere giganteo, Num. cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Genes. cap. 11. gigantomachiam cœlique per arduum oppugnationem fabulosam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. et seq. legitur de cornutâ Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicuâ, ex consortio sermonis Domini, quam Israëlitæ non sine metu ac stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moysis in monte nebuloso dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cùm rursus viderunt Israëlitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum excepérunt.

ODE XX. AD MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper et ubique celebrem futuram.

Nec solitâ nec levi per aëra fluentem alâ vehar *ego* Poëta duplici formâ pollens. Nequaquam in terris manebo diutiús; invidiâque superior deseram civitates. Ego proles majorum inopum, ego quem appellas, Charissime, *O* Mæcenas, haud moriar, nec Stygiâ palude coërcebor. En modò tibiis increscunt pelles scabræ, atque in avem candidam transformor *secundùm* superiores *partes;* et plumæ tenues exoriuntur in brachiis et scapulis. Nunc ad littus Bospori frementis,

Non usitatâ nec tenui ferar
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiús: invidiâque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas
Dilecte, Mæcenas, obibo,
Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, et album mutor in alitem
Supernè, nascunturque læves
Per digitos humerosque plumæ.
Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bospori,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Non usitatâ, &c.*] Scaliger, lib. 9. Poët. Oden hanc ait *magni spiritûs, et tanto dignam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine et famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtis magna de se, nec omnino sine causâ, jactare solitis, succenseat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat et vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar Pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, et brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*] Alæ naturam, commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulò antè homo, jam verò cycnus: binâ formâ præditus, humanâ et cycneâ.

4. *Invidiâque major, &c.*] Plutarch. de Invidiâ et Odio: Ut sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge seduló: id est, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propensione, O Mæcenas, quâ me ignobilem et humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum nœniola erat:

Lugens te, mea vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mî candida margarita quæro, &

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id moriar, nec proinde in Inferis detin coërcebor. Ovid. cit.

Quâque patet domitis Romana potent
Ore legar populi; perque omnia sæcu
Si quid habent veri vatum præsagia

Vide suprà Ode 14. v. 8. De *Styge* di Ode 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] me transformari in cycnum: jamque biis, humanâ carne et cute spoliatis, cunt pelles asperæ, quales sunt in cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Py sententiâ loquitur Horatius. Aiebat tarum animas transire in canoras vicissim lusciniarum ac cycnorum anii tis immitti. Porrò cycnos, ut et P tutelâ esse Apollinis creditum est. Ur appellantur boni Poëtæ, mali autem comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *sine causâ Apollini dicati sunt; sed q divinationem habere videantur, quâ pr quid in morte boni sit, cum cantu et moriantur.* Virg. Eclog. 9.

.... Vare, tuum nomen.....
Cantantes sublime ferent ad sidera

Infrà noster de Pindaro, Ode lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id est, temerè violatum tentabo, velut Icaru pennas assumam fictitias et adscitit *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. O finem.

14. *Visam gementis littora Bosp* Barbaris etiam populis et regionibus cam; meaque poësis ad remotissin

Syrtesque Getulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, et querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

et Libycas Syrtes, regionesque Boreales pergam, *factus* avis canens suaviter, velocior *autem* Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit *aquas* Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, et querelas. Comprime ejulatus, et prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

partes celebris erit. De *Bosporo*, suprà Ode 13. v. 14.

Gementis.] Illîc enim horrendum stridet ac fremit mare, angusto coarctatum spatio, et ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 12. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes; de quâ lib. 1. Ode 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. Sitne verò fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimumque Septentrionem, quasi ultra Boreæ flatus et originem. Vide lib. 1. Oden 12. ad penultimam strophen annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxini Maris orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mingrelia.*

Qui dissimulat metum.] Istâ periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus.*

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per Synecdochen Marsos pro Italis ponit: vel potiùs illos præ cæteris nominat, quòd in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virg. Georg. 2. v. 167. Marsi Italiæ populi fuere, ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum; nomenque regiuncula conservat adhuc Marsi ducatûs titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Borysthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam suprà Ode 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Ode 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero, seu rege, seu fluvio, dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variâque instructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit et designat, apud quos facundiæ certamen erat: cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapidè fluens, ut suas non coinquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam à Sabaudiâ, Delphinatum à Bressiâ discernit; ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam et Vivarium: Occitaniam inter et Provinciam, ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Demum ostiis quinque Mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Aul. Gell. lib. 10. cap. 7.

21. *Absint inani funere næniæ, &c.*] Funus, velut inane; næniæ, luctus et querimonias, ut turpes viris; denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus; quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.] De his suprà Ode 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia:

Nec tumulum curo: sepelit Natura relictos.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranq ponstat felicitas.

Imperitum vulgus aversor atque amoveo. Obsecundate ore: Musarum *ego* antistes in- ODI profanum vulgus, et arceo: Favete linguis: carmina non priùs

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc odes hujus initio præstat Horatius. Nimirum quibus scribat, et quos lectores velit, uterque imperiosè statuit. Est igitur prima strophe velut procœmium gravissimi carminis gravissimè quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentia. Certè in hujus et sequentis libri carminibus potissimùm enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas.* Audiatur hîc Scaliger hypercritic. Tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est.* Et postea; *Sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua: tertia gravissima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις, *Loquar quibus fas est, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum et rude, utpote Musarum sacris haud initiatum. Solennis erat sacrorum formula, quam habet Virgil. Æn. 6. v. 258.

....*Procul, ô procul este, profani.*

Callimach. Ἐκὰς, ἐκὰς ἔστε βέβηλοι. In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate; et sumendæ voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, et arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum*, bene monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult. sic ait; *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne eam attingat, neve adeat profestum et profanum vulgus à ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Som lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis abs se abdicat, ac *velut profana ab ipso sacræ disputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in sacris o tata, quâ silentium imperabatur. nihil est, quo reverentiam numinis ap ampliùs liceat declarare, quàm profu taciturnitate atque attentione animi a quasi stupentis. Huc facit Psal. 6 Interpretatio sancti Hieronymi ex *Tibi silentium laus, Deus, in Sion.* phanes, *Linguis faveat omnis popu clauso: ædes enim ingressus est Musaru* Senec. de Vitâ Beat. c. 27. *Hoc verb vete linguis: non, ut plerique existi favore trahitur; sed imperatur silen ritè peragi sacrum possit, nullâ voce strepente.* Quæ postrema verba favent interpretantur; bene precamini; ca quidquam loquamini infaustum, et m nis. Cicero 1. De Divin. n. 102. *N Deorum voces Pythagoræi observaver etiam hominum, quæ vocant, omina. jores nostri, quia valere censebant, idcir bus rebus agendis, quod bonum, faustu natumque sit, præfabantur: rebusque quæ publicè fierent, ut faverent linguis, batur.* Festus: *Faventia bonam omi habet: nam præcones clamantes popul ficiis favere jubebant. Favere est bona*

Carmina non priùs audita.] Nova, scilicet, à nemine Latinorum hactenus, exactè facta. In hujus libri ultimâ Ode gloriatur, *Princeps Æolium carmen a deduxisse modos.*

Audita Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latiùs ordinet
Arbusta sulcis: hic generosior
Descendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium
Sit major. Æquâ lege Necessitas

auditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi potestatem habent suos in populos, ipsos autem in reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spatiosiùs disponat arbores scrobibus. Ille candidatus in campum Martium nobilior veniat. Iste virtutibus et existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus. At pari jure

ANNOTATIONES.

3. *Musarum Sacerdos.*] Bonus omnis Poëta Musarum et Apollinis antistes et Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo:

Necnon Threïcius longâ cum veste Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8. v. 23.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos,
Huc age cum citharâ carminibusque veni.

5. *Virginibus puerisque canto.*] Velut castis et docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic et in carmine sæculari ait à Sibyllis moneri, *Virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Ode 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: et quàm aberrent, qui supremâ potestate præditum censeant beatum, quòd ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cùm supra se Deos habeat æqui et iniqui vindices, et regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. 2. 5. 26. *Quasi tu nescias repentè, ut emoriantur humani Joves,* id est, Reges et Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis et Aaron.* Et Psal. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*] Sueton. Jul. Cæsar. cap. 6. *Est in genere et sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; et ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide L. 1. Od. 11. et 19; et Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatientis. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: et totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio: ex Homeri Iliad. 1. Ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *Superciliis annuit Saturnius,* id est, Jupiter; hinc et concussis comis cœlum concussisse ibidem dicitur. Quibus è versibus Phidias aiebat Jovis se Olympii simulachrum mirâ arte effinxisse. Plin. lib. 2. cap. 37. ita scribit: *Superciliis negamus, annuimus. Hæc maximè fastum indicant.* Ibid. *Frons severitatis index ut et clementiæ.* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi,* dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 26.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putâris, qui ingentibus prædiis, magistratibus, palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores, et nemini propterea mors parcit: omnes æquat, et pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Ode 1. &c.

Latiùs ordinet Arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior Descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quò ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

11. *Descendat.*] Erat campus ille inferior urbe in collibus ædificatâ. Adde quòd in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fusè de comitiis et de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque famâ Contendat.*] Alius accedat minùs fortasse domi nobilis, sed virtutum gloriâ conspicuus; et de eodem honore et magistratu capessendo adversùs alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam ostentet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehatur.

14. *Æquâ lege Necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim et vi cuncta perficit.*

magnos et parvos regit mors: quodlibet nomen urna complectitur et versat. Cui supra scleratum caput strictus gladius impendit, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ: nec soporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, et littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit *duntaxat* quod sufficit, *hunc* nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel Caprorum surgentium;

Sortitur insignes et imos:
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hœdi:

ANNOTATIONES.

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur et traduntur. Vide lib. 2. Oden 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quòd si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multò minùs tyrannica et per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto, collocatus est. Aderant unguenta et coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quòd jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de Finibus, et Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 59. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat l. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contrà viris somnus adest ultro suavis et placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus, frigus, umbram, et amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georgic. 2. v. 467.

At secura quies.....
Speluncæ, vivique lacus; ac frigid
.....mollesque sub arbore so
Non absunt.

24. *Tempe.*] Accusativus est plur trius generis. Nomen erat vallis amo in Thessaliâ, Peneo irrigatæ fluvio, Ossâ, Pelio, Olympo circundatæ. quibuslibet amœnis usurpari solet. l. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspi vento, qui *genitalis spiritus mundi* ap Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquino casu, ver inchoat, aperitque terras tem saluber. Favonius* Latinis à favend vendo: *Zephyrus Græcis nominat* ζωηφόρος, *vitam ferens.* Id. Plin. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris umbras,* ut canit Virgil. Eclog. 5. Qu omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &* parvo contentus agit, et necessaria ta siderat, is pecunias augendi parum longinquam negotiationem minimè adeóque maris pericula declinat; ne gitur valdè, si quando calamitatem aut agrorum sterilitas annonæ penuri hat. Senec. *Si ad naturam vives, num pauper: si ad opiniones, nunquam eris*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine hujus libri *Ægæos tumultus,* vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetu* turus sive Arctophylax, quòd Ursam ac velut custodiat, dicta constellatio, tempestates movet, præsertim cùm videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Prolog. v. 69. ubi sic loquens induci sidus:

Increpui hybernum, et fluctus movi m
Nam Arcturus signum omnium sæ
mum;
Vehemens sum exoriens; cùm occi
mentior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hœdorum*

Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt,
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. Sed timor et minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.
Quòd si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna

neque vineæ per grandinem percussæ, vel ager fallax, arboribus modò pluvias accusantibus, modò constellationes arva exurentes, modò frigoris sævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas sentiunt pisces. Illuc cæmenta sæpius immittit operum conductor cum servis, necnon possessor terram contemnens. At metus et formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem ære munitam deserit molesta solicitudo, imò equitanti assidet. Quòd si malè se habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec *vestis* purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum,

ANNOTATIONES.

enim duæ stellæ in sinistrâ manu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare: tum scilicet cùm Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georgic. 1. v. 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hædorumque dies servandi, &c.

30. *Fundusque mendax.*] Ager infructuosus, spemque et laborem agricolæ destituens, *Spem mentita seges*, ut ait Epist. ad Mæcen. Petronius ait similiter, *Fundos mendaces.* Et Psal. 32. *Fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore sterilitatem suam quasi excusante, tres ejus afferente causas, culpamque derivante vel in *aquas* et imbres nimios, quibus putrefactio generatur: vel *in torrentia agros sidera*, æstus nimirum et calores immoderatos, qui succum et humorem absumunt omnem; nam calor, qui ex humido et calido attemperatus est, fructum ac fœtum quemlibet producit et procreat: vel in asperitatem denique *hyemis*, et immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucret. 5. 214.

Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*] Invehitur modò in insanas substructiones, inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Ode 14. et 18. Item postea Ode 24. hujus libri. Petronius in Satyrico: c. 120.

..... *Aspice latè*
Luxuriam spoliorum, et censum in damna furentem.
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxis; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sall. Bell. Cat. c. 13. *Nam quid ea memorem, quæ nisi his qui vidêre, nemini credibilia sunt? à privatis compluribus subversos montes, maria constrata*, alii legunt, *constructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In exstructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabitâ, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari: excisæ rupes durissimi silicis: et campi montibus aggere æquati: et complanata fossuris montium juga incredibili quidem celeritate; cùm moræ culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi saxo lapidumque cæsorum frustis et fragmentis materiam in mare dejicit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus suo periculo, certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ Fastidiosus.*] Superbus et ambitiosus dominus fastidiens ædes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat

37. *Sed timor et minæ Scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives et luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves et triremes; sive equum inscendat, non effugiet usquam solicitudines et metus. Vide lib. 2. Od. 16.

41. *Quòd si dolentem nec, &c.*] Quòd si magnifica palatia, si vestes molles et nitidæ, si lautæ dapes, si odores et unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem, sed tranquillam et felicem, non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores et curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ et exornatæ basilicæ columnis è marmore Phrygio rubris insperso maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 13.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

et unguentum Persicum; quare celsas sedes construam postibus invidiam cientibus, et ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus nimiùm laboriosis?

Vitis, Achæmeniumque costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum et exquisitum è costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio;* proveniente in Persiâ, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidiæ expositis ob luxum et pompam. Sic lib. 2. Ode 10. dixit *aulam invidendam.* Et Martial. Spectac. Epigr. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] præ majoribus possessionibus curarum bus, præ basilicis atque divitiis Regur amem et colam prædiolum meum, in amœnâ situm valle, unde mihi quod s suppeditatur; et quo valdè contentus e tus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari et vi laboriosæ.

O amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam inopiam, atque bellicosos Parthos urgeat equitans telo formidabilis. Sub aperto cœlo degat etiam inter pericula. Illum è muris hostium

Angustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer
Condiscat, et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:
Vitamque sub dio, et trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hosticis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem et propositum in hâc Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solùm interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria,* inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta: *artes belli, artes pacis, religionem:* in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *disciplinam militarem:* in secundâ *virtutem,* quam *ad forum et campum refert;* in tertiâ denique *silentium, quod ad religionem.* Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice,* in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè;* quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur, toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatque in primis ferre *pauperiem,* quâ prisci inclaruere tum Romani cùm Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas,* inquit, *populo Romano imperium à primordio fundavit.* Et paulò antè, *Hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminondâ strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. et 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vitâ Phocionis; ubi Dux ille eximius Atheniensium refertur nudus semper fuisse pedibus cùm ruri tum militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. jocantes milites asperum et crudele frig guebant, ex eo quòd calceatus esset P Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . itemque Lycurgi, laboribus erudiunt ju tem, venando, currendo, esuriendo, si algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 2 Πενία μόνα τὰς τίχνας ἐγείρει· αὐτ μόχθοιο διδάσκαλος. *Paupertas sola ar citat: ipsa laboris magistra est.* Men Πενία γάρ ἐστιν ἡ τρόπων διδάσ *Paupertas morum est magistra.* Paupe contrario incommoda, si vacat et libe apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. et seq.

3. *Parthos feroces Vexet eques met hastâ.*] Equitando jaculandoque se val erceat, ut par evadat propulsandis R nominis hostibus, præcipuè verò Parthi tandi et sagittandi solertiâ pollentibus. Vi 1. Od. 8. De Parthis autem jam antè s

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, s bri, sub frigore, ut quamlibet aëris incl tiam æquo animo ferat, robusto corpor ferat. Lib. 1. Ode 1. *Sub Jove frigido.*

Trepidis agat In rebus.] Inter belli t tus, perpetuamque trepidationem verse fiat intrepidus impavidusque: nam, ex sophis, assuetis parum aut nihil move afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis, &c.*] E tractatus per prosopopœiam locus; in qu

Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo,
Suspiret: Eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum est pro patriâ mori.
Mors et fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidoque tergo.
Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit aut ponit secures

videns uxor regis præliantis, et grandior puella, ingemat: Heu! ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in *istum* leonem conflictu sævum, quem furor sanguinolentus agit in medias strages. Jucundum atque gloriosum est occumbere pro patriâ. Fugientem etiam hominem mors consectatur: nec indulget ignavis adolescentibus genu trementibus et dorsum *vertentibus*. Virtus turpem repulsam ignorat: puris honoribus decoratur: neque accipit vel deponit fasces ad voluntа-

ANNOTATIONES.

tutem Romanam facit exhibetque hosti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem è muris aspiciens Tyranni contrà pugnantis uxor aut filia, cum gemitu statim exclamet; Heu! de viro meo, vel sponso, conclamatum est, si in talem incidat adversarium. Hic enim in prælliis exercitatus: ille *rudis agminum*, scilicet instruendorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox et sævus quidquid objicitur, dejicit, et vastat: sponsus autem meus nihil par habet isti bellico ardori.

13. *Dulce et decorum est pro patriâ mori.*] Mortis pavorem et metum adimere etiam Poëta solers conatur, gloriam certam generosis, meticulosis autem nihilo seciùs instare exitium asseverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patriâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Ad Attic. lib. 8. Epist. 2. *Pro patriâ mori præclarum est.* Quam sententiam Tyrtæus carm. de virtute bellicâ non uno loco jactitat: occumbere pro patriâ *pulchrum est*, inquit: Καλόν ἐστι, *honorabile et splendidum*, τιμῆέν τε καὶ ἀγλαὸν, &c.

14. *Mors et fugacem persequitur virum.*] Per prolepsin diluit quod objici posset: satius esse fugâ saluti consulere, quàm se prædam instanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, stultum est et vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἐφῆκε καὶ τὸν φυγομάχον. Et Tyrtæus modò cit. sit: *Eum qui è prælio telisque sæpe elapsus est, domi à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus timidoque tergo.*] Huc revocari possunt et debent plures et variæ fugacium et delinquentium in bello punitiones, quas fusè refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.*] Hæc secunda pars est Odæ, in quâ Stoicè prorsus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; proprios in semet ipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contrà honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ sordibus contaminantur: abjectarum prensationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulsæ ignominiâ dehonestantur. Quot et quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulsæ nescia sordidæ.] Cato cùm peteret magistratum, repudiatus, populi judicium contempsit, aiebatque familiaribus perperam et incassum pudibundis, non sibi qui rectè petiisset, sed populo, qui malè judicâsset, ignominiosum illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beatè.* .....*Cùm sapiens et bonus vir suffragiis præteritur; populus à bono Consule potiùs, quàm ille à vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit, aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs fasces et secures extitisse, et pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri et supplicare noluit, coram socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni minimè plebem palpanti, imò ejus voluntatibus sæpe acriter et mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeò verum est quod canit Claudianus, Carm. xvii.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Attamen invitam blandè vestigat, et ultro
Ambit honor. Docuit toties à rure profectus
Lictor, et in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

..... *Jactantior Ancus,*
Nunc quoque jam nimiùm gaudens popularibus auris.

tem plebis faventis. Virtùs Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam *linquit*, alâ fugaci *assurgens*. Fidæ taciturnitati securum quoque constat præmium. Qui revelârit secreta mysteria Cereris, prohibebo ne sub eodem tecto maneat, *neve* cymbam levem impellat mecum. *Etenim* haud rarò Jupiter spretus innocentem scelerato junxit: et vix unquam flagitiosum fu-

Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
Cœtusque vulgares, et udam
Spernit humum fugiente pennâ.
Est et fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgârit arcanæ, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Rarò antecedentem scelestum

ANNOTATIONES.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] lis qui semper vivere digni forent, cùm urgente fati necessitate cedunt hâc vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Œt. v. 1943. Hercules de se ita jactat:

. . . . . *Virtus mihi*
In astra, et ipsos facit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aëra* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alis à naturâ donatis. Sic lib. 1. Ode 3. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *pennâ*, id est, alto spiritu et generoso, *udam spernit* et fugit *humum*, quasi cœnosam et lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est et fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Odes tertia, in quâ silentii laudationem agnoscit vulgus interpretum. Verùm non tam silentii religio, quàm religionis silentium, et sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imò ut Deorum cultum universè persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observârunt tum Parthenius tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ verò pœnas et mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniani fecerunt lenocinia sancta silentio magno soli taciturnitate cælestia.* Vide S. August. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fidelis tuta silentio Merces.] Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei co evulgando. Unde vindices perfidiæ merariæ loquacitatis Deos semper jac Servius in Georg. 1. sub finem scribit num in crucem actum, quòd urbis quod nefas erat nominari, enunciâsset. pides ait, *κόσμον σιγῆς στέφανον ἀνέ κακοῦ*, pulchram silentii coronam vi Et ex Simonide, *nulli unquam tacuiss nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de tate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &* quis arcana sacrorum Eleusinorum n revelârit, adeóque sancti silentii reli violaverit, ejusmodi hominem qui tant men admisit procul arcebo, ne, si contu lis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus religionis Diis. Itaque sub eodem tec nere, aut simul navigare, fugiam. P est: Cum viro scelesto ne viæ comes fi

Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὁλως ὁδοιπόρ

Æschyl. in Septem ad Thebas:

Ἦ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀ
Ναύτῃσι θερμοῖς ἐν κακουργίᾳ τινί
Ὤλεσεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γ

Ingrediens navim pius quispiam, nautis bitate ferventibus, cum hominum gente I visâ perit.

29. *Phaselum.*] Navis erat oblonga lox, quæ tam velis quàm remis agi p myoparoni non absimilis. Erat fluvia vigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur sua rura pha

Sæpe Diespiter, &c.] Diei pater, Jupiter iratus repertum cum nocente in tem simul plectit, et quasi participes ej improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. λάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀ ἐκαυρεῖ. *Sæpe civitas universa viri i pœnas luit.* In sacris etiam codicibus ob peccata in omnes exarsisse divina ultio l lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Ma Rex Judæ abominationes illas....ecce e ducam mala super Jerusalem et Judam, &*

31. *Rarò antecedentem, &c.*] Pœna *claudo*, id est, tardo *pede* gradiens, *scel* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, q

Deseruit pede Pœna claudo.

gientem dimisit punitio lento gressu *insequens.*

ANNOTATIONES.

vis ille fugâ evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio feruntur *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de serâ Dei vindictâ. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatem verò supplicii gravitate compensat.* Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13. v. 100.

Ut sit magna, tamen certè lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Trojâ.

JUSTUM et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux et vagus Hercules

Virum integrum et in sententiâ constantem de firmo proposito non dimovet vehementia civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici *maris* procellosi, nec potens dextra Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta *compages*, intrepidum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux, et errabundus Hercules,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Justum et tenacem, &c.*] *Non usitatâ profectò nec tenui pennâ* hæc Ode scripta est, in quâ cæco velut impetu fertur vates, ac certè divino: divino, inquam, ubi graves prorsus ac sublimes sunt cùm res, tum dictio: cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri justi laudatione subitò digressus, longiúsque evagatus ad carnenda Trojæ fata prorumpit; ipse *propositi* parum tenax, ac immemor sui ad Pisones v. 242. moniti, quod ibi præcipit:

. . . . Tantum series juncturaque pollet!

Quid ergo navus Poëta? Quid interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem verò et propositum Odes satis abstrusum minimè scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis à præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in summâ suâ felicitate Romani tunc fortasse moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Faber, non in paucis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam omnino vero similem, pulchram sanè protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæsar Ilium migrare, eóque Imperii opes transferre cogitaverat. Atque ne Augustus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum est; quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque solerter quidem, obliquè et arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites?* verba Tribuni solemnia: *Volumus, jubemusque*, populi legem sancientis.

3. *Non vultus instantis tyranni.*] Ita *Q. Scævola truculentiùs sibi minitanti Syllæ; Licèt, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circumsedisti, ostentes, licèt mortem miniteris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium à quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vide exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 2. cap. 8.

4. *Auster Dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Ode 3.

. . Nec timuit præcipitem Africum
. . . . nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorundam opinionem, cœlum constare lapidibus, et aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 5. Diog. Laert. lib. 2. in Anaxagorâ. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc responderunt, ne cadente cœlo opprimerentur. Quint. Curt. Est et proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat?*

9. *Hâc arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate, et constantiâ heroës immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Ode 12.

ædes ad ignitas ascendit: inter quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Istâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos concilium habentes dicente rem jucundam: Funestus *(dixit)* et flagitiosus arbiter, et barbara fœmina in favillas redegit Trojam, mihi et pudicæ Palladi, cum plebe et rege fallaci addictam, ex quo *tempore* Laomedon numina de-

Innixus arces attigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocutâ consiliantibus
Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestusque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ,

ANNOTATIONES.

Vagus Hercules.] Qui varias Orbis regiones peragravit, et multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum sideribus micans et ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cùm in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. Antea tamen quoque, sed per adulationem, in Virgilio appellatus deus, Eclogâ 1.

.... Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quò respexisse Horatium non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hâc te merentem, Bacche, &c.*] Istâ pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti naturâ suâ indociles. Tigres ebriosorum feritatem optimè designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quòd nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat et cicuretur.

15. *Hâc Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeóque infernales effugit lacus. Vide Cic. de Leg. l. 1. n. 3. Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
..... Quirites
.....
Tura ferant: placentque novum pia turba Quirinum.
.....
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocutâ consiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum concilio elocutâ rem Martî aliisque gratam; scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accenseatur Romulus, quòd graves iras adversùs Trojanos eorumque posteros Paridis causâ dudu ceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de endo in cœlum Romulo, deque fato Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epi *Difficili ad consiliandum legatione.* Tacit. Histor. 2. *Rediere omnes Bo consiliaturi.*

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi indicat geminatio vocis, veteremque ir primit. Porrò sicut à Troë rege T Troas; sic ab Ilo ejus filio Ilium et nomen sortiti sunt; cùm hic eam am urbem, quam priores condiderant reg exornârant.

19. *Fatalis incestusque judex, &c.*] inquit Juno, perdidit Paris inter Deas chritudine contendentes, malo suo pa *fato, judex* electus, cùm, Junone et posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.] Qui Helenam Menelai con violatâ hospitii sanctitate, *rapuit.* Vid Ode 15.

20. *Et mulier peregrina vertit In pul* Helena Spartana, à Paride è Græciâ in glam abducta, causa fuit, cur Græci in ulturi conjurârint in Trojanos, Trojan cennali bello captam ferro flammâque târint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hic de prima excidii Trojani origo, nimirun Laomedontis patris Priami. Is enim muros ædificans, Neptuni et Apollini usus eos *mercede pactâ* defraudavit. piter offensus regni istius perniciem et decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locun rex ille, cùm extruendis urbi muris v randis pecunia deesset, Deorum istor sauros accepit, repositurum sacramento ligans. Quod tamen postea minimè p Homer. Iliad. 21. paulò ante finem.

22. *Mihi Castæque damnatum Minerv* Addictum, damnatum, traditum ad qua que perniciem in ultionem injuriæ judi ridis nobis illatæ. Loquitur Horatius e

Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes; nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion
Romamque pontus; quâlibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridisque busto

fraudavit promisso stipendio. Non ampliùs mœchæ Lacedæmoniæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris; quievitque bellum nostris discordiis protractum. *Ergo* etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium splendens, bibere nectaris liquores, atque numinum felici numero accenseri. Dummodo Trojam inter et Romam ingens mare fremat, quâcumque in regione imperent fortunati extorres. Modò super sepulchrum Priami et Paridis

ANNOTATIONES.

Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere, consuetorum.

24. *Cum populo et duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. modò cit. Neptunus Apollini exprobrat, quòd pro Trojanis fœdifragis militat, immemor superbiæ et injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolvisset, sed etiam minas sibi et Diis intendisset. Virg. Æneid. 5. v. 810.

Cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ splendet, &c.*] Non vivit ampliùs Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant, Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus Bellum resedit.*] Tandemque finitum est illud bellum quod nostris erat discordiis ad annos decem productum et dilatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*] Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epist. 2. *Marcelli impetus resederunt, non inertiâ, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *Timor animi resedit.* Tit. Liv. *Postquam iræ resedissent.*

Protinus et graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, et Marti concedam, ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus verò *nepos* eò mihi *invisus* quòd è stirpe Trojanâ sit, matre scilicet Iliâ, seu Rheâ Numitoris filiâ, Vestæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . Donec Regina Sacerdos
Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum.

At cit. modò Æneid. 1. v. 213. Veneri prædicit Jupiter meliora, et sic spondet:

. . . . . Quin aspera Juno,
Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœlesti cibo potuque, adeóque immortalitate frui; Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar et ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum concilium:* ubi facetè et lepidè nectar et ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut non jam constet sextarius: unde et statuitur animadvertendum in falsò ascriptos, et nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis Ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus stabilis *Immotusque manens quæ cuncta moveri.* Virg. Æneid. 4. 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter et Romam magnum interfluat mare, quo Romani à restituendâ Trojâ repetendâque vetere patriâ deterreantur, arceanturque: *quâlibet in* orbis *parte* sint *beati;* quin et *regnent*, ac dominentur; at *exulent* procul à regione et solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*] Modò tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascendis idoneum;

greges lasciviant, et belluæ illæsæ fœtus *suos* abscondant, stabile floreat Capitolium, et Roma bellicosa leges imponat victis Medis. *Illa* formidabilis procul ad extremas *orbis* partes famam propaget; *sive* ubi mare interfusum separat Europam ab Africâ; *sive* ubi Nilus intumescens agros perfundit: generosior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs positum, dum terra contegit; quàm addicendo *illud* usui hominum, manu quodlibet sanctum deprædante. Quisquis mundi finis impedivit,

Insultet armentum et catulos feræ
Celent inultæ; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, et sic meliùs situm,
Cùm terra celat, spernere fortior,
Quàm cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obstitit,

ANNOTATIONES.

sit et lustrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti et educare queant sine ullo metu. Eâ conditione *stet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis;* ad Occidentem Hispanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris, *quà tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò statim mittebant viros, qui jus et leges præscriberent.

Medis.] Id est Parthis, ut jam non semel annotavi.

46. *Quà medius liquor Secernit Europen ab Afro.*] Ad fretum usque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occasu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro: scissis Calpe et Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur et Hispaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. Deorum 1. n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, et cùm totâ æstate obrutam, oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque et oblimatos agros ad serendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta et ardentia, immenso longitudinis spatio ambulans.. observatum est, prout in Mauritaniâ nives imbresve satiaverint, ita Nilum increscere.... Africam ab Æthiopiâ dispescens, feris et belluis frequens ..medios Æthiopas secat.... Insulas innumeras spargit.... certis diebus auctu magno per totam spatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Causas incrementi varias prodidere.... incipit crescere Lunâ novâ, quæcunque post solstitium est, sensim modicéque, Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Residit in Virgine, iisdem quibus accrevit modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Libræ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardiùs recedendo.... in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus: in tredecim esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, principe, &c.* Nili aquas laudant Arist. &c. originem nuper inquisivit Isaacus V De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. n lib. 4. A. Gell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ord Roma fortior spernendo aurum, quod è nondum erutum est, quàm illud inde er et ad usum fabricando, nummosque cu De contemptu divitiarum apud priscos nos usitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. Curio, Fabricio, Camillo, aliisque dixin 1. ad Od. 12. et alibi.

Sic meliùs situm, Cùm terra celat. quòd raptoribus non est expositum, du in visceribus terræ; seu potiùs, quò avaritiam et cupiditatem non accendat, scelus impellat, aut ad explendas libidi mitem præbeat et facultatem. Ovid. Me 140.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum

51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem infe tallis videtur, cùm è terræ visceribus huntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] hoc sensu potest accipi: vel quòd à R spernatur aurum, cujus rapiendi cau sacris parcunt homines: vel quòd ipsi R prisci nempe, fortiores et nobiliores auru temnendo se præbuerint, quàm posteri exteris nationibus devictis auferendo etiam è templis ac pretiosa quælibet or ta vi armorum et jure belli diripiendo. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio amiculum aureum, addito etiam l quòd æstate gravius hyeme frigidius Val. Maxim. l. 1. ext. 3.

53. *Quicumque mundi terminus obstit* Si quis antè orbis angulus Romanis h tuit, deinceps pateat, eóque victricia i arma; seu ad Zonam torridam, ubi *chantur ignes,* sævitque æstus: seu ad polos, ubi *nebulæ,* glacies, caligo pe *pluvii rores,* imbres. Vid. lib. 1. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro in et aquis pluviis.

Hunc tangat armis; visere gestiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne nimiùm pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.

hunc bello obtineat, cupiens investigare, quo loco æstus, quo nubila et imbres sæviant. Verùm fata sancio Romanis militiâ inclytis, eâ conditione, ut, non plùs quàm fas est pii, neve opibus innixi, satagant antiquæ Trojæ domos instaurare. *Namque* sors Trojæ resurgens infaustis auspiciis repetetur casu iterum luctuoso, triumphantis exercitûs ductrice me Jovis uxore et sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur favente Apolline, ter *quoque* diruta prosternantur à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ ista minimè congruunt.

ANNOTATIONES.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, et tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantùm lege, ne præposterâ moti pietate in patriam avorum suorum Trojam, ejus muros et *tecta velint reparare*, neve suis opibus ac *rebus* prosperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis et *alite lugubri* faxint: enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja, quamvis *muris aheneis, auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum coloniâ, *Ilium in Italiam portans victosque Penates*, Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt non semel; nam deletum à C. Fimbriâ Cinnæ legato, Ilium restaurârunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienses quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit, recitatâ vetere epistolâ Græcâ Senatûs Populique Romani Seleuco Regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ ave*, lib. 1. Ode 15. Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis et sorore.*] Virgil. Æneid. 1. v. 50.

Ast ego, quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *ætherem Jovem, id est, ignem volunt intelligi, Junonem verò aërem: et quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: et quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen traditum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Aër, ut Stoici disputant, interjectus inter mare et cœlum Junonis nomine consecratur; quæ est soror et conjux Jovis; quòd et similitudo est ætheris, et cum eo summa conjunctio. Effœmindrunt autem eum, Junonique tribuerunt, quòd nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima; hinc illud*,

Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poëtæ sunt mutuati ab Arato, qui de sideribus locuturus à Cœlo, in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno et soror ejus et conjux vocatur. Est autem Juno aër, dicitur que soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aër est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impensè Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam, *ductore.*

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis, postea à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut antè annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quòd ipsa præcipuè Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps et caput erat. In eâ sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux et Imperator. Virg. Æneid. 1. v. 27.

. . . . Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant et ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa verò Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*] Egregiè se Poëta comprimit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum

Quò pergis, ô Musa? Cessa audax Deorum verba narrare, atque humili carmine diminuere grandia.

Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Et Pindarus alliique res quasque grave graviter cecinerunt. Verùm bellè Ho tum desinit, cùm ultrà vix sine offe Augusti progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper et ubique fuisse, gratus profit

O Princeps Calliope, veni ex Olympo; et cantionem longiorem cane fistulâ, sive placet magis, voce clarâ, vel chordis vel lyrâ Apollinis. *An* auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire et *cernere illam* ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me puerum defessum

Descende cœlo, et dic age tibiâ,
Regina, longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imò et continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraque, id verò potissimum, quòd redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hanc ejus Principis moderationem et clementiam extollit egregiè: eóque duntaxat spectâsse non immeritò videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis et solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*: pariter et Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò 2. in cœlo domos habere scribit:

Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter:

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide et Macrob. in Som. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. Ἁπάσων προφερεστάτη, *Omnium excellentissima*, Βασιλεῦσιν ὁπηδεῖ, *Reges comitatur*. Diod. Sicul. lib. 3. cap. 1. *Musis nomina, cuique à proprio munere tributa sunt. Clio propter gloriam, &c. . . . . Calliopen quòd cantûs suavitate cæteris antecedens magni ab auditoribus æstimatur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è longioribus. Vide A. Gell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istis constat exerceturque Musica, voce, lyrâ De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. C

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O a an mecum auditis Calliopen canentem, m jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sanè mam præstat ardor poëticus iis, qui div facultate sunt donati.

6. *Audire, et videor pios Errare per* Veluti præsentiam numinis sentiat, atq thusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè lo lubra statuebant veteres; ibique Deos bant libentiùs habitare, ubi quies et sile ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium i tatem labefactarent; ubi *Sapientiæ C sium, ubi mores bene instituuntur, et ar rorum diriguntur.* Hæc enim solitudo ex Plutarcho.

8. *Quos et aquæ subeunt et auræ.*] entes aquæ, et aspirantes seu perflante ac Zephyri amœnos faciunt in primis l

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe m interpretibus crucem fixit hactenus. quò referenda vox *fabulosæ?* Deind ait Poëta de *Vulture Appulo, extra Ap* Quod primum spectat: sunt qui Apuli fabulosam velint, ac de insulis etian medeis Apuliæ proximis meras ipsi texunt. Quidam nutricem Horatii A vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, niscuntur, nec cudere se anile figmentu vertunt. Verùm enim, an palumbes restat) fabulosas dicat poëta, quando

Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo fatigatumque somno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texêre: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti,
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacrâ
Lauroque collatâque myrto,
Non sine Diis animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Prænestе, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non extinxit arbor,

ludendo, somnoque *oppressum* celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis *meæ*: quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot sublimis Acherontiæ domos incolunt, et Bantiæ campos, agrosque opimos Ferenti depressi, quo pacto somnum caperem securo corpore à nigris viperis atque ursis: quâ *etiam* ratione contectus essem sacratâ lauro et myrto congestâ, puerulus *ego* non sine numinum *tutelâ* impavidus. Vester, ô Musæ, vester *sum*; seu vehor ad Sabinos asperos; sive algidum Prænestе, seu declive Tibur, seu Baias amœnas *adire* libuerit. Vestros fontes et choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda,

ANNOTATIONES.

verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspes fabulosus*, lib. 1. Ode 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus*: nimirum quòd de illis valdè multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim verò poëtæ. Sic palumbes curruì Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, ministras faciunt.

Vulture in Appulo, Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum et Venusia Horatii patria et *altrix*. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta, ibique obdormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente et pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texêre.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abundè expertus sum.

Palumbes.] Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia, oppidum est Apuliæ in Lucaniæ confinio, pascuis abundans, Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit, inter Venusiam et Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, quî fieret, ut puer ego dormirem tutus illîc cùm à viperarum venenis, tum et ab ursorum voracitate. Quo etiam præsagio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illinc autem ostensum est Poëtam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sine Diis.*] Pindar. Pyth. Ode 5. *οὐ θεῶν ἄτερ.* Virg. *Non sine numine Divûm.* Sallust. *Tanta repentè mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Suprà, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Prænestе.*] Latii oppidum frigidas habens et salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. et 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata, lib. 2. Ode 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestrâ et patrocinio quoties salvus fui? Primò non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti et Cassii ad Philippos urbem Thessaliæ, lib. 2. Ode 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* propè *illapsa*, de quâ lib. 2. Ode 13. et 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cùm à Philippensi bello redirem in Italiam, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci, ad promontorium Lucaniæ, nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illîc merso, quod mari Siculo profunditur.

neque Palinurus *in* mari Siciliæ. Quandocunque mihi vos aderitis, ultro Bosporum æstuosum navigabo, et peragrabo sicca sabula finium Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini *potu* gaudentes: Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis *in* specu Pierio, quando fatigatas bello turmas *in* urbibus collocavit.

Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo, et arentes arenas
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.

ANNOTATIONES.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus, nihil est quod usquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope et præsidio.

30. *Insanientem Bosporum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias, lib. 2. Ode 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades, insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos: nam veteribus quælibet regionum et agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas et ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ, Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quòd si placet Assyriam poni pro Syriâ, hæc certè ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5. cap. 12. *Juxtà Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, et pluribus distincta nominibus.... Assyria antè dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt; sicut apud Tauricæ regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Taurid.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani, Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus et Scythis, quod spectat ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *Pulte aluntur, et crudâ etiam farinâ, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admisto.* Virg. Georg. 3. v. 460.

——— *Inter*
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Martial. Spectac. 3. n. 4.

Venit et epoto Sarmata pastus equo.
Sil. Italic. lib. 3. 360.

Nec, qui Massagetem monstrans ferit
rentem,
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, ven

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ p
de quibus lib. 2. Ode 9. et 20. Virgil.
8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim f
(vernac. *Don*), inter Europam et Asia
tem celeberrimum. Lucan. lib. 3. v. 2

—— *Vertice lapsus*
Riphæo, Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque et terminus i
Europæ, mediæ dirimens confinia terr

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos eti
Musæ, Augustum Cæsarem, post belli
bores, recreatis cantionibus vestris ac
poëticis; *in antro Pierio*, secessu et
berali.

Militiâ simul Fessas cohortes abdidit o
Cùm in urbibus copias, hyemandi cau
in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His
alludi volunt ad id quod refertur A
quietem optâsse et vacationem à Re
petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 2
potiùs notatur Augusti consuetudo per
vacandi literarum studio, ingenii delici
minum scriptioni. Sueton. Octav. c
Eloquentiam studiaque liberalia ab æta
et cupidè et laboriosissimè exercuit, &c.
Multa varii generis prosâ oratione comp
Poëticam summatim attigit. Unus lib
scriptus ab eo hexametris versibus, cuju
gumentum, et titulus est, Sicilia. *Ext*
æquè modicus Epigrammatum, quæ ferè
balnei meditabatur. Tragœdiam magno
exorsus, non succedente stylo abolevit. D
illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pieru
est Thessaliæ, Musis sacer. Inde Pieri
dictæ sunt, et quicquid ad eas pertinet
vocari, notum est ac tritum. Cicero
turâ Deorum, à Pierio patre nomen d

Vos lene consilium et datis, et dato
Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi
Fidens juventus, horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

Vos mansuetum animum et donatis, et donato benignæ lætamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem misso fulmine profligârit *is*, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mœstasque regiones, Deosque et homines solus gubernat potestate legitimâ. Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes, lacertis confisi, et fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso.

ANNOTATIONES.

at Pomp. Festus à dicto monte, cujus amœnitas et solitudo opportuna est et grata studiosis.

41. *Vos lene consilium et datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem et lenitatem instituant, dictæ. Sueton. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt, &c.* Vide cap. seq. ibid. Erga literatos et ingeniosos benignitate ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui seculi modis omnibus fovit. Recitantes et benignè et patienter audivit, &c.*

Consilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ: sic et postea Ode 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. modò citatus.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè petet per Jovem designari Augustum, per Titanas et Gigantes omnes Augusti adversarios, quibus sublatis ac virtute domitis, rerum potitus est. Mirè verò Augusto blanditur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam; Bruto verò et Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porrò ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios Gigantes qui Deos lacessere ausi, Jovemque cœlo pellere moliti sunt; quasi patris ulciscendi causâ, cujus hæreditario jure cœli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. et 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

— Genus antiquum terræ, Titania pubes
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. scribit Cœlum è Titæâ uxore decem et septem filios procreâsse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes à matre Titanas appellâsse.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quàm hominum impiam quandam gentem, Deos negantem; et ideo existimatam Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Horum pedes in draconum columina desinebant, quod significabat nihil eos rectum, nihil superbum cogitâsse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Ode 34. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi verò jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia.* Imò Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, et orbem hunc, seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divosque mortalesque turmas regit unus*, scilicet Jupiter. Virgil. Æn. 1. 65.

— Divûm pater, atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris:* ut est lib. 2. Ode 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. lib. 5. v. 321.

Emissumque imâ de sede Typhœa terræ
Cœlitibus fecisse metum; cunctosque dedisse
Terga fugæ: donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus, horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

—— Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere Cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum et Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. Sed Gigantes omnes eodem patre, vel eâdem matre genitos, adeóque fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum rescindere fratres
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter Pater extructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo et Ossa

Verùm quid Typhon, et fortis Mimas, vel quid Porphyrion staturâ terribili, quid Rhœcus, et Enceladus eradicatas arbores torquere nisus, valeant adversùs crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hâc parte certabat ardens Vulcanus, et domina Juno, necnon Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii *fontis* aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora et silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius *hinc dictus*. Robur sine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad amplius; vires *autem* quodlibet scelus machinantes aversantur. Dicta mea manifestè comprobat Gyas cen-

Sed quid Typhoëus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos, qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit suâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus; îdem odere vires
Omne nefas animo moventes.
Testis mearum centimanus Gyas

ANNOTATIONES.

contiguus. *Olympus* Thessaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro cœlo ponitur sæpius apud Poëtas. Sunt et alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoëus.*] Quid Gigantum vis, insolentiâ, temeritas, adversùs Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus*. Τυφώευς, qui et Τυφὼς vel Τυφὼν, à τύφος *arrogantia*, duplici fuisse naturâ, humanâ et ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. 1. et à Jove percussus, eminùs quidem fulmine, cominùs autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos nisus dicitur apud Claudianum: at ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ subjectus Sil. Ital. lib. 12. v. 147.

Apparet Prochyte sævum sortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyrion statu.*] Ingenti staturâ insolens et minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is et *Rhœtus*, lib. 2. Ode 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret; omnium Gigantum maximus fuisse perhibetur. De eo postea ad voces, *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comitem, et præsidium, sine quo ipsa parùm valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Ode 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus; avidus*, seu, quòd ignis omnia corripiat et depascatur; seu quòd ille pugnæ avidus, præliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastor. 6. *Si torus in pretio est, dicor matrona Ton*

Et Nunquam humeris positurus arcum Apollo pharetrâ semper et arcu insti quæ sunt ejus arma et insignia, de quibu Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cu fons Castalius ad radices Parnassi. Lib. 4.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crin

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] S erat Phœbo delubrum in silvâ Lyciæ Minoris provinciæ, cujus civitas insignis in quâ et ille præcipuè colebatur, et edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen isse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*] Ap lum insulam et Cynthi montis nemora, Apollo fertur: sexque ibi mensibus æsti responsa dabat; sex autem hyemalibus Pataram, teste Servio. Ovid. de Arte A 2. v. 80.

.... *Clario Delos amata Deo.*

65. *Vis consilî expers mole ruit suâ.*] quantum fuerit, nisi consilio et prudenti peretur et regatur, parùm juvat aut p quin potiùs ut plurimum nocet, ex Eur

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βί

Sic Bruti virtus et Cassii Romanæ juv ac nobilitatis delectu et robore quamvis ad irritum cecidit, quia consilio caruere, illi clade et ruinâ totam propè rempu implicuere. Contrà Augusti virtutem sa temperatam Dii provexere ad Romani Imperii, et ad orbis universi dominat Ipsi verò Dii omnibus iis adversantur, fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frat ipse Briareus, aut Gigantum quispiam a tara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2.

Sententiarum notus, et integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris Terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

tum manus habens, *pariter* et Orion oppugnator castæ Dianæ *hujus* Virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægrè fert; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam; neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex oppositus; amantem *verò* Pirithoum trecenta coërcent vincula.

ANNOTATIONES.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. et lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris Terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, Terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde et in ultionem suique doloris qualecunque solatium, Famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretâ: Prochytâ Mimas ex Silio antè cit. vel Typhœus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhoëus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hâc: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis:
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. 346.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: et magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhœa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe:
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quo resupinus arenas
Ejectat, flammasque fero vomit ore Typhœus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum, pallore et nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis supposita ore prorumpens absumit eum montem: adeóque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quòd Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Oden 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis et nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere et sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, frugalitas à fruge..nequitia ab eo quod ne quidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur,* Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Græci dicunt ἀκόλαστον, libidinosum; vel μιαρὸν, scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

Cœlo tonantem credidimus Jovem

Non dubitavimus Jovem

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in cœlo regnare; sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitavit inter numina recensere, et colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam et infractam. Porrò quas gentes et quot Augustus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

cœlo dominari, quando intonuit; et Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio *Romano* Britannis, et Persis terribilibus. *Ergo*ne Crassi miles uxoris peregrinæ vir infamis extitit? Etiam*ne*

Regnare: præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbarâ
Turpis maritus vixit? Et hostium
(Proh Curia, inversique mores!)

ANNOTATIONES.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quòd tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem consecravit liberatus periculo, cùm expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque prælucentem exanimâsset.* Lucan. lib. 3. v. 319.

.....Per fulmina tantùm
Sciret adhuc solum cœlo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm sed et ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *Pleræque provinciarum templa et aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem contigerat.* Id factum Pergami in Asiâ, Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio lib. 51. Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse *Intactus Britannus*, Epod. 7. et *post Divum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt: quâ impetratâ Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam propè totam addixerunt. Testis Strabo, lib. 4. *Οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον*, &c. Alii; quòd per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Oden 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: meliùs alii ob Crassi gravissimam certè cladem, de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur sine dubio, dicuntur subacti, quòd *Armeniam vindicanti Augusto facilè cesserunt: obsides obtulerunt.* Jus creandi regis permiserunt: adempta denique M. Crasso et M. Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor, &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Ode 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusti Monar *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar c se exercitum duceret, captivos ad eum re et signa militaria, quæ à Crasso accep quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quòc labore recuperâsset ea, quæ alii magnis p amisissent: ob eam causam sacra fecit, sedens in equo urbem ingressus est. Tun dabatur, quòd sibi nihil præterea acquire esse putaret...cùm esset autem in Asiâ, r que et principatus partim aliis confirm partim ad alios transtulisset, condemnati busdam regibus, nonnullis etiam laudatis in amicitiam receptis, quàm plurimæ lega ad eum venerunt, &c.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbarâ,* Auget Poëta invidiam ac turpitudinem siani exercitûs, ut hinc majorem paret Au gloriam, qui dedecus illud absterserit, ec cendo qui antea victores, et *Clade Cra altiùs animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. (exinde Romanis formidabiles: ut dixi ad Oden 19. cit.

Crassi.] Luc. Flor. lib. 3. cap. 11. C *tas Consulis Crassi, dum Parthico inhiat undecim strage legionum et ipsius capite tata est...Filium ducis penè in conspectu telis operuere hostes. Reliquiæ infelicis citûs, quò quemque rapuit fuga, in Arm Ciliciam, Syriamque distractæ, vix n cladis retulerunt. Caput ejus recisu dextrâ manu ad Regem reportatum, l fuit, nec indigné. Aurum enim liquid rictum oris infusum est; ut cujus animus auri cupiditate, ejus etiam mortuum et e. corpus auro ureretur.*

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit eâ nimirum clade Romani exercitûs ad millia desiderati sunt, ad decem verò capti, turpitudine barbararum conjugum redemerunt, imò et consueverunt cum h soceris, et in eorum castris militârunt. A lib. 2. de bello Parthico: Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim ma nium est inter cives tantùm, sic Juris eo præterea turpitudo, quòd uxores d filias Parthorum, qui inter Assyrios, ac Persas obscurissimi: quique Scythar rebantur exules ac profugi, quod sonat v lum; denique, quòd conscripti in eorun citu, qui totus penè è servis constaret. et cùm M. Antonio occurrissent milli thorum equitum quinquaginta; quadri ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*] O

Consenuit socerorum in arvis,
Sub rege Medo, Marsus et Appulus,
Anciliorum, nominis, et togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove et urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, et arma
Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, et arva

Marsus et Appulus in agris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, et perennis Vestæ immemor, stante Jove et civitate Romanâ? O Senatus, et corrupti mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cùm refragatus est ignominiosis legibus et exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire *sinerentur* sine miseratione. Ego, inquit *ille*, templis Carthaginiensibus appensa conspexi vexilla *Romana*, atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium *Romanorum* conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; et portas apertas: et agros

ANNOTATIONES.

tûs infracta majestas consulis turpi cæde! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus; Orodi Parthorum Regi fidem et sacramentum præstare non erubescant *Marsus et Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, et togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, sacra, et religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab Ancisu, quòd ea arma ab utrâque parte, ac peltæ Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emissum ibi fore imperium spondebat; quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim et similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi et servari. Dionys. Halic.

11. *Æternæque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus, *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. 4. v. 200.

.....Vigilemque sacraverat ignem
Excubias Divûm æternas.....

12. *Incolumi Jove et urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sanè non essent, qui apud exteros sedem et familiam figerent. At stante Urbe et Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen et manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli gloria cladesque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 5. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginiensium vetuit: timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeóque remissiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam duntaxat in virtute et armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos, qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat et Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent, à Paulo et Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cùm id parvâ pecuniâ fieri potuisset; ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re auditâ fractus animus Hannibalis, quòd Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.*

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt, ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu: ostensâque militum inertium indignitate et honoris Romani labe, omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, per quæ tamen vitam servare et tueri debuissent; vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus fœdam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut sic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi et Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in mediâ pace; adeò procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitûs, agrosque liberè arari, coli: quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in*

arari nostris armis *paulò antè* devastatos. Nimirum redemptus auro miles animosior fiet? *Imò* crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec sincera virtus, si quando fuerit labefactata, satagit restitui depravatis. Si *quidem* cerva strictis retibus expedita dimicat, erit *etiam* strenuus is qui perjuris hostibus se commisit: atque in alio certamine Carthaginienses conculcabit, qui ligatis retrò brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit. Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago, turpibus Italiæ cladibus excelsior! *Regulus* velut capite diminutus, à se dicitur repulisse suavium castæ uxoris,

Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,

ANNOTATIONES.

Africam navigabat bellum.....ventis remisque properatum est: tantusque terror hostici adventûs Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur....nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est....Sed omnium victor Regulus cùm terrorem nominis sui latè circumtulisset.....Carthaginem belli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat.

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus scilicet miles in altero certamine fortior et acrior erit! Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore! et pretium dispendere est, et ignaviam augere atque infamiam. Enimvero sicut *lana fuco medicata* genuinum et nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat; ita virtus semel deformata et detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam et socordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contrà scribit Æn. 2. v. 367. *Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.*

Repensus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, sed pendebatur.

28. *Fuco.*] Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria sunt genera: latum, et alterum longius, quadantenus rubens; tertium crispis foliis, quo in Cretâ vestes tinguntur; omnia ejusdem usûs;* cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, et animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticulosior: sic et miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. et Horat. lib. 2. Sat. 7. v. 70.

....Quæ bellua ruptis
Cùm semel effugit, reddit se prava cate

33. *Perfidis hostibus.*] Adag. *Punica* pro perfidiâ. Pœnos etiam Tit. Liv. aspergit labe.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius,* Iners et ignavus iste miles velut ign armis non precibus, non cedendo sed r tando fortiter, vitam esse duntaxat tuen *pacem duello miscuit,* unius ab altero discr malè statuens utrumque confudit: na medio bello abjecit arma in pace tantùn ponenda: et in ardentissimo conflictu s fuit: seque tum hosti dedidit, cùm ma repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æ urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretu Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad Pyrenæos Montes maximis civitatibus peraret. Polybius, Strabo. Ab Æmi Scipione tandem bello Punico tertio exc *finita est:* ut ait L. Flor. lib. 2. cap *Quanta verò urbs deleta sit,* inquit ille *ignium morâ probari potest: quippe per nuos decem et septem dies vix potuit incer extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum manum exercitum, captumque Imperat Regulum, *spirantibus altius Pœnis,* u Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. ubi et sic hab *Tam fœda clades, Romanisque usu inco Vivus in manus hostium venit fortissim perator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] A ille Regulus *nec uxori suæ loqui volui intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. R conjux Martia dicebatur ex Sillo lib. 403.

Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,
Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet.

atque filiolos, et faciem generosam ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ; et per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quæ sibi statueret immanis

ANNOTATIONES.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti
Squalentem crinem et tristes lacerabat amictus,
.....
Atque ea postquam habitu juxtà et velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, et gelidos mortis color occupat artus.
.....
.....*me voce quietâ*
Affatus, jubet et vestros, et conjugis unà
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte et conditione: Jam non civis Romanus, nedum Senator; scilicet factus è libero servus, ex Imperatore et Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris statûs mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit,* id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt,* inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm hæc amittimus maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, et libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem et civitatem retinemus, familia verò sola putatur* (putà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, et compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Consul in Africâ ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem.... Is cùm Romam venisset.... in Senatum venit: mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit: quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem; reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentes esse et bonos duces: esse se jam confectum senectute. Cujus cùm valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem redit....* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profectò Pœnis redditi essent; incolumis in patriâ Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem et captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, *Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; eo consilio ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius sanè et singularis exul, qui patriâ carere consenserit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultro sua omnia desereret, salutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illustre postea decem nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent, re non impetratâ reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis revertisse: unum verò per fraudem et stultam calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ remansisse: quem deinde senatus vinctum ad Hannibalem duci jussit. Hæc et alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus est; nec legatione susceptâ. Quippe diversa quàm mandaverant hostes, censuit; ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hostes reditu, nec ultimo sive carceris sive crucis supplicio deformata majestas; imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non cesserat, de fortunâ triumphavit?*

49. *Atqui sciebat quæ, &c.*] Cic. Epist. ad Famil. lib. 6. Epist. 6. de seipso ita scribit: *Ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens de peste ante oculos positâ sum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *Neque verò tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita supplicia proficisci.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore speciosissimo ad miserabilem captivi fortunam deductus..... Carthaginem repetiit, non ignarus ad quàm crudeles, quámque etiam meritò sibi infestos Deos reverteretur.*

Quæ sibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ resectis palpebris Carthaginienses vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9.

carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secùs ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

ANNOTATIONES.

cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ, in quâ undique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantiâ pariter et continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyras, cap. 4. *Maluit hostibus reddi, et in arcæ genus stipatus, undique extrinsecùs clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Vict. de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in caveâ stimulos undique habente. Sen. de Tranquil. Animi, lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reversus omni supplicium genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudini corporis ejus responderet, intùs crebris clavis ferreis transfixâ periit: cùm nec immotus stare posset, et quieturus statu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuspides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras et profundas tenebras Regulum includebant: ac diu pòst, ubi erat visus sol ardentissimus, repentè educebant: et adversùs ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Tuberone hæc. Tuditanus autem, *somn prohibitum, atque ita vitâ privatum,* r *idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimo norum captivos liberis Reguli à Senatu d et ab iis in armario muricibus præfixo dest eâdemque insomniâ cruciatos interiisse.* ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Fest. et Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti sos sacrificare puel

51. *Dimovit obstantes propinquos.*] jam cit. *Neque eum patriæ caritas re nec suorum.* Suidas. *Lacrymis et las tionibus suorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros.* Quasi post forenses strepitus, post liti negotiorum ambages ac tædia, relaxandi animi otiique captandi, pergens Vena in urbem Campaniæ deliciis accommod Vide lib. 2. Oden 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civi à Phalanto Lacedæmonio conditam: d lib. 1. Ode 28. sub finem, et lib. 2. Od 12.

ODE VI. AD ROMANOS.

E religionis contemptu, et depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves *pœnas* quas non es meritus, *ob* peccata patrum, donec resarcieris fana

DELICTA majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitiâ sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. et Deuteronom. cap. 5. &c. Posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui vitam rectam relinquit, et à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *occidentur patres pro filiis, nec filii pro pat sed unusquisque pro peccato suo morietur* habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non mori filii pro patribus, &c.* Ezekiel. cap. 18. *non portabit iniquitatem patris.... Anim peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò *Quid est quòd inter vos parabolam verti proverbium istud, in terrâ Israel dicentes: tres comederunt uvam acerbam et dentes fil obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres pec runt, et filii vapulant.* Sic et Jerem. 31. *In diebus illis non dicent ultrà, Patres co runt uvam acerbam, et dentes filiorum obs erunt. Sed unusquisque in iniquitate suâ etur: omnis homo qui comederit uvam acer obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetu collapsa, seu bellorum civilium incendio

Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quòd geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dii multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adjecisse prædam

et delubra Numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc. Spreta Numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam semel atque iterum Monæses et Pacori exercitus repulit nostros conatus inauspicatos: gaudetque *nostra* spolia addidisse

ANNOTATIONES.

repta, labefactata, fœdata, absumpta; quin et victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hic, itemque sub finem Odes 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem et commendationem Augusti, qui non modò sacras ædes ipse multas exstruxit, sed cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28. et 29.

5. *Diis te minorem quòd geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas et colis; idcirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Ode 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cic. de Haruspic. Respons. n. 18. et 19. *Ego verò primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros..... Quis tam vecors, qui aut cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat;.....aut cùm Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, et auctum, et retentum? Quàm volumus licèt ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos; sed pietate ac religione atque hâc una sapientiâ, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà Ode 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel Crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis et amplificationis incrementa, et felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut à religione imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dion. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ antè neglecta aut pravè culta.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Ode 1. Plurima tum observatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter et bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monæses, &c.*] Jam bis victi sumus à Parthis, contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentiâ et opibus, qui fortasse idem ac Surena, à quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati sumus à Pacoro Orodis Parthorum regis majore natu filio: quem tamen paulò pòst Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut ait Justin. lib. 42. Vide et Dion. lib. 48. et 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. et 10. &c.

10. *Non auspicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspicatò, nec privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant.....* Ubi multis exemplis auspiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Crasso quid acciderit, vidimus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Harusp. resp. cit. *Majores nostri rerum bene gerendarum auctoritatem, augurio..... contineri putdrunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. et seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandus plurimis et evidentissimis ante ruinam monstrorum pulsatus ictibus.....Sic Dii spreti excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.* De Crasso vide et Appian. Dion. lib. 40. Oros. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. et quæ annotavi superiori Ode v. 5.

11. *Et adjecisse prædam Torquibus exiguis renidet.*] E spoliis nostris, detractoque nobis

torquibus *suis* minoribus. Civitatem dissensionibus detentam propemodum extinxit Dacus et Æthiops, hic navibus potens ille telis jaciendis peritus. Ævum delictis fertile primò fœdavit conjugia, et stirpem, et familias. *Ex* istâ origine manans calamitas in patriam et populum grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum,

Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.
Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinavere, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos

ANNOTATIONES.

auro auxere Parthi suos torques, majoresque fecere eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirum colli erant ornamenta, seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui strenuam in bello operam navârant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, splendet: meliùs alii, gestit, lætitiam præ se fert.

13. *Pænè occupatam seditionibus, &c.*] Bellis civilibus distractam ac laceram urbem et Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Ex illis nempe constabant terrestres Antonii copiæ; ex Ægyptiis verò Cleopatræ navales et maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cùm ad Cæsarem missis legatis non impetrâssent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio. lib. 51. *Daci* propriè sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transilvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla, duplex est: Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; superiori autem seculo detecta Lusitanis et perlustrata. De hâc itaque non agitur nunc; sed de alterâ quæ superior, et sub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam sumitur: Abyssiniam continet ad sinum Arabicum porrectam.

15. *Hic classe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem, auditâ celeritate Antonii et magnitudine exercitûs, vehementer trepidâsse; nimirum Augusto naves duntaxat adfuisse ducentas et quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, easque tam firmas et ligneis turribus instructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi essent; atque una earum tres et quatuor hostium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit.... Nec ullâ re magis hostilium copiarum a magnitudo, quàm post victoriam. Quij mensa classis, naufragio belli facto, to ferebatur: Arabumque et Sabæorum, aliarum gentium Asiæ spolia, purpura rumque in ripam assiduè mota ventis ma movebant.* Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula, &c.*] pravatis istis sæculis crebra perpetra adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ et inde *clades in patriam fluxit.* Na creati sunt degeneres, imbellesque hoi priscâ Romanorum indole ac virtute alieni. Hinc vitia grassata in populun ignaviâ militum exercitus profligati: hi ma Reipublicæ gloria multùm defloruit denique violatâ sanctitate nuptiarum, nubâ Junone illarum præside, aliisque nibus graviter læsis, *in populum d clades*, calamitates, pestilentiæ, ab irati ultoribus Diis immissæ.

Nuptias Primùm inquinavere.] Tan fuit aliquando Romæ ea licentia, Juliâ coërceri oportuerit. Vide lib. 4. ver. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos virgo.*] Unde porrò tot adulteria, tot gitiorum infamia et pravitas? Nimirui nubiles puellæ ad impuras artes forn Ionicis indulgent saltationibus, quibu pariter et corpus corrumpuntur. Ho manant tot mala. Nam primò i amores adolescentula meditatur, antequ bat; nupta mœchos sectatur: demum nante marito palàm servit meretricio q Animadverte gradus ad summam impu labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltatio Ionibus inventas. Cœl. Rhodig. lib. 1 25. *Ionicam mollitiem, et choreis man animos* vocat Alex. ab Alex. lib. 2. c *Saltationis genera, et motus Ionicos edisc manam juventutem aliquando mos fuit,* i *siquidem Iones psallendi normam, et saltus primi invenisse traduntur.* Plaut. sub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, tale facere posset?* Apud Aristophan. κῶς, ponitur pro ἁβρῶς, *molliter,* d

Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coràm non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;

et jam formatur membris: atque flagitiosos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adolescentiores sectatur inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente et consentiente viro pergit vocata, sive petit negotiator, sive dominus navis Hispanicæ, flagitia remunerans *ingenti* mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginiensium;

ANNOTATIONES.

fustivé. Athen. lib. 2. cap. 3. *Iones, molles, delicatis amicti vestibus, voluptate diffluentes,* appellantur. Ibid. ex Theophrasto. Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad suum usque seculum, lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, cantus à vetusto longè diversus, harmonia remissior* nuncupatur. cap. 7. ἦν δέ τις καὶ Ἰωνικὴ ὄρχησις παροίνιος, *Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Asiâ Minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis et Cariæ mediam, cœli clementiâ et bonitate, soli etiam amœnitate et ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii *artibus:* eodem certè recidit sententia; id est, secundùm artem moveri et saltare docetur. Quidam, *frangitur artubus.* Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhonesta, dummodo non curiosa et usque ad artis perfectionem. Quid enim Sallustius; psallere, saltare elegantiùs quàm necesse est probæ?* nimirum matronæ, aut virgini. Addit ille: *Nobilium verò filios, et (quod dictu nefas est) filias quoque virgines inter studia numerâsse saltandi meditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi sic ait: docentur præstigias inhonestas: cum cinædulis . . . . discunt cantare: cum sambucâ et psalterio eunt, &c. quæ majores nostri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui. . . . In eo ludo vidi plus pueris et virginibus quingentis: in his verò unum (quo me maximè Reipublicæ misertum est) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus servulus honestè saltare non posset, &c.*

23. *Incestos.*] Non castos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta est, marito suo juniores mœchos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *ingurgitavit sese in cœnâ plusculum, atque appotus probè est,* quod ait Plaut. Amphitr.

26. *Neque eligit Cui donet, &c.*] Eò tandem impudentiæ progreditur, ut non clàm, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisque lucernis, adulteria perpetret, mœchisque indulgeat; sed palàm, et quod turpius, *conscio marito,* quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secùs ac publicum et vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito.*] Videnter et sciente marito, surgit è triclinio, et ad mœchum accersentem pergit: sive ille conniveat et mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . *Doctus spectare lacunar,*
Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso.

Sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coërcere. Juv. Sat. 6. v. 135. et seq. Item v. 270.

Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigride pejor.
. . . . . .
. . . . . *olim convenerat, inquit,*
Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem
Indulgere mihi. Clames licèt, et mare cœlo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atque animos à crimine sumunt.

30. *Institor.*] Gall. *Facteur du Marchand.* dictus quòd instet gerendo negotio. Angl. A FACTOR.

31. *Navis Hispanæ magister.*] Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator et negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant et navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. 1. Ode 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens et remunerans flagitia et adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effœminatis et corruptis orti parentibus

et profligavere Pyrrhum, magnumque Antiochum, et sævum Hannibalem: sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, et ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cùm montium vertit umbras et juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit?

Pyrrhumque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?

ANNOTATIONES.

fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt; qui navali certamine vicerunt Carthaginienses, et *Siculum mare Pœno purpureum sanguine* reddiderunt: ut est in Ode 12. lib. 2. Vide ibi Annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt, ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem, referebat. Imperium orbis animo versans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit, delususque est ancipiti responso: *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversùs Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui, omnium in manibus enses: et relictæ in vultibus minæ, et in ipsâ morte ira vivebat. Quod adeò miratus est Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hîc apertè designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus et profugus hostem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ belli contentione, terrâ marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille rex....cùm omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd nimis magnâ procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Oros. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Justin. lib. 51. T. Liv. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Oden 12.

37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.*] Sed filii virorum rustico labore et militi bustorum, et ipsi pariter agresti vitâ ind diuturnoque operi assueti; proindeque animo juxtà et forti corpore, non moll voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Versare gl* Jam notavimus alibi optimos Italiæ bell existimatos pridem Appulos et Samnite et Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, et Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et severæ Matris ad arbitrium, &c.*] et matris imperio et severâ disciplinâ fa virtutem laboriosam: nam jubebat illa diuturnum opus, ligna etiam cædere, atq usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] peri, cùm vergens Sol ad occasum auge bras, aut convertit ad orientem, quæ ma occidentem fuerant. Prior interpretatio arridet. Virgil. Eclog. 1. v. 84.

Majoresque cadunt altis de montibus u Eclog. 2. v. 67.

Et sol crescentes decedens duplicat um Sol.] Cicer. de Nat. Deorum, n. 68. *dictus, vel quia solus ex omnibus sideribu tantus: vel quia cùm est exortus, obscurat nibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] tempore demitur jugum bobus arando fati solutique ab aratro domum reducuntur. V modò cit.

Aspice aratra jugo referunt suspensa ju
Et Sol crescentes decedens duplicat um

43. *Amicum Tempus agens, abeunte c* Adducens tempus optimæ et jucundæ po borem quieti destinatum, *Sol se convolven bitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de Divin 46. Virgil. Æneid. 2. v. 9.

——— *Et jam nox humida cælo*
Præcipitat; suadentque cadentia sidera so

Georgic. 3. v. 358.

Nec cùm invectus equis (Sol) *altum petit*
ra, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore cur

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*] non absumit tempus, rebus omnibus f damnum interitumque? Cic. pro Marc.

Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Ævum patrum *nostrorum* avis deterius produxit nos pejores, deinde prolem edituros *etiam* improbiorem.

ANNOTATIONES.

est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat et consumat vetustas.

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.
Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores sunt.

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis absentiâ, et ad fidem hortatur.

Quid flet, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capræ astrum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5. lib. 1.

1. *Quid flet, Asterie, &c.*] Accommodata valdè apostrophe ita cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, et ad demulcendum muliebrem animum idonea. Propert. l. 2. Eleg. 20.

Quid flet abductâ graviùs Briseïde? Quid flet Anxia captivâ tristiùs Andromache? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòst frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem et ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ab occasu incipiunt Zephyri, seu *Favonii: candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hybernum molliunt cœlum.* Vid. lib. 1. Od. 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. 5. 2. 35. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus concient.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ lymâ perpolitis, quorum mentio est in næniolâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu γεροντοδιδασκάλῳ: fortasse et thynnis piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. v. 183.

——— *Rubrumque amplexa catinum*
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiere, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò pòst: *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est*, &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces arant, quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Oden 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hâc lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur: leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei* nimirum: quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius lib. 2. cap. 14. Virgil. Georgic. 1. v. 208.

Libra die (id est, diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis actus ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita, ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oreum Strabone, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.*] Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter et Hœdi: de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra et Hœdi jactatas in mari naves, et pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.]

noctes algentes ducit non dormiens, et abundè plorans. Verùm internuntius hospitæ anxiæ declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis *illum* rationibus astutè solicitat. Exponit quemadmodum infidelis fœmina levem Prœtum injustis calumniis excitârit mortem accelerare Bellerophonti nimiùm pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cùm temperans eluctatur Hyppolytam è Magnesiâ. Quin etiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes. *Sed* incassum. Etenim rupibus Icarii *maris* durior *ista* verba excipit huc usque incorruptus. Tibi verò

Noctes non sine multis
Insomnis lacrymis agit.
Atqui solicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis
Casto Bellerophonti,
Maturare necem, refert.
Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinen
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustrà. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi

ANNOTATIONES.

Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò et ad excitandam fidem?

9. *Atqui solicitæ nuntius hospitæ, &c.*] Interea verò Chloë, apud quam diversatur et manet Gyges, ejus animum solicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloën.*] Χλόη, *viriditas*, adolescentiæ florem vox designans.

Tuis Dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeóque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris et flagras ipsa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prœtum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloës nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ et occasione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prœtum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prœtum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temporis morâ et cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Ode 27. in fine.

17. *Narrat pænè datum Pelea Tartaro,* Refert etiam quemadmodum erepta fer vita Peleo Achillis patri, dum castus amai fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim ex descens velut insidiatum suo pudori juve detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis veritus ille, Centauris inermem, dubioque cul interficiendum tradere cogitavit. At i centi opem tulerunt Dii, misso Vulcano; i accepto Peleus gladio Centauros debel mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. C 4. et 5. Ovid. Metam. 11. Apollodor. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Ux Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ r Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hipp Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax historias mo* Quoniam periculi mortisque metus parùn luit, aliâ jam ratione Gygis animum im Chloës internuntius. Affert historias et empla eorum, qui rejectis primis amor novos non injucundè nec infeliciter adi runt. Ipsum Jovem commemorat Alcm Danaës et aliarum amores consectatum, Fortasse addit Paridem et Helenam, &c. *care docentes.* Certè nihil magis, quàm emplum, vitium suadet. Viam enim ost quasi tritam et facilem, atque à notâ crii propè immunem. Apud Cicer. *Historia gistra Vitæ.* Sunt qui legunt, *Historias m* nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icari Voces audit,* At Gyges, *adhuc integer, voces* intern Chloës solicitantis *audit* immotus, veluti pulis maris surdior. *Icarium* mare, hodie *carium;* pars est Ægæi, versùs Icariam i lam: frequentes habet scopulos. Nome Icaro in illud lapso, cùm volare tentâ De eo lib. 1. Ode 1. v. 15. lib. 2. Ode 2 13. lib. 4. Ode 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu verò,

Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.
Quamvis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus æquè
Thusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

cave ne, plusquam par est, arrideat Enipeus vicinus. Tametsi nemo tam peritus equum regendi *in* Campo Martio spectatur: nullusque tam expeditè flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte ineunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum canoræ fistulæ: et crudelem frequenter appellanti, crudelis persiste.

ANNOTATIONES.

terie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habet unde amari possit.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi et agilitatem præ cæteris ostentat. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbriâ, Sabinis, et Latio disterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ et silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ despice tibiæ.] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. et hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac resonantis; vel molliori sono exprimentis amorem Enipei et ejus querimoniam, quòd erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti duram, difficilis mane.*] Licèt ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parùm movearis; inexorabilis tamen et inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII. AD MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

Martiis cœlebs quid agam Calendis,
Quid velint flores, et acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.
Voveram dulces epulas, et album

O Mæcenas, callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, et vasculum thure refertum, atque prunæ constitutæ in gramine virenti. *Scilicet* arboris *ego* lapsu ferè exanimatus lautas

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quòd ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singulorum mensium Calendæ, præcipuè verò Martiæ, Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quòd eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugio præsidet. Macrob. lib. 1. c. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur. Ovid. Fastor. 3. Hinc *fœmineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quòd primus anni mensis apud Romanos erat Martius, et unde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 32. et 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quasi cœlitem, qui vitam ageret in terris cœlesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Qui libros tam Græcos quàm Latinos cognitos habes. Cic. Offic. initio. *Et ipse ad meam utilitatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophiâ tantùm, at etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi censeo faciendum, ut par sis utriusque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem

dapes et hœdum candidum Baccho promiseram. *Ea* dies iste lætus anno vertente *recurrens* corticem pice affixum auferet dolio quod fumum contrahere cœpit *sub* Consulatu Tulli. *O* Mæcenas, accipe centenos scyphos, *ob* amicum incolumem, et lychnos accensos

Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde et sacrificium vovi et sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur; Arnob. l. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. Fastor. lib. 1. v. 357.

Rode, caper, vitem; tamen hinc cùm stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus et extinctus. Vide l. 2. Ode 13. et 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum*, ait. Cic. *Vertentem annum*, Somn. Scip. 17. *Cùm ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cœli descriptionem, longis intervallis, retulerint, tum ille verè vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.* Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *In amphoram mustum indito, et corticem oppicato.* Tibull. l. 2. Eleg. 1. v. 28.

——— *Chio solvite vincla cado.*

11. *Fumum bibere institutæ.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum et lene prorsus.

Ovid. Fast. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis musta Massilianis.

Idem lib. 10. Epigram. 35.

Improba fumaria dicit: et

Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum
Consulis.

Columell. l. 1. cap. 6. apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. l. 23. cap. 1. *Minùs infestat nervos, quo tustate dulcescit.... Nos fumi amaritudi tustatem indui persuasum habemus.* Me et Cœl. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomi lebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. l. 1. Od. 20. et l. 2. Od. 3. Hic certu men pro quolibet incerto poni, vinumque duntaxat commendari crediderim. Qu vinum illud conditum fuerat sub L. Vo Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio L anno Urb. Conditæ 687, prolatum ver ab Horatio paulò post subjugatos ab Ag Cantabros, de quibus sub hujus finem anno scilicet 734, ut ait Cruquius, vinum vetus fuisset annos 47. Interea mem oportet, quod scribit Plin. modò cit. *num nec in novitate, nec in nimiâ vetustat pori salubre est. Media ejus ætas à 15 incipit.... Si sit fumo inveteratum, insa est. Mangones ista in apothecis excogit Jam et patresfamilias ætatem ademere his per se cariem traxere. Quo certè vocabulo consilii dedere prisci:* nempe vina ad extre senectutem, quæ cariosa est, non esse r denda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitia amici sospitis incolumitate, seu de Horat salute, bibe centum cyathos, id est, plu plures, et totâ nocte mecum perpota. N rus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] dium ignorabant veteres: ac cœnam ma non quidem ut nos ad candelas, sed ad ly et lucernas, producebant usque ad lucem teram, pergræcando, id est, ritu Græc totâ nocte compotando. Plaut. Menæch. 62. *Inde usque ad diurnam stellam crast potabimus.* Hor. Od. 3. 21. 23.

Vivæque producent lvcernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

Propert. lib. 4. Eleg. 6. v. 85.

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine,
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, pr situmque victoribus bibonibus præmium centa, ut ampliùs exponam, Epist. 19. ad verba, *Nocturno certare mero.* Nocturnas tem cœnas utiliores esse corpori, ob Lunæ vim habens putrefaciendi, adeóque cibos coquendi; crede, si lubet, asserenti Athe

Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, serâ domitus catenâ:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne quâ populus laboret
Parce privatus nimiùm cavere: et
Dona præsentis rape lætus horæ, ac
Linque severa.

produc *usque* ad diem. Longè absit vociferatio quælibet et rixa. Dimitte solicitudines de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci. Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniæ fines *incolens*, antiquus *noster* inimicus, subactus est, *quamvis* tardâ profligatus victoriâ. Jam Scythæ arcu remisso incipiunt agris discedere. *Tu quasi* privatus omitte curare, et plusculùm consulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præsentis usurâ fruere, genio indulgens, et molesta abjice.

ANNOTATIONES.

l. 7. c. 1. Quin potiùs ausculta Casaubono eò loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque Philologiæ quàm Philosophiæ sacris auspicatiùs initiatum, bene doctèque redarguenti.

15. *Procul omnis esto Clamor et ira.*] Ebrietatis incommoda et vitia Horatius arcet à suis epulis: quo fortasse etiam notat bonitatem et lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Oden 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quàm par est, et illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.*] O Mæcenas, omitte paululùm curas et solicitudines, quibus civitati provides sedulus; en hostes populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent: Cotisonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citráque præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud verò postea factum est. Sueton. Octav. cap. 21. *Coërcuit et Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæsis,* &c. cap. 63. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiisset.* De *Dacis* jam lib. 2. Ode 10. Hos porrò eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis.....Porrò eum gentem Dacos appello. Nam ita se ipsi nominant: eodemque nomine à Romanis appellantur: etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, nescio: illud quidem scio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. et quæ antea nec semel de iis annotavi lib. 1. Od. 29. v. 5. et alibi.

21. *Servit Hispanæ, &c.*] Cantabri ab Agrippâ, serò licèt, fracti et subacti sunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, et, Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Oden 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 22. *Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditu modò cognitos pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens, ne quâ populus, &c.*] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca, ut si privatus esses. Ergo paululùm abjice omnem curam urbis, et solicitudines de Republicâ.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolutè: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirum urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quò plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum.....præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, i. e. serias et graves occupationes intermitte: *præsentis horæ dona*, seu gaudia *rape*, cape, animo planè tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge et cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii et Lydiæ.

Hor. Quamdiu charus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia referebat collo *tuo* candido, felicior *ego* vixi Rege Persarum. *Lyd.* Quamdiu non alteram plùs dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloë; *ego* Lydia magnæ famæ illustrior florui *quàm* Ilia Romana. *Hor.* Mihi jam dominatur Chloë è Cretâ, perita suavium modulorum, ac pulsandæ lyræ: pro quâ non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ. *Lyd.* Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant. *Hor.* Quid si vetus amor reviviscat,

Hor. DONEC gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
Hor. Me nunc Cressa Chloë regit,
Dulces docta modos, et citharæ sciens;
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
Lyd. Me torret face mutuâ
Thurini Calaïs filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
Hor. Quid si prisca redit Venus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porrò hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic ait lib. 6. Poët. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut et mihi, et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum. Inter cæteras verò, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri:* Quem tu, Melpomene, semel, &c. *Altera est nona tertii:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes à me compositas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3. et 7. Hîc zelotypiam uterque suam bellè exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedêre. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin et Persarum montes pro montibus aureis dicti, Plaut. Stich. 1. 1. 14.

Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis Arsisti.*] Alii legunt, *aliam.* Æquè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin. Virgil. Ecl. 2. v. 1.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] non amâsti Chloën præ Lydiâ. De hâ lib. 1. Ode 8. 13. 25.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*] Ego n tunatiorem existimabam, quàm fuit ur Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Ror Romanæ gentis auctorem protulit. I lib. 1. Ode 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nu servio amoribus Chloës, quam præter fo commendat Vocis et Musicæ suavis mod Quidam legunt *Thressa*, i. e. è Thraci rùm lectioni nostræ favet quòd Cretes h valdè studiosos refert Ælianus.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] riar ego libens ad redimendam Chloës ut illa superstes vivat, quæ est altera pa De superstitione veterum pro alterius sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*] Mut amore detinet Calaïs adolescens pulcher Alludi volunt aliqui ad nomen Callai pilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calaï l mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus.*] Q ceres, O Lydia, si Horatii vetus in tu denuò accendatur; nosque dissociatos ciliet, arctiúsque jungat quàm olim, in stringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori, e quam dissolvendo. Vide lib. 1. Oden

Diductosque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adriâ;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

et divulsos copulet æreo vinculo? si formosa Chloë rejicitur, et ostium *meum* aperitur pulsæ Lydiæ? *Lyd.* Tametsi est ille astro splendidior; tu *verò es* levior subere, atque Adriatico *mari* procelloso ferocior; tecum vivere cupiam, tecum gaudeam mori.

ANNOTATIONES.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem astrictum pice:* pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *Cortice levior;* suber enim naturali suâ levitate super aquas fertur et natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. 1. 20. 25.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adriâ.] De eo lib. 1. Ode 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facilè reconciliantur discordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andriâ 3. 3. 23.

Amantium iræ amoris integratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3. 2. 59.

Iræ interveniunt: redeunt rursùm in gratiam;
Verùm iræ, si quæ fortè eveniunt hujusmodi,
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm priùs.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm mansuescat erga se.

Extremum Tanaïm si biberes, Lyce,
Sævo nupta viro; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus

O Lyce, si potares ultimum Tanaïm marito juncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam *tuam* duram extensum exponere ventis Septentrionalibus *illic* habitantibus. *Nonne* audis quo murmure *tuæ* fores, quo nemus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones et querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, atque ab iis tandem suâ patientiâ victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quæ annot. l. 1. Ode 25. Plura verò dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur:

Limen ad obscœnum...dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaïm si biberes.] Si nata in Scythiâ in remotissimis illis et frigidissimis partibus ubi scaturit Tanaïs: si barbara proinde, et *sævo* quoque *viro nupta* esses, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cùm ante fores tuas excubantem cerneres in istâ aëris intemperie.

Tanaïm.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maximè Septentrionalis, et qui Nomades Tanaïm accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tamen tam dura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissimâ et molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid. A. Am. 2. 237.

Frigidus inque udâ sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægrè sineres me objici noctu ventis istis à Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Met. 1. 64.

.....Scythiam septemque trionem
Horrifer invasit Boreas.....

4. *Plorares objicere.*] Sic et locutus Plaut. Aul. 2. 4. 29. *Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quàm vehemens sæviat ventus, judica è concussione tuæ januæ, et è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus Inter pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres, quorum struendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sit,* inquit, *inter duas porticus situs, et in his perficiantur inter arbores deambulationes,* &c. Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xystis et nemoribus excoluit,* &c. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

in ædibus magnificis consitum resonet ventis *perflantibus*? utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum, ne funiculus retrorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus intractabilem. O licèt te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore *tabescentium*, neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulnera-

Inter pulchra situm tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retrò funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius

ANNOTATIONES.

Cic. ad Quintum fratrem, l. 5. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item suprà l. 2. Od. 3. et Epist. 1. 10. 20.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives Puro numine Jupiter.*] Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt et constringuntur; quia tunc facilè diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus: contrà nebuloso æthere coërcetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.] E cœlo delapsas et humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolutè poni solet, pro *coalescit, concrescit.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 26. *Tum aquæ declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinâve concresceret, nisi eadem se, admisto calore, liquefacta et dilapsa diffunderet. Itaque et Aquilonibus, reliquisque frigoribus adjectis durescit humor,* &c.

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene sic legito: alii, *Puro lumine,* vel *limine:* sed perperam. Jovem pro æthere non rarò usurpari, notum: huic ergo respondet vox *numine.* Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte, quâ Lyces januam occentabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia: lib. 1. Ode 2. v. 33.

.....*Erycina ridens,*
Quam Jocus circumvolat et Cupido.

10. *Ne currente retrò funis eat rotâ.*] Ne offensa Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut nunc me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 67.

Heu canimus frustrà: nec verbis victa patescit
Janua, sed plenâ est percutienda manu.
At tu, qui potior nunc es, mea fata caveto:
Versatur celeri sors levis orbe rotæ.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili et instabili: sed potiùs à rotis et trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat et trahit ponde bene teneatur: at si dimissus fuerit, et r funis et pondus in partem contrariam feru currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus i Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vi nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave tuæ retro et pessum eant ac dissolv Virg. Ecl. 8. 78.

....*Veneris, dic, vincula necto.*

11. *Non te Penelopen difficilem,* &c.] es ut Penelope Spartana, nec educata in taque duris moribus austerâque viven tione; imò venustam, lepidam, tracta genuit te pater Hetruscus. Hetruscos lud ac voluptatum amatores nemo nescit, ut Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque à Lydis isse originem suspicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc U uxor viro suo fidem servans viginti ann senti, procos bene multos acriter solicit patrem etiam novas nuptias suadentem tata est. Homer. Odyss. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ p Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Th Ovid. Metam. 14. v. 452.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porro synecdochicῶς illi pro Italis uni vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus viola pallor.*] Color vultû pallidus instar violarum, quas etiam pal vocavit Virgil. Ecl. 2. Sunt etiam aliæ pureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. li c. 26. Quanquam duo tantùm genera rum agnoscit Nicander, pallidum et lut apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor tium.* Ovid. Art. Amat. lib. 1. v. 729.

Palleat omnis amans, hic est color aptus a

Nimirum recurrente ad cor amoris ce calore naturali, et quoniam intensior in tibus est, utpote spiritus vitales magis pante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.*] quam nec offensa viri tui pellicem Pieria pereuntis injuriâ, ad me amandum no clinaris. Hoc certè est irritamentum maximum, ut inducatur in alterius am Ex Euripide, quædam alia minùs gravat uxor; at si à marito fallatur, quicquid vitâ jucundi perdit. Ovid. Art. Amat. v. 373.

Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquæ
Cœlestis patiens latus.

tus, indulge supplicantibus tibi, *quæ hactenus es* durâ quercu non flexibilior, neque mansuetior serpentibus Mauritaniæ. Latus istud haud semper erit tolerans liminis et pluviæ.

ANNOTATIONES.

Sed neque fulvus aper mediâ tam sævus in irâ est,
.....
Nec lea, ...
Formina quàm socii deprensâ pellice lecti
Ardet, &c.

Pierid.] Vel nomen factum à solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrinâ, et ex eâ Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum; cujusmodi mulieres ut plurimùm exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis Parcas.*] Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbè repulit, nisi qui humanitatem exuit? Ex sententiâ veterum, qui talem hominem velut execrabilem adversabantur: cùm et natura supplicibus parcere doceat.

17. *Æsculo.*] Arbor est glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. 16. et nos jam lib. 1. Ode 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca aquarum penuriâ et Solis æstu arentia et fervida, omne genus serpentum alunt etiam sævissimorum.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi sponte oblatos ne sperne: nec enim ero semper eâ robustâ et ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim et velim pernoctare ante januam, et cubare super durum limen ædium tuarum. Epod. 11. v. 20.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura quibus
Lumbos et infregi latus.

19. *Aquæ Cœlestis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certè contrà in Lycen jam vetulam acriter scripsit Ode 13. lib. 4. Ovid. A. Am. 2. 237.

Sæpe feres imbrem cœlesti nube solutum
Frigidus, inque udâ sæpe jacebis humo.

ODE XI. AD MERCURIUM.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

Mercuri (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque, testudo, resonare septem
Callida nervis:
Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis,

O Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) et tu, lyra, chordis septenis resonare perita; neque canora pridem neque jucunda, jam *verò* familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis *Deorum*,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa lib. 1. Ode 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut, ipsis inter se compositis et superstructis, Thebarum muri atque urbs ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, ver. 394. Plutarch. de Musicâ. Propert. lib. 3. Eleg. 2. v. 5.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte suâ muri membra coisse ferunt.

3. *Testudo, resonare septem Callida nervis.*] E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Ode 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, ἑπτάφωνον, vocat. Virg. Eclog. 2. v. 36.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porrò septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Priùs muta et sine ullo pretio: at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita et adhibita sit in divitum conviviis et Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*] Quòd vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, hanc ideo prisci

numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde: quæ sicut equa trium annorum exultat et ludit per apertos agros; fugitque attrectari, à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, et rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem gessit Cerberus crudelis aulæ janitor; licèt caput illius furiale stipent serpentes multi, et *ex* ore tres linguas habente halitus pestilens et tabum fluat. Quinetiam Ixion et Tityus facie prætulerunt hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum dum suavi cantu Danai

Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures:
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari:
Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas

ANNOTATIONES.

adhibebant in suis convivils. Testis Plutarch. lib. de Musicâ: et Homer. Odyss. ubi Cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas Applicet aures.*] Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat et emollit. Et lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causâ, et pruritûs aurium datam, sed ut animi motiones improbè lascivientes decenter reducat.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis, Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit et ludit per campos discurrendo et exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virili autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Ode 5. v. 5.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δὴ μὲ
. . . . . .
Νηλεὼς φεύγεις;
. . . . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι,
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Thracia, quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota est Orphei fabula feras et arbores trahentis ad lyræ dulces modos. Vide lib. 1. Od. 12. et Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclo v. 3.

Quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requiêrunt flumina cursu

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*] hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydi Cerberum demulcisse lyrâ fertur. De eo lib. 2. Ode 13. et Virgil. Georg. 4. v. 481.

Quin ipsæ stupuere domus, atque intima
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus an
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerb
ora:
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin et Ixion, Tityusque vultu Ri* Pulsante citharam Orpheo recreari visi illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quæ signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, titiam exigentis. De Tityo Od. 4. hujus sub finem. Ixion, Junoni stuprum inf conatus, ad inferos pulsus est; et rotæ serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. bull. lib. 1. Eleg. 3. v. 73.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Ode 2. ubi refert. Ἰξί ἐν πτερόεντι τροχῷ πάντα κυλινδόμε *Ixionem in alatâ rotâ circumquaque versat*

Stetit urna paulùm Sicca, &c.] Danai A vorum Regis filiarum diri cessaverunt crucia paululùm, dum caneret Orpheus. Vide lib Od. 14. Lucret. lib. 3. v. 1021.

Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puell
Quod memorant, laticem pertusum congeı
in vas,

Quod tamen expleri nullâ ratione potestu Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. l. 3. l *In pertusum ingerimus dicta dolium, oper ludimus.*

Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant; ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,
Quòd viro clemens misero peperci:

filias detineres. Discat Lyde crimen et supplicia famosa puellarum, et vacuum aquâ vas evanescente *ex* imo fundo, perennemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Sceleratæ (quid enim pejus valuerint?) sceleratæ, *inquam, illæ* sævo gladio perimere sponsos valuerunt. *At* è pluribus una, tædis nuptialibus idonea, egregiè fraudulenta erga patrem fallacem, et in cuncta secula illustris virgo extitit: quæ ait adolescenti sponso, Exurge, ne diuturnus tibi sopor, unde non metuis, comparetur: socerum et impias sorores effuge; quæ tanquam leænæ vitulos adeptæ totidem, (heu!) discerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra septa. Me parens duris vinculis obruat, quoniam sponsum infelicem benigna servavi:

ANNOTATIONES.

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide suprá.

28. *Seraque fata.*] Vel longa et diuturna; vel tardè venientia, eóque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire et fugere jussit; dum sorores jussu patris suos sponsos nefariè jugulârunt; at ipsa noluit exequi impiè præscripta: unde et nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ sponsis vitam adimere non sustinuerunt, Hypermnestram et Bebrycen. Eustath. in Dionys. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quòd noctu seu vesperi nuptæ deducebantur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus. *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, et aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem et aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendidè mendax.*] Rectè fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impiâ et cruentâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quòd ex Oraculo accepisset à genero sibi mortem inferendam. At cùm instaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipsâ nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriâque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captâ horâ viros enecârunt, exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum servavit. Hic verò postea Danao interempto Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactum cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Ode 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur à Danao patre sororibusque meis: Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurârunt. Ovid. Epist. 14. 73.

Surge age, Belide, de tot modò fratribus unus;
Nox tibi, ni properas, una perennis erit.

Apud Hesiod. *Somnus mortis frater;* apud Virg. *Consanguineus lethi sopor*, dicitur. Catull. Eleg. 5. v. 6.

Nox est perpetuò una dormienda.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum mearum consilia elude.

45. *Me sævis oneret catenis, &c.*] Observa quàm artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem et lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Epist. 14. v. 3. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quò te ferunt pedes et venti, dum nox et Venus obsecundant: abi faustis auspiciis, et tumulo inscribe querimoniam, *quâ* nostri recordatio *permaneat*.

Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus: i secundo
Omine, et nostri memorem sepulchro
Sculpe querelam.

ANNOTATIONES.

Clausa domo teneor, gravibusque coërcita vinclis,
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
. . . . . .
Me pater igne licèt, quem non violavimus, urat,
. . . . . .
Aut illo jugulet, quem non bene tradidit, ense,
Ut, quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnant Algerii. Hic verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor et feras nihil habet insigne; Masinissæ nomine tantùm clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt et auræ.*] terrâ seu mari fuge quamprimùm: *dum Nox et Venus*, i. e. amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulchro Sculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam perii, Epitaphium scribe, quo discat poste meam in te pietatem Danai crudelitate pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hyp nestram in judicium vocatam à patre, Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, Ovid. Epist. 14.

Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus ossa;
Scriptaque sint titulo nostra sepulchra b
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniqu
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. AD NEOBULEN.

Hebri amore contabescentem.

Ærumnosarum est, nec amori indulgere, nec mœrores diluere vino suavi, vel discruciari, metuentes ictus linguæ patruæ.

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quòd sæpe à Sotade usurpatum. Alii Rhythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis à minore, tertius verò quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārum ēst | nĕque ămōrī | dărĕ lūdŭm.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon; ut duo priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus: quartus Adonicus: sicque scribunt:

Miserarum est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est*, &c.] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine et proposito hujus Odes. De carmine diximus, de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quod velit Poëta, et quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversùs patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentiâ desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, Sanè puella et mulier omnis misera est, nullam carpit hilaritatem et gaudium, ve amore vel è vino, quæque ita metuit re hensiones et castigationes hominum, ut genio quidquam indulgere ausit. Pessimi fectò exempli monitum, nisi sarcasmi sale diatur, et corrigatur, ut antè dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchi 10. 7.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut a obsequium
Sumere possit, æquum esse puto: sed nimis desidiæ
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis neg eos soles vivere qui amant?* &c. Theop ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse sipit*, &c.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino curas jam dictum alibi sæpius, eoque exhila animum testis etiam sacer codex.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis*, et *so* pro *sonare*, &c.

Exanimari metuentes.] Metu reprehensi propè mori.

3. *Metuentes patruæ verbera linguæ.*] P filio semper indulgens, at patruus severior: hinc proverbio locus, *Patrua lingua, sap*

Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno neque segni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes

At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas et laboriosæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparensis; *qui* eques solertior ipso Bellerophonte, nec pugilatu nec tardo cursu superatus, simul humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi, atque peritus etiam configere cervos

ANNOTATIONES.

patruum. Pers. Sat. 1. v. 11. *Cùm sapimus patruos.* Noster postea l. 2. Sat. 3. *Ne sis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio; *Qui in reliquâ vitâ mitis esset... fuit in hâc causâ pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cœlium, sicut neminem unquam parens.* Et de Quinto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, lib. 10. Epist. 6. *Vellem suscepisses juvenem regendum: pater enim nimis indulgens, quicquid ego astrinxi, relaxat. Si sine illo possem, regerem: quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ, &c.*] Et tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita, sponte obtemperas: ipsi tota vacas, lanificio et quotidiano opere prorsus abjecto.

Qualum.] Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres pensum; filum, stamen, fusos, forficulas.

Cythereæ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri insulæ oppido; vel potiùs à Cytheris insulâ, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipsius numini sacra; in quam et dicitur primùm advecta marinâ conchâ. Ovid. Fast. 4. v. 288.

——— *Veneri sacra Cythera petit.*

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt et appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus planè lepidos. Eubulus quidem hoc ferè sensu ibi scribit: *Quisquis mortalium primus alatum Amorem pinxit, aut cerâ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minimè est aut facilis: imò gravis supra modum. Quorsum ergo illi pennæ?* &c. Alexis ibid. *Aiunt vulgò non volare Deum Amorem, sed illos qui amant; aliâ verò de causâ alas affingi.* Arist. ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, à Deorum est jactus concilio, et huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem et petulanti præcisæ alæ ne revolare in cœlum posset: ablatas verò pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara hostis spolia, &c.*

5. *Operosæ Minervæ Studium.*] Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dier. v. 63.

.....Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.
.... *Minervam*
Opera docere, ingeniosam telam texere.

Virgil. Æneid. 5. v. 284.

—— *Operum haud ignara Minervæ.*

Æneid. 7. v. 805.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Fœmineas assueta manus.

6. *Studium aufert, &c.*] Sic amor die nocteque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem et curam aufert. Sappho,

Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔ τοι
Δύναμαι κρίκειν τὸν ἱστὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.

Dulcis mater, haud possum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. 4. 86. Vide lib. 1. Oden 8. ibique annot.

Neobule.] Νέη βουλὴ, *juvenile consilium:* vel νέος βῶλος, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species et decor adolescentis Hebri è Liparâ oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno: hodie *Lipari;* pendet à Siciliâ; nunc bene culta, et arce munita est.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Ode 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus, &c.*] Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, &c. lib. 1. Ode 8.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu, verùm præterquam quòd repugnat carminis lex, et instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe et pedibus, postque luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem: quod Horatius bellè hîc expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantùm campestri victoriâ insignis, sed et venandi solertiâ.

ex agitato agmine fugientes patenti *campo*, atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto exc
aprum.

ANNOTATIONES.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas et campos vagari solent. Virg. Georg. 3. v. 369.

——— *Confertoque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Ili circa medium, *de apro.*

Ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ὕλλόχοιο. *Ille verò prodit è profundo fruticeto,* s *arboribus condenso.*

Excipere.] Incautum et ex insidiis c

ODE XIII. AD FONTEM BLANDUSIÆ.

O fons Blandusiæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; *quique* lasciviam et certamina incassùm præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore. Te minimè attingit asperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi.

O FONS Blandusiæ, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, et Venerem, et prælia destinat
Frustrá: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 5. lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hîc fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, et aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut et Horatius præstat lib. 1. Ode 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poëtæ, de quo l. 2. Ode 18. v. 14. et Ep. 1. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virg. Georg. 2. 528.

——— *Socii cratera coronant:*
Te libans, Lenæe, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt, et vina coronant.

Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 98.

——— *Coronatus stabit et ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quòd floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornu[illegible]

Is ergo frustrà meditatur prælia in alios Ovid. Fastor. 5. v. 300.

——— *Fonti Rex Numa mactat ovem,*
Plenaque odorati disponit pocula Ba

5. *Venerem, et prælia destinat.*] L et petulans animal hœdus. Sic et seq. v. 7.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebu Canicularibus æstum nequaquam sen que vel tuam umbram et frigus præb Sol primam partem Leonis ingreditur Julio; quando per dies multos sævi *Canicula et siccas messes coquit;* ut Sat. 5. v. 5. Vide lib. 1. Oden 17. v. 1 Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu acce vapores quis ignorat? Cujus sideris amplissimi in terrâ sentiuntur. Ferve oriente maria, fluctuant in cellis vina, stagna....* Eodem lib. cap. 47. *ard æstatis tempore exortum Caniculæ sid primam partem Leonis ingrediente, qui ante Augusti Cal. est....Solis vapor g ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 1 *mare sentit exortum hujus sideris....* 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole partem Leonis ingresso. Hoc fit post S* xxiii. *die. Sentiunt id maria et terra* sendítque *Solem; et magnam æstés* causam.

Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis: unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

Tu censeberis etiam inter illustres fontes, cùm prædicavero ilicem extensam super rupibus excavatis, è quibus defluunt aquæ tuæ *leniter* strepentes.

ANNOTATIONES.

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum: et ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

——— *Quercus et ilex*
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ.
. . . . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Epist. 1. 16. 9.

ODE XIV. AD POPULUM ROMANUM.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

Herculis ritu, modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum,
Cæsar Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata divis;
Et soror clari ducis, et decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ

O populе *Romane*, Augustus, quem paulò antè dicebamus quæsivisse lauream morte emendam, instar Herculis, *jam* ex Hispanâ regione domum redit triumphans. *Ergo* fœmina singulari læta viro procedat sacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem salvorum, ornatæ tæniâ supplicanti. Vos ô juvenes et adolescentulæ ma-

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hâc Ode Augusto gratulatur incolumi tum è morbo sat diuturno, tum è periculis belli difficillimis. Nimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gesta: Dalmaticum adolescens adhuc, et, Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam*, &c. Porrò ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarraconæ detentus est morbo pertinace, è quo tamen convaluit; rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quamquam illi subinde rebellârunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum et gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et salvus rediit ad nos ex Hispaniâ, ut Hercules ubi profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat*, &c.] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ cæteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique mariter dilectissima, et formâ ac pudicitiâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio lib. 58. illam obvios fortè nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hîc observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2. Quidam legunt *Unicé*.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata divis.] Facto priùs ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis, *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem et incolumitatem præstitere. Quidam pro *divis*, legunt *sacris*.

7. *Et soror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decoræ supplice vittâ;* qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, et puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri. Quidam legunt, *virûm expertes*.

rito junctæ, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim *hostilem*, Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si *fortè* aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti. Jube quoque Neæræ canoræ *ut* festinet in nodum colligere capillos myrrheos. *Quòd* si impediaris ab importuno januæ custode,

Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli:
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem

ANNOTATIONES.

11. *Malè nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent. Non absurdè legunt aliqui, *malè ominatis.*

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violate; silentio potiùs et mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuam, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Lib. 4. Oden 5. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Ode 15. v. 17.

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. 1. Oden 9. 38, &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum et in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est; nimirum ante annos plus sexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce et auctore belli discursante Popedio*, qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populos et urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius discussit.* Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem Fallere testa.*] O puer, quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quiddam ex eo superfuit, et effugit Spartaci vastationem [illegible] pulationes, quæ annis circiter sexdeci satæ sunt post bellum Marsicum. L[ucan] lib. 3. cap. 30. *Bellum Spartaco duce tum quo nomine appellem nescio,* inquit *cùm servi militaverint, gladiatores imper &c.....Spartacus, Crixus, Oenomaus, Lentuli ludo, cum triginta aut amplius fortunæ viris eruperunt Capuâ: servi vexillum et ad auxilium vocatis, cùm decem amplius millia coissent homin modò effugisse contenti, jam vindicari .....totam pervagantur Campanias ..terribili strage populantur. Affluc diem copiis, cùm jam esset justus exe viminibus pecudumque tegumentis i sibi clypeos, è ferro ergastulorum recoct ac tela fecerunt, &c.....Ille Spa stipendiario Thrace miles, de milite inde latro, deinde in honore virium .....Consulares quoque aggressus nino Lentuli exercitum percecidit: ap nam C. Cassii castra delevit. Quib victoriis de invadendâ urbe Româ de Tandem totis Imperii viribus contra nem consurgitur: pudoremque Rom. Crassus asseruit ..... Spar primo agmine fortissimè dimicans, qu rator occisus est.* Vide Plutarch. Crassi. Appian. Lib. 1. Bell. Civi lib. 5. cap. 26. &c.

21. *Dic et argutæ properet Nea* Adduc, ô puer, et Neæram voce a canoram, ad plenam hilaritatem con tri. Veniat autem protinus vel inco collectis tantùm in nodum capillis. *comuntur annus est:* repentinum verò nostrum haud fert moram. Vide lib. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrr guento delibutum; vel, subflavum et coloris. Quibusdam placet legere id est, medium inter flavum et nigrum

23. *Si per invisum [illegible] abito.*] Redi verò [illegible] statim admittaris, [illegible]

Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id *verò* minimè tolerâssem juventute fervidus, sub Munatii consulatu.

ANNOTATIONES.

januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor, indignum, durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem!

.....

Aspice ut invideas, inimicaque claustra relaxa.

.....

Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina: solicito carcere dignus eras.

Et lib. 2. Eleg. 2.

Quem penès est dominam servandi cura, Bagoë.

.....

.....

Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri Desine.

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas et ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim simile quid contigisset, continuo exarsissem irâ, et mox vecte, armis, vi, effractum fores properâssem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Oden 26. v. 7. annot.

ODE XV.

In Chlorin jam vetulam.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas utì concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,

Tu conjux Ibyci egeni, impone finem aliquando tuæ libidini et infami operæ. Jam propinqua morti festinanti cessa colludere cum adolescentulis atque pulchris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, *O* Chlori. Nata *tua* aptiùs aggreditur ædes adolescentium, velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivire capræ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minimè *verò* lyra,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ et lasciviæ. Vide annot. suprà Oden 4. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*] Quæstui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* De Orat. 2. n. 277. *Ad famosos vetuit me mater accedere.* Plaut. Fragm. 3. 15. *Miserum me [illegible] facit suis flagitiis.*

[illegible] *ere.*] [illegible]

cùm ludit, morti delicias facit. Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cùm omni ætate turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quòd et ipsa senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe senilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à θύειν. Unde et Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 18. v. 6. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*,

aut sertum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

ANNOTATIONES.

sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri, existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatissimæ . . villo breves, penulis celebres*, &c. Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuisse meretrices: patet è Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et serta è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt: siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium not Sed Poëta voluit magis indicare vetulam C rin minùs jam bibacitati aptam: meretri porrò id proprium fuisse constat. Vide li Oden 36. v. 13. et seq. Contrà honestis lieribus, et quidem *matronis Romanis usus pridem ignotus; ne scilicet in aliquod ded prolaberentur: quia proximus à Libero p intemperantiæ gradus ad inconcessam Ven esse consuevit:* inquit Valer. Max. lib. 2. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. At l. 10.

Vetulam fæce tenùs, &c.] Quidam le *vetulâ fæce tenùs*, voluntque designari tus vinum: sed O nugæ; tu lector adv potiùs expressam Theocriti sententiam l 7. 70.

Πίομαι, ——————
——κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χείλος ἀρεί
Bibam, ——————
—— *Calicibus ad fæcem labrum infigen*

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, et validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam opertamque numini in aurum mutato. Aurum solet pervadere medios custodes,

Inclusam Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, et gravia adversùs avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prœtus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eâque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes ingentes custodiendis ædibus adducebar præsertim è Laconicâ et Arcadicâ regi Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus diss vocatque *fidissima auxilia, nec stipendi indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ulu tristitiam ingenerantes. Adde carceris rorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm n grassantur, quasi sua flagitia tenebris occul cupientes. Nam *qui malè agit, odit lucem non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido munita inanem Acrisii diligentiam non re disset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ ti bat, ob oraculi responsum, de quo antè.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*]

Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum
Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,

ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, et cupiditas ampliorum. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valdè splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit, eò ampliora

ANNOTATIONES.

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, χ' ᾅδου πύλας. Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas. Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum *εὐρυσθενὴς, viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur Homer. Odyss. *ν*. Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illum frustrà conatus est; ipse verò fugit, et latuit, unâ conscià Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrasti filiâ, quod olim summâ arte Vulcanus fabricârat gemmisque exornârat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porrò cùm didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni, ut matrem interficeret, mandavit. Quod cùm præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru et aurigâ absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa exitio;* vel, ut legunt alii, *excidio.* Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cùm ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut, cùm vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam prodidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

.....Mœstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: et cùm expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ. Et Valer. Max. l. 7. c. 2. ait, *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè* fuisse *quàm victorem;* à Juvenale Satir. 12. 47. appellatur *Callidus emptor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις,
Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certè, cùm infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. et 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, et *majorum fames*, seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde et ait, avaris pecuniam esse *τέλος finem*, non *πέρας terminum.* Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantùm ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ, quia noveram in his curas et solicitudines certas esse et molestas; contrà, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.*] Quantò paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit; tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans, Stob. Serm. 39.

aut certum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

ANNOTATIONES.

sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri, existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatissimæ..villo breves, penulis celebres,* &c. Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuisse meretrices: patet è Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et serta è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt: siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium not Sed Poëta voluit magis indicare vetulam C rin minùs jam bibacitati aptam: meretri porrò id proprium fuisse constat. Vide li Oden 36. v. 13. et seq. Contrà honestis lieribus, et quidem *matronis Romanis usus pridem ignotus; ne scilicet in aliquod dec prolaberentur: quia proximus à Libero intemperantiæ gradus ad inconcessam Ven esse consuevit:* inquit Valer. Max. lib. 2. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. At l. 10.

Vetulam fæce tenùs, &c.] Quidam le *vetulâ fæce tenùs*, voluntque designari tus vinum: sed O nugæ; tu lector adv potiùs expressam Theocriti sententiam l 7. 70.

Πίομαι, ——————
—— κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χείλος ἐρεί
Bibam, ——————
—— *Calicibus ad fæcem labrum infigen*

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, et validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam opertamque numini in aurum mutato. Aurum solet pervadere medios custodes,

Inclusam Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, et gravia adversùs avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prœtus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eâque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes ingentes custodiendis ædibus adducebar præsertim è Laconicâ et Arcadicâ regi Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus diss vocatque *fidissima auxilia, nec stipendi indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ulu tristitiam ingenerantes. Adde carceris rorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm n grassantur, quasi sua flagitia tenebris occul cupientes. Nam *qui malè agit, odit lucem non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido munita inanem Acrisii diligentiam non re disset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ ti bat, ob oraculi responsum, de quo anté.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*]

Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum
Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,

ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, et cupiditas ampliorum. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valdè splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit, *eò* ampliora

ANNOTATIONES.

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, χ' ἅδου πύλας. *Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενὴς, *viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur Homer. Odyss. ν. Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illum frustrà conatus est; ipse verò fugit, et latuit, unâ conscià Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrasti filiâ, quod olim summâ arte Vulcanus fabricârat gemmisque exornârat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porrò cùm didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni, ut matrem interficeret, mandavit. Quod cùm præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru et aurigâ absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa exitio;* vel, ut legunt alii, *excidio.* Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cùm ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut, cùm vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Repubi. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

. . . . . *Mœstamque Eriphylen*
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: et cùm expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ. Et Valer. Max. l. 7. c. 2. ait, *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè* fuisse *quàm victorem;* à Juvenale Satir. 12. 47. appellatur *Callidus emptor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις,
Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certè, cùm infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. et 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, et *majorum fames*, seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde et ait, avaris pecuniam esse τέλος *finem*, non πέρας *terminum.* Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantùm ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ, quia noveram in his curas et solicitudines certas esse et molestas; contrà, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.*] Quantò paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, neganque ambitioni quod petit; tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans, Stob. Serm. 39.

consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atque opulentiorum castra fugitivus deserere aveo; bonorum spretorum possessor magis illustris, quàm si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus, *ego interim* egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, et silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura, est ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur, *ejusque* fortunâ melior *est*. Licèt mihi neque apes Calabricæ mel producant, neque vinum *apud me* senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ pascuis; at gravis egestas non adest: sique majora cuperem, tu donare minimè recusares.

A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto: et transfuga divitum
Partes linquere gestio;
Contemptæ dominus splendidior rei,
Quàm si, quidquid arat impiger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescant vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.

ANNOTATIONES.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere, seu omnibus nudari et nihil cupere, quàm dives esse et solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.
Sensit Alexander, testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, mihique ipsi ea denego: hinc splendidè me ostento. Contrà dives avarus velut mancipium servit opibus, sordidéque vivit: estque *inter opes inops*. Senec. Epist. 73. *occurrunt (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes*. Nam *deest avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian. in Ruf. lib. 1. v. 200.
Semper inops quicunque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissimâ prædiolum, ubi è fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo suprà Ode 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque foci sufficiens: est *seges certa* et fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beatior* sum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, et *condit horreo Quidquid de Libycis verritur areis*, lib. 1. Ode 1. Mea tamen felicitas illum *fallit:* id est, nescit me beatum, seque infelicem et miserum esse, quòd et parta servandi, et majora acquirendi nunquam non curâ discrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabrum quâ in regione sunt flores apibus gratissimi, unde et optimum conficiunt mel: nec vinum ac delicatum: nec lanas maximè datas: at res habeo necessarias ad victum neque mala paupertatis sanè importuna perior.

34. *Nec Læstrygoniâ Bacchus in amp Languescit mihi.*] Nec domi habeo vi Formianum quod reservem donec vetu pretiosum fiat. Læstrygones, qui et Cyclo olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urb incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 10. in fine, de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic Ode 21. seq. *lan diora vina* ponit pro exquisitis, ob maturit quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis Crescunt vellera cuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in pinguibus Galliæ pascuis, lanam affer laudatissimam. Columell. lib. 8. de o emendis scribit: *generis eximii Calabras pulasque milites nostri existimabant, earu optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ præ ores habentur, eorumque præcipuè Altin* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius r nis atque urbis lanas commendat Martial 14. Epig. 155.
Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; a que *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec, si plura velim, tu dare dene* Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tr egregiè Poëta, accepti beneficii memor et t præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. et Ep sic eidem scribit:
Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm si Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parcâ, quod satis est, manu.

Exigua tributa solvam facilliùs refrænatâ cupiditate, quàm si Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est *is* cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

39. *Contractâ meliùs parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens, quàm si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyattei.] Alyattes Crœsi pater fuit: uterque rex fuit Lydiæ, et divitiis celebratus, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo. lib. 9. 14, 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò est*, inquit, *quod observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere eum qui multa habeat.... et minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est, cui Deus obtulit Parcâ, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias et paupertatem ne dederis mihi: sed tantùm victui meo tribue necessaria.*

ODE XVII. AD ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut diem crastinum hilariter agat.

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lirim,

O Æli, illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem *eorum* facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et *circa* Lirin, Maricæ ripas alluentem,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclarè gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus est ortus ex eâ stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. scripserit *quædam Lamiarum*, pro unâ matronarum vetustâ nobilitate superbarum. Hinc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Ode 26. designatur, scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum. Has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiquæ Læstrygonum sedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Fastos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulum, et res egregiè confectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Mosa pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Littoribus tenuisse Lirim.*] Liris fluvius, qui et Liturnus Appiano, Latium separat à Samnio et Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marcia Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Ode 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antè dicta Circe, ut Quirinus antè Romulus; ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti,*

longè regnâsse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si *me* non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens. Sicca ligna congere, dum licet: cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

Latè tyrannus), cras foliis nemus
Multis, et algâ littus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta.... .....Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine.....species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quòd Tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.*] Herba est marina olim ad nihil utilis.

11. *Euro.*] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali Vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

.....Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 338.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsag terrestres volucres contra aquam dantes gorem, perfundentes sese: sed maximè co

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivac Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum fectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quic

Secla viri novies pubentis garrula corni
Vincit, cornicis cervus quater; at tria c
Tempora corvus agit, quem deinceps I
phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes, aridum Compone lignum,
Igne frigus, mœstitiamque, ex ærîs intem nasci solitam, hilari convivio propulsa. cœlo malè affecto, affici pariter corpus nos et ingravescere, non rarò experimur. Co id incommodi valet focus luculentus, et *tiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis et porco bimes* Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, non perperam commenti sunt hîc. Imò verba contrarium ostendunt. Nam quo die ha rant vitales auras, eo vitam adimere vict religioni ducebant veteres: nec proinde guinem fundebant, aut mactabant hostia annotavi, ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet i duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, randamque cuticulam. Quod quoties f bant, curare genium et placare se existimal Unde manârunt istæ loquendi formulæ; g indulgere, genium defraudare, ut bene servat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener priscis exquisitum ferculum. Varro de Rustic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus dom ab naturâ dicunt ad epulandum: iis it animam esse datam proinde ac salem quæ varet carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. vocat,

....Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibe in epulis placandi Genii causâ celebratis. H verò ita curabant non in natali solùm, sed libet anni die.

ODE XVIII. AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.
Inter audaces lupus errat agnos:

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque soli expositos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum *in* paterâ Veneri amicâ, *atque* ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties nonæ Decembres tibi *sacræ* recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis; vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus. Lupus vagatur inter agnos nihil timentes:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis:* unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret: et Nonis Decembribus, cùm jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Ode 4. et 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant prisci caprorum pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus et Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lasciviâ agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 23. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano....

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem et placidum habere: etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui aluntur in agris et villis. Frustrà nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum:* et cap. 23. *Septimo die cessabis, et requiescent bos et asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificatæ pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

longè regnâsse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si *me* non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens. Sicca ligna congere, dum licet: cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

Latè tyrannus), cras foliis nemus
Multis, et algâ littus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta.... .....Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine.....species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quòd Tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.*] Herba est marina olim ad nihil utilis.

11. *Euro.*] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali Vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

.....Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 338.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsa terrestres volucres contra aquam dantes gorem, perfundentes sese: sed maximè co

13. *Annosa cornix.*] De hujus viva Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum fectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit qui

Secla viri novies pubentis garrula corni
Vincit, cornicis cervus quater; at tria c
Tempora corvus agit, quem deinceps I
phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18

Dum potes, aridum Compone lignum,
Igne frigus, mœstitiamque, ex aëris intem nasci solitam, hilari convivio propulsa. cœlo malè affecto, affici pariter corpus nos et ingravescere, non rarò experimur. C id incommodi valet focus luculentus, et *tiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis et porco bime* Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, non perperam commenti sunt hîc. Imò verb contrarium ostendunt. Nam quo die h rant vitales auras, eo vitam adimere vic religioni ducebant veteres: nec proinde guinem fundebant, aut mactabant hosti annotavi, ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet i duntaxat Horatius epulas et hilaritatem randamque cuticulam. Quod quoties bant, curare genium et placare se existima Unde manârunt istæ loquendi formulæ; indulgere, genium defraudare, ut ben servat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener priscis exquisitum ferculum. Varro d Rustic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus do ab naturâ dicunt ad epulandum: iis i animam esse datam proinde ac salem qua varet carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. vocat,

....Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhib in epulis placandi Genii causâ celebratis. verò ita curabant non in natali solùm, sed libet anni die.

ODE XVIII. AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.
Inter audaces lupus errat agnos:

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque soli expositos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum *in* paterâ Veneri amicâ, *atque* ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties nonæ Decembres tibi *sacræ* recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis; vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus. Lupus vagatur inter agnos nihil timentes:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis:* unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret: et Nonis Decembribus, cùm jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Ode 4. et 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant prisci caprorum pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus et Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lasciviâ agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 23. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano....

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem et placidum habere: etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui aluntur in agris et villis. Frustrà nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum:* et cap. 23. *Septimo die cessabis, et requiescent bos et asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificatæ pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

ex agitato agmine fugientes patenti *campo*, atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipe
aprum.

ANNOTATIONES.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas et campos vagari solent. Virg. Georg. 3. v. 369.

——— *Confertoque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. circa medium, *de apro.*

Ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille verò prodit è profundo fruticeto, seu *arboribus condenso.*

Excipere.] Incautum et ex insidiis capere

ODE XIII. AD FONTEM BLANDUSIÆ.

O fons Blandusiæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; *quique* lasciviam et certamina incassùm præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore. Te minimè attingit asperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi.

O FONS Blandusiæ, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, et Venerem, et prælia destinat
Frustrà: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 5. lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hìc fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuìsse, et aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut et Horatius præstat lib. 1. Ode 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poëtæ, de quo l. 2. Ode 18. v. 14. et Ep. 1. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virg. Georg. 2. 528.

——— *Socii cratera coronant:*
Te libans, Lenæe, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt, et vina coronant.

Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 98.

——— *Coronatus stabit et ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quòd floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustrà meditatur prælia in alios hœ Ovid. Fastor. 5. v. 300.

——— *Fonti Rex Numa mactat ovem,*
Plenaque odorati disponit pocula Baccl

5. *Venerem, et prælia destinat.*] Lasci et petulans animal hœdus. Sic et Oda seq. v. 7.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus Canicularibus æstum nequaquam sentis que vel tuam umbram et frigus præbes. Sol primam partem Leonis ingreditur, n Julio; quando per dies multos sævit i *Canicula et siccas messes coquit;* ut ait Sat. 5. v. 5. Vide lib. 1. Oden 17. v. 17. a Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi vapores quis ignorat? Cujus sideris cf amplissimi in terrâ sentiuntur. Fervent oriente maria, fluctuant in cellis vina, mov stagna....* Eodem lib. cap. 47. *ardent æstatis tempore exortum Caniculæ sidus, primam partem Leonis ingrediente, qui di ante Augusti Cal. est....Solis vapor gemi ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 17. *mare sentit exortum hujus sideris.....* 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole pr partem Leonis ingresso. Hoc fit post Sol* xxiii. *die. Sentiunt id maria et terræ.. cenditque Solem; et magnam æstûs c causam.*

Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis: unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

Tu censeberis etiam inter illustres fontes, cùm prædicavero ilicem extensam super rupibus excavatis, è quibus defluunt aquæ tuæ *leniter* strepentes.

ANNOTATIONES.

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum: et ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

——— *Quercus et ilex*
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ.
.....
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Epist. 1. 16. 9.

ODE XIV. AD POPULUM ROMANUM.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

Herculis ritu, modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum,
Cæsar Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata divis;
Et soror clari ducis, et decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ

O populе *Romane*, Augustus, quem paulò antè dicebamus quæsivisse lauream morte emendam, instar Herculis, *jam* ex Hispaniâ regione domum redit triumphans. *Ergo* fœmina singulari læta viro procedat sacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem salvorum, ornatæ tæniâ supplicanti. Vos ô juvenes et adolescentulæ ma-

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hâc Ode Augusto gratulatur incolumi tum è morbo sat diuturno, tum è periculis belli difficillimis. Vimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gesta: Dalmaticum adolescens adhuc, et, Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam*, &c. Porrò ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarraconæ detentus est morbo pertinace, è quo tamen convaluit; rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellârunt. Vide lib. 1. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum et gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et invictus rediit ad nos ex Hispaniâ, ut Hercules ille profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ cæteris autem Livia Augusti conjux amantissima, eique singulariter dilectissima, et formâ ac pudicitiâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio lib. 58. illam obvios fortè nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hîc observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2. Quidam legunt *Unicè*.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata divis.] Facto priùs ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis, *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem et incolumitatem præstitere. Quidam pro *divis*, legunt *sacris*.

7. *Et soror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decoræ supplice vittâ*; qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, et puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri. Quidam legunt, *virûm expertes*.

rito junctæ, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim *hostilem*, Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si *fortè* aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti. Jube quoque Neæræ canoræ *ut* festinet in nodum colligere capillos myrrheos. *Quòd* si impediaris ab importuno januæ custode,

Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli:
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem

ANNOTATIONES.

11. *Malè nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent. Non absurdè legunt aliqui, *malè ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violate; silentio potiùs et mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuam, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Lib. 4. Oden 5. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Ode 15. v. 17.

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. 1. Oden 9. 38, &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum et in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est; nimirum ante annos plus sexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce et auctore belli discursante Popedio*, qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populos et urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius discussit.* Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem Fallere testa.*] O puer, quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quiddam ex eo superfuit, et effugit Spartaci vastationem et d
pulationes, quæ annis circiter sexdecim
satæ sunt post bellum Marsicum. Luc.
lib. 3. cap. 30. *Bellum Spartaco duce com
tum quo nomine appellem nescio,* inquit, *q
cùm servi militaverint, gladiatores imperave
&c.....Spartacus, Crixus, Oenomaus, eff
Lentuli ludo, cum triginta aut amplius ejus
fortunæ viris eruperunt Capuâ: servisqu
vexillum et ad auxilium vocatis, cùm s
decem amplius millia colssent hominum,
modò effugisse contenti, jam vindicari vol
.....totam pervagantur Campaniam..
..terribili strage populantur. Affluentib
diem copiis, cùm jam esset justus exercit
viminibus pecudumque tegumentis incon
sibi clypeos, è ferro ergastulorum recocto gl
ac tela fecerunt, &c.....Ille Spartac
stipendiario Thrace miles, de milite dec
inde latro, deinde in honore virium glad
.....Consulares quoque aggressus in
nino Lentuli exercitum percecidit: apud
nam C. Cassii castra delevit. Quibus
victoriis de invadendâ urbe Româ delibe
Tandem totis Imperii viribus contra mir
nem consurgitur: pudoremque Rom. Li
Crassus asseruit.....Spartac
primo agmine fortissimè dimicans, quasi
rator occisus est.* Vide Plutarch. in
Crassi. Appian. Lib. 1. Bell. Civil.
lib. 5. cap. 26. &c.

21. *Dic et argutæ properet Neæræ.*
Adduc, ô puer, et Neæram voce ac fi
canoram, ad plenam hilaritatem convivii
tri. Veniat autem protinus vel incompt
collectis tantùm in nodum capillis. Nam
comuntur annus est: repentinum verò gau
nostrum haud fert moram. Vide lib. 2.
11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhin
guento delibutum; vel, subflavum et my
coloris. Quibusdam placet legere *myr*
id est, medium inter flavum et nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem abito.*] Redi verò quamprimùm, si statim admittaris, sique moram faciat c

Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

abcedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id *verò* minimè tolerâssem juventute fervidus, sub Munatii consulatu.

ANNOTATIONES.

januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor, indignum, durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem!
.....
Aspice ut invideas, inimicaque claustra relaxa.
.....
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina: solicito carcere dignus eras.

Et lib. 2. Eleg. 2.

Quem pœnè est dominam servandi cura, Bagoë.
.....
.....
Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri
Desine.

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas et ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim simile quid contigisset, continuo exarsissem irâ, et mox vecte, armis, vi, effractum fores properâssem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Oden 26. v. 7. annot.

ODE XV.

In Chlorin jam vetulam.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas utì concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,

Tu conjux Ibyci egeni, impone finem aliquando tuæ libidini et infami operæ. Jam propinqua morti festinanti cessa colludere cum adolescentulis atque pulchris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, *O* Chlori. Nata *tua* aptiùs aggreditur ædes adolescentium, velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivire capræ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minimè *verò* lyra,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ et lasciviæ. Vide annot. suprà Oden 4. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*] Quæstui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. 1. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati oculum non ferebant.* De Orat. 2. n. 277. *Ad famosas vetuit me mater accedere.* Plaut. Fragm. 3. 15. *Miserum me famosum facit suis flagitiis.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorsus ita scribit. *Annus cùm ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cùm omni ætate turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quòd et ipsa senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe senilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à θύειν. Unde et Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 18. v. 6. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Daniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*,

aut sertum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

ANNOTATIONES.

sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri, existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatissimæ..villo breves, pexulis celebres*, &c. Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuisse meretrices: patet è Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et serta è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt: siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium not Sed Poëta voluit magis indicare vetulam C rin minùs jam bibacitati aptam: meretri porrò id proprium fuisse constat. Vide li Oden 36. v. 13. et seq. Contrà honestis lieribus, et quidem *matronis Romanis usus pridem ignotus; ne scilicet in aliquod dec prolaberentur: quia proximus à Libero intemperantiæ gradus ad inconcessam Ven esse consuevit:* inquit Valer. Max. lib. 2. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. A l. 10.

Vetulam fæce tenùs, &c.] Quidam le *vetulâ fæce tenùs*, voluntque designari tus vinum: sed O nugæ; tu lector ad potiùs expressam Theocriti sententiam 7. 70.

Πίομαι, ——————
——— κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χείλος ἑρεύ
Bibam, ——————
——— *Calicibus ad fæcem labrum infigen*

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, et validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam opertamque numini in aurum mutato. Aurum solet pervadere medios custodes,

Inclusam Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, et gravia adversùs avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prœtus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eâque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes ingentes custodiendis ædibus adducebar præsertim è Laconicâ et Arcadicâ regi Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus diss vocatque *fidissima auxilia, nec stipendi indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ulu tristitiam ingenerantes. Adde carceris rorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm n grassantur, quasi sua flagitia tenebris occul cupientes. Nam *qui malè agit, odit lucem non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido munita inanem Acrisii diligentiam non re disset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ ti bat, ob oraculi responsum, de quo anté.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*]

Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum
Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,

ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, et cupiditas ampliorum. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valdè splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit, eò ampliora

ANNOTATIONES.

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, χ' ἅδον πύλας. *Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum *εὐρυσθενὴς, viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur Homer. Odyss. *ν.* Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illum frustrà conatus est; ipse verò fugit, et latuit, unâ conscià Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrasti filiâ, quod olim summâ arte Vulcanus fabricârat gemmisque exornârat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porrò cùm didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni, ut matrem interficeret, mandavit. Quod cùm præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru et aurigâ absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa exitio;* vel, ut legunt alii, *excidio.* Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cùm ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut, cùm vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

. . . . . Mœstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: et cùm expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ. Et Valer. Max. l. 7. c. 2. ait, *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè* fuisse *quàm victorem;* à Juvenale Satir. 12. 47. appellatur *Callidus emptor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρίαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις,

Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certè, cùm infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. et 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, et *majorum fames*, seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde et ait, avaris pecuniam esse *τέλος finem*, non *πέρας terminum.* Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantùm ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ, quia noveram in his curas et solicitudines certas esse et molestas; contrà, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.*] Quantò paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit; tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans, Stob. Serm. 39.

consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atque opulentiorum castra fugitivus deserere aveo; bonorum spretorum possessor magis illustris, quàm si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus, *ego interim* egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, et silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura, est ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur, *ejusque* fortunâ melior *est*. Licèt mihi neque apes Calabricæ mel producant, neque vinum *apud me* senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ pascuis; at gravis egestas non adest: sique majora cuperem, tu donare minimè recusares.

A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto: et transfuga divitum
Partes linquere gestio;
Contemptæ dominus splendidior rei,
Quàm si, quidquid arat impiger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescant vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.

ANNOTATIONES.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere, seu omnibus nudari et nihil cupere, quàm dives esse et solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, mihique ipsi ea denego: hinc splendidè me ostento. Contrà dives avarus velut mancipium servit opibus, sordidéque vivit: estque *inter opes inops.* Senec. Epist. 73. *occurrunt (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes.* Nam *deest avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian. in Ruf. lib. 1. v. 200.

Semper inops quicunque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissimâ prædiolum, ubi è fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo suprà Ode 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque foci sufficiens: est *seges certa* et fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beatior* sum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, et *condit horreo Quidquid de Libycis verritur areis*, lib. 1. Ode 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id est, nescit me beatum, seque infelicem et miserum esse, quòd et parta servandi, et majora acquirendi nunquam non curâ discruciet.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calab quâ in regione sunt flores apibus gratiss unde et optimum conficiunt mel: nec v vinum ac delicatum: nec lanas maximè datas: at res habeo necessarias ad vict neque mala paupertatis sanè importuna perior.

34. *Nec Læstrygoniâ Bacchus in amp Languescit mihi.*] Nec domi habeo vi Formianum quod reservem donec vetu pretiosum fiat. Læstrygones, qui et Cycl olim Siciliam, dein Formias Campaniæ ur incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 10. in fine de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic Ode 21. seq. *la diora vina* ponit pro exquisitis, ob maturit quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis Crescunt vellera cuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in pinguibus Galliæ pascuis, lanam affer laudatissimam. Columell. lib. 8. de o emendis scribit: *generis eximii Calabras pulasque milites nostri existimabant, earu optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pre ores habentur, eorumque præcipuè Altin* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius r nis atque urbis lanas commendat Martial 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; a que *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec, si plura velim, tu dare dene* Ita Mæcenati gratias agit, laudemque t egregiè Poëta, accepti beneficii memor et præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. et Ep sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm si Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parcâ, quod satis est, manu.

Exigua tributa solvam faciliùs refrænatâ cupiditate, quàm si Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est *is* cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

39. *Contractâ meliùs parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens, quàm si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyatteï.] Alyattes Crœsi pater fuit: uterque rex fuit Lydiæ, et divitiis celebratus, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo. lib. 9. 14, 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò est*, inquit, *quod observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere eum qui multa habeat.... et minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est, cui Deus obtulit Parcâ, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias et paupertatem ne dederis mihi: sed tantùm victui meo tribue necessaria.*

ODE XVII. AD ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut diem crastinum hilariter agat.

Æli, vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lirim,

O Æli, illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem *eorum* facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et *circa* Lirin, Maricæ ripas alluentem,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclarè gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus est ortus ex eâ stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. scripserit *quædam Lamiarum*, pro unâ matronarum vetustâ nobilitate superbarum. Hinc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Ode 26. designatur, scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum. Has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiquæ Læstrygonum sedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Fastos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulum, et res egregiè confectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Mosa pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Littoribus tenuisse Lirim.*] Liris fluvius, qui et Liturnus Appiano, Latium separat à Samnio et Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marcia Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Ode 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antè dicta Circe, ut Quirinus antè Romulus; ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti,*

longè regnâsse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si *me* non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens. Sicca ligna congere, dum licet: cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

Latè tyrannus), cras foliis nemus
Multis, et algâ littus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta.... .....Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine.....species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quòd Tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genió indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.*] Herba est marina olim ad nihil utilis.

11. *Euro.*] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali Vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

.....Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 338.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiun terrestres volucres contra aquam dantes clar gorem, perfundentes sese: sed maximè corni

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivacita Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum d fectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quidan

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cerv
Tempora corvus agit, quem deinceps Indi
phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes, aridum Compone lignum, &c. Igne frigus, mœstitiamque, ex aëris intemper nasci solitam, hilari convivio propulsa. Cer cœlo malè affecto, affici pariter corpus nostru et ingravescere, non rarò experimur. Cont id incommodi valet focus luculentus, et *Læt tiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis et porco bimestri.* Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnul perperam commenti sunt hîc. Imò verba is contrarium ostendunt. Nam quo die haus rant vitales auras, eo vitam adimere victim religioni ducebant veteres: nec proinde su guinem fundebant, aut mactabant hostias, annotavi, ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igit duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, c randamque cuticulam. Quod quoties faci bant, curare genium et placare se existimaban Unde manârunt istæ loquendi formulæ; gen indulgere, genium defraudare, ut bene o servat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etia priscis exquisitum ferculum. Varro de R Rustic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus domatu ab naturâ dicunt ad epulandum: iis itaq animam esse datam proinde ac salem quæ se varet carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 1 vocat,

....Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebar in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hun verò ita curabant non in natali solùm, sed quo libet anni die.

ODE XVIII. AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.
Inter audaces lupus errat agnos:

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque soli expositos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum *in* paterâ Veneri amicâ, *atque* ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties nonæ Decembres tibi *sacræ* recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis; vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus. Lupus vagatur inter agnos nihil timentes:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis:* unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret: et Nonis Decembribus, cùm jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Ode 4. et 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant prisci caprorum pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus et Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lascivià agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 23. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano....

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem et placidum habere: etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui alunt*ur* in agris et villis. Frustrà nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum:* et cap. 23. *Septimo die cessabis, et requiescent bos et asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificata pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter plantâ ferire lætatur.

Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5. v. 40.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere et culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, et hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. v. 1393. rusticam festivitatem et salutationem ita describit:

Non magnis opibus jucundè corpora habebant
.....
.....
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachin
Consuêrant: agrestis enim tum musa vigebat.
Tum caput, atque humeros plexis redimire c
ronis,
Floribus, et foliis lascivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra m
ventes
Duriter, et duro terram pede pellere matrem, &

Ovid. Fast. 2. lib. 6. v. 293.

Hi ludunt: hos somnus habet; pars brach
nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

ODE XIX. AD TELEPHUM.

Quòd veteres Historias curiosiùs sectetur; Voluptatem verò negliga

Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci, et certamina commissa ad Trojam sacratam: Siles *autem* quo pretio emamus amphoram *vini* Chii;

QUANTUM distet ab Inacho
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Quantùm distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, et ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè et prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco et tempori magis congruos; invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum Augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantùm distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regum ultimum; verùm nunc quærendum est potiùs unde et quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ, Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Bedâ ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. 2. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni septingenti et septuaginta quinque, aut non multò secús.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Atheniensium, cùm ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidis hostium castra vili habitu adiit, militem jur lacessivit, atque vulneratum ad sui cæd provocavit. Quod ubi Dorienses accepe sponte se victos confessi abscesserunt. Vi Justin. lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. cap. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 4130. *Cod juxta responsum seipsum morti tradens inte mitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclii rum regnum destructum est, quod* 381 *an perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æ cum, ejusque posteros Pelea, Achillem, P rhum, &c. Apollodor. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*] Bis ca fuit Troja: primùm ab Hercule: deinde Græcis, quinquaginta pòst annis.

Sacro.] Vel quòd urbis ejus muri à I sunt ædificati. Suprà Ode 3. v. 21. quòd multa illîc erant templa. Vel potiùs Homeri sententiâ, apud quem non semel ἱε "Ιλιον leg. Alii *sacrum* pro execrabili sumunt, ut existimo, absurdé.

5. *Chium.*] In Græcis vinis, Chium exc lebat, ut Falernum in Italicis. Ex Ath lib. 5. cap. 20. Chii vites severunt pri

Mercemur; quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, et quotâ
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ; tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet suprà
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat. Cur Berecynthiæ

quis calefaciat aquam, quis domum suppeditet, et quâ *horâ* frigus Pelignum repellam. Da citò, famule, *poculum* novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ auguris: tribus aut novem scyphis aptè pocula miscentur. Qui colit Musas impari *numero*, poëta stupescens novem poscet scyphos. Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plusquàm tria *pocula*. Placet furere. Quare

ANNOTATIONES.

Ex Plin. lib. 14. 7. *In summâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum: quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio, seu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eò erant perrecturi, vel ibi jam erant, cùm hæc Horatius scribebat: vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit: speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam, et cum quibus: in cujus domo luculentus accendetur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, estque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, imò traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiosè, ipseque prior arripit scyphum et propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quòd oriente Lunâ et vesperi convivia adibant veteres: vel quia festivæ erant Calendæ et epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis accessionem optimo et amico viro factam, impensè lætemur: nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris, præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum ascribi et inter Patres legi fas esset. Et à primâ urbis origine iidem Reges et Augures, ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus et sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; à Diis monita contemplari: de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare: prodigia procurare et expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater de quo lib. 2. Ode 10. Non moror quod somniârunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam: nimirum quia manè Auguria captari consueverant, et sub ortum solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit; qui verò colit Musas novenas Poëta, is novies bibet in honorem illarum. Auson.

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est.

12. *Commodis.*] Justæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis et perfectis; alii contrà, minoribus et ebrietatem non inducentibus, optimè convenientibus; ut sit sensus: commodè et convenienter quisque impari numero ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamsi inde fieri debeam attonitus è vino, novies attamen ego Poëta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quòd hilaritatis modum nesciam in istâ Murenæ honoris amplitudine. Auson. *Propter mediam noctem, et novam Lunam, et Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet suprà, &c.*] Charites rixarum metuentes, quæ ex ebrietate et nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantùm pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. 4. Od. 7. v. 5. ibique annot.

18. *Insanire juvat.*] Lib. 1. Ode 27. de insaniâ ex immodicâ compotatione. *Verecun-*

tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, *puer*. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minimè idonea. O Telephe, nubilis Chloë quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge rosas. Audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissâ te nitidum comâ,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloë:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

dum Bacchum sanguineis prohibete rixis, et, *impium clamorem lenite, sodales*. De liberiore paulò animi gestientis lasciviâ, lib. 2. Ode 7. v. 26.

> ..... *Non ego sanios*
> *Bacchabor Edonis: recepto*
> *Dulce mihi furere est amico.*

Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ?] Cur non jam inflantur et insonant tibiæ et citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in sacris Cybeles, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygiâ et Lydiâ; ac propterea Berecynthias hìc vocari, Lydias autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porrò harum modus et numerus concitatior, proindeque bacchantibus Matris Deûm sacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. 1. Ode 18.), quibusvis epulantibus etiam et compotantibus plusculùm excitandis accommodatus. Contrà, Doricus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros præcipit Arist. Polit. 8. Æolius, saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parcè v num ministrantes, vel à cantu pulsandisq instrumentis Musicis cessantes, torpente otiosas.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desi O puer, etiam floribus sterne mensam ac tr clinium.

Audiat invidus Dementem strepitum Lycus. Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capulari morosi, auribus obstrepat, bilemque et inv diam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*] Quippe juni adolescentula. Ergo et ipsa, quæ tristio seni nubere voluerit, nostram audiat læt tiam, quo perperam se fecisse non sine dolo agnoscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capil juvenem indicant; nam in senibus caloris d fectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*] Sideri Vespertino.

27. *Chloë.*] Aliàs *Rhode*.

28. *Me lentus Glyceræ.*] Contabescere faci languore afficit, et consumit; *lentis penitùs ma cerat ignibus*, ut est in Ode 13. lib. 1.

ODE XX. AD PYRRHUM.

Ne à puellâ Nearchum dilectum conetur abstrahere.

O Pyrrhe, *an* non agnoscis quàm periculosè Gætulæ leænæ fœtus auferas? Paulò pòst *tu* prædo timidus sæva

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gætulæ catulos leænæ?
Dura pòst paulò fugies inaudax

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hìc commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversùs Romanos bellante, et per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati sunt; explosis etiam aliis, qui M. Antonii res gestas metaphoricè hìc notari, perperam dixere; tu, Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem à tali consilio dimo vere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tan periculosè amasium suum puellæ abstrahi quàm leænæ catulos raperes. Vide Plin. l. 8 cap. 16.

2. *Gætulæ.*] Gætulia Africæ regio, leo num aliarumque ferarum nutrix: de qu jam l. 1. Ode 22. v. 10. et l. 2. Ode 2 v. 15.

3. *Dura pòst paulò fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quo

Prælia raptor:
Cùm per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget *illa* excellentem Nearchum requirens: magna contentio *utrùm* præda tibi potior an illi eveniat. Interea, dum tu velocia tela educis, illa *verò* dentes formidandos exacuit: dicitur controversiæ judex collocâsse victoriam sub nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes: similis vel Nireo, vel *Ganymedi* ex Idâ aquis abundante subtracto.

ANNOTATIONES.

amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet. v. 233.

Cruentus fœminas stimulat dolor.
Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta
Minùs est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. et seq. ubi, inter alia, hæc scribit:

..... Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et Enni
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? licuit semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen, &c.
..... si volet usus,
Quem penès arbitrium est, et jus, et norma loquendi.

5. *Cùm per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quàm eleganter in allegoriâ suâ persistat. Sensus est: cùm illa, spretis amatoribus bene multis, unum quæret Nearchum.

6. *Insignem.*] Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen, tibi præda, &c.*] An tibi potiùs quàm illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum: illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo Sub pede.*] Nearchus, citra periculum, imò cui cedat parùm solicitus, vos de se contendentes otiosè, et frigidè spectat, suosque duntaxat curat capillos comere et odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide lib. 2. Oden 11. v. 15.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Idâ.*] Ganymedes Trois regis filius, ob pulchritudinem à Jove aquilæ speciem induto raptus, cùm in Idâ monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; et Metam. lib. 10. cap. 4. Hâc porrò fabulâ indicatur sapientem virum luminibus et claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi et sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis: alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hîc; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ Minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. et lib. 17. cap. 1.

15. *Aquosâ.*] Ex illo Troadis monte dicuntur manâsse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. 15. cap. 1. vocatur ὄρος πολυπιδάκου Ἴδης, *Mons Idæ plures habentis fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. 4.

ODE XXI. AD AMPHORAM.

Monet eam facetè, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O NATA mecum Consule Manlio,

O bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *O nata mecum.*] Vino impleta et condita in horreo tum cùm ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente

sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem producis; quocumque titulo condis exquisitum Massicum, digna proferri celebri die; veni fundere vina senescentia, volente Corvino. Hic, licèt imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis

Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur et prisci Catonis

ANNOTATIONES.

L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cottâ, anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somniculosi, &c.

5. *Quocunque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide lib. 2. Oden 3. v. 8. annot. De Massici bonitate et patriâ, lib. 1. Ode 1.

6. *Bono die.*] Festivo mihi fortunato et honorabili, cùm dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, et poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innuit frequenter. Vide Oden 28. v. 7. et suprà Oden 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui et de Gallis quatuor pòst annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeò celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. et lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende;* alii cum *jubente.* Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad utrum referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide suprà Oden 16. v. 35. ibique annot.

9. *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*] Etsi refertus, id est, apprimè instructus est Corvinus Socraticâ et Academicâ Philosophiâ, non te despiciet, O pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republicâ: nam et hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adversùs senectutem, ut redire ad juventutem videantur, et mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mirè gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 32. et alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ cæteris beati multis, illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laert. lib. 2. &c. Cic. Tuscul. 3. ait ab eo *omnem, quæ de vitâ et moribus est, Philosophiam manasse;* Tusc. 5. c. 10. *Primum illum devocâsse Philosophiam cœlo.....et coëgisse de vitâ, moribus, rebusque bonis et malis quærere.* Noster ad Pisones v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur et prisci Catonis, &c.*] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberaliùs hausto sæpe incaluisse. Hîc verò quæri potest an vino corpus incalescat, ut calido medicamento? Respondet Galenus Constit. 3. non incalescere nisi ut alimoniâ corpori accommodâ. Nam sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ naturâ calent satis, et robur adjici et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis et junior? De Uticensi proditur sanè, integrum duxisse perpotando noctes. Testis Plutarchus aliique. Et, cùm Memmius quidam in convivio dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere et ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit: Quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca de Tranq. cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipsius de Uticensi disertè explicat, huncque affert Horatii locum, quem jam tractamus. Idem Cato mensam maximè amicorum parentem et procreatricem existimavit; idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium ad cessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. et 32. At dum tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hic ab Horatio indicari. Alterum e

Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,

etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo interdum asperiori: tu sapientum intimas et anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam et robur solicito ingenio; dasque animos inopi post te nec timenti regum diademata nec bellatorum tela. Te exprompt Bacchus, et Venus si favens adfuerit,

ANNOTATIONES.

vox narratur, quæ nequaquam adhiberetur à Poëtâ, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita verò Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solidâ, verâ, severâque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valdè sobrium fuisse constet: et ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis et adversariis objecta est; ad quod allusit Poëta. Adde quòd apud Ciceronem de Senectute, n. 46. ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, ne cum æqualibus solùm, qui pauci admodum restant, sed cum vestrâ ætate etiam atque vobiscum; habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit. Quòd si quem delectant, (ne omnino bellum indixisse videar voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus) non intelligo, ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me verò delectent et sermo in poculis, et pocula.... conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quàm maximè possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plin. lib. 14. cap. 1. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho, et censurâ insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque.... agrum colendi.....de vitibus uvisque ita prodidit; qui locus vino optimus*, &c.

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter ingenia torquentur, et qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minimè sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum et argentum igne probari et dignosci, et vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non absludit adagium, *In vino veritas*, et Persæ cujusdam apophthegma, *Nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectiùs elici.* Vide Erasm. Sunt qui putent hìc alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, muitò minùs, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum est è Bacchi cognominibus à λύειν, quòd solvit et discutit ægritudines et curas.

17. *Tu spem reducis.*] Apud Athen. lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus, cordatis et prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æquè ac suavis, abjectos et humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide suprà lib. 2. Oden 19. in fine. Ovid. Art. Amat. l. 1. v. 239.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam, et petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν Βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασι, *Robur et vires dat animis et corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσῃ ἀνίῃ, *Potens remedium adversùs omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops et timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit, nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O testa, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accensæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quòd bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones et rixas, aut etiam prælia, ut sæpius fit.

necnon Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

ANNOTATIONES.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quas junxerunt: concordiæ tenaces, amantesque, insolubiles. Unde illæ implexi et consertis inter se manibus pingi solent Vide l. 1. Od. 4. et 30.

ODE XXII. IN DIANAM.

Ei consecrat pinum villæ suæ.

O virgo, præses montium et silvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et *eas* morti eripis; sit tibi sacra pinus fundo *meo* impendens; quam ego *singulis* annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

Montium custos nemorumque, virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix, incola silvarum. Adde quòd herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quas et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestivè relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 69. *Adhibetur ad partus, quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui, quia menses spatia conficiunt, menses vocantur.* Idem ferè Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux....parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis adimisque letho.] Terent. And. act. 3. sc. 1. v. 15.

Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro.

Catull. Carm. 32. v. 13.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid. Fast. lib. 2. v. 451.

Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. antè ci *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, si apud nostros Junonem Lucinam in pariendo in vocant.* Ne, Lector, mirere quòd videantu confundi Junonis ac Dianæ munia. Nas Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referr egregiè docet Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 1 et seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi nume habens: Luna in Cœlo, Diana in terris, Pro serpina apud inferos. Virg. Æneid. 4. v. 51

Tergeminamque Hecaten, tria virginis or
Dianæ.

Hinc illud,

Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Dian
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagittâ.

Alii quòd modò gibbosa, modò dimidiat modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Vo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminen tem; et ad eam quotannis tibi mactabo aprun

6. *Per exactos annos.*] Completo et finit unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui lici junior jam ex suâ naturâ meditatur obliqu dentium exertorum ictu vulnerare. Quidn aprum in mactantem sævire et transversu ictum meditari: alii in ipsam illam pinu dentes intentisse: nonnulli ab apri sæviti Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum commeniscantur; sed gratis et perperam.

ODE XXIII. AD PHIDYLEN.

Puris tantùm manibus Deos placari.

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Lunâ, rustica Phidyle;
Si thure placâris et hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis,
Victima, Pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet

O agrestis Phidyle, si manus supplices ad cœlum tollas Lunâ incipiente; si Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicæ rubiginem sterilitatis *causam*, nec teneri fœtus noxiam tempestatem anni parte fructiferâ. Etenim hostia *Diis* destinata, quæ in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices, vel crescit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te *verò*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Ode 9. lib. 1.

1. *Cœlo supinas, &c.*] Si Deos ritè colueris et piè supplicaveris, licèt modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Versis ad cœlum palmis; quæ contrà invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Lunâ.*] In novilunio et Calendis solebant rusticæ mulieres sacra Lunæ facere velut plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit à Poëtâ. φειδύλη *parca.* Gall. *Ménagère.* Angl. THRIFTY.

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Dîis enim primitias et quod novum optimumque, offerri æquum est.

4. *Porcâ.*] Hâc utpote fœcundâ placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*] Ventum humidum et calidum, adeóque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Ode 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nielle.* Ang. BLASTING aliàs SMUT, quâ nigrescunt spicæ et sterilescunt. Oritur ex pluviâ vel rore, si quando non decussa fuerint è spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger Plin. lib. 18. c. 17. *Cœleste frugum vitiarumque malum nullo minùs noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque, ac perflatum non habentibus. E diverso carent eâ ventosa, et excelsa.* Et cap. 28. in fine. *Alia sunt mala, quæ silente cœlo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cùm facta sunt.....Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus: et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa constituit anno regni sui* 11. *quæ nunc aguntur ad* 7. *Calend. Maii, quoniam tunc ferè occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarchi Quæst. Natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Theophrast. de Caus. Plantar. l. 4. c. 15. et alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces et charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut suprà Ode 11. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave pestilensque cœlum: adeóque morbos haud sentient greges eâ anni tempestate quâ fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 55. Vide et suprà l. 2. Oden 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas: at te, Phidyle, rusticam et privatam mulierculam decet offerre Dîis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido.] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Ode 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Româ distat 12 mill. pass. ortum versús. Martial. lib. 4. Epig. 64.

Albanes quoque Tusculosque colles.

Arnob. lib. 2. *In Albano antiquitùs monte nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare candoris; nonne istum morem religionemque mutâstis?* &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes; Deos perfectè coles et placabis, nectendo tantùm et adornando serta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat solicitare plurimo cruore pecudum. Etsi manus sine munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficaciùs per majorem victimam, quàm per religiosum ador et sal crepitans.

Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosâ blandior hostiâ
Mollibit aversos Penates
Farre pio et saliente micâ.

ANNOTATIONES.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quòd duos dentes habeant, mordicùs negat; asserit verò dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Attellanâ. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. et Gellium lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem astruunt, contenduntque, *Non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvæ* scilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ, majora simulacra habentur et coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi corollæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum et ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Est et rosmarinum . . . . . foliis odor thuris, &c.* De *Myrto*, lib. 1. Ode 38.

17. *Immunis.*] Innocens, à scelere vacua et exempta, ex quibusdam: alii aliter et meliùs, ut existimo, hoc sensu: etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tam que obtinebis quod postulas, exiguo quovi sacrificio, quàm magno et sumptuoso, si mod vitæ innocentiam et pietatem et religionei erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Christi pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ it gentibus divitum muneribus in gazophylacim missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatu cur vilia et parva constituisset sacrificia? re spondit; Ut nunquam desinamus Deos vene rari. Vide Pers. Sat. 2. in fine; ubi *Dicite, Pontifices, in sacris quid facit aurum . . . . . farre litab*

Aram si tetigit manus.] Ara quasi ani dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tan gebant quicumque vel sacris operabantur, v jurabant, vel preces et vota faciebant. Varr Macrobius Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vi et Plin. lib. 2. cap. 7.

20. *Farre pio et saliente micâ.*] Molâ sal quæ constabat ex aquâ, farre, et sale. Senec Epist. 114. *Crepacem molam.*

ODE XXIV. AD AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tenIntactis opulentior
Thesauris Arabum, et divitis Indiæ,
Cæmentis licèt occupes

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia seculi hâc Ode proscribit. Animadverte, quæso, Lector studiose, quàm variè quámque feliciter idem sæpius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. et 240. quæ duo loca spectant eódem, et egregiè declarant rerum communium ac cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longè præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines et sciolos latet, nôrunt verò sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. 1. Od. 29. et lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel thesauris nondum effossis, v Arabibus bello nondum petitis ac subactis p pulo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equest Ordine, solus Romana arma in eam terram t tulit . . . . . oppida diruit, &c.* Plin. lib. 6. 28. Strabo lib. 6. *Recens Romæ expediti nostro tempore, duce Ælio Gallo in Arabia facta.* Missus ille cum exercitu ab Augus decimùm Consule, Arabas tentaturus. Propert lib. 2. Eleg. 10. v. 15.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumph Et domus intactæ te tremit Arabiæ.

2. *Divitis Indiæ.*] Hæc enim Asiæ reg dives est auro, argento, lapillis, gemmi Strabo lib. 16. &c.

3. *Cæmentis licèt occupes, &c.*] Licèt pra claras ædes habeas maris littoribus extructa quid hoc ad vitam beatam? An sic effugie curas et mortem? Vide Oden 1. hujus lib Stroph. 9. ibique annot.

Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres meliùs Scythæ,
Quorum plaustra vagas ritè trahunt dômos,
Vivunt, et rigidi Getæ;
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt;
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus

tatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Feliciùs in campis degunt Scythæ: quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior *uno* anno; atque *alter* vices assumens pari fortunâ quietem

ANNOTATIONES.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Thuscum et Inferum; pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macrâ ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eò quòd mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Verùm enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longè sanè petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas: ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum* absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus viris pridem ante nos: ut denotetur utrumque Italiæ littus maris: per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque, et habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos et egentes, et in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatûs sui jura exercet; metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis *suis* duriissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, lib. 1. Ode 35. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλως.

9. *Campestres meliùs Scythæ, &c.*] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt: hinc ἀμαξόβιοι et ἀμαξοφόρητοι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide l. 1. Od. 19. v. 10. et Od. 35. v. 9. n. et l. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Justin. lib. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis cultanon legibus....aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus.... pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus.....utinam reliquis mortalibus similis moderatio.....prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad. *ν.* δικαιότατοι, *justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum, Orientem versùs, circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen litori opposita tenuere: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, stationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico, initio lib. 4. *Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis è finibus educunt. Reliqui*

tribuit *alteri* laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho. *Illîc* maxima dos æstimatur virtus parentum, et pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens. *Illîc* non licet delinquere, vel merces est mors. O quicunque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum, *is* infrænatam coërcere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus: quandoquidem (proh scelus!)

Æquali recreat sorte vicarius.
Illîc matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero. 2
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas;
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias 2
Cædes, aut rabiem tollere civicam;
Si quæret pater urbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
Clarus pòst genitis: quatenus (heu nefas!) 3

ANNOTATIONES.

domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno pòst in armis sunt; illi domi remanent.....privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longiùs anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.

17. *Illîc matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa, insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 152.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant et malo et damno viros.* Et Asinar. scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanas *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiùsque matrimonia sua viri coërcerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto, vel, amatori et mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversùs leges adulterium punientes, tum adversùs maritum suum vindictam meditantem.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non sperantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puella castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur;
Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatam Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete modò allatam Lycurgi legem de do virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6. 169.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugali quam illîc violare *nefas* aut peccanti *mors* cer est, certumque *peccati stipendium*, quod Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*] Profec cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps vel seditiones tollere, tumultus, cædes, bella c vilia, aliasque civitatum pestes. His videt Augustum respicere: nam sic ei postea grat latur, lib. 4. Ode 15. v. 9.

.....Ordinem
Rectum et vaganti frœna licentiæ
Injecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.* Si volet dignus esse, cui statua erigatur cu hâc epigraphe, *pater patriæ*. Quæ quide appellatio honorifica contigit Camillo, Cicero Julio Cæsari, Augusto, aliis item postea bon Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Su ton. &c. Hic Octav. cap. 51. *Senatus te co sentiens cum Populo Romano consalutat* Patri Patrem. *Cui Augustus.....compos fact votorum meorum, P. C. quid habeo aliud De immortales precari, &c.* Juv. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dix

30. *Clarus pòst genitis.*] Quidam legu *charus*. Lib. 1. Ode 28. *Postmodo te natis*

Quatenus (heu nefas!)] Ea siquidem e pravitas morum nostrorum, ut invideam virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui n biscum vivunt; mortuis autem gloriam spon deferimus et laudationem. Egregiè Ve Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneru tione prosequimur. Et his nos obrui, illis in strui credimus.*

Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt; si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quò clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis

viventi virtuti adversamur invidentes, ereptam verò aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœnâ crimen non amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles; si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ? et solertes nautæ maris formidabilia exsuperant? Inopia decus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre, atque iter asperæ virtutis relinquit. *Ergo* nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus *populi* acclamantis, aut in mare vicinum *projiciamus* gemmas et lapillos, atque aurum exitiale, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis

ANNOTATIONES.

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit; sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoscunt, aut ut par est æstimant, quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt, inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*] Quid prosunt leges, si non observentur, sique ad earum amussim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant et ad præclusas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* sunt instar soli, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. *sub finem.* Et hujus lib. Od. 3. Stroph. 12.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac pauperiem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?] Sic Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apulei Apolog. ubi, *Paupertas,* inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse et arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, ad ornatum templi. Ac si minùs movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illuc *vocat* et prosequitur nos *clamor et turba faventium.* Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 50. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties H. S. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens alebat: Abite pessum, malæ cupiditates; vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas et lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tusc. 4. n. 2. 4. *Cùm est concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio, quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat*

principia; animique molliores quàm oportet durioribus instituendi *sunt* exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit, peritior ludere, seu jubeas trocho Græco, sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio *fractâ* defraudat consortem socium et hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirum iniquæ augescunt opes: veruntamen aliquod semper deest angustis bonis.

Pravi sunt elementa: et teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet; ludere doctior,
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ.
Cùm perjura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem:
Indignoque pecuniam
Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ; tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

ANNOTATIONES.

tunc in venas, et inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus et ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritiæ.

Cupidinis Pravi.] Pravè quidam legunt *pravæ*. Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius lib. 2. Ode 16. v. 15.

Cupido sordidus, et Satir. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras et asperas *formandæ* sunt mentes nimis effœminatæ et delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare timetque venari: scit verò et amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Od. 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit;

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, et membris....

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum; de quo Virg. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel æneï impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster hîc, ut et ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebaturque legibus Corneliâ, Publiâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. et quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps alea nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] D puer indulget mollibus et futilibus studiis, terim pater ei congerit opes per fas et ne quas malè partas malè dilapidet. Nam societatis fidem atque hospitii jura violare dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii parant, explicantque *consortem* cohærede *socium* qui negotiationis societatem ac fœ inito contractu fecit. Alii jungunt et ad un posteriorem sententiam referunt. Nempe c sors vocatur, qui tantumdem sortis ad mer turam confert. Nam prima pecunia in so tatem, ut lucrum inde fiat, collata sors caput nuncupatur: quod verò ex illâ per co munem negotiationis laborem accedit acc citque, corpus societatis vocitant. Itaque fallit consortem socium, cùm subtrahit qu piam è lucro, et in privatam rem converti quod esse commune oportuit. Cicero pro Se Roscio; *Rectè majores nostri eum, qui soc fefellisset, in bonorum virorum numero hab dum nullo modo putaverunt.* Vide eundem Publio Quinctio: Animadverte porrò quo quanta mala committat ille avarus pa 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paup tatem esse malum stultè credit. 3. Omne violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo fili corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu nec sario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ nescio quid semper abest r* Nam *multa petentibus desunt multa.* Su Ode 16. in fine. Bene Seneca in Herc Oetæo, v. 625.

Cupit hic gazis implere famem;
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus; stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est.

ODE XXV. AD BACCHUM.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in specus,
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secùs in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Rupes et vacuum nemus

Quò me agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas aut quæ in antra præceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, *ut* audiar inserens *illum* sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cùm cernit Hebrum et Thraciam nivibus albescentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quàm placet mihi *longè* aberranti admirari cautes et sil-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Quò me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes: quod sine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 10. ibique Annot. Augusti eulogia persequitur Horatius lib. 1. Ode 12. l. 3. Ode 5. 14. l. 4. Ode 5. 14. 15. l. 2. Ep. 1.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 77.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes
Ritè cliens Bacchi.

Item,

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humanâ. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis à turbâ semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus, quibus illum cœlo consocient? Vide suprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quòd primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeóque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secùs in jugis, &c.] Tantus me stupor divinæ Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine de quo lib. 1. Ode 18. v. 9. *Exsomnis*, vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et mox Hebri Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare è regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta, nec solo*, ex Pomp. Melâ. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut insita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro Lustratam Rhodopen.*] Hîc subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in eâ montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod nostrum etiam Poëtam latuisse credendum est!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13. *Rupes.*] Sic apposité Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripæ ad solitarium et cogitabundum pertinent.

vam desertam! O Rex Naïadum et Bacchantium alter fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, O Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

Mirari libet! O Naïadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum es
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

ANNOTATIONES.

14. *O Naïadum potens, &c.*] Quòd aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naïadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contorsisse, postea verò ipsam arborem radicitùs, concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modò.*

18. *Dulce periculum est.*] Scio me per losum tentare opus et arduum; at, duce I non indignum immortali Cæsare can edam.

19. *Lenæe.*] Unum est è Bacchi cogn nibus ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vi exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. et 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam c mentus est originem, à *leniendo*. Cui et re gatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampi* Hoc et suos clientes, et seipsum coronare s Bacchus. Infrà lib. 4. Ode 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI. AD VENEREM.

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militiâ *istâ* lyram tenebit murus ille, qui stipat latus sinistrum Veneris maritimæ. Istîc, istîc deponite faces accensas, et vectes, et arcus

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hîc, hîc ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor; quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 9. lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos et amatorios. De hoc instrumento musico, lib. 1. Ode 1.

Paries habebit, Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit.] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virg. *intonuit le* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Ve imaginem conversi, et pars quoque te dextra: quæ quidem semper felix cens Hinc igitur ad lævum simulacri Veneris l hoc est, ad dextrum fani parietem arma locat, quibus non sine gloriâ militârat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ nitæ: ut fabulantur. Hesiod. Theo Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφ *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amici fores, accensis facibus pergebant, atque his demum extinctis, occentabant. Pers. 5. v. 166.

Chrysidis..... ante fores extinctâ face canto.

Vide suprà Od. 10. hujus libri.

Vectes, et arcus, &c.] His scilicet a atque instrumentis quatiebant effringebant fores meretricum occlusas. Vide suprà 14. sub finem. Et lib. 1. Od. 25. A

Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel fieri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam, de quâ lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virg. Eclog. 10.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute; fastidium Chloës et superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat, à quâ ipse spernebatur.

ODE XXVII. AD GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat et serpèns iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, et canis gravida, vel lupa rufa veniens ab agro Lanuvino, et vulpes *catulos* enixa. Anguis quoque viam incœptam remoretur, cùm velut sagitta è transverso equis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 3.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta, multum negotii semper Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis et elegantiæ. Quæ et qualis sit Galatea illa, et cur ita studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis; quæ verò fuerit illa, minimè liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur, Angl. A JAY. Plin. lib. 11. 37. init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie.... Phasianæ corniculis: præterea parræ* (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et alis, unde alites ac præpetes dictæ: ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altùm volantes. Virg. Æneid. 3. v. 361.

Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nullâ aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cùm v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hîc Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eò quòd per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat et serpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. l. 6. hist. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantùm cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hîc intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postre-

pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens *futura?* Priusquam avicula pluviæ proximæ prænuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente ca-

Territ mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?
Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentûm,
Oscinem corvum prece suscitabo

ANNOTATIONES.

mam et superiorem quæ incurva et contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. l. 3. c. 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagittæ vocantur surculi, cùm intorti panguntur.... sagittas serere minùs utile, quoniam in transferendo facilè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Territ mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manus facilis et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tolutim et sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi, Galatea: cùm nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quòd si liceat aperire quod sentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et continuato sensu et oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quò deterreatur à conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8. *Auspex.*] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. antè cit. Quam verò mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum, nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeóque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectârunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 61. Æn. 12. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant et auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 1. c. 54. Quæ cùm ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quòd vulgò putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contrà. Plaut. Asinar. infrà citand. Item Aulul. Scen. 20. *Non temerè est quòd corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quod augurium à dextrâ corvus, à sinistrâ cornix faciat ratum?* Et antea. *Panælius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere jussisset?* Et Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum est avibus ut ratum auspicium facere possint?* Verùm enimvero *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. modò cit. Et Cic. de Divin. 2. n. 82. *Quæ autem est inter Augures convenienta et conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem, dixit Ennius:*

Cùm tonuit lævum bene tempestate serenâ.

At Homeri Ajax, apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quod hoc modo nunciat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Graiis et Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certè nostri sinistrum nominaverunt (quod è sinendo dictum putant) *externique dextram, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. c. 2. Ex his, lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi et distinguendam aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram, cùm Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scribentem: *Cur avis sinistra est secunda?.... Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci à verbo* sinere. *Eam igitur rem quæ sinit avem... vocat vulgus sinistram. Cur verò? An quòd Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur à sinistrâ victoriæ index micaret, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observarunt? Etenim Thebani cùm sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligassent, deinde observârunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potiùs, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quam mundi partem dextram et supremam habent..... An quia terrestria et caduca cœlestibus et divinis cùm sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos à dextrâ astruere?* Vide et Arnob. l. 4. paulò post init. ubi *læva naturâ esse ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *lævum* in bonam partem, et à levando dici.

9. *Antequam stantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinansque et voce indicans. Suprà Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Pessima corvorum significatio, cùm glutiunt vocem velut strangulati.* Et l. 18. c. ult.

Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ, novi, sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.
Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes

nentem. Esto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, et vive nostri memoriam servans: et te nec pergere impediat sinister picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego scio quàm periculosum sit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac littora ictibus *fluctuum* concussa. Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum et apertos dolos

ANNOTATIONES.

corvi singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos; si verò carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt. Contrà si ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide suprà annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus et cornix ab lævâ est; corvus porrò* (aliàs parra) *à dextrâ; consuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *Cornix inauspicatæ est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata.* Id. eod. l. c. 18. *Pici* (Gallicè *piverts*, Ang. *Wood-peckers*) *Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis.... Ipsi principales Latio sunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis, sedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Respondêre Vates, exitium Imperio portendi, si dimitteretur: at, si exanimaretur, Prætori. At ille avem protinus concerpsit; nec multò pòst implevit prodigium.* C. Cœlio sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 23. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ, novi, sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus, conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, at repentè è cœlo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo lib. 1. Ode 3. v. 4.

21. *Hostium uxores, &c.*] In hostes vertantur et irruant mala quæque: à Galateâ avertantur.

Cæcos Sentiant motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eò quòd *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior.....et Austro majores fluctus eduntur*, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Hœdi.* De Hœdorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Ode 1. Stroph. 7. Nunquid verò sagax Poëta junxisset Hœdorum ortum cum occasu Orionis, quem modò attulit? Hic siquidem longè est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò Hœdorum malignitatem?

25. *Sic et Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum et amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et inambulare. At pœnituit seriùs, cùm se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cùm turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, et ab Orione Hœdoque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. et Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediasque fraudes Palluit audax.*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cùm in alto mari nil præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter

expavit *antè* imperterrita. Paulò antè flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parùm lucidâ, nihil aspexit nisi sidera et aquas. Cùm *verò* pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: O parens, nomen à filiâ neglectum, et pietas *etiam relicta!* Unde et quò deveni? Unica mors *pœna* est minor flagitio virginum. An experrecta fleo crimen fœdum? An scelere immunem *me* decipit species inanis, quæ dilapsa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci priùs dilecti nimiùm. Sine verecundiâ deserui paternam domum:

Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit et undas.
Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten: Pater, ô relictum
Filiæ nomen, pietasque! dixit
Victa furore.
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitio carentem
Ludit imago
Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliúsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates!

ANNOTATIONES.

hujus opera, Eidyll. 19. reperitur inscriptum *Europa;* quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. *ἑκατόμπτολιν.* Hinc Virg. Æn. 3. de Cretensibus,

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Cretâ juxta fontem platanus, insignis utriusque linguæ monumentis, et nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulositas adfuit, Jovem sub eâ cum Europâ consedisse.*

34. *Pater, ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me, quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 60. v. 46.

.. Virgo dum intacta manet, tum cara suis est:
Cùm castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologiâ rem versari opinantur; *ἐλεφαίρω,* inquiunt, est *decipio:* hinc vanum est insomnium è portâ, quæ *candenti nitens elephanto,* ut ait Virg. cit. illud autem est verum quod è corneâ portâ. Nam à *κέρας cornu κραίνω,* indeque *κραίνω, effectum reddo.* Alii, quòd ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet et indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita; nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; at incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliúsne fluctus Ire, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47. *Multùm amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa: contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quàm ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

Impudens Orcum moror! O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens,
Quid mori cessas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ bene te secutâ e-
lidere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, et remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cùm tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam

sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones. Priusquam fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ succus dilabatur, cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat, quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab istâ orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad mortem expediti; age, committe te celeri tempestati; nisi pensum dominæ trahere vis, *tu* Regis filia, atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu: postquam verò satis ludificata est, ait: Modum pone furori et ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras *te* esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere,

ANNOTATIONES.

50. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniâsse, sed re ipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscens, iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici; fortasse et pœnas luere vult eam, quæ culpæ et turpi commisso ansam præbuerat, formam nempe et pulchritudinem. Porrò tigres ac leones memorat, quales omnino beluas Creta non habet aut nutrit: verùm attonitæ, idque citra notam ignoranti, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget et torquet.

58. *Potes hâc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo et suspendio, vel præcipitio, seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, et lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui, cùm sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

69. *Abstineto (Dixit) irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ qualis sit, aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam Disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud est quàm *ταυρόμορφον τύπωμα*, id est, tauri formâ præsigne navigium.

ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

Disce fortunam: tua sectus orbis Nomina ducet. 75

ANNOTATIONES.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres divisi portiones (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europâ Tyriâ* (aliàs *Syriâ*) *nomen accepisse regionem antea nomine carentem; illam porrò ex Asiâ certè fuisse*, in hanc verò minimè *commeâsse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantùm in Cretam, et è Cretâ in Africam.* Apud Moschum antea cit. Idyl. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœnicià versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram ei oppositam, de se contendentes: muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu et habitu; altera similis erat indigenæ, atque, ut quæ filiam magis vindicabat, quòd eam genuisset ac nutrivisset; verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum obstulit terras. Primùm omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et l. 3. Procem. *Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturæ mutâsse faciem.* Et cap. 1. rursum, *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido meatu terras, quæcunque venientem expavere, demergens, resistentes quoque flexuoso littorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans.*

ODE XXVIII. AD LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Quid meliùs agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum, atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere: et *tamen* cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Consule *conditum*; quasi consistat tempus fugax.

Festo quid potiùs die
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde strenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem 5
Sentis; ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli Consulis amphoram.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Festo quid potiùs die, &c.*] Quid aptius et convenientius diei festivo, quàm genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertiâ. Meminit Plin. lib. 18. cap. 12. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoque pretiosum et optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortasse quæ suprà Ode 11. Stroph. 7. ubi quidem *obstinata*, hîc verò facilis et amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Ode 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio et à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole severiori; mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit; cœnæ hora carpenda est.

7. *Horreo.*] Græcè ὡρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Ode 8. et 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub Consulatu Bibuli anno U.C. 694, in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hîc jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil verò Consulis agentem: quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. Vide locum, et in eam rem Epigramma ibi relatum.

Nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereïdum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus:
Dicetur meritâ Nox quoque næniâ.

Age alternis canemus Neptunum, et cæruleos Nereïdum capillos. Tu citharâ incurvâ sæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu *dicetur Venus*, quæ Cnidum obtinet et Cycladas emicantes, atque junctis cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

ANNOTATIONES.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus festo epulabimur; hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereïdum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latonam.*] Dianæ et Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, spiculis feras configentem, et celeri cursu assequentem: quæ à Cyntho Deli insulæ monte *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Ode 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Ode 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. 1. Oden 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clarissimâ l. 1. Ode 30.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. 4. Ode 1. *Purpureis ales oloribus:* aliàs columbæ. Propert. lib. 3. Eleg. 3. 31. et Apul. Metam. lib. 6. paulò post initium: interdum passeres. Ita Sappho, Καλοὶ δέ σ' ἄγον στρουθοί.

16. *Dicetur meritâ Nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ:* vel quòd in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quòd carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *næniâ* lib. 2. Ode 1.

ODE XXIX. AD MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam: et opum contemptum laudat.

Tyrrhena Regum progenies, tibi
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ,
Ne semper udum Tibur, et Esulæ

O Mæcenas, proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, et balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuè spectes humidum Tibur, et pronos agros Esulæ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poësin, seu res et materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide lib. 1. Od. 1. et 20. ibique annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta et corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Ode ult. et alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum à glande unguentariâ, non absimilî nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. et 4. et alibi. Pers. Sat. 4. lib. 37. *Balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quò minùs apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulùm ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem, et ædes excelsis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romæ felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas, et nitidæ cœnæ in exiguâ domo pauperum, sine tapetibus et purpurâ, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem absconditum. Jam sævit Anticanis, ac sidus Leonis furiosi, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor *æstu* fatigatus cum grege languente petit umbras, et amnes, atque densa nemora Silvani hirsuti; et littus silens leves non habet auras.

Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem: jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido,
Rivumque fessus quærit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.

ANNOTATIONES.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. et 11. et lib. 2. Od. 6. init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgò, *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, et palatia bene multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, è quâ Nero spectâsse dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 28. *incendium è turri Mæcenatianâ prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverso gaudet.

14. *Mundæque Cœnæ.*] Paratum *non ampliter, sed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*] Frontem scilicet mœstitia in rugas contrahit, hilaritas verò solvit et explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filiâ, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei sidus ponè minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quòd antè non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

.....Geminis est ille sub ipsis
Anticanis Graio Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella vesani Leonis.*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod aggrediente Sole incipit sævire, Canicula *insana* dicta Persio Sat. 3. v. 5. Fortasse et alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Augusti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccos.*] Scaliger offensus epitheto *siccos*, in fine versûs, mallet, *Sole graves referente luces.* Age, vir gravis; æstivos dies et calores Poëta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æstatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam pastor umbras, &c.*] Priori strophe anni tempestatem æstivam: hâc autem diei horam ferventissimam designat, nempe meridiem, quo solebant pastores et greges *umbras et frigora captare.* Virg. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas suâ densitate umbram et frigus suppeditantes.

Silvani.] Dei silvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto et villoso. Vide suprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque Ripa vagis taciturna ventis.] Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

Tu civitatem quis deceat status,
Curas; et urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, et pecus, et domos
Volventis unâ, non sine montium
Clamore, vicinæque silvæ;
Cùm fera diluvies quietos

Tu laboras quis urbi status conveniat, ac metuis anxius quid *adversùs* Rempublicam moliantur Seres, et Bactriani Cyro subjecti, atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridentque si homo plus quàm decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii *Tiberis*, modò intra ripas quietè defluentis in mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripientis, haud sine sonitu montium et silvæ proximæ; quando immanis eluvies solicitat

ANNOTATIONES.

25. *Tu civitatem quis deceat status, &c.*] Dum quiescunt omnia, tu etiam laboras de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hâc Mæcenatis Præfecturâ Dio l. 49. et 55. Vide et Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epist. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noster Ode 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*] Asiæ populi ultra Sinas, à Serâ urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Catay*, serico opere inclyta. Vide lib. 1. Oden 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis, Persarum et Medorum, subindeque totius Orientis Rex, profanis imò et sacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. l. 1. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaiæ c. 45. *Hæc dicit dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum vertam——Ego ante te ibo——Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel——accinxi te, et non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaisque discors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives interque se frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ disterminante jam dixi. Vide Oden 4. hujus lib. stroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Ode 16. v. 25.

Lætus in præsens animus quod ultrà est
Oderit curare.

32. *Quod adest, memento Componere æquus.*] Præsentibus utere prudenter, rectè, justè.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, Stirpesque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vid. Homer. Iliad. 11. v. 492. Lucret. l. 1. v. 285. *Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota,*
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, &c.
Virgil. Æneid. 2. v. 305.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores:
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cum fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque augentes supra modum exundatione suâ: illi sunt Tinia, hodie *Topino*; Nar, vulgò *Nera*, ex Apennino scaturientes; Anio, hod. *Teverone* fluv. Sabinorum; Pellia fluv. Hetruriæ, hod. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. Epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: *Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis altè superfunditur——premit valles, innatat campis——Inde quæ solet flumina accipere et permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, et fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, &c.*

fluvios tranquillos. Is compos sui *est*, vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi: crastinâ die Jupiter cœlo producat vel obscura nubila vel serenam diem; at nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem. *Quòd* si leves alas movet, reddo quæ donavit, et meâ me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant.

Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem
Dixisse, Vixi: cras vel atrâ
Nube polum pater occupato,
Vel sole puro: non tamen irritum
Quodcunque retrò est, efficiet; neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit disertè, suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.

Vixi: et quem dederat cursum natura, peregi.

Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo sensu; is beatus semperque *lætus deget*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore, hodiernâque die utetur, futuri et crastini minimè anxius. *Sufficit diei malitia sua*, inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna sævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque sibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu stat et manet mecum fortuna, laudo: quòd si recedat et aufugiat, minimè indignor. Istâ instabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata ænea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis, cum hâc epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici magni.

55. *Probamque Pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter proboa effatum: Satis dotata, si bene morata: Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem: sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide suprà Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum, si mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces; at ego, tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam: atque divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Oden 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africani alluentis.

59. *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare, et dona polliceri, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus votorum locus est, cum spei nullæ est.* Pers. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poscis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, insula maris Mediter. de quâ l. 1. Ode 3. et *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima, nunc in ruinis ferè jacet, et paucos habet incolas. Insula pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigârunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 7. v. 20.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

Tum *etiam* me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

ANNOTATIONES.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi perditisque omnibus, biremi tantummodo scaphâ vectus, nihilominus pacatâ mente constabo, perinde ac si Castor et Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Ode 16. v. 2.

64. *Geminusque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò simul propitia sunt et *lucida sidera.* Vide l. 1. Od. 3. v. 2. et Ode 12. v. 25. Sunt qui allegorias hîc somniant, putantque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeóque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia, è quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute et innocentiâ subnixus, aspirante *aurâ* et favore *gemini* sideris, Mæcenatis nimirum et Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar; multaque pars mei

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neque pluvia corrumpens, nec Boreas violentus destruere queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo; et portio mei plurima

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 1. lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide l. 2. Oden ult. hanc cum illâ confer; et eundem utriusque scopum, eandemque sententiam variâ dictione tantùm distinctam animadverte. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plùs quàm æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem et Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus et sepulchra fuere pyramides: quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevere famâ; Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio,* inquit Plin. l. 26. c. 12. Prope Memphim erant sitæ: unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herod. lib. 2. eas describit accuratè: Unam, ait, quinque stadiis longam, decem annis elaboratam: in aliam verò annos viginti absumptos, &c. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ hominibus confici potest; erectæ sunt turres ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quòd ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanicâ ratione consumit.* Vide Strabonem l. 17. et Diod. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio et opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo ampliùs quàm jugera sex tolleret. . . . fermè annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, ampliùs tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit; ex Arabiâ longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in suæ peregrinationis narratione testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus; eamque tam interiorem quàm exteriorem egregiè describit, qualem inspexit ac dimensus est, vix paululùm deformatam; altamque dicit pedes ferè septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. *Quod non imber, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut series annorum et lapsus temporum.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ quàm sui nominis immortalitati et memoriæ velificatur Poëta noster.

mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quamdiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubicunque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est; *ego* clarus è tenui memorabor Alcaïcos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. *Age*, Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume, capillosque meos circumda ultrò laureâ Delphicâ.

Vitabit Libitinam. Usque ego posterâ
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obstrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

ANNOTATIONES.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superstes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur et locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone, eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet; quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ et in Problem. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 18.

Usque ego posterâ Crescam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à posteris: sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam, aut senescet.

8. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virg. Æn. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quamdiu et Vestales ritè silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hîc nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta: nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina ex Macrob. lib. 7. cap. 9.

10. *Quà violens obstrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, suâ nempe patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirum fervent æstus et calor, hincque est arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *siticulosam Apuliam* vocat noster Epod. 3. Vide lib. 1. Oden 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phrasis Græca ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum.* Quod referendum erit ad vocem *Daunus.*

Ex humili potens.] Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in summam famæ claritatem et nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *benignam venam* de quâ lib. 2. Ode 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*] Vel inde nominabor passim, quòd primus Alcaïcos versus Latinè scripserim, ad imitationem Alcæi è Lesbo insulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Oden 13.

14. *Sume superbiam, &c.*] Suam alloquitur Musam Poëta: at semetipsum ostentat. Grandes assume spiritus, inquit; ostende tuam nobilitatem: mihique texe et impone coronam è lauro sacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos, urbem Achaiæ, ad Parnassum montem.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER QUARTUS.

ODE I. AD VENEREM.

Ætate suâ se jam rebus Venereis haud esse idoneum.

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram, bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine, dulcium
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,

Interrupta dudum, Venus, iterum prælia indicis? Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce *me* intractabilem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quò invitant te vota adolescentium amore plena. Opportuniùs lascivies in ædibus Pauli Maximi; *illuc i* velox cycnis purpureis,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Intermissa.*] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit; *Scripta quidem ejus usque adeò probavit maturaque perpetuò credidit* Augustus, *ut non modò seculare carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ, quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. Intelligendus fortasse est Suetonius de edito in lucem potiùs, quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem se excusat, abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, et ab eâ diligebatur maximè; illam vocat *protervam* lib. 2. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hîc appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam et perfectam, vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ullâ præmiorum spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versiculum jam posuit l. 1. Ode 19. Vide ibi annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustro annot. l. 2. Ode 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 25. Just. Lips. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julio Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert, *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide lib. 3. Oden 1.

Purpureis.] Magna est contentio de istâ voce, cùm cycni planè sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis est cycnorum candor; unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano; vel quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repositam suum adhuc colorem servâsse; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ au-

si cupis aptum hepar inflammare. *Is* enim juvenis et nobilis, et pulcher, et pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici industriâ *præditus*, longè portabit vexilla tuæ militiæ. Et, cùm rivalis donis amplis *superior*, *ut* victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore effectam locabit sub trabe è citro. Ibi thus multum naso hauries; et recreaberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ, et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis *in* die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum.

Comissabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè signa feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope, te, lacus,
Ponet marmoream sub trabe citreâ.
Illîc plurima naribus
Duces thura: lyræque et Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistulâ.
Illîc bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Saliûm ter quatient humum.

ANNOTATIONES.

tem oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam è purpurâ semialbam vel albo distinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον. Forsitan et color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρᾶ.

11. *Comissabere.*] Comissari propriè est post cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam et significat post cœnam luxuriosè iterum epulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariàm dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comissationes.

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Od. 13. et 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: Vel hoc fidem non modò facit, sed propè superat, quòd plus trecenti ex eâdem hâc familiâ unâ die pro Republicâ ceciderint; cùm sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. 1.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes;
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeóque solicitis: disertè perorans, bonis artibus abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ.*] Ovid.

Militiæ species amor est,....
.....sævique labores
Mollibus his castris et dolor omnis inest.

17. *Et, quandoque potentior, &c.*] Ille verò Paulus, si quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plùs valuerit, quàm suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam è marmore in æde constructâ è lignis pretiosis *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100. *Veienti bello cùm lacus Albanus præter modum crevisset*, responsum est, dum is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.* Et de Divin. 2. n. 69. *ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis et fructifera: altera silvestris et infructuosa, sed grandis: è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Pers. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cypriâ*, quòd multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insulâ Cypro Veneri sacrâ, ut dictum est l. 1. Od. 1. et 2.

21. *Illîc plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnusque cantabitur musicis instrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula à Pane, tibia à Marsyâ fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Od. 16. et 18. sub finem, et l. 3. Od. 19. v. 18. et seq.

25. *Bis die.*] Manè et vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. 1. Ode 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

Me nec fœmina, nec puer
  Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
  Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
  Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
  Campi, te per aquas, dure, volubiles.

Nunc me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu! quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.

ANNOTATIONES.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, imò nec jocis et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem et vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas?*] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur: quod sanè indecorum mihi est. Virg. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Ode 8.

ODE II. AD ANTONIUM IULUM.

Laudat Pindarum.

Pindarum quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædaleâ

O Iule, quicunque vult imitari Pindarum, sublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius, quâ mirè Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum.] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotiâ natus, *auræ Bœoticæ*, id est, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii famam et proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75, seu annis ante Christum 476, quo tempore Æschylus, et Anacreon. Doricè scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus l. 12. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni, nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi quinquies in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inscitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vastantes, propter Pindarum Thebis pepercerint. Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnâsset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 20. Plutarch. in Alexandro, Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44. &c.

Quisquis studet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 2. Od. 20.

2. *Iule.*] Dissyllabam alii faciunt istam vocem, alii cum Passeratio synalœpham ponunt ex primâ vocali vel syllabâ hujus nominis cum primâ præcedentis versûs: quemadmodum lib. 1. Ode 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur, et rapidè fertur instar fluminis è monte labentis, quod pluviæ supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas in dithyrambis audacibus, scribitque metris liberis; sive canit Divos, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, *atque* extinctus est ignis Chimæræ horrendæ: sive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ

Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis;
Seu Deos, regesque canit, Deorum
Sanguinem; per quos cecidere justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit

ANNOTATIONES.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7. *Immensusque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 10. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longè princeps, spiritûs magnificentiâ, sententiis, figuris, beatissimâ rerum verborumque copiâ, et veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laureâ donandus Apollinari.*] Vide l. 3. Oden ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi δὶς θύρας ἀμείβων, vel ἀμβαίνων, *bis vitæ portas transiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiscantur. Ingeniosè verò Moses, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hâc appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis et morti ereptus ab alterâ atque educatus, scilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam, Scalig. Poët. lib. 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces; atque idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchicum. Ibidemque ille affert Hegesandri Epigramma adversùs Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit:

'Οφρυανασπάσιδαι, ῥινεγκαταπυξογενεῖοι, &c.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non semper veteres, cùm libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis: sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. *οὐκ ἔστ' διθύραμβος, ἂν ὕδωρ πίῃς. Nullus est dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde ille licentior et divitior fluxit dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Ode 13. Corinthis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numerisque fertur Lege solutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quòd in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimùm sequerentur, magisque attenderent modulationem carminis quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. sub finem.

13. *Seu Deos, regesque canit, Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notâ hîc Horatius præcipua Lyricorum argumenta ut et ad Pisones Epist. v. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Regesque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Ode 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, et Theseum Neptuni filios item Pirithoum à Marte genus trahentem. *Per quos Centauri cecidere.* Vide l. 1. Od. 11. lib. 3. Od. 4. De *Chimærâ* per Bellerophontem Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu, Pindar. Olymp. Ode 7. 10, 11. seu equorum cursu, ibid. Od. 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eliadum mittit *palmas Epirus equarum.*
Georg. 3. v. 202.

Ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas.

Palma cœlestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum *eis* tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem *morte* ablatum nuptæ mœstæ, *illius*que virtutem animumque ac bonos mores extollit *usque* ad cœlum, atrisque inferis eximit. *O* Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas cœli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino *monte* maximâ sedulitate colligit, *sic* ingenti labore condo versus, prope silvas et fontes Tiburis humidi. *Tu* vates *eximius* celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum:

ANNOTATIONES.

Elis, et Pisa, quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Oden 1. v. 3. et seq. annot.

18. *Cœlestes.*] Ode 1. *Palmaque nobilis exhibit ad Deos.* Gloriâ sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equumve.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate suâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore signis.*] Vide postea, Oden 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat.*] Sea cùm struit et componit Epitaphium sponsi morte præmaturâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores Aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem et suavè canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Oden 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenum devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus, ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

27. *Ego apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1 Od. 7. et 18. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 29. Ode verò seq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poëtastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Oden ult. lib. 2. et 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, fortasse quòd inops Latinus sermo multóque inferior ubertate et copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu, Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium, per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Horum Regi Clodoveo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul

quo *Cæsare* grandius aut pretiosius nihil fata et numina propitia terris donaverunt, aut donabunt, etiamsi revocetur seculum vetus aureum. Cantabis festos dies et communem lætitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti *à Diis* concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: et beatus dicam, O læta, O celebris dies, *quâ* Cæsar *nobis* est redditus. Dum verò progrederis, Iö triumphe, sæpius repetemus, Iö triumphe, omnisque urbs *pariter;* et adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccæ totidem *promissis* liberabunt: me juvencus matri subtractus, qui crescit *in* abundanti gramine propter meum votum *exsolvendum. Is* fronte æmulatur Lunam in-

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque dies, et urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Iö triumphe,
Non semel dicemus, Iö triumphe,
Civitas omnis, dabimusque Divis
Thura benignis.
Te decem tauri totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota;
Fronte curvatos imitatus ignes

ANNOTATIONES.

sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorâsti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, et dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Ode 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se tradurit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeò certâ victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cheruscl equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.*

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ, et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Ode 12. sub finem, lib. 3. Ode 8. et 14. hujus etiam libri Ode 15. &c. reditum Augusti ex Galliâ, cùm Sicambros profligâsset, hîc intelligunt alii. Suet. c. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos administravit. tamen quibusdam Pannonicis atque Germanici aut interveniret, aut non longè abesset.*

Forum Litibus orbum.] Ferias, justitium seu vacationem à litibus dirimendis et à fo rensi strepitu, mos erat indici in ludis, festi triumphis, supplicationibus, adeóque in omn publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ, si quid, &c.*] Tum ver sublimibus tuis carminibus, O Antoni, me etiam qualescunque versus adjungam in tu solemni occasione, reverso incolumi è bel periculis Augusto, exoptato jam diu. Sue Octav. c. 47. *Revertentem ex provinciâ non s lùm faustis ominibus, sed et modulatis carmin bus prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Iö triumphe, &c.* Hoc referunt alii ad Iulum Antonium v Prætorem vel Consulem designatum; legun que, *Durque dum procedis*, sed absurdé; al ad Augustum triumphantem. Verùm ip duce contextu, sanè referes, ingeniosè lecto ad ipsum triumphum, quem sic interpell Horatius procedentem: O triumphe, dum pr cedes, Iö sæpius, Iö, repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu, Antoni, summ vir, pro Cæsaris felici reditu à Diis impetra do, vovisti grandes victimas, quas voti re mactabis; ego verò tenuis, immolato juven quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juven cum, quem parat sacrificio quod vovit. Lun paulò post novilunium similem dicit ob parvu la cornua: et in fronte notam habere candida

Tertium Lunæ referentis ortum,
Quâ notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus.

curvam tertiâ *ab* ortu *die* ardescentem: eâ *parte insuper* contraxit notam, *quâ* spectatur nive *candidior*, in reliquis rufus.

ANNOTATIONES.

stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom. Iliad. ψ. Diomedis equum totò rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III. AD MELPOMENEN.

Se Poëticâ facultate ab eâ donatum immortalem fore.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem: non equus impiger

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Odes 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro quâlibet Musarum hanc ponit. De eâ lib. 1. Ode 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine, εὐμενεστέροις ὄμμασιν.* Sic et Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modò me placido videat Nemesis mea vultu.

Huc facit quod scribit Juvenal. Sat. 7. v. 195.

——— *distat enim, quæ*
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quàm sint illi Isthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò sibi gloriam à Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius.] Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Ode 7. v. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plut. in Thesei vitâ. Strab. Geo. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmiorum*, inquit, *statum ludicrum aderat ..... quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur ..... propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib. 15. cap. 10. Contrà Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuêsse scribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro), in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item sed arescente solitos coronari. Archias Poëta Epig. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit:

Ἄθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronunciabantur. Illud quoque verbum usurpârunt apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poëtæ.

Jupiter excelsâ clarabit sceptra coronâ.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. v. 407. ait,

——— *Crimen acerbat.*

Pugilem.] Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaïco.] De curuli certamine, lib. 1. Ode 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaiâ sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, Hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur: comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. procem. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modò in conventu stantes cum palmâ et coronâ ferant laudes, sed et cùm revertantur in suas civitates, cum victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehebantur, eque Republicâ, perpetuâ vitâ, constitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit*

curru vehet Achalcò; nec militare facinus imperatorem ostentabit Capitolio, frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd superbas Regum minas fregerit: verùm aquæ fœcundum Tibur irrigantes et silvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romæ, civitatum Reginæ, inter claros Poëtarum cœtus me collocare dignatur; jamque minùs æmulorum morsibus vellicor. O Musa, quæ suavitatem eximiæ lyræ *meæ* sonum moderaris! O quæ mutis etiam piscibus cycni cantum dare potes, si velis!

Curru ducet Achaïco
Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!

ANNOTATIONES.

....tum etiam *in circo maximo*.....*nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariàm, Olympiis etiam decemjugem*.....*sed excussus curru*....*nec eò seciùs coronatus est*....*Decedens deinde provinciam universam libertate donavit, simulque judices civitate Romanâ, et pecuniâ grandi. Quæ beneficia è medio stadio, Isthmiorum die, suâ ipse voce pronunciavit.* C. 25. *reversus è Græciâ Neapolin*..... *albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam*..... *veste purpureâ*.....*coronam capite gerens Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laureâ sacrâ Apollini apud Delum insulam nato et eximiè culto. Vide l. 1. Oden 21.

9. *Ostendet Capitolio.*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitollum, seu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatum. Illic Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed insignem eum facient carmina in amœno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem et amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo l. 1. Ode 7. l. 3. Ode 29. Quòd eò secedere amaret Poëta l. 1. Ode 18. l. 2. Ode 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Ode 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos versus designat Latinè primùm à se factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Ode 32. et l. 3. Ode 30.

13. *Romæ principis urbium Dignatur soboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum posteros, vel Augusti privignos; sed eruditus non nemo sensit dictionem esse à Græcis Hebraïsque ductam; ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic noster Romæ sobolem dicit, pro Româ, urbium et orbis dominâ, atque ità Martialis ait,

Terrarum gentiumque Deâ.

14. *Amabiles Vatum choros.*] Vel poëtas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè gestis, de vitâ seu hilariter exigendâ seu laudabiliter instituendâ, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.*] Ex quo me Roma universa judicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeò virtute invidiam superâsse mihi videor. Vide l. 2. Oden ult.

17. *O, testudinis aureæ, &c.*] O musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Musæ dicuntur vel à Pierio Thessaliæ monte illis sacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti sunt pisces. Arist. de animal. Hinc proverb. *Pisce magis mutus: ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων*, Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni sonum.*] Plato in Phædone testatur cycnos mortis tempore esse maximè canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum*, inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. scribit hæc: *Ca-*

Totum muneris hoc tui est,
Quòd monstror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd spiro, et placeo (si placeo) tuum est.

illud omne ex dono tuo est, quòd manu prætereuntium ostendor Latinæ lyræ auctor: quòd vivo, et probor, si *tamen* probor, à te est *mihi datum*.

ANNOTATIONES.

nentem cycnum pauci audivere, etiamsi vulgatior fama tenet ingruente fatali momento ὑφωνόταον, καὶ ᾠδικόταον, voce cantuque in primis valere: auctor tamen variæ narrationis Ælianus est, audisse quandoque se canentem cycnum. Sic enim ait, *ἐγὼ δὲ ᾠδοντος κύκνου ἤκουσα.* De cycnis jam. l. 2. Ode ult.

22. *Quòd monstror digito prætereuntium.*] Cicero, Tusc. 5. n. 103. *Leviculus sanè Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græcid est, insusurrantisque alteri, Hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?* Pers. Sat. 1. v. 29.

At pulchrum est digito monstrari, et dicier,
Hic est.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. scribit, *Periclitari virginitatem, cùm digitis demonstrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps l. 3. Ode ult. jam cit.

24. *Quòd spiro, &c.*] Non tantùm poëseos facultatem, sed et vitæ usuram Musis debere se profitetur. Vide l. 3. Od. 4. Stroph. 7.

Quòd placeo.] Quòd Augusto et Mæcenati præcipuè tum etiam aliis probentur mea carmina, quòd *invidiâ* sim *major*, l. 2. Ode 20. quòd *usque ego posterâ crescam laude recens*, &c. l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modestiæ velificatur Poëta, quasi subdubitans adeò posse *se principibus placuisse viris*, quæ *laus est non ultima.*

ODE IV. DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Augusti institutioni attribuit.

QUALEM ministrum fulminis alitem
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia

Qualem volucrem fulminis administrum, (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juventus et paterna virtus ignarum laboris expulit nido; vernique venti, jam transactis imbribus, timidum docuere conatus insuetos; mox *autem* vis acerrima

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Cæsaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam ferè totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eò sublimius, quòd videtur aliquandò perturbatius. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti et Vindelici talem vidêre, qualem ministrum fulminis.... Juventas et patrius vigor nido propulit..... mox in ovilia demisit hostem vividus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexêre juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium cùm jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem princeps adolescens tantâ vi Rhætos et Vindelicos aggressus est, atque oppressit, quantâ leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide annot. l. 3. Ode 20. in fine.

8. *Insolitos docuere nisus.*] Volatum docent venti *insolitum* hactenus et nondum tentatum; hinc ad primos illos *nisus* aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cùm primùm vires suas expertus est, in ovilia devolat agnumque rapit. Plin.

infestum in ovilia perpulit: deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversùs dracones repugnantes: et qualem leonem jam à lacte et uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: *talem* ad Alpes bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici, quibus mos omni ævo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit,

Demisit hostem vividus impetus: 10
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem, 15
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, et Vindelici; quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ securi 20

ANNOTATIONES.

modò cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila persequitur, et longè fugat, æmulos scilicet rapinæ; et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur..... rapta non protinus ferunt; sed primò deponunt; expertæque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 34. *Acrior est cum dracone pugna, multòque magis anceps, etiam si in aëre. Ova hic consectatur aquilæ aviditate maleficâ: ac illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. et Od. ait, tam grave esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur, ac si confuderis, dissociet sese, ac seorsim fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. μ. v. 201. Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cùm fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, et sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minùs urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate prædítum.

Rhæti.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis et Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. et Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique æquè bellicosi. Hodie Suevi et Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt: sed errorem manifestè ostendit Vell. Pater. lib. 2. cap. 97. et 98. ita referens: *Tib. Claudius Nero.....innutritus cœlestium præceptorum disciplinis juvenis, genere, formâ, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est, sperari potuerat, visusque prætulerit Principem; Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam,* &c. Et paulò pòst, *Reversum ex Armeniâ in potestatem Populi Romani redactâ, Neronem Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque diversis partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quàm damno Romani exercitûs, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætum et Vindelicos.....gentes Inalpinas, coërcuit.*

Drusum bella gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23 natus, Rhætos ac Vindelicos expugnavit an. U. C. 738. citatus Flor. lib. 4. cap. 12. *Nericis animos dabant Alpes atque nives, quò bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Paterc. lib. 2. cit. *Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrùm belli magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certè dulcedo et suavitas, atque adversùs amicos æqua et par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudo eis proxima fraternæ fuit. Sed illum magnâ ex parte domitorem Germaniæ.....fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum, rapuit.*

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sanè continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acriùs et perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valdè incertum, Rhætos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos: atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazoniâ.*] Strabo l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Justin. l. 2.

Dextras obarmet, quærere distuli;
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Latéque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensere, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal

investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verùm diu latéque victrices turmæ adolescentis superatæ industriâ expertæ sunt, quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque generosis. In juvencis et in equis patrum virtus residet: nec aquilæ producunt columbam minimè bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, et bona disciplina reddit animum fortem: quomodocunque disciplina deest, vitia deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus, testatur Metaurus fluvius, atque Asdrubal

ANNOTATIONES.

Oros. l. 1. c. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ solùm, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρις dicta propriè, Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, seu unicum habens στόμα, unâ tantùm parte secans; contrà bipennis utrimque. Hesych.

22. *Diu Latéque victrices catervæ.*] Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. et Vell. Paterc. antè citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Drusi, de quo anté.

25. *Sensere, quid, &c.*] Intellexere quid et quantum valeret institutio et educatio Augusti Cæsaris, qui *paternum* exhibuit *animum* et affectum erga pueros *Nerones*, Tiberium ac Drusum, quos adoptârat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviâ Druillâ uxore suâ tum etiam prægnante Augusto petenti concessâ, paulò pòst è vivis excessit; eundem verò Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Nerones:* tum quòd eorum matrem duxerat: tum quòd eorum tutor esset à Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. c. 6. et 36. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. l. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοί, Aristot. contrarium tamen evenit non rarò: nam et *filii heroum noxii* interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice versâ è malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 4. et 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurdè.

33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*] Bona educatio et studiosa institutio promovet εὐγένειαν seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina et morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, et in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. 3. c. 2. *Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeritas malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuò pravitate et in summâ opinionum perversitate versamur.... tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, ut opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.*

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispaniâ cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri conjungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo l. 6. Plin. l. 3. illic verò Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collegâ M. Livio Salinatore, ivit obviàm As-

infestum in ovilia perpulit: deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversùs dracones repugnantes: et qualem leonem jam à lacte et uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: *talem* ad Alpes bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici, quibus mos omni ævo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit,

Demisit hostem vividus impet
Nunc in reluctantes drac
Egit amor dapis atqu
Qualemve lætis caprea p s,
Intenta, fulvæ matris a l Eurus
Jam lacte depulsur undas.
Dente novo pe laboribus
Vidêre Rhæti bel et impio
Drusum gerente tumultu
Mos unde d abuere rectos.
Tempus n perfidus Hannibal;
n præda rapacium,
ultro, quos opimus
ere et effugere est triumphus:
quæ cremato fortis ab Ilio

ANNOT

modò cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila p sequitur, et longè fugat, æmulos scilicet rapi et alioquin unum par aquilarum magno pulandum tractu indiget, ut satietur rapta non protinus ferunt; sed primò d expertæque pondus tunc demum abeu* scribit Aristot. Hist. animal. cap. 3

11. *Nunc in reluctantes draco* cit. lib. 10. cap. 34. *Acrior e pugna, multòque magis anceps Ova hic consectatur aquilæ ac illa ob hoc rapit ubic multiplici nexu alas ligat simul decidant.* Plutar tam grave esse aquil inter se, ut ne quid commisceatur, ac si ac seorsim fluat. describit Hom. Æneid. 11. v. 7

Utque volan
Fert aquila
bu
Saucius c
Arrectis
Arduus

Lucto
17.
armis
pugn
præd
R
Tri
tim
vic
ca

g
u

ANNOTATIONES.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: et *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Asdrubale, Annibale verò et Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* et virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos* æquos et vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in suâ basi restitutas Deorum imagines, quas impiè deturbârant Pœni, sine ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniæ .....templum eâ tempestate inclytum divitiis,.....his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Hannibal.*] T. Liv. l. 21. c. 24. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ..... plurimum consilii....nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat.....Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit; Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit verè bonum, quem pariter inimici et improbi adeóque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienses, tanquam *cervi* imbelles, *ultro sectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri sumus *præda; quosque* proinde *fallere*, seu evitare contrà debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *est triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. l. 43. item Carmen Seculare post Epodos.

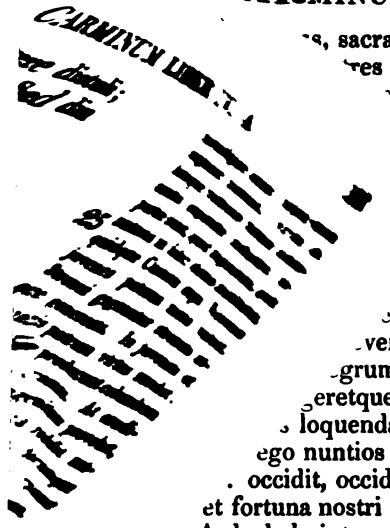

...s, sacra
...res
...venit:
...grum
...eretque
... loquenda.
...ego nuntios
... occidit, occidit
...et fortuna nostri
..., Asdrubale interempto.
...æ non perficient manus:

ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos; sicut ilex durâ securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem, superari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexere Colchi vel Thebæ Echionis *opus*. Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultrà ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, et fortuna nostræ gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ *stirpis* potentia quidlibet molietur.

ANNOTATIONES.

54. *Sacra Natosque, &c.*] Æneid. 1. v. 10. *Inferretque Deos Latio.* Et Æneid. 2. v. 747. *Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.*

55. *Maturos.*] Ætate et virtute.

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberiùs pullulat et crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certè quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeóque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra.*] Portentosa serpens pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, et quæ, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes; tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300. *Lernæus turbâ capitum circumstetit anguis.*

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversùs Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63. *Monstrumve submisere Colchi.*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus è dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mingrelia, pars Georgiæ regionis.

64. *Echioniæve Thebæ.*] Cadmus Rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone suprà dictum, draconis dentibus, repentè nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*] Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia: seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11. et 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia,

profligatus, et dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus, qui primus victoriâ gloriosâ resplenduit; quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrebat, velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: et templa scelerato Carthaginiensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Annibal dixit: *Nos tanquam* cervi, præda luporum rapacium, sponte sequimur *Romanos*, quos declinare et evitare insignis est triumphus. *Illa* natio, quæ ab incensâ Trojâ

Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ risit adoreâ:
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Hannibal;
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus:
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio

ANNOTATIONES.

drubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 526. ejusque caput præcisum ad Annibalis castra perlatum et ad pedes cùm esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fugâ deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oros. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus: et paternum genus duxisse à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimirum qui Scipiones in Hispaniâ profligârat.

39. *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *Omni multitudine obviàm effusâ.....non salutabant modò universi circumfusi* (circa Claudium et Salinatorem Coss.) *sed et contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quòd eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.*

41. *Adoreâ.*] Victoriâ, laude, gloriâ. Fest. adoream, laudem seu gloriam dicebant quia gloriosum putabant eum qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicâssent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Quia multâ prædâ atque adoreâ affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Gloriam denique ipsam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *Possum istam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Ode 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. et seq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: et *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Asdrubale, Annibale verò et Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* et virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos* æquos et vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in suâ basi restitutas Deorum imagines, quas impiè deturbârant Pœni, sine ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniæ .....templum eâ tempestate inclytum divitiis,.....his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Hannibal.*] T. Liv. l. 21. c. 24. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ..... plurimum consilii....nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat.....Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit; Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit verè bonum, quem pariter inimici et improbi adeóque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienses, tanquam *cervi* imbelles, *ultro sectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri sumus *præda; quosque* proinde *fallere*, seu evitare contrà debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *est triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. l. 43. item Carmen Seculare post Epodos.

Jactata Tuscis æquoribus, sacra
Natosque maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve summisere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.
Nil Claudiæ non perficient manus:

ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos; sicut ilex durâ securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem, superari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexere Colchi vel Thebæ Echionis *opus*. Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultrà ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, et fortuna nostræ gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ *stirpis* potentia quidlibet molietur.

ANNOTATIONES.

54. *Sacra Natosque, &c.*] Æneid. 1. v. 10. *Inferretque Deos Latio.*
Et Æneid. 2. v. 747.
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate et virtute.

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberiùs pullulat et crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certè quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeóque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra.*] Portentosa serpens pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, et quæ, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes; tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300.
Lernæus turbâ capitum circumstetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversùs Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63. *Monstrumve summisere Colchi.*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus è dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.
Colchi.] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mingrelia, pars Georgiæ regionis.

64. *Echioniæve Thebæ.*] Cadmus Rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone suprà dictum, draconis dentibus, repentè nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*] Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia: seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11. et 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia,

Hanc et tuetur Jupiter numine propitio, et liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

Quas et benigno numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

solers industria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli subita pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

ODE V. AD AUGUSTUM.

Ut suum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere, qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, et dies clariùs fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium, neque vultum avertit ab incurvâ ripâ: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur:

Divis orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimiùm diu;
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longiùs annuo
Dulci distinet à domo,
Votis omnibus hunc et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimiùm diu.*] Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poëta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari l. 1. Ode 35. v. 8.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *votis omnibusque*, hoc sensu; mater anxia non tantùm vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omnia quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat et exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.... Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit à longè, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. et 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc et referri potest cusum numisma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto;* ex alterâ verò, *Vota publicè suscepta pro salute et reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terrâ marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14. et 15. hujus libri.

Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit Fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, utì Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.

agros fovet Ceres et abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina et leges vicerunt turpe crimen; matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis? Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, *erga illos* grata.

ANNOTATIONES.

22. *Mos et lex.*] Lib. 3. Ode 24. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. c. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coërcendis adulteriis et de pudicitiâ, &c.*..... *cùmque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi, quæ patrii signatur imagine vultûs,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ et Manlii Torquati. Car. 62.

Torquatus volo parvulus
.....
Sit suo similis patri
Manlio, et facilè insciis
Noscitetur ab omnibus:
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustrà lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coërcet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. sub finem. Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5.

Quis gelidum Scythen.] Lib. 1. Ode 19. et 35. lib. 2. Ode 9. in fine. Lib. 3. Ode 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vide Flor. l. 4. c. 12. *Domuit Usipetes, Tenetheros, Cattos...inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, &c...Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra, viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros et ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Iberio flu. Iberia dicta: est Hispaniæ pars, et per Synec. tota sic vocatur. Vide l. 2. Oden ult. v. 29. Flor. modò cit. *Pacata ferè omnis Hispania, &c.* Et postea: *Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*] Arat colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Eclog. 9. v. 52.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris Te mensis adhibet Deum.*] Ex Senatusconsulto cautum fuit, ut in convivis, tum publicis, tum privatis, Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ mensâ, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta cum exquisitissimo vino, è quo fiebant libationes adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. et 735. et Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum Miscet numen.] Teque adeò venerantur, ut numen aliquod, Romanis rebus propitium. Non absurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monstris et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. *Hoc* precamur sobrii primo diluculo: *hoc* et repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.

Longas, ô utinam, dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uvidi,
Cùm Sol Oceano subest.

ANNOTATIONES.

37. *Ferias.*] Dies festos lætosque: diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiæ.*] Italia sic appellatur. Vide lib. 1. Oden 28. ubi, *fluctibus Hesperiis.* Et l. 2. Oden 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Oden 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incepto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino profusi, cœnati.

40. *Cùm Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI. AD APOLLINEM ET DIANAM.

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator: aliis *quidem* fortior, te *verò* inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret hastâ tremendâ certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa,

Dive, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles:
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut et 21. lib. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem; neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, sed illud tantùm quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicâsti adversùs arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsâ Latonâ duos tantùm enixâ cùm ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gel. l. 20. c. 6. *Mira,* inquit, *et propè adeò ridicula diversitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos, Bacchylides et Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuisse solos scripserunt.* Porrò filios Niobes omnes Apollo, filias Diana, sagittis confixos peremerunt: Niobe verò in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 3. Diod. Sicul. l. 5. cap. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. et seq. Auson. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis septem natis genitrix læta, atque superba,
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec satis hoc divis; duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè accelerâsset nisi à Paride fuisset interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui sub figurâ Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manusque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis filia Nerei Dei marini, l. 1. Ode 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius, ex Electrâ Atlantis filiâ, ab Africâ venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æn. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor.

Tremendâ cuspide.] Ex Homeri Iliad. 19. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat, à Chirone incisam, ad cædem heroum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virg. Æneid. 5. v. 447.

Ipse gravis graviterque ad terram pondere victo
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.

Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos
Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palàm captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo;
Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,

vel cupressus Euro dejecta, latè procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano. Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, et aulam Priami saltationibus gaudentem: sed apertè in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremâsset ignibus Græcis, nec non ventre materno inclusos: nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus concessit Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis extructa. *O* Apollo citharista, Thaliæ bene canentis eruditor,

ANNOTATIONES.

10. *Impulsa cupressus Euro.*] Vèlut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Posuitque collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Ode 7. v. 12. similem dictionem vide, ibique annot. Hîc noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine: quod idem scribit Ovid. Metamorph. l. 12. v. 604. ubi Apollo Paridi:

Ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque lethiferâ direxit spicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere sordidus* occubuisset. Alii verò cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagittâ in calce percussum à Paride post illius Dei simulachrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti sunt Trojani, et Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, &c.*] Adverte quàm extollat Achillis fortitudinem, ut eò majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quòd si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machinâ illâ, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti sunt; sed aperto Marte, sine dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellâsset. Vide Virg. Æneid. 2. v. 17.

Votum pro reditu simulant.

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempestivè abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virg. Æn. 2. v. 25.

Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu,
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros, et mœnia pandimus urbis.
.....Scandit fatalis machina muros
Fœta armis: circùm pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palàm captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, v. 122.

Si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes Jovi supplicârunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam exscindi, saltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. et seq. v. 260. et seq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc verò spectat quòd æternam fore Romam credebant Romani, et apud Virgil. Æneid. 1. v. 279. ita spondet Jupiter:

Imperium sine fine dedi.

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibusdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum μουσηγέτης. Veruntamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ.] Pro quâlibet Musarum hæc po-

qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos et vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas et cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam, et pollicis mei sonum:

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ,
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:

ANNOTATIONES.

nitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*: quòd Poëtas faciat gloriâ et famâ florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Vid. l. 3. Oden 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaque est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porrò Xanthus duplex: alter in Troade, ex Idâ monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interfluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sanè designat hic Horatius, qui loco suprà citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quòd Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum et carminis artem dedisti nomen* et *decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ.] Vel, per Synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata: hodie, *La Capitanata.* De eâ jam l. 1. Ode 22. et l. 1. Ode 1. Vel respexit noster poëta suam patriam, adeóque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi: *Ceam Camœnam* pro Simonideâ: *Teiam Musam* pro Anacreonticâ antè dixit. Ergo et hîc *Dauniam Camœnam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιὰ, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quod in viis coleretur, et columnæ Apollini sacræ præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 2. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomœrium sunt ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocatque Apollinem; jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè et religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcella Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filia: vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippâ et Juliâ.

Puerique, &c.] C. et L. Nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat; ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide l. 1. Od. 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata et præcipuè observata Diana. Vide l. 3. Oden 4. v. 64. Catull. 22.

Dianæ sumus in fide
Puellæ et pueri integri.

34. *Lyncas et cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè THE OUNCE vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt: jure an injuriâ! Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam l. 2. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, nomen dedit et originem Sapphico carmini. Vide l. 2. Oden 13. cit. ibique annot.

Meique Pollicis ictum.] Quasi pulsaret

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face Noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Diis amicum,
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poëtæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, *quando* seculum reduxit dies solemnes.

ANNOTATIONES.

ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo et solemni.

38. *Crescentem face Noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28; unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parientibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem numeratur tanquam vagantibus. Diana dicta quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego, pridem, adolescentula et virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quòd ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII. AD TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Diffugere nives, redeunt jam gramina cam-
Arboribusque comæ. [pis,
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus
audet

Ablerunt nives, jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem, atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas. Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis et unâ syllabâ.

1. *Diffugére nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul A. U. 689. atque sub eo natum volunt poëtam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra priùs hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur gratâ vice veris et Favoni*, jucundamque experitur amœnitatem.

3. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia:* alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est; flumina, antè nivium aquis aucta et ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque, et fluunt præter, id est, secundùm ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

nuda choreas celebrare. Annus, et hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva *similiter* peritura, posteaquam autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò resarciunt detrimenta cœli: *at* nos, simul ac devenimus *eò*, quò bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus, *deciderunt*, sumus *duntaxat* cinis et umbra. Quis novit utrùm cœlestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benignè indulseris, *hæc* avaras manus hæredis effugient: postquam interieris, et Minos de te judicium ultimum protulerit; nec stirps *nobilis*, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, *ô* Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum tenebris;

Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus, et almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia Lunæ:
Nos, ubi decidimus
Quò pius Æneas, quò Tullus dives, et Ancus;
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Dii superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Cùm semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum;

ANNOTATIONES.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Od. 2. et 20. Item l. 3. Od. 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet, l. 2. Ode 18. *Traditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Oden 1. v. 24. et infrà Oden 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Ode 18. *Novæque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cùm semel interiimus, haud ampliùs reparamur, aut reviviscimus. Moschus Idyll. 3. Bionis deflens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cùm interiere, tamen renascuntur postea,* inquit: *nos verò, qui magni, fortes, sapientes, ubi primùm mortui sumus, obscuri in terrâ somnum dormimus longum, infinitum, μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον,* &c.

15. *Quò pius Æneas.*] Ad inferos nempe. Sensus est, non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Æneas* famâ super æthera per Virgilium notus. *Tullus et Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionys. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis et umbra sumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo est flatus et umbra tantùm.* Sophocles in Ajace, Εἴδωλα καὶ κούφην σκίαν, *Simulacra et leve umbram,* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κόνιν, *Exiguum pulverem.* Jac. Apost. Epist. c. 4. v. 14. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. Vita est, vapor modicè apparens, *et mox evanescens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos vivimus. Quidam leg. *vitæ.*

21. *Splendida arbitria.*] Non malè Heins. interpretatur; gravia, majestatis plena: vel interpretes æquè bene, vera et manifesta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum castitatis famâ inclytum. Vide Ovid. Metamorph. 15. Senec. Traged. Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ charus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenuè repulit. Hæc illum apud Theseum detulit, quasi ipsam ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: et equi phocis exterriti currum et ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus,* et λύω, *dissolvo.* Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato, omnibus communi, functus decessit. Quapropter ab inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vide Gell. l. 10. c. 16

'ec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

ANNOTATIONES.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum pro is inferis ponitur frequenter.

Theseus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro ercule habitus sit: Pirithoum præcipuâ coit amicitiâ, comitemque assumpsit ad Inferos ofectus rapiendæ Proserpinæ causâ. Porrò Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus, ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vitâ Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Oden 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII. AD MARTIUM CENSORINUM.

Vihil se præter carmina dare posse: at illa rebus omnibus esse præferenda.

)ONAREM pateras grataque commodus,
ensorine, meis æra sodalibus:
)onarem tripodas, præmia fortium
raiorum: neque tu pessima munerum
erres; divite me scilicet artium,
luas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;

O Censorine, crateras et jucunda ex ære *vasa* ultro darem sociis meis; darem tripodas, Græcorum strenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, si opulentus *forem* artibus, quas provexit vel Parrhasius vel Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 1. lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus se Saturnalitium, sive Saturnalibus missam ensorino, quo tempore amici munera invicem dscitabant. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *In poculis est patera*, inquit, *à patendo dicta.* Anglicè, OBLETS. Ejusmodi pocula argentea in sacris dhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. mphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera
donata aurea est,
Quâ Pterela potitare rex solitus est.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. uidam legunt *commodis*, sed perperam.

2. *Æra.*] Vasa ex ære capacia, lebetas, ing. CALDRONS, quæ multiplici erant usu.

3. *Tripodas.*] Mensas vel sellas aliqui dixunt fuisse: alii, ansatas ollas: tripodas certè ppellârunt, quòd ternis pedibus infima pars stineatur, inquit Athen. mox citandus. Cæterùm apud priscos tripodum genera duo ere, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt; alterum caldarium, quod igni admoveatur, ideoque dicebatur, ἐμπυριβήτης, et περιχοὸς, quo utebantur ad calefaciendam quam loturis: alterum fuit, poculum, genus ripodis, de quo Homerus:

Ἕπτ' ἀπύρους τρίποδας.

n his miscebatur vinum, ac temperabatur. Jtiles erant etiam adornandis ædibus: et quia ua igni adhibebantur, ἄπυροι dicti; atque orum sariti quidam extitere. Athen. l. 2. c. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis; fortasse quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate suâ tripus exhibebat. Virg. Æneid. 9. v. 263.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula .....
.....
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtiliùs lineas traditur*, inquit Fab. Quintil. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cùm ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent; ipse detulisse linteum pictum ita veritate repræsentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem..... Parrhasius Ephesi natus, primus symmetriam picturæ dedit; primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus*, &c. Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. et lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille statuarius **vixit** anno

alter lapide, coloribus alter peritus, effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas ista non *adest;* nec res tua *familiaris,* vel animus *tuus* indigent istis deliciis. Versibus delectaris: versus dare possumus, et doni æstimationem eloqui. Non *statuæ* marmoreæ publicis inscriptionibus insculptæ, per quas bonis imperatoribus fato functis redditur spiritus et vita; non Annibalis fuga præceps, minæque retro pulsæ, nec sceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ.

Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, nec tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneris.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides; neque

ANNOTATIONES.

ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, et saxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè servatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo signa egregiè facta memorat.

9. *Nec tibi talium Res est, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quisque legit *muneri:* atque interpretatur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hîc facit poëta, cùm carmen rebus omnibus antefert: dicitque plùs valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13. *Incisa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphe honorificâ in basi, quæ breviter et compendiosè elogia contineat.

Publicis.] Quæ in loco publico et à publicâ auctoritate erectæ et positæ.

Notis.] Διὰ σημείων: prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hîc statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, et ex Africâ reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14. *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Harusp. resp. *Statuæ et imagines non animorum simulacra sunt sed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet et repræsentat. Hinc Ovid.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum.
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noster infrà lib. 2. Epist. ad Augustum:

Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Annibal incubens *Italiæ,* ejusque *visceribus inhærens,* tandem et coactus est citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit *rejecitque minas* et belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide T. Liv. l. 28, 29, 30. Flor. l. 2. c. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus, quòd Annibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat avus, nepos everteret .....per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, &c.* Flor. lib. 2. cap. 15. Porrò, ut vides, lector, utrumque hîc per licentiam poëticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus et fas bellum renovârat. *Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis insulis) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc..... Annibal causas novorum motuum quæreret, secuntum Hispaniæ civitatem opulentam, fœderi erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirum nati. *Ennius sive nobiles Rudiæ,* ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem.

i chartæ sileant quod bene feceris,
lercedem tuleris. Quid foret Iliæ
lavortisque puer, si taciturnitas
)bstaret meritis invida Romuli?
:reptum Stygiis fluctibus Æacum
'irtus, et favor, et lingua potentium
'atum, divitibus consecrat insulis.
)ignum laude virum Musa vetat mori:
'œlo Musa beat. Sic Jovis interest
)ptatis epulis impiger Hercules:
:larum Tyndaridæ sidus ab infimis
)uassas eripiunt æquoribus rates:
)rnatus viridi tempora pampino

Ac, si taceant scripta, nihil præmii haberes, *ex eo* quod laudabiliter gesseris. Quid esset filius Iliæ et Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno musa confert immortalitatem: Musa cœlis inserit. Ita Jovis conviviis accumbit fortis Hercules. *Ita* filii Tyndari, lucida sidera, è mari profundo vindicant naves labefactas. *Ita* Bacchus pampino virenti coronatum *habens* caput,

ANNOTATIONES.

x Eusebio Tarenti natus à Catone Quæstore omam translatus, habitavit in monte Avenno, parco admodum sumptu, atque unius anllæ ministerio contentus; septuagenario maf articulari morbo periit: sepultusque est in cipionis monumento, viâ Appiâ, infra priium ab urbe milliarium. De eo Quint. lib. 0. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos doremus, in quibus grandia et antiqua robora m non tantam speciem habent quàm religionem.* ic. pro Archiâ Poëtâ, sic habet: *Carus fuit fricano superiori noster Ennius. Itaque etiam sepulchro Scipionum putatur is esse constitus è marmore.....Rudium hominem manres nostri in civitatem receperunt.* Is Annaum libris celebravit laudes Scipionis Majoris, atonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, on sine populi Romani decore, famâ, gloriâ, t asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio gni Neapolitani versùs Austrum ac Siciliam. e eâ jam l. 1. Ode 31. Martialis lib. 5. pigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* apllat, quia Venusium, Horatii patria, Calabriæ cinum. *Pierides* unde dictæ disserui suprà, de 3.

22. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] se Gentis Romanæ conditor Romulus vix odie notus esset, *si chartæ sileant*, si nemo ripisset quæ ad illum pertinent, quasi invins ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia sius merita *jacerent in tenebris, nisi literam lumen accessisset*, quod ait Tullius. Vider Horatius Theocriti sententiam expressisse, ribentis: *Quis Priami filios nosset, nisi bella periora cecinissent Poëtæ?* Vide Idyll. 16. Pindar. Od. 7. Nem. ait, *Maximas virtutes nebris obscurari, si hymnis et præconibus detuantur*, &c. *laborum verò et præclarè gestarum summam remunerationem esse inclytos carmum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De *Iliâ* matre nuli, l. 1. Ode 2. stroph. 5. de Romulo, d. 1. Ode 12. stroph. 9. *Mavors* quasi *magi vertens* dicitur Mars, ex Cic. de natur. Deorum 3. Græcis Μάμερτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeóque inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco*, lib. 2. Ode 13. De *Styge*, lib. 1. Ode 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μακάρων νήσους, *beatorum insulas* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; et in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedes* Horatius appellat lib. 1. Ode 10. infrà, Epod. 16.

.....*arva, beata*
Petamus arva, divites et insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Idyll. cit. 16. *à Musis illustrem venire famam*, asserit.
Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.
Carmine si vivax virtus, expersque sepulchri
Notitiam seræ posteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti, &c.

Non mirum ergo quòd Alexander ille Magnus, cùm ad Achillis sepulchrum devenisset, beatum eum pronunciavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29. *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis et carminibus habet Hercules, quòd inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosiâ vesci. Vide l. 3. Od. 3. stroph. 3. Homer. Odyss. λ. Pindar. Nem. Idyll. 1. Ovid. loco modò cit.
Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt,
Tantaque majestas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Ode 3. v. 2. et Ode 12. stroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ra-

fælicem dat eventum precibus mortalium.

Liber vota bonos ducit ad exitus.

ANNOTATIONES.

tione Bacchus inter Deos numeratur, creditur-que hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide lib. 3. Oden 25. ibique annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

ODE IX. AD M. LOLLIUM.

Res ab eo gestas suis carminibus oblivione se vindicaturam.

Ne fortè existimes perituros sermones, quos *ego* natus ad Aufidum latè resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud tamen obscura est Musa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesichori gravis.

Ne fortè credas interitura, quæ
Longè sonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque, et Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Ne fortè, &c.*] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum superiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè strepit, et murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis versibus, à me primo Latinè compositis lib. 3. Ode ult. et lib. 4. Ode 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter et fidibus canenda.

5. *Non, si priores, &c.*] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et l. 17. c. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ seu Lydiâ, scilicet è Smyrnâ urbe, quanquam

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios,
Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum et omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis et Ionibus ὄμηροι vocantur qui oculis capti sunt, eò quòd egeant ductoribus, ὁμηρευόντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta; pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, et de Orat. n. 135. *Pisistratus*, inquit, *Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. l. 10. c. 1. ut fluviis et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis, tam copiâ, cùm brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poëmatis cultum Homerus transtulisse creditus. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè suprà, Ode 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius, Pausaniæ Lacedæmonum Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii: sed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poëtam nuncupare divinus ipse Plato, et aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dion. Halic. ubi Danaë ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi l. 2. Ode 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea, lib. 1. Ode 32. et lib. 2. Ode 13.

8. *Stesichorique graves Camœnæ.*] Quintil. cit. *Stesichorum, quàm sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces, atque Epici carminis*

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves

Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium, *ingentem*que comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi. Haud unâ vice Troja *fuit* expugnata. Non solus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit à Musis cani dignas. Non primus Hector acer, aut strenuus Deïphobus ingentes

ANNOTATIONES.

onera lyrâ sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul et loquendo debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est. Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proscissâ carmine Helenâ, immissam ab iratis ejus fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæcitatem, quamquam palinodiam canenti. Dictus quòd *Ἑστησιν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ statuerit chorum primus in citharæ cantu:* nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore et nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Lusit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè scripsit: *Ionicam* secutus dialectum, quippe in mediâ natus *Ioniâ*, Teo civitate. Floruit ante Christum annis propè quingentis. Ex Suidâ, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces ac lepidissimos appellat Gellius l. 19. c. 9. De eo jam l. 1. Ode 17. stroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ.* Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ sive Lesbiâ lib. 2. Ode 13.

13. *Non sola comptos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit poëta, res quasque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerunt et aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16. *Helena Lacæna.*] De hâc ejusque adulterio Paride, l. 1. Ode 15. et l. 3. Ode 3.

Mirata aurum, &c. Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contrà Phrygii acu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam:

O quoties dices: Quàm pauper Achaia nostra est!
.....
Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna:
Ad talem formam non facit iste locus.
Cùm videas cultus nostrâ de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primusve Teucer, &c.*] Telamonis ill filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem et peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ solertiâ insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minimè sunt clari, quia præcone et vate caruerunt. Homer. Iliad. θ. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdidit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. 1. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant; aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non semel Ilios Vexata.*] Arx illa Trojæ sæpius pro ipsâ urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique à Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt: posterius verò quàm celebre per Homeri carmen! Vide lib. 3. Od. 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero Il. ν.

Sthenelus.] Is *impavidus et pugnæ sciens* dicitur l. 1. Ode 15. Vide ibid. annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et *igni* cuncta devastanti similem dicit. De eo jam l. 3. Ode 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, post illum

plagas tulit pro suis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures: verùm cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiternâ, quoniam sanctum poëtam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ despectâ. *O* Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepeliri invidâ oblivione. Mens tibi est rerum sciens, æqua in prosperis et adversis, avaritiæ dolis inimica, et spernens

Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ
Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens

ANNOTATIONES.

virtute præcipuus. De his, deque totâ excidii Trojani serie multiplicique historiâ, consule Dictyn Cretensem, et Daretem Phrygium. Hic refert *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. 1.) *vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deïphobus.] Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, Virg. Æn. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios, multi fortissimè dimicârunt, laudeque bellicâ inclaruerunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitûs Græcorum princeps et coryphæus, à Darete suprà cit. describitur, *alto corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

28. *Vate sacro.*] Seu quòd instinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, et *Sacerdos*, lib. 3. Ode 1. init. seu quia *poëtæ veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videantur:* quod ait Cicer. de Arusp. resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte:

Est Deus in nobis, sunt et commercia cœli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates et Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm sepultæ distat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quàm inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi scribit:

Fortè meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Ep. 2. et 18. l. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Est animus tibi Rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu et prudentiâ instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum, si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis Temporibus dubiisque rectus.*] Æquam servas mentem arduis in rebus, non secùs ac in bonis temperatam, lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, et abstinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cùm scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit: vel hæc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epist. 10. *Ut vera bona ornat, ita falsa castigat.* Constat subindè Cæsarem Lollio offensum, seu quòd Orientis provincias expilâsset, seu aliâ de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

Ducentis ad se cuncta pecuniæ :
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejúsque letho flagitium timet :
Non ille pro caris amicis
Aut patriâ timidus perire.

pecuniam ad se omnia trahentem : non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire *volentes*. Non rectè appellaveris felicem *eum*, qui multa habet : rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre : et plùs horret scelus quàm mortem. Is pro familiaribus et patriâ occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules : at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coërces, imò passim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter reenditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Oden 2.

50. *Pejúsque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. 8. v. 38.
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Ode 2. et 19.

ODE X. AD LIGURINUM.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuæ cùm veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui nunc per humeros diffunduntur, et qui nunc rosâ purpureâ micantior est color,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 11. lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius ueri amore captum se declarat Horatius hujus ibri Ode 1. v. 33. Hinc patet vel constantem n tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitisse : vel oëtæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulchritudine, ratiâ, ætatis flore, spectabilis.

2. *Insperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm ventutis ac pueritiæ flos abierit, quod nunc on cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius men contendit non de crescente barbâ, sed senescente Ligurino locum hunc intelligenm, citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.
am mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omes proscindens, imò, inquit, Horatius Græcoum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui icunt ad significandum illam periisse ac velut olâsse : sensusque est, cùm superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma quâ superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitârim refragari, et potiùs ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cúmque *μεσαιπόλιος*, Hom. Il. 13. 36. vel *σπαρτοπόλιος*, erit Ligurinus, qui nunc spissâ gloriatur cæsarie. Vid. l. 2. Od. 5. in fine : et l. 3. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate : eo quòd apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effeminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant : unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

deperditus Ligurinum mutârit in vultum hirsutum; *tunc* quandocunque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni *mihi?* vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?

Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam:
Dices: Heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

ANNOTATIONES.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* absolutè poni ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. et 103. *Consilium formæ* speculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi et polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quantum meretricium feci?

Vel cur his animis, &c.] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici ætatem labi, et formam perire?

Incolumes.] Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI. AD PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani *vini* nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis *vasis:* ara verbenis puris coronata optat respergi *cruore* agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ huc illucque

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia: ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3. v. 76.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. et 6. et alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De eâ jam lib. 2. Ode 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. et l. 19. c. 8. sub finem. Vide et l. 1. Od. 36. et l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyl. 3. pastor coronam ex hederâ et apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum: munda passim omnia sunt; nec enim tanta Horatii opes, ut argento reverâ domus colloceret; ut eruditè et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est, farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti laborant, ancillæ famulique, et simul diligenter parant quæcunque sunt ad convivium necessaria.

Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure solennis mihi, sanctiorque
Pænè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ sortis juvenem) puella
Dives et lasciva, tenetque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëton avaras
Spes; et exemplum grave præbet ales

discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ *sacrum*: meritò mihi festivus, atque sacratior ferè meo natali, quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum *porrò*, nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. *Cæterùm* Phaëton concrematus desideria cupida comprimit; volucris autem

ANNOTATIONES.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen nôris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἰδους, quòd eâ die plenam speciem Lunæ demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove eduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, et omnibus Idibus ovis immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscâ linguâ dividere est: unde et vidua, quasi valdè idua, id est, valdè divisa, vel à viro divisa.* Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim fiunt decimâ quintâ die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die tertiâ decimâ.

15. *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus, quasi aperilis, quòd eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem sine aspiratione ab ἀφροῦ maris spumâ, è quâ Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porrò ut primum mensem a patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ patre Venere nominavit Romulus: et in eo Veneri sacrum fieri à matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. et eadem l. c. 21. *Cùm Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines augendo diem, tunc et Venus læta, et pulchra virent arva segetibus, pota herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et suprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quòd ex hâc Luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præsidium et dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi sanctior! Nam et ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Consulibus publicè, sic privatim à natali suo quisque annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Ode 13. et lib. 3. Ode 19. Hîc *spissâ nitidus comâ puroque similis vespero* commendatur: illic *rosea cervix et cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quòd tibi est is dispar valdè, tum quia occupatus est puellâ suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Puella Dives et lasciva.] An illa Chloë, de quâ lib. 3. Ode 19.?

23. *Tenetque gratâ Compede vinctum.*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëtontis, qui cùm Solis currum equosque regere cupiisset, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit ausis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegasus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equum inter

Pegasus graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquam non sectere tibi convenientia; fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quàm licet. Heus amorum terminus meorum deinceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna sequare: et ultrà
Quàm licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœminâ) condisce modos, amandâ
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

relato, dixi lib. 1. Ode 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est, Hipponomus antea dictus. Quod verò pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentâsse in cœlum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro à Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide l. 1. Od. 27. cit. et l. 3. Od. 7. et 12.

29. *Ut te digna sequare, &c.*] Ut virum conditione tibi similem sequare; qualis Horatius: disparem verò, qualis Telephus, non tantùm non speres aut sequaris, sed vites. Aliàs malè tibi cedet; quemadmodum cessit pessimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 2. v. 30. *Me neque amare aliam, neque ab hâc desistere fas est,*
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, &c.*] Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem et hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meas etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. AD VIRGILIUM.

Vernam tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas et ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes, et mare tranquillum reddentes, vela pulsant.

Jam veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ;

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 6. lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hâc eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones haud vulgares: aitque meritò dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum, è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolum seu unguentarium. Certè enim intelligendus hîc est Virgilius Poëta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam, censeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat, et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam spirat? Ita l. 1. Ode 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potiùs, noster Homerum. ut alibi, sæpe insecutus, minùs accuratè locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi planè venti è Thraciâ Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maris solventibus ac ver parturientibus, l. 3. Ode 7. initio.

2. *Animæ.*] Allusio ad Græcam vocem ἄνεμος, *ventus*. Virgil. Æneid. 8. v. 403.
Quantum ignes animæque valent.
Lucret. lib. 5. v. 237.
Aurarumque leves animas.
Impellunt lintea.] Ad navigandum utilia sunt.

Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

Jam neque prata sunt *gelu* constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis infortunata, Ityn lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia sceleratè vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, *tu*, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum *dato* unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet,

ANNOTATIONES.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum.*

6. *Infelix avis.*] Progne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. 6. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domûs Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etsi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia *malè* et injustè nactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Oden 18. Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures,
Instituit; Pan curat oves, ovíumque magistros.

Et Eclog. 4. et 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas: vel fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè et presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis et Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: poëtis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æstum ac *sitim*, proinde suadet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, putà nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, et pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi l. 1. Ode 20. v. 9. ubi *prælo domitam Caleno uvam:* item Ode 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquil. c. 15. *Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorem in omnes conatus facit Bacchus, inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones, Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et naturâ l. 2. Ode 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam ———————
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem significans pari-

quæ nunc conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestam ægritudinem discutere idonea. *Quòd* si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tuâ merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in sedibus refertis. Sed abjice retardationem et quæstûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestivè insanire suave est.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verùm pone moras, et studium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
Dulce est desipere in loco.

ANNOTATIONES.

ter et alabastritem, i. e. lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et c. seq. *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè servari incorruptaque nardus dicitur.* Addit et alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioscorid. l. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa ὄνυχες dicebantur. Isidor. lib. 16. cap. 15. *Alabastrites*, inquit, *lapis candidus, intertinctus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificârat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis solicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Od. 21. stroph. 5. Hinc et lib. 2. Ode 7. *Massicum* vocat *oblivioseum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas, florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. et hâc quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Erasmum proverbium est, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quam suam quisque symbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plenâ dives ut in domo.*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum lectus, quo Virgilium abstrahit à musæo, et à condendis assiduè carminibus ipsi profectò quæstuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi, in quo cremabantur cadavera; quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur. Hinc poëta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò σώφρονα λύσσαν, *sapientem furorem.*

28. *Dulce est desipere in loco.*] Congrua tempore et loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquil. lib. 1. c. ult. *Si Græco Poëtæ credimus*, inquit, *interdum et insanire jucundum est.* Menander in Comœdia cui titulus πωλούμενοι, *venales*, οὐ παντα χοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, καὶ συμμεῖναι δ' ἔνια δεῖ. *Non semper sapientiam deceat adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβῆναι legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII. IN LYCEN VETULAM.

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii

AUDIVERE, Lyce, Dii mea vota; Dii

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute et formâ splendidâ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius l. 3. Ode 10. Eidem nunc

Audivere, Lyce. Fis anus, et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque, et bibis impudens,
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu! Quóve color? decens
Quò motus? Quid habes illius, illius,

exaudiverunt. *Jam vetula es, ac nihilominus cupis apparere speciosa*: et jocaris et potas sine pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. *At* ille vigilat in malis formosis Chiæ *ætate* florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ et canities capillorum fœdant. Neque *verò* purpureæ *vestes* Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu, quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus *inquam*,

ANNOTATIONES.

enio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam ulchræ, jam verò deformatæ illudit l. 1. Ode 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinosas semper fuisse nulieres impudicas, notum est: contrà, pulicæ vino abstinebant. Vide lib. 3. Oden 15. n fine; ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam id vitium ingravescentis ætatis, sed meliùs lii ad animum libidinosum, vocemque ad nollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. v. 21.

——— *cùm carmina lumbum*
Intrent, et tremulo scalpuntur ubi intima versu.

7. *Doctæ psallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimùm psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ab insulâ maris Ægæi, Chio, dictâ, hodie *Scio*, ann. 1565. à Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Od. 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie: in senili verò quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non bene conveniens.

Aridas Quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. de Lydiâ, *aridas frondes*, id est meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ita verò prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson.

Dicebam tibi, Galla, Senescimus: effugit ætas;
Nec revocare potes qui periere dies.

Coæ purpuræ.] Cos Asiæ insula versùs oram Cariæ littoralem, hodie *Lango*: valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix maxima satisfaciunt. Eustath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni subtilissimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsâ vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vid. annot. ad v. 10. Odes 1. hujus lib. Lege et Plin. l. 11. c. 22. ubi *Telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* et cap. 23. *Bombycas et in Co insulâ nasci tradunt. Fieri autem primò papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientiâ villis inhorrescere, et adversùm hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera; hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* Falli porrò Plinium constat: nec enim è foliis, quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur ..... Quod cùm ego dabam Bruto, notam esse in fastis gravissimæ victoriæ memorem volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem

quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat: post Cynaram felix, et famosa, vultu artificiosè et bellè *composito?* At Cynaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam haud sine ludibrio.

Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi:
Felix post Cynaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristinâ tuâ pulchritudine, quâ fueram captus et mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 8. v. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error?

19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat παῖδα Κύπριν πνέουσαν, *Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum et cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantiâ scilicet et venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide suprà hujus lib. Ode 1. v. 4.

Notaque et artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata: vel iis à naturâ dotibus instructa, quæ amorem excitant et pelliciunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie;* nec malè.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus te videntibus mutatam et depravatam senio, ac velut extinctam et in viles *cineres dilapsam;* instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ et in favillas tenues et siccas redactæ.

ODE XIV. AD AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quacunque Sol habitabiles terras illuminat, quam Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas. Tuis enim exercitibus.

Quæ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O, quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper
Quid Marte posses. Milite nam tuo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantiâ dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ et artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcel. ex Varrone, Rer. Human. l. 2. *Literisque ac laudibus æternare.*

O, quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum, qui habitabili terrâ quicunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tuâ felicitate hostes devicit Drusus.

Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plùs vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis;
Indomitas propè qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni perfluit Appuli,
Cùm sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut barbarorum Claudius agmina

Drusus non semel strenuè profligavit Genaunos, immanem gentem, et Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis extructa. Deinde Neronum major *natu* acriter depugnavit, et felicibus auspiciis *tuis* repressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta: acer exagitare hostium catervas, et agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Appuli regionem irrigans sic fluit rapidè, quando grassatur et magnam eluvionem parat agris cultis: ut Tiberius Nero Barbarorum copias

ANNOTATIONES.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrà *Genaunos, Tenaunos*; item *Brennos, Brencos, &c.* Ex Strabone, disertè Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. et Vell. Patercul. antea cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarent non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates responsissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives et præruptas cautes aditu difficillimas, neque, ut ait Florus, *quò bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate vires, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plùs vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala et damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiberius Nero, de quo suprà, Ode 4. Is Druso fratri natus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè et ex fide historiæ. Nam non perdomitos adulatoriè Velleius scribit, veriùs coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. 21. Vid. et Euseb. Chron. ad Olympiad. 93.

18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori passos potiùs libertate fruentes quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitudine conglobatâ rem illustrat, et mirum quantum auget. Nec leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus Meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusiùs annotavi.

Pleïadum.] Septem stellæ sunt inter Arietis caudam et Tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.*] Ex Hygino, Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleïades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverà hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib. 3. Ode ult. et hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, quia rapido cursu, et allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii, sed longiùs et perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. stroph. 4. l. 2. Ode 1. sub finem. Item Ode 6. hujus lib.

27. *Cùm sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et *sternit sata læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos et ultimos, sternens terram operuit *cadaveribus*, victor sine damno; te militem, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scytha vagus reverentur, ô *Cæsar*, certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris,

Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, et tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandria supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,

ANNOTATIONES.

32. *Sine clade victor.*] Ex Vellelo Paterc. cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitûs: quod præcipuè huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus et gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis, Cantabriam..... Item Rhætiam et Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrâsti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellâsti, secundosque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatrâ victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium, hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas*.

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis domum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum à Cleopatrâ conditum, quò et hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Oden seq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui, ob res bene gestas et confectas, ovans urbem ingressus est; meliùs alii ad Augustum; cui decreti tum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem et felicitatem verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init. l. 3. Ode 8. ubi,
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, sera domitus catenâ.

42. *Medusque, et Indus.*] Lib. 1. Ode 12. l. 3. Ode 8.

Scythes.] Lib. 1. Ode 19. et 35. lib. 2. Ode 9. in fine, lib. 3. Ode 8. et 24.

43. *Tutela præsens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.
Præsens divus habebitur Augustus.
Virgil. Eclog. 1. v. 42.
.....*neque servitio me exire licebat,*
Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto devicta, quam rigat et fœcundam reddit exundatione suâ fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura l. 3. Ode 3. stroph. 12. *Fontium qui celat origines.* Plin. lib. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus est oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ superiori regnoque Abissinorum, in terrâ Sachalâ, inter excelsos montes: augetur verò primùm fluviis Gemâ, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit eruditè Isaacus Vossius; nec non Michael Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

te Oceanus belluas educans qui separatis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

ANNOTATIONES.

Ister.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam *sic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pænè stipendiariæ redigeret provinciæ;* quare *tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpe citato. Vel potiùs intelligendi sunt devicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur in montibus Ararat, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quòd tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ Tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò indicantur hîc Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Augusto jubente, cesserunt, imò signa victis Romanis erepta ultro remiserunt, ut dictum est Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsâ Britanniâ majore, quæ nunc Anglia nuncupatur: nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi ad Oden 5. lib. 3.

Belluosus.] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plin. lib. 9. c. 5. ubi sic habet: *D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere oxanimes Nereïdas..... Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas ampliùs trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis et magnitudinis; nec pauciores in Santonum littore: interque reliquas, elephantos et arietes.... exsulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Belluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ, Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate suâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.*

48. *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis dixi lib. 3. Ode 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Christi 441, in Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primùm Armorica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præ ferocitate mortem spernebant adeò, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cùm possent, minimè tamen vellent: fortasse quòd metempsychosin à Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc et coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar Bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Duræ tellus Iberiæ.*] Hispani labore et militiâ indurati. Vide suprà annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà, hujus libri Ode 2. v. 36. annot.

ODE XV. AUGUSTI LAUDES.

Phœbus volentem prælia me loqui,
Victas et urbes, increpuit lyrâ,

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continuam. Imò Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum cæteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quòd istic à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quòd laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode 3. similiter,

Quò, musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui:* sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto lector emunctæ naris.

ne vela exigua committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguste, ævum revocavit agris messem fœcundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: observavit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum imposuit licentiæ effrænatæ: abstulitque flagitia: necnon antiquas reparavit disciplinas;

Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi
Derepta Parthorum superbis
Postibus: et vacuum duellis
Janum Quirini clausit: et ordinem
Rectum et vaganti frœna licentiæ
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,

ANNOTATIONES.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti verò magnitudini disertè velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. et alibi. Hîc verò pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

4. *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris rettulit uberes.*] Hâc ætate tuâ cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cùm antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Ode 5. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi.*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem profligatis Crasso Antonioque Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus et columnis suspenderant velut *ἀναθήματα*, non sine ingenti suâ superbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verùm illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. 3. Ode 5. Vid. Justin. l. 42. in fine, Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Pers. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poëtâ non temerè Augusto sæpius occini, quòd nôsset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hâc epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*] Templum scilicet Jano conditum et consecratum à Quirino seu Romulo Augustus finitis bellis clausit. De Jano fusè disserit Macrob. l. Saturn. cap. 9. *in sacris*, inquit, *invocamus Janum geminum... Janum, patrem quasi Deorum Deum..... Janum Quirinum quasi bellorum potentem, ab hastâ quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, et Clusium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Causam porrò et originem istius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hostibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hostesque *undis scatentibus ferventi aquâ, rapidâque vortigine*, aut excussit, aut devoravit. *Eâ re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.* Sed et facile est augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macr. modò cit.

Clausit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriæ ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Orosius l. 6. c. 20. et seq. distinguit tempora: *Primò post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hâc secundâ Jani templi clausurâ loquitur istîc Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus.) *Tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compositâ.* Dio pariter l. 53. et 54. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primò in quinto suo consulatu: secundò, in consulatu decimo: tertiò, consulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLAUSO.

Vide Just. Lips. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio et Plutarcho, *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantùm semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde et Ghevenus perperam emendat Suetonium cit. *Tertiò clausit*, pro, *Ter clausit.* Quibus egregiè occinit Lips. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos solicito: tamen hîc largiter erratis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coërcitis grassatoribus ab Augusto, Suet. c. 32.

11. *Emovitque culpas.*] Suetonius Octavio, cap. 34. *Leges retractavit et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam; de adulteriis, de pudicitiâ, de ambitu, de maritandis ordinibus.....divortiis modum imposuit, &c.* Vide et cap. 42, &c.

12. *Veteres revocavit artes, Per quas, &c.*] Priscas virtutes, Religionem, Fidem, Justitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, expulta externa, revocata pax, sopitus ubique*

Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famaque et imperî
  Porrecta majestas ad ortum
    Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium;
  Non ira, quæ procudit enses,
    Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
  Non Seres, infidive Persæ,
    Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus, et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
  Cum prole, matronisque nostris,
    Ritè Deos priùs apprecati,
Virtute functos more patrum duces,

quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem *est* propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat et civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent, qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quàm profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea ritè invocatis, more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos,

ANNOTATIONES.

rmorum furor, restituta vis legibus, judiciis uctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et ntiqua Reipublicæ forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, erta cuique rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.

14. *Imperî Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circuitum, cunctis gentibus undè pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stellâ, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde et Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quòd ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam, ab Hespero, Atlantis fratre qui eò se ex Africâ contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatûs, n. 37. *Sin autem neges, statim sese alienant, et inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *Sin autem id neges, certè abalienes et statim et plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani: de quibus anté. De Danubio sive Istro, præced. Ode 14. Vide et Oden 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *emotique culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dion. l. 53. et 54. Vide et Carmen Seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Ode 12. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Perside comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Ode 12. et 19. et lib. 3. Ode 5. *Infidi*, qui Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Ode 19. lib. 2. Ode 9. lib. 3. Ode 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Ode 4. v. 36. Ode 10. v. 1. Ode 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quàm *sacris*: atque adeò quotidie, in conviviis publicis privatisque honorem Augusto deferemus per libationes, etiam et vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. stroph. 8. et seq.

Profestis lucibus, et sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Diis dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea, *profesti et qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat, ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator*, Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parùm diu vixit, qui virtutis perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. modò cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De

atque Trojam, et Anchisen, soboleinque jucundæ Veneris.

Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque, et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

ANNOTATIONES.

Legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Doricus gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis et suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, malè semper audierunt, velut effœminati, et cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, lib. 12.

31. *Trojam, et Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Julium familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. l. 1. v. 1.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER; SIVE ODARUM

LIBER QUINTUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula;

Navigabis, ô amice, Liburnicis *navibus* inter excelsa navium munimenta,

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere enim Grammatici, multis pòst annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quòd longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quod doctus et sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto verò Archilochum utque Lucilium. Certè Marius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur.....Horatius ejus exemplum secutus est in eâ Ode,*

Iobitur acris hyems gratâ vice veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo Ἐπῳδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, seu quòd Iambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimvero parùm satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clausula, additurque post strophen et antistrophen, hinc ἐπῳδούς vocari eos versus minores, qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum l. 1. Galenum de usu partium, Epilogo l. 17. Diomedem l. 3. cap. 4. Isidorum l. 1. c. 38. Terentianum Maurum l. de metris, Scaligerum Poët. l. 1. c. 44, &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergoue ibis hinc procul sine me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversùs Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. lib. 4. cap. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extructis in prorâ et puppi tabulatis turrium instar Cæsarianis terribiles. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nobis quadringentæ ampliùs naves, ducentæ non minùs hostium: sed numerum pensabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus; ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem*

Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo *periculo*. Quid *agemus* nos, quibus vita te vivente grata fuerit, si secùs, molesta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum? An *verò* istum laborem toleraturi *sumus eo* animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus *certè*, atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, miniméque strenuus? *Scilicet te* comitans minorem habebo *pro te* timorem, qui graviùs angit absentes:

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda, si contrà, gravis?
Utrúmne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Quâ ferre non molles viros?
Feremus; et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo,
Imbellis ac firmus parùm?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:

ANNOTATIONES.

ipsa moles exitio fuit.....Immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c. Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. l. 32. c. 1. *Armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana..... Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus.....Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis. .....Naves Antonii erant navibus hostium longè majores, deciremes complures .....In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat.....De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum Subire.*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippâ, in Siciliam adversùs Sext. Pompeium, item contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præsertim à versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quòd ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contrà Xiphilinus modò citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior..... Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, et ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi priùs legere possent, et ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ omnium ab eo acceperant, quo literas obsignarent.* Et postea, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippâ et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justiùs....Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem....Cæsar Mæcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita sit superstite Jucunda, si contrà, gravis.*] Vide lib. 2. Oden 17.

7. *Utrúmne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hâc in re et morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, qui ipse sibi Horatius objicit, at militiæ aerumnas ferre minùs sum idoneus: respondet verò, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superâsse tanti stetit ipsi Annibali aliisque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. et seq. Istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento propè majore habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhospitalem et Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Oden 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versùs Occidentem. Vide lib. 2. Oden 2. v. 11. annot.

18. *Qui major absentes habet.*] Ita est; rei amatæ, quando abest, plus timetur, et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis:
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua:
Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis supérque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut, avarus ut Chremes, terrâ premam;
Discinctus aut perdam ut nepos.

veluti avis incubans pullis implumibus, plùs *iis* relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et *aliam* quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens astrum: neque ut villa candida *vicina* alti Tusculi pertingat muros Circæos. *Imò* tua munificentia locupletavit me sufficienter et abundé. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

ANNOTATIONES.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimùm sperem: sicut avis, etsi pullis assideat, parùm eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente fruar, ô Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel consequi donationes maiores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri augera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundùm varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine: Oppuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua.] Pro, *Calabra pascua*, ubi æstus ferdior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet*, inquam, et ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De *Calabriâ* lib. 1. Ode 31. de Caniculâ, lib. 1. Ode 17. v. 17. et lib. 3. Ode 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Brentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in eâ quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis; *Verùm et longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina.... Lucanaque.*

29. *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum, urbem in edito colle exstructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, quâ licèt modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea! Ergo, vel splendidulam, vel è candenti lapide extructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguriâ, Umbriâ, et Veneticâ albus lapis dentatâ serrâ secatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius, lib. 3. Ode 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis supérque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat l. 2. Ode 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat l. 3. Ode 16. strophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Ode 13. v. 1. et init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim insanire divitias accumulando stultè et infodiendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus apud Terent. comœd.

34. *Discinctus aut perdam ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus,] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus: contrà *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. 3. v. 21.

Non pudet in morem discincti vivere Nattæ?

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quòd ei non major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivant, quos sibi novit opes congerere, et opimam hæreditatem comparare. Festus.

ODE II. VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

Felix ille, qui longè à negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus, sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas opulentorum civium.

BEATUS ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *sanè longè pulcherrima.* Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstûs curam mox abripitur, et ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. 2. sub finem. Quæ verò hic fusè extulit, ille sedulò perstrinxit: et contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virg. Georg. l. 2. v. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur:

O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint,
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Primis seculis nempe aureis mortales in agris degebant felices, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Valer. Max. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.
. . . . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere sarculo Agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. cap. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus, spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cùm araret; operi certè id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores nostri sic habuerunt, et in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadruplo; quanto pejorem existimaverunt fœneratorem, quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primùm improbantur ii quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7, &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dormit somnum pacatum et placidum: nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est et horribile. Porrò *classica sunt cornua, quæ convocandi causâ fuerunt facta: et à calando classicum quasi calasicum dicitur.* Isidor. l. 18. c. 4. Vide infrà versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ annotavi l. l. Ode 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitûs forensis caret molestiâ. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore asserit, forum esse *impiorum regionem.* Amcharsis scribit, *locum esse ad fallendum instructum, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quoddam allatrandi et contra innocentes, et pro nocentibus studium:* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium;* additque; ibi *nisi devorandos expleas sordidosque ac nummarios,* prorsus *ludi operam.*

Superba civium Potentiorum limina.] Profectò gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. 3. v. 124. et seq. Virgil. Georg. l. 2. v. 461.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Manè salutantum totis vomit ædibus undam.

Et postea, v. 502.

. . . . . .
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas et limina regum,
&c.

Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos,
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modò sub antiquâ ilice,
Modò in tenaci gramine.

Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis, atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remotâ valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta *favis* mella recondit *in* vasis mundis: vel tondet oves imbecillas. Cùm verò autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, *O* Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosâ quercu, nunc super herbam virescentem.

ANNOTATIONES.

9. *Ergo aut adultâ, &c.*] Postquam ostenit agricolas esse immunes à malis, quæ coitari solent varias hominum conditiones, . g. fœneratorum, militum, mercatorum, causidicorum, clientium; jam exponit rusticæ itæ emolumenta, et voluptates singulis anni mpestatibus proprias. Ver habet amœnitam: æstas hortorum, frugum, et pecoris fœnditatem: autumnus fructuum multiplim proventum: hyems aucupium et venaonem.

Propagine.] Plin. l. 17. c. 10. *Arbores t semine proveniunt, aut plantatâ radice, aut opagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. . scribit longo usu compertum, *Nobilia vina n nisi in arbustis gigni, et in his quoque udatiora summis, sicut uberiora imis: adeò celsitate proficitur. Hâc ratione et arbores guntur. Prima omnium ulmus....deinde pulus...minùs densa folio, &c.* Varro de Rust. l. 1. c. 8. ita scribit: *Vineæ aliæ miles, ut in Hispaniâ: aliæ sublimes, ut ræque in Italiâ, &c.* et in fine: *ubi natura ra humida, ibi vitis altiùs tollenda, quòd in tu et alimonio vinum non, ut in calice, quærit am, sed solem: itaque ideò, ut arbitror, nùm è vineâ in arbores ascendit vitis.* Vide 4. Oden 5. v. 30.

1. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. lò cit. *Arbusta arari quàm altissimè desint, etsi tantum frumenti ratio non exigit . Deputantur cum vite pariter interlucatâ itate ramorum, qui sunt supervacui et abunt alimenta.*

2. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. l. 17. c. ubi geminam insitionis affert rationem: a fit trunco leniter fisso: altera est inocu: fitque exciso cortice, et aperiendo in re oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves et natura. *Tradunt monedulam,* inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.* Et paulò antè; *Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresque invisit, et, an rectè se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virg. Georg. lib. 4. v. 140.

....Spumantia cogere pressis
Mella favis.

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. et seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita et educata, et hinc longè jucundiora.

20. *Certantem et uvam purpuræ.*] Maturam scilicet, et purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus et Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses et custos, Virg. Georg. l. 2. v. 493.

Fortunatus et ille Deos qui novit agrestes,
Panaque Sylvanumque senem, &c.

Et postea: v. 516.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
.....
Et varios ponit fœtus autumnus: et altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

23. *Libet jacere modò.*] Hoc frustrà putant aliqui novæ Odes initium: Virg. Georg. 2. v. 469.

Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.

Interea dum amnis defluit ripis sublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis loquentibus, quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviente pluvias et nives procreat: vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita; vel pertică lævigată plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas: ac timidum leporem, gruemque transmarinam prædam jucundam captat. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quòd si casta uxor ex parte suâ curans familiam dilectosque natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, adusta solis ardore)

Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in sylvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cùm tonantis annus hybernus Jovis
Imbres nivesque comparat:
Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumve leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?
Quòd si pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli)

ANNOTATIONES.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel, ex alto quodam loco defluunt: vel, profundo currunt alveo. Virg. Georg. lib. cit. 485.

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cùm tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre. *Tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. Georgic. lib. 2. v. 519.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, et retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores.....
Cùm nix alta jacet, glaciem cùm flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni solent, cùm de venatione agitur, ut volunt: quoniam, inquiunt nonnulli, velociores et sagaciores ut plurimùm sunt canes fœmininæ.

33. *Amite.*] Ames est furcula seu pertica, quâ rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui sunt saporis, Gall. *Grives*, Ang. THRUSHES. De his Varro de Re Rust. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro modò cit. *Volucres partim advenæ sunt, ut hirundines et grues: partim vernaculæ, ut gallinæ et columbæ. De illo genere adventitio, sunt turdi, ac in Italiam quotannis trans mare advolant ad æquinoctium autumnale, et eódem revolant ad æquinoctium vernum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cùm calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum; ejus autem summo angulo cedi iis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus auras levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla et capita reponunt.* Vide et Plin. l. 10. c. 23.

37. *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum, quas amor habet?

39. *Quòd si pudica, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 524.

Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam servat domus.

Ecclesiasticus, cap. 26. *Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: mensa vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 163.

Intactior omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut Sabinæ mulieres, castitatis et frugalitatis laude florebant. Juvenal. modò cit.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica. Apulia duplex, Daunia et Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia, hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphurnum fluvios: Peucetia, hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, et partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

Sacrum vetustis extruat lignis focum
Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi

è lignis aridis componat sacratum focum, paulò ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphorâ non insuavi paret cœnam non *alibunde* quæsitam; *hæc inquam si adsint*, non prætulerim ostrea Lucrina, vel rhombos, vel scaros, si aliquos *ex* Orientali mari in hoc *Italicum* protrudat sæva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, et

ANNOTATIONES.

41. *Perusta solibus.*] Tum quòd ea regio alidior, tum quòd eæ mulieres rei domesticæ uram etiam apud villas et agros gerentes, stum non rarò tolerabant, solisque ardoribus rrebantur.

43. *Sacrum vetustis, &c.*] E lignis dudum ongestis adeóque siccis focum exstruat, ad uem accendendum adventanti viro diurnis boribus defesso.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, m ob Vestam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. 4. &c.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Horm vinum vixque maturum viro laborioso ice videtur, nec requirit vina vetustate deatiora. Lib. 3. Ode 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio mparatas; sed domi quæsitas, seu ex horto, u è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Ostrea exquisita Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. d. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. . Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo pisce vide Juven. x cit. Sat. 4. v. 39. et seq. Plin. &c. Galli et Ang. *turbot* appellant, omnes pretium runt.

Scari.] Scaros pisces interdum in mare rrhenum adigit tempestas. Huic pisci trium esse principatum, scribit Plin. l. 9. c.

Nunc scaro datur principatus, qui solus rium dicitur ruminare, herbisque vesci, non piscibus: mari Carpathio frequens, &c. lib. 11. cap. 37. *Dentes piscibus omnibus vati, præter scarum: huic uni aquatilium .* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum nassis usum non fronte erumpere, nec infestis vimis caput inserere; sed aversum caudæ ictibus ris laxare fores, atque ita retrorsum erum-*. *Quem luctatum ejus si fortè alius scarus at extrinsecus, apprehensâ mordicus caudâ, rat misus erumpentis.* Inde verò nomen um aiunt, à σκαίρω, *salio.* Athen. l. 7. c. 20. similia refert ex Aristotele. Multa verò Casaubonus eruditè ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere.* Quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 3. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adeò Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos, ac in mari Ostiam inter et Campaniæ littora sparsos, ac velut in terrâ fruges aliquas fuisse seminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, alias Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. alt, *Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium ganearium introisse, ac magno vendi propter hominum fastidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Asiana, quibusdam: est enim Ionia minoris Asiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, &c.* Athen. lib. 9. cap. 8. et 9. ex Aristophane, *Attagen carnis suavissimæ:* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, &c.* S. Hieron. ad Salvinam: *Procul sint à conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 3. Epigram. 61.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *ozeille, vinette, patience,* Angl. SORREL, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. cap. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: *in palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minimâ: nostri verò rumicem vocant, &c.*

malvæ salutares ægro corpori, aut agna immolata *in* sacro *die* Terminalium, aut hœdus lupo detractus. Inter istam cœnam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatos languenti cervice inversum aratrum ducentes, et servulos opulentæ familiæ *adjunctos velut* examen, circa Lares splendentes, *ordine* dispositos! Postea quàm Alphius fœnerator ista dixit, *quasi* mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit, Calendis *verò* quærit collocare, *ad fœnus.*

Malvæ salubres corpori,
Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido;
Positosque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam;
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis est laudibus malva utraque, sativa, et sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pingue faciunt, &c.* Nos de eâ jam lib. 1. Ode 31. sub finem.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid è lupi gulâ eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hîc alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet *earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Positosque vernas.*] Servarum filios heris accedere et apponi, seu accrescere, non secùs ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de villico, *consuescat rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. strophe 11. et lib. 2. Ode 18. ad hæc verba: *Patrius in sinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc et sarcasticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitatior. In Verr. *Bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Mense dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. stroph. 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad debitoribus fœnus rursum collocare meditabatur, usuras usuris accumulans. Non ab re novus Interpres et Criticus existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense, adeò ut contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, et à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Ode 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15. &c.

ODE III. AD MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu sceleratâ ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicutâ perniciosius.

Parentis olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hâc intellige, studiose lector, nullum esse adeò exile et sterile argumentum, quod vena dives non dicatur amplificare et locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *casum arboris*, lib. 2. Ode 13. hîc autem *allium*, eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impiâ manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ, sed allio plectatur.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit.* Sic *dat*, pro *det: faxit*, &c. lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quàm si cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13.

O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni sævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum juga
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor

O viscera rusticorum prædura!
Quale toxicum istud in meis
intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios *hosce* cibos contrectavit? *Certè* quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem, præ cæteris pulchrum, isto illum tinxit, insueto jugo tauros *indomitos* subjecturum: isto *etiam* infecit munera, *quibus cùm* se de pellice vindicâsset, aufugit *curru* alatis draconibus *tracto*. Nunquam tantus astrorum calor incendit

ANNOTATIONES.

Cicuta, inquit, *venenum est, publica Athenienium pœna invisa*. Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* scribant *alium*, et dictum volunt quòd oleat: alii ab *halendo, halium* scribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quòd exiliendo crescat, allium deducunt. Melius alii à voce ἄγλιθες, alliorum capita significante.

4. *O dura messorum ilia!*] Quod videlicet impunè devorent et concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam*. Virgil. Eclog. 2. v. 11.

Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sanè utpote calidum, acre, gravè olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento cervidiori et πυρροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *allia quippe valida sunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 11.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes, quas navi, infecit veneno Canidia venefica illa signis? De eâ postea fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè no alio medicamento instructum à Medeâ sonem fuisse, adversùs tauros formidabiles, e alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit e suo more Scaliger in nostrum Poëtam pereritice: *Non est illud*, inquit, *supino aut itanti judicio admittendum. Quippe ait Jaon à Medeâ perunctum allio, scilicet ut eo dicamento esset à tauris tutus. At enimvero dem unxit vestem, quâ Creusa flagraret?* quus arbiter esto, lector, nec supinus, nec ditans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversùs tauros, nempe tauri allii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortiferâ allii enecta est et conflagravit. Quid hîc abhorret à vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hâc utrâque sententiâ? Adde quòd, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum diversa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sanè viris profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod famâ celebrabatur. Ibi à Medeâ Colchorum regis filiâ adamatus, ab eâ veneficiis pollente edoctus est, quâ ratione posset domare tauros æripedes et ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire et profligare: ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calaïs, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice et fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel à celeritate: ἀργὸς, *velox*. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creüsam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cùm Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cùm Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii; aperto autem scrinio pellicem cum totâ regiâ conflagrâsse.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. et 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majori-

Appuliam siccam. Neque donum *fatale* vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verùm enimvero, si quidpiam ejusmodi ultrà appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam *lecti* partem recedat.

Siticulosæ Appuliæ:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor,
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ et in spondâ cubet.

ANNOTATIONES.

bus Apulia ardoribus torretur, quàm mea viscera nunc uruntur calore et vi funestâ allii, quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula et fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. et lib. 3. Od. 13. De *Apuliâ* ejusque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. et Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem: Deianiræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunicâ aspersâ sanguine suis è vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbè et fallaciter præceperat, effecit; sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus, ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se confecerit. Vide Senecæ Herculem Œtæum, et postea Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *Cùm Deianira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus*, ait ille:

Hæc me irretivit veste furiali insciam,
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
. . . . . .
Ipse alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Nam tamen Deianira salutî Herculi nocere, cùm ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*] Quòd si, ô Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, seu Terentia tua: similiter et, si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et seorsum cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocose Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admissus circum præcordia ludit;
Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Spondâ.*] Lectî pars ultima vel etiam exterior. Isidor. lib. 20. cap. 11.

ODE IV. AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest contra te,

Lupis et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis et agnis, &c.*] Habes, lector, in hâc Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè et religiosissimè colo: tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc verò subinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore quî fit ut tam liberè ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum utque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio l. 48. Sueton. Octav. c. 47. ubi scribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Augusto, excepto Menâ, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii clientelam.* Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus ea tempestate Siciliam: et prædatorià classe cum Menas pirata præerat, Italiæ oras et omne circùm pelagus infestabat. . . . fœdera cum Pompeio facta. . . . . Post hæc mutuò se ad cœnam invitant*, nimirum Augustus Antonio junctus, et

Ibericis peruste funibus latus,
Et crura durâ compede.
Licèt superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam,
Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus,
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;

O Mena, qui habes latus concisûm flagellis sparteis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus *propter* opes, fortuna non mutat originem. Quando *autem* pergis per viam sacram, indutus togâ sex ulnarum, an *non* animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iste, *inquiunt*, cæsus flagris Triumvirorum *usque* ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni;

ANNOTATIONES.

Sextus Pompeius. *Huic fortè evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætorid navi,.... ferventè convivio, ferventibus et jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clàm ei insusurravit: Vine, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cùm Sextus pauliper secum agitâsset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipsum, me inscio, fecisse: nunc verò quod est, eo contenti simus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam eundem esse ac Vulteium Menam, cujus mentio est in Epistolâ 7. l. 1. Alter enim ab altero longè diversus.

3. *Ibericis peruste funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruste.] Propriè et signanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certè repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura durâ compede.*] Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captâvit, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret, inquit noster l. 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. sat. 5. v. 70. et deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quantâ indignatione homines obvii te aspicîant superbè et arroganter incedentem, qui genus vile nôrunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, qui olim antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in Palatium et Capitolium, valdè frequentabatur; per eam triumphalis quæque pompa procedebat; *Sacra* dicta; seu quòd per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; seu quòd in eâ fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varr. Alex. ab Alex. l. 2. c. 18, &c. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebatur sæpius, tum ad palatium crebrò pergens, tum se ostentans insigni togâ splendidum, et composito gradu conspicuum. Hinc et Sacravienses dicti nobiles, qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam; contrà angustam et arctam pauperes. Quidam hîc volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cic. Catilin. 2. *Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes, aut bene barbatos; manicatis et talaribus tunicis, velis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox ista duo significare potest; vel *convertat*, ad hominem subsannandum; vel *avertat*, præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clàm solùm, sed et apertè ac liberè indignentur, et sarcasmos, dicteria, scommata palàm jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam; scilicet iste paulò antè servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Triumviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,* inquit Asconius.

12. *Præconis ad fastidium.*] Non Triumviri tantùm, sed et iis absentibus Præco servos jubebat plecti, et flagris cædi à lictore. *Fastidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli sive Elogii, v. g. *Hic reus, ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi et pretiosissimi, l. 1. Ode 20.

Mille jugera.] Atqui olim hono-

atque viam Appiam equis calcat; nec non insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat *ærata* rostra tot navium ingenti magnitudine dirigi adversùs prædones et servorum turmas, isto, isto, *inquam*, militum præfecto?

Et Appiam mannis terit;
Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contempto, sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc, Tribuno militum?

ANNOTATIONES.

ratissimi non plus quàm septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum; ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris molestiâ incedentibus, Gall. *Haquenées*, Ang. PALFREYS, NAGS. Dicti sunt quòd manûs mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat; Menas autem fortasse et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversâ cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati; quorum primo Tribuni excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quamvis lege, de quâ mox dicam. Dio l. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ nobiles in Theatro à Plebeiis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census, id est, quadringenta sestertiûm millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus, imò et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prædonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui et ipse prædo et servus à naturâ factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menas ductu et operâ jam victor Augustus persequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. l. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc, hoc, Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coërcere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

ODE V. IN CANIDIAM VENEFICAM.

Sed, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult ille strepitus? Vel quorsum

At, ô Deorum quicquid in cœlo regit
Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui summus (quis credat?) hanc Oden pessimè intellexit, pessimè carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac, ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus, et quædam sanè supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia princeps, quæ Varum, suos amores spernentem, ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primùm ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum seu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statui supponendum: rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento ipse perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuisse incantamentum, quòd Varus contrariis se pharmacis præmunisset: tum verò alterum parat efficacius, et velut extremum remedium, scilicet philtrum seu potionem amatoriam è medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inediâ contabescere et expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè describit ac variè exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

3. *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum ter-

Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut utì
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi questus ore, constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,

facies omnium *istarum apparent* terribiles adversùs me solum? Te oro per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum istud insigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus *erat* sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. *Tum* Canidia exiguis viperis implexos *habens* capillos, et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupressus, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles,

ANNOTATIONES.

ræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas verò facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam supposititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *inter partumeius.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide l. 3. Od. 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferendâ mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

12. *Insignibus raptis.*] Detractis prætextâ et bullâ quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur à Pers. Sat. 5. v. 30. *quòd prætextâ infirmitatem pueritiæ sacram fieri et venerabilem*, non secùs ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintil. ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarq. Priscus instituit prætextam, simul et bullam aurdis effigie collo appendi solitam, quâ pueri *orde præstare* monerentur: utque *communiret ectus puerile*, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad uv. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeóque sine ube, sine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari et inhumani aldé. Vide l. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus et cupressi horres sunt funestæ et ferales. Vide l. 2. d. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Ranæ sanguine.*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *Crapaud*, Angl. A TOAD. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ strigis*] Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis l. 3. El. 6. v. 27.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt,
Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm à stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certè similis. Plin. l. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam propè sequitur vox *Colchicis.* Et sic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *Loca sunt minùs ingenua*, inquit, *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.
Est sonus insuavis, que, quas. Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius et alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan:* Moschicis montibus separatur à Colchide.

et ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus aut aper currens. *Inde* Veia nullis conscientiæ *stimulis* absterrita labore ingemiscens, duro bipalio effodiebat terram, in quâ puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum bis aut ter immutatorum; si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam, ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum, postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto.

Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana, per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis,
Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conscientiâ,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quo posset infossus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
Inemori spectaculo:
Cùm promineret ore, quantum extant aquâ
Suspensa mento corpora:
Excuta utì medulla et aridum jecur
Amoris esset poculum,
Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis

ANNOTATIONES.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quasi famem gigni credebant superstitiosé.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia; ad ritum Medeæ Colchicæ, de quâ postea. Colchis hodie Mingrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In eâ regnavit Æeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virg. Æneid. 4. v. 511. et Æneid. 6. v. 126. De Saganâ iterum l. 1. Sat. 8.

28. *Echinus.*] Gall. *herisson*, Angl. A HEDGEHOG, alter est terrestris, qui et herinaceus: alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ, cùm currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid verò Scaliger? *Imò malâ conscientiâ*, inquit, *multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam à malis facinoribus: omnino durum est: et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio est, quin potiùs elegans et nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeò assuetam, ut sine ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

.....Fibris increvit opimum
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inemori spectaculo.*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu et fame diversarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cùm promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid sit*, quantum extant aquâ suspensa mento corpora. *Quorum in patibulo suspensa extant ab aquâ?* Quæso, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quod Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hîc nulla mentio; cùm sit collatio natantis, atque adeò aquâ mersi et suspensi, extante ab aquâ solo capite, cum puero terrâ cooperto et ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris sedes.

Aridum.] Deficiente succo, et subtracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerit.

39. *Interminato cùm semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus est infinitus*, inquit, *at ille finitum extendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam scripserit, cui *mens non levis fuisset*, inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo, prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè quàm priùs: *et quâ naturâ doctus scripsit fixas esse pupulas, ab inediâ!* Obe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas,

Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum;
Quæ sidera excantata voce Thessalâ
Lunamque cœlo deripit.
Hîc irresectum sæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox, et Diana, quæ silentium regis,
Arcana cùm fiunt sacra;
Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis feræ
Dulci sopore languidæ,
Senem (quasi omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes.
Nardo perunctum, quale non perfectius

Porrò et otiosa Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt *istis veneficiis* adfuisse Foliam Ariminensem nefandâ libidine *famosam*, quæ verbis Thessalicis incantata astra et Lunam cœlo detrahit. Tum *verò* ferox Canidia dente livido rodens *unguem* pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, *inquit*, testes faventes, nox et Diana silentium facientes, quando secreta peraguntur mysteria, jam, jam adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluæ absconduntur silvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, canes Suburanæ allatrent mœchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum

ANNOTATIONES.

nedîâ verò intabescentes, scribit Horatius, otâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est hæc 'eneficâ, ex Arimino urbe, hodie *Rimini*, in lomandiolâ provinciâ, in orâ maris Hadriici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognoine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ larissima, ad delîcias, secessum, et otium mœno situ comparata; olim dicta Parthenope, 'irg. Georg. lib. 4. v. 563.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otî.

'ridius *in otia natam Parthenopen* dixit. Ceutus *otiosa* interpretatur, *Neapolitani minùs riosi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus erutus intelligit Puteolanam civitatem: alii icinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, aias, Nolam, Attellam, &c.

45. *Voce Thessalâ.*] More et ritu vocibusue Thessalorum, qui arte magicâ præstabant. ide lib. 1. Oden 27. stroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virg. Eclog. 8.

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.

a veteres credebant, cùm Luna deliquium iteretur, tum magorum incantationibus ·xari, et hinc rubescere, quòd reluctaretur : in terram devocaretur invita, ut in herbas spumaret ad veneficia conficienda profutus. Quin eò superstitio invaluerat, ut laboti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum bitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hipolyt. Act 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ astrologiæ perita, cùm Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu post init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. et 2.

47. *Irresectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione defixum et percitum furore animum exhibet.

51. *Nox et Diana.*] Noctem et tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio, *Qui malè agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi et venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur. Porrò sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, et quasi silentium imperante, ut existimabant, et favente.

53. *In hostiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, et à me avertitur.

57. *Senem (quasi omnes rideant) adulterum.*] Juvenis instar lascivientem. Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia: illuc ventitabat noctu Varus, parùm memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quâcunque viâ, seu, per fas et nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretiosum absurdè explicant ferè omnes: et hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur; absurdiúsque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad sensum

elaborârunt meæ manus. *Verùm* quid evenit? Quare acria *hæc* pharmaca minùs pollent *venenis* barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit. *Nimirum* Varus cubat *in* lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber *ille* incedit per pharmaca veneficæ *cujuspiam me* doctioris. *Atqui per* insolita medicamenta *faciam ut* ad me redeas, *ô* Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

ANNOTATIONES.

Horatii quàm ista, certè ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo antè, magicum, summâ curâ perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Suburâ deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes paululùm abstrusos, et quos expiscati sunt huc usque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creüsam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut antè pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentiùs inspicienda*, inquit. *Namque accipit hîc sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minùs valere. At quæ venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversùs Varum: sed philtris tantùm egit. Itaque ait hîc:* amoris esse poculum: *et:* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potiùs dicerem:* Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *scilicet quàm nostra.* Canidia adversùs Varum non exercuit Medeæ veneficia: nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum quæ quidem nihil effecisse obstupescit primó: deinde verò agnoscit causam cur parùm valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantùm egisse, omnino refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione mea. Unguentum primò quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpe usurpari promiscuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum, mei planè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procrante. *Ah, ah, scientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* et pharmacis ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, à Marso, Circes veneficæ insignis filio, dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam et Marsa colubras
Disrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Vid. Plin. l. 28. c. 13. et l. 21. c. 2. et 3. Item Gell. l. 26. c. 11. scribit. *Gens in Italiâ Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: quæ*

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priúsque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ supèr,
Quàm non amore sic meo flagres, utì
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus,
(Quæ vis Deorum est Manium)

Scilicet parabo pharmacum potentius, quod tibi *me* aspernanti adhibebo. Et *certè* infra mare cadet cœlum terrâ superjectâ, potiùs quàm non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer, nequaquam, ut priùs, blandimentis mollire sceleratas *mulieres tentans*, sed, anceps quid primùm diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia, *inquit*, magnum fas ac nefas *confundant licèt*, *at* nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò postquam *à vobis* coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies *vestras* curvis unguibus invadam, (*nam* hæc potestas est Deorum Manium)

ANNOTATIONES.

terea Marsis . . . . vi quâdam genitali datum, ut serpentium virulentorum [illegible] sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.

77. *Majus parabo, [illegible]* Jam Canidia puerum infodere statuit, et mediâ interficere: ad parandum Varo philtrum e pueri exsuctis medullis et arefacto jecore: eoque pervincendam Vari quantamlibet [illegible]

81. *Utì Bitumen atris [illegible]* Hæc dicens Canidia bitumen [illegible] que inde flamma accendit [illegible] intelligendum et [illegible] quidem, ut et alia [illegible] acutè et eruditè [illegible]

86. *Misit Thyesteas [illegible]* [illegible] tiones et imprecationes [illegible] ejusque socias, [illegible] in Atreum fratrem, [illegible] frusta dissectos, coctos, [illegible] fuisse appositos, accepit. [illegible] v. 8. et Ode 16. v. 1[illegible] [illegible] Thyesten. Cicer. Tusc. [illegible] *luculentis sanè [illegible] primùm ut naufragio [illegible] Neque sepulchrum, [illegible] tum corporis: ubi, [illegible] requiescat à malis.* [illegible] *Thyestea ista execratio est [illegible] non sapientum, [illegible]* pulsus uspiam saxis [illegible] latere penderes (*ut ait [illegible]* tabo, sanie, sanguine [illegible]

87. *Venena, magnum fas, [illegible]* fas nefasque confundant, [illegible] licèt: at rerum humanarum [illegible] sistent aut mutabunt. [illegible] ac detestabiles veneficæ, quæ [illegible] occiditis, vicem vestram expectate. [illegible]

peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio Nullâ expiatur victimâ.* [illegible] putabant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ ira, cum gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. [illegible] c. 2.

Defigi diris detestationibus nemo non metuit.

92. *Nocturnus occurram furor [illegible]* Virg. Æneid. 4. v. [illegible] Dux ac Æneam [illegible]

[illegible]

Ovid. [illegible] v. 157

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus formidine eripiam somnum. *Deinde* plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra *vestra* insepulta discerpent lupi et volucres Esquilinæ: illud *verò* spectaculum videbunt parentes *mei* (heu!) post me viventes.

Et inquietis assidens præcordiis, 95
Pavore somnos auferam.
Vos turba, vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Pòst insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites: 100
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

ANNOTATIONES.

est quæ cuique eorum sortitio evenerit, utràm Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat, lib. 2. Ode 13. v. 37.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illìc erant sepulchreta; imò et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum. *Neque structura placet: et hæc hiant, disjuncta à superioribus, et verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiat amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò si jam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ à lupis et avibus laceratæ, quid addit: neque hoc parentes effugerit spectaculum. *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amavit, ut maluerit hìc, quàm, quod potuit,* vultures: *et fugisset licentiam neglectæ collisionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ et scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat, aut loquitur contextè et continenter, sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cùm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post et per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena magnum fas, &c.* durissima omnino sint, vix tamen satis, ad rerum duritiam quas indicant, et parùm ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque lenlendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi et vellicandi avido; at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites:* quin collisio, et ipsa vox, *alites*, pulchra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI. IN CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ó canis

QUID immerentes hospites vexas, canis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu, quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licèt *arctiùs junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Cornelius Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primùm flexisse ab illâ vetere dicendi vid directâ, non infirmitate ingenii, nec inscitiâ literarum; sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* Et postea: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari,*

Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, cùm timendâ voce complêsti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius *canis* rufus, *quæ est* defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcunque feram fugientem. Tu *verò*, postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam *ego* adversùs improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secùs ac gener contemptus à Lycambe perfido, vel inimicus Bupalo infensissimus. *Quòd* si me quisquam dente nigro lacerârit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

quamquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissâ modestiâ et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, et studio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Cæterùm varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virium robore multùm cæteros superat. Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quòd si cæteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho quàm consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatus consulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversùm lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potiùs allatrantem?

5. *Molossus.*] Canis ingens et validus, Gallicè, *dogue*, Ang. A MASTIFF. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo, lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier*, Ang. GREYHOUND, è Laconiâ Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virgil. Georg. 3. v. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*] Ad arcendos à grege lupos aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποιμνιος, *canis pastorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu, cùm timendâ, &c.*] Tu verò cùm ingenti latratu maximè terribilis visus fuisti, repentè mitis et imbellis appares objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendùm latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen filiam antea desponsatam, fractâ fide, illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis fœditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecere* (al. *ii proposuere.*) *Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra postea fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et irâ, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. de Nat. Deorum, 3. n. 90. *quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, &c.*

15. *An, si quis atro dente, &c.*] Si verò me quisquam impetat convitiis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma et ultionem convolabo: persequar adversarium usquequâque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII. AD POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

Quò, quò scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, secundùm vota Parthorum, suâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar, feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior?

Quò, quò, scelerati properatis? vel cur inclusi *vaginâ* gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? Non *quidem* ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni *hactenus* indomiti per viam sacram vincti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. *Atqui* nec lupis hæc consuetudo, nec leonibus unquam fuit, sævire, nisi contra dissimile *animal*. An cæca rabies agit *vos*, an vis superior,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execratur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto, M. Antonio, et M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potiùs illud, quod post cladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquantò post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*] In *campis* Philippensibus et in mari Siculo. De hoc, Epod. 4.; de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris deus pro ipso mari.

5. *Non ut superbas, &c.*] Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certè gloriosè pugnatum est: at certârunt nuper cives in seipsos impiè, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula, quamdiu stetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. et 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni, nondum subacti Romano imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. et lib. 4. Od. 14.

Descenderet.] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat *Via Sacra;* de quâ Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolii postea ascendebatur.

9. *Sed ut, secundùm vota Parthorum, &c.* Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non potuerunt propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis et ipsa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi, &c.

De Parthis Romæ semper infestis, lib. 1. Od. 12. et 19.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in sui similes; quare ergo homo contra homini lupus? ut habet adagium. Plaut. Procem. lib. 7. *Cætera animantia in suo genere probè degunt. Congregari videmus et ut contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem bellua nisi in diversa genere sæviunt. At herculè homini plurima ex homine sunt mala.* Senec. Epist. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adversùs hoc expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 2. *Apud homines tantùm nec à necessariis quidem rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines bella gesserunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159. *Sed jam serpentum major concordia: parcit Cognatis maculis similis fera. Quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam Expiravit aper majoris dentibus apri? Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis. Ast homini ferrum lethale incude nefandâ Produxisse parum est.*

12. *In dispar, feris.*] Al. *in dispar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit in bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam necessitas; an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? Ci

An culpa? Responsum date.
Tacent, et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

an crimen *aliquod?* Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ, ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

ANNOTATIONES.

cero pro **M. Marcello**, n. 13. *omnes qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipublicæ misero funestoque compulsi, etsi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus.*

15. *Tacent, et ora pallor, &c.*] *Silentium* et *pallor* arguunt sceleris conscientiam; *stupor* verò notat immissam à Diis offensis pœnam.

17. *Sic est, &c.*] Irâ sanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Ode 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi Sacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè scribunt. Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur: cujus tum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ sanguine suo consecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 6. Romulus ac Remus, certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à satis miti principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret: Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nunciato augurio, cùm duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c.* Vide et Aurel. Victorem, Plut. in Romulo. Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII. IN VETULAM.

Rogare longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita quæ rotundioribus

Te diuturno ævo fœtentem *decetne* quærere quid exhauriat vires meas? Licèt nigri sunt tibi dentes et frons sulcata rugis senii

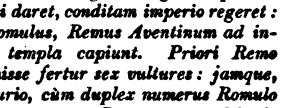

Sis opulenta: et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona quæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipsis et Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. et pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe,*

incedat ornata rotundioribus
margaritis: *tu tamen mihi sordescis*
• • • • • •
• • • • • •
• • • • • •
• • • • • •

Onusta baccis ambulet.
Quid, quòd libelli Stoici inter sericos
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minùs nervi rigent?
Minúsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

ANNOTATIONES.

lævore, pondere. Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.
Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.
Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. modò cit. *Uniones digitis suspendere et binos ac ternos auribus fœminarum gloria est.* Petron. *Tribaccam margaritam* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit *baccam concha* [illegible] *sisse.*

15. *Quid, quòd libelli Stoici, &c.*] At dic[illegible] te esse imbutam literis et Philosophiâ Stoic[illegible] rum. Scilicet hoc lenocinio, hâc illeceb[illegible] captas me studiosum: verùm nihil profic[illegible] inquit Horatius. De Stoicorum placitis ag[illegible] ad Sat. 3. l. 1. et 2, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet l[illegible] tuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii: quo veteres lectioni et scriptioni vacaba[illegible] Pers. Sat. 1. v. 53.

Quidquid denique lectis scribitur in citreis.
Cætera hujus Odes absit ut explanare a[illegible] grediar, aut alia multis locis similia. Qui[illegible] tiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. [illegible] scribenti: *Horatium in quibusdam nolim ista pretari.* Pudor nempe vetat. Quin et Sc[illegible] liger Hypercrit. ita censet: Epod. 8. et l[illegible] *Nebulonis et nequam esse oportuit, non Hora[illegible]*

ODE IX. AD MÆCENATEM.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoriâ.

Ecquando *vinum* Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus *ego ob* victoriam Augusti, potabo tecum, *O* felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ,

Quando repôstum Cæcubum ad festas dapes
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quando repôstum, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hic lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ, quæ jam consummata celebrabatur in Ode 37. lib. 1. Hic, inquam, poëta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Ode 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris et festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto; quem diem propterea notavi, quòd eo penès unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principat[illegible] ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit loco, in quo sibi victoriam pepererat, eam[illegible] Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque lud[illegible] Quinquennales instituit, et Apollini templu[illegible] dedicavit, ut tam insignis in Epiro victor[illegible] dignum Augusto monimentum permanen[illegible] Vid. Epod. 1. init. et totam Oden 37. lib. [illegible] ibique annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex ma[illegible] more adornatâ lib. 3. Ode 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisque fore grata[illegible] ait gaudium ob victorem Augustum, quipp[illegible] cui ex voluntate Numinum orbis imperiu[illegible] destinatum erat; quod quidem asseruit, lib. [illegible] Ode 2. et alibi.

Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum et arma miles, et spadonibus

hâc Dorium modum, illis Phrygium? *Sanè* ita placet Jovi. Haud jam pridem sic *fecimus*, quando Neptunius Imperator freto *Siculo* pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus *injicere* catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec

ANNOTATIONES.

6. *Hâc Dorium, illis Barbarum.*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum: tibiis verò canentibus Barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius in *Ut:* Dorius in *Re;* Phrygius in *Mi;* de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus serius; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles, Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, l. 2. Ode 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. et *barbara crurum tegmina*, Æn. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta et elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentiæ, quot et Græciæ nationes:* Æolica nempe, Dorica, Ionica. *Phrygium autem ac Lydium Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter sanè bibimus nuper, seu antè annos quinque, cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et, cùm mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est:* Aurel. Vict. de Viris Illustribus, c. 7. Alii scribunt, eum, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cœruleâ veste indutum juveniliter superbiendo depugnâsse. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas.... Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus.] M. Agrippæ operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adversùs Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est; ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret: altera quam Cæsar duxerat deleta....victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa de quâ paulò ante dixi ex Floro.) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus et magno quidem numero vocârat. Testes Dio et L. Flor. cit. *Cùm ergastula armâsset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quàm diversus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benignè excipiens et amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Ode 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des Pieux.* Angl. PALISADOES. Vegetius l. 3. cap. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc est, sudes, vel tribuli lignei, digeruntur*, nimirum ad munienda castra. Porrò Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire.] Cleopatram illi comitabantur, adeóque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe et indignum. Vid. l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, *evellere*, dictus. *Rugosis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeóque caloris amissionem.

erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica *(proh fœdam rem!)* Sol videt conopium. Ad hoc *spectaculum* Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et puppes navium hostium ad sinistram fugientes *in* portu delitescunt. Iö triumphe, tu retardas auratos currus et juvencas integras. Iö triumphe, non revexisti Imperatorem talem seu *in* bello Jugurthino, seu *in* Africano *eum* cui *sua* virtus tumulum erexit super Carthaginem.

Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm citæ.
Iö triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Iö triumphe; nec Jugurthino parem
Bello reportâsti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

ANNOTATIONES.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum.* Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa, *κωνωπεῖον*, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui *κώνωπες* nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illîc frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quòd muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] Adversùs Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur fœminæ, et effœminatis *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æn. 6. et Plutarchus in Antonio: *terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè diceremus, CRYING, GOD SAVE THE KING.

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *Si latent puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo malè redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsùm citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas na erant sitæ, velis sublatis per medios pugnæ fugam arripiunt, suosque perturbant. Ca riani non sine admiratione spectant fugie naves in Peloponnesum conversas: nec qui causâ id fieret intelligebant.* Additque Ant nium non viri aut ducis consiliis usum, amantis: tractum scilicet à muliere, et post bitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Iö.*] Vox lætitiæ index, quâ trium phanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur et co pellat veluti Deum. Sic lib. 4. Ode 2.

Tuque dum procedis, Iö triumphe.

Aureos currus.] Triumphales Augu debitos. Horum formam describit Zona his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτε ἀγων τηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς ἀ εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξειργασ *Currus autem*, triumphalis scilicet, *neque C censi neque bellico similis; sed in turris tundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat vencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo n dum subditas immolabat. Virg. Georg. 4. v. 4

Delige et intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non par sed longè Augusto inferiorem Marium J gurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. stro 7. ibique annôt. ad vocem *Jugurtha.*

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari par Scipionem, quanquam diruit hic Carthagin Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ru sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. S pionis, ob ejus virtutes planè singulares qua Africano bello et triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hic annotat. *Tangit historiam, in quâ scriptum ex Oraculo, ad compescendos Afros debere pulcrum Scipioni Africano ita constitui, Africam intueretur. Hoc autem Deorum nitu positum est inter Ostiam et portum.* contrà Plutarchus scribit sepulchrum Scipio Linterni extare. Manciaello teste, apud Cas tam in marmoreo sepulchro æneâque urnâ h leguntur:

Terrâ marique victus hostis Punico
Lugubre mutavit sagum:
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

Hostis superatus in terrâ et mari sagulum purpureum mutavit lugubre: *nunc* ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas; vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. *Certè* decet abstergere sollicitudinem ac formidinem *pro* rebus Augusti *bibendo* suave vinum.

ANNOTATIONES.

Devicto Annibale, et captâ Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes: Hui non Europe, non obstitit Africa quondam, Respice res hominum, quàm brevis urna premit.

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum terroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, scilicet, lugubre. *Phœniceus* seu puniceus color *ruberantiam splendoremque significat ruboris:* inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* vestis erat militaris bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quòd is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minùs appareret.

29. *Aut ille, &c.*] Quò tenderet Antonii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versùs Peloponnesum navigâsse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretæ oram petiisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ, lib. 3. Ode 27. Epod. 9.

30. *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari sunt eæ, vulgò *Sèches de Barbarie*, à σύρω, *traho*, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahunt fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. *Chia vina, aut Lesbia.*] Transmarina vina, ideóque pretiosa: è Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Ode 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Ode 17. stroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Ode 20. Habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quòd austerum sit et pungens, adeóque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere sine nauseâ et vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat: neque verò Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio: at, hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu insedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν, *solvere*, ut jam notavi, lib. 1. Ode 7.

ODE X. IN MÆVIUM POETAM.

Ei naufragium imprecatur.

Malâ soluta navis exit alite
Ferens olentem Mævium.

Navis abit soluta *portu* infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ soluta, &c.*] Amico Virgilio et Varo Poëtæ faustam navigationem est apprecatus, Ode 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insec-

elaborârunt meæ manus. *Verùm* quid evenit? Quare acria *hæc* pharmaca minùs pollent *venenis* barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit. *Nimirum* Varus cubat *in* lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber *ille* incedit per pharmaca veneficæ *cujuspiam me* doctioris. *Atqui per* insolita medicamenta *faciam ut* ad me redeas, *ô* Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

ANNOTATIONES.

Horatii quàm ista, certè ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo antè, magicum, summâ curâ perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Suburâ deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes paululùm abstrusos, et quos expiscati sunt huc usque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creüsam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut antè pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentiùs inspicienda*, inquit. *Namque accipit hîc sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minùs valere. At quæ venena? Quibus crepavit pellicem. At ea non exercuit adversùs Varum: sed philtris tantùm egit. Itaque ait hîc:* amoris esse poculum: *et:* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potiùs dicerem:* Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *scilicet quàm nostra.* Canidia adversùs Varum non exercuit Medeæ veneficia: nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur parùm valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantùm egisse, omnino refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione mea. Unguentum primò quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni literaturâ perpolitus, voce istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpe usurpari promiscuè pro quolibet re neficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *illud malum virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando; Græc pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam.* De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vid Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.* Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum mei planè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, scientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* et pharmacis ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga à Marso, Circes veneficæ insignis filio, dicti, e veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam et Marsa colubras
Disrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Vid. Plin. l. 28. c. 13. et l. 21. c. 2. et 3. Item Gell. l. 26. c. 11. scribit. *Gens in Italiâ Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: prop-*

Majus parabo, majus infundam tibi
  Fastidienti poculum.
Priúsque cœlum sidet inferius mari,
  Tellure porrectâ supèr,
Quàm non amore sic meo flagres, utì
  Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
  Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet silentium,
  Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
  Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
  Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus expiravero,
  Nocturnus occurram furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus,
  (Quæ vis Deorum est Manium)

Scilicet parabo pharmacum potentius, quod tibi *me* aspernanti adhibebo. Et *certè* infra mare cadet cœlum terrâ superjectâ, potiùs quàm non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer, nequaquam, ut priùs, blandimentis mollire sceleratas *mulieres tentans*, sed, anceps quid primùm diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia, *inquit*, magnum fas ac nefas *confundant licèt, at* nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò postquam *à vobis* coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies *vestras* curvis unguibus invadam, (*nam* hæc potestas est Deorum Manium)

ANNOTATIONES.

tera Marsis....vi quâdam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, et inediâ interficere: ad parandum Varo philtrum è pueri exsuctis medullis et arefacto jecore; eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

81. *Utì Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignibus, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hic. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacerius acutè et eruditè more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos, accepit. De his l. 1. Ode 6. v. 8. et Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyesten. Cicer. Tusc. l. n. 107. *Execratur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primùm ut naufragio pereat Atreus, &c.....Neque sepulchrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis: ubi, remissâ humanâ vitâ, corpus requiescat à malis.* Et in Pisonem, n. 43. *Thyestea ista execratio est Poëtæ, vulgi animos, non sapientum, moventis:* ut tu naufragio expulsus ispiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes *(ut ait ille)* saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena, magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licèt: at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbè occiditis, vicem vestram expectate. Nam certè peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio Nullâ expiatur victimâ.*] Sic putabant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. 28. c. 2.

Defigi diris detestationibus nemo non metuit.

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. v. 386. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Ibin: v. 157.

Insequar et vultus ossea forma tuos:
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*] Ut se ulciscantur de morte injustè illatâ, vim et potestatem habent animæ à corpore solutæ. Hæ scilicet, *Manes*, et *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virg. Ecl. 5. v. 66. Daphnidi mortuo aræ duæ. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *stant manibus aræ*, inquit, et v. 305. animæ Hectoris Andromache *sacraverat aras.* Et v. 303. *Manesque vocabat.* Quid propriè sint Manes, et varias ejus vocis acceptationes explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem, vetere Latinâ Linguâ reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterùm noxium malis; id genus plerique Larvas perhibent. Cùm verò incertum*

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus formidine eripiam somnum. *Deinde* plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra *vestra* insepulta discerpent lupi et volucres Esquilinæ: illud *verò* spectaculum videbunt parentes *mei* (heu!) post me viventes.

Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba, vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Pòst insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites:
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

ANNOTATIONES.

est quæ cuique eorum sortitio evenerit, utràm Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat, lib. 2. Ode 13. v. 37.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illîc erant sepulchreta; imò et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum. *Neque structura placet: et hæc hiant, disjuncta à superioribus, et verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiat amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò si jam lapidibus insectata est plebs si interemptæ anus, si insepultæ à lupis et ca bus laceratæ, quid addit: neque hoc parent effugerit spectaculum. *Quid enim agant p rentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis locis ab Horatio repetitam: quam adeò amav ut maluerit hîc, quàm, quod potuit,* vulture *et fugisset licentiam neglectæ collisionis.* Ha tenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit,* i suavia videntur nisi hypercritico. Quod superioribus disjunctum est, non hiatum fac sed impetum animi Canidiæ audaciâ et scele furentis optimè depingit, quæ res non pacu cogitat, aut loquitur contextè et continente sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cù ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, no nisi post et per *poculum* quod mox ei min Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena magnum fas, &c.* duri sima omnino sint, vix tamen satis, ad rem duritiam quas indicant, et parùm ad frangen dum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; s tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcu que leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi et ve licandi avido; at æquum æstimatorem no offendent *Esquilinæ alites:* quin collisio, ipsa vox, *alites,* pulchra sanè, vel *decies rep tita* oblectabit.

ODE VI. IN CASSIUM SEVERUM.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, *ô* canis

Quid immerentes hospites vexas, canis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu, quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licèt *arctiùs junctum,* veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deinde in Seriphum est de portatus. Ejus meminit pluribus locis Cor Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet i Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severu affirmant primùm flexisse ab illâ vetere dicen vid directâ, non infirmitate ingenii, nec inerti tiâ literarum; sed judicio et intellectu. Vidi namque cum conditione temporum ac diversi tate aurium formam atque speciem orationi esse mutandam, &c.* Et postea: *Equidem no negaverim Cassium Severum oratorem vener*

Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu, cùm timendâ voce complêsti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius *canis* rufus, *quæ est* defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcunque feram fugientem. Tu *verò*, postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam *ego* adversùs improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secùs ac gener contemptus à Lycambe perfido, vel inimicus Bupalo infensissimus. *Quòd* si me quisquam dente nigro lacerârit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

uamquam in magnâ parte librorum suorum las vis habeat quàm sanguinis. Primus enim ntempto ordine rerum, omissâ modestiâ et udore verborum, ipsis etiam quibus utitur ar-is incompositus, et studio feriendi plerumque jectus, non pugnat, sed rixatur. Cæterùm rietate eruditionis et lepore urbanitatis, et earum virium robore multùm cæteros superat. ab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cas-us*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur, ulla dabit imitatione digna. Quòd si cæteris rtutibus colorem et gravitatem orationis ad-isset, ponendus inter præcipuos foret. Nam ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho àm consilio dedit: præterea ut amari sales, frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* us scripta ex Senatus consulto abolita sunt, te Suetonio.

Canis ignavus adversùm lupos.] Acer in ig-vos, ignavus in fortes: quod argumentum ordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis ique similes acriter remorsuros te morden-a, vel potiùs allatrantem?

5. *Molossus.*] Canis ingens et validus, llicè, *dogue*, Ang. A MASTIFF. Ex Epiro, i populi fuere quondam Molossi. Strabo, 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commenda-simul et robore, Gall. *levrier*, Ang. GREY-UND, è Laconiâ Peloponnesi regione, seu urbe Spartâ. Virgil. Georg. 3. v. 405. *Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.*

Amica vis pastoribus.] Ad arcendos à ge lupos aliasque feras. Theocrit. κύων ποιμενίος, *canis pastorum amans.*

Agam per altas.] Expeditus ego sum ad ctandos quoscunque mihi injuriam facien-Pergit scilicet noster in metaphorâ.

Tu, cùm timendâ, &c.] Tu verò cùm nti latratu maximè terribilis visus fuisti, ntè mitis et imbellis appares objecto pre-tio sedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendùm latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen filiam antea desponsatam, fractâ fide, illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verùm non impuné. *Hipponacti notabilis fœditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecere* (al. *ii proposuere.*) *Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse: Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra postea fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et irâ, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut gravius feriret. Cic. de Nat. Deorum, 3. n. 90. *quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, &c.*

15. *An, si quis atro dente, &c.*] Si verò me quisquam impetat convitiis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma et ultionem convolabo: persequar adversarium usquequâque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII. AD POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

Quò, quò scelerati properatis? vel cur inclusi *vaginâ* gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? Non *quidem* ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni *hactenus* indomiti per viam sacram vincti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. *Atqui* nec lupis hæc consuetudo, nec leonibus unquam fuit, sævire, nisi contra dissimile *animal*. An cæca rabies agit *vos*, an vis superior,

Quò, quò scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, secundùm vota Parthorum, suâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar, feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execratur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto, M. Antonio, et M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potiùs illud, quod post cladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquantò post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*] In *campis* Philippensibus et in mari Siculo. De hoc, Epod. 4.; de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris deus pro ipso mari.

5. *Non ut superbas, &c.*] Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certè gloriosè pugnatum est: at certârunt nuper cives in seipsos impiè, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula, quamdiu stetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. et 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni, nondum subacti Romano imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. et lib. 4. Od. 14.

Descenderet.] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat *Via Sacra*; de quâ Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolin postea ascendebatur.

9. *Sed ut, secundùm vota Parthorum, &c.* Hoc scilicet habebant in votis hostes Roman rum, ut quod Imperium alienis non poter propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis et ipsa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi, &
De Parthis Romæ semper infestis, lib. 1. O 12. et 19.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ n sæviunt in sui similes; quare ergo homo homini lupus? ut habet adagium. Pl Procem. lib. 7. *Cætera animantia in suo gen probè degunt. Congregari videmus et sta contra dissimilia. Leonum feritas inter se n dimicat. Serpentum morsus non petit serpent Nec maris quidem belluæ nisi in diversa gene sæviunt. At herculè homini plurima ex homi sunt mala.* Senec. Epist. 104. *ab homine h mini quotidianum periculum. Adversùs hoc expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 2 *Apud homines tantùm nec à necessariis quid rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter leones, aut inter se dracones, qualia inter se h mines bella gesserunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 15 *Sed jam serpentum major concordia: parcit Cognatis maculis similis fera. Quando leon Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam Expiravit aper majoris dentibus apri? Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis. At homini ferrum lethale incude nefandâ Produxisse parum est.*

12. *In dispar, feris.*] Al. *in dispar genus*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit bellum tam tetrum? An furor; an fatal quædam necessitas; an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? C

An culpa? Responsum date.
Tacent, et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

an crimen *aliquod?* Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ, ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

ANNOTATIONES.

cero pro M. Marcello, n. 13. *omnes qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipublicæ misero funestoque compulsi, etsi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus.*

15. *Tacent, et ora pallor, &c.*] *Silentium* et *pallor* arguunt sceleris conscientiam; *stupor* verò notat immissam à Diis offensis pœnam.

17. *Sic est, &c.*] Irâ sanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Ode 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi Sacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè scribunt. Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur: cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ sanguine suo consecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 6. Romulus ac Remus, certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à satis miti principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, augurüis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret: Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nunciato augurio, cùm duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c.* Vide et Aurel. Victorem, Plut. in Romulo. Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII. IN VETULAM.

Rogare longo putidam te sæculo,
Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita quæ rotundioribus

Te diuturno ævo fœtentem *decetne* quærere quid exhauriat vires meas? Licèt nigri sunt tibi dentes et frons sulcata rugis senii

Sis opulenta: et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona quæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipsis et Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. et pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe,*

erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica *(proh fœdam rem!)* Sol videt conopium. Ad hoc *spectaculum* Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et puppes navium hostium ad sinistram fugientes *in* portu delitescunt. Iö triumphe, tu retardas auratos currus et juvencas integras. Iö triumphe, non revexisti Imperatorem talem seu *in* bello Jugurthino, seu *in* Africano *eum* cui *sua* virtus tumulum erexit super Carthaginem.

Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm citæ.
Iö triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Iö triumphe; nec Jugurthino parem
Bello reportâsti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

ANNOTATIONES.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum.* Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa, *κωνωπεῖον*, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui *κώνωπες* nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quòd muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] Adversùs Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur fœminæ, et effœminatis *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æn. 6. et Plutarchus in Antonio: *terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè diceremus, CRYING, GOD SAVE THE KING.

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *Si latent puppes, proræ non latent,* inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo malè redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsùm citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas na erant sitæ, velis sublatis per medios pugnæ fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæ riani non sine admiratione spectant fugie naves in Peloponnesum conversas: nec qui causâ id fieret intelligebant.* Additque Ant nium non viri aut ducis consiliis usum, s amantis: tractum scilicet à muliere, et post bitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Iö.*] Vox lætitiæ index, quâ triu phanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur et co pellat veluti Deum. Sic lib. 4. Ode 2.

Tuque dum procedis, Iö triumphe.

Aureos currus.] Triumphales Augu debitos. Horum formam describit Zona his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτε ἀγων τηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερές· ἀ εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξαίρεσ *Currus autem,* triumphalis scilicet, *neque C censi neque bellico similis; sed in turris tundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat j vencas *intactas,* id est, vel tauro vel jugo ne dum subditas immolabat. Virg. Georg. 4. v. 4

Delige et intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non pare sed longè Augusto inferiorem Marium J gurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. strop 7. ibique annot. ad vocem *Jugurthæ.*

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari pare Scipionem, quanquam diruit hic Carthagine Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ruin sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Sc pionis, ob ejus virtutes planè singulares qua Africano bello et triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hic annotat. *Tangit historiam, in quâ scriptum e ex Oraculo, ad compescendos Afros debere pulcrum Scipioni Africano ita constitui, Africam intueretur. Hoc autem Decorum nitu positum est inter Ostiam et portum.* contrà Plutarchus scribit sepulchrum Scipion Linterni extare. Mancinello teste, apud Cai tam in marmoreo sepulchro æneâque urnâ hæ leguntur:

Terrâ marique victus hostis Punico
Lugubre mutavit sagum:
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

Hostis superatus in terrâ et mari sagulum purpureum mutavit lugubre: hic ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas; vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. Certè decet abstergere solicitudinem ac formidinem *pro* rebus Augusti *bibendo* suave vinum.

ANNOTATIONES.

Devicto Annibale, et captâ Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes: Cui non Europe, non obstitit Africa quondam, Respice res hominum, quàm brevis urna premit.

27. Terrâ marique victus hostis.] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* seu puniceus color *ruberantiam splendoremque significat ruboris*: inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quòd is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minùs appareret.

29. Aut ille, &c.] Quò tenderet Antonii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versùs Peloponnesum navigâsse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretæ oram petisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ, lib. 3. Ode 27. Epod. 9.

30. Ventis non suis.] Sibi non propitiis.

31. Noto.] Vento meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari sunt eæ, vulgò *Sèches de Barbarie*, à σύρω, *traho*, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahunt fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. Fertur incerto mari.] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. Capaciores affer, &c.] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. Chia vina, aut Lesbia.] Transmarina vina, ideóque pretiosa: è Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Ode 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Ode 17. stroph. 6.

36. Cæcubum.] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Ode 20. Habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quòd austerum sit et pungens, adeóque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere sine nauseâ et vomitu.

37. Curam metumque Cæsaris.] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat: neque verò Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio: at, hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu insedit.

38. Lyæo.] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν, *solvere*, ut jam notavi, lib. 1. Ode 7.

ODE X. IN MÆVIUM POETAM.

Ei naufragium imprecatur.

Mala soluta navis exit alite
Ferens olentem Mævium.

Navis abit soluta *portu* infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ soluta, &c.*] Amico Virgilio et no Poëtæ faustam navigationem est appreus, Ode 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insec-

incedat ornata rotundioribus margaritis: *tu tamen mihi sordescis*

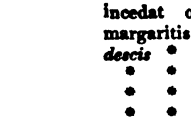

Onusta baccis ambulet.
Quid, quòd libelli Stoici inter sericos 1
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minùs nervi rigent?
Minúsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi. 2

ANNOTATIONES.

lævore, pondere. Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. modò cit. *Uniones digitis suspendere et binos ac ternos auribus fœminarum gloria est.* Petron. *Tribaccam marguritam* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit *baccam conchæ r sisse.*

15. *Quid, quòd libelli Stoici, &c.*] At dic te esse imbutam literis et Philosophiâ Stoic rum. Scilicet hoc lenocinio, hâc illeceb captas me studiosum: verùm nihil profici inquit Horatius. De Stoicorum placitis aga ad Sat. 3. l. 1. et 2, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet le tuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; quo veteres lectioni et scriptioni vacaba Pers. Sat. 1. v. 53.

Quidquid denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes abest ut explanare a gredíar, aut alia multis locis similia. Qui tiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. scribenti: *Horatium in quibusdam nolim inte pretari.* Pudor nempe vetat. Quin et Sc liger Hypercrit. ita censet: Epod. 8. et 1 *Nebulonis et nequam esse oportuit, non Horat*

ODE IX. AD MÆCENATEM.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoriâ.

Ecquando *vinum* Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus *ego ob* victoriam Augusti, potabo tecum, *O* felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ,

QUANDO repôstum Cæcubum ad festas dapes
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quando repôstum, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ, quæ jam consummata celebrabatur in Ode 37. lib. 1. Hîc, inquam, poëta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Ode 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris et festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto; quem diem propterea notavi, quòd eo penès unum Cæsare summa rerum fuit, ut ex eo anni principat ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit loco, in quo sibi victoriam peperérat, eamq Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque lud Quinquennales instituit, et Apollini templu dedicavit, ut tam insignis in Epiro victori dignum Augusto monimentum permanere Vid. Epod. 1. init. et totam Oden 37. lib. ibique annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex ma more adornatâ lib. 3. Ode 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisque fore gratu ait gaudium ob victorem Augustum, quipp cui ex voluntate Numinum orbis imperiu destinatum erat; quod quidem asseruit, lib. Ode 2. et alibi.

Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum et arma miles, et spadonibus

hâc Dorium modum, illis Phrygium? *Sanè* ita placet Jovi. Haud jam pridem sic *fecimus*, quando Neptunius Imperator freto *Siculo* pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus *injicere* catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec

ANNOTATIONES.

6. *Hâc Dorium, illis Barbarum.*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum: tibiis verò canentibus Barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius in *Ut:* Dorius in *Re;* Phrygius in *Mi;* de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles, Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, l. 2. Ode 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. et *barbara crurum tegmina*, Æn. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta et elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentiæ, quoi et Græciæ nationes:* Æolica nempe, Dorica, Ionica. *Phrygium autem ac Lydium Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter sanè bibimus nuper, seu antè annos quinque, cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et, cùm mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est:* Aurel. Vict. de Viris Illustribus, c. 7. Alii scribunt, cùm, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc e Neptuni filium dixisse, et cœruleâ veste intutum juveniliter superbiendo depugnâsse. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Siciam fugit, ubi ab Antoniasis militibus occisus est.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *erditis rebus profugit; Asiamque velis petit, naturus ibi in hostium manus et catenas.... Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus.] M. Agrippæ operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adversùs Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est; ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret: altera quam Cæsar duxerat deleta....victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa de quâ paulò ante dixi ex Floro.) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus et magno quidem numero vocârat. Testes Dio et L. Flor. cit. *Cùm ergastula armâsset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quàm diversus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benignè excipiens et amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Ode 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des Pieux.* Angl. PALISADOES. Vegetius l. 3. cap. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc est, sudes, vel tribuli lignei, digeruntur*, nimirum ad munienda castra. Porrò Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire.] Cleopatram illi comitabantur, adeóque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe et indignum. Vid. l. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, *evellere*, dictus. *Rugosis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeóque caloris amissionem.

erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica *(proh fœdam rem!)* Sol videt conopium. Ad hoc *spectaculum* Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et puppes navium hostium ad sinistram fugientes *in* portu delitescunt. Iö triumphe, tu retardas auratos currus et juvencas integras. Iö triumphe, non revexisti Imperatorem talem seu *in* bello Jugurthino, seu *in* Africano *eum* cui *sua* virtus tumulum erexit super Carthaginem.

Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm citæ.
Iö triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Iö triumphe; nec Jugurthino parem
Bello reportâsti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

ANNOTATIONES.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum.* Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa, *κωνωπεῖον*, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui *κώνωπες* nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illîc frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quòd muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] Adversùs Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur fœminæ, et effœminatis *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æn. 6. et Plutarchus in Antonio: *terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè diceremus, CRYING, GOD SAVE THE KING.

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *Si latent puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo malè redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsùm citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas n erant sitæ, velis sublatis per medios pugna fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæ riani non sine admiratione spectant fugie naves in Peloponnesum conversas: nec qui causâ id fieret intelligebant.* Additque A nium non viri aut ducis consiliis usum, amantis: tractum scilicet à muliere, et post bitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Iö.*] Vox lætitiæ index, quâ tri phanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur et c pellat veluti Deum. Sic lib. 4. Ode 2.

Tuque dum procedis, Iö triumphe.

Aureos currus.] Triumphales Aug debitos. Horum formam describit Zon his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτε ἀγων τηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς· ἀ εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργασ *Currus autem*, triumphalis scilicet, *neque censi neque bellico similis; sed in turris tundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat vencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo dum subditas immolabat. Virg. Georg. 4. v. 4

Delige et intactâ totidem cervice juvencas

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non pa sed longè Augusto inferiorem Marium gurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. stro 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha.*

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari par Scipionem, quanquam diruit hic Carthagin Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ru sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. S pionis, ob ejus virtutes planè singulares qua Africano bello et triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hic annotat. *Tangit historiam, in quâ scriptum ex Oraculo, ad compescendos Afros debere pulcrum Scipioni Africano ita constitui. Africam intueretur. Hoc autem Deorum nitu positum est inter Ostiam et portum.* contrà Plutarchus scribit sepulchrum Scipio Linterni extare. Mancinello teste, apud Ca tam in marmoreo sepulchro æneâque urnâ h leguntur:

Terrâ marique victus hostis Punico
Lugubre mutavit sagum:
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

Hostis superatus in terrâ et mari sagulum purpureum mutavit lugubre: nunc ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas; vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. Certè decet abstergere solicitudinem ac formidinem *pro* rebus Augusti *bibendo* suave vinum.

ANNOTATIONES.

Devicto Annibale, et captâ Carthagine, et aucto Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam,
Respice res hominum, quàm brevis urna premit.

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* seu puniceus color exuberantiam splendoremque significat ruboris: inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quòd is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minùs appareret.

29. *Aut ille, &c.*] Quò tenderet Antonii classis, ignorabatur: sciebatur tamen versùs Peloponnesum navigâsse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretæ oram petisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ, lib. 3. Ode 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari sunt eæ, vulgò *Sèches de Barbarie*, à σύρω, *traho*, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahunt fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. *Chia vina, aut Lesbia.*] Transmarina vina, ideóque pretiosa: è Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Ode 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Ode 17. stroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Ode 20. Habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quòd austerum sit et pungens, adeóque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere sine nauseâ et vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat: neque verò Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio: at, hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu insedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν, *solvere*, ut jam notavi, lib. 1. Ode 7.

ODE X. IN MÆVIUM POETAM.

Ei naufragium imprecatur.

Mala soluta navis exit alite
Ferens olentem Mævium.

Navis abit soluta *portu* infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ soluta, &c.*] Amico Virgilio et uno Poëtæ faustam navigationem est apprecatus, Ode 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia c.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insec-

Auster, fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus *navis*. Eurus ater mari perturbato dispergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cùm frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium *ullum* affulgeat astrum nocte obscurâ quâ Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Trojâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum: cùm murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quòd si *tu in* curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, *à me* procellis sacrificabitur lascivus hircus, et *nigra* ovicula.

Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit:
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna Tempestatibus.

ANNOTATIONES.

tator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus tam invisus bonis quàm invidus. Virg. Eclog. 3. 90.

Qui Bavium non odit amet tua carmina, Mævi,
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata et olentia*, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem et in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1. 89.

Unà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso et navigantibus tristi, lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine, lib. 3. Ode 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta classis Græcorum tempestatibus tantùm non tota periit, cùm reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeóque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam: tum quòd Ulysses et Diomedes è suo templo Palladium rapuissent: tum ut canit Virgilius, Æneid. 1. v. 41.

Unius ob noxam, et furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violârat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter percussus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces et vota minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, et magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quòd si tanti cadaver in littore pascat aves marinas sacra spondeo Tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigrum hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. 6. v. 193.

Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Romani ritibus consecratæ sunt..... nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

ODE XI. AD PETTIUM.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos, amore perculsum gravi;
Amore, qui me præter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachiâ furere, silvis honorem decutit.
Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet,
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus!
Contraque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promôrat loco.
Quòd si meis inæstuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus certare summotus pudor.

O Petti, nequaquam placet, ut priùs, versus facere, *quia* amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet *me* tanti mali,) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis è profundo pectore deductis! *Tum verò* simul ac ardente vino incalueram, et numen pudore carens secreta *mea* dimoverat loco *suo;* ego flens apud te conquerebar, *quòd* sincera mens pauperis non prævaleret quæstui. *Addebam porrò:* Quòd si libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; *protinus* abjecta verecundia cessabit pugnare adversùs inæquales.

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrochon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Bis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroicâ, et dimetro Iambico; id est, duobus actylis, et syllabâ; deinde quatuor Iambis; ecepto tamen imparibus locis spondæo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon; ut rimus quisque versus sit Iambicus trimeter, t antè dictum est. Alter quisque Dactylius dimeter, ut lib. 4. Ode 7. *Arboribusque mæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *mice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium ve Pectium contubernalem suum queritur, uòd per amorem nunquam sibi liceat interniescere, modò puellam modò puerum alium depereunti.

Nihil juvat Scribere versiculos amore perculm gravi.] Contrà Propertius amore se ait citari ad condendos versus lib. 2. Eleg. 1.

ueritis unde mihi toties scribantur amores?
Unde meus veniat mollis in ora liber?
on hæc Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipsa puella facit.
e vidi ad frontem sparsos errare capillos,
Invenio causas mille, poëta, novas, &c.

5. *Tertius December.*] Tertius itaque anis est.

8. *Fabula quanta fui!*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem!

11. *Contraque lucrum, &c.*] Adversùs rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contráne lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium?*

Candidum Pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem et inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatus.

15. *Quòd si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversùs Inachiam; et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem: quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris *fomenta* alimentaque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem et augent cruciatum, quàm levant aut sedant.

18. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt,

At postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato discedendi in ædes *meas*, dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, et dura eheu vestibula, *in* quibus rupi lumbos et latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem fœminam superare mollitiâ: quo *me* exsolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ; sed *tantùm* alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

Ubi hæc severus te palàm laudaveram,
Jussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliæ graves;
Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

ANNOTATIONES.

Suum cuique sit arbitrium expiscandi sensus novos; ego interpretor cum Pulmanno: Non ampliùs Inachiæ procaci me summittam pudens nimiúm; sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic: Cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm sinceri et candidi ingenii amantem; adeóque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Ode 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos*, &c. lib. 4. Ode 11. v. 31.

Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15. v. 14.

Et quæret iratus parem.

19. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas et importunas; atque à te, Petti amice, *jussus* eram abire domum, et propositâ quiete frui; contrà subitò redeunte et trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull. lib. 2. Eleg. 6. v. 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam!
Cùm bene juravi, pes tamen ipse redit.

22. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat; ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Ode 10. Ovid. Remed. Amor. 508.

Nec latus in duro limine pone tuum.

23. *Mulierculam Vincere mollitiâ.*] Lenitas est in voce *mulier*, quasi *mollier* à mollitie dicta. Isidor. lib. 11. cap. 11. Præclarè Petrus Blesensis serm. 1. in Advent. Angelicam salutationem explicans; *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

26. *Libera consilia.*] Amicè data, sine ullâ adulatione, vel offensionis metu.

Contumeliæ graves.] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem protervum. Alii explicant; injuriæ ab Lycisco vel meretrice quâlibet irrogatæ; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

27. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuscul. 4. n. 75. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavum clavum ejiciendum putant.* Ovid. Remed. Amor. 462.

Successore novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

Longam renodantis comam.] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, et in nodum colligebant. Vide Ep. 2. Od. 5. in fine, et lib. 4. Od. 10.

ODE XII. IN ANUM FŒTIDAM.

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi?

QUID tibi vis, mulier, nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis?*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Dignissima barris.] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad istas voces: *Barrus inepta.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græcè βάρος; nam inter quadrupedes mole præstat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel à voce *beira*, quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*] Ex Aristot. Physiogn. c.

Namque sagaciùs unus odoror
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer ubi lateat sus.
Quis sudor vietis et quàm malus undique [membris
Crescit odor! cùm pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili, jamque subando
Tenta cubilia, tectaque rumpit.
Vel mea cùm sævis agitat fastidia verbis;
Inachiâ langues minùs ac me:
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat malè, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
Cùm mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe;
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

Ego quippe subtiliùs olfacio *utrùm sit* tibi polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat. *At, at* quantus sudor, et quàm teter odor undique emanat è membris flaccidis! * * * * * * * * * * neque ei stat uda creta, et color fucatus fimo crocodili *

Cui *verò* parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plùs amaret sua mulier, *quàm* ego te. O ego minimè fortunata, quam tu fugis non secùs ac agna lupos, et capra leones validos expavescit!

ANNOTATIONES.

. *Qui nasum habent in summo crassum, ii stuidi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium fœtidus: ve est caruncula in naso putida, respiraonem obstruens, et tetrum emittens anhelim.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, m gravè olens quàm hircus.

7. *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: O uàm gravis odor, et fœtens sudor exit è memris anûs putidæ!

9. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum enti sudore defluit pariter fucus ille, quo faem incrustârat: quippe rugas cretâ seu ypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. p. 16. *Est in medicaminibus et Chia terra ndicans, usus ad mulierum maximè cutem:* lem, ibid. cap. seq. *Cretæ plura genera.... ndidum et ad purpurissum inclinans, vis utri- ad discutiendos tumores....Refrigerandi que natura cretæ est: sudoresque immodicos tit illita, &c.* Petronius, c. 23. *Perfluebant r frontem sudantis acaciæ rivi, et inter rugas lorum tantum erat cretæ, ut putares detectum rietem nimbo laborare.*

10. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E rrestris crocodili fimo cerussâ admixto, fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alter* crocodilus (cordylum vocant) *ei similis, multùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant: quæ illita *ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit: ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas.* Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non semel, dignæ sunt perire, quæ crocodilorum excrementis utuntur, et spumâ sepiarum unguntur, et supercilia fuligine illinunt, et fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ, dibaphâ, iteratâ, seu iterum tinctâ, lib. 2. Ode 16. et 18. De Tyro urbe, lib. 3. Ode 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36.

ODE XIII. AD AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni solicitudine posthabitâ.

Ater nimbus obduxit cœlum, et pluviæ nivesque demittunt Jovem: Jam mare et silvæ strident Boreâ Thracio: O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis: et quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu profer vina calcata *sub* Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis *quibuslibet.* Ea forsan Deus restituet in *pristinum* statum, mutatione propitiâ. Jam expedit ungi nardo Persicâ,

Horrida tempestas cœlum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Jovem: [bres
Nunc mare nunc silüæ
Threïcio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die: 5
Dumque virent genua,
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo. 9
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benigná
Reducet in sedem vice. [nignâ
Nunc et Achæmeniâ

ANNOTATIONES.

Quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ syllabâ.

Aliis, et meliùs quidem, est tricolos tristrophos. Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste, Ode 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Ode 7. lib. 4.

Arboribusque comæ.

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyema, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis et condensatis nubibus cœlum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade et calamitate quâpiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Imbres Nivesque deducunt Jovem.] Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur, cùm solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7. 60.

Jupiter et læto descendet plurimus imbri.

3. *Silüæ.*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threïcio Aquilone.*] Flante è Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem et ortum solstitialem. NORTH-NORTH-EAST. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. 1. n. 40. *Occasio autem est pars temporis, habens in se alicujus rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimboso, tristi, sumamus occasionem compotandi. Alii meliùs sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyl. 14. v. 69.

..... Ἔρπει
Λευκαίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τι δεῖ οἷς γόνυ χλωρόν.

—— *Serpit*
Canos faciens tempus, gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Erasmo. *Genibus inest vitalitas. Namque in ipsâ genu utriusque commissurâ dextrâ lævâque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, quâ perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit.* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vel, pellatur recordatio senectutis, quæ rugosa et tristi fronte depingitur; vel potiùs, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc à nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato,* &c.] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeóque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque *meum consulem* eum appello. Vide l. 3. Od. 2. ubi,

O nata mecum Consule Manlio Amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis crearе possent, ex animo et memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc mala fortasse* in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cùm hanc Odem scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Per-

Perfundi nardo juvat, et fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus et Simoïs;
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupêre; nec mater domum
Cærula te revehet.
Illîc omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: Vir insuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, et Simoïs rapidus; unde regressum tibi intercluserunt Parcæ terminato filo; neque parens marina te domum reducet. Ibi *ergo* quasvis ærumnas mitiga *per* vinum et carmina, *quæ duo sunt* grata remedia horridæ ægritudinis.

ANNOTATIONES.

side, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Od. 1. sub finem, annot. ad has voces *Achæmenium costum*. Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. l. 1. c. 6. &c. Plin. l. 12. c. 12. ita scribit: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crasso radice, pingui, situm redolente..... Apud Gangem nascens, &c.* Vide l. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Fide Cyllenea.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare; meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus l. 1. Ode 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhætus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 1. Ode 6. 8. 15. l. 2. Ode 4. 16. l. 4. Ode 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula*.

19. *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia, Troas ubi regnavit Assaracus Troïs filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Idâ monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod somniatores explicant, quoniam is fuerat è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero, Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod nôrat, seu ex Astrologiâ, cujus erat peritissimus; seu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ipsius prænunciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino* et *cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hâc Ode.

Subtemine.] Subtemen filum est, quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes subtemina, currite fusi,
De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. l. 12. ad Attic. Epist. 7. *Ferrem graviter, si novæ ægrimoniæ locus esset.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia et levamina dicebantur, Græc. παραμύθια. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum mulieres ire, aiunt, cùm eunt ad aliquem locum consulendi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi priùs, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: et erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

ODE XIV. AD MÆCENATEM.

Phrynes amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

Optime Mæcenas, interficis *me*, quærendo sæpius quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus, *inquam*, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem *tibi* promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii *amore* incensum fuisse Anacreontem Teïum, qui sæpe lyrâ amores cecinit ad metrum facile. Ipse *verò tu amore* cruciaris. Quòd si non formosior ignis cremavit Trojam oppugnatam, lætare *de* tuâ conditione. *Nam* urit me Phryne libertina, uno *amatore* minimè contenta.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum,
Qui persæpe cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ; me libertina, neque uno
Contenta Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor, magnus Deus et maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversùs Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit; insaniæ est proximus.* Plaut. Cistell. 2. 1. 5.

.....*ita nubilam mentem*
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quòd solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. Epigr. 1. 67. 11. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigr. 2. v. 9. *pictis luxuriantem umbilicis.* lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* lib. 4. Epigram. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Ode suâ 29.

10. *Anacreonta Teïum.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate litorali, vel è Teïo Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe illum flevisse amorem:* de Bathyllo enim duas tantùm Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: meliùs alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plùs amori indulgendo et affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas, tuâ propriâ experientiâ nôsti satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quòd si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Licinia) unde tibi gratulor. Virg. Ecl. 3. 66.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea, tamen absoluta est à Judicibus, ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV. AD NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, et cœlo fulgebat Luna sereno
Inter minora sidera;
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atqùe hederâ procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis;
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute Neæra!
Nam, si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore et multâ dives tellure licebit,

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo aëre: quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa *me* strictiùs quàm hedera altæ ilici adhæret: dum lupus *insidiaretur* ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale: et ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra, dolebis *aliquando* plurimùm meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri *quem præfers:* atque irritatus quæret fidelem *amicam:* sique verus dolor corripiat, *mea* firmitudo non vincetur *tuâ* pulchritudine semel invitâ. Tu verò quisquis es *nunc* potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

....*Sed Luna videt; sed sidera testes*
Intendunt oculos——

2. *Inter minora sidera.*] Sic lib. 1. Ode 12.

.....*Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris et Cupidinis, aiunt quidam; meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virg. Æneid. 3. 11.

....*Feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis Diis.

Vide Macrob. Saturnal. l. 3. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, et suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine, lib. 3. Ode 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret: id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Act. 3. Sc. 1.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino appositè subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, et offensæ: necdum satis virtutem meam et firmitudinem nôsti: sed brevi senties et dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram: hoc sensu; Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, et potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
....

tibique fluat Pactolus; neque te lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; eheu *brevi* dolebis amores alteri datos! ego verò *tum* ridebo meâ vice.

Tibique Pactolus fluat; 20
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea,
Eheu translatos aliò mœrebis amores!
Ast ego vicissim risero.

ANNOTATIONES.

Canto quæ solitus . . . . Amphion,
. . . . . .
Nec sum adeò informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licèt te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundâsse. Is propterea Chrysorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ Minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Et fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas quoque, *quòd non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius*, nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de naturâ disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi instar, ipsum verò tam quam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ quasi auctor tes, multa tamen deliravit de animarum i aliud et aliud corpus transmigratione: s seipsum aiebat primum Oethalidem fuisse deinde Euphorbum, denique Pythagoram Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad 2. De illo jam lib. 3. Ode 20. in fine.

23. *Translatos aliò mœrebis amores.*] T quoque Neæræ levitatem et inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim, et affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quòd ab illâ contemnor. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

ODE XVI. AD ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, et Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini,

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger; *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco, et factu difficilis, et emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè et quàm irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hîc saltem plusquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector, rogo: an *durissima multis locis*, an *tota inepta?* Imò durum et ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum propè sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii; Octavii et Cinnæ; Marii et Syllæ; Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversùs Marcum Antonium; Perusino contra L. Antonium Marci fratrem; Siciliensi in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversùs Brutum et Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cùm verò exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea Epod. 1. et 9. et lib. 1. Ode 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius: 3. 13. 60.

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuere sub Samnitibus juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod testatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Pope-

Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox;
Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Hannibal;
Impia perdemus devoti sanguinis ætas:
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu! cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungulâ.

vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis *studentes*, nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; et Annibal parentibus execrabilis; *scilicet hanc* pessumdabimus *ipsi nos* homines conscelerati, *quorum* addictus est cruor: atque terra *hæc* à bestiis iterum tenebitur. Eheu! victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit.

ANNOTATIONES.

io bellum Sociale moverunt primi, omnesque taliæ nationes ad arma concitârunt. Suprà 3. Ode 14. stroph. 5. Oros. l. 5. c. 18. 'lor. l. 3. c. 18. cùm *omne Latium atque Pi-enum, Etruria omnis atque Campania, postre-iò Italia contra matrem ac parentem suam rbem consurgerent,....auctore belli discur-ante Popedio, diversa per populos et urbes igna cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit nta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] 'orsena Rex Etruscorum ingentibus copiis ade-at, et Tarquinios manu reducebat, inquit L. 'lor. l. 1. c. 10. *Non unquam aliàs antè tan-us terror Senatum invasit: adeò valida res tum lusina erat, magnumque Porsenæ nomen, &c.* uæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula lomæ non Carthago tantùm, ut dictum est 3. Ode 5. sed et Capua, urbs Campaniæ rimaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque ntentem, deliciis, opibus, famâque,* scribit usonius; *alteram Romam* vocat ipse Tullius hilip. 12. et alibi *superbiæ domicilium.* Tum erò præsertim Capuenses Italiæ imperium bi pollicebantur, cùm Romanas vires ab An-ibale imminutas cernerent. Nam et eam ob m secundo bello Punico à Romanis defecere, societatem inière cum Annibale et Pœnis, *videretur jam deletum Romanum nomen,* quit Livius l. 23. Vide et Flor. l. 2. c. 6. c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, *fuderit imbelles aquilas servilibus armis,* ita nit Claudianus de bell. Get. Vide l. 3. Od. 4. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allo-oges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphi-ites) accolæ Rhodani fluvii populi rebus novis uduere semper, nemini fidem, nec suis qui-m ducibus servare assueti: conjurationem atilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, amvis cum Lentulo priùs consensissent. ide Cic. Catil. 5. Sallust. bell. Catil. L. Flor. 3. c. 2. præsertim verò l. 4. c. 1. Quidam lunt ab Horatio hîc Gallos omnes significari; c absurdé.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces et cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Corn. Tacit. Non est dubium quin hîc notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronunciârit de eo bello Florus, *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim....barbari verò non segniùs quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur.* Nimirum cùm terras eorum inundâsset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Flor. l. 3. c. 3.

8. *Parentibusque abominatus Hannibal.*] Ut l. 1. Ode 1. *Bella matribus detestata.* Sic et hoc loco *parentibus,* quorum filii periêre tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginiensis exercitûs, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas,* ad significandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos l. 2. Ode 12. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait suprà Epod. 7. 17.

....acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annotationem.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et silvæ nascentur, in quibus, ut olim, stabulentur et pascantur feræ. Virg. Æn. 8. v. 348. *Capitolia,* inquit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Et antea ibidem, v. 314.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma cedet in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quòd in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

Et, *quod* horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti expertia disperget superbus. Forte universi vel pars major interrogabitis quid utile sit ad evitandas *tales* ærumnas? Nulla videatur sententia melior *quàm* hæc: *oportet* abire quocunque ferent pedes, quocunque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius *aliquid* proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At *priùs* jurejurando nos obstringamus, in hæc *verba:* nec reverti liceat, *nisi* cùm emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versùs patriam, quando Padus rigabit verticem Matini *montis*,

Quæque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Fortè, quid expediat, communiter, aut melior
pars,
Malis carere quæritis laboribus?
Nulla sit hâc potior sententia: (Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per
undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere?
Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; simul imis saxa renârint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea,
quando
Padus Matina laverit cacumina;

ANNOTATIONES.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulchro condita, adeóque nec vento commota nec sole adusta extrahet *victor insolens*, et *dissipabit* impié. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum esse: alii verò cum Varrone asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hâc potior sententia.*] Excandescit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululùm modò pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime, *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar, earum amœnitate illectus; in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium? Testis Plutarchus in Sertorii vitâ, ubi et egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi, Ioniæ populi, ab Harpago Cyri Regis præfecto obsidione pressi, non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam, et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. l. 4. Justin. l. 43.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. modò cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astrinxerunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, l. 1. Ode 1. et 3. *Quocunque navocabit*, sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renârint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocæenses in mare demerserunt saxum ingens, seu candens ferrum ut alii contendunt: et juramenti confirmant non priùs de repetendâ Phocæa cogitaturos, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea, emergeret, et super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quòd Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quo *sacramentum* esset, *ne redirent.* Teste Florus.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adynaton multiplex aggregat et accumulat hic Horatius stylo juveniliter luxuriante: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ejudicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs quàm tricari circa *cærulea Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quasi antiquè nimis usurpatam *perprimat* velut fœtentem. Sensus hujus loci est; tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontiam, Mediolanensem, Patavinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabi

In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novâque monstra junxerit libidine
Mirus amor; juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milüo,
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.
Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetrusca præter et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites et insulas;
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,

aut altus Apenninus in mare proruet, atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras, *adeò* ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges sine metu credant se leonibus fulvis, glaberque *fiat* caper, et gaudeat mari salso. *Posteaquam* ista et quæcunque valebunt tollere *spem* gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. *Pars autem* iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos prædíti virtute, fœmineo abstinete ejulatu, et properate ultra Thuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis,

ANNOTATIONES.

ur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cisadanam et Transpadanam.

Matine.] Saltus et mons Matinus erat in Apulia Lucaniæque confinio. De eo jam l. 1. Ode 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30. *Novâque monstra, &c.*] Monstrum sanè oret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus. Plin. l. 8. si columa item mansueta copuletur milvio inter acciitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plin. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges t armenta sponte se offerent leonibus deoranda, amissâ naturali ab his fugâ et metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli ua contraria, primum ut setis ac pilis carens iat lævis; alterum ut aquas frequentet et inatare amet; quandoquidem amat potiùs montes et arduos saltus, estque hirsutus valdè ac ilosus. Audite verò Scaligerum: *Ubi*, inuit, *reperit hircum, quem hic poneret abhorrem à mari? nam nullum est animalium, ed magis amet sal. Quare non aut simiam ut felem dixit potiùs, quibus bestiis nulla pes edit aquas?* Mirari certè libet gravis alioui viri tantam hîc levitatem. Verùm et mox rofert aliquid multò magis absurdum, suoque orsus ingenio indignum. Legit enim paulò ost: *Aut pars indocili melior grege mellis.* Et escio quid de apibus comminiscitur, quod ne gitavit quidem Horatius. Ergone dormiase bonum Homerum dicemus, an Hypercricam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitiosâ et pravâ caligine asperserit, vel atro quodam humore depravârit?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars sapientior saniorque, adeóque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneat hîc, si volet, vulgus ignavum, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus antè citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii soli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâsse: at alios jurejurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam rectâ navigâsse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâsse, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi esse patriam ubicunque bene:* vel totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter et volate littora.*] Quam primùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide l. 4. Od. 8. sub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. et seq. Italiæ laudes persequentem:

Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor
Implevere: tenent oleæque, armentaque læta.
.....
Hîc ver assiduum, atque alienis mensibus æstas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

et vitis non recisa nihilominus florescit; atque ramus oleæ nunquam non germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, et grex benignus reportat plena ubera; non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum *latebris* assurgit aut fit tumida. Plura verò beati cum admiratione *videbimus*, ut *quòd* Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina opima urantur, vel arescant glebæ; *quippe* cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii,

Et imputata floret usque vinea;
Germinat et nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem;
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illîc injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus:
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,

ANNOTATIONES.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis, quas vocant Beatas, ita scribit. *Duæ sunt parvo mari divisæ inter se: decem millibus stadiorum distant à Libyâ. Imbres illîc rari mediocresque, venti suaves plurimùm ac roriferi: solum pingue, nec arari modò plantarive facile; sed etiam ex se sine ullâ humanâ industriâ et labore, fructum producit....aër sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique, et illîc quietè vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigârunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis, etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere,* inquit, affertque illud è 2. Georg. *fingitque putando.* Aul. Gell. l. 6. c. 5. sic scribit: *Putare veteres dixere, vacantia ex quâque re ac non necessaria, aut etiam obstantia et aliena auferre et excidere: et quod esse utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes putari dictæ.* Originem deducit Festus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* significet.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis fermè excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic l. 3. Ode 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali et non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, elegan-
ter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger
Epithetum, levis, inquit, *non convenit: desili*
enim quia gravis. Sic et paulò anté: *Qua*
vinea quæ semper floret? puto eam nullam u
quam fructum laturam. O meras nugas! sa
dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, c
mulctra,—æ, dicitur vas in quo recipitur la
quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*
Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra no
tumet foraminibus et cavernis viperarum
Proprié: nam terrâ condunt se viperæ: alia
autem serpentes saxorum aut arborum cavi
Virg. Georg. 2. 151. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt....
Nec rapit immensos orbes per humum, neq
tanto
Squameus in spiram tractu se colligit angui

De *viperis* quædam annotavi l. 1. Ode 8. D
Euro l. 1. Ode 28.

54. *Radat.*] Devastet abradendo et asc
rendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*
Jove omnia temperante, hyemem junii a
æstatem, frigus et calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc no
adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores
nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et pa
triæ proditione, totque veneficiis famosa. D
Colchide l. 2. Ode 13. De Argonautis, deq
Medeâ regis Colchorum filiâ, Epod. 3. Virg
Georg. 2. 140. ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus igne
Invertêre, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis densisque virûm seges horrui
hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appe-
lere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram u-

Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.
Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

vel ærumnosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris. *Scilicet* Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum *malorum* fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

ANNOTATIONES.

emque incolentes, navigatione et mercaturâ eleberrimi: ac proinde non intulerunt illîc raudes et avaritiam, familiaria negotiatoribus itia.

Torserunt cornua.] Virg. Æn. 3. v. 549. *Cornua velatarum obvertimus antennarum.*

60. *Nec cohors Ulyssei.*] Neque illuc coruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis omites, de quibus l. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores et labores. Epod. seq. v. 16.

Laboriosi remiges Ulyssei.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et *Musarum sacerdos* ac mystes.

ODE XVII. AD CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; et hoc graviùs illam accusat.

Jam jam efficaci do manus scientiæ;
Supplex et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retrò solve, solve turbinem.

Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per numen Dianæ minimè lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi *in terram* astra cœlo abstracta, O Canidia, tandem abstine verbis execrantibus: quàm primùm converte retrorsùm, converte rhombum.

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis versibus enariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui uidem ad nos usque non pervenerunt. Hoc rerò carmine dum fingit se illam exorare, cerbiùs vellicat et insectatur. *Non est paodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in quâ apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porrò si vis, lector, hoc carmen eu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam gnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ntè deriseram. Vide Plin. l. 30. c. 1. et libi: *Fraudulentissima hæc artium, in toto rrarum orbe plurimum valuit....sola tres ries alias imperiosissimas humanæ mentis comdesa....Nata primùm è medicinæ specie saluari....blandissimis promissis vires religionis ddidit, atque admiscuit artes Mathematicas: emine non avido futura de se sciendi, eaque le cœlo peti credente. Ita possessis hominum nsibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magnâ parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. l. 9. c. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas: per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut est in Epist. ad Pisones, et ad se ulciscendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum, l. 1. Ode 12. et 21. l. 3. Ode 22. Item suprà Epod. 5. huc pertinet quòd lunatici vocantur, quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam, Plin. loco, modò cit. *orta sine dubio in Perside à Zoroastre ut inter auctores convenit.....Hermippus de eâ arte scripsit diligentissimè, &c.....Democritus illustravit.....Est et alia magices factio à Mose, et Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt

Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrârat. Trojanæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum feris volucribus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis, eheu, inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: *ac* tum restituta *sunt* ratio, sermo, et pristinus faciei decor. Abundè et plusculùm à te sum punitus, *ô* dilecta valdè nautis et negotiatoribus. *En* juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabidâ.

Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinârat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achilleï.
Setosa duris exuêre pellibus
Laboriosi remiges Ulysseï,
Volente Circe, membra; tunc mens, et sonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

alii, *volve*. Sensus est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te ad amorem tui impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati à se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Idyl. 2. Pharmaceutria, *ut æneus iste rhombus*, inquit, *volvitur, ope Veneris, ita ille vir ad nostras fores vertatur*. Martial. lib. 9. Epigr. 20.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ sciet? &c.

Meminit et Lucretius:

Trazerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius, 3. 6. 26.

Staminea rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari à supplicantibus.

Nepotem Nereïum.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit, inde petendum remedium unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo sanatus est seu hastæ cuspidis limaturâ, seu herbâ quâdam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ herbâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hâc sanâsse Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenisse, utilissimam emplastris, ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt *luxere;* eodem propè sensu; id est quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset; Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illi cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ more unxerunt, sepelierunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφόντης. Iliad.

13. *Postquam, relictis mœnibus, rex procidit, &c.*] Cùm digressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris, &c.*] Ulyssis comites in porcos transformârat Circe per veneficia: sed Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer. Odyss. l. Virg. Eclog. 8. et Æn. 3. Ovid. Metam. 14. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis volupatibus inescâsse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia Solis ac Persæ Nymphæ veneficiis inclyta herbarum peritissima, *Diis etiam ascripta*, ex Plin. l. 2. c. 25.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeóque vile usui tum, sordidis hominibus expositum, et obvio quibuscunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenilem in veneficâ meritò prudenter appellat verecundum.* Imò de scipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire næniâ.
Quid ampliùs vis? O mare, et terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Furens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis:
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementiâ,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus

Crines *mei per tua* pharmaca cani sunt *facti:* nulla me quies relaxat à pœnis: nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare præcordia respiratione impeditâ. Itaque miser cogor credere quod negâram, *nempe* Sabellis incantationibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultrà petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et *plusquam* Siculus ignis in ardente Ætnâ sæviens. *Ergóne* tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec *ego*, sicca favilla, abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ mulcta expectat me *denique?* Loquere: fideliter exsolvam pœnas quascunque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos seu volueris mendaci lyrâ *à me* decantari. Tu casta, tu bona inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater *ob* Helenæ infamiâ notatæ contumeliam irati ademerant Poëtæ visum, *quem ei* restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O nec turpis *es* ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus senex actus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marsis* veneficiorum magistris dixi in Epod. 5. De *næniâ*, l. 1. Ode 1. in fine. Hîc verò næniam usurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*] Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

32. *Sicanâ fervida Furens in Ætnâ flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *urens*. De *Ætnâ* Siciliæ monte, *monte Gibello;* ejusque incendiis unde prodigiosis, Just. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. Æn. 3. 555. 570. et alibi. Lucret. l. 6. fusè. Plin. l. 2. c. 103. *Etna in tantum flagrat, ut ad quinquagena et centena millia passuum arenas eructet et flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Paludis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. et suprà Epod. 3. et 5.

36. *Quod me manet stipendium?*] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non secùs ac Proserpinæ vel Plutoni, lib. 2. Ode 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Poëta (de quo lib. 4. Ode 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus l. 1. Ode 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt veniam postulanti, et palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obsoleta sordibus.*] Sive ex adulterio nata, sive è vili et ignobili stirpe propagata.

47. *In sepulchris pauperum, &c.*] Divitum sepulchris custodes adhibebantur adversùs magos et veneficos. Virg. Æn. 11. 200.

pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxiæ; uterusque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales dissipare pulveres!
Tibi hospitale pectus, et puræ manus;
Tuusque venter partumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

. . . . *Semiustaque servant busta.*

Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores,* inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur: nono sepeliebatur. Unde Horatius.*

Novendiales dissipare pulveres.

Vide l. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè, pariens quasi meiat sine labore aut dolorib Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canid fictos partus, unde et *puerperam* mox vo *fortem*, id est, minimè debilitatam. Quam brem verò fœtus à se editos mentirentur ver ficæ, dixi in Epod. 5. nimirum alienos infan surreptos alebant, quibus ad sua veracio uterentur crudeliter enectis. Valeant qui l gunt *Pactumeius*, et comminiscuntur Canid filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi pacto datum. Commentum, inquam, id h betor. Sed Bentl. aliter censet.

Tuo Cruore rubros.] Quasi reverà peperer Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

ODE XVIII. CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorsum vota facis ad aures clausas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas nudos. *Scilicet* impunè tu deriseris Cotyttia *mysteria* revelata, amori libero consecrata? Et *tanquam* pontifex Esquilini

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex veneficî

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Quid obseratis.*] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum, rebus omnibus jam perditis, egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustrà tunc à rupibus implorant, sic tu à me modó.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλύειν, *agitare*, item, *fluitare*, σάλος, *agitatio, mare, &c.*

4. *Tu riseris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalia, à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia bellè significantur. Quod verò additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeóque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa sacra, promiscuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ à veneficis celebrabantur. Cotytto Dea spurcitiæ et impudentiæ ab Atheniensibus, Cor thiis, Thracibus, aliisque colebatur noctur sacris omni libidinum genere infamibus. M minit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgat vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè derisi nempe Epod. 5. et Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Esquilini pontifex venefici, &c.*] Qu summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus h bens cognoscendi et judicandi de rebus omn bus ad religionem pertinentibus, adeóque sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me ex portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quib Epod. 5. in fine.

Esquilini.] Quia sepulchretum illic er hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimir ossibus vel cineribus mortuorum legendis, evocandis animabus, &c. Vid. super. car ad finem.

Pontifex.] Ex Dionys. Halicarn. lib. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. E nim dijudicant sacras omnes causas; prius que et magistratibus et ministris Deorum s tuunt, quæcunque sunt sacrorum non sci atque incognita. . . . Sacerdotes etiam omnes censent, eorumque famulos ac ministros, qui utuntur ad sacra, observant: ne quis peccet*

Impunè ut urbem nomine implêris meo?
Quid proderit ditâsse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus,
Modò ense pectus Norico recludere;
Frustráque vincla gutturi innectes tuo,
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, et polo

incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletâsse vetulas Pelignas, aut violentius venenum parâsse, si tibi mors accidit lentior quàm cupio? *Atqui* vita misera infortunato protrahenda est *tibi* ad hoc *tantùm* ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit *etiam* Prometheus vulturi addictus. Sisyphus *pariter* cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. *Sic et tu* cupies jam te dare præcipitem è celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædiosâ mœstus collum tuum inseres laqueo, *sed* frustrá. Ego *verò* tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audaciâ meâ. Numquid *enimvero ego* quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse curiosus observâsti: quæque

ANNOTATIONES.

acris legibus.....Et si quos animadvertunt eccantes mulctant, ad unum quodque negotium spicientes. Hinc Plaut. Rud. 6. 3. 21.

Libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?

7. *Impunè ut urbem nomine implêris meo?*] Postquam ego te participem feci veneficiorum, t sacrorum in Esquiliis à me peractorum, atiar ut ea derideas, meque plebis fabulam et udibrium facias! Absit: impunè haud feres: abis pœnas.

8. *Quid proderit ditâsse Pelignas anus.*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio; Nihil tibi proderunt aliarum venefiarum incantamenta, quibus te adversùs mea ueri voluisti, conductis pretio Pelignis muieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se it: Ergóne frustrà in opem vocârim Pelignas nus, quibus mercedem erogavi? vel, quid roderit mihi Pelignas docuisse artem meam, uâ ditantur passim; si ego ipsa non præsto uod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis et Samnitius vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hoc pariter aliâ et aliâ ratione potest accipi. Vel anidia dicit Horatio: Frustrà est, quòd venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per ortem citam, quæ tibi mala et tormenta inero: nam vives, et vives ad ærumnas quasbet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa it: Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cùm libet, si tu vivis? Atui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs te disruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adversùs Oenomaum, deinde Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 13. et 18. et postea Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Ode 3. et 16. l. 2. Ode 13. &c.

16. *Sisyphus.*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura nôrit quàm Sisyphus.* Cic. Tusc. 1. n. 91. *Tentarem Sisyphi prudentiam.* Est et proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam l. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare in monte saxum.] Cic. Tusc. l. 1. c. 18. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.... Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciscentur illi quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles modò.*] Sæpius mortem quæres nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis, lib. 1. Ode 16. v. 9.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti,

meis incantationibus devoco Lunam è cœlo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatorias potiones conficere; *nimirum* defleam *vanum* exitum artis adversùm te inefficacis?

Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare pocula;
Plorem artis in te nil habentis exitum?

ANNOTATIONES.

teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

Polo Deripere Lunam.] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8. 98.

....*Sæpe animas imis excire sepulchris.*
Tibull. 1. 2. 47.
Hæc cantu finditque solum, manesque sepulchris
Elicit, et tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. mulier Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderîque temperare pocula.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nihil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis*, ἔχειν, Atticè valere et ponè significat, inquit, Joan. cap. 14. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis:* alii *valentis:* alii verò *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum:* vel, *nil habentis exitii:* afferuntque illud Virgilii, Æn. 11. v. 126.

Justitiæne priùs mirer, belline laborum?

Et ibidem, v. 280.

.....*lætorve malorum.*

Ubi certè intelligitur ἕνεκα, *causâ.*

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE.

Pro Imperii Romani Incolumitate.

PHŒBE, silvarumque potens Diana,

O Apollo, et Diana silvarum domina,

ANNOTATIONES.

Carmen sæculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 3. Horatii *Carmen sæculare doctum, plenum, ærum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 736. quintos Augustus sæculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulò impendit, imò tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantaturos ad frequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirum vigesimâ primâ libri primi et sextâ libri quarti: quam vulgus utramque sæculare Carmen nihilominùs huc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori verò de se ipse et magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè esse contra rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos sæculares attinent, pauca saltem hîc ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris sacrarum ceremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocârunt sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere, moris erat. Quæ quidem omnia si observentur, incolumitatem Imperio, et prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus sponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri, primùm à Tarquinio Superbo, postea Decemviri, denique Syllâ Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos sæculares institutos à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii veriùs longè post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos, alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11, 11. *Iisdem Consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto et sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt.....Domitianus quoque edidit ludos sæculares: iisque intentiùs affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: sed quia collegio Quindecimvirûm antiquitùs ea cura, et magistratus potissimùm exequebuntur officia ceremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *Fecit et sæculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multò pòst, diligentissimè annorum ratione subductâ, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est* (observa, lector, ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos quos nec spectâsset quisquam, nec spectaturus esset: cùm superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem Domitian. c. 4. *Fecit et ludos sæculares computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. l. 54. Censorin. c. 5. de die natal. Val. Max. l. 2. c. 4. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyl. carm. ab Opsopœo edita. Zosim. l. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cùm rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos antea, L. Censorino et Manlio Publio Cos.*

1. *Phœbe, silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis sæcularibus coli debe-

illustre cœli ornamentum; O semper honorandi et honorati, concedite quæ rogamus diebus solemnibus *istis*: *in* quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus, à quibus proteguntur septem colles. Sol *omnia* conservans, qui splendido curru lucem producis et aufers, diversusque et idem oriris, *utinam* nihil queas aspicere excellentius civitate Romanâ. *O* Ilithyia benignè procurans tempestivos partus, seu Lucina,

Lucidum cœli decus, ô colendi
Semper, et culti, date quæ precamur
Tempore sacro;
Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Diis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nasceris; possis nihil urbe Româ
Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari,

ANNOTATIONES.

bant; præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι et averrunci malorum; tum quòd annum Sol, menses Luna, regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi Semper, et culti.] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiosè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea *Roma si vestrum est opus, &c.*

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis sæcularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuere versus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, sæcularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ita canit illa:

Μεμνῆσθαι, Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτῶν,
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα· θεοῖς μὲν ἀθανάτοισι,
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύβριδος ἄπλετον ὕδωρ, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè disserui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiere nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti, Philosophi et Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686, in quibus egregiè asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cùm diutissimè vixerit, et per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata et vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecerit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Bene vocat *lectas* et eximias. Nam præterquam quòd illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes et matrimi, id est, parentem utrumque habere viventem. Quorsum ve[illegible] Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandisque numinibus parùm idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademinerent. Nimirum ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. l. 37. &c. Vide et l. 1. Od. 21. l. 4. Od. 6.

7. *Diis, quibus septem placuere colles.*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam in septem collibus ædificatam esse nôrunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri; nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. 1. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi Sol circa terram poëtis dicitur.

10. *Aliusque et idem Nasceris.*] Idem est Sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præsides recensetur, imò eadem est quæ Lucina, Dea quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Juno. Junonis filiam quidam faciunt Hom. Paus. Dionys. Halic. Plato. Cæl. Rhodig. l. 28. c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive Εἰλείθυια, ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausaniâ. Hinc rem divinam Ilithyiæ obeunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam juvare insigniter fœcunditatem atque εὐτοκίαν, atque ob id corollas Ilithyiæ ex dictamno contexi sactas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est, eamque mitem ac lysizonon adesse parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt Hesiod. Pindar. Nem. Ode 7. init. et Theocr. 17. 60.

15. *Lucina.*] Sic dicta quòd prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

Seu Genitalis.
Diva, producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Fœminis, prolisque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos
Ter die claro, totiesque gratâ
Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse, Parcæ,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ:
Nutriant fœtus et aquæ salubres,
Et Jovis auræ.

seu Genitalis amas nominari, defende matres. *O* Dea, prolem Romanam multiplica, et promove Senatus-consulta de jungendis *connubio* mulieribus, et lege maritali novæ sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ semel statuta verè prænunciâstis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata addite jam transactis. Terra frugibus fœcunda et gregibus det Cereri coronam è spicis: salubres aquæ et aër Jovis alant fœtus.

ANNOTATIONES.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore fœtus animatur, sic nutritur humore Lunæ et gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ nostro dicatur *maturos aperire partus Lenis.* Vide l. 3. Od. 22. et l. 4. Od. 6. stroph. penult. annot.

17. *Producas sobolem.*] Romanam gentem, ideóque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta super jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus et officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, et post ludos istos sæculares annis 20 lata est; sed Juliam maritalem seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam, quæ conjugatis præmia, pœnas autem adversùs cœlibes decernebat; præterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de Legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod seculum appellatur, referantur et repræsententur iterum ac deinceps ludi istis similes, semperque adeò floreat urbs et imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis seculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini versus,

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totiesque Nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus agebantur ludi sæculares, ut antè jam annotavi.

25. *Vosque veraces cecinisse, Parcæ.*] Lucinæ sive Ilithyiæ subjungit Parcas. His nimirum assidere illam scribit Pindar. Ode 7. Nem. antè cit. Εἰλείθυια πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων παῖ Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia assidens Parcis profundè cogitantibus, filia Junonis, genetrix liberprum,* &c.

26. *Stabilisque rerum Terminus servat.*] Quidam legunt, *servet*, sed vix contextus eam feret lectionem. Alii *hæret.* Nihil clarius nostrâ illâ lectione. Sensus est: O Parcæ quæ veraciter protulistis ac profertis id *quod semel* à Jove *dictum*, fatum et sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate. Virg. *Imperium sine fine dedi:* quod quidem hactenus *ordo rerum stabilis ac terminus servat*, constitutæ jam Romanorum potentiæ et gloriæ novam semper adjungite. Vel si mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè cecinistis id *quod semel dictum*, quodque immutabili necessitate fixum oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum et aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ. Tibull. l. 1. 15.

Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
Spicea.

Et l. 2. Eleg. 1. v. 5.

——*Spicis tempora cinge, Ceres.*

31. *Nutriant fœtus et aquæ salubres, Et Jovis auræ.*] Aërem et aquas pestilentes deprecatur: oratque ne *tabida membris, Corrupto cœli tractu, miserandaque veniat Arboribusque satisque lues, et lethifer annus:* ut ait Virg. Æneid. 3. v. 138. Hor. l. 1. Ode 21.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem
Pestemque à populo et principe Cæsare in
Persas atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. c. 17.

Phœbe sagittis reconditis clemens et benigne, exaudi pueros supplicantes: *ô* Luna bicornis astrorum princeps, exaudi virgines: si *quidem* Roma est vestrum opus, et ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia et civitatem: quibus pius Æneas viam tutam paravit inter incensam Trojam illæsis, *ipseque* post patriam stans, ampliora donaturus *quàm* relicta *fuerant*. *O* Numina date bonam indolem juventuti flexibili,

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare lares et urbem,
Sospite cursu;
Cui per ardentem sine fraude Trojam
Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,

ANNOTATIONES.

Jupiter pro cœlo ponitur; et Juno pro aëre, Jovisque conjux; quia aër scilicet inferior cœlo est subjectus velut aëri superiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Esse autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra*, aiunt, &c.

33. *Condito mitis placidusque telo.*] Contrà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Ode 10. stroph. penult. Adde quod antè annotavi, ita veteribus superstitiosè existimatum, mortalium neminem interire, aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. ubi Apollinis arcu et sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probè asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides, lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi, et sic jusserat Sibylla:

.....Χωρὶς δὲ κόραι χόρον αὐταὶ ἔχουεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στίχος· ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων· οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.

Seorsim verò puellæ chorum ipsæ habeant,
Et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum
Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerarium hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi sæculares, et carmen illud sæculare concinendum erat *ad bicornem lunam*.

37. *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38. *Littus Etruscum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. sic Æneas Phœbo:

.... *Quóve ire jubes? ubi ponere sedes?*

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.

Et v. 161. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes:

Mutandæ sedes.....
Surge, age.....
.....Corytum, terrasque requirit
Ausonias.

Et postea, v. 254.

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

39. *Pars.*] Proprié: nam et Trojanorum alit Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, jussæ novas quærere duce Æneâ sedes, is dux, te adjutore, tutum *munivit iter*, longum fugæ laborem, ut ipse jussus erat, minimè deserens. Virg. Æn. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virg. Æneid. 2. v. 632.

.....flammam inter et hostes
Expedior: dant tela locum, flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, sine noxâ et damno sui aut suorum. Vide l. 2. Od. 19. v. 20.

43. *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

....Venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus; tu mœnia magnis
Magna para....
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta et justa petat. Quòd autem Romanæ genti precatur *rem* seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quòd *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat; quòd *docu*,

Dii senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur et fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos

tranquillitatem senectuti, populo *denique* Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris verò progenies Anchisæ et Veneris, quæ *nunc* juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò antè ferociores. Jam Fides, et Pax, et Honor, atque antiquus Pudor, et Virtus contempta remigrare non dubitat: et Abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medicâ sublevat ægrotantia

ANNOTATIONES.

id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria sunt ac sigillatim pro Cæsare Augusto vota. Is nimirum *Anchisæ Venerisque sanguis:* mater enim Augusti neptis erat Julii Cæsaris sororis, Julius autem ab Iulo prognatus erat, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere natus. Quanquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus, candidæ victimæ; Junoni juvenca nitida: Terræ scrofa nigra: Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina apud Zosim. Histor. l. 2. jam cit. Λευκοὶ ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγίσθων, Ἥματι μηδ' ἐπὶ νυκτί, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem.*] Virg. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere imperio populos, Romane, memento.
.....
Parcere subjectis, et debellare superbos.

54. *Medus.*] Vide l. 4. Od. 5. et 14. Dio. l. 54. Paul. Oros. l. 4. c. 21. Sueton. Octav. c. 21.

Albanas timet secures.] Romanorum maores Albæ priùs quàm Romæ regnârunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*. Virg. Æneid. 1. 267.

Et puer Ascanius, cui nunc cognomen Iülo,
.....
.....*Regnumque ab sede Lavini,*
Transferet, et longam multâ vi muniet Albam.

Et antea:

....*genus unde Latinum,*
Albanique patres.

Porrò *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55. *Scythæ responsa petunt.*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. l. 4. Ode 5. et 14. modò cit. Flor. l. 4. cap. ult. &c. De Scythis, l. 1. Ode 19. l. 2. Ode 9. l. 3. Ode 24.

56. *Indi.*] De his antea l. 1. Ode 12. &c. Oros. in fine l. 6.

58. *Neglecta redire Virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eò pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, et in cœlum evolâsse. At cùm ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire Virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. 1. v. 129.

Fugêre Pudor, Verumque, Fidesque, &c.

Quod è Theognide expressum videtur, φύχετο μὲν πίστις, *abiit fides, &c.*

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] Ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 393.

Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musicæ, lyræ, carminumque Inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. Met. 1. 521. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.

Vide et Macrob. lib. 1. 17. antè cit.

corporis membra, si placidè intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper ætatem propaget imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana verò quæ Aventino *monti* præsidet, et Algido, suscipiat vota quindecim virûm, atque propitias aures præbeat juvenum precibus. *Ego* chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem et Deos universos.

Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem sentire Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus, et Dianæ
Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

65 *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliothecâ et porticu. Vide lib. 1. Od. 31. Porrò in hâc æde Palatinâ canebatur Sæculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeò synecdochicως, pro tempore sequenti: vel signanter et præcipuè pro altero sæculo; nam ludis sæcularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum Curet.*] Quindecimviri sacerdotes erant, quorum jus potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, et calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sacris faciendis præesse, ceremonias exequi, libros et carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, ludorum sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licèt è multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.

Actoris partes chorus, officiumque virile
Defendat.

APPENDIX

Ad nostras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum, *seu* Carminum HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri censuras, et grave est à tanto viro notari; ne quis ob id fortè vel quidquam detrahendum arbitretur de summâ laude, quam per secula meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quâdam Zoili vesaniâ percitum, adversùs Lyricorum Principem debacchatum esse; operæ pretium duximus hîc describere integram illustris Hypercritici sententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimârit. Sic habet Poët. lib. 6. *Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsivit, obtinuit, quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.* Et postea: *Nunc ad politissima ejus carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis, quàm castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate, tum varietate, majores sunt omni non solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verùm etiam sublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem æthereâ domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scribêris Vario fortis, et hostium
Victor Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit, &c.

Item? Sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis
Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, ut facilè probet judicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porrò 2. Lib. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesimâ et in sequenti.

Sed et 3. Lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissimè sonat. Haud paulò minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissimè; tum vero semper assurgit eò usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultima ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

Quarta Lib. 4. profecto aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eâdem tamen luce versatur; sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum, à calumniâ vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens: sed non sine auditoris reverentiâ, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa esse videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis, Chloë, &c.

Et, Ne sit ancillæ tibi amor pudori, &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus, &c.

Et, Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est 3. Lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona Lib.* 3. Donec gratus eram tibi. *Quarum similes malim à me compositas, quàm Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis rex.*

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio; tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

V. CL. ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN

HORATII SATIRAS.

De Origine et Progressu SATIRÆ Romanæ, *et quas Mutationes subierit.*

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehensas, nunc *Sermones*, nunc *Satiras*, nullo discrimine appellavit ipse: verùm quum *Ideas* modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeò solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimùm adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim incedunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hîc cavi, sæpe vias parùm tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quàm Romanis prorsus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cùm scribit Lib. 1. cap. 10. *Satira quidem tota nostra est.* Inde est quòd Horatius Sat. 10. lib. 1. ver. 66. *Græcis intactum carmen* dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* usurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deesset: hinc *Satur color* cùm lana colorem plenè combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex *Satur* factum *Satura*, quod etiam *Satira* per *i* efferebant, quemadmodum *Maximus* et *Maxumus*, *optumus* et *optimus*. Est igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Substantivum* intellectum: dicebant enim prisci *Saturam* subintelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallicè *un bassin*) omne genus fructibus

repletum, quos Cereri quotannis et Baccho, ut totius anni proventum primitias, offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πανκαρπὸν θυσίαν, πανσπερμίαν, et in leguminibus πανσπερμίαν. Diomedes Grammaticus accuratè et hunc Romanorum morem et vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, et à copiâ et* saturitate *rei* Satura *vocabatur. Cujus generis* lancium *et Virgilius in Georgicis meminit, cùm hoc modo dicit:*

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Et, ——— *lancesque et liba feremus.*

Deinceps ad alia miscellanea translata est. Fest. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis et ingenii sunt; nam *leges Saturas* nuncupârunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam, Papiam, Poppæam* quæ dicebatur *miscella,* quod idem est ac *Satura;* unde profecta est et illa locutio *per Saturam legem ferre,* cùm non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis sententiis, omnes simul et promiscuè sententiam ferebant, quod propriè dicebatur per *Saturam sententias exquirere,* quomodo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hic constiterunt; etiam *libros* quosdam hâc appellatione insignierunt, ut Pescennius Festus, qui *Historias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii opera hinc traxisse nomen, *Satirasque* appellatas, quòd *multis et variis rebus hoc carmen refertum esset,* quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quas propinquiùs *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem eâ luce perfundet, ut nulla ampliùs cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cùm quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, casu, dum dies festos per licentiam et lasciviam agitarent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum et viginti ferè annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parùm numerosi, utpote subitanei, et à populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nôsset, quàm Cererem et Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuò extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit Epist. 1. lib. 2.

Fescennina per hunc inventa licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrænam hanc et impotentem licentiam excepit non ita multò pòst alius generis carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam dic-

eriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis ıdmiserit; comparuit hoc carmen sub Satiræ nomine ob varietatem ıuam: quæ quidem Satira certos habuit *modos*, i. e. musicum et con-ruentem motum, relegatis gestibus minùs honestis. Titus Livius, ib. 7. c. 2. *Vernaculis artificibus, quia* Hister *Tusco verbo* Ludio *vo-abatur, nomen* histrionibus *inditum, qui non, sicut antè, Fescennino ersu similem incompositum temerè ac rudem alternis jaciebant, sed mpletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque ongruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à nostris *Farces* ıudentioribus, ubi promiscuè et Spectatoribus et Actoribus Scenico ale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica; cùm *Livius Andronicus* ad *Co-ædias* et *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conscribendas primus ınimum appulit; quæ cùm esset oblectatio et liberalior et absolutior, ıox huc undique catervatim concursum est, neglectâ ad tempus *Satirâ*, ıuam tamen paulò pòst reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis ıon absurdè subnecterent (quod Galli in suis *Farces* hodieque faciunt) Atellanis certè mutato tum primùm *Satyrarum* nomine in *Exodia*, ıuod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant ıuidem duæ aliæ, quanquam à primâ multùm discrepabant, ei tamen ıuasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quàm brevissimè ıotero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italiâ Ennius: qui cùm adolevisset, et diligentiùs considerâsset, ıuantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus; recte et id vidit, Poëmata, quæ licèt Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et licteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non pla-ere populo; periculum fecit atque edidit *Sermones* quos Satiras ser-ato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatiani, quod ıd argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: excepto, ıuòd Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exem-ılum, id sibi juris sumpserit, ut plura carminum genera, confusis *Hexametris, Iambicis, Trimetris*, et *Tetrametris Trochaicis* commis-eret, ut ex fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dig-ıum sanè, quod ob eximiam pulchritudinem hîc reponatur:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annumeraverim porrò *Ennii Satiris* alteram illam speciem Ver-ıum, qui eâ sunt venustate, eâ elegantiâ, ut seculum longè supe-ıre videantur. Rem non ingratam fecero, si Lectoris oculis sub-ıcero:

Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somniûm:
Non enim sunt ii, aut scientiâ, aut arte Divini;
Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:

Qui sui quæstûs caussâ fictas suscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris desumpsit Horatius, ut manifestum erit notas nostras consulenti.

Post Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipse quoque sive Avunculum, sive Avum ex matre, imitatus, scripsit.

Natus est Lucilius eo tempore, quo maximè florebat Pacuvius. Composuit et ille Satiras, sed quibus novam novatâ scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comœdiæ Græcæ characterem propiùs exprimere voluerit: cujus admodum imperfecta ex priscâ Latinâ Satirâ haberi poterat notitia, quale scilicet faceret carmen, quod sola Natura dictitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facilè intelligi potest illud Horatii, Sat. 1. lib. 2.

—— *Quid, cùm est Lucilius ausus*
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cùm Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eâdem fuit sententiâ Quintilianus, Lib. 10. Cap. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Cave hîc pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatici verba, quæ subacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira est Carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archaæ Comœdiæ charactere compositum, quale scripserunt Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim carmen, quod ex variis poëmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.* Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii, ab eâ quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materiâ quàm formâ. Nam nihil eò attulerat Lucilius præter nitoris et salis plusculum, in summâ rei nullâ insigni variatione factâ. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem carmine, sicut Ennius; fecerat tamen diversa carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideo censendæ sint, quòd ille hunc scribendi arte longè superaverit, utî voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minùs evexit Satiras suas supra Lucilium, quàm ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Pacuvius quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eò dixi quòd errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solùm ut demonstrem, quantâ cum curâ

t cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscurâ adeò t antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi; lanum feci inde exemplum sibi sumpsisse Ennium; satis denique onfirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii et Horatii, quod tamen carmen non nisi ab Horatio ad supre-um fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod ecepi exponendum, quod et ipsum quoque ab antiquâ originem duxit, empus est accedere: ea est quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quòd primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissi-us, quódque in eo opere Menippi Gardarensis, Philosophi Cynici, nores imitatus esset.

Nec solâ carminum varietate mista est ista Satira: nam Varro ei nterposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini ermonis. Quintilianus de Lucilii Satirâ locutus addit, *Alterum illud st et prius Satiræ genus quod non solùm carminum varietate mistum ondidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus;* cujus loci nica difficultas in eo posita est, quòd affirmat Quintilianus hanc Sati-am Varronianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, ùm ætate multò posterior Lucilio fuerit Varro? At Satiram Varronis empore priorem fuisse, ea verò non est Quintiliani mens, quippe qui robè sciret eam multis annis fuisse recentiorem. Id voluit, Satiram anc ita mistam magis compositam esse ad Ennii et Pacuvii, qui in atiris suis multa sibi licere voluerunt, quàm ad Lucilii exemplum, qui usas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quæ-am, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum lurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materia-um, quas Varro illîc tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ li-ellus, et Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianis omnino imiles.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento isserere supervacuum esset. In notis nostris commodior erit locus Ioratianarum Satirarum naturam enarrandi. Interea illud velim nimadvertat Lector, Latinum Vocabulum *Satiræ* tam designare Ser-ones qui virtutem commendent, quàm qui vitia insectentur. Omnino aliter se res habet in linguâ nostrâ, ubi vel nomen ipsum Sa-iræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; ud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem umen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis espexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam abet ex etymologiâ, cùm Galli respiciant primum et frequentiorem ocis usum, tributæ jam inde ab initio dicteriis et obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latinè per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* sim-lex. Qui per *y* scripserunt, ii cum *Scaligero, Heinsio,* multisque aliis rediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατύρους, Romani *auros*, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poëmata, éque oce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra;* istas præterea *Satyras* carmini-

bus Græcorum *Satyricis* valdè fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, sed *Satyrica*, plurimumque interesse inter Græcorum Satyrica, et Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulchrâ suâ ad *Juliani Imperatoris Cæsares* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ antè eâ de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facilè colligi potest; ac hoc interest, quòd *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi si fortè aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Expositâ tandem naturâ, origine, et progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodiùs demonstrari, quàm si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Symposio Socratem comparat, quæ nihil extrà habebant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quàm qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propiùs inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assiduè exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis seriò student. Oculis parùm intentis illum adspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substiterunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti, nihil ultrà petiêre: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: planè quasi scripsisset Horatius solùm ut verborum construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis in Scholâ fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratiâ verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem nihil nisi futiles soni: aures quidem feriunt, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum à falso, et à rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magistellis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinatè inhærent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles, omnibus quibuscum vivimus, commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheseos obscuræ tenebras,

lucere, hæc omnia nihil eximium habent, nec, ut loquitur Epictetus, quidquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palmarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eademque auctoritatibus fulcire, ut palàm omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc speculum componere negligunt, aria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur, legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne ntelligant quidem ejus utilitatem.

Non quòd ego in commentariis meis quicquam sciens volens præermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id senuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii lifficultatem: at in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ ractat, illustrarem; rationum, quas adhibet, soliditatem indigitarem; it expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad lacita sua confirmanda, et ad contraria refutanda, vel eludenda; ut eritatem assertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi x insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facilè fugiat, oculis expoerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in mnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me emo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, nterpretes suos sæpe effugit, qui cùm ipsum deprehendere nequirent, tupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumero senum non solùm diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco efellere voluit. Non quòd ego quicquam detractum eis velim, qui nte me Horatio illustrando laborem suum contulerunt: laudo conaus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Si quâ in re ego illos superavi, mne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos maore cum curâ, majore certè otio, legi, Homerum dico, Platonem, ristotelem, aliosque tam Græcos, quàm Latinos, quos assiduè tero, t ad eorum gustum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et udicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu exciiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia secula celebrati ornaique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo erito de Tribunalibus adeò augustis reportârunt. At hi, dum nimio fferuntur studio eam devitandi admirationem, cujus *mater* est *ignorantia*, imprudentes discedunt ab alterâ illâ, quam Plato nuncupat *matrem sapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe nfirmiores sunt, quàm ut oculos tantis splendoribus intentos diu nere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laoriosam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror enerorque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut Judices verendos t incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptoum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Posteritatis reverentiâ: timidior quàm fidenior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eò pervenire pos-

sint, judicium latura sit. Non ideo tamen minoris æstimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui seculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantùm aberraveris, tantùm ab ipsâ naturâ et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce aut oculis objecta perspicere, quàm solidam laudem adipisci, et ingenium excolere aliis rationibus, quàm quas Græci et Romani nobis præscripserunt: sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palàm fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad seculi cujusvis ignorantiam, aut potiùs barbariem demonstrandam, quàm quòd ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parùm doctus, Demosthenes et Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verùm spes est non toti seculo imputatum iri quorundam perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustrà Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: incassum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius historia, cumulatioremque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER PRIMUS.

SATIRA I.

Adversùs hominum inconstantiam, et exinde in avaritiam invehitur.

Quī fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,

Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: *sed quisque* præferat sectantes diversa *instituta?* Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: O felices mercatores! E contrario negotiator, cùm Notus exagitat navim, *ait:*

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen, atque, ut ait Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè et appositè Seneca, in lib. quo probat in sapientem non cadere injuriam: *Cæteri sapientes,* inquit, *molliter et blandè, ut familiares medici ægris corporibus, non quâ optimum est, medentur; sed quâ licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, et in illum editum verticem educant, qui ideò extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. l. 10. c. 1. his verbis: *Multò est tersior ac purus magis Horatius; et ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine et origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, tum v. 30. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quòd sicut hæc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa et diversa perferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hanc- que etymologiam asserunt eruditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licèt Julio Scaligero, Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quòd Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves et docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æquè sermo, id est, *oratio remissa et finitima quotidianæ locutioni;* ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Quī fit, Mæcenas.*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] *Ratio,* consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6. *Austris.*] Lib. 1. Ode 3. *Rabiem Noti.* Vide et lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ Auster.*

Melius est bellum. Enimvero confligitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam *ejus* verberat ad gallicinium. Is *verò*, qui datis sponsoribus rure deductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, *ut* fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, audi quò tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego jam præstabo quod desideratis: tu, qui miles *eras* antea, fies mercator: tu jurisperitus, *jam eris* agricola. Vos illinc, vos istinc abite, mutatis *vivendi* institutis. Eja! cur cunctamini? *At illi* abnuent. Verumtamen conceditur *vobis* esse fortunatos. *Ergo* quare Jupiter utramque maxillam non inflat *contra* illos et justè *quidem*:

Militia est potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est, 11
Solos felices viventes clamat in urbe. [quacem
Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) lo-
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quò rem deducam. Si quis deus, En ego, dicat, 15
Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modò miles, [vos,
Mercator: tu, consultus modò, rusticus: Hinc
Vos hinc mutatis discedite partibus. Eja!
Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, meritò quin illis Jupiter ambas 20

ANNOTATIONES.

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus solùm commoda intuetur. Sic jurisperitus agricolâ se infeliciorem putat, quandocunque importuni adsunt consultores, et summo mane ostia pulsant, somnum et quietem interturbantes, seu cùm narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus et insulsis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi sic habet: *Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Nôrunt sidera, et ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartâque castrensi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore et in omne corpus diviso et modificato cibo cantus edere, quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus russis, cantu, plausuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Murænâ, n. 22. sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum jurisperito, confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eò quò intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum, cantus exsuscitat.*

11. *Ille, datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quòd qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. 2. n. 79. *Velen tu ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo Tyranno?* Quod fusè explicat Offic. 3. n. 45. *Damonem et Pythian, Pythagoreos, ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, cùm eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinavisset, et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causâ postulavisset; vas factus sit alter eius sistendi; ut si ille non revertisset morituro esset ipsi. Qui cùm ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud plane liquet. Vetus Interpres, *Fabius Narbonensis*, inquit, *Equestri loco natus, Pompeianæ partis secutus de sectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamosum, verbosum, et loquacem caussidicum fuisse dicant eum quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis deus, &c.*] Prælaram huic loco dat lucem Seneca, Epist. 95. ubi sic scribit: *Multa videri volumus velle, sed nolumus..... sæpe aliud volumus, aliud optamus, id est à Deis petimus; et verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent et annuerent, damna nobis sæpe maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

20. *Ambas Iratus buccas inflet.*] Hoc in-

Iratus buccas inflet; neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: (quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima)
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hâc mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm sibi sint congesta cibaria: sicut
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris [acervo
Ore trahit quodcunque potest, atque addit
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,

dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porrò ne jocularitèr *hæc* perscribam, sicut qui ridicula *proferunt*: tametsi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. At tamen secluso joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles, et nautæ cuncta maris intrepidè navigantes affirmant *universi*, eo se consilio labores exantlare, ut in senectute quietem securam capessant, postquam sibi alimenta comparaverint: non secùs ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, et adjungit cumulo quem aggerit, præscia et provida futuræ *hyemis*. *Verumtamen* illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius,

ANNOTATIONES.

lignationis et gravis iræ indicium est et effectus. Tunc enim crebri concitatique spiritus ad os prorumpunt, buccasque distendunt: atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt, tum verba concitatiora, tum color humorque buccarum, tum oculorum denique nitus ardor, et quasi fulgurans. Noster ad Flaccum, *tumido delitigat ore*, ait eodem sensu. ic et Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, *Ambulat clamitans se affectum contumeliâ,.... buccas inflans, τὰς γνάθους φυσῶν.*

24. *Ridentem dicere verum.*] Postea Sat. 0. v. 14.

.....*Ridiculum acri*
Fortiùs et meliùs magnas plerumque secat res.

25. *Crustula.*] Fiebant è farinâ, lacte, aseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, belaria, dulciaria, dantur pueris interdum, quius invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac libentiùs animum ad discenda prima terarum elementa applicandum. Plato 7. de epubl. vetat pueros vi adigi ad disciplinam, ed antem quasi ludendo invitari; tum quia e appareat, ad quod disciplinæ genus quisque t aptus: tum quòd nulla disciplina cum vi njuncta stabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam inceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, seu quòd num aquâ mixtum venderent tanquam musum purum; seu quòd iniquis mensuris utentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, hoc animadvertere debebant. Pers. Sat. 1. 130.

Fregerit heminas Arretî Ædilis iniquas.

33. *Nam exemplo est.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *Formica*, inquit, *gens exigua, sed valdè laboriosa est: φύλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον.* Ib. describuntur formicæ labores; ut et Virg. Georg. 1. v. 186. et 380. Æn. 4. v. 402. Plin. l. 11. c. 30, &c.

34. *Ore trahit quodcunque potest.*] Plin. l. 11. c. 30. *Si quis comparet onera corporibus earum*, (formicarum) *fateatur nullis portione vires esse majores. Gerunt ea morsu: majora aversæ postremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Est iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa conduntur, ne rursus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur et noctu plenâ lunâ. Eædem interlunio cessant. Jam in opere qui labor? quæ sedulitas? &c.*

36. *Quæ, simul inversum, &c.*] Poëta ipso formicarum exemplo utitur adversùs avarum, cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando cessatque laborare et congerere, utiturque sapiens ac victitat congestis. At tibi laborandi et quæstum faciendi nullus est finis.

Contristat Aquarius annum.] Cùm hyems advenerit, et cum mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii cal. Feb. Virgil. Georg. 3. v. 303.

non ampliùs foras egreditur, iisque prudens victitat, quæ priùs accumulavit: te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remoratur; modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid *verò* prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clàm egestâ occultare, non sine metu? *Respondes:* At si detrahatur *quidpiam*, redigetur *acervus* ad parvum assem. *Repono ego:* Atqui nisi illud agatur, quid præclari habet cumulus congestus? *Etsi* area tua contriverit centies mille tritici *modios*, non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus *tu* sacculum panis onerato humero fortè deferas, nihil *tamen* amplius accipies, quàm qui nihil gestaverit. Aut dic quid intersit victitanti intra naturæ limites, *utrùm* jugera centena colat, an millena. Verùm, *inquies*, jucundum est sumere ex ingenti cumulo. *Imò*, si tantundem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vasculis nostris?

Non usquam prorepit, et illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi; dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus:
Reticulum panis, venales inter, onusto
Fortè vehas humero; nihilo plus accipias, quàm ut si
Qui nil portârit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plùs laudes cumeris granaria nostris?

ANNOTATIONES.

.....cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.

38. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] Juv. Sat. 14. v. 135.

Sed quò divitias hæc per tormenta coactas?
Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phreneseis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?
Interea pleno cùm turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat qui non habet.

Theognis, *Divitiarum*, inquit, *nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα.....
Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη.

43. *Quod si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpe, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigetur: ego verò mox egestate conflictabor.

44. *At ni id fit, &c.*] Respondet Poëta: At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? lib. 2. Ode 2.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Etsi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non adeò plus devorabis quàm ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei, lib. 18. cap. 18. *Annona retica dicitur*, inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

49. *Intra Naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest. Isidor.

Centum, an Mille aret.] Aurel. Victor de Manio Curio Dentato sic refert: *Quatuor dena agri jugera viritim populo divisit: tibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, vimineis, sparteis, palmeis, in quibus tenuiores frumentum suum modicum condebant: ac divites in granariis seu horreis. Festus.

Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eò fit,
Plenior ut si quos delectet copia justo,
Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit; quia tanti quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congestis undique saccis
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem præbeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,

perinde ac si egeas aquæ urnâ vel cyatho duntaxat, dicasque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quàm de isto fonte parvulo. Hinc *verò* fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripâ abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illusa, ait; Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere, quantum possidebis. Quid huic agas? sine *illum* esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ita quidam narratur Athenis *extitisse* avarus et opulentus, verba plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat: *ego* verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine *solùm* mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: et cogeris abstinere velut à *rebus* sacris, vel delectari quasi tabulis pictis. *An* ignoras ad quid pecunia utilis sit ac necessaria? Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge *illa*

ANNOTATIONES.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par est, ampe rerum copia illos perdit; sicut qui vult quam haurire ex ingenti flumine, non rarò emergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Ode 30. ubi *olens Aufidus.*

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fontiulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas ridè quærunt, multis turbari curis, nonnunam obrui et absumi.

61. *Cupidine falso.*] Cupiditas imagine cti et justi fallit. Nimirum honestè vindum, famæ consulendum, &c. Ergo dot opes accumulare ad sumptus necessarios ciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis e, ignoratur. Timonem quendam misanthroam perperam hîc intelligunt interpretes pleque. Divitem ac sordidum hominem exhibet oratius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hos, aiebatque sapienter, *insatiabilem cupiditam atque ambitionem esse omnium malorum elementa*, apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius, et Lucianus.

66. *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu et acclamationibus excipere viros insignes de Rep. bene meritos, sibique gratiosos, cùm theatrum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos et invidiosos, sibillis prosequebatur. Cic. in Pisonem n. 65. *Da te populo, committe ludis, sibilum metuis?* Ad Attic. lib. 2. Epist. 18. *Fusium clamoribus, et convitiis, et sibilis consectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, lector: quâ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abrumpit, aitque avaro, *Quid rides?* De Tantalo, vide Annot. lib. 1. Od. 28. et lib. 2. Od. 23. Bellè Petronius: c. 82.

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, et sicco concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

quibus non concessis ægrè se habeat natura humana. *Verùm* an expedit vigilare pavidum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego *certè* ejusmodi bonis carere semper exoptaverim. *Dices verò:* At si corpus algore vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affigat te cubili, præstò est qui adsit, medicamenta subministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis et dilectis cognatis. *Erras, inquam ego.* Non conjux, non filius, te incolumem cupit; te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ. *Scilicet* quando pecuniæ tu posthabes universa, *an* miraris quòd nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quinimo si cupias addictos semper habere *eos* quos tibi propinquos natura donet sine ullo labore, miser *sanè* operam perdas; non secùs ac si quispiam doceat asinum habenis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: et quandoquidem plusculum possides, *paulò* minùs *deinceps* time egestatem, atque incipe *aliquando* finire laborem, comparatis *facultatibus*, quas petebas. Ne verò *idem* agas quod Umidius, qui adeò opulentus (haud prolixa est narratio) ut pecuniam metiretur: tam parcus, ut nunquam se vestiret meliùs servo. *Is* ad ultimum *vitæ* finem reformidabat ne periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum fortissima. Quid ergo mihi suades? *inquit*, Vivamne sicut Mænius, aut

Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optârim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, cùm tu argento pòst omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore [cos:
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amiInfelix operam perdas; ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi; cùmque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Umidius, qui tam (non longa est fabula) dives
Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non unquam servo meliùs vestiret: ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
Quid mî igitur suades? Ut vivam Mænius? aut sic

ANNOTATIONES.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore metuque
Servantur. Misera est magni custodia census.

80. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. Sat. 14. v. 156.

Scilicet et morbis et debilitate carebis,
Et luctum et curam effugies.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: Imò verò cùm speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? huc facit versiculus ille: Θάνοιμ' ἄν, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.

Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

90. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Umidius.*] Legunt alii *Numidius*; alii *Unidius*, et perinde est.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare foret longius propè innumerabiles Petron. c. 37. *Uxor Trimalchionis Fortunata appellatur, quæ nummos modio metitur.* Suidas. μεδίμνῳ τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mocho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 657.

. . . . . Tyndaris illa bipennem
Insulsam et fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Fortasse etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta, et alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius? aut sic Ut Mænius.*

Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere. Non ego avarum
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Est inter Tanaïm quiddam socerumque Viselli;
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diversa sequentes?
Quódque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Ut cùm carceribus missos rapit ungula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum

Nomentanus? *Respondeo:* Continuò res oppositas conjungis adversis frontibus. Quando te avarum esse prohibeo, non te volo *esse* nequam et perditum. Est aliquod *discrimen* inter Tanaïm et socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeóque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor *illuc* unde digressus fui. *Ergone* nullus, perinde ac avarus se probabit: et quisque laudabit sectantes diversa instituta? Et *invidiâ* contabescat, quòd capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur? *Profectò* sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis? quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emissos, auriga *conatur* assequi equos, qui præverterunt suos, spernens eum quem præcurrit

nter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire *hominem*, qui se dicat beatum vixisse,

ANNOTATIONES.

mus.] Uterque ille bonorum decoctor. Malè uidam legunt *Nævius*, hic enim avarus fuit, le quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio, paternæ naternæque hæreditatis dilapidatore, iterum ostea Epist. 15. lib. 1. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus luxuriâ ixitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema uis, cùm eligendum sit amplectendumque nedium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. *Vappam.*] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. l. 14. c. 20. *Vitiumque musto quibusdam a locis, iterum sponte fervere; quâ calamitate leperit sapor; vappæque accipit nomen. Prodrum etiam homini fit cùm degeneravit animus.* S. Chrysost. οἶνον μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παραπορπῆναι, καὶ εἰς ὀξίνην μεταπεσεῖν. Latini, vinum vappescens. Gall. *du in qui se tourne*, WINE THAT IS ON THE VRET.

Nebulo.] Levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æstimandus quàm nebula. Quidam leducunt à *ne* et *obolo*, quasi nec obolo digna. Non. Marcel. *Nebulones et tenebriones dicuntur, qui mendaciis et astutiis suis nebulam quandam et tenebras objiciunt.*

105. *Tanaïm.*] Libertum Mæcenatis, spalonem.

Socerum Viselli.] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil verò superfluum.

108. *Nemon' ut avarus Se probet?*] Nemóne contentus erit suâ conditione, et alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111. *Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet.*] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores fortè ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113. *Sic festinanti semper locupletior obstat.*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac felicior: is invidiâ et cupiditate contabescet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. Amat. 4. 1. 349.

Fertilior seges est alienis semper in agris:
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cùm carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; et priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus.] Hi quasi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic l. 4. de Ling. Lat. sic scribit: *Circus dictus, quod circùm spectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt et quod ibi circum metas fertur pompa, et equi currunt ..... In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide lib. 1. Od. 1. ubi de curriculo, pulvere Olympico, metâque fervidis evitatâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus. *At* jam sufficit: nec *ullum* ultrà verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini lippi.

Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, utì conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Ne me Crispini scrinia lippi
Compilâsse putes, verbum non amplius addam. 121

ANNOTATIONES.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, *itaque quàm multa sis consecutus recordare. Cùm aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversùs Deos, et adversùs vitam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat, utì conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio, lib. 3. v. 946.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?
.....
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et v. 970.

Sed quia semper aves quod abest, præsentia temnis;
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita.
Et nec opinanti mors ad caput astitit, ante
Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, et versibus mollis et inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus spermologi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis, inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel ocellis reverà lippientibus ille erat. Absurdè verò Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quòd fuerit insanus poëta.* Tales argutiolas non venatur sublimes spiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ,

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hâc Satirâ; *In secundâ*, inquit, *de mœchis exempla usque ad fastidium.* Sanè: et hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi loquens de Martiale Poëtâ sic habet: *alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspenso gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ: Syriacum agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit; *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ et ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac. Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum. Syriacum est*, inquit, *nam ut Abbub, ambub, αὐλὸς, ambubaiarum collegia; à copher, camphora; à saden, sinden; à sabbeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic à sephel, sempel, et inde simpulum fecerunt.* Ergo per *ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticias, &c. Sueton. Neron. c. 27. *Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scorterum totius urbis ambubajarumque ministeria.* Porrò non solùm tibias, aliasque instrumenta musica, sed et tibicines, ac tibicinas corporis quæstu et tibiarum cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romam confluxisse docet Juvenalis etiam Sat. 3 v. 62.

Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, et ad Circum jussas prostare puellas.

Ubi observa, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt medicinæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ: unde et pro veneno nonnunquam accipi docuimus alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatas potiones quascunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei et agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora et compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verùm eis nemo committat, si æger est.*

Mendici, mimæ, balatrones: hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigellî:
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus atque animi quòd parvi nolit haberi,
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque

circulatores, mimæ, balatrones, omnes isti homines sunt tristes et anxii *ob* mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat *erga illos.* E contrario alius timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus et sævam famem. Istum si interroges, quamobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucundâ, emens dapes quaslibet *exquisitas* pecuniâ *fœnore* comparatâ; Respondet: quia timet æstimari *homo* parcus et animi exigui. Laudatur à quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecuniâ fœnori datâ, reformidat existimationem perditi et decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas, et

ANNOTATIONES.

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chiromantici: imprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, et quicunque vaticinandi artem professi stipem corrogarent.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ, seu voce, seu præcipuè gestu, *nutu simibusque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine et significatione, adhuc sub judice lis est. Vetus interpres *luxuriosos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque: *ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones: à balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorando, quasi in barathrum mittunt. Idem et blateones proprie dicti sunt, à blatiendo, id est vaniloqui.* Triplex hîc etymon vides: quorum certium mihi magis probaretur. Sunt qui à βαλάζω deducunt balatronem quasi *aquarionem*: vel à βάλλειν et βαλίζειν quasi *saltatorem*: Inde verò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, balet, baller.* Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita scribit: balatronem invenio carram fuisse virulentum, unde Horatius Sat. 1. 8. 64.

....*Balatro suspendens omnia naso.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatroni*, Gallis *belitre*, ut placet omnullis: quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigellî.*] M. Tigellius è Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebat. Is tamen ob sales et jocos valdè festivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratiosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus, in suæ farinæ homines copiosiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hîc, item Satirâ 3. et 10. seq. quia, ut aiunt, ejus versus parùm numerosos ac modulatos dixerat. Ejus meminit Cic. l. 7. Epist. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem tui quoquo mea verti vestigia: vel proximè de Tigellio....Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patriam suam..Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, et sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, iratior: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem* (Tigellium et ejus nepotem), *cognosti meam causam, et istius Salaconis iniquitatem.* Salaconem vocant mollem, et propter opes insolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quispiam longè à Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ stringat malus ingluvie rem.*] Bona sua velut in unam pilulam stricta et compressa deglutiat. Apud Athen. l. 4. c. 18. ex Alexide; *Diodorus lurco patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia absorpsit.* Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτω συνεστρόγγυλλεν ἰταμῶς καὶ τάχυ. Adagium est Græcum; quasi diceres metaphoricè uno bolo, globulo, catapotio, omnia sua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ sic gulosè atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

12. *Fufidius.*] Insignis fœnerator, immodicas usuras exigens.

Vappæ et *nebulonis.*] Has voces excussimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] *Caput* est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal;* hujus verò fructus, reditus, fœnora, usuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'intérêt, la rente.* Usura centesima

quo luxuriosior quisque est, eo ardentiùs consectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valdè parcis. Quis *autem* audiens talia, non statim exclamat: Proh summe Jupiter! Verùm *inquies*, ille *præclaros* fortasse sumptus facit, secundùm *ingens* lucrum. *Quin imò* vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeò ut non iste crudeliùs sese discruciaverit pater ille, quem Terentii comœdia exhibet infelicem vixisse, *ex quo* filium *à se* fugaverat. *Quòd* si petat aliquis quorsum hæc spectant? Eò nempe:

Quanto perditior quisque est, tanto acriùs urget:
Nomina sectatur, modò sumptâ veste virili,
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non,
Jupiter, exclamat, simul atque audivit? At
Pro quæstu sumptum facit hic. Vix credere possis
Quàm sibi non sit amicus: ita ut pater ille,
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se pejùs cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quò res hæc pertinet? Illuc:

ANNOTATIONES.

dicitur cùm de centum nummis mensibus singulis unus solvitur: adeò ut centesimo mense usura sortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, singulis mensibus non simplices, de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat: quas ut haberet, perditissimo cuique pecuniam suam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambros. in c. 12. Tob. *veniunt Calendæ; parit sors centesimam, veniunt menses singuli, generantur usuræ, crevit centesima: petitur, nec solvitur: applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.*

Exsecat.] Proprié. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant è sorte, seu ex ipsâ quam credebant summâ. De usurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quanto perditior, &c.*] Quò magis novit luxuriæ deditum juvenem, adeóque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, et quærit ei pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui, nullam à duris patribus pecuniam aut valdè exiguam accipientes, quâcunque viâ, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, quâ suæ libidini satisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At postea ex Senatuscons. adempta est actio et petitio iis, qui filiis familiâs pecuniam credidissent in mortem patrum; ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatûs illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Suet. Vespas. c. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familiâs fœneratoribus exigendi credita jus esset unquam, hoc est, ne post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quàm debita, eò quòd creditores in commentarios seu tabulas referrent et inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis et eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. post pubertatem scilicet, prætextam deponebant, induebant verò togam puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. l. 5. c. 18. *candidum umbonem* vocat Pers. Sat. 5. v. 33. Plin. l. 8. c. 48. *Togâ purâ tirones induuntur.* Cœl. Rhodig. l. 14. c. 16. *Quoniam verò*, inquit, *ut in Magiâ Apuleius scribit eruditissimi juvenes laudis gratiâ, primum hæc forensis operæ rudimentum subibant, ut absque insigni judicio civibus suis noscerentur, qui non incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessa: togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die: sic enim appellabant, cùm eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum et nequitiam non abominetur? Tòκους usuras Græci appellant, quòd multos et graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quàm sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordidè parcus, suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pessima velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terenti Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id est, *seipsum discrucians*, titulus est *Terentianæ* comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul à militiam abire, præ parcitate sordidâque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at postea facti pœnitens sese angebat, quòd tam iniquè à se amandâsset ac fugâsset proprium filium senectutis suæ baculum et columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iste pessimus.

)um vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui
nguen ad obscœnum subductis usque facetus.
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas
Quarum subsutâ talos tegat instita veste.
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice, Macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis,
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas

dum insani fugiunt vitia, incidunt in opposita. Malthinus prolixis tunicis incedit. *Alius* est qui succinctis usque ad umbilicum, *se* ridiculum *præbeat*. Rufillus pastillos redolet; Gorgonius *verò* caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare mulieres, præter eas quarum talos operit fascia *purpurea* stolæ subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari, *sicque se tuetur:* Cùm nobilis quispiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus *ita* est affatus: Cresce virtute; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet; non *autem* corrumpere aliorum

ANNOTATIONES.

25. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] etus quidem lex jubebat: *Demissam ad talos gam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, eque restrictis neque fusis incedere, laudabar, Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui laticlavi u non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus is infra genua paulùm; posterioribus ad meios popites usque perveniant. Nam infrà, ulierum est; suprà, centurionum.* Hinc atet, quod alibi notavimus, discinctum, sive *emissis tunicis ambulare*, mollitiæ atque igaviæ argumentum fuisse, necnon superbæ et anæ ostentationis: succinctas autem vestes aut ræcinctas viris frugi et virtute claris proprias rtitisse. Vide Epod. 1. v. ult. et Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis quet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcel. *Maltas appellari molles, antiqui voerunt, à Græco, quasi μαλθακούς.* Lucil. l. 7. *Insanum vocant quem maltam ac fœmiam dici vident.* Quidam designari volunt lenam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsum Mæcenatem. *Hunc esse qui solutis tunicis in rbem semper incesserit:* inquit Seneca Epist. 14. Julius Scaliger, Poët. l. 3. c. 98. ita scrit: *Satirographi ne amicis quidem parcunt. ugratus Horatius, qui ne à Mæcenate quidem bstinere potuit: si quidem quod aiunt verum t, Malthinum ab eo appellatum, cujus deissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, o cunicula illa à divino viro donata fuerat, natus tantique erat, ut objectu suo posset maici oculi visum intercipere, quò minùs tunicarum demissione offenderetur.* Hæc Scaliger ividiâ semper in Horatium hostili. Verùm ito, ipsum Mæcenatem vellicet Poëta, numuid *barbaro et servili animo* id faciebat? Imò denti amico, quod ait Persius, *vafer tangit ium, et admissus circum præcordia ludit* fesus et gratus; accepti verò beneficii passim emor.

Est qui, &c.] Alius aliud omnino vitium ibet. Agrippa, inquiunt, vestibus ad nates que decisis et subductis uti solitus.

27. *Pastillos.*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. paniculus, panicillus, pastillus. Alii deducunt à παστὸς, *conspersus*, nempe odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum et munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. et seq. unde colligimus adversùm nonnullos, Rufillum et Gorgonium nequaquam viles et ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est *auream* illam *mediocritatem*, lib. 2. Ode 10.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quòd rem familiarem exhauriant et perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori et famæ damnum invehant.

Illas Quarum subsutâ, &c.] Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Eleg. 62. v. 308.

.....*vestis*
Candida purpureâ talos incinxerat ora.

30. *Olenti in fornice.*] Malè olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis sarcasticè in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens, Sat. 6. v. 117.

Ausa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos.

Et v. 131.

Obscurisque genis turpis, fumoque lucernæ,
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

32. *Sententia dia Catonis.*] Hujus viri gravis et censorii auctoritate vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem aliquatenus laudavit: at cùm ventitantem illuc sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istîc habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erant ganea.

conjuges. Cupiennius *verò* sectator mulierum *vestes* candidas *gestantium*, ait: *Ego quidem* nolim ita commendari. *At vos* qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, et quòd voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, et quidem infrequens, *ac* sæpius non sine gravibus periculis. *Ergo auscultate.* Iste *mœchus è* tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus *est ad* necem *usque.* Ille *noctu* fugiens incurrit in sævas grassatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus * * * * * * * * * * * * * * * Meritò *factum* cuncti *dicunt.* Galba *verò* negabat. Sed quàm securior est merx in mediâ conditione!

Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit; ille flagellis
Ad mortem cæsus; fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testes caudamque salacem
Demeteret ferrum. Jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secundâ!
Libertinarum dico: Sallustius in quas

Libertinarum dico *scilicet:* erga quas Sallustius

ANNOTATIONES.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulùm immutati. Sic ille,

Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis et malis circumsepta. Præclarè Cicero, in Anton. *Libidinosi, avari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa: *Quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut modò è Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos,* inquit, *strictim percurram, qui in vindicandâ pudicitiâ dolore suo pro publicâ lege usi sunt. Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attienus à Vibieno, item M. Pontius à Pub. Cernio deprehensi, castrati sunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus.] Gellius, l. 17. c. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor seriæ illius et severæ orationis, in cujus historiâ notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris bene cæsus est, et cùm dedisset pecuniam dimissus.* Idem refert Asconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

.....Fiet adulter
Publicus, et pœnas metuet quascunque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat....
.....Necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos et stigmate signat.

44. *Calones.*] Servi militum, quòd palos et ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores,* ob eam causam. Et quilibet servi *calones* vocati sunt à ferendis lignis, quæ Græci Κάλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illa punitos, et dignas flagitio pœnas dedisse.

Galba negabat.] Salsa ironia in Servium Galbam Jurisconsultum, qui cùm esset fautor adulteriis, sui similium libens patrocinium suscipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos solùm, qui peccassent in ingenuas, quæ nec quæstum corpore fecissent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuissent, nec in scenam operam locassent.

In classe secundâ.] Tres Poëta classes mulierum statuit: 1. Matronarum. 2. Libertinarum. 3. Meretricum.

48. *Sallustius.*] Is est de quo lib. 2 Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Sallustium Crispum historiæ scriptorem. At quamvis mores conveniant, non ratio temporum, ut observat eruditè Torrentius. Hic à Censoribus in Senatu reprehensus, quòd in libertinas insaniret, respondit se matronas non assectari, quasi se criminis expertem excusans. Ejectus verò est à Senatu. Vide Bell. Catil.

on minùs insanit, quàm qui mœchatur. At
hic si
uà res, quà ratio suaderet, quáque modestè
unificum esse licet, vellet bonus atque be-
nignus [damno
sse; daret quantum satis esset, nec sibi
edecorique foret. Verùm hoc se amplecti-
tur uno: [ego tango,
oc amat, hoc laudat. Matronam nullam
t quondam Marsæus amator Originis: ille
ui patrium mimæ donat fundumque laremque,
il fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam
alienis. [unde
erùm est cum mimis, est cum meretricibus;
ama malum gravius quàm res trahit. An
tibi abundè
ersonam satis est, non illud, quidquid ubique
fficit, evitare? bonam deperdere famam,
em patris oblimare, malum est ubicunque.
Quid inter-
t in matronâ, ancillâ, peccesve togatâ?
illius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno

non minùs insanum se præstat, quàm qui *matronas* sectatur. Verùm enimvero si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantùm facultates et ratio permitterent, et quatenus decet esse moderatè liberalem; donaret quantum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret et probrum. At *contrà* illud solum in se æstimat, prædicat, venditat. Ego nullam tango matronam; sicut olim Marsæus iste Originis amasius, qui mimæ tribuit paterna prædia, et domum; dicitque: Mihi *quidem* nulla *consuetudo* fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus; à quibus graviorem perniciem depromit existimatio, quam res *familiaris*. Sufficitne tibi fugere personam, non *autem* quodcunque ubicunque nocet? Perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrùm pecces in matronâ *an in* libertinâ, *an in* meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat

ANNOTATIONES.

49. *Mœchatur.*] Vox ista propriè hîc ponitur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam ibidem in adulterium pellicit.

52. *Damno Dedecoriquæ.*] Damno bonorum, et famæ.

53. *Hoc se amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat et venditat, quòd libertinas duntaxat, non etiam matronas consectetur.

55. *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ et meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Corbucula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

57. *Nil fuerit mî, inquit, &c.*] Sic Marsus extenuare nititur suam libidinem flagitiumque nequitiam.

58. *Verùm est cum mimis, &c.*] Respondet ratius. Esto, nihil tibi sit cum uxoribus enis; at insanis in mimas et meretrices, à ibus famæ damnum trahis damno rei famiris gravius: quanquam utrumque inde proit. Plaut. Trucul. Act. 2. 7. *Meretrix ut re quod das devorat, nec apparet usquam: rum infert in pauperiem; privat bonis, , honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. *Ne attendas fallaciæ mulieris, favus enim illans labia meretricis: et nitidius oleo gutejus. Novissima autem illius amara quasi ithium, et acuta quasi gladius biceps. ies ejus descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant....longè fac ab eâ viam tuam: et ne appropinques foribus domûs ejus, ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo alienâ, &c.*

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ, peccesve togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Poëta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stolâ candidâ induebantur: ancillæ et libertinæ togâ pullâ: meretrices Coâ seu pellucidâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quod refellitur vel ex sequenti textu id quod modò dixi stabiliente. Porrò est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, stolâ candidâ solitas exui, et togâ vestiri, ignominiæ causâ. *Stola plebeiis quamvis honestis non dabatur, siquidem Patriciæ et grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat.* Contra, *meretrices togam subductiorem*, et virili similem gestabant. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Festus: *Matronas appellabant, quibus stolam habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *Toga commune vestimentum, diurnum et nocturnum; muliebre et virile.*

64. *Villius in Faustâ Sullæ gener.*] Vil-

conjuges. Cupiennius *verò* sectator mulierum *vestes* candidas *gestantium*, ait: *Ego quidem* nolim ita commendari. *At vos* qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, et quòd voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, et quidem infrequens, *ac* sæpius non sine gravibus periculis. *Ergo auscultate.* Iste *mœchus è* tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus *est ad* necem *usque*. Ille *noctu* fugiens incurrit in sævas grassatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus * * * * * * * * * * * * * * * * * Meritò *factum* cuncti *dicunt*. Galba *verò* negabat. Sed quàm securior est merx in mediâ conditione! Libe

Permolere uxores. N[illegible] [illegible]lit usque, superq[illegible]
Sic me, mirator cunn[illegible] [illegible]s, ferroque pet[illegible]
Audire est operæ p[illegible] [illegible]ius foret intus
Qui mœchis non v[illegible] [illegible]anta videntis
Utque illis multo [illegible] [illegible]vis tibi? nunq[illegible]
Atque hæc rara [illegible]
Hic se præcipit [illegible] posco consule cunnum
Ad mortem c[illegible] [illegible] ea cùm conferbuit ira?
Prædonum [illegible] [illegible]? Magno patre nata puella e[illegible]
nu[illegible] [illegible]ra monet, pugnantiaque istis
Hunc pe[illegible] [illegible]ura suæ? Tu si modò rectè
Accidit. [illegible]lis, ac non fugienda petendis
Deme[illegible] tuo vitio, rerumne labores,
[illegible] putas? Quare, ne pœniteat te,
Tut[illegible] [illegible]tronas sectarier; unde laboris
Li[illegible] [illegible]rire mali est, quàm ex re decerpe[illegible]
[illegible]ructus.
[illegible]gis huic inter niveos viridesque lapillo[illegible]
[illegible]ct hoc, Cerinthe, tuum, tenerum est [illegible]
mur aut crus
[illegible]us; atque etiam melius persæpe togatæ.
[illegible] huc quòd mercem sine fucis gest[illegible]
apertè
[illegible]od venale habet, ostendit: nec, si quid ho-
nesti est, [celet.
[illegible]tat, habetque palàm, quærit quo turp[illegible]
[illegible]egibus hic mos est: ubi equos mercant[illegible]
opertos
Inspiciunt: ne, si facies (ut sæpe) decora

36. *Mirator Cupiennius.*] Cumanus, Augusti famili[illegible] verò corporis nitorisque [illegible] tator erat mulierum ves[illegible] scilicet matronarum, ut [illegible]

37. *Audire est opera* [illegible] hi versus ab Horatio [illegible] *Audire est operæ* [illegible] *Qui rem Romanam* [illegible]

39. *Corrupta* [illegible] mentem adult[illegible] sed quasi re[illegible] et malis ci[illegible] Anton. [illegible] *laudis gu*[illegible] nare salt[illegible] versa: [illegible]

41. [illegible] modò [illegible] amore [illegible] quam [illegible] 1. [illegible] *ram*, [illegible] *publ*[illegible] [illegible]

ANNOTATIONES.

[illegible] Villius iste non [illegible]tissimam cum [illegible], ita vocatur: [illegible] fore speraret. [illegible] *nine deceptus.* [illegible] quâ Scipionum [illegible] virtutibus dege[illegible] [illegible], Quæsturam, [illegible] demum tyranni[illegible] [illegible]cupavit. Cic. in [illegible]

[illegible]bilis quispiam, Vil[illegible] [illegible], et gratiosior [illegible]

[illegible] *verbis, &c.*] Proso[illegible] [illegible], sed lepida et ele[illegible]

[illegible] *labores.*] Nostro [illegible]emus non adesse per[illegible] [illegible]at rerum vitium seu [illegible] aut cibus vulgaris [illegible]

[illegible].] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est* [illegible] *oratione alterius pudicitiam attentare;* [illegible]tatur *qui tacitus frequenter sequitur:* [illegible] *enim assectatio præbet nonnullam infamiam.*

80. *Niveos viridesque lapillos.*] Uniones, [illegible] smaragdos.

81. *Sit licèt hoc, Cerinthe, tuum.*] Is [illegible] amator pariter et deliciæ matronarum [illegible] muliebri splendentium: singulari formæ [illegible] præstabat: Sulpitiæ Servii filiæ in [illegible] carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, [illegible] quæstu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur sæpe reges ob potentiam et auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos Inspiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certè *opertos* habent. Sensus est; opertos mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re equestri docet, in equo primam esse pedum

rem inducat hian- [dua cervix.
od caput, ar-
na Lyncei
a cæcior, illa
crus! ô brachia! [est.
latere, ac pede longo
nil cernere possis,
emissâ veste tegentis.
vallo circumdata, (nam te
multæ tibi tum officient
ciniflones, parasitæ, [res;
emissa, et circumdata palla,
invideant purè apparere tibi
obstat. Coïs tibi pœnè videre est

si tenerâ ungulâ subnixa fuerit, *in errorem* impellat emptorem avidum; eò quòd *sint* decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè *quidem* hoc *faciunt*. *Tu ergo pariter* ne oculis acutissimis intueare *partes* corporis formosas: Hypsæâ *verò* cæcior, ea quæ deformia sunt aspicias. O crus *venustum!* ô brachia *concinna! at* *** grandiori est naso, brevi latere, et pede longiori. *Præterea* nihil matronæ præter vultum videre queas, cæteras *partes* abscondentis prolixâ stolâ; nisi *fortè* Catia est. Quòd si cupias *cernere* denegata, *quasi* munimentis cincta; (quippe hoc te insanire facit) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, et

jecta, multa impedientia *ne* res à te manifestè videatur. Altera nihil impedit.
him vestes licet tibi cernere ferè

ANNOTATIONES.

eationem: quoniam ut parùm prodest
m elegantia, si fundamentis superstructæ
t vitiosis: ita equus est inutilis, qui pedibus
ud firmis fuerit. Cavendum igitur maximè
sit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam
tiqui codices habent *apertos*, quod placet
nullis, ob clariorem certè sensum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium
arundam valdè concinnarum; præque emen-
cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virg. Georg. 3. 79.

.....*Illi ardua cervix,*
guinumque caput, brevis alvus, obesaque terga.

on. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut
tendat *clunes* fœminino genere poni, quas
antus masculinas facit: *clunes infractos gero.*

90. *Lynceï oculis.*] Quales habuit Lynceus
harei filius, quem fabulati sunt ad terræ
atrum pervidisse, eò quòd primus è fodinis
talla eruisset.

91. *Hypsæâ cæcior.*] Hæc ex illustri Plau-
rum stirpe vitiosos, ut aiunt, oculos habebat.
ritasse notatur ab Horatio, quòd invenustum
empiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quasi diceret
eta: dum admiraris crus et brachia tuæ
asiæ, non advertis alia omnino deformia.

93. *Deppygis.*] Quasi sine pygâ, πυγῃ,
es, Epod. 8. *aridas nates*, additque *femur*
natibus exile suris Additum: quod hîc sig-
icat per *breve latus.*

Nasuta.] Catull. 41. v. 1.

Salve nec minimo puella naso,
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovid. Amor. 3. 3. 7.

es erat exiguus: pedis est optissima forma.

96. *Catia.*] Hæc domûs nobilis quidem,
l parùm casta et pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palàm exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas et multiplici tunicâ vallatas.

98. *Lectica.*] Clausa sanè et operta. Torrentius hîc acri ut solet judicio contra cæteros interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones.] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines; item cinerarii: necnon ornatrices. Gall. *Coëffeuses.* Angl. TIRE-WOMEN.

Parasitæ.] Garrulæ quædam et assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus et sinuosus amictus tunicæ et stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Gall. *Manteau de cérémonie;* simile propè vestimentum hodiè vocant, *un surtout.* Angl. A MORNING GOWN.

101. *Coïs.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insulâ Co, sive Coo, sitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango*; quæ tam ferax et dives, ut proverbium esset; *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus*, Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat *multitia*: Galli *de la Gaze.* Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibull. lib. 2. Eleg. 3. v. 57.

Illa gerat vestes tenues, quas fœmina Coa
Texuit, auratas disposuitque vias.

quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede; latus oculis dimetiri queas. An *verò* mavis decipi, et mercedem tibi priùs extorqueri, quàm merx exhibeatur? *At enim cantabis mihi aliquod:* ut venator leporem in celsâ nive prosequitur: appositum *verò* sine labore nec attingere dignatur. Capit *autem;* et *jucundè tum* apponit. Huic similis est meus amor, *inquis;* contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat. An *igitur* ejusmodi cantilenâ speras corde tuo abigi posse anxietates, solicitudines, mœroresque molestissimos? Annon satius est investigare quem finem natura ponit cupiditatibus, quid sibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare à solido? An quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? An fame urgente spernis omnia præter pavonem et rhombum?

* * * * * *
* * * * * *
* * * * * *
* * * * * *

Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede tarpi;
Metiri possis oculis latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier antè
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ
In nive sectetur, positum sic tangere nolit:
Captat, et apponit: meus est amor huic similis; nam
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.
Hiscene versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curasque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuit natura modum quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo?
Num, tibi cùm fauces urit sitis, aurea queris
Pocula? Num esuriens fastidis omnia præter
Pavonem rhombumque? Tument tibi cùm inguina, num, si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in
Continuò fiat, malis tentigine rumpi? [quem

ANNOTATIONES.

Propert. lib. 2. Eleg. 1. v. 5.

Sive togis illam fulgentem incedere Coïs.

Varro *togas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin*, pro *Coïs*. Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut altâ, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantiunculæ quædam, quas Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari et capere gaudet, quem appositum sibi sine ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando et cum difficultate libens apponit sibi et amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno; at matronas depereo, quibus frui arduum est.

107. *Captat, et apponit.*] Ingens hîc pugna, ingens dissensio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt *cantat*. Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt, et Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem; parvum, magnum: et sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: et vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur:* ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est et sensit.

109. *Hiscene versiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos, respondet: Siccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, et mœrores, aliaque mala quæ matronarum amorem comitantur? An non satius tibi foret modum sequi à naturâ præscriptum? &c.

113. *Inane abscindere soldo.*] *Inane*, quæ sibi denegato natura facilè careat; *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibique negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?*] Senec. Epist. 120. *Natura hoc unum jubet, sitim extinguere. Utrùm sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu, ministretur.*

116. *Pavonem.*] *Pavonem cibi gratiâ Roma primus occidit orator Hortensius, augurali cœnâ sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exque eo quæstu reditus sestertiûm sexagies M. habuit.* Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Ælian. Vide Macrob. Saturnal. 3. 9. ubi scribit: *M. Varro de pavonibus in villâ nutriendis loquens sic ait: Primus hos Q. Hortensius augurali cœnâ dicitur posuisse.* Hinc factum *ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi feruli quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquisiti saporis piscem. Gal. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

Non ego: namque parabilem amo Venerem facilemque:
illam, Pòst paulò; Sed pluris; Si exierit [vir; 120
Gallis hanc, Philodemus ait: sibi, quæ neque magno [venire:
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est jussa
Candida rectaque sit, munda hactenus, ut neque longa
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum, 125
Ilia, et Egeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto 129
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mî.
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

Non ego *certè*. Quippe amo Venerem promptam et expeditam. *Quæ verò dicit:* Paulò pòst; at majori pretio; si vir discesserit: illam Philodemus ait Gallis *relinquendam:* sibi *autem peti eam*, quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cùm advocatur: candida sit, et recta, adeò concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior, quàm natura concessit. * * * * * hæc *mihi* Ilia et Egeria est; illi tribuo quascunque blanditias. Nec metuo * * * * ne vir redeat rure: fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussæ undique percrepent: fœmina pallens descendat è cubili; *ancilla* conscia exclamet se infortunatam; hæc timeat cruribus; deprehensa doti; ego *denique* mihi. Fugiendum est veste non cinctâ, et pedibus nudis; ne luant nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi; vincam etiam Fabio judice.

ANNOTATIONES.

121. *Gallis.*] Cybeles sacerdotibus, evitatis, castratis, adeóque moram sponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt ulgò Pœtam Epicureum patriâ Gadarænm, ui Græcè scripsit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cothurnis*, t ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

124. *Magis alba.*] Pictis et dealbatis cretâ el cerussâ genis, *cerussatis buccis*, ut loquitur Cicero in Pison. Propert. lib. 3. Eleg. 24. v. 8.

Cùm tibi quæsitus candor in ore foret.

Martial. lib. 1. Epig. 25.

Et cerussatâ candidiora cute.

126. *Ilia, et Egeria est.*] Tanti facio, tanti Iliam Romuli matrem et Egeriam lympham, cum quâ Numæ consuetudo.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *væpallida*, t apud Pers. *vægrandis*, augente significationem particulâ: valdè *pallens* et pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel impliciter *conscia*, herilis flagitii particeps anilla: proindeque metuens ne iratus herus trorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste erberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprensa in adulterio metuat suæ doti: id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, et marito adjudicabat: interficere verò deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium, lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiâsset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, ut ejus doti insidias strueret.

Egomet mî.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur: aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis antè citátus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134. *Fabio vel judice vincam.*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsò notat Horatius: *vincam*, inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum esse deprehendi.*

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoici asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare semper renuant; minimè rogati nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus, qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris, et suam, nihil obtinebat. Quòd si placeret, ab ovo usque ad poma repetebat, Io Bacche, nunc supremâ voce, nunc infimâ quæ resonat *in* fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs *lentus incedebat*, tanquam

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,
Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Io Bacche: modò summâ [imâ.
Voce, modò hâc, resonat quæ chordis quatuor,
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem, persæpe velut qui

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hoc, ut et in præcedenti, callidus ubique Horatius et summè vafer, ab jocoso exordio quo animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. *Hic scopus est*, Virgilium *animæ dimidium suæ tueri adversùs obtrectatores quosdam, qui ingentis alioqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.*

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius:* at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ et Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, et gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma et bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pætum, quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc et Apuleius ova gustulum cœnæ vocat. Vide Just. Lips. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Citaret, Io Bacche.*] Iteraret carmen ab ipsomet fortasse compositum sic incipiens: *Io Bacche:* vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrein, la reprise*, Ang. THE BURDEN. Apage qui legunt *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, ne moveat brevis syllaba in voce *Bacche;* id enim et concinnum et elegans, cùm ipsa formula citatur.

Summâ voce.] Acutissimâ. Gall. *le dessus*, Ang. THE TREBLE.

8. *Imâ.*] Gravissimâ. Gall. *la basse.*

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter et fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. *Nil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. Bell. Catil. c. 15. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem, ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus movetur, vultus mutantur, ora torquentur; ex quibus omnia significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbium est Ἡραῖον βαδίζειν, *Junonium ire Junonis ad instar procedere:* inde natum, quòd Junonii incessûs gravitas et majestas celebretur, Virg. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert, Georg. 3. v. 532. nimirum ob tarditatem. Hinc et virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi et lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ. Cic. in Verrem 4. n. 5. *Erant æneæ præterea duæ*

Junonis sacra ferret. Habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem servos: modò Reges, atque Tetrarchas
Omnia magna loquens; modò, Sit mihi mensa tripes, et
Concha salis puri, et toga, quæ defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco, paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Mane, diem totum stertebat: nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu?
Nullane habes vitia? Imò alia, et fortasse minora.
Mænius absentem Novium cùm carperet, Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius inquit.
Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari.

Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpiùs decem. Nunc jactitans reges et præfectos, cuncta summa: mox *verò aiebat:* Adsit mihi *tantùm* mensa tripes, et concha puri salis, ac toga quantumvis crassa, quæ arcere frigus valeat. Huic *autem* parco, paucis contento, *si* donâsses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumenâ. Vigil traducebat noctes usque ad *lucem* matutinam: die *verò* integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit æquè sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu *autem* quid? nullane habes vitia? Imò *habeo* sed diversa, et forsitan leviora. Cùm *aliquando* Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu, non te ipsum nôsti? an velut incognitum nobis imponere contendis? *Tum* Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. *Atqui, retulit alter,* Iste amor insanus est et iniquus ac reprehensionem meretur.

ANNOTATIONES.

igna, non maxima, verùm eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum re-ponita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur. Ovid. Met. 2. 711.

Illâ fortè die castæ de more puellæ,
Vertice supposito, festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoras fuisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quartæ regni partis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Paulò antè grandia et summa quæque in ore habebat: jam verò ait, pauca et parva sufficiunt: modicam et vilem volo supellectilem: satis mihi est una *mensa tripes,* &c. ut vulgo. Nam magnatibus non unica, sed plurimæ eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. 11. 122.

.....latos sustinet orbes
Grandæ ebur, et magno sublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuisse mensas tripedes è cedro quingentas. Just. Lipsius antè cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, et è simplici ligno; divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14. *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ: vel merus sal pro omni obsonio. Vide lib. 2. Sat. 2. v. 17.

.....Cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet.

Porrò cur assidua veteribus et quasi sacra mentio salini et salis, intelliges, lector, ex Plutarcho, Sympos. lib. 5. cap. 10. ubi et citatur Homerus *salem divinum* nuncupans.

Toga crassa.] Juvenal. Sat. 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ textricis alumnam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hîc ut alibi semper intellige, *millia sestertiûm:* interdum et *decies* solummodo auctores scribunt, supple, *centena millia sestertiûm,* ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. 10.

—— Decies centena dabuntur.

Quæ summa ex Budæi supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 25000 *écus.*

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

21. *Mænius absentem Novium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat residuam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è quâ gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hîc vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur pòst in Sat. 6.

Absentem cùm carperet.] Mænius sic describitur dicax et vorax, lib. 1. Epist. 15.

Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus:
Pernicies et tempestas, barathrumque macelli,
Quicquid quæsierat ventri donabat avaro.
.....
.....Mænius idem,
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum et cinerem.

Enimvero quandoquidem perspicis tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verùm tibi vicissim accidit ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. *Sic quidam aiunt:* Ad iram *ille* paululùm est pronior: parùm idoneus acutis naribus istorum hominum: illudi potest quòd toga delabitur *ei* inconcinnè tonso; atque laxior calceus pedi non bene adhæret. Sed probus est vir, *inquam ego, adeò* ut nemo sit probior: sed tibi amicus: sed mens magna tegitur eo corpore non ita *bellè* composito. Uno verbo temet examina: utrùm vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in agris incultis. Huc potiùs deveniamus, quòd amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin et

Cùm tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contrà
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulò; minùs aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri possit, eò quòd
Rusticiùs tonso toga defluit, et malè laxus
In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam; at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique teipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc

ANNOTATIONES.

25. *Pervideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis vix videas tua mala, quasi *lippus*, habensque oculos mordaci pituitâ suffusos, quâ visûs acies obtunditur et obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsus visu pollet. Plin. l. 10. c. 3. Vide quæ annotavi l. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potiùs dracone, qui à δέρκειν vel δράκειν, *videre*, nomen accepit; quasi ὀξὺ βλέπων, *acutè perspiciens*. Hinc thesauris incubantes dracones, causâ custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De *Epidaurio serpente*. Tit. Liv. l. 11. Epitom. Valer. Maxim. l. 1. c. 8. et alii. Nempe cùm peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cúmque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens, seu Æsculapius anguis specie, conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insulâ Tiberis cùm triduo visus esset, postea non comparuit. Illîc autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est pauló.*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minùs aptus acutis Naribus horum hominum.] Parùm aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis* sunt *naribus*. Pers. Sat. 1. v. 40.

.....*Rides (ait) et nimis uncis*
Naribus indulges.

31. *Rusticiùs tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset, quòd corporis nitorem habitûsque concinnitatem haud curaret. In hâc porrò cultûs negligentiâ tria hic notantur: quòd, rusticorum more, barba malè tonsa, et capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non satis composita: quòd calcei pedibus haud bene apti et accommodati. Ovid. Art. Am. 1. 516.

Nec vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

32. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas quarum splendor leviores nævos debeat obtegere et compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles et noxiæ herbæ crescunt in agro inculto, sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quòd amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Idyll. 6. 10.

Ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.

Amori sæpe non pulchra pulchra videntur: Idem Idyll. 10. *ô Bombyce venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam: ego verò solus dico te flavam esse, sicut mel.*

39. *Aut etiam ipsa hæc Delectant.*] Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus. Illi tamen hoc in-*

Delectant; veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitiâ sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. Strabonem
Appellat pætum pater; et pullum, malè parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus: hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò est; concinnus amicis
Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plùs æquo liber; simplex fortisque habeatur.
Caldior est; acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis

jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ. Optarem *ut* sic deciperemur erga amicos: et virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verùm debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii *nævos haud fastidit.* Strabonem pater vocat pætum: et pullum dicit, qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus: hunc *qui* distortus *est* cruribus appellat varum: illum *verò* malè nixum pravis talis, balbutiendo scaurum nuncupat. *Sic igitur si* quis amicorum parciùs victitat, appelletur frugalis. Qui nimis importunus atque jactabundus fuerit, *dicamus;* cupit lepidus videri familiaribus: sed est asperior et paulò liberior: *is* æstimetur sincerus et animosus: ferventior est, inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitror, et amicos sociat et consociatos retinet. At nos ipsas virtutes malè interpretamur, et vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis

ANNOTATIONES.

men videbatur. Q. Catulus dilexit municipem suum Roscium...huic Deo pulchrior. At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, hoc ipsum salsum illi et venustum videbatur? Huc etiam pertinet quod scribit Lucret. l. 4. v. 1273.

Nec divinitùs interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
.....
Quod superest, consuetudo concinnat amorem.

Et v. 1147.

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci;
.....
.....*Pravas turpesque videmus*
Esse in deliciis.

40. *Balbinum polypus Agnæ.*] Agnæ amicæ polypus licèt fœtens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. 12.

41. *In amicitiâ sic erraremus.*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus; quæ eadem contrà valent.*

44. *Strabonem Appellat pætum.*] *Strabo* cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche*, Ang. QUINTING.

Pætus.] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc et illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliquâ gratiâ et decore, aiunt.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *Exoptatissimus erat princeps,....quod infantem plerique cognoverant;.....super fausta nomina, Sidus, et Pullum, et Puppum, et Alumnum appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, pusio, pumilio: quasi *abortivus*, cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47. *Sisyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, staturâ quidem fuit tantùm bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quòd perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo lib. 2. Od. 14. et Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrsum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes, vel inversos ac tortuosos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, *l* pro *r* pronuncians: quod familiare est balbis. Porrò nobiles Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Pætos, nemo nescit.

49. *Ineptus.*] Cic. de Orat. 2. n. 17. *Qui aut tempus quid postulet non videt; aut qui plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, se attemperans moribus et ingenio eorum quibuscum versatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaisant, de bonne compagnie*, Ang. GOOD-HUMOURED.

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipsa bona detorquemus in malum.

56. *Sincerum cupimus vas incrustare.*] Si-

nobiscum vivit: homo *est* abjectus valdè, inquimus. Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, et nemini improbo expositum latus probet, quandoquidem conversetur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia et criminationes: *hunc* non prudentem et cautum, *sed* versipellem et malitiosum dicimus. Si quis apertior (qualem non rarò tibi me sponte exhibui, *ô* Mæcenas) ut lectioni vacantem vel cogitabundum casu interpellet quâcunque allocutione importunus; dicimus, sensu communi omnino est *ille* destitutus. Eheu quàm injustam conditionem nobis statuimus imprudenter! nullus enim sine vitiis nascitur: *atque* is qui levioribus premitur perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes cum vitiis comparans: in illas majores (si quidem majores habeo virtutes *quàm vitia*) propendeat, si diligi cupiat: *ac* pari conditione in eâdem librâ ponderabitur. Quisquis vult amicum non lædere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est, ut qui postulat indulgentiam *suis* delictis, *is* parem referat. Denique quoniam omnino resecari vitium iracundiæ, aliaque stultis inhærentia minimè possunt; quare non ratio adhibet examen et judicium suum, atque pœnis cohibet peccata, secundùm rei cujusque meritum?

Nobiscum vivit; multùm est demissus homo.
Illi [omnes
Tardo cognomen pinguis damus. Hic fugit
Insidias, nullique malo latus obdit apertum,
Cùm genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro bene
sano 61
Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.
Simplicior quis et est (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas) ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis sermone molestus; 65
Communi sensu planè caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut
æquum est,
Cum mea compenset vitiis bona; pluribus hisce,
(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet; 71
amari
Si volet: hâc lege, in trutinâ ponetur eâdem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat; ignoscat verrucis illius. Æquum est,
Peccatis veniam poscentem reddere rursus. 75
Denique quatenus excidi penitùs vitium iræ,
Cætera item nequeunt stultis hærentia; cur
non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur; ac res
Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet!

ANNOTATIONES.

miles sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeóque inquinaret alioqui bonum et sincerum per sese, malè incrustando. Lucil.

.....regionibus illis
Incrustatu' calix rutâ caulive bibetur.

57. *Illi tardo cognomen pinguis damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cùm prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Acad. 4. n. 97. *Vide quàm sit cautus is, quem isti tardum vocant.*

63. *Simplicior.*] Non dissimulator, aut assentator, qui *tempora fandi mollia*, et commoda non observans, amicum interpellet seria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita semetipsum accusat Horatius, callidè removet à se astutiæ et calliditatis opinionem et famam, quâ eum nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

68. *Vitiis nemo sine nascitur.*] Demosthen. De Coronâ. Μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεῶν, nihil *peccare Deorum est.* Propert. 2. 22. 17.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. 14. v. 14. *Mitem animum et mores modicis erroribus æquos Præcipit.*

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus. Tuber, Gall. *une bosse*, Ang. A HUMP. Potest etiam referri huc quod Plinius lib. 68. cap. 2. callum terræ vocat *tubera*, Gall. *des truffes.*

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca*, caruncula callosa. Gall. *un poireau*, Ang. A WART. A. Gell. lib. 3. cap. 7. *Ire jubeo ad verrucam illam: sic enim M. Cato locum editum appellat;* nempe ob similitudinem.

78. *Ponderibus modulisque suis.*] Ita exprimitur egregiè animi pars seu facultas æstimatrix rerum, quâ de singulis judicat, et expensis hinc et inde momentis, quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit. Græcis κριτήριον, *hoc veritas dignoscitur*, inquit Laert. in Zen.

Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit jus,
In cruce suffigat; Labeone insanior inter
Sanos dicatur? Quanto hoc furiosius, atque
Majus peccatum est? paulum deliquit amicus;
Quod nisi concedas, habeare insuavis, acerbus:
Odisti, et fugis, ut Drusonem debitor æris:
Qui nisi, cùm tristes misero venêre Calendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
Commінxit lectum potus, mensâve catillum
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut positum antè meâ quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumve negârit?

Si aliquis cruce plectat eum famulum, qui jussus auferre catinum, delibârit semesos pisces, et jusculum *adhuc* tepens; *ille* dementior Labeone putabitur à sapientibus? *At* quanto gravius illo et tetrius est delictum *istud?* amicus peccavit aliquantulum: quod si non ignoscas, censeberis amarior et ferocior: aversaris et fugis non secùs ac Drusonem pecuniæ debitor: qui, quoties tristes Calendæ infelici advenerunt, nisi fœnus aut pecuniam *creditam* undecunque expedit; veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum *discubitorium* urinâ inquinaverit ebrius, vel mensâ detruserit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quòd esuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ constitutum, *an* amicus idcirco minùs dulcis mihi fuerit? *Ergo* quid agam si furatus sit *quidpiam*, vel si credita fidei *suæ* revelârit, aut promissis non steterit?

ANNOTATIONES.

80. *Si quis eum servum, &c.*] Quamvis in servos jus vitæ ac necis habent domini; ne amen in eos sæviant quasi tyranni, monet leganter Macr. Saturn. l. 1. 11. *Non quanum decet, sed quantum libet exercere volumus n servos....virgâ murmur omne compescitur .....tussis, sternutamentum, singultus magno ole luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere.* Gall. *lècher*, Ang. TO LICK, vel ἀπὸ τοῦ λιγυρόν, quod suave significat. A Liguribus populis, non nisi ineptus quispiam et indoctus rediderit posse deduci. *Ligurrierit jus*, Gall. *qui aura trempé ses doigts dans la sauce*, Ang. WHO SHALL HAVE DIPPED HIS FINGERS IN THE GRAVY.

82. *In cruce suffigat.*] Crux differebat à furcâ sive patibulo. Hæc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, manus autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequam gessans furcam seu patibulum, virgis cædebatur, i conservis, aut etiam à carnifice: postea verò n crucem interdum agebatur, clavis in eâ onfixus. Isidor. Orig. l. 5. c. 27. *Patibuli ainor pœna quàm crucis. Nam patibulum tatim oppressos exanimat strangulando: crux autem suffixos diu torquet et cruciat.* De his nulta eruditè Salmas. Ep. ad Th. Barthol. tem Lips. de cruce.

Labeone insanior.] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulanti linguâ et pervicâ, ut in Augustum multa effutiret, ejusque erperam leges reprehenderet. Sueton. Oct. cap. 54. Dio lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *Agitabat hominem libertas quædam nimia atque vecors, usque eò ut, D. Augusto jam principe et Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.*

Inter Sanos dicatur.] Vult enim sana mens, ut nec frustrà loquare, quod inutile fore cognoscitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

86. *Drusonem.*] Fœnerator ille improbissimus perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat à debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87. *Tristes Calendæ.*] Quòd eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel summam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus et jugulari paratus. Epist. ad Pisones, v. 474.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus,
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretiosum, fabricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. 8. Evander Atheniensis plastes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

Qui contendunt paria esse delicta, hærent quando venitur ad *inquisitionem* veritatis: sensus *communis* et mores reclamant, ipsaque utilitas, *quæ* ferè *est* parens justi et æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande et cubili certabant unguibus et pugnis, tum fustibus, ac deinceps armis, quæ demum indigentia finxerat; donec invenerunt vocabula et appellationes, quibus significarent sermonem et cogitationes *suas*. Postea inceperunt bello abstinere, urbes moliri, leges condere, ne ullus esset fur, latro, mœchus.

Queis paria esse ferè placuit peccata, laborat,
Cùm ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, justi propè mater et æqui.
Cùm prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòst fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere: dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, et ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

ANNOTATIONES.

96. *Queis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoïcorum placita. Cic. de Fin. 4. Zeno Stoïcæ disciplinæ antistes sic statuit: *æquè miseros esse omnes qui non sunt sapientes*: contrà, *sapientes omnes summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Sensus moresque repugnant.*] Cic. modò cit. *Hæc magnificè primò dici videntur; considerata minùs probantur. Sensus enim cujusque, et natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.*

98. *Utilitas justi mater.*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ esse justum. Vide Cic. de Leg. 1. n. 19. *Lex est ratio summa, insita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria.... à lege ducendum est juris exordium. Ea est enim naturæ vis; ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cùm prorepserunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductosque vi solis, existimabant Phœnices et Ægyptii.

100. *Mutum et turpe pecus.*] Rudes ac stupidos instar pecudum. Cic. de Invent. I. n. 2. *Fuit quoddam tempus, cùm in agris passim homines bestiarum modo vagabantur; et sibi victu ferino vitam propagabant.* Tusc. 5. n. 5. *O vitæ Philosophia dux,....tu urbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vitæ convocâsti: tu eos inter se primò domiciliis, deinde conjugiis, cum literarum et vocum communione junxisti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5. v. 937.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.
Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. et Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus et pugnis.*] Lucret. 5. 1282.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt
Et lapides, et item silvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ pòst fabricaverat usus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat sacer contextus. Genes. 4. v. 22. *Tubal-cain fuit malleator et faber in cuncta opera æris et ferri.* Lucret. lib. 5. v. 1285.

Posterius ferri vis est ærisque reperta:
Et prior æris erat quàm ferri cognitus usus:
Quò facilis magis est natura, et copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. lib. 5. v. 1040.

Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic potuit cuncta notare
Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ:
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?

Et paulò pòst, v. 1055.

Postremò, quid in hâc mirabile tantoperè est re,
Si genus humanum, cui vox, et lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notarit,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique secla ferarum
Dissimiles soleant voces variasque ciere,
Cùm metus aut dolor est, et cùm jam gaudia gliscunt?

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven. Sat. 15. v. 151. &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quòd ejus causâ tutiorisque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Festus autem, ex Cicerone, dici ait, quòd opem præbeant, quódque suas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, seu quòd latenter insidias struat, seu quòd à latere adoriatur prætereuntes; Isidor. Fest. Prisc. Alii quòd ferrum ad latus habeat, perinde ac satellites regis aut principis latus stipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quasi *laterones*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet, idemque
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm sacra legerit. Adsit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas;
Ne scuticâ dignum horribili sectere flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
Verbera, non vereor; cum dicas esse pares res
Furta latrociniis, et magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex:
Cur optas quod habes? Non nôsti quid pater, inquit,

Etenim ante Helenam mulieres fuerunt causa bellorum funesta: at illi interciderunt obscurâ morte, quos ruentes in libidinem obviam, belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum confitearis oportet, si mundi tempora et annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum à malo *et res* evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quòd tam graviter delinquat *is* qui novellas brassicas disruperit in alterius hortulo, quàm *ille* qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas *eum qui* lorum *duntaxat* meritus est. Etenim haud metuo ne ferulâ *tantùm* plectas graviori dignum castigatione, si quidem asseveras æqualia esse latrociniis furta; et prædicas eâdem te falce amputaturum magna et parva *crimina*, si regnum tibi deferant homines. *At enim* si sapiens *quisque* est opulentus, et peritus sutor, et solus pulcher, imò etiam rex; quare petis *id* quod possides? *Ohe*, respondit *ille*: Nequaquam intelligis quid

ANNOTATIONES.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sæpius autem fœminas bellis occasionem dedisse, liquet, ex Herodot. l. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex sacris paginis. Genes. cap. 34. Judic. cap. 19. et 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui scriberet historias priorum temporum.

111. *Jura inventa metu injusti.*] Conditas leges ad coërcendas injurias et injustas actiones, pro publicâ utilitate et societate contabiliendâ.

112. *Fastos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas et complicatas membranas; in quibus scripta ratio temporum historiaque continetur.

113. *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid sibi sit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum et adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. 5. *Peccatum non imputabatur, cùm lex non esset*, et cap. 7. *Peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrarit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Murænâ, n. 91. *Omne delictum scelus esse nefarium: nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem suffocaverit.* Istam verò disciplinam austeriorem hauserunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam statuentis mortem: unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scuticâ.*] Σκύτος, *corium*; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirum è virgis fascibusque magistratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem et ignominiam et pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clàm, et surripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi nocentiores sint, nemo non sentit: quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce simili.*] Æquali severitate pœnam eandem statuendo, gravem scilicet tam parvis quàm majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut antè dictum est.

124. *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, *solum sapientem esse regem et omnia.*

126. *Non nôsti quid, &c.*] Stoicus respon-

loquatur magister Chrysippus: Sapiens nunquam sibi fecit crepidas aut soleas; sapiens tamen sutor est. Quâ *ratione?* Quemadmodum licèt taceat Hermogenes, nihilominus est bonus cantor ac musicus: sicut *etiam* Alfenus *ille* solers, relicto quolibet artis *suæ* instrumento, et clausâ tabernâ, erat sutor: ita sapiens artifex est cujusvis operis perfectissimus, ita rex solus. *Attamen* barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turbâ circumsistente, et infelix vociferando frangeris, *ô* magnorum regum maxime. Ne prolixior sim; quamdiu te lavatum

Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens.
Quo? [atque
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni 130
Abjecto instrumento artis, clausâque taberna,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex, sic rex solus. Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri; quos tu nisi fuste coërces,
Urgeris turbâ circum te stante, miserque 135
Rumperis, et latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lava- [tum

ANNOTATIONES.

det, mentem et disciplinam nostram parùm capis.

Pater.] Sectæ nostræ princeps.

127. *Chrysippus.*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. l. 7. *Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.* Cic. Academ. 4. n. 75. *Fulcire putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò antè, *De eo queri solent Stoïci: dum studiosa omnia conquisierit contra sensus et perspicuitatem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem fuisse; itaque ab eo armatum esse Carneadem.* De Nat. Deor. 1. *Stoïcorum somniorum vaferrimus interpres.* Et postea: *Zeno Chrysippum nunquam nisi Chesippum vocat.* Quintil. lib. 1. cap. 1. et alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoïcorum.

Crepidas, soleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, basis,* Gell. l. 13. c. 21. ait, *soleas* à Romanis, à Græcis autem κρηπῖδας, crepidas, seu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera propè nuda, et teretibus habenis juncta sunt. Porrò primam corripi syllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem testatur illud calceamenti genus proprium philosophis extitisse. Declarat et Persius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.

129. *Hermogenes.*] Cantor et musicus iste etiam dum tacet peritus est tamen canendi et modulandi; sive canoram habet vocem atque musicorum solertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc salsè mordet et vellicat, quasi aliud ageris. Alfenus olim Cremonæ sutrinam exercuerat: sed quòd valebat ingenio, vilem artem pertæsus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus,* ut habet Gellius l. 6. c. 5. juris scientiâ clarus evasit, summo etiam Consulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex solus.*] Non tantùm sapiens eligi rex potest, sed est solus eo nomine dignus. Cic. 3. n. 75. de Finib. *Rectiùs enim sapiens appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectiùs magister populi (is enim est Dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis, magister fuit: rectiùs dives quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphratem nullâ belli causâ transire voluisset. Rectè qui omnia dicentur, qui scit uti solus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta sunt pulchriora quàm corporis: rectè solus liber nec dominationi cujusdam parens, neque obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animus tamen vinculis injici nullis possint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: Quanquam te jactas regem, ô Stoïc. tibi tamen impunè illudunt pueri; sicut sciens fatuos sectari, et insultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuisse Philosophos dixi, ad Pers. Sat. 4. v. 4.

.....Barbatum hæc crede magistrum
Dicere.

Barbam autem vellere, dici, pro illudere, pariter ostendi, ad Pers. Sat. 1. v. 133. ubi,

Si Cynico barbam petulans Nomaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter?

134. *Fuste.*] Hoc velut sceptrum, Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antisthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. & Auson. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus,
arcta supellex
Ista fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuste et clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi insultantium molestissimé.

137. *Quadrante.*] Quartâ assis parte, quam plebeii mercedem exiguam solvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi

lex ibis: neque te quisquam stipator, inep-
tum
'ræter Crispinum, sectabitur; et mihi dulces
gnoscent, si quid peccavero stultus, amici:
nque vicem illorum patiar delicta libenter,
'rivatusque magis vivam te rege beatus.

ibis, *6* rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, si quod stultus *ego* admisero delictum; et vicissim illorum peccata facilè tolerabo, et vivam privatus te rege felicior.

ANNOTATIONES.

ıbebant, ut notavi ad Pers. Sat. 5. v. 6.

Lavatum.] Is erat priscis mos lavandi frequenter, præsertim ante cœnam. Plin. l. 3. pist. 1. *Ubi hora balnei nunciata est, quæ est ieme nona, æstate octava.....Lotus accubui, et paulisper cibum differt: Interim audit gentem remissius aliquid et dulcius..... ponitur cœna, &c.*

138. *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: quamdiu inops, abjectus, et despicatissimus cuilibet eris, licèt regem te existimes; quamdiu benigni amici mihi condonabunt quid stultus offendero; non tantùm ego cissim illorum offensiones facilè tolerabo; sed etiam, quamvis privatus, vivam felicior quàm tu qui regem te esse opinaris.

139. *Crispinum.*] Is est Stoïcus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent, si quid, &c.] Vide Plin. lib. 8. Epist. 22. ubi sic scribit; *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas deceat. Atque ego optimum et emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat..... Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus Thrasea crebrò dicere solebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Defutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus justè notantur. Ait verò se in vitiosos stylum distringere, ut et ipsis et sibimet horrorem incutiat vitiorum.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque, poëtæ,
Atque alii, quorum comœdia prisca virorum

Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, aliique veteris comœdiæ auctores,

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hâc Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos qui ipsum et nimis mordacem, et Lucilio inferiorem iebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti oëtæ eâdem ætate vixerunt, annis ante hristum circiter quadringentis. Cratinus primus: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes, quem lato medium inter illos dicit, nempe Cratino on minùs vehementem, minùs tamen acerum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. orum meminit Vell. Paterc. lib. 1. *Quis ius abundè mirari potest, quòd eminentissima jusque professionis ingenia, in idem arctati mporis spatium congregantur.... Una, nec ullorum annorum intervallo divisa ætas, per vini spiritûs viros Æschylum, Sophoclem, uripidem, illustravit tragœdias: una priscam em et veterem sub Cratino, Aristophane, et upolide comœdiam: ac novam comicam Menandrus æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux. acrob. Plutarch. Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem imus satyricam fabulam produxit in Dionyis: bibacissimus fuit; ad annum centesimum tam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur Capræ, Desertor, &c. Periit in navali prælio, quod Athenienses adversùs Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò luxerunt sui populares, ut edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas, Macrob. lib. 7. Saturnal. c. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratias ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitabitur nihilominus an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, *&c.* Fabulas edidit quatuor et quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim: à Suidâ recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Johanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assiduè fuisse. Quidni? cùm et Plautum versârit sæpe S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subsecivis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2. *Comœdia prisca.*] De hâc plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. lib. 10. cap. 1.

si quispiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunque infamis; *hunc* carpebant multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur et sequitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit *in hoc* vitiosus. *Und* horâ sæpe versus ducentos, stans in uno pede (quasi *aliquid* magnum) dictabat: cùm flueret cœnosus, habebat quod velles delere: verbosus, et segnis exantlare laborem scribendi, rectè *inquam* scribendi; etenim multa *scribere* nihili æstimo. Ecce *verò* Crispinus me lacessit minimo *digito*. *Heus tu*, inquit, sume, si lubet, sume tabellas jam, assignetur nobis locus, hora, observatores: videamus uter plura scribere valeat.

Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multâ cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisque; facetus,
Emunctæ naris, durus componere versus. [tos,
Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sæpe ducen-
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem:
Scribendi recté: nam ut multum, nil moror.
Ecce
Crispinus minimo me provocat. Accipe, si vis,
Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora,
Custodes: videamus, uter plus scribere possit.

ANNOTATIONES.

Antiqua illa comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum facundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam et grandis et elegans et venusta: et nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, et Eupolis, Cratinusque præcipui.

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Pers. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid. *iratum Eupolidem*. Porrò Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in Nubibus: in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia: à quo nihilominus plausus et acclamationes consecutus est et laureas. Vide Epist. ad Pisones v. 282. ad ista verba,

....*In vitium libertas excidit, et vim*
Dignam lege regi.

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potiùs quem non vexavit? cui pepercit? Esto; populares homines, improbos, in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit; patiamur. Etsi hujusmodi cives à Censore melius est, quàm à pœtâ notari. Sed Periclem, cùm jam suæ civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi et belli præfuisset, violari versibus, et eos agi in Scenâ non plus decuit, quàm si Plautus noster voluisset, aut Nævius P. et Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit: ex Comœdiâ Satiram fecit: perinde mordax et maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus, homines à vitiis solerter deterreo.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id est, ex Aurunci Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor. nobiles quosque arripuit: insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valdè tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. l. 10. c. 1. Cic. ad Attic. l. 12. Epist. 6. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus, tacitâ sudant præcordia culpâ:
Inde iræ et lacrymæ.

Pers. Sat. 1. v. 114.

....*Secuit Lucilius urbem;*
Te, Lupe; Te, Muti; &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, sine magno conatu et labore.

11. *Cùm flueret lutulentus, &c.*] Quum versus profunderet impolitos et inelaboratos.

Quod tollere velles.] Quia ut ait ipse, Sat. 10. v. 51. *Ferebat plura tollenda* relinquendis, et sic hoc et sequentia accepit Quintilianus, l. 10. c. 1.

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Id est, non totas vires objicit, sed minimas, ut indicet suum adversarii contemptum.

Accipe, si vis, &c.] Verba sunt Crispini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic et Martialem Statius lacessivit.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas*. Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac stolidè lacessentis meliùs notat.

16. *Custodes.*] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

)i bene fecerunt, inopis me quódque pusilli
'inxerunt animi, rarò et perpauca loquentis.
it tu conclusas hircinis follibus auras
)sque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
)t mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro
)elatis capsis et imagine: cùm mea nemo
cripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem, [utpote plures
)uòd sunt, quos genus hoc minimè juvat,
ulpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ:
ut ob avaritiam, aut miserâ ambitione laborat.
lic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum; [ære:
lunc capit argenti splendor; stupet Albius
lic mutat merces surgente à sole, ad eum quo
'espertina tepet regio: quin per mala præceps
'ertur, utì pulvis collectus turbine: ne quid
ummâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
)mnes hi metuunt versus, odere poëtas.
'œnum habet in cornu, longè fuge; dummodo risum
xcutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:

Rectè egerunt Dii, quòd me finxerunt ingenii mediocris et parvi, rarò et pauca valdè loquentis. Tu verò quamtumlibet æmulare ventos hœdinis pellibus inclusos, semper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius, illatis sponte scriniis, et suâ effigie; dum nullus mea scripta legit; *et ego* metuo *illa* recitare populo, quoniam sunt quibus non placent ejusmodi *scriptiones:* nempe complures *extant* reprehensione digni. *Enimvero* quemlibet è medio populo assume; inquinatus est avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas, iste pueros, sectatur. Alium perstringit fulgor argenteorum *vasorum:* Albius amat ænea. Ille negotiatur ab oriente sole, ad eum quo terra occidentalis incalescit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento sublatus; timens ne de acervo *suo* aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas aversantur. Habet fœnum ad cornu, *inquiunt*, procul fuge: ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini:

ANNOTATIONES.

17. *Di bene fecerunt.*] Modesta Horatii sponsio.

19. *At tu conclusas, &c.*] Tumidos ac fu- les funde versus. Similitudo à follibus, quos into inflatos exagitant fabri ad inflammandum nem fornacis, molliendumque ferrum. Pers. at. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. irgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. i egregiè Cyclopum opus describit: eos- mque versus repetit leviter mutatos, Æn. v. 449.

.... Alii ventosis follibus auras
Accipiunt reddunique, &c.

21. *Beatus Fannius, ultro Delatis, &c.*] anium Quadratum insulsum poëtam bellè grillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut rum effigies et carmina deferrentur in Pala- am Augusti bibliothecam, auctoritate pub- à; at ille sua ipse scripta invehit, et ima- em sibi statuit, non merito gloriam conse- tus, sed ambitione venatus. Plin. lib. 34. p. 5. *Notatum ab auctoribus L. Actium ætam in Camœnarum æde statuam sibi po- isse.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. axim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cùm mea nemo Scripta legat.*] Paucis nirum se suaque Horatius ostentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hâc Persius, Sat. 1. v. 15. et seq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epist. 13. et nos ad cit. Pers. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitiosis, reprehensiones, ludibria, et ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Bene Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ et copiâ vasorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à sole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Pers. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
Rugosum piper.

30. *Per mala.*] Navigantium et peregrinantium quanta enimvero pericula, discrimina, ærumnæ?

31. *Ne quid Summâ deperdat.*] Ne opes jam congestæ uno vel quadrante diminuantur.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quòd alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obvius: aliàs damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo eâ de re gravia edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, et dominum ejus occident, &c.*

et quicquid semel scriptitârit, cupiet sciri à cunctis revertentibus à clibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu, quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas esse concesserim. Namque haud dixeris satis esse versum finire: et si quispiam, velut ego, scribat similia *quotidiano* sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis. *Verùm* cui fuerit ingenium, cui mens divinior, et facundia res grandes elocutura, *huic* tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt *utrùm* comœdia esset poëma, an non; quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest: tantúmque definitis numeris oratio pura distinguitur oratione *solutâ*. *Dices:* Atqui fervens pater excandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit amicam, uxorem verò ingenti cum dote respuit,

Et quodcumque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet à furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros et anus. Agedum, pauca accipe contrà.
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis, [versum
Excerpam numero. Neque enim concludere
Dixeris esse satis; neque, si quis scribat, uti nos
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poëma
Esset, quæsivere: quòd acer spiritus ac vis
Nec verbis nec rebus inest; nisi quòd pede certo
Differt sermoni sermo merus. At pater ardens
Sævit, quòd meretrice nepos insanit amicâ
Filius, uxorem grandi cum dote recuset,
Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante

atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit: quod grande probrum est.

ANNOTATIONES.

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ: à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores solent spargi et ventilari inter servos infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes solent per vias cantillare, si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

40. *Neque enim concludere versum, &c.*] Cic. de Orat. 3. scribit, *facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum et collocandorum, et concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri potest, quod idem Tull. ait: vix uno sæculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epist. ad Augustum:

Sermones per humum repentes.

43. *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis poëtæ longéque disparis loquacibus et futilibus, quos lepidè Aristophanes vocat ἐπιφυλλίδας, et στωμύλματα. Eleganter Petronius, c. 118. *Multos carmen decepit: nam, ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat se continuò in Heliconem venisse ..... cæterùm neque generosior spiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate, sumendæque voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus et arceo. Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus orationis expressæ, sed intecto vestibus colore niteant. Homerus testis, et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Sed vatem egregium, cui non sit publica vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. Perf. *At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic sæpe sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus et versus intelligi possit.* Id. ibid. n. 67. *Itaque video visum esse nonnullis Platonis ac Democriti locutionem, etsi absit à versu, tamen quòd incitatiùs feratur, et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quam comicorum poëtarum: apud quos nisi quòd versiculi sint, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis.*

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At inquies, persona comica interdum assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardenter sævit: Theuropides in Mostell. Plaut. apud Terent. Chremes, in Andr. et Phorm. Demea in Adelph. Vide Epist. ad Pis. v. 94.

Interdum tamen et vocem comœdia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore.

51. *Ambulet ante noctem cum facibus.*] Dixi ad Oden 10. lib. 3. de eo more juvenum et amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hìc, solitos interdum quoque vagari comessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam et interdiu: quod et hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en masque*, Ang. MASQUERADING. Porrò effervescit pater hoc magis adversùs lascivientem filium, quòd ante noctem

loctem cum facibus. Numquid Pomponius
udiret leviora, pater si viveret? Ergo [istis
lon satis est puris versum perscribere verbis;
luem si dissolvas, quivis stomachetur eo-
dem
luo personatus pacto pater. His ego quæ
lim quæ scripsit Lucilius, eripias si [nunc,
empora certa, modosque, et quod prius ordine
verbum est,
osterius facias, præponens ultima primis:
lon, ut si solvas: *Postquam discordia tetra*
elli ferratos postes portasque refregit:
avenias etiam disjecti membra poëtæ.
lactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, poëma:
lunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
uspectum genus hòc scribendi. Sulcius acer
mbulat, et Caprius, rauci malè, cumque li-
bellis:
lagnus uterque timor latronibus. At bene si
quis
t puris vivat manibus, contemnat utrumque.
t sis tu similis Cœli Birrhique latronum;
lon ego sim Caprî, neque Sulcî. Cur me-
tuas me?
lulla taberna meos habeat neque pila libellos,

Respondeo: An *quæso* Pomponius his minora audiret, si pater *ejus* viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolvas, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His *versibus* quos ego jam *scribo*, et quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non *erit idem* ac si dissolvas *hæc:* Postquam tetra discordia refregit postes ferratos et portas belli. *In his enim* reperias adhuc partes discerpti poëtæ. Sed ista huc usque. Alio tempore *expendam utrùm comœdia* sit verum carmen, an non. Jam verò id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit, *pariter* et Caprius, miserè rauci, et cum libellis: atque latronibus valdè formidabiles. Sed quisquis probè et innocenter vivit, spernat utrumque. Sis tu licèt prædonum Cœli atque Birrhi similis, non ego *proinde* sim Caprii aut Sulcii. Quare ergo times me? *Adde* quòd nulla taberna vel columna meos habet libros,

ANNOTATIONES.

de die, ob oculos omnium ebrius grassetur, ugno suo suæque familiæ probro; et *siccis decus* obstet *Cognatis*, ... atque *rem triam rumore sinistro*,
imen *ad obscenum frangat*, ut canit Persius, it. 5. 165.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet oratius objectioni; sermone quidem ille arntiori utitur, quia sic iratus quilibet suevit ui; et filium suum tali modo objurgaret mponius, si viveret, ac luxuriantem cerne-. Vide, lector, quàm solerter et fusè velet Poëta libidinosum adolescentem, velut ud agens et *ἐν παρόδῳ*.

56. *Personatus pater.*] Comœdus personam tinens patris in filium stomachantis, succentis, increpantis.

58. *Tempora certa modosque.*] Syllabarum antitatem, certos pedes, certamque eorum positionem et collocationem.

60. *Non, ut si solvas:* Postquam discordia, .] Nam contrà in his, licèt corpus ac mem- carminis discerpas, non proinde vim ac ritam dissipes; inverte ordinem verborum, itionem solve numerosam: remanebit sem- Poëtica locutio vulgari dissimilis: versum nge ac disjice; in disjecto etiam versu aprebit sermo sublimior et à quotidiano retus, v. g. Postquam tetra discordia refregit ratos postes et portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni spiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . . . . *Diræ ferro et compagibus arctis*
Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 621.

Impulit ipsa manu portas, et cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ biforem fuisse, et Januam belli appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, et notans vitiosos.

Sulcius et Caprius.] Ambo delatores et accusatores acerrimi, assiduâ actione rauci. *Cum libellis*, accusationis causas et rationes continentibus, ac reorum nomina.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditissimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audaciâ, necnon latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum et artificum meæ satiræ à nugacibus jactantur; nec prostant venales emptori cuilibet expositæ apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones v. 373. ibique annot.

quos terat manus plebis et Hermogenis Tigellii. *Præterea* nemini recito præterquam familiaribus, et invitus quidem; nec ubicunque, nec ante quoscunque. *Sat* multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; *ubi* clausus locus *facit* vocem jucundè resonantem. Illud placet vanis, non observantibus an stultè, an tempore minimè opportuno id agant. At *enim* amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde *verò* illud quæsivisti *quod* mihi objicis? *An* demum adstipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi? *Imò* qui absentem amicum carpit, qui *eum* non tuetur *ab* alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave, *ô* Romane. *Porrò* frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari; quorum unus omnes cupit proscindere quâcunque *ratione*,

Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigellî. [tus:
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coac-
Non ubivis, coramve quibuslibet. In medio qui [vantes; 75
Scripta foro recitent, sunt multi: quique lavantes
Suavè locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, et hoc studio pravus facis. Unde petitum [eorum 80
Hoc in me jacis? Est auctor quis denique
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto. 85
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;
E quibus unus avet quâvis aspergere cunctos,

ANNOTATIONES.

72. *Hermogenisque Tigellî.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2. et 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptûs causâ plebi accenset, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76. *Suavè locus voci resonat conclusus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, et recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstringit Mart. lib. 3. Epig. 44.

Et stanti legis, et legis sedenti;
In thermas fugio, sonas ad aurem.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus incessebatur velut dicax et sycophanta: *studio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, et quemlibet scommatibus ac dicteriis proscindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit suprà, Sat. 3.

85. *Niger est.*] Homo pestilens, malus, perniciosus: contrà est candidus, albus: ut alibi fusiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus et propositum Horatii iste est: Quotidie videmus, inquit, lepidè jocos et sales jactari à quolibet in quemlibet: idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos ficetè reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. 10. ἥμεθα δαινύμενοι, *sedimus epulantes.* Virgil. Æneid. 7. v. 176.

.....soliti patres considere mensis.

Postea, gliscente mollitie, discubuerunt in lectis, qui tres erant circa mensam disposit: unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni, aut quaterni: nonnunquam et quini: quod sordidulum. Cicero testis, in Pis. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans*——*Græci quini stipati in lectulis, aut plures.* Porrò situs hic erat discumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta aut leviter inflexa: superior reclinata et cubito innixa: dorsum pulvillis suffultum, capite modicè erecto. At quî fiebat ut omnes æquâ parte ad mensam accederent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorsum secundi porrectis: secundus obvertebat sinciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino: hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii: sicque tertius pariter et quartus. Quæ omnia ante more Just. Lipsius luculenter explicat lib. 4. antiquar. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: et tamen is urbanus existimatur, nequaquam verò sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

Præter eum, qui præbet aquam: pòst, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur
Infesto nigris. Ego si risi, quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi. Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petillî
Fe coram fuerit; defendas, ut tuus est mos:
Me Capitolinus convictore usus amicoque
A puero est, causâque meâ permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quòd vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ succus loliginis, hæc est
Erugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo priùs, ut si quid promittere de me
Possum aliud, verè promitto. Liberius si
Dixero quid, si fortè jocosius: hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque

excepto eo quî aquam suppeditat: *atque* hunc etiam *paulò* pòst ebrius, quando Bacchus veridicus revelat secreta mentis. *Attamen* iste comis et lepidus et sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego *verò*, si risi quòd insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius *autem* caprum; à te prædicabor malignus et dicax. *Quin imò audi.* Si mentio quædam fiat de furtis Petillii Capitolini, te præsente; *protinus*, ut soles, tueris: *aisque*, Me Capitolinus à pueritiâ convivam habuit et familiarem, rogatusque bene multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quòd Romæ sospes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit istam damnationem. *En* ille humor est atræ sepiæ: illud merum virus: quod malum à scriptis *meis* atque antea *ab* animo *meo* longè futurum sincerè spondeo, quantùm de me aliquid spondere licet. *At verò*, si quidpiam locutus fuero nimis liberè, aut casu nimis festivè, hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis. *Etenim* optimus pater *meus ad* id me consuefecit, indigitando exempla

ingulorum vitiorum, ut ea evitarem. *Sic*, quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, et

ANNOTATIONES.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magister solet designari, quòd præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam diluendis manibus, item calidam atque frigidam miscendo temperandoque vino. Vide lib. I. Od. 19.

92. *Pastillos Rufillus olet, &c.*] Versum hunc explanatum vide suprà in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen istud pariter et cognomen Romæ nobilia fuisse novimus: at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus: an peculator, an sacrilegus. Aiunt, ex veteri Interprete, Petillium hunc, cum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum; furti quidem eum causam dixisse; à Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

100. *Hic nigræ succus loliginis.*] Sensus est; talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo et studio referta; hocque maledicentior et acerbior, quòd amicitiæ speciem præfert.

Nigræ succus loliginis.] Metaph. loligo sacis, è sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet: unde intus nigra, externè alba, exprimit optimè livorem, et mentis improbitatem verbis suavibus palliatam veluti et involutam. Psalm. 54. *mollîti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo. Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.* Ang. VERDEGRIS.

Quod vitium procul abfore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis scripturum malignè, fictâ in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus sum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Ennius.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insuevit pater optimus hoc mi.* Id est, hos mihi mores indidit. Eódem recidit. Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omnino. Ita veteres saltem scripsisse liquet.

106. *Ut fugerem, exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines amplius oculis quàm auribus credunt; deinde longum iter est per præcepta, breve et efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. 3. 3. 60. Demea narrans quomodo erudiat, *consuefacio*, inquit, *inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium; jubeo atque ex aliis sumere exemplum sibi: hoc facito: hoc fugito: hoc laudi est; hoc vitio datur.*

contentus iis bonis quæ ille mihi comparâsset, *aiebat:* Advertisne quàm difficulter victitet filius Albii, et quàm miser sit Barrus? *Hoc* graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cùm *me* avocaret à fœdis amoribus meretricum, *dicebat:* Ne imitare Sectanum. *Quando præcipiebat* ne sectarer adulteras, cùm liceret frui permissâ voluptate; *Certè* pulchra non est existimatio Trebonii deprehensi, inquiebat. *Porrò* philosophus offeret tibi rationes, *propter quas* hoc fugere, illud quærere expediat: mihi sufficit pro viribus custodire institutam à veteribus disciplinam, atque integram continere vitam et existimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges: *at*, posteaquam ætas confirmârit tuum corpus ac mentem, natabis sine subere. Ita me puerum *ille* præceptis imbuebat: et, seu moneret ut aliquid agerem, *addebat:* Ducem habes quo facias istud; *simulque* afferebat aliquem è Judicibus selectis: seu dehortaretur, *subjungebat:* An ambigeres utrùm illud indecorum atque perniciosum factu sit an non, quandoquidem turpi famâ laborat hic et ille? *Certè* non secùs ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu; ita juvenum mentem non rarò à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui *majoribus* iis vitiis quæ exitium creant; tantùmque exiguis conflictor, et quibus *facilè* indulgeas. Ex his etiam

Viverem utî contentus eo quod mî ipse parisset:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis. [uti
Ne sequerer mœchas, concessâ cùm Venere
Possem: Deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim: simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.
Sic me
Formabat puerum dictis: et sive jubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem quo facias hoc;
Unum ex Judicibus selectis objiciebat: [factu
Sive vetabat, An hoc inhonestum et inutile
Necne sit, addubites; flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis
Perniciem quæcunque ferunt; mediocribus, et queis
Ignoscas, vitiis tentor. Fortassis et istinc

ANNOTATIONES.

109. *Albî.*] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rursus Sat. 6. et 7.

112. *Sectani.*] Turpis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Suprà, Sat. 2.

114. *Treboni.*] Is adulter expertus erat quod antea dictum, *deprehendi miserum est.*

115. *Sapiens, vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis et philosophiâ minimè imbuti, tantúmque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honestatis documenta, tibi tradere gestio: at, cùm frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120. *Nabis sine cortice.*] Proverb. et metaph. à pueris qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebasses.* Sensus est hic: per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendum; nec egebis alieno consilio.

123. *Unum ex Judicibus selectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hoc que nomine selectum et succenturiatum Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Adverte, lector, vim et notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. 1. *Inutilis sex pernicioses patrie civis alitur.* Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, *qui non est mecum, contra me est.*

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Al. *teneor.* id est, obnoxius sum adhuc vitiis illis mediocribus.

Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. Neque enim, cùm lectulus aut me [est;
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc
Hoc faciens vivam meliùs: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellé: numquid ego illi 136
Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
Compressis agito labris: ubi quid datur otî,
Illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui si concedere nolis, 140
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ
Sit mihi (nam multò plures sumus) ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

multum absterget ætas provectior, amicus sincerus, ratio propria. Enimvero quando versor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi desum. *Tunc autem sic reputo:* Istud melius est, id agens rectiùs vivam: ita me præstabo gratum familiaribus: hoc non bene quidam *fecit;* egone imprudens aliquando faciam idem quod iste? Similia tacitus ego mecum revolvo: cùm *verò* per tempus licet, in membranis ludens scribo. *Atque* hoc unum est è vitiis illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedet, opem mihi latura: (complures enim sumus) teque ad multitudinem illam te adjungere, tanquam Judæi compellemus.

ANNOTATIONES.

132. *Liber amicus.*] Antisthenes dicebat: opus esse, vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cùm lectulus, aut me Porticus excepit,* &c.] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minùs decorum factu sit meditor, meque ipse fingo et confirmo in amore et actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdiu fecissent, et secum agitare, Quò veni? quid egi? quid omisi faciendum, &c. Seneca lib. 3. de irâ: *animus quotidie ad rediendam rationem vocandus.....quod hodie malum sanâsti? cui vitio obstitisti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi et captando frigori accommodatæ: erant et privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primùm è papyro, Ægyptiâ plantâ: divisis acu vel scalpello ejus junicis in tenues sed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor est M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandriâ: antea verò non fuisse chartarum usum.* Quod tamen fellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; antea tamen inventa et cognita. *Foliis palmarum* (alii legendum contendunt *malvarum*) *primo scriptitatum; deinde quarundam arborum libris;* id est, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter et lignum subtilioribus. *Postea monumenta publica plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cœpta, aut cereis.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Postea promiscuè patuit usus rei quâ constat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. cap. 11. Vide cap. 12.

142. *Multò plures sumus.*] Indicat plurimos tunc fuisse, qui versus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quòd se *putarent esse poëtas, sermoni propiora scribentes, vel in uno stantes pede* multa, *concludere versum purisque verbis* contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi.] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant, et quoscunque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus, Matth. cap. 23. v. 15. "Væ vobis "Scribæ et Pharisæi, Hypocritæ; quia circuitis mare et aridam terram, ut faciatis "unum proselytum: et cùm fuerit factus, "facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos."

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundusium usque.

GRESSUM magnâ me excepit Aricia Româ — Magnâ Româ egressum me excepit Aricia

ANNOTATIONES.

1. *Egressum magnâ,* &c.] Lucilius Satirâ 3. descripserat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noster poëta ejus exemplo suum Româ

parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus, rhetor, inter Græcos eruditissimus. Hinc *perreximus* ad mercatum Appii *oppidi*, plenum nautis et cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri, *quod* unicum *fuisset viatoribus* altiùs quàm nos succinctis. Appia *via* minùs est molesta lentè progredientibus. Ego istîc bellum facio ventri ob aquam, quia *ibi* pessima est; cœnantes comites impatienter exspectans. Jam nox properabat terris umbras inducere, ac stellas cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria inferre *cœperunt:* Huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat *multi* sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur.

Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctissimus. Inde Forum
Appî
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi divisimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minùs est gravis Appia
tardis. [ventri
Hîc ego propter aquam, quòd erat teterrima,
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Exspectans comites. Jam nox inducere terris
Umbras, et cœlo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inseris: ohe,
Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula
ligatur,

ANNOTATIONES.

Brundusium iter facetè admodum describit, plus μωμοσκόπον agens quàm τοπογράφον ut ait Cruquius. Anno scil. U. C. 713. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antonium inter et Augustum componerent. Itaque Brundusium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenere legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundusium inde dictum sanxerunt. Porrò Mæcenatem illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, distans Româ mil. pass. 16. hod. *la Riccia.* Ducatûs insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *facundus comes in vid pro vehiculo est:* maximè quòd Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legunt *Græcæ linguæ doctissimus;* sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appî.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istîc habitabant, caupones item, quia frequens ea via et celebris. Vide Epist. ad Pis. v. 65. ad hæc verba, *sterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti mensurâ consuetis. Suprà Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos unâ die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, εὐζώνοις; contrà discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minùs est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diversoria, quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quòd nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram, nec merum, propter ophthalmiam, de quâ postea. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo exspectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior erat vehiculis, idcirco ab Appî foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone mox citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde sequuntur: ut quòd puerorum nautarumque vociferatio audita subitò: quòd *nil procedere linitrem* vitores haud sensere: quòd vix *hord quartâ* perventum sit eò quò ad ortum solis appellere oportuerat.

10. *Cœlo diffundere signa parabat.*] Non hæc *sermoni propior*, quod ait Sat. præced. imò sublimior dictio, ut et alibi interdùm, Poëtæ excelso vel excidit; seu quòd lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur et conviciantur: quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quasi *convocia*, vociferationem plurimorum confusum significant. Festus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epist. 5. lib. 1. *Pompeius, cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio omnium mihi extorta veritas est.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstûs causâ excipiebant in navim; *trecentos*, id est, nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. Absentem cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim; tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Jamque dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno
Fuste dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ:
Hîc manusque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.
Millia tum pransi tria repimus; atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque

Molesti culices et ranæ palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad saxum ligat funem mulæ ad pabulum dimissæ, atque dormit supinus. Jam verò lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, et mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix horâ quartâ descendimus *è navi: statimque* faciem et manus abluimus aquâ tuâ, ô Feronia. Deinde *verò* pransi lentè procedimus *ad* tria *passuum* millia: ac pervenimus Anxur extructum super rupes eminus *apparentes* ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque

ANNOTATIONES.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *prope Tarracinam iter sciesti Romam fossa ad Appiam apponitur, et eadem multis in locis; quam et palustres et aviatiles implent aquæ: Per eam nocturna navigatio fit navigatio, ut qui primis conscendant crebris, oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant, et interdiu trahentibus mulis simulco, perambulent.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quòd cutem lacessat.

Ranæque palustres.] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, et in sentibus ac dumis habitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Aristophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1. 743.

.....*Pleno se proluit auro.*

18. *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, sensit dormire viatores, et ipse dormiturus mulam solvit, pastumque limittit, funem verò navigii religat ad saxum, noxque sopori se tradit humi stratus, parùm solicitus quâ horâ perveniret ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque è salicibus littori adsitis virgam secat, qua iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ *cerebrosus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabrâ cœquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ post exortum solem quartâ, id est, decimâ nostrâ matutinâ, in æquinoctio nempe: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. 3. initium.

24. *Ora manusque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illam cultu; quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum; nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circæos et Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quòd Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus sine noxâ calcare aiunt. Alterum est quòd Feroniæ lucus aliquando cùm arsisset; indeque auferre simulacrum accolæ meditarentur, subitò nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

.....*Viridi gaudens Feronia luco.*

Vide Strab. lib. 5. Dionys. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam à Lacedæmoniis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulsi locum istum dicârint, numenque coluerint sub hoc nomine, eò quòd illuc ferri non infeliciter contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, sicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriusque pariter ibidem meminit. Constat Feroniam nemorum Deam fuisse, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecere ex illâ vi arcanâ arboribus insitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pransi, &c.*] Postquam sumus pransi Feroniæ, tria passuum millia confecimus, lento quidem gradu, tum propter stomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem: contendimusque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, pòst dicta Tarracina, colli et saxo imposita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab asperitate loci.

Cocceius, legati ambo ad negotia missi gravissima; *cæterùm* assueti reconciliare amicos abalienatos. Illîc ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim accessit Mæcenas et Cocceius, unáque Fonteius Capito, vir ad amussim factus, *ita* gratiosus Antonio, ut nemo magis. Sponte deseruimus Fundos, *ubi* Prætor *erat* Aufidius Luscus, deridentes munera scribæ insanientis, prætextam, latum clavum, et batillum ignis. Postea fatigati commoramur in civitate Mamurrarum,

Cocceius, missi magnis de rebus uterque
Legati; aversos soliti componere amicos.
Hîc oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: interea Mæcenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magis alter, [amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,

ANNOTATIONES.

28. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Jurisconsultus, Augusto pariter atque Antonio gratiosus.

Missi magnis de rebus uterque Legati.] Inde enim pax Imperii et Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adversos exercitus prope Brundusium, sancito fœdere, in una coëgere castra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Augusti soror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. c. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè σποδιακὰ et τέφρια, ob cinereum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Cels. l. 6. c. 6. παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥοῦν ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrion: sed multos etiam alios ad usus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius et Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem, duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem, nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem Factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatissimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem et juncturas explorant superducto ungue. Hinc Pers. Sat. 1. v. 65.

. . . . . *Ut per læve severos*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati sumus, sed prandimus tantúm: postea Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter et Formias medium, ad decem ferè pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco prætore.] Prætor dicitur quòd præeat vel præsit juri dicendo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Insani ridentes præmia scribæ.*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeóque vile censebatur: attamen magistratus in municipiis sæpe merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscus Fundis Præturam adeptus sibi jam aliquis videbatur: at, quòd suâ dignitate plusculum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, salutatos intelligendum est. Apud Sueton. Caligul. cap. 23. *ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone l. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed et magistratuum. Unde et prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc *supra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. 4. Eleg. ult.

. . . . . *Clavi mensura coacta est.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam et earum vestis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur*, ex Nonio. Porrò nomen deducunt à similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, qui asserunt clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assuebatur prætexta; et hoc plerique non animadverterunt, contrariumque scripserunt, certè immemores Prætore capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minimè laticlavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato et gestatili, juberet, ad instar virorum Principum et Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insigne. Frustrà quidam intelligunt vas parvum, in quo nempe suffitus fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferunt inter Fundos et Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extant ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipsæ hîc Formiæ accipiendæ sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia et Romæ qui-

Murænâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Plotius, et Varius Sinuessæ, Virgiliusque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.
O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque.

Murænâ hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longè amœnissima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviàm *nobis* fuerunt Sinuessæ: homines tales, *ut* nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior *cum illis*. O quales amplexus, et quàm magna lætitia extitit! Ego, *dum mente* sanâ *ero*, nihil æquabo fideli amico. Villula quæ vicina *est* ponti Campano hospitium dedit: parochi verò quæ debent ligna et salem *præbuerunt*.

ANNOTATIONES.

dem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hic noster; ut et Catullus; *Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domûs suæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Galliâ.... nullamque nisi è marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi.. hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.* Hæc Plin. l. 36. c. 6. Vide l. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Anxure Formiæ distant ducentis propè stadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Murænâ præbente domum, &c.*] Muræna et Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ postea nupsit Mæcenati. Vide l. 3. Od. 19.

40. *Plotius, et Varius.*] Hi sunt eximii poëtæ, Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hâc lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Vario tertius erat Tucca, et ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone:* ibi desinit Massicus mons.

Martial. l. 13. Epig. 111.

De Sinuessanis venerunt Massica prælis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanus amico.*] Exceptâ sapientiâ, nihil homini præstantius amicitiâ, meliusque à Diis immortalibus datam, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. v. ult. *Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater.* Ecclesiastici cap. 6. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio ..... medicamentum est vitæ et immortalitatis.*

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinuessæ pransi jucundiùs quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in quâ pernoctârunt.

Campano ponti.] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quasi præbitores, à παρέχειν *præbere*, curatores erant publici per urbes et loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis et legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. l. 13. Epist. 2. *Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit.... omnino eum Sestius noster parochiis publicis occupavit;* (id est, præbitionibus ac muneribus publicis. Alii legunt, *parochus publicus,*) *quod quidem facilè patior. Veruntamen quòd mihi magna cum fratribus illius necessitudo est; invito eum per literas ut ad me diversetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. l. 5. Epist. 16. ita scribit: *maximâ expectatione in perditam et planè eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito, prid. Cal. Sextil. morati triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synadæ, audivimus nihil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c..... Levantur tamen miseræ civitates, quòd nullus sit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. Scito, non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec præter quatuor lectos et tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque.... Mehercule etiam, adventu nostro reviviscunt justitiâ, abstinentiâ, clementiâ tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium superavit.* Præclaram etiam huic loco *lucem* dabit T. Livius lib. 42. c. 1. *Ante L. Posthumium Consulem,* inquit, *nemo sociis unquam in ullâ re oneri aut*

Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempestivè. Mæcenas ivit lusum; ego verò ac Virgilius dormitum *ivimus;* nam pilæ *ludus est* noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergimus copiosissimam, quæ sita est supra tabernas Claudii. Jam precor, *ô* Musa, *ut* mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri; et quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo *ab* Oscis: Sarmenti domina *etiamnum* vivit. Ab istis prognati majoribus

Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque;
Namque pilâ lippis inimicum et ludere crudis.
Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
Quæ super est Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam Messîque Cicerri,
Musa, velim memores: et quo patre natus uterque
Contulerit lites. Messî clarum genus Osci:
Sarmenti domina extat. Ab his majoribus orti

ANNOTATIONES.

sumptui fuit. Ideo magistratus mulis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis: privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant: domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati qui repentè aliquò mitterentur, singula jumenta per oppida, iter quâ faciendum erat, imperabant; aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. At ipse, cùm senatui placuisset *Consulem, ad agrum publicum à privato terminandum in Campaniam ire.....priusquam ab Româ proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviàm exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cùm exiret inde, præstò essent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus et tempestivè quidem; nam eâ die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum et arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philip. 12. alibi verò *superbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque, potens* civitas, *deliciis, opibus, famâque;* ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem inde milliaribus versùs Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ in Epod. 16.

48. *Lusum it Mæcenas, &c.*] Pilâ palmariâ: cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem et bene affecto: at crudis noxia et κακοστομάχοις, qualis Virgilius; contrà salubris somnus et quies: pariter et lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos non nisi lentè coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parùm laborat in observandâ pilâ. Cornel. Cels. l. 1. cap. 2. Galenus l. 4. de Symptom. caus. cap. 5.

49. *Pilâ.*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii à πιλοῦν densare deducunt originem, sive quòd pila potissimum conficiatur è πίλῳ, id est, lanâ coactâ et compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpastum, è corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant. 2. Follis, ex alutâ: major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon: nomen à triangulari situ ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. Paganica, à pago et paganis dicta: ab his enim ad urbem venit. Plumis referta erat: durior folle, mollior trigone. Quæ omnia bellè notat et exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45, 46, 47. Vide intra lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est *supra cauponas Claudii* cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cum aliis, *Caudî:* nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles et Furcæ Caudinæ: in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt; quam tamen ignominiam paulò pòst gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Musas in re ludicrâ invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, seriò videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Messî clarum genus Osci.*] Ironicè prorsus. Nam hi Campaniæ populi in Latii et Samnii confinio degentes, non solùm ignobiles, sed et infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quòd *obscœnum* quidam ab Oscis deducunt. Festus Oscos, priùs, Opscos, teste Ennio, dictos ait: et stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis pravâ consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina extat.*] Ergo servus erat ille, aut è servili genere. Hic scurra Augusto fuisse in deliciis atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho, c. 59. *Antonio injussu erat Cleopatra; quòd in cœnâ dixisset, ipsa*

Ad pugnam venêre. Prior Sarmentus: Equi te
Esse feri similem dico. Ridemus. Et ipse
Messius, Accipio; caput et movet. O, tua cornu [cùm
Si foret exsecto frons, inquit, quid faceres,
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris. 61
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
Pastorem saltaret utì Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donâsset jamne catenam 65
Ex voto Laribus, quærebat: scriba quòd esset,
Deterius nihilo dominæ jus esse. Rogabat

in certamen devenere. Sarmentus prior *locutus:* Aio te esse similem equi indomiti. Cachinnos sustulimus. Tum Messius, Accipio, inquit: simulque caput agitat. *Continuò Messius* dixit; O quid agas, si cornu tuâ fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? Nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirsutæ frontis *partem* sinistram. *Hinc* plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans, orabat ut saltaret *ad modum* Cyclopis pastoris; neque enim larvâ aut cothurnis tragicis ipsum indigere. Ad ista *denique* Cicerrus plurima retorsit: interrogabat, numquid jam ex voto *sua* vincula consecrâsset Laribus: quamvis esset scriba, nihilominus heræ jus *in eum* superesse: quærebat

ANNOTATIONES.

...idem acidum vinum infundi; Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causâ haberi solent, quos Romani delicias appellant. Juvenalis initio Sat. 5. meminit huius scurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Messio Sarmentus: Quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exectum tibi est, nimis terribili et feroci? sarcasmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempe Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu cædas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non absurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Sensit et facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò, verùm etiam universæ Europæ, morbos.....sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitæ; sed tantâ fœditate ut quæcunque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavere Græco nomine; Latinè scutagram, quoniam à mento ferè oriebatur, oculari primùm lascivià dictam; ut est procax natura multorum in alienis miseriis: occupat in multis totos utique vultus, oculis tantùm immunibus; descenditque in colla, pectusque, et manus, fœdo cutis furfure.* Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Pastorem saltaret utì Cyclopa.*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore et immani staturâ hirsutâque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec larvâ facies turpis, nec crura sat procera indigerent *cothurnis*, id est, altis calceis, quibus ad majestatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honestâ disciplinâ, l. 17. c. 3. apositè omnino, *inter voluptates scenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopa. Sic vocârunt cùm Cyclopem in scenâ saltantem proferrent, habitu et ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur, paulò indiligentiùs ab aliis expositum. Itaque sic allusit, cùm de Sarmento scurrâ et Messio Osco, eorumque litibus disserit: ac Messium ore fœdo et facie turpi similemque larvæ reddit. Quo loco* saltare Cyclopa *nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quàm et fronte et habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scenâ saltantem posset exprimere; ac risum de se spectantibus facilè commovere.* Polyphemum ab Ulysse occæcatum lege apud Homerum, Odyss. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita scribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse fertur; id est, juxta cerebrum, quia prudentiâ plus videbat. Verùm Ulysses eum prudentiâ superavit: et ab hoc eum cæcâsse fingitur. Vide et Euripid. Cyclop.

65. *Donâsset jamne catenam, &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alicui consecrabant vincula quibus olim stricti fuerunt. Ita Cicerrus servilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo dominæ jus esse.*] In servos etiam manumissos domini retinebant jus operarium, v. g. sarciendi vestes, suendi calceos, &c.

Scriba.] Alii scribæ dicebantur à suâ functione; alii erant magistratuum, puta Quæstorii,

tandem quare fugisset aliquando *ipse*, cui sufficeret una farris libra, *scilicet* adeò tenui et parvo. Hilariter sanè peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cùm turdos macilentos ad focum torreret. Enimvero exarsit ignis, et flamma per vetustam culinam grassata propè attingebat tectum. Mox aspexisses convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus; quosque nunquam præteriissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud sine fumo lacrymas eliciente, *dum in* foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illîc ego demens mendacem meretricem expecto *frustrà* ad mediam usque noctem. Tum verò sopor *me* invasit * * * * *
* * * * * * *

Deníque, cur unquam fugisset, cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus jucundè cœnam produximus illam. 70
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi sedulus hospes
Pænè arsit, macros dum turdos versat in igne.
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam servosque timentes
Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres. 76
Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, et quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo, 80
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hîc ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem exspecto; somnus tamen aufert
Intentum Veneri: tum immundo somnia visu

ANNOTATIONES.

Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium: nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugisset.*] Nullum servo probrum gravius, quàm fugisse. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret.] Hæc sæpius erat servis fugiendi causa, quòd nimis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpote gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, unâ videlicet farris librâ servis quotidie dari solitâ ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento Lex. 12. Tab. jubebat dari indies libram farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. pass. à Capuâ, olim dicta Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, et Beneventum dici in posterum voluerunt. Fest. Plin. &c. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grives*, Ang. THRUSHES. Horum aviaria veteres habebant et tanta quidem ut ex his agri stercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occasione captans jocum Satiricus noster *macros* notat *turdos*, quos magnâ tamen sedulitate *hospes* ad ignem versabat hospitibus apponendos; adeò ut ipse pænè arserit ejusque domus pariter.

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non rarò pro ipso igne. Metonym. vide l. l. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii facilè grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum alii scribit Cœlius Rhodig. l. 26. c. 21. *habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant caprodochen*, id est, fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno; siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. l. 7. c. 3. Hinc et nunc abutimur voce *caminus*, fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gulâ fumum emittente extra tectum. Isidor. l. 19. c. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quàm ædes scilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima; exinde orto videlicet. De *Apuliâ* l. 3. Od. 30. et Epod. 2.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infestans. dictus quasi *ἀτην βάλλων*, immittens calamitatem. Plin. lib. 17. cap. 24. Gell. lib. 2. cap. 22. hunc, ut volunt, eundem noster vocat Iapyga, l. 1. Od. 3.

79. *Erepsemus.*] Syncope pro *erepsissemus*, id est, transivissemus. Sic postea Sat. 9. *surrexe*, pro *surrexisse*. Virgil. Æneid. 4. v. 606. *extinxem* pro *extinxissem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *produxe*, &c.

Trivici.] Hoc oppidum est in Campaniæ finibus, montuosâ valdè regione, viisque arduis

Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est;
Signis perfacile est: vænit vilissima rerum
Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus: ultro
Callidus ut soleat humeris portare viator;
Nam Canusî lapidosus; aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter, et factum corruptius imbre.
Postera tempestas melior, via pejor, ad usque
Barî mœnia piscosi. Dehinc Gnatia lymphis

. . . . . .
. . . . . .

Inde rhedis vehimur per quatuor et viginti millia *passuum*, commoraturi in parvâ urbe quam indicare non licet versu *hexametro*; signis *autem* est facillimum: ibi venditur aqua rerum vilissima: et panis *est* optimus certè; *adeò* ut prudens viator consueverit sponte humeris ferre; quia Canusii *est* lapidosus; urna *autem* aquæ haud felicior: quod oppidum ædificatum est quondam à strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abscessit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quòd longius iter fecerimus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, *at* via deterior usque ad muros Barii piscosi. Deinde Egnatia infensis

ANNOTATIONES.

e difficilibus; quapropter in villâ proximâ subistere sæpius necesse est.

87. *Oppidulo, quod versu dicere non est.*] icilicet Equotutico, quæ vox stare nequit in ersu hexametro. Equotutium, vel, ut legunt lii, Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ Dauniæ fuit oppidulum: hodie *Ariano* dicitur, liis *Foggia:* in colle situm est ad Apenninum nontem; à Benevento in ortum distat milliaibus duodecim ex Sansone. Illius meminit Cicero ad Attic. l. 6. Epist. 1. *Scire vis tuas go quas acceperim literas. Omnes ferè quas commemoras, præter eas quas scribis Lentuli ueris Equotutico ac Brundusio datas.*

Quod versu dicere non est.] Imitatio est ucilii, ita Sigillaria indicantis Sat. 7.

. . . . . *Servorum festu' dies est,*
Quem planè hexametro versu non dicere possis.

De hoc servorum die continuò post Saturnalia elebrari consueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Vænit vilissima rerum Hîc aqua.*] Quæ icilicet aliunde petenda et longè è fonte aliquo.

89. *Ultro Callidus.*] Quidam legunt *ultra*, l est, in ulteriorem regionem. Quod satis lacet.

91. *Canusî.*] Canusium Apuliæ oppidum, odie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufiım amnem, à Cannis excisis distans tribus illiaribus.

Lapidosus.] Lapidis instar durus et insipiıs: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè ırâ: sive malè concinnatâ molâ, sive non sat ırâ; quæ grana conterendo ipsa deteratur, ptis inde particulis, quæ immixtæ pani rates manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna.] An quòd Aufidus t duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asrit, cujus proinde aqua potu injucunda esset; ı, ut scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii vena interdum arescit?

92. *Qui locus à forti Diomede est conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos; singulari pugnâ cum Hectore et Æneâ congressus est; Palladium abstulit: Martem quoque et Venerem vulnerâsse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeò perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit: memorantur Canusium, Arpos sive Argos Hippium, quæ et Argyrippa.

93. *Varius discedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad Castra Cæsaris contendisse aliâ viâ.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam *Ruvo* dicta, Canusium inter et Barium.

Festi.] Confectis à Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Postera tempestas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob hesternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Barî mœnia piscosi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram sinûs Veneti; quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est et nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundusium, teste Festo.

Gnatia.] Hæc et Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi;* urbs Salentinorum etiam maritima, media ferè inter Barium et Brundusium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exstructa.] Seu quòd aquæ dulcis penuriâ laborat: seu potiùs quòd sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id est, insanos, quippe qui non modò credant, sed et aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de quâ mox. Vide Festum in voce *lympha*, ubi egregiè ostendit lympham

[illegible] habuit risum ac [illegible] persuadere volunt [illegible] incendi in templi [illegible] habeat Judæus [illegible] certè minimè credo [illegible] Quippe Deos accepi tran[illegible] vitam ducere: ac, si [illegible] mirandum edat natura, [illegible] nequaquam à numinibus solicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit prolixi itineris, erit etiam hujus descriptionis.

Iratis exstructa dedit risusque jocosque;
Dum flammâ sine thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Judæus Apella, 100
Non ego. Namque Deos didici securum agere ævum;
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque. 104

ANNOTATIONES.

dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: et lymphatos dici furiosos, eò quòd creditum veteribus, à nymphis si conspicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ sine thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitiosi meminit Plinius l. 2. c. 107. ita scribens: *In Salentino oppido Egnatiâ, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicis sacros codices, è quibus non pauca mutuati fabulis asperserunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur l. 3. Reg. c. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repentè consumpta sunt holocaustum, et ligna, et altare lapideum, et superfusa copiosè aqua. Vide l. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Insimulat Horatius Judæos superstitionis, quòd modò relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc et rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrandam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus non nisi *risus dedit et jocos.* Romanos tamen non parùm superstitionibus addictos lege apud Plin. l. 28. c. 2. &c.

Apella.] Quasi sine pelle in præputio circumciso; recutitus. Pers. Sat. 5. v. 114. *recutita sabbata* deridet: ubi nos plura de hâc lege Judæis à Deo datâ: item ad Juvenal. Sat. 14. v. 90. Salmasius etymologiam istam docè refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appella*, sicut dicitur imberbis et absimilis, &c. Solertes autem et appositè ait fuisse tum Romæ Judæum quendam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia et inferiora quæque minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege et Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici, *Brindisi.* Ennius. *Brundusium pulchro præcinctum præpete porta.*

Longæ finis viæ.] Viæ causa et finis patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium milliaribus trecentis et sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute et honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

O Mæcenas, quòd nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ

Non quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus et emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu, Mæcenas, licèt nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimvero me libertino patre natum adeò non despexisti, ut contrà *esse in amicorum numero* jusseris, quòd me *parum et insontem* comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempe Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse, unde Hetrusci dicuntur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

ncoluit fines, nemo generosior est te; [ternus,
Nec quòd avus tibi maternus fuit atque pa-
)lim qui magnis legionibus imperitârint,
Jt plerique solent, naso suspendis adunco
gnotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè, [num,
Ante potestatem Tullî, atque ignobile reg-
Multos sæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contrà Lævinum Valerî genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nôsti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus;

terram habitârunt, aut quòd habuisti avos paternos ac maternos, qui pridem magnis exercitibus præfuere, non *propterea*, more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus sit. Bene *profectò* existimas ante Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus et bonos extitisse, et magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi: quem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, et stolidè famam sequi;

ANNOTATIONES.

Lydorumque manum.
Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virûm leni fluit agmine Tybris.

De Mæcenatis, ex Hetruriæ principibus, origine, fusè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane:* ab ortu figatur fluvio Tyberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticos dicitur, cui opponitur *degener.* Senec. Trag. Troad.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quòd avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium concripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Fest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafrè et salsè Horides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tanquam nasus, quem novi mores subdolæ irrisioni dicavere.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his deincepe nascuntur ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hîc non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tulli.*] Antequam Romæ sextus Rex regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor et gener, Ocrisiâ matre captivâ natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam domi valdè nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: *Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: et nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

10. *Nullis majoribus ortos.*] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, et nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contrà Lævinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdum tam degenerâsse, ut etiam contemptui fuerint, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valerî genus.] Pub. Valerius Lævinus quòd virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat:

——— *honorum*
Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus.*] Plùs ducitur vanâ opinione et ventosâ existimatione, quàm verâ virtute et gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendore, domesticâ famâ et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat.

nèc non admirari titulos atque imagines. *Ergo* quid nos decet agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto: et Appius Censor arceret *me*, si libero parente non essem genitus; et quidem jure, quia non mansissem in propriâ conditione. Verùm enim gloria splendente *suo* curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid *prodest* tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, et creari tribunum? *Scilicet* aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primùm aliquis demens mediam tibiam inseruit cothurno

Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
Nos facere, à vulgo longè latéque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem, [veret
Quàm Decio mandare novo; Censorque moAppius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiêssem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

ANNOTATIONES.

ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis et imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos, et statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8. v. 1.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? et stantes in curribus Æmilianos?

Quid oportet Nos, &c.] Quid nos sentire et judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, et sapientum institutis informati sumus?

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ collustrato, per se verò ignobili; potiùs quàm viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus è Deciis primus summâ in Rempublicam fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque et gloriosè administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. 1. 8. &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac summoveret me à petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. c. 16. et 24. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 13. ubi Censorum origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cooptare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat: *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunto: mores populi regunto: probrum in senatu ne relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiêssem.*] Quia vellem assurgere supra meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contecti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verò mirandum quòd ignoti ac novi homines quasdoque ad dignitates aspirent; si quidem hi perinde ac generosi, nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum velut currum constrictos rapit, Cic. Offic. 1. *Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque subtis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus et magnus duobus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientiâ ponitur, &c.* Et postea, n. 68. *Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimi viri omnis debet esse contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Parvè non bene est notus ille. Sic habet vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso verò Cæsare recepit latum clavum, et Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum?*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustrà. Tribunus militum nemo fiebat, quin priùs alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat, vigilias et munitiones die noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deessent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 28. &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres sine magistratu, nemo tibi invideret; nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. 1. *Nec imperia expetenda; at potiùs sus*

'ellibus, et latum demisit pectore clavum,
ıudit continuò, Quis homo hic est? quo patre natus?
Jt si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
:t cupiat formosus; eat quácunque, puellis
njiciat curam quærendi singula; quali
iit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
iic qui promittit, cives, urbem sibi curæ,
mperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
Omnes mortales curare et quærere cogit.
Tune Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
It Novius collega gradu post me sedet uno:
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus,
Et Messala videris? At hic, si plaustra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit

et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam *eodem* quo Barrus morbo laboret, et velit censeri pulcher: quâ libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; *is* cunctos homines cogit solicitè percontari quo sit editus parente, an obscurus mâtre ignobili. Num tu filius Syri, Damæ, vel Dionysii, audes è rupe *Tarpeiâ* præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At, *inquies*, Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id *nempe* tibi videris *esse* Paulus et Messala? Verùm hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem

ANNOTATIONES.

os accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam.....Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad tiamque perfugerunt. In his et nobilissimi Philosophi longéque principes, et quidem homines severi et graves, &c. Ex quibus patet sanire quemque qui publicam rem ultro apesit, exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: e proinde jus habet utendi ocreis mollioribus ligri coloris pedem ac mediam quoque tibiam gentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebeiis. Horum crassiores; illorum tenuiores ex alutâ, eu molli et subtili corio quales gestavere priem reges Albanorum. Festus. Martial. l. 2. Epigram. 29.

Coccina non læsum pingit aluta pedem.

sidor. l. 19. c. 33. ait istos nobilium calceos lto fuisse solo, cothurnis similes, ad medium rus pervenisse, quatuor corrigiis religatos, et bulis aureis vel argenteis; assutam denique esuper habuisse lunæ crescentis effigiem, seu otiùs literam C, quæ centenarium primùm umerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cœl. Rhodig. l. 20. c. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ nteriori veste et tunicâ nobilibus propriâ, dixi usè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines ovos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore ffræni, proindeque formositatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit, cives, urbem, &c.*] Cruquius observat hîc formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionysî.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, aut lictori tradere è rupe Tarpeiâ ejiciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse et ignobiliorem. Nempe Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Messala videris?*] Tullio reponit Horatius: scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plùs quàm Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, et Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo, l. 1. Od. 12. De Valerio Messalâ Corvino, Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

cornua et buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium; cui exprobrant universi originem è patre libertino, eò quòd nunc sum tuus conviva, ô Mæcenas: quondam verò præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: quamvis enim dignitatem *istam* mihi fortasse meritò quispiam invidere queat, *at* non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere cures, perversâ ambitione longè *pulsâ*. *Ob* hoc me fortunatum appellare nequeo, quòd fortuitò nactus *sim* te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: *sed* eximius primò Virgilius, ac deinde Varius, narraverunt quis essem. Cùm verò steti coràm te, modica dixi interruptis verbis; (nam verecundia elinguis haud sinebat plura loqui.) Non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos *tuos*. Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto distinguis, non *per* nobilem patrem, sed *per* mores et animum innocentem. Verùm, si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est, de cætero proba (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes): si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi justè exprobret: si etiam (ut me approbem) *ob* integritatem et innocentiam gratiosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui, modico agro non dives, noluit me *tamen* mittere ad scholam Flavii,

Cornua quod vincatque tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor; olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem [cum;
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amiPræsertim cautum dignos assumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim [sem.
Virgilius, post hunc Varius, dixere quid esUt veni coràm, singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari), [cum
Non ego me claro natum patre, non ego circMe Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca. Abeo: et revocas nono pòst mense, jubesque [duco,
Esse in amicorum numero: magnum hoc ego
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vitâ et pectore puro.
Atqui, si vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta (velut si
Egregio inspersos reprêndas corpore nævos);
Si neque avaritiam, neque sordes, ac mala lustra
Objiciet verè quisquam mihi; purus, et insons
(Ut me collaudem) si vivo, et carus amicis;
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni

ANNOTATIONES.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. 3. v. 103. *Hinc tuba, candelæ, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. v. 9.

Sic mœstæ cecinere tubæ.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti castris militarem. Vide l. 2. Od. 7.

49. *Dissimile hoc illi est:*] Honoribus quisque invidere potest, quos non rarò indignis etiam dat fortuna; non verò amicitiæ et gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. aliàs *Varus*. De Quintilio Varo, l. 1. Od 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibusdam Satyreum, v. *Satura*, hodie vicus hortis amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundùm alios, regio Tarento vicina.

72. *Flavî ludum.*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi, rationes et calculos conferendi magister et doctor famosus: ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere, &c.

Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
Ibant, octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos: vestem servosque sequentes
In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes [cum
Circùm doctores aderat. Quid multa? pudi-
Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
Mercedes sequerer. Neque ego essem questus. Ob hoc nunc
Laus illi debetur, et à me gratia major.
Nil me pœniteat sanum patris hujus; eóque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longè mea discrepat istis

ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii, sinistro brachio suspensum *ferentes* sacculum et tabulam; supputantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit *me* puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator: adeò ut si quis in urbe populosâ considerâsset vestimenta *mea*, et famulos comitantes, *facilè* sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat *à me* apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum *me* præstitit, ab omni non tantùm actione, sed et suspicione infami immunem (qui primus decor *est* virtutis) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor (quale ipse fuit) aliquando sectarer. Neque ego conquestus fuerim. *Imò* hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certè patris ejusmodi sapientem me nunquam pœniteat; adeóque me non tuebor, sicut multi, dicentes, nequaquam suâ culpâ accidisse, quòd non sortiti fuerint parentes liberos ut illustres. Sermo meus atque judicium abest procul ab istis.

ANNOTATIONES.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit; quod additur, *magnis*, videtur significare primipilos et primorum ordinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem et avariam primorum quorumque filios ad quæstum et sordes magis formare curantium, quàm ad probitatem et virtutem. At longè diversam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad eruliendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non utilli pinguibus et opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii, euntes ad ludum seu scholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus aderat, præ avaritiâ patrum: at contrà Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus calculi *tabulam*, chartas, scrinia. Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume et aux jettons*, Ang. TO LEARN TO CIPHER, AND CAST ACCOMPTS.

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magistro singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verum licèt apud nos hodie ludimagistris merces pendatur menstrua: at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat..hoc mense magistris exsolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.* Meliùs itaque intelligunt alii locum hunc de calculo et rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, scripto ostendentes in tabulâ quantum lucri rediret singulis mensibus ex certâ summâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò quòd *Idibus* solerent usuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum vero etymon l. 4. Od. 11. stroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venusio minori oppido transferre Romam urbium reginam et artium omnium emporium nobile.

78. *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sanè illum credebat re familiari copiosâ, avitisque facultatibus probè instructum: adeò non ullis parcebat sumptibus pater, ut honestam filio et bonam daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ seu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venditarum pretium prosequebatur et colligebat; unde et collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum et vectigalia exigebat. Gall. *un Sergent*, Ang. A BAILIFF.

Enimvero si natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem quoscunque quisque vellet; *ego* meis contentus nollem accipere mihi claros fascibus et sellis *curulibus*; insanus à plebe *quidem*, à te *verò* sapiens judicandus, ni fallor; quòd ferre grave onus recusarem, *ad id* minimè assuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures invisere: ac circumducere duos asseclas: nec *liceret* solum proficisci rus, aut peregrinari: nutriendi *forent* plures equi et famuli: pertrahenda vehicula. Jam *verò* etiam Tarentum usque, si placet, decurtato possim vehi mulo; cui lumbos sarcina, armos verò sessor vulneret. Nullus mihi sordidam *avaritiam* exprobrabit; sicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem *te* comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium.

Et vox et ratio. Nam, si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscunque parentes
Optaret sibi quisque; meis contentus, onustos
Fascibus et sellis nolim mihi sumere: demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud unquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque salutandi plures: ducendus et unus
Et comes alter: utì ne solus rusve peregrève
Exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

ANNOTATIONES.

96. *Onustos Fascibus et sellis.*] Quidam legunt *honestos*. Fasces et sellæ curules insignia magistratuum: synecdoche pro magistratibus et dignitatibus. De *fascibus* disserui alibi fusé. De *sellâ* curuli dicam postea in lib. 1. Epist. Interim ex Gell. l. 3. cap. 18. hæc accipe: *Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo vero curru sella erat, super quam considerent: quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde et pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

99. *Onus.*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitates honorosque capessentis gerentisque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum est genus carri quatuor rotarum, ab Æolicâ πέτορες pro τέσσαρες, vel ab Oscâ voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurdé: ut Galli acceperint à Massiliensibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant è Britannis et Celtis, apud quos *pedar* est quatuor: sed perperam. Vide Festum: item A. Gell. l. 15. cap. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto eque.*

105. *Usque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Od. 28. l. 2 Od. 6. l. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio; *Mantica Cantherii costas gravitate premebat.* Ad rem Seneca Epist. 28. *O quantum erat seculi decus, Imperatorem, triumphalem, Censorium, et, quod super omnia hæc est, Catonem, uno caballo esse contentum, ac ne tuo quidem: partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure potest quòd sordidè vivas et parùm decoré: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeiis, quæ in Magistratibus ac Patriciis minimé.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos viâ frequenti et celebri, quæ ducit ad Tibur: de quâ urbe l. 1. Od. 7. et 18. l. 2. Od. 6.

109. *Lasanum portantes.*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, coquendis etiam cibaris utilia: ne aut hæc, aut illa, aut aliud quidpiam pretio comparare sit opus in meritoriis tabernis ac diversoriis; quod quidem præparci est hominis ac sordidissimi. Lasanum, Græcis λάσανον, duo significat, matulam, et lebetem: posteriori sanè accipiendum est hîc sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci λάσανον idem est quod χυτρόπους olla pedes habens: pariter et Schol. Aristoph. in Pace.

Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator,
Multis atque aliis vivo. Quácunque libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, vespertinumque pererro
Sæpe forum: assisto divinis: inde domum me
Ad porri et ciceris refero lachanique catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet. Adstat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras

Ob hoc et alia multa vivo beatior te, ô illustris Senator, aliisque bene multis. Ambulo solus quácunque placet: quæro frumentum et herbæ quanti *venéant:* perlustro circum fraudulentum, et forum vespertinum frequento: asto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris, et lachani. Cœnanti *porrò mihi* famulantur servi tres: lapis autem candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, et guttus cum paterâ, supellex è Campaniâ. Postea vado cubitum minimè anxius, quòd *dies* crastinâ

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur: quidam sic, ob hoc et alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatinum inter et Aventinum montem, tria stadia et amplius longum, quatuor verò jugera latum. Dionys. Halic. l. 3. Alex. ab Alex. l. 4. c. 25. *Fallacem:* ubi sortilegi, somniorum interpretes, astrologi, circulatores, et alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæstûs causâ hariolantes*, ut ait Tull. 1. de Divin. sub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. et seq.

Vespertinum forum.] Vel quòd vesperi minor frequentia in foro quàm manè: tuncque illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum, et si quid novi spargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cùm adsint porticus ad id commodæ.

114. *Assisto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis et sacris intersum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos et hariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio, ad cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, et ad delicias magis pertinet: at Horatii mens et sensus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανον *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum *porro* et *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Describit apparatum non cœnæ modò suæ ac cibariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus.] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet*, Angl. SIDEBOARD.

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina semper singulis convivis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vasculo haustum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hîc jocus Marcelli gravis et lepidus æquè. Cùm Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut, depressâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt; alii ampullam scorteam aut vitream; alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains*, Angl. A WASH-HAND BASIN; ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in paterâ seu vinum seu primitias ciborum: atque his vesci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *asotos primùm ita non religiosos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 8, &c. Non absurdè quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem adfuisse: id est, ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Persius, Satirâ 6. Suum verò sit cuique judicium, ego dicam quod sentio: movet me quòd Poëta jungat *cum paterâ guttum:* sicque videtur indicare guttum libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* suprà interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet; at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

tandem quare fugisset aliquando *ipse*, cui sufficeret una farris libra, *scilicet* adeò tenui et parvo. Hilariter sanè peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cùm turdos macilentos ad focum torreret. Enimvero exarsit ignis, et flamma per vetustam culinam grassata propè attingebat tectum. Mox aspexisses convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus; quosque nunquam præteriissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud sine fumo lacrymas eliciente, *dum in* foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illîc ego demens mendacem meretricem expecto *frustrà* ad mediam usque noctem. Tum verò sopor *me* invasit * * * * * * * * * * * *

Deníque, cur unquam fugisset, cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus jucundè cœnam produximus illam. 70
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi sedulus hospes
Pænè arsit, macros dum turdos versat in igne.
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam servosque timentes
Tum rapere, atque omnes restinguere velle videres. 76
Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, et quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo, 80
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hîc ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem exspecto; somnus tamen aufert
Intentum Veneri: tum immundo somnia visu

ANNOTATIONES.

Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium: nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugisset.*] Nullum servo probrum gravius, quàm fugisse. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret.] Hæc sæpius erat servis fugiendi causa, quòd nimis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpote gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, unâ videlicet farris librâ servis quotidie dari solitâ ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento Lex. 12. Tab. jubebat dari indies libram farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. pass. à Capuâ, olim dicta Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, et Beneventum dici in posterum voluerunt. Fest. Plin. &c. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grives*, Ang. THRUSHES. Horum aviaria veteres habebant et tanta quidem ut ex his agri stercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occasione captans jocum Satiricus noster *macros* notat *turdos*, quos magnâ tamen sedulitate *hospes* ad ignem versabat hospitibus apponendos; adeò ut ipse pænè arserit ejusque domus pariter

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non rarò pro ipso igne. Metonym. vide l. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii facilè grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum alii scribit Cœlius Rhodig. l. 26. c. 21. habuisse *veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen*, id est, fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno; siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. l. 7. c. 3. Hinc et nunc abutimur voce *caminus*, fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gulâ fumum emittente extra tectum. Isidor. l. 19. c. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quàm ædes scilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspici montes Apuliæ. Horatio quidem regio notissima; exinde orto videlicet. De *Apulid* l. 3. Od. 30. et Epod. 2.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infestans, dictus quasi ἄτην βάλλων, immittens calamitatem. Plin. lib. 17. cap. 24. Gell. lib. 2. cap. 22. hunc, ut volunt, eundem noster vocat Iapyga, l. 1. Od. 3.

79. *Erepsemus.*] Syncope pro *erepsissemus*, id est, transivissemus. Sic postea Sat. 9. *surrexe*, pro *surrexisse*. Virgil. Æneid. 4. v. 686. *extinxem* pro *extinxissem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *prodare, &c.*

Trivici.] Hoc oppidum est in Campaniæ finibus, montuosâ valdè regione, viisque arduis

Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est;
Signis perfacile est: vænit vilissima rerum
Hîc aqua: sed panis longè pulcherrimus: ultro
Callidus ut soleat humeris portare viator;
Nam Canusî lapidosus; aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter, et factum corruptius imbre.
Postera tempestas melior, via pejor, ad usque
Barî mœnia piscosi. Dehinc Gnatia lymphis

* * * * * * *
* * * * * * *

Inde rhedis vehimur per quatuor et viginti millia *passuum*, commoraturi in parvâ urbe quam indicare non licet versu *hexametro*; signis *autem* est facillimum: ibi venditur aqua rerum vilissima: et panis *est* optimus certè; *adeò* ut prudens viator consueverit sponte humeris ferre; quia Canusii *est* lapidosus; urna *autem* aquæ haud felicior: quod oppidum ædificatum est quondam à strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abscessit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quòd longius iter fecerimus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, *at* via deterior usque ad muros Barii piscosi. Deinde Egnatia infensis

ANNOTATIONES.

c difficilibus; quapropter in villâ proximâ subistere sæpius necesse est.

87. *Oppidulo, quod versu dicere non est.*] cilicet Equotutico, quæ vox stare nequit in ersu hexametro. Equotutium, vel, ut legunt lii, Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ auniæ fuit oppidulum: hodie *Ariano* dicitur, liis *Foggia:* in colle situm est ad Apenninum ontem; à Benevento in ortum distat milliaibus duodecim ex Sansone. Illius meminit icero ad Attic. l. 6. Epist. 1. *Scire vis tuas o quas acceperim literas. Omnes ferè quas memoras, præter eas quas scribis Lentuli eris Equotutico ac Brundusio datas.*

Quod versu dicere non est.] Imitatio est ucilii, ita Sigillaria indicantis Sat. 7.

.....*Servorum festu' dies est,*
Quem planè hexametro versu non dicere possis.

e hoc servorum die continuò post Saturnalia elebrari consueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Venit vilissima rerum Hîc aqua.*] Quæ ilicet aliunde petenda et longè è fonte aliquo.

89. *Ultro Callidus.*] Quidam legunt *ultra*, est, in ulteriorem regionem. Quod satis acet.

91. *Canusî.*] Canusium Apuliæ oppidum, idie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufim amnem, à Cannis excisis distans tribus illiaribus.

Lapidosus.] Lapidis instar durus et insipi: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè râ: sive malè concinnatâ molâ, sive non sat rà; quæ grana conterendo ipsa deteratur, ptis inde particulis, quæ immixtæ pani ntes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna.] An quòd Aufidus duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asit, cujus proinde aqua potu injucunda esset; ut scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii eus interdum arescit?

92. *Qui locus à forti Diomede est conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos; singulari pugnâ cum Hectore et Æneâ congressus est; Palladium abstulit: Martem quoque et Venerem vulnerâsse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeò perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit: memorantur Canusium, Arpos sive Argos Hippium, quæ et Argyrippa.

93. *Varius discedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad Castra Cæsaris contendisse aliâ viâ.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam *Ruvo* dicta, Canusium inter et Barium.

Fessi.] Confectis à Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Postera tempestas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob hesternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Barî mœnia piscosi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram sinûs Veneti; quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est et nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundusium, teste Festo.

Gnatia.] Hæc et Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi;* urbs Salentinorum etiam maritima, media ferè inter Barium et Brundusium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis Iratis exstructa.] Seu quòd aquæ dulcis penuriâ laborat: seu potiùs quòd sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id est, insanos, quippe qui non modò credant, sed et aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de quâ mox. Vide Festum in voce *lympha*, ubi egregiè ostendit lympham

aquis condita præbuit risum ac ludum, quòd persuadere volunt thura sine igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus, ego *certè* minimè *credam*. Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac, si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus solicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium terminus *fuit* prolixi itineris, *erit* etiam *hujus* descriptionis.

Iratis exstructa dedit risusque jocosque;
Dum flammâ sine thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Judæus Apella, 100
Non ego. Namque Deos didici securum agere ævum;
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque. 104

ANNOTATIONES.

dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: et lymphatos dici furiosos, eò quòd creditum veteribus, à nymphis si conspicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ sine thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitiosi meminit Plinius l. 2. c. 107. ita scribens: *In Salentino oppido Egnatiâ, imposito ligno in sacrum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicis sacros codices, è quibus non pauca mutuati fabulis asperserunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur l. 3. Reg. c. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repentè consumpta sunt holocaustum, et ligna, et altare lapideum, et superfusa copiosè aqua. Vide l. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Insimulat Horatius Judæos superstitionis, quòd modò relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc et rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrandam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus non nisi *risus dedit et jocos.* Romanos tamen non parùm superstitionibus addictos lege apud Plin. l. 28. c. 2. &c.

Apella.] Quasi sine pelle in præputio circumciso; recutitus. Pers. Sat. 5. v. 114. *recutita sabbata* deridet: ubi nos plura de hâc lege Judæis à Deo datâ: item ad Juvenal. Sat. 14. v. 96. Salmasius etymologiam istam docte refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *apella*, tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appella*, sicut dicitur imberbis et absimilis, &c. Solerter autem et appositè ait fuisse tum Romæ Judæum quendam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia et inferiora quæque minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1 Od. 34. lege et Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici, *Brindisi.* Ennius *Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.*

Longæ finis viæ.] Viæ causa et finis patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium milliaribus trecentis et sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute et honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præstat.

O Mæcenas, quòd nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ

Non quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus et emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu, Mæcenas, licèt nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimvero me libertino patre natum adeò non despexisti, ut contrà *esse in eorum numero* jusseris, quòd *me parum et insontem* comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempe Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse, unde Hetrusci dicuntur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

ncoluit fines, nemo generosior est te; [ternus,
Nec quòd avus tibi maternus fuit atque pa-
Olim qui magnis legionibus imperitârint,
Ut plerique solent, naso suspendis adunco 5
gnotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè, [num,
Ante potestatem Tullî, atque ignobile reg-
Multos sæpe viros nullis majoribus ortos 10
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contrà Lævinum Valerî genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nôsti, populo: qui stultus honores 15
Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus;

terram habitârunt, aut quòd habuisti avos paternos ac maternos, qui pridem magnis exercitibus præfuere, non *propterea*, more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus sit. Bene *profectò* existimas ante Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus et bonos extitisse, et magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi: quem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, et stolidè famam sequi;

ANNOTATIONES.

Lydorumque manum.
Et Æneid. 2. v. 781.
Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virûm leni fluit agmine Tybris.
De Mæcenatis, ex Hetruriæ principibus, origine, fusè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane:* ab ortu rigatur fluvio Tyberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticus dicitur, cui opponitur *degener.* Senec. Trag. Troad.
Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quòd avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum millia: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Vest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafrè et salsè derides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum nasus, quem novi mores subdolæ irrisioni vacavere.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab eis deinceps nascuntur ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox ista hoc loco: significat autem hîc non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tullî.*] Antequam Romæ sextus Rex regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor et gener, Ocrisiâ matre captivâ natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam domi valdè nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hunc: *Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: et nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

10. *Nullis majoribus ortos.*] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, et nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contrà Lævinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdum tam degenerâsse, ut etiam contemptui fuerint, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valerî genus.] Pub. Valerius Lævinus quòd virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat:

——————— *honorum*
Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus.*] Plùs ducitur vanâ opinione et ventosâ existimatione, quàm verâ virtute et gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendore, domesticâ famâ et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat.

nèc non admirari titulos atque imagines. *Ergo* quid nos decet agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto: et Appius Censor arceret *me*, si libero parente non essem genitus; et quidem jure, quia non mansissem in propriâ conditione. Verùm enim gloria splendente *suo* curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid *prodest* tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, et creari tribunum? *Scilicet* aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primùm aliquis demens mediam tibiam inseruit cothurno

Qui stupet in titulis et imaginibus. Quid oportet
Nos facere, à vulgo longè latéque remotos?
Namque esto, populus Lævino mallet honorem, [veret
Quàm Decio mandare novo; Censorque moAppius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiêssem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

ANNOTATIONES.

ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis et imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos, et statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8. v. 1.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? et stantes in curribus Æmilianos?

Quid oportet Nos, &c.] Quid nos sentire et judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, et sapientum institutis informati sumus?

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ collustrato, per se verò ignobili; potiùs quàm viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus è Deciis primus summâ in Rempublicam fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque et gloriosè administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. 1. 8. &c.

20. *Censorque moveret Appius.*] Repelleret ac summoveret me à petendo magistratu Appius ille Claudius Cæcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. c. 16. et 24. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 13. ubi Censorum origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cooptare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat: *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunto: mores populi regunto: probrum in senatu ne relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiêssem.* Quia vellem assurgere supra meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contecti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque vero mirandum quòd ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; si quidem hi perinde ac generosi, nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum vehit currum constrictos rapit, Cic. Offic. l. *Fit invenitur qui laboribus susceptis periculisque subtis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. At fortis animus et magnus duobus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientiâ ponitur, &c.* Et postea, n. 68. *Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimi viris omnis debet esse contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæsar ademerat? Porrò non bene est notus ille. Sic habet vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cesare quasi Pompeianus: occiso verò Cesare recepit latum clavum, et Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum?*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustrà. Tribunus militum nemo fiebat, quin priùs alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat, vigilias et munitiones die noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sanctorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deessent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 28. &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres sine magistratu, nemo tibi invideret; nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. 1. *Nec imperia expetenda; at potiùs aut*

Pellibus, et latum demisit pectore clavum,
Audit continuò, Quis homo hic est? quo patre natus? 29
Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Et cupiat formosus; eat quácunque, puellis
Injiciat curam quærendi singula; quali
Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ,
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum; [nestus, 36
Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhoOmnes mortales curare et quærere cogit.
Tune Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno:
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus, 41
Et Messala videris? At hic, si plaustra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit

et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam *eodem* quo Barrus morbo laboret, et velit censeri pulcher: quâ libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; *is* cunctos homines cogit solicitè percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Damæ, vel Dionysii, audes è rupe *Tarpeiâ* præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At, *inquies*, Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id *nempe* tibi videris *esse* Paulus et Messala? Verùm hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem

ANNOTATIONES.

m accipienda interdum, aut deponenda nonmquam.....Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad fiamque perfugerunt. In his et nobilissimi Philosophi longéque principes, et quidem hoines severi et graves, &c. Ex quibus patet manire quemque qui publicam rem ultro ipesit, exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, &c.] Magistratum iniit, in Senatum est allectus: : proinde jus habet utendi ocreis mollioribus igri coloris pedem ac mediam quoque tibiam gentibus: item latum induendi clavum. alcei Patriciorum differebant à plebeiis. Hom crassiores; illorum tenuiores ex alutâ, u molli et subtili corio quales gestavere priem reges Albanorum. Festus. Martial. l. 2. pigram. 29.

Coccina non læsum pingit aluta pedem.

idor. l. 19. c. 33. ait istos nobilium calceos to fuisse solo, cothurnis similes, ad medium us pervenisse, quatuor corrigiis religatos, et bulis aureis vel argenteis; assutam denique super habuisse lunæ crescentis effigiem, seu ptiùs literam C, quæ centenarium primùm merum fuisse Senatorum notabat. Vide lutarch. Quæst. Centur. Rom. Item Cœl. hodig. l. 20. c. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ teriori veste et tunicâ nobilibus propriâ, dixi sè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines vos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore fræni, proindeque formositatis affectatione. it. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit, cives, urbem, &c.*] Cruquius observat hìc formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

36. *Syri, Damæ, Dionysî.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, aut lictori tradere è rupe Tarpeiâ ejiciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse et ignobiliorem. Nempe Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Messala videris?*] Tullio reponit Horatius: scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plùs quàm Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, et Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo, l. 1. Od. 12. De Valerio Messalâ Corvino, Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

cornua et buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium; cui exprobrant universi originem è patre libertino, eò quòd nunc sum tuus conviva, ô Mæcenas: quondam verò præfectus essem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: quamvis enim dignitatem *istam* mihi fortasse meritò quispiam invidere queat, *at* non pariter tuam amicitiam; maximè cùm dignos eligere cures, perversâ ambitione longè *pulsâ*. *Ob* hoc me fortunatum appellare nequeo, quòd fortuitò nactus *sim* te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te: *sed* eximius primò Virgilius, ac deinde Varius, narraverunt quis essem. Cùm verò steti coràm te, modica dixi interruptis verbis; (nam verecundia elinguis haud sinebat plura loqui.) Non me illustris parentis filium, non equo me generoso vehi circa meos agros, sed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut soles, respondisti. Discedo: meque post novem menses accersis: præcipisque esse inter amicos *tuos*. Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto distinguis, non *per* nobilem patrem, sed *per* mores et animum innocentem. Verùm, si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est, de cætero proba (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes): si nec sordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi justè exprobret: si etiam (ut me approbem) *ob* integritatem et innocentiam gratiosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui, modico agro non dives, noluit me *tamen* mittere ad scholam Flavii,

Cornua quod vincatque tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor; at olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem [cum;
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amPræsertim cautum dignos assumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim [sem.
Virgilius, post hunc Varius, dixere quid esUt veni coràm, singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari), [cum
Non ego me claro natum patre, non ego cir-
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca. Abeo: et revocas nono pòst mense, jubesque [duco,
Esse in amicorum numero: magnum hoc ego
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vitâ et pectore puro.
Atqui, si vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta (velut si
Egregio inspersos reprêndas corpore nævos);
Si neque avaritiam, neque sordes, ac mala lustra
Objiciet verè quisquam mihi; purus, et insons
(Ut me collaudem) si vivo, et carus amicis;
Causa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere; magni

ANNOTATIONES.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. 3. v. 103. *Hinc tuba, candelæ, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. v. 9.

Sic mœstæ cecinere tubæ.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti castris militarem. Vide l. 2. Od. 7.

49. *Dissimile hoc illi est:*] Honoribus quisque invidere potest, quos non rarò indignis etiam dat fortuna; non verò amicitiæ et gratiæ apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. aliàs *Varus*. De Quintilio Varo, l. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibusdam Satyreum, v. *Satura*, hodie vicus hortis amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundùm alios, regio Tarento vicina.

72. *Flavî ludum.*] Is erat arithmeticæ, sive computandi, numerandi, rationes et calculos conferendi magister et doctor famosus: ad quem instituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad Pison. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere, &c.

Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
Ibant, octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos: vestem servosque sequentes
In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes [cum
Circùm doctores aderat. Quid multa? pudi-
Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
Mercedes sequerer. Neque ego essem questus. Ob hoc nunc
Laus illi debetur, et à me gratia major.
Nil me pœniteat sanum patris hujus; eóque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longè mea discrepat istis

ad quam pergebant clari juvenes illustrium centurionum filii, sinistro brachio suspensum *ferentes* sacculum et tabulam; supputantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit *me* puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator: adeò ut si quis in urbe populosâ considerâsset vestimenta *mea*, et famulos comitantes, *facilè* sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avorum facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat *à me* apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum *me* præstitit, ab omni non tantùm actione, sed et suspicione infami immunem (qui primus decor *est* virtutis) neque formidavit ne quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor (quale ipse fuit) aliquando sectarer. Neque ego conquestus fuerim. *Imò* hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certè patris ejusmodi sapientem me nunquam pœniteat; adeóque me non tuebor, icut multi, dicentes, nequaquam suâ culpâ accidisse, quòd non sortiti fuerint parentes liberos t illustres. Sermo meus atque judicium abest procul ab istis.

ANNOTATIONES.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio ui centum milites regit; quod additur, *magis*, videtur significare primipilos et primorum rdinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate ares. Sic notat Poëta cupiditatem et avariiam primorum quorumque filios ad quæstum t sordes magis formare curantium, quàm ad robitatem et virtutem. At longè diversam laubilioremque iniit viam Horatii pater ad eruiendum filium, quamvis *macro pauper agello*, on utilli pinguibus et opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii, euntes ad ludum seu cholam, ipsi sua gestabant, nec unus famulus derat, præ avaritiâ patrum: at contrà Horaium sequebantur servi portantes ipsi necesaria; ut scribet mox. *Loculos*, in quibus alculi *tabulam*, chartas, scrinia. Gall. *pour pprendre à calculer, compter à la plume et ur jettons*, Ang. TO LEARN TO CIPHER, ND CAST ACCOMPTS.

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt ui interpretentur: mercedem afferentes maistro singulis Idibus, quæ dies octo complecantur. Verum licèt apud nos hodie ludimaistris merces pendatur menstrua: at apud omanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *nnus à Martio incipiebat..hoc mense magistris exsolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.* Melius itaque intelligunt alii locum hunc de calculo et rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, scripto ostendentes in tabulâ quantum lucri rediret singulis mensibus ex certâ summâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò quòd *Idibus* solerent usuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum vero etymon l. 4. Od. 11. stroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venusio minori oppido transferre Romam urbium reginam et artium omnium emporium nobile.

78. *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sanè illum credebat re familiari copiosâ, avitisque facultatibus probè instructum: adeò non ullis parcebat sumptibus pater, ut honestam filio et bonam daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ seu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venditarum pretium prosequebatur et colligebat; unde et collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum et vectigalia exigebat. Gall. *un Sergent*, Ang. A BAILIFF.

Enimvero si natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem quoscunque quisque vellet; *ego* meis contentus nollem accipere mihi claros fascibus et sellis *curulibus;* insanus à plebe *quidem*, à te *verò* sapiens judicandus, ni fallor; quòd ferre grave onus recusarem, *ad id* minimè assuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures invisere: ac circumducere duos asseclas: nec *liceret* solum proficisci rus, aut peregrinari: nutriendi *forent* plures equi et famuli: pertrahenda vehicula. Jam *verò* etiam Tarentum usque, si placet, decurtato possim vehi mulo; cui lumbos sarcina, armos verò sessor vulneret. Nullus mihi sordidam *avaritiam* exprobrabit; sicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem *te* comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium.

Et vox et ratio. Nam, si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscunque parentes
Optaret sibi quisque; meis contentus, onustos
Fascibus et sellis nolim mihi sumere: demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud unquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque salutandi plures: ducendus et unus
Et comes alter: utì ne solus rusve peregrè
Exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

ANNOTATIONES.

96. *Onustos Fascibus et sellis.*] Quidam legunt *honestos*. Fasces et sellæ curules insignia magistratuum: synecdoche pro magistratibus et dignitatibus. De *fascibus* disserui alibi fusè. De *sellâ* curuli dicam postea in lib. 1. Epist. Interim ex Gell. l. 3. cap. 18. hæc accipe: *Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo vero curru sella erat, super quam considerent: quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde et pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

99. *Onus.*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitates honoresque capessentis gerentisque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum est genus carri quatuor rotarum, ab Æolicâ πέτορες pro τέσσαρες, vel ab Oscâ voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurdè: ut Galli acceperint à Massiliensibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant è Britannis et Celtis, apud quos *pedar* est quatuor: sed perperam. Vide Festum: item A. Gell. l. 15. cap. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Usque Tarentum.*] Vel ad ultimas Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio; *Mantica Cantherii costas gravitate premebat.* Ad rem Seneca Epist. 28. *O quantum erat seculi decus, Imperatorem, triumphalem, Censorium, et, quod super omnia hæc est, Catonem, uno caballo esse contentum, ac ne toto quidem: partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure potest quòd sordidè vivas et parùm decoré: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeiis, quæ in Magistratibus ac Patriciis minimè.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos vii frequenti et celebri, quæ ducit ad Tibur: de quâ urbe l. 1. Od. 7. et 18. l. 2. Od. 6.

109. *Lasanum portantes.*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, coquendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc, aut illa, aut aliud quidpiam pretio comparare sit opus in meritoriis tabernis ac diversoriis; quod quidem præparci est hominis ac sordidissimi. Lasanum, Græcis λάσανον, duo significat, mantilam, et lebetem: posteriori sanè accipiendum est hîc sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci λάσανον idem est quod χυτρόπους *olla pedes habens:* pariter et Schol. Aristoph. in Pace.

Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator,
Multis atque aliis vivo. Quácunque libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, vespertinumque pererro
Sæpe forum: assisto divinis: inde domum me
Ad porri et ciceris refero lachanique catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet. Adstat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras

Ob hoc et alia multa vivo beatior te, *ô* illustris Senator, aliisque bene multis. Ambulo solus quácunque placet: quæro frumentum et herbæ quanti *venea*nt: perlustro circum fraudulentum, et forum vespertinum frequento: asto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris, et lachani. Cœnanti *porrò mihi* famulantur servi tres: lapis autem candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, et guttus cum paterâ, supellex è Campaniâ. Postea vado cubitum minimè anxius, quòd *die* crastinâ

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *milibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpreantur: quidam sic, ob hoc et alia multa comodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatinum inter et Aventinum montem, tria tadia et amplius longum, quatuor verò jugera atum. Dionys. Halic. l. 3. Alex. ab Alex. 4. c. 25. *Fallacem:* ubi sortilegi, somiorum interpretes, astrologi, circulatores, et lii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæstûs usâ hariolantes*, ut ait Tull. 1. de Divin. ub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. et eq.

Vespertinum forum.] Vel quòd vesperi mior frequentia in foro quàm mané: tuncque luc conveniunt nugatores et otiosi homines d confabulandum, et si quid novi spargendum c ventilandum: vel ambulandi causâ, cùm dsint porticus ad id commodæ.

114. *Assisto divinis.*] Apage qui explicant, ebus divinis et sacris intersum: imò nihil d rem. Intellige veró: animi gratiâ audio livinos et hariolos plebi incautæ verba dantes, t in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio, d cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut lii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, et d delicias magis pertinet: at Horatii mens t sensus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανον *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœam facilem et parabilem, magisque cum orro et *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Describit apparatum non œnæ modò suæ ac cibariorum, sed et abaci asorumque in eo repositorum.

Lapis albus.] Mensa ex albo lapide seu armore, quæ Delphica dicebatur, erat pro baco: Gall. *buffet*, Angl. SIDEBOARD.

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum quæ: atque ita bina semper singulis convivis onebantur.

Cum cyatho.] Quo vasculo haustum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hîc jocus Marcelli gravis et lepidus æqué. Cùm Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut, depressâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt; alii ampullam scorteam aut vitream; alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains*, Angl. A WASH-HAND BASIN; ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in paterâ seu vinum seu primitias ciborum: atque his vesci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *asotos primùm ita non religiosos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 8, &c. Non absurdè quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem adfuisse: id est, ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Persius, Satirâ 6. Suum verò sit cuique judicium, ego dicam quod sentio: movet me quòd Poëta jungat *cum paterâ guttum*: sicque videtur indicare guttum libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* suprà interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet; at *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

surgendum sit diluculo, visendusque Marsyas, qui asserit intolerabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo *usque* ad *horam* decimam. Deinde prodeo *foras:* vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cùm verò sol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo esse ventre *per* diem *integram:* domi *resideo* otiosus. Hæc vita est carentium infelici et molestâ ambitione. Istis me sublevo; vivamque fortunatior quàm si Quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.

Surgendum sit manè, obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo. Post hanc vagor: aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare: domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum miserâ ambitione gravique.
His me consolor: victurus suaviùs, ac si
Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuissent.

ANNOTATIONES.

Campana supellex.] Ista porrò vasa fictilia sunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

120. *Obeundus Marsya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: sive ad sumendam à fœneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita; ad quam vadimonia sistebantur; conveniebant etiam causidici, aliique negotia tractantes et componentes: nec non ibidem sedebant fœneratores. Porrò Marsyam nôrunt omnes fuisse Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd temerè cum eo contendisset, excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius, Metam. 6. c. 5. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. c. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.] Quòd illa statua Marsyæ sublatâ erat manu, satyricè et sarcasticè noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quòd Novius libertus inter judices et senatores allectus esset; et, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, et ab ejus aspectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo suprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut scripto.] Si foràs non prodeo, postquam è lecto exilui, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hîc è Nominibus facta Verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolutè positos; ut sit sensus; aut ego, postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectis*, *scripto* pro *scriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario, laternario, ac fœtente, adeóque lucernis quasi fraudatis detracto: ut facit *Natta* per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. 5. v. 87. *Qui Pallidus offertur misero tibi caulis olebit Laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca.* De sordido isto homine, et noster alibi, et Juvenalis Sat. 8. v. 95. Persius Sat. 3. v. 31.

Non pudet ad morem discincti vivere Natte!

125. *Ast, ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Caniculariis. Minùs sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusque diei. Nam, qui modicè curare se cuticulam prædicat, longè abest, ut innuat quotidie se balneis uti, quòd certè luxuriem et delicias aleret.

126. *Rabiosi tempora signi.*] Tunc sublevo me, et mitigo ardores Caniculæ: de quâ l. 1. Od. 17. l. 8. Od. 13. Pers. Sat. 3. initio.

——— *Siccas insana Canicula messes*
Jamdudum coquit: et patulæ pecus omne
sub ulmo est.

127. *Pransus non avidè.*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem sumpto cibo, vesperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandisse, parcè autem cœnitâsse, ut apud nos nunc plerique facere amant, ita suadente medicinâ et sanitatis ratione.

128. *Domesticus otior.*] Otio liberali vacо, non inerti et ignavo.

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Persio describit.

PROSCRIPTI Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atque odio qui possit vincere Regem;
Confidens tumidusque; adeò sermonis amari,
Sisennas, Barrosque ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumque [lesti,
Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti)
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit.
Inter [Achillem
Hectora Priamiden animosum atque inter

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, quâ ratione Persius ibrida vindicârit pus et virus Rupilii Regis proscripti. Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis, nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, et qui molestiâ vincere posset Regem; arrogans et superbus, *denique* tam acerbâ dicacitate, ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cùm nulla utrique concordia *esset* (nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria pugna contigit. *Sic* inter Hectorem Priami filium et fortem Achillem

ANNOTATIONES.

1. *Proscripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores et malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempe cùm Mæcenati gratiosus esset, qui et Augustum ei reconciliavit: at longè antea idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cùm Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius: in eumque illud convicii effutierat. Itaque noster opportuno tempore se ultus est, datâ occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Brutî castra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Luciu' marcebat febris, senium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* scribunt, frustrà, et deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς sive ὑβριδὴς, ut significetur conviciator, petulcus et contumeliosus. Bene viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus, matre autem Romanâ. Nam antiqui spurios, item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros et ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. lib. 12. cap. 1. *In animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equâ et asino, burdo ex equo et asinâ, ibridæ ex apris et porcis, &c.* Plin. l. 8. c. 45. *E matrimonibus et coitibus natos prisci umbros vocârunt:* et cap. 53. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translatâ.* Ita apud Valer. Maxim. l. 8. c. 6. *Q. Varius propter obscurum jus civitatis Ibrida cognominatus, &c.* natus nimirum Hispano patre, matre Veronensi.

3. *Lippis notum et tonsoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quòd raro foràs prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab invisentibus, quid sit novi per urbem; tonstrinæ verò, in quas multi conveniunt otiosi et loquaces, sunt proinde rumorum et confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait; *τὰ κουρεῖα ἄοινα συμπόσια, tonstrinæ compotationes sine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs ista minoris Asiæ in Ioniâ, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam et Chium: priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus, Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* antea. Sisenna cognomen erat Aproniorum et Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehensus ausus fuit dicere, se illam sciente et suadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, apertè et salsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi albi credantur velocissimi, Plaut. Asin. 2. 2. 12.

Si huic occasioni se tempus subterduxerit,
Unquam, ædepol, quadrigis albis indipiscet postea.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.*] Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere volunt; illud est eorum ingenium et velut jus quoddam à naturâ comparatum, lib. 1. Od. 6.

....gravem
Pelidæ stomachum cedere nescii.

odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quàm quòd ambobus summa virtus inerat. *At* si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opimâ Asiâ, dimicavit par Rupilii atque Persii, *adeò* ut non convenientiùs sit commissus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo spectaculum ingens. Persius rem explicat: cœtus universus cachinnos tollit: laudat *ille* Brutum, laudat comites. Brutum vocat Asiæ solem, comites verò salutaria sidera nuncupat, dempto Rege; hunc *enim* accessisse *velut* Caniculam, astrum agricolis infestum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem securis infrequenter accedit. Tunc Prænestenatus *illi* mordaci et valdè copioso dicteria retorquet *ex* arbustivâ vite deprompta,

Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in utroque 14
Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultro
Muneribus missis) Bruto Prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî et Persî par pugnat, uti non [jus
Compositus meliùs cum Bitho Bacchius. In
Acres procurrunt; magnum spectaculum uterque. 21
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem: [lubres
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque sa-
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat 26
Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis.
Tum Prænestinus salso multúmque fluenti
Expressa arbusto regerit convicia; durus

ANNOTATIONES.

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles: *θυμοῦ γῆρας οὐδὲν ἄλλο ἐστι πλὴν θανεῖν.*

16. *Diomedi Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademisse, indeque Glaucus arma aurea sua cum Diomedis æreis permutâsse. De *Diomede* suprà, Sat. 5. Glaucus Lycorum dux ad auxilium Trojanorum venit; erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener et regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam.*] Ne accipe, Lector, Asiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Asiam verò se contulerat ad contrahenda adversùs Augustum auxilia: ibique permulta gessit laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Manilià, n. 14. *Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum insigne erant Bithus et Bacchius. Sueton. Octav. Erasm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites stellas quasi salutares venisse, at Rupilium fatale sidus ac veluti Caniculam. De hâc Virgil. Æn. 10. v. 273.

.....*Sirius ardor:*
Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, et lævo contristat lumine cœlum.

Vide, si vacat, annot. ad Oden 17. lib. 1. et Oden 13. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii oratio fluebat rapidè torrentis instar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumescentis et exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

27. *Fertur quò rara securis.*] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum securi quâ ligna cædat, seu quòd ipse metuit ne exundante fluvio abripiatur, seu quòd adsitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur et auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Prænestè. Hæc Latii civitas Româ distat 21. mill. pass. Ortum versùs; hodie *Palæstrina.* Condita fertur et nomen sortita à Prænesto Ulyssis et Circes filio.

Salso multúmque fluenti.] Malè quidam hæc jungunt cum sequenti voce *arbusto*; quæ certè referenda sunt ad Persium, de quo antè. Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluenti*, ut respondeat sequenti vocabulo *vindemiator.* Sed conjectura hæc audacior sanè est: et quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expressa arbusto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis lacessentem scommata regerit ex arbusto sua; ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio magnâ linguæ volubilitate et petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbusto.] Id est, vite arbori innixâ: de quâ Plin. l. 17. c. 23. ubi scribit; *nobilis vinea non nisi in arbustis gigni, et in his quoque lau-*

Vindemiator et invictus, cui sæpe viator
Cessisset, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consuêris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede,
tuorum est.

vinitor acer ac vinci nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce appellans cuculum. Tum Græculus, Persius, posteaquam salibus Italicis aspersus fuit, exclamat: *O* Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi crede, *unum* est è tuis facinoribus.

ANNOTATIONES.

datiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur, &c. Columell. l. 4. *vites,* inquit, *maximè gaudent arboribus.... hoc genus vitium arbustivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Observa, lector, vocem istam esse hîc quatuor syllabarum, atque in unam coire *i* et *a*, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auson. in Mosellâ:

.....Inde viator
Riparum subjecta terens, hinc navita labens
Probra canunt seris cultoribus.

31. *Magnâ compellans voce cucullum.*] Stoidum, fatuum, desidem, et pigrum, instar uculi: vel quòd vinitores putationem et culuram vineæ, donec cuculi vox audiatur, seriùs ardantes viator deridebat cuculi exprimens antum. Plin. l. 18. c. 26. *Putationem æquinoctio peractam habeto.* Et postea. *Sic ferè* vi. *Id. Maii....quo temporis intervallo,* xv. *iebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus eragendis ante æquinoctium non suffecerit, um sciat inde natam exprobrationem fœdam utantium vites per imitationem cantûs alitis mporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim abetur opprobriumque meritum, falcem ab istâ olucre in vite deprehendi, ut ob id petulantiæ les etiam cum primo vere ludantur.*

Cucullum.] Vel potiùs *cuculum*, mediâ productâ, κόκκυξ, avis verna, à voce, quam sæius ingeminat, appellata. Unde et κόκκυγας ræci vocant homines molestos, eadem sæpius insulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *Procedit vere coccyx, occultatur Caniculæ ortu: semperque parit in alienis nidis, maximè palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis, rarò bina. Causa subjiciendi pullos, quòd sciat se invisam cunctis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal,....pullus avidus ex naturâ præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, et nitidus in se nutricem convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque seipsam quòd talem pepererit: suos comparatione ejus damnat ut alienos, absumique etiam se inspectante patitur, donec corripiat ipsam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quanquam *nec aduncis unguibus nec capite similis illis, nec alio colore ac rictu,* seu aspectu, *quàm columbi.*

32. *Italo perfusus aceto.*] Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto,* ut ait Pers. Sat. 5. v. 86. Plaut. Pseud. 2. 4. 49.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?—

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exstimulârat *homo acidæ linguæ,* ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges consuêris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutus, tu verò deinde ipse Jul. Cæsarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est.] Et hoc te dignum est opus, ut jugules ac tollas molestum et indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ et Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum;

Eram antea stipes ficulnus, lignum iners;

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prors et faceta, quâ Horatius evulgat illud Canie veneficium, de quo in Epod. ult. ubi nidia:

Et Esquilini Pontifex venefici, &c.

rrò mirè hîc Deastrorum vanitas et falsitas illatur. Unde S. Hieronym. l. 12. in Isai. 14. sub finem ita scribit: *Flaccus in satirâ, deridens simulacra gentium, ait;* Olim truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. lib. 4. Eleg. 2. v. 59. Vertumnus de se dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus ma-

quando artifex dubius *an* scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus *extiti* ingens terror prædonum, atque volucrum. Etenim dextra *mea* arcet prædones * * * * * * * * * * at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc efferenda in vili sandapilâ. Hoc erat commune plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sannioni, et Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat *agri* pedes millenos in latitudinem, trecentos *verò* in longitudinem,

Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum, [aviumque
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ.
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulchrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

ANNOTATIONES.

teria ob fragilitatem. Quo etiam referri potest, quod sub finem hujus satiræ dicitur, *diffissâ nate*. Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum et formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi et Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. l. 5. c. 1. mox citand. Ejus statua rudis et informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimùm fiebat, quod lignum fragile et ad alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt, quòd ficus admodum fertilis, Priapus verò fœcunditatem designet: teste Plutarcho de Iside et Osir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sicul. cit. *Priapus non solùm in urbium templis, sed et in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, v. 31. ita de Priapo:

.....Sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,
——— medio qui semper in horto,
——— prædoni falce minatur.

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce saligná
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet:

Placet, Priape, qui sub arboris comâ
Soles sacrum revincte pampino caput
Ruber sedere,....sæpe floribus novis
Tuas sine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliis Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur postea.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antea sepulcretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis.] Non atriis aulisve magnis elata cum honore ad sepulturam more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequeunt. At contrà divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

In arcâ vili.] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapilâ, quam Martialis vocat *Occisianam spondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à sandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere....portandum ad busta cadaver.

10. *Hoc miseræ plebi.*] Esquilina regio sepulchris servorum atque miserorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo scurræ.*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* sepulchro pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius *Nomentanus* patrimonii decoctor insignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certa pars agri excepta et ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulchra. Ergo sepulchri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquaversùs intelligenda. Ita vetus inscriptio. IN FRONTE

Hic dabat, hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari, quò modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Cùm mihi non tantùm furesque feræque suëtæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,
Quantùm carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum [tes.
Protulit os, quin ossa legant herbasque nocen-
Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicùs agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas.

vetabatque ne sepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Esquiliis salubribus, et ambulare in colle aprico, ubi nuper mœsti cernebant agrum albis ossibus deformem. Quanquam non tam me angunt et vexant prædones ac feræ agrum istum infestare solitæ, quàm *mulieres*, quæ humanas mentes inflectunt incantamentis et veneficiis. Has nullâ ratione possum abigere, aut prohibere quò minùs colligant ossa et herbas noxias, statim atque luna currens pulchrum ostendit vultum. Ego ipse conspexi Canidiam atrâ veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Saganâ seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere: *morque* discerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in scrobem effusus *est*, ut hinc umbras evocarent, animas responsa reddituras.

ANNOTATIONES.

AT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. CX. &c. Valeant qui Geographicè longitudiem hîc accipiunt in majori distantiâ. Nec nim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. l. 1. c. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo cribi et notari solebant literæ istæ, H. M. I. N. S. Hoc monumentum hæredes non equitur. Frederic. Cerutus Veronensis sic nterpretatur locum hunc, luculenter quidem: ic in Esquiliis extabat cippus his notatus teris; ab eâ parte, quæ publicam viam attinit, mille pedes agri ad sepulturam plebis triuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos ros spectat, pedes trecenti. Hâc inscripone: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc verò pulcreti amotâ fœditate per Mæcenatem, jam et frui Esquiliarum salubri aëre; licet hîc bitare quin et deambulare in amœnis hortis, i priùs arida mortuorum ossa tristem aspecm dabant.

Esquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. et ult.

Salubribus.] Illuc propterea, et in hortos ecenatianos in Esquiliis secedebant Tiberius quietem, Augustus verò æger ad valetudim procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quim sedeo amœnitate cœlique temperie pertis, inquit Priapus: at id mihi molestum, id veneficas inde exterminare nequeo secra frequentare assuetas. Furesque avesque ilè abigo, at non ita improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquisitos fructus surripiendos: *feræ* autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim venire assuetæ inde vix absterrebantur; semperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem suum ostentat luna, dum plena est: et hoc præsertim tempus ad perpetranda veneficia assumunt. Vide Epod. 5. et ult.

22. *Ossa legant.*] Paulus jurisconsultus; *qui è sepulchro corpora extraxerint, vel ossa eruerint humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur: honestiores autem in insulam deportantur: aliàs aut relegantur, aut ad metalla damnantur.* Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] E sepulcris natas, quasi sacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plutonis, à Proserpinâ demum concerpta et in herbam sui nominis transformata. Porrò notandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias occupatas; superfuisse verò illîc aliquot sepulcra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proscriptus est: habuit verò sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia est, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in

Porrò aderat imago lanea, et altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem *ceream* plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione quippe mox interitura. *Veneficarum* altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias: lunam verò erubescentem se abscondere post majora monumenta, ne testis adesset istis *sceleribus*. Quòd si aliquid mentior, conspurcetur *meum* caput merdis albis corvorum; ac mictum et cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, et Voranus fur. Quid referam singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur

Lanea et effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quæ
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonen. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes; Lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latere sepulchra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
[que cacatum
Corvorum; atque in me veniant mictum atJulius et fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes

ANNOTATIONES.

fine, ibique annot. L. 1. Reg. c. 28. Saul rex per Pythonissam suscitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque periciem proximè futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, &c.*

30. *Lanea et effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. 6. v. 89.

Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat.*] Hæc repræsentans eum quem perditum ibant et cupiebant. At laneum simulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius sagæ incantamentis liberare et exsolvere contendebant.

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem; dictam *Hecaten*, seu quòd victimis centum placaretur, seu quòd annos centum errare faciat insepultos. Ita Servius. Alii quòd centum, id est, varias habeat virtutes et potestates. Nam et idcirco *tergemina Hecate* vocatur à Virgilio, Æneid. 4. Est nempe Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror Hecate appellatur, inquiunt, ab *ἑκὰς longè*, quasi radios eminùs ad nos vibrans.

34. *Altera Tisiphonen.*] Sagana vocat Tisiphonem unâm è Furiis, à plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proserpinam præcurrendo annunciabant: serpentes autem Tisiphonem. Duas enim illas ejusmodi asseclas nunquam non comitantur. Furiarum capillos serpentibus implexos, manusque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore suffusam, et abhorrentem à talibus flagitiis veneficiisque.

36. *Post magna latere sepulchra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Esquilias et hortos Mæcenatis, propè extitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque submota.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum scribit Tibullus:

Abegimusque voce sæpe, cùm tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem l. 6. diserté: *Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, murices, blattasque lucifugas nidamenta parere atque habitare? spurcitias huc omnes conducere. . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint impudentiumque muscarum? Hirundines intra ipsos ædium circumvolantes tholos, jacularier stercoris plenas; et modò ipsius vultus, modò numinum ora depingere, barbas, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cætera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem et impudicitiam vocat per contemptum et ludibrium. Is Pedacius, vel Pediacius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abliguriisse, flagitiosisque postea libidinibus serviisse.

Furque Voranus.] Iste fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax et astutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit absconditque. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Bellè, si te non *ἐκχαλκεύει*, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

Umbræ cum Saganâ resonarent triste et acutum?
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris, et imagine cereâ
Largior arserit ignis; et ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum et facta duarum.
Nam, displosa sonat quantùm vesica, pepedi
Diffissâ nate ficus. At illæ currere in urbem:
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque viderer.

animæ cum Saganâ voce tenui et stridulâ? Quomodo clàm humo infoderint barbam lupi, et dentes colubræ maculosæ: *utque* ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba et actiones ambarum Furiarum *istarum?* Etenim quanto *sonitu* crepat vesica disrupta; *tanto ego* ficulnus *olim truncus* divisis natibus crepui. *Protinus* autem illæ *veneficæ* fugere in urbem *cæperunt.* Tumque non sine ludibrio et cachinnis aspexisses Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam, decidere, herbas item et licia brachiis fascinata.

ANNOTATIONES.

41. *Triste et acutum?*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos Æneam videntes obstupescunt, *pars vertere terga....pars tollere vocem exiguam,* id est, exilem, lugubrem, deductam, unde et *inceptus clamor frustratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide,* inquit, *effucias magicæ artis:* barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit. Atqui barba lupi in rostro. Plin. l. 28. c. 10. *Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cereâ Largior arserit ignis.*] Virgil. Eclog. 8. v. 105.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse; bonum sit.

Ergo hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurdè quidam putant ignem adfuisse, et liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista clarè ostendunt, *sponte sua.*

45. *Furiarum duarum.*] Canidiæ et Saganæ Furiis similium.

47. *Diffissâ nate.*] Ita lignum recens et adhuc viride, si in opus fingatur, finditur et crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles, levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositi *dentes:* Saganæ verò glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum.] Adulterini capillitii suggestum, ut vocat Papinius. Juv. Sat. 6. v. 501. *compagibus altum Ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum.] Κάλυντρον est *ornamentum* κάλυπτρον *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos alligabant, vinciebant, detinebant.
Virgil. Eclog. 8. v. 73.
Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam et obstinatam loquacitatem.

Ibam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis:

Pergebam casu *per* viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, *mente* versans, et iis plenè intentus.

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. et Epod. 7. v. 8. Vide ibi Anpot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum? [quæ vis. 5
Suaviter, ut nunc est, inquam; et cupio omnia
Cùm assectaretur, Numquid vis? occupo. At ille, [Pluris
Nôris nos, inquit; docti sumus. Hîc ego:
Hoc, inquam, mihi eris. Miserè discedere quærens, [rem
Ire modò ociús; interdum consistere; in aurem 10
Dicere nescio quid puero. Cùm sudor ad imos
Manaret talos; O te, Bollane, cerebri
Felicem! aiebam tacitus. Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire, 15
Jamdudum video: sed nil agis: usque tenebo:
Persequar: hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus est te
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum: [hortos.
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris
Nil habeo quod agam, et non sum piger: usque sequar te. 19
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,

Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus, atque apprehensâ manu *meâ, ait,* Quomodo te habes, omnium suavissime? Respondi: Bene, nunc quidem: *tibi* pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm *verò me* sequeretur, præveniens dixi: An *aliud* quidpiam exposcis à *me?* Mox ille, Ut me cognoscas, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimaberis. Vehementer *autem* abire cupiens jam velociùs incedebam, identidem subsistebam: famulo nescio quid in aurem insusurrabam: interea sudor ad imos talos defluebat: Cogitabam apud me: Quàm beatus tu Bollane *tali* cerebro! Cùm *verò* iste quidvis effutiret, laudaret civitatem ac regiones: quòd nihil responsi facerem, ait: Sollicitè quæris discedere; jam pridem intelligo: verùm operam perdis: semper adhærebo: assectabor: quò jamjam istinc contendis? *Cui ego,* Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi minimè cognitum: hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos *Julii* Cæsaris. *Ille verò:* Nihil agendum instat mihi, neque sum deses: quólibet te comitabor. *Tum ego* deprimo aures velut asinus impatiens,

ANNOTATIONES.

4. *Arreptâque manu.*] Quasi valdè familiaris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergo impudenter et inepté.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin et pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Numquid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit?

Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris.*] Cupio ut nôris me: sum enim doctus. O insulsam orationem!

10. *Cùm sudor ad imos Manaret talos.*] Præ animi angore et æstu.

11. *Bollane.*] Is ὀξύχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced. cerebrosus, nugaces et ineptos quosque verbis asperis amoliebatur statim, et abire procul à se abigebat, loquacitatis et loquacium omnino impatiens.

14. *Miserè cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli sermonem cum Horatii modestâ responsione, *nil opus est te circumagi, &c.* Gal. *c'est vous donner trop de peine,* Ang. IT WILL GIVE YOU TOO MUCH TROUBLE.

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretantur, ægrotat: sicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum sed frustrâ. Sueton. in Jul. Cæsar. c. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè, et trecentos sestertios legavit.* Tiber. c. 73. *Triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subvectus est: dispositâ statione per ripas Tiberis, &c.* Vide et Plutarch. in M. Bruto, ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta et quinque drachmas legavisset: præterea verò etiam *hortos qui trans Tiberim erant,* ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem benevolentiam, et admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. l. 11. c. 37. *Aures in equis et omnium jumentorum genere, indicia*

Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plures
Aut citiùs possit versus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod et Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater,
Cognati, queis te salvo est opus? Haud mihi quisquam:
Omnes composui. Felices! nunc ego resto:
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ:
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque. [Loquaces
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.

quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille *autem* exorsus est: Si me bene cognosco, non Viscum, non Varium cariorem *me* familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velociùs quàm ego facere valeat? Quis saltare decentiùs? Ego sic cano, ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi; *itaque aio illi:* Habesne matrem *aut* propinquos, quibus necessaria sit tua salus? *Respondit:* Nemo *superest* mihi: cunctos sepelivi. *Tum ego tacité: Illi* fortunati: *miser* ego jam vivo: interfice. Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella vetula præsagiit commotâ urnâ divinans. Istum, *aiebat*, nec sæva toxica, nec gladius hostilis interimet; nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidet verò loquax aliquando tandem. *Ergo* ubi primùm ætate adultâ erit, fugiat garrulos, si prudens est.

ANNOTATIONES.

nimi præferunt; fessis marcidæ, micantes ovidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio et eruditione clari; Horatio certè amicissimi. De Visco postea, Sat. seq. et alibi. De Vario Sat. 5. præced. item l. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Horatius monere garrulum, ut suæ saluti consulat n gratiam propinquorum, neve sine causâ ita e circumagat ac defatiget, quin potiùs ipse se antum virum totque et tam eximiis dotibus signem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3. v. 104.

Felices!] Qui nimirum tuâ garrulitate et septiis sunt liberati. At ego miser *resto* disruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive amnitibus artium ejusmodi vanarum anteseganis, dixi in Epod. 17.

30. *Divinâ mota anus urnâ.*] Sortilega mater et fatidica conjectis in urnam sortibus commotis, eductis, fatum eliciens et futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem pertebatur. Habebantur literæ dictionesque ermultæ, quæ permixtæ in urnâ, et mox ductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu et rtè conjunctæ, id esse in fatis divinitùs præonstrari credebantur. *Sortes, taleolæ aut reuli è ligno fuere non grandes: quibus ræ ad divinandum insculptæ, sive notæ. e privatim habitæ, eæ publicé. Sed quæ in publico, in primis religiosæ et cană quădam veritate sacræ, in templis servabantur in arcâ reconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.* Hæc J. Lips. Elect. 2. c. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud Liv. mox. citand. ingeniosè corrigit *extæniatas*, id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Præneste inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 86. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulchritudo et vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? Cæteris verò in locis sortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem: et paulò antè. *Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas et casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. c. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit. T. Livius initio l. 22. inter prodigia quædam et hoc refert: *Sortes sud sponte attenuatas unamque excidisse ita scriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT; *et per idem tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ suddsse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum febri domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate, ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

Deveneramus ad *templum* Vestæ, transactâ jam parte diei quartâ: et fortè debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi *vadimonium* obiisset. Dicit *verò:* Quæso paulùm istic *me* adjuva. *At ego:* Moriar, si valeo stare, vel scio leges civiles: adde quòd festino *illuc* quò nôsti. *Tum ille* ait: Incertus sum quid agam, an te deseram, an litem. *Cui ego:* Me, obsecro. Nequaquam, *inquit* iste; et cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde *verò sermonem ille* resumit: Mæcenas quomodo tecum *agit?* Paucos amicos *recipit, inquam:* et certè sapit. *Ille:* Nemo usquam usus est fortunâ callidiùs *quàm tu.* Næ tu magnum auxiliatorem haberes, secundas quidem *partes* agendi peritum,

Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei
Præteritâ; et casu tunc respondere vadato
Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. Inter-
Aut valeo stare, aut novi civilia jura: [eam, si
Et propero quò scis. Dubius sum quid fa-
ciam, inquit; [ciam, inquit;
Te-ne relinquam, an rem. Me, sodes. Non
faciam, ille: [rum est
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere du-
Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo
tecum? [tis bene sanæ.
Hinc repetit. Paucorum hominum, et men-
Nemo dexteriùs fortunâ est usus. Haberes
Magnum adjutorem, posset qui ferre secundas,

ANNOTATIONES.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. l. 2. n. 67. de Vestâ disserit. *Hæc Dea,* inquit, *est rerum custos intimarum..... Græcis ἑστία dicitur.....Ejus vis ad aras et focos pertinet.....Non absunt longè ab eâ Dii Penates, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu solis ad occasum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *et casu tunc respondere vadato Debebat,* explicatur per Martial. Epigram. 8. l. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora.
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, &c.

36. *Respondere vadato Debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fidejussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38. *Paulùm hîc ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere, in foro ante Prætorem; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia; proindeque tibi adesse nequeo.

40. *Propero quò scis.*] *Volo visere* hominem *quemdam,* ut antè dixi, *prope hortos Cæsaris* habitantem. Viam itaque sat longam obire *propero.*

41. *Me, sodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod plurâ æstimabat perdendâ lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis se familiarem exhibet: paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum est ipse accipere.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexteriùs fortunâ est usus.*] Tu bellè admodum usus es fortunâ, qui Mæcenatem ita demerueris. Quòd si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec ullum tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facilè summoveres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Posset qui ferre secundas.*] Metaphora à Scenicis ludis et actoribus. Hâc pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. et huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse debet .....Apuleium esse video proximum subscriptorem.....deinde habet Allienum: hunc tamen à subselliis.....At ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest: sed consulet laudi et existimationi tuæ; et ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus; saepe illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cùm possit aliquantò clariùs dicere quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quàm maximè excellat; sic faciet Allienus: tibi serviet, tibi lenocinabitur: minùs aliquanto contendet quàm potest.*

Hunc hominem velles si tradere: dispeream, nî
Summôsses omnes. Non isto vivimus illîc
Quo tu rere modo: domus hâc nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit unquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni-
Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis; et est qui vinci possit: eóque
Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam: non hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, et illum
Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
Quò tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,

si velles *ad Mæcenatem* perducere hunc virum: moriar, nisi cunctos amoliri *posses*. *Ego verò:* Minimè eâ ratione quâ putas illîc agimus: nulla domus ab ejusmodi malis est purgatior aut remotior quàm illa: nihil unquam nocet mihi, quòd alius opulentior adfuerit vel doctior: suum quisque gradum obtinet. *Tum garrulus:* Rem *sanè* magnam dicis, *et quæ propè* supra fidem *sit*. Verùm enim ita est, *inquam*. *Mox ille:* Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere. *Respondeo:* Satis est cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque is *est* qui expugnari queat: ideoque difficilem præstat priorem accessum. Diligentiam adhibebo, *inquit ille:* famulos donis captabo: si hodie repulsam patior, minimè abscedam: occasionibus insidiabor: obviàm ibo in plateis: comitabor. Nihil sine magnis ærumnis vita hominibus largitur. En *verò*, dum ista versat *iste*, occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, et qui probè cognoscebat hunc *garrulum*. Subsistimus. Unde venis? et quò vadis? quærit, ac respondet. Cœpi vellicare et stringere brachia mollissima, innuens,

ANNOTATIONES.

47. *Hunc hominem.*] Seipsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mæcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non isto vivimus, &c.*] Respondet Horatius. Alia est longè conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala et pestes quibus solent ædes magnatum vexari et corrumpi. Inde verò absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplantationes. Suprà Sat. 6. Mæcenatem dixit *tantum dignos assumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non sine salsâ derisione fatuum, vanum, et arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facilè amicitiam spondens Mæcenatis.

55. *Eóque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quòd nôrit se vinci paulò faciliorem: nonicé. Alii perperam pro antecedenti dicunt *possit*, legunt, *poscit:* et hîc intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis et obsequiis vinci quantem ac poscentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambitioni suam familiaritatem et consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apage ista quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis, quam et alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide suprà Sat. 6. v. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quàm stultam et futilem, animadverte.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo.

Juvenal. Sat. 3. v. 184.

Quid das ut Cossum aliquando salutes?

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed malè collocata sententia, ut ait Lambinus. Ex Epicharmo.

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.

Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Ode 22. l. 1. et Epist. 10. l. 1.

63. *Rogat, et respondet.*] Interrogat me Fuscus *unde venis? et quò tendis?* atque mihi similia roganti *respondet.*

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, et à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus et brachia: præcipuè cùm angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare.*

oculos torquens, ut me liberaret. *Hic verò* malignè versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum. *Porrò addidi:* Dicebas profectò velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sanè, *ait;* sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata *sunt.* An velles recutitis Judæis oppedere? Haud religioni duxero, inquam. Ego verò, *ait,* sum paulò superstitiosior, *atque* pluribus similis: indulge *mihi:* aliàs alloquar. *Tum demum ego: Ergone merui* diem hunc adeò funestum mihi esse? *Interim* fugit malignus, ac me sub gladio deseruit. *Verùm ecce* adversarius isti *garrulo* fortè occurrit, *statimque* vociferatur, Ecquò *nempe* tu, vilissime, abis? *ad me* verò, Potes testis esse? Ego mox aurem offero. *Tum hic illum* ad judicium trahit. Exclamant ambo.

Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene; sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu
Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Religio est. At mî; sum paulò infirmior; unus
Multorum; ignosces; aliàs loquar. Hunccine solem [ac me
Tam nigrum surrêxe mihi? Fugit improbus,
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius; et, Quò tu, turpissime? magnâ
Inclamat voce; et, Licet antestari? Ego verò
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinque,

ANNOTATIONES.

Lentissima brachia.] Malignè cedentia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione et prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius, astutius, lentius.* Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Distorquens oculos.] Nutibus oculisque signum dans.

67. *Certè nescio quid secretò, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, dissimulans, denique *malè salsus.*

69. *Hodie tricesima sabbata.*] Hodie Judæi solemne festum celebrant, quo intermitti omne negotium fas est. His ego adstipulor: quare nec morari, nec sermones tecum conferre licet.

Tricesima sabbata.] Quidam explicant Neomeniam, quòd novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm. 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ, in insigni die solemnitatis vestræ.* Alii interpretantur Calendas mensis Nisan, qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum sabbatum et vetus Pascha, quo agnum comedebant ritu sanctissimo. Quare verò *tricesima?* Quòd reverà ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad illam solemnitatem: videlicet à Septembri mense quem *Tisri* vocabant ad dimidium ferè Aprilis, *Nisan;* quo Pascha celebrabant. De sabbato Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. et Pers. Sat. 5. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad istas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum apposita. Τὸ καταπέρδειν, ventris crepitum emittere contra, id est, respuere, aspernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est.] Sunt Judaïcos ritus sine religione violârim, illosque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mî.*] Respondet Aristius: Ego contrà mores Judæorum colo, unde religio mihi esset hodiernum festum cum illis non celebrare.

Unus Multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus similis ego, pariter infirmus et superstitiosus: si libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contradicam.

73. *Surrêxe.*] Vide suprà Sat. 5. v. 73. ad vocem *erepserus.*

76. *Et, Licet antestari?*] Et conversus ad me, dixit, Vis antestari? Cui libentissimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex XII. Tab. ita jubebat: *Si in jus vocat non it, antestatus manus injicito: auram antestati capito:* vel, ut habet J. Lips. Epistolic. Quæst. l. 4. Epist. 26. *Si vis vocationi fieri, antestaminor: si it, aurem capito antestati.* Quod sic ille ibid. explicat: in antestatione, inquit, actor imam auriculam tangebat antestati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. l. 11. c. 45. *Est in aure imâ memoriæ locus, quem tangentes attestantur,* vel potiùs *antestantur:* ut contra Rævardum ex lege et more veteri asserit Lipsius modò citatus.

Rapit in jus.] Post factam antestationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

Undique concursus. Sic me servavit Apollo. Hinc et inde *plebs* affluit. Ita me Apollo liberavit.

ANNOTATIONES.

78. *Apollo.*] Bonorum is poëtarum tutor ac vindex. Alii respici volunt ad Augusti forum, ubi erat statua Apollinis eburnea eo ipso in loco in quo jus dicebatur. Plin. l. 36. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128. *Sportula, deinde forum, jurisque peritus Apollo.*

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hâc asserit et explicat.

NEMPE incomposito dixi pede currere versus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè est,
Ut non hoc fateatur? At idem, quòd sale multo
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem.
Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.

Scripsi nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam stultè est Lucilii defensor, ut id minimè concedat? Verùm *ille* ipse eâdem in membranâ laudatur, quòd acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò, id *ei* largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem.

ANNOTATIONES.

Hoc primum te, lector, monitum volo, spurios ecto versus huic Satiræ præfixos legi in quibusdam manuscriptis, quos ne desideres, hîc apponendos censui. Sic habent:

Lucili, quàm sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo, pervincam, qui malè factos
Emendare parat versus. Hoc lenius ille
Et quo vir melior. Longè subtilior ille
Qui multum puer, et loris et funibus udis
Exornatus, ut esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam illuc,
Nempe incomposito, &c.

Horum sensus est iste: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm est, qui Lucilium Catone meliùs defendat! is nempe qui secum defert funes et flagella, quibus percutiat et coërceat eos omnes qui obtrectârint Lucilio et veteribus Poëtis. Et hæc ironicé. Quæ quidem ostendunt et Lucilium habuisse reprehensores dudum, et acriter fautores etiam *ineptè*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempe incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium asserunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium fateor reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus; sed laudavi pariter quòd vitiosos cives tam acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Auctus Hieron. Epist. 45. ad Pammach. *Videtur*, inquit, *et Lucilius, quod incomposito de currat, et tamen sales ejus leposque laudatur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quòd aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nil est ex omni parte beatum.*

3. *Sale multo Urbem defricuit.*] Sanctus Hieronymus Epist. 47. de vitand. susp. contub. *ubi illa quondam constantia, quâ multo sale urbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti?* Pers. Sat. 1. v. 114.

.....secuit Lucilius urbem:
Te Lupe; Te Muti, &c.

Lege Cic. l. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide et quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera.*] Ita profectò æquus rerum æstimator est Horatius et rectus judex: quidquid velit Quintil. l. 10. c. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, et libertas atque inde acerbitas, et abundè salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii: Tribuens Lucilio quòd salibus et acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, et perfecta ejus poëmata. Aliàs etiam laudare et mirari oporteret mimos, utpote dicacitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii salibus et facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. c. 39. *Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques:* et quòd Cæsari admodum placuisset, *donatus quingentis sestertiis, et annulo aureo, sessum in quatuordecim è scenâ per orchestram transiit:* Hunc verò transitum minimè ferens

Itaque non sufficit risu extendere cachinnos auditoris: quanquam est in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut sententia fluat, neve se involvat dictionibus aures offendentibus et fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris, ac poëtæ, aliàs faceti, qui vires continet, et illas datâ operâ diminuit. *Certè* res magnas aliquando jocosum decidit efficaciùs et aptiùs quàm acerbum. Eo pollebant, *in* eo sunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita est; quos nunquam

Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: et est quædam tamen hîc quoque virtus.
Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures:
Et sermone opus est, modò tristi, sæpe jocoso,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri
Fortiùs et meliùs, magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher

ANNOTATIONES.

Cicero, eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait: *Recepissem te, nisi angustè sederem:* simul et illum respuens, et in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæsar supra fas auxerat. Id verò non impunè. Respondit enim Laberius: *Mirum si angustè sedes, qui soles duabus sellis sedere:* exprobrans Ciceroni levitatem et lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. l. 2. c. 3. et l. 7. c. 3. Vide ejusdem l. 2. c. 7. Gell. l. 10. c. 17. et Cic. l. 7. Epist. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa: sine exordiis, sine cantu et gesticulatione. Diomed. Item, est factorum cum lasciviâ imitatio: unde nomen à *μιμεῖσθαι imitari.* Gell. l. 17. c. 14. *C. Cæsarem,* inquit, *ita Laberii maledicentia et arrogantia offendebat, ut acceptiores et probatiores sibi esse Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat sententia.*] Ne vel nimia brevitas obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animam legentis oneret et impediat; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonebat in quâdam Epistolâ; ejus nempe laudans ingenium, cùm de suâ vitâ casibusque suorum commentarios scriberet, aiebat: *Opus est dare te operam ne molestè scribas.* Sueton. Octav. c. 36. Tacit. Annal. 4.

12. *Modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius egregiè suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo: defendat vicem *rhetoris,* argumentis pugnando; *poëtæ,* solertem et aptam dictionem adhibendo; *urbani,* salibus et jocis quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. l. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetiæque, et eruditio libero digna, celeritasque et brevitas respondendi et lacessendi, subtili venustate et urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, consultò, callidè, stylum acrem, aliquando coërcentis; neque semper acerbè excandescentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim, *ense velut stricto ardens infremit;* Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ita dente carpit ut etiam *genuinum frangat.* Pers. Sat. 1. v. 115. Noster contrà, ut ait ibid. Persius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admissus circum præcordia ludit.
Callidus excusso populum suspendere naso.

14. *Ridiculum acri Fortiùs, &c.*] Nonnunquam sermo hilaris, facetus, salsus, festivus plus valet et efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adversarium irritat, et vires novas colligere impellit: at ille quasi nervos succidit, ac prosternit. Gorgias Leontinus dicebat, res severas risu, risum rebus severis discuti: ex Aristot. l. 3. de arte dicendi. Gell. l. 12. c. 12. ita scribit: *Hæc quoque disciplina rhetorica est, callidè et cum astu res criminosas citra periculum confiteri: ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas.... ita Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Syllâ, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepisset, atque hæc ei exprobrarentur, utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. At re subinde proditâ, emptâque domo, cùm hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis, responditque: *Parùm certè commodi homines estis, qui ignoratis prudentis et casti patrisfamilias esse, quod emere velit emptumve se negare propter competitores emptionis.* Id. ibid. Vide Orat. pro L. Murenâ: ubi cavillum astutè Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteres auctores, Eupolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, sententiarum argutâ brevitate, satiricum salem

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quîne putetis
Difficile et mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est.
Cùm versus facias, teipsum percontor, an, et cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petillî,
Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini,
Cùm Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita

evolvit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens canere nisi Calvum et Catullum. At enim *Lucilius* laudabile *hoc* præstitit, quòd Græcas voces Latinis miscuit. O stupidi in literis! *Ergone* existimatis arduum et admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed, *inquies*, dulcior *est* oratio utroque sermone constans, velut si vinum Falernum misceatur Chio. *Verùm enimvero* quandoquidem condis *tu* carmina, quæro *à te*, si tibi defendenda esset difficilis causa Petillii accusati, utrùm patriæ videlicet et Latini parentis immemor, satageres quæsita foris vocabula patriis admiscere,

ANNOTATIONES.

ptè affricabant, acrimoniam styli modò exerentes, interdum cohibentes, et consultò viribus arcentes, &c.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii autor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iste.] Demetrius poëta et fabularum ctor, de quo paulò póst: *simius*, corpore deormis; vel ineptus et insulsus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille os tantùm poëtas amatoria scriptitantes lebat, nunquam verò eximios illos veteris Conœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum criptores. Sic Horatius Hermogenem et Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: ndeque probat Satiræ veras ignorâsse virtutes; t hinc illos esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poëmaibus scribendis perelegans, ingenio lepido et rbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epist. eum laudat, aitque Iambicis præstitisse; ujus civitatis etiam Principes, C. Cæsarem t Pompeium, acerrimè insectari minimè duitavit. Quintil. et Seneca Calvum scribunt ontendisse cum M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, n urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, x eruditorum consensu: Val. Martialis ad lacrum, 10. 78.

Nec multos mihi præferas poëtas,
Uno sed tibi sim minor Catullo.

cripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata: comendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. e eo vulgatum est distichon istud:

Tantum parva suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Virgilio.

20. *At magnum fecit, &c.*] Ita loquuntur ucilii fautores: quos refellit Horatius deineps. Insulsi nimirum palati homines id laudant quod est fatuum et vitio vertendum: empe *verbis Græca Latinis miscere.* Lucilius pud Cicer. de Finib. 1. n. 19.

Χαῖρε, *inquam, Tite*.....χαῖρε, *&c.* De Finib. 2. n. 24.

....*Lælius' clamores sophos ille solebat*
Edere, &c.

Apud Non. Marcell. in voce *compernes:* Lucil. Sat. 1. 3.

Nunc censes καλλιπλόκαμον καλλίσφυρον
illam.
.....
Compernem aut varam fuisse Amphitryonis
ἄκοιτιν,
Alcmenam.
Τυρῷ εὐπατέρειαν, &c.

21. *O seri studiorum!*] Ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minùs eruditi: contrà *παιδομαθεῖς*, qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quîne putetis.] Al. *Quive:* quæ particula respondet Græcæ γε *utique, certè:* nec redundare est existimanda. Priscian. l. 16. c. 1.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit; et Græcis vocibus infercire amavit.

24. *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa, vide l. 2. Od. 3. v. 8. ubi et de *Falerno*, pariter et l. 1. Od. 20. De *Chio* l. 3. Od. 19. v. 5.

26. *Petillî.*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ jam mentio fuit in Sat. 4. superiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt *Latinè*, et jungunt cum sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam à viris sanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres; et Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium et Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valdè nobilis ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infensus,

ad instar Canusini duplici linguâ utentis; contra quem Pedius Poplicola et Corvinus orationes *puras* elaborant? At cùm versus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit post mediam noctem, *tunc* quando vera *sunt* insomnia, *ac* me prohibuit his verbis: Non stultiùs in silvam portes ligna, quàm magnas Græcorum turmas augere studeas. *Itaque* dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, et dum cœnosum Rheni fontem deformat, ego ista scribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpâ judice;

Verba foris malis, Canusini more bilinguis! 30
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra,
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cùm somnia vera:
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas. 35
Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpâ;

ANNOTATIONES.

Σχοινοβάτην, Latinè funambulum reddidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala*, inquit, *nitidus et candidus, et quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem tuam.* Crinitus de bon. discipl. l. 1. c. 12. inter alia de illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentiâ et gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum; Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ, et studio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm provectior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio ante obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventano accidisse constat. Vide et Cœl. Rhodig. l. 11. c. 13. Alex. ab Alex. l. 6. c. 20. &c.

30. *Canusini more bilinguis.*] De Canusio, oppido Apuliæ, jam dixi suprà ad Sat. 5. sub finem. Hoc à Diomede conditum; hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus Magna Græcia est appellatus.

31. *Natus mare citra.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultra mare in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor et conditor deterruit à scribendis Græcè versiculis.

33. *Cùm somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ita statuebat veterum superstitio. Tertull. de animâ, c. 22. *Certiora et collatiora somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore, &c.* Philostrat. l. 2. *Si tempus antelucanum sit et somni matutini: conjectant somnium illud, quasi tunc animâ verum videnti.* Theocrit. Idyll. 19. initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm tertia pars noctis staret, proximâ jam auroræ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia. Tibull. l. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, ne sint insomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.

Ovid. Epist. Heronis, v. 195.

Namque sub auroræ, jam dormitante lucerna,
Somnia quo cerni tempore vera solent.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel Poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus; v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam insulsam Tragœdiam profert, inflatis quidem et turgidis versibus, ut magis quàm Achilles Memnonem jugulâsse videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus ita longè est alius ab insigni poëtâ Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de Bello Germanico, ubi Rhenum describeret adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi lutum, grandi certè argumento sordes aspergens. Non abs re putes hìc alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legunt *defingit*; alii *depingit*; sed minùs bene.

38. *Quæ nec in æde sonent certantia.*] Hæc, inquam, scribo ludens, minimè verò proferenda in certaminibus et commissionibus poëticis ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo disserui dudum in Persii Prologo. Vide Sueton. Octav. c. 89.

Judice Tarpâ.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor assiduus: unusque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur; nec in scenam perferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, v. 387.

Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percusso. Forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camenæ.
Hoc erat, experto frustrà Varrone Atacino,
Atque quibusdam aliis, meliùs quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere [ausim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæso,

nec reponenda bis terque *in* theatro ad spectaculum. *Tu quidem, ô* Fundani, solus viventium nôsti urbanè scribere versus *comicos, in quibus* meretrix astuta et servus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum gesta refert pede ter percusso. Varius carmen heroicum exequitur magis strenuè quàm ullus alius. Musæ silvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidum. Istud restabat à Varrone Atacino et aliquot aliis tentatum frustrà, quod feliciùs expedire possem ego, auctore *tamen* inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti *ejus* aptatam. Sed dixi illum currere cœnosum, sæpe vehentem damnanda et plura quidem quàm approbanda. Dic *verò*, precor,

ANNOTATIONES.

39. *Iterum spectanda theatris.*] Neque dramata composui in scenam producenda, ad auram vulgi et publicum favorem captandum. Hâc sum etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, solus poëtarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus scitè et facetè vales scribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* et servus astutus *comiter garrientes eludunt senem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Allusio est ad Terentii Andriam, ubi Chremes senex, Davus servus, notæ sunt personæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces, comis, comœdia, comessatio, habent originem à κῶμος *festivitas*. Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis et lasciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum sanè quòd à nemine usquam laudetur Fundanius ille, quem tam insigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragœdias eleganter scribit: *pede ter percusso:* versibus senariis tres dimensiones habentibus: qui *senos reddunt ictus*, ut est in Epist. ad Pison. v. 253. in tragœdiis nempe, ut nôrunt omnes, *facta regum* sunt argumenta consueta, et versus iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen renuè exequitur; *forte*, quippe quod nequit expediri sine forti et constanti spiritu, et venâ abundanti ac divite, estque opus longum, animique solertis ac diu multúmque attenti. Vide 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëtâ. item Petr. Crinit. Poët. Lat. l. 3. c. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica et Georgica stylo molli et numeo composuit. Tunc nimirum Æneis rotundum in lucem prodierat, cùm scriberet ista Horatius.

Facetum.] Quintil. l. 6. c. 3. *Facetum non tantùm circa ridicula opinor consistere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ concessum esse Virgilio. Decoris hanc magis et excultæ cujusdam elegantiæ appellationem puto. Ideoque in Epistolis Cicero hæc Bruti verba refert:* næ illi sunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano:* Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto.*] Carmen satiricum erat, quod ego meliùs aliis multis possem scribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustrà Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero et Hortensius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: scripsit Epigrammata, Elegias, et alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, et ex illis sæpe versiculos referunt. At in Satiris frustrà desudavit. Adeò verum est quod oanit in Eclog. Virgilius; *non omnia possumus omnes.* Vide Pet. Crinitum, l. 2. c. 13. Quintil. l. 10. c. 1. ita scribit: *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, interpres operis alieni, non spernendus quidem: verùm ad augendam facultatem dicendi parùm locuples.* Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii; et Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quòd Lucilius Satiras primas *scripsit*, et quòd *miram eruditionem, libertatem, acerbitatem et abundè salis* habet, hinc eo se minorem profitetur noster, quanquam *tersior multò ac purus magis, et ad notandos mores præcipuus;* ut fatetur Quintil. antè citatus.

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius *ipse* facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris? *An* non deridet Ennii versus *quosdam* leviores, quando loquitur de seipso haud tanquam perfectiore iis quos carpit?

Tu nihil in magno doctus reprêndis Homero!
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores, 54
Cùm de se loquitur, non ut majore reprênsi!

ANNOTATIONES.

52. *Homero?*] Qui, bonus licèt et magnus, interdum ipse dormitâsse reperitur, neque omnino est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?*] Si Lucilius ipse in prioribus poëtis quædam emendat; cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* scribunt quidam) Tragœdiarum scriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decimus Brutus, teste Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ, n. 25. Pacuvius autem Acci Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem et sonoram: reprehendit verò quasi subacidam et duriusculam. Quod fassus est Attius; additque se non pœnitere; quia, sicut poma acerba primùm et dura paulatim fiunt mitia; ita et ingenia: contrà quæ vieta gignuntur et mollia, ad veram frugem et maturitatem nunquam perveniunt, sed potiùs ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis, l. 1. c. 7. Gell. l. 13. c. 2. l. 18. c. ult. ubi sic scribit in fine: *postea Q. Ennius, et juxtà Cæcilius et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene Attius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias bene multas scripsit, quarum fragmenta quædam supersunt; Comœdias etiam. Quam fortassis ob rem *comis Tragicus* hîc appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, sed in Nominat. referturque ad seq. *Lucilius.* Tragœdiæ Acci celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. imprimis autem Argonautæ, unde est illud carmen de Argo navi laudatissimum.

.....*Tanta moles labitur*
Fremebunda ex alto, ingenti sonitu et strepitu,
Præ se undas volvit: vortices vi suscitat.
Ruit prolapsa, pelagus respergit: profluit.
Ita dum interruptum credas nimbum volvier:
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum: aut procellis, vel globosos turbines
Existere ictos undis concursantibus;
Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
Aut fortè Triton fascinâ verrens specus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cœlum eruit.

Vide et apud Cic. cit. Attii versus, variis locis de Divin. l. n. 44. &c.

54. *Enni.*] Q. Ennius Poëta natus est Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius pro Archiâ, *Rudinum hominem* vocat, et mirè commendat Ennium: nec minùs alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omnino singulari. Floruit temporibus Plauti Comici et M. Catonis oratoris clarissimi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta composuit vario carmine, Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio, l. 1. c. 118.

Ennius.....primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium scribit pari veneratione colendum, ac sacros vetustate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent speciem quantam religionem. Ennii versus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. l. n. 68. &c. Vide et Macrob. Saturnal. l. 6.

Ridet versus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud satis graviter et accuratè scripta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. *Admirer*, inquit, *eloquentissimos viros et doctos Ennio, pro optimis ridicula laudâsse:* et hoscce de Orthego versus Ennii affert:

Is dictus cunctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. l. 12. c. 2. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 4. et 6. c. 3. *Nemo*, inquit, *ex hoc viles putet veteres poëtas quod versus eorum scabri nobis videntur. Ille enim stylus Enniani seculi auribus solus placebat: diuque laboravit ætas secuta, ut magis hunc molliori stylo temperarent.* Neque verò pœnitere hîc licet aut ridiculos aut scabros Ennii versiculos istos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

55. *Cùm de se loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen eo se majorem dicit: sic ego Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus constat. εὕρηκα, *inveni*; verùm quàm longè ab Horatii mente aberrârit, luculenter et eruditè, ut certè alia, exequitur noster Dacerius, ad quem te paulùm divertere, lector, nusquam pigeat.

Quid vetat et nosmet Lucilî scripta legentes
Quærere, num illius, num rerum dura negârit
Versiculos natura magis factos, et euntes
Molliùs? At si quis pedibus quid claudere senis
Hoc tantùm contentus, amet scripsisse duobus
Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci
Quale fuit Cassî rapido ferventius amni
Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor,

Quid pariter impedit nos scripta Lucilii evolventes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit versus limatiores et suaviùs fluentes? Quòd si aliquis id unum satis habeat *carmen* aliquod includere sex pedibus; *et* gaudeat fecisse ducentos versus ante cœnam, ac totidem post? qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente fluvio rapidior: quem narrant crematum fuisse scriniis et scriptis suis. Dico *igitur: Esto*, fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati,

ANNOTATIONES.

57. *Num illius, num rerum dura negârit natura, &c.*] Utrùm Lucilianorum versuum compositio rudis et impolita ex materiæ et rerum naturâ difficili prodierit, an ex ipsius ingenio duriori, vel certè ex indiligentiâ, et quòd terribentem *offenderit limæ labor et mora?* Epist. ad Pis. v. 290.

58. *Versiculos magis factos.*] Cic. in Bruto, *Intellectum est quantam vim habeat accurata et facta quodammodo oratio.*

Euntes Molliùs?] Martial. Epigr. 11. 91. *Carmina nulla probas molli quæ limite currunt, Sed quæ per salebras, altaque saxa cadunt.*

59. *At si quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque! Alii legunt, *ac si quis*, junguntque cum antecedentibus, et sic explicant: *Versiculos euntes Molliùs, ac si quis pedibus, &c.* id est, versus molliores et concinniores, quos facere soleat poëta negligens, qui satis habuit multos scribere parvo labore versus, parùm etiam venustos. Alii, *aut si quis.* Alii, *an si quis, &c.* Prima legendi ratio satis placet; malim tamen, *an sit qui pedibus, &c.* hoc sensu: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus impositi, non magis facti, et molliùs eant? an ex vitio rerum: an ex ipsius rudiori naturâ: an is ipse fuerit qui *pedibus quid claudere senis hoc tantùm contentus, amaverit scripsisse duobus, &c.* nec studuerit recensere, emendare, *malè tornatos incudi reddere versus;* ut est Epist. ad Pis. v. 441.

61. *Etrusci Quale fuit, &c.*] Cassius Parmensis abundantis ac fœcundæ magis quàm ritis et pulchræ venæ poëta, ab Augusto sus interfici, tum quòd ipsi obtrectare perret, tum præcipuè quòd Jul. Cæsaris percusibus hostibusque suis semper adhæserat. nc eum sponte vellicat Horatius Augusto ificans. Sueton. Octav. c. 4. *Cassius Parsis quidam epistolâ non tantùm ut pistoris, etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Autum;* materna tibi farina; siquidem ex dissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus lybo decoloratis Nerulonensis mensarius. Vide Vell. Paterc. l. 2. Oros. l. 6. c. 19. Appian. bell. civil. l. 5. item Valer. Max. l. 1. c. 7. art. 7. Crinit. l. 3. c. 47.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit noster jocosè et dicaciter, ut cremando ejus cadaveri suffecerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verùm id refellitur ex verbis, *fama est.*

Cassî Parmensis de Orpheo carmen hoc afferunt.

Argutæ primùm cùm plectra parentis, et auro
Distinctam sumpsit citharam Rhodopeïus heros,
Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Seriùs, et chordis indoctæ dissona vocis.
Mox pudor exardens et gloria dulcis honesti
Lusibus avertit puerilibus, omnis et illuc
Perditus incumbens Musæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet utrimque.
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus; somni fuerat parcusque Lyæi:
Donec ridiculus dudum modulamine silvas,
Evulsosque suis scopulos radicibus egit;
Ausus et ire viam viventibus inconcessam,
Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis olivo
Immoritur, delet quod mox laudaverit in se,
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

66. *Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium satiras sed rudes omnino scripsit; at Lucilius subinde limatiores et perfectiores. Quare hic satiræ quasi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in casu nominativo accipiunt, sicque interpretantur; fuerit Lucilius limatior quàm rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus l. 10. c. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius, &c.* Aliter sensit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. et lib. 3. cap. 98. Vide Casaub. de Satirâ.

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius *ipse* facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris? *An* non deridet Ennii versus *quosdam* leviores, quando loquitur de seipso haud tanquam perfectiore iis qu

Tu nihil in magno doctus
Nil comis tragici mutat L
Non ridet versus Ennî
Cùm de se loquitur, p

. sed ille
ævum,
omne quod
faciendo 70
deret ungues.
quæ digna legi
[bores,
t miretur turba, la-
ribus. An tua demens
ri carmina malis? 75
satis est equitem mihi plau-
audax,
s, explosa Arbuscula dixit.
t cimex Pantilius? aut crucier,
[tus
od
absentem Demetrius, aut quòd inep-
us Hermogenis lædat conviva Tigellî?
us et Varius, Mæcenas, Virgiliusque, 81

ANNOTATIONE

52. *Homero?*] Qui, bonus licèt et magnus, interdum ipse dormitâsse reperitur, neque omnino est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?* Si Lucilius ipse in prioribus poëtis quæd emendat; cur nos Lucilium ad trutinam revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* scribunt quidam gœdiarum scriptor, Pacuvio paulò jun genio acri fuit. Ejus versibus exorn plorum ac monumentorum aditu Decimus Brutus, teste Cicerone i Archiâ poëtâ, n. 25. Pacuvius Tragœdiam Atreum laudavit vel sonoram: reprehendit verò qu et duriusculam. Quod fassus ditque se non pœnitere; q acerba primùm et dura paul ita et ingenia: contrà qu et mollia, ad veram frug nunquam perveniunt, sed trescunt. Vide Crinit. Gell. l. 13. c. 2. l. 18.

ren
Sa
h

ANNOTATIONES.

De his Sat. 4.

&c.] Superflua, *ornamenta*, in- item *omne supervamat*, v. 337. Vide

Hæc enim haud rarò et perfectæ composi- Marcilius et alii quidam Minervam è cerebro Jovis

ungues.] Pers. Sat. 1. v.

nec demorsos sapit ungues. endi genus significat ille, ut cap. 3.

vertas, &c.] Quintil. l. *pars studiorum longè uti- enim sine causâ creditum est, agere cùm delet. Hujus au- adjicere, detrahere, mutare. Sed simpliciusque judicium, quæ re- dejicienda sunt; premere verò tu- humilia extollere, luxuriantia adstrin- ordinata digerere, soluta componere, ex- coërcere, duplicis operæ. Nam et dam- quæ placuerant; et invenienda quæ*

vertas.] Veteres nimirum in ceratâ tabellâ utebantur stylo, cujus pars acuta erat, et acumen dicebatur: altera quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantes ceram, ut novam scripturam exararent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus l. 17. de bon. discipl. c. 4. et Prudent. Hymn. 9. de coronis.

Inde alii stimulos et acumina ferrea vibrant:
Quâ parte aratis cera sulcis scribitur:
Et quâ secti apices abolentur, et æquoribus
Rursus nitescens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Misa illa cùm à plebe et vulgo explodebatur, parvi ducebat dummodo paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 4. Epist. 14. *Quæris nunc de Arbusculâ? Valdè placuit. Ludi magnifici et grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*] Profitetur Horatius parùm se moveri dicteriis Pantilii scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Ang. A BED BUG, metaph. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisi et molesti ob aculeum et fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antea simium vocavit.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëtâ, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. superiore.

81. *Plotius et Varius.*] De *Plotio* Tucci, in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Ode 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, et poëtici facultate. Scripsit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De sepulchri contemptu fertur cecinisse:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâsse præstat.

Octavius optimus, [que: laudet uter- ...que ...ó ...ualia- ...t spe Tigelli, 90 ...e cathedras. ...subscribe libello.

Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, ó Pollio; te, ó Messala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule et Servi: ac te pariter, ó sincere Furni: atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo sponte: quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægrè laturus, si minùs arrideant, quàm spero. Te *autem*, ó Demetri, *teque* ó Tigelli, jubeo flere inter sedilia discipularum. Vade, ó famule, et quamprimum hæc adjunge scriptis meis.

ANNOTATIONES.

...nsulari ortus ...uis carminibus, ...n ita scribente, l.

...nis se accingere rebus ...pior non alter Homero.

...9. ipsi inscripta.

...4.] Optimus nempe is poëta ...scripsit. Cave, lector, ne Au...as.

...us.] De Aristio Fusco celebri ...co jam antè, l. 1. Ode 22. ipsi in..., item Sat. 9. præced. iterumque postea ... 10. lib. 1.

Viscorum uterque.] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poëta; nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus et gratiâ apud Augustum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Asinius Pollio orator præclarus, Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem: primus scripta sua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompeii scripsit. Diligentiæ plurimum, consilii et animi satis habebat, teste Quintiliano; at nitore carebat et jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inscriptam.

Messala.] De hoc antea v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos, Bibule et Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epist. l. 4.

Furni.] Furnius historiarum scriptor elegans et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91. *Discipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum transiliunt intactum, quanquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulsis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat: Ite, molles et effœminati, pergite adolescentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili et affectatâ ad mollitiem: juxta id quod habet Persius, Sat. 1. v. 34.

—— *Vatum plorabile si quid,*
Eliquat, et tenero supplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc subscribe libello.*] Iis quæ antea de Lucilio scripsi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam explicat et asserit.

et quàm omnes poëtæ superiores; atqui si ipse ad nostram hanc ætatem reservatus à fatis esset, *certè* plurima sibi resecaret; quicquid transgrediтur perfectum *modum* rescinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet, atque ungues ad vivum morderet. Sæpe stylum converte, editurus quæ mereantur haud semel evolvi; nec satagas ut te plebs admiretur; *imò* satis habe ut pauci *tua* legant. An verò stultè gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant; quemadmodum Arbuscula explosa constanter siebat, cæteris spretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam quòd absentem *me* Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius,

Quámque poëtarum seniorum turba: sed ille
Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum,
Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur; et in versu faciendo
Sæpe caput scaberet, vivos et roderet ungues.
Sæpe stylum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, laContentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis? Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere: ut audax,
Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius, aut quòd inepFannius Hermogenis lædat conviva Tigelli?
Plotius et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,

ANNOTATIONES.

67. *Poëtarum seniorum.*] De his Sat. 4. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna, *ambitiosa recidet ornamenta*, inquit noster ad Pis. v. 447. item *omne supervacuum pleno de pectore manat*, v. 337. Vide illic annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quisquis accuratæ et perfectæ compositioni operam navat. Marcilius et alii quidam hîc alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos et roderet ungues.] Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpe stylum vertas, &c.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Neque enim sine causâ creditum est, stylum non minus agere cùm delet. Hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt; premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam et damnanda sunt quæ placuerant; et invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirum in ceratâ scribentes tabellâ utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, et acumen dicebatur: altera obtusa, quâ delebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantes ceram, ut novam scripturam exararent. Ergo qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus l. 17. de bon. discipl. c. 4. et Prudent. Hymn. 9. de coronis.

Inde alii stimulos et acumina ferrea vibrant
Quâ parte aratis cera sulcis scribitur;
Et quâ secti apices abolentur, et æquoris hirti
Rursus nitescens innovatur arva.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Mima illa cùm à plebe et vulgo explodebatur, parvi decebat dummodo paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 4. Epist. 14. *Quæris nunc de Arbusculâ? Valdè piscuit. Ludi magnifici et grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*] Profitetur Horatius parùm se moveri dicteriis Pantilii scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Ang. A RED BUG. metaph. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisi et molesti ob aculeum et fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antea simium vocavit.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëtâ, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. superiore.

81. *Plotius et Varius.*] De *Plotio* Tucca in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Ode 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, et poëticâ facultate. Scripsit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De sepulchri contempta fertur cecinisse:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâsse præstat.

Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque [que :
Fuscus; et hæc utinam Viscorum laudet uter-
Ambitione relegatâ, te dicere possum,
Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos, Bibule et Servi: simul his te, candide Furni; 86
Complures alios, doctos ego quos et amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualia-cumque,
Arridere velim; doliturus, si placeant spe
Deteriùs nostrâ. Demetri, teque, Tigelli, 90
Discipularum inter jubeo plorare cathedras.
, puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, ô Pollio; te, ô Messala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule et Servi: ac te pariter, ô sincere Furni: atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo sponte: quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægrè laturus, si minùs arrideant, quàm spero. Te *autem*, ô Demetri, *teque* ô Tigelli, jubeo flere inter sedilia discipularum. Vade, ô famule, et quamprimum hæc adjunge scriptis meis.

ANNOTATIONES.

82. *Valgius.*] T. Valgius consulari ortus umiliâ elegans fuit in condendis carminibus, este vel Tibullo ad Messalam ita scribente, l. . El. 1. v. 179.

Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

le eo jam l. 2. Ode 9. ipsi inscripta.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poëta istorias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83. *Fuscus.*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Ode 22. ipsi inscriptâ, item Sat. 9. præced. iterumque postea Epist. 10. lib. 1.

Viscorum uterque.] Duo nempe fratres rant, bonus uterque poëta; nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus et gratiâ apud Augustum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Asinius Pollio orator præclarus, Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Cimagenem: primus scripta sua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompeii scripsit. Diligentiæ durimum, consilii et animi satis habebat, este Quintiliano; at nitore carebat et jucunitate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inscriptam.

Messala.] De hoc antea v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos, Bibule et Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epist. l. 4.

Furni.] Furnius historiarum scriptor elegans et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91. *Discipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum transiliunt intactum, quanquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulsis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat: Ite, molles et effœminati, pergite adolescentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili et affectatâ ad mollitiem: juxta id quod habet Persius, Sat. 1. v. 34.

—— *Vatum plorabile si quid,*
Eliquat, et tenero supplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc subscribe libello.*] Iis quæ antea de Lucilio scripsi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam explicat et asserit.

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER SECUNDUS.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

HORAT. Sunt *homines* quibus videar nimis asper in Satirâ, et carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi; atque *uno* die condi posse mille versus æquales meis. *O* Trebati, jube quid agam. *TREBAT.* Abstine. *HOR.* Dicis, ne omnino scribam versus? *TREB.* Dico. *HOR.* Miserè inteream, nisi optimum foret: at dormire non possum.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer et ultra [quid
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quic-
Composui, pars esse putat; similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, 5
Omnino versus? Aio. Peream malè, si non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempe magni nominis Jurisconsultum facetè consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem et acerbum me redarguunt alii; alii contrà velut enervatum et satirico sale destitutum. O hominum judicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quàm aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quam jubet lex seu XII. Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide postea v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic habetur.

....Sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum.

.....Tenui deducta poëmata filo.

Trebati.] C. Trebatius Testa, probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, et assecla comesque ad bellum Gallicum; Tullio Ciceroni perquam familiaris, et amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. l. 7. ab Attic. l. 10 Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit, *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.*

5. *Quiescas.....* .....*Aio.*] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

7. *Ter uncti Transnanto, &c.*] Jocosa querimoniæ jocosa et callida responsio, certè

Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen et justum poteras et scribere fortem,
Scipiadam ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Cùm res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus.
Quantò rectius hoc, quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumque nepotem!
Cùm sibi quisque timet, quanquam est intactus, et odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto
Accessit fervor capiti, numerusque lucernis.

TREB. Qui egent profundo sopore, *oleo* delibuti ter Tiberim transnatent, atque vesperi vino corpus irrigent. Vel, si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinora canenda suscipe, ingentem operæ mercedem accepturus. *HOR.* *O* bone parens, cupientem nervi destituunt. Nec enim quilibet *valet* dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes *præ* vulneribus. *TREB.* Atqui poteras Cæsarem justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem. *HOR.* Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio: *Verum tamen* non nisi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam aduleris, respuit munitus undequaque. *TREB.* Quantò melius id, quàm molesto carmine offendere Pantolabum scurram, et Nomentanum decoctorem? quandoquidem omnes sibi metuunt, atque aversantur *poëtam*, etiam minimè lacessiti. *HOR.* Quid

gam? *Enimvero* saltat Milonius cùm primùm capiti *per* vinum percusso accrevit ardor, et umerus lampadibus.

ANNOTATIONES.

pta homini natandi studiosissimo, qualem uisse Trebatium dicit Tullius, lib. 7. Epist. 10. *a re militari multò es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris tudiosissimus homo natandi.....sed jam atis jocati sumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti.] Olei calore muniebant se natuturi dversùs aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à rebatii moribus et ingenio prorsus abhorrens; it enim ad eum Tullius l. 7. Epist. 22. *Illeras heri inter scyphos, quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. l. 7. Epist. 16. *u, mi vetule, non sero, &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuspide Gallos.*] Ex storiâ C. Marii, quem adversùs Cimbros ugnantem Plutarchus refert nova tela excotâsse. Scilicet hasta lignea quæ ferrum ineditur, duabus fibulis ferreis contineri solet; tunc autem Marius alteram ut antè reuit; alterâ verò exemptâ clavum ligneum gilem in ejus locum immitti jussit, eo consiut jaculum hostili clypeo impactum curvatur aut frangeretur: corpori autem vulnerato hæreret ferrum à ligno separatum; aut ligm transversâ cuspide hærens deorsum penret, quo fiebat, ut vix evelli obliquè infixum, certè ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo describat vulnera Parthi.*] De his l. 1. Ode 12. et 19. et l. 3. Ode 5.

16. *Attamen et justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere, poteras certè justitiam, animi magnitudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione et sapientiâ affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22. *Pantolabum scurram, Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum, Sat. 8. l. 1.

23. *Cùm sibi quisque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis à scribendâ Satirâ possum temperare, quàm à saltando Milonius temulentus. Cic. pro Murænâ, n. 13. *Nemo ferè saltat sobrius (nisi fortè insanit) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. Intempestivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.*

25. *Numerusque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens et caput, nec sibi constat: simul oculorum nervis nimiùm et inæqualiter

illo et Castor equis, eodem *autem* ovo editus æstibus delectatur. Quot capitum, tot studiorum millia existunt. Me juvat numeris voces astringere ad instar Lucilii nobis ambobus præstantioris. Is pridem *sua* secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugiebat unquam, sive prosperè sive infeliciter *res* caderent. Unde venit ut senis *illius* vita omnis appareat quasi depicta in tabellâ ex voto factâ. Hunc imitor *ego*, dubius utrùm Lucanus *sim*, *an* Appulus; quippe Venusinus agricola *terras* exercet ad utriusque limites; eam ob rem deductus *istuc*, post ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hostis per inane non irrueret *in* Romanos: vel quia natio seu Appulorum seu Lucanorum gravia bella molirentur. Verùm aculeus iste *meus* neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius

Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia: me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, nostrûm melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris; neque, si malè cesserat, usquam [omnis
Decurrens aliò, neque si bene: quo fit ut
Votivâ pateat veluti descripta tabellâ [anceps:
Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus,
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est ut fama) Sabellis, [tis:
Quò ne per vacuum Romano incurreret hos-
Sive quòd Appula gens, seu quòd Lucanus bellum [ultro
Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet
Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis

ANNOTATIONES.

distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahuntur; et hinc lucernam unam videns ebrius plures se videre putat. Aristot. Problem. sect. 3. Athen. l. 10. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 34. Lucret. l. 4. v. 452.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies, et corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

.....geminis exurgit mensa lucernis.

Huc etiam referri potest quod ait Virgil. Æneid. 4. v. 470.

Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas.

26. *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore et Polluce, l. 1. Ode 3. et 12.

Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia.*] Terent. Phorm. 2. 3. 14.

Quot homines, tot sententiæ.

Pers. Sat. 5. v. 52.

Mille hominum species, et rerum discolor usus.
Velle suum cuique est; nec voto vivitur uno.
Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poëticâ facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem et opes: de quibus infrà, v. 75.

31. *Malè cesserat.*] Legunt alii, *gesserat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id est, non aliud quærebat levamentum aut solatium in adversis: nec in rebus secundis lætitiam suam cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim sua perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ successus. De naufragis tabellam in templis Deorum suspendere consuetis, l. 1. Ode 5.

34. *Vita senis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta non tam ætatis quàm honoris et venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. l. 10. c. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valdè certum est mortem Lucilio contigisse anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putent quòd veteribus poëtis accenseatur Lucilius, Lib. 1. Sat. 4. et 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hic Poëta dubitatio ad rem præsentem? Fortassis ita se jocosè et facetè ostendit ancipitem deliberare de Trebatii consiliis.

35. *Venusinus.*] Venusia, hodiè *Venosa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque sita confinio. Horatii patria. Vide l. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id est, Samnitibus: qui quàm graves fuerint Romanis hostes, passim legitur apud Tit. Liv. l. 7, 8, 9, 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noster Poëta, postquam Venusinum se indicavit, notat inde pulsos olim Samnites, coloniamque illuc Româ fuisse transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venusia præsidio Rom. destituta mansisset, vel recurrissent *hostes* inde pulsi, nempe Samnites; vel Appuli ac Lucani res continuò novas moliri potuissent.

38. *Appula gens.....Lucanus.*] De Lucaniâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ, lib. 3. Ode 30. et Epod. 2.

/aginâ tectus. Quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
Jupiter, ut pereat positum rubigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! At ille
Qui me commôrit (melius non tangere, clamo)
Flebit, et insignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur et urnam:
Canidia Albutî quibus est inimica, venenum;
Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intus,
Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: (mirum!
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:)
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus
Expectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops; Romæ, seu fors ita jusserit, exul;
Quisquis erit vitæ, scribam, color. O puer, ut sis

vaginâ conditus. *Etenim* quare hunc eduxerim securus ab infensis latronibus? O parens et dominator Jupiter, *faxis* ut ensis tectus rubigine absumatur: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacesset (satius *esse* moneo non provocare *me*) pœnas dabit, et famosus *per* omnem civitatem decantabitur. *Ita* Servius offensus interminatur leges et judicium; Canidia Albutii *filia* toxicum *his* quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, si quispiam disceptârit *apud* se Judicem. Quòd *autem* quisque terreat invisos *ed parte* quâ valet *plurimùm*, et quòd hoc suadeat natura maximè, ita mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Unde *hoc*, si non intus suggeratur? Scævæ luxurioso committe parentem longævam: illius bona manus haud patrabit ullum crimen (mirandum *scilicet*, ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus, ullum impetit:) sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, sive quieta senectus mihi erit, sive mors nigris alis circa me volat; seu dives, aut pauper: *seu* Romæ, *seu* extorris *vixero*, sic volente fortunâ: quicunque futurus est vitæ status, *ego versus* condam. *TREB.* O juvenis,

ANNOTATIONES.

46. *Insignis totâ cantabitur urbe.*] Populi bula erit, si quem ego infamavero. Plato onebat, si quis infamari metueret, ne ullum fenderet Poëtarum; hos enim valere plumùm ad famam; seu laudent, seu vitupent.

47. *Servius.*] Al. Cervius: is certè delator Sycophanta crebris accusationibus insignis formidolosus. *Leges minitatur*, minatur se turum reos, et accusaturum quos odit.

Urnam.] Judiciariam nimirum. Nam quia utum est tacitè ferri suffragia, in urnam tallas conjiciebant Judices, quarum aliæ conebant literam A, id est, absolvo; aliæ literam C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. con. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab ex. l. 3. c. 5. Juvenal. Sat. 13. v. 4.

Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ insigni, od. 3. v. 17. *Canidia Albuti.* Sic Virg. n. 6. v. 36.

Deïphobe Glauci.

49. *Turius.*] Judex maximè severus et cortus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. Deor. n. 117. *Jam illa cernimus, ut contra metu et vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones; aliæ fugâ se, aliæ occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5. v. 1032.

Sentit enim vim quisque suam, quâ possit abuti.
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent:
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vix jam etiam cùm sunt dentes unguesque creati.

Ante hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὅπλον ἑκάστῳ νεῖμε Θεὸς, &c. *arma* (inquit ille) *unicuique deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scævæ.*] Hic veneno matrem impiè necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicutæ* succo ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

60. *O puer.*] Horatius patrem vocavit Trebatium initio.

Ut sis Vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. 4. 9. 75.

timeo ne non diu vivas: ac ne aliquis magnatum *tibi modò* amicus, *aspectu* frigido te percutiat. *HOR.* Quid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi, et auferre larvam quâ quisque facie decorus incedebat, fœdus *licèt intus;* an Lælius, vel *is* qui justum elogium à deletâ Carthagine retulit, animo irato *fuerunt?* an ulti sunt Metellum offensum, ac Lupum carmine dicaci proscissum? Attamen ille insectatus erat populi primates et singulas tribus, soli nimirum virtuti ejusque studiosis parcens. Imò cùm à publico et spectaculis in privatum secesserant fortis Scipio et sapiens benignusque Lælius, cum Lucilio nugari consueverunt et liberè jocari,

Vitalis, metuo, et majorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cùm est Lucilius ausus [morem,
Primus in hunc operis componere carmina
Detrahere et pellem, nitidus quâ quisque per ora
Cederet, introrsum turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppressâ meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello,
Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim;
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
Quin ubi se à vulgo et scenâ in secreta remorant
Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Lælî;
Nugari cum illo, et discincti ludere, donec

ANNOTATIONES.

Da, si esse salvum vis me aut vitalem tibi. Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium sic Thetis:

Ὠκύμορος δή μοι, τέκος, ἔσσεαι, οἷ' ἀγορεύεις.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.*] Ne quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se ulciscatur; vel, ne Mæcenas aliquando tandem adversetur et excludat te ab suâ familiaritate velut contumeliosum et sycophantam. Ita Persius Sat. 1. v. 108.

Vide sis, ne majorum tibi fortè limina frigescant.

62. *Frigore.*] Morte quæ frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cùm est Lucilius ausus, &c.] Trebatio respondet Horatius; seque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras scribens valdè acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere et pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes ostendere eos ipsos qui honesti et probi existimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ sapientiæ famâ apud Romanos inclytus. Hujus nomine Dialogum de Amicitiâ Cicero inscripsit.

Qui Duxit ab oppressâ, &c.] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.*] Consulares multi hujus nominis Romæ extitere, rebus præclarè gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione simultates exercuerat: postea Metellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Metellum, amicum ultus, haud constat. Vide Valer. Max. l. 7. c. 1. et seq. Plin. l. 7. c. 43. et 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arcessitus à Lucilio istis versibus: *Si Lupus aut Carbo, aut Neptuni filius' Diros Esse putâsset, tam impius aut perjurus fuisset.* Vide Cicer. de Nat. Deor. l. 1. n. 63. Rutilius iste Lupus neglectâ aruspicum obnuntiatione adversùs Marsos pugnans, ipse cum exercitu contrucidatus est.

69. *Primores populi, &c.*] Consules, Prætores.

Tributim.] De Pop. Rom. in tribus xxxv diviso T. Liv. &c. Cic. Verr. l. 3. n. 14. *Credent omnes quinque et triginta Tribus homini gravissimo.*

73. *Discincti.*] Solutis vestibus et animis ab omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. l. 2. n. 22. In Catulus loquitur: *Sæpe ex socero meo audivi cùm is diceret socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari, eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cùm ruri ex urbe tanquam è vinculis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris, sed tamen ita solet narrare Scævola, conchas eos et umbilicos ad Cajetam et ad Laurentum legere consuisse, et ad omnem animi remissionem ludumque descendere.* Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus et Lælius feruntur tam fuisse familiares et amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos tricliniî fugienti Lucilius superveniens, cum obtortâ mappâ quasi percussurus sequeretur.

73. *Donec Decoqueretur olus.*] Dum para-

Decoqueretur olus, soliti. Quidquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia, et fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hîc diffingere possum.
Sed tamen, ut monitus caveas, ne fortè negotî
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est [quis
Judiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si
Judice condiderit laudatur Cæsar: si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse;
Solventur risu tabulæ; tu missus abibis.

dum herbæ coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus et ingenio, cum proceribus tamen vixisse *me*, vel invita fatebitur invidia; *quæ* si dentem volet imprimere fragili, impinget *ad* solidum: nisi tu aliter judicas, erudite Trebati. *TREB.* Certè nihil in hoc cassare queo. At nihilominùs, ut monitus tibi consulas, ne fortè damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum; *hoc scito:* Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus et judicium existit. *HOR.* Fateor, si quis malos: at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosum vellicârit, libelli disrumpentur cachinnis: tu *verò* absolutus discedes.

ANNOTATIONES.

atur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimiam sumptuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. ell. lib. 2. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaue, quæ quidem ita condiebant, ut nihil esset uavius; teste Cic. lib. 7. Epist. 26. ubi tiam de seipso ita scribit. *Qui me ostreis t murænis facilè abstinebam, à betâ et malvâ ceptus sum.*

75. *Infra Lucilî censum.*] Lucilius erat è atriciâ gente, utpote cujus soror fuerit avia lagni Pompeii.

Censum.] Equestris census erat sestertiorum 00. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v. 3. ibique annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mæcenate, Polone.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] lludit ad Fabulam de Viperâ et Limâ. hædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] oc modestiæ et reverentiæ causâ dictum quim referunt ad sequentem sententiam: ego m aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equim nihil hîc, &c.* attribuenda putem Horatio, d potiùs Trebatio; ut mox dicam: quanam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hîc diffingere possum.*] ec, inquit Clar. Bentleius, habent, non *hîc*, fices meliores. Clara utique sententia nisi dum in scirpo quærere cupimus. *Equidem*, uit Trebatius, *nihil ex his, quæ dixisti*, fingere, *hoc est, cassare, infirmare, refellere*, utare, *convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere: neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam et Lucilii exemplum bono animo te esse jubet. Illud tamen vide, ut intra jus et leges et licentiam satirarum te cœrceas; si quis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide annot. in Epist. ad August. v. 152. ubi sic habetur:

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversùs eum qui libellos famosos in quemquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83. *Esto, si quis mala.*] Ludit Poëta in voce *mala*, significante *maledica:* quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis et ineptis carminibus. Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

Ridiculum acri
Fortiùs ac meliùs magnas plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim et versus faciebat interdum, et quotquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ;*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam et futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus justè ac meritò, absolutus dimittetur et impunè.

SATIRA II.

Sumptuosi victûs incommoda: frugalitatis emolumenta.

Quæ-quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quæ docuit Ofellus agrestis, sapiens sine disciplinâ, et rudis,) *ô* boni, accipite non inter catinos epulasque lautas, quando oculi pericelluntur vano splendore, mensque decepta falsis respuit præstantiora; sed hîc mecum examinate jejuni. Quare hoc? explicabo si possum. Judex quilibet corruptus nunquam bene disquirit veritatem. *Cùm fueris* venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romanæ exercitationes deterrent *te* Græcos imitari solitum: sive levis pila, sive discus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem:

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo;
(Nec meus hic sermo est, sed quæ præcepit Ofellus [nervâ)
Rusticus, abnormis sapiens, crassâque Mi-
Discite, non inter lances mensasque nitentes,
Cùm stupet insanis acies fulgoribus, et cùm
Acclinis falsis animus meliora recusat; [hoc?
Verùm hîc impransi mecum disquirite. Cur
Dicam si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex. Leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit; pete cedentem aëra disco:

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem, at boni et sapientis viri personâ, insectatur homines luxui et sumptui deditos: tum frugalis victûs emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè dissimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis:* nec ita perperam, ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ, non in scholis institutus bonosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi*, et jungunt cum sequenti voce, *Minervâ*. Huc facit quod Tullius scripsit in Lælio n. 18. *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium.....ad istorum normam fuisse sapientes.*

Crassâque Minervâ.] Simplex, rectus, sincerus, licèt minimè imbutus Philosophicis regulis, et documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius modò cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris et impoliti.

4. *Discite, non inter lances.*] Pers. Sat. 1. 30.
——Ecce inter pocula quærunt
Romulidæ saturi, quid dia poëmata narrent.

Mensasque nitentes.] Tum copiâ ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm stupet insanis.*] Tunc enim et mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute et præstantiâ: quinimo in omnem errorem facilè propendet.

9. *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Assuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus et exercitationibus antè dictis abhorrentes, ludis duntaxat Græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de compotatione Græcâ interpretantur; cujus ita meminit Cic. in Verr. l. 1. n. 66. *Discumbitur: fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur: hospes hortatur: potant majoribus poculis: celebratur omnium sermone lætitiâque convivium.* In istis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominasset: Lex autem erat ἢ πίθι ἢ ἄπιθι, aut bibe aut abi. Hanc refert et explicat Cicero, Tusc. l. 5. n. 15. *Et rectè*, inquit, *aut enim frustra cum aliis pariter voluptate potandi: aut, si sobrius in violentiam vinolentorum incidat, aut discedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ et folliculi præcipuæ commendationis et magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavianus, aliique viri graves, putà Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis et animi vegetandi causâ studiosissimè lusere. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ seu paganicâ, seu trigonali; in quâ sinistræ usus præcipuus traditur magis quàm dextræ: corporis autem agilitas maximè valebat: ut sciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. l. 3. c. 11. Pilâ etiam mulieres lusitâsse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi Annot.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application et le divertissement fait oublier la peine.* Angl. STUDY AND AMUSEMENT BEGUILE SORROW.

13. *Discus.*] Nomen à δίσκος, *jacio.* Moles erat saxea, plumbea, ferrea, figuræ planæ ac

Cùm labor extuderit fastidia: siccus, inanis,
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. Foris est promus, et atrum
Defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. Unde putas, aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in teipso est: tu pulmentaria quære
Sudando. Pinguem vitiis, albumque, nec ostrea,

quando, *inquam*, labor expulerit nauseam, sitiens et famelicus respue viles escas: neque bibas Falernum *vinum* nisi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; et mare procellosum inhibeat pisces; panis cum sale optimè sedabit stomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo *sic* factum? *Nimirum* summa voluptas haud in odore *ciborum* exquisitorum, sed in temet consistit: tu condimenta para *tibi* ad sudorem *usque* laborando. *Enim vero* vitiosè opimum et pallidum non delectabunt ostrea,

ANNOTATIONES.

standæ; cujus jactu decertabant athletæ. ictor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut ropiùs destinatam metam projecisset. Vide m annotata, lib. 1. Ode 8.

Cedentem aëra.] Projecto disco cedit aër: tpote gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit fastidia.*] Postquam labor satietatem discusserit, famemque recùrit excitâritque: tum profectò quemlibet ilem cibum ac potum cum voluptate capies. lippocratis præceptum est: ὁ πόνος σῖτον γίσθω, *labor cibo præeat.* Cic. de Fin. 2. n. 0. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim.* Tusc. l. 5. n. 7. *Socratem ferunt, cùm usque ad vesperam mentiùs ambularet, quæsitumque esset ab eo, are id faceret, respondisse se, quò meliùs rcaret, opsonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem:*] Id est, profectò on spernes cibum vilem, quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis diluta.] Hypallage, id est, ne biberis nisi opimum vinum melle optimo dilutum et suave ffectum. De *Falerno* vino, l. 1. Ode 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis roximus, thymi atque adeò mellis excellensimi copiâ celebratus. Porrò vini austeritem veteres temperare solebant melle adixto, vel alio vino mitiori; ut est l. 1. Sat. 0. v. 24. Vide et infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. eorg. 4. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum
Et liquida; et durum Bacchi domitura saporem.

16. *Foris est promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque ponia et dapes; vel tempestas hyberna imdierit piscari: tum certè esurienti satisfaciet *m sale panis* simplex. Cic. Tusc. 5. n. 102. *perta res est, et quotidie nos ipsa natura admet quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, dm vilibus.*

17. *Cum sale panis.*] Plin. lib. 31. cap. 7. *erro pulmentarii vice usos veteres auctor est: ildsse enim salem cum pane et caseo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib. 4. p. 4. citra salem nihil propè est edendo: qui panem quoque gratum facit additus. Hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. 5. ex Xenophonte, *Persæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter nasturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis et parabilis?

20. *Pulmentaria quære Sudando.*] Opsonare famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur suavis et optima. Cic. Tusc. 1. 5. n. 97. *Parvo cultu natura contenta. Quis non vidit desideriis condiri omnia? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundiùs. Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat; cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casâ panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius.* Lege ibidem quòd Dionysio tyranno jus quoddam nigrum fastidienti respondit coquus; *Scilicet condimenta defuere; labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis.*

Pulmentaria.] Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde et pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta et pulmentaria usurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7. cap. 4. sub finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omnino pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, ultra quàm naturæ necesse est, lacessitur: et fit inde congeries, dum pruritu desiderii ampliùs, vel certè de singulis parva libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potusque vitandos, qui ultra sitim famemque sedandum producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate et ægrâ coctione laborantem, et inde pallidum, te non juvabunt exquisita quævis, ostrea, scarus, lagoïs. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infrà, v. 76.

vel scarus, vel lagoïs externa. Attamen vix obtinebo, *si* pavo apponatur, ut non hoc libentiùs quàm gallinâ fricare palatum velis, *scilicet*, vanâ rerum *specie* delusus: eò quòd avis rara vendatur auri *pretio*: et spectaculum præbeat caudâ pictâ: quasi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam quam demiraris? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter et illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sané. Unde animadvertis *utrùm* appositus iste lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an

Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et pictâ pandat spectacula caudâ:
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num vesceris istâ,
Quam laudas, plumâ? coctove num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nihil hâc magis illâ,
Imparibus formis deceptum te patet. Esto.
Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontesne inter jactatus, an amnis

ANNOTATIONES.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum cute bene curatâ et candidâ; quales esse solent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Pers. Sat. 3. v. 98.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Ostrea.] Ostreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140. et seq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. l. 32. c. 6. Gell. l. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *Sarget*. De hoc pisce exquisito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagoïs.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro similis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. l. 8. c. 57. *Censoriæ leges cœnis ademere conchylia, et ex alio orbe convectas aves.* Piscem esse lagoïn perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. l. 32. c. 1. lepus marinus *venenum est in cibo vel potu datus atque etiam visus, &c.* Eo extinctus est Titus Imperator, à Domitiano fratre consorte imperii et successore, ut quidam scribunt. Isto etiam genere veneni usum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. l. 26. c. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen istis rationibus et argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ specie delusæ. Quin, si tibi apponantur simul pavo et gallina, huic illum anteferes: et suaviorem putabis pavonem, quia carior, et rarior, quàm gallina, tametsi non est reverà melior.

24. *Tergere palatum.*] Pers. Sat. 3. v. 113.
Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro.*] Juv. Sat. 11. v. 14.
Interea gustûs elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obstantibus. Interiùs si
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.

27. *Tanquam ad rem attineat quidquam.*] Quasi ad gustum et saporem faciat plumarum fulgor. Cic. de Finib. l. 3. n. 18. *Quædam à naturâ ad usum donata sunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, sed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. l. 8. c. 12. Idem, l. 14. c. 20. ex Anaxandride. *An non furiosum alere domi pavones, quorum pretio queant emi statuæ?* Ibid. Stratis: *Tanti sunt hæc facienda, quanti pavones, et aliæ vestræ nugæ, quas domi pascitis ob pennarum pulchritudinem.* Vide l. 1. Sat. 2. v. 116. ibique annot.

28. *Coctove num adest honor idem?*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor et splendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergo cùm discrimen nullum sit inter carnem pavonis et gallinæ, patet te delusum specie et formâ pavonis, ut hunc suaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

31. *Unde datum sentis, &c.*] Unde habes ut gustu explores, judices, sentias quo loco ac captus iste piscis, lupus nempe: an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc solùm, sed etiam utrùm ad ostium Tiberis, an inter pontes? O sagacem et ingeniosam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. 140. similiter canit:

——— *Circeis nata forent, an*
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel aspecti littus dicebat echini.

32. *Hiet?*] Piscis iste à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; sive quòd pisces omnes recèns capti os diducunt.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari pisces quidam subire flumina cognoscuntur, atque hos inter lupus marinus. Porrò ex fastidioso helluonum seu catillonum palati judicio, horum erat ille è medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitatior aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, suavior, effectus fuerat. Columel. l. 12. c. 16. *Multorum gula subtilior.... et erudita palata fastidiunt fluvialem lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigâsset.* Plin. l. 9. c. 54. *Quando*, inquit, *eadem aquatilium genera alibi*

Ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem
Mullum; in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus rarò stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus.
At vos,
Præsentes Austri, coquite horum opsonia: quanquam

ad ostium fluminis Hetrusci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Capit te forma, *ut* cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempe quòd natura mensuram ampliorem tribuit illis, istis *verò* minorem. Stomachus esuriens rarò communia respuit. Cuperem videre ingentem *mullum* ingenti patinâ expansum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos, Austri, adeste, atque horum dapes corrumpite; quanquam

ANNOTATIONES.

…tque aliubi meliora: sicut lupi pisces in Tiberi …nne inter duos pontes; rhombus Ravennæ, …æna in Siciliâ, &c. Vide Macrob. l. 3. …aturn. c. 16. ubi ex Varrone et Lucilio statuit lupum marinum *egregii saporis* habitum, …ui inter duos pontes captus esset: atque à …ucilio piscem hunc dici *catillonem quasi ligu…ilorem: scilicet quia proximè ripas stercus …sectaretur……pontes Tiberinu' duo inter …ptu' catillo.* Id. ibid. ex C. Titio ætatis …ucilianæ viro homines prodigos describente: *…dimus turdum pinguem, bonumque piscem …pum germanum, qui inter duos pontes captus …it.*

Amnis Tusci.] Tiberis Tusciam alluentis …à Latio disterminantis. Virg. Georg. 1. …ub finem. *Tuscum Tiberim.*

33. *Laudas, insane, trilibrem Mullum, &c.*] …elicatorum et catillonum erat etiam aliud …ltiosi fastidii genus: inter pisces naturâ par…os laudabant volebantque magnos: contrà …arvos quærebant ex iis quos natura magnos …cit. Itaque Horatius in ejusmodi fastidiosos …elluones insurgens, *Laudas*, inquit, *insane, …rilibrem Mullum*, eò quòd rarò talis inveniatur: *odisti* verò lupum marinum qui procerus …t et magni ponderis. Plin. l. 9. c. 17. *Ex …liquâ nobilitate et gratiâ maxima est et copia …llis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis rarò admodum exsuperant, nec in …variis piscinisque crescunt……algâ vesci…tur, et ostreis, et limo, et aliorum piscium …rnæ.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero. …all. *Barbeau:* Angl. A BARBEL: quidam …men sunt imberbes, at minùs laudantur. …in. modò cit. *Barbâ geminâ insigniuntur …eriori labro….laudatissimi conchylium sa…unt. Nomen his Fenestella* (mullis) *à colore …ulleorum calceamentorum datum putat…… ….mullum expirantem versicolori quâdam …numerosâ varietate spectari, proceres gulæ …rrant……Asinius Celer è Consularibus, …e pisce prodigus, Claudio principe, unum mer…tus octo millibus nummûm.* Vide Senec. …pist. 95. Sueton. Tiber. c. 34. refert, *tres mullos triginta millibus nummûm venisse:* quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. l. 3. c. 16. Juvenal. Sat. 4. v. 15.

——— *Mullum sex millibus emit*
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

In quem locum olim pluribus disserui, ut et Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Observa, lector studiose, versum hunc crebris spondæis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis et integris opsoniis. Juv. Sat. 1. v. 140.

….Quanta est gula quæ sibi totos
Ponit apros?

Contrà Tiberius: *Ut parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. c. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione et numero incertæ: in primis celebrantur Aëllo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio.* Has describit Virgil. Æn. 3. v. 215. et seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immissis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis esse et vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opsonia rapiebant ex alto devolantes: quin et relictas fortè dapes tetro odore fœdabant et corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluvies, uncæque manus, et pallida semper
Ora fame……nec sævior ulla
Pestis, et ira Deûm Stygiis sese extulit undis.
….Quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo, &c.

41. *Præsentes Austri, coquite horum opsonia.*] Satiricus excandescens in gulosos helluones, invocat Austros meridionales ventos, qui humido suo calore illorum cibos putrefaciant. Sed mox ipse se corrigit, memor scilicet iis putrida videri quævis opsonia.

Quanquam Putet aper, &c.] Verùm non opus est Austri flatu, ipsa illorum satietas nau-

fœtet aper et rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morbosum stomachum; quando satur expetit rapas et inulas acres. *Verùm* omnis *cibus* vilior nondum exulat à mensâ divitum. Etenim admittuntur ova et olivæ nigræ; neque dudum Gallonii præconis mensa acipensere infamata fuit. Quid? *An* tunc mare minùs nutrivit rhombos? Securus rhombus, et secura nido ciconia degebat, usque quò Prætorius indicavit primus. Itaque

Putet aper rhombusque recens, mala copia quando [plenus
Ægrum sollicitat stomachum; cùm rapula
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Gallonî præconis erat acipensere mensa
Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido;
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergo,

ANNOTATIONES.

seam movet stomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

42. *Rhombus.*] De eo pisce laudatissimo, Gall. et Angl. TURBOT, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.*] Cùm satur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, discussis viscosâ pituitâ crudisque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves:* Angl. RADISHES. De his plura narrat Plin. l. 18. c. 13. Item l. 20. c. 3. *Est et rapo vis medica*, inquit.

44. *Inulas.*] Gall. *de l' Aulnée:* Angl. ELECAMPANE. Plin. l. 19. c. 5. Idem l. 20. c. 5. inulæ virtutes affert; priori loco sic habet: *amarior inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberrima. Pluribus modis austeritate victâ gratiam invenit..... defectus præcipuè stomachi excitat, illustrata maximè Juliæ Augustæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensâ et conviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ sunt: ab iis semper ducitur initium epulandi: ut dixi l. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo usque ad mala.*

46. *Nigris oleis.*] Nigror in oleis et uvis maturitatem indicat.

47. *Gallonî.*] Is helluo insignis primus apposuit acipenserem exquisitissimum piscem; atque ob id à Lucilio carpitur satirâ suâ 4. istis versibus, quos etiam refert Cic. de Finibus, l. 2. n. 24.

O Publi, O gurges, Galloni, es homo miser, inquit.
Cœnâsti in vitâ nunquam bene, cùm omnia in istâ
Consumis squillâ, atque acipensere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio, n. 94. *Qui, relictâ bonorum virorum disciplinâ, et quæstum et sumptum Gallonii sequi maluerunt.*

Acipensere.] Acipenser vel acipensis. Gall. *Eturgeon:* Angl. A STURGEON. Vulgò tursio, vel sturio, sed perperam; Galeno γαλαξίας, Rondeletio ex genere galeorum est; valdè pretiosus et nobilis; utpote qui singulari pompâ inferretur mensæ divitum. Plin. l. 9. c. 17. *Piscium nobilissimus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando vadit ....rarus inventu.* Macrob. l. 2. c. 12. *Nec acipenser illius seculi delicias evasit....quo in honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum, accipite ex Cicer. Dialog. de Fato. Nam cùm esset apud Lavernium Scipio, unâque Pontius, allatus est fortè Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis in primis nobilis....acipenser iste paucorum hominum est....à coronatis ministris cum tibicine introferri solitus.....hæc Sammonicus, prodens venerationem quâ piscis habebatur ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quâdam veluti non deliciarum sed minimis pompâ.* Athen. l. 4. c. 5. *His præcepit fortissimus imperator acipenser, insignis hastâ: quem etsi jam satur gustare percupivi: ambrosia certè is mihi visus est.* Lib. 7. c. 12. *Quem acipenserem vocant Romani, cum tibiis et coronis circumferunt in cœnis: coronatis etiam illis qui portant....Acipenser minor est galeo, rostro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ita sint, ne, Lector, mirere quod scribit Martial. lib. 13. Epig. 91.

Ad palatinas acipensem mittite mensas,
Ambrosias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam et Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus: et quivis gulâ et helluationibus turpis Gallonii similis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de Finibus 2. &c.

Tum rhombos minùs æquor alebat?] Ostendit Poëta non tam obsoniorum bonitatem quàm gulæ insanum fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit, acipenser in pretio ac deliciis fuit: deinde rhombus: aliàs ciconia, pavo, &c. imò si quis modò novas dapes excogitat, etsi minimè bonas, v. g. mergos assos: hos continuò cæteris omnibus anteponi et optimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*]

Si quis nunc mergos suaves edixerit assos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Judice. Nam frustrà vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est et silvestria corna;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
Utrum imitabitur? Hâc urget lupus, hâc canis angit.
Mundus erit qui non offendet sordibus, atque

si aliquis nunc suadeat jucundos esse mergos assatos, *continuò* auscultabit Romana juventus, facilis doceri vitiosa. Sordidus cibus à frugali differt, Ofello judice. Enimvero frustrà vitium hoc declinabis, si te ad aliud malè convertas. Avidienus, Canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes et corna silvestria: nec libenter defundit vinum nisi corruptum: ipse *verò è vase* corneo duas libras *continente* brassicas aspergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia, natales, aliosque dies festos colat indutus veste candidâ. Quo ergo victu utetur sapiens; et quem istorum imitabitur? Inde premit lupus, illinc instat canis. Nitidus erit qui nec sordidâ peccârit *vivendi* ratione, nec

ANNOTATIONES.

Idnius Sempronius Rufus ciconias primus levorare institit Augusti temporibus, illum ocat Satiricus *Prætorium* ironicè: quoniam 'ræturam petens ob gulæ infamiam repulsus st: hique de eo versiculi per ludibrium etiam laudicantes in vulgus sparsi:

Ciconiarum Rufus iste conditor,
Hic est duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum puncta non tulit septem.
Ciconiarum populus ultus est mortem.

51. *Mergos assos;*] Gall. *Plongeons:* Angl. OOR HENS. Hi cùm sint macri admodum, etiam assentur, nihil præter ossa ac pellem unt. Si quis tamen gulæ antesignanus et agister edicat mergos assos suaves esse, et c apponi debere: parebit juventus stultè, et uzai bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu distabit.*] Pruenter monet Poëta tenuem frugalemque vicm differre à sordido; hunc vitiosum ac turm, illum contrà honestum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat id sit victus sordidus. Avidienus à sordibus immunditiâ Canis cognominatus verè est, ippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, et rnis silvestribus: caules verò aspergit exiguo o vetere et fœtente, acetum duntaxat abunaffundens. Hæc certè vivendi ratio sorla est.

58. *Ac, nisi mutatum, parcit defundere vi-m.*] Etiam in libationibus ad honorem rum fieri solitis, ille vappam adhibet; nec um paterâ defundit nisi acescens.

60. *Repotia.*] Festus. *Postridie nuptias d novum maritum cœnatur, et quasi reficitur atio;* quæ inde ἐπαυλία dicitur, pridie ò nuptiarum προαυλία, inquit Cœlius l. 15. 18. et 24. Alex. ab Alex. l. 2. c. 5. Reia, inquit, postridie nuptias lætiore convictu nes apud novum maritum percolebant; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auspicari, et dominam agere simul, et rem divinam facere assuêrat.

Natales.] Vide Pers. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandum*, hilariterque transigendum, atque in eo *fundendum Genio merum*, præcipit.

Aliosve dierum Festos.] In his mos erat optimum vinum promere, et quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contrà.

61. *Albatus.*] Ex more veterum; togâ indutus recèns lotâ et dealbatâ. Pers. Sat. 2. v. 40.

.....*negato,*
Jupiter, hæc illi, quamvis te albata rogârit.

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat, veteris.] Adverte singulas voces sordidam parcitatem notantes; è vasculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi instillat ipse quidem, veritus ne alter copiosiùs affundat; vel ne servus inde quid delingat, delibet, surripiat.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei:* alii cum sequente, *aceti.* Simile quid habet Pers. Sat. 3. v. 27. et seq.

Pannosam fœcem morientis sorbet aceti.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum et prodigum, an Avidienum sordidum et nimis parcum?

64. *Hâc urget lupus, hâc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aiunt.* Certè proverbium est. Porrò comminiscuntur hinc edacitatem et ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis:* item delicias interpontani lupi, de quo suprà, atque sordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui

se miserè curabit hâc aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albucii vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam. *Est enim* hoc etiam grande peccatum. Jam disce quæ et quanta *bona* secum advehat frugalitas. Primò sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minimè dubitabis, recordatus ejus escæ, quæ una tibi aliquando constiterit. Verùm si miscueris elixa *cum* assatis, et conchylia cum turdis;

In neutram partem cultûs miser. Hic neque servis,
Albucî senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit; nec, sic ut simplex Nævius, unctam [que magnum.
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quo-
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat. In primis valeas bene: nam, variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis;

ANNOTATIONES.

medium tenebit ac modum; nec profusè sumptuosus, nec indecorâ parsimoniâ sordidus.

Non offendet sordibus, In neutram partem cultûs miser.] Non se odiosum aut miserum præstabit: cultu seu sumptibus seu parcitate immoderato; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultûs*, accipe in genit. id est, curæ sui majoris aut minoris quàm par sit.

67. *Albucî senis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primò culpavit intemperantiam et immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ et elegantiæ studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii et Nævii opposita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui sævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs sedulos, ac si quid non satis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquiunt, servos ille antè verberabat: seu ad arcendam statim segnitiem, seu ne postea peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens et parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus est verbum *dido, is*, quod frequens usurpat Lucretius; quin et Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic subitò Trojana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

——— *Tua terris didita fama.*

68. *Simplex Nævius.*] Negligens, parùm sapiens et prudens, non satis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergo Albucius ille plùs æquo erat curiosus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quàm decet: quòd utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. Tuscul. 5. n. 99. *Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 2. n. 68. *Valetudo sustentatur.....continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facilè credas varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quàm utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, reparârit vires corporis: et è contrario, quantum molestiæ tibi creârit esca multiplex; quoties deglutîsti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.*] Quieverit concocta sine ullâ ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate, cibi dissimiles invicem se corrumpunt et seditionem concitant. Τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει. Plut. Sympos. 4. *Ciborum copia turbat et corrumpit.* Senec. Epist. 2. *Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ utî varia sunt et diversa, non aiunt, sed inquietant et inquinant.* Vide Macrobium Saturn. lib. 7. cap. 4. et 5. hâc de re pluribus et luculenter disserentem. *Qui simplicem cibum sumit, facilè quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur, usu docente, cognoscit: atque ita cujus causa deprehensa est, eum facilè devitat. Qui autem multiplicem, diversitate succorum diversas patitur qualitates: nec concordant humores ex materiæ varietate nascentes, nec efficiunt liquidum puramve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertantur, et in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo ex repugnantium sibi humorum discordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Pisces conchis inclusi, ostrea, &c. Cic. in Pisonem, n. 67. *Mensa extructa non conchyliis aut piscibus, sed multâ carne.* Plin. l. 3. c. 57. *Censoriæ leges, principesque M. Scaurus in consulatu, cœnis ademere conchylia, et ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. l. 27. c. 23. ex Phalereo Demetrio, et Sophrone mimographo, *Conchylia*, inquit, *gulæ proceribus adeò probata, ut vel inde sit conformatum adagium;* esse conchylia viduarum cupedias.

Turdis.] Gall. *grives:* Angl. THRUSHES. De his jam lib. 1. Sat. 5. et postea lib. 1. Epist. 15. *obeso nil melius turdo.* Vide ibi annot.

)ulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
enta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
œnâ desurgat dubiâ? quin corpus onustum
lesternis vitiis animum quoque prægravat unà
tque affigit humo divinæ particulam auræ.
lter, ubi dicto citiùs curata sopori
lembra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
lic tamen ad melius poterit transcurrere quoniive diem festum rediens advexerit annus:
ieu recreare volet tenuatum corpus: ubique
ccedent anni, et tractari molliùs ætas
mbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam
uam puer et validus præsumis mollitiem, seu
ura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
ancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus
llis nullus erat; sed, credo, hâc mente, quòd
ardiùs adveniens vitiatum commodiùs, quàm
ntegrum edax dominus, consumeret. Hos utinam inter
eroas natum tellus me prima tulisset!

dulcia mutabunt se in bilem, atque iners pituita stomachum perturbabit. *An* aspicis quemadmodum quisque pallens surgat è convivio sumptuoso? Imò corpus oppressum præcedenti intemperantiâ simul deprimit animum, et prosternit in terram divini spiritûs portionem. Alter *contrà*, postquam recreavit corpus brevi cibo et somno, exurgit alacer ad injunctas functiones. Nihilominus iste poterit transire interdum ad lautiorem *cibum*, seu tempus recurrens adduxerit sacrum diem, seu cupiet debilitatum corpus reficere: item cùm anni multiplicati fuerint, atque meliùs curari poscet ætas ingravescens. Tu *verò* ad eam mollitiem quam *adhuc* juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cùm vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quòd carerent odoratu; sed, *ut* opinor, eo consilio quòd hospes serò accedens aptiùs comedat *paulò* corruptum, quàm vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas.

ANNOTATIONES.

75. *Dulcia se in bilem vertent.*] Quæ scilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxiè verò dulcia in bilem amarosque humores onvertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.] ituita humidus ac frigidus humor à cerebro efluens in stomachum, ibique offendens excitam bilem calidam et siccam, turbas ingentes c tumultus movebit. Macr. antè cit. *Humores pugnantes ac discordes non purum faciunt anguinem, et in venas cum tumultu suo transunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè haens, dum ægrè coquitur cibus multiplex et arius, qui calorem naturalem gravat imbeilliorem, et extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ?*] Sumptuosâ, tam copioi, ut quem è tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. act. 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* Ge. *Quid istuc verbi est?* Ph. *Ubi tu ubites quid sumas potissimum.*

78. *Animum prægravat unâ.*] Hebetem redit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ consors naturæ t, sursum debet et ad sublimia cœlestiaque nniti. Cic. Tuscul. 5. n. 100. *Quid, quòd e mente quidem rectè uti possumus multo cibo potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *Affligit humi.* Cic. e Senectute, n. 77. *Est animus cœlestis ex altissimo domicilio depressus, et quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tusc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus, cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.* Senec. Epist. 56. ratio nihil aliud est, quàm in corpus humanum pars divini spiritûs mersa. Juvenal. Sat. 15. v. 146.

Sensum à cœlesti demissum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausere ex sacris codicibus, quos non ignoravere, ut alibi dixi. *Genes.* c. 2. " Formavit Dominus " Deus hominem de limo terræ, et inspiravit " in faciem ejus spiraculum vitæ: et factus " est homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citiùs, &c.*] Alter frugali utens victu, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer et expeditus ad solitas actiones: Contrà, qui hesternis epulis adhuc graves, ad resumendum manè laborem parùm sunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori se convivio exhilarare et recreare, seu publicæ lætitiæ causâ et occasione, seu ob propriam necessitatem. Qui verò molliter vivit, senio vel ægritudini incidenti quod præbeat levamen aut solatium nullum insuper habet.

An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat *in* aures hominum? Magni rhombi et catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infensum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, et frustrà mori quærentem, quando inopi non aderit as pretium restis. Dices: Meritò *quidem* Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur; ego *verò* reditus ingentes possideo, et opes tribus regibus suffecturas. *An* igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus, *dum* tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilectæ patriæ *largiendum?* Scilicet tibi soli bene semper fluent omnia? O cachinnus ingens deinde adversariis! Uter duorum sibi confidet securiùs in casibus incertis; *an* is qui animum et corpus arrogans assueverit multis,

Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæque
Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustrà mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna
Divitiasque habeo tribus amplas regibus.
Ergo
Quod superat, non est meliùs quò insumere
Cur eget indignus quisquam, te divite?
Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe,
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?
Uni nimirum tibi rectè semper erunt res?
O magnus posthac inimicis risus! Uterne
Ad casus dubios fidet sibi certiùs: hic qui
Pluribus assuêrit mentem corpusque superbum;

ANNOTATIONES.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quâvis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Nôrunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quòd nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

96. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxuriosi victûs mala, adde quòd odium incurris propinquorum, amicorum, imò et vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. pro Muræn. n. 76. *Odit Populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. l. 1. n. 106. *Turpe est diffluere luxurid.....Luxuria cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.*

97. *Patruum.*] Cujus es tutelæ commissus, et cui proinde obsequi te par est à prodigendo patrimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippe qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quo ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As, laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Alii legunt *æs.* Placet quidem lectio *as* hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem quo emas restim, ad suspendium finiendasque simul cum vitâ ærumnas et miseriam summæ egestatis asseclas. Huc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus, et hinc prorsus inops et egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet et magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur et objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ita scribit, Marium ædes et opes habuisse multis regibus pares.

Ergo Quod superat, non est meliùs quo, &c.] Respondet Horatius: Atqui divitiæ illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione dignos? Quin instauranda curas diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. et patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

106. *Uni nimirum tibi, &c.*] Attende verò quàm stultè præsenti rerum statui confidas, quasi prospera semper habiturus. Imò cave ne, altè corruens lapsu graviore, præbeas et inimicis risum ac ludibrium, malitiosæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *summum*, Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne Ad casus dubios, &c.*] Urget porrò noster Poëta: Dic, amabo: uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copiâ semper se satiârit, an qui bonis licèt affluens modico se victui assuefecerit? Exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper mutatam sortem vix sentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo usus est, *futuri metuens:* atque *in pace*, et secundis rebus, *ut sapiens, aptans idonea bello* et egestati præ-

n qui, contentus parvo metuensque futuri,
n pace, ut sapiens, aptârit idonea bello? 111
uò magis his credas; puer hunc ego parvus Ofellum
ntegris opibus novi non latiùs usum,
uàm nunc accisis. Videas metato in agello
um pecore et natis fortem mercede colonum, 115
on ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
uidquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
c mihi seu longum post tempus venerat hospes,
ive operum vacuo gratus conviva per imbrem
icinus; bene erat, non piscibus urbe petitis,
ed pullo atque hœdo: tum pensilis uva secundas 121
t nux ornabat mensas cum duplice ficu.
ost hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ:
c venerata Ceres, ut culmo surgeret alto,

an qui modicq contentus et futuri providus, in pace comparaverit necessaria ad bellum, uti *solet* sapiens? *Verùm* ut majorem his habeas fidem; ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largiùs usum facultatibus integris, quàm nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis et grege strenuum agricolam mercenarium *sic* loquentem: Haud ego die non festâ comedi quidpiam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando verò hospes accesserat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; lautæ erant *epulæ* non *è* piscibus urbe quæsitis, sed *è* pullo et capro. Deinde pensiles uvæ, et nuces, et crassiores ficus instruebant secundam mensam. Postea ludus erat bibere cratere magistro; *denique* Ceres rogata ut celsam aristam erigeret,

ANNOTATIONES.

lia, nempe tolerantiæ studium, animumque corpus *contentum parvo*.

112. *Ofellum.*] Post Philippensem victoam reductis in Italiam militibus agros divisit gustus veteribus dominis ademptos. Sic et opertius prædia amisit: quod ipse conqueri: et Virgilius ipse suorum possessione delsus ac tantùm non spoliatus est. Patet ex colicis Ecl. 1. et 9. Sic etiam Ofellus suum rum Umbreno cuidam militi attributum perdit; ac deinceps velut alienum mercede conctum excoluit: suoque labore et operâ rusâ se suamque familiam sustentavit et aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* terpretatur opimum, quasi electum et assignum. Malim tamen cum aliis intelligere mpliciùs, perticâ dimensum. Nam ita cuie certa mensura, certa jugera assignabantur. rg. in Diris.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.
opert. lib. 4. et l. 1. v. 130.
Abstulit excultas pertica tristis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc et quæ sequun: ad finem hujus Satiræ Ofelli *narrantis* rba sunt.

117. *Pernæ.*] Pernam cum petasone malè ıfundunt aliqui. Petaso est coxa porcina ita costas etiam comprehendens: *perna* est asonis pars carnosior, pedi proxima, cum o pede. Unde patet Poëtæ nostri accurata tio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis bus non *pernam* sed *pedem* tantùm pernæ tem deteriorem comederet, etiam dum *inæ opes erant.*

119. *Per imbrem.*] Dum plueret, atque ermitti opus necesse erat.

121. *Pensilis uva.*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de Re Rust. lib. 1. cap. 58. *Cato ait....uvas quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, amineas, et scantianas;* et cap. 68. *pensilia, ut uvæ, mala, et sorba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oporteat: quòd colore mutato, et contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad abjiciendum descensura se minitantur.* Plin. lib. 14. cap. 4. *Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles nodo concamerataæ, congeminataæ, conglomerataæ.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplice ficu.*] Alii intelligunt caricas seu ficus siccas duplicis generis, albas et nigras, præcoces et serotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt significari mariscas, quæ sunt ficus grandiores at insipidæ, viles, *fatuæ*, Martial. l. 7. Epigr. 24. certè Ofelli convenientes frugali mensæ. Aristot. Probl. ἴσχαδες αἱ δίχα ἰσχίσμεναι. Vide Columel. l. 12. c. 15. Plin. l. 15. c. 18. Macrob. l. 3. c. 20. &c.

123. *Ludus erat cuppâ potare magistrâ.*] Nullâ archiposiâ, nullo convivii rege bibendi modum præscribente: sed quasi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, l. 1. Ode 4. et l. 2. Ode 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccâsset adversùs leges convivii et symposiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: afferuntque Plaut. Stych. 5. 4. 43. *qui peccârit poculo multabitur.* Verùm hæc parùm congruunt simplicitati rusticæ et moribus Ofelli.

Cuppâ.] A κύφελλα, *poculum*: Hesych. Gall. *Une coupe.* Angl. A CUP.

124. *Venerata Ceres.*] Religiosâ libatione

vino porrigebat frontem rugosam et sollicitam. *Ergo* sors adversetur, novaque bella moliatur, quid inde aufert? Quantò minùs vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuistis, ex quo novus inquilinus istuc accessit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, nec ullum natura constituit; iste nos abegit; istum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè hæres superstes. Ager ille nunc sub nomine Umbreni, paulò antè Ofelli nuncupatus, nemini proprius est: at fructum afferet jam mihi, mox alteri. Quapropter constantes estote; et rebus contrariis magnos animos objicite.

Explicuit vino contractæ seria frontis.
Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos,
O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam statuit. Nos expulit ille;
Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris,
Postremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius; sed cedet in usum
Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes;
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

ANNOTATIONES.

Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret messem: tumque bonâ spe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* et *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata sacerdos*, passivâ significatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviat, atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Ofellus *angustam pauperiem pati* assuetus. Ad rem omnino Senec. Epist. 18. *Quod necessitati sat est, Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quanto aut ego parciùs, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum sensimus? an corporis color ac nitor deperiit? Imò cibi parabiles, ut antè, in promptu semper adfuerunt: eadem vivendi agendique ratio: idem animus.

129. *Nam propriæ telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla naturâ, sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoriâ, ut qui bello potiti sunt; aut lege, pactione, conditione, sorte.* Senec. Epist. 8. *Non dominus istîc, sed colonus intrâsti.*

131. *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipsius luxuria, vel aliena fraus et improbitas. *Vafri inscitia juris:* Gall. *une chicane malicieuse*, Angl. A WICKED QUIBBLE. Vide postea l. 2. Epist. 2. v. 172. et seq.

132. *Vivacior hæres.*] Horat. et Epist. lib. 2. 2. v. 175.

..Perpetuus nulli datur usus; et hæres
Hæredem alterius velut unda supervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expressa dictio ex Luciani Epigrammate,

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου.
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος
Οἴεται· εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενὸς, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achæmenidæ olim, nunc verò Menippi.
Et rursus ab alio transibo ad alium. Etenim ille possidere me putabat; et hic nunc putat.
Nullius autem omnino sum, sed Fortunæ.

134. *Cedet in usum Nunc mihi, nunc alii.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 174.

.....tamquam
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio; nunc vi, nunc sorte supremâ,
Permutet dominos, et cedat in altera jura.

135. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cùm ita sint, ô pueri mei, discite exemplo meo ullo proprium vobis existimare, parvo contenti esse, et sic fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoïcum: Omnes stultos insanire.

DAMASIP. Sic infrequenter scribis, *adeò* ut anno integro vix quater

Sic rarò scribis, ut toto non quater anno

ANNOTATIONES.

1. *Sic rarò, &c.*] Plures hîc dialogismi, sed duo sunt præcipui: prior Damasippi philosophi cum Horatio, usque ad versum 39. ubi hunc ille Stoïco supercilio redarguit, quòd nihil novi scriberet; alter est Stertinii item Stoïci cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertinii secum et cum aliis quibusdam sermocinationem sat pro-

embranam poscas, scriptorum quæque re-
texens;
atus tibi, quòd vini somnique benignus
il dignum sermone canas. Quid fiet? ab ipsis
aturnalibus huc fugisti. Sobrius ergo
ic aliquid dignum promissis. Incipe; nil est.
ulpantur frustrà calami; immeritusque labo-
rat
atis natus paries Diis atque poëtis.
tqui vultus erat multa et præclara minantis,
i vacuum tepido cepisset villula tecto.

petas membranam, singula *tua* scripta recensens; adversùs temetipsum iratus, quòd vino et somno indulgens nihil componas dignum celebrari. Quid erit? Huc venisti ab ipsis Saturnalibus. Igitur sobrius scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prohibet. Sine causâ calamos accusas: nec jure cæditur paries factus adversis numinibus et poëtis. At vultu multa et eximia spondebas, cùm primùm villa domicilio calenti *te* excepisset.

ANNOTATIONES.

am. Atque in hâc Satiricus noster, excundo solemne Stoïcis placitum, acutè vellicat rosque vanæ mentis homines, qui solos se pere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm se castiri insimularique desidiæ à Damasippo fingit oratius, ut inde sensim ac pedetentim ad prositum subrepat; atque *vafer vitium* ac vulus, quod rescindere vult, *tangat;* quemadmoim ait Persius, Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poscas.*] Ex adversariis in embranam nihil transcribis velut emenda, atque hominum lectioni dandum: multa idem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò texis, sed pauca aut nulla in chartam et undum refers. Prisci nimirum scriptitavere imò in ceratis tabellis; ut annotavi l. 1. Sat.). Deinde in chartâ seu papyro: l. 1. Sat. 4. ostea in membranis: quæ pelles animalium, ùd Pergami inventæ et aptatæ ad scriben, Pergamenæ dictæ sunt. Plin. lib. 13. p. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatium: *m parvam Epistolam* miseritis..... *artam defuisse non puto, Ægypto ministrante emercia. Et si alicui Ptolemæus maria clauseret, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus suaretur: unde et Pergamenorum nomen ad nc usque diem, tradente sibi invicem posteri te, servatum est.* Ubi ex occasione et ἐν παρόδῳ, Lector meminisse oportet, Pergami ges ferè omnes appellari consuevisse Attalos: riterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemos, qui antea Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, cerâ e complanatâ, licebat mutare et rescribere idlibet: non perinde in membranis. Ovid. *cripit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas. f notat, et delet: mutat, culpatque, probatque.* ide Quintil. lib. 16. c. 3. sub finem.

3 *Iratus tibi, quòd, &c.*] Quòd satis elaratum nihil tibi videtur, irasceris et succens tibimet: hinc relegis, deles, vertis, donec iquid menti occurrat quod ipse probes, digmque judices evulgari et tradi lectitandum uditis. Epist. ad Pisones, v. 293.

....*Carmen reprehendite quod non*
Multa dies et multa litura coërcuit, &c.

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi et laudari.

Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti.] Quorsum huc secessisti in villam tepidiori cœlo, vel foco luculentiori commodam, quasi ad scribendum aptiorem?

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priscæ libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque servis domini præstabant epulas, ipsique ministrabant: omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. et infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comessationes ac tumultus fugiens huc venisti, et quiete exoptatâ jam frueris, vinoque et somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nil est.*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustrà calami.] Non est quòd pueriliter culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. 3. v. 12. ubi,

Tum queritur crassus calamo quòd pendeat humor.

.....

An tali studeam calamo?

7. *Immeritusque laborat, &c.*] Immeritò cædis parietem, iratus quòd votis respondentia non pariat mens. Pers. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cædit,* &c. Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa, quæ apertiorem animi motum sequuntur,.....jactare manum, torquere vultum,.....quæque Persius notat, &c.* Hîc nonnulli perperam asserunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Diis, &c.*] Qui nempe toties immeritò verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem et iram quòd animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adversis fieri, si quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius im-

Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro? *atque* Eupolin, Archilochum, assumpsisse comites egregios? An speras invidiam sedare virtutem deserendo? *O* infelix despectui eris. Fugienda est inertia, mala Siren; vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquisivisti. *HORAT. O* Damasippe, Dii Deæque, propter salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verùm quomodo tam bene me cognoscis? *DAMASIP.* Postquam cunctæ meæ facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum satago

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?
Contemnêre miser. Vitanda est improba Siren
Desidia; aut, quidquid vitâ meliore parâsti,
Ponendum æquo animo. Dî te, Damasippe, deæque 16
Verum ob consilium donent tonsore! Sed unde
Tam bene me nôsti? Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo, 19

ANNOTATIONES.

patiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. Lib. 2. Ode 6.

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas.

Lib. 1. Epist. 7. v. 10.

Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, &c.

Vide et Epist. 16.

11. *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? *Platonem*, ad sententias. Epist. ad Pis.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

Menandrum, ad morum imitationem, quâ præcellit; *Eupolidem et Archilochum*, ad sales et acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi solùm, sed etiam dicendi gravissimus auctor et magister Plato.* Et postea; *Platonis locutio potiùs poëma putandum, quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro?] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est. Quint. l. 10. c. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander; ita omnem vitæ imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus.... in omnibus mirè custoditur ab hoc Poëtâ decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolin, Archilochum.*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, carpendo vitia eorum, et satiricum salem iis affricando? An verò sic invidiam formidare incipis et inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

14. *Improba Siren Desidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur et perniciem affert. Frustrà est quod Cruquius hîc comminiscitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërt. lib. 10. in vitâ Epicuri: quasi ad eos invidiosè alluserit Stoïcus Damasippus. De Sirenibus, lib. 1. Epist. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, et nimirum quæ peracta est virtutem colendo et exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damasippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ studia et negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philosophi nomen captavit et habitum.

17. *Donent tonsore.*] Lepida pariter et salsa gratiarum actio; adsit tonsor qui radat et tondeat aptè barbam illam tuam philosophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari posse videbatur homini res omnes sperneni, unamque virtutem et sapientiam æstimanti: quanquam barbâ tenus sapienti et philosopho.

18. *Postquam omnis res mea, &c.*] Postequam fœnore, versuris, mercaturis, omnia bona disperdidi, antiquas imagines et statuas, villas item et ædes egregias emendo, venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo; sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirum hinc et inde Jani duplex erat effigies; medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd esset duas inter Jani statuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc postea lib. 1. Epist. 1. v. 54.

Virtus post nummos. Hæc Janus summus ab imo
Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine l. 3. Offic. *à quibusdam viris optimis ad medium Janum sedentibus commodiùs disputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. n. 15. *de statuâ illâ palmari non possem sine risu dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientelâ sit?*

Excussus propriis. Olim nam quærere amabam
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære,
Quid sculptum infabrè, quid fusum duriùs esset.
Callidus huic signo ponebam millia centum:
Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro nôram. Unde frequentia Mercuriale
Imposuere mihi cognomen compita. Novi,
Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut solet, in cor
Trajecto lateris miseri capitisve dolore:
Ut lethargicus hic cùm fit pugil, et medicum urget.
Dum ne quid simile huic, esto ut lubet. O bone, ne te
Frustrere, insanis et tu, stultique propè omnes,
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam,

dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat investigare, quo *vase* æreo pedes abluisset Sisyphus ille callidus: quid sine arte incisum, quid imperitè conflatum esset? *Ego* solers illi statuæ *pretium* statuebam centena millia: solusque noveram hortos et ædes magnificas emere cum quæstu. Quocirca plateæ celebres cognominârant me Mercurii amicum. *HOR.* Scio, et admiror te liberatum eo morbo. *DAMASIP.* Nimirum veterem *morbum* novus depulit miro modo: sicut fit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo transit ad stomachum: atque lethargicus aliquis fit pugil, et medicum verberat. *HOR.* Esto quod vis, dummodo non *accidat* quidquam par isti. *DAMASIP.* O bone, ne aberres, tu quoque insanus es, pariterque stulti omnes, si *quidem* vera docet Stertinius: à quo ego pulchra hæc documenta sponte hausi, tum cùm me consolatus, præcepit alere barbam sapientem,

ANNOTATIONES.

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasaque antiqua studebam cognoscere; v. g. quæ Sisyphi ævo conflata, sigilla, cælata; nec non quæ haberentur molliùs solertiùs fabricata.

21. *Sisyphus.*] Æoli filius Corinthi regis, quo l. 2. Ode 14. v. 20. et Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic signo, &c.*] Tanquam peritissimus istarum rerum æstimator, et negotiator famosus, ego pretium imponebam signis, statuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple sestertiûm. Vide not. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiasque domos, &c.*] Cic. 1. Epist. 23. emptorem exoptat vanum quemdam et fatuè curiosum Damasippi similem, qui vendere possit signa quædam haud sibi nota. Et Epist. 32. lib. 12. Atticum rogat Damasippum aggrediatur, atque ab eo quosdam agros sibi mercetur ad ripam Tiberis suos.

25. *Mercuriale.*] Antonomasticè nimirum. Non commune hoc alioqui mercatorum et lucrorum cognomen. Quidam leg. *Mercurii*, pari sensu. Mercurium præesse lucro mercaturæ, cuilibet est compertum. Lib. 1. Sat. 10.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ vesanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitisve dolore.*] Nihil cor ipsum, sed stomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor significat, stomachum sive os ventriculi superius, quæ pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu commodè intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolorem trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere sæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc et malum transfert, osque ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior et abundantior pituita; quæ, si quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat, quasi *pugil*, nec ipsi parcat medico. Corn. Cels. l. 2. c. 20.

31. *Dum ne quid simile huic, &c.*] Festivè hoc et satiricè Horatius: O Damasippe, sis licèt insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet, modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, ne te Frustrere, &c.] En arripit occasionem Stoïcum dogma aggrediendi et expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea lib. 1. Epist. 12.

35. *Jussit sapientem pascere barbam.*] Nimirum externam sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum corporis indicandum. Pers. Sat. 4. init. *barbatum magistrum* vocat Socratem. Arnob. l. 6. Æsculapii gravitatem notat ex *barbâ amplissimâ boni ponderis, ac philosophicæ densitatis.*

ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimvero perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, aitque *(Stertinius,)* Cave *ne* perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times insanus existimari ab insanis. Etenim sciscitabor primùm, quid sit insanire: Quod si reperiatur in te uno, nihil ultrà loquar, ne impavidè mortem oppetas. *Atqui* schola et discipuli Chrysippi statuunt insanum *esse* quemcunque prava socordia et quemcunque veritatis ignorantia detinet in errore. Atque sententia ista populos æquè ac principes complectitur, *uno* excepto sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu insaniant omnes qui te insanum vocant. Quemadmodum *in* silvis, ubi passim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam; iste ad dextram pergit: ambo æquè aberrant, etsi diversâ ratione decepti. Sic te desipere existima, ut qui te illudit haud minùs insipiens caudam trahat. Est fatuitatis altera species, metuentis ea quæ formidari non debent; velut *si quis* conqueratur flammas, scopulos, flumina, *sibi* obstare in campo: altera priori dissimilis, minimè verò sanior, *temerè* petentis medios ignes ac fluvios. *Quamvis autem* sedula parens, bona soror, pater, conjux, propinqui *omnes* increpent:

Atque à Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam malè re gestâ, cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit; et, Cave faxis
Te quidquam indignum; pudor, inquit, te ma-[lus angit,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia et quemcunque insciti veri
Cæcum agit, insanum Chrysippi porticus [grex
Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. Velut silvis, ubi passim
Palantes error certo de tramite pellit,
Ille sinistrorsùm, hic dextrorsùm abit; unus utrique
Error, sed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille, [unus
Qui te deridet, caudam trahat. Est genus
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ig-[ratur.
nes,
Ut rupes, fluviosque in campo obstare que-
Alterum et huic varium, et nihilo sapientius,
ignes
Per medios fluviosque ruentis: clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:

ANNOTATIONES.

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit ne in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Consule ædificatus: hodie *Ponte giudeo*, quòd Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, seu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani statuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris et indignationis causâ: seu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus*, malum et infortunium designat.

43. *Mala stultitia.*] Vitiosa animi affectio à veri cognitione aliena, sapientiæ contraria; nam alioqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

44. *Chrysippi porticus.*] Porticus, Græcè στοά, significat scholam Stoïcam: eò quòd in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac inceps alii philosopharentur. *Chrysippi* vero dicitur hîc, quòd eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solemnes quædam propositiones ad veritatis indagationem dirigentes: axiomata seu placita vocant philosophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus et insanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quòd ebriis et insanis pueri solent tergo appendere quidpiam, instar caudæ, ad ludibrium, veluti exprobrantes sic hominibus illis quòd in bestiæ naturam et speciem degenerârint. Absurdi sunt qui *caudam trahere* interpretantur, superbè incedere, et terram syrmate verrere.

Hîc fossa est ingens, hîc rupes maxima: serva:
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater, te appello, clamantibus: huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto.
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam;
Sine insanus eris, si acceperis? an magis ejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio; non est satis: adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:

Illic *est* barathrum immane, illîc horrendus scopulus; cave *tibi*; haud magis auscultabit quàm Fusius quondam temulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni inclamabant: *O* parens, te invoco. *Porrò* ostendam homines universos huic pari insaniâ laborare. Desipit *certè* Damasippus mercando antiquas imagines. *An verò* sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu desipere *existimeris*, si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam? *Jube* scribi *accepta* à Nerio decem *millia*, nec sufficit: adjunge centenas cautiones, et millena vincula vafri Cicutæ:

ANNOTATIONES.

60. *Fusius ebrius.*] Actor ille tragicus, m dormientis Hecubæ sive Ilionæ somnum nulare deberet, ex vino et potu verè sopitus, ustrà ab inclamantibus vocatus nequaquam igilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attii, vel Pavii, in quâ Polydori, à Polymnestore Thrarege clàm interfecti, umbra sororem suam ionam Polymnestoris uxorem noctu vocat rmientem, ut suis manibus justa persolvat, humatumque sepeliat. Quidam volunt hîc telligi Hecubam, tum quòd esset verè Polyri mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex ripide et Cicerone: conjiciuntque Hecubam o nomine Ilionam fortasse dictam. Sed quid us istis? Ilionam matrem appellat Polydos, vel ætatis provectæ, aut veneratione, aut iam miserationis excitandæ causâ. Adde òd puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à rente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virg. neid. 3. Cic. Acad. Quæst. 2. &c.

Catienis mille ducentis Clamantibus.] Certè ıtrio Catienus Polydori clamantis partes ebat. Quare verò dicuntur clamâsse plures tieni? vel Catienus pluries iterâsse ac repese, Mater, te appello, accipiendus; vel alii ıtriones, vel potiùs spectatores errorem intelentes suggillantesque succlamârunt; atque est in Epist. ad Pisones, *Romani pedites ıitesque cachinnum sustulerunt.* Errant qui ɔrum Tragicum intelligi posse opinantur: n quòd unius Actoris partes sustinet chorus; n præsertim quòd videatur esse contra deum, ut matrem appellet chorus similiter n Polydoro, et accinat umbræ, quæ sola soli parere et loqui fingenda est.

62. *Mater, te appello.*] Tull. 1. Tuscul. n. 9. *Ecce alius exoritur è terrâ, qui matrem mire non sinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas:

Neque te mei miseret. Surge, sepeli natum, Priusquam feræ volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cùm veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat, ut,* Mater, te appello, *dicturus videretur.* Acad. 1. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater, te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè exporrecta etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus, retrahi queat à studio lucri; imò sæpe non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstûs fertur.

65. *Damasippi creditor?*] Perillius, de quo mox, qui stultè Damasippo versipelli et doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam his emendis: stultè quoque et frustrà operâ Nerii argentarii, et solertiâ Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ita Perillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus apud Nerium: O Damasippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt; scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngraphum et chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam et nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere: confice tabulas conceptis ritè et cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes, et obligationum instrumenta, velut totidem nexus et catenas: hæc omnia profectò cassa et vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . . . . juris nodos, et legum ænigmata.

istas *omnes* catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cúmque ad judicium pertrahes exultantem in ærumnis aliorum, fiet aper, mox avis, deinde rupes, et arbor quando libuerit. Si insipientis est bona dispердere, contrarium *verò facere*, sapientis; fidem habe mihi, longè insanior est Perillii mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicunque improbâ honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicunque luxuriâ vel mœstâ superstitione, aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc, *atque* ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: *at* ignoro num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii hæredes *legatam sibi* summam insculpsere tumulo;

Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis, 72
Fiet aper, modò avis, modò saxum, et, cùm volet, arbor. [sani:
Si malè rem gerere insani est; contrà, bene
Putidius multò cerebrum est, mihi crede, Perillî, 75
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.
Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore;
Quisquis luxuriâ, tristive superstitione, 79
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidêre sepulcro;

ANNOTATIONES.

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes; huic similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum reposcentis improbè eluctatur.

72. *Cùm rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas solicitudines affatim et impensè deridet. Alia pridem erat lectio, *cùm rapies in jura malis ridentem alienis;* quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subinde eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, et asserere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20. 346. ut *alienis ridere malis*, id est, *maxillis*, sit effusè cachinnari, soluto risu, propriis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutuò sumptæ minùs parcitur quàm propriæ. Locus Homeri est, *μνησιπῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη, Ἀσβεστὸν γέλον ὦρσε.... οἱ δὲ γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτριοσιν, procis autem Pallas immoderatum risum movit.....illi verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modò avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, aliàs unguenta supra caput gestabant, principatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate et multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut putat Torrentius: refragatur enim sensus. Minùs quippe tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis, adeóque dictantis syngrapham acceptæ testemur pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scripturâ, hinc *scribere* significat mutuò sumere: proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm. *Illud argentum mihi jube rescribi.*

77. *Togam jubeo componere.*] Ne defluens illa vos interturbet dum me attendetis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ita mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Luc. c. 4. *Variis criminum febribus caro nostra languebat, et diversarum cupiditatum immundicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quàm caloris. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est: febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est: febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum insaniæ illorum maximus. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum elleborum medetur paralyticis insanientibus.....trahit aquam, et bilem, pituitasque.*

83. *Anticyram.*] Insulam ellebori ferracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. modò cit. *Drusum Tribunorum populorum clarissimum comitiali morbo constat liberatum eo medicamento apud Anticyram. Ibi enim tutissimè sumitur, &c.* Pers. Sat. 4. v. 16. *.....Anticyras melior sorbere veratra.*

84. *Hæredes Staberî, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam

Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio
Arrî; [pravè
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego
Seu rectè, hoc volui, ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluisse.
Quid ergo
Sensit, cùm summam patrimonî insculpere saxo [gens
Hæredes voluit?—Quoad vixit, credidit in-
Pauperiem vitium, ut cavit nihil acriùs: ut, si
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulchris
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, et rex,
Et quidquid volet: hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum

quod nisi fecissent, debebant populo dare centum paria gladiatorum, et convivium, ad libitum Arrii; *tantum etiam* tritici quantum colligit Africa. *Præterea voluerat ascribi;* Seu malè seu bene illud ego jussi, ne sis mihi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum. *DAMAS.* Quid igitur voluit quando pecuniæ *legatæ* summam jussit sepulcro ab hæredibus incidi? *STERTIN. Nempe* quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum *esse* malum; nihilque magis *ille* fugit *quàm eam:* ne, si fortè obiisset minùs dives uno quadrante, ipse sibi inimicus *fuisse* existimaretur. ~~Enim~~vero præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina atque humana: quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, et quodcunque libuerit. *Itaque ille sibi*

ollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid simile huic *egit* Græcus Aristippus; qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere,

ANNOTATIONES.

otum esse voluerit se divitem fuisse: adeóque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnium contestaretur ingentes divitias hæredibus se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem et pœnas, quò hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum, arbitrio Arrî.*] Ac proinde umptuosum ex ingenio Arrii hominis valdè umptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à atinio, cur, *in epulo Qu. Arrii atratus,* seu, *um togâ pullâ accubuisset*.... subditque: *ita lud epulum est funebre, ut munus sit funeris,* c. et paulò pòst: *ex epulo magnificentissimo emem illam veterem tuam non explêras?*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hanc rumento abundare jam dictum lib. 1. Ode 1. 10. jam verò dicendum, ex hâc magnam nnonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam ciet è Siciliâ et Sardiniâ frumenti plurimum olligerent, tamen Ægyptus et Africa præserim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro le Re Rustic. lib. 2. *Manus movere maluerunt theatro ac circo quàm in segetibus ac vinetis: rumentum locamus qui nobis advehat, quo sauri flamus ex Africâ et Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant; neque nunc in fœcunditate laboratur; sed Africam potiùs et Ægyptum exercemus, ventibusque et casibus vita populi Rom. permissa est.* Apud Claudian. de bello Gildonis, 52. Roma sic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedêre,
Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
Classibus æstivis alerent; geminoque vicissim
Littore diversi complerent horrea venti.
Stabat certa salus. Memphis si fortè negâsset,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, latéque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ego pravè, &c.] Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certè perperam: meliùs alii ad Staberium.

88. *Ne sis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 4. Od. 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.*] Alii legunt *prudentem animum volvisse,* et explicant, *providisse sagacitor:* nec absurdè.

94. *Videretur sibi nequior.*] Utpote qui non cavisset ingens malum, cùm posset; nec bona tot sibi procurâsset ex opibus manantia.

98. *Hoc, veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tantâ curâ divitias congessit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi et præstantissimi, ut quidem existimabat fatué. Juven. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic variæ sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore; contrà desipit Aristippus nimio ejus contemptu: quippe qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsus ratione.

100. *Aristippus.*] Is genere Cyrenaïcus

eò quòd lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit? *DAM.* Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit. *STERT.* Si quis emat citharas, emptasque unum in *locum* deferat, nec peritus citharæ *pulsandæ* aut ullius musicæ: si scalpra et formas *congerat qui* non *est* sutor; *aut* vela nautica qui à mercaturâ abhorret: insanus et vecors ab omnibus jure appelletur. *At enim* quid his differt *ille* qui aurum et nummos accumulat, ignorans *bene* uti comparatis, ac timens *illa* contingere quasi rem sacram? Si quispiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum, *armatus* ingenti fuste; nec inde famelicus audeat granum accipere *licèt* dominus, imò parcens *illi* alat se oleribus acerbis: si conditis in *cellâ* Chii et Falerni vetusti cadis mille (parum est, *imò* trecentis millibus) acre bibat acetum: quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minùs, cui in arculâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et vermiculorum cibus: *is* videlicet non multis censeatur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. *Vah*, senex numinibus invise, *an* ea servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat; *an* ne egeas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet quæque

In mediâ jussit Libyâ, quia tardiùs irent
Propter onus segnes? Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec studio citharæ nec Musæ deditus ulli;
Si scalpra et formas non sutor, nautica vela
Aversus mercaturis: delirus et amens
Undique dicatur meritò. Quid discrepat istis
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Projectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intùs Chii veterisque Falerni
Mille cadis (nihil est, tercentum millibus) acre
Potet acetum; age, si et stramentis incubet, unde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arcâ:
Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice senex, custodis, ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Ungere si caules oleo meliore, caputque

dies, etiamsi meliore oleo perfundere inceperis brassicas, et caput

ANNOTATIONES.

Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; et cùm onere se pressum questus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; et fer quod potes. Laërt. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quòd *Græcus* appellatur hic, ratio varia affertur: vel quòd Græcè philosophatus sit: vel quòd Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit: vel quòd esset ex insulâ Therâ, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè elucescit.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Conglobatis exemplis explicatur avari insania. Qui pecunias quæ sunt ad usum, et *χρήματα* proinde Græcis dicuntur, magno studio congerit, nec iis utitur; prorsus est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

106. *Scalpra et formas.*] Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel silvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt amariora: vel male conditis, et hinc insipidis et acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquisiti ex insulâ Chio. lib. 3. Ode 19. v. 5. *Falerni*, lib. 1. Ode 20.

117. *Acetum.*] Vinum acescens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili ac duro cùm habeat molliores stragulas, perismata, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, sed ut ad usum promant: at avarus adeò metuit ne sibi aliquando quod opus est desit, ut semper desit, cùm iis quæ adsunt non utatur.

125. *Ungere si caules.*] Si victu paulò me-

Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare,
Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
Undique? Tun' sanus? Populum si cædere saxis
Incipias servosve, tuo quos ære parâris;
Insanum te omnes pueri clamentque puellæ.
Cùm laqueo uxorem interimis, matremque veneno, [facis Argis,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisâ insanîsse parente,
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit quod tu reprehendere possis.
Non Pyladem ferro violare aususve sororem
Electram: tantùm maledicit utrique vocando
Hanc furiam, hunc aliud, jussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intùs et auri,
Qui Vejentanum festis potare diebus
Campanâ solitus trullâ, vappamque profestis,

impexum ac porrigine immundum? Quòd si quidlibet *parvum* sufficere *dicas*, cur violas fidem, cur deprædaris ac furaris undequaque? An tu sapis? Si lapidibus petas populum aut famulos tuâ pecuniâ emptos, insanire te dicent pueri cuncti et puellæ. Quando reste conjugem, vel toxico matrem occidis, an mente sanâ es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; sicut Orestes furiosus interemit parentem. Numquid putas eum in furorem actum post matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priusquàm acutam securim calefecerit in faucibus parentis? imò ex quo *tempore* Orestes dicitur insaniisse, certè nihil commisit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec sororem Electram gladio petiit, ambos dicteriis duntaxat incessit, hanc vocans furiam, illum *autem* aliud, quod micans bilis suggessit. Opimius indigens auro et argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campaniâ bibere Vejentanum consueverat festis diebus, vappam autem nefastis,

ANNOTATIONES.

iore ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. ub finem.

126. *Porrigine.*] E sordibus et incuriâ ectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput urfuribus velut farinâ obsitum in squamulas uasdam resolvitur.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Hoatius quosdam sceleratos sui temporis, quales icæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. et erius, de quo Pers. Sat. 2. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

lic nempe, ut dotibus potiretur, uxores neca-at, ille matri vitam eripuit, ut hæreditatem diret, vel ne diutiùs aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in rbe Græcâ, sed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcasmus, it. Sat. 1. hujus lib.

Orestes.] Hic matrem Clytemnestram pere-iit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ in-erfectum. Vide Sophocl. Electram: Eurip. Orestem: Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreste nequior et insanior.

Actum Furiis.] Virgil. Æn. 4. v. 471.

.....Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem et serpentibus atris
Cum fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.*] Amicum. Vide Cic. de amicit. n. 7. Porrò singularis Orestem inter et Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 4. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed poëtis licet adjuncta rei immutare, et comminisci nova: ut dicitur in Epist. ad Pis.

141. *Aliud, jussit quod splendida bilis.*] Aliud convicium, quod suggerebat iracundia, seu furor è flavâ bili. Alii atram bilem interpretantur. Pers. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino et marmori. Hic *pauper* dicitur ob sordidam avaritiam, cui deest tam quod habet quàm quod non habet, ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum insipidum et vile è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Pers. Sat. 5. v. 147.

.....Vejentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læsum pice sessilis obba.

Festis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causâ vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vase fictili è Campaniâ.

Vappam.] Corruptum vinum, lib. 1. Sat. 1.

eò quòd lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit? *DAM.* Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit. *STERT.* Si quis emat citharas, emptasque unum in *locum* deferat, nec peritus citharæ *pulsandæ* aut ullius musicæ: si scalpra et formas *congerat qui* non *est* sutor; *aut* vela nautica qui à mercaturâ abhorret: insanus et vecors ab omnibus jure appelletur. *At enim* quid his differt *ille* qui aurum et nummos accumulat, ignorans *bene* uti comparatis, ac timens *illa* contingere quasi rem sacram? Si quispiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum, *armatus* ingenti fuste; nec inde famelicus audeat granum accipere *licèt* dominus, imò parcens *illi* alat se oleribus acerbis: si conditis in *cellâ* Chii et Falerni vetusti cadis mille (parum est, *imò* trecentis millibus) acre bibat acetum: quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minùs, cui in arculâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et ve miculorum cibus: *is* videl non multis censeatur desi quoniam hominum pars ima simili vitio laborat. senex numinibus invis servas, ut filius vel eti tus hæres absuma ur egeas? etenim quàr jurus ex acervo dimin ile suem dies, etiamsi meli

In mediâ jussit Libyâ, quia
Propter onus segnes? Uter
Nil agit exemplum litem
Si quis emat citharas,
unum,
Nec studio citharæ n
Si scalpra et formas
Aversus mercaturis
Undique dicatur
Qui nummos a
Compositis, m
crum?
Si quis ad i
Projectus
Audeat e
Ac poti
Si pos
Mille
Pot

O

...eamve ra-
[avarus?
...ui non stultus. Quid
Quid? si quis non sit
[cam. 160
...us? Minimé. Cur, Stoice? Di-
...ardiacus (Craterum dixisse putato)
...ger. Rectè est igitur, surgetque? Negabit:
...uòd latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est perjurus neque sordidus. Immolet
æquis

ANNOTATIONES.

Athenas veni ... Ad arcas aperiendas, aufe-
renaïcæ auc ... Opimii.
stitutionis ... Inquit expergiscens ille
famulus i ... ad sanitum pecuniæ commotæ, et
pressum ... illius minantes.
est, in ... Quid vis?] Sermocinatio est le-
Laërt ... evigilantis, et medici lethalem so-
rem ... satagentis.
hic, ... Ptisanarium.] Diminutivum est à pti-
ph ... ἀ πτίσσειν, pinsere, decorticare, est
e ... vel πτισσάνη, ptisana, seu hordeum
... et cortice purgatum, unde fit puls op-
... et salubris succi restaurandis viribus ac-
... Galen. lib. 1.
... Ex oryzâ, Gall. *du ris*, Angl.
... Fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls
... perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde*
... *quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Al. ut
... *quâ ptisanam conficiunt quam reliqui*
... *ex hordeo. Oryzæ quidem folia car-*
... *porro similia, sed latiora: altitudo cubi-*
... *purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ.*] Adverte sordes avari moribundi plùs quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarii ad salutem, quàm de propriâ salute.

Octo assibus.] Al. octussibus. Gallicâ monetâ circiter *deux sols dix deniers.*

158. *Quisnam igitur sanus?*] Damasippus loquitur Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant; Gall. *mal d' estomac*, Angl. HEARTBURN.

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut à vitiis ac malis essent liberi eorum præsidio; sive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulsionem

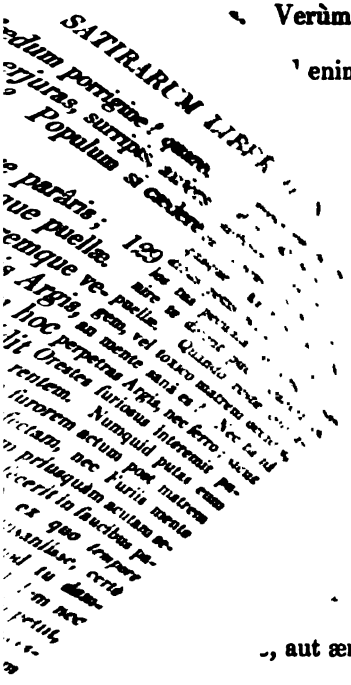

Verùm ambitiosus et
enim differt, bara-
[paratis?
nquam utare
, dives
tis
fuerit
sacer esto.
perdasque lu-
, aut æneus ut stes,

Laribus. Atqui *est* ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrùm bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusî partitus esse narratur; moribundus autem vocâsse liberos ad cubile, et sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces erto sinu portare, necnon laratque ludere: Te, *verò*, mœstum supputare, et ultare: veritus *equi*cordia dispar vos tu Nomentanum, mitareris. Quamper deos penates ambos ero, tu ne dilapides, tu ne ageas id quod pater sufficiens arbitratur, ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat honorum *cupiditas*: uter vestrûm Ædilis aut Prætor fuerit, is testimonii expers et execrandus esto. *Nempe* ut in circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu, stulte, opes in cicere et fabâ et lupinis effundas,

ANNOTATIONES.

pavía. Porcum ritu proiari, patet ex Ode 23. lib. 2.
Anticyram.] Elleborum sciaturus, ad expurgandam insaniam
at. Vide suprà.
throne.] Ventri admodum voraci. Quiexplicant, ambitioni, quæ est veluti gurg. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii capite damnati. Sensus Horatii est: quid iffert utrùm prodigalitate an avaritiâ pecces, ad insaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ saniæ specie deterrentis.

Canusî.] Hæc urbs erat Apuliæ, de quâ . 1. Sat. 5.

169. *Divisse.*] Divisisse, syncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Ne tesseras lusorias, Gall. *dez*, ngl. DICE, accipe, Lector, sed ocellatos. is enim non item illis lusitabant pueri. Suet. t. cap. 83. *Animi laxandi causâ, modò scabatur hamo: modò talis aut ocellatis, nuxque ludebat cum pueris minutis*, ubi *ossilis* alii, alii *ocillis*, legunt: alii etiam *ocillanucibus*, id est, in oculi figuram compositis.

172. *Ferre sine laxo.*] Sine magnâ curâ, gligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic est Servii Oppidii ius.

174. *Vesania discors.*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione et luxuriâ famosum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta non nisi quod sufficiat requirit.

179. *Ne vos titillet gloria.*] Ne vos ambitione duci et teneri contingat: ne ambiatis ullum magistratum, Prœturam, &c.

181. *Intestabilis.*] Adempto jure testimonii dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. et lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant: spargebant in vulgus legumina, quæ magni tum æstimabantur à populo nondum locuplete et superbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejusdem verò capitis initio ita scribit: *Inter legumina maximus honos fabæ: quippe ex quâ tentatus sit etiam panis*, cap. 14. *lupino*, inquit, *usus est proximus: cùm sit et homini, et quadrupedum generi ungulas habenti communis:* et postea: *maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè et gloriosè ambules, cùm Ædilis

olim oppressus est veterno maximo; adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam et claves. At hunc medicus fidus et velox expergefecit istâ ratione; mensam admoveri imperavit, effundique saccos nummorum, ac plures accingi ad supputandum. Ita virum excitavit, adjungens hæc etiam *verba:* Nisi tua defendis, ea mox hæres inhians asportabit. Me *scilicet* vivente? *exclamat æger.* Ergo ut vitam retineas, *inquit medicus,* expergiscere: istud cura. Quid præcipis? Venæ te imbecillum destituent, nisi alimenta et fulcrum validum adhibeantur labenti stomacho. Quid moraris? age: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti constat? Vili. Quanti? inquam. Octo assibus. Eheu! quid interest, utrùm moriar ægritudine, an furtis et rapinis? *DAMASIP.* Quis ergo *tandem* sapit? *STERTIN. Is* qui non vecors. *DAMASIP.* Quid avarus? *STERTIN.* Fatuus *est* et demens. *DAMASIP.* Ecquid? Si aliquis non avarus sit, an proinde sapiens? *STERTIN.* Nequaquam. *DAMASIP.* Quare, ô Stoïce? *STERTIN.* Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus (crede tibi Craterum loqui): an ergo bene valet, atque exsurget? Minimè, inquiet: nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille suem mactet benignis

Quondam lethargo grandi est oppressus; ut hæres
Jam circùm loculos et claves lætus ovansque
Curreret. Hunc medicus multùm celer atque fidelis
Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum; accedere plures
Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud:
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.
Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedit stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? agedum: sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis? [avarus!
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus: [cam.
Continuò sanus? Minimé. Cur, Stoïce? Di-
Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
Hic æger. Rectè est igitur, surgetque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis

ANNOTATIONES.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendosque nummos Opimii.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiscens ille è veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, et ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, et medici lethalem soporem discutere satagentis.

155. *Ptisanarium.*] Diminutivum est à ptisanâ: à πτίσσειν, pinsere, decorticare, est πτισάνη vel πτισσάνη, ptisana, seu hordeum pistum et cortice purgatum, unde fit puls optimi et salubris succi restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ.] Ex oryzâ, Gall. *du ris,* Angl. RICE. Fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls sanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde maximè quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Al. ut Itali) *è quâ ptisanum conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ.*] Adverte sordes avari moribundi plùs quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarii ad salutem, quàm de propriâ salute.

Octo assibus.] Al. octussibus. Gallici monetâ circiter *deux sols dix deniers.*

158. *Quisnam igitur sanus?*] Damasippus loquitur Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant; Gall. *mal d' estomac,* Angl. HEARTBURN.

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 3. v. 68. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domesticis creditam hominum eram veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut à vitiis ac malis essent liberi eorum præsidio; sive pro collatâ ope grati. Quorum verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulsionem

Hic porcum Laribus. Verùm ambitiosus et audax
Naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone [paratis?
Dones quidquid habes, an nunquam utere
Servius Oppidius Canusî duo prædia, dives
Antiquo censu, natis divîsse duobus
Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas: tu ne majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Præterea, ne vos titillet gloria, jure-
urando obstringam ambo, uter Ædilis fuerit vel
Vestrûm Prætor, is intestabilis et sacer esto.
In cicere, atque fabâ, bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, aut æneus ut stes,

Laribus. Atqui *est* ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrùm bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusî partitus esse narratur; moribundus autem vocâsse liberos ad cubile, et sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces aperto sinu portare, necnon largiri atque ludere: Te, *verò*, Tiberi, mœstum supputare, et in cavis occultare: veritus *equidem* sum ne vecordia dispar vos teneret: ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obsecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater sufficiens arbitratur, ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat honorum *cupiditas*: uter vestrûm Ædilis aut Prætor fuerit, is testimonii expers et execrandus esto. *Nempe* ut in circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu, stulte, opes in cicere et fabâ et lupinis effundas,

ANNOTATIONES.

nsaniæ, quæ Græcis *μανία*. *Porcum* ritu prorio Laribus immolari, patet ex Ode 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum scicet ibi quæsiturus, ad expurgandam insaniam uâ laborat. Vide suprà.

Barathrone.] Ventri admodum voraci. Quilam explicant, ambitioni, quæ est veluti gures. Proprièt *barathrum* locus erat Athenis rofundissimus, in quem demittebantur noxii t capite damnati. Sensus Horatii est: quid iffert utrùm prodigalitate an avaritiâ pecces, t ad insaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exmplo patris prudentissimi filios duos à diversâ nsaniæ specie deterrentis.

Canusî.] Hæc urbs erat Apuliæ, de quâ ib. 1. Sat. 5.

169. *Divisse.*] Divisisse, syncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Ne tesseras lusorias, Gall. *dez*, ngl. DICE, accipe, Lector, sed ocellatos. lis enim non item illis lusitabant pueri. Suet. ct. cap. 83. *Animi laxandi causâ, modò iscabatur hamo: modò talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis*, ubi *ossiulis* alii, alii *ocillis*, legunt: alii etiam *ocillaris nucibus*, id est, in oculi figuram compositis.

172. *Ferre sinu laxo.*] Sine magnâ curâ, egligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic est Servii Oppidii ilius.

174. *Vesania discors.*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione et luxuriâ famosum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta non nisi quod sufficiat requirit.

179. *Ne vos titillet gloria.*] Ne vos ambitione duci et teneri contingat: ne ambiatis ullum magistratum, Præturam, &c.

181. *Intestabilis.*] Adempto jure testimonii dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. et lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant: spargebant in vulgus legumina, quæ magni tum æstimabantur à populo nondum locuplete et superbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejusdem verò capitis initio ita scribit: *Inter legumina maximus honos fabæ: quippe ex quâ tentatus sit etiam panis*, cap. 14. *lupino*, inquit, *usus est proximus: cùm sit et homini, et quadrupedum generi ungulas habenti communis:* et postea: *maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè et gloriosè ambules, cùm Ædilis

ac prædlis et pecuniis à patre acceptis spoliere? Nimirum ut plausus quos accipit Agrippa, tu *quoque* accipias, *quasi* vafra vulpes generosum leonem æmulata? O Atrida, quare prohibes ne quispiam curet sepeliendum Ajacem? *AGAMEMN. Quia* rex sum. *STERTIN. Ego* unus è plebe nihil amplius interrogo. *AGAMEM. Quin* et rem justam jubeo. Quòd si quis me iniquum judicat, *huic* per me licet impunè loqui quicquid censet. *STERT.* O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ classem reducas *incolumem*. Igitur interrogare, statimque responsum dare permittis? *AGAMEM.* Permitto. *STERTIN.* Quare Ajax heros post Achillem maximus computrescit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami *ipseque* Priamus *quòd ille maneat* insepultus, per quem tot adolescentes patriâ sepulturâ privati sunt?

Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem? 186
Ne quis humàsse velit Ajacem, Atrida, vetas cur? [æquus
Rex sum. Nil ultrà quæro plebeius. Et
Rem imperito: ac si cui videor non justus, inulto
Dicere quod sentit permitto. Maxime regum,
Dii tibi dent captâ classem deducere Trojâ. 191
Ergo consulere, et mox respondere licebit?
Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties servatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato 195
Per quem tot juvenes patrio caruere sepulcro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyssem
Et Menelaüm unà mecum se occidere clamans.

AGAMEM. Imò quòd mille oves furens trucidavit, vociferans, mactare se præclarum Ulyssem ac Menelaum, atque ipsum me.

ANNOTATIONES.

ex more ludos Florales procurabis: tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. 5. v. 177.

.....cicer ingere largè
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes.——————

Æneus ut stes.] Ut erigatur tibi statua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona sua profuderunt in missilibus et donariis; et Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem congiariis.

185. *Agrippa.*] Augusti gener, populo item dilectissimus: de eo lib. 1. Ode 6.

186. *Astuta ingenuum, &c.*] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui aliudi velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, seu Asino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Ne quis humàsse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosos pariter insanire demonstratur; asseriturque id quod est suprà, v. 45. *Hæc magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius seu plebeius quisquam inducitur loquens cum Agamemnone: qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare: videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat, quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum; eorumque *insigne propugnaculum*, atque inter cæteros *capite et latis humeris eminentiorem*: teste Homero, Iliad. 2. et 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad sepulturam efferre moliebatur; at prohibitus est jussu Agamemnonis, eò quòd hostilem in Græcos animum ille præbuisset, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultrà quæro.*] Quidam legunt, *quære*, ut continuus sit Agamemnonis sensus.

195. *Gaudeat ut populus Priami.*] Gaudium nempe hostibus Trojanis ingens paras: ex Iliad. 1.

Priamus.] Is non Trojæ solùm, sed propè totius Asiæ rex: pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50, teste Cic. Tusc. 1. quorum 17 è legitimâ uxore. Hos bello Trojano ferè omnes vidit ab hostibus occisos: ipse denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho, Achillis filio.

197. *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulysse; causâ verò cecidit: unde irâ et furore percitus in Græcos ulcisci putans, pecudes bene multas trucidavit. Demum ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam. 13, &c.

Mille ovium.] De hâc loquendi formulâ, *Mille hominum, &c.* Gell. lib. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaüm.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cujus uxor Helena à Paride rapta Trojæ incendio flammas suppeditavit.

Unà mecum se occidere clamans.] Arietes

Tum cùm pro vitulâ statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque molâ caput, improbe, salsâ,
Rectum animi servas? Quorsum? Insanus quid enim Ajax
Fecit, cùm stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore, et nato; mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.
Verùm ego, ut hærentes adverso littore naves
Eriperem, prudens placavi sanguine divos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.
Qui species alias veris, scelerisque tumultu
Permistas capiet, commotus habebitur, atque
Stultitiâne erret, nihilum distabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, desipit, agnos?
Cùm prudens scelus ob titulos admittis inanes,

STERT. At, quando tu *in* Aulide filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoves, caputque, molâ salsâ, scelerate, conspergis, *num* tenes judicii æquitatem? *AGAM.* Quid *logueris? STERT.* Enimvero quid peccavit Ajax furiosus, quando pecudes ense jugulavit? haud conjugem et filium læsit, diras *quidem* in filios Atrei jactavit: *at* nec Teucrum, nec ipsum Ulyssem percussit. *AGAM.* Atqui ut abstraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè numina placavi sanguine. *STERT.* Tuo videlicet, insane. *AGAM.* Meo, *inquam*, sed minimè insanus. *STERT. Verùm* qui speciebus falsis et scelère confusis conspurcatisque ducitur, *certè* furiosus censeri *debet:* nec interest utrùm per insaniam an per iram peccet. *Numquid* Ajax insaniat cùm agnos perimit innocentes? *an tu* mente sanâ es, quando sponte crimen perpetras ob

ANNOTATIONES.

Nempe grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum: et scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14. 286.

Hic bove percusso mugire Agamemnona credit.

199. *Tum cùm pro vitulâ, &c.*] Vide Euripid. Iphig. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placâstis ventos et virgine cæsâ.

Porrò totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Historiâ Jephthæ, lib. Judic. c. 11. Item ex sacrificio Abrahæ, Genes. c. 22. Præclarè Cic. Offic. l. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cùm devovisset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno* (observa, Lector, Historiæ varietatem seu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promissum potiùs non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo et promissa non facienda nonnunquam.* Sic profectò et Jephthe culpatur, tum quòd vovit stultè, tum quòd putavit stultum votum adimplendum esse.

Statuis dulcem Aulide natam Ante aras.] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur classis Græcorum, suspensis ventis, et grassante pestilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re consulti vates responderunt placandos esse Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque sacrificio peracto Græci prosperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cic. antè cit. Offic. 3.

200. *Spargisque molâ caput, &c.*] Ex solemni ritu sacrificiorum: qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito et sale; unde facta vox *immolare.* Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio et saliente micâ.* 2. In caput hostiæ affundebatur vinum; à quo priùs tum Sacerdos tum astantes degustare seu delibare solebant: hincque dicta libatio. 3. Ipse manu setas avellebat inter hostiæ cornua: atque in ignem, velut prima libamina projiciebat. 4. Victimariis mandabat hostiam cædere ac jugulare. 5. Aruspex cultro ferreo viscera explorabat, an perlitatum foret. 6. Ministri è singulis visceribus ac membris certas partes exsecabant, farinâque involutas et in calathis compositas sacrificanti offerebant; hic verò aris imponebat, accensoque foculo cremabat. 7. Epulas instruebant, circum aras saltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmessâ. *Nato,* Eurysace. *Atridis,* Agamemnone et Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem suum.

Ulyssem.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

206. *Qui species alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quasi diceret: Imò furiosus es ac demens, quippe falsis rerum speciebus illusus, atque (ut ait Tull. Tusc. c. 5. n. 68.) *mentem* habes *imbutam pravitatis erroribus.* Quòd si *animo stares,* si *commotus* non esses, veras utique species habuisses, *rectum animi servâsses,* atque adeò intellexisses hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur; neque vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum speciosâ religionis umbrâ velatum stultè admisisses. Certè sana mens *causas rerum et consecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, summi Græcorum imperii, ambitiosi nominis studio, ut totius Græciæ exercitûs imperator

vanam gloriam? *utràm* culpâ caret animus, dum superbit? *Age verò*, si quis agnam lecticâ circumferre gaudeat; ac velut filiæ vestes, aurum, famulas tribuat; puellam vel puellulam nominet; atque viro generoso conjugem dare velit: isti Prætor edicto omnem auferat potestatem, curaque sit penès cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit *morti? an* mente constat? Nequaquam affirmes. Itaque ubi est iniqua fatuitas, ibi summa est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis præclaræ existimationis avidus *fuerit*, hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta. *STERT. ad DAMAS.* Jam verò mecum excute luxuriam et Nomentanum,

Stas animo? et purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem ut natæ, paret ancillas, paret aurum,
Pusam aut pusillam appellet, fortique marito
Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid, si quis natam pro mutâ devovet agnâ;
Integer est animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava
Stultitia, hîc summa est insania. Qui scelerat[us,
Et furiosus erit. Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum;

ANNOTATIONES.

dicaris. Vide Il. 2. sub finem: ubi numerantur et nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò isti: Achilles Myrmidonum, Ulysses Ithacensium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretensium, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrensium, Mnestheus Atheniensium, Nestor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadum, &c. Quibus omnibus, id est, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum et viginti præerat Agamemnon Mycenensium rex.

213. *Stas animo?*] An non tua mens de suâ sede mota ac dejecta est? cùm enim stat illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?] Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cùm tumidum est cor:* certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à simili. Porrò ne cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirum Imperator ille equo suo, *præter equile marmoreum, et præsepe eburneum, præter et purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam et familiam et supellectilem dedit, quò lautiùs nomine ejus invitati acciperentur: Consulatum quoque traditur destinâsse.* Quid verò Xerxes platano arbori donans aureum monile, assiduumque satellitem, ex eorum numero qui Immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. Vide annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus et pusa, unde pusilla et pusio, idem significant quod puer et puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam et pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor.*] Huic homini tanquam malè sano Prætor interdicat omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur et committatur propinquis. Lex. 12. tab. ita statuebat; *si furiosus existit, agnatorum gentiumque in eo pecuniâque ejus potestas esto.*

219. *Quid, si quis natam, &c.*] Quid ergo Agamemnon morti addicens filiam, et ita devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus, Et furiosus erit.*] Non abludit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur et directa, ita ut stulti non errent per eam.*

222. *Vitrea fama.*] Vel fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plùs æquo avidum et stultè appetentiorem, scilicet attonitum indeque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . *Ut Fanaticus astro*
Percussus, Bellona, tuo.

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus, fulmine vel tonitru stupefactus: ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc, age, luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros et ambitiosos; nunc luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentanos similes.

Nomentanum.] Hominem profusione et luxuriâ famosum, de eo jam l. 1. Sat. 8. et l. 2. Sat. 1.

Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,
Edicit, piscator utî, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,
Manè domum veniant. Quid tum? venêre
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid et horum
Cuique domi est, id crede tuum; et vel nunc
Accipe quid contrà juvenis responderit æquus.
Tu nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu pisces hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus qui tantum possideam; aufer;
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Unde uxor mediâ currit de nocte vocata.
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ

quippe ratio probabit luxuriosos desipere et furere. Iste, ubi à patre accepit mille talenta, *statim* venire manè in suam domum jubet piscatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque sceleratam Hetrusci vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxere. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum singuli domi habent, tuum illud puta; ac seu mox, seu cras posce. Audi quid ad hæc reposuerit bonus adolescens: Tu in nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: Tu pisces hyeme in mari quæris *mihi*. Ego *certè* deses haud mereor tantas *opes* habere. Tolle, accipe tibi decies *centena millia sestertiûm*: tibi tantundem: triplum *verò* tibi, per quem festinat conjux mediâ nocte accersita. Æsopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ

ANNOTATIONES.

226. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ *six cens mille écus*: siquidem unumquodque talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

227. *Pomarius.*] Qui fructus sive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola, lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur*, Angl. PERFUMER.

Tusci turba impia vici.] Quotque voluptatum assecla et ministri habitant vicum Tusculum; qui Palatium inter et Capitolium situs est: dictus à Tuscis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. l. 4. Tit. Liv. l. 3. Dion. Halic. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. In eo mererices habitârunt; item unguentarii: unde et Thurarius dictus est: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Cistell. 2. 3. 2. *Tusco modo indignè dotem quæras corpore.* Et Curcul. 4. 1. 2. *in Tusco vico, ibi sunt homines qui ipsi se venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons*. Angl. BUFFOONS.

Fartor.] Qui aves farcit et saginat: qui lucanicas aliaque id genus farcimina facit et condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cuncti simul cupediarum ac deliciarum artifices et ministri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt aliqui cum Varrone l. 4. de Ling. Lat. palustris et aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Augusto in alveum est coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poët. v. 67. hinc et Tibul. l. 2. Eleg. 5.

At quâ Velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris: ex quibusdam, in foro boario: ex aliis, in foro olitorio: hod. *S. Giorgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quòd locus erat obtentus velis, sub quibus vendebantur oleum, casei, et similia. Plaut. Captiv. 3. 1. 29. *quasi in Velabro olearii.* Martial. l. 13. Epigr. 32. caseum Velabrensem commendat.

Macellum.] Locus obsoniis vendendis Romæ destinatus: à mactandis pecoribus ac venundandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniendo vel ab alliciendo dictus, accommodatum planè suo nomini sermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicé. Nomentanus scilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum ministros benignus ac liberalis.

234. *Tu nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac silvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas! De Lucaniâ, in Epod. 1. sub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piscatorium vocârunt *everriculum*. Non. Marcell.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere statui; dono videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertiûm; tantumdem quoque tibi, piscator: tibi vero triplum, ô leno, qui sedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æsopi, &c.*] Æsopus Tragœdus fuit locuples admodum et luxuriosus. Sed Clodius ejus filius decoxit ab eo relictam sibi

ablatam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies *centena* simul: nonne tam insanus, quàm si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, et scurrilitate, et criminum studio simillimum; assueti comedere luscinias magno *pretio* emptas; quâ parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste:

(Scilicet ut decies solidûm exsorberet) aceto
Diluit insignem baccam. Quî sanior, ac si 241
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitiâ et nugis pravorum et amore gemellum,
Luscinias soliti impenso prandere coëmptas.
Quorsum abeant sani? cretâ an carbone notandi? 246
Ædificare casas, plostello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,

ANNOTATIONES.

hæreditatem ducenties sestertiûm, ut aiunt: et cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exsorbuit. Vide Valer. Max. l. 9. c. 1. Macrob. l. 3. c. 14. Plin. l. 9. cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxuriosis; subditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu suo nimis superbiret Antonius, penè Histrioni comparatus, &c.* Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies solidûm exsorberet.*] Plin. modò cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cùm exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix, lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ possit, respondit, unâ se cœnâ centies sestertiûm absumpturam, &c.*

Aceto Diluit.] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. l. 8. c. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto ministri unum tantùm vas ante eam posuere aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.* Item lib. 23. cap. 1. sub finem; *acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo suprà, v. 86.

245. *Luscinias soliti impenso prandere.*] Valer. Max. cit. Æsopi Tragœdi filius, inquit, *non solùm perditæ sed etiam furiosæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velut amaram sarcinam quàm celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Insignis est Æsopi histrionis tragici patina sexcentis millibus sestertiûm taxata: in quâ posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas: nullâ alî inductus suavitate, nisi ut in his imitationem luminis manderet, ne quæstus quidem suos reveritus illos opimos et voce meritos: dignas prorsùs filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortasse ad augendam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarchi Sympos. 8. cap. 6. prandium erat matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet: cœna verò convivium paratum et elaboratum. Unde et soli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorsum abeant sani?*] Quomodo annis annumerentur? Marcilius haud absurdè corrigit: Quorsum abeant? sanin'? cretâ an carbone notandi?

Cretâ an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notásti.

247. *Ædificare casas, &c.*] Amantes etiam desipere jam probat; tamque puerilia agere, quàm solent pueri domunculas extruentes è cœno et lapillis: mures velut jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sitne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitârunt interdum, imò et Augustus. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ tamquam ludo modo expavit: lusitque simpliciter et palàm oblectamenti causâ etiam senex.* Et postea: *scribit ad filiam: Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si velint inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. Ovid. de Nuce, v. 80.

Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ita cum filiolis lusisse narratur sapiens ille Socrates; nec supervenientem Alcibiadem erubuisse.

Si quem delectet barbatum; amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
Nec quicquam differre, utrúmne in pulvere, trimus
Quale priùs, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores; quæro, faciasne quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquam est impransi correptus voce magistri?
Porrigis irato puero cùm poma, recusat:
Sume, catelle; negat: si non des; optat: amator

hunc dicas agi vesaniâ. Si ratio vincat, amare puerilius esse quàm ista: nec ullum esse discrimen utrùm in arenâ ludas *iisdem* ludis quibus olim *ludebas* tres annos natus, an amore meretricis anxius lachrymere, rogo *te*, num acturus sis quod Polemo quondam *egit* errore liberatus? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille comessatus narratur coronas capite detraxisse, statim ut reprehensus est à sobrio præceptore. Si offers poma irato puero, resquiet. Accipe, *mi* pusille, *inquies: ille* abjicit. Quòd si deneges, efflagitat. In quo differt amator

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id est, quis barbatus et senex ludos istos pueriliter consectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè, tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando visi sunt. Vide Brut. 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adolescens Atheniensis luxuriâ perditus, die quâdam ebrius et comessabundus scholam Xenocratis ingressus est: hunc verò cùm de temperantiâ, sobrietate, pudicitiâ vehementer disputantem audisset, adeò commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplo ejurârit. Quin et discipulus Xenocratis discipulus post ipsum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Meminit et S. Ambros. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Fasciolas.*] Integumenta pariter et ornamenta, quibus tibias et crura præligabant et vinciebant præsertim molles: Græci periscelidas vocant; Latini subligar, caligas, braccas, feminalia: Gall. *bas et haut de chausses*, Ang. STOCKINGS AND BREECHES. Cic. de Harusp. respon. *P. Clodius à mitrâ, à mulieribus soleis, à purpureis fasciolis, à strophio ...est factus repentè popularis.* Quintil. lib. 1. cap. 3. *fascias quibus crura vestiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito supponendum aliqui interpretantur, sed absurdè. Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quodam super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. modò cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt. Imò colli ac faucium involucrum et fomentum, è fasciis laneis. Vide Pers. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. citat. *Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, et focalia et aurium ligamenta, sola potest excusare valetudo.* Senec. Natur. quæst. 4. *Videbis quosdam gracciles palliolo focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

Et lib. 4. Epigr. 41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?
Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.] Valer. Max. citat. *Polemo..... vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucidâ veste amictus, patentem Xenocratis scholam intravit turbâ doctorum hominum refertam.....Cujus gravitate sermonis resipiscere coactus, primùm coronam capite detractam projecit; paulò pòst brachium intra pallium reduxit; procedente tempore, oris convivalis hilaritatem deposuit: ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257. *Postquam est impransi correptus voce magistri.*] Ex Diogene Laërtio cit. et aliis, Xenocrates valdè sobrius et continens fuit. Ergo quòd *impransus* hîc dicitur ille; et quod ait Persius Sat. 3. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc est?* similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum capientium, ne *multo cibo et potione completi minùs rectè uti possent mente* ac ingenio, ut loquitur Cic. Tusc. 5. Porrò ut siccus Xenocrates, ita et castus: Nam et Phrynes et Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ demum victæ prædicârunt non virum illum sed statuam visum esse. Diog. Laërt. lib. 4. &c.

Correptus voce magistri.] Val. Max. antè cit. *Non contentus* Polemo *tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentissima præcepta temulentiæ lasciviis eluderet.* At Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit, omissisque de quibus disserebat, de Modestiâ ac Temperantiâ loqui cœpit.....* Itaque Polemo *unius orationis saluberrimâ medicinâ sanatus, ex infami ganeone maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator Exclusus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide

expulsus, cùm animo pugnat, redeatne *accersitus*, an non, *eò* quò reversurus fuerat *etiam* non revocatus: nec recedit ab infestâ januâ? Quamvis me nunc sponte accersat, an ibo? an potiùs finem doloribus conquiram? Repulit: *jam* accersit, *an revertar?* minimè: licèt precetur. En famulus longè prudentior. O domine, consilio et ratione haud geritur negotium modo et ratione carens. In amore hæc sunt incommoda: bellum *ac* deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, *quæ* tempestatis instar incerta *sunt*, atque cæco impetu moventur; *is* non magis proficiat, quàm si velit desipere certâ ratione et modo. Quid? cùm Picenis pomis semina detrahens lætaris, si casu ferias *tectum* convexum? *an* tui es compos? Quid? quando senili palato molliculas voces fingis; num sapientior *es puero* domunculas extruente? adjunge sanguinem

Exclusus quî distat; agit ubi secum, eat an non,
Quò rediturus erat non arcessitus: et hæret
Invisis foribus? Nec nunc, cùm me vocat ultro,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit; revocat; redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus non paulò sapientior. O here; quæ res
Nec modum habet neque consilium, ratione modoque [bellum,
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala:
Pax rursum. Hæc si quis, tempestatis propè ritu
Mobilia, et cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa: sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certâ ratione modoque.
Quid? cùm Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percûsti forté? penes te es?
Quid? cùm balba feris annoso verba palato;
Ædificante casas quî sanior? adde cruorem

ANNOTATIONES.

meretrice, ac pòst accersitus, ita secum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem
Cùm accersor ultrò? an potiùs ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: revocat: redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. 5. 171.

Nunc ferus et violens, at si vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cùm accersat et ultrò
Supplicet, accedam?

261. *Hæret Invisis foribus.*] Odit et aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. modò cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?*] Pers. cit.

.....finire dolores
Præteritos meditor.

265. *Servus non paulò sapientior.*] Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt: eumdem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt; pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare, abstinere amore nolunt, &c. Vide Plaut. Cist. Sc. 4. *Crede ego, &c.*

272. *Quid? cùm Picenis, &c.*] Aliis amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirum solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis pressare et in altum ejaculari, quæ si cameram sive lacunar tricliñi contigissent, velut felix augurium accipiebant: seque rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis: laudabantur verò illa quæ provenire bant in Piceno Italiæ regione, quæ hodie complectitur Marchiam Anconitanam et partem Aprutii.

273. *Gaudes, si cameram, &c.*] Ineptè et pueriliter exultas leni ac futili de causâ: an ergo sapis?

274. *Cùm balba, &c.*] Cùm tu senex mellitusculè verba effers, et pueri ad instar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Persius simile quid habet, Sat. 1. v. 33.

Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus,
Phyllidas, Hypsipylas, vatum et plorabile si quid
Eliquat: et tenero supplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit insanos, sed et crudelies furiosos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit et cogit.

Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare: modò, inquam,
Hellade percussâ, Marius cùm præcipitat se,
Territus fuit? an commotæ crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circùm compita siccus
Lautis manè senex manibus currébat, et, Unum, [pite morti,
Quid tam magnum? addens,) unum me surDîs etenim facile est) orabat: sanus utrisque
Auribus atque oculis: mentem, nisi litigiosus,
Exciperet dominus, cùm venderet. Hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit fœcundâ in gente Menenî.

dementiæ, et flammam ense rimare. *Dic verò*, Marius nuper Hellade occisâ præcipitem se dans, fuitne furiosus? num insaniâ laborâsse illum negabis, ac sceleratum ipsummet affirmabis, proximâ, ut fit, appellatione res *quasque* designans? Erat libertinus *quidam* vetulus manè jejunus discurrens per plateas, manibus lautis, atque ita precabatur: Unum me (quid tam magnum? aiebat) unum, *inquam*, ab interitu vindicate, O dii; nam potestis. *Is* aures ambas et oculos integros habebat; *at* mentem exciperet eum venundans herus, si lites fugisset. Atque hoc etiam *hominum* genus recenset Chrysippus in numeroso Menenii grege.

ANNOTATIONES.

276. *Ignem gladio scrutare.*] Pythagoricum illud symbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito:* id est, hominis, præsertim verò potentis, iram jam ardentem ne magis accende et move. Diog. Laërt. lib. 8. Hic Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, ut amore abreptus, alio insuper affectu, ut irâ, commovetur, omnino insanire, imò ad quodvis patrandum facinus et crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam, quam deperibat, præ irâ et zelotypiâ trucidarit; ac deinde semetipsum præ dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam poëta commemorat.

278. *Territus.*] Quasi Cereritus, id est, à Cerere perculsus, et in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valdè hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis istum hominem sceleratum dicere, quàm fateri insanum? verùm quoquo modo respondeas, nihil proficis; si quidem improbus quilibet insanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitiosos aggreditur, omnemque simul religionem ridet.

Circùm compita.] In compitis coli penates asserat Augustus.

Siccus manè senex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum et hoc magis superstitiosum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, purasque manus ad deos tollere satagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum et difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm nostra lectio clarior, ac meliorem sensum dignit.

Unum me surpite morti.] Immortalitatem concedite mihi vestrûm observantissimo. Huc pertinet verum etymon vocis *superstitio*, cujus meminit Cic. 2. De Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur et immolabant, sui ut liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latiùs patuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. De verâ sap. cap. 28. Saltem liquet superstitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus, qui superstites esse cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes plusculum, et vitam à diis enixè flagitantes.

285. *Mentem, nisi litigiosus, Exciperet dominus, &c.*] Id est, libertinus ille, sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: quocirca si eum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset ementi, si lites habere cum eo nollet; atque adeò sanum asseverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi sic scribit: *In edicto ædilium curulium, quâ parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita ut intelligi rectè possit quid morbi vitiique cuique sit, &c.* Unde si morbosum aut vitiosum, noxâve non solutum ignorâsset emptor, redhibere poterat ex lege.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc superstitiosorum turbam accenset Chrysippus numerosæ genti ac multitudini insanorum, sive similium Menenii. De *Chrysippo* lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fœcundâ in gente.*] Sap. *Stultorum infinitus est numerus.*

Menenî.] Hic parùm integræ sanæve mentis vivebat Horatii tempore, superstes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui solerti membrorum ac ventris dissidentium apologo, patres et plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

Mater pueri à quinque mensibus ægrotantis ita orabat: *O* Jupiter, qui magnas ægritudines immittis et aufers, si frigida quartana reliquerit *meum hunc* filiolum, nudus in Tiberi stabit manè, quâ die tu jejunia præscribis. *Itaque seu* casus seu medicus ægrotum è periculo liberavit, vesana parens in frigido littore statuet, ac revocatâ febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. *DAMASIP. ad Horat.* Ista mihi *velut* amico dedit arma Stertinius, sapientûm octavus, ne deinceps impunè *dicteriis* incesserer. Quisquis me dementem appellârit, pariter *à me* vocabitur, monebiturque advertere pendentia dorso averso.

Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit. Casus medicusve levârit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius, sapientûm octavus, amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet, atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.

ANNOTATIONES.

288. *Jupiter, ingentes, &c.*] Aliud superstitionis genus et exemplum. Mater stultè votum facit ac stultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii, voti rea incolumem ipsa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quartana febris proficiscitur: atque hujus paroxysmo incipiente, totum corpus frigore et horrore concutitur.

Illo die, quo, &c.] Die nempe Jovis, quo jejunia indicebantur à magistratibus ac sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem observanda erant. Morem certè hunc hauserant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad solemnes festos se jejuniis præparabant, ut et hodie Christiani.

291. *Nudus In Tiberi stabit.*] Quasi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis sacra procederet: is veterum mos erat superstitioque.

Virgil. Æn. 2. v. 719.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie descendet in amnem:
Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsis
Vorticibus timidum caput abluet.

Pers. Sat. 2. v. 15.

Hæc sanctè ut poscas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Casus medicusve levârit.*] Sæpius enim parùm valet medici industria adversùs quartanam: quæ proinde vocatur *Medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.*] Vesana mater voti se religione putans obstringi ad statuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulsam, et filium enecabit.

295. *Timore deorum.*] Cic. De Nat. Deor. 1. n. 118. *In superstitione inest timor inanis Deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damasippus sermonem finiens, Hæc ego documenta, inquit, hausi et accepi à Stertinio, qui sanè meretur annumerari septem Græciæ sapientibus. Quæ verò illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirum tota sapientiæ Stertinii laus in eo est, quòd omnes stultos esse docuerit.

Sapientûm octavus.] Sic Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cœlo cecidit Cato.

De septem illis viris sapientiæ famâ inclytis, ita Cic. De finibus 2. n. 7. *Septem illi non ea, sed populorum omnium suffragio nominati sunt.* Non consentiunt omnes de singulis tamen; at quatuor hi ab universis agnoscuntur: Thales Milesius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Solon Atheniensis, quibus alii alios subnectunt. Ergo et isti celebrantur; Aristodemus quoque, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharsis, Arcesilaus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. 1. Cic. 2. De Leg. n. 26. *Thales sapientissimus inter septem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O egregium sapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipse stultus quippe qui pariter alios possit stultos vocare, didiceritque ferè omnes insanire; unde convicianti conviciari queat.

299. *Ignoto discet pendentia tergo.*] Nimirum fabulatus est Æsopus, homines duas habere peras hinc et illinc pendentes; in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in posteriore, quæ à tergo est; quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Sensus itaque est, discet scrutari et cognoscere propria vitia quæ ignorabat.

Catul. Carm. 20. v. 21.

Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Pers. Sat. 4. v. 24.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Non absurdus omnino, sed aprosdionysus, qui locum hunc interpretetur ex verbis antea positis, *caudam trahat;* hoc sensu: discet ille

toice (post damnum sic vendas omnia pluris)
Quâ me stultitiâ (quoniam non est genus unum)
nsanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens cùm portat Agave
Vati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum: tantùm hoc edissere, quo me
Egrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Edificas: hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum et incessum. Quî ridiculus minùs illo?
An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque verum est,
Tantò dissimilem, et tantò certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,
Bonus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
Quantáne? num tandem, se inflans, sic magna fuisset? [que
Major dimidio. Num tantò? Cùm magis atque magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc à te non multùm abludit imago.

HOR. O Stoïce, post jacturam *bonorum*, ita venundes cuncta pluris: *dic verò*, quandoquidem diversa sunt insaniæ genera, ecquo me laborare autumas? enimvero sapere me existimo. *DAMAS.* Quid? furens Agave miseri filii caput gestans amputatum, *num* se credit insanire? *HOR.* Fatebor quod res est: concedo me dementem, imò et vesanum: at saltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris. *DAMASIP.* Audi: ædes construis: id est, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus, æmularis proceros: ipseque armati Turbonis animum et gressum corpore majorem deridens, quomodo *videare* minùs illo ridiculus? Quicquid *autem* præstat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tantò disparem et inferiorem? *Sic profectò fabulantur:* Absentis ranæ pullis vituli pede contritis, unum effugisse. Is *verò* matri edisserit, quâ ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa sciscitatur, quanta? atque intumescens *quærit*, an ergo tanta esset? Major dimidio. Deinde, an sic? Cúmque plùs et plùs intumesceret; ait *pullus*, Etiam si diffregeris te, haud par fueris. Imago ista non valdè tibi dissimilis.

ANNOTATIONES.

ndere sibi alligatam tergo caudam, insaniæ deficet indicem ac probrosam notam. Vide i, si vacat et libet, v. 53.

300. *Stoïce, post damnum, &c.*] Abhinc ad tiræ finem Horatius cum Damasippo colloitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorsa apprecatio: faxint dii, ut quæstuosâ netiatione resarcias priora damna jacturasque im factas: quandoquidem ex inope tam saens evasisti, ac tot sapientiæ arcana mihi velâsti. At cùm me insanum tam asseveranter pronuncies, quî fit ut sanus ipse mihi dear?

303. *Quid? caput abscissum, &c.*] Tibi mpe sanus videris: nec tamen sanus es. nimvero in propriis cæcutimus. Dic amaı, nunquid Agave se furere noverat, cùm aximè fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia ragens, Pentheum filium sacra illa contemntem, et ad ea curiosiùs et contra fas penentem, Bacchi furore incitata discerpsit, abissumque caput quasi ovans thyrso circumlit, rata se occidisse immanem aprum, vel, alii scribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. et Pers. Sat. 1. v. 100. et quæ annotavi lib. 2. Ode 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus istâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen, quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium? Quæ quidem Damasippus ipsi edisserit.

308. *Ædificas.*] Hoc primùm: ædificandi libidine vexaris, magnates ambitiosè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus est in ambiguâ voce *longos*. Tu pusillus magnos, tenuis et modicus bonis opulentos ac divites vis imitari, stultè quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille staturâ exiguus erat, cæterùm grandis animo, incessu, actione.

312. *An, quodcunque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Esquiliis sumptuosas ædes hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Absentis ranæ pullis, &c.*] Æsopi fabula est, quam Phædrus paulò immutavit.

Adde jam carmina (id est, oleum igni appone), quæ si condit sapiens quisquam, tu quoque sapis, *illa* faciens. Taceo iracundiam graviorem (*HORAT.* Ohe satis est) nitorem facultates excedentem (*HORAT.* O Damasippe, rerum satage duntaxat tuarum) amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum. *HORAT.* O stultorum maxime, indulge denique minori.

Adde poëmata nunc (hoc est, oleum adde camino)
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem (Jam desine) cultum
Majorem censu (Teneas, Damasippe, tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores. 325
O major, tandem parcas, insane, minori.

ANNOTATIONES.

321. *Adde poëmata.*] Apud Stoïcos pridem, ut et plerumque apud alios, et etiamnum, vix bene sani poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296.

.....excludit sanos Helicone poëtas
Democritus.....

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hîc hominem jam fortè insanum, si versus faciendi prurigine insuper titilletur, duplici insaniâ laborare.

323. *Horrendam rabiem, &c.*] Patientiam imprimis colebant Stoïci; cultum verò corporis, et nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum, seu *irasci facilem* se innuit, tum in Epist. ult. lib. I. tum alibi non semel; *cultum* verò mundiorem, atque *majorem censu* etiam declarat lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam desine.] Hæc et sequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebrò Damasippum interpellans, tam lepidè quàm salsè.

324. *Teneas, Damasippe, tuis te.*] Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum, &c.*] Erat enim libidinosus admodum, atque *in Venerem patris*, ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas, &c.*] Cùm sis maximè insanus, mihi parce minùs te insano.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam salsè irridet.

HORAT. Unde *venit*, et quò *vadit* Catius? *CAT. Tibi respondere* non licet mihi per tempus cupienti

UNDE, et quò Catius? Non est mihi tempus aventi

ANNOTATIONES.

1. *Unde, et quò, &c.*] Quemadmodum satirâ præcedenti falsos et adulterinos Stoïcos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hâc sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, et quò.] Fortuitum occursum fingit poëta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipse est M. Catius Epicureus philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero et Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. ita scribit: *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius;* nempe is de rerum naturâ, et de summo bono quatuor libros scripsit, inquit vet. comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream Latinè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium à Stoïcâ ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat: *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus, &c.....* *Jam biennium aut triennium est, cùm virtuti nuncium remisisti delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem in culinâ, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet: *Non mehercule in hâc meâ peregrinatione quidquam libentiùs facio, quàm scribo ad te. Videor enim cum præsente loqui et jocari. Nec tamen hoc usu venit propter spectra Catiana: pro quo tibi proximâ epistolâ tot rusticos Stoïcos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas.....Difficile est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν* esse: *ἡδονὴν verò et ἀταραξίαν virtute, justitiâ, τῷ καλῷ parari, et verum, et præterea probabile est. Ipse enim Epicurus, à quo omnes Catii et Amasinii mali verborum interpretes proficiscuntur, dicit, οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque et Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, virtutem retinet; et ii qui à nobis φιλήδονοι vocantur, sunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omnesque virtutes et colunt et retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana. Et quorundam Epicureorum, è quorum se eum numero Cassius ille ostendit; insana verò aliorum plurium, inter quos iste Catius, quem hîc subsannat poëta. Hi nimirum ad corporis voluptates perperam referebant quicquid Epi-

Ponere signa novis præceptis, qualia vincant
Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.
Peccatum fateor, cùm te sic tempore lævo
Interpellârim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
Sive est naturæ hoc, sive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen; simul an Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento
Ut succi melioris, et ut magis alba rotundis

notare nova documenta, quæ supergrediantur Pythagoram, et accusatum ab Anyto, atque eruditum Platonem. *HOR.* Confiteor erratum, quòd te avocârim horâ tam importunâ: sed precor, indulge benignus: si enim excidat tibi modò quidpiam, seu illud pendet à naturâ, seu ab arte, revocabis facilè, cùm utrâque polleas. *CAT.* Imò satagebam, ut singula retinerem, quippe subtilia subtili dictione comprehensa. *HOR.* Eloquere nomen viri: pariterque dic, an Romanus *sit*, an externus. *CAT.* Præcepta quidem recitabo memoriter: *at* reticebo auctorem. Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora.

ANNOTATIONES.

urus tribuebat voluptati duntaxat ei, quam nimus è virtute percipit ac metit. Vide Sat. 1. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellantem movet et amandat, quasi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ mysteria pertractat.

2. *Ponere signa.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήματα vocat Plato in Cratylo: et certè non nimis per imagines quàm per literas rerum memoria conservatur. Vid. Cic. 3. ad Heren. Senec. Epist. 6.

Qualia vincant Pythagoran.] Talia sunt hæc documenta, ut pluris æstimanda videantur, quàm quæ scripsere Pythagoras, Socrates, Plato, quocirca laboro, ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

3. *Pythagoran.*] Samo insulâ oriundus ille coruit ante Christum annis fermè sexcentis. Discendi cupidus ad Ægyptios et Babylonios se contulit. Diog. Laërt. lib. 8. Venit in Italiam, regnante Tarquinio Superbo, eamque regionem quæ Magna Græcia dicta est, priscatim et publicè exornavit præstantissimis institutis et artibus. Cùm verò doctrina ejus magè latéque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero, Tusc. 1. n. 38. Tusc. 4. n. 2. Tusc. 5. n. 10. De eo jam antea lib. 1. Ode 28. et Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum gerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, et Lycon orator, quasi malè de diis sentiendum. Alia ab aliis accusationis capita referuntur: invidiâ et calumniis oppressum constat. *Quæ verò publicè damnârat Atheniensium civitas, publicè luxit:* atque in ejus accusatores indignationem et ultionem convertit; ut scribit S. August. De civ. Dei, lib. 8. cap. 3. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologiam Socratis: Apul. De asino aur. lib. 1. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. tum varlis locis, tum præcipuè Tusc. 1. n. 71. *Socrates*, inquit, *impiis damnatus sententiis.... cum jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, sed in cœlum videretur ascendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Ode 21.

Platona.] Hic Socratis auditor magistro par aut major evasit, *divini* etiam consecutus elogium; facundus adeò et eloquens, ut Platonicè locuturum fuisse Jovem, si, Græcè loqui voluisset, vulgò dicerent. Cœlebs et castus vixit ad annum ætatis 81. teste D. August. Vide Sat. præced. v. 11. annot. item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30. cap. ult. et alibi sæpe.

7. *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum solers. Ita nempe Catio blanditur assentatur-que, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odiosum, inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

12. *Longa quibus, &c.*] Incipit Catius disserere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catium, quòd statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia: plusque consulat palato quàm valetudini. Verùm tamen quædam affert satis probabilia et vera. Ergo ridiculus ille potiùs, quòd rem futilem, putà culinariam, ut jam dixi, tam studiosè, anxiéque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide lib. 1. Sat. 3. v. 6.

13. *Ut succi melioris.*] Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius. Fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur; reliqua marem.* Columel. pariter scribit: *Cùm volet quis mares excludi, ova longissima et acutissima subjiciet: et rursus cùm fœminas, rotundissima.* Contrarium verò his omnino docet Aristot. Histor. animal. lib. 6. nimirum rotundis et obtusis ovis mares, longis et acutis fœminas produci. Vide Cœl. Rhodig. l. 27. cap. 17. ubi ex Avicennâ et

Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata, suavior *est* suburbanâ. *Certe* nihil est magis exsuccum horto sæpe rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit serò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento *adhuc* spirantem perfundere Falerno *aquâ* diluto: id molliculam reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, alii non tutò comeduntur. Ille æstates sanas traducet, qui finiet prandia moris nigris ex arbore decerptis ante solem ardentem. Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori, malè *quidem:* nam vacuis venis

Ponere: namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malùm responset dura palato,
Doctus eris vivam misto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosé: quoniam vacuis committere venis

ANNOTATIONES.

Alberto sic habet: *Ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fœmina. Ipsum hoc comprobat experimentum, et suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, et continet extrema; at in fœminis à centro longiùs abit materia, in quo est vitalis calor: hoc vero planè imperfectionis argumentum est.* Certi tamen nihil est in istis. Nam et è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa.*] Densiora, proindeque duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen, sive testicula: alii intelligunt albumen: sed perperam.

15. *Caule suburbano, &c.*] Sive quòd siccum solum caulibus est aptum, seu quòd irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebriùs. Sic enim celeriùs et copiosiùs olera gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam misto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisque si mistâ vino vel aceto: sic enim fortiùs repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume,* inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in quâ gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, impono: hoc teneras faciet.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certè aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi sic habet: *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, et tota convivia, Annæum Serenum, præfectum Neronis vigilum, et tribunos et centuriones.* Corn. Tac. Ann. 13. et Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Imò, teste Galeno, quòd facilè corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta: initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem et modicum duntaxat cibum manè capiebant; nimirum è refrigerantibus valdè moris prandium utile esse æstate, hæc apud nos in jentaculo plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contrà duriores ardore solis quasi cocti et perfecti ex arbore decerpi debent fervente postsimùm die.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco saginare primus instituit pavones, circa novissimum piraticum bellum: ex eoque quæstu reditus sexcentiens sexaginta millia habuit.*

Forti miscebat mella Falerno.] Jam antè est observatum Sat. 2. huj. lib. 15. solitos veteres inchoare convivia à promulside seu potione mulsi, id est, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen, quòd venas mulceat lenitate suâ. Varro De Re Rust. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, et mel ad principia convivii.* Porrò mulsi potionem confectam interdum apponebant; aliquando vinum et mel separatim; ut conviva utrumque temperans, sibi mulsum arbitrio quisque suo faceret. Mulsum laudat Plin. 22. cap. 24. *Multi senectam longam mulsi tantùm nutriti tolerarere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centesimum annum excedentem eum D. Augustus hospes interrogavit, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit: Intus mulso, foris oleo.*

25. *Mendosé: quoniam vacuis, &c.*] Imò bene. Quippe ex cit. modò Plin. *Mulsum ex veteri vino utilissimum, facilliméque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum, non implet stomachum, neque ex decocto melle, minúsque inflat, quod fere evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem*

Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,
Mitulus et viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi brevis herba: sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris;
Ostrea Circæis, Miseno oriuntur echini.

nihil debet infundi nisi dulce. Viscera suavi melicrato perfundes aptiùs. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mitulus et conchæ viliores, et rumex herba *foliis* brevioribus, sed non sine albo Coo. Luna crescens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima testacea. Baiano murice præstat peloris Lucrina: ostrea præstantissima juxta Circæos, echini *verò* è Miseno proveniunt.

ANNOTATIONES.

ibi. Vide Dioscorid. lib. 5. cap. 16. et Marrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulso Prolueris meliùs.*] Delicato et fastidioso Catii palato mulsum è Massico leniori placuisset magis quàm è forti Falerno: cujus tamen austeritas melle et quâlam vetustate mitigata, virtus autem adhuc satis vegeta roborando stomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbâstis mella Falernum.
Misceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus et viles pellent obstantia conchæ.*] Alvum duram emollient obstructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum salsus humor, lapathi herbæ succus, et vinum album: hoc scilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celsus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, peloridès, echini, musculi, et omnes ferè conchulæ, maximè jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movendo ciendoque lotio excellunt pectines, musculi, chamæ, ostrea.* Vide Caton. de Re Rust. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii scribunt, *mytilus* et *mutilus.* Pisciculus est è concharum genere, in arenosis potissimùm locis proveniens. Martial. meminit lib. 3. Epigr. 59. Non defuit, qui isto Horatii loco legerit, *mugilis.*

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. De fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere necesse est cognitu' cui sis.

Coo.] Cos sive Coos, hod. *Lango*, insula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum solventia; quæ idcirco *lubrica* vocat Persius Sat. 5. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum solventia. Alii absurdè interpretantur polita intus et lævia. Athen. lib. 3. cit. *Ostrea cum malvâ et lapatho aut piscibus ventrem leniter ducunt.*

Nascentes implent conchylia lunæ.] Lucilius;

Luna alit ostrea et implet echinos; muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem scribunt Cicero 2. De divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari potestate augeri rursusque minui corpora ostrearum, conchyliorumque omnium: quin et soricum fibras respondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jamdudum experientia contraria discussit.

32. *Murice Baiano, &c.*] Baiani sinûs murice melior est peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Ode 18. *Murex* piscis aculeos habens et cuspides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam testæ murices et concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatim intorto, &c.*

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio ubi frequenter capitur: non autem à voce Græcâ πελώριον *magnum*, ut scribunt quidam ex Athenæo antè citato. Est de genere chamarum, seu ostreorum testam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum sinûs Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat; at modò cœnosa est palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Ode 15.

33. *Ostrea Circæis.*] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium, quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera: quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe sorore Medeæ. Circæis ostreis *nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum est in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 13.

Miseno.] Misenum urbs et promontorium juxta Baias, dictum à Miseno Æneæ nauclero ibidem submerso et sepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *herisson*, Angl. AN URCHIN OR HEDGE-HOG, de genere cancrorum, spinas habet pro pedibus, alius terrestris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quòd convolutus ita se condat et contineat, ut nullæ carnes appareant; vel ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quòd teneri minimè possit ob aculeos, quibus totus inhorrescit et contegitur: unde echinum vocârunt *spinosum castaneæ operculum.* Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine ca-*

Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo sibi temerè attribuat scientiam epularum, nisi antea subtiles exploraverit sapores. Nec è mensâ pisces caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam jusculum sit magis idoneum, et quibus assis *excitatus* conviva jam satur in cubitum sese reponet. Aper ex Umbriâ, et quernâ glande nutritus, rotundas oneret patinas aversantis carnem flaccidam. Nec enim bonus est Laurens palustribus herbis et arundinibus saginatus. Vinea capellas haud semper facit esui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundæ.

Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem,
Non priùs exactâ tenui ratione saporum.
Nec satis est carâ pisces averrere mensâ,
Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum jam se conviva reponet.
Umber, et ilignâ nutritus glande, rotundas
Curvet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper edules.
Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.

ANNOTATIONES.

pitula sunt echinata spinis. Inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iste licèt digitos testudine pungat acutâ,
Cortice deposito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi pisces, Gall. *petoncles*, Ang. COCKLES, conchas habent serratas instar pectinis; unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob allatam rationem, *patulos* dicit Horatius, ob apertum os et testam. Aristot. lib. 4. Histor. Animal. cap. 4. *Testaceorum alia sunt patula, ut pectines, musculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hâc urbe lib. 1. Ode 28. lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 5. *Molle*, vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram et lanas exquisitas, atque luxuriam; vel à *Tereno* Sabinorum linguâ *molle* significante. Macrob. lib. 3. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget artem.*] Est coquorum gens arrogans et fastuosa, teste Athenæo lib. 7. cap. 11. ubi refert quorundam coquorum vanos sermones non infacetos. *Ambrosiam ego reperi: jam mortui si olfecerint, ut reviviscant ego efficiam.* Item alius: *Si semel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipsum tu videbis modò contingere, præ odoris suavitate nemo poterit hâc angiporti præterire vid. Si quis autem propiùs accedat ad has fores; aperto statim ore stupefactus consistet, velut affixus clavis, et mutus, donec aliquis accurrens nares prehensas vellat.*

37. *Averrere mensâ.*] Quasi è verriculo abstrahere pisces omnes in mensâ piscatoriâ expositos et venales.

38. *Quibus est jus aptius, et quibus assis.*] Qui pisces elixari debeant, et in jusculo condiri et inferri; item quos assari magis conveniat, et sine ullo condimento et jure apponi. Ex Non. Marcello, *assum in obsoniis* dicitur quod est *sine pigmento saporis alieni; sicut merum dicitur solum.*

39. *In cubitum jam se conviva reponet.*] Excitatâ quasi novâ fame novos cibos appetens, et ad jucundè comedendos se rursus componens. Eum porrò discumbendi morem veterum et rationem fusè explicavi lib. 1. Ode 27. ad has voces, *et cubito remanete presso:* item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria, Italiæ regio inter Hetruriam, Picenum, et mare Adriaticum, Apennino monte divisa. Statius Sylv. 4. carm. 4.

.....*cur Tuscus aper generosior Umbro.*

41. *Curvet aper lances.*] Pondere scilicet magno. Integros enim apros olim appositos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

....*quanta est gula, quæ sibi totos*
Ponit apros, animal propter convivia natum!

42. *Laurens malus.*] Insipidus est aper ex agro Laurenti paludoso: quem idcirco ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri et populi Lavinio proximi fuere, versùs oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. v. 707.

.....*de montibus altis*
Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia) sylvâ
Pastus arundineâ.

43. *Vinea summittit capreas, &c.*] Non semper gustui grata est caro caprearum et capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem sepibus muniendam adversùs capreas sequaces.

44. *Fœcundæ leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. disserit de leporum et cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt *fœcundi*: nempe incerti sexûs habitus est lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui subtili et sagaci est palato gustuque. Cic. 2. De fin. n. 24. *Non sequitur*, inquit, *ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique nostrûm sectantur potiùs lumbum, Gall. *le rable*, Angl. THE BACK, velut sublimioris saporis et succi: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At suum cuique judicium est, similiter et palatum.

Piscibus atque avibus quæ natura et foret ætas
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm crustula promit.
Nequaquam satis in re unâ consumere curam:
Ut si quis solùm hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ
Vina, columbino limum bene colligit ovo;
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afrâ
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis hillis

Ante meum gustum nemo scivit distinguere quæ natura ætasque sit piscibus et avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non sufficit unam rem curare: quemadmodum si quispiam hoc tantùm satagat, ut vinum sit exquisitum, parùm sollicitus quo oleo pisces inungat. Si aperto aëri exponas vina Massica, quicquid crassi inest, expurgabitur nocturnâ aurâ, et abigetur odor infestus nervis; illa verò lino percolata omnem amittunt saporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ fæci scitè infundit, limum bene coërcet ovo columbæ: quoniam vitellus decidens in fundum, *simul* abripit aliena. Potorem languentem excitabis per squillas tostas et cochleas Africanas. Etenim post epulas lactuca innatat acerbo stomacho. Quin potiùs ad edendum restaurari debet pernâ atque hillis.

ANNOTATIONES.

45. *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille describitur delicati et solertis admodum palati:

....nulli major fuit usus edendi
Tempestate mea. Circæis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel aspecti littus dicebat echini.

47. *Crustula.*] Gall. *de la patisserie*, Angl. PASTRY. De his scriptum à Catio librum refert vet. comment. Eò fortasse respicit et alludit Satiricus noster.

51. *Massica si cœlo supponas vina, &c.*] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitiores plagæ doliis condunt, infodiuntque terræ tota, aut ad portionem sitûs: item cœlum præbent: alibi verò impositis tectis arcent.* Et postea: *Campaniæ nobilissima vina exposita sub dio in cadis, verberari sole, lunâ, imbre, ventis, optissimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina sub dio relinquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cœlo permittuntur, inquit Dalecampius. Athenæus, l. 1. c. 25. pariter docet vina quædam aperto loco sub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Massici* vini bonitate, l. 1. Ode 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. l. 23. c. 1. scribit, nervis prodesse Albanum; non item Falernum; et paulò pòst, *Vinum illud quod vetustate dulcescit, minùs infestare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata saporem.*] Per saccum lineum transmittebant et colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. l. 14. &c. Martial. l. 12. Epig. 41.

Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.

55. *Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ.*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò austerius. De *Falerno* lib. 1. Ode 20. *Surrentinum*, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minimè tentans, ac stomachi et intestinorum rheumatismos cohibens: ex Plin. lib. 14. cap. 6. et lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum bene colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii asserunt, albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id est, fæcem omnem ad ima devolvit secumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Tostis squillis.*] Assis, vel frictis. *Squilla* est è cancrorum genere. Plin. lib. 9. cap. 42.

Afrâ cochleâ.] Varro 3. De Re Rust. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Post vinum stomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas et vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Postea verò contrà factum, atque initio cœnæ intulerunt, seu ad movendam et lubricandam alvum, seu ad somnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis, Gall.

Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo sibi temerè attribuat scientiam epularum, nisi antea subtiles exploraverit sapores. Nec è mensâ pisces caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam jusculum sit magis idoneum, et quibus assis *excitatus* conviva jam satur in cubitum sese reponet. Aper ex Umbriâ, et quernâ glande nutritus, rotundas oneret patinas aversantis carnem flaccidam. Nec enim bonus est Laurens palustribus herbis et arundinibus saginatus. Vinea capellas haud semper facit esui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundæ.

Pectinibus patulis jactat se molle
Nec sibi cœnarum quivis tem
tem,
Non priùs exactâ tenui rati
Nec satis est carâ pisces
Ignarum quibus est jus
Languidus in cubitum
Umber, et ilignâ nut
Curvet aper lances
Nam Laurens m
pinguis.
Vinea summitti
Fœcundæ lepo

ANNOT

pitula sunt echinata spinis. Inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iste licèt digitos testudine pungat acutâ,
Cortice deposito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi pisces, C *petoncles*, Ang. COCKLES, conchas habent ratas instar pectinis; unde nomen. C κτένες vocantur dentes anteriores, item isti ob allatam rationem, *patulos* dicit F ob apertum os et testam. Aristo Histor. Animal. cap. 4. *Testaceorum patula, ut pectines, musculi, &c.* 3. cit. cap. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hâc urb 28. lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode propter aërem molliorem; vel lanas exquisitas, atque luxuria Sabinorum linguâ *molle* signi lib. 3. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget ar* ...] rum gens arrogans et fast ...plex lib. 7. cap. 11. ubi refer ...duntur rum vanos sermones n ...*e, &c.* *siam ego reperi: jam* ...c. 3. docet *reviviscant ego efficiam* ...men salsum. *coquinam aptavero, q* ...*etiamnum*, in- *cidebat, id ipsum tu* ...*quod garum voca- præ odoris suavitat* ...*risque quæ abjici- præterire viâ. Si* ...*ut sit illa putrescen- ad has fores; ape* ...*m* seu liquamen ex- *sistet, velut affix* ...*ebat*, et divitum erat; *quis accurrens* ...*n* vile è thunnis. Vide

37. *Averrer* ...*orca.*] De eâ marinâ belluâ abstrahere pi ... expositos et ... 6. quidam intelligunt thun-

38. *Quil* ...*m* in Bosphorum Thracium Qui pisces ...*yzantinum* aliquando penetrat. diri et inf ...*pretantur* vas fictile ventrico- niat, et ...*sto*, in quo muria reponi solita Ex No ...*Byzantii* frequens erat in usu. quod ...*ssu* dixit, Sat. 3. v. 76. *meru* ...*quod primâ nondum defecerit orcâ.*

39. ...] Byzantium urbs ad Bospho- cit ...*ium* celebratissima; Constantino- et ...*de* appellata, hodie *Stamboul.*

...*unt*, concre- ...*orrentius*, ex re ...*porteat*, minimè verò ...*quo* pisces aliave obsonia

...*es, &c.*] Postquam supradicta ...*ncocta* sunt, aspergitur crocum, et ...*r* oleum *Venafranum*. De hujus ex- ...*â* lib. 2. Ode 6.

...*. Picenis cedunt pomis.*] Deinceps præ- ...*pta* dat ad secundam mensam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. et meminit Plinius lib. 15. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Ode 7. et 18. Item lib. 2. Ode 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè servatur passa et fumo indurata: at Venucula in ollis meliùs custoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epig. 19. Item apud Columell. Hic lib. 12. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut Venuculæ.* Vide et lib. 12. cap. 43. Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam.* Plinius autem *Veniculam* dicit *ollis aptissimam*, lib. 14. cap. 2. capite verò primo, *Durant*, inquit, *aliæ post hyemem, pensili concatenatæ nodo, aliæ in suâ tantùm continentur animâ ollis fictilibus, et insuper doliis inclusæ ....aliis gratiam, qui et vinis, fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccatam; item alec seu muriam, &c. *circumposuisse:* vel singulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde faciliè acciperent plures.

Fæcem et alec.] Denotat ἓν διὰ δυοῖν: nempe vel pisces fæcatos seu fæce conditos:

um, cum sale nigro
catillis. 75
a macello,
uer

nec non piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia *sestertiûm*, et pisces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauseam stomacho faciunt, sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, ligurit surrepta; sive cras- mus occupat antiquam Quàm parvæ sunt opis, in mappis, vis culpa *est*, nvenit te mundare Tyria operi- toralibus im-

t porticus: et tamen uno
hæc emendat servulus unus.
inspergens scobis semodium, et lutum ac sordes omnes, mun- stabit atria, porticum, &c. Valeant em autumant utilem fuisse ad defri- vasa, dandumque iis splendorem.

3. *Lapides varios.*] Pavimentum è versi- oloribus lapidibus et marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palmâ.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio scopas testatur palma fuisse.

84. *Tyrias vestes.*] Stragula et peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Ode 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quòd in iis congestis olim sedebant ac discumbebant. *Toral*, quod ante torum est, ex Varrone 4. de Ling. Lat. putà congestæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, loudier:* Angl. A MATTRESS OR QUILT. Hæc verò interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam et fastum. Cicer. Tuscul. 5. *Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, distingui, lectum, toral sive stratum, stragulum. Ovid. Metam. 8.

....In medio torus est de mollibus ulvis:
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuêrant.

Lamprid. cit. Heliogabalus *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodé. Verùm magis ad rem videtur, quòd *toral* significat etiam segestria, sive amictum vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversùs cœnantium purgamenta et jactus, atque ad custodiendam à sordibus stragulam pretiosam; quod quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lava-

Imò præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis *afferantur* calida. Expedit nôsse naturam jusculi mixti. Simplex *quidem* conficitur ex oleo dulci, cui oportebit immiscere crassum vinum et muriam non aliam quàm quâ putruit orca Byzantina. Postquam *autem* hoc herbis concisis mixtum, *atque* incoctum est, et Corycio croco perfusum conquievit, adjunge præterea quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma succo præstant Tiburtinis *licèt* pulchrioribus. Venucula *uva* ollis apta est: Albanam aptiùs fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumposuisse cum pomis, item fæcem atque alec,

Flagitat in morsus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. Simplex è dulci constat olivo:
At pingui miscere mero muriâque decebit,
Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit; insuper addes
Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
Nam facie præstant. Venucula convenit ollis:
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam:
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus et alec,

ANNOTATIONES.

Andoüilles, saucisses. Ang. CHITTERLINGS OR SAUSAGES. Varro 4. De R. R. *Hilla ab hilo, id est, minimo dicta.* Festus autem, ab hirâ intestino, quod jejunum vocant, fit diminutivum hilla sive hillum, inquit: et inde ponitur pro suillis intestinis et carnibus minutatim concisis et arvinâ fartis; ut modò dictum.

61. *In morsus refici.*] Ut modò, sic et olim in conviviis adhibita sunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem: v. g. oleæ sale conditæ, rapæ, cappares, aliaque edulia aceto et sinapi macerata, pernæ, *&c.* Vide Athen. lib. 4. Quidam explicant, *impransus, jejunus;* absurdè quidem, ut animadverterunt doctiores: significat enim idem quod *vellicatus, excitatus, punctus, pervulsus.*

63. *Duplicis pernoscere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantúm; duplex autem, seu mixtum, cùm insuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, *&c.*

65. *Muriâ.*] Isidorus lib. 20. c. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. lib. 31. cap. 7. et 8. *Aliud etiamnum,* inquit, *liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere, intestinis piscium, cæterisque quæ abjicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies.* Illud garum seu liquamen exquisitum è scombris fiebat, et divitum erat; aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13.

66. *Byzantia orca.*] De eâ marinâ belluâ Plin. lib. 9. cap. 6. quidam intelligunt thunnum, qui quidem in Bosphorum Thracium seu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricosum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset, quale Byzantii frequens erat in usu. Persius eo sensu dixit, Sat. 3. v. 76.

Mænaque quod primâ nondum defecerit orcâ.

Byzantia.] Byzantium urbs ad Bosphorum Thracium celebratissima; Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs et mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum esse oporteat, minimè verò concretum jus, in quo pisces aliave obsonia innatent.

Insuper addes, &c.] Postquam supradicta illa simul incocta sunt, aspergitur crocum, et affunditur oleum *Venafranum.* De hujus excellentiâ lib. 2. Ode 6.

70. *Picenis cedunt pomis.*] Deinceps præcepta dat ad secundam mensam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. et meminit Plinius lib. 15. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Ode 7. et 18. Item lib. 2. Ode 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè servatur passa et fumo indurata: at Venucula in ollis meliùs custoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epig. 19. Item apud Columell. Hic lib. 12. cap. 2. *Uvæ,* inquit, *temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut Venuculæ.* Vide et lib. 12. cap. 43. Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam.* Plinius autem *Veniculam* dicit *ollis aptissimam,* lib. 14. cap. 2. capite verò primo, *Durant,* inquit, *aliæ post hyemem, pensili concatenatæ nodo, aliæ in suâ tantùm continentur animâ ollis fictilibus, et insuper doliis inclusæ ....aliis gratiam, qui et vinis, fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccatam; item alec seu muriam, &c. *circumposuisse:* vel singulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem et alec.] Denotat ἓν διὰ δυοῖν: nempe vel pisces fæcatos seu fæce conditos:

Primus et invenior piper album, cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit;
Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes?

nec non piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia *sestertiûm*, et pisces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauseam stomacho faciunt, sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, dum ligurit surrepta; sive crassior limus occupat antiquam crateram. Quàm parvæ sunt impensæ, in scopis, in mappis, in scobe; *tam* gravis culpa *est*, si negligantur. An convenit te lapides varii *coloris* mundare palmâ cœnosâ, et Tyria operimenta imponere toralibus immundis?

ANNOTATIONES.

vel pisciculorum fæcem, seu è tabefactis illorum intestinis. Enimvero *alec* non est certi piscis nomen; imò significat minimos quosvis pisciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non absimile.

75. *Incretum.*] Vel mixtum; vel, incerniculo seu cribro quodam à furfure expurgatum: ab incerno, purgo.

77. *Angustoque vagos, &c.*] Sumptuoso et vano luxu accumulatos pisces uno catino apponere, emptos videlicet tribus millibus sesteriûm: Gall. *pour soixante et quinze écus de poissons dans un plat.*

81. *Vilibus in scopis, &c.*] Ut nimius sumptus in obsoniis damnatur, ita certè negligentiam vel sordes in vasis ac supellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, mensam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda esse oportet; ut etiam præcipitur lib. 1. epist. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantúm; mantile, ad sternendam seu tergendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter scripserit. Ad convivia, seu privata seu publica, suam quisque mappam detulit pridem; mantili sternebat mensam, qui convivium exhibebat. Vide Martial. lib. 12. Epig. 20.

Scobe.] Scobs est limatura, sive ramentum strigmentum è materiâ quâlibet, dum vel terrâ discinditur, vel terebrâ perforatur, vel aliâ imminuitur aut politur. Gall. *Limaille, rure,* Ang. FILINGS, PIN-DUST, OR SAW-DUST. Scobe triclinium inspergi solebat, ad diligenda faciliùs post cœnam purgamenta, et pis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. decim. 2. *Inter purgamenta et jactus cœnantium, ue sparsam in convivio scobem, humanus guis everritur.* Scobs etiam pretiosa ad ium spargebatur. Lamprid. Heliogabal. *be auri porticum stravit et argenti, dolens d non posset et electri.* Adhibebatur quolignea scobs, ad atria emundanda. Juve- Sat. 14. v. 64.

rgo miser trepidas ne stercore fœda canino
tria displiceant oculis venientis amici:
Ne perfusa luto sit porticus: et tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.

Id est, servus inspergens scobis semodium, statim abradet lutum ac sordes omnes, mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandumque iis splendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è versicoloribus lapidibus et marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palmâ.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio scopas testatur palma fuisse.

84. *Tyrias vestes.*] Stragula et peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Ode 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quòd in iis congestis olim sedebant ac discumbebant. *Toral,* quod ante torum est, ex Varrone 4. de Ling. Lat. putà congestæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, loudier:* Angl. A MATTRESS OR QUILT. Hæc verò interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam et fastum. Cicer. Tuscul. 5. *Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, distingui, lectum, toral sive stratum, stragulum. Ovid. Metam. 8.

....In medio torus est de mollibus ulvis:
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuêrant.

Lamprid. cit. Heliogabalus *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodé. Verùm magis ad rem videtur, quòd *toral* significat etiam segestria, sive amictum vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversùs cœnantium purgamenta et jactus, atque ad custodiendam à sordibus stragulam pretiosam; quod quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lava-

immemorem, quò minor sumptus et cura est in his, eò redargui justiùs *quàm* iis, quæ non possunt occurrere nisi *in* mensis divitum. *HORAT.* Erudite Cati, oro te per deos et familiaritatem *nostram*, fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licèt memoriter enarres mihi singula, at renuncians haud ita prodest. Adde hominis vultum gestumque, cujus tu potitus aspectu non multi æstimas, quoniam hoc habuisti; ego verò magnopere cupio ignotos posse adire fontes, et percipere documenta vitæ fortunatæ.

Oblitum, quantò curam sumptumque minorem
Hæc habeant, tantò reprehendi justiùs illis,
Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis.
Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quòcumque, memento. [cuncta, 90
Nam quamvis referas memori mihi pectore
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
Non mediocris inest fontes ut adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

ANNOTATIONES.

batur et eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. 1. Epist. 5.

.....*ne turpe toral, ne sordida mappa*
Corruget nares.

Isidorus, lib. 19. cap. 26. hoc sensu *toralia* dicit esse *longas perpetuasque mappas à toro appellatas.* Ergo hîc Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, sed ea *illota* et immunda *vestibus Tyriis*, seu pretiosæ stragulæ ac purpureæ *circumdantis* et circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca, Epist. 34. *Conspectus, et præsentia, et conversatio habet aliquid vivæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipsos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

Describit artes et insidias captantium testamenta et hæreditates.

ULYSS. O Tiresia, præter *jam* responsa, illud *etiam* quæso dic, quibus rationibus et artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides? *TIRES.* Ergone *tibi* versuto non sufficit Ithacam repetere, ac revisere domum paternam?

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne doloso
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster Satiricus, quibus Romæ blandimentis et artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, et post alia multa quærentem modos sarciendi suas res afflictas. Unde est initium illud, *Hoc quoque*, velut continuatio sermonis, quem Ulysses habuit consulens Tiresiam de suo reditu, apud Homer. Odyss. 11. Vel, si mavis, fingit Horatius Ulyssem ad inferos reversum post amissa naufragio bona rursumque à Tiresiâ responsa perscrutantem de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates apud inferos etiam gratiosus Proserpinæ fuit; quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odyss. 10. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. De divin. n. 88. Tusc. 5. n. 115. De nat. Deor. 2. 7.

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi, Ulysse dormiente, sanctatos devorârunt. Qui naufragio perierunt conscelerati: Ulysses autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne doloso.*] Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum, vel dolosè permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quæ maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. De orat. *Patria nos delectat: quæque res tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occasum et Echinadas ad ortum, Ulyssis patria fuit.

spicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
ludus inopsque domum redeam, te vate; ne-
que illîc [qui
ut apotheca procis intacta est, aut pecus: at-
t genus et virtus, nisi cum re, vilior algâ est.
luando pauperiem missis ambagibus horres,
ccipe quâ ratione queas ditescere. Turdus
ive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc
es ubi magna nitet, domino sene. Dulcia
poma, [res,
t quoscunque feret cultus tibi fundus hono-
nte Larem gustet venerabilior Lare dives:
lui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus
anguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
u comes exterior, si postulet, ire recuses.
tne tegam spurco Damæ latus? haud ita
Trojæ
le gessi, certans semper melioribus. Ergo
auper eris. Fortem hoc animum tolerare
jubebo,
t quondam majora tuli: tu protinus, unde
ivitias ærisque ruam, dic, augur, acervos.
ixi equidem, et dico. Captes astutus ubique

ULYSS. O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus et egens revertar in patriam *ex* tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verùm enim et origo et virtus vilior est algâ, si opibus destituatur. *TIRES.* Quandoquidem sine tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eò ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto. Quoscunque fructus exquisitos et munera producet ager excultus, degustet *ea senex* opulentus præ Laribus colendus. Qui licèt perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, servus; ne tamen dubites eum assectari tu comes inferior, si petat. *ULYSS.* Egone turpis Damæ sim assecla? minimè sic vixi apud Trojam, *imò* præstantioribus nunquam cessi. *TIRES.* Inops igitur vives. *ULYSS.* Imperabo animo id ferre viriliter: et pejora dudum sustinui. At tu, vates, doce quamprimum, unde congeram opum cumulos. *TIRES.* Certè docui, ac repeto, callidus passim aucupare

ANNOTATIONES.

6. *Te vate.*] Odyss. 11. cit. reditum fore ficilem prænunciârat Tiresias: at mala amvis patientem Ithacam perventurum, ddò suum Ulysses ac sociorum animum coceret, illæsique omitterentur boves Solis. nod nisi caveret, navim ac socios interituros; um verò calamitosum fore, domique repertum superbos viros ipsius victum absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo onitur id omne quod pertinet ad victum; i fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. 1. proci Penelopes dintur cibo vesci alieno; atque ad epulandum ctabant boves et oves Ulyssis, quod et Minva queritur.

10. *Turdus.*] Vide lib. 1. Sat. 5. et hujus . Sat. 2.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reservatum.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum mitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. et us lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam uerint; homo novus, libertus, libertinus, . Topic. n. 22. *Gentiles sunt, qui inter se em sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum orum nemo servitutem servivit, qui capite sunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incedens, oris deferendi causâ. *Interior* comes, qui dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moi? je servirois d'estafier à un coquin?* Angl. WOULD YOU HAVE ME BE A SCOUNDREL'S FOOTMAN? Abhorret magnus Ulyssis animus à sordidâ et infami illâ ditescendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur, qui virum honoratum vel stipat ut satelles, vel comitatur ut assecla: atque ad ejus capessenda imperia est expeditus.

Damæ.] Servi nomen est diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Pers. Sat. 5. v. 76. et 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute et gloriâ contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ sceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, sed absurdè planè, qui decorum et notos Ulyssis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipse tam luculenter præcipit, Epist. ad Pis. v. 119.

21. *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates optime; turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæso verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, et dico.*] Satiricus in instituto pergit, atque per veridicum vatem affert quicquid reipsâ fiebat turpiter Romæ passim ab improbis testamentorum captatoribus.

legata senum: ac si unus aut alter effugerit captatorem, hamo circumroso; ne vel spem abjicias, vel deceptus studium deseras. Si quando *in* foro disceptetur *de* re *seu* gravi *seu* parvâ: quisquis erit dives et sine liberis, ejus propugnator sis, qui sceleratus ac petulans meliorem sponte lacessiverit. Contemne *verò* civem existimatione et jure potiorem, si liberos aut uxorem fœcundam habuerit. *Et quoniam* aures delicatæ amant prænomen, *sic alloquere*: Quinte, scilicet, vel Publi, tua virtus amicum tibi me devinxit: jus controversum calleo: causas orare valeo: quilibet oculos mihi eruet, priusquàm te victum defraudet nuce vacuâ. Ista mea est solicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. *Mox* suade ut domum se recipiat, et genio indulgeat. *Interim* tumet procurator esto; labora et persevera, sive ardens Canicula dissecabit mutas imagines, sive Furius obeso ventre distentus Alpes hyeme consperget albis nivibus.

Testamenta senum; neu, si vafer unus et alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna minorve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine natis, improbus ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
Defensor. Famâ civem causâque priorem
Sperne, domi si natus erit fœcundave conjux.
Quinte, putà, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum:
Jus anceps novi: causas defendere possum:
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemptum cassâ nuce pauperet. Hæc mea cura est, [atque
Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum,
Pelliculam curare jube: fi cognitor ipse:
Persta, atque obdura; seu rubra Canicula findet
Infantes statuas: seu pingui tentus omaso
Furius hybernas canâ nive conspuet Alpes.

ANNOTATIONES.

25. *Præroso fugerit hamo.*] Sicut piscis escam prærodens, hamum verò non arripiens: ita fortè quispiam veterator mentem tuam intelligens callidè operâ tuâ, officiis tuis ac donis abutetur, nec te scribet hæredem; sed ne statim despera, nec ab incœpto desiste; sic enim rem aliquando facies, ac si unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigantium vivet locuples et sine gnatis; atque huic causam licèt deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præsta.

31. *Sperne, domi si natus erit, &c.*] Juvenal. Sat. 6. v. 140.

Jucundum et carum sterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, putà, aut Publi.*] Ejusmodi prænomina erant nobilium duntaxat: Gall. *Monseigneur.* Porrò virum honoratum assentatores prænomine salutabant: at familiares cognomine se invicem appellabant: ut, *Cæsar Pulcro.*

Molles auriculæ.] Assentationibus assuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem sæpius trahi potest. Unde *varium* et *controversum* dicit Tullius. Verùm *juris ignoratio potiùs litigiosa est quàm scientia*, inquit ipse, De Legib. 1.

36. *Cassâ nuce.*] Re quâlibet inani et minimâ.

38. *Fi cognitor ipse.*] Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem, suscipe. *Cognitor* dicitur, qui præsentis causam novit, et sic tuetur ut suam, inquit Ascon. in 1. Verr. Porrò, *fi* est imperandi modus à *fio*, quo u Plautus non semel usus est. Alii legunt *fi*.

39. *Seu rubra Canicula, &c.*] Æstatis c hyemis incommoda, æstum et frigus, æquo patienter. De *Caniculâ* alibi dixi.

Findet Infantes statuas.] Ut acriori ge finduntur lapides, sic etiam æstu dicit fen *statuas* lapideas, ligneas, &c. quas et *infantes* vocat. Dura sanè dictio, quam esse credderim insulsi cujusdam poetæ nobis ignot. ac notari proscindique ab Horatio merentis quemadmodum et mox Furii metaphoram *conspuet.*

40. *Pingui tentus omaso.*] Omasum intestinum, pro ventre. Synecd. Ita Pers. Sat. 1. Calvi poëtæ *aqualiculum sesquipede etiamn* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia est Furiani versiculi, quem ut duriorem carpit Horatius: similiter et notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nempe hyemem describens dixerat,

Jupiter hybernas canâ nive conspuit Alpes.

Cæterùm poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio et in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt, iisdem temporibus quibus Lucilius et Sext. Turpilius interierunt: et in carmine iambico egregiè versatum. P. Crinit. lib. 2. de Poët. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gel.

onne vides (aliquis cubito stantem propè tangens
iquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
lures annabunt thynni, et cetaria crescent.
i cui præterea validus malè filius in re
ræclarâ sublatus aletur; ne manifestum
œlibis obsequium nudet te, leniter in spem
rrepe officiosus, ut et scribare secundus
læres, et si quis casus puerum egerit Orco,
n vacuum venias. Perrarò hæc alea fallit.
ui testamentum tradet tibi cumque legendum,
bnuere, et tabulas à te removere memento:
ic tamen ut limis rapias quid prima secundo
era velit versu; solus multisne cohæres,
eloci percurre oculo. Plerumque recoctus

Tum enim quispiam proximum cubito pulsans monebit: An non advertis quàm ille patiens, quàm sedulus, quàm amicis *sit* commodus? *Mox* adnatabunt thynni plurimi, et augescent piscinæ. Porrò si aliquis filium valetudine parùm firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis observantia te detegat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres substituaris: ac si casus aliquis puerum ad inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valdè rarò frustratur. *At* quicunque tabulas offeret tibi legendas, cura recusare, atque à te codices rejicere: ita nihilo minùs ut obliquis *oculis* inspicias quid prima *tabula* cerata

icat in secundâ lineâ. Celeri aspectu observa, *an* solus, an cum pluribus *sis* hæres. *Enim-*
ro nonnunquam

ANNOTATIONES.

. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii versus
fert de villâ Tusculanâ Catonis, quæ propter
alienum creditoribus cesserat.

Catonis modò, Galle, Tusculanum
Totâ creditor urbe venditabat.
Mirati sumus unicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes solvere posse quæstiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, ey jecur Cratetis.

42. *Nonne vides (aliquis, &c.*] Hæc si
ceris, aliquis seni astans tuam sedulitatem
udabit, dicetque ei, Videsne hominis tibi
ldicti studium et laborem, &c.

Cubito tangens.] Pers. Sat. 4. v. 34.
Est prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures ex-
de senes opulenti accedent ad te, priorem
am diligentiam assiduaque officia contem-
ati, seque ultrò suasque res tuæ fidei et
re committent. *Thynni* sunt pisces gran-
ores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. 9. c. 15.
m his aptè comparantur senes opibus po-
ates, ut et captator cum piscatore. Similiter
venal. Sat. 12. v. 122. orbum senem ab
idiatore captum dicit *inclusum carcere nassæ.*
e habet:

.....*si Libitinam evaserit æger,*
Delebit tabulas inclusus carcere nassæ,
Post meritum sanè mirandum.

Cetaria crescent.] Allegoria. Cete, Cice-
ni pristes, sunt pisces maximi: hinc *cetaria*
nt vivaria seu piscinæ, in quibus aluntur
gni quilibet pisces.

46. *Sublatus aletur.*] Proprié: nam in-
tes olim in lucem modò editi humi depo-
bantur. Tum tollebantur, atque ut adoles-
ent educandi tradebantur, si placerent pa-
ribus: dicebanturque sublati. Alii contrà
rnebantur, jubebanturque exponi, ac for-
tunæ permitti seu in viâ publicâ, seu in sylvâ, seu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifestum Cœlibis obsequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentiùs exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age et cautè; paulatim ejus animum demerere, ne suspicioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres, substitutus hæredi seu filio parùm valenti, si hæreditatem non adierit: ut tum succedas ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius est quibusdam, aliis est Cerberus, Ciceroni est ipse Pluto, 3. De Nat. Deor. n. 43. ab ὅρκος, *juramentum*, quòd nihil sit religiosius quàm cùm per Stygiam paludem juratur. Festus scribit *orchum*, et ab urgendo vult dici, quòd ad mortem urgeat.

50. *Perrarò hæc alea fallit.*] Rarò fit ut inanis sit labor iste, et ars captandi: imò ferè semper optatum sortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callidè nimirum, ne suspiciosus videare.

53. *Rapias.*] Raptim et celeriter legas et observes.

Prima cera.] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. I. Sat. 10. ubi de stylo. Itaque *prima cera* significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Nero. cap. 17.

Secundo versu.] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

55. *Recoctus Scriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, astutus; utpote qui diu scriba fuerit, ac magistratus etiam in provinciis comitatus sit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publicâ interdum aliquâ administratione et procura-

Scriba ex Quinqueviro factus hiantem corvum frustrabitur, et Nasica insidiator Corano ludum præbebit. *ULYSS.* An insanis, an sciens ludificaris me involuta respondendo? *TIRES.* O Laërtis fili, quodcunque pronunciavero, vel fiet, vel non: quippe magnus Apollo dat mihi vaticinandi *peritiam.* *ULYSS.* Attamen si fas est, dic quid significet hæc fabula. *TIRES.* Quo tempore adolescens Parthis formidolosus, propagata soboles ab excelso Æneâ, terrâ et mari potens existet, strenuo Corano locabitur grandis filia Nasicæ detrectantis exsolvere integrum *debitum.* Tum gener hoc aget: testamentum offeret socero, rogabitque ut legat. Nasica diu recusatum tandem capiet, ac leget secretò; videbitque nihil sibi et suis relictum, nisi fletus. Istis hæc monita addo. Si fortè astuta fœmina vel libertus regat senem delirantem, adjunge te his socium: lauda *eos*, ut absentem *ii* te laudent.

Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem
Captatorque dabit risus Nasica Corano. [tem,
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Ut legat orabit. Multùm Nasica negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget, invenietque
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa
Libertusve senem delirum temperet, illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè prius ipsum

Nam et hoc prodest: verùm multò utilius est ipsum

ANNOTATIONES.

tione functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non secùs ac vulpes corvum in Æsopi fabulâ.

57. *Dabit risus Nasica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim delusus Corano seni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an sanus et tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulysses filius Laërtis, Ithacæ et Dulichii insularum rex: vir facundus, vafer, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos principes eximius, ab Homero totâ Odysseâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hîc inter doctores etiam controversia. Alii contendunt, seriò loqui Horatium, sive Tiresiam, hoc sensu: cæteri vates loquuntur obscura et per ambages: ego verò loquor apertè et sine ambagibus; quodque futurum prædico, erit; et contrà non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, et satiricè irridere ambigua vatum responsa.

62. *Tempore quo, &c.*] Tiresias designat non tantùm personas et nomina, sed et tempus ipsum, quo res eventuræ sunt; quod alii vates non solent facere. Horatius autem aptè inducit Tiresiam velut divinantem ac prædicentem futura, quæ nuper facta eo tempore noscebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëseos. Vide Æneid. 6. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Augustus: de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptisque signis, lib. 3. Ode 5. et Ep. 1. Ode 15.

Ab alto Demissum genus Æneâ.] De Augusti origine, lib. 4. Ode 5. et Ode 15. in fine.

64. *Forti Corano.*] Juv. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet:

.....*Ergo Coranum*
Signorum comitem, castrorumque æra merentem,
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Nasicæ metuentis reddere soldum.*] Nasica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano sene perinde avaro, sed astutiore; cumque fugeret exsolvere debitum, filiam tradidit: sperans insuper, atque ita captans Corani hæreditatem. Nasicæ mentem Coranus intellexit, sibique mimum fecit è delusâ insidiatoris captatione. Neque modò nihil testamento reliquit, sed et voluit Nasicam rescire nihil sibi legatum; atque ex ejus dolore ac mœstitiâ gaudium sibi affatim risumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, seu debitum dudum summam pecuniæ integram.

66. *Gener socero.*] Coranus Nasicæ. Ironiæ plena animadverte passim verba; eòque magis, quòd seria prorsus et gravis dictio videretur. Sic et paulò antè *forti nubet procera Corano Filia Nasicæ, &c.*

67. *Multùm Nasica negatas, &c.*] Callidè nimirum ex more captatorum, ad amovendam suspicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi suisque.*] Nec sibi, nec filiæ suæ.

Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putasne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustârit, tecum partita lucellum,
Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicam, factum est: Anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres:
Scilicet elabi si posset mortua; credo,
Quòd nimiùm institerat viventi. Cautus adito:
Neu desis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem et morosum offendet garrulus ultro:
Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti:
Obsequio grassare: mone, si increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec, Ohe! jam
Ad cœlum manibus sublatis, dixerit, urge, et
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.

hominem captare. *Qui* si demens inconditos faciat versus, applaude. *Si* mœchus fuerit, *ne* te oret, cave: sponte ei potiori *tuam* Penelopen facilis dona. *ULYSS.* An credis tam probam et castam posse flecti, quam proci à rectâ viâ dimovere non potuerunt? *TIRES.* *Scilicet* ad eam accessere juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quàm gulæ sectatores. Hinc pudicam habes Penelopen: quæ si semel delibârit ex uno sene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram, contigit *id* quod enarrabo: Apud Thebas vetula *quædam* malitiosa ad sepulcrum sic elata est ex testamento: hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum: nempe si posset mortua effugere: quia, ut opinor, nimiis officiis vivam prosecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce, nec plùs æquo urge. Verbosus sponte displicebit moroso et difficili: ne verò taceas. Esto Davus comicus: permane inflexo capite, valdè similis timenti: per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende à turbâ obrectis humeris: aurem accommoda garrulo. *Quòd* si plusculùm laudari amat: insta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis sursum manibus dicat: Heus, satis est.

ANNOTATIONES.

76. *Putasne, Perduci poterit.*] Persuaderi ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyssis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò, sicut priùs *Damæ latus tegere* Ulysses recusavit, ita et suam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari sæpe castitatem notat.

80. *Studiosa culinæ.*] Suprà annotat. v. 7.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet captæ feræ corium recèns detractum et sanguinolentum, cujus appetentissimi cognoscuntur.

84. *Me sene, quod dicam, &c.*] Aliud Tiresiæ monitum ad demerendum testatoris animum, scilicet frequentioribus ac nimiis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita erat captata, ut captatorem importunum ac molestum aversaretur. Itaque cùm non posset viva, saltem mortua ulcisci voluit. Cavit nimirum suo testamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quasi elabi cupiens, illumque legatis fraudare. Ita quippe conditio erat; ut si portanti cadaver, portans hæreditate, excideret.

Thebis.] Non una est hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hodie *Minio:* sed hîc mentio est de aliâ in Bœotiâ, hodie *Stives,* Heptapylos cognominatâ, patriâ Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

91. *Non etiam sileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

Davus sis comicus.] Talis esto, qualis Davus comicus, qui timidè et verecundè semper herum alloquitur.

92. *Capite obstipo.*] In alterum humerum inclinato et immoto: quod hominem notat modestum, subditum, et obsequi paratissimum.

95. *Aurem substringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quascunque ejus narrationes, molestas licèt et graves. Apage qui interpretantur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Crescentem tumidis infla sermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue et indulge, donec ille, velut plenus

Quando *verò* te liberaverit diuturnâ servitute et solicitudine, ac verè experrectus, audiveris, Ulysses esto hæres quartæ partis; *tum exclama*, Igitur non extat ampliùs amicus Dama? Repete *verò* identidem, Ubi reperiam æquè fidum, æquè constantem? sique vales, effunde lacrymas aliquot: oportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulcrum *tuæ* voluntati commissum ædifica sumptuosé. Vicini celebrent præclarè factas exequias. Quòd si aliquis cohæredum ætate provectus laboret tussi periculosâ, sive prædium sive domum emere velit, huic tu dic, lætè *quidem* sestertio te *ei* traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix *jam* revocat. Vive, et vale.

Cùm te servitio longo curâque levârit;
Et certùm vigilans, Quartæ sit partis Ulysses,
Audieris, hæres: Ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem tamque fidelem? [mare.
Est Sparge subinde: et, si paulùm potes, illacry-
Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permissum arbitrio sine sordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum senior malè tussiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, seu fundi sive domûs sit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valeque.

ANNOTATIONES.

vento uter, ampliùs non expetat; imò dicat, Ohe, satis est.

99. *Cùm te servitio, &c. levârit.*] Per mortem suam.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii sic explicant: Dic te pecuniam malle quàm fundum, ideoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ et simulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem testamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno re nummo addicentes. Sic enim res verè empta et vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Aptè omnino sermo abrumpitur, ne Ulysses loquatur id quod loqui decorè non poterat. Bene verò Tiresiam repentè revocat Proserpina, uxor Plutonis, et inferorum domina, pro suis in mortuos summo imperio. Vide lib. I. Od. 28. item Virg. Æn. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus et molestiis.

HORAT. Illud fuerat in optatis: mensura agri non valdè ampla, ubi esset hortus et fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius *quidpiam* concesserunt. Abundè est. O fili Maiæ, nihil ultrà peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus;
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulum silvæ super his foret. Auctiùs atque
Dii meliùs fecere. Bene est: nihil amplius oro,
Maiâ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc satira, et quædam præcepta morum habet valdè luculenta: nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

.....Laudato ingentia rura:
Exiguum colito.

Columel. *Modus erit sua cuique moderata voluntas facultasque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. et 6. *Modum agri imprimis servandum antiqui putavere, &c.*

3. *Auctiùs atque Dii meliùs fecere.*] De villâ Horatianâ lib. 1. Epist. 16. Jamque de eâ antè nonnihil lib. 1. Ode 7. lib. 2. Ode 18. lib. 3. Ode 13. et Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Od. 16.

....Bene est cui Deus obtulit
Parcè quod satis est manu:

et Epod. 1.

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

5. *Maiâ nate.*] Mercurium præcipuè colit et invocat Horatius, memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Ode 7. et 13, *&c.*

Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem;
Si veneror stultus nihil horum: O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors quâ mihi monstret! ut illi,
Thesauro invento, qui mercenarius, agrum
Illum ipsum mercatus, aravit, dives amico
Hercule: si quod adest, gratum juvat; hâc prece te oro,
Pingue pecus domino facias, et cætera, præter
Ingenium; utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
Quid prius illustrem satiris, musâque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.

Ergo si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac sceleribus, si nihil insanus effingito ejusmodi! O si angulus iste vicinus, qui agrum *meum* deformat, adjungatur! O si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniâ *refertam!* quemadmodum ei, qui, cùm thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus, emit et coluit eundem agrum, *quem antea colebat* conductus: si contentus sum iis, quæ habeo: à te peto tantùm hoc, *ut* pingues efficias greges, et alia, præter ingenium: atque, ut consuevisti, adsis mihi tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles et arcem, quid potiùs exornem quàm satiras et musam pedestrem? *Illic* neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster, vel autumnus morbifer, lucrum *præstans* duræ Libitinæ.

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.*] Enixè et votis importunis xposco. Quidam legunt *venor*, sed perperam.

O si angulus ille.] O si haberem partem llam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem eddit! Persius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus st Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad ormam respondentes exigantur: longitudines d regulam, altitudines ad perpendiculum.*

10. *O si urnam argenti, &c.*] O si thesauum terræ infossum inveniam! Pers. Sat. 2. 10.

. . . . . *O si*
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule.

orrò thesaurus definitur quædam vetus depotio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam minum non habeat; etenim thesaurus centur, quod metûs vel custodiæ causâ terræ fossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato seludendis thesauris præesse credebatur. iodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. p. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter Ingenium.*] Ludit in ambiguâ gnificatione vocis *pingue*. Sensus est: ne rò ingenium etiam facias pingue, id est, assum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus adsis.*] Poëtæ nirum in tutelâ sunt Mercurii; lib. 2. Ode 7. 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam in ito colle sitam. Epod. 1. sub finem. Item . 1. Epist. 16.

17. *Quid prius illustrem satiris, &c.*] Sunt i sic interpretentur: Quid prius canam, et minibus celebrem, quàm deos agrestes, Satyros, Faunos, &c.? Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: Quid aptiùs scribam, quàm satiras, oratione quidem strictâ, sed quæ solutæ similis videatur et vulgari *sermoni propior:* ac proinde *musa pedestris* vocari queat. Vide lib. 1. Sat. 4. v. 40. et seq.

18. *Plumbeus Auster.*] Gravia et tardiora efficiens corpora. Lib. 2. Ode 14.

Frustrà per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

19. *Autumnusve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: bene quidem, tunc enim acutiores morbi sunt et frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem, Sat. 6. v. 516.

. . . . . *metuique jubet Septembris et Austri*
Adventum.

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat Austrum in autumno, quamvis noxium, ipse explicat Epist. 16. sita nempe illa opportunè et salubriter haud excipiebat pestilentes Austri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam, si credis, amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus
horis.

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in autumno morientibus, majorem quæstum habent ii, qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum deâ: de quâ lib. 3. Ode 30. Seneca 6. de beneficiis, comparat vota eorum, qui testamenta captant, cum votis Libitinariorum: nempe utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc verò præcipuè facit, quòd ex instituto Servii Tullii, Rom. regis, nascentes recensebantur in æde Junonis Lucinæ; puberes in Juventæ; morientes in Veneris Libitinæ: nummo quidem pro singulis

O Pater Matutine, sive mavis, Jane, à quo homines exordiuntur primos labores actuosæ vitæ (ita numinibus placet) tu initium sis versuum *meorum. Quando* Romæ *sum*, me fidejussorem esse cogis: Eja, *inquis*, propera, ne quisquam officiosior antè respondeat. Sive Aquilo stringat terras, sive hyems contrahat dies nivosos orbe interiori, oportet ire. Postea *verò* quàm apertè et manifestè dixi quod mihi noceat, cogor contra turbam: vis facienda lentis. Hi *verò increpant:* Quid petis, stulte, et quid moliris? *Quidam autem*

Matutine Pater, seu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Instituunt, (sic Diis placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: Eja,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo, quod mî obsit, clarè certumque locuto,
Luctandum in turbâ: facienda injuria tardis.
Quid vis, insane, et quas res agis? improbus urget

ANNOTATIONES.

delato. Dionys. Halic. lib. 4. Hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe malis probrisque accesserunt quædam et fortuita: pestilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

20. *Matutine Pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, sive Aurorâ: et quòd manè primus invocaretur, ut qui temporibus præsit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *Quem in cunctis anteponitis precibus.* Et alibi: *Incipiamus ergo solemniter ab Jano et nostro patre.*

Pater.] *Janum vocamus* Patrem *quasi deorum Deum*, inquit Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 1.

Jane.] Sic appellatur, quòd quasi janua sit ad novum annum, imò ad menses singulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos suos pluribus insigniebant appellationibus, honoris vel assentationis causâ. Macrob. *In sacris invocamus Janum Geminum, Janum Patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Consivium, Janum Patulcium et Clusium, &c.* Sic et Horat. Carm. secul.

Lenis Ilithyia, tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic Diis placitum.*] Ut præsideas temporibus et primis hominum laboribus, desque iis felix auspicium: Quippe tu *in Italid primùm Diis templa fecisti, et ritus instituisti sacrorum: unde in sacrificiis præfationem meruisti perpetuam.* Macrob. jam. cit.

Carminis esto Principium.] Fave mihi hanc satiram exordienti, in quâ urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis persequor.

23. *Romæ sponsorem me rapis.*] Hoc primum est incommodum, quòd pro aliis spondere frequenter necesse sit, ac forensibus tumultibus interesse.

24. *Ne prior officio.*] Ne desis amico, acriter subveni, laborantem in judicio tuere et juva: officium præbe, sive per hyemis frigora, sive per angustias dierum brevissimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex Festo. Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, à boatu: quoniam sint violenti flatus et sonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone et Fest. Alii factum nomen putant è βραχὺ ἡμαρ, *brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Isidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de caus. L.L. *Bruma*, sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast. 1. est dies,

Prima novi, veterisque novissima solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori cursu et ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior sit, sole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in sphærâ nostrâ obliquâ hyemalis tropicus ita ab horizonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terrâ existat. Cic. 2. De Nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato,

Cursu interiore brevi convertitur orbe.

Ire necesse est.] Ad spondendum pro altero.

27. *Postmodo, quod mî obsit, &c.*] Alterum est incommodum; quòd postquam spoponderis, vix è turbâ me eripere liceat; quódque luctandum et jurgandum sit cum obviis et remorantibus.

Quod mî obsit.] Certè rarò est expers molestiæ et damni quisquis pro altero spondet. Proverb. cap. 6. *Si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.* Bias sapienter admodum dicebat: *Sponde, nexa præstò est.* Cic. Epist. ad Brut. *Dependendum tibi est quod mihi pro illo spopondisti.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim sponsio ac fidejussio præstari disertis verbis et sine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de avocatione et peroratione causarum: afferuntque verba Tullii de petit. consul. *Nonnullos esse tibi iratos ex iis causis quas egisti, necesse est:* et alibi, *Quos læsisti, eos pro amico contra eos dicerres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forensi turbâ pulsare oportet et objurgare tardiùs euntes, dum inde quamprimum exire contendo.

29. *Quid vis, insane.*] Ita reluctatur, qui

Iratis precibus: Tu pulses omne quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras?
Hoc juvat, et melli est; non mentiar. At simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
Imprimat his cura Mæcenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et instat.

iracundas addit imprecationes: An *igitur* evertas quicquid obsistit *tibi* ad Mæcenatem festinanti, urgente memoriâ? *Ut* verum dicam, illud jucundum et suave est. Verùm cùm ad Esquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput et latera. Roscius poscit *ut* ei cras opituleris ad Puteal ante *horam* secundam. Horati, scribæ te rogant *ut* hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenas has tabellas obsignet. *Quòd si his* respondeam: Tentabo: *est qui* reponat et urgeat: *Atqui* potes, si lubet.

ANNOTATIONES.

ıb Horatio festinante pulsatus est: trudentem 'etrudit, atque execrationes jaculatur. Quidam *ratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium excandescentis, quòd ipsius obtesantis patrocinium aut suscipere detrectet, aut ıon satis acriter assumat. Prior interpretatio nagis probatur.

31. *Ad Mæcenatem memori si mente recurras?*] Dum properas adire Mæcenatem conlicto tempore: vel quòd acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel leesse metuas.

32. *Hoc juvat, et melli est, &c.*] Objurgaiones ejusmodi, quantumvis invidiosæ, me uidem delectant, et quasi mel dulces videntur, adeò Mæcenatis mentio, nomen, et recorlatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium ıoc genus molestiarum urbanarum est. Cùm rerò ad Mæcenatis ædes in Esquiliis sitas veni, ıasiliunt importuni plerique sua mihi negotia :ommendantes: quos amoliri nefas. De Mæenatis ædibus apud Esquilias, lib. 3. Ode 29. r. 10. et lib. 1. Sat. 8. v. 14. Vide ibi annot.

Atras Esquilias.] De atris curis quidam nterpretantur: at meliùs alii de sepulchreto, uod fuerat olim in Esquiliis; ut fusè disserui d Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. et lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput et circa saliunt latus.*] Unlique adoriuntur et circumobsident. Præclara ypotyposis.

Ante secundam.] Maturè, ut tempus haeat de re suâ disserendi tecum, priusquam orum aperiatur, ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. *A huit heures précises du matin, plûtot devant qu'après:* Ang. AT EIGHT OF THE CLOCK IN THE MORNING, RATHER BEFORE THAN AFTER. Unâ elilicet horâ ante judicia, quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia causidicos.
Martial. lib. 4. Epig. 8. ubi et diei varias occupationes pro diversis horis explicat. Porrò ex alibi annotatis, lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Anglis nonam esse matutinam. Vide lib. 1. Epist. 19. v. 8. et Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adesses.*] Quasi advocatus, adjutor, fautor. Apud judices actor et patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, suâque præsentiâ vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad judicium. *Puteal* locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. lib. 1. Epist. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandabo siccis.* Nimirum in ipsis gradibus, ad lævam curiæ statua erat Actii Navii auguris, qui inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novaculâ disciderat. Ibidem porrò cotem illam et novaculam esse defossam tradunt, supráque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. 1. n. 52. Illic etiam fœneratores convenire solitos idem testatur pro Sextio, n. 18. *Puteali et fœneratorum gregibus inflatus.* Item. Pers. Sat. 4.

Si puteal multâ cautus vibice flagellas.
Vide Cœl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De re communi scribæ, &c.*] De scribarum se numero fuisse ostendit.

Scribæ.] Gall. *Les Greffiers, ou secrétaires de l'Epargne.* Angl. REGISTRARS OR SECRETARIES. Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximæ probitatis à quæstoribus allectos. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat; O Horati, cura ut Mæcenas sigillo muniat has tabellas: oro te etiam atque etiam:

Signa.] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mæcenati, diximus ad Epod. 1. v. 3. et constat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51.

39. *Dixeris, Experiar.*] Si huic dixero, Curabo, et experiar, numquid à Mæcenate id beneficii queam obtinere tibi. Hic Horatii modestiam adverte, lector, suam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summè valere diceretur. Vide et quæ sequuntur.

Propè finem habet annus septimus, et mox octavus *incipiet*, ex quo *tempore* Mæcenas inter familiares me ascivit; ad id *verò* solùm, quem in currum assumere placeret, quando viam init; et cum quo loqueretur futilia ejusmodi: Quota est hora? Gallina Thracius estne par Syro? Incautos jam stringit frigus matutinum: et *similia* quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde *verò* magis ac magis obnoxius invidiæ *fui*. *Aiunt* plerique: Noster Fortunæ filius ludos omnes spectavit, in campo *Martio* certavit cum *Mæcenate*. *Quòd si* è rostris per plateas frigidus rumor discurrat; quisquis occurrerit, interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid accepisti? quippe te scire oportet, qui ad magnates accedis. *Tum ego:* Nihil certé. *Illi continuò:* Ergone tu semper derisor fueris? Me, *inquam*, disperdant omnes dii, si quidquam *scio*. Ecquid? *aiunt*, agros militibus promissos an assignabit Augustus *in* Siciliâ, *an in* Italicâ regione? *At* affirmantem me nihil scire, admirantur, velut hominem raræ et profundæ taciturnitatis. In istis diem perdo infelix, non absque desideriis:

Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; et cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Thrax est Gallina Syro par?
Matutina parùm cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimosâ bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
Invidiæ. Noster ludos spectaverat unà,
Luserat in campo, Fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita rumor;
Quicunque obvius est, me consulit: O bone (nam te
Scire, deos quoniam propiùs contingis, oportet)
Num quid de Dacis audîsti? Nil equidem. Ut tu [me,
Semper eris derisor? At omnes Dî exagitent
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetra
Prædia Cæsar, an est Italâ tellure daturus?
Jurantem me scire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silentî.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis:

ANNOTATIONES.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus propè est elapsus, et mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Duntaxat ad hoc.*] Non ad res graves, sed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis passim distentum, me adhibet Mæcenas, inquit noster, duntaxat.

44. *Thrax est Gallina Syro par?*] An ille gladiator huic par est virtute, robore, arte, peritiâ? ille secutor huic retiario? ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. et Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos, &c.*] Verba hæc innuunt scriptam autumni tempore hanc satiram.

46. *Et quæ rimosâ, &c.*] Et similia, quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atque homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audivit in obvios quosque statim effundenti: qualis ille apud Terent. de seipso prædicans:

Plenus rimarum sum: hâc atque illâc perfluo.

48. *Noster ludos spectaverat unà, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi: En ille fortunæ filius simul cum Mæcenate ludos spectavit: en cum ipso lusit in campo Martio. De hoc vide lib. 1. Od. 8. annot.

50. *Rostris.*] In foro Rom. erant rostra, id est, suggestum ante Curiam Hostiliam extructum, ornatum verò navium rostris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, et conciones ad populum habebantur; imò et jus dicebatur.

Rumor.] Est fama incerta sine capite, id est, sine auctore: *frigidus*, vel tristis, vel levis.

52. *Deos.*] Augustum, Mæcenatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promissa Prædia.*] Sicut jam assignata fuerant post Philippensem victoriam. Vide suprà Sat. 2. v. 110. et seq. item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam: habetque in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum. Hinc Ovid. Fast. 4.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris; à positu nomen adepta loci.

O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba, Pythagoræ cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes cœnæque Deûm, quibus ipse meique
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces
Pasco libatis dapibus! Prout cuique libido est,
Siccat inæquales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiús. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibusve alienis;
Nec malè necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet, et nescire malum est, agitamus:
Divitiis homines, an sint virtute beati;
Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos;

O villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam, *ibi* modò scripta veterum *legendo*, modò dormiendo et otiando? ô quando apponetur faba Pythagoræ affinis, simulque olera condita lardo pingui? O noctes et epulæ Deorum, *in* quibus ego et familiares cœnamus ad Larem meum, ac protervos famulos alo cibis libatis. *Ibi* quisque liber à stultis legibus, ad arbitrium exhaurit scyphos diversos, sive capax ingentes sumit calices, sive minoribus cupit madescere. Tum fit confabulatio, non de aliorum prædiis vel ædibus; neque *utrùm* Lepos ineptè saltet, an non; sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, quærimus: an opibus homines, an virtute felices existant: utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honestum:

ANNOTATIONES.

63. *O quando faba, &c.*] Quando ruri vescar fabis, oleribus, &c. Tranquillam ejusmodi vitam agrestem præfero lautis epulis quibuscunque.

Faba, Pythagoræ cognata.] Varia hic varii comminiscuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem et satiricè, quasi homini cœvam et consanguineam: nempe quòd ille assereret fabam ex eâdem origine et eodem tempore cum homine natam; eamque, si pyxide inclusa servetur, vel infodiatur, in carnem et sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim, aliisque leguminibus atque oleribus, omnique cibo parabili Pythagoras et Pythagorici libenter vescebantur; carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem et sanitatis gratiâ, quanquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. de Divin. 2. n. 119. Diog. Laërt. lib. 8. Athen. lib. 4. et 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. v. 173. ubi de anthropophagis quibusdam ita scribit:

. . . . . Quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, si nunc læve monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, et ventri indulsit non omne legumen?

Pythagoræ.] Vide lib. 1. Od. 28. Epod. 15. et Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes cœnæque Deûm.*] O quieti somni! ô epulæ tranquillæ et jucundæ, quantumvis sobriæ et frugales, certè nectari et ambrosiæ deorum æquiparandæ! *noctes*, dicit poëta, quòd olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè diis domesticis libans, et primitias offerens rusticarum dapum; ac postea è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus et servis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur, qui ex ancillis nati sunt verno tempore. Festus, *procaces*, à procando, sive poscendo.

69. *Legibus insanis:*] De his conviviorum legibus vide lib. 2. Od. 7. annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum*, atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humescit.*] Al. *uvescit.* Lib. 4. Ode 5. in fine, *uvidi*, id est, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibusve alienis.*] De his invidi et avari sermocinantur; ut deliciarum sectatores et voluptarii de saltatoribus et scurris.

72. *Lepos.*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator, Lepos dictus, à molli, scitâ, et lepidâ saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus, Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

75. *Usus rectumne.*] Alii quippe sentiebant amicitias propter utilitatem colendas, alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi, *Solem*,

item quid sit bonum, et quæ ejus perfectio? Interea Cervius vicinus aniles fabulas apositè narrat. Etenim si quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exorditur: Quondam mus agrestis urbanum murem cavernulâ dicitur excepisse, vetus hospes veterem amicum: durus, et studiosus *rerum* congestarum, *ita* tamen ut animum restrictum laxaret hospitum gratiâ. Quid plura? nec parcè dedit è congesto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum desiccatum, et semesa lardi frustula obtulit, optans multiplici dape vincere nauseam fastidiosè singula delibantis superbo dente; dum ipse ædium dominus in stramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abstinens. Denique urbanus hunc sic allocutus est: Amice, quorsum ærumnosus degis ad latus montis arduí? annon vis homines et urbem præferre silvis desertis? Mihi ausculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi *ratio* est sive parvo sive magno. Quocirca, *ô* bone, quamdiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi *tempore* sis victurus. Sermonibus illis excitatus rusticus, prosilit alacer è domicilio. Hinc

Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus?
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arellî
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
Asper, et attentus quæsitis; ut tamen arctum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ:
Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Cùm pater ipse domûs paleâ porrectus in hornâ
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris præponere silvis? [quando
Carpe viam, mihi crede, comes; terrestria
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta
Agrestem pepulere, domo levis exilit. Inde

ANNOTATIONES.

inquit, *è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vitâ tollunt.....Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox cit. *Virtus amicitiam et gignit et continet.....Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data est.* Et in fine ejusdem lib. *Vos hortor, ut ita virtutem locetis, sine quâ amicitia esse non potest, ut, ed exceptâ, nihil amicitiâ præstabilius esse putetis.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo consistat summum bonum; hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de finib. Tusc. Quæst. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad persuadendum valdè commodæ et efficaces, si apositè adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbiis et parabolis inspersi sunt, hisque persæpe usus est Christus Dominus, veritas Dei et sapientia. *Ut quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem et exempla teneatur.* S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus: contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum et apologum rustici muris et urbani.

83. *Hospitiis.*] Hospitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Hellenismus.

86. *Variâ cœnâ.*] *Dubiam* cœnam dixit suprà Sat. 2. v. 77.

88. *Hornâ.*] Novâ, hujus anni. l. 3. Ode 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel quòd aduratur, ut è tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis. Festus. Alii aliter.

93. *Terrestria quando, &c.*] Vel ex personâ murium, aliorumque brutorum: vel ex personâ atheorum, hoc dicit poëta.

97. *Vive memor, quàm sis ævi brevis.*] Eandem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alcestide, ut bene observavit Muretus.

Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere. Jamque tenebat
Nox medium cœli spatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo vestigia; rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magnâ superessent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo ubi purpureâ porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam: cùm subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis [vitâ
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi
Est opus hâc, ait, et valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

uterque viam institutam decurrunt cupientes noctu subire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ædes opulentas, ubi stragula fulgebat purpurea super toros eburneos, et plurimæ dapes restabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in sportulis congestæ. Postquam igitur rusticum statuit in stragulâ pretiosâ recumbentem, velut expeditus hospes circumcursat, cibos cibis accumulat, et instar famuli ministrat sedulus, prægustans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremque se convivam exhibet favente fortunâ; quando magnus repentè forium strepitus toris ambos expulit. *Mox* trepidi *cœperunt* fugere per omne cubiculum, graviùs autem expavescere *quasi* moribundi, cùm ædes amplæ insonuerunt magnis canibus. Tunc agrestis dixit: Nequaquam me juvat vita ista, *eique* nuncium remitto: me nemus et cavernula à periculis libera consolabuntur exiguo legumine.

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur sic vasa eduliorum, et per Synecd. ipsa edulia, &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more servorum prælambens dapes quas affert.

114. *Molossis.*] Ingentibus canibus è Molossiâ regione Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine, Synecd. *Ervum.* Græcis ὄροβος, Gall. *ers*, Angl. VETCHES OR TARES. Legumen est pisis affine, saginandis armentis utile. Columell. Plin. Virg. Ecl. 3. v. 100. ejus meminit, si fides quibusdam veteribus membranis. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ *ervo*.

SATIRA VII.

Inducitur servus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans et carpens.

Jam dudum ausculto; et, cupiens tibi dicere servus
Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus, amicum [hoc est,
Mancipium domino, et frugi, quod sit satis;
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri

DAVUS. Jam diu *est quòd te* audio: atque avens tibi pauca loqui, *ego* famulus timeo. *HORAT.* Numquid Davus? *DAV.* Etiam, Davus, hero servus fidelis, ac frugalis abundé; id est, ut vitâ dignum existimes. *HOR.* Age, fruere licentiâ *mensis* Decembris,

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum ausculto.*] Suum ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitiosus à servo suo pariter reprehendi se justè quidem putet et sentiat. Porrò sententiam hanc asserit, solum sapientem esse liberum, quam tractat Cicero Parad. 5. et Pers. Sat. 5.

Ausculto.] Ad omne obsequium paratus asto.

2. *Davusne?*] Ipsene *Davus* hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedulâ et diuturnâ servitute videri sibi meruisse apud herum ut vivat. Alii alias interpreta-

quandoquidem ita sanxerunt majores *nostri:* loquere. *DAV.* Plerique hominum obstinatè vitiis delectantur, et perseverant in *pravis* moribus: alii multi fluctuant, nunc virtutem sequentes, aliàs vitiis obsequentes. *Sic* Priscus frequenter visus *est cum* tribus annulis; paulò *verò* pòst sinistrâ vacuâ, diversus vixit, *adeò* ut vestem mutaret horis *singulis:* exiens *autem* superbâ è basilicâ repentè migraret *illuc,* unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet; certè natus infestis omnibus Vertumnis. *Contrà* Volanerius sannio, quando justa chiragra illi

(Quando ita majores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget [capessens,
Propositum; pars multa natat; modò recta
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Ædibus ex magnis subitò se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honesté.
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis [quis.
Vivere: Vertumnis, quotquot sunt, natus iniScurra Volanerius, postquam illi justa chiragra

ANNOTATIONES.

tiones afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum significare se mediocriter bonæ esse indolis, quòd contrà rarò sint longævi, qui indole sunt eximiâ. Seneca Controv. 1. *Tam immaturè magnum ingenium non esse vitale.* Alii sic: Davus ostendit se in victu moderatum ac temperatum diutius esse victurum, contra morem servorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate Decembri utere:] Dic liberè quicquid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe 14. cal. Jan. celebrabantur, in honorem Saturni, et monumentum aurei sub ejus regno seculi, quo tempore cuncti æquales erant, tam servi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die solita peragi: pòst in triduum propagata, adjectis à Cæsare huic mensi diebus; deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit ——— sed Sigillariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni festis diebus servos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere, et à liberis nullo discrimine differre, stipesque invicem dare, et munera missitare, servatum est. Regna quoque sortiri inter æquales, et tanquam reges imperitare, magistratûs purpuram induere, reliquos in veste candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis et exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacca appellantur festa, quibus dies quinque imperabant servi dominis, eorumque unus stolâ sumptâ dominabatur, &c.* Vide suprà, Sat. 3.

7. *Natat.*] Instabilis est: sicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos gestare luxuriosum habebatur.

Priscus.] Hic orator fuisse dicitur, senatorii quidem, vel certè equestris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egestatis signum. In lævâ, utpote minùs actuosâ, annuli gestabantur. Macrob. lib. 7. cap. 15. *Annulum in digito, qui minimo vicinus est, quem etiam medicinalem vocant, et maxa præcipuè sinistrâ gestandum esse.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Repertum est nervum quendam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. ubi de origine et jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm constans.

Clavum.] Modò latum, modò angustum sumens. De eâ veste præclarâ, lib. 1. Sat. 5. v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.*] E superbo domicilio in vile et abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salsus in Romanorum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere.] Modò otiosum et luxuriosum præferens vitæ genus, modò studia literarum et honestos doctrinæ ac philosophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum. Cic. de Orat. *Ubi artium exquisitarum officinæ; ubi præcipuè coluntur ea mysteria, quibus ex agresti immanique vitâ exculti ad humanitatem et eruditionem mitigati sumus.* Id. de Leg. 4. *Ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis pœnitentia inter deos certamen fuerit; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur.* Id. Orat. n. 25.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus, deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; et variè pingebatur, et variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis: modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus et cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper incertus et inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul. 4. 2. 13.

Talis in æthereo felix Vertumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter et

Contudit articulos, qui pro se tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit: quantò constantior idem
In vitiis, tantò leviùs miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo, fune laborat.
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam et mores antiquæ plebis; et idem,
Si quis ad illa Deus subitò te agat, usque recuses:
Aut quia non sentis quod clamas rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis: et hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis: si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus; ac, velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasque,
Quòd nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
Convivam, Nemon' oleum feret ociùs? ecquis

fregit digitos, *hominem* quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret, ac immitteret in alveolum: quantò magis constans in pravis, tantò minùs infelix quàm prior iste, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur. *HORAT. An* non hodie declarabis, furcifer, quò spectent illa adeò inepta? *DAV.* Dico, ad temet ipsum. *HOR.* Ecquâ ratione, *6* nequam? *DAV.* Extollis conditionem et instituta prisci populi; tuque ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quòd non *firmiter* tenes melius esse id quod asseris; sive quòd non constanter virtutem propugnas; atque hæsitas, frustrà exoptans pedem luto extrahere. *Cùm* Romæ *versaris*, cupis ruri *degere:* cùm ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla, et, quasi pergas coactus, sic te beatum prædicas, atque gratularis *tibi*, quòd apud nullum cœnare contingit. *Verùm* si Mæcenas vocet *te* cœnatum apud se vesperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus, Nullusne afferet unguenta citiús? quisnam

ANNOTATIONES.

contra etymon primam corripit syllabam; vel poëta scripsit *cheragra*, ut volunt quidam ἡ ἐγρὰ τῆς χειρὸς poëticè χερός. *Justa*, digna luxuriæ pœna. Pers. Sat. 5. v. 58.

.....*Sed cùm lapidosa chiragra*
Fregerit articulos.

scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum usum præpedit, non secùs ac si fracti et contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper ludere consuevisset, interclusâ manus suas movendi facultate, alienâ manu talos colligeat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, burneum, oris angusti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis et Seneca, *orcam* Persius, *urriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca urriculam designat) alii, et hîc Horatius, ut placet multis, hisque doctissimis. Gall. *cornet des:* Angl. THE DICE-BOX. Jul. Pol. lib. 9. cap. 13. phimum, φιμὸν, numerat inter ludatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Celut Priscus modò parcus admodùm et frugalis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimius et vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata: translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer?*] Servus hoc probro incessebatur, cùm ob delictum quodpiam levius appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimirum et castos. Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Frustrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas securum olus.*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas, et præfers quibuslibet lautis et opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

Velut usquam Vinctus eas.] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus, invitus: ac felicem te dicis quòd nemo te vocârit. Verùm te dissimulas.

33. *Serum sub lumina prima.*] Magnates quidem serò cœnabant pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum feret ociùs? &c.*] Clamitas moræ impatiens, et mirum quantum pro-

auscultat? *Tum verò* Milvius et parasiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem *esse*, adde *etiam* popinarum sectatorem, si lubet; non inficiabor. Tu *verò* cùm sis *servus*, ut ego, et fortasse sis pejor; cur me sponte reprehendis quasi præstantior: quare præclaris sermonibus tegis *quod* pravum habes? quid, si tu agnosceris insanior me, *quem* emisti drachmis quingentis? Desine vultu terrorem mihi facere: coërce manum atque iram, dum loquor ea, quæ didici à Crispini janitore. Tu sectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter nostrûm cruce dignior peccat? Cùm me ardens libido inflammat, * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * * *
ab eâ discedo, nec infamis, nec anxius, ne opulentior vel pulchrior eâdem potiatur. Tu *verò* quando, exutis ornamentis, annulo equestri, et Romanâ veste, è judice mutaris in vilem servum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum; *an* non es quod fingis? Pavidus *quidem* intromitteris,

Audit? cum magno blateras clamore, furisque.
Milvius et scurræ, tibi non referenda precati,
Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
Tu, cùm sis quod ego, et fortassis nequior, ultro
Insectere velut melior, verbisque decoris
Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipso
Quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
Me vultu terrere: manum stomachumque teneto,
Dum, quæ Crispini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter nostrûm cruce digniús? acris ubi me
Natura incendit; sub clarâ nuda lacernâ,
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
Dimittit, neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris meiat eodem.
Tu cùm, projectis insignibus, annulo equestri,
Romanoque habitu, prodis ex judice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ;
Non es quod simulas? Metuens induceris, atque

ANNOTATIONES.

perans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirum veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35. *Furisque.*] Alii leg. *fugisque*, id est, cum magnâ festinatione domo abis, et ad Mæcenatis cœnam curris.

36. *Milvius et scurræ, &c.*] Parasiti et scurræ apud te cœnâ speratâ fraudati, diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38. *Nasum nidore supinor:*] Elatum habeo nasum ad captandos odores opsoniorum: tanquam ventris et gulæ mancipium cœnas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Angl. THAT COST YOU BUT FIFTY CROWNS. Siquidem drachma Attica sex asses sive solidos nostræ monetæ continebat.

Me stultior deprenderis?] Ego enim vitia mea ipse agnosco et fateor; tu verò tua celas, et vano decore tegis; et hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, stulté.

44. *Manum stomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum, quæ Crispini docuit me janitor, edo.*] Doctum se servus à servo philosophi aptè dicit. Certè à magistris publicis documenta quædam servi eorum captabant, seu domi, seu custodientes januam scholarum in quibus docebant: audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, si paulùm ingeniosi essent. De *Crispino* Stoicam sectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. et 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum sectator quilibet hîc arguitur, non ipse Horatius: qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cùm, projectis insignibus.*] Depositâ togâ, exuto angusto clavo, equestrique annulo et dignitate, quibus ab Augusto es insignitus; servilem autem indutus habitum, ne agnoscaris; jam non videris eques Romanus, sed vilis servus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

54. *Ex judice.*] Certarum rerum cognitio et judicium ad equites Rom. pertinebat, sive quòd eligebantur judices tam ex equestri quàm senatorio ordine.

55. *Lacernâ.*] Pallio caput etiam adversùs imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. 3. 6. et 8. Gall. *une cape:* Angl. A COWL.

56. *Metuens induceris.*] In domum mœchæ

Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferroque necari?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arcâ,
Quò te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput? Estne marito
Matronæ peccantis in ambos justa potestas?
An corruptorem vel justior. Illa tamen se
Non habitu mutatve loco, peccatve supernè,
Cùm te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis sub furcâ prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
Evâsti? credo metues, doctusque cavebis.
Quæres quando iterum paveas, iterumque perire
Possis. O toties servus! Quæ bellua ruptis,
Cùm semel effugit, reddit se prava catenis?
Non sum mœchus, ais. Neque ego, hercule, fur, ubi vasa
Prætereo sapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Tu-ne mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque

et corpore concuteris, metu adversùs cupiditates luctante. *Age verò*, quid interest *an* pergas addictus virgis cædi, et gladio interfici? an infami inclusus arcâ, in quam te compegit *ancilla* flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum? *Dic porrò*, si vir matronæ delinquentis jus habet adversùs utrumque, an non æquius contra adulterum? Certè fœmina hæc suum non mutat habitum, vel locum; * * * quoniam te metuit, nec amanti fidit. Sponte feres patibulum, atque hero furioso addices cuncta bona, vitam, corpus, existimationem. *Quòd si incolumis* evadas, *deinceps* fortasse vereberis, et eruditus evitabis. *Imò verò* inquires rursum timendi pereundique occasiones. O multis modis mancipatus! Ecquæ fera vinculis fractis improbè se religat, si quando evasit? *At enim* non sum adulter, inquis. Nec ego certè fur, quando argentea vasa cautus transeo. Aufer *verò* periculum, statim indoles soluta erumpet sublatis frænis. *Quæ cùm ita sint*, an meus *es* herus, tu subditus dominatui tot rerum atque hominum? quem virga *prætoris* ter aut quater

ANNOTATIONES.

nduceris metuens pericula, de quibus lib. 1. t. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores nens has illis conditiones proponebat: flamis uri, virgis cædi et secari, ferro necari: tas cùm accepissent certo quidem pretio, ctorati dicebantur, seu obligati et obstricti quidlibet perpetiendum. Sensus est: Tu rvili metu continuò pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non verè servus es? hil certè interest gladiatorem inter et adlrum. Gladiator virgis cædendum ferroque candum se addicit: tu pariter cùm adulteria mmittis. Quid enim cùm timens adulteræ uritum in arcâ recluderis?

61. *Estne marito Matronæ, &c.*] Olim ulterum in adulterio deprehensum marito ebat occidere, simul et adulteram. Lex binde Julia de adulteris nonnihil immutavit, ue flagitiorum ejusmodi cognitionem ad tos judices referri jussit. Vide annot. lib. 1. t. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non reditur domo suâ, non insignia deponit, ut : proindeque longè pejus illâ facis, justior pœna te sequitur.

66. *Ibis sub furcâ prudens.*] Sponte subis vilem ignominiam et pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato et ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evâsti? credo metues, &c.*] Ironicé. Quòd si vitæ periculo emergas, fortasse cautus deinceps simile discrimen longè fugies. Imò verò quæres semper novas mœchandi totiesque periclitandi occasiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius, Sat. 5. v. 158. et seq.

72. *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eò quòd apertè non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia metu pœnæ non surripio palám. Verùm si periculi formido removeatur, jam ego furabor, et tu mœchaberis; et vitiosæ indoli ambo serviemus. Ergo tu perinde servus ac ego. Huc pertinet quòd Stoici plùs animum peccandi spectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantisque minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è servitute prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à servitute vindicabatur, et in libertatem asserebatur ser-

incussa non unquam liberet molesto metu? His adjunge, quod non minoris momenti sit. Etenim seu vicarius est, qui servo obedit, sicut institutum vestrum docet, sive conservus; quod ego sum erga te? scilicet ipse, qui mihi dominaris, aliis obtemperas miser, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis. *HORAT.* Ergo quisnam liber? *DAV.* Sapiens, qui sibi dominatur: quem nec egestas, nec mors, nec catenæ territant: *qui* valet repugnare cupiditatibus, et spernere dignitates, atque *est* in semet omnino æqualis et globosus, ut nihil externi queat hærere per expolitum: quem fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observare? Fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aspergit: iterum accersit. Exime cervicem infami servitute. Heus dic, Liber, liber sum. *Atqui* non vales: quippe animum premit herus gravis, acresque stimulos subdit fatigato, et reluctantem exagitat. Verùm enimvero quando stupens miraris tabellam à Pausiâ *pictam*,

Imposita haud unquam miserâ formidine privet? [Nam
Adde suprà dictis, quod non leviùs valeat.
Sive vicarius est, qui servo paret, utì mos
Vester ait, seu conservus; tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? Sapiens; sibi qui imperiosus;
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, et in seipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari;
In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
Ex his, ut proprium, quid noscere? Quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelidâ: rursus vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber sum, dic age. Non quis. [acres
Urget enim dominus mentem non lenis, et
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ,

ANNOTATIONES.

vus: 1. Censu. 2. Testamento. 3. Vindictâ: nempe cùm virgâ capiti servi ter incussâ ritè manumittebat servum prætor. Vide Pers. Sat. 5. v. 88. ubi sic habet:

Vindictâ postquam meus à prætore recessi.

77. *Haud unquam miserâ formidine privet.*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter servos erat unus præcipuus, ut plurimùm atriensis, quibusdam dispensator dictus. Hic aliis servis distribuebat ex more dimensum cibum aut frumentum, habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui servi dicebantur vicarii, seu conservi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu, qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum servus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagunculæ ligneæ certis nervis et fidiculis motæ, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu suo faciunt*, inquit, *sed ludicra νευρόβατα esse videntur, id est, nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quasi perfectus globus facilè moveatur, nihilque asperum ansatumve habeat, quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quâdam externâ. Pers. Sat. 1. v. 64.

..... Ut per læve severos
Effundat junctura ungues.....

88. *In quem manca ruit semper fortuna.*] Sicut affectibus non servit, ita nec fortunæ: et quemadmodum irruentium vitiorum, sic et fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea est improbitas. De quâ Pers. Sat. 5. v. 169.

..... Soleâ puer objurgabere rubrâ.

Eripe turpi Colla jugo.] Si tu liber es, age, te liberum ostende: spernentem te meretriculam sperne et desere. Atqui non vales, cupiditati subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quæ videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Poscit? dandum est. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? exhorrescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. 5. v. 134. *Liber ego. Unde datum hoc sumis, tot subditus rebus?*
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

95. *Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sed pari stultitiâ, quos signa, quos tabulæ, quos*

Quî peccas minùs atque ego, cùm Fulvî Rutubæque
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
Re verâ pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? Nequam et cessator Davus: at ipse
Subtilis veterum judex et callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: quî tu impunitior, illa,
Quæ parvo sumi nequeunt, cùm obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
Illusique pedes vitiosum ferre recusant [uvam
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer
Furtivâ mutat strigili? Qui prædia vendit,
Nil servile, gulæ parens, habet? Adde quòd idem
Non horam tecum esse potes; non otia rectè
Ponere; teque ipsum vitas fugitivus et erro:
Jam vino quærens, jam somno, fallere curam:

quâ ratione leviùs delinquis quàm ego, cùm attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, et Placideiani, rubricâ vel carbone delineatas, intento poplite *altero*, quasi re ipsâ viri decertent, moveant arma, impetant, declinent? *Nempe* Davus iners et pravus *habebitur:* tu verò solers et peritus cognitor *rerum* antiquarum prædicaberis. Si trahor *odore* placentæ calidæ, *homo* nihili sum; *at* tibi magna virtus et mens temnit lautas dapes. Quare *verò* damnosius mihi est obtemperare ventri? *nimirum* quia dorsum verberatur. *Sed* quo pacto minùs tu puniris, quoties appetis edulia ista, quæ *pretio* exiguo haberi non possunt? Quinimo amaræ fiunt dapes frequentiùs captatæ, et pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. *Denique* nunquid peccat servus quispiam pro uvâ dans strigilem subreptam circa noctem? Qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil servile exhibet? Adde quòd tu nequis unâ horâ tecum versari, nec bene uti otio; itque temet fugis, *ut servitutem* abhorrens et vagabundus; nunc vino, nunc somno quærens evare sollicitudines:

ANNOTATIONES.

ælatum argentum, quos Corinthia opera, quos edificia magnifica nimiopere delectant..... ..... Echionis abula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti.....intuentem e, admirantem, clamores tollentem, cùm video, ervum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ta venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.

Pausiacâ.] Pausias insignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. et lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvî, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium et digladiantium.

98. *Prælia, rubricâ picta aut carbone.*] Pubicè et propalàm exposita. Plin. lib. 35. cap. . *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; ex albis melino, ex ilaceis Attico, ex rubris sinopide Ponticâ, ex igris atramento.....publicas porticus vestivit picturâ gladiatorum, ministrorumque nnium veris imaginibus redditis..... ingi autem gladiatoria munera, atque in pubco exponi, cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum judex et callidus audis.*] Cic. antè citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Quî tu impunitior.*] Pers. Sat. 5. v. 130. similiter.

.....quî tu impunitior exis?

107. *Nempe inamarescunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cùm debilitatum cruditate corpus vexatur: pedesque bono succo et alimento, proindeque viribus destituti, vacillant, solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 75. et seq.

110. *Furtivâ mutat strigili?*] Dans strigilem quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum esse potes.*] Variis distractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere;* utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis et honestis. Pers. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minùs solus sapiens, quàm cùm solus est.

113. *Teque ipsum vitas.*] Vitiosi sibimetipsis graves sunt, maximè si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ et conscientiâ ampliùs torquentur.

Fugitivus et erro.] A te discedere cupis, vel omnino, vel ad tempus; sicut molestum dominum evitat servus *fugitivus*, redire nunquam volens: aut saltem velut *erro*, dies multos absens, tandemque rediens.

inutiliter: quippe *hæ* tristes asseclæ fugientem urgent ac persequuntur. *HORAT.* Quâ parte habebo lapidem? *DAVUS.* Ecquid necesse est? *HORAT.* Ubi tela *inveniam?* *DAVUS.* Vel furit homo *noster*, vel condit carmina. *HORAT.* Nisi hinc abis velociter, ibis ad agrum *meum* Sabinum nonus operarius.

Frustrá: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde sagittas?
Aut insanit homo, aut versus facit. Ociùs hinc te
Nî rapis, accedes opera agro nona Sabino.

ANNOTATIONES.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo, quo feriam impudentem servum? *Unde sagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut versus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satirâ 3. hujus libri in fine:

Adde poëmata nunc; (hoc est, oleum adde camino.)

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinus hinc te amandabo ad ergastula prædii et villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agrestis ex urbano, vinctus è soluto, sordidus et abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *Carcer Rusticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergastulis pessimum est, et quicquid agitur à desperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Nasidieni luxum minimè lautum irridet.

HORATIUS. Quomodo te oblectavit cœna Nasidieni ditis? Etenim herè mihi *te* cœnaturum *apud me* perquirenti dictum *est te* ibi epulari à meridie. *FUNDANIUS.* Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectiùs habuerim. *HOR.* Si molestum non est, dic quod edulium primò sedaret graviorem famem. *FUNDAN.* Initio fuit aper è Lucaniâ Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator; circà *erant* acres rapæ, lactucæ, radices; et quæ languentem stomachum excitant: siser, alec, fæx *vini* Coi.

Ut Nasidieni juvit te cœna beati?
Nam mihi quærenti convivam dictus herè illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit meliús. Dic, (si grave non est,)
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper leni fuit Austro
Captus, ut aiebat cœnæ pater: acria circùm
Rapula, lactucæ, radices: qualia lassum
Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.

ANNOTATIONES.

1. *Ut Nasidieni.*] Horatius à Fundanio percunctatur, qualis fuerit cœna illa, quam vanus ostentator Nasidienus præbuerat Mæcenati, et cui ille interfuerat.

Nasidieni.] Is eques Rom. fuisse dicitur. Porrò ad metri legem vel quadrisyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel anapæstum loco dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Nasid.* &c. vel, *Nasidieni quî juvit te*, &c. Nam reclamant codices: nec non Priscianus lib. 17.

2. *Heré.*] *Heri* et *herè* dicebant veteres: ut *vespere* et *vesperi.* Priscian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergo epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi. Juvenal. Sat. 11. v. 88.

— *Ad has epulas solito maturiùs ibat.*

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ, jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro Captus.] Frustrà conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factus esse illius apri carnes, et frustrà excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu, cùm nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater.*] Convivii præfectus, infrà *Parochus*, nempe Nasidienus.

Acria circùm Rapula, &c.] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siser.*] Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *Chervi*, vel *Celeri*, Angl. SKIRRET. Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è crassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

His ubi sublatis, puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Posset cœnantes offendere: ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
Hîc herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.
Divitias miseras! sed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nôsse laboro.
Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infrà,
Si memini, Varius. Cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul absorbere placentas:

Postquam remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere detersit mappâ villosâ purpureâ; alter autem corrasit quicquid supervacuum, et quod posset nauseam creare convivis. *Tum* subniger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Atheniensis, quando sacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit; Alcon *autem* Chium sine marinâ *aquâ*. Mox dominus *dixit:* Si *fortè* Albanum vel Falernum, *ô* Mæcenas, te plusculùm juvat, *quàm* quæ allata sunt, utrumque adest. *HOR. O* infortunatas opes! at aveo scire, quibuscum epulantibus *tam* lautè cœnaveris, *O* Fundani. *FUNDAN.* Ego supremo in thoro, et juxta me Viscus Thurinus *accumbebat:* atque inferiori *loco*, si *bene* recordor, Varius. *Aderant in medio lecto* Servilius Balatro, et Vibidius, quos asseclas adduxerat Mæcenas. *In imo* erat Nomentanus supra Nasidienum, infrà *verò* Porcius, risum præbens, *cùm* devoraret simul integras placentas.

ANNOTATIONES.

10. *Altè cinctus.*] Quò expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall. *Erable*, Angl. MAPLE. Plin. lib. 16. cap. 15. Acer, inquit, *operam elegantiâ et subtilitate citro exsudum.* Pariter et Martial. lib. 14. Epigr. 90.

11. *Gausape purpureo mensam pertersit.*] Gausape et gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hîc adhibetur ad purgandam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris sacra in ministris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus; ita famulus altè defert vasa cænaria, proceditque lento gradu, ad fastum et pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes.*] Puer formosus, ortus in Arthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque sceptus nomen. Vide lib. 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Ode 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprà lib. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeóque non transmarinum, quod tamen pro Chio et Græco vendebatur; vel hinc jactat purum esse, ut cui nihil quæ marinæ admixtum sit. Nam solebant veteres vino infundere marinam aquam, ut salsius, defæcatius, et incorruptius redderetur. Plutarch. Numel. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib. 4. Ode 11.

Falernum.] Lib. 1. Ode 20.

18. *Divitias miseras!*] Hoc alii dici volunt a Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est: Miseras divitias, quæ divitem non faciant beatum imò persæpe sordidum et miserum reddant! Certè hîc sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mæcenati depromat. Eccui enimvero alii reservabat Albanum suum et Falernum?

19. *Fundani.*] Hic erat eo tempore poëtâ comico sale et facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, et ratione discumbendi ad mensam, egi lib. 1. Ode 27. Item l. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum est, honoratiorem in quoque toro locum fuisse medium, et convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hîc in summo toro medius erat Fundanius Viscum Thurinum superiorem inter et Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter et Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet et Porcio.

Viscus Thurinus.] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri poetâ lib. 1. Ode 6. lib. 1. Sat. 5. et 8.

22. *Umbras.*] Scurras, parasitos, homines non invitatos à convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis confisus benevolentiâ, quosdam deducebat asseclas secum; quibus nomen datum ex eo quòd invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 6. et alibi.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioso nepote lib. 1. Sat. 8. et alibi.

Porcius.] Famosus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ censebantur inter præ-

Porrò Nomentanus propterea *aderat*, ut digito indicaret, si quid fortè *apponeretur* reconditi *saporis*. Etenim reliqui è vulgo, nos inquam, comedimus aves, conchylia, pisciculos, saporem habentia valdè cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris assi et rhombi, qualia non *antè* gustâram. Tum me docuit, melimela rubicundiora esse, *si* decerpantur imminutâ lunâ. Quid *autem* id referat, ab ipso meliùs acceperis. Deinde Vibidius ait Balatroni: Nisi potamus cum damno *præbentis cœnam*, moriemur sine ultione: *statimque* petit scyphos capaciores. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis epulas, nihil tam formidantis quàm validos potores: sive quòd dicaciores fiunt, sive quia vini calor hebetat gustum acutiorem. Jam Vibidius et Balatro, cunctique pariter urnas integras exhauriunt *poculis* Allifanis: infimi *verò*

Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
Indice monstraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, pisces,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuò patuit, cùm passeris assi et
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso
Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni:
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti:
Et calices poscit majores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres
Potores: vel quòd maledicunt liberiùs, vel
Fervida quòd subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus: imi

ANNOTATIONES.

cipuas veterum cupedias et delicias. Casaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditissimi catillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suaves non sunt epulæ, quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, et eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ antistes et mysta.

28. *Longè dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: Si illi vano ostentatori et garrulo fides, cœnabamus exquisita omnia, et succum habentia longè dissimilem ei, quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Passeris.] Passer piscis planus Gall. *Carrelet*, Angl. A PLAISE. A rhombo differt situ corporis duntaxat. Nam *dexter resupinatus rhombi, passeri lævus.* Plin. lib. 6. cap. 20.

31. *Melimela.*] Gall. *Pommes de Paradis*, Angl. APPLES OF PARADISE. Plin. lib. 15. cap. 14. Mala *mustea à celeritate mitescendi seu maturescendi, quæ nunc melimela dicuntur à sapore melleo.*

Minorem Ad lunam.] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur et crescit: astipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro decrescere.

32. *Quid hoc intersit.*] Quanti referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris meliùs. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili quilibet usque ad nauseam disserebat.

34. *Nos nisi damnosè bibimus, &c.*] Nasidieni ejusque convivii insulsitatem ulcisci aliter non possumus quàm vinum ejus affatim libendo, cum damno ipsius et dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum subit indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

36. *Parochi.*] Παρέχω, præbeo.

38. *Fervida quòd subtile, &c.*] Ex personâ avari honestam dolendi rationem præterit, quasi palatum immodici potûs calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39. *Allifanis.*] Majoribus et capacioribus poculis, ex Allifis urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie sitâ non longè ab Apennino: quæ nunc in ruderibus jacet Allifani agri meminit Tullius 2. contra Rullum et pro Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus, ejusque asseclæ duo, Nomentanus et Porcius, in imo lecto discumbentes, parum aut nihil biberunt; quia nos majoribus scyphis largè lagenas exhausimus, et vinaria tota invertimus, ut paulò antè dictum; sive quòd illi astoniti spectarent alios tam acriter et strenuè potantes; seu quòd Nomentanus et Porcius Nasidieno familiari suo jam pallenti ex gravitiâ novum dolorem creare formidarent, certè saltem ipsi vino ejus haud pepercissent. Horatii locum hunc alii aliter interpunxerunt, *cutis omnibus imis. Convivæ lecti*, &c. atque interpretentur ut libuerit: judicabit æquus lector sensum fore confusum et ineptiens. Apage qui convivas lectos commiscuerit, id est, selectos, honoratos. Certè unus Maecenas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu sibi temperi-

Convivæ lecti nihilùm nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc herus: Hæc gravida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella, garo de succis piscis Iberi;
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic convenit, ut non [aceto,
Hoc magis ullum aliud; pipere albo, non sine
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut meliùs muriâ, quam testa marina remittit.

tori homines minimè læserunt lagenas. *Mox* apponitur muræna in catino extensa inter squillas jusculo immersas. Tum dominus ait: Ista prægnans capta est, *quæ* minùs bonâ carne fuisset, postquam peperisset. His affusum est jus, oleo expresso è præcipuâ Venafri cellâ, garo è succo piscium Hispanorum, vino quinque annorum, at cismarino, dum coquitur: cocto *verò* ita Chium aptum est, ut nullum aliud aptius *sit*, non sine pipere albo, et aceto, quod vinum Lesbium corrupe-rit. Primus ego erucas virides et inulas acerbas; Curtillus *autem* herinaceos non lotos, velut convenientiùs, coquenda instituimus muriâ, quam testa marina reddit.

ANNOTATIONES.

ârunt, seu temperantiam servârunt? Neque verò aptiùs huc intruduntur imi subsellii homines, parasiti, scurræ: quorum nulla est ibi mentio.

42. *Squillas.*] Squilla pisciculus est è cancrorum genere, de quo jam antè Sat. 4. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ est è conchis marinis) *cum parvâ squillâ coit societatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. eam festivè explicat; nec pigebit transcribere; *Concharum generis pinna est. Nascitur in limosis, subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotheram vocant, alii pinnophylacem. Is est squilla parva, alibi cancer, lapis assectator. Pandit se pinna, luminibus verum corpus intus minutis piscibus præbens. Insultant illi protinus: et ubi licentiâ audacia crevit, implent eam. Hoc tempus speculatus index morsu levi significat: Illa, ore compresso, quicquid inclusit exanimat; partemque socio tribuit.*

Muræna.] Piscis carens pinnis et branchiis, de genere eorum qui *flexuoso corporum impulsu per mari utuntur, ut serpentes terrâ: in sicco tamen repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20. et 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat muræna rum varia, et earum sex millia in cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergo magna et procera. Stat. 2. v. 39. hujus lib.

Porrectam magno magnam spectare catino
Vellem, &c.

Gravida capta est.] Quid hoc ad rem? et hæc ratio fulciat ea, quæ mox adduntur? Profectò insulsi convivatoris vana somnia.

45. *Venafri.*] De præstantiâ olei Venafrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia, maximè agro Venafrano.* De eo jam suprà Sat. 4. v. 69. de urbe Venafro lib. 2. Ode 6. in fine.

46. *Garo de succis piscis Iberi.*] Garum muriæ genus laudatissimum è scombris piscibus, qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ littora, præsertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. c. 8. Vide suprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum, adjacere parvam insulam Scombrariam et promontorium ejusdem nominis, sic appellata à frequenti piscatione scombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem et ulteriorem, ei quoque sæpius apud poëtas appellationem tribuit.

47. *Citra mare nato.*] Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbi insulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas post Mitylenen præclara, vino generoso celebris. Silius Ital. lib. 7.

Tmolus, et ambrosiis Arvisia pocula succis,
Ac Methymna ferax Latiis cessere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette:* Angl. THE HERB ROCKET. Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen. lib. 3. cap. 2. *Erucæ*, inquit, *in tenuiorum lautitiis, aliquando etiam in beatorum mensam admissæ, ut in cœnâ Nasidieni.*

Inulas.] Gall. *de l'aunée:* Angl. ELICAMPANE. *Tristes* vocat Columella: Horat. suprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam, sed integros potiùs coquendos esse *illutos*, id est, non ablutos, et suâ salsugine non purgatos, sed quales depromuntur è vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. hujus lib. v. 33.

53. *Ut meliùs.*] Asserens nihil esse melius, quàm ita illos incoquere in muriâ sive succo illo salso, qui reperitur in marinâ testâ.

Interim appensa aulæa graviter collapsa sunt in catinum, *tantumque* nigri pulveris extulerunt, quantum non movet Aquilo in agris Campanis. Nos timentes *aliquid* gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus *Nasidienus* contrà demisso capite lacrymatus est, quasi filius intempestivè esset mortuus. Ecquis modus adfuisset, nisi callidus Nomentanus ita familiarem solatus esset? Eheu fortuna, quod numen est inclementius erga nos quàm tu? quantum semper gaudium captas res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ coërcere vix poterat. Balatro cuncta in jocum trahens, dicebat, Ea sors est hujus vitæ, ideoque nunquam fama æqua respondebit labori tuo. Itane *verò oportet* te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas *epulas* capiam? ne adustus panis, ne jus malè conditum inferatur; ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia: *putà*, si tentoria collabantur, ut modò *contigit*: si offenso pede servus catinum disrumpat. Verùm sicut imperatoris, *ita* convivium præbentis animum res contrariæ ostendere, prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista *respondit*: Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adeò vir probus es, et facetus conviva.

Interea suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
Filius immaturus obîsset, flere. Quis esset
Finis, nî sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio vivendi, aiebat; eóque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Te-ne, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur? ut omnes
Præcincti rectè pueri comptique ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Ut modó; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, utî ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi dii, quæcunque preceris,
Commoda dent; ita vir bonus es, convivaque comis.
Et soleas poscit. Tum in lecto quoque vi-

Tumque petit crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses

ANNOTATIONES.

54. *Suspensa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certè infortunium. Olim triclinii camera velo seu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.*] Campania, quòd sit plana et campestris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam et casum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compescere risum.*] Appositâ ori mappâ.

64. *Suspendens omnia naso.*] Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

65. *Hæc est conditio vivendi.*] Ut nullum sit bonum purum, et stabile; sed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Responsura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70. *Comptique ministrent?*] Hoc maxime ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi et nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaso.*] Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier:* Angl. AN OSTLER OR GROOM. Non caret sarcasmo dictio illa: qualis enim erat agaso, ut ministraret convivis!

77. *Et soleas poscit.*] Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus, quas à re *cænatoria* dixerunt. Petron. *Cænatoria repetimus, et in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.* Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique strigula et toralia conspurcarent. Martial. 3. 80.

Deposui soleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Nasidienus soleis resumptis? Convivium aulæorum casu et multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis scilicet erectus et ipse reparatus. Vide *J. Lips.* Antiq. lect. lib. 3.

Stridere secretâ divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectâsse. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena, [que
Quòd sibi poscenti non dentur pocula; dum-
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo;
Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. Deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo, non sine farre;
Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi,
Et leporum avulsos, ut multò suaviùs, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit: tum pectore adusto [lumbes: 91
Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes:
Suaves res, si non causas narraret earum, et

clàm ad aurem fieri susurrationes diversas. *Certè* nullos velim ludos spectâsse potiùs quàm istos. *HORAT.* At refer ea, quæ postea jocum tibi dedêre. *FUNDAN. Risimus* dum famulos interrogavit Vibidius, an fracta etiam lagena sit, quòd postulanti sibi pocula non præberentur. Dum *verò* conflatur risus è simulatis rebus, Balatrone obsecundante; *en* revertitur Nasidienus mutatâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Ponè sequebantur famuli *in* prægrandi lance gestantes membra gruis divisa, plurimo sale itemque farre *conspersa;* nec non jecur albi anseris pinguibus ficis saginatum; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longè melius *quid*, quàm si cum lumbis edantur. Jam aspeximus afferi merulas adusto pectore, et palumbes sine natibus: quæ *quidem* jucunda *extitissent*, si causas eorum et

ANNOTATIONES.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habenis cætera propè nuda vincientibus. Factum nomen, quòd solum duntaxat seu plantam obtegerent. Porrò calceis veteres foris utebantur, at domi soleis. Has etiam appellabant crepidas et crepidulas, à Græcâ voce κρηπίδες. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.*] Alter alteri insusurrat: Ecquò pergit ille? quid molitur? Observa, lector, in hoc versu frequentiorem iteram *s* bellè susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.*] Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cùm maximè rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone secundo.] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis.*] Hilaris è mœsto factus, læto animo lætitiam instauraturus.

86. *Mazonomo.*] Genus est lancis magnæ: dicitur *ἀπὸ τοῦ νέμειν μάζας*, à distribuendo mazas id est, edulia quædam è farinâ et lacte, ut vult Suidas; è farinâ, aquâ, et oleo, ut placet Hesychio. Varro usus est eâ voce lib. 1. cap. 4. De Re Rust. *Lucullus*, inquit, *è turdis aviarium fecit in Tusculano; ut alios videret positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras volitantes.*

Discerpta ferentes Membra gruis.] Quale hoc edulium è recisis gruis membris multo sale farrato conspersis? Alii intelligunt τραχήλια seu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cùm criberet turdos paulò antè cœptos saginari; addidit, ciconias magis placere quàm grues: cùm hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigisse.*

88. *Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi.*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Nostri sapientiores, qui eos* (anseres) *jecoris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit,.....exemptum quoque lacte mulso augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Pers. Sat. 6.

.....*Satur anseris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 55.

Aspice quàm tumeat magno jecur ansere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anseris albi.] Talem in primis commendat Varro de Re Rust. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulsos, &c.*] Vide hujus lib. Sat. 4. ubi

Leporis sapiens sectabitur armos.

Martial. de anate: 13. 52.

Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantùm
Et cervice sapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.*] Gall. *Des merles:* Angl. BLACKBIRDS.

Palumbes.] Silvestres columbas. Gall. *Ramiers:* Angl. RING-DOVES.

Sine clune.] Quæ tamen pars optima est, et palato suavissima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem præter ficedulam totam comesse oportere: cæterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopiâ sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere, &c.*

92. *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem

naturas *importunè* herus non commemorâsset. *Ergo* hunc nos ulti *sumus* ita fugientes, nihilque prorsus delibantes, perinde ac si Canidia Africanis angu͡ibus pestilentior illa aspirando infecisset.

Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia afflâsset, pejor serpentibus Afris. 95

ANNOTATIONES.

obsonia nobis fortasse jucunda extitissent, si non importunâ garrulitate ea Nasidienus nimiùm venditâsset; ac velut optima collaudaret, quæ sunt deteriora, adductis perperam à rerum naturâ causis et rationibus.

93. *Fugimus ulti, Ut nihil, &c.*] Ulti sumus, nihil gustando ex iis quæ sic ineptè venditârat.

94. *Velut illis Canidia afflâsset, &c.*] Ut si afflatu suo venenum lethiferum affudisset *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER PRIMUS.

Hæc pars Horatii Sermonum altera dici potest, continens Epistolas, in quibus eleganter et ornatè quidem ad amicos scribit, non tam de rebus domesticis et futilibus, quàm de gravissimis quibusque, putà de moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epistolas* nuncupat Scaliger. Quod si novum, at certè pulchrum est, versibus et strictâ oratione scribere ejusmodi Epistolas. Hinc etenim et major familiaritas in suos elucet, et nonnullam scribenti libertatem et amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sanè quædam faciliùs enarrantur, et quæ per se austera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epistola Mæcenatis hortatu scripta satis apparet, et quidem ætate jam provecto poëtâ nostro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti, et quæ ad corpus, quàm quæ ad animum spectant, multò studiosiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. 6. cap. 7. quanquam durus aliàs castigator, *nitidioris styli* fatetur esse Epistolas. *Prima*, inquit, *quovis melle dulcior est: sententiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod nùm in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis, qui inventum ordinem subverterunt. Grammatico nihil incelicius. Credo quòd viderent versum illum,* summâ dicende camœnâ: *quasi verò non hanc ipsam postremam intelligeret.*

EPISTOLA I. AD MÆCENATEM.

Inconstantiam hominum redarguit, et pravum judicium de opibus et honoribus.

O Mæcenas, à me celebrate primis carminibus, et celebrande postremis, me sat probatum, jamque libertate fruentem, vis rursùm obstringere veteri exercitatione. *Atqui* non eadem ætas adest, non *idem* ingenium. En Veianius, armis in Herculis æde suspensis, delitescit quietus ruri, ne ampliùs populum deprecetur in ultimâ arenâ. *Certè* adest, qui sæpius insusurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens tempestivè equum ad senium vergentem, ne sub finem deficiat, atque *ægrè* anhelitum trahens derideatur. Ergo jam carminibus, aliisque jocis nuncium remitto.

PRIMA dicte mihi, summâ dicende camœnâ,
Spectatum satis, et donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem:
Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
Nunc itaque et versus, et cætera ludicra pono:

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos poëtas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mæcenatem, quasi numen venerari se ostendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius sive Pollionem sive Augustum alloquitur,

A te principium, tibi desinet: accipe jussis
Carmina cœpta tuis.

2. *Donatum rude.*] Acceptâ missione jam liberum. *Rudis* virga erat (palmea si quibusdam fides) quâ donabantur gladiatores, in signum exauctorationis; ut deinceps cessarent à gladiaturâ, et alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diversis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibusdam revocatis auctoramento centenûm millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnum lyricis et amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore et facultate. Atqui minùs aptus nunc sum istis rebus: imò seria, honesta, philosophica dein consector.

4. *Veianius.*] Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis.] Armis, post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad amphitheatrum: ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet sententia, quàm opinantium idcirco præ cæteris diis Herculem nominari, quòd ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

5. *Latet abditus agro.*] Apud villulam suam rusticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.*] Ne ultrà cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem, seu ad deprecandam mortem; *extremâ arenâ*, in ultimo vitæ discrimine, et jamjam à pari suo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Est mihi purgatam, &c.*] Prima ratio seu excusatio non scribendi fuit Veianii rudiarii exemplum; altera est rationis monitum rectè et sapienter suggerentis, maturè cessandum, ne prior gloria posterioribus scriptis et animo jam marcescente obscuretur.

Purgatam.] Philosophiæ documentis excultam, et sanam mentem. Pers. Sat. 5.

....purgatas inseris aures
Fruge Cleanthea....

8. *Solve senescentem.*] Sicut prudentis est incitatoris, equum ætate fatiscentem jamque minùs alacrem solvere à curru, et maturè à circo removere, ne iliosus ac suspiriosus in curuli certamine deficiat, prioresque victoria dehonestet: ita debet scriptor ingeniosus tempestivè se quieti dare, et à scribendo cessare, cùm senio fatiscens eximia, ut antè, deprimere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo
Vicit Olympia, nunc senio confectus' quiescit.

De circensibus Romam translatis, de positis metis, de solemnibus curriculis, deque supremo aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

9. *Ilia ducat.*] Spiritûs ducendi laborem difficultate, circi decurrere spatia pari ut olim velocitate et ardore, adeóque alios secum certantes prævertere et superare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *Tanta vis*, inquit, *verbere est, ut jumentis non modò tussientibus, sed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, lyrica, satirica.

Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum : [possim.
Condo, et compono, quæ mox depromere
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter ;
Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quò me cunque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis,
Virtutis veræ custos, rigidusque satelles :
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor ;
Et mihi res, non me rebus, subjungere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, diesque
Longa videtur opus debentibus ; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum :
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ spem [quod
Consiliumque morantur agendi gnaviter id
Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè ;
Æquè neglectum pueris senibusque nocebit.
Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis. [ceus,
Non possis oculo quantum contendere Lynx
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi ;
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,

Satago deinceps et quæro, quid bonum, quid honestum *sit:* atque in id incumbo totus. Colligo et contexo, quæ statim adhibere queam *ad usum.* Ac ne fortè scisciteris, quem ego magistrum, quam disciplinam sequar ; nullius *videlicet* præceptoris opinionibus me addico ; sed velut hospes feror, quocunque me impetus agit. Modò sum actuosus, et reip. negotiis occupor, acer virtutis sinceræ defensor et observans : modò clàm redeo ad Aristippi documenta ; mihique res, non me rebus, velim subjici. Sicut *autem* longa nox *iis*, quos meretrix fallit, et dies longa operi debito adstrictis videtur ; annus verò tardus pupillis severæ disciplinæ novercarum obnoxiis ; ita mihi lentum et molestum tempus labitur, quod spem differt ac desiderium exequendi strenuè illud, quod inopibus pariter ac divitibus utile sit ; spretum *verò* pueris ac senibus similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam et tuear. *Enimverò quamvis* nequeas *tam* acutè videre quàm Lynceus, non ideo tamen desinas ungere oculos lippientes ; ac licèt non speres robur fortis Glyconis,

ANNOTATIONES.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philosophiæ morali operam do sedulam.

12. *Condo, et compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo et rumino, ac ùst in ordinem digesta scribo, tum ad meam am ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare, &c.*] Quam sectam mplectar. Lib. 1. Ode 9. *Socraticam domum.* lures nempe philosophorum familiæ celebres ium quæque ducem ac principem colebant : cademici Platonem, Peripatetici Aristotelem, toici Zenonem, Cyrenaici Aristippum, Epirei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullius ius disciplinæ legibus adstricti, quibus in ilosophiâ necessariò pareamus, quid sit in dque re maximè probabile semper requiremus.* cer. Tuscul. 4. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora est à re miari, apud quam milites in verba ducis jurant, ue se obstringunt sacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, oscriptis voluptatibus, summum bonum in tute repono, et sapientem à capessendâ rebl. non removeo.

18. *Nunc in Aristippi, &c.*] Alias voluptes corporis consector, atque in his summum num statuo : rei verò publicæ administrane sapienti interdico : pariter sentiens cum Cyrenaicis et Epicureis, cumque horum ducibus Aristippo et Epicuro. Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum princeps Aristippus, qui Socratem audierat ; unde Cyrenaici.....Aristippus, quasi animum nullum habeamus, ita corpus solum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat et explicet. Nimirum cùm objiceretur : Habere eum Laïda : minimè erubescens, *Habeo Laïda*, inquit, *non habeor à Laïde.* Cicer. lib. 9. Epist. 26.

24. *Agendi gnaviter id quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris senibusque.*] Pers. Sat. 5. v. 65.

.....Petite hinc, juvenesque senesque,
Finem animo certum, miserisque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis philosophiæ documentis, morum regulis.

29. *Non tamen idcirco, &c.*] Etsi nequeas tam acres habere oculos, quàm Lynceus ; non ideo tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuisse robustus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis ;* nempe Crotoniatæ mentionem hìc esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac

non *propterea* negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Licet aliquatenus progredi, tametsi non liceat ulteriùs. *Verùm enim* si animus æstuat avaritiâ et cupiditate miseros *faciente; in promptu* adsunt sermones, quibus mitigare queas hoc malum, et magnam istius ægritudinis partem depellere. *Si* gloriæ studio inardescis, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sanctè perlecto. *Denique*, invidus, iracundus, piger, ebriosus, perditè amans, et quantumvis inhumanus quisque *profectò* sanari potest, si quidem animum docilem præbeat disciplinæ. Virtus est fugere vitium, et prima sapientia liberum esse à fatuitate. Cernis, quanto animi et corporis nisu declines mala, quæ putas esse maxima; *videlicet*, paupertatem, ac repulsam ignominiosam. *Sic tu* negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenuè devitans, per mare, per scopulos, per flammas:

Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ. 31
Est quôdam prodire tenus, si non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miseroque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem. 35
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeò ferus est, ut non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem. 40
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima
Stultitiâ caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes: 46

ANNOTATIONES.

devoravit, in Olympicis victor. Heinsius ingeniosè et eruditè contendit intelligendum esse hîc Glyconem philosophum, quem Laërtius scribit *firmo corpore et habitu prorsus athletico* extitisse.

31. *Nodosâ chiragrâ.*] De *chiagrâ* lib. 2. Sat. 7. *Nodosa*, quia nodis quasi præpedit motum et usum manuum. Seu quòd humor crassus digitorum internodia occupans, turgescere faciat velut nodos et lapillos quosdam. Unde Persius *lapidosam* dicit chiragram, Sat. 5. v. 58.

32. *Est quôdam prodire tenus, &c.*] Al. *quadam*. Sensus est: quanquam non licet reconditissima philosophiæ arcana scrutari, at prodest tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, et saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quòd eam assequi perfectè nemo possit.

34. *Sunt verba et voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversùs quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus sacris et religione translata ad sapientiæ studium. *Piacula:* lib. 1. Ode 2. v. 29. et Epod. 5. v. 20. *Ter:* de ternario numero in sacris solemni, dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Pers. Sat. 2. v. 16. *Purè*, purâ mente. Tibull.

Casta placent superis: purâ cum veste venite:
Et manibus puris sumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*] Cic. Tusc. 2. n. 13. *Cultura animi philosophia est, quæ vitia radicitùs extrahit, ac præparat animum ad satus excipiendos; eaque mandat et serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruisse.*] Carere vitiis. Is enim vitiosus, qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus et sapiens est.

43. *Turpemque repulsam.*] In petendo magistratu. Cic. pro Plancio: *C. Marius duas Ædilitias accepit repulsas.* Offic. 1. n. 71. *Cùm offensiones tum repulsas quasi quandam ignominiam timent et infamiam.*

44. *Capitisque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

.....Aspice portus,
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam
In pelago. Veniet classis quocunque vocârit
Spes lucri: nec Carpathium, Gætulaque tantùm
Æquora transiliet, &c.

46. *Per saxa.*] Per scopulos marinos, per quælibet vitæ discrimina.

Per ignes.] Vel per gravissima pericula, vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas. Lib. 3. Ode 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

Ne cures ea, quæ stultè miraris et optas,
Discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ? 51
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo [nesque, 55
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata se-
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, et lingua, fidesque:
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt, 60
Si rectè facies. *Hic* murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,

at verò detrectas auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea contemnere quæ fatuè æstimas magni, et concupiscis? Ecquis peritus certandi in pagis et compitis, non malit victor esse in celebribus Olympicis, si spes facilis adsit adipiscendæ victoriæ sine *magno* labore? *Enimverò* ut argentum auro, *sic* aurum virtutibus postponi debet. *Nec audiendus qui sic moneat;* O cives, cives, opes primò sunt comparandæ; virtus autem post pecuniam. Illud *quidem* monstrat Janus summus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quàm senes, brachio sinistro appensa *gestantes* loculos et tabulam. *Adde quòd* si sex *aut* septem millia desiderantur ad quadringenta, *licèt* habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem; *nihilominùs eris* plebeius. Verùm *quantò meliùs* pueri inter ludendum

edicunt, Rex eris, si rectè agas! *Ita sané.* Hic *tibi* murus sit ex ære; nullius peccati conscium esse; nullius flagitii probrum timere. Age, responde, an Roscia lex præstantior, an puerorum edictum,

ANNOTATIONES.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultrò credis; cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget* ac *discere* et *credere non vis* asserenti philosopho, *Stultum esse mirari et optare*, seu avidè consectari opes et honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Discere et audire.*] Ὕστερον πρότερον. Prius enim *audire* quàm *discere*.

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus et hebes quivis. Quare ergo tu virtutis decus, et gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipsis opibus; præsertim cùm hæ non nisi ægrè et vix haberi queant, illa verò facilè possint comparari per studium sapientiæ?

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

51. *Sine pulvere.*] Ἀκονιτί, Thucyd. et Herodian. Metaph. *citra laborem, nullo certamine et periculo.* Ita etiam ἀνιδρωτὶ et ἀνιδρωτὶ, *sine sudore:* ἀναιμαρὶ νικᾶν, *sine sanguine*, seu *incruentam victoriam referre.*

52. *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. 23. cap. 3. præclaram similiter gradationem instituit: *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemmæ margaritis, margaritæ sanctitate.*

53. *O cives, cives, &c.*] Prosopopœia, quâ stultè loquens inducitur quispiam è vulgo.

54. *Hæc Janus summus, &c.*] Id nôrunt et docent fœneratores ac trapezitæ in foro considentes duas inter Jani statuas. De his lib. 2. Sat. 3. v. 18.

56. *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eundem versum antea jam positum explanavi, lib. 1. Sat. 6. v. 74. *Loculos*, ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum: *tabulam*, vel in quâ debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positis calculis aut numeris supputatur.

57. *Quadringentis.*] Supple millibus sestertiûm: qui census equestris est, ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem et ambitiosus: Quidni opes congeram, ut à plebe me segregem, et ad equestrem censum, ordinem, dignitatem, assurgam? At prior lectio et interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine et recto puerorum judicio. Hi nimirum verè, sanctè, justè sentientes, inter ludendum spondent principatum ei qui rectiùs egerit, non ei qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7. ubi de basilindâ, aliisque ludis puerorum.

60. *Hic murus aheneus esto.*] Proverbialis dictio. Sensus est: nihil firmiùs tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Erasmus, hoc certum sit tibi et immutabile animi decretum. Item muro quolibet aheneo fortior et inexpugnabilior est innocentia et integritas. Hæc tibi sit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roscia lex.*] Lex theatralis lata à Roscio Othone trib. pleb. quâ vetuit equitem Rom. fieri, nisi qui possideret quadringenta millia sestertiùm. Vide Epod. 4. v. 16. ibique annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio, sed

quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis et Camillis celebratum? An ille tibi meliora suggerit, qui *admonet*, ut opes acquiras justè *quidem*, si *fieri* potest; sin autem, quâcunque ratione opes *congeras*, ut propiùs spectes flebilia carmina Puppii; an qui præsens suadet ac desiderat, ut expeditus ac fortis arroganti fortunæ obsistas? Quòd si populus Rom. à me fortè percunctetur, quare non eadem *cum ipso* judicia habeam, sicut porticus *habeo communes*; et *cur* non amem vel oderim quæ ipse amat aut aversatur; respondebo *idem*, quod olim astuta vulpes aiebat leoni ægrotanti: Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla *autem* retrò. *O populus*, bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere *vectigalia* publica: sunt qui

Et maribus Curiis et decantata Camillis?
Isne tibi meliùs suadet, qui ut rem facias; rem,
Si possis, recté; si non, quocunque modo rem;
Ut propiùs spectes lacrymosa poëmata Puppî:
An qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum et erectum præsens hortatur, et optat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, sic judiciis fruar iisdem,
Nec sequar aut fugiam quæ diligit ipse vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversùm spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar, aut quem? [qui
Pars hominum gestit conducere publica: sunt

ANNOTATIONES.

ad alia quoque transfertur. Hîc significat solemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis et Camillis.*] Fortissimis Romanorum masculâ virtute præditis. Lib. 1. Ode 12.

65. *Isne tibi meliùs.*] Roscius ille theatralis legis auctor, tibi suadens ut studeas lucro per fas et nefas.

67. *Ut propiùs spectes, &c.*] Equestribus in gradibus sedens. Nempe ludos spectabant senatores ex orchestrâ, qui proximus erat proscenio locus; equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege; denique plebs è caveâ.

Lacrymosa poëmata Puppî.] Ironicé. Tragœdias Puppii tragici poëtæ, quem vetus interpres narrat ita movisse affectus spectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de seipso fecisse hoc distichon iambicum:

Flebunt amici et bene noti mortem meam:
Nam populus in me vivo lacrymavit satis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò meliùs tibi non suadet morum præceptor, vel animus tuus philosophiâ imbutus, cùm docet calcandam fortunæ adversantis superbiam: cúmque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes erigaris?

70. *Cur Non ut porticibus, sic, &c.*] Cur non cum ipso pariter sentiam de honoribus et divitiis, sicut promiscuè cum illo rebus communibus utor; v. g. publicis ambulationibus, congressibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque insignioribus fusè Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Ode 15. Celebris in primis erat porticus Augusti in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec non eximiis imaginibus, tum laureatis et magnificis operibus exculta. Erat præterea porticus Catuli de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipsius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Augustus collocavit signa militaria olim Domitio à Dalmatis erepta: Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, et Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad Circum Flaminium, opere Corinthio insignis, ubi matronæ vectari et spatiari solebant: porticus Quirini antiquo opere spectanda: porticus Claudiæ, ubi ambulationes subdiales, miro ingenio constructæ et ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus ex Æsopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat: feræ jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit et vulpes ad ostium cavernæ: at cùm ingredi renueret, quid ita officium sola detrectaret? leoni interroganti respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. 30.

Quid sibi vult, quare sit ut introversùs et ad te
Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsùs?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem et *sequar* eadem quæ *ipse diligit*, nec *fugiam* quod *ipse odit*; respondebo: Quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam, at paucos inde emergere: imò ferè omnes avaritiâ et ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publi-

Crustis et pomis viduas venentur avaras,
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res fœnore: verùm
Esto, aliis alios rebus studiisque teneri; [tes?
Idem eadem possunt horam durare proban-
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus et mare sentit amorem
Festinantis heri; cui si vitiosa libido
Fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis, fabri. Lectus genialis in aulâ est?
Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vitâ:
Si non est, jurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. Mutat cœnacula, lectos,

viduas avaras captent crustulis et pomis; atque circumveniant senes, quos mittunt in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licèt diversi diversa consectentur negotia et proposita, *numquid* ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? Si locuples dicat, Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis; *statim* lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. *Quòd* si perversum studium *ædificandi* augurium ei dederit, cras ferramenta transportabitis Teanum, *ô* artifices. *Porrò si* genialis thorus in aulâ ejus sit; affirmat nihil præstabilius esse, nihil opabilius vitâ cœlibe: si non adest, asseverat solos conjuges beatos esse. Quonam laqueo tringam Proteum vultus variantem? Inops *autem* quid *agit?* ride: mutat domicilium, thoros,

ANNOTATIONES.

ani, qui vectigalia populi Romani redimunt, xercent, exigunt. Notandum verò ex Caio Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos: quoniam aliæ urbes membra enseantur reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit: civitates enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur: primum ex importatione rerum et exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores:* alterum ex agris, nimirum decima pars frumenti exigebatur; quod qui redimebant, *decumani* appellabantur, quòd *decumas* exigerent: tertium e silvis, seu è pastione pecorum, et *scriptura* vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, *magistri scripturæ*, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro lege Maniliâ, ita scribit: Cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est; tamen *pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *lecunis*, neque ex *scripturâ* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quid. leg. *frustis*, minùs bene. Alii, *fructis*, pro fructibus: quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis vilioribus et parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus et hæreditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos à se, quasi pisces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum et inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hâc urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Ode 18.

84. *Lacus et mare.*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. 2. Ode 15. et lib. 2. Sat. 4.

85. *Festinantis heri.*] Cupidè properantis in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum est, et gratum littus amœni Secessûs.

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.] Si libido suo instinctu, vel pruritu incitârit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit; statim Baiis relictis, Teanum alióve festinabit; eóque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales et Suessam, non longè habet acidulas aquas calculosis valdè salubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aulâ est?*] Si uxorem habet, cœlibes laudat; si non habet, felices prædicat matrimonio junctos; adeò levis est animi et propositi, diversaque semper expetit.

Genialis.] In nuptiis sternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo *geno*, i. e. gigno. Festus. Vide Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper?*] Neque dives modò, sed et pauper inconstantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur superior ædium contignatio, ad quam scalis ascenditur: quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Fest. meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphos. Prudentius:

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò

balnea, tonsores; conductæ cymbæ fastidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi fiam habens capillos inæqualiter recisos à tonsore, cachinnos tollis: si subucula detrita supposita fuerit tunicæ mundæ, vel si toga inæqualis disconvenit; in risum solveris. Quid *verò*, cùm mea mens secum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; agitatur ac discordat toto vitæ ordine: destruit, extruit; quadrata mutat rotundis? *tum certè* existimas me communi insaniâ laborare, neque derides, nec putas indigere medico vel curatore à prætore assignato: cùm sis columen rerum mearum, *ô Mæcenas*, et indigneris propter malè recisum unguem amici à te pendentis, teque *velut unicum præsidium* intuentis. Denique sapiens Jove solo est inferior,

Balnea, tonsores: conducto navigio æquè
Nauseat ac locuples, quem ducit priva trire-
Si curtatus inæquali tonsore capillos [mis.
Occurri, rides: si fortè subucula pexæ
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar, [cum;
Rides: quid, mea cùm pugnat sententia se-
Quod petiit, spernit; repetit quod nuper omi-
Æstuat, et vitæ disconvenit ordine toto: [sit;
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis? 100
Insanire putas solemnia me; neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati; rerum tutela mearum [quem
Cùm sis, et pravè sectum stomacheris ob un-
De te pendentis, te respicientis amici. 105
Ad summam, sapiens uno minor est Jove,
dives, [gum;
Liber, honoratus, pulcher, rex denique re-
Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

opulentus, liber, insignis, formosus, imò rex regum; sanus præsertim, nisi quando pituita ægritudinem procreat.

ANNOTATIONES.

pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut significabat, imò quasdam habebat appendices. Gall. *Un appartement:* Angl. A SET OF ROOMS.

94. *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. de Brev. Vitæ: *Quis istorum non malit remp. turbari quàm comam? quis non solicitior de capitis decore, quàm de salute? &c.*

95. *Si fortè subucula pexæ.*] Si vestium inæqualitatem, discrepantiam, inconcinnam positionem videris, rides; quid verò si mentem meam à seipsâ dissentientem animadvertas?

100. *Mutat quadrata rotundis?*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulò antè placuerat, hæc verò jam magis placet.

101. *Insanire putas solemnia me.*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis insanum, qui helleboro sanandus sim; et cui prætor curatorem dare debeat, ut dictum est, lib. 2. Sat. 3. v. 218.

104. *Pravè sectum ob unguem.*] Ob levissima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum et præsidium unicum respicientis.

108. *Nisi cùm pituita molesta est.*] Irridere videtur Stoicos, asseverantes, sapientem, etsi ægrotet, nihilominùs sanum esse; item, sapientem non dolere. *Pituita*, quòd petat vitam, dicta, creditur nonnullis. Hæc acida et salsa morborum fons est, quicunque à distillatione fiunt, teste Platone in Timæo.

EPISTOLA II. AD LOLLIUM.

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, summe vir, Romæ recitas scriptorem belli Trojani,

Trojani belli scriptorem, maxime Lolli,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani belli.*] Eximia est hîc laudatio poëmatum Homeri: qui sanè velut optimus scriptor epicus exemplis ostendit luculentis, quid fugere, quid sectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut studiosus quisque lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. l. 7. cap. 29. &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adolescenti inscripta est Ode 9. lib. 4. item seq. Epist. 18. Ejus meminit Vel. Paterc. lib. 2. Suetan. Tiber. cap. 12. et 13. Dio lib. 54. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempe is subinde militum tribunus Caio Cæsari in Armeniam pergenti rector datus est ab Augusto patre. Quo magni ingenii summæque integritatis indicio non potest afferri aliud clarius.

Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs ac meliùs Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem
Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum et populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam:
Quid Paris? ut salvus regnet, vivatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere lites
Inter Peleiden festinat et inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, et irâ,
Iliacos intra muros peccatur, et extra.

ego Præneste *hunc* revolvi: qui perfectiùs et uberiùs, quàm Chrysippus et Crantor, docet quid honestum sit, quid flagitiosum, quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id sic statuerim. Carmen, quo Græcia refertur longo Phrygiæ contrita bello ob cupidinem Paridis, complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit *esse* resecandam: ad quod Paris affirmat *se* impelli non posse, *etiam* ut tutus regnet ac felix vivat. Nestor Achillem inter et Agamemnonem dissensiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates, luunt Græci. Tam intra quàm extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia.

ANNOTATIONES.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri scriptis recitas aliquid, ac præclarè disseris de virtute. Hoc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Præneste.] Secesserat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tusculum inter et Tiberim: hod. *Palestrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Prænestinos à Tiberio imper. municipes lectos, pro referendâ gratiâ, quòd sub eorum oppido ex capitali morbo revaluisset.

4. *Chrysippo.*] Stoicus ille philosophus, nò Stoicorum coryphæus et columen. De eo ib. l. Sat. 3. v. 127. nec non lib. 2. Sat. 3. . 44.

Crantore.] Academicus iste, Platonis auditor, Xenocratis condiscipulus, mirè laudatur Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 35. ubi sic habet: *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Est enim non magnus, verùm aureolus.....et ad verbum edisendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, à summo poëtarum antistite conscriptum, de bello Græcorum adversùs Trojanos ad indicandam injuriam Helenæ Menelai regis spartæ uxoris, ob singularem pulchritudinem er Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur epicum carmen, item ramaticum; quia in his conficta multa inseuntur; differuntque ab historiâ, quæ nihil isi verè gestum debet complecti. Vide Epist. d Pisones, v. 119. 151. 338.

Paridis.] Hic erat Priami et Hecubæ filius, ater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero mater gestans, erè somniavit facem se ardentem parere: nam Trojani excidii incendiique causa fuit. De eo jam lib. 1. Ode 15.

7. *Barbariæ.*] Cur sic appelletur Phrygia, repete ex annotatis lib. 2. Ode 4. v. 9. Idem Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum fuit.

8. *Regum et populorum.*] Tam Græcorum quàm Phrygum.

9. *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam reposcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Nestor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Ode 15. et lib. 2. Ode 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium, de quo lib. 1. Ode 6. 8. 15. lib. 2. Ode 4. 16. lib. 4. Ode 6. Epod. 13. et 17.

Atreiden.] Atrei filium, de quo lib. 2. Ode 4. lib. 4. Ode 9. lib. 2. Sat. 3. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incitatio fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam sortito eripuit, quæ causa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira est sulcus: lirare, arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, à rectâ viâ declinare, aberrare, desipere. Non. Mar. Fest. Isid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu secedentis. De quo lib. 1. Ode 15. in fine.

Dolis.] Ulyssis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Passim exemplaria legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis ca-

Jam verò quid virtus, quid prudentia valeat, *idem Homerus* exhibet nobis utili exemplo Ulyssis; qui post expugnatam Trojam perlustravit diversos populos, *eorumque* mores callidus *observavit;* et dum sibi sociisque reditum procurat, gravia plurima subiit immenso mari, contrariis negotiorum fluctibus nusquam submersus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca: quæ si fatuè et avidè potâsset, ut *sui* comites, sub dominatu meretricis vixisset infamis et demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos *quidem* sumus *duntaxat* numerus, et vivimus *tantùm* ad absumenda alimenta:

Rursus quid virtus, et quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem;
Qui domitor Trojæ, multorum providus urbes
Et mores hominum inspexit; latumque per æquor, [multa 21
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Sirenum voces et Circes pocula nôsti:
Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub dominâ meretrice fuisset turpis et excors; 25
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,

ANNOTATIONES.

daver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum est lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioso ibid. &c.

18. *Proposuit nobis exemplar Ulyssem.*] In Odysseâ, ubi Ulysses infinita mari terrâque pericula modò virtute, modò arte vicisse ostenditur; non solùm contra homines et monstra, sed et contra deos luctatus. Jupiter et Neptunus concutiunt et frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem rediit. *Quàm multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Trojæ.*] Sic et Homerus πολίπορθον, *urbis eversorem*, Ulyssem vocat duntaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis quàm robore maxima quæque peragi significans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc seges fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ *catena.* Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiscantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucosia, Ligea: superiore corporis specie mulieres, inferiore pisces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere concesserant, quamdiu pertranseuntes cantu morarentur et captarent. Itaque præternavigantes suavi symphoniâ allicere studebant, devorabantque. At Ulysses à Circe edoctus, nautarum et comitum auribus cerâ obturatis, ipse verò malo navis alligatus, audivit quidem, et prætervectus est incolumis. Unde illæ se in mare præcipitârunt. Sedem habebant ad Siculum littus; vel, ut alii scribunt, in Sirenusis scopulis, et in Capreis insulâ, atque ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrheno imminens mari, inter sinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, et Pæstanum, v. *Golfo di Salerno.* Homer. Odyss. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes reverà erant meretriculæ tum formâ insigni, tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitâsse. Plutarch. Symp. 2. cap. 14. *Homeri Sirenes*, inquit, *nobis immeritò fabulosum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri, et ad cœlestia divinaque pellici.*

Circes pocula.] De illâ famosâ veneficiorum antistite et antesignanâ fusè dictum est in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyss. 13.

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutari à Circe veneficâ dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse viderentur. Ita S. Chrysost. et alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis De magorum dæmonomaniâ, l. 2. cap. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis et gravibus exemplis ac testimoniis eas reverà fieri asserit, additque; Neque fabulosum est quod Homerus narrat, Ulyssis comites per Circen maleficam in porcos fuisse transformatos, cùm Augustin. ipse lib. De civ. historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, et illam de Arcadibus. In Alpibus quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat, ut stabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caseo darent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent. Videatur S. Augustinus De civ. Dei, l. 18. c. 17. et 18. Item Daniel. c. 4. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum quasi bos comedisse: postea vero, figurâ ejus reversâ ad ipsum, recuperâsse pristinum sensum, ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus sumus.*] Turba sumus sine virtute, exercitûs numerum explentes

)ponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
.n cute curandâ plus æquo operata juventus;
)ui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
Jt jugulent homines, surgunt de nocte latrones:
Jt teipsum serves, non expergisceris? Atqui
)i noles sanus, curres hydropicus: et, nî
)osces ante diem librum cum lumine; si non
ntendes animum studiis et rebus honestis,
nvidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
)uæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
)st animum, differs curandi tempus in annum?
)imidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude:
ncipe. Vivendi rectè qui prorogat horam,
Rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
.abitur et labetur in omne volubilis ævum.
)uæritur argentum, puerisque beata creandis
Jxor, et incultæ pacantur vomere silvæ.
)uod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus et fundus, non æris acervus et auri
Egroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. Valeat possessor oportet,

sumus quasi proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur stertere *usque* ad meridiem, atque citharæ cantu lenire solicitudines. *At quantum est illud dedecus! Ecce* prædones noctu surgunt ad homines trucidandos; tu *verò* non excitaris ad temet servandum? Verùm si valens detrectes ire, hydropicus festinabis: ac nisi ante lucem petas librum cum lucernâ; nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidiâ vel amore, *aliove affectu. Age verò*, quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs *autem integro* anno sanare quod animum corrumpit? *Heus*, facti dimidium tenet, quisquis incipit. Sapientiæ *studium* audacter amplectere: incipe. Qui differt tempus bene vivendi, *est quasi* rusticus expectans donec amnis defluxerit; atqui fluit ille semperque fluens volvetur. *Quorsum verò tam solicitè* comparantur opes, *expetitur* conjux fœcunda gignendæ proli, nec non sterilia nemora aratro domantur? *Verùm enim* qui nactus est quantum sufficit, nihil

trà cupiat. *Quippe* nec ædes, nec prædia, nec auri et pecuniæ cumulus *possunt* arcere morbos corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet *bene* valere possessorem,

ANNOTATIONES.

ntaxat, velut Thersites ille iners et ingloius: videmur tantùm vivere, ut edamus.

28. *Sponsi Penelopes.*] Sive luxuriæ dediti, e gulæ; ut alibi est annotatum. Vide lib. 2. t. 5.

Alcinoique In cute curandâ, &c.] Similes mus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram ulam, ejusque familiaribus et populis; qui ollitie et voluptatibus perditi, in ignaviâ sordiâque consenescebant. Proverb. Alcinoi nsa, id est, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ique sagax errorem hic subodoratus, librarii uriâ paginas confusas asserit. Ista nimirum . 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem istolam, atque reponi debere illîc post v. *cui sit conditio.* Materiæ quidem et armenti ratio ad hanc emendationem ducit. licabit æquus lector de conjecturâ hâc sat laci.

34. *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, nolis ad medicum; curres profectò, cùm rotabis. Quidam leg. *Si non is sanus*, &c. est, si segnis es, et ire piget, dum sanus es, torpes ignaviâ: deinde cogeris ire, imò rere, cùm hydropisi cruciaberis: cursu enim, et corporis agitatione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est: nisi vitia maturè corrigas, frustrà deinde conaberis ea depellere inveterata; quin ab his opprimêre. Vulgare est:

Venienti occurrite morbo.

34. *Ni Posces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris discendæ causâ virtutis ac sapientiæ, fiet, ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliquid vitium, quo solicitabere.

40. *Dimidium facti, &c.*] Hesiodica sententia est: *Principium est dimidium totius.* Auson.

Incipe, dimidium facti est cœpisse. Supersit Dimidium: rursùm hoc incipe, et efficies.

42. *Rusticus expectat, &c.*] Similis est rustico illi, qui, cùm ad amnem pervenisset, stolidè expectabat, dum effluxeret omnis aqua, ut ad alteram ripam transire posset.

44. *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia quæ ad corpus spectant: quæ animi sunt, cur negligimus?

49. *Valeat possessor oportet, &c.*] Quid prosunt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si febri, si metu, vel cupiditate torqueatur, an divitiæ sublevabunt?

ut fruatur congestis facultatibus. *Porrò* quisquis *vel* cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus et pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas malè affectis citharæ *suaviter resonantes. Maturè forma tuos mores. Nam* si vas non est purum, quicquid immittes, vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quæsita. Avarus semper est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius: Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem. Quisquis iram non compresserit, *postea* cupiet non factum fuisse, quod jusserit animus incitatus, dum vehementiùs *dare* vindictam properat indignationi non satiatæ. Ira est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. *Nam certè* magister equum flexibilem molli cervice format ad currendum quâcunque sessor voluerit. Canis venaticus postquam cervi corium domi allatravit, *continuò* venatur in silvis.

Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus et res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.
Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget. Certum voto pete finem.
Invidus alterius macrescit rebus opimis:
Invidiâ Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est. Animum rege, qui nisi paret,
Imperat: hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magister
Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ,
Militat in silvis catulus. Nunc adbibe puro

Jamjam sincerâ

ANNOTATIONES.

52. *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hîc, antè, et postea.

53. *Auriculas citharæ, &c.*] Ista quidem leviter oblectant, et paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander: *Quàm sæpe ob voluptates mœrore afficimur!* S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui sumpti relinquunt pœnitentiam: dicens,*

Sperne voluptates: nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deest tam quod habet quàm quod non habet.

Certum voto pete finem.] Modum et finem statuæ cupiditati et desideriis. Vide l. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.*] Dionysius et Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Justin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

60. *Infectum volet esse.*] Facti subinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compesce, qui nisi à ratione prematur, hanc ipse opprimit, et in præceps rapit. Pers. Sat. 5. v. 38.

—— *Intortos extendit regula mores:*

Et premitur ratione animus, vincique laborat. Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu posita. hominem huc et illuc rapit; altera in ratione. docet et explanat quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit, ut ratio præsit; appetitus verò obtemperet.*

. . . . . *Efficiendum autem est, ut appetitus obediant rationi; eamque nec præcurrant ut temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, et ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facilè eruditur: sic puer bonos mores sponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis cervo interfecto detracta, ejus intestinis et sanguine cum pane impletur, et insuitur, tunc venaticis canibus objicitur, eosque ad venationem acuit. Gall. *Faire la curée:* Angl. TO FLESH THE HOUNDS.

67. *Militat in silvis.*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione modò allatâ; exinde in silvis feras ultrò venatur.

Nunc adbibe puro.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pra-

Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quòd si cessas, aut strenuus anteis,
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

mente documenta excipe, ô juvenis: jam optima inquire. *Enimverò* testa custodiet semper odorem, quo primùm infecta fuerit. Quòd si deses maneas, vel si fortiter præcurris, *ego* neque desidem expecto, neque præeuntes antevertere contendo.

ANNOTATIONES.

is opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adibe*: ut sit anapæstus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe e imbuendum optimis documentis: vel ad meiorem et sapientiorem virum, à quo fingaris ad irtutem et rectum.

69. *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara ententia, quam hinc mutuatus est S. Hieroymus scribens ad Lætam.

70. *Quòd si cessas, &c.*] Si piger es in philosophiæ studio, non expectabo te minimè valentem subsequi me acriorem. Quòd si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possum, nequaquam invidebo tibi aut instabo; nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogâtus, quo pacto discipuli egregiè proficerent, respondit: *Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minimè expectent.* Diog. Laërt.

EPISTOLA III. AD JULIUM FLORUM.

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam eum interrogat: deinde hortatur ad studium sapientiæ, et ad fraternam concordiam.

Juli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thraca-ne vos, Hebrusque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Asiæ campi collesque morantur?

O Juli Flore, nôsse desidero *in* quâ orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie constrictum; an apud mare defluens inter terras proximas: an in agris et collibus Asiæ opimis?

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.*] *Tota bella est hæc epistola,* aquit bellè Parthenius: *pura admodum minique ambitiosæ,* teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, seu ad Panonicum bellum, seu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum restitueret. Ad illum loratii familiarissimum inscripta est etiam ide 2. lib. 4. item Epist. 2. lib. 2. Porrò in ac eò collimare videtur poëta, ut ad bene urciendam charitatem fraternam exhortetur; d quod artificiosâ insinuatione utitur, et per uasdam ambages sensim procedit, ut meliùs roposítum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Lucii* ponendum contendit: quòd *Julius* nusquam t prænomen: nomen autem Floro nequeat atui: siquidem Flori non Juliæ, sed Aquiliæ entis sint.

2. *Claudius Augusti privignus.*] Claud. Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius aum Liviæ Drusillæ. Hanc enim Augustus, reliatâ Scriboniâ marito suo *et quidem prægnatem abduxit, dilexitque et probavit unicè ac reverenter.* Sueton. Octav. cap. 63. Quinam erga ejus *pueros Nerones*, hoc est, in rumque illum privignum, *animi paterni* fuit. Nam et hos adoptavit, ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit: Tiberio verò Liviam suam ex Scriboniâ filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. et 14. ibique annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θρηκη, Thrace vel Thraca, pro Thracia.

Hebrus.] Thraciæ mons et fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi lib. 1. Ode 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens, scil. inter Sestum Thraciæ, et Abydum Asiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le détroit de Gallipoli:* Angl. THE STRAITS OF GALLIPOLI. Ovid. Trist. 1.

Sestos Abydenâ separat urbe fretum.

Turres.] Quid. leg. *terras*, i. e. Europam et Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 2. *Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.*

5. *Pingues Asiæ campi.*] Cic. pro lege Manil. n. 14. *Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

Quid operis molitur turma literatorum? Ista *scire* etiam velim: quis suscepit scribenda Augusti facinora? quis bello et pace *gesta* posteritati mandabit? quid *agit* Titius, paulò pòst sermone Romanorum celebrandus; qui non timuit *ex ipso* fonte Pindari haurire, lacus et rivulos patentes aspernatus? quomodo valet? nostrîne recordatur? an musarum auspicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat; an graviter agit, assurgitque scribendo tragœdias? Quid Celsus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias sibi divitias comparet; caveat autem desumere è libellis quos servat Apollo Palatinus: ne si avium turba suas aliquando veniat plumas resumere, risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu *verò* quid agis? quæ thyma circumvolitas sedulus? *Enimverò* non exiguum, non rude, non asperum ingenium habes: *atque adeò* sive ad causas *orandas*, facundiam adhibes; sive te accingis ad interpretandum jus civile: sive amatorios versus conscribis: præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò si

Quid studiosa cohors operum struit? Hæc quoque curo:
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis et paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus et rivos ausus apertos?
Ut valet? ut meminit nostrî? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musâ;
An tragicâ desævit, et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multùmque monendus
Privatas ut quærat opes, et tangere vitet
Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo.
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu civica jura
Respondere paras, seu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quòd si

ANNOTATIONES.

6. *Studiosa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus et literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam et imprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hîc: Titius, et Celsus poëtæ; Florus autem orator, poëta, et jurisperitus. Vide infrà Epist. 8.

9. *Titius.*] Septimius ille cognominatur quibusdam, diciturque lyrica et tragica scripsisse: è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares et vulgaria contemsit, quasi *lacus et rivos* ipsum Pindarum lyricorum principem atque fontem adiit: Latinisque versibus ausus est æmulari styli ejus sublimitatem et sensus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Ode 2.

14. *Desævit.*] Sævientes reges et principes repræsentans, gravesque rerum et animorum exprimens conversiones et motus, ut vulgò in tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus et splendidus esse tragœdiæ stylus. Unde et sæpe significatur cothurno sublimi tragicorum calceamento. Vid. Epist. ad Pis. v. 80.

15. *Celsus.*] Pedo Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet, ut plagium evitet, neve aliena scripta usurpet, venditetque quasi sua. Quo iratum sibi postea redarguit Horatius obliquè, velut morosum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat et componat; quæ verò sunt aliorum, ne compilet, sibique attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur asservabanturque scripta quæcunque judicata fuerant cedro et immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula risum.*] Nota Æsopi fabula, notum adagium Erasmi, *Æsopicus graculus.* Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum suarum pertæsa, alias undequaque mutuata est. At cùm se alienis coloribus ornatam et fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ sua erant singulæ repetentes, nudam haud sine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipse quid audes?*] Tu quidem ipse, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ scripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes succum è thymo et floribus optimis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor et insignis habebere.

Hederæ victricis.] In commissionibus et certaminibus ingeniosis victores hederâ coro-

Frigida curarum fomenta relinquere posses, 26 abjiceres fomitem solicitudinum
Quò te cœlestis sapientia duceret, ires. [ampli, frigidos *efficientem*, *certè* perve-
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et nires, quò te summa eveheret
Si patriæ volumus, si nobis vivere cari. sapientia. Id curemus, ad id
Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ est, 30 incumbamus tam parvi quàm
Quantæ conveniat, Munatius: an malè sarta magni, si volumus esse patriæ
Gratia nequicquam coit, et rescinditur? At vos nobisque utiles. Illud insuper
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat *mihi* significare *te rogo*; nun-
Indomitâ cervice feros; ubicumque locorum quid tam carus, quàm decet,
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus, 35 tibi sit Munatius: an concordia
Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca. haud bene reconciliata dirima-
tur? Verùm sive fervidus san-
guis, sive rerum imperitia vos
exagitat animo non erudito im-
mites; *profectò* non debetis
amicitiam fraternam violare:
t quàcumque in regione versamini, *ego* vestrum in reditum vitulam pasco, *diis* ex voto *sacrifi-*
ndam.

ANNOTATIONES.

abantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta
t hedera, quòd hæreat; vel quòd edita petat;
el quia id, cui adhæserit, edat. In tutelâ
iberi putabatur esse, quia ut ille semper ju-
enis, ita hæc viret: vel quòd illa omnia, sicut
le mentes hominum, illigat. Festus.

Quòd si Frigida, &c.] Amicè castigat Flori
tia.

26. *Frigida curarum fomenta.*] Ambitio et
aritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fo-
nt, hominemque reddunt frigidum et seg-
em ad virtutes et studium sapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de
fficiis.

31. *Munatius.*] Non is est Plancus ille
lunatius, ad quem est Ode 7. lib. 1. Sunt qui
non fratrem Julii Flori, sed familiarem dun-
taxat fuisse arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum*
dici posse de amicitiâ.

33. *Calidus sanguis.*] Fervens in juven-
tute, sæpe et facilè ebulliens circa cor, iram-
que faciens et offensionem. Est in quibusd.
codd.

Heu calidus sanguis! heu rerum inscitia vexat!

Rerum inscitia vexat.] Contrà rerum usus
et experientia, pariter et doctrina morum,
ejusmodi juveniles motus placat, et cohibere
docet animum temerè effervescentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota et promissa
pro felici reditu vestro et incolumitate. Huc
fortasse pertinet, quòd, ut tragici hircum, ita
lyrici vitulum seu juvencum solebant mactare.

EPISTOLA IV. AD ALBIUM TIBULLUM.

Ad laborem honestum, moxque ad voluptatem hortatur.

LBI, nostrorum sermonum candide judex, Tibulle, bone censor nostro-
uid nunc te dicam facere in regione Pedanâ? rum sermonum, quid putem
cribere quod Cassî Parmensis opuscula vin- agere te nunc in regione Pe-
cat? danâ? *Credamne te* componere
quod superet opera Cassii Par-
mensis;

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus equestri fa-
ilî Romæ natus, eodem tempore quo Ovi-
us. Ingenii solertiâ et suavitate, nec non
estanti corporis formâ insignis, nobilibus
arus extitit. Elegiarum quatuor libros pere-
antes scripsit. Horatio quàm familiaris
rit, patet ex Ode 33. lib. 1. et ex hâc
istolâ.

Sermonum.] Satirarum pariter et epistola-
m.

Candide judex.] Sine invidentiâ et adula-
ne. Fortasse alludit ad nomen *Albii*.
ist. ad Pison. v. 445.

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ.*] Pedum Latii oppidum fuit,
non longè ab urbe Româ. Pedanos simul et
Aricinos, Lavinienses ac Veliternos civitate
donatos scribit T. Liv. In eâ porrò regione
Tibullus prædium habebat amœnum et locu-
ples. Quò cùm secessisset ad leniendas quas-
dam curas, ad eum scripsit Horatius, ostendit-
que multis donatum muneribus à naturâ, à
diis, à fortunâ etiam, frui debere illis, dum
liceret per usuram vitæ sensim defluentis:
neque solicitum esse oportere.

3. *Cassi Parmensis.*] Idem is creditur, de
quo lib. 1. Sat. 10. quique *Etruscus* dicitur.
Scripsit tragœdias, elegias, epigrammata. De
eo sic vet. comm. Cassius Parmensis, tribu-
nus militum in partibus Cassii et Bruti fuit.

an otiosum ambulare in nemoribus amœnis, *cæterùm* nihil prætermittentem *eorum*, quæ decent virum probum ac prudentem? *Atqui* tu non corpus es sine mente. Dii elegantem tibi speciem opesque, et *his* bene utendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet melius, quàm sapere, et ut quæ sentit possit eloqui, et qui favorem habeat, et existimationem, sanitatemque, et victum lautum, et marsupium nunquam vacuum? *Quoniam autem vivimus* inter spem et solicitudines, inter timores atque indignationes, *auctor tibi sum, ut* unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes. *Sic enim* jucundum tempus accedet minimè speratum. Certè me succi plenum et corpore egregiè culto fulgentem videbis, *imò*, si jocari velis, suem ex harâ Epicuri.

An tacitum silvas inter reptare salubres,
Curantem quicquid dignum sapiente bonoque est? [mam, 6
Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam
Dî tibi divitias dederant, artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quàm sapere, et fari ut possit quæ sentiat, et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abundè, 10
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter spem curamque, timores inter et iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora.
Me pinguem et nitidum bene curatâ cute vises,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum. 16

ANNOTATIONES.

Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eò missus ab Augusto, ut eum interimeret, studentem reperit; illoque perempto, scrinium cum libris abstulit. Unde multi credidere Thyesten tragœdiam esse opus Cassii Parmensis.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, sine animo et ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis formâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultimâ licenter correptâ. Ut et apud ipsum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim*, &c. pro *fuerant*. Apud Lucret. lib. 5. et Æneid. 3. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*. Certè consentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi.] Œconomiæ scientiam et peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula, &c.*] Persius de his fusè, Sat. 2.

9. *Et cui.*] Leg. al. *utque*.

10. *Gratia.*] Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho:

Hîc jacet immiti consumptus morte Tibullus.
Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama.] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma.
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Lib. 2. Sat. 2.

Mundus erit, qui non offendit sordibus, atque
In neutram partem cultûs miser.

12. *Inter spem, curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet.*] Gratiora sunt, quæ non expectata superveniunt bona, acceduntque insperata.

15. *Me pinguem.*] Se, qualis reapse erat, pingit Horatius, obesulum, et cultàs corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini et voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicure noster ex hortâ productâ, non è schold.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obscurè dicit, sed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum sit nullum agnosco, præter voluptatem ex gustu et Venere.* Contrà tamen sensisse Epicurum, vide in annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPISTOLA V. AD TORQUATUM.

Ad cœnam frugalem invitat, et ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenset.

Si conviva potes accumbere in thoris brevibus,

Si potes archaïcis conviva recumbere lectis,

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis et tenuis cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archaïcis.] ἀρχαϊκὸς, *antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquam simplicitatem et rusticitatem referens*, non solùm in moribus, sed etiam in fabrefactis. Gall. *à la vieille mode*: Ang. OLD-FASHIONED: quo sensu hic usurpatur. Apage qui ab *Arched* vel *Archi* humili fabro vanam etymologiam expiscatur.

Conviva recumbere lectis.] Ad mensam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa, palustres
Inter Minturnas, Sinuessanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse; vel imperium fer. [pellex.
Jamdudum splendet focus, et tibi munda su-
Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
Et Moschi causam. Cras nato Cæsare festus
Dat veniam somnumque dies. Impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, si non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiúmque severus
Assidet insano. Potare, et spargere flores

nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, *ô* Torquate, expectabo te domi occidente sole. Potabis vinum, Tauro iterum *consule in cados* fusum, inter Minturnas paludosas et Petrinum Sinuessanum. Quòd si habes aliquid melius, affer; vel jussa exequere. Jampridem accensus est *meus* ignis, meaque supellex tui gratiâ nitescit. Intermitte curam *rerum* futilium, ac labores *pro* opibus, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris natalibus sacra indulget licentiam dormiendi, fasque erit noctem æstivam gratis colloquiis traducere. Quid opes *juvant*, si non licet *his* frui? Si

uis parcè *victitat*, nimisque tristis, hæredum causâ, *ille* stulto proximus est. *Ego verò contrà*, hoc magis bibam, et spargam flores:

ANNOTATIONES.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *betam pleiam.* Pers. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo sole.*] Sub vesperam. Perpeam aliqui altissimum solem accipiunt, affeuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *De medio poare die:* nec enim hora ista convenit frugali œnæ: adde quod sequitur de *æstivæ noctis enigno sermone.*

Torquate.] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, causarum patronus? ad quem est Ode 7. lib. 4. Theod. Marcilius, *Euge,* nquit: *Sic mortuum vocat Quintus scilicet.* ntelligit verò Q. Nonium Asprenatem, qui et Torquatus sit appellatus, Augustoque *junctus ectiùs* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. Vide bid. cap. 43. ubi sic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo orque donavit: passusque est ipsum posteros- ue Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generosa, quippe è alustribus Minturnis; nec vetustate insignia, am annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro.] Consulum nominibus soita notari vina alibi dictum est. Vide lib. 1. Od. 20. et lib. 2. Od. 3. Porrò T. Statilius Taurus, homo novus, ut et Agrippa, sed Auusti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, reusque mox in Africâ gestis (unde et triumhum meruit) amphitheatro etiam extructo uit clarissimus. Consul primò fuisse dicitur m. U. C. 717. secundò verò an. 728. cùm Horatius annum ætatis ageret 40 aut circiter. Neroni nupsit ejus abneptis Statilia Messalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii atis culta, prope ostia Liris fluvii, in planitie, ibi amphitheatrum et aquæductus. Horum eliquiæ adhuc visuntur, de urbe verò superest parva turris cum tabernâ duntaxat. Non ongè aberat ingens palus, in quâ latuit Marius Syllâ profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. . 276.

Exilium, et carcer, Minturnarumque paludes.

Sinuessanumque Petrinum.] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminentem, ubi nunc oppidum cum arce apud Sinuessam excisam. V. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, sed copiâ. Sinuessa verò antea *Sinope,* in orâ ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris et Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur, Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem absurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendasque dapes.

8. *Mitte leves spes.*] Omitte paululùm solitas occupationes molestas, sive pro divitiis, sive pro famâ et honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9. *Moschi.*] Is fuisse rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus.] Cras justitium est, ob natalem Cæsaris; ac proinde silentibus judiciis, ac strepitu forensi, dormire in multam lucem, et epulari, et hilaritati vacare licebit.

Nato Cæsare.] Accipiunt vulgò de natali Augusti, qui cùm in Septembri sit circa finem, ex Suetonio, ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem Jul. Cæs. qui Julio mense habet *noctes æstivas.* Vide Macr. Sat. l. 1. c. 12. Dion. l. 44.

11. *Æstivam sermone benigno tendere noctem.*] Noctem æstate breviorem extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quò mihi fortunas.*] Ita Muretus, aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quò mihi fortuna?*

13. *Parcus ob hæredis curam.*] Quisquis sumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, insanit propè.

14. *Spargere flores Incipiam.*] Splendidè

nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxiæ mentis ægritudinem discutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem *vel* in angustâ inopiâ? *Certè* aptus et non repugnans ego ista jubeor curare; ne toral immundum, ne mappa illota nares *faciat* contrahi; ut vasa et patinæ te tibi repræsentent; ne inter familiares reperiatur, qui dicta exportet extrá; ut pares congregentur. *Porrò* convivas tibi dabo Butram et Septimium, Sabinum quoque, dummodo non detineat *eum* cœna prior et amica potior. Est etiam locus multis comitibus: at in convivio nimis constipato caprinus fœtor molestus est. Tu rescribe quotus esse cupias. *Mox* autem negotiis abjectis,

Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit;
Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere disertum?
Contractâ quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus: ne turpe toral; ne sordida mappa
Corruget nares; ne non et cantharus et lanx
Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par
Jungaturque pari. Butram tibi Septimiumque,
Et, nisi cœna prior, potiorque puella, Sabinum
Detinet, assumam. Locus est et pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis,

ANNOTATIONES.

cœnam apparabo, atque in secundâ mensâ de more flores inspergam.

16. *Designat.*] Non. Marcell. *designare*, est cum notâ et ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *Modò quid designavit?* est, inquit, novum quid moliri, seu malum seu bonum.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Lib. 3. Ode 21.

Tu spem reducis mentibus anxiis.

Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem.* Loco mox citato:

Viresque et addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quòd ebrii plusculùm sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni solicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate.

21. *Idoneus, et non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei perquam studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti tricliniares offendant convivas sordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. sub finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat et nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. lib. 2.

23. *Cantharus et lanx Ostendat tibi te.*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potâsse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub finem lib. 6. *Quid in Liberi dexterâ pendens poterius cantharus?* Magnum ansatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint, ex quibus temerè invidia confletur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia aliquis senior ostendens fores ita monebat: *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

Ut coëat par.] Hinc enim jucundior fit sermocinatio.

26. *Butram tibi, &c.*] Non unus est qui legat *Brutum.*

28. *Umbris.*] De his conviviorum sectatoribus lib. 2. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis, rescribe.*] Dic quot velis tibi sodales convivas. Varro dicebat convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, et progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, et consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

Atria servantem postico falle clientem.

per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.

ANNOTATIONES.

31. *Postico.*] Plautus *posticulum* dicit, sub stium. Petronius *posticulam*, sub. januam. Gall. *Porte de derrière:* Angl. THE BACK DOOR. Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat:

Limen erat, cæcæque fores, et pervius usus Tectorum inter se Priami, postesque relicti A tergo.

Clientem.] Moschum vel alium, qui in atrio te observat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam posteriorem, et veni ad me.

EPISTOLA VI. AD NUMICIUM.

Felix est, qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari, propè res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nullâ
Imbuti spectent. Quid censes munera terræ? 5
Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?
Ludicra quid, plausus, et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
Qui timet his adversa, ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto: pavor est utrobique mo- 10
lestus;
Improvisa simul species exterret utrumque;
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid
ad rem,

O Numici, nihil mirari, est unica ferè et sola res, quæ possit beatum efficere et servare. Reperiuntur *homines*, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur solem hunc, et stellas, et tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid *de muneribus* maris ultimos Arabas Indosque locupletantis? quid de ludis, et applausu, ac muneribus *populi* Romani faventis? Quo animo, quo judicio vultuque aspicienda *hæc* putas? *Certè* qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo *is, qui ea* desiderat; *atque* in utroque trepidatio est *æquè* molesta, cùm insperata species utrumque perturbat: seu lætetur, seu mœreat, seu cupiditate seu formidine *percellatur*. Quid *autem* ad propositum,

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis epistola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius; *aurea*, Lambinus. Sanè admirabilis, quæ nihil stultè mirari, luculenter et mirè docet; erudita, quæ philosophiæ moralis et Stoæ mysteria reconditissima clarè exhibet, atque solerter insinuat; aurea, quæ *aureæ mediocritatis*, ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatuâ è quâ nascitur cupiditas vel timor, animum perinde torquentes. De eâ Epist. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat *ἀθαυμασίαν*.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quòd si inrepidi spectant cœlestia, certè multo magis terrena.

5. *Munera terræ?*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris?*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Ode 29. lib. 2. Ode 12.

Indos?] Lib. 1. Ode 12.

7. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide l. 1. Od. 20.

Dona Quiritis?] Honores et magistratus delatos per suffragia populi Rom. *Qui dabat olim imperium, fasces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

8. *Quo sensu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore?] Fronte: oculis affectus demonstrantur ut plurimùm.

9. *His adversa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem loco movens.* Cic. Tuscul. 4.

Utrobique molestus.] AL. *utrique*, cupienti ac timenti: timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem desiderio boni absentis.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque.*] Seu species boni præsentis inspera, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum, seu species mali præsentis tristitiam creans eò graviorem, quò minùs exspectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam nunc rem investigamus.

si cùm aliquid aspexerit fortunatius aut infelicius quàm speravit, oculos *tenet* immotos, atque mente *simul* et corpore obstupescit? Virtutem ipsam si *quis* nimiùm expetat; sapiens desipere, justus injustus esse existimabitur. I modò; admirare argentum et vetus marmor, et fabrefacta ex ære: purpuram et gemmas concupisce; lætare quòd te dicentem mille oculi attendunt: manè forum frequenta sedulus, ac serò domum redi, ne Mutus plus tritici, *quàm tu*, colligat *ex* agris dotalibus, et ne ille (quod indignum est) ignobiliori stirpe genitus à te suspiciatur magis, quàm tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ *delitescit, id* tempus expromet in apertum; infodiet autem et occultabit conspicua. *Sic* postquam porticus Agrippæ et via Appia te spectaverit valdè illustrem; attamen superest *ut* pergas *eò*, quò Numa et Ancus tandem iverunt. *Age verò*, si latus aut renes graviter dolent; exquire doloris levamen. *At* visne rectè vivere? Ecquis non vult? *inquies*. *Ergo*, si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strenuè, abjectis voluptatibus. *Quòd* si *contrà* virtutem censes *mera esse* verba, sicut

Si quicquid vidit melius pejusve suâ spe,
Defixis oculis, animoque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultrà quàm satis est virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum, et marmor vetus, æraque et artes
Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem;
Gnavus manè forum, et vespertinus pete tectum,
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus, et (indignum, quod sit pejoribus ortus,)
Hic tibi sit potiùs, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas;
Defodiet condetque nitentia. Cùm bene notum
Porticus Agrippæ, et via te conspexerit Appi;
Ire tamen restat Numa quò devenit et Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? Quis non?
Si virtus hoc una potest dare; fortis omissis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut

ANNOTATIONES.

17. *I nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultrà quàm satis est, expetere stultum est; an licebit cupidè scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c.?

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. 2. Od. 18. v. 8. ibique annot. Item lib. 3. Od. 29. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete, ibique exerce, quod *Janus summus ab imo perdocet*; hoc est; fœnore divitias accumula: Epist. 1. v. 54. item lib. 2. Sat. 3. vel forum judiciarium frequenta, et causis agendis quæstum fac. Martial.

Dives eris, Romæ si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume; nec domum redi, nisi serò et sub vesperam.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mutus.*] Plebeius et ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.*] Quòd tu patricius illi obscuro et abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24. *Quicquid sub terrâ est.*] Quicquid nunc *stultè miraris et optas*, peribit; et tu pariter cum istis: quære potiùs virtutem, quæ sola bonum stabile est et solidum. Epist. 1. v. 47.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertiùm consul Pantheon fecit; addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfusis superbam. Synecdoche pro quâvis porticu; quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epist. 1. v. 71. In his ambulare, seque ostentare insignes quique consueverat.

Via Appi.] Appius Claudius censor viam Romæ per portam Capenam Brundusium usque constravit adeò latam, ut plaustra duo sibi occurrentia facilè pertransirent. Hanc à Trajano instauratam. Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen restat.*] Postquam te omnibus ostentâris, diuque splendidè egeris, tandem moriendum est: perinde ac ipsi Romæ reges mortui sunt. Vide lib. 1. Od. 28. et lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, secundus à Romulo rex, justitiâ clarus et religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulsit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si labores pleuritide, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis sic et animi debes morbos fugere, pari saltem diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid

ucum ligna? cave ne portus occupet alter;
e Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas:
[ille talenta rotundentur, totidem altera;
porrò et [vum. 35
ertia succedant, et quæ pars quadret acer-
cilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,
t genus, et formam, regina pecunia donat;
c bene nummatum decorat Suadela Venusque.
[ancipiis locuples eget æris Cappadocum rex:
e fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
i posset centum scenæ præbere rogatus; 41
ui possum tot? ait: tamen et quæram, et
quot habebo, [que
[littam. Pòst paulò scribit, sibi millia quin-

lucum arbores *tantùm*; cura *diligenter* ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrates et Bithynos: *cura ut* mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, imò et *quarta*, ut cumulus reddatur quadratus. Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, et fidem, et amicos, et nobilitatem, et pulchritudinem: atque divitem stipant Suada et Venus. *Verùm enim* Cappadociæ rex abundans servis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejusmodi, *sed potiùs Lucullo similis*. Lucullus, inquiunt, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare, respondit: Quâ *ratione* possum tot *præbere?* attamen quæram, et quot inveniam, præbebo. Paulò *verò* postea significat, se domi habere quinque millia

ANNOTATIONES.

ie virtutem putas. Hercules apud tragicum endam, et exinde Brutus (ex Dione lib. .) deploratis rebus exclamâsse fertur: *O era virtus, eras igitur nugæ tantummodo: t ego te velut rem solidam sectabar, verùm mæ serviebas:* tumque vocavit unum è niliaribus, ut se interficeret.

Ut Lucum ligna.] Veruntamen non arbores iunt lucum, sed religio et consecratio alicui mini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante os mari te committe: naviga ad Cibyrates Bithynos: occasiones occupa negotiandi, et negotiatione ditescendi. Pers. Sat. 6. v. 75.

Mercare, atque exute solers
me latus mundi, ne sit præstantior alter, &c.

33. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ mag-, in confinio Lyciæ, cognomento magna, uitatis famâ celebris; ex Strabone. Eò rò mitti solebant lucriones, et quotquot dè quæstum odorari et sectari cognosceiur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud iciam, ab orâ maris distans decem propè liaribus.

Bithyna.] Bithynia Asiæ regio, hinc Euximari, illinc Propontidi vicina, Thracia atica Xenophonti nuncupata. Urbes hat præclaras Chalcedonem, Nicomediam, amiam, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum itur omni ex parte perfectum. Gall. *Faire compte rond:* et Angl. TO MAKE UP A UND SUM.

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *statera*, r, *pondus:* aliquando ponitur pro quovis enti pondere auri vel argenti, aliàs significertum pondus, quod tamen varium variis itibus. Celebratur in primis talentum Atm, quod drachmas sexies mille continebat. rò drachma Attica respondet grosso Fran-, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter: siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimùm valet viginti sex aut septem libellas, sive Francicos, ut vocamus. Quæ cùm ita sint; grossi illi sexies millies multiplicati, conficiunt monetæ nostræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus sit argenteo, ex auri supra argentum valore facilè æstimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quatuor mille talenta inveniantur integra, completa, et perfecta. Pers. cit.

Rem duplica: feci: jam triplex, jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πειθὼ, persuasionis dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venusque;* tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ perampla regio, cujus populi ad servitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. post redit. in senatum: *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Pers. jam cit.

Cappadocas rigidâ pingues plausisse catastâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne sis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs sis ut Lucullus adeò locuples rebus omnibus, ut plus possideret quàm sciret. Vult suadere poëta sapientiæ studendum imprimis, quam habenti omnia præstò adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ insignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam prætor justissimè administravit; Mithridatem non semel profligavit, &c. Is rogatus à prætore urbano, ut celebrandi causâ spectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Esse domi chlamydum.*]

chlamydum: *posse igitur* sumi partem vel cunctas. *Hoc est locupletem esse. At contrà* angusta est res familiaris, in quâ non plurima superfluunt, ignoranturque à domino, et juvant fures. *Quæ cùm ita sint*, sique opes solæ valent reddere felicem et conservare; hunc laborem primum assume, et ultimum dimitte. Si beatum facit decus *externum* et favor; emamus servum qui nomina *civium* suggerat, qui latus sinistrum pungat, moneatque manum offerre trans moles: *atque insusurret indigitetque*, Iste plurimum potest in Fabiâ tribu, hic in Velinâ: ille, cui voluerit, fasces dabit,

Esse domi chlamydum: partem vel tolleret omnes. 44
Exilis domus est, ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo,
Si res sola potest facere et servare beatum,
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia præstat; 49
Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram [Velinâ;
Porrigere: Hic multùm in Fabiâ valet, ille
Cuilibet hic fasces dabit, eripietque curule,

ANNOTATIONES.

Plutarch. in Luculli vitâ, cap. 39. minorem numerum designat; centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas: quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosunt furibus.] Scilicet è magno numero facilè detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil est hîc quæsti furibus: ita inaniis sunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res sola potest, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis splendore et gratiâ apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis incumbamus, magistratus et dignitates ambiamus: adeóque *mercemur servum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatque ad prensandum unumquemque et verbis officiosis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendum sit ejus suffragium. Cic. pro Murænâ: *Quid quòd habes nomenclatorem? ..... si nomine appellari abs te cives tuos honestum est; turpe est eos notiores esse servo tuo quàm tibi.* Vide Sigon. 2. De judic. cap. 30.

Lævum Qui fodicet latus.] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum honoris causâ, quoties obvius repentè fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsabat fodicabatque atque insusurrabat, quis et qualis esset ille civis, ut ritè et honestè appellaretur.

51. *Trans pondera dextram Porrigere.*] Varia hîc varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, et olei, vini, cæterorumque pluseulum donantes. Alii sic explicant: Moneat brachium exerere extra togam collectam et complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem fortè civem. Hæc sanè longè quæsita videantur. Vero propius est: Admoneat candidatum occurrenti civi obviàm ire, et manum vel prensando vel adjuvando porrigere, superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant, v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in via saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo, et salutandum civem diligenter et officiosè adeundo.

52. *Hic multùm in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit: Ea ille civis in tribu Fabiâ multùm valet: eum proinde multis officiis et blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus seu classes aut familias divisum, nôrunt omnes: et suffragia ferri solita modò viritim, seu per viros singulos; modò tributim aut centuriatim, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ subinde ratione suffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominationi dicta est.

Velinâ.] Seu à Velâ, editâ urbis regione; seu à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem asciti. Cætera tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17, &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Imperium, consulatum, summum magistratum hic dabit et afferet cuicunque ille suffragari voluerit: adeò valet apud tribules, totque suffragatores secum trahit. Et è contrario.

Fasces.] Nemo nescit pro magistratu poni hæc magistratuum insignia. Synecd. Nimirum dictatori apparebant lictores 24 cum fascibus: consuli duodecim; proconsuli, et prætori sex. *Fasces* autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum: quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Synecd. magistratum. Cf

ui volet, importunus ebur: frater, pater, adde,
Jt cuique est ætas, ita quemque facetus adopta.
i bene qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus
uò ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
argilius, qui manè plagas, venabula, servos,
iffertum transire forum populumque jubebat;
nus ut è multis populo spectante referret
mptum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,
uid deceat, quid non, obliti: Cærite cerâ
igni: remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei,
ui potior patriâ fuit interdicta voluptas.
i, Mimnermus utì censet, sine amore jocisque
il est jucundum; vivas in amore jocisque.
ive, vale. Si quid novisti rectius istis,
andidus imperti; si non, his utere mecum.

et cui libuerit ebur curule detrahet molestus: voca fratrem vel patrem secundùm ætatem cujusque; sic unumquemque urbanè tibi concilia. *Quòd* si beatè vivit, qui lautè vescitur: dies est, pergamus quò gula trahit: piscemur, venemur: sicut pridem Gargillus, qui manè per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum pretio comparatum. *Epulemur etiam*, et balnea subeamus *cibis* non coctis pleni; nec curemus, quid honestum sit, et quid indecorum: *præstemus nos licèt* censurâ dignos: *imitemur* luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ *regis*, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si *autem*, ut Mimnermus arbitra-

r, nihil dulce est sine amore et jocis; in amore et jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis melius, benignè communica *nobiscum*; si non *autem*, illis mecum utere.

ANNOTATIONES.

est sellæ curulis eburneæ, et in eâ sedendi, a cùm judicia exercet, seu cùm in curiam hitur. Gell. lib. 3. cap. 18. Tull. Catil. 4. *hæc sedes honoris, sella curulis, unquam tra mortis periculo atque insidiis fuit.* Jual. Sat. 10. v. 91.

....*illi sellas donare curules:*
Illum exercitibus præponere, &c.

6. *Si bene qui cœnat, bene vivit.*] Pers. 4. v. 17.

e tibi summa boni est? unctâ viviase patellâ
pter, et assiduè curata cuticula sole.

8. *Gargilius.*] Is inanis et stultâ gloriæ iditate ductus, videri cupiebat venando ce- e feram, quam pretio mercatus erat ab aliis tam.

1. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant ci helluones ad accelerandam ciborum coc- em, excitato calore naturali per frigoris peristasin, ut citiùs et novâ fame ad epulas rent.

2. *Cærite cerâ Digni.*] Digni inferri in ta- s Cæritum, id est, à censore infamiæ labe ri, non secùs ac urbis Cære populi, quibus agitiosam defectionem jus suffragii adempest. Vide Gell. lib. 16. cap. 13. Item Pe- Crinit. de Hon. Disc. lib. 7. cap. 6. ubi sic t: Primi omnium municipes facti Cærites ullo juris suffragio.....unde tabulæ tes dictæ, in quas censor eos referebat, notâ vel ignominiâ quâpiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu et voluptatibus turpissimis tenebantur: quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenus ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi parârunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non reviserunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraque scripsit amatoria elegiaco versu, tam suaviter et argutè, ut Ligyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, et mollis pentametri cantus.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero:
Carmina mansuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. De virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur.

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης;
Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει.

Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit?
Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Istis.*] Quæ de summo bono disserui.

chlamydum: *posse igitur* sumi partem vel cunctas. *Hoc est locupletem esse. At contrà* angusta est res familiaris, in quâ non plurima superfluunt, ignoranturque à domino, et juvant fures. *Quæ cùm ita sint*, sique opes sol valent reddere felicem et c servare; hunc laborem prim assume, et ultimum dim Si beatum facit decus *exte* et favor; emamus servu nomina *civium* suggerat, tus sinistrum pungat, que manum offerre trar *atque insusurret in* Iste plurimum pote tribu, hic in Velin voluerit, fasces dat

Plutarch. in I numerum de petitas, du certè propi

46. *D* tantas si

Pros facilè minc *quæs* *aras*

be o

Esse domi

ENATEM.

F *libertatem et otium opib*

es tibi pollicitus me rure futurum
otum mendax desideror. Atqui
rere vis sanum rectéque valentem;
mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
enas, veniam; dum ficus prima, calorque
signatorem decorat lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officiosaque sedulitas, et opella forensis
Adducit febres, et testamenta resignat.
Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet,
Contractusque leget. Te, dulcis amice, reviset

ad te revertetur

ANNOTATIONES.

] De hâc epistolâ rectè *Septima*, inquit, *adeò elegans ut ad eas virtutes nihil addi*

In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà De illâ jam antea lib. 1. Od. 7. lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

] Hic mensis, ut et Quinctilis, dictus, secundùm Romuli ordina- Martio anni tenente principium: ni- tamen etiam post præpositos à Numâ ac Februarium, vetus nomen reti- Quinctilis et Sextilis, quamvis non quintus et sextus, sed septimus et octavus Postea verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci consule, Quintilis appellatus est Julius, eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatûs consulto, cujus hæc sunt verba: *Cùm imperator Cæsar Augustus mense Sextili et primum consulatum inierit, et triumphos tres in urbem intulerit; et ex Janiculo legiones deductæ secutæque sint ejus auspicia ac fidem; et Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit; finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit; atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere senatui ut mensis Augustus appelletur.* Macrob. lib. 1. cap. 12.

4. *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam.*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quòd poëtæ et carmina secessum atque otium requirunt. Vide postea v. 34. annot.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet Canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porrò gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam et viridaria ente etiam æstu, frigida habentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum et tempus ad agendum personis designat. Gall. *Jure crier.* Angl. AN UNDERTAKER; item, *Maître de cérémonies*, Angl. MASTER OF THE CEREMONIES.

Decorat lictoribus atris.] Lepidè, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet poëta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, uxoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pullâ veste induti adsunt.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes et periculosas eâ tempestate ægritudines.

8. *Opella forensis.*] Nimia quidem opera clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9. *Testamenta resignat.*] Scilicet aperiuntur testamenta duntaxat post mortem.

10. *Albanis*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, inde distans 14 millia pass. ab Ascanio condita, paulò post excidium Trojanum: nunc jam in ruderibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, v. *Albano*, principatûs titulo gaudens.

11. *Ad mare descendet.*] Ad urbem ubi quam mari proximam, ubi per hyemem tepescit, æstate verò friget. De Tarentino temperie lib. 2. Ode 6.

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractusque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, et littus legunt, tempestate ingruente vel imminente.

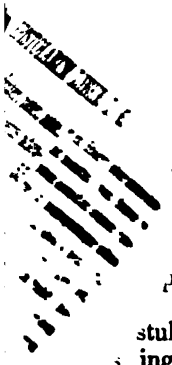

cedes, et hirundine pri-
[pes,
sci Calaber jubet hos-
m. Vescere sodes.
quantum vis tolle. Be-

ueris munuscula parvis.
, quàm si dimittar onustus.
porcis hodie comedenda relin-
stultus donat, quæ spernit et odit.
ingratos tulit, et feret omnibus
nis.
us et sapiens dignis ait esse paratum:
men ignorat, quid distent æra lupinis.
num præstabo me etiam pro laude merentis.
quòd si me noles usquam discedere; reddes
orte latus, nigros angustâ fronte capillos:
eddes dulce loqui: reddes ridere decorum, et
nter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
ortè per angustam tenuis nitedula rimam

cum Favoniis, et primâ hirundine, si *quidem* ita volueris, ô suavis amice. *Enimverò* nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hospes Calaber *viatorem* cogit pyra comedere. *CAL.* Comede, quæso, *ait.* *VIAT.* Abundè est. *CAL.* Aufer quantum placuerit. *VIAT.* Liberalis *es admodum.* *CAL.* Aufer, *inquam*, dona puerulis grata. *VIAT.* Tantum debeo *tibi ob* munera, quantum si discedam *iis* oneratus. *CAL.* Penès te *sunt omnia* ista; quæ dimittes hodie suibus devoranda. Profusus et fatuus elargitur, quæ contemnit et aversatur: et hæc messis ingratos procreat, semperque procreabit. Probus *autem* vir et prudens profitetur *se* paratum esse *largiri* dignis: neque tamen nescit, quod discrimen sit *inter* nummos et lupinos. *Ego* quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quòd si me nusquam abire permiseris; restitue firmum robur, et nigros crines fronte arctiori:

estitue lepidum sermonem, jocos facetos, et dolere Cynaræ lascivæ discessum inter epulas.
lem mus agrestis macer per fissuram

ANNOTATIONES.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo ncipiunt flare Zephyri. Vid. lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hyernis mensibus, apricos secutæ montium recessus; redeunt vere primo. Plin. lib. 2. ap. 47. *Favonii hybernum molliunt cœlum* ..... *Favonium stauunt quidam ad* 7. *Calend. Mart. Chelidoniam ocant ab hirundinis visu.* Id. lib. 10. cap. 24. t lib. 18. cap. 26. Cic. ad Heren. l. 4. n. 62. *hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore ulsæ recedunt.* Vide Plutarch. Sympos. lib. cap. 7. et Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. bi de proverbio, *Una hirundo non facit ver:* tem de Aristophanis dicto, *Hirundinibus pluimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme ttritas vestes habentem; et significabat opus sse illi, ut ver æstasque quamprimùm adesent. Id. Rhodig. lib. 21. cap. ult. asserit irundinem albam perdice haud minorem apparuisse in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione, b. 1. Ode 31.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio rem nempe vilissimarum gratum animum haud eperetur. Hinc non abludit quod ait Isotates, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεθαι. all. *Donner de si mauvaise grâce, qu'on n'en point d'obligation:* Angl. TO GRANT A REQUEST SO UNGRACIOUSLY, THAT NO OBLIGATION IS FELT.

22. *Vir bonus et sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat: cum delectu agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.*] Novit distinguere pretiosum à vili, verum à falso, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, scenicis. *Lupinus* est legumen, quod aliqui dictum putant, quòd lupinâ quâdam indole terram voret: alii tamen meliùs ἀπὸ τῆς λύπης, quòd vultum gustantis amaritudine contristet. Isidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *tristem* lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa: hinc olim iis utebantur in comœdiis ad imitandos nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inspicite, aurum est.*
Col. *Profectò, spectatores, comicum.*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbariâ boves.
Verùm ad hanc rem agendam Philippeum est.

25. *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

26. *Nigros capillos.*] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli densiores, angustâ; at eis decidentibus, jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, et Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias et juveniles.

29. *Fortè per angustam, &c.*] Apologus et

EPISTOLA VII. AD MÆCENATEM.

Mæcenatis in se liberalitatem laudat, at libertatem et otium opibus præfert.

Promiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum *non plus* quinque diebus: *ecce autem* integro *mense* Augusto absum fallax. Verùm si me vis incolumem vivere, et bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti: dum prima ficus, et æstus libitinarium exornat atratis ministris; dum parentes filiis timent; dum sedulus et officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cùm verò hyems nivibus operiet agros Albanos, *statim* ad mare descurret tuus poëta, suique sollicitus rariùs leget. *Demum* ad te revertetur

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. Atqui
Si me vivere vis sanum rectéque valentem;
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam; dum ficus prima, calorque
Designatorem decorat lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officiosaque sedulitas, et opella forensis
Adducit febres, et testamenta resignat.
Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet,
Contractusque leget. Te, dulcis amice, reviset

ANNOTATIONES.

1. *Quinque dies.*] De hâc epistolâ rectè quidem Scaliger: *Septima*, inquit, *adeò elegans est, adeò urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illâ jam antea lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut et Quinctilis, à numero dictus, secundùm Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium: nihilominùs tamen etiam post præpositos à Numâ Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis et Sextilis, quamvis non jam quintus et sextus, sed septimus et octavus essent. Postea verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio consule, Quintilis appellatus est Julius, quòd eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatûs consulto, cujus hæc sunt verba: *Cùm imperator Cæsar Augustus mense Sextili et primum consulatum inierit, et triumphos tres in urbem intulerit; et ex Janiculo legiones deductæ seculæque sint ejus auspicia ac fidem; et Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit; finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit; atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere senatui ut mensis Augustus appelletur.* Macrob. lib. 1. cap. 12.

4. *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam.*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quòd poëtæ et carmina secessum atque otium requirunt. Vide postea v. 34. annot.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet Canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porrò gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam et viridaria, sæviente etiam æstu, frigida habentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum et tempus ad agendum personis designat. Gall. *Juré crieur.* Angl. AN UNDERTAKER; item, *Maître de cérémonies*, Angl. MASTER OF THE CEREMONIES.

Decorat lictoribus atris.] Lepidè, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet poëta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pelli veste induti adsunt.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes et periculosas eâ tempestate agricolarum febres.

8. *Opella forensis.*] Nimia quidem operæ clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9. *Testamenta resignat.*] Scilicet aperiuntur testamenta duntaxat post mortem.

10. *Albanis*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, inde distans 14 millia pass. ab Ascanio condita paulò post excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem surrexit oppidum Albanum, v. *Albano*, principatûs titulo gaudens.

11. *Ad mare descendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem non tepescit, æstate verò friget. De Tarentina temperie lib. 2. Ode 6.

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractusque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, et littus legunt, tempestate ingruente vel imminente.

Cum Zephyris, si concedes, et hirundine primâ. [pes,
Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. Vescere sodes.
Jam satis est. At tu quantum vis tolle. Benignè.
Non invisa feres pueris munuscula parvis.
Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus et stultus donat, quæ spernit et odit.
Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles usquam discedere; reddes
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, et
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Fortè per angustam tenuis nitedula rimam

cum Favonils, et primâ hirundine, si *quidem* ita volueris, ô suavis amice. *Enimverò* nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hospes Calaber *viatorem* cogit pyra comedere. *CAL.* Comede, quæso, *ait.* *VIAT.* Abundè est. *CAL.* Aufer quantum placuerit. *VIAT.* Liberalis *es admodum.* *CAL.* Aufer, *inquam*, dona puerulis grata. *VIAT.* Tantum debeo *tibi ob* munera, quantum si discedam *iis* oneratus. *CAL.* Penès te *sunt omnia* ista; quæ dimittes hodie suibus devoranda. Profusus et fatuus elargitur, quæ contemnit et aversatur: et hæc messis ingratos procreat, semperque procreabit. Probus *autem* vir et prudens profitetur *se* paratum esse *largiri* dignis: neque tamen nescit, quod discrimen sit *inter* nummos et lupinos. *Ego* quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quòd si me nusquam abire permiseris; restitue firmum robur, et nigros crines fronte arctiori:

estitue lepidum sermonem, jocos facetos, et dolere Cynaræ lascivæ discessum inter epulas.
Vim mus agrestis macer per fissuram

ANNOTATIONES.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo ncipiunt flare Zephyri. Vid. lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hyrnis mensibus, apricos secutæ montium reasus; redeunt vere primo. Plin. lib. 2. p. 47. *Favonii hybernum molliunt cœlum* ..... *Favonium stant quidam ad* 7. *Calend. Mart. Chelidoniam cant ab hirundinis visu.* Id. lib. 10. cap. 24. lib. 18. cap. 26. Cic. ad Heren. l. 4. n. 62. *irundines æstivo tempore præsto sunt, frigore lue recedunt.* Vide Plutarch. Sympos. lib. cap. 7. et Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. i de proverbio, *Una hirundo non facit ver:* m de Aristophanis dicto, *Hirundinibus plumis indigere:* quo deridebat hominem hyeme ritas vestes habentem; et significabat opus e illi, ut ver æstasque quamprimùm adest. Id. Rhodig. lib. 21. cap. ult. asserit undinem albam perdice haud minorem apruisse in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione, . l. Ode 31.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio remempe vilissimarum gratum animum haud retur. Hinc non abludit quod ait Isotes, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεθαι.

ll. *Donner de si mauvaise grâce, qu'on n'en point d'obligation:* Angl. TO GRANT A REST SO UNGRACIOUSLY, THAT NO OBLIGAON IS FELT.

22. *Vir bonus et sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat: cum delectu agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.*] Novit distinguere pretiosum à vili, verum à falso, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, scenicis. *Lupinus* est legumen, quod aliqui dictum putant, quòd lupinâ quâdam indole terram voret: alii tamen meliùs ἀπὸ τῆς λύπης, quòd vultum gustantis amaritudine contristet. Isidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *tristem* lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa: hinc olim iis utebantur in comœdiis ad imitandos nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agite, inspicite, aurum est.*
Col. *Profectò, spectatores, comicum.*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbarià boves.
Verùm ad hanc rem agendam Philippeum est.

25. *Reddes Forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

26. *Nigros capillos.*] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli densiores, angustâ; at eis decidentibus, jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, et Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias et juveniles.

29. *Fortè per angustam, &c.*] Apologus et

subierat tritici alveum, *deindè verò* saturatus exire obeso corpore frustrà nitebatur. Huic mustela è longinquo dixit, Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intrâsti. Istà ego similitudine si urgear, omnia *libens* restituo. Neque plenus dapibus exquisitis laudo plebis quietem, nec libertatem opibus Arabum permutare *velim*. Sæpe me laudâsti paucis contentum: *tuque à me* rex et pater celebratus es præsens, pariterque absens. Experire, num sponte queam restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus, patientis Ulyssis filius, *aiebat*: Ithacæ regio non est equis idonea, quippe nec campis operta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populosa nunc me non juvat, sed Tibur minùs frequens, vel Tarentum haud bellicosum. Philippus causarum actor sedulus, acer,

Repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustrá. 31
Cui mustella procul, Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subîsti.
Hâc ego si compellar imagine, cuncta resigno.
Nec somnum plebis laudo satur altilium, nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto. 36
Sæpe verecundum laudâsti: rexque paterque
Audîsti coràm, nec verbo parciùs absens.
Inspice, si possum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyssei; 40
Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis [hæc:
Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma, [tum. 45
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis

ANNOTATIONES.

similitudo maximè ad rem, quibus solerter et ingeniosè mentem suam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas sparteum, palmeum, vimineum, quo plebeii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 53. facta.

32. *Mustella.*] Sive *mustela*. Gall. *une belette*: Ang. A WEASEL.

34. *Cuncta resigno.*] Non temerè aut fictè, sed consultò et ex animi sententiâ loquitur Horatius. Ejus certè menti penitùs insidebat illud:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem ostendit luculenter, cùm nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati Imperator scripserat: *Antè ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum; nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum à te cupio abducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam, et nos in epistolis scribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius? Præclarum nihilominus officium deprecatus est, detrectavit, recusavit. Patet ex Augusti ad ipsum epistolâ, in quâ sic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire—neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν.* Quæso, lector, ἐν παρόδῳ adverte Imperatoris benignitatem et clementiam: quam virtutem principibus idoneam ut magis admirere, non pigebit insuper referre quod idem ad eundem scribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris: Rectè enim et non temerè feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit, si per valetudinem tam fieri possit.*

35. *Nec somnum plebis laudo satur.*] Neque verò plebeiorum quietem frugalitatem nunc laudo, cùm sumptuosis epulis abundo et satur sum, aliam sententiam aliumque sermonem habiturus, si egestatis incommoda sentiam. Imò libertatem præfero quibuslibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur saginanturque ad epulas sumptuosiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vid. lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audisti.*] Ellipsis, deest *dici*; hoc sensu: audîsti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgò aiunt: *bene vel malè audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao scilicet equos dare volenti respondit Telemachus, haud sibi aptos esse, &c. Homer. Odyss. 4. De *Ulysse*, lib. 2. Sat. 5. De *Ithacâ*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit lib. 4. Ode 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minùs populosum. lib. 1. Ode 7. et 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus magis quàm bello aptum, lib. 1. Ode 28. lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 5.

46. *Strenuus et fortis*, &c.] Egregio lepidoque exemplo demonstrat, opibus longè præstare quietum vitæ genus, quamvis mediocre et angustum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, cum-

Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimiùm distare Carinas [aiunt,
Jam grandis natu queritur; conspexit, ut
Adrasum quendam vacuâ tonsoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues,
Demetri (puer hic non lævè jussa Philippi
Accipiebat) abi; quære, et refer, unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo sit patre, quove patrono.
It, redit, et narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
Ut properare loco, et cessare, et quærere, et uti,
Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo,
Et ludis, et, post decisa negotia, Campo.
Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic·
Ad cœnam veniat. Non sanè credere Mena:
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè,
Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te [pus
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippi vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem et mercenaria vincla,

insignis, ab occupationibus *consuetis* revertebatur circa horam *diei* octavam: et jam senior conquerebatur Carinas foro longiùs abesse. Tum, inquiunt, in tabernâ tonsoris prætonsum quendam vidit cultro ungues otiosè resecantem. *Mox* servo mandata sua strenuè capessenti *imperavit:* Demetri, vade, percunctare, et narra, quis iste, quâ conditione et familiâ, quo patre sit, et quo patrono. *Ille* vadit, revertitur, ac refert, Vulteium Menam vocari, præconem esse, re familiari exiguâ, probum existimari, discurrere, et interquiescere; comparare, et uti; parvis sociis fixoque domicilio frui, necnon spectaculis et campo *Martio* post negotia peracta. *Tum Philippus:* Ab ipso velim quærere ea, quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud se attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit. *PHILIP. Itane* recusat iste? *DEMET.* Recusat pertinax, teque curat parùm vel formidat. *Postridie* Philippus improvisus adoritur, salutatque prior Vulteium exiguas merces venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vulteius Philippo obtendit curas et occupationes negotiationis,

ANNOTATIONES.

ris vir ac censorius, gravitate, ingenio, fandiâ, divitiis etiam præclarus. Eum laudat icero in Bruto. Item in orat. pro Quinc-

47. *Ab officiis.*] Forensibus fatigatus offi-, quibus tam acriter incumbebat, ut *eloentid florentissimus civitatis* diceretur. Cic.

Octavam circiter horam.] Horâ post meriem ferè secundâ: quod alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus et longus instar carinæ: unde nomen. In eo a erat Philippi domus. Erant et plures aliæ les superbæ, atque inter illas Pompeianæ: apropter *lautas Carinas* vocat Maro, Æn. v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe ibus molestum est.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod anitranquillitatem denotabat.

52. *Demetri (puer hic, &c.*] Adverte narionem et hypotyposin eximiam: rem oculis versari credas, adeò vivida sunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorem publicum, i venalia proclamabat, aliaque denunciabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, t mercatorem.

58. *Gaudentem parvis sodalibus.*] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, et cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, et frequentibus illic exercitationibus, dixi lib. 1. Ode 8.

62. *Benignè.*] Responsio blandè recusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je lui suis fort obligé. Je le remercie.* Angl. HE DOES ME TOO MUCH HONOUR: I AM MUCH OBLIGED TO HIM: I THANK HIM.

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandescit.

65. *Scruta.*] Gr. Γρύτη et γρυτάρια, frivola. Hinc *scrutariam facere;* i. e. vilia quædam vasa vendere, apud Apulelum lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc et *scrutarium,* locus in quo venduntur scruta: et *scrutarius,* qui vendit. Lucil.

Quidni? et scruta quidem ut vendat scrutarius laudat;
Præfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ sortis plebi, non togâ, sed tunicâ simplice vestitæ.

propter quas ad eum manè non ivisset; *veniamque petit* quòd eum non prior salutâsset. *PHILIP.* Tum demum condonâsse me tibi existima, si mecum hodie cœnaveris. *VULT. Faciam* quod jubes. *PHILIP.* Ergo venies post *horam* nonam; jam abi, opesque sedulò congere. Postquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quàm reticenda effutit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens, *velut* piscis ad uncum obtectum, cliens manè, jamque convictor assuetus, jubetur ad villam suburbanam comitari *per ferias* Latinas imperatas. Is equo insidens, agrum et aërem Sabinum valdè laudat. Philippus videt, ac ridet; dumque sibi joca et oblectamenta undequaque perquirit, sestertia septem largitur, aliaque septem commodare spondet; suadetque ut emat prædiolum. *Vulteius* emit. *Ac* ne te prolixo sermone plusculùm detineam, de homine polito fit agrestis; et *deis* loquitur solùm de sulcis ac vinetis; arbores disponit; macerat se curis; et in cupiditate possidendi inveterascit.

Quòd non manè domum venisset: denique quòd non
Providisset eum. Sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.
Ut ventum ad cœnam est, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum;
Manè cliens, et jam certus conviva, jubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non cessat laudare. Videt, ridetque Philippus;
Et sibi dum requiem, dum risus undique quæsit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit; persuadet utì mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultrà
Quàm satis est morer, ex nitido fit rusticus; atque
Sulcos et vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur studiis: et amore senescit habendi.

ANNOTATIONES.

69. *Providisset.*] Al. leg. *provisisset.*

71. *Post nonam.*] Ad cœnam venies horâ solitâ, nempe tertiâ post meridiem: de quâ nos alibi, et Alex. ab Alex. l. 5. c. 21. quem adi, multa ibi disquirentem scitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus et cœnatus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effutiebat: ut ferè fit.

74. *Piscis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit, velut piscis ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet et conflaretur mali. Nempe ipsius libertas et animi quies in discrimen adducebatur.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidie manè salutabant, officiumque suum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertati insidiabatur Philippus, sibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis, quibus erat *liberis litium et jurgiorum quies, servis autem operum et laborum,* inquit Cicero 2. De Leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas magistratus vel pontifex maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera: Stativæ, statis mensibus ac diebus observatæ; ut Saturnalia, Lupercalia, &c. Conceptivæ: ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Imperativæ, quas consul, prætorve, aut pontifex maximus pro arbitrio imperabat. Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefastæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. *Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem pro sacris:* scil. ex tauro in *Albano monte* sacrificari solito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unum diem indixit. Post reges autem exactos, altera dies adjecta populi jussu. Demum restitutâ plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, à consule vel præfecto Latinarum indictæ sunt in tres aut quatuor dies. Intercedit deinde tempore dilatas servatasque inveniens in dies decem: ultra quos duo etiam post Latinas religiosi habiti, quibus solemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curru decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. modò cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris sita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem sestertia.*] Poëticè, pro septem millia sestertiùm. Nec enim agellus septem aut etiam quatuordecim nummis sestertiis emi poterat: ut bene statuunt Budæus et al. Vide postea lib. 2. Epist. 2. v. 33.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites sustentandas.

Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ;
Spem mentita seges, bos est enectus arando;
Offensus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus,
Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris
Esse mihi. Pol, me miserum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per genium, dextramque, deosque Penates,
Obsecro et obtestor, vitæ me redde priori.
Qui semel aspexit quantum dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

At cùm *cœpit* oves furto, et capras morbo perdere; *cùm* messis spem fefellit, boves *autem* arando confecti sunt; *tum* jacturis perculsus nocte mediâ inscendit equum, iratusque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus squalidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laboriosum et anxium video. *Vulteius* respondit: Certè miserum appellabis, ô patrone, si verè me nominare volueris. Quocirca enixè te rogo per genium, et dextram, Penatesque deos, ut restituas me priscæ conditioni. *Itaque* quicunque semel agnovit, quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est *enim, ut* se quisque suâ mensurâ et pede metiatur.

ANNOTATIONES.

89. *Iratusque Philippi tendit ad ædes.*] Ero jam Vulteius hamo captus ejus aculeum entit: Philippus autem parato inde sibi ludirio gaudet et oblectatur.

92. *Pol.*] Id est, per Pollucem.

94. *Genium.*] Præsidens natalibus numen. *Penates.*] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui verò illi erint haud constat. Alii statuunt Jovem, Junonem, et Minervam: alii Neptunum et Apollinem: alii Cœlum et Terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Inest,* inquit, *hominis dextræ quædam religio, observatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam:
Et Æneid. 7. v. 234.
Fata per Æneæ juro, dextramque potentem.

96. *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ votis respondente: ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo modulo, &c.*] Debet unusquisque seipsum nôsse, ac pervidere quænam sibi conditio potissimùm conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius Sat. 4. v. 52.

Tecum habita, et noris quàm sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII. AD CELSUM ALBINOVANUM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

CELSO gaudere et bene rem gerere Albinovano,
Musa rogata, refer, comiti scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic, multa et pulchra minantem,

O Musa, Celso Albinovano, comiti et scribæ Neronis renuncia, quæso, salutem et prosperitatem. Si interroget, quid agam: responde, me plurima et præclara spondere,

ANNOTATIONES.

1. *Celso gaudere, &c.*] Seipsum ita hîc ëta reprehendit, ut Celsum in suâ personâ deatur arguere levitatis et arrogantiæ: quem prà (si quidem is idem est) jam nonnihil llicavit, Epist. 3. v. 15. et seq.

Celso.] Corneliorum et Papiorum cognon fuit *Celsus.* Posthumiorum autem *Albinus,* ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere et bene rem gerere.] Sic amicos utabant Græci, χαίρειν καὶ εὐπράττειν, ibus exoptabant prospera omnia. Plato ıitatem mentis potiùs optandam aiebat: atque ita salutandos familiares: Σωφρόνει, vel γνῶθι σεαυτόν.

2. *Comiti scribæque Neronis.*] Ex iis qui magistratus in provincias sectabantur, alii officii gratiâ: ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris et amicitiæ causâ duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo suprà Epist. 3. Vide Cic. Verr. 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito. Gall. *Secrétaire des commandemens:* Angl. PRIVATE SECRETARY.

at vitam ducere non bonam nec jucundam: non quòd grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit; nec quòd greges malè se habeant in agris remotis; sed quoniam pejùs animo valens, quàm toto corpore, nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum *me* curet. *Porrò* fidelibus medicis offendar, et amicis irascar, eò quòd lethargum fatalem à me depellere studeant: *imò verò* consecter noxia, devitem profutura: Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi *autem* Romam. Postea, quære, quomodo se habeat, et quantum negotia promoveat; quámque gratiosus adolescenti *sit*, atque *ejus* familiaribus. Si respondet, bene *omnia procedere*; primò salvere *jube*: tum ad aurem insusurra monitum istud: Nos tecum agemus, *ô* Celse, quemadmodum tu fortunâ uteris.

Vivere nec rectè, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleamve momorderit æstus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis; 6
Sed quia, mente minùs validus quàm corpore toto,
Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur me funesto properent arcere veterno: 10
Quæ nocuere sequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, et se;
Ut placeat juveni, percontare, utque cohorti.
Si dicet, Rectè; primùm gaudere: subinde 15
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

ANNOTATIONES.

4. *Nec recte.*] Non satis secundùm virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è philosophiâ, ut *mens sana* mihi *sit in corpore sano.* Juven. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconstantiæ animi, superbiæ, &c. De *veterno* seu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto: cùm verò sum ruri, solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. Lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis.

Tibur.] Lib. 1. Ode 7. et 18. lib. 2. Ode 6.

Ventosus.] Vel levis instar venti, vel inflatus vento, et superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neronî: de quo Epist. seq. Item suprà Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis et familiaribus. Vide modò cit. Epist. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus,* &c. Senec. De Clement. lib. 1. cap. 10. coluit prima interioris admissionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis prosperâque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitiâ nostrâ indignum. Lib. 3. Ode 27. v. 74.

.....*bene ferre magnam*
Disce fortunam.

EPISTOLA IX. AD CLAUDIUM NERONEM.

Septimium illi commendat.

O Claudi *Nero*, solus nempe Septimius novit quanti me æstimes. Etenim quando *me* orat, instatque precibus,

SEPTIMIUS, Claudi, nimirum intelligit unus
Quanti me facias. Nam, cùm rogat, et prece cogit,

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, lector, quàm poëta solers pariter ac modestus; qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget; ostenditque tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. 2 Ode 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Neronis Augusti privigno, suprà, Epist. 3. initio.

cilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
lignum mente domoque legentis honesta Neronis,
lunere cùm fungi propioris censet amici;
luid possim videt ac novit me valdiùs ipso.
lulla quidem dixi, cur excusatus abirem:
ed timui, mea ne finxisse minora putarer,
lissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
ic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
rontis ad urbanæ descendi præmia. Quòd si
lepositum laudas ob amici jussa pudorem;
cribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

ut ipsum ad te perducam, et commendem, tanquam non indignum amicitiâ et familiaritate principis, *non nisi* probos elligentis; quando putat me censeri inter amicos interiores tuos, animadvertit scitque magis quàm ego ipse, quantum *apud* te valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum, ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, *eamque* voluisse occultare, *ut* mihi soli utilis *forem*. Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas, quòd verecundiam abjeci amici gratiâ; hunc tuis aggrega, et existima probum et constantem.

ANNOTATIONES.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epist. ad ebat. *Sic ei te commendavi et tradidi, ut vissimè diligentissiméque potui.*

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus ivissima est in magnate, tum verò præser- in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide altis regii Psal. 101. *Non adhæsit mihi cor vum,.....cum superbo non edebam.... habitabit in medâ domo, qui loquitur ini-, &c.*

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. de Benef. 6. cap. 33. *Non isti sunt amici, qui agmine quo januam pulsant, qui in primas et secun- admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendaam hanc epistolam ad te scriberem, tibique lestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs se me quàm possim.

9. *Opis.*] Æneid. 1. v. 604.

.....*Grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium et amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior, contrà rusticus et agrestis fronte et verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minùs pudentem. Favet quod mox sequitur; *Depositum pudorem.*

Quòd si Depositum laudas, &c.] Si laudas quòd malui apud te esse confidentior, quàm videri parùm sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X. AD FUSCUM ARISTIUM.

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

RBIS amatorem Fuscum salvere jubemus
ıris amatores: hâc in re scilicet unâ
ultùm dissimiles, et cætera penè gemelli.
aternis animis; quidquid negat alter, et alter:
ınuimus pariter, vetuli notique columbi.
ı nidum servas: ego laudo ruris amœni

Nos ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem: in hoc tantùm dispares valdè, in reliquis autem propè gemini, mente fraternâ; quodcunque alter respuit, *alter* quoque *recusat:* unà *verò* consentimus, *ut* vetuli, et noti columbi. Tu nidum custodis: ego villæ jucundæ

ANNOTATIONES.

. *Fuscum.*] Aristio Fusco comœdiarum ptori inscriptam vidimus jam Oden 22. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

. *Gemelli.*] Perquam similes, ut solent gemini.

. *Columbi.*] Inter hos plurimus, et mus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amœni Rivos, &c.] Columella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiæ, et quasi consanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ rusticæ commoda sic describit:

rivulos, et saxa musco obducta, atque silvam præfero. Quid plura? vivo et rex sum, statim ut discessi ab his, quæ vos laudatis admodum, vulgo approbante. Placentas autem repudio, velut servus sacerdotis; panem *verò* libis melle conditis suaviorem requiro. Quòd si expedit vivere congruenter naturæ, atque area primò deligenda est ad extruendam domum: an scis locum aptiorem tranquillo rure? Estne *locus*, in quo tepidiores sint hyemes? in quo mitior aër temperet furorem Caniculæ, et tempora, quibus Leo fervens suscipit ardentem solem? Estne locus, in quo molestæ solicitudines minùs perturbent somnum? An herba pejùs olet aut fulget quàm marmor Numidiæ? An aqua in vicis contendens frangere *tubulos* plumbeos, limpidior *est*, quàm quæ resonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas versicolores, et laudatur domus habens prospectum ad campos remotos. *Verùm tametsi* furcâ naturam abigas, nihilominus redibit semper, et sensim victrix perfringet improbam libidinem.

Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui
Quæ vos ad cœlum effertis rumore secundo.
Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso; 10
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ si convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda est area primùm;
Novisti-ne locum potiorem rure beato? 14
Est ubi plùs tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis,
Cùm semel accepit solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minùs invida cura?
Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum? 21
Nempe inter varias nutritur silva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret,
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix. 25

ANNOTATIONES.

Non alia magis est libera et vitio carens,
Ritusque meliùs vita quæ priscos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus silvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis;
Non aura populi, et vulgus infidum bonis:
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit; aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes;
Spei metûsque liber, &c.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit, &c.
Et teste cœlo vivit, *&c.*

9. *Quæ vos ad cœlum effertis.*] Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is fastidiens liba et placentas, quæ sacerdoti è sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit et præfert, herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Fast. 3.

Liba deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, et à Baccho mella reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ si convenienter.*] Naturæ impertiri duntaxat idonea et necessaria, negare autem quæ vitiosa expetit libido.

13. *Ponendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ et tranquillæ fundamenta jacienda sint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores molestos. Lib. 1. Ode 17. v. 17. lib. 3. Ode 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstum ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide lib. 5. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini, et eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Libya pro Numidiâ, quæ utraque est regio Africæ. Porrò Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Ode 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos et canales plumbeos deducta. Aquæductus magno sumptu extructos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æstimantur; cùm in mediâ urbe, et in ædibus magnificentissimis, nemora construantur, &c.

24. *Naturam expellas furcâ, &c.*] Erasmus, *Sensus est*, inquit, *haud facilè dedisces, quæ nobis natura penitùs indidit et insevit. Ducta metaphora à ramis, qui appositâ furcâ torquentur aliò quàm natura posuerat: quâ sublatâ, rursum vergunt eôdem quò priùs.* Alii, *furcâ expellere*, interpretantur, per vim, asperè, et ignominiosè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epist. 2. *Sed quoniam furcillâ extrudimur:* quanquam ibi alii legaliter. Aristophanes de Pac. simili dictione utitur, δικροῖς τὸν Θεὸν ἐώθουν. Juvenal. Sat. 13. v. 239.

.....Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa et mutari nescia.

25. *Et mala perrumpet furtim fastidia,*

Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiusve medullis,
Quàm qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. Fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges et regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frænumque recepit:
Sed, postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
Sic qui, pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret; dominum vehet improbus, atque
Serviet æternùm, quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.
Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi;
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere quàm satis est, ac non cessare, videbor.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potiùs, quàm ducere, funem.
Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,

Enimverò qui discrimen ignorârit purpuram Sidoniam inter et lanam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus, et medullis perniciosius, quàm qui nesciet discernere falsum *à* vero. Qui rebus prosperis lætatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimiùm æstimes, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beatior vita duci potest, *quàm ducunt* principes et principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat pascuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frænum admisit. At posteaquam vi hostem devicit, nec tergo equitem, nec ore frænum excussit. Ita qui timens inopiam spoliat se libertate metallis pretiosiore; infelix dominum feret, semperque servus erit, quia parvo contentus non est. Cui suæ non congruent facultates, ut olim calceus, si pede sit amplior, destruet; si angustior, lædet. *O* Aristi, vives sapienter conditione tuâ contentus; neque redargues, quando videbis accumulare plus, quàm sufficit, et non desinere. Opes congestæ unicuique dominantur vel serviunt: *at* debent magis fune trahi, quàm trahere. *Ego* tibi scribebam ista ponè vetus Vacunæ templum,

ANNOTATIONES.

apienter natura, quæ paucis contenta esse olet, vincet et damnabit fastidiosam luxuriem ivitum pleraque malè expetentium, præter, ut etiam contra, instinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon et Tyrus urbes Phœiciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. d. 29. et Epod. 16. sub finem.

Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem, c.] Apud Aquinum Latii urbem fiebat purura, sed quam periti facilè dignoscebant longè iliorem genuinâ et pretiosâ è Tyro vel Sione. Alii parùm callidi in Aquinate, quod idoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum, nobile oppidum, Angelici Doctoris Thomæ linc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubens aut violaceus, sanie confectus ostreorum, maximè verò mucis, cujus frequens piscatus est ad urbes mo- ò dictas.

28. *Propiusve medullis.*] Metaph. à veneis aut morbis; quibus cùm medullæ ac reonditiores partes corporis attinguntur, de lute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabum istam attribuit Aristoteles, narratque hetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis mansit, sic homo paupertate excussâ mancipium fit cupiditatis et pecuniæ sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quàm pes à calceo parùm apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græcis derivatum: *Ne supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. de Vitâ Beatâ. *Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dictio videtur ducta à sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsultor funem ducere, alii verò fune duci, aut ductum funem sequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reste datâ virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc tibi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis dea Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate et carie detritum, *putre* dicitur. Ingeniosè verò et lepidè se ipse poëtâ collocat

hilaris *sanè* per omnia, nisi quòd Excepto quòd non simul esses, cætera lætus mecum non sis.

ANNOTATIONES.

ad Vacunam dum vacuus et otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabinorum dea, in agro Reatino, sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. 1. ait esse Victoriam, quæ facit vacare curis. Vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembre mense celebrabantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nunc quoque cùm fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.

EPISTOLA XI. AD BULLATIUM.

Ad felicitatem parum facit locus.

O Bullati, quid censes de Chio, et de Lesbo celebratissimâ? quid de Samo nitidâ? quid de Sardi Crœsi regiâ? quid de Smyrnâ et Colophone? an *habent aliquid* majus aut minus famâ? An omnia *videntur* spernenda præ *Martio* campo et fluvio Tiberi? An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? *BULLAT.* Nôsti, qualis sit Lebedus; desertum magis oppidum Gabiis et Fidenis:

Quid tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Crœsi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophon? majora minorane fama?
Cunctane præ Campo et Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minoris urbes pervagatum compellat poëta: et quòd nôsset hanc esse ejus mentem, ut extra Romam vix se beatè vivere existimaret; occasionem sumit asserendi, felicitatem minimè à loco pendere: ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ionii: de quâ lib. 3. Ode 19.

Lesbos.] Ægæi maris insula, *nota* cum vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi et Sapphonis: de quibus lib. 1. Ode 17. et 32. item lib. 2. Ode 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum *concinna*, vel ædificiis elegantissimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur: necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Crœsi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Crœsi, hodie jacet. *Crœsus* immensis divitiis inclytus, à Cyro subinde victus sensit, quod antè Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe *fortuna vitrea est: cùm splendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter et Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti, *Colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quòd cùm exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primùm alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorane famâ.] Suntne urbes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illa fama tribuit?

4. *Campo.*] Amœnissimo illo ad Tiberim exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Meton. pro urbe Româ. lib. 1. Ode 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dicta, fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ regi submerso, novam est appellationem sortitus. Lib. 1. Ode 2. Ovid. Fast. 2.

Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Ode 1. Lib. 2. Ode 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeóne pertædet navigationis et peregrinationis, ut in quovis ignobili et deserto vico malis subsistere ac residere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Asiæ minoris, ad oram sinûs Ionici; ubi quotannis scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt, qui vicum esse in Italiâ maritimum dicunt.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Responsio est Bullatii, tædium suum *maris et viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia *ipsi Horatio* tribui possunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

æidenis vicus: tamen illîc vivere vellem,
blitusque meorum, obliviscendus et illis,
eptunum procul è terrâ spectare furentem.
-ed neque qui Capuâ Romam petit, imbre lu-
toque
dspersus, volet in cauponâ vivere: nec qui
rigus collegit, furnos et balnea laudat,
t fortunatam plenè præstantia vitam.
ec, si te validus jactaverit Auster in alto,
lcirco navem trans Ægæum mare vendas.
ıcolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit,
quod
enula solstitio, campestre nivalibus auris,
er brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
lum licet, ac vultum servat fortuna benig-
num,
omæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos
absens.
u, quamcunque Deus tibi fortunaverit ho-
ratâ sume manu, neu dulcia differ in annum:

attamen *ego* mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, è terrâ mare tumidum eminus contemplari. *HORAT.* At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ et cœno conspurcatus, morari *semper* in cauponâ velit: nec qui contraxit frigus, laudat furnos et balnea, tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque si te vehemens Auster exagitaverit in aperto *mari*, ideo vendas navem ultra mare Ægæum. *Certè hominem* sanæ *mentis non plùs* juvat Rhodus et clara Mitylene, quàm lacerna *in* solstitio *æstivo*, campestre tempestate nivali, Tiberis hyeme, focus mense Augusto. Dum potes, et sors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, et Chium, et Rhodum procul positas. Quodcunque *verò* tempus felix tibi Deus concesserit gratâ manu accipe, nec in annum differ lætitiam:

ANNOTATIONES.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris. ɛton. pro ipso mari. Lucret. lib. 2.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuâ, &c.*] Vel se se poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobatâ. Quasi viator in cauponâ mper diversari velit, qui lutum itinere colctum illic absterserit, madidasque imbre estes exsiccaverit; atque imbrium lutique dio viam ac patriam nolit repetere.

Capuâ.] De hâc urbe Campaniæ præcipuâ, pod. 16. et Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos et balnea laudat.*] Calida empe loca.

15. *Auster.*] Ventus meridionalis, pluvius dmodum et procellosus. Lib. 2. Ode 4.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut unquam rediturus in patriam, satius ducens n regione transmarinâ vitam finire, quàm nagationis incommoda et pericula iterum exeriri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Ode 6.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad eatam vitam non magis expetit Rhodum, liasve urbes florentissimas, quàm penulam state, &c. Vel sensus est: Quamvis jactatus s Austro et tempestatibus, attamen salvus vasisti: nec te morari debet incolumem Rhous, &c. Ergo Romam redi quamprimùm, um vales: ubi apud nos jactes et extollas hodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum iam et Chium, &c.

Rhodos, Mitylene.] Insulæ rebus omnibus lices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula solstitio.*] Pallium densum adversùs imbres et frigus, fervente æstu, Junio mense, in solstitio æstivo, cùm sol ultrà non progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Constat solem neque sursùm ultra Cancrum, neque ultra Capricornum deorsùm meare; sed cùm ad tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde et solstitia vocantur. Et quia æstivus tropicus temperatæ nostræ zonæ terminus est, ideo cùm sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.*

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

19. *Per brumam Tiberis.*] Quasi verò quisquam hyeme cupiat flumen subire, seque in eo lavare, aut natare.

Sextili mense.] Ardente cœlo et Caniculâ. Vide suprà Epist. 7.

Caminus.] Vox Græca est fornacem significans, *ἀπὸ τοῦ καύματος, à calore.* Isidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ sim modò, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes et insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter et quæ sequuntur, intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò anté.

22. *Tu, quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius: Imò quâcunque horâ et quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio et prudentia duces tibi sint. Vel, interim, dum ad nos redeas, horis felicibus fruere, ubique lætus esto, et æquo animo quævis accipe.

23. *Neu dulcia differ.*] Lib. 3. Ode 8. v. 27.

Dona præsentis cape lætus horæ.

ut quocunque in regione degas, te sponte ibi commorari declares. Enimvero si ratio et [illegible] non autem situs [illegible] mare [illegible], absque [illegible]: qui ultra mare navigant, cœlum quidem mutant, non vero animum. Gravis nos tenet socordia: navibus et equis vitam beatam quærimus. Atqui hic est illud, quod quæris: est Ulubris, modo tibi pacata mens adfuerit.

Ut quocunque loco fueris, [illegible]
Te dicas. Nam si ratio et [illegible]
Non locus effusi latè [illegible]
Cœlum, non animum, [illegible]
currunt.
Strenua nos exercet inertia: [illegible]
Quadrigis petimus bene vivere. [illegible]
hic est,
Est Ulubris, animus si te non deficit [illegible].

ANNOTATIONES.

26. *Locus effusi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregie munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *Par mer et par terre:* Ang. BY SEA AND LAND: Item, *A pied et à cheval:* ON FOOT AND HORSEBACK.

29. *Quod petis, hic est.*] [illegible] quod in promptu est. [illegible]

30. *Ulubris.*] Urbs [illegible] Campaniæ prope Velitras [illegible] hoc [illegible] Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus.] [illegible] Aulul. *Pol. si est animus æquus* [illegible] *qui bene vitam colas.*

EPISTOLA XII. AD ICCIUM.

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

O Icci, si verè potiaris proventibus Agrippæ, quos *in* Siciliâ percipis, majores tibi opes dare nequit Jupiter: desine conqueri. Nec enim est inops, qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commodè se habent, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter *edulia* possessa sobrius vesceris oleribus et leguminibus, ita porrò victitabis, ut sors te

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis: nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positorum abstemius herbis
Vivis, et urticâ; sic vives protinus, ut te

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrippæ.*] Ad Iccium hunc est Ode 29. lib I. ubi sicut et hic, ejus cupiditas notatur, non sine multo satirico sale.

Agrippæ.] Is Augusti gener, de quo l. 1. Ode 6.

Siculis.] Sicilia insula Italiæ adjacens, et ab eâ angusto satis freto divisa, triangularis formæ est. Habet in circuitu plus quàm sexcenta passuum millia; omnium maris Mediterranei amplissima censetur; frumenti adeò ferax ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Verr. 5. c. 2. *Sapiens ille M. Cato penarium cellam reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligis.] Velut procurator aut coactor ab Agrippâ constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait poeta, *frueris*, indicat magis usum fructuum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum et cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quia imò paulò pòst Stoicus fuisse ostenditur, et rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide et Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* pisciculus carnis tenerrimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 5.

)nfestim liquidus fortunæ rivus inauret:
al quia naturam mutare pecunia nescit,
el quia cuncta putas unâ virtute minora.
: iramur si Democriti pecus edit agellos
ltaque, dum peregrè est animus sine corpore velox:
im tu inter scabiem tantam et contagia lucri,
il parvum sapias, et adhuc sublimia cures:
uæ mare compescant causæ; quid temperet annum;
ellæ sponte suâ jussæne vagentur et errent:
uid premat obscurum lunæ, quid proferat orbem;
uid velit et possit rerum concordia discors:

statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia nequit indolem mutare; sive quòd omnia infra solam virtutem ponis. *Non est quòd* demiremur, si Democriti agros et sata depascatur grex *alienus*, dum mens agilis *velut* extra corpus peregrinatur: quandoquidem tu in tantâ prurigine et lue quæstûs, nihil abjectum cogites, atque excelsa mediteris: *putà*, quæ causæ cohibeant mare: quid tempora componat: an sidera per se, an imperata errent ac discurrant: quid lunam faciat sine lumine, quid lumen *ejus* producat: quid valeat efficiatque dissentiens rerum consensio:

ANNOTATIONES.

9. *Rivus inauret.*] Allusio est ad fabulam idæ Phrygiæ regis, qui cùm stolidè optâsset aurum converti quicquid contrectâsset, jamæ cibis pariter immutatis fame periret; tanm Bacchi, vel Apollinis, consilio se abluit in ctolo flumine, quod exinde inauratum preas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebam scribit: *Malle te puto à Cæsare consuli, dus inaurari.*

10. *Vel quia naturam.*] Liberalior non fit arus, etsi opibus affluat; nec abundante pemiâ cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satiricè llicat ejus parsimoniam: quasi oleribus vestur præ amore virtutis, et contemptu dapum quisitarum; cùm sordidâ parcitate et avatiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur si Democriti, &c.*] Adeò miri non debemus, quòd Democritus ita nelexerit patrimonium, unis rebus philosophicis ntentus, ut etiam agros et fruges suas perlitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu ertè, Icci, mirabilior es, qui quidem augendis pibus sedulò vacas, simul et studio rerum naximè sublimium. Irrisio salsissima.

Democriti.] Abderites iste philosophus ex tomis constare omnia statuebat. Naturalia, oralia, mathematica, omnesque disciplinas iberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annum ætais 109. Plinius eum vocat *sagacissimum ac vitæ utilissimum*. Cicero passim laudat. De Nat. D. l. 1. n. 121. *Democritus vir magnus in primis, cujus fontibus hortulos suos Epicurus irrigavit*, n. 69. ait, *esse corpuscula quædam lævia, alia aspera, rotunda alia, partim angulata; curvata quædam, et velut adunca: et ex his effectum esse cœlum atque terras, nullâ cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* Acad. Q. 1. n. 56. *Ex individuis omnia gigni affirmat:* et n. 121. *asperis et lævibus, hamatis uncinatisque corporibus concreta hæc esse*, &c.

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur: adeóque non advertit, quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. *An verò tu solus ignoras? tu hospes in hâc urbe versaris? tuæ peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scablei adhærescentem, serpentem, mordentem.

16. *Quæ mare compescant causæ.*] Ne terram obruat, cùm eâ sit altius. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Curve suos fines altum non exeat æquor?

Quid temperet annum.] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempestates, ver, æstatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ sponte suâ jussæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an jussu et impulsu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *Palantes cœlo stellas* dicit Plin. lib. 2. de his multa. Cap. 6. *Septem sidera ab incessu vocamus errantia*, inquit, *cùm errent nulla minùs illis, &c.*

18. *Quid premat obscurum lunæ, &c.*] Quid lunam crescere ac decrescere mensibus singulis efficiat. Plin. modò cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit lunæ sidus terris familiarissimum. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, et proximum ignorari maximè sidus indignantium: crescens semper aut senescens: et modò curvata in cornua, modò æquâ portione divisa, modò sinuata:* .... *Immensa orbe pleno, ac repentè nulla; aliàs pernox, aliàs sera, &c.*

19. *Quid velit et possit rerum concordia discors.*] Quomodo elementa quatuor inter se pugnantia concinnam tamen mundi compagem resque omnes constituant, perinde ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. 2. cap. 10. *Discordi concordiâ mundum constare* dicit. Ovid. Metamorph. l. 1. v. 430.

Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque,
Concipiunt: et ab his oriuntur cuncta duobus.

ut quâcunque in regione degas, te sponte *ibi* commorari declares. Enimverò si ratio et sapientia, non *autem* situs arcens mare exundans, abigit solicitudines; qui ultra mare navigant, cœlum *quidem* mutant, non *verò* animum. Gravis nos tenet socordia: navibus et equis vitam beatam quærimus. *Atqui* hîc est *illud*, quod quæris: est Ulubris, modò tibi pacata mens adfuerit.

Ut quocunque loco fueris, vixi
Te dicas. Nam si ratio et p
Non locus effusi latè maris
Cœlum, non animum, m
currunt.
Strenua nos exercet in
Quadrigis petimus
hîc est,
Est Ulubris, anim

EPISTOLARUM LIBER I. 12

ANNOTATION

26. *Locus effusi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cœlum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum pr dentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *P* *et par terre:* Ang. BY SEA AND LAND *A pied et à cheval:* ON FOOT AND BACK.

EPIST

Tantum di

O Icci, si verè potiaris pr ventibus Agrippæ, quos *in* ciliâ percipis, majores tibi dare nequit Jupiter: conqueri. Nec enim est qui rerum habet usum. ter, si latus ac pedes se habent, nihil ampl divitiæ conferre vale inter *edulia* posse vesceris oleribus et ita porrò victitabi

cit.

Seu lautè Pythagoreus malium carne vesci amas; seu ac dapes exquisitas ces habitos patet ex

1. *Fructib* est Ode 29. ditas notat *Agripp* Ode 6. *Siculi* ab eâ formæ centa terr fer C

o Grospho.] In contuber- iaritatem adhibe Pompeium em Rom. è Siciliâ oriundum. uisse amicum, cùm ex hoc loco n ex Ode 16. lib. 2.

amicorum est annona, &c.] Parvo amici, cùm boni viri non omnino sunt hos enim vili pretio comparabis, tibi- unges, videlicet haud ita difficiles, sed ; haud in petendo importunos, sed ndos. At contrà opulentos, quippe ut nùm arrogantes ac superbos, demereri, conciliare non ita facile est. Passera- legit: *Bonis ubi quid des:* sensu non valdè Plaut. Trinumm. *Carissimam probo-*

... profectus regnum ...ni demum his percalsi ... petiverunt, Phraatesque recuperavit.

...] De Cantabris lib. 2. Ode 6. ...de 8. lib. 4. Ode 14.

...grippæ.] Vide citat. modò lib. 2. Od. 6.

Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia prima expeditione Cantabricâ tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit et signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone suprà Epist. 3. et 9. De Armeniâ lib. 2. Ode 9.

27. *Phraates.*] Persarum rex et Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. l. 11. cap. 25. ita scribit: *Hominis genibus quædam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Virg. Æn. 3. v. 607.

....Genua amplexus, genibusque volutans Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona et proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno Copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

...III. AD VINNIUM ASELLAM.

...bros Augusto decenter offerat.

...que,
...i;

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, ô Vinni; offeres Cæsari libros *meos* sigillo clausos, si *quidem bene* valeat, si hilari ...it *animo*, tandem si petat: *Cave* erres per nimium *erga* nos ...m, atque invidiam scrip- ...confles nimiâ seduli- ...siore studio. Quòd ...orum onus tibi projice ma- ...protrudas sar- ...o deportare im- ...ae patris *tui* Asinæ ...traducas in ludibri- ...fabula fias. Contende ...colles, fluvios, lacunas. Cùm ...autem eò deveneris feliciter, quò ...tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio co- ...Pyrrhia sphærulas lanæ furto ablatæ;

...ONES.

...do
...uisse

...utum lib.
...magni inter-
...eddatur. Nam
...tempestivè adeunt,
...pistolæ offendunt non

...na.] Æquum est enim, ...ssæ aspectu fruatur ille, ad ..., præsertim si vir sit primarius. ...præriperet, aut per incuriam im- ...ave librarii vel tabellarii interciperet, ...vile et pessum ire censendum.

...olumina.] Gall. *Un rouleau de papier:* ...ng. A ROLL OF PAPER OR PARCHMENT.

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. ...omment.

3. *Si validus, si lætus erit.*] Cicer. modò ...t. *Præcepi ei, quem ad te misi, ut tempus ...servaret epistolæ tibi reddendæ ..... utrùm ...ne solicitudinis aliquid haberes, an cùm ab ...mni molestiâ vacuus esses.* Noster lib. 2. Sat. ... v. 18.

.....Nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Si denique poscet.] Hinc apparet expetita ...b Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius ...er Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ...t sistat se decenter coram principe, expectet- ...ue paulùm, dum suo nomine salutatus Cæsar ...ltrò quærat, num ab eo sint delata, quæ poscerat.

4. *Ne studio nostri peccet, &c.*] Quisquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν: *opportunitas omnis rei summam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Ode 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.*] Nihil age omnino, potiùs quàm temerè et inconsideratè quidquam agas coram augustissimo imperatore. Cave ne delatum munus parùm decorè tradas; aut stolidè festinando, aut præproperè mandatis perfungi cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas.] Solent asini grave molestumque sibi onus excutere, et in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vinnii *Asina*, hinc Vinnius *Asellæ* cognomen habebat.

10. *Viribus utêris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas.] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, quæ vorago viarum est, seu fossa fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii tamen aliter. De istis Ennius:

Silvarum saltus, latebras, lamasque lutosas.

11. *Victor propositi simul ac, &c.*] Cùm propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12. *Sic positum servabis onus, &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

14. *Pyrrhia.*] Nomen est ancillæ in fabulâ

utrùm Empedocles, an Stertinii subtilitas aberret. At sive pisces, sive porrum aut cæpe occidis, *familiariter* adhibe Pompeium Grosphum; ac si aliquid rogârit, sponte dona. Nihil Grosphus petet nisi rectum et justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nescias, quo statu se respublica habet: Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone subacti sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profudit.

Empedocles, an Stertinii deliret acumen. 20
Verùm seu pisces, seu porrum, et cæpe trucidas, [ultrò
Utere Pompeio Grospho; et, si quid petet,
Defer: nil Grosphus nisi verum orabit et æquum. [deest. 24
Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid
Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res;
Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit: jus imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit Copia cornu. 29

ANNOTATIONES.

Cúmque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: et discors concordia fœtibus apta est.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles sanè haud cum Stertinio comparandus, præterquam quòd (ut est in Epist. ad Pisones, v. 464.)

. . . . . Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit.

Quâ certè unâ vesaniâ æquavit aut superavit stultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam, L. 2. Sat. 3. Præterea verò id habent simile, quòd, ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum versibus Latinis descripsit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quàm utili carmine complexus est; ac sic nimirum uterque philosophiam obscuriorem reddidit, fatuoque se labore pariter maceravit. De Empedocle iterum dicemus ad locum modò cit. Epist. ad Pisones.

21. *Seu pisces, seu porrum, &c.*] Seu lautè seu frugaliter victitas. Vel, seu Pythagoreus es sobriusque, et ab omni animalium carne abstines, leguminibus autem vesci amas; seu more Epicureorum pisces ac dapes exquisitas sectaris. In deliciis pisces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat. 4.

22. *Utere Pompeio Grospho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Grosphum, equitem Rom. è Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuisse amicum, cùm ex hoc loco innotescit, tum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvo constant amici, cùm boni viri non omnino sunt divites; hos enim vili pretio comparabis, tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, sed officiosos; haud in petendo importunos, sed verecundos. At contrà opulentos, quippe ut plurimùm arrogantes ac superbos, demereri, sibique conciliare non ita facile est. Passeratius legit: *Bonis ubi quid des:* sensu non valdè absimili. Plaut. Trinumm. *Carissimam proborum esse annonam, improborum verò proventum multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innitur scripta hæc Epistola, Augusto sextùm consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoriâ, Cantabrici, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam antè debilitatos victosque, at rursum bellum moventes, Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit. Parthi demum his percalsi amicitiam Augusti petiverunt, Phraatesque regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 8. lib. 4. Ode 14.

Agrippæ.] Vide citat. modò lib. 2. Od. 6.

Claudî virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia prima expeditione Cantabricâ tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit et signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone suprà Epist. 3. et 9. De Armeniâ lib. 2. Ode 9.

27. *Phraates.*] Persarum rex et Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. l. 11. cap. 25. ita scribit: *Hominis genibus quædam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Virg. Æn. 3. v. 607.

. . . . Genua amplexus, genibusque volutus
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum Quem et proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno Copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII. AD VINNIUM ASELLAM.

Docet, quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Ut proficiscentem docui te sæpe diuque,
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:
Ne studio nostrî pecces, odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente minister.
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ,
Abjicito potiùs, quàm quò perferre juberis
Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
Viribus utêris per clivos, flumina, lamas.
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
Sic positum servabis onus: ne fortè sub alâ
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ;

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, ô Vinni; offeres Cæsari libros *meos* sigillo clausos, si *quidem bene* valeat, si hilari sit *animo*, tandem si petat: *Cave* ne erres per nimium *erga* nos affectum, atque invidiam scriptis *nostris* conflies nimiâ sedulitate et officiosiore studio. Quòd si librorum meorum onus tibi molestiam facessat, projice magis, quàm rusticè protrudas sarcinam *illuc*, quò deportare imperavi: *sicque* patris *tui* Asinæ cognomen traducas in ludibrium, et fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm *autem* eò deveneris feliciter, quò tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio codices meos deferas, ut agrestis agnum; ut bibax Pyrrhia sphærulas lanæ furto ablatæ;

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiscentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo antè commissa Vinnio suo el ministro vel familiari. Ruri tum fuisse llum intelligimus.

Sæpe diuque.] Nempe, ut ad Brutum lib. Epist. 16. scribit Cicero, *Permagni interst, quo tempore epistola reddatur. Nam uemadmodum qui ad nos intempestivè adeunt, olesti sæpe sunt; sic epistolæ offendunt non co redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum est enim, t primo rei missæ aspectu fruatur ille, ad uem mittitur, præsertim si vir sit primarius. uod si quis præriperet, aut per incuriam imrobitatemve librarii vel tabellarii interciperet, unus vile et pessum ire censendum.

Volumina.] Gall. *Un rouleau de papier:* ng. A ROLL OF PAPER OR PARCHMENT.

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. omment.

3. *Si validus, si lætus erit.*] Cicer. modò t. *Præcepi ei, quem ad te misi, ut tempus ibervaret epistolæ tibi reddendæ.....utrùm im solicitudinis aliquid haberes, an cùm ab ssi molestiâ vacuus esses.* Noster lib. 2. Sat. v. 18.

.....Nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Si denique poscet.] Hinc apparet expetita Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius er Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, sistat se decenter coram principe, expectetse paulùm, dum suo nomine salutatus Cæsar trò quærat, num ab eo sint delata, quæ poscerat.

4. *Ne studio nostri pecces, &c.*] Quisquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν: *opportunitas omnis rei summam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Ode 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.*] Nihil age omnino, potiùs quàm temerè et inconsideratè quidquam agas coram augustissimo imperatore. Cave ne delatum munus parùm decorè tradas; aut stolidè festinando, aut præproperè mandatis perfungi cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas.] Solent asini grave molestumque sibi onus excutere, et in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vinnii *Asina*, hinc Vinnius *Asellæ* cognomen habebat.

10. *Viribus utêris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas.] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, quæ vorago viarum est, seu fossa fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii tamen aliter. De istis Ennius:

Silvarum saltus, latebras, lamasque lutosas.

11. *Victor propositi simul ac, &c.*] Cùm propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12. *Sic positum servabis onus, &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

14. *Pyrrhia.*] Nomen est ancillæ in fabulâ

ut plebeius conviva soleas ac pileum. *Præteres* ne obvio cuique effutias, te magno labore portâsse carmina oculos et aures Augusti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus, perge ultrà. Ito, vale: cave ne vacilles, aut præceptorum *quidquam* prætermittas.

Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
Carmina, quæ possint oculos auresque morari
Cæsaris: oratus multâ prece, nitere porró.
Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

ANNOTATIONES.

quâdam Titinii; quæ furata lanæ glomos, ita gestavit, ut deprehensa sit. Ita vet. Schol.

15. *Ut cum pileolo soleas.*] Ut vicinus ex eâdem tribu ad cœnam invitatus, pileolum ac soleas portat, indeque reportat, nempe tenens sub axillâ. Ex isto loco patet, pileolum habuisse veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique nostrates interdum assumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. De *soleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Oratus multâ prece, nitere porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac sedulò exequere et perfice quod præcepi. Alii sic: Etsi fortè curiosus quispiam oret te percunctetur, quid rei sit, propter quam veneris; ne immorare, ne obsequere, imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Constanter age; quæcunque verò docui te sæpe verbo, et nunc scripto hoc, accuratè observa.

EPISTOLA XIV. AD VILLICUM SUUM.

Illum reprehendit, quòd habitationem urbis desideret.

O procurator nemorum et prædii me mihi restituentis, quod tu spernis, quinque *licèt* familiis habitatum, et probos quinque senes Bariam mittere consuetum; contendamus, utrùm ego diligentiùs *ex* animo *meo* vepres evellam, an tu *ex* agro; *atque* utrùm plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me *Romæ* detinet caritas et amor Lamiæ

VILLICE silvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres;
Certemus, spinas animone ego fortiùs, an tu
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas et cura moratur

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum, &c.*] Hujus epistolæ argumentum convenit cum septimâ et decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. De Re Rust. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ constitutus; appellatusque à villâ, quòd ab eo in eam convehuntur fructus, et evehuntur cùm veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit poëta: at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse: nam Romæ sum Mæcenatis et amicorum. Vide suprà Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Postea Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum satis et sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita: servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesque fructus eò convehebant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas: imò et senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum; *Non injucunda stultitia est narrantium hic de quinque senatoribus, et quasi patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes, de summâ Sabinorum rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus, spinas, &c.*] Videamus an tu diligentiùs agrum colas, an ego animum: utrùm ego studiosiùs curas mentem pungentes resecem, quàm tu vepres, herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia mentem excolere studeo; res verò deterior, quia parùm curæ et colis, ô villice, quam fastidis.

6. *Me quamvis Lamiæ, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, et validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuóque tendit ruri et in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 3. Od. 17.

Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen istuc mens animusque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè.
In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.
Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas:
Nunc urbem, et ludos, et balnea villicus optas.
Me constare mihi scis, et discedere tristem,
Quandocunque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò disconvenit inter
Meque et te: nam quæ deserta et inhospita tesqua
Credis, amœna vocat mecum qui sentit; et odit
Quæ tu pulchra vocas. Fornix tibi et uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, video; et quòd
Angulus iste feret piper et thus ociùs uvâ:
Nec vicina subest vinum præbere taberna
Quæ possit tibi; nec meretrix tibicina, cujus
Ad strepitum salias terræ gravis; et tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, et strictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,

fratrem desiderantis, et *sic* eum *morte* præreptum dolentis, *ut* nihil solatii admittat: attamen eò me impellit mens et animus, et exoptat frangere repagula spatiari impedientia. Ego felicem appello degentem ruri; tu *contrà* in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit. Fatuus uterque improbè criminatur locum innoxium. *Imò* accusandus est animus, qui se nunquam deserit. Tu vile mancipium secretis votis rus exoptabas: jam *verò* procurans villam, expetis civitatem, et spectacula, et balnea. Me constantem esse nôsti, ac mœstum abire, quoties molesta negotia Romam revocant. Haud iisdem *rebus* delectamur; hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, et inhabitabilia *loca* vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit; et aversatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganea et lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, scio; et quòd hic agellus producet thus et piper citiùs *quàm* uvas: nec propè adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter *pulsans:* ac nihilominus exerces agros dudum incultos; et curas bovem otiosum, saturasque foliis decussis. Porrò desidis laborem auget rivus, si pluvia decidat,

ANNOTATIONES.

8. *Istuc.*] In agrum meum Sabinum, unde u in urbem redire perperam cupis.

9. *Amat spatiis obstantia, &c.*] Hinc sæius impedimenta quælibet excutio, frango, ransilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar pud villam meam; ac spatier tantillùm, aniumque reficiam urbani tumultûs pertæsum.

Claustra.] Metaph. à circo, in quo certis laustris detinebantur equi, donec liceret signo ato apertoque stadio decurrere.

12. *Locum immeritum causatur iniquè.*] iec enim locus animi est causa inquieti; sed se animus parùm sanus haud quiescit, ubi aximè quietus esse deberet.

13. *Qui se non effugit.*] Adeóque secum efert semper fomitem perturbationum, quoinque migret, et quamvis loca mutet. Vide b. 2. Od. 16. v. 20.

14. *Mediastinus.*] Servus in *medio stans* ad lissima quæque ministeria paratus. Quod ox dicitur *optare balnea*, favet iis, qui *mediinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balis, seu in *medio* lavantium *stet* ad quæque rvitia promptus: quanquam illud *stinus* mera videtur esse productio vocis, ut in *clandestinus.*

19. *Tesqua.*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutientia; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta et consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, à tuendis sacris. Varro 6. De ling. Lat. Fest. loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scalig.

23. *Angulus iste.*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimùm tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.*] Saltatione seu tripudiatione rudi, agresti, rusticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicé: negligebat enim villicus iste fastidiosus hæc, quæ hîc enumerantur, sanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo solutum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè

constipato aggere prohibendus, ne expositum devastet pratum. Disce nunc quid consentire nos impediat. Me, quem *olim* subtiles vestes et crines uncti delectavere; quem nôsti sine muneribus fuisse dilectum Cynaræ avaræ, et à meridie Falernum potâsse, delectat *nunc* frugalis cœna, et somnus in gramine juxta rivum. Neque *verò jam* pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiis et dicteriis depravat. Vicini *autem* approbant versantem glebas et lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis: his adjungi vehementer exoptas. *Atqui* versutus calo tibi invidet usum lignorum, et pecudum, et hortuli. *Sic* bos iners ephippia, equus aratrum desiderat. *Ego verò* edicam, *ut* quisque gaudens colat artem, quam novit.

Multâ mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci,
Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni,
Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in herbâ:
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istîc obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat.
Rident vicini glebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis:
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum [horti.
Lignorum, et pecoris tibi calo argutus, et
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam scit uterque libens, censebo, exerceat artem.

ANNOTATIONES.

profectò major est opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam destructo, quàm fuisset in vetere muniendo ac constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus, eluvione suâ et exundatione proximum pratum devastabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Ode 13. et lib. 4. Ode 1.

Rapaci.] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in Sat. 2. lib. 1.

34. *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotâsse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contrà sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus insaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

.....*breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istîc obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana, &c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lips. Elect. lib. 2. cap. 15. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. et lib. 25. cap. 17. et seq.

41. *Invidet usum Lignorum, &c.*] Tu servis urbanis ascribi et annumerari gestis. Contrà urbanus *calo*, qui foràs it lignatum, &c. *tibi invidet usum* et facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeóque alienam quisque conditionem diligit, suam odit; quia suas persentit incommoda, non autem alienæ.

42. *Calo.*] Græci lignum κᾶλον dicunt: hinc servus lignis quærendis et subministrandis deputatus, dictus *calo*, quasi *lignarius* seu lignator; quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens et portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens; *Calas dicebant majores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum: unde et calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam, ut caleas;* id est, serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.*] Proverb. in eos, qui sui muneris officia et onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐφίππιον, stratum sive sella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam scit uterque, &c.*] Quæ cùm ita sint, et cùm suo quemque muneri incumbere expedit; villicus rus colat, calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41. *Bene Græcorum proverbio dicitur,*

Quam quisque nôrit artem, in hâc se exerceat.

EPISTOLA XV. AD NUMONIUM VALAM.

Percunctatur de Veliâ et Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUÆ sit hiems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni, [mihi Baias
Quorum hominum regio, et qualis via (nam
Musa supervacuas Antonius; et tamen illis
Me facit invisum, gelidâ cùm perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui,
Dictaque cessantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput et stomachum supponere fontibus audent
Clusinis, Gabiosque petunt et frigida rura.

O Vala, tuum est nobis perscribere, *nostrum verò* tibi credere *perscribenti*, qualis sit hiems apud Veliam, qualis aër apud Salernum, quales homines utriusque regionis, et quæ via (etenim Antonius Musa Baias haud mihi utiles *esse dicit;* me verò illis efficit odiosum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deseri myrteta, et posthaberi *aquas* sulfuratas, existimatas sanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum invidens ægrotis, qui non verentur caput et pectus subjicere aquis Clusinis, perguntque Gabios et in frigidas regiones.

ANNOTATIONES.

1. *Quæ sit hiems, &c.*] Consilio medici profecturus Veliam et Salernum Horatius, lipitudinis curandæ causâ, significat quærere se ...iter salubritatem atque delicias.

Veliæ.] Lucaniæ oppidum est maritimum, ...m *Helia.* Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. Æn. 6. .....*portusque require Velinos.* ...e Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ sit tempe... aëris, et quæ hiemis asperitas illic, ubi ...maturus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, Vaala.

Salerni.] Urbs est Lucaniæ, ad Tyrrheni ...is littus, dicta à copiâ salis: portum satis ...acem etiamnum ostendit.

... *Baias.*] Vide lib. 2. Od. 18.

... *Musa.*] Antonius Musa medicâ arte ...us, ex quo Augustum ancipiti morbo labo...tem sanaverat; ab eo non tantùm ingenti ...niâ donatus, sed et statuâ juxta signum ...ulapii erectâ: nec non ipsi, quamvis li...o, imò et quibuscunque medendi artem ...essis concesso jure annuli aurei. Dio lib. ... Sueton. Octav. cap. 59. et 81.

...pervacuas.] Acrioris pituitæ in oculis de...a vehementer affectus poëta noster, sole... proficisci Baias ad lavacra calida; verùm ... Musa contrariis utendum remediis auctor ... jussitque ablutiones quærere frigidas, ...us defluens humor retunderetur. Pari ...et modo Augustum calidis frustrà usum ...frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. ...*mius Musa Augustum contrariâ medicinâ ...i periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. ...v. *Distillationibus jecinore vitiato ad des...tionem redactus, contrariam et ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musâ.*

5. *Myrteta.*] Amœna loca myrtis consita apud Baias.

6. *Dictaque cessantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem scaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *cessare* faciens *nervos*, id est, præpediens usum et motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Baiani indignantur contemni suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. cap. 2. *Emicant benignè et passim in plurimis terris aquæ, alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ.... alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes.... nusquam tamen largiùs quàm in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus: aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ salsâve misturâ....nervis prosunt, pedibusque, &c.*

8. *Qui caput et stomachum supponere.*] Ex ægris enim alii medicatas illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, stillicidiis aquam ejusmodi affundentibus supponunt unâ horâ per dies aliquot.

Fontibus Clusinis, &c.] Aquis frigidis ad Clusium Etruriæ oppidum.

9. *Gabiosque petunt.*] Urbs ista Latii in viâ Prænestinâ ferè mediâ Romam inter et Præneste. Virgil. Æneid. 7.

.....*quique arva Gabinæ*
Junonis, gelidumque Anienem, et roscida rivis.

Illic verò salubres aquas fuisse, testatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, et*

Itaque locum mutare oportet, equumque agere ultra diversoria cognita. Quò pergis? haud Cumas vel Baias contendo, inquiet iracundus eques, frænum ad lævum *torquens:* verùm auricula est in ore frænato equi;) uter populus majore tritici abundantiâ nutriatur; an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim sperno vina istius regionis. *In* villâ *quidem* meâ quodlibet valeo tolerare ac sustinere, *at* cùm deveni ad mare, desidero *vinum* generosum ac lene, quod pellat solicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba suppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici: utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores pisces et echinos habeat; ut illinc domum redire queam obesus et Phæax. Quemadmodum Mænius, patrimonio devorato, facetum se exhibuit: parasitus ille vagabundus, cui certa non esset culina:

Mutandus locus est, et diversoria nota
Præteragendus equus. Quò tendis? [illegible]
Cumas
Est iter, aut Baias, lævâ stomachosus [illegible]
Dicet eques; sed equi frænato est auris [illegible]
Major utrum populum frumenti copia [illegible]
Collectosne bibant imbres, puteosne [illegible]
nes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror [illegible]
Rure meo possum quidvis perferre pa[illegible]
Ad mare cùm veni, generosum et lene [illegible]
Quod curas abigat, quod cum spe divi[illegible]
In venas animumque meum, quod ve[illegible]
nistret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet [illegible]
Tractus uter plures lepores, uter educet [illegible]
Utra magis pisces et echinos æquora c[illegible]
Pinguis ut inde domum possim Ph[illegible]
reverti;
Scribere te nobis, tibi nos accredere par[illegible]
Mænius ut, rebus maternis atque paterni[illegible]
Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi;
Scurra vagus, non qui certum præsepe te[illegible]

ANNOTATIONES.

aquæ frigidæ dictæ Albulæ multis è fontibus manant, varios ad morbos tum bibentibus salutares, tum sedentibus infusæ.

10. *Mutandus locus est.*] Jubente medico relinquendæ sunt Baianæ deliciæ, pergendumque Veliam aut Salernum, ut lippientibus oculis mederi possim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribusque privatim medentur; oculis verò Ciceronianæ aquæ*..... .....*In Ænariâ insulâ calculosis*..... .....*Idem contingit in Velino lacu potantibus, &c.*

11. *Quò tendis?*] Verba sunt Horatii ad equum suum.

Cumas.] Urbs est Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata, Baiis proxima.

12. *Lævâ stomachosus habenâ.*] Neapolim, indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram sunt Baiæ, avertendo igitur equo flectenda erat ad sinistram habena.

13. *Equi frænato est auris in ore.*] Equus non verbis sed fræno docetur, percipitque quò sit eundum.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hîc et passim versus 25. *Scribere te nobis, —par est;* scilicet, *major utrum populum,* &c. Adverte ergo, lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum.] An Veliensem, an Salerninum.

15. *Collectosne imbres.*] In cisternis.

18. *Ad mare cùm veni.*] Ab aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide [illegible] Od. 18. &c.

20. *Animumque.*] Vini calor spe[illegible] tales excitat accenditque, hincque [illegible] pariter.

Quod verba ministret.] Epist. 5.

Fœcundi calices quem non fecere di[illegible]

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem [illegible] tum præstando. Apage hinc alium [illegible] tationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Sale[illegible]

23. *Echinos.*] De his libro 2. Sati[illegible]

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex [illegible] gionibus possim redire non solùm oculis [illegible] sed et toto corpore nitidus, pinguis, [illegible] curatâ cute. Gall. *Gros et gras, dans* [illegible] *bonpoint:* Angl. SLEEK AND PLUMP.

Phæax.] Instar Phæacum: de qui[illegible] prà Epist. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hâc etiam voce [illegible] Lucretius lib. 3.

....*Facilè hoc accredere possis.*

26. *Mænius ut, &c.*] Fab. Mænius [illegible] labus gurges et vorax; de quo jam ante semel, lib. 1. Sat. 3. Hîc nonnulli div[illegible] alteramque epistolam faciunt, sed per[illegible] Deinceps enim explicat Horatius quod dixit v. 17. et seq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, festivus, [illegible] mensas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò cœnam mendicans et captans per facetia

nsus, non qui civem dignosceret hoste;
ibet in quemvis opprobria fingere sævus;
cies, et tempestas, barathrumque macelli;
uid quæsierat, ventri donabat avaro.
bi nequitiæ fautoribus et timidis nil
aulum abstulerat, patinas cœnabat omasi
et agnini, tribus ursis quod satis esset;
et ut ventres lamnâ candente nepotum
et urendos, correctus. Mænius idem
uid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
rat in fumum et cinerem, Non hercule miror,
at, si qui comedunt bona: cùm sit obeso
nelius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ.
rum hic ego sum: nam tuta et parvula laudo,
res deficiunt, satis inter vilia fortis:
m, ubi quid melius contingit et unctius, idem

qui famelicus civem *ab* hoste non distingueret: in quemlibet *verò* contumelias quasque dirus confingeret; damnum, procella, et gurges macelli, quodcunque lucratus erat, ventri avido largiebatur. *Porrò* iste, cùm parum aut nihil obtinuerat à luxuriæ patronis et formidolosis, cœnabat è lance plenâ vervecinis extis crassioribus, quantum sufficeret tribus ursis; *adeò* nimirum ut, emendatus, asseveret helluonum ventres ardente laminâ esse inurendos. Ipse Mænius cùm in fumum et favillam redegisset, si quid opimum captaverat, dicere *erat solitus*, Haud equidem miror, si nonnulli facultates absumant, quandoquidem nihil jucundius est pingui turdo, nihil suavius prægrandi vulvâ. Talis nempe sum ego: quippe laudo secura et exigua, quando opes desunt, sat constans inter parva; at quando præstantius aliquid et lautius nactus sum, *tum* ipse

ANNOTATIONES.

saepe.] Metaph. Est enim propriè loæseptus, in quo pecudes stabulantur: et ynecd. linter, in quo pabulum jumentis ultur.

Impransus.] Theod. Marcilius interur, bene pransus, satur, temulentus.

Quælibet in quemvis, &c.] Qui fame furore quodam percitus, omnes obvios ebat, maledico dente carpebat, probris ebat.

Pernicies, et tempestas, &c.] Universa lli edulia abradens, rapiens, vastans, tempestas; et absorbens, quasi vorago ἀραθρον.

Ubi nequitiæ fautoribus, &c.] Mænius cùm nihil fuerat venatus apud divites uriam suam fovere et alere solitos, eique ntes, utpote similiter luxuriosos.

Timidis.] Avaris sumptum facere timenis: vel scurrilem nequitiam et maledicenn reformidantibus, qui cibos interdum offeant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

Patinas cœnabat omasi.] Vili quâlibet contentus domi cœnabat. Quidam leg. ulas, ut sit *tabula* lancis genus planum.

Omasi.] Crassior ventriculi pars adipata. Il. *Des trippes, des fressures.* Angl. TRIPE. caro bubula pinguior.

Agnini.] Al. *agninæ*, sup. carnis.

Ursis.] Quod animal ingens et vorax.

Scilicet ut ventres, &c.] Mænius vili o expletus domi, *correctus*, et agnoscens uram haud egere lautioribus alimentis, uriam ipse ultrò damnans aiebat, luxuos esse disperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ et egestate, quam sibi per luxuriosum victum conflaverat.

Correctus. Mænius idem.] Quidam leg. *correptus Bestius idem Quicquid*, &c. hoc sensu: Bestius avarus à Mænio luxurioso sordidæ parcitatis accusatus et acriter *correptus*, præirâ et indignatione dicebat, *Urendos nepotum ventres laminâ candente.* Bestii avaritiam carpit. Pers. Sat. 6.

Mænius idem Quicquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquisito sapore affectus aiebat, Haud miror quòd opes absumant aliqui, ut delicatiora comedant obsonia.

Obeso Nil melius turdo.] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam saporis gloriam adjudicat. Pers. Sat. 6. v. 24.

Tenuem solers turdorum nôsse salivam.

Nempe Romæ catillones erant subtilis adeò palati, ut gustu dignoscerent turdorum sapores varios; an silvestres, an ex aviario; an mares, an fœminæ. Vide suprà lib. 1. Sat. 5. et lib. 2. Sat. 2.

Vulvâ.] Jucundam palato et maximè delicatam primiparæ suis vulvam, testatur Plin. lib. 8. cap. 51. et lib. 11. cap. 37. Martial. lib. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de sue vulva capit.

Hic ego sum.] Mænio similis sum: parvo et vili contentus, cùm desunt meliora: quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè haud sperno, imò collaudo: et quibus opes atque istæ deliciæ adsunt, beatos censeo et prædico.

vos dico sapere, et solos beatos esse, qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.

Vos sapere, et solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis. 46

ANNOTATIONES.

45. *Quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Censum habentes fundo certo stabilitum, villam proventus certos referentem: *opes fundatas atque optimè constitutas*; ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo: *fundatissima familiæ ruina.*

EPISTOLA XVI. AD QUINCTIUM.

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, *ô* bone Quincti, *utrùm* ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis; *en* tibi verbosè describam speciem et situm prædii *mei*. Perpetui sunt colles, nisi *quòd* separentur valle umbrosâ, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte *verò* curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum *cœlum* laudaveris. Porrò sentes producunt affatim rubra corna et pruna: quercus et ilices glandem plurimam pecoribus et densam umbram hero suppeditant. Diceres Tarentum propè advectum florere. Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior, nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat, capiti malè affecto, pariter et ventri saluber. Grata hæc latibula, quin et, si fidem habes, jucunda, sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu rectè vives, si studes esse qualis diceris.

Ne percuncteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomisne et pratis, an amictâ vitibus ulmo;
Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opacâ 5
Valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè [ilex
Corna vepres et pruna ferant? si quercus et
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ? 10
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo. 14
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu rectè vives, si curas esse quod audis.

ANNOTATIONES.

1. *Ne percuncteris.*] Per insinuationem agrum suum describit poëta: deinde quis verè sit bonus explicat: ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur esse Quinctius Hirpinus, cui est inscripta Ode 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs ille saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus et occidentalibus exposita, meridie verò et septentrione duobus collibus defensa: quæ porrò temperatâ fruitur aurâ, et fonte irrigetur, cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Ustica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potiùs propinqui montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons, de quo lib. 1. Ode 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorsus jucundam et voluptariam, quam sæpiùs commemorat Horatius, lib. 1. Ode 28. lib. 2. Ode 6. lib. 3. Ode 5.

12. *Fons etiam rivo.*] Blandusia nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. 3. Ode 13. *Rivus autem Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum fluvium et Vacunæ fanum. Vide postea Epist. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus.] Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum *Digentia* numeretur et nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam suprà Epist. 3. et cit. Ode 25. lib. 1.

15. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte secedens in hanc villam meam, à nobis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum autumnum* dicit, Sat. 4. v. 36. ex Hippoc. et Galen. Id. Sat. 6. v. 516.

.... *Metuique jubet Septembris et Austri*
Adventum.

17. *Tu rectè vives, &c.*] Cic. Offic. 2. n. 43. *Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam*

Iactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum;
Neu, si te populus sanum rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures:
Te-ne magis salvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Juppiter: Augusti laudes agnoscere possis?
Cùm pateris sapiens emendatusque vocari,
Respondesne tuo, dic sodes, nomine? Nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone; meum est, inquit. Pono, tristisque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum;
Addear opprobriis falsis, mutemque colores?
Falsus honor juvat, et mendax infamia terret,

Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo, ne aliis de te plus credas quàm tibimet ipsi; neve existimes felicem diversum à probo et sapiente; ac, si te sanum et bene habentem dicat populus, ne secretam febrem celes circa horam cœnæ, usque quò tremulæ fiant manus unctæ. Improba verecundia abscondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures *tuas* patentes deliniat isto sermone: *Utinam* Jupiter, qui te urbemque diligit, incertum *semper* teneat, utrùm populus te magis exoptet incolumem, an tu populum: numquid discernere poteris Augusti laudationem? Quando *verò* sinis te appellari sapientem et perfectum, quæso dic, an respondes *huic* tuæ appellationi? Scilicet ego probus et sapiens vocari gaudeo, et tu *similiter*. *Verùm* qui hodie tribuit istud *elogium*, ipse cras eripiet, si lubet; et quasi immerito honorem detulerit, adimet. Depone, ait *populus*, *quod* meum est. Depono, ac mœstus abeo. Si *autem* ipse furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me strangulatum asserat; *an* percellar falsis *istis* criminationibus, aut expallescam? Inanis gloria delectat, et falsa contumelia exterret,

ANNOTATIONES.

arimam *et quasi compendiariam dicebat esse, quis id ageret, ut qualis haberi vellet, talis et.*

19. *Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi redas.*] Imitatus Persius Sat. 4. v. 46.

Egregium cùm me vicinia dicat,
Non credam?

21. *Neu, si te populus, &c.*] Pers. modò cit.

equicquam populo bibulas donaveris aures.
upue quod non es, tollat sua munera cerdo;
cum habita, et nôris quàm sit tibi curta supellex.

22. *Occultam febrem Dissimules, &c.*] Ve- ne vitia tibi certè non obscura dissimules tegas, donec ea ipse prodas incautus, aut ioso quopiam impetu abreptus, et patefactus alis es: sicut æger edendi appetens asserit non tentari febre, nec à cibo temperat, nec ipsa se prodat febris, edentisque manus reddat tremulas. Persius, Satirâ 3. v. 0.

l tremor inter vina subit, calidumque trientem
cutit è manibus; dentes crepuere retecti;
ncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.*] Adulationibus gaudentes, et adulatoribus semper apertas.

27. *Te-ne magis salvum, &c.*] Hi duo versus vel à Varo aliove poëtâ in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hîc referuntur; vel ab ipso Horatio facti, sub tertiâ personâ adhibentur.

29. *Augusti laudes agnoscere possis?*] An tibi stultè attribues, quod ad Augustum noscitur pertinere? an cognosces non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

31. *Nomine?*] Pro *nomini*, ut bene observat Marcilius.

Nempe vir bonus, &c.] Responsio est Quinctii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector ego, ac tu.*] Cic. Philip. 1. n. 57. *Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus vera est virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodie, cras, &c.*] Populus nempe inconstans et levis. Verùm ut bo-

ecquem, nisi vitiosum et fallacem? *Age:* quis est vir probus? Qui edicta, qui leges et instituta majorum observat: quo judice dirimuntur plures et graves controversiæ: quo adstipulatore, quo testimonium perhibente, causæ obtinentur. At istum cuncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum, *quamvis* externâ specie honestum. *Verùm enimverò* si mihi servus dicat: Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo, Mercedem tenes, *scilicet* scuticis minimè cæderis. *Si dicat*, Neminem interfeci, respondebo: *Bene est*, haud in patibulo corvis escam præbebis. *Dicat*, Probus sum et innocens: Venusinus refragatur et contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, et milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum *ob* studium virtutis. Tu *verò* non peccabis metu supplicii: *quòd si* latere speres, fas et nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria sic mihi *quidem*, at non culpa minor *videtur*. *Nempe* vir *ille* honestus, quem forum universum et omnia tribunalia venerantur, quoties diis sacrificat porcum aut bovem, postquàm altâ *voce* pronunciavit, Jane pater, vel Phœbe,

Quem, nisi mendosum et mendacem? Vir bonus est quis? [vat; 41
Qui consulta patrum, qui leges, juraque ser-
Quo multæ magnæque secantur judice lites;
Quo responsore, et quo caussæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota
Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ. 45
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, ait.
Non hominem occidi: Non pasces in cruce corvos. [bellus:
Sum bonus et frugi: Renuit, negat atque Sa-
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque 50
Suspectos laqueos, et opertum miluùs hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis: 54
Nam de mille fabæ modiis cùm surripis unum,
Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto. [tribunal,
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna, 60

labia commovet audiri timens, Præclara Laverna,

ANNOTATIONES.

nus et sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur; sic qui non est, talis non fit, licèt dicatur.

40. *Mendacem?*] Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum et sapientem, cùm sit turpis et stultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id est, egentem medicaminibus philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis?] Ex opinione et fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur et prædicatur. Itaque per ironiam describitur, qui falsò bonus censetur. Plato 2. De Rep. *Si opinio et fama vim affert veritati, et penès eam est vitæ beatæ principatus .....ergo umbracula quædam et ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.*] Rem illustrat similitudine.

48. *Non pasces in cruce corvos.*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium: nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus.*] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusium occupârunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.*] Similitudine conglobatâ ostendit servum haud posse dici bonum eò quòd abstinet à peccando metu pœnæ duntaxat.

52. *Oderunt peccare boni, &c.*] Bias dicebat: Non metu sed decori gratiâ abstinendum à peccato. Cic. 1. De Leg. *Si non ipsa honestas movemur, ut viri boni simus, sed utilitatis aliquid aut fructu; callidi sumus, non boni. Non quid faciet in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè scribit, duo esse genera timoris: unum, cui pœna junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, et nos Deum timemus, et boni liberi parentes; alterum, cui comes odium; quali afficiuntur servi erga dominos asperos.

56. *Damnum est, non facinus, &c.*] Legunt plerique,

Est damnum levius, sed non facinus, lenius isto

quod nec stylum Horatianum sapit, nec reperitur in ullâ veteri membranâ.

57. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir ita bonus falsò à te et vulgo existimatus.

60. *Labra movet metuens, &c.*] Videri vi

Da mihi fallere; da justum sanctumque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum cùm se demittit ob assem,
Non video; nam qui cupiet, metuet quoque; porrò
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augendâ festinat et obruitur re.
Vendere cùm possis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter: sine pascat durus, aretque,
Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonæ prosit, portet frumenta penusque.
Vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis et
Compedibus, sævo te sub custode tenebo.
Ipse Deus, simul atque volam, me solvet. Opinor,

tribue mihi *ut* latere *possim*: concede ut existimer integer et innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. *Certè* haud intelligo, quâ ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit; qui verò inter metum vitam ducit, *hunc* liberum nunquam censebo. Amisit arma, stationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet venundare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permitte ut ærumnosus *greges* pascat, *agros* colat, navigationem exerceat, ac negotiando hiemem in medio mari traducat; annonam promoveat, triticum et obsonia convehat. *Tandem* vir bonus et sapiens non verebitur *ita* loqui: *O* Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum *auferes* greges, supellectilem, pecuniam. Aufer, potes. danibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi rimùm cupiam. Credo *ego illum*

ANNOTATIONES.

ecta precari et orare ab Apolline vel Jano, ed reverà improbus improba precatur. Pers. at. 2. v. 8.

Mens bona, fama, fides: hæc clarè, et ut audiat hospes:
Illa sibi introrsùm et sub linguâ immurmurat: O si
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna.] Dea, sub cujus tutelâ erant ures, hinc lavernione dicti. Nomen vel à *λαβεῖν capere*, quasi *Laberna*, mutato β in *v*; el à lavando, si *lavare* pro *furari*, veteres ixere; nam *levare* potiùs dixisse, alii affirant: quod si ita est, *Laverna* dicta est, pro *evarna*. Alii deducunt à *λάφυρα, spolia*, ut *averna* dicatur pro *Laphurna*, quod minùs ridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. sic ribit: *Laverna furum Dea, in cujus luco, ut pnita essent furta, prædam fures sortiri, et pacissimum quemque immolare tradiderunt.* uic erat ædes sacra Romæ, et Lavernalis de porta.

64. *In triviis fixum cùm se demittit ob assem.*] Cùm ad assem colligendum se inclinat, ludibrium subit puerorum, qui assem humi figunt ad illudendum prætereuntibus. Pers. t. 5. v. 111.

que luto fixum possis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est agis ignominiosum, quàm perdere arma aut ationem deserere. Sensus est: qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversùs errores, quibus, ut hostibus, ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm possis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus est accipiendus, vel sic interpretari licet: Quemadmodum non expedit servum occidere, quem vendere possumus: magisque sinendus est vivere, quia utilis ad multa erit; sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliorem faciendo; adeóque cives juvabit.

73. *Vir bonus et sapiens, &c.*] Vir reapsè bonus et sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

Pentheu, Rector Theb.] Dialogum instituit poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus, nihilominùs audacter loquitur, et constanti animo Penthei regis minas et vincula spernit. Hîc adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus, aut minæ, nec carcer, aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Ode 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus

ita sentire: Moriar: mors rerum omnium finis est.

Hoc sentit: Moriar. *Mors* ultima linea rerum est. 79

ANNOTATIONES.

Jupiter, inquit Bacchus ad Penthea, apud citat. Euripid. Bacch. Act. 2.

Opinor, hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare; quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod metuam? quid me subigere et vincere valeat? Enimverò quibuscunque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem imposítura. Adde quòd corpus est animi carcer: ergo velut è carcere liberum animus, quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à picturâ, vel à geometriâ. *Omnium rerum est extremum.* Demosth. Tul.

EPISTOLA XVII. AD SCÆVAM.

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abundè sapis, et nôsti quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc *tamen* erudiendus accipe, quæ existimat parvus amicus *tuus;* velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus, quod tuum facere studeas. Si te juvat tranquillum esse et dormire ad primam *usque diei* horam; si te offendit pulvis et curruum fragor, et caupona; suadebo *ut* pergas Ferentinum. Nec enim opulenti soli habent voluptatem; neque vixit infelix, qui natus et moriens latuit. At si tuis commodus esse cupias, teque ipsum aliquantò lautiùs habere; inops ad opulentum contendes. Si herbis vesci sponte *vellet* Aristippus, haud magnates

Quamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, et scis,
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus, ut si [quid
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies et primam somnus in horam 6
Delectat: si te pulvis strepitusque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia *solis*;
Nec vixit malè, qui natus moriensque fefellit.
Si prodesse tuis paulóque benigniùs ipsum 11
Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis, Scæva.*] Est hæc epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum assectatoribus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium fecisse.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

6. *Primam in horam.*] Usque ad ortum solis, quæ prima est, et olim numerabatur, hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala passim grassantur.

Ferentinum.] Parùm celebre oppidum Hernicorum. Synec. pro quovis alio ejusmodi, in quo non sunt eadem incommoda, quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque feliciùs vivunt quàm divites.

10. *Nec vixit malè, &c.*] Epicurus dixerat λάθε βιώσας. Vitæ privatæ bona antea non semel vidimus. Ovid. Trist.

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra
Fortunam debet quisque manere suam.

12. *Accedes siccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, consuetudinem, et familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Aristippus, Alexandri magni sectator, aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Aristippus oleribus ad victum, ut ego, contentus esset, profectò nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogeni respondit Aristippus: Si Diogenes sciret uti familiaritate regum, certè olera fastidiret, malletque, ut ego, principes sectari.

Mollet Aristippus. Si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat. Utrius horum
Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. Namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
Scurror ego ipse mihi, populo tu. Rectius hoc et
Splendidius multò est, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio; tu poscis vilia rerum,
Dante minor; quamvis fers te nullius egentem.
Omnis Aristippum decuit color, et status, et res,
Tentantem majora, ferè præsentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
Alter purpureum non exspectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque:
Alter Mileti textam cane pejus et angue

sectaretur. Si cum magnatibus vivere nôsset *is*, qui me carpit, herbas respueret. Utrius istorum dicta factaque præferas, dic; vel junior ausculta, quamobrem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipse scurram ago, tu *verò* plebi. *Atqui* longè potius illud et honestius est, ut me vehat equus, et rex nutriat. *Ego* obsequium præsto: tu res viles petis, donante inferior; tametsi dicis te nullâ *re* indigere. Aristippum decuit quilibet habitus, et conditio, et fortuna. Quærebat meliora, *sed* præsentibus contentus *erat*. E contrario, quem tolerantia duplici operit veste, demirabor, si vitæ genus diversum deceat. Alter non exspectabit vestem purpuream; et quâcunque vestitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus sustinebit hunc illumque habitum: alter Milesiam chlamydem fugiet lùs *quàm* canem aut serpentem;

ANNOTATIONES.

14. *Aristip.*] De eo plura lib. 2. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philosophi sectatores Antisthenis, à caninâ mordacitate ic appellati, quòd in mores hominum nullo discrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio suo, in quo degebat, celebris, victum in singulos dies emendicare ditus, hinque dictus ἠμερόβιος. Alexanrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem præbuit. Ad annos ropè nonaginta consenuit. Plut. Laërt. Vide iv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Ego meam ad ilitatem regibus me gratum præsto: tu *verò* populo admirabilem exhibes per victum inom et durum. Atqui quanto rex plebe est cellentior tanto videtur melius regi quàm pulo gratiosum esse. Ita censebat Arispus, et cum eo noster poëta. Vox *scurror* Sat 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Prob. Græc. è Tragœdiâ quâdam inquiunt; in juvenis militiæ ascriptus, cùm ad pedam missionem impelleretur, abnuens redit, ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει, *us me portat, rex alit:* quo scilicet ostenat bene sibi esse.

21. *Officium facio; tu poscis, &c.*] Ego officiosum regibus exhibens, honestum vicnanciscor: tu autem nullius egentem es licèt, vilia tamen mendicans, te danti icis, quod multò est indignius.

Vilia rerum, Dante minor.] Sic habent mi codices: quod elegantius, et magis Honum, quàm ista,

.....*tu poscis vilia, verùm es Dante minor, &c.*

23. *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Laërtio teste, conformabat se Aristippus aptissimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, et personam sese accommodans: aiebatque, turpe esse et nefas, non acquiescere præsentibus, et plus semper appetere.

25. *Contrà, quem duplici, &c.*] Aristippus in omni statu decorè se gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ; at non ita Diogenes, qui inops quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro et virtute acturum. Plato quidem ita de Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est seu periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in usu, tum propter frigus, tum ut eo se dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exsp. &c.*] Aristippus, si desit vestis purpurea, quâ uti solet, sine morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannosus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretiosum amictum omnino recusabit; ac si defuerit vilis sibi consuetus, nudus mallet consistere, ac frigore confici.

29. *Personamque feret non inconc.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ et virtute Alexandri; Aristippum mirantur, inquit, quòd tam vili pallio quàm Milesiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur personam suam.

30. *Alter.*] Diogenes sordidæ vestis plusculùm tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ versùs Cariæ fines, apud Asiam Minorem, hodiè *Melasso*. Ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, testis Virg. Georg. 3. v. 306.

atque enecabitur frigore, nisi *suum illi* pannum restituas. Redde, et permitte *ut* vivat insulsus. *Præclara* facinora exequi, et subactos hostes civibus exhibere *est aliquid* potestati divinæ et cœlo proximum. Neque mediocriter laudabile est demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire. Quievit, qui metuit ne successu careret. Esto. At qui adiit, an strenuè se gessit? Verùm enimverò quod petimus hîc stat, vel nusquam *existit*. Ille fugit onus velut superans animum et corpus imbecille: iste subit et sustinet. *Profectò* vel nomen vanum est virtus, vel peritus vir optimè quærit gloriam et præmium. *Ergo hæc animadverte*. Non querentes de inopiâ coram suo principe, plus consequentur *quàm qui* petunt. Interest utrùm accipias verecundè, an extorqueas. Verùm

Vitabit chlamydem. Morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. Refer, et sine vivat ineptus.
Res gerere, et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis, et cœlestia tentat. 34
Principibus placuisse viris, non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit ne non succederet. Esto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Hîc est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus horret,
Ut parvis animis et parvo corpore majus: 40
Hic subit, et perfert. Aut virtus nomen inane est,
Aut decus et pretium rectè petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes,
Plus poscente ferent. Distat, sumasne pudenter, [fons. 45
An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic

tamen hæc summa et cardo rei est.

ANNOTATIONES.

.....Quamvis Milesia magno
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas: ubi cùm essent soli, prior Aristippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, suumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod suum erat, ac nudus remanere. Quem Aristippus increpavit ut nimiùm famæ servientem, et perperam algere malentem, quàm conspici in purpureâ veste sibi insolitâ.

32. *Refer, et sine vivat ineptus.*] Præclarum schema.

Ineptus.] Non ut Aristippus, aptus et concinnus in quocunque fortunæ statu et habitu: nec animo æquo omnia suscipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quàm obscuram et inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita haud spernenda profert.

35. *Non ultima laus est.*] Prima sit laus egregiam reip. navare operam, et præclarè gestis rebus principatum assequi: secunda erit, summis viris, ac reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuisse, eorumque gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes et luxum referunt. Strabo. Alii ad Laïdem aliasque meretrices nimio quæstu famosas. Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Isthmi causâ geminum; unde bimaris *Corinthus* dicitur. Vide lib. 1. Ode 7.

37. *Sedit, qui timuit ne non succederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abstinet navigatione, vel quilibet aliâ re grandi suscipiendâ; desesque manet. Et is non reprehensione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, et laborem ultrò adit, remque exequitur, is sanè viri fortis elogium meretur, et prior longè est laudabilior. Prolepsis est.

39. *Hîc est, aut nusquam, quod quærimus.*] In agendo viriliter consistit ea vera laus et virtus quam quærere debemus, et de quâ modò disputamus.

Onus horret.] Grave est sanè magnatibus obsequi.

42. *Experiens vir.*] Magnum usum habens rerum maximarum, et de iis rectè judicans.

43. *Coram rege suo.*] Jam præcipit quæ sunt observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque *decus et pretium*, id est, laudem pariter et præmia.

De paupertate tacentes, Plus poscente ferent.] Quippe homo querulus fit importunus et odiosus. At qui modestè et tacitè feret aliquamdiu suam pauperiem, patronum movebit ad opem sibi largiùs impertiendam. Porrò si cum pudore sumat, quæ dabuntur, non indies dona novamque simul gratiam nanciscetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur; non gradu excidit, et arcetur tanquam indecorè se gerens, indignusque familiaritate nobilium.

Rerum caput et fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ et

Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit, clamat, Victum date. Succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, et rixæ multò minus invidiæque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, et acerbum frigus, et imbres,
Aut cistam effractam, et subducta viatica plorat;
Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis; utì mox
Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licèt illi plurima manet
Lacryma; per sanctum juratus dicat Osirim,
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

Quisquis ita loquitur: Sororem habeo sine dote, matrem inopem, et prædium non facile vendi, nec *satis* alimenti præbens; is apertè dicit, Date cibos. *Mox* alter succlamat, Dividatur munus, *ut* etiam mihi pars distribuatur. Verùm si corvus silens ederet, plus cibo-rum haberet, et longè minùs rixarum et invidiæ. *Porrò* qui Brundusium aut Surrentum comes assumptus conqueritur de *itineris* difficultate, de asperitate frigoris, de pluviâ; vel deflet arcam ruptam, et viatica surrepta; *ille* imitatur solitam meretricum astutiam, *quæ* modò catellam, modò periscelidem amissam lacrymantur; *adeò* ut posthac non credantur veræ jacturæ et lacrymæ. Et *verò qui* semel illusus *est*, haud satagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, et sacrum Osirim contestatus clamet: Fidem habete: minimè jocor: ó inhumani debilem erigite. *Huic enim* vicini strenuè respondent: *Heus*, peregrinum invoca.

ANNOTATIONES.

ratiæ, si studeas et scias cum potentioribus ecenter versari.

49. *Quadra.*] Vel panis frustum, vel lanx lulia continens. Juven. Sat. 5. *Aliend vire quadrd.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere adris.* Hæc ergo vox significat tum plantam, tum catinum quadratæ figuræ. Metymia est.

50. *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad ologum de corvo prædam nacto, quam vuls crocitatione accita dolo intercepit; vel ad mmunem avium morem, quæ voce strepunt m ad cibum accedunt: quòd si tacerent, *s haberent dapis*, non accitis garritu contibus.

52. *Brundusium.*] Urbs est Salentinorum ritima, de quâ jam lib. 1. Sat. 5. in fine. *Surrentum.*] Hæc urbs Picentinorum ad re vino generoso celebrata est lib. 2. Sat. 4. id. Metam. 5.

Et Surrentinos generoso palmite colles.

55. *Catellam.*] Vel parvam canem, quam deliciis habebat; vel potiùs, monile mulie-, ut sit diminutivum à catenâ.

56. *Periscelidem.*] Cruris vinculum et ornentum: *περὶ circum, τὰ σκέλη crura* vel *ua.* Gall. *Jarretiere:* Angl. GARTER. Pelides sunt ornamenta crurum mulierum, sive armillæ pedum, quibus earum gressus ornentur, inquit Isidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus exploditur; ejusque dolor et fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum.*] Πλάνος *fallax, impostor, nebulo;* quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, n. 72. *Hinc ille planus improbissimus quæstu judiciario pastus.* Erat nempe quidam illusor in triviis lamentari solitus, quasi fractum crus esset, ut in vehicula tolleretur: cui, cùm aliquando id mali verè contigisset, haud etiam tum fides habita est; et fracto genu debilem nemo sublevabat, quoniam antea sæpius illuserat.

60. *Osirim.*] Ægyptiorum deum: qui hîc præcipuè nominatur, seu quòd planus iste indicare vellet ab Osiride irato immissum sibi crurifragium; seu potiùs, quia Osiris, velut alter Æsculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iside et Osiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui nesciat fraudes tuas et illusiones, ut ei imponas, nobis enim jam perspecti sunt doli et joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione et reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII. AD LOLLIUM.

Quæ sint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si bene cognosco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari scurram, *te* exhibens amicum. Sicut matrona differt à scorto, ita amicus à fallace scurrâ. Huic vitio est aliud oppositum ferè pejus: *nimirum* duritia *quædam* fera, inurbana, severa, quæ se ostentat tonsâ pelle, *et* nigris dentibus, dum vult existimari integra libertas, et sincera virtus. Virtus media est *inter* vitia, hinc et illinc recedens. Alter obsequentior, *velut* scurra infimi thori, ita potentis nutum *religiosè* veneratur, ita dicta repetit, et voces cadentes attollit, ut putes discipulum recitare dictata à duro præceptore, vel histrionem partes secundas agere. Alter jurgatur sæpe de lanâ caprinâ, armaque sumit pro nugis. Nempe, *inquit, ut* certa mihi fides non habeatur; ut non audacter proferam quod prorsus libet,

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli,
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit atque
Discolor, infido scurræ distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium propè majus: 5
Asperitas agrestis, et inconcinna, gravisque,
Quæ se commendat tonsâ cute, dentibus atris,
Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum. 9
Alter in obsequium plùs æquo pronus, et imi
Derisor lecti, sic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, et verba cadentia tollit;
Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere, vel partes mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lanâ sæpe caprinâ, et 15
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides; et verè quod placet, ut non

ANNOTATIONES.

1. *Si bene te novi, &c.*] Idem ferè est argumentum hujus epistolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inscriptam jam vidimus suprà Epistolam 2. item Oden 9. lib. 4. Vide etiam postea Epist. ult. hujus lib. v. ult.

2. *Scurrantis speciem.*] Ut potentiorum ineas amicitiam, nec adulationibus grassabere, nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, asperis, agrestibus, nimiùm severis: vitabis scurrilitatem pariter et gravitatem inconcinnam.

3. *Dispar atque Discolor.*] Dispar omnino, tam habitu quàm moribus dissimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel squalore hirsuti corporis (nam quæ tondentur, hirsuta pilosaque sunt) vel potiùs agresti mordacitate et dicacitate amicum radendo ad cutem, et durè passim castigando: quasi ea sit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota est virtus.

10. *Alter in obsequium.*] Assentator divitibus amicis nimis obsequitur.

Imi Derisor lecti.] Parasitus in infimo lecto vel in subsellio accumbens aut assidens, risum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum esse imi subsellii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. et lib. 2. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione et veneratione. Virgil. Æneid. 6. v. 10.

....Horrendæque procul secreta Sibyllæ: id est, sacrum horrorem summamque venerationem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quicquid loquitur dives ille amicus, scurra velut eximium miratur ac repetit, nec sinit elabi et cadere sine admirabundis exclamationibus. Epistola ad Pisones, v. 428.

....Clamabit enim, Pulchrè, benè, rectè:
Pallescet super his: etiam stillabit amaris
Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram.
Derisor vero plùs laudatore movetur.

13. *Ut puerum sævo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magistro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare secundas.*] Mimus nempe secundarius solet vocem et actionem datâ operâ extenuare, ut primus actor magis elucescat, et *quàm maximè excellat;* ut ait Cicero Verr. I. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agrestis reprehensor, *vitio propè majori*, altercatur gravissimè de rebus levioribus: sicut ille quondam utrùm lanas an pilos setasve capra habeat. Proverbium est.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, sed inconcinnè et insulsè: Liberè, inquit, loquar semper, et quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim

ıcriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
ımbigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus:
Brundusium Numici meliùs via ducat, an Appî.
Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat;
Gloria quem supra vires et vestit, et ungit;
Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
Quem paupertatis pudor et fuga; dives amicus,
Iæpe decem vitiis instructior, odit et horret:
Iut, si non odit, regit; ac, veluti pia mater,
Plùs quàm se sapere, et virtutibus esse priorem
Vult, et ait propè vera: *Meæ* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes: tibi parvula res est.
Arcta decet sanum comitem toga. Desine mecum
Certare. Eutrapelus cuicunque nocere volebat
Vestimenta dabat pretiosa. Beatus enim jam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes;

respuam ego mercedem secundæ ætatis. Enimverò quâ *de re* quæstio est? *Scilicet*, utrùm Castor, an Docilis peritior existat: *Utrùm* via Numicia, an Appia rectiùs perducat Brundusium. Quem libido perniciosa et alea præcipitans despoliat; quem fastus excedens facultates vestit, et lautè nutrit; quem occupat gravis pecuniæ cupiditas: qui abhorret ab inopiâ: *hunc* amicus opulentus multò vitiosior frequenter execratur et aversatur: vel si non odio habet, moderari *vult*, atque ut bona parens, optat sapientiorem se esse et virtutibus superiorem, dicitque *quod* ferè verum est: Ne conere mihi exæquari: divitiæ meæ insanire me permittunt: tu mediocres facultates nactus es. Prudenti asseclæ convenit toga angustior. Ne contende par esse mihi. Eutrapelus, *si* quem pessumdare cupiebat, *ei* pretiosas vestes tribuebat. Etenim, *inquiebat*, splendidus nova proposita et studia cum præclaris vestibus suscipiet;

ANNOTATIONES.

novis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova
ıtas offeratur.

19. *Castor an Docilis.*] Ambo gladiatores, el pantomimi, aut alii dicunt.

20. *Brundusium.*] De eâ urbe lib. 1. Sat. . et Epist. præced.

Numici via, an Appî.] Utra via meliùs ducat Brundusium. Atqui nihili sunt istæ lites t controversiæ. Sunt qui corrigant *Minuci* netri gratiâ; sed perperam: de poëticâ licentiâ rixari est.

21. *Damnosa Venus.*] Vide lib. 1. Sat. 2, &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens d inopiam. Pers. Sat. 5. v. 55. *Hunc alea ecoquit:* vel *præceps* indicat studium aleæ ehemens et pertinax, quod summos etiam iros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ amorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter et palàm oblectamenti causâ etiam senex.* Ubi et Augustus de se sic scribit: *Lusimus per omnes dies, forumque aleatorium calefecimus ...Ego perdidi viginti millia nummûm*, &c. d. Claud. c. 33. *Aleam studiosissimè lusit: e cujus arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alveoque daptatis, ne lusus confunderetur.* Alex. ab dex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe ictu delectati sunt, inquit, Porcius Cato, Augustus, Domitianus, Claudius:——inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cùm in leâ vinceret, fertur indulgentissimus fuisse: nde momenta illa promerendis gratiis capere domestici consueverant. Sidonius de Theodorico sic testatur: *Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, inspicit solicitè, volvit argutè, mittit instanter, joculariter compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur.....putes illum et in calculis arma tractare. Sola est illi cura vincendi. Cùm ludendum est, regiam sequestrat tantisper severitatem, hortatur ad ludum, libertatemque, communionemque: dicam quod sentio, timet timeri*, &c. Vide et annotat. ad Oden 24. lib. 3. sub finem.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui superbas vestes et lautas nimiùm epulas amat.

23. *Meæ Stultitiam patiuntur opes.*] Ingentes opes possidenti mihi licet, quod minimè tibi non ita locupleti. Luxuriari possum ego impunè, tu verò nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes.*] Arist. Rhet. 2. *Stultas esse divitias* scribit. Isocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia*, inquit.

30. *Arcta decet sanum comitem toga.*] Vel, ut magis splendeat dives ampliori togâ vestitus, cùm tu arctiorem habens comitaberis; vel, quòd sicut iter facienti molesta sit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vid. Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicunque, &c.*] Aristot. *Multis*, inquit, *Deus largitur felicitatem, non per benevolentiam, sed ut in calamitates incidant graviores.* Sunt qui velint notari Volumnium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epist. tum Philip. 13.

ad diem *usque* dormiet, meretricem decoræ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet: denique gladiator fiet, vel equum olitoris pacto pretio circumducet. Tu ne cujusquam secretum expiscari velis unquam; creditum verò ne revela, seu vino, seu irâ pertenteris. Neque tua studia laudabis, aut vituperabis aliena; et cùm ille venatum ire cupiet, *tu* versus non proferes. *Nam* sic dissoluta est amicitia duorum fratrum, Amphionis et Zethi, donec cithara aspero invisa siluit. *Ut autem* Amphion narratur cessisse indoli fratris, *sic* tu morem gere æquis desideriis amici opulenti: *et* quotiescunque in agros proferet canes et jumenta Ætolis retibus onusta, exsurge, et severioris Musæ gravitatem abdica, ut simul comedas obsonia labore comparata. *Hoc enim* solemne est Romanis studium, famæ utile, et vitæ, et corpori, maximè cùm sis validus, et queas canem cursu, viribus aprum vincere. Adde, quòd nemo est, qui decentiùs tractet arma viris apta. Nôsti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationes campi *Martii*. Demum *tu* juvenis duram militiam, et Cantabrica certamina confecisti sub imperatore, qui Parthorum templis abstulit vexilla *nostra*,

Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
Officium; nummos alienos pascet: ad imum fortis
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissumque teges, et vino tortus et irâ.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes:
Nec, cùm venari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
Conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. Tu cede potentis amici
Lenibus imperiis: quotiesque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canesque,
Surge, et inhumanæ senium depone Camenæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, et membris; præsertim cùm valeas, et
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum,
Possis. Adde, virilia quòd speciosiùs arma
Non est qui tractet. Scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria. Denique sævum
Militiam puer, et Cantabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit;

ANNOTATIONES.

35. *Nummos alienos pascet.*] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita pascet augebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores è Thraciâ erant. Libro 2. Sat. 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum.] Ad vile quodlibet servitium et ministerium adigetur egestate et paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.*] Suspectus enim et invisus fit, quisquis ita curiosè scrutari vult aliorum res et arcana.

38. *Vino tortus et irâ.*] His siquidem homines explorantur, quòd ut plurimùm bene poti et irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia sic fratrum, &c.*] Amphionis et Zethi concordia dirempta et dissoluta est dissimilibus eorum studiis, cùm alter philosophiæ et musicæ totus vacaret, alter ab istis alienus agrestes et rusticos mores sequeretur. De Amphione lib. 3. Ode 11. Cic. 1. De Orat. *Miror cur philosophiæ, sicut Zethus ille Pacuvianus, propè bellum indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controversia de musicâ, &c.*

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zetho fratri obsequens, lyræ studium et usum sponte abjecit, sicque amicitiam resarsit. Sic tu amici potentis voluntati obsequere; et ejus venationem molietur, cave ne musarum studia intempestivè obtrudas.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Ætolia regio Achaiæ in Epiri confinio. In hâc erat Calydon urbs, cujus regi Œneo irata Diana immisit aprum terribilem, non Calydoniæ solùm, sed et totius Ætoliæ agros devastantem. At Meleager Œnei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut optimæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E præda venando captâ. Quid propriè pulmentarium, dixi Libro 2. Satirâ 2. v. 20.

49. *Romanis solemne viris opus.*] Venatio nempe, ut Græcis trochi et disci ludus. Vide lib. 3. Od. 24. lib. 2. Sat. 2.

Utile famæ, Vitæque, et membris.] Agitatio corporis et exercitatio valetudini prodest, reburque confert, et hinc famam fortitudinis.

52. *Speciosiùs.*] Decentiùs quàm tu, Lalli, vel quàm venator quilibet.

54. *Prælia campestria.*] De his lib. 1. Ode 8.

55. *Cantabrica bella.*] Vide supra Epistolam 12. item lib. 2. Od. 6. et lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum signa refixit.*

't nunc, si quid abest, Italis adjudicat armis.
.c, ne te retrahas, et inexcusabilis absis,
Quamvis nil extra numerum fecisse modumque
'uras, interdum nugaris rure paterno.
'artitur lintres exercitus: Actia pugna
'e duce per pueros hostili more refertur.
.dversarius est frater: lacus, Adria: donec
.lterutrum velox victoria fronde coronet.
'onsentire suis studiis qui crediderit te,
'autor utroque tuum laudabit pollice ludum.
'rotinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto,
'ercontatorem fugito; nam garrulus idem est;
Iec retinent patulæ commissa fideliter aures;
't semel emissum volat irrevocabile verbum.
Ion ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve
ntra marmoreum venerandi limen amici;
Ie dominus pueri pulchri, caræve puellæ
Iunere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne mox
ncutiant aliena tibi peccata pudorem.
'allimur, et quondam non dignum tradimus. Ergo [tueri,
Quem sua culpa premet, deceptus omitte
Ut penitus notum. Si tentent crimina, serves,

et nunc potestati Romanorum adjungit, si aliquid deest. Ne verò *talia* relinquas, et *hinc* recessisse culperis, quanquam studes nihil agere indecorè et perperam; *quippe* in villâ patris quædam ludicra moliris. *Scilicet* partitis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum exhibetur per adolescentes hostium ad instar *dimicantes*. Frater tuus adversarii personam agit: lacus est *velut* mare: donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus. *Certè Augustus*, qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra ista. Ut *autem* admonere te pergam (si quidem monitore opus habes) diligenter adverte, quid de unoquoque viro, et cui loquaris. Devita percontatorem, qui profectò est loquax: neque aures apertæ fideliter servant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Nec in ædibus amici potentis depereas ancillam aut puerum, ne herus pulchri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò pòst alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, et nonnunquam indignum commendamus.

uem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut planè cognitum. Si *verò ispiam* calumniis impetatur, propugna

ANNOTATIONES.

gna Rom. Crasso erepta à Parthis, Augusto stituta, lib. 4. Od. 15.

58. *Ne te retrahas.*] Ne ab exercitationis campi Martii te diu removeas.

59. *Extra numerum.*] Metaph. à saltatoribus. Id est, imperitè, ineptè, inconsideratè, erperam.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia inituis apud villam paternam, in quâ diversaris.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Ut sint duæ ilut adversariæ classes, quæ naumachiam exbeant, maximè verò pugnam illam navalem, uâ Augustus Antonium debellavit profligatque apud Actium. De his lib. 1. Ode 37. Epod. 1. et 9.

62. *Per pueros.*] Dion lib. 50. narrat pues Romæ præsignificâsse Antonii cladem. imirum divisi inter se pugnârunt; cùm alii Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Bio conflixerunt. Tandemque victi sunt, qui ntoniani vocabantur.

63. *Lacus, Adria.*] Lacus ruri paterno cinus, instar est Adriatici maris. De hoc . 1. Ode 16. et lib. 2. Ode 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam: vel spectat poëta ad victoriæ naturam, quæ ferè *velox* est.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaris; vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impensissimè, valdè, comprobabit. Pollice nimirum compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percontatorem fugito.*] Insidiosum indagatorem rerum et secretorum tuorum. Suprà monuit, res aliorum non esse indagandas; hîc monet, ab indagatore curioso et subdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitus notum.*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu: Cave ne quemquam temerè commendes, neve quem vitiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tuearis, velut penitus tibi nota et perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpius decipimur.

et protege auxilio tuo confisum: qui cùm impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi *simile* discrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. Neglecta verò incendia gliscere consueverunt. Imperito jucunda est observantia divitis amici, *at* peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto est, ad hoc labora, ne te ventus contrarius retro abripiat. Mœsti lætum, mœstum festivi, tardum citi, lenti promptum et alacrem non amant. Qui Falernum usque ad mediam noctem compotare solent, odio prosequuntur *eum*, qui propinatos calices recusat, etsi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte tristitiam: sæpe moderatus severi speciem habet, et taciturnus inhumani. In omnibus consule peritos, et perquire, quo pacto suaviter possis vivere: ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens; vel metus, vel desiderium rerum non omnino necessariarum; utrùm eruditio an natura virtutem conferat; quid diminuat solicitudines: quid te tibi amicum efficiat:

Tuterisque tuo fidentem præsidio: qui
Dente Theonino cùm circumroditur, ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi.
Potores bibuli mediâ de luce Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem. Plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, et percunctabere doctos,
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te semper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes;
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,

ANNOTATIONES.

Alii sic: Si quem deceptus improbum commendâsti, desere nec tuearis; ut defendas alium quempiam tibi penitus notum, si criminationibus incessatur: servesque et tuteris innocentem ope tuâ fidentem et nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentissimus, ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet.*] Æn. 2. v. 311.

.....*jam proximus ardet*
Ucalegon.....

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non expertus clientelam vel obsequium amici potentis, credit facilia et dulcia esse omnia; at qui expertus est quanta sint in eâ re incommoda, longè aliter sentit.

87. *Tu, dum tua navis, &c.*] Allegoria est aptissima. Tu, dum gaudes benevolentiâ principis, vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem offensionem hoc sæpe accidit, et mutabilis omnino est potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verùm ita sunt isti nostri divites:
Si quid bene facias, levior plumâ est gratia:
Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem tristes, &c.*] Indolis, morum, et studiorum similitudo parit amicitiam ac necessitudinem; contrà, dissimilitudo alienationem et odium.

93 *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, id est, calores vini, vel febres. Meliùs alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præsertim, atque somnum et quietem impedientes.

94. *Deme supercilio nubem.*] Euripid. Hippolyt. ὀφρύων νέφος. Cic. in Pis. *frontis nubeculam*, id est, fastum, severitatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. l. 11. cap. 37. *Frons homini tantùm index tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis. In ascensu ejus superciliis pariter et alternè mobilia: et in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur: huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim semper eget, dum tam ei deest quod habet, quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæstio est à veteribus agitata plurimùm. Tullius in Partit. Orat. *Quonam pacto virtus pariatur: naturâne, an ratione, an usu.* Pro Archiâ poëtâ sic censet: *Sæpius ad virtutem, naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam.* At optimè Aristoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait, Virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ et usu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe si pauci contentus vivas, si nihil cupidiùs appetas, si nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi si vera

)uid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum,
n secretum iter, et fallentis semita vitæ.
Ie quoties reficit gelidus Digentia rivus,
)uem Mandela bibit, rugosus frigore pagus:
)uid sentire putas, quid credis, amice, precari?
it mihi, quod nunc est, etiam minus; et mihi
)uod superest ævi, si quid superesse volunt Dî:
it bona librorum, et provisæ frugis in annum
opia: neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
Iæc satis est orare Jovem, qui donat et aufert;
et vitam, det opes: æquum mî animum ipse parabo.

quid verum tranquillitatem tribuat: an dignitates, an suave lucrum, an vitæ genus et ratio latens et occulta. Quoties verò cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum suppeditans Mandelæ vico valdè algenti; quid sentire, quid exoptare me putas, ô amice? *Nempe* ut maneat mihi quod habeo, vel etiam minus: ut mihi impendam quod vitæ restat, si quid amplius Dii largiantur: sit librorum copia, et annona ad annum parata: neve anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit ista à Jove postulare, qui dat et adimit; tribuat vitam et facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo.

ANNOTATIONES.

na compares, virtutes scilicet, verè amicus i eris.

102. *Quid purè tranquillet.*] Non certè os aut *lucrum:* nam hæc *famem importu-*s, et novam indies *sitim* afferunt secum, ut suprà versu 23. Quid ergo? horum conptus: *nil conscire tibi,* &c. quæ alibi poëta ster haud semel asseruit. Præclarè Cic. de nib. l. 1. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, titudinem, copulatas esse docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec distrahi possint. de justitiâ judicandum est, quæ non modò aquam nocet cuique, sed contrà semper alit juid tum vi suâ atque naturâ, quod tranquilanimos; tum spe nihil earum rerum defuum, quas natura depravata desiderat: quemodum temeritas, libido, ignavia, semper num excruciant ac solicitant, turbulentæque t, &c.*

103. *An secretum iter, &c.*] Vita privata. le Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si lector, cum quibusdam, à viatoribus calli- qui paucis cognitas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam, tuti sunt à curis, incommodis, periculis; quibus conflictantur quotquot rempub. capessunt.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cùm secessu et quiete, meque ipso fruor in villâ meâ Sabinâ, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3. De Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem:

Monstro quod ipse tibi possis dare: semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX. AD MÆCENATEM.

Vitiosam imitandi rationem damnat.

ıisco si credis, Mæcenas docte, Cratino,

O Mæcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino,

ANNOTATIONES.

. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino ılgebant plusculùm; idque jactabant facere :xemplo veterum poëtarum, Cratini, Hoi, Ennii: quasi bonum carmen pangere uirent, nisi qui Baccho pleni essent. Adùs hanc sententiam pugnat solerter hîc er vates, et Eubulus apud. Athen. lib. 2. 6.

Cratino.] Is à Suidâ valdè bibax et vinosus extitisse traditur: à veteri autem Schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immeiere in pelles supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriosum et submejulum. Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëtæ est equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producis. Cratinus*

nulla poëmata diu placere vel celebrari queunt ab aquæ potoribus condita. Postquam furentes poëtas Bacchus annumeravit Satyris et Faunis, Musæ suaves vinum sæpius oluerunt matutino *tempore*. Homerus vinum laudans ebriosus *extitisse* notatur. Antiquus ipse Ennius nunquam nisi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum et Puteal Libonis: abstemiis auferam condendi versus *facultatem*. Statim ut id pronunciavit, cœperunt vates noctu vinum certatim *bibere*, diurno fœtere. Verùm si quispiam severâ fronte gravis, nudis pedibus, et brevis togæ usu Catonem exhibeat,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. Ut mihi sanos
Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:
Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda. Forum Putealque Libonis
Mandabo siccis; adimam cantare severis.
Hoc simul edixit, non cessavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? si quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
Exiguæque togæ simulet textore Catonem;

ANNOTATIONES.

hoc dixit, cùm non utrem unum redoleret, sed potiùs dolium integrum. Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut malè sanos Adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus, et quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, adscripsit Satyris ac Faunis.

4. *Satyris Faunisque.*] Diis agrestibus, bibacibus quidem et vinosis. De Satyris, lib. 1. Ode 1. lib. 2. Ode 19. De Faunis, lib. 1. Ode 4. lib. 2. Ode 17. lib. 3. Ode 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipsæ Musæ sobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.*] Iliad. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æschylus pariter inter Græcos nunquam nisi ebrius ad scribendum se accingebat. Alcæus etiam φλοινος notatur. Athen. lib. 10.

8. *Forum.*] Res forenses.

Puteal Libonis.] Locum seu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in foro Rom. constitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare severis.*] Carmina præclarè scribere interdictum sit iis omnibus, qui Bacchi munere facti non erunt enthei et furentes. Non videtur hîc aprosdionyson, quod canit Tibullus lib. 2. Eleg. 6.

.....poscite Bacchi
Munera.....
.....
Jam venit iratus nimiùm nimiúmque severis.
Qui timet irati numina magna, bibat;

ubi legunt vulgò *severus*. Attamen credam ego reponendum *severis*, id est, sobriis: multò sensu meliori. Quo notantur, non qui convivia fugerent, sed potiùs qui aliorum compotationes et crebras invitationes, et ebrietatem astutè et callidè vitarent. Vide Epist. præced. v. 91.

Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc simul edixit.*] Magna controversia, quis *edixit:* an Liber, an Ennius, an Cratinus? Pro Cratino facit, quod de eo ante annotatum est. Torrentius, ex vet. cod. legit *edixi:* ut ipsi Horatio tribuatur, velut prærianum hoc edictum. Placet quibusdam conjectura Heinsii transpositâ unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixisti; ut ad Mæcenatem referatur. Sed optima est lectio, *edixit:* ac lusque optimè Liber edixisse intelligitur, utpote deus poëseos et poëtarum.

Non cessavere poëtæ Nocturno, &c.] Diu noctuque vino se ingurgitârunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibonum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui sic pervigilâssent strenuè, præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol. Aristoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalante*, ut alt Tull. Sic quidem luxuriosi quascunque horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves et occupati non adibant cenam, nisi vesperi et ad lucernas. Unde Alcæus interrogatur, ipse se vinosum arguens in Epigrammate: *Πίνωμεν· τί τὸν λύχνον ἀμένομεν; Bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? si quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem antè allatam. Qui Cratinum imitatur in vitiosâ ipsius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem assequetur: sicut qui habitûs squalorem, aut vultûs severitatem Catonis imitabitur; non continuò mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia, sed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticensis sine calceis et sine togâ prodibat in publicum; imò et præter sic ad rostra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pransus et potus. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori nempe vilis texturæ, sicut Epist. 1. ait, *Curtatus inæquali tonsore capillos*, pro, inæquali tonsura.

'irtutemne repræsentet moresque Catonis?
Lupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua,
)um studet urbanus, tenditque disertus haberi.
)ecipit exemplar vitiis imitabile. Quòd si
'allerem casu, biberent exsangue cuminum.
) imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe
lilem, sæpe jocum vestri movêre tumultus!
.ibera per vacuum posui vestigia princeps:
lon aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit
)ux, regit examen. Parios ego primus iambos
)stendi Latio, numeros animosque secutus
.rchilochi, non res, et agentia verba Lycamben.
.c ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quòd timui mutare modos et carminis artem:
'emperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
'emperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,

num *proinde* Catonis referat mores ac virtutem? Hyarbitam perdidit *sua* lingua Timagenem æmulata, cùm lepidus et eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile. *Enimverò* si fortè pallidus forem, potarent cumini *succum* pallere *facientem*. O imitatores stolidi et serviles, quàm sæpe agitationes vestræ excitârunt mihi indignationem et risum! *Ego verò* primus intuli pedem in vacua *spatia*, nec secutus sum *vestigia* alterius. Qui confidit sibi, turmam ducit et gubernat. Ego prior iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum et virtutem imitatus, non autem materiam et dictiones Lycamben adigentes *ad suspendium*. Neque verò me propterea minoribus corones frondibus, quoniam vetitus sum immutare numeros ac metri legem. *Nam* Archilochi poësim versu mitigat Sappho virilis, etiamque Al-

rus: at dissimilis sententiis et dispositione, nec petit socerum acerbo carmine proscindendum,

ANNOTATIONES.

uod è vili plebeculâ quempiam decuisset, on verò patricium et nobilem. Lucanus Canem illum Uticensem canit: *Hirtam Romani re Quiritis induxisse togam.* Sunt qui lent *tesquore*, id est, squalore, inquiunt. Sic mirum scribit J. Lipsius Elect. 1. cap. 13. llem ego tamen, eruditus ille vir, vel origim insolentis imò barbaræ vocis istius indasset, vel auctoritate quâpiam allatâ rem amiùs excussisset.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii scribunt *Iarbam*, ab Iarbâ rege Africani litoris. Hyarba ignobilis, ac vix nomine notus quidam, lens imitari sales et dicacitatem Timagenis, net perdidit, ut ille, petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam et disertam. *Timagenis.*] Hic rhetor fuit Alexandrinus, aliis Ægyptius: sub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus Pausto Syllæ filio, rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Demum ob maledicentiam urbe ctus, in prædio Tusculano diem suum obiit. idas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præum exemplar quodlibet vix omnino vitiis et; et stultum imitatorem decipit, qui non d perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, tari solet.

18. *Biberent exsangue cuminum.*] Poëtastri tri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, lorem sibi procurarent, ut æmulari me in eris etiam crederentur, paremque mihi seos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. 3. cap. 18. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cumin pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis clari inter magistros dicendi assectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatos*, &c. Pers. Sat. 5. v. 55.

.....*Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego lyricam poësim Latinam primus tentavi, sine ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*, locum à nemine occupatum. Vide Oden ult. lib. 3. et lib. 4. Oden 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Parios ego primus iambos Ostendi Latio.] Iambos etiam versus Latinè scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum iamborum inventoris, ex insulâ Paro oriundi. De hâc lib. 1. Ode 19.

25. *Archilochi.*] De isto poëtâ jam antè in Epod. 6. et postea in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi et Sapphonis. Scilicet iambi satis acres Epodorum temperantur Alcaicis et Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quòd se præcipitârit ex eo saltu, unde viri tantùm solebant se jaculari, præ amoris impatientiâ. Hinc Auson. Idyl. 6. v. 25.

Et de nimbosâ saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagittis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Od. 32. et lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

nec sponsæ restim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antea celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi. Et gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, et manibus contrectari. *Porrò si* nôsse cupis, cur lector iniquus mea carmina collaudet, atque in pretio habeat domi *quidem*, foris *autem* improbè vituperet, *nempe* ego levis plebeculæ approbationem non quæro sumptuosis cœnis, et donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor et censor non dignor prensare grammaticorum familias et suggesta. *Inde* veniunt istæ querimoniæ. Si dicam, Pudet recitare carmina *mea* frequentibus theatris indigna, et nugas ostentare: *mox aliquis* inquiet, Derisor es, et Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam: ac ne proscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito, vociferor, et dilationem postulo.

Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum priùs ore, Latinis
Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus? 36
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, et tritæ munere vestis.
Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
Grammaticas ambire tribus, et pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris 41
Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, et Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poëtica mella 44
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; et luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, et diludia posco.

ANNOTATIONES.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambes filiæ, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium nemo Latinorum fuerat imitatus.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes et approbationem non capto, ut alii plerique, per munera et cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

. . . . Calidum scis ponere sumen:
Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu, Pomponi; cœna diserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantùm?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando et castigando, nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur, mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

. . . . . Nunquamne reponam?

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent et proponant ediscenda. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à grammaticis, vel à meipso. De hâc Romanorum ambitiosâ recitatione Persius cit. et nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ, &c.*] Terentianus iste locus ex Andriâ in proverbium abiit; eoque utitur etiam Tullius pro M. Cælio: *Hinc illæ lacrymæ: et hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximiæ quiddam altè et graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. 1. de eodem.

. . . . Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poëmata.

45. *Tibi pulcher.*] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

. . . . Rides, et nimis uncis
Naribus indulges. . . .

Vide suprà lib. 1. Sat. 6. et lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratiùs emendenda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur

Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram;
Ira truces inimicitias, et funebre bellum.

Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio verò acerba odia, et bellum lugubre.

ANNOTATIONES.

gladiatoribus, ut se ad certandum meliùs comararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, et ludendi cessationem et finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax est. Ludus certamen, certamen iras, iræ inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre et luctuosum.

EPISTOLA XX. AD LIBRUM SUUM.

VERTUMNUM Janumque, liber, spectare videris:
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves, et grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis, et communia laudas,
Non ita nutritus. Fuge quò discedere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit: et scis
In breve te cogi, plenus cùm languet amator.
Quòd si non odio peccantis desipit augur,
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Uticam, aut vinctus mittêris Ilerdam;

O liber, *ut* video, respicis Vertumnum et Janum: nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus. Claves fugis, et sigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis, et magni pendis divulgari, minimè sic educatus. Perge quò ire cupis: redire non licebit tibi vulgato. *Tum verò:* Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proscindet. Nôsti verò te in arctum compingi, cùm *lector primò* avidus, *mox* fastidiosus negligit. Quòd si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris, usquequò te juventus deficiat. Cùm autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clàm nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam, vel obligatus deportaberis Ilerdam.

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per prosopopœiam librum um à publico deterret, ob imminentia perila.

Vertumnum Janumque.] Hi Dii præsidere ndentibus ementibusque credebantur; et ad rum statuas ac templa erant tabernæ biblioarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De no lib. 2. Sat. 3. et 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, et blicè vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus inebantur libri: pelles autem pumice lævi, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, is cavernosus, quo rudia et aspera complanatur. Vide Plin. l. 36. c. 21. *Sosii* fratres nt bibliopolæ insignes: unde hîc antonomasticè nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum resire: ampliùs in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio oeo scriptus, ut prodires in publicum.

Discedere.] Al. *Descendere*, scil. è collibus Thuscum vicum ad imum Cælii montis, ad Velabrum, ubi Vertumnus ædem habe; et plures erant tabernæ, librariorum esertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cùm semel isus et vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis quæ in te fortasse notabuntur.

7. *Scis In breve te cogi, &c.*] Scis in angustiam et discrimen redigi te, cùm jam aspernari incipit, qui priùs diligebat. Alii sic: scis te contrahi et complicari: vel non integrum te legi, sed quædam pervolvi duntaxat, et pleraque præteriri à lectore defesso et languente.

9. *Quòd si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primò quidem novitate celebraberis, at sensim in fastidium incurres. Sic enim ferè fit.

12. *Tineas pasces, &c.*] Neglectum et projectum exedent tineæ et blattæ. *Taciturnus*, obscurus et despectui habitus; jam tacentibus de te tot hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud ampliùs celebris.

Uticam.] Urbs est Africæ, Catone minori nobilitata; in quâ nimirum sibi mortem ille conscivit, et ab eâ dictus Uticensis. Vide lib. 1. Od. 12. et lib. 2. Od. 1.

Vinctus mittêris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim epistolas chartis intectas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *unctus*, optimo sensu. Nam salsa-

Tunc ridebit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem impulit in præcipitium: ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cúmque sol tepescens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendisse alas ultra nidulum: *scilicet* ut *tantum* addas virtuti, quantum detraxeris origini. *Narrabis*, gratiosum fuisse me Romæ optimatibus *tam* in bello *quàm* in pace; staturâ brevi, canum ante *tempus*, aprico gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quòd si quispiam à te inquirat meam ætatem; discat me quater undecim hyemes decurrisse, quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.

Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui malè parentem in rupes protrusit asellum
Iratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cùm tibi sol tepidus plures admoverit aures:
Me libertino natum patre, et in tenui re
Majores pennas nido extendisse loquêris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuisse domique;
Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Fortè meum si quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

ANNOTATIONES.

menta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide lib. 2. Epist. 1. in fine. Catull.

Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.

Pers. Sat. 1. v. 43.

Nec scombros metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs vern. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis, sive Cataloniæ, ad Sicorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

Fundata vetustâ
Surgit Ilerda manu, placidis prælabitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinatè contendere, retrahebat pro viribus: at pertinax bestia renitebatur: tum iratus ille asinum impulit quò tendebat, detrusitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu senis cujuspiam balbi, et pueros doceas elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cùm Virgilii tum nostri Horatii, Sat. 7. v. 226.

....Cùm totus decolor esset
Flaccus, et hæreret nigro fuligo Maroni.

Rara tamen merces, &c.

Vide, si vacet, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagistri scholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac desinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatius designat vilem magistrum in remotissimâ urbis regione habitantem.

19. *Cùm tibi sol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, sed et alii plures ad te audiendum confluxerint, fervente æstu: vel ad vesperam, et sole jam defervescente, cùm dictata discipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obscurâ origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendisse.*] Natalium ac generis ignobilitatem illustrâsse me nobilibus scriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Augusto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 306.

....Longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis.

25. *Irasci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epist. 14. scribit, *Irritabiles esse animos optimorum sæpe virorum, eosdemque placabiles: et esse hanc agilitatem mobilitatemque naturæ plerumque bonitati tribuendam.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor et quadraginta complevisse, cùm consulatum inirent Lollius ac Lepidus: anno scil. U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato et L. Aurelio Cottâ Coss. an. U. C. 688. ut dictum est lib. 3. Ode 21.

28. *Collegam Lepidum, quo, &c.*] M. Lollius virtute singulari et Cæsaris gratiâ adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio lib. 54. Ad eum sunt Epist. 2. et 18. et lib. 4. Ode 9.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. AD AUGUSTUM.

Optimum maximumque principem mirâ solertiâ collaudat. De poësi multa refert, et vetera duntaxat æstimantes redarguit. Demum Cæsaris in poëtas benevolentiam stimulat.

Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;

Quandoquidem, ô Auguste, portas unus *molem* tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis, *ego sanè* peccarem adversùs utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellem occupationes tuas *graviores*. Romulus et Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admissi in deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes ædificant;

ANNOTATIONES.

1. *Cùm tot.*] Epistolam hanc sanè eximiam xpressit Augustus ab Horatio, cùm ad eum cripsisset his verbis: *Iratum me tibi scito, uòd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum otissimùm loquaris. An vereris, ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris obis esse?* Nempe legerat Sermones Horatii æsar, suique nullam in eis factam mentionem grè ferebat. Antea verò jam Seculare Carmen imperaverat scribere, item Vindelicam ictoriam privignorum suorum Tiberii ac rusi Neronum, Odarumque lib. 4. Suet. in ità Horatii.

Sustineas.] Summus princeps alios quidem dhibet in consilium, at solus imperii molem stinet.

Solus.] Discussis jam factionibus, victo Leido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii splendorem.

Moribus.] Optimis institutis, rectâque displinâ, quibus mores optimi formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex est recta, et à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34, &c. utiliter ab eo sancita pleraque commemorat: et cap. 27. etiam in triumviratu *recepisse morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus instar procœmii sunt: jam Augustum extollit supra heroes maximos per comparationem. Vid. l. 1. Od. 12.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux.] De his Ode 3. et 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adsciti.

7. *Aspera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosque urbibus adjacentes iis distribuendo.

Tunc ridebit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem impulit in præcipitium: ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cúmque sol tepescens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendisse alas ultra nidulum: *scilicet* ut *tantum* addas virtuti, quantum detraxeris origini. *Narrabis*, gratiosum fuisse me Romæ optimatibus *tam* in bello *quàm* in pace; staturâ brevi, canum ante *tempus*, aprico gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quòd si quispiam à te inquirat meam ætatem; discat me quater undecim hyemes decurrisse, quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.

Ridebit monitor non exaudi
Qui malè parentem in ru
Iratus: quis enim invitu
Hoc quoque te manet
centem
Occupet extremis
Cùm tibi sol tep
Me libertino n
Majores penn
Ut quantum
Me primis
Corporis
Irasci c
Fortè
Me c

HORATII FLACCI EPISTOLARUM LIBER PRIMUS.

odit:
care vetantes,
nt, fœdera regum
atas, fœdera regum

menta, garum, piper, thus, r
bene multa involvi solent c
Vide lib. 2. Epist. 1. in fin

Et laxas scombris sæ
Pers. Sat. 1. v. 43.

Nec scombros metuent .e-
Ilerdam.] Hæc urba d. 3.
Tarraconensis, sive C
vium. Ejus ita mer

m, &c.
Surgit Ilerda man ion aliter in-
15. *Qui malè* quàm debellatis
asinum cernens
natè contende *fine domari.*] Non
pertinax best ionem ejus rei subdit
asinum imp *s inter initia urunt: at*
præcipitium

17. *Ut fulgore, &c.*] Qui cæteris
&c.] Ut excitat invidiam, quia viden-
balbi, et deprimi. At cùm fato est func-
pariter tus ejus ab invidis etiam colitur,
gilli tv n metuentibus viventis fulgore per-
obrui.

F Præsenti tibi, &c.] Tu, Cæsar, vivus
I in deliciis es, invidiamque vicisti: quod
Vi orsus singulare. Nempe tua magnitudo
a supergreditur: invidia verò non repe-
r nisi inter æmulos et ferè æquales. Adeó-
e solus honores divinos adeptus vel dum hîc
ter nos degis.

Præsenti.] Lib. 3. Ode 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivus meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Arma deus Cæsar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandasque.*] Aram tenentes jurabant olim.

am per nomen.] Theod. Marcilius vult, *um per numen.* Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dio. l. 15. ubi refert edictum senatûs de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.

Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris aras. Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantùm in provinciis, nisi fortè privatas. Suetun. Octav. 52. et Dio l. 54. decretas sibi ex senatusconsulto haud accepisse, imò prohibuisse, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè obstinuit hoc honore, atque argenteas etiam statuas olim sibi positas conflavit omnes; et ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. antè cit. et l. de Ponto, Eleg. 5. et 3. Eleg. 1. et Virgil. Ecl. 1.

.....*Illius aram*
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Transit ingeniosè et solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, et quævis nova fastidiunt sine discrimine et judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12 tab. quas Decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt an. U. C. 302. Porrò quæ in eis continerentur, haud comperta omnino, nisi quòd pauca, quæ ad morum disciplinam et judicia spectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi et fragmenta quædam earum pervetusta et obsoleta refert. *In urbe ne urito, neve sepelito: si quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino absesto*, &c.

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex sensu

dis æquata Sabinis, 25
olumina vatum,
te locutas.
ima quæque
ur eâdem
ta lo-
30

Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta, à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. *Atqui* si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est us: nihil in olivâ, nihil extra duri est. Fortunæ apigimus: pingimus, et

ATII FLACCI
ARUM

A melior res poplica vestra.
vestros perduelles stinguet ad unum,
tros campos placidè nunc ruraque pascunt.

1. Albano Musas in monte locutas.] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cùm Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. et Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos et bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intùs, nucem extrà nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè à vero et ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimverò quid certius, quàm in olivâ esse os, et extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* propriè est arbor, oliva fructus; attamen utraque vox in utrâque significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicemus deinceps, inquit poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, et artium peritiores: quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

t
bus
tur.
1. Vide
15.
d Epodon 2.
positos à Numâ,
m, precationes, &c.
volunt. Cic. de Orat.
, et in pontificum libris,
s plurima est antiquitatis
verborum prisca vetustas cog-
onum quædam genera majorum
m vitamque declarant.
volumina vatum.] Attii Navii, apud
Div. Servius ad Æn. 5. Macrob.
1. Marcii duo vaticinia satis incondita
ofert T. Liv. lib. 25. c. 12. alterum Can-
nsem cladem prædicens, alterum jubens in-
itui ludos Apollinares. Non pigebit ea de-
ribere. Prius sic fermè canebat:
nnem Trojugena Cannam Romane feuge,
te alienigenæ in campo cogant Diomedis
nseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
tè mihi doncum complêris sanguine campum,
ltaque millia cæsa tuorum deferat amnis
pontum magnum de terrâ frugiferente;
cibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
fuat esca caro tua. Nam m'ita Juppiter infit.
terius carmen obscurius perplexiusque scrip-
æ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat:
nulidæ si perduelles expellere voltis,
vomicam gentum, quæ longè alienigenarum
it; Apollineri voveatis censeo ludos,
deo Apollineri fiunto comè quotannis,
m jam poplicitùs popolos dederit stipi par-
tem:
feriunto privatim pro seque suisque.
rætor ludis faciundis ollu' præesto.
summum popolo plebique endo urbe dabit jus.
is quinque viri Græco sacra ritu obcunto:
si faxitis rectè, gaudebiti' semper,

doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram, et *bene* cognita monstra periculorum pleno labore perdomuit, cognovit invidiam *sold* morte vinci. Nam splendore suo accendit, qui inferiorem industriam opprimit: ipse *verò* mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deferimus tempestivum, arasque erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par *tibi* extitisse, nihilque futurum unquam. Verùm tuus ille populus in unâ *re* justus et sapiens, *nempe quòd* te imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non æquè bene judicat de aliis *rebus: scilicet* negligit atque aspernatur *omnia*, præterquam quæ terris abstracta dudumque præterita: adeò vetusta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas, fœdera regum

Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam simili ratione modoque
Æstimat, et, nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit:
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum

ANNOTATIONES.

9. *Ploravere suis non respondere, &c.*] Questi sunt quòd parùm grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. lib. 5. Vide lib. 1. Od. 3. et lib. 4. Od. 4.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inferendum cœlo Herculem, quàm debellatis monstris.

12. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem: mox rationem ejus rei subdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morte solvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cùm fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perstringi et obrui.

15. *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamque vicisti: quod est prorsus singulare. Nempe tua magnitudo cuncta supergreditur: invidia verò non reperîtur nisi inter æmulos et ferè æquales. Adeóque solus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præsenti.] Lib. 3. Ode 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivus meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Arma deus Cæsar dites meditatur ad Indos.

16. *Jurandasque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *Tuum per numen.* Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dio. l. 15. ubi refert edictum senatûs de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.

Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris æra.

Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantùm in provinciis, nisi fortè privatas. Suetor. Octav. 52. et Dio l. 54. decretas sibi ex senatusconsulto haud accepisse, imò prohibuisse, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè obstinuit hoc honore, atque argenteas etiam statuas olim sibi positas conflavit omnes; et ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. antè cit. et l. de Ponto, Eleg. 5. et 3. Eleg. 1. et Virgil. Ecl. 1.

.....*Illius aram*
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Transit ingeniosè et solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, et quævis nova fastidiunt sine discrimine et judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12 tab. quas Decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt an. U. C. 302. Porrò quæ in eis continerentur, haud comperta omnino, nisi quòd pauca, quæ ad morum disciplinam et judicia spectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi et fragmenta quædam earum pervetusta et obsoleta refert. *In urbe ne scrito, neve sepelito, si quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abesto*, &c.

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex mos

Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque

Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta, à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. *Atqui* si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri est. Fortunæ apicem attigimus: pingimus, et

ANNOTATIONES.

œdus: alterum à Tarquinio Superbo cum aptis civibus Gabiis, in ipsâ urbe; alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege; et ioc *æquatum*, sive æquis factum conditionibus; ion autem prius illud, quod iniquum potiùs licatur: ut bene observat Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de posteriori ib. 2. ubi scribit constitutum esse, ut *Romæ eges essent æquè Romulus et Tatius, paribus uffragiis, et æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide innot. nostras lib. 1. Epist. 11. et 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. Nos ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.*] Compositos à Numâ, ontinentes ritus sacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. de Orat. . 193. *In jure civili, et in pontificum libris, t in duodecim tabulis plurima est antiquitatis figies; quòd et verborum prisca vetustas cogoscitur, et actionum quædam genera majorum onsuetudinem vitamque declarant.*

Annosa volumina vatum.] Attii Navii, apud ic. de Div. Servius ad Æn. 5. Macrob. at. 1. Marcii duo vaticinia satis incondita rofert T. Liv. lib. 25. c. 12. alterum Canensem cladem prædicens, alterum jubens instituí ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic fermè canebat:

Ianem Trojugena Cannam Romane feuge,
Te te alienigenæ in campo cogant Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Intè mihi doncum complêris sanguine campum,
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
A pontum magnum de terrâ frugiferente;
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Tt fuat esca caro tua. Nam m'ita Juppiter infit.

osteriùs carmen obscurius perplexiusque scriræ genere, ut ait Livius, ita ferè habebat:

Comulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentum, quæ longè alienigenarum
Venit; Apollineri voveatis censeo ludos,
Qui deo Apollineri fiunto comè quotannis,
Quom jam poplicitùs popolos dederit stipi partem:
Conferiunto privatim pro seque suisque.
Et prætor ludis faciundis ollu' præesto.
Qui summum popolo plebique endourbe dabit jus.
Et bis quinque viri Græco sacra ritu obeunto:
Hæc si fazitis rectè, gaudebiti' semper,
Atque adeò fiet melior res poplica vestra.
Nam is dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placidè nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cùm Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. et Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos et bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intùs, nucem extrà nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè à vero et ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimverò quid certius, quàm in olivâ esse os, et extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* proprièest arbor, oliva fructus; attamen utraque vox in utrâque significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicemus deinceps, inquit poëta, nos famâ esse celebriores Græcis, et artium peritiores: quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

canimus, et luctamur solertiùs quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina, *perinde ac* vina, quæro, quot anni auctoritatem dent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debe*ne* censeri inter veteres et bonos, an inter ignobiles et recentiores? Definitio *temporis* decidat controversiam. Vetus et perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid *verò?* qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis quos ætas nostra et secutura negliget? Ille, *inquies*, inter veteres rectè censebitur, qui mense duntaxat vel anno posterior fuerit. *Ego* concessum assumo, et minutatim detraho quasi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur, qui annos numerat, et ex vetustate bonitatem colligit; quique nihil laudat, nisi quod mors consecravit. Ennius et sapiens, et strenuus, et Homero secundus, ut aiunt censores, parùm solicitus est,

Psallimus, et luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus. [inter 36
Scriptor abhinc annos centum qui decidit,
Perfectos veteresque referri debet, an inter
Viles atque novos? Excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos. [anno, 40
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas?
An quos et præsens et postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.
Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ 45
Paulatim vello; et demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad fastos, et virtutem æstimat annis;
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius et sapiens, et fortis, et alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur 51

ANNOTATIONES.

33. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica et teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum à dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

43. *Iste quidem veteres.*] Ita loquitur adversarius.

45. *Utor permisso.*] Tuâ responsione utor, ac te expugno, inquit poëta.

Caudæque pilos ut equinæ, &c.] Ex historiâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum suorum animos erudiret, duos equos adduci jussit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli apposuit virum fortem, valido infirmum. Dato signo vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus totam simul abstrahere et avellere nitebatur frustrà; contrà vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, singulos pilos evellens. Tum assurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quàm vires; sic quæ uno impetu superari nequeunt, paulatim arte et patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: sensimque deducam te ad postrema tempora. Porrò licebit mihi semper unum annum detrahere: siquidem concessisti, *inter veteres honestè poni, qui toto anno junior est.*

47. *Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.*] Allusio est ad Soriten, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum: quia dissolvendo singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus sistendum in uni è propositionibus nequaquam dicebat: ita hic annos non posse definiri ostendit Horatius. Chrysippum suggillat Persius ad calcem Satiræ ultimæ:

.....Depinge ubi sistam
Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hâc vide lib. 3. Od. 30. et lib. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius et sapiens, &c.*] Ennius ipse à criticis agnoscitur pleraque negligenter scripsisse, adeóque parùm memor esse promissorum suorum atque somniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione et metempsychosi, Homeri in se animam transmigrâsse jactâsset, et poeticâ ejus facultate ac spiritu se informatum. De eâ lib. 4. Ode 8. v. 20. et lib. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex se habere dicebat, nempe quòd triplicem linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam. Gell. lib. 17. cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tusc. 1. et pro Licinio Poëtâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëseos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici, vel critici ab Augusto instituti ad recensendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide supra Epistolam 19. et postea Epist. seq.

Quò promissa cadant, et somnia Pythagorea.
Nævius in manibus non est, at mentibus hæret
Pænè recens: adeò sanctum est vetus omne poëma. 54
Ambigitur quoties, uter utro sit prior; aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:
Dicitur Afranî toga convenisse Menandro;
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.

quò deveniant pollicita et somnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, at animo tenetur velut novus; adeò sacratum est omne carmen antiquum. Sed quum expenditur, quis altero sit præstantior; Pacuvius docti senis, Accius excelsi existimationem obtinet: Afranii toga Menandro congruere putatur, Plautus currere ad instar Epicharmi Siculi, Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare.

ANNOTATIONES.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipse de se in. 1.

In somnis mihi visus Homerus adesse poëta:

le his vide quæ ampliùs annotavi pridem ad ers. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Ennî, postquam destertuit esse
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

53. *Nævius in manibus non est, &c.*] Nævii cripta, quippe quæ memoriâ tenentur, non guntur ampliùs, nec egent subsidio literaum: tam hærent animis, ut etiamnum reentia videantur. Nævius Ennio antiquior. icero in Bruto sic Ennium alloquitur: *A Nævio sumpsisti multa, si fateris: vel si negas, urripuisti.* Campanus fuit: stipendia meruit ellis Punicis, de quibus et carmen condidit: cripsit comœdias et tragœdias stylo in primis rudito et gravi. Romæ primates probris inectatus, à Triumviris in vincula conjectus: ide palinodiâ cantatâ exemptus est. Epiramma superbiæ Campanæ plenum hoc ab eo ictum traditur:

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, Novius, Gellius, &c.

55. *Aufert Pacuvius docti famam senis.*] Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Eusebius Plinius, Brundusio oriundus, Romæ claruit ingenii et bonarum disciplinarum luminibus: tragœdias bene multas egregiè scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus*, ait lib. De Orat.

56. *Accius alti.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, et auctoritate personarum. Cæterum nitor et summa in explendis operibus manus magis videri potest temporibus, quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur. Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt.* Cicero quoque locis Accium laudat, ejusque versus refert, maximè verò De Nat. Deor. 1. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afranî toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum propè adæquâsse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis, quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, et ab eo non pauca sumpsit. Ingenio et salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ et venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de Sapientiâ:

Usus me genuit: mater peperit memoria:
Sophiam vocant me Graii, vos sapientiam.

Menandro.] De eo poëtâ comico Atheniensi dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis et ornandis, atque ad exitum scitè perducendis. Plautus ex Umbriâ oriundus, ingenio fuit perurbano et maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus, quibus P. Scipio, et M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ parens et princeps elegantiæ, dicitur Gellio; et Musas, si Latinè loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio et L. Portio Coss. Catone censore; ex Cic. de Clar. Orat. n. 60. Hoc sibi epitaphium fecisse dicitur:

Postquam morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque, jocusque, et numeri
Innumeri simul omnes collacrymârunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari poëtæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quædam de naturâ rerum et medicinâ, complures autem comœdias præclarè scripsit; quin et ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Attic. l. 1. Ep. 16. *Vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam,* Νήφε, καὶ μεμνάσ' ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. et de petit. Consul. n. 30. Quamobrem, inquit, Ἐπιχαρμεῖον illud teneto: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis, ut volunt quidam, scribendis comœdiis

Hos ediscunt ac venerantur Romani angustiore theatro coarctati, hos æstimant ac censent poëtas, ab ætate Livii *Andronici usque* ad nostram. Vulgus aliquando rectè judicat: aliàs aberrat. Si veteres poëtas adeò extollit et amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si *verò* quædam obsoletè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos scripsisse existimat et agnoscit; rectè censet, mihi adstipulatur, et propitio Jove fert judicium. Haud ego certè despicio, nec proscribo poëmata Andronici, quæ recordor mihi puero

Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numeratque poëtas
Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.
Interdum vulgus rectum videt; est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè
Dicere credit eos, ignavè multa fatetur;
Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendave carmina Livî
Esse reor, memini quæ plagosum mihi puero

ANNOTATIONES.

in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii usus, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ephestion, Syracusæ, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt*, inquit.

Terentius.] P. Terentius poëta comicus Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ institutus, ac brevi manumissus ob egregiam indolem, ingeniique facilitatem et elegantiam. P. Scipione et C. Lælio usus est familiariter, aliisque primoribus civitatis. Statium Cæcilium maximè observavit, eumque censorem adhibebat. Sex fabulas scripsit ab Apollodoro et Menandro Græcis poëtis translatas, tantâ Latini sermonis proprietate et venustate, ut ab eruditis quibusque mirè laudetur. Cic. ad Attic. *Optimum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam cit. *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempe ob singularem elegantiam. Ausonius:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis, et astricto percurris pulpita socco.

Arte.] Terentii solertia præcipua fuit in exprimendis moribus, quam satis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectissimam orationem et artem summam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium spectatorum.

62. *Livi.*] Livius Andronicus poëta epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ apprimè doctus, non sine magnâ commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus dignè scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam deorum composuit, inquit, Diomedes. Vide T. Liv. init. l. 7. et Cicer. Tusc. 1. initio, &c.

Livî scriptoris ab ævo.] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, anno post urbem conditam 513. primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere 160. post Menandri, annis circiter 52. Annis dehinc ab U. C. 519. C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse, idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde ferè post 15. M. Cato orator in civitate, et Plautus in scenâ floruerunt. Neque magno intervallo posteà Q. Ennius, et juxtà Cæcilius, et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene, Accius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc ferè ex Gellio l. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. cap. 2. scribit, *Nil in poëtis supra Livium Andronicum, nihil in historiis supra pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè.*] Ἀρχαϊκῶς. Gall. *à la vieille mode:* Angl. AFTER THE OLD FASHION. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententia. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos et antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprevit.* Ipse nimirum *genus eloquendi aptum elegans et temperatum; vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, et reconditorum verborum, ut ipse dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè sentit, et judicat. Jupiter omnis æquitatis fons, ut et scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70. *Plagosum Orbilium.*] Magistrum verum frequentes plagas infligere solitum. Suet. de Illustr. Gram. c. 9. sic habet. *Orbilius Pupillus Beneventanus, anno quinquagesimo Romam ægravit, consule Cicerone; docuit majore famâ quàm emolumento. Naturæ fuit acerbæ non modò in antisophistas, quos omni sermone lacerravit, sed etiam in discipulos.* De eo Domitius Marsus:

Si quos Orbilius ferulâ sculticâque cœrdit.
Vixit ad annum ætatis propè centesimum, amissâ jam pridem memoriâ: unde Bibaculi versiculus,

Orbilius ubinam est, literarum obliviscor!

rbilium dictare: sed emendata videri,
ulchraque, et exactis minimùm distantia, miror;
ıter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
i versus paulò concinnior unus et alter;
ıjustè totum ducit venditque poëma.
ndignor quidquam reprehendi, non quia crassè
ompositum, illepidéve putetur, sed quia nu-
lec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.
ectè necne crocum floresque perambulet
abula, si dubitem; clament periisse pudorem
uncti penè patres, ea cùm reprehendere coner,
uæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:

dictata ab immiti Orbilio: sed accurata, eximia, et ferè perfecta censeri, indignor: inter quæ si fortè dictio *quæpiam* elegantior, sique versiculus unus aut duo venustiores appareant, iniquè *profectò* carmen integrum ostentat et venditat. Ægrè fero quidvis culpari, non quòd rusticè vel imperitè scriptum, sed quòd recens: ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem et palmam exigi. Si expendam, utrùm aptè an non Attæ fabula incedat per crocum et flores, universi propè seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea redarguere, quæ acta sunt ab Æsopo gravi et à solerte Roscio:

ANNOTATIONES.

71. *Videri exactis minimùm distantia, mi-*
r.] Pariter de Livii Andronici scriptis censet
ullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas
gi asserit, in Bruto, de Senectute, &c.

73. *Verbum emicuit si fortè decorum, &c.*]
tqui assutum crassæ ac vili togæ frustum
unni fulgentis præclaram vestem haud facit,
t est in Ep. ad Pis. v. 15. nec laudatur cæla-
r sat feliciter ære exprimens quidem ungues
: capillos: at infelix operis summâ, quia to-
im bene affingere nescit. Ib. v. 32. Vide
i annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum et in
enam, velut opus numeris omnibus absolu-
m. Metaphoram volunt esse à mangonibus
:negotiatoribus servos venales producentibus.
uintil. Declam. 340. *Magno novitium puerum*
r publica rostra ducit prætextatum.

Venditque.] Ædiles à poëtis emebant poë-
ata.

76. *Crassé.*] Crassâ et pingui Minervâ, ut
iunt.

77. *Illepidé.*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos
uidem fateor veteres, si rudia, crassa, incon-
ita pleraque habeant, nec enim ars ulla sta-
m perfecta fuit; at indignor eos absolutè
udari et venditari, quasi nihil non accuratum
: prorsus elaboratum scripserunt. Vide Tull.
rat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum
loratio.

Honorem et præmia.] Imagines poëtis erec-
s in biblioth. Palatinâ, de quibus Pers. in
rologo, &c. item applausum in theatro.
Præmia etiam, quod pretium carminis ad lu-
os poëtæ solveret ædilis vel prætor. Hinc
:quitur:

Gestit enim nummum in loculos dimittere.

79. *Rectè necne crocum, &c.*] Si dubitem,
n Attæ fabula mereatur in scenam produci,
oribus conspersam et odoribus perfusam de
ore. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret.
b. 2. v. 416.

Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.
Propert. lib. 4. Eleg. 1. v. 16.

Pulpita solemnes non oluere crocos.
Plin. l. 21. c. 6. *Crocum vino mirè congruit, præcipuè dulci: tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Trajani balsamum et crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 21.

Attæ.] T. ille Quinctius Togatarum scriptor, à quibusdam magnoperè commendatur: Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborant, ut videantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare, ut observat Crinitus: atque huc satyricè alludere poëtam nostrum volunt, cùm ait, *perambulet Attæ fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

Attæ fabula.] Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera; at præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro; in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiscente, à Gellio, et aliis. Crinit. lib. 2. De Poët. Lat.

80. *Clament periisse pudorem.*] Pers. Sat. 5. v. 103.

.....Exclamet Melicerta perisse
Frontem de rebus.....

81. *Ea cùm reprehendere coner, Quæ gravis Æsopus, &c.*] Quasi verò histrionis fama et solertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ et actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipsum actionem in dicendo emendâsse fertur. Quintil. l. 11. c. 3. *Roscius citatior, Æsopus gravior*, inquit, *quòd ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias et luxum refert Plinius l. 10. c. 51. et l. 53. c. 12. Vide et annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roscius.] Hic præsertim comœdiarum actor insignis arte gestum agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem: *Videtisne quàm nihil ab eo histrione nisi perfectè, nihil*

seu quòd nihil bonum æstimant, nisi quod ipsis placuit: seu quòd indignum arbitrantur cedere junioribus, et senes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numâ *conditum* extollit, vultque credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit: is non favet industriæ, nec mortuos laudat; sed nostra impetit: nos et nostra in invidiam adducit per livorem. Atqui si Græci tam recentia odissent, quàm nos, quid jam antiquum extaret? vel quid esset, quod quisque in manibus haberet et evolveret *quasi* omnibus commune? *Age verò*, postquam Græci finitis bellis nugas amare inceperunt, et secundis rebus vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore flagrârunt; artifices marmoris, vel ebŏris, vel æris coluerunt: oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modò tragœdis gavisi sunt; non secùs ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsiverunt, citò fastidiosi abjecerunt. *Enimverò* quid placet, vel displicet, quod non contrà fiat?

Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri. 85
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis,
Nostra sed impugnat; nos nostraque lividus odit.
Quòd si tam Græcis novitas invisa fuisset 90
Quàm nobis; quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?
Ut primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit, et in vitium fortunâ labier æquâ; 94
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum;
Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit;
Suspendit pictâ vultum mentemque tabellâ;
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis:
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit. 100
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?

ANNOTATIONES.

nisi cum summâ venustate fiat; nisi ita ut deceat, et ità omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in suo quisquis artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur. Et pro Archiâ poëtâ, Roscii *excellentem artem ac venustatem* dicit eam fuisse, ut mori omnino non debuisse videretur. Macrob. Sat. l. 3. c. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roscio et Æsopo histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum suâ solertiâ tueretur, &c. ..... Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, et annulo aureo ab eodem dictatore donatus est, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Institutum à Numâ rege solemne carmen, quod Salii Martis sacerdotes ancilia gestantes saliendo canebant. Dionys. Halic. l. 2. Vide et annot. lib. 1. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obscurissimum atque initium fuit poëtices apud Romanos, teste Varrone 6. De L. L. Quintil. l. 1. c. 6. *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta* dicit; quod vel ex isto versiculo Lucilii patet:

Præsul ut amptruat inde, et volgu' redamptruat olli.

Festus sic rem explicat; In Saliorum exultationibus, inquit, quando præsul amptruavit, id est, motus edidit; redamptruare dicuntur, qui eosdem motus invicem referunt. De iisdem Dionys. Halic. cit. scribit; Ad tibiam moveri numerosè, motu armis accommodato, nunc simul, nunc vicissim patrios hymnos cum choreis canentes.

93. *Nugari.*] Levioribus studiis operam dare. Alibi:

Nugari solitos Græci.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egregiè dixit quidam, *Quem nimiùm fecit fortuna, stultum facit.* Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa et dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Annibal exemplum esto, totque alii: imò integra imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel egregiè pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissimæ cogitationem Græcorum ut quod in eâ arte summum et perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus.*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam αὐλητικὴν interpretantur, seu artem tibiarum sono res et actiones exprimendi. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas?*] Nihil perpetuò placet aut displicet. Varietas delectat reficit ac delectat.

Hoc paces habuere bonæ, ventique secundi.
Romæ dulce diu fuit, et solemne, reclusâ
Mane domo vigilare, clienti promere jura;
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutavit mentem populus levis et calet uno
Scribendi studio: pueri quæque patresque severi
Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
Invenior Parthis mendacior, et priùs orto
Sole vigil calamum et chartas et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet: abrotonum ægro
Non audet nisi qui didicit, dare. Quod medentes
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poëmata passim.
Hic error tamen et levis hæc insania, quantas

Ista per pacem et res prosperas extitere. *Jam verò* apud Romanos diu fuit usitatum et gratum, vigilare manè patente domo, *ibique* jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere, quibus *modis* opes augeri, perniciosa *verò* cupiditas extirpari queant. *Subinde* plebs inconstans studia vertit, jamque *versus* condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur, et versus pronunciant. Atque egomet, qui nulla me condere carmina assevero, Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilans peto calamum, papyrum, capsas. *Certè* qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur: *at* periti æquè et imperiti carmina condimus. Attamen quantas

ANNOTATIONES.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita se Græci per cem et res secundas gessere. Vel, has artes oduxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.*] Jam Romarum pariter inconstantiam ostendit, ut antè ecorum.

Reclusâ Manè domo vigilare, &c.] Patente mo salutaturis, deque jure interrogantibus. ll. pro Murenâ: *Vigilas tu de nocte, ut consultoribus respondeas.* Suprà lib. 1. . 1.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam locare apud locupletes et idoneos debitores. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis immodicis, honestas ob res.

Expendere.] Occupare, ne steriles manent utque perpetuos sumptus suppeditent: mos *cautos*, sponsore dato, datis pignoribus scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. 8. Epist. *Suus cuique parens pro magistro, aut cui ens non erat, maximus quisque et vetustissipro parente.....erat enim antiquitùs institutum, ut à majoribus natu non auribus modsed et oculis disceremus quæ facienda; mox per vices quasdam tradenda minoribus hamus*, &c. Gell. lib. 2. cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi, nec pecuniæ præstior honos tribui quàm ætati solitus: masque natu à minoribus colebantur ad deorum lè et parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati e illustrium poëtarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fundendi inter epulas morem tangit Persius, Sat. 1.

112. *Parthis mendacior.*] Mendacissimos naturâ fuisse probat quòd mendacium acriter durisque pœnis coërcerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romanos duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus; præsertim verò cùm inducirum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quòd tum maximè pugnarent cùm fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. et 19. lib. 3. Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capsas, in quibus scripta reponuntur et chartæ.

114. *Navem agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. 5. v. 112.

Navim si poscat sibi peronatus arator
Luciferi rudis, &c.

Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synecd. Pers. Sat. 5. v. 100.

Diluis helleborum, certo compescere puncto
Nescius examen, vetat hoc natura medendi.

Abrotonum. Gall. *de l'auronne, ou garderobe:* Angl. SOUTHERNWOOD, MALE AND FEMALE. Planta perpetuò virens, amari valdè succi, cujus tum folia tum semen prorsus utilia sunt nervis, tussi, lumbis, urinæ angustiis, item contra venena et veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophrast. Hist. plant. l. 6. c. 7. Dioscorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen versus faciendi cacoëthes et immoderatum studium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

utilitates afferat hoc vitium, et levis ista vesania, sic intellige: poëtæ animus haud facilè est *pecuniæ* cupidus; amat versus, hos duntaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus et pane secundario: quòd si ad bellum minimè proclivis et idoneus, *at* civibus utilis *est*. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: poëta format vocem pueri balbutientem: jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis: paulò pòst animum quoque imbuit optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. Præclarè gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem et laborantem. Unde *verò* innupta adolescentula, et pueri pudici acciperent precationes, nisi Musæ poëtam donâssent? Chorus auxilium petit, et faventes deos animadvertit; flagitat pluvias blandè et ritè supplicans;

Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
Non temerè est animus: versus amat, hoc studet unum:
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio puerove incogitat ullam
Pupillo: vivit siliquis et pane secundo:
Militiæ quamquam piger et malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari:
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat:
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis et invidiæ corrector et iræ:
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur et ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset!
Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus;

ANNOTATIONES.

119. *Vatis avarus Non temerè est animus.*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Adeò faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parùm aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

123. *Vivit siliquis.*] Frugali victu contentus agit. *Siliquæ* sunt leguminum involucra: Gall. *la gousse des légumes:* Angl. HUSKS. Pers. Sat. 3. v. 55.

Pane secundo.] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quamquam piger.*] Imbellis licèt non est inutilis civibus. Seipsum facetè notat poëta noster. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de se ait,

.....*celerem fugam*
Sensi, relictâ non bene parmulâ.

Constat nihilominus fuisse quosdam æquè bonos milites ac poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus, de quo in Arte poëticâ. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125. *Parvis quoque rebus magna juvari.*] Grammaticâ, poëticâ, rempub. juvari et promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aperta, &c. Quintil. lib. 11. cap. 3. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusque affectatæ difficultatis ex pluribus asperrimè coëuntibus inter se syllabis catenatos, et velut confragosos, quàm citatissimè volvant, quò sit *absolutius os et expressior sermo:* inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obscœnis.*] Præclara sanè cura veteribus fuit conservandæ puerilis castimoniæ. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, et quæ Juvenalis scribit Sat. 14. v. 44.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores incancinnos, sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes et egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis, Ex antè bene factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur: ex præteritis præsentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum, maximè verò seculare carmen in hoc secularibus cantari solitum à pueris et virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum et virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, sudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. De vitâ pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris memoratur, cùm pluviæ exoptantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam

Avertit morbos, metuenda pericula pellit;
Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, pueris, et conjuge fidâ,
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc invecta licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit,
Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas
Ire domos impunè minax. Doluere cruento
Dente lacessiti: fuit intactis quoque cura
Conditione super communi: quin etiam lex,

avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet, atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non et inferi. Antiqui agricolæ robusti, et paucis contenti, post collectas fruges, feriis recreantes corpus ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores et vinum Genio *qui facit* recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina jactavit agrestia dicteria carmine amœbæo, annisque redeuntibus usitata *hæc* licentia hilariter jocata est; usquequò dirum scomma abiit in publicum maledicendi furorem, et nobiles familias temerè impetivit. *Tum* mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam *ii, qui* non *fuerant* lacessiti, condoluerunt de publico discrimine. Imò lex

ANNOTATIONES.

uxta ædem Martis: quam cùm propter niiam siccitatem in urbem protraherent, insecebatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc et cætera gere est in Carmine Seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus crebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. 94.

139. *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius modò xplicavit, unde ortum sit carmen sacrum: m ostendit, quâ ratione profanum habuerit iginem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum, pueris, &c.*] Non gastulis tunc et servis colebantur agri.

143. *Tellurem porco.*] Pro porcâ. Sic enim rræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur. ic. 2. de Legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificin deo ruris et pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus et vino Genium.*] Naturæ o flores, placentæ, vinum offerebantur: nulverò cædebatur victima: ut explicavi lib. 3. le 17. Persius Sat. 2. v. 3.

Funde merum Genio.....

145. *Fescennina per hunc invecta, &c.*] Sic, quam, poëta describit originem profanæ ëseos. *Rusticus* jam *laborum liber*, ut est in ist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque evans, rustica opprobria* jactavit; id est, alii os rudi sed procaci carmine lacessentes obtamentum quæsivere. Et hinc nata est inde comœdia: ut dicetur alibi.

Fescennina licentia.] Versus petulantes et tervi inter jocosa convivia adversùs quemet prolati, locum habuere primò in urbe truriæ Fescenniâ, vern. *citta Castellana.* Hinc quoque ortum est carmen nuptiale, inconditos sales et dicteria nonnihil obscœna continens. Porrò exinde versus quilibet obscœni et procaces Fescennini dicti sunt. T. Livius lib. 7. initio, multa refert non valdè his consona; sed profectò magis Horatio credendum.

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos, nimirum dicaces et mordaces, in Pollionem aliquando scripsit: quibus quòd non responderet increpantibus, sic locutus fertur Pollio: Nec licet, nec libet in eum scribere, qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impunè et liberè, post messem annis singulis usitatus et confirmatus est; donec licentiam nimiam et criminosam coërcerci necesse fuit. Huc pertinet, quod lib. 1. Sat. 7. v. 31. notatur de rusticis desidiam invicem exprobrantibus,

....Magnâ compellans voce cucullum.

148. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus.*] Faceta primò libertas cavillandi fuit tantùm, at subinde erupit in maledicentiam publicam; contumeliosè notati sunt honesti quivis viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia cùm apud Græcos, tum etiam postea apud Romanos.

152. *Conditione super communi.*] Par enim sors omnibus imminebat, et periculum, ne probroso carmine proscinderentur.

Lex, Pœnaque lata.] Lex 12. tab. erat:

Si quis occentâsset malum carmen, sive condidisset quod infamiam faxit flagitiumque alteri; capital esto. Cic. Tusc. 4. Item 4. De

et pœna *est* constituta, vetans ullum maledicis versibus notari. *Tunc* fustuarii metu carmen converterunt, ad laudandum et oblectandum revocati. *Deinde* victa Græcia victorem bellicosum devinxit, invexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera pœsis Saturnia desiit, et cultus abegit putidum fœtorem. Attamen diu superfuit, et superest etiamnum quædam rusticitas. Nam tardè *Romani* ingenium appulere ad libros Græcorum; postque bella Carthaginiensia pace fruentes, investigare cœperunt, quid boni continerent Thespis, Æschylus, Sophocles. Quin et tentârunt, an scripta illorum pro dignitate possent transferre *in Latinum sermonem:*

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam 153
Describi. Vertêre modum formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius; et grave virus
Munditiæ pepulere. Sed in longum tamen ævum 159
Manserunt, hodieque manent vestigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
Et post Punica bella quietus quærere cœpit,
Quid Sophocles, et Thespis, et Æschylus utile ferrent.
Tentavit quoque, rem si dignè vertere posset;

ANNOTATIONES.

Rep. ejusdem meminit: *Nostræ* xii. *tabulæ cùm perparvas res sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis actitavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conscribere, quo fama alterius coinquinetur et vita, decemviralibus scitis evadere noluistis impunè.* Vide S. August. de Civ. Dei lib. 2. cap. 9. et suprà, lib. 2. Sat. 1. v. 82.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est,
Judiciumque.....

154. *Vertêre modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, et nominatim vitia notare; satiras verò scripserunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici; qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul et securibus constabant fasces magistratuum. Vide suprà Cicer. cit. de Rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis nata pœsis videtur.

156. *Græcia capta, &c.*] Postesquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ sunt in Italiam, adhuc rudem, et disciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti sunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries, rudis et impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italiâ ab Saturno rege, ac diu etiam post eum. Ascon. in 2. Ver. *Versus Saturnii*, inquit Festus, *appellantur illi antiquissimi, quibus et à Nævio bellum Punicum scriptum est, et à multis aliis plura composita sunt.* Ennius de iisdem:

.....Scripsere alii rem
Versibu' quos olim Fauni vatesque canebant;
Cùm neque Musarum scopulos quisquam superârat.

Porrò ii versus omnes erant iambici hypercatalecti; qualis iste;

Malum dabunt Metelli Nævio poëtæ.

Grave virus Munditiæ pepulere.] Vemtas Græcorum expulit rusticitatem et incincinnitatem è sermone et scriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara scilicet oratio, atque *recondit*orum *verborum fœtor*; ut aiebat Augustus, teste Suetonio antea cit. Octav. 86.

159. *In longum tamen ævum Manserunt, &c.*] Diu in Italiâ, ac Romæ etiam mansit inquinatus sermo, permixtus videlicet è pluribus linguis; Italâ, Græcâ, Osci, Phrygi. Semigræci erant cùm poëtæ tum oratores Romani passim Graii vocabantur: adeò ut indignatus Cato exclamaverit in senatu, se non posse ferre ampliùs Græcanicum urbem. Varro 6. de Ling. Lat. Dionys. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

.....Non possum ferre, Quirites,
Græcam urbem, &c.....

163. *Sophocles, Thespis, Æschylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poëtæ insignes fere. Annis ante Christum plùs sexcentis tragœdiam Thespis invenit. Æschylus post annos fere centum expolivit, denique Sophocles mire perfecit, Æschylo jam sene. De Thespi et Æschylo plura in Epist. ad Pisones.

Sophocles.] Is Atheniensis exercitus dux fortissimus cum Pericle, item et accuratissimus scriptor tragœdiarum 120, ut aiunt; quanquam ex iis habeamus superstites tantum septem; cæteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit, quo Socrates et Aristophanes: apis dictus ob suavitatem orationis. ter et vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teste Diogene Laërtio lib. 4. Vide Val. Max. Ep. 1. cap. 7. et lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque, &c.*] Tragicorum

Et placuit sibi, naturâ sublimis et acer.
Nam spirat tragicum satis, et feliciter audet:
Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
Sudoris minimum; sed habet comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus. Adspice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quàm non adstricto percurrat pulpita socco:
Gestit enim nummum in loculos dimittere: post hoc
Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

et placuerunt sibi animo excelsi et vehementes. Quippe habent de tragico spiritu non parum, nec infeliciter exequuntur: at emendari quod composuerunt, ignominiosum ducunt et aversantur. Putatur comœdia nequaquam esse difficilis, eò quòd materiam sumit è *vitâ* communi. Verùm eò magis operosa est, quò minus habet indulgentiæ. Animadverte, quali modo Plautus sustineat officia adolescentis amatoris, senis avari, lenonis captantis; ut nimius sit Dorsennus in parasitis gulosis: ut dissoluto socco per theatra vadat: enimvero gaudet pecuniam inferre in marsupium; deinde non angitur, *seu* fabula intercidat, seu firmo gradu consistat.

ANNOTATIONES.

orum lectione delectati, quædam ex illis Latinum sermonem vertere aggressi sunt. ùin integras etiam tragœdias Græcorum Laitate donatas in scenam dedêre Accius, Cæius, Pacuvius, Nævius: quarum supersunt mnium aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere.] Græcorum vim, alque tragœdiæ spiritus assequi, et Latino mone æmulari.

165. *Placuit sibi, naturâ sublimis et acer.*] tragicorum Græcorum Latini interpretes visi sunt non infeliciter rem moliri, et nè satis imitari sublimes illorum dictiones ententias, pro insito nempe Romanis acri sublimi ingenio, ad sustinendam tragici itûs altitudinem valdè apto et idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ncepto nostri poëtæ non destitissent, seu bus suis nimiùm diffisi, seu quòd eos *offent limæ labor et mora.* Quòd si jam tunc aliique deinceps, *lituram* et censuram ùs timuissent, certè nunc *nec virtute foret ve potentius armis, quàm lingua Latium.* entit et loquitur Horatius tum hîc, tum pist. ad Pison. v. 289.

168. *Creditur, ex medio, &c.*] Comœdiæ ultatem ostendit, quia poëtæ comico venia datur: quasi facile sit perfectè exprimere et actiones vulgares. Verùm exemplo rium comicorum probat arduum opus comœdiam.

170. *Adspice, Plautus Quo pacto, &c.*] quàm aberret à scopo ipse Plautus alioolers, pariter et Dorsennus: quàm ille n sibi constet in tuendis partibus juvenis tis, &c. quàm alter *edacibus parasitis* sit rtunus, quos perpetuò ad nauseam usque sentat. Plerique dubitârunt, utrùm ab lio reprehenderetur hîc Plautus, an cul-Dorsenno præferretur, et velut exemplar um exhiberetur. At mentem ipse suam it Horatius in Epist. ad Pisones, v. 270.

vestri proavi Plautinos et numeros, et
Laudavere sales, nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam stultè, mirati.....

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hîc arguitur, quòd nesciat, vel non curet ita *personam formare, ut servetur ad imum, qualis ab incœpto processerit, et sibi constet,* ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 126.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dossennus, poëta comicus, Atellanarum fabularum scriptor: cujus mentio est apud Plin. l. 14. cap. 13. ubi et aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto, &c.*] Quàm uterque peccet, et à perfecto distet; adeò falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaborandâ comœdiâ. Certè in hâc poëta ut plurimum aut nimius est, aut deficit: quod facere videtur materiæ parvitas. At contrà in tragœdiâ res graves hinc poëtæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plùs afficiunt, etiam avocant à fastidio, et à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria: *soccus* comœdorum calceus, *non adstrictus,* laxus, solutus, indicat non accuratum poëtam, inconcinnè scribentem; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique et semper custodire, vel *descriptas servare vices operumque colores,* &c. Vide Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabulâ datum à prætore, vel ædilibus: ut annotavi suprà.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpius expectetur. Pers. Sat. 5. v. 104.

.... Tibi recto vivere talo
Ars dedit.

Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore languido, erigitur attento. Adeò leve et parvum est, quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mœstum, concessa exultantem. Non rarò quoque audacem poëtam deterret, atque alienat, quòd plures numero, *iique* merito et dignitate inferiores, imperiti et bardi, promptique ad confligendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt vel ursum, vel athletas: his enim plebs delectatur. Sed equites ipsi *abjectâ* aurium voluptate, convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles et fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ et peditum cohortes. Mox reges *antè* fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur: properant esseda, pilenta, petorrita, naves:

Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit, ac reficit. Valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum. [poëtam,
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque
Quòd numero plures, virtute et honore minores,
Indocti, stolidique, et depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt
Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet. [voluptas
Verùm equitis quoque jam migravit ab aure
Omnis ad incertos oculos, et gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ;
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:

ANNOTATIONES.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est poëta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ; tam vanus et calamitosus est hic laudis, quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversùs equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quàm plebs; si obsistant plebi flagitanti, ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur; nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In mediâ fabulæ actione post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus eâ de re est.

Hecyra....hæc cùm data est nova,
Novum intervenit vitium et calamitas;
Ut neque spectari neque cognosci potuerit,
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat.....
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eódem accessit expectatio;
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
.....
Primo actu placeo; cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco,
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est, otium et silentium est;
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.*] Sed nunc equester etiam ordo levitatem populares sequitur; et spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citiùs evanescit, quàm auribus excipere, quod animo certam et diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa* remissis *cessant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ et vela removentur, adeóque fabula et carmina intermittuntur, dum ad obsequendum stulto vulgi studio introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nósti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt quod solent mediocres ludi; apparatûs enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytæmnestrâ, aut in equo Trojano crateræ tria millia? aut armatura varia peditatûs aut equitatûs in aliquâ pugnâ? quæ populares admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.....Quæ potest esse hominis polito delectatio, cùm aut homo imbecillus a valentissimâ bestiâ laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur?* &c.

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum species repræsentatur, hostium fuga simulatur, ac subindè triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40. et seq. de magno numero elephantorum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges

Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentiùs ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum;
Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
Cùm stetit in scenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil sané. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.

portatur ebur captivum, et Corinthus captiva. O si Democritus viveret, *quàm* rideret, cùm plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è pantherâ et camelo, vel candidum elephantem: *Sanè* plebem magis quàm ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plùs *quàm* histriones: poëtas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox posset superare murmur, quod reddant theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas, vel Hetruscum mare; tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, et opes exoticæ, quibus cùm circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistræ jungitur. *An verò* jam quidpiam locutus est? Nihil profectó. Quid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem.

ANNOTATIONES.

ducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii ges apud Gallos usitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque caparum vehicula, quæ et carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum nilia vehebatur: quatuor rotarum erant. le Gell. l. 15. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: exhibitâ naumachiâ, vel productis navibus, pictis in scenâ, seu veris in Tiberi, qui atro proximus, ut vult vetus schol. aut iùs in amphitheatris, quemadmodum docet rtial. spectac. Epig. 24. ubi de repræsen- navali certamine, subitóque immissâ in phitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, peregrinus esse pontum facilè credidisset, mox emissam ad munus gladiatorium am cerneret.

93. *Captivum portatur ebur.*] Captarum um imagines et simulacra ex ebore. Meit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent slata, et post dies paucos Fabii Maximi a, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

ptiva Corinthus.] Simulacrum urbis Coi à L. Mummio expugnatæ et expilatæ. interpretantur, vasa æris Corinthii à vicdirepta et asportata.

4. *Democritus.*] De eo lib. 1. Epist. 12.

5. *Diversum confusa genus.*] Cave ne ias belluam è duabus naturis mixtam: designatur optimè camelopardalis, Gall. *giraffe.* Varro 4. de Ling. Lat. *Camelus omine Syriaco in Latinum venit; ut Alexiâ camelopardalis nuper advecta, quod erat t ut camelus, maculis ut panthera.* Vide . cap. 33. Dion. lib. 43. Plin. lib. 8.

18. *Camelorum*, inquit, *aliqua similitudo o transfertur animalia; Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus et cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus: unde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primùm visa Romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis rarò invenitur. Vide Ælian. lib. 3. cap. 46.

199. *Narrare asello Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: id est, oleum et operam perdere: *asello*, plebeculæ stolidæ et contumaci.

200. *Quæ pervincere voces, &c.*] Quis adeò vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scenâ posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi et vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra?*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Ode 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussum: *mare*, stridens et resonans, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, et Tyrrhenum, de quo lib. 1. Ode 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus et artificio conspicuus.

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit et complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hospes quærere possit: Unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronunciarit actor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, exultat insana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Vestis è lanâ violacei coloris tincta apud Ta-

Ne verò arbitreris, me parcè laudare *ea*, quæ facere detrectem, quando scitè peragunt cæteri; is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis *sermonibus* torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit, velut magus: ac modò me Thebis, modò Athenis constituit. Age verò, imminue solicitudines eorum etiam, qui malunt se lectori committere, quàm tolerare contemptum spectatoris fastidiosi, si *quidem* vis scriptis implere locum Apollini ritè dicatum, ac poëtis cupiditatem augere, ut animosiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poëtæ multa sæpe mala creamus (ut mea ipse vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiarium redarguerit unum è versiculis *nostris*; dum loca jam recitata repetimus non rogati:

Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cùm rectè tractent alii, laudare maligné;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus; et modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, et his, qui se lectori credere malunt,
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam redde brevem; si munus Apolline dignum
Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtæ
(Ut vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Sollicito damus, aut fesso: cùm lædimur,
Si quis amicorum est ausus reprèndere versum;
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;

ANNOTATIONES.

rentum: quæ urbs cùm lanâ, tum purpurâ exquisitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ*, inquit, *circa Tarentum summam nobilitatem habent.* Lib. 9. cap. 39. *Violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum venibat: nec multò post rubra Tarentina.* Vide et lib. 21. cap. 6. et 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à se Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis dramaticis, eò quòd dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, prorsus admirari.

209. *Laudare maligné.*] Exiguè, quasi invidendo illis. Virgil. Æneid. 6. 270.

Quale per incertam lunam sub luce malignâ.

210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri et perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, et in quamlibet partem inflectit, seu ad dolendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miserationem; ad metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

213. *Magus.*] Præstigiator, oculos fascinans. Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23. Plin. &c.

Modò me Thebis, &c.] Dum ita describuntur et narrantur in scenâ, quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illîc interesse videatur sibi auditor, et rem oculis spectare. Aristot. Poët. *tanquam intersit rebus ipsis agendis.* Porrò illæ urbes præcipuè nominantur, quòd inde materiam plerumque tragici desumpserint. De Thebis, lib. 2. Sat. 5. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

214. *Verùm age.*] Augustum comœdiis in primis gaudentem hortatur poëta, ut faveat non solùm dramaticis, sed et epicis: quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad posteros transmittitur; utque omnes æquè præmiis stimulet ad rectè et naviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt componere, à posteris legenda, quàm drama spectandum à populo, sæpe optimum carmen fastidiente, at ad ineptam urs, fusambuli, purpureæ vestis spectationem gestiente. Vide suprà.

216. *Curam redde brevem.*] Certa ad victum præbendo subsidia: vel utrosque laudando et fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam à te ædi Apollinis adjunctam in Monte Palatino. L. 1. Epist. 3. v. 17.

218. *Helicona.*] Montem Bœotiæ sacrum Musis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In se et alios poëtas epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quòd minùs Augusto gratus sint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. id est, ut meos ipse errores fatear et emendem.

Cùm tibi Sollicito, &c.] Poëta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notatque; quamquam ab isto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Ausfio mandatis et præceptis, cùm eum docet rationem tempestivè et commodè porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide I. 1. Epist. 13.

Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, et tenui deducta poëmata filo;
Cùm speramus eò rem venturam, ut, simul atque
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
Edituos habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Chœrilus, incultis qui versibus et malè natis
Retulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Sed, veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Vidicto vetuit, ne quis se, præter Apellem,
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra

dum querimur, non adverti labores nostros, et carmina subtili stylo conscripta; dum speramus fore ut, cùm primùm audieris nos versus condere, sponte et benignè advoces *nos*, utque ab egestate vindices, et scribere imperes. Veruntamen oportet expendere, quales ministros sortiatur virtus in bello et pace conspicua, nec tradenda infimo poëtæ. Alexandro magno placuit ille Chœrilus, qui pro versibus inconditis et inconcinnis obtinuit Philippos, regium numisma. At quemadmodum atramentum contractum imprimit notam et maculam, *sic* ferè scriptores rudi carmine inquinant gesta illustria. Is ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro *pretio* emit profusus, decreto interdixit, ne pingeret se quisquam nisi Apelles, neve alius *quàm* Lysippus effingeret ex ære

ANNOTATIONES.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud gens Horatius expostulat, quòd plerumque non satis advertat lector vel auditor, quæ ab auctoribus summâ curâ, arte, ingenio, sunt scripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.*] Possunt hæc verti in bonam malamque partem: vel tenuiè et scitè composita: vel exili et humili stylo; adeóque indigna eâ laude, quæ deposcitur ab auctoribus.

226. *Cùm speramus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperam et stultè.

229. *Quales Ædituos habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, assignatque laudatores et poëtas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi famâ super æthera noto.

233. *Chœrilus.*] Insulsus poëta Thucydidis et Herodoti vivens temporibus; quem Aristoteles in Top. notat: *Qualia Homerus, non qualia Chœrilus*, inquit. Vide Epist. ad Pisones, v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri magni, effigie signatos. Duos fuisse Chœrilos constat, quicquid nonnulli sentiant. Prior eximius poëta Atheniensium de Xerxe victoriam celebravit; cui pro singulis versibus totidem stateres seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut cum Homero frugeretur. Posterior fuit iste Alexandro comes assiduus, testibus Q. Curtio et Plutarcho; de quo variè narrant. Quidam scribunt pepigisse Alexandrum cum Chœrilo, ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis, totidem colaphos: opere verò confecto, vix septem versus laude dignos extitisse: denique referunt Chœrilum inediâ periisse. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius isti Chœrilo quæpiam tribuere, quæ prioris sint: ut Alexander sit imitatus, quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc sapienter Augustus, quamvis ingenia sui seculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantùm carmina et historias, sed et orationes atque dialogos; *componi tamen* aliquid de se, nisi et seriò et à præstantissimis, offendebatur; admonebatque prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Suet. Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiæ causâ ab Apelle potissimùm pingi, et à Lysippo fingi volebat: sed quòd illorum artem cùm ipsis tum etiam sibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque, è duobus Alexandris, alterum invictum scilicet Philippo natum: alterum ab Apelle factum, non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet. *Alexander imaginem suam, quò certior posteris daretur, noluit à multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè adsimularet ære, colore, cælamine; quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet.* Plin. lib. 7. cap. 37. *Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret.* Vide et Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille pictor ex insulâ Co, toto orbe celebratus pictis ingeniosè et venustè tabellis.

240. *Lysippo.*] Statuarius ille præclarus

imagines strenui Alexandri. Quòd si judicium hoc solers in æstimandis artibus vocares ad scripta, et ad munera ista Musarum, affirmares ortum in pingui aëre Bœotiorum. Verùm selecti à te, *Auguste*, poëtæ Virgilius et Varius non turpant tua de se judicia, et dona, quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illustrium vultus æreâ effigie expressi non plùs fulgent, quàm mores et ingenium versibus poëtæ. Ego *verò* non mallem scribere humiles sermones, quàm *tua* celebrare facinora, et situs regionum, et fluvios, et arces montibus inædificatas, et *victos* reges barbaros, et bella tuis auspiciis orbe toto finita, et templum includens Janum pacis custodem, et Romam te regnante Parthis metuendam; si *quidem* tantum valerem, quantum exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen: et mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè sufficiunt. Porrò officia stultè gravant *eum*, quem colunt,

Fortis Alexandri vultum simulantia. Quòd si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, et ad hæc Musarum dona vocares;
Bœotûm in crasso jurares aëre natum. 244
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ.
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas, 251
Terrarumque situs, et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuisque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustraque custodem pacis cohibentia Janum, 255
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque parvum
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stultè, quem diligit, urget; 260

ANNOTATIONES.

ad veritatem optimè accessit, Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. 3. El. 9. v. 9.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

Quòd si Judicium, &c.] Alexander de picturâ aliisque artibus bene judicans, quàm ineptè censuit de carminibus! Certè Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet, quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hist. var. lib. 2. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit: refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valdè laudaverat; dixisse Apellem, Atqui, Imperator, videtur equus tuus in arte pingendi esse te intelligentior.

244. *Bœotûm in crasso.*] Quanquam sæpiùs *fortes creantur fortibus*, contrà tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ licèt regione, Bœotiis nempe Thebis oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bœotios ut plurimùm fuisse stupidos et hebetes, aut valdè crassos pro cœli et aëris ratione. Unde nata proverbia: *Sus Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. De Leg. n. 79. *Videmus quàm varia sint terrarum genera.....aliæ, quæ acuta ingenia gignant, aliæ, quæ retusa. Quæ omnia fiunt ex cœli varietate, et ex disparili aspiratione terrarum.* Idem De Fato num. 7. *Inter locorum naturas quantum intersit, videmus; alios esse salubres, alios pestilentes.....Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici; crassum Thebis; itaque pingues Thebani, &c.*

247. *Varius.*] De eo lib. 1. Ode 6. et lib. 1. Sat. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.*] Plutarchus refert Catonem Censorium eos deridere solitum, qui statuarum cupiditate flagrarent, ignorantes se pictorum et fabrorum operibus gloriari, sui vero pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide lib. 4. Od. 8.

250. *Nec sermones ego mallem.*] Adverte prudentiam et modestiam poëtæ nostri. Ego, inquit, si epici carminis scribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Augusto præclarè gestas versibus heroicis consignare, quàm satiras pedestri musâ scribere; verùm illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque *splendida facta fœdis scriptis illinere* et maculare.

252. *Arces Montibus impositas.*] *Præsidia et custodias ubique disposuit ..... per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.* Flor. cap. ult.

253. *Tuis Auspiciis confecta.*] Vide lib. 4. Od. 4.

255. *Claustraque custodem, &c.*] Portæ itaque Jani clausas, ut pacis tempore, l. 4. Ode 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1. Ode 12. et 19. lib. 3. Ode 5. lib. 4. Ode 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempestivum

Præcipuè cùm se numeris commendat, et arte.
Discit enim citiùs, meminitque libentiùs illud,
Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur. [ficto
Nil moror officium quod me gravat; ac neque
In pejus vultu proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere, et unà
Cum scriptore meo capsâ porrectus apertâ,
Deferar in vicum vendentem thus, et odores,
Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis.

præsertim cùm se protrudant versibus et carmine. Enimvero citiùs quisque discit, ac faciliùs recordatur, id quod deridet, quàm quod æstimat et miratur. *Ego quidem* sperno sedulitatem, quæ mihi molestiam creat; et nolim usquam cerâ effingi malè expresso vultu, aut versibus inconditis laudari: ne erubescam turpi affectus dono, simulque cum laudatore meo patente cistâ jacens deporter in vicum, *ubi* venduntur thus, aromata, piper, et quodcunque involvitur insulsis chartis.

ANNOTATIONES.

›fficium nec utile nec gratum videtur, sed ›otiùs grave est.

262. *Discit enim citiùs, &c.*] Cic. pro Mænâ. *Cui placet, obliviscitur: cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto In pejus, &c.*] Malim nullam è cerâ imaginem, quàm pravè fabricatam habere: ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fusè, Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudi et inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

268. *Porrectus.*] Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De eâ insulsorum librorum infelici sed justâ sorte dixi alibi. Vide lib. 1. Epist. ult. v. 12.

EPISTOLA II. AD JULIUM FLORUM.

Excusat se, quòd nec literas nec versus misisset.

Flore, bono claroque fidelis amice Neroni,
Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis, et tecum sic agat: Hic et
Candidus, et talos à vertice pulcher ad imos,
Fiet eritque tuus nummorum millibus octo:
Verna ministeriis ad nutus aptus heriles,
Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet; argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant, ubi pleniùs æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces.
Res urget me nulla: meo sum pauper in ære.

O Flore, amice fidelis probo et illustri Neroni, si fortè aliquis vellet tibi venundare servum Tibure aut Gabiis oriundum, atque tibi sic loquatur: Iste sincerus, et integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum; famulus promptus obsequi nutibus heri, literis Græcis eruditus, omnis disciplinæ capax: *hunc velut* molle lutum ut libuerit finges: cantabit etiam sine arte, quod jucundum inter epulas. Nimiæ pollicitationes minuunt fidem, quando plusculùm laudat merces venales, qui cupit *eas* citò vendere: at nulla me necessitas premit: in propriis bonis modicus sum:

ANNOTATIONES.

1. *Flore bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiscens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet: cessantem verò, quanquam nihil pollicitum, subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hâc Epistolâ: in quâ et eximia quædam ad poësim et ad bene beatéque vivendum pleraque documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam anté.

2. *Si quis fortè velit, &c.*] Similitudo, quâ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1. Ode 7. et 18. et lib. 2. Ode 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epist. 11. et 15.

Hic et candidus.] Verba sunt mangonis usque ad versum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancillâ, natus domi.

7. *Literulis Græcis imbutus.*] Erudiebant servos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæstrâ, in musicis: solertem dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

12. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo, nil debeo cuiquam. Cic. pro

nullus negotiator sic tecum ageret: non alius *à te* idem à me facilè obtineret. Hic semel cessator fuit, atque, ut accidit *interdum* se occultavit metu scuticarum ad scalas suspensarum. Trade pecuniam, si te non offendit fuga, quam excipio. *Post hæc* accipiet mango nummos sine metu pœnæ, ut credo: *tu* sciens emisti pravum: significata tibi fuit conditio: hunc nihilominùs insequeris, et injustâ lite implicas. Te discedentem admonui me pigrum esse, et ad ejusmodi officia minimè sedulum; ne gravìùs irascereris, si nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes aggrederis? Expostulas quoque, quoniam speratos versus haud misi fallax. *Verùm attende paulisper.* Luculli miles viæ subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens, tam sibi quàm hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probè munitâ, multisque opibus instructâ: ob id *verò* facinus pulchris muneribus afficitur, accipitque plus quàm viginti *millia* sestertiûm nummorum. Eodem fermè tempore volens imperator diruere castrum quoddam, cœpit hunc ipsum *militem* adhortari sermonibus; qui vel ignavo possent animos dare:

Nemo hoc mangonum faceret tibi: non te merè à me [fit,
Quivis ferret idem. Semel hic cessavit, et, u
In scalis latuit metuens pendentis habenæ. 15
Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex:
Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi 20
Talibus officiis propè mancum; ne mea sævus
Jurgares, ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? Quereris super hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis 26
Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat; post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt, 30
Summè munito, et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
Accipit et bis dena super sestertia nummûm.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem: 36

ANNOTATIONES.

Roscio comœdo: *Locuples erat: nihil debebat: in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potiùs dissimulare et tegere dicendus sit; adeò rem verbis involvit, extenuat, subornat.

14. *Ut fit, In scalis, &c.*] Quòd segnis fuisset ad mandata peragenda, timuit loris stringi ac cædi. Hinc paululùm delituit, abfuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioso dicat, fugit: vel, semel fugit.

15. *In scalis.*] Ad terrorem servorum ita pendebant in scalis scuticæ, quas ob oculos semper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te si fuga lædat.*] Tandem *fugam* dicit breviter, excipitque: quod nisi faceret, redhibere acceptum pretium vel servum cogeretur legibus ædilitiis.

17. *Pœnæ securus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda sunt* (ut putà, esse mendacem, alearem, furacem, ebriosum, fugacem) *quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium furi* simil. Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annot.

18. *Dicta tibi est lex.*] Pronuncita est tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quasi manibus carentem, ac proinde ineptum ad scribendas epistolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clarissimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præsidium regale.*] A rege Mithridate vel Tigrane collocatum.

Loco summè munito.] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithrid. *quæ urbs capta exercitum ingenti prædâ ditavit:* seu alii meliùs, Nisibim Mesopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.

32. *Donis honestis.*] Qualia sunt phalera, torques, coronæ.

, bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
irandia laturus meritorum præmia. Quid
stas?
'ost hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
bit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.
omæ nutriri mihi contigit, atque doceri,
ratus Graiis quantùm nocuisset Achilles.
djecere bonæ paulò plus artis Athenæ:
cilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
tque inter silvas Academi quærere verum.
ura sed emovêre loco me tempora grato,
ivilisque rudem belli tulit æstus in arma,
æsaris Augusti non responsura lacertis.
nde simul primùm me dimisere Philippi,
ecisis humilem pennis, inopemque paterni
t laris et fundi; paupertas impulit audax,
t versus facerem: sed quod non desit habentem
uæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,
i melius dormire putem quàm scribere versus?
ngula de nobis anni prædantur euntes:
ripuere jocos, Venerem, convivia, ludum:
ndunt extorquere poëmata: quid faciam vis?
enique non omnes eadem mirantur amantque.
rmine tu gaudes: hic delectatur iambis;

Ito, generose, quò te tua virtus vocat: perge felicibus auspiciis, magna pro faciendis munera consecuturus. Cur moraris? Tum ille astutus, etsi agrestis, ait: Vadat illuc, vadat, quò jubes, qui loculos amiserit. Ego Romæ educatus et edoctus sum, quantum damni Græcis attulisset Achilles offensus. *Deinde* insignes Athenæ aliquantò plus doctrinæ contulerunt, nempe ut possim pravum ab honesto distinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abstraxerunt me loco jucundo, et civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Augusti Cæsaris. Unde statim ut Philippi me exemerunt abjectum amputatis alis, spoliatumque domo et bonis paternis; audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit, quibus pharmacis unquam curari possim, si satius non ducerem quiescere, quàm versus condere? Ætas defluens omnia *paulatim* aufert à nobis: jam eripuit jocos, amores, convivia, facetias: conatur et abstrahere *facultatem* poëticam: quid jubes *ut* agam? Denique non omnibus eadem placent. Tu versus lyricos amas, ille iambicos.

ANNOTATIONES.

0. *Zonam.*] Castrensem crumenam et pe-
iam, quam milites in zonâ portare consue-
nt. Evangel. Marc. c. 6. Gell. l. 15. c. 12.
oquitur C. Gracchus: *Cùm Româ profectus*
, Quirites, zonas quas argenti plenas extuli,
x provinciâ inanes retuli.

1. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. 6. v. 76.

2. *Iratus Graiis quantùm, &c.*] Id est, i Homeri Iliadem, in quâ refertur Achilles reptam sibi Briseïdem iratus secessisse à uo exercitu, itaque ita Græcis plurimùm isse. Vide lib. 1. Od. 15. ad finem. ò studiorum olim initium ducebant pueri lomeri Achille. Unde proverbium de et illiterato: *Ne iratum quidem Achillem*

. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athe-hilosophiæ operam dedi. De Athen. l. 2.].

. *Inter silvas Academi.*] Academia locus nis suburbanus, arboribus multis amœnus, rium etiam virorum monumentis exor-, ubi philosophiam primus docuit Plato. . Laërt. Alii nomen trahunt ab Acade-qui porticum ibi quondam extruxerat: Cadmo.

46. *Dura sed emovêre loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversùs Augustum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium et alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: nostrum verò poëtam tribunum militum constituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè assentatur.

49. *Me dimisere Philippi.*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Od. 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dignitate et patrimonio etiam per proscriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non est quòd vox hæc adeò torqueat interpretes sanè pro elleboro posita. Nam et Avicenna cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque sensus est: quanta esset insania mea, si scribendis versibus etiamnum caput obtunderem, frangeremve? et quæ frigidiores herbæ possent temperare furorem hunc poëticum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non scribendi excusatio.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia est hæc ratio et excusatio, quare versus nolit scribere.

Hic gaudet satiris et dicteriis mordacibus. *Et quidem* tres convivæ raro idem appetunt, *quis* diversa longè dissimili gustu volunt. Quid tribuam? quid negem? Tu recusas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum et grave duobus videbitur. Præterea numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter solicitudines et molestias? Hic rogat *ut pro se* spondeam: ille *ut* audiam quæ composuit, dimissis quibuscumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca satis distantia. At vacuæ sunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat. *Imò* occurrit operum conductor *cum* mulis et bajulis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plaustris: illâc rabiosa canis, istâc porcus cœnosus discurrit. Age modò, versus optimos animo finge. *Verùm* scriptor omnis petit solitudinem, urbesque vitat, jure cliens Bacchi quietem et otium amantis. Tu *verò* me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica scribere, et poëtarum ardua studia consectari? Ingeniosus quispiam Athenis tranquillis addictus, *ibique* septem *per* annos studiis operatus,

Ille Bioneis sermonibus, et sale nigro. 60
Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato.
Quid dem? quid non dem? Renuis tu quod jubet alter: [duobus. 64
Quod petis, id sanè est invisum acidumque
Præter cætera, me Romæne poëmata censes
Scribere posse, inter tot curas, totque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Aventino: visendus uterque:
Intervalla vides humanè commoda. Verùm 70
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulisque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
Tristia robustis luctantur funera plaustris;
Hâc rabiosa fugit canis; hâc lutulenta ruit sus.
I nunc, et versus tecum meditare canoros. 76
Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis et umbrâ.
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum? 80
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque

ANNOTATIONES.

60. *Bioneis sermonibus.*] Bion sophistes et poëta, dictus Borysthenites, adeò mordax et dicax ut nemini parceret, sed Homerum ipsum salibus amarissimis prociderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera.*] Quarta excusatio.

67. *Sponsum.*] Vide lib. 2. Sat. 6. ubi

.....*Romæ sponsorem me rapis.*

Auditum.] De recitandi more et vesaniâ jam dixi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotissimam urbis regionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppositam urbis partem versùs Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem sunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè, id est, valdè incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diversitatem. Perperam istas voces aliqui separant.

Verùm Puræ sunt plateæ.] Prolepsis. At vacuæ impedimentis sunt viæ, atque inter eundum versus meditari licet. Imò, inquit Horatius, molestissima est vel ob istam rationem quælibet urbs valdè frequens et populosa. Vide Juv. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens et inhians ad quæstum. Vide Oden 1. lib. 3.

73. *Ingens machina.*] Vel saxa ad muros vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Trist. 1. *Carmina secessum scribentis et otia quærunt.* Quintil. lib. 10. cap. 8. *Secretum et liberum arbitris locum, et quàm altissimum silentium scribentibus maximè convenire nemo dubitaverit:* et paulò pòst: *Silentium et secessus et undique liber animus maximè optanda sunt.* Vide Juv. Sat. 7. v. 53. et seq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutelâ Bacchi esse poëtas dictum est alibi non semel.

80. *Contracta vestigia vatum?*] Augusta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. modò cit. Alii leg. *contacta*, sed inepte.

81. *Ingenium, sibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio est homo plusculùm meditabundus et quasi lectioni librorum immersus; quid esset ego Romæ, si per vias irem profundâ cogitatione abstractus, et tam à rebus quæ circa me sunt, quàm à me ipso ferè alienatus?

Libris et curis, statuâ taciturnius exit
Plerumque, et risu populum quatit: hîc ego, rerum
Fluctibus in mediis et tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minùs argutos vexat furor iste poëtas?
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cælatumque novem Musis opus. Aspice primùm
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si fortè vacas, sequere; et procul audi
Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?

sedulæ librorum incumbens *lectioni*, prodit interdum taciturnior *quàm* statua, et populo ludibrium exhibet. *Ergone* hîc ego inter agitationes ac strepitus civitatis animum inducam meum aptare voces lyrâ canendas? *Insuper et alia quæ deterreant accipe:* Rhetor *quidam* erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilò *certè* minùs insania ista detinet poëtas loquaces? Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum et à novem Musis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ et anxietate contemplemur *Apollinis* templum Romanis poëtis destitutum. Deinde, si per otium licet, assectare quoque, et eminus ausculta quid quisque asserat, et cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lentâ pugnâ *usque* ad vesperam, *quasi* Samnites. Illius sententiâ sum Alcæus: ille meâ quis *erit?*

ANNOTATIONES.

86. *Verba lyræ motura sonum.*] Versus Lyricos.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, neptus et vanus poëtarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poëtam esse, inquit Horatius; cùm insulsa vanum nostrorum arrogantia passim nauseam et offensionem ingeneret.

89. *Gracchus.*] Tiberius et Caius Sempronii Gracchi et Corneliæ, de Scipionum familiâ, illi; ambo eloquentiâ claruerunt; sed popularibus tumultibus nimiùm indulgentes miserè et indecorè perierunt. Cic. de Arusp. Respons. n. 41. *Tib. Gracchum secutus est Caius Gracchus, quo ingenio! quantâ vi! quantâ gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.* Idem de Clar. Orat. *Fuit Gracchus diligentiâ Corneliæ matris à puero doctus, et Græcis literis eruditus.... Utinam in Tib. Graccho, Cajoque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ, atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. modò cit.

91. *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futili et insulso.

93. *Circumspectemus.*] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut graviùs eos proscindat et confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatibus ædem.*] Quandiu sua scripta non replebunt *ædem* seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi; adeò se mirantur, et aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quàm stultè laureâ se poëticâ dignos putent.

97. *Cædimur, et totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, et conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis et elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi et audiendi vicissim molestâ occupatione intelligunt, afferuntque illud ex Arte Poëticâ; *Recitator acerbus quem arripuit, tenet occiditque legendo,* sed minùs bene.

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem est Samnitum pertinax adversùs Romanos ad finem usque diei pugna, de quâ T. Liv. lib. 9. et Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armaturâ Samnites dicebant, quosque inter epulas spectaculum adhibebant, adeóque *ad lumina, lento* etiam *duello:* quippe non gladiis sed rudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Ode 32. et lib. 2. Ode 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

Hic gaudet satiris et dicteriis mordacibus. *Et quidem* tres convivæ raro idem appetunt, *quin* diversa longè dissimili gustu volunt. Quid tribuam? quid negem? Tu recusas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum et grave duobus videbitur. Præterea numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter solicitudines et molestias? Hic rogat *ut pro se* spondeam: ille *ut* audiam quæ composuit, dimissis quibuscumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca satis distantia. At vacuæ sunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat. *Imò* occurrit operum conductor *cum* mulis et bajulis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plaustris: illâc rabiosa canis, istâc porcus cœnosus discurrit. Age modò, versus optimos animo finge. *Verùm* scriptor omnis petit solitudinem, urbesque vitat, jure cliens Bacchi quietem et otium amantis. Tu *verò* me jubes mediis in tumultibus noctis a diei Lyrica scribere, et poët rum ardua studia consect Ingeniosus quispiam Ath tranquillis addictus, *ibiqu*

Ille Bioneis sermonibus, et sale
Tres mihi convivæ propè disse
Poscentes vario multùm dive
Quid dem? quid non dem
jubet alter:
Quod petis, id sanè e
Præter cætera, me Ro
Scribere posse, inte
Hic sponsum vocat
Omnibus officiis
Hic extremo in
Intervalla vide
Puræ sunt pl
Festinat ca
Torquet n
ti
Tristia r
Hâc ra
I nun
Scri

R
T

120

...oit divite linguâ:
, nimis aspera sano
...ute carentia tollet:

NES.

60. *Bioneis sermon* ... poëta, dictus Borys ... e. dicax ut nemini pa ... cole- salibus amarissim ... a certè Plutarchus. ... nos pauca

65. *Præter c* ... nni. Ex eo

67. *Sponsur* ... prædari studuere ..... *I*, Quòd breves libros *Auditum.* ... imulantibus aiebat, jam dixi. ... *en ingens malum.*

68. *Col* ... *s.*] De eo Poëtâ l. 1. Epist. regionem

69. *I* ... *em patulas, &c.*] Interdum in- urbis ... tium et recitantium ferre cogor:

70. ... indignor, aversor, abhorreo. illam ... *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, tem ... nio scriptoris quæ nemini præter ipsum ... licet; quemadmodum solus olim Pon- ... maximus adire poterat *abditos et pene- trales focos* apud Vestæ fanum: Cic. vel sicut ... templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hîc pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ lib. 1. Ode 2.

115. *Obscurata diu, &c.*] De Art. Poët. v. 70. *Multa renascentur quæ jam cecidere, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetustissimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. 7. c. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator....quater et quadragies causam dixit: nec quisquam sæpius postulatus, et semper absolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hîc M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium: quippe qui et ipse eum audierit, et de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitiæ causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis ferè ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Corneliu' suaveloquenti
Ore Cethegus.....
Flos delibatus populi Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adsciscet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. et seq.

quasi ludens circumagetur, velut
qui modò Satyrum, modò rudem
Cyclopem motu simulat. *Ego*
certè malim haberi poëta vesa-
nus et insulsus, dummodo pla-
ceant mihi, vel etiam ignota
sint vitia mea; quàm bene scri-
bere et *animo* cruciari. Argis
fuit quidam non plebeius, qui
credebat se audire tragœdos ex-
cellentes in vacuo theatro sedens
et applaudens: cæterùm hones-
vitæ officia non omittebat,
bus omnino vicinus, benig-
spes, bonus erga conju-
is in servos, nec supra
ndescens si fractum
æ sigillum: de-
nuteum facilè
nium curâ
also morbo
am purum, ad
reversus, dixit:
occidistis, ó amici,
stis, cui gaudia sic ab-
s, et mentis errorem ju-
dissimum eripuistis per vir-
útem *medicamentorum*. Scilicet
s, expedit sapientiæ studere, ab-
vitæ. jectis nugis; et pueris relin-
quere ludum *ætati* congruum.
que re- *Jam* non *ampliùs juvat* sectari
voces chordis Latinis canendas,
sed rectæ vitæ rationes et insti-
A. Quapropter ita mecum reputo, et tacitè statuo:

ANNOTATIONES.

Eâ subtili-
; adeò res quæ-
ptæ apparebunt, ut
at sudet multùm frus-
De Art. Poët. v.

dem.

ot.
Satyrum, nunc, &c.] Velut
comimus gestibus exprimens
n Satyrum, nunc tardum Cyclo-
tâ quidem arte, ut ipsa Satyri vel
pis natura et persona agere credatur:
od quidem pariter æmulari se posse
quisque spectantium facilè sibi persuaserit:
verùm si rem tentet jam difficultatem sentiat.
Vide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

126. *Pratulerim scriptor, &c.*] Videtur per
prosopopœiam induci Florus vel alius quispiam
hæc dicens et concludens ex rationibus ab Ho-
ratio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus
angi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 5. *Hi subrin-*
gentur, qui villam me molestè ferunt habere,
quæ Catuli fuerat.

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vo-
cabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis*
urbe, lib. 1. Ode 7. annot.

129. *Qui se credebat, &c.*] Idem Abydi
narrat Aristoteles. Vide Athenæum
l. 12. in fine, ubi similem refert de insano
historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe
quidam (Thrasyllum vocat Ælianus Var. lib. 4.
cap. 25.) suas esse putabat naves omnes in
Piræum appellentes; has recensebat, excipie-
batque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset
earum rerum omnium, quæ advenissent salvæ.
Is verò Critonis fratris curâ sanatus, affirmabat
lætum se prorsus ac beatum vixisse eâ demen-
tiâ; quoniam omnis molestiæ expers, et mul-
tam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagenæ.*] Lagenas vini ob-
signabant olim adversùs fraudem servorum.
Cic. lib. 16. Epist. 26. ad Tironem; *Olim*
matrem memini lagenas etiam inanes obsignare,
ne dicerentur furtim exsiccatæ fuisse. Pers.
Sat. 6. v. 17. ubi

Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.

Insanire.] Irasci nimiùm, usque ad furo-
rem et insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.*] Vide Athen.
paulò antè cit. ubi ait, jucundissimas esse in-
sanorum delicias.

141. *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Tran-
sit ingeniosè Horatius ad aliam materiam,
nempe, moribus corrigendis potiùs quàm ver-
bis connectendis et numerandis studere jam
expedit, ubi Flori vitia solerter notat.

quis, nisi Callimachus? Si *quid* amplius petere videatur, dicetur Mimnermus, et exornabitur vocabulo quod optaverit. Multa *quidem* perfero, ne irritem Poëtas, ut plurimùm iracundos, quando *quidpiam* compono, et vulgi approbationem enixis precibus flagito: *at* post finita studia cùm ad memet redii, ipse aures occludam *antè* apertas temerè recitantibus. Deridentur qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent et applaudunt, ac felices venditant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verùm quisquis carmen exactum scribere voluerit, *is* cum chartâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs aptæ et pulchræ judicabuntur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur, et adhuc inclusæ sint in Vestæ sacrario: solers adhibebit splendidas rerum appellationes, ac diu populo ignotas producet: quas olim Catones et Cethegi usurpârunt, nunc *autem* deformat turpis squalor et obsoleta antiquitas: finget novas quas auctor usus propagabit: ad instar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium: redundantia coërcebit, duriora scitè expoliet, inertibus vim addet:

Quis, nisi Callimachus? Si plus adposcere visus,
Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cùm scribo, et supplex populi suffragia capto.
Idem, finitis studiis, et mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes; et se venerantur, et ultro,
Si taceas, laudant quicquid scripsere, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quæcunque parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
Obscurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit, et deserta vetustas.
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus;
Vehemens, et liquidus, puroque simillimus amni,
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compescet; nimis aspera sano
Lævabit cultu; virtute carentia tollet:

ANNOTATIONES.

100. *Callimachus?*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrene in Africâ oriundus, floruit sub Ptolemæis Philadelpho et Euergete, plurima certè carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca duntaxat epigrammata, et hymni. Ex eo quædam imitari interdum et prædari studuere Catullus atque Propertius. Quòd breves libros amaret Callimachus, insimulantibus aiebat,

Ingens volumen ingens malum.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëtâ l. 1. Epist. 6. ad finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium et recitantium ferre cogor: at postea indignor, aversor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in scrinio scriptoris quæ nemini præter ipsum scrutari licet; quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos et penetrales focos* apud Vestæ fanum: Cic. vel sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hîc pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ lib. 1. Ode 2.

115. *Obscurata diu, &c.*] De Art. Poët. v. 70. *Multa renascentur quæ jam cecidere, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetustissimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. 7. c. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatur est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator....quater et quadragies causas dixit: nec quisquam sæpius postulatus, et semper absolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hîc M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium: quippe qui et ipse eum audierit, et de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitiæ causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis ferè ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Corneliu' suaveloquenti
Ore Cethegus.....
Flos delibatus populi Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum fit mentionem.

119. *Adsciscet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. et seq.

Ludentis speciem dabit, et torquebitur; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
Prætulerim scriptor delirus inersque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant, [Argis,
Quàm sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausorque theatro;
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem; posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic ubi, cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese: Pol, me occidistis, amici,
Non servâstis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.
Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recordor;

quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu simulat. *Ego certè* malim haberi poëta vesanus et insulsus, dummodo placeant mihi, vel etiam ignota sint vitia mea; quàm bene scribere et *animo* cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat se audire tragœdos excellentes in vacuo theatro sedens et applaudens: cæterùm honestæ vitæ officia non omittebat, probus omnino vicinus, benignus hospes, bonus erga conjugem, mitis in servos, nec supra modum excandescens si fractum *inveniret* lagenæ sigillum: denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ et auxilio sanatus, pulso morbo et bile per elleborum purum, ad mentem sanam reversus, dixit: Profectò me occidistis, ô amici, non servâstis, cui gaudia sic abstulistis, et mentis errorem jucundissimum eripuistis per virtutem *medicamentorum*. Scilicet expedit sapientiæ studere, abjectis nugis; et pueris relinquere ludum *ætati* congruum. *Jam* non *ampliùs juvat* sectari voces chordis Latinis canendas, sed rectæ vitæ rationes et instituta scrutari. Quapropter ita mecum reputo, et tacitè statuo:

ANNOTATIONES.

124. *Ludentis speciem dabit.*] Eâ subtilitate scribet, ut ludere videatur; adeò res quæque luculenter et facilè scriptæ apparebunt, ut *ibi quivis speret idem*; at *sudet multùm frustràque laboret ausus idem*. De Art. Poët. v. 140. Vide ibi annot.

Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.] Velut timius pantomimus gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem, tantâ quidem arte, ut ipsa Satyri vel Cyclopis natura et persona agere credatur: sod quidem pariter æmulari se posse aisque spectantium facilè sibi persuaserit: rùm si rem tentet jam difficultatem sentiat. ide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

126. *Prætulerim scriptor, &c.*] Videtur per osopopœiam induci Florus vel alius quispiam ec dicens et concludens ex rationibus ab Hotio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus igi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 5. *Hi subrinatur, qui villam me molestè ferunt habere, ae Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vobatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* be, lib. 1. Ode 7. annot.

129. *Qui se credebat, &c.*] Idem Abydi atum narrat Aristoteles. Vide Athenæum l. 12. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus Var. lib. 4. cap. 25.) suas esse putabat naves omnes in Piræum appellentes; has recensebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset earum rerum omnium, quæ advenissent salvæ. Is verò Critonis fratris curâ sanatus, affirmabat lætum se prorsus ac beatum vixisse eâ dementiâ; quoniam omnis molestiæ expers, et multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagenæ.*] Lagenas vini obsignabant olim adversùs fraudem servorum. Cic. lib. 16. Epist. 26. ad Tironem; *Olim matrem memini lagenas etiam inanes obsignare, ne dicerentur furtim exsiccatæ fuisse.* Pers. Sat. 6. v. 17. ubi

Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.

Insanire.] Irasci nimiùm, usque ad furorem et insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.*] Vide Athen. paulò antè cit. ubi ait, jucundissimas esse insanorum delicias.

141. *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Transit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe, moribus corrigendis potiùs quàm verbis connectendis et numerandis studere jam expedit, ubi Flori vitia solerter notat.

si nulla aquarum abundantia sitim placaret, medicos adires: cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus te appetere? Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicatâ, sperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem? Auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem insaniâ istâ liberari, factus autem locupletior, quanquam nihilo magis sapis, tamen auscultas *semper* eosdem monitores. At si opes meliorem, si minùs avarum et solicitum efficerent, *jure* quidem erubesceres, si quisquam in orbe esset te solo cupidior. *Jam verò*, si proprium est quod quisque soluto pretio emit; si quædam usûs addicit, ut aiunt jurisperiti, tuus est ager qui te alit, et villicus Orbii occans segetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum sentit: datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini: ita nimirum paulatim emis agrum fortasse millibus nummorum trecentis vel ampliùs comparatum. Quid interest *seu* nuper seu dudum soluto vivas? Possessor vetus agri Veientis et Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter existimet; emptis lignis ahenum calefacit sub noctem frigidam. Atqui suum appellat usque ad populum juxtà plantatam, *quæ* certis

Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quòd, quantò plura parâsti,
Tantò plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi monstratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres, radice vel herbâ
Proficiente nihil, curarier? Audieras, cui
Rem Dî donarent, illi decedere pravam [quo
Stultitiam; et, cùm sis nihilo sapientior, ex
Plenior es, tamen utêris monitoribus îsdem?
At si divitiæ prudentem reddere possent,
Si cupidum timidumque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno. [ære;
Si proprium est, quod quis librâ mercatur et
Quædam, si credis consultis, mancipat usus;
Qui te pascit ager, tuus est: et villicus Orbî,
Cùm segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit: das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo iste
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emptum,
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat usque suum, quâ populus adsita certis

ANNOTATIONES.

146. *Si tibi nulla sitim, &c.*] In morbis corporis, consulitur medicus; in morbis animi, dissimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus îsdem?*] Vel cupiditatibus, vel avaris, qui ut rem semper augeas, admonent: quasi sapientia et felicitas unà cum opibus accrescerent.

158. *Si proprium est, quod quis, &c.*] Agit adversùs eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere student.

Librâ mercatur et ære.] Olim rei pretium seu pecunia pendebatur: postea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus et possessionem certam tradit, usu continuato per tempus legè definitum.

160. *Qui te pascit ager, tuus est.*] Tum emptione tum usucapione proprius tibi dicendus est ager, cujus fructibus uteris licèt emptis. Cic. l. 7. Epist. 30. *Id cujusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparsum semen terrâ operit glebas versando et frangendo.

162. *Te dominum sentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager et villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, et cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim?*] Qui agrum mercatur, fructus quidem universos præsentes et futuros emit dato semel integro pretio: qui verò necessarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio et per partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non est quòd inempta dicat olus et ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit et solvit, quando agros solutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat usque suum, &c.*] Prolepsis. Vide lib. 2. Sat. 2. sub finem.

limitibus vicina refugit jurgia: tanquam
sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ, [supremâ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte
permutet dominos, et cedat in altera jura.
Sic, quia perpetuus nulli datur usus, et hæres
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam; [bris
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calasaltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
Sur alter fratrum cessare, et ludere et ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu
Silvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,

finibus dirimit controversias vicinorum. Quasi *verò* proprium aliquod sit, quod momento fluxi temporis mutet dominos et in alterius possessionem transeat, vel precibus, vel emptione, vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sicut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Getulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit, quàm optima palmeta Herodis; alter *autem licèt* opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne et vomere, à primâ luce *usque* ad vesperam; novit Genius, qui comitatur sidus ortui præsidens,

ANNOTATIONES.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor ista sunt em capiendi genera: *prece*, per donationem recibus, officiis, aut aliâ ratione captatam: *retio*, emptione; *vi*, ereptâ veteri domino ossessione, seu per vim armorum, seu per audem et iniquas lites; *sorte supremâ*, cùm æreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.*] Quidam legunt, *ites*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani.] Calariæ pariter et Lucaniæ opima valdè pascua rant. De contiguis illis ad ultimam Italiam gionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas Hetruriâ, quam regionem primò incoluint populi à Tyrrheno Atyos (qui unus è steris Herculis) filio nominati, et è Lydiâ uc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpuræ florem illum agendis expetitum vestibus murices* (pisciculi) *mediis habent faucibus.... Præcipuus in leninge Africæ et Gætulo littore Oceani.* Plin. b. 6. cap. 36. De Gætuliâ dixi lib. 1. Ode 3. et lib. 2. Ode 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Micionem et emeam fratres, quorum alter in urbe quietus gebat, alter ruri duris se laboribus exercet, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ ferlissimis, et Jerichuntinis palmis, è quibus imus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus à montand quâdam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens et alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum, ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, et balsami viridarium. Inde verò amplus est reditus et ingens vectigal.* Vide et Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos ampliùs ibidem.

186. *Silvestrem flammis.*] Rem fusè explicat Virgilius Georgic. I. v. 84. et seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires, et pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, et cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ succus in herbas:
Seu durat magis, et venas astringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus gignendis præest, et simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. l. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interit. orac. &c.

humanæ naturæ Deus, qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius et adversus. *Quæ cùm ita sint*, bonis utar, et ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat, quia non repererit majores *opes quàm mihi* donatæ *sint*. Ipse tamen cupiam nôsse quid bonus lætusque differat à luxurioso, et quantùm distet frugalis à sordido. Quippe *latus* discrimen est, *utrùm bona* tua malè profundas, an sponte insumas; nec majora congerere studeas: quin potiùs raptim utaris deinceps brevi et jucundâ ætate, sicut puer feriis Quinquatribus. Ne *res* familiaris inops aut sordida sit: *cæterùm* seu amplâ seu exiguâ cymbâ vehar, ipse idemque ero. Non inflatis *quidem* velis feror prospero Aquilone: at nec Austris contrariis victito: viribus, ingenio, decore *externo*, virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus *sum*: at ultimos antecedo. Non avarus es; euge: Quid? an cætera quoque vitia cum illo absunt; *num* liber est animus tuus ambitione vanâ, timore mortis, et iracundiâ? *nunquid* spernis insomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, et Thessalorum ostenta?

Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.
Utar, et ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,
Quòd non plura datis invenerit: et tamen
Scire volam, quantùm simplex hilarisque nepoti
Discrepet, et quantùm discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumptum
Invitus facias, neque plura parare labores:
Ac potiùs, puer ut festis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domûs procul absit: ego, utrùm
Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus et idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen adversis ætatem ducimus Austris:
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, et irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaque Thessala rides?

ANNOTATIONES.

189. *Albus et ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum et malum. Bruto cubanti narrant observatam olim speciem corporis horrifici, et quærenti, quis Deus vel homo esset, et quid vellet; respondisse, Malus ego tuus genius sum; hodie me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidé: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mæcenate, ab Augusto.

193. *Simplex.*] Non sumptuosus aut prodigus, at *hilaris* et honestè bonis utens.

197. *Puer ut festis Quinquatribus.*] Plenâ et liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omnino transigunt dies feriatos sibi concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potiùs Quinquatrus pluralis numeri, dies erant festi in honorem Minervæ, quibus à studio vacabant pueri, et minerval suis magistris deferebant. Nomen vel à dierum numero, quòd celebrarentur quinto die post Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21, &c. vel quòd eâ die Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. 3.

Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ;
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id est, Ego non opes habeo ingentes, nec sumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores, &c.*] An sapienter et fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. et seq.

209. *Lemures.*] Pers. Sat. 5. 185. nigros *lemures* vocat: id est, umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus: quas procurandi seu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vitâ Pop. Rom. Ovid. Fast. 5. Vide Plin. lib. 7. Epist. 27. in quâ pleraque refert ejus generis phantasmata tum suis tum aliorum oculis observata. *Erat Athenis*, inquit, *spatiosa domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, et si attenderes acriùs, strepitus vinculorum, longiùs primò, deinde propiùs reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie et squalore confectus, promissâ barbâ, horrentibus capillo, cruribus compedes, manibus catenæ*

Natales gratè numeras? ignoscis amicis? 210
Lenior et melior fis accedente senectâ?
Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?
Vivere si rectè nescis, decede peritis,
Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti;
Tempus abire tibi est: ne potum largiùs æquo 215
Ridcat, et pulset lasciva decentiùs ætas.

num hilariter annos *tuos* recenses? an indulges amicis? an ingravescente ætate fis benignior ac probior? *Enimvero* quid tibi prodest unam de multis spinis avulsisse? Si nescis bene vivere, da locum melioribus: sat nugatus es, satis edisti et bibisti: *jam* tempus est, *ut* abscedas: ne plusculùm te lascivientem derideant et exagitent juvenes convenientiùs lascivientes.

ANNOTATIONES.

erebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tris- s diræque noctes per metum vigilabantur, &c.

Portentaque Thessala, &c.] Miracula peretrata à Thessalis per artem magicam et veeficia, quibus ii maximè pollebant, à Medeâ docti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. maiam apud Thessalos propagatam scribit. linc et *mulier Thessala*, pro magâ et veneficâ, proverbium abiit.

Thessala.] Thessala pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam distincta regio, ater Peneum fluvium ad Boream, et Thermopylas ad Austrum, ab occidente Epirum abet. Ejus præcipua urbs Larissa fuit, chillis natalibus inclyta.

210. *Natales gratè numeras?*] Libenterne ætatis annos recenses? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim pusilli est animi.

211. *Lenior et melior fis accedente senectâ?*] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum defervescente sanguine, tum usu rerum et sapientiâ crescente.

212. *Quid te exempta juvat, &c.*] Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt et torquent? Quid prodest avaritiam expugnâsse, si ambitio, si ira, metus, superstitio animum adhuc tuum obsident et cruciant?

214. *Lusisti satis, &c.*] Ex Homeri Odyss. *Affatim edi, bibi, lusi.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA AD PISONES:

SIVE

DE ARTE POETICA

LIBER.

ɔeu è Demetrio Phalereo, seu Neoptolemo Pario, seu potiùs ex Aris-
otele, seu è proprii ingenii acrisque judicii fœcunditate, sagacitate,
›pibus, hauserit potissimùm Flaccus noster; certè eminentissima
ɹuæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Atta-
nen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano et aliis: malim
'erò Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum
dentidem satiricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut sal-
uatim datas. Hinc enimvero animo meo consilium pridem subiit,
›rdine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est
:ximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc
neam; dico libellum, quo Epistolam ad Pisones in Artis Poëticæ for-
nam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum
'ursusque tibi propositum.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA AD PISONES:

SIVE

DE ARTE POETICA

LIBER.

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc et inde collectis, *adeò* ut mulier vultu pulchra deformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere *possitis*, ô amici, ad spectandum introducti? ô Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cujus, sicut ægrotantis insomnia, inanes formæ conflabuntur; *ita* ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. *Atqui* pictoribus et poëtis quodcunque libuit semper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè et largimur: verùm non *adeò* ut aspera mitibus, angues volucribus, agni tigribus socientur. Initiis grandibus sæpe et magnificis subjunguntur

HUMANO capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis, amici? 5
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim: 11
Sed non ut placidis coëant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Incœptis gravibus plerumque et magna professis,

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ et monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant et conveniant universa et singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. et seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde postea, *Vos, ô Pompilius sanguis.* Porrò scribit Horatius ad patrem et ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone, anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia.*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malè affecto, portentosa gignuntur insomnia.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Incœptis gravibus.*] Præcipit vitandas digressiones futiles et ineptas; atque locos communes intempestivè haud tractandos: quem ad scopulum frequenter impingunt illiduntur

Purpureus latè qui splendeat unus et alter
Assuitur pannus; cùm lucus et ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: et fortasse cupressum
Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui: currente rotâ cur urceus exit?
Denique sit quod vis simplex duntaxat et unum.
Maxima pars vatum (pater, et juvenes patre digni)
Decipimur specie recti. Brevis esse laboro,
Obscurus fio: sectantem lævia nervi
Deficiunt animique: professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timidusque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus et ungues

unus vel duo centones purpurei, qui longè refulgeant: quando describitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, aut fluvius Rhenus, aut iris. At non erat tunc *aptus* istis locus. Et fortasse nôsti pingere cupressum. Quorsum verò istud, si pacto pretio pingendus est *homo* fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta est; cur rotâ revolutâ urceus prodit? Denique simplex et unum planè sit *id* quod componis. O pater, et juvenes patre digni, nos poëtæ ut plurimùm imagine recti fallimur. Si conor esse brevis, obscurus evado. Polita consectanti spiritus et vires haud suppetunt: qui vult loqui sublimia, turgidus fit: securus nimis et ardua metuens fit humilis; qui rem unam plus æquo variare nititur, delphinum silvis, aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non solers. Ignobilis statuarius ad Æmilianum ludum *habitans* ungues

ANNOTATIONES.

poëtastri. Vide quàm aptè et quàm non proixè Virgilius describat *pestilentiam*, Georg. 3. *amam*, Æn. 4. &c. Lucanus contrà *more suo mnia ponit in excessu*. Scal. l. 5. c. 15. Idem le eod. l. 6. c. 3. *Lucani effrænis mens, sui ops, serva impetûs, atque idcirco immodica, aptaque calore simul et calorem ipsum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.*] Non magis plendet carmen locis communibus perperam ractatis, quàm vestis assuto centone purpureo. ide suprà l. 2. Epist. 1. v. 73.

16. *Lucus et ara Dianæ.*] Nemus Aricium, ubi ara Dianæ sacra: quæ poetis materia equens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram et fatalem istoriam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare afctabant in gratiam Aug. Cæsaris, cujus ibi ictoriæ multæ et præclaræ, Suet. Octav. c. 21. Dio. l. 54. &c.

Pluvius arcus.] In eo describendo sæpius sulsè morabantur imperiti: at rarò, et paucis, irgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exspes.*] Mos erat nauagorum, pictum in tabellâ naufragium cirmferre ad corrogandam stipem. Vide Pers. st. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. et q.

21. *Amphora cœpit Institui, &c.*] *Amphora* s grande, *urceus* vas exiguum, notant prinpium grave paulò pòst in minuta et levicula iens et evanescens. Isto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptiùs autem Sidonius Apoll. Epist. 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progressu. Metaph. à rotâ figulari.

23. *Quod vis.*] Al. *quidvis*.

25. *Brevis esse laboro, Obscurus fio.*] Quintil. l. 4. c. 2. *Nimiùm corripientes omnia sequitur obscuritas.* Summorum poëtarum est magnum sensum paucis efferre. Virgil. Æneid. 3. v. 11.

.....*Campos ubi Troja fuit.*

Pers. Sat. 3. v. 38.

Virtutem videant, intabescantque relictâ.

26. *Sectantem lævia nervi Deficiunt.*] Sententiarum majestas, spiritûs poëtici vis et altitudo sæpe deest: deeratque versibus Neronis à Persio derisis, Sat. 1.

27. *Professus grandia turget.*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis est.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet assurgere, repat necesse est. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietate carmen lucet ac delectat: at si præter modum illa sit, tam prodigiosa videbitur, quàm delphinus in silvis, aper in mari pictus; quique sic vel tabellam pictor, vel carmen poëta, insignire gestit, ridiculus evadit. Profana figmenta sacris rebus ineptè interserit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

ac tennes capillos ære finget *optimè*, opus *tamen dabit* inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic *ego* similis esse quidpiam scribens tam nolim, quàm nigris oculis et capillis speciosus, indecoro esse naso. Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus vestris parem: diuque perpendite quid possitis et quid nequeatis exequi. Qui rem solerter elegerit, haud carebit elocutione et pulchrâ dispositione. Ordinis, ut opinor, hæc erit vis et perfectio; ut jam quædam dicat, plura *verò quæ* jam dicenda *videantur* alium in locum reservet: alia assumat, alia relinquat scriptor poëmatis polliciti. *Porrò* in vocibus proferendis sobrius et prudens: præclarè dices, si solers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem: quòd si oporteat res abstrusas exprimere signis insolitis, licebit producere *verba* succinctis Cethegis inaudita; *debetque* licentia concedi verecundè usurpata. Voces autem recentes et novæ locum obtinebunt, si à Græcâ origine deriventur paululùm deflexæ. Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod

Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis summâ, quia ponere totum
Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus: et versate diu, quid ferre recusent
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat, promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis:
Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum: si fortè necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget; dabiturque licentia sumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem,
Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademp-

ANNOTATIONES.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum est.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum, quod esse primum debuit, inquit Scaliger, Poët. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quartum de ordine, *quod sanè mutilè docet.* J. Scalig. modò cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Historia rerum seriem enarret secundùm ordinem temporum: at contrà poësis artificiosam requirit rerum dispositionem. Patet ex Homeri Odysseâ, et Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus esse debuisset qui secundus est, et tertius esse qui est primus. Vide postea vers. 146. et seq.

45. *Promissi carminis.*] Diu antè exspectati, quod si opinioni non respondet, statim exploditur.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; sed modus servandus. Cic. in Bruto. Quintil. l. 1. c. 5. *Nova verba non sine quodam periculo fingimus, &c.* Gell. l. 1. c. 10. *Quod à C. Cæsare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro*, lib. 1. *de Analogiâ scriptum est, Hoc semper in memoriâ atque in pectore, ut tanquam scopulum sic fugias inauditum atque insolens verbum:* et paulò antè; *Vive moribus præteritis: loquere verbis præsentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus composito, ut, *postliminium, velivolus mare, solivagus, fœdifragus:* sive in oratione, ut arborum *comæ* pro foliis, Epod. 2. et hic v. 58. signatum *præsente notâ* nomen: ubi notæ voces novitatis habent gratiam, et quasi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. l. cap. 4. et 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priscos oratores numerat: *cinctutis*, veteri more succinctis, aptatâ infra pectus tunicâ. Epenthesis. Vel, à cinctu scilicet Gabino, fit cinctutus.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, epiphippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poëtâ lib. 2. Epist. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. modò cit. Epist. cit. vers. 58 et 170.

Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et Ennî
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos;
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata vigentque.
Debemur morti nos, nostraque; sive receptus
Terrâ Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis,
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum:
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidere; cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penès arbitrium est, et jus, et norma loquendi.

Virgilio et Vario negaverint? Quare vetabor ego, si valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii sermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? *Certè* licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas. Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, et vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit; nuper autem productæ quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ita mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur, palus autem *antea* sterilis et navigabilis *jam* propinquas nutrit civitates et vomere proscinditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abest ut verborum decor et vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscent: et quæ nunc vigent abrogabuntur, si voluerit usus, à quo pendet sermonum auctoritas et modus.

ANNOTATIONES.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam insolita: lychni, Pelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario.] De eo l. 1. Ode 6. et l. 1. Sat. 5. et 8.

56. *Invideor.*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc appositè *invideor*, pro, mihi invident.

Catonis.] Hic *tempestivum* primus dixisse fertur, Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cùm rem aliquam invenisset inauditam, inusitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam antè non semel.

Ennî.] Lib. 1. Sat. 10. et l. 2. Epist. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum Nomina protulerit?*] Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita scribit: *Nova inducta si recepta sint modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos exeunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura visa sunt, usu molliuntur.*

59. *Signatum præsente notâ.*] Metaph. à re nummariâ.

Producere.] Al. *Procudere.*

63. *Sive receptus Terrâ Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Baias, immisso in Lucrinum lacum mari effectus, Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cæsare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. modò cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c.] Pomptina palus in Campaniâ. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptinæ paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccatæ: agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes.*] Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, ne urbi agrisque ampliùs mala et perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent, sed et afferunt orationi majestatem aliquam non sine delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; et quia intermissa sunt, gratiam novitati similem parant. Sed opus est modo.....nec utique ab ultimis et jam obliteratis repetenda temporibus, &c.*

72. *Jus, et norma loquendi.*] Gell. lib. 12. cap. 13. *Consuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum est.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *Ridiculum pænè fuerit, malle sermonem quo locuti sint, quàm quo loquantur. Sed*

ac tenues capillos ære finget *optimè*, opus *tamen dabit* inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic *ego* similis esse quidpiam scribens tam nolim, quàm nigris oculis et capillis speciosus, indecoro esse naso. Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus vestris parem: diuque perpendite quid possitis et quid nequeatis exequi. Qui rem solerter elegerit, haud carebit elocutione et pulchrâ dispositione. Ordinis, ut opinor, hæc erit vis et perfectio; ut jam quædam dicat, plura *verò quæ* jam dicenda *videantur* alium in locum reservet: alia assumat, alia relinquat scriptor poëmatis polliciti. *Porrò* in vocibus proferendis sobrius et prudens: præclarè dices, si solers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem: quòd si oporteat res abstrusas exprimere signis ins[illegible]litis, licebit producere *verba* s[illegible]cinctis Cethegis inaudita; *de*[illegible]*que* licentia concedi vere[illegible] usurpata. Voces autem [illegible]tes et novæ locum obt[illegible] si à Græcâ origine d[illegible] paululùm deflexæ. [illegible] Cæcilio ac Plauto [illegible] Romani quod [illegible]

Exprimet, et molles imitab[illegible] tristia
Infelix operis summâ, q[illegible] merus.
Nesciet: hunc ego [illegible] [illegible]it Ho-
curem, [illegible] [illegible]nia pri-
Non magis esse ve[illegible] 75
Spectandum nigr[illegible] [illegible]compos.
Sumite materia [illegible] [illegible]auctor,
Viribus: et v[illegible] [illegible]judice lis est.
Quid valear[illegible] [illegible] armavit iambo:
res [illegible]m, grandesque co-
Nec facu[illegible] 80
Ordi[illegible] [illegible]onibus, et populares
[illegible]us, et natum rebus agendis.
Ut j[illegible] [illegible]ndibus divos, puerosque deo-
Ple[illegible] [illegible] [illegible]mum,
[illegible] victorem, et equum certamine pri-
[illegible]um curas, et libera vina referre. 85
[illegible] scriptas servare vices, operumque colores,
[illegible] ego, si nequeo ignoroque, poëta salutor?
[illegible]ur nescire, pudens pravè, quàm discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult;
Indignatur item privatis ac propè socco 90

ANNOTATIONES.

[illegible] .....*In loquendo,* [illegible] *insederit, pro regulâ* [illegible] .....*Ergo usum et con-* [illegible] *vocabo consensum erudito-* [illegible] *consensum bonorum.*

[illegible] *numero.*] Carmine scilicet [illegible]

[illegible] *impariter junctis.*] Elegiacis, [illegible] hexameter, alter pentameter.

[illegible]] Aptè quidem: nam ut ani-[illegible] fractus et debilis, sic Elegiæ nu-[illegible] fractus et claudus. Theod. Marcil.

[illegible] *elegos.*] Quorum stylus magis [illegible] humilis esse debet, quàm altus et [illegible] Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, [illegible]

[illegible]] Callinoum Ephesium alii dicunt, [illegible] Naxium, alii Colophonium quemdam, seu [illegible]. Vide Isidor. lib. 1. cap. 38.

[illegible] *Archilochum.*] Hic amarulentum car-[illegible] Iambicum invenit stimulante irâ. De eo [illegible] 6. Ovidius in Ibin,

Fincta Lycambæo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes:* tum quòd reverà alti; tum quòd tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus: à Sophocle inductus primò in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia sæpe Iambicus versus imprudentibus nobis excidit, et quòd orationi simillimus, hinc *propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Aristot. Poët. c. 4.

Populares Vincentem strepitus.] Gravitate propriâ vel altiùs sonantem, vel etiam comprimentem strepitus populi.

82. *Natum rebus agendis.*] Ob naturalem motum et saltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii versus fluere, at Iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon et Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas comessationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, discrimina: vel etiam, dispositionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Ausonius, et alii, versus magis quàm carmen fecere.

Colores.] Varium stylum, modò sublimem, modò remissum. Ut in picturâ diversa diversis coloribus; sic argumenta varia diverso stylo, variâ dictione, et propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintil. l. 12. c. 10.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes appareant sublimes, privati contrà humiles.

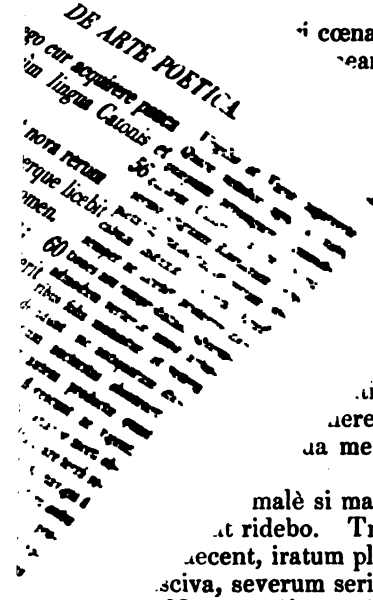

·i cœna Thyestæ.
·eant sortita de-
tollit;
94
·tri.
·: dulcia
99
·itoris agunto.
·ibus adflent
·ere, dolendum est
·a me infortunia læ-
103
malè si mandata loquêris,
·t ridebo. Tristia mœstum
·ecent, iratum plena minarum,
·sciva, severum seria dictu.
·m Natura priùs nos intus ad omnem
·rum habitum; juvat, aut impellit ad
iram;
· ad humum mœrore gravi deducit, et angit:

exponi dictione humili et ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; et Chremes iratus alto sermone altercatur, et nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus et Peleus ambo exules et egentes respuunt voces tumidas et magnas, si cupiunt *suo* luctu commovere animum spectatoris. Non sufficit ut carmina splendida sint: sint etiam suavia, et quò voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adflet. Si vis me lacrymari, fiere temet primùm oportet: tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu: si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primò nostrum animum componit secundùm varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque:

ANNOTATIONES.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyeste lib. 1. Ode 6. et 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act 5. necnon Donat. ibid. suprà lib. 1. Sat. 4.

. . . . . at pater ardens
Sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimvero dolore pressus granilia loqui possit? Itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cùm tam multa et tam magna dolens proloquitur: Apage *qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit, &c.* Vide quàm aptè contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus et mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus et exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsenti rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulchra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena: aliàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep. 1.

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui vult incendere.* Quintil. *Priùs afficiamur ipsi ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu:*] Poëta, vel Histrio Telephum vel Pelea exhibens et repræsentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. *Omnes animi motus suum quendam habent à naturâ vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant ut à quoque animi motu sunt pulsæ.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsenti conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum et impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

Homerus ostendit quo metro describi debeant facta et bella principum et imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis scriptæ primùm fuerunt res luctuosæ, dein etiam lætæ. Quis verò primus ediderit elegias, Grammatici non consentiunt; atque integra etiamnum manet controversia. Archilochum ira armavit iambo suo. Hunc pedem usurpârunt comœdiæ et tragœdiæ, *tanquam* idoneum colloquiis, ac superantem clamores populi, aptumque actioni. Musa jussit lyricis *versibus* cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum cursu priorem, adolescentum amores, et libera convivia. *Quòd* si dictas carminum varietates et proprietates nescio, nec valeo observare, quare poëta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quàm discere? Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cœna recusat

Res gestæ regumque ducumque, et tristia bella, [merus.
Quo scribi possent numero, monstravit Ho-
Versibus impariter junctis querimonia primùm,
Pòst etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est.
Archilochum proprio rabies armavit iambo:
Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, et populares
Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos, puerosque deorum, [mum,
Et pugilem victorem, et equum certamine pri-
Et juvenum curas, et libera vina referre.
Descriptas servare vices, operumque colores,
Cur ego, si nequeo ignoroque, poëta salutor?
Cur nescire, pudens prave, quàm discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult;
Indignatur item privatis ac propè socco

ANNOTATIONES.

necessarium est judicium..... In loquendo, non si quid vitiosè multis insederit, pro regulâ sermonis accipiendum..... Ergo usum et consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum bonorum.

74. *Quo scribi numero.*] Carmine scilicet heroïco.

75. *Versibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus et debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus et claudus. Theod. Marcil.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum stylus magis tener et humilis esse debet, quàm altus et magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callinoum Ephesium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quemdam, seu Terpandrum. Vide Isidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen Iambicum invenit stimulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin,

Tincta Lycambæo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes:* tum quòd reverà alti; tum quòd tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus: à Sophocle inductus primò in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia sæpe Iambicus versus imprudentibus nobis excidit, et quòd orationi simillimus, hinc *propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Aristot. Poët. c. 4.

Populares Vincentem strepitus.] Gravitate propriâ vel altiùs sonantem, vel etiam comprimentem strepitus populi.

82. *Natum rebus agendis.*] Ob naturalem motum et saltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii versus fluere, at Iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon et Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas convessationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, discrimina: vel etiam, dispositionem materiæ et arte variam, &c. Ergo Claudianus, Ausonius, et alii, versus magis quàm carmen fecere.

Colores.] Varium stylum, modò sublimem, modò remissum. Ut in picturâ diversa diversis coloribus; sic argumenta varia diverso stylo, variâ dictione, et propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintil. l. 12. c. 10.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragediæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res mirum magnas tractans. *Suæ cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes appareant sublimes, privati contrà humiles.

Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen et vocem comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus et Peleus, cùm pauper et exul uterque,
Projicit ampullas et sesquipedalia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunto,
Et quocunque volent, animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arridet, ita flentibus adflent
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est
Primùm ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim Natura priùs nos intus ad omnem
Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit:

exponi dictione humili et ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; et Chremes iratus alto sermone altercatur, et nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus et Peleus ambo exules et egentes respuunt voces tumidas et magnas, si cupiunt *suo* luctu commovere animum spectatoris. Non sufficit ut carmina splendida sint: sint etiam suavia, et quò voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adflet. Si vis me lacrymari, flere temet primùm oportet: tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu: si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primò nostrum animum componit secundùm varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque:

ANNOTATIONES.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyeste lib. 1. Ode 6. et 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act 5. necnon Donat. ibid. suprà lib. 1. Sat. 4.

.....at pater ardens
Sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimvero dolore pressus grandia loqui possit? Itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cùm tam multa et tam magna dolens proloquitur: Apage *qui rigidum septena Tanain ora pandentem bibit*, &c. Vide quàm aptè contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus et mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus et exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsenti rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulchra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena: aliàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. 2. Ep. 1.

Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui vult incendere.* Quintil. *Priùs afficiamur ipsi ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu:*] Poëta, vel Histrio Telephum vel Pelea exhibens et repræsentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. *Omnes animi motus suum quendam habent à naturâ vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant ut à quoque animi motu sunt pulsæ.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsenti conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum et impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

deinde animi affectus depromit linguâ explicante. Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles et plebeii ridebunt effusè. Discrimen *ergo* magnum est, utrùm loquatur Davus, an heros; utrùm senex prudens, an juvenis ætate vigens et ardens; utrùm fœmina insignis, an studiosa nutrix; utrùm negociator, an agricola; *utrùm* Colchus, an Assyrius; *an* Thebis, an Argis educatus. Scribens *poëma*, vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges haud sibi positas, omnia *verò* armis *esse* obnoxia. Medea exhibeatur sæva et implacabilis; Ino lacrymosa, Ixion perfidus: Io vagabunda; Orestes mœstus. Si *autem* novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes, *cura ut* qualis ab initio apparuit, *talis* ad finem *usque* perseveret, et secum conveniat.

Pòst effert animi motus interprete linguâ. 111
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multùm, Davusne loquatur, an heros;
Maturusne senex, an adhuc florente juventâ
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix;
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli; 117
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an
Argis. [finge,
Aut famam sequere, aut sibi convenientia
Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, 121
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes. 124
Si quid inexpertum scenæ committis, et audes
Personam formare novam; servetur ad imum
Qualis ab incœpto processerit, et sibi constet.

ANNOTATIONES.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multùm.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distinguì debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis.* Euripides servis et barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus et versipellis, cui opponitur *Eros*, servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *Divusne loquatur, an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate et rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi naturâ sævi, Assyrii callidi et voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes et magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 244.

Colchus.] Lib. 2. Ode 13.

Assyrius.] Lib. 2. Ode 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 5.

Argis.] Triplex Argos: Peloponnesiacum, Argiæ caput; Amphilochium in Epiro; Pelasgicum in Thessaliâ, hodie *Armiro:* de quo jam lib. 1. Ode 7.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formandâ personâ, seu de charactere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro et recti ratione.

120. *Honoratum si fortè rep. &c.*] Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursum, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgò existimatur, et fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad. 21 et 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De eâ nos ad Epod. 3 et 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicertâ præcipitem dedit. Homer. Odyss. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem cùm intellexisset, eam ante vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quievit. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti membrum, de personâ novâ, et à nullo antè inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nusquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulò custodivit. Euripides autem meritò arguitur, quòd Iphigenia in Aulide primò timida mortem deprecatur.

Difficile est propriè communia dicere: tuque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem;
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres; nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis
lex.
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.

Arduum est communia loqui proprié: *proinde*que tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rediges, quàm si inaudita et minimè cognita primus ederes. *Porrò*, materia publica reddetur tibi propria, si nec hæreas circa vilem circulum et *omnibus* patentem, nec verbum verbo explicare studeas, *ut* fidelis interpres: *præterea* nec imitando conjicias te in angustias, è quibus te expedire nequeas, *seu* ob verecundiam, seu ob legem carminis. Nec incipies sicut olim poëta cyclicus: *Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.*

ANNOTATIONES.

deinde verò, Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat se repentè dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scitè imitando, deque notâ personâ potiùs denuo exhibendâ, quàm novâ formandâ: quoniam hoc *audere* et ritè exequi sit difficilius, et periculosius quàm illud præstare: modò tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Proprié.] Aptâ, convenienti, et propriâ ratione.

Communia.] A nullo antè occupata et tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: Illumque τῆς τραγῳδίας ἡγεμόνα, ποιητικώτατον, καὶ πρῶτον τραγῳδιποιῶν, rectè nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odysseâ.

Privati juris erit.] Tua dicetur per novam et scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

Si Nec circa vilem, &c.] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti, universa et singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, et facile est. At contrà maximæ artis et laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur ratione jam dictâ et mox dicendâ.

132. *Patulum orbem.*] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam et cognitam: materiam continuâ serie pertextam, more cyclicorum. Vide postea annot. ad v. 136.

133. *Nec verbum verbo.*] Imò sententias ingeniosè expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin et pleraque in unâ linguâ nitent, quæ in alterâ nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus: Ne Dramatici carminis et Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, et nova quædam inserere et affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse et astringat ad ea duntaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. meliùs, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quàm Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleïde, et Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus; vagus; trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat: Virgil. Ecl. 3.

.....*Non tu in triviis, indocte, solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In novâ comœdiâ, inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: fortasse etiam ubi et venalia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes et pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hîc notari asserant. Casaubonus in Athen. lib. 7. c. 3. multa eruditè de cyclo et cyclicis: aitque *cyclicos* appellari solitos, quicunque materiam aliquam continuâ serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem verò Poëtam intelligat Horatius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indicare non possumus. Stasimum docti putant, qui auctor parvæ Iliadis extitit: sed repugnat Photius disertè illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potiùs alius quispiam è Cyclo Epico: Nam poëtæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantùm propter seriem rerum eo corpore comprehensarum: quod valdè congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Trojano initium est nimis inflatum.

Ecquid iste promissor dicet tam alto dignum exordio? Montes edunt partum, orietur mus risum excitans. Quanto meliùs is qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Musa, virum, qui post excisam Trojam perlustravit mores et civitates plurium hominum. *Is* non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras et mirandas proferat, Antiphaten, Scyllam, Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit *narrare* à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplice ovo. Semper ad finem tendit: et transfert auditorem in medias res

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus.
Quanto rectiùs hic, qui nil molitur inepté:
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, et urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat;
Antiphaten, Scyllamque, et cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.
Semper ad eventum festinat: et in medias res,

ANNOTATIONES.

138. *Hiatu?*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Satirâ 5. init.

Fabula seu mœsto ponatur hianda tragœdo,
.....
.....aut quantas robusti carminis offas
Ingeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino
Folle premis ventos, &c.
Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait:

.....hoc scriptum est tibi,
Qui magna cùm minaris, extricas nihil.

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur; minima verò, ut ferè fit, præstant. Improbè autem et in suam perniciem tale dicterium aliquando jactârunt Ægyptii cum suo rege Tachâ. Lacedæmonios auxiliatores pridem illi exspectârant: ubi Agesilaum regem demum adventare staturâ pusillum aspexerunt, non sine ludibrio dixere:

Ὠδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille verò murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141. *Dic mihi Musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è splendidis initiis et promissis exigua et obscura, sed potiùs è tenui modestoque principio res magnas et nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, et quantâ virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læstrygonum regem anthropophagum. Odyss. lib. 10.

Scyllamque.] Scopulum terribilem in freto Mamertino; ut fabulantur, Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta. Odyss. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infestior nautis Verres quàm Scylla, quòd multò se pluribus et majoribus canibus succinxerat,* Et de Harusp. resp. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyss. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo, 12. Odyss. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Ode 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odysseâ longè nimis exordium aut alium quamvis narrationem repetit: ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui et Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Trojanum, &c.*] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poëma exorditur: ut in parvâ Iliade Stasimus, qui et Ledam à Jove adamatam, duo peperisse ova, et ex eorum altero Castorem et Clytæmnestram, ex altero verò prodiisse Pollucem et Helenam, quæ à Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, prolixè et etiam commemorat. Similiter peccârunt auctores Heracleïdis et Theseïdis, quos redarguit Aristoteles in suâ Poëticâ.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem et potissimùm tractentur quæ propositum maximè remque promoveant. Hoc verò ut et præcedens etiam perditè violavit Statius in Thebaide, ubi et res altiùs repetit et permulta congerit vel parùm conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota; auditoris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ verò præcesserunt, occasione datâ, subinde narrantur solerter et tempestivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Trojæ excidium paulò antecessit; et Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Sa-

Non secùs ac notas, auditorem rapit; et quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit. 150
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, et usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat; 155
Etatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo [iram
Signat humum, gestit paribus colludere, et
Collligit ac ponit temerè, et mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem custode remoto, 161
Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,

velut cognitas: quæ *verò* tractata non fore pulchra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, *ut* medium initio, finis medio non discordet. Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata, exspectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt, et naturis annisque mutantibus decor tribuendus *est*. Puer jam loqui sciens, et firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, irascitur facilè et placatur, atque horis *singulis* mutatur. Juvenis sine barbâ, dimisso tandem pædagogo, delectatur equis et canibus et campo *Martio*: flexibilis ad vitium, reprehensionis impatiens,

ANNOTATIONES.

rnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans s Poëmate historicorum similitudinem, quibus x est incipere ab initio rerum et continuam arrationem ad finem usque perducere; ipse oëticâ disciplinâ à rerum medio cœpit, et ad nitium pòst reversus est. Ergo Ulyssis errorem on incipit à Trojano litore describere; sed ocit eum primò navigantem de insulâ Calypsois; et ex personâ suâ perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemdmodum de Trojâ ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Siciliâ erducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis, arrat ipse Æneas navigationem suam de Trojâ sque ad Siciliam, &c.*

149. *Quæ Desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti artibus et adjunctis, quæ tractata pulchritudinem poëmati conferant: deque cæteris reinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento et proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade et Odysseâ: in iâc Palamedem Ulyssis fraude interfectum: n illâ, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari rte et solertiâ nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu; nihil de adventu in Laurenem agrum, deque comitum ejus Trojanorum ertamine adversùs Latinum regem et Aborines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

Atque ita mentitur, &c.] Præceptum le affingendis plerisque, ita tamen ut omnia ohæreant, utque à veris falsa vix discerni ueant. Est enim fictio velut anima poëseos. Arist. Poët. Sic ficta à Virgilio complura, otosque Æneidos libros esse confictos, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Æneâ et Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem: Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. 3. c. 97. *Argumentum sumendum est brevissimum; illudque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut et personæ et loco et tempori congruat: et credibilem rationem et ordinem habeat: si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causâ sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne qua inter se pugnent: quædam enim partibus blandiuntur; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.*

154. *Si plausoris eges, &c.*] Si vis scribere Tragœdiam, quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, et donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone, c. 19. *Sapienti non est usque ad* plaudite *vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene et luculenter exprimendis non semel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibusque, et aprici, &c.*] Venatione, item exercitationibus juventuti Romanæ consuetis in Martio campo, natatu, cursu, palæstrâ, luctâ, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis et facilis ad suscipiendam quamlibet affectionem

utilium contemptor, pecuniam profundens, superbus, ardenter cupiens et cupita citò deserens. Ætas et animus virilis habet alia *jam* studia: studet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; cavet facere *id* cujus mox pœniteat. Senex pluribus molestiis obnoxius est; seu quia *opes* accumulat, et quæsitis parcit infelix; seu quia pigrè et frigidè cuncta molitur; procrastinator, longinqua sperans, segnis cupiens *vivere* diutius, morosus, queribundus, laudator ævi se puero transacti, juniores *autem* arguens *crebrò* et objurgans. Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adolescenti committantur officia senis, aut puero *quæ* viri *sunt*; diligenter observabit ætatum differentias et proprietates. Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minùs animum movent quàm quæ videntur, quæque spectator ipse sibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intus peragenda: et pleraque aspectui non objicies, sed mox oratione repræsentabis *velut* modò *acta*. Nec Medea liberos occidat ob oculos spectatorum:

Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas animusque virilis
Quærit opes et amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quòd
Quærit, et inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quòd res omnes timidè gelidéque ministrat;
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt. Ne fortè senilis
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
Semper in adjunctis, ævoque morabitur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri promes in scenam; multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet;

ANNOTATIONES.

perversam, sicut cera ad quamcunque formam et figuram.

164. *Utilium tardus provisor.*] Ut qui nondum egestatis incommoda expertus sit.

167. *Amicitias.*] Quæ *optima et pulcherrima vitæ supellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Aristot. Rhetor.

170. *Inventis miser abstinet, &c.*] Sunt avari senes, quòd usu didicerunt et difficile esse invenire et facile amittere. Aristot. cit. *Potest quicquam esse absurdius, quàm quò minus viæ restat, eò plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam senex, qui annum vivere non speret. Cicero ibidem.

173. *Querulus.*] Nam senes plerumque *contemni se putant, despici, et illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliisque narrat. Arist. Cit.

178. *Ævo aptis.*] Ut juveni levitas, adolescenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio, et cupiditas honoris; seni maturitas et prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave, ne res ulla vel atrocior, vel turpior in scenam proferatur, aut publicè fiat; sed narretur duntaxat. Quod si contrà fiat, spectator non movetur suaviter, sed offensus indignatusque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis et dramaticæ poëseos nomen.

180. *Segniùs irritant animos, &c.*] Curet igitur poëta dramaticus, ut agatur in scenâ quicquid magis afficere potest, ratione tamen et modo statim explicandis.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul. *Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem.*

183. *Scenam.*] Nomen à σκηνῇ umbraculum, quòd olim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Postea verò locus tabulatis et contignationibus constructus, aulæisque et picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

185. *Nec pueros coram, &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non immeritò *à paucis probatur.* Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medeâ in Epodis. Quod pertinet ad rem præsentem, notandum est præceptum hoc gravissimum à Tragicis Græcis religiosè semper observatum; et eo allucinari qui aliter putant. Apud Æschylum Agamemnonis in suo palatio trucidati audiun

ıut humana palàm coquat exta nefarius Atreus ; [guem.
ıut in avem Progne vertatur, Cadmus in an-
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus 191
nciderit : nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat : neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, et hæreat aptè.
lle bonis faveatque, et concilietur amicis, 196
Et regat iratos, et amet peccare timentes :
lle dapes laudet mensæ brevis ; ille salubrem
ustitiam, legesque, et apertis otia portis :
lle tegat commissa ; Deosque precetur et oret,
Jt redeat miseris, abeat fortuna superbis. 201
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque

vel nequam Atreus palàm coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in serpentem. Quicquid mihi sic exhibes, non credo, *imò* aversor. Nec brevior, nec longior quinque actibus sit fabula, ut *sæpius* spectanda reposcatur. Nec Deus adhibeatur, nisi difficultas occurrat digna *tali* vindice : nec quarta persona loquendo desudet. Chorus sustineat personam *unius* actoris et viri. Ne *verò* in mediis actibus quidquam dicat, nisi quod ad rem sit et faciat. Ille probis suffragetur, et amicis opituletur : iratos placet, et innocentes protegat : laudet frugalitatem, justitiam salutarem, et leges, et pacem fores aperientem : *arcana sibi* credita ne revelet ; et numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, pejor *autem* superbis. Tibia *quondam* non sicut nunc compacta orichalco, et buccinæ par ;

ANNOTATIONES.

lamor luctuosus ; minimè verò cædes spectatur. Apud Sophoclem, Clytæmnestra ab Oreste æsa intus vociferatur, auditurque ; at nequaquam in scenâ occiditur. Hæc et alia bene multa sagaciter, strenuè, graviterque probat ir Dramaticæ rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatricâ : ubi et Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio suo palàm incumbat. Verùm n proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186. *Atreus.*] Supra v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo matito comedendum apposuit, à quo jam ense ransfigenda in hirundinem versa est. Philonela ejus soror in avem sui nominis, Itys in hasianum, Tereus ipse demum in upupam. Ovid. Met. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre missus ad Europam sororem quærendam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Met. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quàm quinque actus sint, nimis laxa tractatio et dispersa vis rem enervabit. Si tres solùm fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet plumbe ; vel rebus et adjunctis pluribus nimiùm coarctatis erit confusum.

191. *Nec Deus intersit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ numen debet, nisi quando res adeò difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari ; et Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc ritiosa catastrophe Medeæ Euripidis jure exploditur. Vide Arist. Poëtic. Sed et culpatur idem, quòd sæpius Deos è machinâ producat : Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor. et Polh in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui persona laboret.*] Ita saltem consuetum Dramaticis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul et colloquuntur : atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. 3. *Quatuor in eddem scenâ personas loqui, nulla religio est.* Profectò si parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confusionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint ; plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obsoletum instaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus antè laudatus : ac de istis egregiè disserit. Prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarguit Aristotelem et Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *otiosus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officia recenset Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos : nec te moretur Seneca ubique ferè vitiosus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. Vide lib. 4. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat et loquebatur per Coryphæum, ut antè dictum est. Sed præterea inter unum et alterum Actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hâc fusè Scaliger, Poët. l. 1. c. 20.

sed exigua, et simplex, et paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, et sono replere sedes haud tunc valdè refertas. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, et frugalis, et pudicus, et modestus conveniebat. Postea *verò* quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit; ac diurnâ compotatione genio indulserunt impunè diebus festis, *tum quoque* versuum et musicæ luxuria aucta est. Nam quid melius facerent agrestes imperiti et labore soluti cum civibus mixti, et sordidi cum honoratis? Sic antiquæ arti saltationes luxuriosas adjunxit tibicen; et per theatra amplum syrma traxit. Sic et *olim* modesti lyræ soni *per luxum* multiplicati sunt: atque elocutio rapida invexit dictionem *antea* inauditam: nec non sermo utilia documenta continens et futurum præsagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulò pòst *is* qui propter vilem hircum contendit carmine tragico,

Æmula; sed tenuis, simplexque foramine pauco,
Aspirare et adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu:
Quò sanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, castusque, verecundusque coibat.
Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius festis impunè diebus;
Accessit numerisque modisque licentia major.
Indoctus quid enim saperet liberque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumque et luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces crevere severis,
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliumque sagax rerum, et divina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,

ANNOTATIONES.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton:* Angl. BEGIRT WITH BRASS. Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit: quod auri splendorem, et æris duritiam habebat. Isidor. Fest. Servius ad 12. Æneid. *orichalchum omnibus metallis pretiosius fuit*, inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *aussi grande et aussi éclatante que la trompette:* Angl. AS BIG AND AS CLEAR SOUNDED AS THE TRUMPET.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuisse primùm foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scaliger. lib. I. c. 21. ubi de theatro, et amphitheatro: deque eorum partibus, incrementis, et ornamentis.

208. *Agros extendere victor, et urbem, &c.*] Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagâssent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Od. 17. et lib. 2. Epist. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum et Censorum. De die epulari vetitum olim: et pœnis constitutis luxuriam et sumptus coërcuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numerisque, &c.*] Gliscente populi luxu, pariter et theatralis apparatus crevit et luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in versibus et musicâ postulabant spectatores luxuriosi; plebeii rusticis, nobiles plebeiis inquinati et corrupti.

213. *Confusus, turpis honesto?*] Diu quippe ludos spectârunt confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Ep. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdii tibiæ sonos et foramina, ita etiam in tragœdii lyræ chordas et modos auxit luxus. In his tres primùm, deinde septem, pòst decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiquæ musicæ severitas.*

217. *Facundia præceps.*] Versus magnifici qui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

218. *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimiùm acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuncians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infrà ad versum 463.

Delphis.] Apollo colebatur, et responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus alii dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis. Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porrò ici Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Atellanis fabulis: *quas argumentis dictisque jocularibus similes* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poëta unus quisque Satiricum poëma certatim edebant

Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper
Incolumi gravitate jocum tentavit; eò quòd
Illecebris erat et gratâ novitate morandus
Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.
Verùm ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo;
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro,
Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia versus,
Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solùm,
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar Tragico differre colori,
Ut nihil intersit Davusne loquatur, et audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.

nudos introduxit Satyros rusticos; et acerbus protulit sales illæsâ severitate tragœdiæ: propterea quòd oblectamentis et jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, et ebrius, et sine lege. At sic oportet Satyros risores et dicaces commendare, sic è seriis *sermonibus* ad jocosos transire, ut quisquis Deus vel Heros producetur, paulò antè in auro et purpurâ conspectus, non loquatur sordidè *quasi* in vili tabernâ; neve terram fugiens sectetur nubila et vacua. Tragœdia versus leviculos respuens, tanquam matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esse *debet*. Ego Satyrica scribens, *ô* Pisones, non consectabor dictiones inconditas aut simplices duntaxat: neque sic curabo declinare tragœdiæ speciem, ut nihil ponam discriminis, utrùm loquatur Davus et inverecunda Pythias deluso Simoni talentum extorquens, an Silenus curator et minister dei alumni.

ANNOTATIONES.

t qui victor censebatur mercedem accipiebat ircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc noen tragœdia, à τράγος *hircus*, et ᾠδὴ *canu*. Alii tamen quasi τρυγῳδίαν dici volunt, τρύγες *fæces*, quòd histriones primùm *ore cibus perunctо*, in scenam prodirent, agenique tragœdiam, ante inventum personæ ium. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satirica dramata lidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryæusque Silenus. Histriones nimirum perimatis, villosâ tunicâ, hircinis pellibus, Satyrorum habitum et speciem referentes, inter ctus, et post tragœdiam sales et dicteria jacbant, sicque risum moventes populum delecbant.

224. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi rs erant religionis et cultûs Deorum, sic fastium insulsæ plebis fallendum fuit, et *gratâ vitate*, jocosis nempe salsisque carminibus tinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus et exlex.] Post sacra voluptati duntat inhians, suo genio nihil jam negans: ique epulis et vino refertus nullâ jam lege ri potest.

225. *Verùm ita risores.*] Ita plebis fastidio sequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus; Hercules, &c.

228. *Regali conspectus in auro, &c.*] In gœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem st in Satyrico dramate abjecta, obscœna, dida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit poëta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles et argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem et humilitatem, nec vanè extollatur et inaniter intumescat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales et jocos. Sic matrona in sacris non leviter et lascivè, sed modestè et graviter saltans, nihil sui decoris amittit.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim choreæ sacræ modò virginum, modò matronarum, ut in ludis Megalensibus, et in sacris Cybeles: et jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poëta Satyrici carminis dictionem esse debere tragicâ inferiorem, et agresti superiorem.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à translatis suo jure non expulsa, res propriè et apertè significantia: qualia sunt quæ res venereas et obscœnitatem clarè et simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *satirarum.*

236. *Nec sic enitar.*] Decorum personarum hîc etiam, ut et alibi semper observandum est.

Tragico colori.] A tragœdiæ magniloquentiâ.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Personæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Ter. *Emunxi argento senes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

E materiâ vulgatâ *sic* poëma condam, ut quisque pariter *facere posse* confidat, rem *verò* tentans desudet plurimùm, et perdat operam. Tantum valent ordo et connexio: tantum venustatis addunt argumento vulgari. Satyri è silvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati, carmina juvenilia et nimis polita *dicere*, nec obscœna et contumeliosa eructare. *His* enim offenduntur habentes equum, *et* patrem, et opes; neque probant vel laudant quicquid placet ementibus frictum cicer et nuces. Syllaba longa brevi subjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde et vocati sunt Iambici trimetri; quanquam sex edebat sonos, à primo *usque* ad ultimum æqualis. *Is autem* nuper, ut aliquanto lentior et gravior ad aures, perveniret, in patriam ditionem ultro admisit firmiores Spondeos, non *ita tamen*, ut consorti locum secundum vel quartum concederet. Talis etiam

Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem, sudet multùm, frustráque laboret
Ausus idem. Tantum series juncturaque pollet:
Tantum de medio sumptis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac penè forenses,
Aut nimiùm teneris juvenentur versibus unquam:
Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta
Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res:
Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve coronâ.
Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere jussit
Nomen Iambëis, cùm senos redderet ictus,
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
Tardior ut paulò graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in jura paterna recepit,
Commodus et patiens: non ut de sede secundâ
Cederet aut quartâ socialiter. Hic et in Acci

ANNOTATIONES.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satyricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut solent Comici: sed potiùs ex notâ materiâ et historiâ desumpto argumento, affictisque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit ex Homeri Odysseâ 9. Vide suprà v. 128. et 129.

241. *Sudet multúm.*] Cic. Orat. Perf. *Illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minús.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. et lib. 4. cap. 2.

242. *Series.*] Rerum dispositio scita et ingeniosa.

Junctura.] Structura verborum artificiosa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illâ solerti inventione, fictione, connectione, ordine.

244. *Silvis deducti.*] Vel agrestes et in silvis educati: vel è proscenio silvestri et nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, superbisque fastigiis et signis ornata. Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes, speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui et Sylvani et Satyri: de his jam l. 1. Ode 4. l. 2. Ode 17. l. 3. Ode 18.

246. *Teneris juvenentur versibus.*] Ne versibus nimiùm excultis juveniliter et scurriliter lasciviant: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alterius infectantia.

248. *Quibus est equus, et pater.*] Equites Rom. et Patricii: honesti viri et nobiles.

249. *Fricti ciceris et nucis emptor.*] Homines infimæ sortis è plebe: qui dum spectaculis aderant, emebant frictum cicer ad levandam famem.

Nucis.] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Festus nuces *ustas* dicit.

251. *Syllaba longa.*] Agit iterum de versibus Dramati propriis. Nam de his jam suprà v. 80.

252. *Pes citus.*] Auson. velocierem Parthorum sagittis dicit.

253. *Cùm senos redderet ictus.*] Cùm vel haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti sunt; quasi tres solùm percussiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciant. Quint. lib. 9. cap. 4. supr. lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos stabiles, &c.*] Inserti sunt Spondei pedes tardiores in versibus Iambicis, ad dandum iis pondus et robur, magisque movendos animos audientium.

258. *Acci.*] Accius, sive Actius, aut Ac-

obilibus trimetris apparet rarus, et Ennî.
In scenam missus magno cum pondere versus,
ut operæ celeris nimiùm curâque carentis,
ut ignoratæ premit artis crimine turpi.
on quivis videt immodulata poëmata judex:
t data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager, scribamque licenter; an omnes
isuros peccata putem mea, tutus, et intra
pem veniæ cautus? Vitavi denique culpam,
on laudem merui. Vos exemplaria Græca
octurnâ versate manu, versate diurnâ.
t vestri proavi Plautinos et numeros et
audavere sales: nimiùm patienter utrumque,
e dicam stultè, mirati; si modò ego et vos
cimus inurbanum lepido seponere dicto,
egitimumque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ
bus. Thespis reperisse fertur Tragicæ musæ genus incognitum,

infrequens reperitur in Accii Ennîique celebratis Iambicis. Certè Iambici Spondeis crebris graves in scenam producti, vel properantem nimis operam et negligentiam arguunt, vel turpem artis inscitiam. *At* quilibet judex haud animadvertit inconditos versus: et poëtis Latinis indulgentia immeritò concessa est. *Ergone* ideo spatier, et parùm accuratè scribam? an omnes credam errata mea cognituros, providus et securus citra spem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero *quidem sed* non laudem meruero. *Itaque*, Pisones, die nocteque scripta Græcorum evolvite. Verùm Majores vestri et numeros et jocos Plauti approbaverunt: *certè* utrosque faciliùs quàm par est, ne dicam stolidè, admirati; si quidem ego et vos novimus infacetum sermonem à venusto distinguere, et rectum modulum sentimus digitis atque auri-

ANNOTATIONES.

us, Poëta celebris, de quo lib. 1. Sat. 10. lib. 2. Epist. 1. ubi et de *Ennio*.

259. *Ennî.*] De eo lib. 4. Ode 8. v. 20. em locis mox citatis.

260. *In scenam missus.*] Appositè Marcius corrigit *missos*: aliàs quæ syntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepsis, ad uam mox respondet, *idcircone vager*, &c. page versiculum,

Nec tantâ in metris venîâ conceditur uti,

uem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. collocant aliqui ante istum, *Non quivis det*, &c.

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. it. 4. et 10. lib. 2. Epist. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nullâ habitâ tione pedum et legis metricæ: an Latinorum ligentiam imitabor potiùs quàm exactam tionem Græcorum?

268. *Intra Spem veniæ.*] Præcisâ spe omni niæ: quâ si mihi blandirer, oscitanter scrirem, nec mihi satis caverem. Sunt qui nendârint, *extra*. Sed veteres codices reluctntur. Vide A. Gell. lib. 12. c. 13. Extra em veniæ est, qui scit nullam fore veniam. tra spem veniæ cautus et tutus est, qui licèt niam speret, recti amans sibi cavet tamen, peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quòd versus Iambicos diligenter condam, nec hoc tis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut consului fideliter;
Non videor meruisse laudem, culpâ caruisse arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; sed qui ingeniosè, rectè, artificiosè scribit, is laudatur.

270. *Plautinos et numeros et sales.*] Donatus in Plauto notat et carpit numeros inconditos et peregrinos, item sales frigidulos interdum atque etiam scurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum salem* dicit, pro scurrili. Laudant tamen Cicero Offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 3. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 58. Item v. 170.

274. *Digitis et aure.*] Versuum dimensionem digitis faciunt parùm exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus invenisse.*] Libet altiùs repetere originem Tragœdiæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad sacrificium vicinis, qui choreis et cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrârunt. Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum subinde in urbibus. Mox cœperunt scribere certatim poëtæ τραγῳδιαν, id est, carmen hirci, vel de hirco: quod à choro decantatum. Illis carminibus Baccho sacris inserta, addita, substituta quædam alia fuerunt, atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum drama cùm Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem spectat, certè ante Thespim fuerunt Dramatici rudiores quidem: at ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui dum chorus Bacchi lau-

et carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agerentque vultum *habentes* fæce oblitum. Post eum Æschylus inventor larvæ et stolæ decoræ theatrum parvo tabulato extruxit, atque instituit loqui magnificè et incedere cothurno. His successit vetus Comœdia magnâ cum laude; sed libertas evasit in crimen et audaciam lege coërcendam; lex lata est: et chorus ignominiosè tacuit, ademptâ potestate maledicendi. Nostri poëtæ nihil non tentârunt,

Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent agerentque peruncti fæcibus ora.
Post hunc, personæ pallæque repertor honestæ,
Æschylus, et modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui nitique cothurno. 280
Successit vetus his Comœdia, non sine multâ
Laude, sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquêre poëtæ, 285

ANNOTATIONES.

des canens paululùm interquiesceret, herois aut summi cujuspiam viri insigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia insuper ornamenta subjunxit, quibus Tragœdia illustrata est.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controversiam est. Scalig. Poët. lib. 1. cap. 6. sic habet: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis constat illud, à Thespi nitidiorem factam, qui pensiles scenas in plaustris circumegit: additditque nudis oribus fæcem pro personâ.*

Plaustris vexisse poëmata.] Circa vicos Thespis aliique plaustris vecti in obvium quemque scommata jactabant et salsa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plaustro loqui.

Thespis.] Atheniensis ille poëta, Solonis tempore floruit ante Æschylum plùs sexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Thespis Protagonistam seu histrionem induxit cum Coryphæo, aut alio quopiam è Choro loquentem. Æschylus deinde alterum seu Deuteragonistam addidit. Denique Sophocles tertio sive Tritagonistâ adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideo Thespis aliique vultu cerussâ, vel minio, vel fæce peruncto dicteriis obvios quosque incessebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyrosque dicaces Bacchi socios et ministros. Illos Aristophanes τρυγοδαίμονας vocabat. Gall. *Diables barbouillés de lie:* Angl. MERRY ANDREWS BEDAUBED WITH LEES. Vini an olei fæcibus tingerent se histriones, disceptant fatali more suo Grammatici, et nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò antè citatus.

278. *Personæ.*] Ne agnoscerentur histriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos usque demissa, et Latina dicebatur, ad discrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æschylus.*] Domi nobilis, Poeta iste non militando magis quàm scribendo acer et audax fuit. In Marathoniâ pugnâ non ultimam laudem tulit: adeò bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipsum, sed vinum tragœdiarum ejus esse auctorem. Has dum scriberet *ταυρηδὸν ἔβλεπε*, inquit Aristophanes, *tauro furenti similem aspectum habebat.* Non ergo sit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili spectaculo exanimatos esse pueros aliquot, perculsas autem prægnantes feminas ad partum adactas. Ab Æschylo compositas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix septem pervenerunt. Denique casu testudinis eliso capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro; ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova post extinctam populi libertatem, jam rerum potientibus Philippo et Alexandro. In veteri Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In novâ sunt amores adolescentum, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ solùm ferè Iambicum. In veteri mirus apparatus et luxus: in novâ propè nullus, ablato etiam Choro. In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facilè: nova nihil tale habebat.

282. *Vim Dignam lege regi.*] Nec enim ulli parcebatur: honestique viri, perinde ut alii, dicteriis et conviciis nominatim proscindebantur.

.....Sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex est accepta.] Quæ maledicentiam illam effrænatam pœnis propositis vetabat. Vide lib. 2. Epist. 1. vers. 150. et seq.

.....Quis etiam lex
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Cæterùm Comœdia Satyrica multum civibus profuit, cùm caveret unusquisque culpam, ne spectaculo cæteris esset, et domestico probro: ut ait Donatus.

Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarisve potentius armis
Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum-
Quemque poëtarum limæ labor, et mora. Vos, ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod
Multa dies et multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.
Ingenium miserâ quia fortunatius arte
Credit, et excludit sanos Helicone poëtas
Democritus; bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium nomenque poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego lævus,
Qui purgo bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poëmata. Verùm
Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum

neque laudem exiguam abstulerunt, qui relictis Græcorum argumentis gesta Romanorum decantârunt: sive qui prætextatas *fabulas*, seu qui togatas scripsere. Nec virtute bellicâ illustriores ac potentiores quàm facundiâ essent Romani, si poëtas plerosque non terreret cura et longum tempus expoliendi. *At* vos, ô Numæ proles, redarguite carmen diu et crebrâ recensione haud castigatum, et ad amussim non sæpius emendatum. Quoniam Democritus existimat ingenium plus valere quàm artem, et poëtas non insanientes arcet ab Helicone, plerique negligunt resecare ungues et barbam, secedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim consequentur, *ut putant*, præmia et laudem poëtarum, si tonsori Licino *tondendum* nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego *sum* parùm cautus, qui bilem expurgo ineunte vere! *At* nemo conderet meliora carmina: sed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis,

ANNOTATIONES.

286. *Vestigia Græca Ausi deserere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas et historias in Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. nodo cit. v. 164. at postea Marte proprio argumenta ex historiis Romanorum tractârunt audabiliter Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ibi prætextati et nobiles personæ locum habent: quæ respondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus igunt personæ privatæ et plebeiæ. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellana et Satira Latina, respondebant. Illas cripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, et mora.*] De curâ et edulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epist. 1. *&c.* Ovid. de Ponto, ib. 3. Eleg. ult.

Sæpe piget.....
Corrigere, et longi ferre laboris onus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones trahentes riginem à Numâ Pompilio, et à Calpo ejus ilio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] Al. *præsectum.*

295. *Ingenium miserâ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poëseos, sed anam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ latam.

Miserâ arte.] Ironicé: exercitatione et arte quæ parùm valeant ad faciendum bonum poëtam, et ad laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. p.*] Cic. I. de Divin. *Negat sine furore Democritus quenquam poëtam magnum esse posse.* Et 2. De Orat. *Sine inflammatione animorum, et sine quodam afflatu quasi furoris: quod et à Platone scriptis relictum dicunt.*

Helicone.] Is mons Bœotiæ Musis sacer, Parnasso vicinus.

297. *Democritus.*] De eo philos. l. 1. Epist. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quasi verò cultum exteriorem negligendo et insaniæ speciem præ se ferendo, boni poëtæ habendi sint.

298. *Non barbam.*] Philosophi quidam alebant barbam; et gravitati tribuebatur. At in cæteris insaniæ species erat.

Secreta petit loca.] Hominum conspectum et consuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ insulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de elleboro in eâ abundanti, quod insaniæ remedium. Quòd autem Horatius tres Anticyras dicit, cùm duas Strabo ponat, auxesis est.

301. *Licino.*] Is Augusti tonsor et libertus, ab eo factus Senator, quòd Pompeium odisset.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam insaniens optima poëmata conderem. Ironia est. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti est.*] Absit ut insanire velim

quæ secare non valens reddit ferrum acutum *et secando aptum*. Nihil ego scribens docebo munus et officium *scribendi*; unde facultas petatur; quid erudiat et perficiat poëtam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat. Sana mens est principium et origo rectè scribendi: materiam tibi suppeditabunt placita Socratis: præparatamque materiam sequetur ultro facundia. Qui scit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres et hospites charitate diligendi sint, quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus sit: is certè novit tribuere decorum unicuique personæ. Solers imitator debet intueri exemplar vitæ et morum, atque hinc proprios fingere sermones. Nonnunquam Comœdia locis pulchra, benéque mores exprimens; *quanquam* nec elegans nec *verbis* ornata nec artificiosè *disposita*, populo magis placebit, eumque meliùs detinebit, quàm versus sententiis destituti et sonantes nugæ.

Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi. 305
Munus et officium nil scribens ipse docebo;
Unde parentur opes; quid alat formetque poëtam; [error.
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat
Scribendi rectè sapere est et principium et fons. 309
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis, [hospes,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, et
Quod sit conscripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis; ille profectò 315
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, et veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis, morataque rectè 319
Fabula nullius veneris, sine pondere et arte,
Valdiùs oblectat populum, meliùsque moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.

ANNOTATIONES.

ad eximia facienda carmina. Imò sapere malim et nulla componere: valeant Democritus et Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Isocrate vel ab Aristotele, ut volunt alii: *αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν ταμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξὺν καὶ τμητικὸν ποιοῦσι.*

306. *Nil scribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene scribendum, dives poëseos facultas et virtus.

308. *Error.*] Ignoratio artis et virtutis poeticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philosophiæ præsertim moralis scientia: quam Socrates promovit, et ab eo hauserunt Plato, Xenophon, aliique, et scriptis illustrârunt. De Socrate, lib. 3. Ode 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt ostendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philosophiæ notos et tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore et voluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus (quæ sæpe cadunt in causas ut in poëmata sæpissime) nihil inquam sine eâ scientiâ amplè et copiosè dici et explicari potest;* et alibi: Omnis ubertas et quasi sylva dicendi è disputationibus philosophorum ducta est.

311. *Verbaque provisam rem, &c.*] Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio; verbaque et dictiones affatim sequentur; et aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis istis officiis Plato 5. de Legibus, &c.

313. *Hospes.*] Contra peregrinos peccata præ illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ sunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos et apud homines meretur misericordiam, &c. Plato modò citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximium et perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi et numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive ideam, ut Plato vocat: atque secundùm illam scribat et dicat.

318. *Imitatorem.*] Poësis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas*: sed apage.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus et sententiis rerum naturam et mores aptè primè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Morataque rectè Fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ Canoræ.*] Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis et numc-

Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? Poteras dixisse, Triens.
Eu,
Rem poteris servare tuam. Redit uncia? quid
Semis. An, hæc animos ærugo et cura peculî
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, et lævi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt, aut delectare poëtæ;
Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto brevis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Musa Græcis largita est ingenium et politi sermonis facultatem, quippe nihil appetentibus nisi laudem. *At contrà* juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat: si de quinque unciis demetur una, quid restat? Poteras dicere, Triens. Bene: valebis tua bona conservare. *Quòd* si uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cùm ista lues et studium lucri animos occupârit, *an* putamus carmina condi posse cedro illinenda, et fabrefactâ cupresso custodienda? Poëtæ vel cupiunt prodesse, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam *bene instituendam*. Si quod præceptum das, *illud* breve sit; ut animus paucis *verbis* comprehensa suscipiat facilè, et sedulo retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno. Ficta ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è Lamiæ ventre eximat vivum.

ANNOTATIONES.

osi, non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat.

Statius nugas ejusmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm sæpe Græcos commendet Horatius: et meritò: cùm scripserint illi sapienter æquè et eleganter, ingeniosè et accuratè. Nempe quòd non quæstui sed gloriæ studebant.

325. *Assem Discunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam sedulò ediscunt augendis opibus utilem: *longis rationibus:* addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo.

326. *Dicat Filius Albini.*] Prosopopœia. Albinus insignis fœnerator filium ad lucri studium artemque instituens.

327. *Quincunce, triens, semis.*] As duodecim habet partes, sive uncias: *uncia* ab uno dicta, quòd una sit è duodecim partibus assis. *Sextans* duæ sunt unciæ, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres unciæ; quòd sit quarta pars. *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, sex unciæ, sive dimidium assis. *Septunx*, septem unciæ. *Bes* olim *Des*, quasi dempto triente, id est, demptis quatuor unciis de asse octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quòd demptus sit quadrans. *Dextans*, quòd demptus sit sextans. *Deunx*, quod una desit uncia ad assem.

328. *Poteras dixisse.*] Instigatio est, quâ interrogans urget Albini filium, ut respondeat *triens.*

Eu.] Approbatio est bonæ responsionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c. sed minùs bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium est. Metaphor. pro avaritiâ et opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate, quæ significatur per cedrum minimè putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetustate corrosa absumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem sentit.*

Lævi cupresso?] Cypressinâ arcâ, capsâ, scrinio: *cypressus cariem et vetustatem non sentit.* Item, *adversùs cariem tineasque firmissima.* Plin. lib. 16. cap. 40. et 42.

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Duæ sunt hæ poëseos virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius ista duo: Ut doceas utiliter, esto brevis: Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quòd ait, mutatas naves in nymphas, Æn. 10. v. 83. item Æn. 6. per ramum aureum ad inferos Æneam descendisse; item Didoni comam ab Iride abscissam, Æn. 4. &c.

340. *Neu pransæ Lamiæ, &c.*] Nec fingat poëta puerum à Lamiâ devoratum, et mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poëtastri illius temporis, ridiculum sanè et à naturâ abhorrens.

Lamiæ.] Lamia Philostrato ponitur inter larvas et lemures; Sexto Pompeio est venefica; Suidæ formosa mulier Libyca, Jovi ada-

Porrò quod nihil fructuosum continet, respuitur à cœtu seniorum: elati *verò* Rhamnenses explodunt carmina severiora. *At ille* omnium suffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando simul et docendo: talis codex Sosiis quæstum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat et immortalitatem. Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum quem vult mens et manus; et petenti gravem aliquando acutum reddit; nec arcus collineabit quocunque tendit. At cùm pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium *tenue* vix cavere potuerit. Quid igitur *statuendum?* Quemadmodum librorum descriptori, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoscitur: et citharista deridetur, qui semper ad eandem chordam offendit: ita qui sæpius *in carmine* allucinatur, videtur *similis* isti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror et derideo; ipsemet autem doleo, quotiescunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet.

Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic et mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum. 346
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus, [manus et mens;
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult
Poscentique gravem persæpe remittit acutum;
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus. [paucis 351
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret; et citharœdus 355
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem:
Sic mihi qui multùm cessat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terve bonum cum risu miror: et idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus. [num. 360
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.

ANNOTATIONES.

mata. Alii aliter. Olim vulgò Lamiæ putabantur mulieres speciosæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus à laniando dici existimat, quòd infantes corriperent ac lanirent. De Lamiâ Libyæ reginâ pulchrâ sed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria et gravia carmina moribus instituendis utilia: *Centuriæ*, Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhamnes.*] Equites et juvenes jucunda petunt; à Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tatienses à Tatio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varr. 4. de L. L. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Murænâ, n. 72. *Recordor quantum hæ quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sosiis.*] Hi fratres erant, celebres Romæ librarii et bibliopolæ; de his jam lib. 1. Epist. ult.

Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter et sagittarius non semper scopum ferit aut collineat.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multùm cessat.*] Sæpius iners et negligens, et hinc crebriùs peccans, lib. 2. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terve bonum miror.*] Demiror quòd non semper malè, quódque vel bis aut ter bene scribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam bene semper et concinne dicere velim. At *peccare humanum est.* Cic. *Nemo est qui omnibus horis sapiat.* Plin. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum et rationem scribere, Ulyssem prudentissimum ubique et vigilantissimum somno oppressum è navi sublatum à Phæacibus et in litore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plùs quàm Ulysses dormitâsse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter et in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Non semper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: et Cer-*

Ut pictura poësis erit; quæ, si propiùs stes,
Te capiet magis; et quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen;
Hæc placuit semel; hæc decies repetita placebit.
O major juvenum, quamvis et voce paternâ
Fingeris ad rectum, et per te sapis; hoc tibi dictum,
Tolle memor: certis medium et tolerabile rebus
Recte concedi. Consultus juris, et actor
Causarum mediocris abest virtute diserti
Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus;
Sed tamen in pretio est: Mediocribus esse poëtis
Non homines, non dii, non concessere columnæ.
Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna sine istis;
Sic animis natum inventumque poëma juvandis,
Si paulùm è summo discessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis:

Poësis est similis picturæ: quædam tibi magis placebit, si adsis proximus; quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroso, altera ad lucem *plenam* vult spectari, *scilicet* quæ non timet judicis examen severum: altera semel *duntaxat*, altera decies spectata approbabitur. O major *natu* juvenum *Pisonum*, tametsi patris documentis formaris ad *id quod* perfectum *est*, et ex te sapis; hoc monitum ausculta et retine. *In* rebus quibusdam mediocritas toleratur, et ritè admittitur. Jurisperitus et causidicus mediocris *longè* distat ab eloquentiâ Messalæ; nec *tantum* pollet quantum Aulus Cascellius: attamen laudatur. *Verùm* poëtam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lautas inter epulas incondita musica, et vile unguentum, et papaver cum melle Sardo *mirtum* respuuntur, quoniam transigi cœna potest sine illis: sic carmen ad animos recreandos factum, si tantulùm abest à supremo, tendit ad infimum. Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi *Martii*:

ANNOTATIONES.

oni dormitare Demosthenes, et Homerus Horatio visi: magni enim sunt, homines tamen.

361. *Ut pictura poësis erit.*] Pictura est muta poësis, poësis loquens pictura. Plato 10. e Rep. Aristot. Poët. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tusc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cæcum fuisse; at ejus picturam non poësim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? quæ pugna? quæ acies? quod remigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ nec non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ, si propiùs stes, &c.] Ita quædam poësis haud accurata, raptim si legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus sat nitida. At si diligentiùs consideretur, apparebunt maculæ et vitia permulta, quibus offensus lector averabitur. Contrà poësis elegans passim et ad amussim facta, ingenioque et arte diu elaborata, quò sæpius inspicietur, eò plùs admirationem movebit: quia novæ semper veneres et lepores elucescent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulchra sunt, bis et ter rependa, dixit.

371. *Messalæ.*] Messala Corvinus orator disertissimus: de quo lib. 3. Ode 21. et lib. 1. Sat. 10.

Cascellius.] Aulus Cascellius Vindex juris civilis scientiâ præcipuus. Hunc commendat Valer. Max. &c.

373. *Non homines.*] Certè mavult eruditus quisque nullos quàm mediocres versus audire et legere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Musæ: vel dii, in quorum festis canuntur carmina et aguntur ludi. Et quidem nihil nisi præstantissimum diis offerri aut placere fas est.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores: sed in pulvere et oblivione jacebunt. *Columnæ*, seu pilæ, ad quas libri venales prostabant: librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ et affixæ. De his jam L. 1. Sat. 4. v. 71. ubi,

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter mensas.*] Inter unam et alteram mensam: in secundâ mensâ.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias, Lib. 1. Ode 36. et 38.

Sardo cum melle papaver.] Bellaria è melle deterrimo, quale est Sardoum: factum scil. ex amaris herbis crescentibus in Sardiniâ insulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut et Corsicum valdè amarum est et nullius pretii. Plin. l. 19. cap. 8. *Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cujus semen tostum in secundâ mensâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius satyricè vanos declamatores ait, *mellitos fundere verborum globulos, et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa.*

379. *Ludere qui nescit.*] Similitudine conglobatâ ostendit artem poëseos longâ exercita-

haud solers pilæ vel disci, vel trochi, *hæc* minimè tractat; ne frequentes circumstantes cachinnos effusè solvant: at carminum rudis *es* nihilominus audet moliri. Cur non? liber *est* atque ingenuus, *imò* in censu *repertus possidere* opes ad equestrem *dignitatem* sufficientes, atque omnis expers criminis. Tu *verò* nihil scribes aut ages, Minervâ repugnante. Hoc tibi est ingenium et judicium. At si quidpiam aliquando scribas, committe *illud* auribus et examini Tarpæ, patrisque *tui*, et nostro. *Quin* et reconde ad annos novem. Dum chartæ *scrinio* manebunt inclusæ, poteris emendare quod non vulgaveris: at verbum editum nequaquam redire valet. Orpheus divinus et numinum internuncius homines feros

Indoctusque pilæ, discive, trochive, quiescit;
Ne spissæ risum tollant impunè coronæ. 381
Qui nescit versus, tamen audet fingere. Quidni? [trem
Liber et ingenuus, præsertim census eques-
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ: 385
Id tibi judicium est, ea mens. Si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aures,
Et patris, et nostras; nonumque prematur in annum.
Membranis intus positis, delere licebit
Quod non ediderîs. Nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque Deorum 391

ANNOTATIONES.

tione ediscendam et excolendam nec temerè tentandam esse.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, salire: ad quæ se exercebat Romana juventus in campo Martio. Vide lib. 1. Od. 8.

380. *Pilæ.*] Lib. 1. Sat. 6. v. 48. et lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Disci.] De eo lib. 1. Ode 8. et lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi lib. 3. Ode 24. v. 57. Priorem describit Virg. Æneid. 7. v. 378.

Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur spatiis: stupet inscia turba,
Impubesque manus mirata volubile buxum:
Dant animos plagæ.....

Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, à priori longè diversus. Rotula quædam erat seu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum verò sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incursu trochi. Sive, ut scribit Turnebus, Rota erat habens ansam, quò faciliùs mitteretur, axiculisque compacta transvectis jaciebatur: quorum claviculæ et commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbisve missus, tinniebant, et crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Increpat et versi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit lib. 11. Epig. 22. lib. 14. Epig. 168. et 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur?
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

382. *Quidni?*] Prolepsis. Quasi verò illa essent ad poësim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ergo facere quodcunque libet.

Census equestrem.] De illo in Epod. 4. Item lib. 1. Epist. 1.

385. *Tu nihil invitâ, &c.*] Pisonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cùm bonâ indole, sanâ mente, acri judicio polles, nihil aggredieris perperam: intelligesque quid possis, ut omnia ritè præstes.

Minervâ invitâ.] Reluctante et infestâ hic Deâ artium omnium præside; sine cujus ope nihil feliciter quisquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minimè comparati sunt; quodque propterea nunquam rectè exequuntur.

387. *Metii.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam antè lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic enim erat valdè sagax, ingeniosus, eruditusque in primis.

Et nostras.] Amicè agit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servetur scriptum antequam in lucem edatur, et limatum otiosè et expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Nec sine causa eruditum est, stylum non minùs agere cùm dicit: hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare.... Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus: ne nobis scripta nostra quasi recenti fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus scriptam: et panegyricum Isocratis annis decem elaboratum.* Vide Catull. Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

391. *Silvestres homines, &c.*] Poëseos excellentiam ostendit et commendat.

Silvestres.] More belluarum in silvis et speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinos Plato nuncupat. Ce-

Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, et prece blandâ
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere; sacra profanis;
Concubitu prohibere vago; dare jura maritis;
Oppida moliri; leges incidere ligno.
Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Post hos insignis Homerus,
Tyrtæusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit; dictæ per carmina sortes;
Et vitæ monstrata via est; et gratia regum

avertit à cædibus et turpi vitæ ratione; propterea dictus mitigare tigres et leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ sono suavique cantu lapides movisse et quocunque libuit impulisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publica à privatis, et sacra à profanis, incerta connubia vetare, maritis modum præscribere, urbes extruere, leges tabulis inscribere. Sic fama et dignitas sacris poëtis ac versibus contigit. Post illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit; fata versibus pronunciata: et vivendi instituta

ANNOTATIONES.

pro Archiâ n. 18. *Ennius ille noster sanctos vocat poëtas, quòd quasi Deorum munere commendati nobis esse videantur.* Ovid.

At sacri vates, et divûm cura vocamur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpresque Deorum.] Poetæ nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædibus et victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem et cultum adduxit. Lucret. lib. 5. 930.

Volgivago vitam tractabant more ferarum. Vide suprà lib. 1. Sat. 3. v. 100. et seq.

Orpheus.] Apollinis hic et Calliopes filius, Moysis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni et alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacriti poëtæ.

394. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris et arce instruxit. *Non quòd lyrâ saxa duxerit, sed quòd suaviter affatus homines rupium accolas, et incultis moribus rudes ad obsequii civilis pellexerit disciplinam:* inquit Solinus, cap. 13. vide lib. 3. Od. 11.

396. *Fuit hæc sapientia, &c.*] Poëtæ quondam sapientes erant, et versibus documenta dabant.

397. *Publica privatis secernere.*] Nam communia et publica tunc erant omnia, et robustior quisque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra profanis.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura maritis.*] Non modò legitima statuendo conjugia, sed et adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri.*] Societatis et opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus quidem in ligneis tabulis scriptæ; postea ære incisæ, et locis publicis affixæ sunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam sapientiæ rationem.

401. *Post hos.*] Post primam illam poëseos ætatem venit altera, quâ Homerus alique rectè facta ducum et summorum virorum celebrârunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic post Homerum non ita longè, septingentis propè ante Christum annis vivebat, Athenis oriundus, ludimagister ignobilis, luscus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo profectus belli dux adversùs Messenios, victoriam Lacedæmoniis insignem peperit, cùm militum animos præcedentibus cladibus fractos, carmine de verâ virtute et gloriâ stimulâsset, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendisset. Carminis istius pretiosæ aliquot reliquiæ ad nos usque pervenerunt. Hunc poëtam laudant Plato 1. de Rep. Pausanias in Messenicis, Strabo lib. 6. Athenæus, lib. 14. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ versus profert: Justinus historiam fusè narrat, lib. 3. Plutarch. Suidas, &c.

403. *Dictæ per carmina sortes.*] Apollo versibus quidem heroicis ut plurimùm responsa dabat, Plin. lib. 7. cap. 56. *versum heroicum Pythio oraculo debemus.* Virg. Æn. 4. *sortes* hoc sensu non semel usurpat. Cic. de Div. l. 2. cap. 56. *Cùm sors illa edita est opulentissimo regi Asiæ,* Crœsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim, *hostium vim esse perversurum putavit, pervertit autem suam.* Vide Plutarch. in Theseo.

404. *Vitæ monstrata via est.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eò quòd libentiùs audiuntur et faciliùs retinentur quæ strictâ quàm quæ solutâ oratione scripta sunt. Talia sunt apud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vitæ* sit pro *naturæ,* cujus arcana explicantur. Talia scripsere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poëtæ regibus gratiosi extiterunt: sic Callimachus Ptolemæo, Æschylus et Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chœrilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius et Hora-

tradita sunt: necnon gratia Principum captata: inventi etiam ludi, atque laboris diuturni solatium: ne fortè verecundiam tibi faciant Musæ lyricorum peritæ et Phœbus canens. Disceptatur jamdudum, *an* bonum poëma sit à naturâ, an ab arte. Ego *quidem* non video quid valeat ars sine felici naturâ; vel natura, sine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, et mutuò juvat. Qui cupit metam exoptatam cursu attingere, à juventute multa pertulit egitque, æstum et frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, antè eruditus est, et magistro subditus fuit. *At* nunc sufficit dicere: Ego perfectissima facio carmina: ultimum invadat scabies: pudet me post alios esse, et ingenuè fateri me ignorare quæ non didici. Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæstum vocat poëta, prædiis locuples et pecuniâ ad fœnus datâ. Qui si lautum velit præbere *convivium*,

Pieriis tentata modis; ludusque repertus,
Et longorum operum finis; ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium; alterius
Altera poscit opem res, et conjurat amicé.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit;
Abstinuit Venere et vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magistrum.
Nunc satis est dixisse; Ego mira poëmata pango;
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici, sanè nescire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Si verò est unctum qui rectè ponere possit,

ANNOTATIONES.

tius Augusto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poëtæ.

405. *Ludusque repertus.*] Fabulæ relaxandis et oblectandis animis aptæ, comœdiæ, &c. certè post longos labores versibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne fortè pudori, &c.*] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat fortè poëtam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præses, deus.

408. *Naturâ fieret, &c.*] Vetus controversia est: utrùm poeta nascatur, an fiat.

409. *Ego nec studium sine divite venâ.*] Cic. pro Archiâ n. 18. *Sic à summis hominibus eruditisque accepimus, cæterarum rerum studia et doctrinâ et præceptis et arte constare; poëtam naturâ ipsâ valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum. Bene Plutarchus et alii dixerunt, naturam sine disciplinâ cæcam esse.

Alterius sic Altera poscit opem res.] Cic. modò cit. *Sæpius ad laudem et virtutem natura sine doctrinâ, quàm doctrina sine naturâ valuit. At cùm ad naturam eximiam et illustrem accesserit ratio quædam et confirmatio doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare existit.* Vide et Quintil.

412. *Qui studet optatam.*] Ostendit Poëticam artem perinde ac cæteras artes sub magistro discendam esse priusquam exerceatur: neminemque esse poëtam excellentem, nisi longâ eruditione limatum et expolitum.

Metam.] Locus unde incipiebat cursus, dicebatur carcer; ubi desinebat, meta.

414. *Abstinuit Venere et vino.*] Abstinentia et temperantia mirè juvant: contrà voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in stadio currunt, sed unus accipit brabium .....qui in agone contendit ab omnibus abstinet..... ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quisque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini sacris ob interfectum Pythonem serpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum scabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut se mutuò ad cursum stimulent, postremo scabiem imprecantur.

418. *Nescire fateri.*] Sic multiplicatur importuna et funesta soboles malorum poëtarum.

419. *Ut præco ad merces, &c.*] Docet Horatius adhibendos esse scriptorum arbitros et censores, eosque fideles et sinceros.

420. *Assentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda sua carmina. Vide Pers. Sat. 1. Martial.

Non tu, Pomponi, carmina diserta tua es.

Et spondere levi pro paupere, et eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter-
Noscere mendacem verumque beatus amicum.
Tu seu donâris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulchrè, benè, recté:
Pallescet super his; etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem: saliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo:
Derisor vero plùs laudatore movetur. [sic
Reges dicuntur multis urgere cululis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitiâ dignus: Si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
Hoc, aiebat, et hoc; meliùs te posse negares,
Bis terque expertum frustrâ; delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam insumebat inanem,
Quin sine rivali teque et tua solus amares.
Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum

et se vadem præstare pro egeno, eumque litibus obrutum expedire: mirum erit si opulentus distinguere queat amicum fidelem à fallaci. Tu sive largitus sis, seu largiri quidpiam velis alicui, ne *hunc* gaudio exultantem admoveas ad *audiendum* carmen à te compositum. *Is* enim *tunc* exclamabit, Optimè, concinnè, egregié: ad illud expallescet: atque etiam lacrymarum stillas *aliquot* amicis oculis effundet: tripudiabit ac saltabit. Non secùs, ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt aguntque ferè plura quàm qui ex animo lugent: ita plùs adulator afficitur, quàm sincerus approbator. Aiunt reges scyphis plurimis tentare et vino explorare *eum* quem probare student, utrùm dignus sit familiaritate *suâ*. Tu si facias versus, *cave* ne te decipiat animus versutus *adulatoris*. Si quidpiam recitavisses Quintilio *Varo*, dicebat: Age, hoc et illud emenda. Si postquam bis aut ter *rem* tentâsses, responderes; nequaquam te posse meliùs: jubebat expungere, et versus inconditos recudere. *Quòd* si errata defendere malles quàm corrigere; nullum ampliùs verbum, aut curam adhibebat frustrà, ne te et tua sine æmulo solus approbares.

Vir probus et sagax versus languidos redarguet, asperos damnabit, inconditis nigram notam

ANNOTATIONES.

426. *Tu seu donâris, &c.*] Cave quibus et quando legas tua scripta, ut verum nanciscaris de iis judicium.

427. *Plenum Lætitiæ.*] Seu præmia speantem, seu paulò antè consecutam.

429. *Pallescet.*] Quasi obstupefactus miandis scriptis.

Stillabit Ex oculis, &c.] Præ simulatâ lætitiâ et admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præficæ olim mulieres dictæ, quasi ancillis ejulantibus et mentantibus præfectæ, in funeribus adhibeantur, luctum ciebant, vellebant crines, tunebant pectus, &c. Nonius ex Lucil. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere Præficæ multo et capillos scindunt et clamant magis.*

433. *Derisor.*] Fictus laudator.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant hominem, ut explorent num sit loquax, et an emulentus commissa secreta effutiat ac reelet.

Cululis.] Poculi genus est. Vide Annot. ib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad Fabulam Vulpis et Corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonensis ille poëta, solertissimus et acerrimus erat scriptorum judex. Vide lib. 1. Od. 18. et 24.

441. *Malè tornatos incudi reddere versus.*] Metalla igne et incude mollita fingi torno constat: et testatur Strabo de Cibyræ ferro. Ergo perperam criminantur quòd Horatius duas easque contrarias metaphoras incudis et torni hîc veluti consarciat. Alii rectiùs leg. *formatos.*

444. *Teque et tua solus amares.*] Ea est poëtastri stultitia. Cic. Tusc. *Adhuc neminem cognovi poëtam, qui sibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterùm ingenio et judicio sagax.

Versus reprehendet inertes.] Arte et virtute carentes. Vide lib. 2. Epist. 2. v. 110. et seq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, malè sonantes, *crudos* Persio: suprà cit. Epist. 2. lib. 2. v. 122.

.....*nimis aspera sano*
Lævabit cultu.....

Allinet atrum signum.] Græci ὀβελίζειν dicunt. Expungendi seu delendi, vel mutandi signum et nota erat, virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quòd tanquam veru cor-

apponet transverso calamo; luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obscura illuminare; ambiguè dicta reprehendet; mutanda designabit: *se velut* Aristarchum præbebit: nec dicet, Quare ego amicum molestiâ afficiam pro re levi? *Atqui* res ista levis in vera mala impellit *hominem* delusum semel et malignè approbatum. Qui sanâ mente sunt, ut quem exitiosa scabies vexat, vel morbus regius, vel furor à diis immissus, et Diana infesta; sic poëtam insanum contingere formidant, atque aversantur; pueri *verò* et imprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditatur, et aberrat,

Transverso calamo signum; ambitiosa recidet
Ornamenta; parùm claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit:
Fiet Aristarchus: nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistrè.
Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;
Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.
Hic dum sublimes versus ructatur, et errat,

ANNOTATIONES.

rigenda transfigeret, versibus et locis reprehensione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitiosa recidet Ornamenta.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima, nec sine causâ creditum est stylum non minùs agere cùm delet: hujus operis est, Adjicere, Detrahere, Mutare: simplicius judicium quæ replenda vel dejicienda sunt, duplicis autem operis est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coërcere. Nam et damnanda quæ placuerant, et invenienda quæ fugerant, &c.* Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse, stylum juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa et luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum et simplex erat afferendum. Certè mens dolore pressa haud in multas aut acutas sententias effunditur et spatiatur: nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter et copiosè eloquatur. In quo passim hallucinatus est Seneca Tragicus. Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recensens, vir certè *bonus et prudens*, animadvertit paululùm dormitâsse me, nec satis exposuisse mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Leviori nimirum stylo locum eximium perstrinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. *In Juvenale*, inquit, *sunt quædam tam acutè dicta, ut vix uni, aut alteri par sit Horatius.* Ne crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen ausculta, quòd ita laudat istum locum:

Exul ab octavo Marius bibit, et fruitur Diis Iratis.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quàm nos fructum capere ex irâ Deorum; ut quod obest, juvet? vide quæ jam de his annotavi lib. 1. Ode 31. v. 15. ad vocem, *impunè*.

450. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, obelo transfodiet: ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor, qui Poëtas Græcos accuratissimè castigavit, atque in Homero versus adulterinos plerosque à legitimis discrevit. Proh dolor! proh fati et temporis injuria! Tanti viri tot voluminum nihil superstes habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, lib. 3. Epist. 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. lib. 11. Ep. 1. *orationes quarum tu Aristarchus es*, &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicet, Cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio, et consuetudo.

452. *In mala derisum.*] Quod pejus malum, quàm se et sua solùm amare, cæteris irridentibus justè quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies, &c.*] Mali poëtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab eâ deterreat.

Morbus regius.] Eo croceus fit hominis vultus suffuso felle. Arquatus, Ictericus, apud Lucret. lib. 4. Cornel. Cels. lib. 3. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quòd eo affecti arcentur, si regiis deliciis impensè oblectentur.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati, μανιακοὶ, fanatici appellantur; vel quòd in fanis stipem corradant, vel quòd in sacris locis furant et vexentur maximè, obversantibus animo inanibus phantasmatibus. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytæmnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes, &c.*] Vesanus ille poëtaster.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, et

Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamve; licèt, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, et demittere funem;
Qui scis an prudens huc se dejecerit, atque
Servari nolit? dicam, Siculique poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit. Sit jus, liceatque perire poëtis.
Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit; nec si retractus erit, jam
Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet; utrùm
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Moverit incestus: certè furit, ac velut ursus,
Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo,
Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

si, quasi auceps ad merulas *captandas* attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur, Heus cives, auxilium date. *Quòd* si aliquis velit subvenire, et funem prætendere, dicam, Unde nôsti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, et recuset servari? *mox*que commemorabo mortem Siculi poëtæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis, frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas et licentia poëtis interire. Qui invitum servat, peccat æquè ac interficiens. Neque semel id fecit; sique educatur *inde*, haud *proinde* fiet homo deinceps, nec famosæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet, quamobrem versibus faciendis incumbat: utrùm minxerit in patris cineres, an triste bidental sceleratus violaverit. Profectò furiosus est: et tanquam ursus, quando opposita caveæ claustra perrumpere valuit, imperitum atque eruditum in fugam vertit recitator importunus: at quem

apprehenderit occupat ac interimit, *velut* sanguisuga non demittens cutem nisi sanguine repleta.

ANNOTATIONES.

rarâ æstimatione. Alii leg. *sublimis* pari ensu.

Errat.] Animo simul et corpore; adulaoribus nimiùm credulus.

458. *Decidit, In puteum, &c.*] Alludit ad d quod refertur Thales Milesius sidera aspecans in puteum decidisse. Laërt. in ejus vitâ, Plato in Theæto, &c.

460. *Clamet, Io cives, &c.*] Vide lib. 1. Epist. 17. sub finem.

463. *Siculi poëtæ.*] Empedoclis Agrigenini, Philosophi et Poëtæ: qui de rerum naurâ carmen scripsit, ut apud Latinos Lucreius. Hic illum celebrat lib. 1. Floruit ante Christum annis ferè quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Physicus egregium oëma fecit.* De eo jam lib. 1. Epist. 12.

465. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas et apides eructantem.

466. *Insiluit.*] Vel, ut famam divinitatis aperet; vel præ dolore, quòd Ætnæi incendii ausas assequi non valeret. Porrò rejectis ab Etnæo lacu et camino, unà cum cæterâ materiâ, crepidis ejus æreis, detectam fraudem liqui fabulantur.

468. *Nec jam Fiet homo.*] Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se et indignum se putans, præ stultitiâ et superbiâ. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470. *Cur versus factitet.*] Ob quod scelus aut flagitium Diis invisus hanc luat pœnam, ut malos versus faciendo sese maceret.

Utrùm Minxerit in patrios cineres.] Duplex noxa, et sepulchri sanctitatem et paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. 1. ubi,

....*pueri, sacer est locus: extrà*
Meiite.....

471. *Bidental Moverit incestus.*] Locus fulmine ictus diis sacer habebatur; bidentes arâ ibi erectâ immolabantur: sepimentis inclusum calcare nefas erat homini præsertim conscelerato. Pers. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 26. &c.

472. *Incestus.*] Flagitio quidem infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα, sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tamdiu adhæret donec sanguine saturata excidat.

INDEX

RERUM NOTABILIUM

QUÆ REPERIUNTUR TUM IN CARMINIBUS HORATII, TUM IN ANNOTATIONIBUS NOSTRIS.

A.

'BROTONUM *planta salubris, pag.* 541
'ccius, *vel Actius, vel Attius poëta* 392, 537. *ejus opera et versus aliquot*, ibid. 392
'cernæ *mensæ laudabantur post citreas* 463
'cipenser *piscis exquisitus* 406
'croceraunii *scopuli* 11
'chæmenes *rex Persarum* 120, 150, 292
'chilles 16, 22, 40, 99, 238, 293
'ctiaca *victoria* Lib. 1. Ode 37. Epod. 1. *et* 9
'dor 454
'driacus *sinus* 10, 41, 77, 116, 126, &c.
'ænæ *volucres* 268
'ulator *poëtæ fugiendus maximè* 589, &c.
'ultera *dotem amittebat* 339
'ulteri *deprehensi, cæsi, et vulnerati* 334, &c.
'acus 122, 196, 245
'dificandi *libidine laborat Horatius* 433
'dium *olim fumarium erat in tecti medio* 364
'gæum *mare* 131, 221
'gis *Palladis clypeus* 38, et seq.
'milius *Paulus* 32
'oliæ *fides, id est, Alcæus et Sappho.* Lib. 2. Ode 13. Lib. 3. Ode 30.
'olus Lib. 1. Ode 3.
'schylus 544. Art. Poët. v. 279
'sopus *histrio arte clarus* 539
'sopi *histrionis luxuries* 427
'atis *cujusque mores et propriætates*, Art. Poët. v. 156
'thiopia 170
Ætna mons 303, 591
Ætolia, Ætolæ plagæ, id est, retia 524
Afra avis, seu gallina 269
Afra cochlea 439
Afranius poëta 537
Africa et Ægyptus duo horrea populi Romani 419
alec 440, 462
Agamemnon 248, 424, &c.
Agave furiosa discerpsit Pentheum filium 433
Agrippa Augusti gener 16, 424, 488
Agyieus Apollo 240
Ajax Oileus, 39, 288
Ajax Telamonius 39, 99, 424, et seq.
Alba, urbs Latii 492
Albanum vinum 250
Albius Tibullus poëta 76, 483
Albunea nympha; Sibylla: ejusque fons et nemus 19
Alcæus poëta 74, 75, 123, 246
Alcinoi luxuria 479
alea legibus vetita 208, 523
Alexander Magnus poëtas fovebat. Idem vetuit ne pingeret se quisquam nisi Apelles 549, et seq.
Alfenus ex sutore Jurisconsultus 348
Allifana vasa 464
Allium, de quo multa 271
Allobroges 297
Alpes 232, 257
Alpinus poëta insulsus 390
alvum solvunt conchylia 437
amantium insignia 429, *sollicitudines* 430, et seq.
ambubaiæ 330
amor fatuus Xerxis erga platanum arborem, et Caligulæ in equum 426
Amphion, Thebarum conditor 181, et Art. Poët. v. 394
Amphion et Zethus fratres 524
Anacreon poëta 44, 247, 294
ancilia 165
animus hominis divinæ particula auræ 409
Anio fluv. 19
Annibal, vide *Hannibal*
annuli quâ manu, et quo digito gestarentur 456
anseris albi jecur in deliciis 467
Antenor 477
antestandi mos et ratio 386
Anticyra insula ellebori feracissima 418, item in Art. Poët. v. 300
Antiochus Magnus Assyriæ rex 172
Antium urbs Latii, Fortunæ sacra 79
Antonii et Cleopatræ fuga 284, et seq.
Antonius Musa Augusti medicus 511
anus quædam testamento ulciscitur captatorem 447
Anxur urbs, seu Tarracina 359
apellæ dicti Judæi 366
Apelles pictor insignis 549
apium 84, 109, 250
apotheca 443
Appia via 274, 358, 488
Aprilis Veneri sacer, unde dictus 251
Apulia 159, 272
aquæ potores an boni poëtæ sint? 528, et seq.
aquæ variæ variis morbis medentes 511, et seq.
aquis istis utendi ratio, ibid.
aquila 231, 342
Aquilicia sacra ad eliciendam pluviam 542
Aquilo 59, 450

Arabum gazæ celebres 69, 120
aratrum urbi imprimere, id est, eam delere 42
arbiter bibendi: seu convivii rex 109
Arbuscula celebris mima, à paucis malebat viris sapientibus, quàm à plebe universâ approbari 394
Arcadia 253
archaïci lecti 484
Archilochus poëta 281
Arcturus sidus 148
Argonautæ 271
Argos urbs 18
arioli, sortilegi, &c. in circo et foro Rom. 373, et seq.
Aristarchus 590
Aristippus philosophus pecuniam abjecit 419
Aristophanes poëta 349
Aristophanem legebat assiduè S. Joan. Chrysostomus, ut Plautum S. Hieronymus, ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ, homini ratio est telum potens 399
Armenia 112
Asia valdè fertilis 376, 481
as in duodecim partes divisus 583
Assyriâ nardus 117
Atabulus ventus idem qui Iapyx 364
Athenæ 456, 553
Athenienses virgines deferebant sacra Junonis, Palladis, Cereris 340, 463
Atrides, sive Agamemnon 99
Atta poëta 539
attagen Ionicus, perdix Asiana 269
Attalus rex 3, 137
Attica virgo sacra portans incessu gravi et lento 340, 463
Attius poëta, vide *Accius*
avaritiæ insectatio Lib. 1. Sat. 1
avarus lethargo oppressus medici astutiâ curatur 422
auctoris et libri optimi bona sors 583
augurum dignitas 197
Augusti encomia Lib. 1. Ode 12. Lib. 3. Ode 4, 5, 14. Lib. 4. Ode 5, 14, 15. Epist. 1. Lib. 2.
Augustus divis annumeratus 164. *pater patriæ dici amabat*, Lib. 1. Ode 2. *bibliothecam et ædem Apollini consecravit* 482. *nolebat laudari nisi à summis auctoribus* 549. *annulum suum Mæcenati credebat* 264
auguria et auspicia, dextra et læva 212, et seq.
auguria captandi ratio et modus, ibid.
aulæa ad scenam 546
aulæa ad cameram triclinii 466
aurem in ore habet equus 512
auspicia contemnens pœnas dedit 169
auster ventus obsonia corrumpit 405, 462
auster morbos creat 126
Autumnus item lethifer ibid. et 449

B.

BABYLONII numeri 28
Bacchus poëtis præsidet 140
Baiæ 139
Baianæ aquæ variis medentur morbis 511
Balatrones 331
barba sapiens, seu index sapientiæ 415
Barbaria, pro Phrygiâ 100, 285
barrus quare elephas dicatur? 290
Bassareus Bacchus unde dictus? 47
batillum quid? 360
Bellerophon 64, 185, 252
bellorum imago exhibita in scenâ, 546, &c.
Beneventum 364
Berecynthia 47
bibitores totâ nocte certatim potantes quid præmium ferebant? 528
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Augusto 482
bidental 591
Bionei sermones, id est, satirici et mordaces 554
Bithynia 80, 489
Bœotiæ aër crassus, populi hebetes 550
Bosporus 122
Briseis 99
Britanni 259
bruma 450
Brundusium 366
Brutus 377
buccas inflare, id est, irasci 325
Bupalus pictor Hipponactis potæ hostis 281, et seq.
Byzantium 440
Byzantina orca 440

C.

CADUCEUS Mercurii 27
Cæcilius poëta 537
Cæcuba vina 51
Cærite cerâ digmus: quid 491
Cæsar Jul. hortos plebi legav. 382
Calabria 72
calcei Senatorii et Patricii 38
Calenum vinum 51
calicudrum 381
Callimachus poëta 566
Calliope 158
calo, servus lignator 334, 372, 510
Calvus poëta 389
camelopardalis 547
camera triclinii auleis obtenebatur 466
Camillus 32
caminus malè usurpatur pro fumario 364
Campanus morbus 363
Campus Martius 21
Canephora virgo Cereris sacra portans. Vide *Attica virgo*
canicula sidus 44, 186
Cantabri 116
cantare rogati cantares absunto 340
cantharus, 50, 486
Canusium urbs 365
capite minui, quid significet! 167
Capito Fonteius ad ungues factus homo 360
Capitolium 230
Cappadocia 489
Capricornus, sidus grave et unium 136
caprinâ de lanâ certare, proverb. 522
Capua Romæ æmula 297, 303
caput velabant, qui se præcipites dabant 416
carceres, unde dicti 339
cardiacus 415, 422
carminis exordium haud longius repetendum 572
Carthago Romæ æmula 166
Cascellius Aulus 585
Cassius Parmensis poëta 303, 483. *ejus versus aliquot* 303
Cassius Severus orator maledicus 280
Castor et Pollux 9, 31
Catius Philosophus Epicureus 434
Cato Censorius 129, 333, 556
Cato Uticensis 31, 92, 209
Catullus poëta 389
Caucasus mons 54, 264
caudam trahere, quid? 416
censorum dignitas et potestas 305
census equestris 274, 473
centauri 46, 293
Cerberus 124

reris sacra silentio insignia 152
reris sacra portans virgo. Vide *Attica virgo*
ritus, vel cerritus, id est, furore percitus à Cerere 431
aria 445
thegi 556
aron 99, 139
rtæ inventio et usus 357
arybdis 63
æra 64
ragra 456, 472
ium vinum 196
ium maris expers 463
æribus poëta 549
rus in Tragœdiis 575
oria 109
us simplex sanitati utilis 408
byra urbs 489
onias quis primus in cibum parárit? 406
uta 270
ifones 337
rœa mœnia, id est, Tusculum 265
rœum oppidum et promontorium 437
rce famosa venefica 302, 478
hara et lyra differunt 25
usicum unde dicatur? 266
usis Antonii et Cleopatræ, item classis Augusti 170
ous latus, &c. 360
opatra mori volens 86, et seq.
idus urbs 70
ictor, quis? 371
æ vestes pellucidæ 255, 337
ccius jurisconsultus 360
cytus 127
na dubia, quid? 409
na luxuriosa magis quàm lauta, Lib. 2. Sat. 8.
na pontificum 128
nabant olim vesperi, reliquâ die ferè jejuni manebant 373
cœnam invitati, uncti adibant 457
ichis 121
lyrium 360
lophon urbs 502
ophonem imponere, unde dicatur? ibid.
ædia vetus 349, 350, 580
ædiæ difficultas 545, &c.
ecani populi 160
ichæ 109, 437
chylia 408, 437
icordia discors 505
opeum, quid propriè 286
ivæ demebant soleas ne lectos fœdarent 466
rivii rex 13, 109
riviorum olim leges et ritus ibid.
Coranus Nasicam captatorem eludit 446
Corinthus urbs 17, 547
Corinthum adire non cuivis contingit 520
cornua Baccho, cur? 143
coronæ è floribus in conviviis 88
Corvinus Messala nobilis orator 389
Corybantes 41
Cos insula: Coum vinum 437
costus Achæmenius, id est, Syrium unguentum 150
Cotyttia sacra 304
Crantor philosophus 477
Crassus profligatus 164
Cratinus poëta 349, 527
Creta hecatompolis 214, 287
critici fidelis officium 589
Crœsi regia 502
crustula 325, 439
cubital 429
cuculus, probrosa vox 377
Cumæ 512
cuminum pallorem inducit 529
cuppâ potare magistrâ, quid? 411
cupressus, multa de eâ 23, 127
Curius Dentatus 32
currûs triumphalis quæ forma? 286
curulis sella 490, et seq.
cyathus, quid? 373
Cyclades insulæ 37, 217
cyclus et cyclicus 571
Cyclopea scenicum drama 363
Cyclopes 13
Cyclops, Polyphemus 363
cycni an canori? 230
cycni Phœbo sacri, pro bonis poëtis usurpantur 144
Cynicus 519
Cyprus insula 3, 9
Cyrus rex 96, 219

D.

DACI populi 80
Dædalus 11
Damasippus patricius: exinde negotiator: demum philosophus Stoicus, Lib. 2. Sat. 3.
Damocles 148
Danaus et Danaides 127
Danubius seu Ister fluv. 259
dapes Siculæ, id est, lautæ 148
Daunia 55, 93
debitor malæ fidei quot artibus creditorem eludit 417, et seq.
decies centena, quæ summa? 341
decorum in scribendo ubique servandum 569, &c.
delirare, unde dicta vox? 477
Delos 53
Delphi, Delphicum aurum 18
Democritus 505
deorum falsorum vanitas 377, et seq.
designator 492
Deucalion, Pyrrha, diluvium 6
dextra et læva auguria 212, et seq.
per dextram cur juretur? 497
Dii mortalia et inferiora hæc an curent? 75, et seq.
Dii patrii 106
Diludia 530
dimidium facti qui cœpit habet 479
Diogenes Cynicus 519
Diomedes urbes condidit in Italiâ 365
diota, vas 23
discors concordia 505
discumbendi ad mensam vetus mos et ratio 62, 354, 438
discus, ludus 22, 402
divinatio per sortes 383
divitiæ quietem animi auferunt 149, et seq.
domorum olim fumarium ubi positum? 364
dormientem simulans histrio verè obdormivit ebrius 417, et seq.
Dorsennus poëta comicus 545
dotem amittebat adultera 339
draco, unde dictus? 342
Dramata populo tumultuante interrupta 546, et seq.
Dramatici carminis virtus et excellentia 548
Dramaticis necessaria documenta 573, 574, 575, &c.
Dramaticorum poëtarum calamitates, Lib. 2. Epist. 1.
dulcia in bilem vertuntur 409

E.

EBRIETATIS laudes 486
ebrius duplicia videt omnia 397
eburnea urbium simulacra 547
Echinus, hedge-hog 276, 437
Echinus vasis genus 373
editio libri nunquam properanda 586
Edoni pop. 110
effigies cereæ et laneæ in veneficiis 380
Egnatia urbs, ubi miraculum thuris sine igne ardentis 365
Eleusina sacra Cereri 152
Elleborum insaniæ medetur 418
Empedocles 506, 591
Ennius 244, 392, 579
Ephesus urbs 17
Epicharmus poëta 537

Epicuri mens et sententia alia quàm Epicureorum 434, 484
Epidaurius serpens 342
epistola tempore et loco reddenda 507, et seq.
epodos, quid? 263
equestris census et dignitas 274, 473
equo ungula maximè spectanda 336, 337
equo data stultè munera 426
equo frænato auris est in ore 512
Equotutium urbs 365
Eruca herba 465
ervum legumen 455
Erycina Venus 8
Esquiliæ 280
Ethnici libros sacros cognoscebant, et ex iis pleraque sunt mutuati 143, 366
Evander 345
Evius Bacchus 46
Eumenides 124
Eupolis poëta comicus 349
Europa 213
Eurus 67, 234, &c.
Euterpe 4
exterior comes 443

F.

FABA Pythagoræ cognata 453
fabæ, cicer, lupini, legumina spargebantur in donariis 423
Fabricius 32. *pons Fabricius* 416
fabula seu Carmen Epicum 477
facetum, quid proprié? 392
Falernum 52
Fanatici, unde dicti 590
fames optimum cibi condimentum 403
fasces 31, 372, 490
fasciolæ 429
favere linguis, quid? 146
Faunus 43, 136, 195
feriarum genera quatuor 496
Feronia dea 359
Fescennini versus 543
ficus 381
Fidenæ urbs 503
filiis familiâs haud licebat pecuniam credere 332
focalia, quid? 429
fœminarum luxus in margaritis 283, 284
fœneratores Calendis ponebant ad fœnus, Idibus debita colligebant 270
fœnus et fœnerator sunt quid odiosum 266, 331, 332
Fonteius vir ad unguem factus 360
fori incommoda 266
Formiæ urbs 193
formica 325
Fortuna ab omnibus colitur 79
Fortunam is provocare potest qui necessaria tantùm petit, Lib. 2. Sat. 2. ad finem.
Fortunatæ insulæ 299
frugalitas priscorum Romanorum Lib. 2. Ode 15.
frugalitatis emolumenta Lib. 2. Sat. 2.
fuga Cleopatræ et Antonii 284, et seq.
fucus mulierum è cretâ et stercore crocodili 291
fumarium olim in medio erat ædium 364
Fundanus poëta 391, 463
Fundi urbs 360
fungi optimi, qui? 436
furcifer 457
Furius Bibaculus poëta 444

G.

GABII urbs 502, 511
Gades 95
Galesus fluv. 104
galli cantus 324
Ganymedes 231
Garganus mons 113
gausape 463
Geloni pop. 114, 145
Genauni pop. 257
Genius quo sacrificio placabatur 194, 543, 576
genua in homine religiosa 506
Geryon gigas 126
Getæ pop. 205, 261
Getuli pop. 145, 198
Gigantes, seu Titanes 119, 142
gigantes insulis oppressi 163
gladiatores quibus conditionibus se venderent 459
Gracchus orator insignis 555
gradus in Amphitheatro distincti 274
græcari, quid? 402
Græci duces ad expeditionem Trojanam profecti recensentur 425, 426
grues advenæ 268
Gyas vel Gyges, gigas centimanus 135, 162

H.

HÆRES secundus, quid? 445
Hannibal 118, 234, 244, 297
Harpyiæ 405
Hebrus fluv. 60, 209, 481
Hecate 380
Hector 100, 247, 302, 375
hederâ coronati poëtæ victores 482
Helena à Paride rapta 37, et seq.
herba Achillea 302
Hercules 12, 272
Hermogenes Tigellius cantor 348, 354
Herodis palmeta 559
Hesperia 67
hilla, quid? 439
Hippolytus, Theseus, Phædra 242, 243
Hipponax poëta 281
hirundo veris nuntia 493
histrio dormientem simulans verè sopitus est 417
Homerus 15, 246, 392
honores immerito defert plerumque populus 367
Horatii villa, à Mæcenate data 138, 186, 192, 265. *Ejus descriptio* 19, 514, et seq.
Horatii vitia, iracundia, &c. 434
Horatius suæ libertatis amantior 492, et seq.
Hydaspes fabulosus 54, 463
Hydropisis 95
Hymettia mella 403
Hymettiæ trabes 137
Hyperborei campi 145
Hypsæâ cæcior 337

I, J.

JACULA seu tela novi generis à Mario inventa 397
Iambici maledicendo apti 42, 578
Jani templum ter clausum ab Augusto 260, *cur in pace clauderetur, apertum in bello?* ibid.
Janus Matutinus dictus, cur? 450
Janus medius, quid? 414
Iapyx ventus 9. Vide *Atabulus*
Jason 271
Ibrida 375
Icarus. Icarium mare 3, 144, 174
Idus unde dicantur? 251
jecur anserinum in deliciis 467
ignem gladio fodere, quid sit? 431
ignis summæ potestatis symbolum 360
Ilerda urbs 531
Ilias Homerica 476, et seq.
Ilione Tragœdia 417
imagines cereæ et lanæ in veneficiis 380
imitatores stulti, vitia non virtu-

tes æmulantur Lib. 1. Epist. 19.
perat aut servit collecta pecu-nia cuique 501
vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 565
di 33
fantes recens nati vel expone-bantur; vel sublati è terrâ alebantur 445
feriæ 93
o flebilis 570
ope inter magnas opes est ava-rus 192
sanorum gaudia sunt jucun-dissima 557
sitionem docuere aves et na-tura 267
somnia matutina sunt veriora 390
sulæ fortunatæ 299
tonsus cur Apollo? 52, 295
tra naturæ fines vivere 326
ula, rapa, &c. stomacho pro-sunt 406
vaga 570
nes molles, motus Ionici 170
vis die jejunabant olim 432
higenia 425
ucundus Horatius 434
utus Græiis quantum nocuit Achilles 553
ter sive Danubius fluv. 258
thmii ludi, et in his victores 229
laca insula Ulyssis patria 442
dæi proselytum unum facere satagebant 357
dæi Romæ odiosi, ibid. et 366
gurtha 93
no, quid apud Physicos 157
rare in verba magistri 471
venalis locus elucidatus 73

L.

IBERIUS poëta 387. *Ejus versus*, ibid. *Ejus in Cice-ronem sales, atque Ciceronis in ipsum* 388
cedæmon patientiâ insignis 18
hanum, olus 373
tucæ olim in fine convivii, postea initio appositæ 439
enas vini olim obsignabant adversùs servorum fraudem 557
ōës, avis exquisita 404
a, quid? 507
ia 583
lamâ caprinâ certare 522
ethum. Ejus herbæ virtutes 269
idosus panis Canusii 365
ithæ, pop. 46, 119
Laribus cur sacrificaretur 203, 422, 423
Larissa, Larissæus Achilles 19
lasanum, quid? 372
Latinæ feriæ 496
latro, unde dictus? 346
latus clavus 360, 369
Laverna furum Dea 516
Laurentinus ager 438
Lebedus urbs 502
lectica domestica, seu conclave quoddam pro matronis 337
legio quot milites continebat? 367
legumina cibus 423
lemures 560
leones 55, 56
Leonis signum, 218, 500
Lesbium vinum 44
lethargicus avarus medici astu-tiâ sanatus 422
lethargus morbus, 415
lex theatralis Roscii 473
lex xii *tab.* 534
libertatis suæ tenax Horatius 492, 493
Libitina funerum Dea 222, 536
Libra sidus 135
librum edere ne propera 586
Liburnæ naves 87, 263
Liburni piratæ ibid.
lippis et tonsoribus nota res, unde dicatur? 375
Livius Andronicus, poëta vetus-tissimus 538
loligo piscis, livoris symbolum 355
Lollius 248, 476, 522
Lucania 265, *apris fœcunda* 427, 462
Lucilius poëta Lib. 1. Sat. 4.
Lucrinus lacus 128, 269, 437
Lucullus 489
ludendi modus Theodorici Go-thorum regis 523
ludere et jocari non dubitârunt graves etiam viri 400, 428
ludi Olympici, Isthmii, Pythii, Nemeæi 1
luna sidus mirabile 505
luna cœlo detracta per magos 277
luna crescens implet conchylia 437
lupinus legumen, pro auro et nummis in comœdiâ 493
Lupus Rutilius à Lucilio pro-scissus 400
lupus marinus piscis exquisitus 405
luscinias apponebant luxuriosi 428
lustrum 101, 312
luxuriosus juvenis oratione Xe-nocratis mutatus 429
luxus Romanorum in conviviis comedendo luscinias, sorbendo margaritas 428
luxus ædificandis in mari domi-bus, Lib. 2. Ode 15. et. 18. Lib. 3. Ode 1. et 24.
luxus fœminarum in margaritis 284
Lycambe ad suspendium adac-tus versibus Archilochi poëtæ 281
Lycurgus vites aboleri jussit 141, 142
Lydi voluptuarii 262
lymphæ, lymphati, seu lympha-tici 365
lymphis iratis extructa urbs, quid significet? ibid.
Lyncei oculi, unde dicantur? 337
Lynx 125
lyra differt à cithará 25, 75
Lyrici poëtæ Græci novem, La-tinus unicus 5
Lysippus insignis statuarius 549

M.

MÆCENAS 1, 51, 217, 264
Mænius helluo et scurra 328, 341
Mævius poëta ineptus 287
Magorum disciplina 301, et seq. 379, et seq.
maledicentia poëtarum lege re-pressa 543, 544, 580
malobathrum Syrium 106
Malthinus 333
malvæ in cibum 73, 270
Mamurrarum urbs 360
Manes, quid? 279
Mania Larium mater 422
Manlius 199
manni, equi 212, 274
mappa differt à mantili 441
Marcellus 33
mare mediterraneum 216
margaritæ aceto dilutæ 428
margaritarum pretium in ro-tunditate 283
Marius 431
marmore parietes quis incrusta-vit primus? 361
Marsi pop. veneficiorum periti 165, *milites fortissimi* 278, 296
Marsyæ statua in foro Romano 374
Martius campus 21
Massicum vinum 3
Matinus mons 65, 227
matronarum habitus qualis 335 337
Mauri 8

macronemum lancis genus 467
Medea Jasonem edocens: et pòst eundem irata perdens 271, 278, 570
medendi ratio interdum variandа 511
Medi imperium Persis reliquere; Persæ verò Parthis 9
mediastinus servus, quid? 509
medici cujusdam astutia in curando lethargico 422
mediocribus esse poëtis non licet 585
mediocritas aurea et laudatissima 114, 131, et seq.
melimela 464
melle temperabant austerum vinum 403
Melpomene 57
membrana, quid? 413
Memnon 390
Memphis 211
Menander poëta 414, 537
Menelaus 424
Mercuriales viri, id est, docti 136
Mercurius ejusque inventa 25
meretrix est quasi vorago 335
meretricis fictus dolor 521
Messala nobilis orator 369, 389
Metelli Romæ illustres 400
metuens nunquam est liber 517
Midas 505
Milesia chlamys 519
Miletum urbs ibid.
Mimnermus poëta 491
mimus, unde dictus? 331
mimus, id est, fabula 387
Minerva crassa et pinguis, quid? 402
Minervâ invitâ nihil suscipiendum 586
Minos rex 65
Minturnæ urbs 485
minui capite, quid sit? 167
mitulus pisciculus 437
Mitylene urbs 17
modi musici tres præcipui, Dorius, Phrygius, Lydius 285
Molossus 281, 455
morbus locum mutat interdum 415
mors parcit nemini 13, 98, 148, 151
mors ultima linea rerum est 518
Mucius vel Mutius jurisprudentiâ clarus 555
mullus piscis exquisitus 405
mulsum, quid? 437
munera stultè data equo, et arbori 426
muræna piscis 465
murex piscis 133, 437
muria, quid? 440
Antonius Musa Augusti medicus 511
mutant cælum non animum qui trans mare currunt 504
Mycenæ urbs opulenta 18
Myrtoum mare 3
myrtus in coronis 88, et seq.

N.

NÆNIA 94
nævi in re amatâ placent amantibus 342, 370
Nævius poëta 537
Naiades 210
nardus 117
Nasica captator elusus 446
naso suspendere adunco, quid sit? 367
natandi ars laudata 22
natura dives opis suæ 336, 370
Naturam expellas furcâ, tamen recurret 500
naves Antonii ingentes 263
naufragi tabellam et vestes appendebant in templis 15
navibus et quadrigis petimus bene vivere 504
naumachia ludicra 525. *illa exhibita in scenâ* 546
Neapolis 277
nebulo, unde dictus? 329
necromantia 380
nectar 155
nefastus dies 121
Neptunus 68
Nereus 38
Nereides 217
Nero auriga et cantor in Olympicis 229
Nestor 39. *longævus* 113
Nilus fluv. 156, 258
Niobe superbiæ pœnas luit 238
Niphates fluvius et mons 114
nobilitas vera 366, et seq.
noctiluca 241
nomenclator servus 490
non cuivis homini contingit adire Corinthum 520
Noricum ferrum exquisitum 41
Numa 488
Numantia 118
Numici via 523
Numida 83
Numidicum marmor 137, 500
Nymphæ, 4, 13, 71

O.

OBELUS, ὀβελὸς, *censuræ nota* 589
Oceanus 11, 82
Octavius, poëta, 395
oderunt peccare boni virtutis amore 516
odoribus olim perfusa scena 89
Odyssea 478
officia varia 582
olera in convivüs etiam lauta 401
oleum Venafranum celebre 440, 465
Olympica certamina 1
Olympus mons 161
omasum, quid? 444
onyx 253
operam perdere 328
opes non dant animo quietem Lib. 3. Ode 1.
Orbilius Horatii præceptor 59
orca piscis et vas 440
Orcus 445, 559
Orestes 421, 570
Orion sidus 66, 124
Orpheus 587
oryza 422
Osci pop. infames 362
Osiris 521
ostrea Lucrina optima 98. item *Circæa* 437
ova initio conviviï 435, et seq. *ova oblonga optimi succi* ibid.
ovi albumen seu vitellus vinum turbidum efficit purum 439
ab ovo usque ad mala 340

P.

PACTOLUS fluvius auriger 296
Pacuvius poëta 537
Padus sive Eridanus fluv. 226
palla matronarum vestis 337
Pallas 16
panis cum sale, veterum cibus 403
panis Canusii lapidosus 365
papaveris genera varia 565
papyrus, quid? 357
par impar ludere 428
par nobile fratrum ibid.
parasitæ 337
Parce 98
Paris 37, et seq. 477
Parium marmor 48
parochus, quid? 361
Parrhasius pictor illustris 263
partes primas, secundas, tertias agere, quid? 384
parturiunt montes, &c. 572
Parthi 9, 33, 49
Parthi mendaces 541
pastillus 333
patagium muliebre ornamentum 360
pater cœnæ, quid? 462. *pater domûs* 454
patrii Dii in quâlibet regione 106

patriæ caritas 442
patulæ aures non retinent commissa 525
pavones in cibum 338, 404
pavonis cauda ibid.
paupertas veterum Rom. 129, et seq.
pauperum cineres novendiales è sepulchro eruebant venefici 304
Pausias clarus pictor 460, 461
pectines seu pectunculi pisces 438
pecunia donat et genus et formam, &c. 489
Pedana regio 483
Pegasus, quid proprié? 64
Peligni pop. veneficiis infames 305
peloris piscis 437
Penates Dii 214, 442, 497
Penelope 44, 479
Pentheus 141. discerptus à matre 433
peram cuique binam affinxit Æsopus ibid.
Pergama 100
periscelides 521
perna proprié, quid? 411
Persæ 7, 53, &c.
Persarum luxus in conviviis 87
Petillius fur aureæ Jovis coronæ 355, 389
petorritum currus quatuor rotarum 372
Phaëton 251
Phæaces luxuriosi 479
pharmacopolæ 330
phaselus 152
Philippi nummi 549
Philippi urbs, campi Philippici 107
Philippus orator nobilis 494
philtrum amoris, et odii potiones, vel misetra 306
phimus seu pyrgus, aleatorium instrumentum 457
Philosophorum sectæ variæ 471
Phocæi patriam deserentes 298
Phœbus 31
Phraates 96
Phryges 40
Picena poma laudabantur 430, 440
picturæ cum pœsi comparatio 585
Pierides 244
Pierus mons 160
pilæ ludus 402
pilæ quatuor genera 362
pilæ palmariæ ludum amabat Mæcenas ibid.
pilæ ludus lippis et crudis noxius ibid.
pilam seu pilulam è bonis facere, id est, patrimonium devorare 331
pileolus epulantibus proprius 508
Pindarus 225
Pirithous 163, 243.
pisces elixi, et assi 438
placentæ in deliciis 463
Plancus, Munatius, 19
planus, id est, fraudulentus 521
platanus 128
Plato 414, 435
Plautus 537, 545
Pleiades 257
Plotius, Varius, et Tucca Æneidem emendârunt, Augusti jussu 361
Pluto 125
pluviæ evocandæ ratio 542
podagra 383, 480
pœnas dant improbi seriùs ocyùs 152
pœseos comparatio cum picturâ 585
pœtarum maledicentia lege repressa 543, 544, 580
pœtarum Dramaticorum infortunia 546, et seq.
pœtæ eximii descriptio 352
pœtæ debent esse philosophiæ periti 582
pœtæ insani habiti 434
pœtæ divites muneribus datis applausum captabant 530, 589
Polemo juvenis luxuriâ perditus Xenocratis oratione mutatus 429, et seq.
pollice utroque laudare, quid sit? 525
Pollio 91, 391, &c.
Pollux 153, 221
Polyhymnia 4
Polyphemus Cyclops 363
polypus 291, 343
pomi semina primoribus digitis ejaculari, quid et quorsum? 430
Pompilius sanguis Pisones 564, 581
Pontificum jus 304
populi tumultus ad theatrum: ejusque studium ad spectacula 546, et seq.
populus arbor Herculi sacra 20, 97
porrigo capitis morbus 421
Porticus sive Stoicorum scholæ 416
porticus superbæ 130
porticus Romæ plures 474
posticum 487
Præneste 159, 376, 477
prætexta et bulla 275, 360
pravi docilis juventus 407
Priamus 26, 38, &c.
Priapus 267, 378
principibus placuisse laus est maxima 520
principium orationis non repetendum longiùs 572
Proculeius 95
profani arcebantur à sacris 146
Prometheus 11, 41, 124
proprium nihil cuiquam dedit natura 412
Proserpina 66, 122, 301, 448
Proteus 6, 418
Proteo similis debitor litigiosus et fraudulentus ibid.
ptisanarium 422
publicani unde dicti? 474
pueri concertantes Romæ cladem Antonii præsignificârunt 525
pueri non cogendi sed invitandi ad disciplinas 325
pulmentaria quid? 403
Puppius Tragicus pœta 474
purpura 138
putare vites, cur dicamus? 300
Puteal, quid? 451
pyramides 221
pyrgus. Vide phimus
Pyrrha et Deucalion 6
Pyrrhus rex 172
Pythagoras 66, 296, 435, 453
Pythia certamina 588
Pythius Apollo 41

Q.

QUADRA 521
quadrata rotundis mutare 476
Quinquevir 445, 446
Quintilis mensis, deinde Julius 492
Quirinus 8, 154, &c.
Quirites 2, 106

R.

REGES Deo subjiciuntur 147
Regina pecunia 489
Regulus: ejus encomia 31, 165
Remus à Romulo quâ ratione cæsus? 283
repotia 407
repulsa in honoribus interdum non probrosa 151
rex convivii 13, 109
Rhenus fluv. 390, 565
Rhodanus fluv. 145
Rhodus insula et urbs 17
rhombus piscis 269, 338, 406, &c.
rhombus magicus 301
ridentem dicere verum nil vetat 325
Roma 155, &c.
Romuli scelus luerunt Romani 283

Romulus 31, 129, &c.
Roscius histrio 451, 539
Rubi urbs 365
rude donari, quid? 470
rudiarii ibid.
rumex seu lapathum, herba 269
rusticæ vitæ laus Epod. 2. lib. 1. Epist. 10.
Rutilius Lupus à Lucilio proscissus 400

S.

SABBATA tricesima 386
Sabelli seu Samnites veneficiorum periti 303
Sabini pop. 54, 268, &c.
sacri libri Ethnicis noti et expilati 143, 366
sacrificandi ritus 425
sagum militare 287
sal cum pane, cibus veterum 403
Salamis Ajacis patria 19
Salernum urbs 511
Salii Martis sacerdotes 84, 85. *eorum convivia sumptuosa* ibid.
Saliare carmen 540
salinum 132
Sallustius 94, 334
salum, unde dicatur 304
Samnites, gladiatorum genus 555
Samos 502
sapientes et philosophi cur barbati? 415
sapientia prima est stultitiâ caruisse 472
Sappho 123, 529
Sardinia 72
Sardis urbs 502
satira unde dicta? 323, et seq.
satiræ virtutes 388, et seq.
Saturnalia 413, 455, 456
Satyri 4, 141, 577
Saturnii versus 544
soarus piscis 269, 404
Scaurorum nobilis familia 31
scena odoribus perfusa 539
Scipionis virtutes 397, 400
scobs in triclinio spargebatur 441
scombri pisces 465
Scopas statuarius 243
Scorpius Zodiaci signum 135
scribarum Romæ officium et præmia 360, 451
scruta, seu frivola 495
scurræ, duo certantes dicteriis Lib. 1. Sat. 5.
Scylla et Charybdis 63, 572
Scythæ 49, 80, 177, 205, 311
secundus hæres 445
sella curulis 490
seniores à juvenibus olim observati 541
septem Græciæ sapientes 432
sepulchris divitum custodes adhibiti contra venefícas 303
Seres 33
Sertorii ad milites erudiendos solertia 536
servorum qui vendebantur vitia declarari cautum erat lege 431, 551.
servi glutones quomodo plectebantur 513
servi quidam aliis dominabantur et conservis imperabant 460
servi eruditi cariùs vendebantur 551
servi agris colendis addicti 462
servus mediastinus 509
servus nomenclator 490
sestertia septem 496
sextarius 327
Sextilis deinde Augustus 492
Sibyllini versus 308
Sicambri pop. 227
Sicilia 504
Siculæ dapes, id est, lautæ 148
Siculi tyranni 480
Sidonia purpura 501
Sidonii mercaturâ celebres 300
signa Rom. à Parthis remissa 164, 260
silentii laus et religio 146, 152
Simonides poëta 94
simplex cibus utilis, multiplex noxius 408
Sinuessa urbs 361, 485
Sirenes 414, 478
siser olus 462, *eo delectatus Tiberius* ibid.
Sisyphus 127, 305
Smyrna urbs 502
Socrates, Socratica philosophia 70, 200, 582
Socratis accusatores, damnatio, mores 435
Sol undè dictus? 172
soleas deponebant veteres antequam mensæ accumberent 466
solstitium 503
somni portæ 214
somnia manè veriora 390
Sophocles 544
Soracte mons 23
sorites 536
sors propria odio est cui placet aliena 509
sortes ex urnâ educendi, divinandique ratio 383
sortilegi in foro et circo 373
Sosiæ Rom. bibliopolæ 531, Art. Poët. v. 345
Sparta, Spartani patientia inclyti 18
Spartacus belli civilis auctor 188, 297
spectaculis interrupta drama. quæ illa? 546
spondere, sponsionis incommoda 450
squillæ 439, 465
Stasimus poëta insulsus 571, 572
sterilitatis causæ 149
Stesichorus poëta 246, 363
Stoici 284, &c.
stola ut et palla matronis propriæ 335, 337
strix avis 275
stulti celant malè ulcera inveterata 515
stultitiam patiuntur opes 523
stylus ad scribendum 394
Styx 78, 144
sub judice lis est adhuc 568
superstitionis etymon, vis, effectus 431
Surrentinum vinum 439
Surrentum 521
Sylla tyrannus 335
Sylvanus 218, 267
syncope, ut crepesmus 364, *surrexe* 386
syrtes maritimæ 104, 287. *mediterraneæ* 54

T.

TABELLARUM picturæ studium, olim immodicum 460
talentum 427, 489
tali, tesseræ 109
Tanais fluv. 160, 179, 219, &c.
Tantalus 140, 305
Tarentina lana et purpura 547
Tarentum 68, 168, &c.
Tarpa judex criticus severissimus 390
Tarracina, sive Anxur 339
Taurus Statilius consul 485
tela nova à Mario inventa 307
Telemachus Ithacam descripsit Menelao 494
Telephus rex 302
Tellus porcâ placabatur 543
Tempe 18, 53, 148
tempestates velut Deæ templum Romæ habebant 288
teneras faciendi carnes quæ ratio? 436
Terentius poëta 332, 537, 538
teres atque rotundus 460
Terminalia 270
tesqua 509
Teucer Ajacis frater 19, 39, 247
Thalia 239
theatri gradus distincti 274

Thebæ 18, 48, 235, &c.
Theon, Theonino dente carpere, quid? 526
Theseus 243
Thespis 544
Thracia regio frigida 59
Thraces bibaces 46, 62, *in bello furiosi* 131
Thyesteæ execrationes 279
Thyestes et Atreus 16, 42
thyrsus 141
Tiberis fluv. 6, 22, 69, &c.
tibia, qualis olim? 575
Tibullus poëta 76, 483
Tibur 45, 104
Tigellius cantor 331, 340, 348
Tigris fluv. 258
tigris, fera 56
Timagenes rhetor 529
Tiresias vates 442
trones forenses 332
Titanes 161
Tithonus 65
Tityus 182
toral, quid? 441, 486
Torquatus 242, 292, 485
trabales clavi 81
trabes Hymettiæ 137
Tragœdiæ origo 579
Tragici carminis virtus et efficacia 548. *Ejus inventio* 576, 579
Trebatius jurisc. 396, et seq.
Tribuni militares 369
tribus Romanæ 490
Triquetra Sicilia 452
triclinii camera aulæis obtenta 466
tripodes 243
triumphalis currûs forma erat rotunda 286
triumphus 230, 282
Trivicum oppid. 364
Triumviri capitales 273
trochus, ludus 208
Trojæ excidii causa prima 154
trophæa 114
Tucca Æneidos emendator cum aliis 361
tumultus 41, 131
turdorum aviaria: fimus optimus 364, 408, 513
Tusculum urbs 218, 265
Tuscus vicus Romæ infamis 427
Typhis nauclerus 10

tyrannis abundans Sicilia 480
Tyrrhenum mare 28
Tyrtæus poëta 587
Tyrus urbs 220

V.

VACUNA dea vacationis 501
vades, unde dicti? 324
Valgius poëta 395
vappa, unde dicatur? 331
Varius poëta 15, 361, 550, &c.
Varro Atacinus poëta 391
vatum carmina vetustissima et vaticinia 535
vectigalia Romæ diversa 474
Velabrum 427
Velia urbs 511
Venafranum oleum 440, 465
Venafrum 105
veneficarum crudelitas Epod. 5. et 17. Lib. 1. Sat. 8.
ventrem laxant conchylia, vinum Coum, 437, &c.
Venucula uva 440
Venus in talis ac tesseris, quid? 109
Venusium Horatii patria 67, 398
verbena 49, 250
verbum semel emissum volat irrevocabile 525
Vergiliæ seu Pleiades 257
versus inepti destinantur involvendo piperi, &c. 551
à vertice ad imos talos pulcher ibid.
Vertumnus Deus 456
vera censuræ nota 589, 590
Vestales 7
vestes substrictæ, item fusæ 379
vestium differentia, pro matronis, libertinis, &c. Lib. 1. Sat. 2.
Via Appia 274, 358, 488
via sacra 282, 381
vicarius servus 460
vicus Tuscus Romæ infamis 427
vilis amicorum annona 506
Villa Horatii 17, 138, 186, 192, 265, 514
villicus 508
vina quædam sub dio relinquebantur 439

vindicta Prætoris virga 459
vini cadis inscriptio apponebatur 51, 97
vini condendi et condiendi ratio 51
vini moderatè sumpti effecta; et contrà 46
vinum austerum melle mitigabatur 403
vinum Coum laxat ventrem 437
vinum optimum è vite arbori annexâ 267
Virgilio quæ exprobrarentur? 342
Virgilius 10, 58, 253, 550, &c.
virtus est vitium fugere 472
virtus repulsæ nescia 151
virtus post nummos 473
virtus est medium vitiorum 522
virtutis insignia 151
virtutem an doctrina, an natura donet 426
vitæ brevitas Lib. 1. Ode 4. et 11.
vitiis sine nascitur nemo 344
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 565
vitis annexa arbori vinum profert excellens 267
Ulubræ opp. 504
Ulysses 442, et seq.
Ulyssis comites in porcos mutati 302, 478
umbilicus in libro, quid? 294
ad umbilicum perducere ibid.
umbræ in conviviis 463
Umbria Italiæ regio 438
unguenta in conviviis 87, &c.
urbes maritimæ hyeme tepidiores, æstate frigidæ 492
urna judiciaria 399
urtica in cibum 504
usura legibus damnata 266, 331
usus in linguis summum jus habet 567
Utica urbs 531
utroque pollice laudare, quid? 525
uvæ passæ 440
Vulcanus 13, 162, 364
vulva suilla in deliciis 513

Z.

ZEPHYRI unde dicti? 148
Zethus et Amphion fratres 524

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

QUÆ IN HORATIO LEGUNTUR.

Prior numerus *paginam*; posterior Horatii *versum* indicat.

A.

A 53, 8. 192, 1. 327, 15. 336, 5. 356, 4
à puero 355, 10
à vertice ad imos talos 551, 14
ab 24, 10. 86, 1, 4, *et alibi*
ab alto 446, 7
ab imo ad summum 433, 9
ab incœpto 570, 17
ab inguine 284, 6. 378, 4
ab Jove 68, 3. 504, 10
ab Lamo 198, 7
ab ortu lucis ad umbram 559, 15
ab ortu solis 213, 1
ab ovo usque ad mala 340, 6
ab ovo gemino 572, 10
abacta 276, 7. 406, 3
abdiderint 381, 3
abdidit 160, 11
abdita 566, 17
abditæ 94, 6. 190, 7
abdito *v.* abditæ
abditus 470, 5
abeant 426, 7
abeas 195, 3
abeat 426, 6. 575, 16
abeo 370, 18
abes 236, 5
abest 24, 5. 81, 3. 192, 16. 525, 1. 585, 10
abeunte 172, 10
abfore 355, 14
abhinc 536, 4
abi 223, 7. 495, 7. 560, 18
abibis 401, 13
abjectis nugis 557, 18
abjecto 348, 5
abigat 512, 10
abigunt 207, 10
abii 329, 7
abjicito 507, 7
abire 290, 2. 382, 12. 561, 6
abirem 499, 5
abit 359, 1. 416, 15
abito 189, 1
abludit 433, 21
abnegat 81, 5
abnormis 402, 3
abnuere 445, 11
abominatus 297, 5
abortivus 343, 7
abrotonum 541, 13
abrumpere 243, 1
abscidit 11, 4
abscindere 299, 7. 338, 12
abscissum 433, 4
abscondere 423, 9
absens 215, 8. 446, 17. 494, 9. 503, 14
absentem 341, 11. 354, 10. 359, 2. 394, 13. 457, 13
absentes 264, 16
absentis 433, 15
absint 145, 7
absis 525, 2
absistere 346, 9
absit 560, 12
absolves 431, 4
absona 570, 2
absorbere 463, 15
abstemius 504, 14
absterrebitur 447, 10
absterrent 356, 22
abstes 585, 2
abstinens 174, 12. 248, 15
abstinet 574, 7. 585, 19
abstineto 215, 20
abstinuit 425, 4. 588, 10
abstulerat 513, 6
abstulerit 357, 1
abstulit 133, 7. 278, 7
absumet 127, 9
absumptis 512, 18
abunde 335, 11. 484, 7
abundes 447, 16
ac 12, 8. 30, 12. 66, 10, *et alibi frequenter*
ac *pro* quàm 358, 4. 457, 4
ac si 390, 5. 428, 2. 430, 11
Academi sylvas 553, 9
accedam 430, 4
accedas 446, 17
accedat 449, 4
accedent 409, 11
accedente senectâ 561, 2
accedere 422, 5
accedes 462, 4. 518, 13
accedet 228, 10, 409, 12
accedit 422, 10. 578, 4
accendis 385, 7
accendit 294, 14
acceperis 417, 9
accepisse 454, 6
accepit 427, 2. 500, 11. 586, 9
accepta 543, 12. 580, 8
acceptos 549, 11
acceptus 311, 17
accersas *vide* arcessas
accerse, *v.* arcesse
accersit, *v.* arcessit
accessit 397, 18. 576, 9
Accî *v.* Atti
accidit 278, 2. 334, 11
accipe 350, 12, 13. 352, 3. 488, 5. 416, 11. 417, 8. 427, 9. 433, 8. 443, 6
accipiar 466, 14
accipias 326, 12
accipiebat 496, 7
accipiet 446, 13. 501, 3
accipio 363, 3
accipis 558, 17
accipit 552, 21
accipiter 86, 5. 516, 11
accipiunt 578, 11
accisis 411, 5
Accius 537, 5
acclinis 402, 6
accredere 512, 16
accrescere 578, 13
accrevit 368, 10
accubat 254, 1
accurrit 382, 1
acer 8, 7. 247, 14. 257, 4. 281, 13. 291, 3. 297, 2. 327, 5. 352, 11. 353, 14. 391, 5. 396, 1. 445, 2. 545, 1. 552, 17. 570, 11.
acerba fata 283, 4
acerbæ 449, 14
acerbi 526, 15

cerbum frigus 521, 8
cerbus 345, 6. 591, 17
cernam mensam 468, 1
cerra thuris 175, 12
cervi 536, 15
cervo 325, 14. 326, 15. 410, 12. 560, 3
cervos 96, 10. 443, 18
cervum 420, 11. 489, 4
cervus 326, 8. 479, 20
cescit 480, 5
ceti 407, 12
ceto 377, 3. 428, 1. 465, 9
cetum 420, 17
chaico 230, 1
chaicus 40, 4
chæmenes 120, 8
chæmenia 292, 12
chæmenium 150, 1
cheronta 12, 1. 154, 7
cherontiæ 159, 5
chille 424, 10
chillei 40, 3. 302, 7
chillem 99, 6. 133, 7. 375, 12. 570, 10
chilles 238, 8
chilles Graiis iratus 553, 6
chivi 477, 13
chivis 239, 9. 424, 11. 536, 1
chivos 155, 4
cidas 406, 3
cidum 554, 5
cies 159, 17. 402, 5
cinaces 62, 5
cinum 454, 10
cipensere 406, 6
cquirere 567, 1
cre 420, 16
crem 69, 2. 334, 8
cres 268, 7. 291, 22. 343, 14. 376, 9. 460, 17. 464, 12
cri 29, 3. 150, 7. 388, 8. 439, 15
cria 453, 10. 462, 11
crior 77, 7. 166, 2. 282, 13. 374, 6
cris 12, 6. 344, 4
crisium 190, 7
criter 523, 1
crium 17, 3
crius 332, 1. 419, 8
croceraunia 11, 3
cta 574, 16
ctæ 83, 8
cti 574, 10
ctl, *v.* Attl
ctia 525, 5
ctor 547, 12
ctor causarum 585, 9
ctoris 575, 8
ctu 575, 4
ctum 421, 10
ctus *pro* appulsus 173, 8. 285, 2
ctus *pro* partibus fabularum 571, 2. 575, 9
cuens 111, 13
cuis 482, 18
cuisse 7, 4
cuit 199, 7
cumen 506, 1. 585, 4
cumina 521, 10. 544, 9
acuta 215, 12. 236, 3. 302, 3
acuta æra 41, 4
acutâ voce 158, 6
acutas 141, 1
acutis 342, 5
acuto 23, 4. 79, 3. 422, 19. 488, 16. 530, 16
acutum 381, 1. 421, 11. 500, 11. 581, 19. 584, 9
acutum cernis 342, 2
ad 2, 3. 3, 14. 56, 9. 69, 8. 163, 6. 246, 1, *et alibi*
ad, *i. e.* propter 464, 1
ad, *i. e.* usque ad 273, 10. 333, 3. 334, 8. 337, 12
ad arbitrium 172, 6
ad arma 80, 13, *bis*
ad assem 552, 15
ad assem redigatur 326, 7
ad astra 457, 14
ad cœlum 447, 24. 500, 3
ad cœnam 495, 15
ad cyathum 69, 8
ad extremum 470, 9. 578, 15
ad hoc 452, 3
ad imum 524, 2. 570, 16
ad lucrum ire 588, 16
ad lumina prima 555, 16
ad lunam 464, 8
ad mare 492, 11
ad mortem 334, 8
ad ortum 261, 3
ad plenum 44, 6
ad summam 476, 15
ad umbilicum adducere 294, 8
ad unguem castigavit 581, 4
ad unguem factus homo 360, 5
ad unum opus 291, 12
ad usque 328, 23. 365, 12
adamantina 16, 11
adamantinos 205, 2
adbîbe 480, 18
addam 330, 4. 416, 7
addant 220, 21
addas 532, 9
adde 111, 15. 327, 21. 410, 3. 417, 11, 12. 430, 16. 434, 1, *bis*. 442, 7. 458, 5. 460, 2. 491, 1. 466, 18
adde quòd 111, 15. 461, 16. 524, 19
adde huc quòd 336, 19
addens 431, 8
addere 41, 10. 504, 13. 530, 12. 548, 10. 552, 24
addes 440, 8
addicere 448, 11
addictum 302, 4
addictus 471, 4
addidit 152, 11. 576, 12
addis 201, 7
addit 325, 14. 422, 6. 451, 10. 509, 23
additis, *indicat.* 166, 3
additum 114, 3. 141, 10. 283, 17
additus 163, 9
addocet 486, 4
addubites 356, 18
adducere ad umbilicum 294, 8
adducit 492, 9
adductum 514, 13
adduxerat 463, 13
adduxere 253, 11
adduxerit, *v.* adduxerat
adempta 303, 22
ademptum 113, 5. 566, 22
ademptus 100, 3
adeo 375, 7. 472, 9. 537, 3
adeo sunt multa 324, 7
aderat 215, 17. 359, 7. 371, 10
aderit 201, 10
ades 384, 4
adesos 219, 12
adesse 576, 2
adesses 451, 6
adesset 291, 15
adest 38, 8. 219, 8. 404, 7. 449, 8
adeste 277, 12
adflent 569, 11
adhærens 295, 6
adhæret 407, 6
adhæsit 441, 7
adhibe 216, 6
adhibebitur 577, 7
adhibet 237, 15
adhuc 174, 16. 182, 5. 209, 7. 247, 2. 249, 16. 505, 7. 518, 4. 547, 14. 556, 15. 568, 6. 570, 5
adjecere 553, 7
adjecisse 169, 9
adjecti 559, 8
adjectis 164, 2
adjiciant 242, 12
adimam 517, 15. 528, 8
adimat 426, 5
adimis 202, 6. 432, 1
adimunt 59, 3. 574, 13
adire 520, 6. 442, 10
adite 418, 11
adito 447, 15
aditure 103, 5
aditus 385, 10
adjudicat 525, 1
adjunctis 574, 15
adjungere 428, 8
adjutorem 384, 12
adjuvat 446, 18
admirari 487, 2
admiror 355, 12
admissi 564, 5
admissus 65, 7
admittes 516, 14
admittis scelus 425, 14
admonuit 374, 7
admoverit 532, 6
admoves 201, 2
admovit 544, 9
adoleverit 383, 14
adopta 491, 2
ador 454, 14
adorea 234, 3
adposcere 556, 1
adrasum 495, 4
Adria 116, 13. 179, 6. 525, 7
Adriæ 10, 11. 77, 7. 126, 7. 153, 6. 213, 8
Adriano 41, 1
adsciscet 556, 20
adscribi 155, 12
adscripsit 528, 3
adsis 449, 10
adsit 265, 3. 347, 11. 521, 12

adsita 558, 25
adspersus, v. aspersus
adspice, v. aspice
adstat, v. astat
adstricto, v. astricto
adstrictum, v. astrictum
adstringitur, v. astringitur
advenam 268, 11
adveniens 409, 17
advenit 360, 4
adventum 269, 2
adversa 487, 10
adversæ res 466, 21
adversam, v. aversam
adversarius 386, 11. 525, 7
adversis 329, 2. 412, 12. 478, 6. 560, 15
adverso 425, 7
adversum 281, 1. 375, 11. 474, 12
advexerit 409, 9
adulta 151, 2. 267, 1
adulter 346, 11
adulteræ 155, 2
adulteretur 299, 4
adulteri 247, 5
adulteris 190, 6
adultero 77, 1. 84, 8. 206, 5
adulteros 39, 5. 171, 4
adulterum 277, 16
adunco 367, 4
advoceris 251, 4
adurgens 86, 5
aduri 276, 2
aduris 63, 5
adusto 467, 13
adustus 466, 15
adytis 41, 2
Æaci 196, 6
Æacum 122, 11. 245, 5
æde 390, 9
ædem 71, 2. 136, 12. 555, 12
ædes 169, 1. 497, 4
ædibus 456, 7
ædificante 430, 16
ædificare 428, 8
ædificas 433, 9
ædificat 476, 9
ædilis 423, 16
ædituos 549, 7
Ægæo 131, 2
Ægæos 221, 2
Ægæum 503, 9
æger 422, 18
ægida 38, 10. 162, 5
ægri 564, 7
ægrimonia 305, 15
ægrimoniæ 293, 14
ægris 511, 7
ægro 492, 4. 541, 13
ægros 356, 19
ægrotare 433, 8. 492, 4
ægrotet 369, 3. 498, 3
ægroto 474, 10. 479, 21
ægrum 406, 2. 432, 6. 498, 5. 542, 13
Æli 193, 7
Æmilium 565, 18
Æmoniæ 86, 8
æmula 297, 2. 529, 2. 576, 1
æmulari 225, 13
æmuli 224, 8
æmulos 191, 5
Ænea 446, 8
Æneæ 289, 14
Æneas 242, 10. 310, 10
æneus 423, 19
Æoliæ 247, 4
Æolides 127, 4
Æoliis 122, 13
Æolio 230, 8
Æolium 229, 7
æqua 139, 15. 147, 12. 540, 12. 564, 10
æquale, 340, 9
æquales 22, 1. 291, 20
æquali 206, 1
æquam 97, 1. 424, 5. 566, 6
æquare 102, 1
æquas 347, 12
æquata 535, 1
æque ac 416, 12. 476, 1
æque 41, 4. 134, 11. 175, 4, 5. 471, 15, *bis*, 16. 476, 1
æqui 346, 3
æquis 422, 20
æquis animis 578, 11
æquo 13, 8. 68, 2. 161, 8. 343, 13. 358, 7. 522, 10. 551, 20. 561, 6
æquo animo 414, 6
æquo Jove 538, 9
æquor 20, 11. 36, 9. 73, 3. 171, 13. 260, 1. 406, 7. 478, 4
æquora 14, 9. 37, 10. 149, 5. 207, 11. 236, 13. 299, 6. 512, 14
æquore 6, 8. 23, 10. 288, 9. 427, 11
æquoribus 235, 1. 245, 12
æquoris 80, 4. 213, 12
æquum 506, 4. 519, 11
æquum est 333, 11. 344, 13, 18
æquus 34, 1. 195, 4. 219, 9. 312, 2. 400, 10. 427, 9. 488, 3. 504, 7
æra 11, 17. 402, 13
æra 41, 5. 243, 4. 371, 3. 488, 5. 493, 11. 549, 17. 584, 5
ærata 149, 11
æratas 132, 11
ære 106, 2. 550, 4
ære 221, 4. 301, 5, 6. 351, 12. 415, 2. 421, 4. 551, 22. 558, 13. 565, 7. 566, 1
aërias 65, 3
æris 345, 7. 443, 18. 479, 20. 489, 8. 540, 14. 574, 1
ærugo 355, 14. 583, 8
ærumnis 552, 15
æs 10, 5. 358, 12
Æschylus 544, 11. 580, 4
æsculo, v. esculo
Æsopi 427, 15
Æsopus 539, 12
Æsquilias, v. Esquilias
æstas 242, 4
æstatem 43, 7
æstates 436, 9
æstimat 534, 13. 536, 16
æstivâ 55, 7
æstivam 485, 10
æstuat 104, 2. 476, 8
æstum 102, 5
æstuosa 391, 3
æstuosæ 72, 5
æstuosas 54, 5
æstuosis 108, 4
æstuosius 272, 3
æstus 44, 9. 326, 2. 336, 1. 477, 7. 498, 2. 553, 11
ætas imbecilla 409, 11
ætas virilis 574, 3
ætas 29, 2. 82, 6. 98, 4. 101, 7. 102, 12. 173, 1. 247, 2. 260, 2. 296, 6. 297, 6. 356, 12. 357, 1. 383, 14. 439, 1. 470, 4. 488, 12. 491, 2. 523, 1. 531, 12. 536, 10. 561, 7. 567, 7
ætas ferox, i. e. rapida 102, 12
ætatem ducimus 560, 15
ætatis 573, 8
æternæ 165, 4
æternet 256, 15
æternis 117, 9
æternos 91, 6
æternum 99, 1. 209, 5. 253, 5. 501, 16
æthera 144, 2
ætherea 11, 12
Æthiops 170, 3
Ætna 303, 11
Ætnam 163, 7. 591, 8
Ætolis 524, 13
ævi 117, 3. 454, 22. 527, 7. 543, 9
ævo 33, 1. 95, 2. 113, 6. 132, 7. 538, 3. 574, 15
ævum 165, 9. 183, 13. 256, 13. 312, 5. 366, 4. 372, 2. 394, 2. 479, 16. 482, 3. 536, 17. 532, 13. 544, 7. 584, 6
Afer 234, 4
affatus 20, 3
affer 287, 7
afferat 408, 6
afferet 125, 5
affert 455, 11
affertur 465, 2
affigit 409, 5
affirmo 541, 10
affixa 165, 12
affixit 328, 7
afflasset 468, 3
affluentes 251, 10
affuit 275, 3
affulsit 236, 10
Afra avis 269, 11
Afra cochlea 439, 14
Afrani 537, 6
Africa 137, 5. 244, 12. 419, 3
Africæ 192, 10
Africanum 266, 12
Africis 220, 17
Africo 36, 5
Africum 3, 7. 10, 8. 203, 5
Africus 296, 10
Afris 98, 1. 468, 3
Afro 133, 13. 156, 7
agam 175, 11. 279, 13. 281, 6. 382, 17. 497, 16
Agamemnona 248, 3
agaso 466, 19
agat 150, 10. 457, 9. 551, 13
Agave 433, 4

ɔ63, 7. 74, 6. 118. 6. 158, 4. 215, 13. 252, 5. 391, 13. 420, 17. 422, 8. 426, 12. 455, 23. 488, 19. 510, 2. 526, 8. 548, 7.
edum 352, 3. 422, 11
elli 508, 6. 570, 7
ello 370, 28. 411, 5
ellos 505, 4
ellum 449, 4. 496, 14
endæ 251, 5
endi 471, 14
endis 494, 17. 568, 10
ens 172, 10
ente 133, 1
entia 529, 12
er 412, 9. 558, 15
ere 366, 4. 541, 13
erent 580, 2
eret 423, 10
et 53, 10. 95, 4. 524, 3
gere 379, 3
ilem 526, 10
ilis 471, 6. 482, 16
imur 560, 14
is 36, 2. 382, 13. 450, 10
it 174, 2. 385, 14. 402, 13. 416, 9. 420, 3. 430, 1. 455, 13. 482, 10
itamus 453, 14
itant 584, 1. 590, 10
itantur 23, 12
itare 125, 1
itaret 295, 9
itat 291, 10
itata 148, 10
itato 186, 1
itatur 115, 8
itatus 31, 8
itavit 458, 16
itet 526, 18
ito 357, 7
itur res 574, 16
itur tua res 526, 4
men 177, 4
minum 257, 20. 302, 2. 397, 7
minum 151, 3
na 270, 2. 288, 22. 291, 23. 426, 7
næ 343, 1
nam 13, 7. 136, 13. 379, 15. 426, 2
ni 564, 13
nini 513, 7
nis 272, 8
no 250, 12
nos 195, 13. 425, 13
noscere 515, 12
num 507, 13
or 209, 2
restem 454, 23. 455, 9. 557, 2
restes 196, 1. 577, 1.
resti 544, 5
restis 522, 6
restium 148, 7. 222, 5
ri 139, 7. 448, 13. 514, 6
ricolæ 543, 4
ricolam 324, 3
ricolis 376, 14
grippa 16, 3. 424, 2
grippæ 488, 14. 504, 8. 506, 7
gris 257, 19. 260, 3. 331, 12. 342, 13. 424, 1. 436, 2. 466, 3. 488, 9. 492, 10. 588. 17
agro 121, 10. 211, 7. 462, 4. 470, 5. 508, 10
agros 3, 4. 112, 8. 149, 3. 168, 6. 184, 1. 298, 7. 500, 17. 524, 12. 533, 8. 565, 3. 576, 6
agrum 378, 11. 379, 4. 449, 6. 558, 19. 559, 16
agunt 283, 4
agunto 569, 10
Agyieu 240, 3
ah 63, 8. 134. 9
ah, ah 278, 12
ahena 81, 2
ahenea 77, 3. 190, 3. 550, 8
aheneo 179, 1
aheneus 157, 12. 473, 14
ahenum 558, 24
Ajacem 39, 5. 99, 7. 424, 4
Ajacis 288, 12
Ajax 424, 10. 425, 3, 13
aiebam 382, 10
aiebas 386, 4
aiebat 356, 8. 462, 11. 466, 12. 513, 12. 589, 17
aio 396, 6. 514, 1. 516, 8
ais 459, 16
ait 323, 5. 339, 3. 341, 12. 405, 8. 432, 2. 455, 18. 489, 11. 497, 6. 523, 11. 530, 13
aiunt 325, 12. 473, 13. 489, 9. 519, 5. 552, 18
ala 507, 12
alas 136, 6
alat 519, 7. 582, 3
alba 31, 6. 97, 9. 339, 6. 435, 12
Albanam 440, 12
Albanas 311, 9
Albani 250, 6
Albanis 203, 11. 492, 10
Albano 535, 3
Albanos 224, 9
Albanum 463, 7
albatus 407, 11
albescens 189, 2
albi 334, 2. 467, 11
Albi *propr.* 76, 3. 356, 2. 483, 12
albicant 12, 9
Albini 583, 5
Albinovano 497, 14
albis 311, 4. 375, 8. 379, 4. 380, 8
Albius 351, 12
albo Coo 437, 4
albo panno 81, 4
albo humero 102, 16
albo corpore 96, 1
albo pipere 465, 9
Albuci 408, 2
album 144, 10. 175, 16. 403, 8
album piper 441, 1
Albuneæ 19, 2
albus 19, 5. 213. 8. 283, 2. 303, 1. 373, 7. 547, 4. 560, 2
Albuti 399, 8
Alcæe 123, 3
Alcæi 246, 8
Alcæus 529, 16. 555, 17
Alciden 31, 4
Alcinoi 479, 1
Alcon 463, 6
alea 208, 7. 445, 9. 523, 4
aleæ 90, 4
alebat 406, 7
alec 440, 13. 462, 13
ales 8, 10. 145, 2. 163, 9. 185, 1. 223, 10. 251, 17
aletur 445, 5
Alexandri 550, 1
Alexandria 258, 6
Alexandro magno 549, 9
Alfenus 348, 4
alga 194, 2. 443, 4
Algido, 52, 9. 203, 9. 235, 5
Algidum 312, 6
alia 63, 3. 178, 5. 252, 7. 341, 10. 440, 6
aliam 376, 2
alias 425, 10
aliàs 167, 5. 353, 12. 386, 8. 534, 9
aliena 329, 9. 356, 21. 385, 4. 414, 9. 439, 13. 451, 4. 458, 12. 524, 6. 525, 21. 529, 9
alienas 333, 11
alieni 347, 10
alienis 335, 9. 418, 2. 453, 12. 460, 6
alieno 354, 7
alienos 524, 2
alii *dat. sing.* 220, 12. 412, 11
alii *nom. plur.* 17, 6. 349, 7. 548, 2
aliis 9, 6. 373, 2. 391, 9. 394, 11. 436, 8. 460, 5. 475, 4
alio 83, 8. 132, 8. 209, 8. 354, 11. 418, 10. 530, 2
aliò 296, 4. 398, 7. 407, 5
alioqui 350, 2. 370, 23
alios 66, 8. 372, 3. 395, 6. 407, 10, 475, 4
aliquid 410, 1, 12. 413, 5. 435, 5. 547, 14
aliquis 341, 9. 445, 1
alis 291, 2. 399, 18
alit 55, 3. 567, 12
alite 15, 8. 157, 8. 239, 15. 271, 11. 287, 13. 298, 12
alitem 144, 10. 231, 5
aliter 46, 2. 168, 1. 558, 23
alites 280, 6
aliti 305, 9
alitibus 302, 5
aliud 355, 16. 421, 16. 443, 7. 465, 9
alium 515, 3
aliunde 122, 5
alius 175, 3. 290, 9. 308, 9. 328, 7. 333, 7. 342, 9. 549, 17. 581, 18
allaborandum 284, 7
allabores 88, 3
allapsus 265, 2
allata 440, 2
Allifanis 464, 15
allinet 589, 24
allium 270, 16
Allobrox 297, 3
alloquiis 293, 15
alma 234, 3. 237, 1
almæ 8, 10. 161, 2. 202, 2

almo sol 306, 8
almum 242, 2
Alpes 444, 18
Alphius 270, 10
Alpibus 232, 8. 257, 3
Alpinus 390, 7
Alpium 264, 9
alsit 588, 9
alta 23, 1. 117, 11. 263, 1. 284, 10. 300, 9. 338, 4. 455, 16
altæ 238, 7
altas 267, 2. 281, 6
altè 463, 1
alter 326, 4. 360, 6. 361, 5. 372, 10. 409, 6. 489, 1. 499, 15, *bis* 519, 14, 17. 521, 3. 522, 10, 15. 536, 18. 599, 4. 559, 13, 14. 565, 11.
altera jura 559, 4
altera 39, 15. 134, 10. 296, 6. 337, 14. 380, 1, 4, 5. 396, 2. 489, 3. 523, 1. 588, 7
alteram 116, 1
altercante 459, 1
alteris 237, 14
alter alterius 555, 5
alterius 206, 7. 480, 8. 509, 5. 559, 6
alterius sic altera poscit opem res 588, 6
alterna 380, 11
alternis 543, 11. 568, 9
alterno 13, 2
altero, 166, 11
alterum 250, 2. 312, 4. 416, 21
alterutrum 525, 8
alti 452, 19. 537, 5
altilium 494, 6
altior 166, 17
altis 42, 5. 268, 1. 288, 5. 300, 4. 305, 12.
altius 221, 5. 358, 4
alto 186, 2. 249, 5. 304, 8. 366, 6. 404, 10. 411, 15
alto, *i. e.* mari 503, 8. 526, 7
altos 6, 3. 227, 9
altricis 159, 1
altum 98, 8. 160, 10. 381, 8
altum, *i. e.* mare 114, 7. 149, 6
alveo 175, 6. 219, 10
aluere 226, 4
alumni 203, 7. 577, 19
alumnis 195, 4
alumno 293, 4. 484, 5
alvo 239, 11. 514, 16. 583, 18
alvus dura 437, 2
Alyattei 193, 3
Alyphanis, *v.* Allifanis
amabam 415, 1
amabile 186, 12. 482, 19
amabilem 14, 12. 113, 8.
amabiles 230, 10
amabilis 158, 8. 557, 9
amabiliter 543, 13
amabitur 534, 6
amabo 56, 2. 577, 15
amanda, 252, 8
amando 21, 2
amandus 582, 9
amant 97, 10. 284, 3. 553, 22
amantem 289, 9
amanti 459, 9
amantis 269, 15. 545, 7
amantium 180, 9
amara 133, 4. 254, 2
amaras 345, 9. 465, 11
amare 429, 2
amares 589, 22
amari sermonis 375, 7
amari, *verb.* 344, 15
amaris foliis 420, 14
amas 384, 4. 457, 16
amat 50, 3. 191, 1. 197, 8. 335, 6. 447, 23. 509, 3. 542, 2. 554, 18. 585, 3
amata 302, 13. 574, 2
amati 214, 20
amator 195, 1. 429, 11. 472, 8. 531, 10
amatorem 163, 10. 342, 14. 499, 12.
amatores 499, 13
amavit 540, 14
Amazonia 232, 11
ambagibus 443, 5. 496, 15
ambas 324, 14
ambiat 514, 15
ambigitur 523, 2. 537, 4
ambiguam 20, 8
ambigue 590, 3
ambiguo 103, 4. 515, 11
ambire 530, 10
ambit 80, 3
ambitio 449, 13
ambitione 351, 10. 370, 9. 374, 10. 395, 3. 418. 8. 560, 20
ambitiosa 590, 1
ambitiosior 84, 9
ambitiosus 423, 1
ambitus 565, 3
ambo 423, 16. 455, 1
ambos 459, 6
ambubaiarum 330, 5
ambulat 278, 12. 333, 2. 353, 15
ambules 273, 3
ambulet 284, 1. 352, 16
ambustum 393, 9
ambustus 251, 16
amem 179, 7. 498, 9
amens 420, 7
amentia 429, 1
ames 8, 18
amet 299, 6. 393, 5. 426. 2. 530, 6. 566, 13. 575, 12
amica luto sus 478, 10
amica 43, 3. 181, 11. 281. 5. 352, 14. 416, 22. 471, 10
amicæ 342, 14. 512, 12
amicam 359, 2
amicas 312, 8
amice 112, 11. 125, 7. 454, 15. 492, 12. 527, 5. 551, 11
amice 588, 7
amici *sing.* 105, 10. 176, 7, 343, 4. 476, 14. 487, 8. 499, 3. 524, 11. 525, 17. 526, 6
amici, *plur.* 81, 10. 150, 6. 292, 4. 349, 3. 557, 15. 564, 5.
amicior 92, 7
amicis 249, 14. 343, 11. 365, 9. 370, 27. 400, 10. 445, 2. 498, 6. 542, 10. 561. 1. 575, 11. 582, 8. 589, 7.
amicitia 343, 2. 589, 14
amicitiam 340, 5. 442, 4
amicitias 453, 16. 574, 4
amicitias graves 90, 2
amicitur 551, 10
amico 110, 3. 242, 14. 331, 4. 351, 19. 355, 9. 361, 7. 432, 9
amico Hercule 449, 7
amicorum 290, 7. 342, 2. 370, 19, 506, 5. 548, 15
amicos 20, 3. 167, 6. 290, 2. 328, 15. 340, 1. 343, 15. 360, 2. 395, 6. 486, 10. 489, 5. 501, 8
amicta 302, 15. 514, 5
amictum 519, 14
amictus 7, 14
amiculus 518, 4
amicum *adject.* 455, 21. 526, 21
amicum, *id est* gratum 134, 6. 172, 9. 241, 5
amicum 138, 7. 159, 16. 288, 7. 344, 17. 354, 10. 370, 7. 10. 383, 2. 444, 10. 454, 6. 466, 7. 522, 2. 589, 3. 590, 4
amicus 60, 8. 105, 4. 285, 5. 300, 7. 332, 6. 342, 9. 344, 13. 345, 5, 14. 357, 1. 369, 6. 400, 1. 522, 4. 528, 7
amissas 442, 13
amissos 166, 4
amite 268, 9
amittit 327, 7
amne 240, 1
amnem 160, 9
amnes 142, 1. 220, 1
amni 393, 7. 556, 21
amnis, 7, 3. 72, 8. 226, 3. 494, 11. 479, 15. 567, 13
amo 339, 1
amœna 509, 14
amœnæ 96, 3. 158, 10. 514, 17
amœni 499, 17
amœnis 475, 6
amœnos agros 565, 3
amœnum 521, 7
amœnum Lucretilem 43, 5
amor 35, 16. 47, 5. 59, 13. 76, 8. 99, 3. 189, 16. 198, 10. 232, 3. 247, 2. 268, 13. 298, 6. 299, 3. 338, 6. 341, 14. 397, 3. 477, 12
amore 63, 7. 279, 5. 299, 2, 3. 356, 4. 418, 8. 428, 5. 438, 4. 430, 8. 479, 10. 496, 13. 516, 13. 582, 9
amorem 294, 11. 295, 10. 338, 13. 475, 7. 477, 5. 591, 12
amores 24, 3. 113, 6. 117, 5. 171, 2. 200, 2. 256, 1. 296, 4
amori dare ludum 184, 7
amoribus 48, 4. 120, 3. 351, 11
amoris poculum 276, 16
amorum 252, 6
amotas 26, 4
amoto 325, 7
Amphion movit lapides canendo 181, 7. 587, 3
Amphion cessit fratri 524, 11
Amphionis 524, 8

phora 192, 13. 565, 7
phoræ 88, 11. 176, 5
phoram 216, 10
phoris 267, 7
pla 513, 13
plas 410, 8
plecti 576, 7
plectitur 335, 5
pli 483, 3
pliet 351, 16
plis 367, 10
plius 35, 13. 303, 8. 327, 1. 330, 4. 448, 16
plum 125, 8
pullas 569, 7
pullatur 482, 9
putans 267, 3
yntas 291, 15
ystide 84, 3
sæpius quàm ut referre sit necessarium
non 430, 1
acreon 247, 1
acreonta 294, 10
eps 398, 9. 444, 11
chisæ 311, 5
chisen 262, 2
iliorum 165, 3
illa 335, 15. 338, 16. 525, 16
illæ 99, 3
illas 426, 3
ous 242, 10. 488, 15
dromedes 218, 11
at 525, 19
riportu 59, 10
it 407, 14. 416, 4. 548, 4. 569, 20
ue 519, 17
uem 575, 2
ues 124, 3. 182, 12
uibus 181, 3
ulo 24, 10
ulus 104, 12. 449, 3. 509, 17
usta 493, 14
ustam 150, 6. 493, 17
ustis 116, 8. 378, 7
usto 441, 4
elitu 39, 17
les 454, 2
mæ, *sing.* 10, 4. 31, 16. 134, 1. 178, 12
mæ, *nom. plur.* 361, 4
mæ Thraciæ 252, 12
malia 346, 4
mantem 398, 15
mas 27, 2. 379, 17. 454, 19
mi, *sing.* 95, 3. 225, 2. 331, 1. 351, 2. 425, 3. 426, 8. 433, 4. 472, 14. 570, 1
mi, *nom. plur.* 550, 9. 565, 3. 589, 15
nis 250, 4. 486, 4. 499, 15. 520, 10. 585, 17
no 65, 3. 162, 16. 242, 15. 555, 15. 358, 7. 488, 2. 479, 2. 506, 9. 589, 10
nos 77, 3. 189, 2. 356, 21. 379, 8. 529, 11. 574, 17. 583, 8. 587, 11
nosum 49, 3. 375, 12
nosus 116, 8. 159, 11
num 43, 4. 48, 4. 92, 6. 117, 10. 181, 3. 205, 4. 227, 5. 235, 7. 340, 2. 356, 13. 409, 4. 419, 5. 443, 16. 454, 8. 479, 9, 12. 480, 13. 504, 4. 512, 11. 543, 6. 546, 3. 556, 11. 569, 10
animum æquum 527, 11
animus 102, 3. 133, 3. 233, 8. 244, 4. 248, 12. 336, 5. 402, 6. 461, 8. 473, 12. 509, 2. 542, 2. 574, 3
animus æquus 504, 7
animus non se effugit unquam 509, 7
animus peregre est 505, 5
animus sine corpore velox *ibid.*
Anio præceps 19, 3
annabunt 445, 3
annellis 456, 5
anni, *genit. sing.* 249, 2
anni, *nom. plur.* 125, 3. 409, 11. 553, 19. 574, 12
Annibal 234, 11. 297, 5
Annibalem dirum 118, 10. 172, 2
Annibalis 244, 10
annis 323, 4. 372, 2. 496, 9. 536, 16. 573, 9
anno 73, 3. 176, 3. 195, 5. 208, 8. 412, 13. 532, 15. 536, 8, 12
annosa amicorum vilis est 506, 5
annonæ 517, 12
annorum 221, 8
annos 102, 13. 113, 10. 202, 9. 251, 11. 256, 5. 309, 6. 420, 18. 536, 4, 7. 543, 12. 554, 23
annosa cornix 194, 5
annosa volumina 535, 2
annoso palato 430, 15
annua cultura 205, 11
annuerunt 391, 7
annuimus 499, 16
annuisset 239, 13
annum 74, 5. 250, 5. 325, 16. 479, 12. 503, 16. 505, 8. 527, 8. 543, 2. 586, 9
annuo spatio 236, 14
annulo 458, 19
annus 242, 2. 268, 5. 409, 9. 452, 1. 471, 11. 536, 3
anormis, *v.* abnormis
anseris albi 467, 11
ante, *quamplurimis in locis*
ante aras 425, 2
ante cibum 393, 6
ante diem 479, 8
ante Larem 453, 7
ante secundam 451, 5
antè, *adverb.* 421, 10
antea 289, 1
antecedentem 152, 12
anteferat 538, 6
anteferendo 534, 11
antehac 85, 4
anteis 481, 3
anteit 80, 15
antennæ 36, 6
Antenor 477, 8
antequam 212, 3. 215, 4
antestari 386, 12
Anticyram 418, 13. 423, 2
Anticyris 581, 15
Antilochum 113, 9
Antiochum 172, 2
Antiphaten 572, 8
antiqua ilice 267, 15
antiqua templa 410, 11
antiquæ 457, 8
antique 538, 7
antiqui 409, 15
antiquis 356, 10. 539, 8
antiquissima 535, 4
antiquo 423, 5. 470, 3
Antium 79, 5
Antoni 227, 9. 360, 6
Antonius Musa 511, 3
antris 209, 4
antro 14, 5. 94, 3. 160, 13
anum 399, 16
anus, *nom. singul.* 59, 9. 255, 1. 303, 25. 383, 10. 447, 11
anus, *plural.* 280, 4. 305, 2. 352, 3
anxiis 201, 6
Anxur 359, 13
Anyti 435, 2
Apella 366, 3
Apellem 549, 16
Apennimus 299, 1
aper 4, 4. 276, 6. 406, 1. 418, 3. 433, 8. 462, 10
aperire 308, 12
aperit 355, 2
aperta 551, 8
apertam 543, 13
aperte 336, 19
apertis 575, 14
apertos 482, 6
apertum 185, 7. 344, 3
apes Calabræ 192, 12
apicem 79, 2
apices 201, 9
apio 109, 3
apis 227, 10
apium 84, 5. 250, 7
Apollinari 226, 7
Apolline 18, 1. 548, 9
Apollinem 72, 1
Apollinis 53, 4. 295, 9.
Apollo 7, 15. 20, 7. 26, 6. 116, 7. 162, 12. 310, 2. 387, 1. 446, 5. 482, 12. 516, 20. 588, 3
apotheca 443, 3
apparatus 87, 7
appare 116, 9
appareat 288, 7
apparent 550, 10
apparere 337, 13. 549, 1
apparet, *penult. longâ* 311, 14. 579, 1. 591, 13
apparet, *penult. brevi.* 209, 6
appellat 343, 6. 376, 12, 13
appelle 358, 11
appellet 426, 4
appello 417, 4
Appi 358, 2. 488, 14. 523, 3
Appia 358, 5
Appiam 274, 1
appingit 565, 16
Appius 368, 5
applicet 182, 2. 312, 9
applorans 289, 12

apponatur 466, 16
appone 24, 3
apponet 102, 13
apponit 338, 6
appositis 463, 8
apposuisse 42, 3
apprecati 261, 16
Appula 398, 13
Appuli 257, 17. 268, 18
Appulis 76, 9
Appulo 158, 12
Appulus 165, 2. 192, 5. 296, 9
aprica 195, 2
aprici campi 573, 14
aprico 379, 3. 510, 1
apricos 61, 6
apricum 21, 3. 488, 12
Aprilem 251, 7
apris 298, 8
apros 268, 8. 512, 13
aprum 186, 2. 409, 15. 427, 10. 491, 8. 524, 18. 565, 16
apta 133, 13. 494, 14. 567, 11
apta quadrigis equa 133, 13
aptantur 283, 2
aptare 482, 8
aptari 119, 2
aptarit 411, 2
apte 575, 10
aptior 142, 9
aptis 574, 15
aptius 438, 5
apto 32, 6
aptum 18, 7. 532, 11. 568, 9
aptus 342, 5. 445, 2. 494, 12. 551, 16
apud 217, 13
Apulia 364, 10
Apuliæ 159, 1. 272, 1
Apulicum 205, 1
aqua 72, 8. 276, 13. 365, 5. 500, 14
aquæ 3, 14. 158, 11. 181, 4. 192, 8. 194, 4. 222, 5. 230, 6. 268, 1. 309, 16. 365, 7. 512, 7. 528, 2. 565, 3
aquæ fons jugis 448, 14
aquam 197, 1. 327, 7. 355, 1. 358, 6. 408, 4
Aquarius 325, 16
aquas 149, 2. 225, 12. 276, 4. 542, 17
aquila 342, 3
aquilæ 233, 12
Aquilo 221, 6. 268, 5. 450, 6. 466, 3
Aquilone 292, 4. 560, 14
Aquilonibus 10, 9. 113, 1. 179, 11. 567, 10
Aquinatem 501, 2
aquosa Ida 199, 12
aquosus Eurus 300, 11
aquosus languor 96, 1
ara Dianæ 565, 2
ara vetus 195, 7
ara castis vincta verbenis 250, 10
Arabas 82, 11. 487, 7
Arabum 69, 1. 120, 11. 204, 9. 494, 7
aram 204, 4
arando 497, 2
arare 510, 14
aras 425, 2. 584, 8
arat 192, 5. 273, 11. 398, 10
arator 12, 8
aratra 265, 8
aratro 128, 4. 325, 8
aratrum 42, 8. 567, 12
aravit 449, 7
arbiter 504, 3
arbiter Adriæ 10, 11
arbiter pugnæ 199, 8
arbitræ non infideles 277, 9
arbitria 242, 17
arbitrio 152, 1. 419, 2. 448, 7
arbitrium 172, 6. 567, 18
arbitrum 109, 4
arbor 33, 1. 55, 7. 159, 18. 291, 17. 418, 3
arbore 140, 2. 436, 10
arborem 45, 8. 300, 3
arbores 237, 13
arboribus 58, 8. 241, 10
arboris 176, 2
arborum 127, 6. 269, 14
arbos 121, 3
Arbuscula 394, 11
arbusta 147, 8
arbusto 376, 17
arbuto 3, 13
arbutos 43, 9
arca 327, 14. 378, 8. 420, 19. 459, 3
Arcadiæ 253, 10
arcana 289, 14. 296, 2. 398, 5
arcana sacra 277, 11
arcanæ 152, 8
arcani 47, 7
arcanis 65, 7
arcanum 201, 4. 524, 4
arcem 449, 11
arceo 146, 1
arcere 498, 7
arces 105, 8. 154, 1. 257, 2. 282, 6. 312, 2. 550, 12
arces sacras 5, 6
arcessas 549, 5
arcesse 485, 5
arcessit 545, 4
arcessitus 430, 2
arcet 567, 10
archaicis 484, 14
Archilochi 529, 12, 15
Archilochum 414, 2. 568, 7
Archyta 64, 3
arcis 587, 3
arcta vite 88, 5
arcta convivia 486, 15
arcta toga 523, 13
arctius 295, 5
arcto 538, 1
Arcto 61, 2
Arcton 130, 3
arctum 454, 7. 494, 4. 571, 7
Arcturi 148, 13
arcu 54, 2. 69, 10. 177, 9. 215, 19. 240, 9. 247, 10. 311, 16
arcum 116, 6. 162, 8
arcus 584, 10
arcus oppositis foribus minaces 210, 14
arcus pluvius 565, 4
ardens 13, 3. 352, 13
ardentem 310, 9. 591, 8
ardentes 111, 13
ardentis 118, 3
ardeo 303, 8
ardet 526, 4
ardor 153, 3. 290, 9
ardua cervix 337, 2
arduæ 207, 14
arduis 69, 10. 97, 1. 218, 4
arduos 159, 12
arduum 12, 2. 142, 5
area 326, 9. 500, 7
areæ 24, 6
areis 3, 2
Arelli 454, 3
arenâ 470, 6
arenæ 64, 2. 67, 2
arenas 160, 4
arente 294, 4
arentes 160, 4
aret 326, 15. 517, 10
Argæo 104, 3
argentea 459, 17
argenti 326, 5. 351, 12. 415, 5. 421, 17. 449, 5. 523, 6
argento 94, 5. 260, 10. 326, 12
argentum 473, 6. 479, 17. 488, 5. 517, 16. 559, 11
Argeo, *v.* Argæo
argillâ 551, 18
Argis 421, 7. 557, 5. 578, 5
Argivi 191, 3
Argivis 157, 14
Argonautas 271, 6
Argoo 300, 14
Argos 18, 7
arguens 35, 3
arguet 590, 3
arguit 289, 10
arguitur 526, 5
arguta 391, 2
argutæ 188, 11. 229, 16
argutos 555, 8
argutum 585, 4
argutus 510, 13
Aricia 357, 13
Aricini 558, 22
arida 55, 5. 117, 4
aridas 60, 6. 255, 8. 283, 12
aridum 194, 5. 276, 15. 454, 10
aridus 303, 12
Ariminensem 277, 1
aris 82, 9
Aristarchus 590, 4
Aristi 501, 19
Aristippi 471, 8. 519, 4
Aristippum 519, 10
Aristippus 419, 16. 519, 1
Aristius 385, 15
Aristophanes 349, 6
arma 75, 1. 80, 13. 88, 2. 165, 12. 201, 9. 210, 10. 280, 7. 286, 8. 432, 10. 461, 5. 517, 7. 524, 19. 528, 6. 558, 11
armatus 522, 16
armavit 568, 7
Armeniis 112, 10
Armenius 506, 8
armenta 72, 6. 299, 5
armentum 156, 1. 498, 3
armis livida gestat brachia 22, 5

rmis 157, 1. 177, 6. 259, 6. 346, 7. 433, 2. 470, 4. 525, 1. 533, 2. 570, 12. 581, 4. 585, 19
morum 92. 1
mos 372, 14. 438, 11. 467, 12
repe 445, 7
reptâ 382, 2
rri 419, 2. 428, 4
rident 569, 11
ridere 395, 8
ripe 426, 12
ripit 497, 4
ripuit 400, 9. 591, 18
rogantem 211, 5
rogantes 59, 9
rogavit 258, 11
roget 438, 2. 536, 3. 570 12
perit 381, 4
aisse 294, 9
aisti 178, 6
uit 99, 9. 247, 5. 364, 5. 540, 13
te 30, 7. 153, 10. 311, 18. 467, 7. 482, 9. 537, 8. 551, 1. 565, 17. 581, 10. 582, 16. 588, 4
tem 444, 3. 484, 4. 510, 15
tem cœnarum 438, 2
tem carminis 240, 4. 529, 14
tes 246, 4. 260, 10. 371, 5. 486, 4. 488, 5. 534, 5. 544, 4. 547, 11
ti 551, 17. 576, 12
tibus 442, 14. 550, 2
ticulos 457, 1
tis 306, 4. 348, 5. 435, 6. 553, 7. 579, 4
tium 224, 5. 243, 7. 256, 3
tubus 171, 1
tus 312, 1
va 156, 8. 165, 16. 299, 13, 14. 509, 21
vi 558, 22
vis 165, 1. 267, 10. 498, 3
undine 428, 9. 438, 9
undo 378, 5
vo 514, 4
vum 169, 6. 218, 1. 496, 10 410, 6
idrubal 233, 18
idrubale 235, 19
illo 547, 7
illum 328, 16. 532, 2
illus iniquæ mentis 382, 18
ine 376, 12. 481, 9
inam 376, 7
inæ 507, 8
pectu 379, 14
per 80, 7. 454, 7. 573, 15. 577, 1
pera 14, 8. 56, 12. 478, 5. 533, 7. 556, 23
peræ 144, 9
peram 76, 8
peras fores 179, 9
peras serpentes 86, 14
pergere 354, 16
prioribus 208, 2
pris 276, 5. 278, 8
pritas 522, 6
asperitatis 542, 11
asperrimus 281, 10
aspersus 503, 5
asperum 151, 4
aspexit 497, 5, 11
aspice 518, 5. 525, 20. 545, 6. 555, 10
aspicere 443, 1
aspici 48, 8
aspiciam 453, 1
aspiciat 514, 8
aspicit 135, 8. 286, 3
aspirare 576, 2
Assaraci 293, 7
assectaretur 382, 4
assem 326, 7. 517, 4. 552, 15. 583, 3
assentatores 588, 16
assi 464, 5
assibus 422, 12
assideat 328, 8
assidens 265, 1. 280, 1
assidet 485, 13
assiduas 295, 13
assignant 533, 8
assis 367, 12. 438, 5
assis miscueris elixa 408, 8
assisto 373, 5
assos 407, 1
assuerit 410, 16
assuetum 402, 11
assuitur 565, 2
assumam 486, 14
assumere 370, 8
Assyria 117, 14
Assyrii 160, 5
Assyrius 570, 8.
ast 296, 5. 374, 6. 378, 5
astat 373, 8
Asterie 173, 4
astra 202, 3. 214, 4. 227, 6. 303, 19. 457, 14
astri 301, 2
astricto 545, 10
astrictum 176, 4
astringitur 295, 5
astrum 136, 3. 559, 17
astuta 424, 3
astutum 344, 6
astutus 443, 19
at *sæpissime*
Atabulus 364, 11
Atacino 391, 8
atavis 1, 1
ater 127, 1. 213, 7. 283, 10. 560, 2
Athenæ 553, 7
Athenas 554, 22
Athenis 327, 11. 456, 9. 548, 6
athletarum 540, 13
Atlanteus 78, 8
Atlanticum 73, 3
Atlantis 24, 13
atque, *quamplurimis in locis*
atque, *i. e.* quàm 295, 5. 332, 8. 461, 1
atqui 56, 12. 167, 8, *et alibi freq.*
atra 131, 2. 149, 12. 220, 3. 288, 7. 462, 1
atra fila trium sororum 98, 5
atræ 66, 4. 252, 9
atramenta 549, 13
atras 124, 1. 188, 3. 451, 3
Atreidas 26, 7
Atreiden 477, 11
Atreus 575, 1
atri 466, 2
atria 487, 1
Atrida 424, 4
Atride 494, 14
Atrides 99, 9
Atridis 424, 5
atris 159, 8. 279, 6. 399, 18. 492, 6. 522, 7. 529, 17. 589, 1
atrium 150, 3
atro 281, 14. 303, 9
atrocem 92, 6
atrox 39, 13. 186, 11
atrum 87, 1. 403, 3. 564, 3. 589, 24
Attæ 539, 9
attagen 269, 12
Attali 137, 5
Attalicis 3, 4. 502, 6
attamen 397, 9
attentam 397, 12
attentas 552, 12
attenti 545, 8
attentius 547, 5
attentus 454, 7. 497, 6
attenuat 79, 1
atterens 143, 1
Atti 392, 2. 578, 19
Attica 463, 4
Atticis 10, 2
attigit 154, 1
attineat 404, 6
attinent 49, 4
attinet 203, 13. 274, 4
attingit 520, 4
attollens, *v.* tollens
attollere 521, 13
attonitus 197, 9
avaræ 248, 15
avaras 251, 16. 475, 1
avarior 558, 12
avaris 94, 5. 418, 12. 583, 2
avaritia 472, 3
avaritiam 351, 10. 370, 25
avaro 220, 21. 513, 4. 560, 7
avarum 329, 2. 546. 3
avarus 139, 9. 265, 15. 329, 7. 422, 14, 15. 480, 7. 517, 3. 542, 1. 560, 18
auceps 427, 3. 591, 1
auctius 448, 15
auctor 8, 4. 66, 5. 167, 5. 354, 9. 393, 11. 406, 9. 435, 10. 566, 13. 568, 5
auctoratus 459, 3
auctore 157, 13. 193, 11
auctorem 356, 15
auctos 367, 10
audacem 546, 6
audaces 195, 13. 226, 8. 325, 10
audax 11, 8, 10. 30, 19. 162, 4. 214, 1. 394, 10. 423, 1. 444, 6. 553, 15. 577, 17
aude 397, 3. 479, 13
audeat 206, 13. 420, 13
audebit 517, 13. 556, 12
audendi 564, 10

audent 511, 8
audes 369, 11. 482, 15. 558, 3. 570, 15
audet 241, 13. 311, 14. 541, 14. 545, 2. 550, 18. 586, 3
audi 310, 2, 3. 324, 8. 477, 4. 510, 2. 519, 3. 555, 13. 573, 5
audiar 209, 4
audias 35, 9
audiat 183, 2. 198, 4
audiendum 228, 9
audientem 7, 10
audieras 558, 6
audieris 448, 3. 464, 9
audierit 417, 2
audiet 7, 4, 6. 432, 11
audire 92, 3. 158, 9. 334, 3. 418, 7. 473, 2. 498, 5. 541, 5 557, 6
audiret 353, 2. 555, 6
audiri 516, 21
audis 59, 6. 179, 12. 202, 6. 215, 2. 450, 1. 514, 19
audis, *i. e.* vocaris 461, 6
audisti 452, 14. 494, 9
audit 140, 6. 174, 16. 269, 4. 345, 10. 369, 2. 458, 1
audita 147, 1
auditam 58, 8
auditis 158, 8
auditor 530, 9
auditorem 573, 1
auditoris 388, 2. 569, 10
auditum 98, 6. 442, 5. 554, 8
audivere 254, 12. 255, 1
audivit 332, 4
avebas 328, 20
avellier 338, 3
avem 575, 2
avenæ 454, 9
aventes 455, 1
aventi 434, 7
Aventino 554, 10
Aventinum 312, 6
Avernales 276, 4
averrere 438, 4
aversam 101, 3
aversos 204, 6. 360, 2
aversum 288, 16
aversus 420, 7
avertit 543, 1
avertunt 359, 2
aves, *nomen.* 231, 6. 268, 2. 464, 3
avet 250, 11. 354, 16
aufer 427, 12. 458, 9
auferam 280, 2
auferet 383, 11. 422, 7. 515, 16
aufers 421, 2
aufert 132, 6. 185, 3. 364, 16. 504, 3. 527, 10. 537, 4
Aufidio 360, 7
Aufidius 436, 11
Aufidum 246, 3
Aufidus 222, 4. 257, 16. 327, 5
auge 490, 4
augenda re 517, 8
augur 7, 15. 194, 4. 311, 16. 443, 18. 531, 11
auguris 191, 2. 197, 5
Auguste 256, 13
Augusti 114, 1. 228, 7. 233, 7. 481, 6. 482, 2. 515, 12. 553, 12
Augusto 507, 2
Augustus 154, 2. 164, 2
avi, *ablat.* 38, 4
avi, *genit.* 331, 6
avibus 439, 1. 564, 13
avida 203, 4
avidas 242, 14
avide 374, 8
avidi 47, 2
Avidienus 407, 5
avidis 66, 9
avidos 356, 19. 364, 8
avidum 95, 6
avidus 162, 6. 422, 7. 574, 9
aviis 56, 5
avis, *nominat.* 212, 4. 253, 4. 265, 1. 269, 11. 418, 3
avis pejor parentum ætas 173, 1
avita 371, 7
avitæ 157, 6
avitis 85, 5
avitus 32, 6
avium 148, 6. 378, 2. 482, 14
aula 69, 7. 115, 7. 139, 14. 475, 10. 480, 17
aulæ 182, 10
aulæa 466, 1, 18. 546, 13. 573, 6
aulæis 218, 9
aulam 239, 7. 258, 7
Aule 423, 7
Aulide 425, 1
Aulon 105, 4
Aulus Cascellius 585, 11
aura 8, 16. 55, 7. 112, 6. 221, 3. 227, 8. 295, 9. 439, 8. 447, 20. 500, 9. 526, 8
auræ 15, 1. 152, 1. 158, 11. 184, 3. 309, 17. 409, 5
aurarum 56, 7
auras 65, 6. 351, 3
aure 123, 8. 281, 6. 427, 15. 452, 7. 467, 1. 546, 11. 579, 16
aurea 14, 11. 27, 4. 338, 13. 506, 9
aureæ 230, 13
aurearn 115, 4
aureis 72, 10
aurem 397, 12. 410, 1. 470, 7. 472, 10. 542, 9. 574, 17
aurem votis præbeat 325, 2
aurem substringe loquaci 447, 22
aurem culturæ patientem 472, 10
in aurem dicere 382, 7
aureo 123, 2. 142, 13
aureos 227, 6. 286, 8
aures 124, 2. 140, 9. 388, 4. 508, 3. 515, 9. 525, 14. 532, 6. 556, 6. 578, 16. 586, 8
aures applicet 182, 2. 312, 9
aures demittit 124, 2
aures perstringis murmure 91, 9
aureum 137, 1. 301, 5. 303, 19
auri 326, 5. 421, 17. 479, 20
auribus 63, 8. 304, 6. 431, 10. 530, 13
auriculæ 444, 10
auriculam 386, 13
auricalas 382, 18. 490, 4
auricalis 498, 13
auriga 39 12. 329, 14
auris equi in ore frenato 512, 1
auris nivalibus 503, 11
auritas quercus 30, 9
auro 131, 8. 140, 2. 166, 2. 404, 4. 473, 6. 559, 2. 577, 6
aurum 72, 6. 156, 9. 190, 11. 207, 18. 228, 3. 247, 6. 13. 16. 420, 9. 426, 3. 473, 6
ausa 86, 13
auscalto 455, 20
ausi 581, 2
ausim 391, 10
Ausonias 235, 3
auspex providus 212, 2
auspicatos 169, 8
auspice 20, 6. 482, 8
auspiciis 129, 8. 257, 7. 508, 14
auspicium 475, 9
Auster 153, 5. 257, 12. 288, 2. 449, 13. 503, 8
austera 584, 2
austerum 402, 13
Austri 213, 11. 405, 9
Austris 323, 6. 560, 15
Austro 462, 10
Austrum 126, 9
ausus, a, um, 371, 4. 409, 2. 421, 14. 482, 6. 548, 15. 578, 3
aut, *quamplurimis in locis*
aut erit, aut non 446, 4
autem 547, 7. 565, 21
autor, *v.* auctor
autumat 416, 10
autumnos 126, 8
autumnus 267, 10
autumnus purpureo varius colore 102, 9
autumnus pomifer 242, 6
autumnus gravis 449, 14
avulsos 327, 5. 467, 12
avus 367, 2. 374, 12
auxili 265, 3
auxilio 357, 10

B.

BABYLONIOS 28, 1
bacca 105, 2, 440, 9
baccam 428, 2
baccbabor 110, 2
bacchante 59, 11
Baccharum 210, 2
Bacche 46, 4. 154, 4. 289, 1. 340, 7
Bacchi 141, 3. 554, 19
Bacchius 376, 8
Bacchо 18, 1. 105, 5
Bacchum 62, 3. 149, 7
Bacchus 192, 13
baccis 284, 1. 514, 4
Bactra 219, 4
Baiæ 159, 15
Baiano 437, 7
Baias 511, 2. 512, 3
Baiis 139, 3. 475, 6
balanus 217, 12

!alatro 464, 16. 466, 11
!alatrone 463, 12. 467. 6
alatrones 331, 1
!alatroni 464, 9
alba 430, 15. 532, 5
!albinum 343, 1
album 542, 8
albutit 343, 9
alnea 476, 1. 503, 6. 509, 9. 581, 13
!antinos saltus 159, 6
arathro 423, 2
arathrum 513, 3
arbam 348, 7. 381, 2. 415, 16. 381, 13
arbara 69, 6. 164, 4. 550, 13
arbaræ 100, 2. 215, 17. 278, 2
arbaras 104, 1. 253, 5
arbare 35, 10
!arbariæ 477, 6
arbaro 209, 11
arbarorum 80, 9. 257, 20
arbarum 62, 2. 142, 1. 285, 1
arbarus 167, 8. 297, 8
arbatum 429, 1
arbite 74, 7
arbiton 5, 1. 210, 11
!ari mœnia piscosi 365, 13
!ariam 506, 8
!arine 110, 5
arris 290, 11
!arros 375, 8
!arrus 356, 3. 369, 3
!assareu 47, 2
!assum 84, 3
!athyllo 294, 9
atillum 360, 9
eabit 556, 22
earis 97, 7
eat 245, 9
eata 283, 18. 299, 13. 311, 14. 479, 17.
eatæ 105, 7. 141, 10. 218, 5. 442, 11
eatam 211, 2
eate 13, 9. 284, 11
eati 100, 6. 155, 16. 249, 10. 453, 15. 462, 5. 543, 4. 556, 9
eatior 178, 4. 192, 11
eatis 69, 1. 324, 13
eato 500, 8
eatorum 96, 4
eatum 133, 6. 173, 6. 249, 9. 329, 16. 487, 3. 490, 4. 509, 4. 515, 1, 3
eatum nihil est ab omni 133, 6
eatus 63, 1. 138, 9. 266, 1. 349, 5. 351, 5. 442, 8. 454, 21. 477, 9. 523, 15. 589, 3
eet 525, 19
ella 3, 16. 118, 9, &c.
ella *adj.* 356, 7
ellante 311, 6
ellantis 151, 1
elle 357, 5
ellerophonte 185, 4
ellerophontem 252, 2
ellerophonti 174, 9
elli 89, 2. 93, 9. 123, 4, &c.
elli civilis æstus 553, 11
elli domique 532, 10. 549, 7
ellica res 230, 2
bellicosis 157, 4
bellicosus 116, 12
bellis 296, 6. 540, 11
bello 32, 5. 75, 1. 131, 5, &c.
Bellona 426, 11
bellua 275, 7. 433, 17. 459, 14
bellua centiceps 124, 1
bellua multorum capitum 474, 13
belluis 31, 2. 213, 16
belluosus 259, 1
bellum 53, 7. 108, 3. 155, 7. 237, 11. 265, 6. 358, 7, &c.
bene 107, 2. 116, 1. 120, 2. 132, 3. 207, 20. 514, 1. 589, 6, &c.
bene erat 411, 11
bene est cui, &c. 193, 5. 448, 16
bene esse 475, 12
Beneventum 364, 4
benigna 138, 5. 220, 12. 292, 10
benignæ 305, 8
benigne 493, 4. 495, 16. 514, 10
benignis 228, 16
benignitas 265, 13
benignius 23, 6. 518, 12
benigno 44, 6. 236, 1. 485, 10
benignum 503, 13
benignus 331, 3. 335, 3
benignus vini somnique 413, 2
Berecynthiæ 197, 13. 224, 12
Berecynthio 47, 4
bibam 63, 3. 284, 11
bibant 512, 6
bibendi 110, 1
bibendum 84, 10
bibentem 88, 6
bibenti 551, 19
bibere 176, 5
biberent 529, 5
biberes 179, 8
biberis 403, 3
bibes 52, 1. 485, 3
bibimus 464, 10
bibis 255, 3
bibisset 478, 8
bibisti 561, 5
bibit 123, 8. 154, 3. 527, 4
Bibule 395, 5
bibuli 526, 11
Bibuli 216, 10
bibulum, 510, 5
bibunt 261, 9
bicornis 310, 3
bidental 591, 14
bidentium 204, 1
biformis 144, 2
bile 34, 8
bilem 409, 1. 529, 7. 557, 14. 581, 17
bilibri 407, 11
bilinguis 390, 1
bilis 289, 16. 386, 2. 421, 16
bimaris 17, 7
bimestri 194, 7
bimi 50, 1
Bioneis 554, 1
bipedalis 433, 10
bipennibus 235, 4
biremis 221, 1
Birrhi 353, 18
bis 133, 13, *et alibi frequenter*
bis dena 552, 21
bis mille 286, 4
bis ter 273, 6
bis terve 276, 11. 584, 18. 589, 18
Bistonidum 142, 4
Bitho 376, 8
Bithyna 80, 5. 489, 2
bitumen 279, 6
blandâ prece 587, 4
blandæ 223, 8
blandi 325, 5
blandienti 182, 9
blandior 204, 5
blandius 58, 7
blandum 30, 9
blandus 542, 17
Blandusiæ 186, 3
blateras 458, 1
blattarum 420, 19
bobus 172, 9. 266, 3. 311, 4
Bœotum 550, 4
Bollane 382, 9
bona 228, 10. 309, 12. 344, 14, 15. 347, 8. 401, 10. 517, 15
bona pars hominum decepta, &c. 327, 8. 581, 12
bona, *i. e. facultates* 423, 18
bonæ 223, 3. 541, 1. 553, 7
bonam 312, 11. 335, 13
bone 236, 8. 238, 1. 415, 12, 454, 20. 553, 1
boni 228, 2. 402, 1. 454, 1. 516, 13
bonis 58, 3. 97, 2. 233, 9. 236, 4. 244, 8. 455, 12. 506, 5. 575, 11
bono 200, 5. 484, 2. 515, 3. 551, 11
bonorum 328, 5
bonos 246, 1. 508, 8
bonum 499, 11. 584, 18
bonus 249, 3. 335, 3. 342, 8. 347, 19. 435, 4. 516, 1, 10. 584, 19. 589, 23.
Boreæ 207, 8
bos 236, 20. 399, 15. 497, 2. 510, 14
Bospori 144, 14
Bosporum 122, 3. 160, 3.
bove 195, 12. 516, 19
bovem 509, 21
boves 26, 3. 270, 6. 286, 9
bovis 283, 13
brachia 22, 6. 34, 7. 101, 5. 120, 5. 165, 15. 178, 2. 337, 5. 385, 18
brachiis 161, 10. 295, 6
Brennos 257, 2
breve 84, 5. 337, 2. 405, 5. 531, 10
brevem 127, 8. 254, 10. 548, 9
breves 98, 2. 256, 4.
brevi, *i. e.* paulo post 482, 4
brevi 28, 5. 132, 7. 337, 6. 536, 12. 578, 12
brevibus 275, 12
brevioribus 529, 13
brevis 13, 10. 129, 9. 437, 4. 454, 22. 480, 13. 510, 6. 543, 9. 583, 13
brevis esse laboro 565, 11

brevitate 388, 3
Briseis 99, 5
Britannis 164, 2. 259, 2
Britannos 53, 9. 82, 1. 160, 6
Britannus 282, 7
bruma 242, 7. 450, 6. 492, 10
brumam 503, 12
brumas 105, 4
Brundusium 366, 7. 521, 7. 523, 3.
bruta tellus 78, 6
Brute 377, 4.
Bruto 106, 2. 376, 6
Brutum 376, 11, 12
buccas 325, 1
Bullati 502, 2
Bupalo 281, 13
busto 155, 17
Butram 486, 12
Byzantia 440, 6

C.

CABALLI 372, 11
caballo 370, 16
caballum 497, 3. 524, 3
caballus 510, 14
cacatum 380, 9
cachinnum tollent 570, 3
cacumina 298, 16
cadant 537, 1. 566, 21
cadat 334, 6. 536, 15. 545, 12
cadaver 447, 12
cadavera 378, 7
cadent 567, 16
cadentia 522, 12
cadentis 148, 13
cadi 190, 2
cadis, *nomen*, 81, 9. 108, 8. 420, 16
cadit 195, 5. 225, 8. 288, 8
Cadmo 369, 12
Cadmus 575, 2
cado 217, 10
caduco 101, 4
caducum 121, 11
cadum 188, 8. 196, 8. 253, 15. 558, 18
cadunt 567, 7
cadus 250, 6
Cæsæ, *v.* Cæso
cæca 122, 5. 430, 10
Cæcilio 566, 22
Cæcilius 537, 8
cæcior 337, 4
cæcos 213, 10
Cæcuba 127, 9. 463, 6
Cæcubum 51, 7. 85, 4. 216, 5. 284, 8. 287, 10
cæcum 342, 15. 416, 9
cæcus 518, 5
cæcus amor sui 47, 5
cæcus furor 282, 13
cædam 548, 13
cædas 347, 14
cæde 165, 13. 204, 1. 259, 5
cædebat 347, 4
cædes 93, 10. 151, 6. 206, 11. 235, 6
cædem 22, 11
cædere 421, 3
cædibus 587, 1
cædimur 555, 15
cælatum 555, 10
cæmenta 149, 7
cæmentis 204, 10
cæpe 506, 2
Cærite cera 491, 9
cærula 293, 12
cærulea 297, 4
cæsa 270, 2
Cæsar 9, 2. 86, 4. 187, 7. 260, 2. 340, 4. 452, 17. 533, 4
Cæsare 33, 8. 53, 8. 188, 6. 228, 12. 237, 10. 261, 5. 284, 9. 401, 11. 485, 8
Cæsarem 81, 12. 160, 10. 227, 17. 236, 19. 286, 5
cæsariem 38, 13
Cæsaris 8, 12. 16, 9. 33, 7. 114, 2. 119, 8. 209, 4. 264, 1. 287, 11. 382, 16. 397, 4, 12. 506, 9. 508, 4
Cæsaris Augusti 553, 12
cæsus 334, 8. 336, 2
cætera turba 464, 2
cætera 23, 9. 219, 9. 229, 3. 292, 10. 324, 7. 502, 1. 554, 6
cæteris 238, 9
Calaber 493, 2
Calabræ 192, 12. 244, 14
Calabriæ 72, 5
Calabris 265, 9. 559, 7.
Calabros 77, 8
Calaïs 178, 14
calami 39, 3. 413, 6
calamo 590, 1
calamum 541, 12
calcanda 66, 7
calcar 548, 10
calce 399, 15
calceus 342, 8. 501, 17
caldior 343, 14
calebo 252, 7
calefactat 558, 24
Calena 72, 9
Calendæ 345, 8
Calendis 175, 11. 270, 13
Caleno 51, 7
calentem 105, 8
calentes 132, 8
calentis 289, 13
cales 303, 13
calet 14, 1. 418, 10. 541, 7
Calibus 253, 12
calicem 441, 6
calices 453, 9. 464, 11. 486, 5
calidæ 215, 21
calidus 189, 4. 483, 8. 554, 13
caliendrum 381, 8
caliginosa 219, 6
callemus 579, 16
callet 249, 12
callida 181, 9. 566, 15
callidi 207, 10
callidum 26, 1. 140, 1
callidus 415, 4. 461, 6. 501, 1
Callimachus 556, 1
Calliope 158, 5
callosa 436, 1
calo argutus 510, 13
calones 334, 10. 372, 11
calor 492, 5
calores 247, 3
caloribus 207, 7
calvisse 201, 1
Calvum 389, 2
camelo 547, 3
Camena 32, 2. 470, 1
Camenæ 134, 2. 159, 12. 240, 2. 246, 9. 391, 7. 524, 14. 539, 4. 579, 17
Camenis 311, 17
cameram 430, 14
Camillis 474, 1
Camillum 32, 5
camino 361, 14. 434, 1.
caminus 503, 12
Camœna, *v.* Camena
Campana supellex 373, 9
Campana trulla 421, 19
Campanis 466, 3
Campano 361, 8
Campanum 363, 7
campestre 503, 11
campestres 205, 6
campestria 524, 21
campestribus 585, 19
campi pingues Asiæ 481, 9
campi, *genit.* 225, 12. 573, 14
campis 55, 6. 86, 7. 114, 6. 177, 10. 182, 3. 198, 4. 241, 9. 282, 3
campo 195, 9. 328, 17. 416, 20. 452, 10. 495, 13. 562, 5
campos 102, 4. 145, 2
campum 21, 4. 147, 9
campus 19, 1. 24, 6. 93, 5
cana nive conspuet Alpes 444, 18
canam 25, 4. 228, 11. 435, 10
canas 413, 3
candens 265, 11
candente 513, 8
candentes 7, 14
candentibus 359, 13
canderet 455, 5
candida 339, 5
candidæ 178, 2. 290, 9
candidam 209, 10
candide 47, 2. 294, 5. 395, 5. 483, 12
candidi 173, 4
candidiores 361, 4
candidis 189, 11
candido 224, 17
candidos 35, 5
candidum 23, 1. 271, 6
candidum ingenium 289, 11
candidus 491, 15. 551, 14
cane 268, 7
cane pejus et angue 519, 30
canebat, 75, 5
canem 376, 13. 524, 18
canemus 262, 3
canendo 181, 7. 446, 3
canentes 241, 1. 286, 5
canere 554, 21
canerent 580, 2
caneret 38, 3
canes, *nomen*, 277, 17. 389, 6. 524, 13
canet 551, 19
canibus 302, 5. 455, 17. 573, 14

'anicula rubra 444, 16
'aniculæ 44, 8. 186, 11
'anidia 271, 5. 275, 12. 277, 7. 301, 13. 399, 8. 468, 3
anidiæ 381, 8
anidiam 379, 12
anis, *pro sidere*, 500, 10
'anis, *propr. viri*, 280, 9. 407, 6
anis, *animal domestic.* 211, 7. 276, 1. 291, 3. 339, 10. 407, 14. 447, 10. 478, 10. 554, 16
anis *adjec.* 12, 9
anistris 455, 7
anit 226, 11. 391, 5
anitie 117, 6
anities morosa 24, 5
anoræ 582, 18
anoris 30, 9
anoros 554, 17
anorus 145, 1
anos capillos 117, 13
'antaber 116, 12. 177, 8. 258, 12. 506, 7
antabimus 217, 1
antabitur 399, 6
antabo 571, 10
'antabrica 524, 22
'antabrum 103, 6
antamus 17, 4
antare 141, 8. 340, 2. 389, 2. 528, 8
antat 359, 2. 588, 10
antemus 114, 1
antharis 50, 4
antharus 486, 9
anto 54, 10. 147, 2. 383, 5
antor 348, 3. 573, 7. 588, 3
antoribus 340, 1
antoris 331, 2
antu 175, 8. 255, 4. 294, 13
antum galli 324, 4
antus 57, 5. 120, 1. 148, 6. 309, 7
anum 100, 4
'anusi 365, 7. 423, 4
'anusini 390, 1
apacibus 109, 1
apaciores 287, 7
apax 148, 2
ape, *v.* rape
apella 329, 9
apellæ 300, 6. 497, 1
apellis 43, 7
aper 288, 21
apessens 456, 3
apiet 326, 10. 425, 11. 585, 2
apilli 510, 3
apillis 32, 4. 69, 7. 124, 2. 199, 11. 217, 12. 276, 5
apillo 369, 6. 379, 12. 566, 5
apillos 106, 8. 117, 13. 295, 9. 476, 3. 493, 14. 566, 1
apillus 189, 2. 303, 1
apit 351, 12. 453, 10. 458, 12
apitalis 376, 1
apite 416, 3. 421, 7. 447, 19. 466, 5
apiti 67, 3. 391, 11. 397, 18. 514, 16. 564, 1
apiti, *i. e.* summæ 331, 13
apitis 57, 4. 255, 11. 415, 10
apitis minor 167, 1
Capito 360, 5
Capitolini 355, 7
Capitolinus 355, 9
Capitolio 85, 5. 230, 5
Capitolium 156, 2. 207, 15. 222, 2
Capitone 361, 1
capitum 398, 2. 474, 13
Cappadocum 489, 8
capræ 486, 15
Capræ insana sidera 173, 9
caprea 232, 4
capreæ 76, 10. 189, 17. 291, 23
capreas 438, 10
Capri 353, 19
Capricornus 136, 1
caprificos 275, 14
caprina 522, 15
capripedum 141, 1
Caprius 353, 15
caprum 176, 1
capsa 551, 8
capsis 351, 6. 393, 8
capta 157, 15. 424, 8. 465, 4. 544, 4
captæ 572, 4
captas 461, 11
captat 268, 12. 327, 15. 338, 6, 7. 354, 12
captator 446, 2
captes 443, 19
captet 577, 10
captis 239, 8
captiva 165, 11. 547, 1
captivæ 99, 8
captivum 517, 9. 547, 1
captivus 345, 10
capto 556, 4
captos 520, 3
captum 225, 10
captus 140, 2. 404, 11. 462, 11
Capua 503, 4
Capuæ 297, 2. 362, 1
caput 3, 14. 13, 4. 66, 11. 111, 4. 122, 1. 182, 12. 205, 5. 267, 9. 275, 13. 278, 15. 303, 7. 337, 2. 359, 9. 363, 3. 380, 8. 390, 8. 394, 5. 420, 25. 425, 2. 433, 4. 447, 1, 21. 451, 5. 458, 21. 511, 8. 560, 2. 564, 8. 581, 15
caput hoc erat, hic fons 520, 15
cara 438, 4
caræ 410, 11. 525, 18
carbo 175, 13
carbone 428, 7. 461, 3
carceribus 329, 13
cardiacus 422, 17
cardines 59, 6
care Mæcenas 51, 3
care emit 549, 15
caream 197, 3
careat 83, 10
carebimus 126, 6
carent 248, 6. 298, 1
carentem 74, 3. 211, 3. 214, 12
carentes 111, 10
carentia virtute 556, 24
carentibus 206, 2
carentis 64, 2. 579, 3
carere 298, 4
caret 93, 11. 115, 5, 6. 218, 17. 344, 10. 501, 15. 560, 19, 20. 565, 17. 584, 15
cari 57, 4. 483, 4
carina 80, 6
carinæ 36, 7
carinam 288, 18
Carinas, *prop. nom.* 495, 2
carinas 12, 7
caris 83, 5. 249, 14. 328, 9.
carmen 74, 7. 222, 7. 241, 7. 284, 12. 294, 7. 308, 7. 482, 19. 540, 4, 550, 18. 571, 2. 578, 1. 581, 7. 588, 4
carmina 7, 11. 39, 1. 140, 7. 146, 2. 227, 15. 244, 5. 253, 8. 303, 6. 304, 9. 400, 3. 401, 9. 508, 3. 528, 1. 538, 10. 541, 9. 546, 9. 549, 4. 552, 13. 556, 7. 583, 9. 587, 12.
carmina mala 447, 1
carmina, *i. e.* odas, 555, 9
carmine 18, 4. 183, 1. 217, 5. 230, 8. 252, 10. 262, 1. 278, 13. 410, 1. 530, 1. 543, 3, *bis.* 544, 1. 549, 13. 553, 23. 576, 18. 584, 11
carminibus 123, 9. 224, 14. 244, 5. 379, 7. 569, 1. 587, 10
carminis 15, 8. 240, 5. 393, 11. 450, 3. 566, 13. 529, 14
carminum 301, 11
carne 404, 8. 465, 4
carnem 438, 8
caro 243, 1. 403, 6
Carpathii 236, 13
Carpathium 80, 6
carpe diem 29, 2
carpe viam 454, 18
carpentes 365, 11
carpentis 227, 12
carpere 135, 3. 214, 17. 215, 15. 248, 11
carperet 341, 11
carpsisse 429, 8
Carthagine 400, 6
Carthaginem 286, 12
Carthagini 235, 16
Carthaginis 244, 11. 282, 5
Carthago 166, 16
caruere 424, 13
caruisse 472, 12
carum caput 447, 21
carus 73, 2. 134, 11. 370, 27. 385, 15. 531, 12
casas 428, 8. 430, 16
Cascellius 585, 11
Caspium 112, 8
cassa 444, 13
Cassi 393, 7. 483, 14
casta 237, 4
castæ 154, 14
Castaliæ 162, 9
castellum 552, 22
castigator 574, 11
castigavit 581, 9
castis 31, 3. 250, 10. 542, 14
castitas 206, 8
casto 174, 9
Castor 303, 20. 398, 1. 523, 2
Castore 533, 5
Castoris 237, 18. 303, 21

castos 308, 5
castra 3, 15. 19, 10. 27, 1. 192, 2
castus 310, 10. 576, 5
casu 115, 9. 370, 10. 384, 2. 386, 10. 529, 5
casus 328, 7. 432, 5. 445, 8
casus, *plur.* 410, 15. 466, 18
catellam 521, 10
catelle 429, 11
catena 177, 8. 480, 14
catenæ 103, 11
catenam 363, 10
catenas 69, 5. 122, 7. 417, 12
catenatus 282, 8
catenis 86, 8. 183, 22. 459, 15
catervæ 233, 3. 546, 14
catervas 22, 11. 157, 10. 199, 2. 249, 6. 390, 6
cathedras 395, 10
Cati 442, 4
Catia 337, 8
Catienis 417, 3
Catili 45, 9
catillis 441, 2
catillum 345, 11
catini 345, 13
catino 405, 7. 441, 4
catinum 373, 6
Catius 434, 7
Catonem 528, 12
Catonibus 556, 18
Catonis 31, 14. 92, 6. 129, 7. 200, 10. 333, 9. 529, 1. 567, 2
catulis 4, 3
catulos 156, 1. 198, 12
catulus 480, 18
Catullum 389, 2
catus 25, 2. 185, 7. 533, 3
cava 294, 11. 300, 4
Caucasum 54, 7. 264, 10
cauda 404, 5
caudæ 458, 15. 536, 13
caudam 143, 2. 334, 11
caudam trahat 416, 18
cave 37, 6. 175, 2. 281, 10, *bis.* 416, 3. 423, 13. 447, 2. 489, 1. 508, 5
caveæ 591, 16
caveant 578, 5
caveas 401, 7
cavebis 459, 12
caverat 165, 6
cavere 177, 12
cavet 574, 5
caveto 354, 14
cavis 141, 9. 187, 2. 423, 9
cavit 419, 8. 584, 13
caule 436, 2
caules 347, 10. 420, 25
caulibus 407, 12
cavo 454, 6
caupo 325, 9
caupona 503, 5. 518, 9
cauponas 362, 5
cauponibus 358, 3
causa 95, 11. 347, 2. 370, 28. 389, 9
causâ 583, 16
causa mea 355, 10
causa priorem 444, 7
causæ 42, 6. 324, 14. 505, 8. 516, 4
causam 376, 2, 10. 477, 8. 485, 8
causarum actor 585, 10
causas 89, 2. 356, 9. 389, 11. 444, 11. 467, 15
causatur 509, 6
causis 482, 18. 494, 17
cauta 474, 10
cautius 22, 5
cautos 452, 6. 541, 4
cautum 122, 3. 370, 8
cautus 115, 2. 447, 15, 21. 516, 11. 566, 14. 579, 9
cavum 494, 4
cavus 455, 18
Cæ 94, 2. 246, 8
cecidere 100, 2. 226, 12. 567, 16
cecidit à cædo 172, 1
cecidit à cado 226, 13. 506, 8
cecinisse 309, 10
cecinit 293, 4. 383, 10
Cecropiæ 253, 4
Cecropio 91, 3
cedat 199, 4. 330, 2
cedat in altera jura 559, 4
cede 524, 11
cedentem 402, 13
cedere 16, 4. 177, 10
cederet 400, 5. 578, 19
cedes 98, 6, 8
cedet 295, 15. 305, 17
cedet in usum 412, 10
cedit 81, 9
cedro 583, 10
cedunt 440, 10
celabitur 435, 10
celantia 464, 4
celare 448, 6. 466, 21
celas 308, 9
celat 156, 10. 258, 16. 515, 7
celata 248, 8
celeberrima 519, 15
celebrare 18, 4. 29, 4. 581, 2
celebret 407, 11
celebris 120, 7
celent 156, 2. 512, 14
celer 108, 1. 163, 7. 186, 2. 422, 3
celerem 39, 4. 107, 1. 122, 6. 241, 3. 532, 12
celeres 30, 8. 38, 2. 42, 11. 182, 8. 199, 6. 220, 13. 242, 8. 526, 10
celeri 36, 5
celeris 217, 4. 579, 3
celet 336, 21
cella 465, 6
cellis 85, 5. 378, 7
celsæ 115, 9. 159, 5
Celse 498, 14
Celsi 584, 2
Celso 497, 14
celsus Apenninus 299, 1
Celsus 482, 10
censebo 510, 15
censes 487, 6. 554, 6
censet 477, 8. 491, 12. 499, 3. 518, 4
censor 368, 4. 574, 11
Censorine 243, 4
censoris 556, 11
censu 423, 5. 434, 4
censu tenui 495, 10
censum 401, 2. 472, 13
census 129, 9. 586, 4
Centaurea 46, 6
Centauri 226, 13
Centaurus 293, 4
centena 341, 5
centiceps bellua 124, 1
centimanus Gyas 135, 5. 162, 17
centum 128, 1. 133, 11. 176, 8. 182, 11. 214, 6. 224, 5. 227, 2. 287, 3. 303, 17. 325, 9, 14. 417, 12. 419, 1. 451, 4. 489, 10. 536, 4, 7. 583, 4
centum millia 415, 4
Centuriæ 584, 1
Centurionibus 371, 1
cepere 568, 8
cepisset 413, 9
cepit 426, 10. 544, 4
cera 445, 13. 491, 9
ceratis 225, 14
Cerberus 142, 13. 182, 11
cerea 34, 6. 380, 1, 3. 381, 3
cereas 305, 18
cerebri 382, 9
cerebro 136, 8
cerebrosus 359, 8
cerebrum 418, 5
Cererem 205, 10. 299, 15. 309, 15
Cereris 152, 7. 463, 5
Ceres 237, 1. 411, 15
cereus flecti in vitium 573, 15
cereus 551, 5
Cerinthe 336, 17
Cerite, *v.* Cærite
cernere 337, 7
cernis 342, 2
cerritus 431, 3
certa 31, 2. 35, 2. 131, 3. 192, 9. 353, 7. 430, 11, 12. 472, 6
certabitur 444, 4
certam 312, 11
certamen grande 199, 4
certamen trepidum 531, 1
certamina 485, 7
certamine 257, 8. 501, 10
certamine primum 568, 12
certans 443, 15
certant 568, 6
certantem 267, 12
certantia 390, 9
certare 130, 5. 225, 3. 299, 13. 433, 14. 523, 14. 528, 10
certas hyemes 40, 4
certat 2, 5. 105, 1
certatim 359, 4
certavit 576, 18
certe 100, 8. 386, 3. 412, 8. 591, 15
certemus 506, 9
certet 399, 9
certi 329, 5
certior 139, 12
certis rebus 585, 8
certis 372, 2. 487, 4. 541, 4. 558, 25
certius 501, 3
certiùs 410, 15

ırto 206, 8. 298, 10. 352, 12. 416, 14
ırtum finem 480, 7
rtum 448, 2. 450, 8. 512, 19
rtus 295, 16. 309, 6
rtus Apollo 20, 7
rtus conviva 496, 8
rva 4, 3. 166, 9
rvi 234, 12
rvice 148, 4. 203, 13. 480, 15. 483, 9
rvice subacta ferre jugum 101, 10
rvicem 34, 6. 120, 13. 121, 6. 564, 1
rvici 178, 3
rvinam pellem 480, 17
rvis 133, 1. 299, 3
ırvius 454, 2
rvix 337, 2
rvos 186, 1. 240, 9
rvus 39, 15. 501, 9
spite 175, 14
spitem 49, 5. 130, 4
ssant 198, 1
ssantes 80, 13
ssantem 216, 10. 511, 6
ssare 495, 11. 501, 21. 559, 13
ssas 215, 9. 422, 11. 481, 3
ssat 63, 3. 584, 17
n cessat 496, 11
ssator 461, 5
ssatum 479, 4
ssavere 528, 9
ssavit 552, 2
sserat 93, 1. 398, 6
ssisse 524, 10
ssisset 377, 2
ssit 182, 9
ıaria 445, 3
thegis 556, 18. 566, 18
a 234, 5
ærilus, *v.* Chœrilus
ıri, *v.* cari
ırta 387, 5
ırtæ, *gen.* 366, 7. 507, 6
ırtæ, *plur.* 245, 1. 582, 6
ırtas 541, 12
ırtis 248, 9. 352, 1. 355, 14. 457, 8. 536, 3. 544, 9. 551, 10
ırus, *v.* carus
ırybdi 63, 9
ırybdim 572, 8
ia 287, 8
iæ 255, 6
ii 420, 15
imæra 64, 1
imæræ 135, 4. 226, 14
io 389, 7
ios 502, 2. 503, 14
ragra 456, 11. 472, 1
ium, 196, 8. 463, 6. 465, 8
amydem 520, 1
amydes 489, 9
amydum 490, 1
loë 56, 4. 178, 9. 179, 2. 98, 9
loën 174, 4. 178, 6. 211, 5
lori 189, 13
loris 102, 16
Chœrilus 549, 10. 584, 17
chorda 584, 8, 16
chordis 246, 5. 340, 8
choreas 24, 4
choreis 142, 9. 239, 6
chori 4, 7
choris 120, 4. 159, 16. 576, 2
choro 103, 1. 257, 12
choros 12, 10. 230, 11. 242, 1
chorus 312, 12. 542, 16. 554, 18. 575, 8. 580, 8
Chremes 265, 15. 569, 4
Chremeta 391, 2
Chrysippi 416, 9
Chrysippo 477, 3
Chrysippus 348, 1
cibaria 325, 12
cibo 276, 17
ciboria 109, 1
cibum 281, 9. 393, 6. 403, 2
cibus 422, 9
Cibyratica 489, 2
cicatricum 82, 4
cicatrix 363, 5
cicere 423, 18
ciceris 373, 6. 454, 9. 578, 10
Cicerri 362, 6
Cicerrus 363, 10
cichorea 73, 5
ciconia 406, 8
cicuta 399, 16
cicutæ 553, 17
Cicutæ, *propr.* 417, 11
Cicutam, *propr. viri*, 423, 11
cicutis 270, 16
cimex 394, 12
cinctus 463, 1
cinctutis 566, 18
cinerem 513, 11
cineres 111, 7. 256, 10. 297, 8. 591, 14
cineri 90, 6
cinge 222, 10
cingentem 210, 7
ciniflones 337, 11
cinis 303, 11
cippus 378, 11
circa 10, 6, &c.
Circæa 265, 12
Circæis 437, 8
Circe 302, 10
Circen 44, 11
Circes 478, 7
circiter 495, 1
circo 423, 19
circum 132, 1. 270, 9, *et alibi frequenter*
circum, *nom.* 373, 4
circumagi 382, 15
circumdata 337, 9, 12
circumgemit 300, 8
circumlita 500, 1
circumposuisse 441, 2
circumroditur 526, 2
circumspectemus 555, 11
circumtonuit 426, 11
circumvagus 299, 13
circumveniunt 574, 6
circumvolat 8, 2. 399, 18
circumvolitas 482, 16
cistam 521, 9
cita 86, 12. 133, 7. 324, 2
citæ 286, 7
citaret 340, 7
cithara 39, 1. 57, 6. 74, 3. 116, 5. 158, 7
citharæ 119, 2. 148, 6. 178, 10. 189, 19. 420, 5. 479, 4. 480, 4.
citharas 420, 4
citharœdus 584, 15
citius 35, 16. 383, 4. 409, 6. 444, 12. 551, 2
cito 583, 13
citra mare 390, 2. 465, 7
citra 329, 6
citrea 224, 10
citum 301, 14
citus 86, 6. 175, 5. 395, 11. 578, 13
civem 444, 7. 513, 1
cives 7, 4. 369, 7, 12. 473, 7, *bis.* 591, 3
civi 74, 8
civibus 520, 3
civica 482, 18
civicam 206, 11
civicum 89, 1
civiles 177, 3
civilia 384, 5
civilibus 296, 6. 471, 6
civilis 261, 6. 553, 11
civitas 228, 15. 298, 6. 299, 8
civitatem 219, 1
civium 153, 3. 165, 14. 266, 7
clade 157, 9. 258, 3
clades 170, 8
clamabit 589, 6
clamans 424, 15
clamantibus 417, 4
clamas 457, 10
clamat 324, 6. 521, 3
clament 421, 5. 539, 10
clamet 339, 12. 416, 22. 515, 19. 591, 3
clamo 399, 5. 530, 17
clamor 8, 6. 177, 2. 207, 16. 386, 13
clamore 219, 15. 458, 1. 524, 20
clamorem 62, 7. 145, 9
clara lucerna 458, 14
clarabit 229, 7
claram 17, 6
clare 450, 8. 516, 20, *bis.*
clari 147, 5. 187, 11. 255, 13
clarior 149, 14. 178, 8
claris 240, 6. 581, 4. 590, 2
clarius 244, 13
claro 309, 8. 370, 15. 551, 11
clarorum 550, 10
claros 371, 19
clarum 133, 7. 245, 11. 302, 8
clarus 206, 15. 218, 11. 311, 5. 419, 13. 424, 11. 495, 1. 552, 20
classe 86, 12. 170, 4. 184, 2. 334, 13
classem 424, 8
classes 567, 10
classico 266, 5
classis 40, 3
clathros 591, 16
claude 175, 7
claudens 269, 3

claudere 101, 8. 393, 4. 398, 3
Claudi 362, 5. 506, 7
Claudi, *vocat.* 498, 15
Claudiæ 235, 20
Claudius 257, 20. 481, 6
claudo, *nomen.* 153, 1
claudum 521, 16
claves 422, 2. 531, 5
clavibus 128, 1
clavos 81, 1. 205, 4
clausa 348, 5
clausas 165, 16
clausit 260, 7
claustra 183, 21. 509, 3. 550, 15
clausus 459, 3
clavum 360, 9. 368, 9. 369, 1. 456, 6
Clazomenis 375, 5
clemens 183, 23
cliens 253, 13. 496, 8. 554, 19
clientæ 138, 3
clientem 487, 1
clienti 541, 3
clientium 139, 8. 147, 11
clientum 168, 4
Clio 29, 4
clitellas 362, 1. 507, 8
clivos 507, 10
clivum 227, 18
cloacam 428, 3
clune 467, 14
clunes 337, 2
clunibus 458, 16
Clusinis 511, 9
clypeo 66, 2
Cnidi 70, 5
Cnidius 102, 18
Cnidon 217, 5
Coa 462, 13
coactor 371, 14
coactus 42, 1. 354, 2
Coæ 255, 12
Cocceii 362, 4
Cocceius 360, 1, 5
cocco 455, 4
cochlea 439, 15
cocto 404, 7. 465, 8
Cocytus 127, 2
Codrus 196, 5
coëant 564, 12
coëat 486, 11
cœlebs 128, 7. 175, 11
cœlestes 227, 1. 542, 17
cœlestia 242, 8. 520, 4
cœlestis 181, 5. 483, 2
cœli 308, 1. 366, 6. 455, 3
Cœli, *nomen propr.* 353, 18
cœlibe 475, 11
cœlibis 445, 6
cœlitum 300, 13
cœlo 19, 5. 106, 4. 111, 9. 158, 4. 163, 12. 203, 1. 245, 9. 274, 8. 277, 5. 295, 1. 301, 12. 358, 9. 439, 7
cœlum 8, 13. 12, 3. 152, 3. 279, 3. 292, 1. 496, 10. 500, 3. 511, 1.
cœlum non animum mutant 504, 4
coëmens 331, 8
coëmptas 428, 6
coëmptis 98, 6
coëmptos 70, 1
cœna 373, 7. 454, 11. 455, 6. 462, 5. 486, 13. 569, 1. 585, 16
cœna dubia 409, 3
cœna brevis 510, 6
cœnabat 513, 6
cœnacula 475, 14
cœnæ 218, 9. 453, 6. 462, 11
cœnam 364, 3, 8. 457, 15. 495, 15. 496, 5
cœnamus 464, 3
cœnant 541, 9
cœnantes 358, 7. 463, 4
cœnantibus 463, 9
cœnare 354, 15. 485, 1
cœnarum 438, 2. 530, 8
cœnas, *verb.* 496, 3
cœnat, 491, 3. 558, 23
cœnatus 393, 6
cœnem 427, 11
cœnes 524, 15
cœnis 128, 3. 461, 8
cœno, *nomen.* 457, 12
cœperis 421, 1. 531, 14
cœperunt 346, 10. 379, 16
cœpi 385, 17
cœpit 384, 8. 452, 2. 479, 13. 512, 18. 540, 12. 543, 14. 544, 10. 552, 23. 565, 7. 576, 6
coërceat 287, 9
coërces 27, 3. 142, 3. 348, 8
coërcet 140, 4. 344, 23. 378, 3. 423, 14
coërcuit 581, 8
cœtus 152, 4
cogas 549, 5
cogat 490, 8
cogemus 357, 12
cogere 156, 11. 340, 4. 501, 21
cogeris 327, 19
coges 517, 15
coget 590, 2
cogi 477, 10. 531, 10
cogimur 98, 14
cogit 179, 1. 189, 16. 369, 10. 498, 16
cogit *pro* colligit 588, 15
cogitat 480, 1. 572, 7
cogitet 116, 13
cognata 431, 5. 453, 4
cognati 383, 7
cognatis 416, 23
cognatorum 557, 13
cognatos 328, 14. 433, 17
cognitor 444, 15
cognomen 344, 2. 407, 6. 415, 7. 507, 9
cognomine 556, 2
cognoscere 549, 6
cogor 78, 2
cohæredum 448, 9
cohæres 445, 13
cohibebor 144, 8
cohibent 64, 3. 163, 11. 486, 1
cohibentia 550, 15
cohibentis 240, 9
cohibere 188, 12
cohibet, 4, 9
cohors 11, 14. 142, 6. 301, 1. 482, 1
cohortes 160, 11
cohortem 376, 11
cohorti 498, 11
cohortis 145, 4
coibat 576, 5
Cois 337, 14
coit 483, 7
Colchi 235, 10
Colchica 121, 8
Colchicis 276, 2. 303, 13
Colchis 300, 15
Colchos, *v.* Iolchos
Colchus 145, 3. 570, 8
colendi 308, 1
coli 166, 1
colis 127, 6
colit 81, 4
colla 119, 10. 460, 16
collata 159, 10
collatis 564, 3
collaudem 370, 27
colle 554, 9
collecta 480, 4. 501, 22. 553, 14
collectos 512, 6
collectus 351, 15
collega 369, 13
collegam 532, 15
collegia 330, 5
collegisse 2, 1
collegit 503, 6
colles 52, 3. 253, 10. 366, 6. 481, 9
collibuisset 340, 6
collibus 237, 12. 291, 17
colligе 399, 11. 542, 1
colligis 504, 8
colligit 439, 12. 573, 12
collines 39, 6
collisa 477, 6
collo 154, 6. 270, 7. 429, 8
collocare 305, 10
colludere 573, 11
collum 215, 11. 239, 2. 515, 29
collyria 360, 3
coloni 126, 5
colono 104, 3
colonum 411, 6
colonus 80, 4. 398, 10
Colophon 502, 4
color 35, 1. 94, 5. 249, 19. 255 16. 291, 7. 302, 14. 399, 28. 519, 10
colore 99, 5. 102, 10
colores 166, 4. 486, 6. 515, 21. 568, 14
colori 577, 16
coloribus 244, 1. 482, 15
colubræ 381, 2
colubros 43, 12
columba, 299, 4
columbam 233, 12
columbas 86, 6
columbi 499, 16
columbino 439, 12
columbis 6, 6
columen 134, 8
columnæ 585, 13
columnam 80, 12
columnas 137, 4. 500, 16
colunt 533, 7
coma 52, 8. 196, 7

omæ 230, 7. 241, 10. 249, 18
omam 14, 6. 118, 8. 222, 10. 290, 10
omas 217, 2. 541, 9
ombiberet 87, 2
omedenda 493, 7
omedunt 513, 12
omes 66, 12. 237, 7. 264, 15. 358, 1. 372, 10. 454, 18. 462, 1. 496, 9. 521, 7. 559, 17
omes exterior 443, 13
omica res 568, 17
omicus 447, 18
omis 71, 5. 355, 3. 391, 3. 392, 2. 393, 10. 466, 23. 557, 10
omissabere 224, 1
omitem 81, 5. 523, 13
omites 20, 5. 135, 3. 182, 7. 247, 8. 252, 11. 358, 8. 376, 13, 414, 2
omiti 497, 15
ommendare 577, 5
ommendat 522, 7. 551, 1
ommendes 525, 20
ommendet 512, 12
omminuas 326, 7
omminxit 345, 11
ommiserit 581, 16
ommisisse 574, 5
ommisit 10, 7. 257, 6
ommissa 345, 16. 354, 13. 525, 14. 575, 15
ommissi 247, 3
ommissum 214, 12. 524, 5
ommista 389, 7
ommittenda 549, 8
ommittere 68, 5. 436, 12
ommittes 459, 11
ommittis scenæ 570, 15
ommoda 466, 23. 510, 8. 533, 3. 554, 11. 574, 12
ommodet 472, 10
ommodis 197, 7
ommodius 373, 1. 409, 17
ommodus 243, 3. 499, 7. 549, 4. 578, 18
ommorit 399, 5
ommotæ mentis 431, 3
ommotus 425, 11
ommune 130, 1. 378, 9
ommuni 344, 10. 451, 7. 543, 17
ommunia 531, 6. 571, 1
ommunibus 501, 9
ommuniter 208, 3. 477, 12
omœdia 349, 7. 352, 10. 388, 10. 545, 5. 569, 3. 580, 6
omparat 268, 6
omparet 329, 11. 538, 6
omparis 101, 10
ompede 77, 6. 251, 15. 273, 2. 481, 7
ompedibus 517, 17
ompellans 377, 2
ompellar 494, 5
ompellarer 432, 10
ompenset, 344, 14
omperit 534, 4
ompescant 505, 8
ompesce 42, 9. 145, 9. 480, 14
ompescere 466, 10
compesceret 380, 2
compescet 556, 23
compescit 126, 2
compilasse 330, 4
compilent 328, 4
compita 415, 7. 431, 6. 452, 11. 473, 3
complere 548, 10. 576, 3
complêsti 281, 8
complexus 361, 6
complures 395, 6
compone 194, 6
componere 219, 9. 329, 2. 350, 6. 360, 2. 400, 3. 418, 7. 477, 10. 550, 11. 566, 3
compono 471, 2. 555, 9
componunt 533, 8. 556, 7
comportatis 480, 1
comportet 420, 4
compos 568, 4
composita 24, 8
compositis 259, 6. 420, 10
compositum 539, 7
compositus 376, 8
composui 383, 8. 396, 3
compressis 357, 7
compti 466, 17
comptos 247, 5
compulerit 58, 12
conamur 16, 7
Concanum 160, 7
concedas 345, 6
concedere 357, 9, 12. 433, 6. 557, 19
concedes 493, 1
concedi 585, 9
conceditur 485, 11
concentum 510, 2
concessa 356, 6
concesserat 66, 4
concessere 585, 13
concha 341, 4
conchæ 437, 3
conchis 109, 2
conchylia 269, 7. 408, 9. 437, 5. 464, 3
concidit 191, 2
concidunt 31, 9
concilietur 575, 11
concilio 209, 6. 236, 7
concines 227, 16. 228, 5
concinna 502, 3
concinnior 539, 4
concinnus 343, 11. 389, 6
concipitur 121, 9
concita 189, 15
concitet 80, 14
conclave 455, 15
concludere 352, 5
conclusas 351, 3
conclusus 354, 5
concordia discors 505, 11
concredere 452, 4
concubitu 587, 7
concupiveris 272, 4
concurrant 360, 16
concurrit 547, 13
concurritur 324, 1
concursus 387, 1
concussa 432, 8
concute 342, 11
concutitur 78, 9
condere 26, 2
conderet 456, 7
condes 589, 14
condet 488, 13
condiderit 401, 9, 11
condidit 3, 1. 131, 3. 286, 13
condis 482, 19
condiscat 150, 8
condisce 252, 8
condit 267, 7
condit quisque diem, &c. 237, 12
condita 255, 14. 355, 2. 543, 5
conditi 282, 2
conditio 466, 12. 473, 5
conditione 543, 17
conditionibus 3, 4. 165, 7
condito 310, 1
conditor 587, 3
conditum, *penult. longa*, 466, 16
conditum, *penult. brevi*, 51, 1
conditus 365, 8
condo 471, 2
condoluit 328, 6
conducat 575, 10
conducere 474, 14
conducti 589, 9
conductis 331, 8
conducto 476, 1
conductum 457, 3
condunt 533, 8
coner 399, 1. 499, 1. 539, 11
confecta 550, 14
conferbuit 336, 7
confestim 505, 1
confice 383, 9
confidens 375, 7
confundet 45, 2
confusa 547, 3
confusum 440, 7
confusus 379, 16. 576, 11
congesta 325, 12
congestis 327, 17
conjuge 157, 11. 164, 4. 543, 7
conjugibus 235, 15. 248, 2
conjugis 4, 2. 141, 10. 166, 18
conjurat 588, 7
conjurata 38, 6
conjux 206, 5. 444, 8. 458, 12
connectere 555, 4
conopium 286, 3
conor 471, 9
conscia 339, 12. 459, 4
conscientia 276, 7
conscio 171, 8
conscire 473, 15
conscripti 582, 10
consecrat 245, 7
consentire 525, 9
consentit 136, 3
consenuit 165, 1
conservus 378, 8. 460, 4
considere 378, 6
consili 162, 13
consilia 290, 8. 523, 16
consiliantibus 154, 8
consiliis 117, 10. 233, 4. 254, 10
consilio 167, 4
consilium 161, 1. 201, 5. 258, 4. 357, 2. 414, 7. 430, 7. 471, 14
consistere 329, 6. 382, 7

apponatur 466, 16
appone 24, 3
apponet 102, 13
apponit 338, 6
appositis 463, 8
apposuisse 42, 3
apprecati 261, 16
Appula 398, 13
Appuli 257, 17. 268, 18
Appulis 76, 9
Appulo 158, 12
Appulus 165, 2. 193, 5. 398, 9
aprica 195, 2
aprici campi 573, 14
aprico 379, 3. 510, 1
apricos 61, 6
apricum 21, 3. 488, 12
Aprilem 251, 7
apris 298, 8
apros 268, 8. 512, 13
aprum 186, 2. 409, 15. 427, 10. 491, 8. 524, 18. 565, 16
apta 133, 13. 494, 14. 567, 11
apta quadrigis equa 133, 13
aptantur 282, 2
aptare 482, 8
aptari 119, 2
aptarit 411, 2
apte 575, 10
aptior 142, 9
aptis 574, 15
aptius 438, 5
apto 32, 6
aptum 18, 7. 532, 11. 568, 9
aptus 342, 5. 445, 2. 494, 12. 551, 16
apud 217, 13
Apulia 364, 10
Apuliæ 159, 1. 272, 1
Apulicum 205, 1
aqua 72, 8. 276, 13. 365, 5. 500, 14
aquæ 3, 14. 158, 11. 181, 4. 192, 8. 194, 4. 222, 5. 230, 6. 268, 1. 309, 16. 305, 7. 512, 7. 528, 2. 565, 3
aquæ fons jugis 448, 14
aquam 197, 1. 327, 7. 355, 1. 358, 6. 408, 4
Aquarius 325, 16
aquas 149, 2. 225, 12. 276, 4. 542, 17
aquila 342, 3
aquilæ 233, 12
Aquilo 221, 6. 288, 5. 450, 6. 466, 3
Aquilone 292, 4. 560, 14
Aquilonibus 10, 9. 113, 1. 179, 11. 567, 10
Aquinatem 501, 2
aquosa Ida 199, 12
aquosus Eurus 300, 11
aquosus languor 96, 1
ara Dianæ 565, 2
ara vetus 195, 7
ara castis vincta verbenis 260, 10
Arabas 82, 11. 487, 7
Arabum 69, 1. 120, 11. 204, 9. 494, 7
aram 204, 4
arando 497, 2
arare 510, 14
aras 425, 2. 534, 8
arat 192, 5. 273, 11. 398, 10
arator 12, 8
aratra 265, 8
aratro 128, 4. 325, 8
aratrum 42, 8. 567, 12
aravit 449, 7
arbiter 504, 3
arbiter Adriæ 10, 11
arbiter pugnæ 199, 8
arbitræ non infideles 277, 9
arbitria 242, 17
arbitrio 152, 1. 419, 2. 448, 7
arbitrium 172, 6. 567, 18
arbitrum 109, 4
arbor 33, 1. 55, 7. 159, 18. 291, 17. 418, 3
arbore 149, 2. 436, 10
arborem 45, 8. 300, 3
arbores 237, 13
arboribus 58, 8. 241, 10
arboris 176, 2
arborum 127, 6. 269, 14
arbos 121, 3
Arbuscula 394, 11
arbusta 147, 8
arbusto 376, 17
arbuto 3, 13
arbutos 43, 9
arca 327, 14. 378, 8. 420, 19. 459, 3
Arcadiæ 253, 10
arcana 289, 14. 296, 2. 398, 5
arcana sacra 277, 11
arcanæ 152, 8
arcani 47, 7
arcanis 65, 7
arcanum 201, 4. 524, 4
arcem 449, 11
arceo 146, 1
arcere 498, 7
arces 105, 8. 154, 1. 257, 2. 282, 6. 312, 2. 550, 12
arces sacras 5, 6
arcessas 549, 5
arcesse 485, 5
arcessit 545, 4
arcessitus 430, 2
arcet 567, 10
archaicis 484, 14
Archilochi 529, 12, 15
Archilochum 414, 2. 568, 7
Archyta 64, 3
arcis 587, 3
arcta vite 88, 5
arcta convivia 486, 15
arcta toga 523, 13
arctius 295, 5
arcto 538, 1
Arcto 61, 2
Arcton 130, 3
arctum 454, 7. 494, 4. 571, 7
Arcturi 148, 13
arcu 54, 2. 69, 10. 177, 9. 215, 19. 240, 9. 247, 10. 311, 16
arcum 116, 6. 162, 8
arcus 584, 10
arcus oppositis foribus minaces 210, 14
arcus pluvius 565, 4
ardens 13, 3. 352, 13
ardentem 310, 9. 591, 8
ardentes 111, 13
ardentis 118, 3
ardeo 303, 8
ardet 526, 4
ardor 153, 3. 299, 9
ardua cervix 337, 2
arduæ 207, 14
arduis 69, 10. 97, 1. 218, 4
arduos 159, 12
arduum 12, 2. 142, 5
area 226, 9. 500, 7
areæ 24, 6
areis 3, 2
Arelli 454, 3
arenâ 470, 6
arenæ 64, 2. 67, 2
arenas 160, 4
arente 294, 4
arentes 160, 4
aret 326. 15. 517, 10
Argæo 104, 3
argentea 459, 17
argenti 326, 5. 351, 12. 415, 5. 421, 17. 449, 5. 523, 6
argento 94, 5. 250, 10. 338, 12
argentum 473, 6. 479, 17. 486. 5. 517, 16. 559, 11
Argeo, v. Argæo
argillâ 551, 18
Argis 421, 7. 557. 5. 570, 5
Argivi 191, 3
Argivis 157, 14
Argonautas 271, 6
Argoo 300, 14
Argos 18, 7
arguens 35, 3
arguet 590, 3
arguit 289, 10
arguitur 528, 5
arguta 391, 2
argutæ 188, 11. 220, 16
argutos 556, 8
argutum 585, 4
argutus 510, 13
Aricia 357, 13
Aricini 558, 22
arida 55, 5. 117, 4
aridas 60, 6. 255, 8. 263, 12
aridum 194, 5. 276, 15. 454, 10
aridus 303, 12
Arimenensem 277, 1
aris 82, 9
Aristarchus 590, 4
Aristi 501, 19
Aristippi 471, 8. 519, 4
Aristippum 519, 10
Aristippus 419, 16. 519, 1
Aristius 385, 15
Aristophanes 349, 6
arma 75, 1. 80, 12. Inc. 90. 165, 12. 201, 9. 210, 14. 7. 285, 8. 432, 10. 517, 7. 524, 19. 11
armatus 522. 16
armavit 568, 7
Armeniis 112, 10
Armenius 506, 8
armenta 72, 6. 200, 5
armentum 156, 1. 496, 3
armis livida gestat brachia

rmis 157, 1. 177, 6. 259, 6. 346, 7. 433, 2. 470, 4. 525, 1. 533, 2. 570, 12. 581, 4. 585, 19
rmorum 92, 1
rmos 372, 14. 438, 11. 467, 12
rrepe 445, 7
rreptâ 382, 2
rri 419, 2. 428, 4
rrident 569, 11
rridere 395, 8
rripe 426, 12
rripit 497, 4
rripuit 400, 9. 591, 18
rrogantem 211, 5
rrogantes 59, 9
rrogavit 258, 11
rroget 438, 2. 536, 3. 570 12
ıerit 381, 4
ıisse 294, 9
ıisti 178, 6
ıit 99, 9. 247, 5. 364, 5. 540, 13
e 30, 7. 153, 10. 311, 18. 467, 7. 482, 9. 537, 8. 551, 1. 665, 17. 581, 10. 582, 16. 688, 4
em 444, 3. 484, 4. 510, 15
em cœnarum 438, 2
em carminis 240, 4. 529, 14
es 246, 4. 260, 10. 371, 5. 486, 4. 488, 5. 534, 5. 544, 547, 11
551, 17. 576, 12
bus 442, 14. 550, 2
culos 457, 1
s 306, 4. 348, 5. 435, 6. 53, 7. 579, 4
um 224, 5. 243, 7. 256, 3
bus 171, 1
s 312, 1
156, 8. 165, 16. 299, 13, l. 509, 21
558, 22
s 165, 1. 267, 10. 498, 3
dine 428, 9. 438, 9
do 378, 5
514, 4
m 159, 6. 218, 1. 496, 10
10, 6
ubal 233, 18
ubale 235, 19
o 547, 7
um 328, 16. 532, 2
as iniquæ mentis 382, 18 376, 12. 481, 9
n 376, 7
e 507, 8
itu 379, 14
80, 7. 454, 7. 573, 15. r, 1
a 14, 8. 56, 12. 478, 5. l, 7. 556, 23
se 144, 9
am 76, 8
as fores 179, 9
as serpentes 86, 14
gere 354, 16
ribus 208, 2
s 276, 5. 278, 8
tas 522, 6
asperitatis 542, 11
asperrimus 281, 10
aspersus 503, 5
asperum 151, 4
aspexit 497, 5, 11
aspice 518, 5. 525, 20. 545, 6. 555, 10
aspicere 443, 1
aspici 48, 8
aspiciam 453, 1
aspiciat 514, 8
aspicit 135, 8. 286, 3
aspirare 576, 2
Assaraci 293, 7
assectaretur 382, 4
assem 326, 7. 517, 4. 552, 15. 583, 3
assentatores 588, 16
assi 464, 5
assibus 422, 12
assideat 328, 8
assidens 265, 1. 280, 1
assidet 485, 13
assiduas 295, 13
assignant 533, 8
assis 367, 12. 438, 5
assis miscueris elixa 408, 8
assisto 373, 5
assos 497, 1
assuerit 410, 16
assuetum 402, 11
assuitur 565, 2
assumam 486, 14
assumere 370, 8
Assyria 117, 14
Assyrii 160, 5
Assyrius 570, 8.
ast 296, 5. 374, 6. 378, 5
astat 373, 8
Asterie 173, 4
astra 202, 3. 214, 4. 227, 6. 303, 19. 457, 14
astri 301, 2
astricto 545, 10
astrictum 176, 4
astringitur 295, 5
astrum 136, 3. 559, 17
astuta 424, 3
astutum 344, 6
astutus 443, 19
at *sæpissime*
Atabulus 364, 11
Atacino 391, 8
atavis 1, 1
ater 127, 1. 213, 7. 283, 10. 560, 2
Athenæ 553, 7
Athenas 554, 22
Athenis 327, 11. 456, 9. 548, 6
athletarum 540, 13
Atlanteus 78, 8
Atlanticum 73, 3
Atlantis 24, 13
atque, *quamplurimis in locis*
atque, *i. e.* quàm 295, 5. 332, 8. 461, 1
atqui 56, 12. 167, 8, *et alibi freq.*
atra 131, 2. 149, 12. 220, 3. 288, 7. 462, 1
atra fila trium sororum 98, 5
atræ 66, 4. 252, 9
atramenta 549, 13
atras 124, 1. 188, 3. 451, 3
Atreidas 26, 7
Atreiden 477, 11
Atreus 575, 1
atri 466, 2
atria 487, 1
Atrida 424, 4
Atride 494, 14
Atrides 99, 9
Atridis 424, 5
atris 159, 8. 279, 6. 399, 18. 492, 6. 522, 7. 529, 17. 589, 1
atrium 150, 3
atro 281, 14. 303, 9
atrocem 92, 6
atrox 39, 13. 186, 11
atrum 87, 1. 403, 3. 564, 3. 589, 24
Attæ 539, 9
attagen 269, 12
Attali 137, 5
Attalicis 3, 4. 502, 6
attamen 397, 9
attentam 397, 12
attentas 552, 12
attenti 545, 8
attentius 547, 5
attentus 454, 7. 497, 6
attenuat 79, 1
atterens 143, 1
Atti 392, 2. 578, 19
Attica 463, 4
Atticis 10, 2
attigit 154, 1
attineat 404, 6
attinent 49, 4
attinet 203, 13. 274, 4
attingit 520, 4
attollens, *v.* tollens
attollere 521, 13
attonitus 197, 9
avaræ 248, 15
avaras 251, 16. 475, 1
avarior 558, 12
avaris 94, 5. 418, 12. 583, 2
avaritia 472, 3
avaritiam 351, 10. 370, 25
avaro 220, 21. 513, 4. 560, 7
avarum 329, 2. 546. 3
avarus 139, 9. 265, 15. 329, 7. 422, 14, 15. 480, 7. 517, 3. 542, 1. 560, 18
auceps 427, 3. 591, 1
auctius 448, 15
auctor 8, 4. 66, 5. 167, 5. 354, 9. 393, 11. 406, 9. 435, 10. 566, 13. 568, 5
auctoratus 459, 3
auctore 157, 13. 193, 11
auctorem 356, 15
auctos 367, 10
audacem 546, 6
audaces 195, 13. 226, 8. 325, 10
audax 11, 8, 10. 30, 19. 162, 4. 214, 1. 394, 10. 423, 1. 444, 6. 553, 15. 577, 17
aude 397, 3. 479, 13
audeat 206, 13. 420, 13
audebit 517, 13. 556, 12
audendi 564, 10

audent 511, 8
audes 369, 11. 482, 15. 558. 3. 570, 15
audet 241, 13. 311, 14. 541, 14. 545, 2. 550, 18. 586, 3
audi 310, 2, 3. 324, 8. 477, 4. 510, 2. 519, 3. 555, 13. 573, 5
audiar 209, 4
audias 35, 9
audiat 183, 2. 198, 4
audiendum 228, 9
audientem 7, 10
audieras 558, 6
audieris 448, 3. 464, 9
audierit 417, 2
audiet 7, 4, 6. 432, 11
audire 92, 3. 158, 9. 334, 3. 418, 7. 473, 2. 498, 5. 541, 5 557, 6
audiret 353, 2. 555, 6
audiri 516, 21
audis 59, 6. 179, 12. 202, 6. 215, 2. 450, 1. 514, 19
audis, *i. e.* vocaris 461, 6
audisti 452, 14. 494, 9
audit 140, 6. 174, 16. 259, 4. 345, 10. 369, 2. 458, 1
audita 147, 1
auditam 58, 8
auditis 158, 8
auditor 530, 9
auditorem 573, 1
auditoris 388, 2. 569, 10
auditum 93, 6. 442, 5. 554, 8
audivere 254, 12. 255, 1
audivit 332, 4
avebas 328, 20
avellier 338, 3
avem 575, 2
avenæ 454, 9
aventes 455, 1
aventi 434, 7
Aventino 554, 10
Aventinum 312, 6
Avernales 276, 4
averrere 438, 4
aversam 101, 3
aversos 204, 6. 360, 2
aversum 288, 16
aversus 420, 7
avertit 543, 1
avertunt 359, 2
aves, *nomen.* 231, 6. 268, 2. 464, 3
avet 250, 11. 354, 16
aufer 427, 12. 458, 9
auferam 280, 2
auferet 383, 11. 422, 7. 515, 16
aufers 421, 2
aufert 132, 6. 185, 3. 364, 16. 504, 3. 527, 10. 537, 4
Aufidio 360, 7
Aufidius 436, 11
Aufidum 246, 3
Aufidus 222, 4. 257, 16. 327, 5
auge 490, 4
augenda re 517, 8
augur 7, 15. 194, 4. 311, 16. 443, 18. 531, 11
auguris 191, 2. 197, 5
Auguste 256, 13
Augusti 114, 1. 228, 7. 233, 7. 481, 6. 482, 2. 515, 12. 553, 12
Augusto 507, 2
Augustus 154, 2. 164, 2
avi, *ablat.* 38, 4
avi, *genit.* 331, 6
avibus 439, 1. 564, 13
avida 203, 4
avidas 242, 14
avide 374, 8
avidi 47, 2
Avidienus 407, 5
avidis 66, 9
avidos 356, 19. 364, 8
avidum 95, 6
avidus 162, 6. 422, 7. 574, 9
aviis 56, 5
avis, *nominat.* 212, 4. 253, 4. 265, 1. 269, 11. 418, 3
avis pejor parentum ætas 173, 1
avita 371, 7
avitæ 157, 6
avitis 85, 5
avitus 32, 6
avium 148, 6. 378, 2. 482, 14
aula 69, 7. 115, 7. 139, 14. 475, 10. 480, 17
aulæ 182, 10
aulæa 466, 1, 18. 546, 13. 573, 6
aulæis 218, 9
aulam 239, 7. 258, 7
Aule 423, 7
Aulide 425, 1
Aulon 105, 4
Aulus Cascellius 585, 11
aura 8, 16. 55, 7. 112, 6. 221, 3. 227, 8. 295, 9. 439, 8. 447, 20. 500, 9. 526, 8
auræ 15, 1. 152, 1. 158, 11. 184, 3. 309, 17. 409, 5
aurarum 56, 7
auras 65, 6. 351, 3
aure 123, 8. 281, 6. 427, 15. 452, 7. 467, 1. 546, 11. 579, 16
aurea 14, 11. 27, 4. 338, 13. 506, 9
aureæ 230, 13
auream 115, 4
aureis 72, 10
aurem 397, 12. 410, 1. 470, 7. 472, 10. 542, 9. 574, 17
aurem votis præbeat 325, 2
aurem substringe loquaci 447, 22
aurem culturæ patientem 472 10
in aurem dicere 382, 7
aureo 123, 2. 142, 13
aureos 227, 6. 286, 8
aures 124, 2. 140, 9. 388, 4. 508, 3. 515, 9. 525, 14. 532, 6. 556, 6. 578, 16. 586, 8
aures applicet 182, 2. 312, 9
aures demittit 124, 2
aures perstringis murmure 91, 9
aureum 137, 1. 301, 5. 303, 19
auri 326, 5. 421, 17. 479, 20
auribus 63, 8. 304, 6. 431, 10. 530, 13
auriculæ 444, 10
auriculam 386, 13
auriculas 382, 18. 490, 4
auricula 498, 13
auriga 39 12. 329, 14
auris equi in ore frenato 512, 4
auris nivalibus 503, 11
auritas quercus 30, 9
auro 131, 8. 140, 2. 166, 2. 404, 4. 473, 6. 559, 9. 577, 6
aurum 72, 6. 156, 9. 190, 11. 207, 18. 228. 3. 247, 6. 413. 16. 420, 9. 426, 3. 473, 6
ausa 86, 13
ausculto 455, 20
ausi 581, 2
ausim 391, 10
Ausonias 235, 3
auspex providus 212, 2
auspicatos 169, 8
auspice 20, 6. 483, 8
auspiciis 129, 8. 267, 7. 533, 14
auspicium 475, 9
Auster 153, 5. 257, 12. 288, 2. 449. 13. 503, 8
austera 584, 2
austerum 402, 13
Austri 213, 11. 405, 9
Austris 323, 6. 560, 15
Austro 462, 10
Austrum 126, 9
ausus, a, um, 371, 4. 400, 2. 421, 14. 482, 6. 568, 15. 578, 3
aut, *quamplurimis in locis*
aut erit, aut non 446, 4
autem 547, 7. 566, 21
autor, *v.* auctor
autumat 416, 10
autumnos 126, 8
autumnus 267, 10
autumnus purpureo varius colore 102, 9
autumnus pomifer 242, 6
autumnus gravis 449, 14
avulsos 327, 5. 467, 12
avus 367, 2. 374, 12
auxili 265, 3
auxilio 357, 10

B.

BABYLONIOS 28, 1
bacca 105, 2, 440, 9
baccam 428, 2
bacchabor 110, 2
bacchante 59, 11
Baccharum 210, 2
Bacche 46, 4. 154, 4. 399, 1. 340, 7
Bacchi 141, 3. 554, 19
Bacchius 376, 8
Baccho 18, 1. 105, 5
Bacchum 62, 3. 140, 7
Bacchus 192, 13
baccis 284, 1. 514, 4
Bactra 219, 4
Baiæ 159, 15
Baiano 437, 7
Baias 511, 2. 512, 3
Bais 139, 3. 475, 6
balanus 217, 12

Balatro 464, 16. 466, 11
Balatrone 463, 12. 467. 6
Balatrones 331, 1
Balatroni 464, 9
Balba 430, 15. 532, 5
Balbinum 343, 1
Balbum 542, 8
Balbutit 343, 9
Balbea 476, 1. 503, 6. 509, 9. 581, 13
Bantinos saltus 159, 6
Barathro 423, 2
Barathrum 513, 3
Barbam 348, 7. 381, 2. 415, 16. 381, 13
Barbara 69, 6. 164, 4. 550, 13
Barbaræ 100, 2. 215, 17. 278, 2
Barbaras 104, 1. 253, 5
Barbare 35, 10
Barbariæ 477, 6
Barbaro 209, 11
Barbarorum 80, 9. 257, 20
Barbarum 62, 2. 142, 1. 285, 1
Barbarus 167, 8. 297, 8
Barbatum 429, 1
Barbite 74, 7
Barbiton 5, 1. 210, 11
Bari mœnia piscosi 365, 13
Bariam 508, 8
Barine 110, 5
Barris 290, 11
Barros 375, 8
Barrus 356, 3. 369, 3
Bassareu 47, 2
Bassum 84, 3
Bathyllo 294, 9
Batillum 360, 9
Beabit 556, 22
Bearis 97, 7
Beat 245, 9
Beata 283, 18. 299, 13. 311, 14. 479, 17.
Beatæ 105, 7. 141, 10. 218, 5. 442, 11
Beatam 211, 2
Beate 13, 9. 284, 11
Beati 100, 6. 155, 16. 249, 10. 453, 15. 462, 5. 543, 4. 556, 9
Beatior 178, 4. 192, 11
Beatis 69, 1. 324, 13
Beato 500, 8
Beatorum 96, 4
Beatum 133, 6. 173, 6. 249, 9. 329, 16. 487, 3. 490, 4. 509, 4. 515, 1, 3
Beatum nihil est ab omni 133, 6
Beatus 63, 1. 138, 9. 266, 1. 319, 5. 351, 5. 442, 8. 454, 21. 477, 9. 523, 15. 589, 3
Beet 525, 19
Bella 3, 16. 118, 9, &c.
Bella *adj.* 356, 7
Bellante 311, 6
Bellantis 151, 1
Belle 357, 5
Bellerophonte 185, 4
Bellerophontem 252, 2
Bellerophonti 174, 9
Belli 89, 2. 93, 9. 123, 4, &c.
Belli civilis æstus 553, 11
Belli domique 532, 10. 549, 7
Bellica res 230, 2
bellicosis 157, 4
bellicosus 116, 12
bellis 296, 6. 540, 11
bello 32, 5. 75, 1. 131, 5, &c.
Bellona 426, 11
bellua 275, 7. 433, 17. 459, 14
bellua centiceps 124, 1
bellua multorum capitum 474, 13
belluis 31, 2. 213, 16
belluosus 259, 1
bellum 53, 7. 108, 3. 155, 7. 237, 11. 265, 6. 358, 7, &c.
bene 107, 2. 116, 1. 120, 2. 132, 3. 207, 20. 514, 1. 589, 6, &c.
bene erat 411, 11
bene est cui, &c. 193, 5. 448, 16
bene esse 475, 12
Beneventum 364, 4
benigna 138, 5. 220, 12. 292, 10
benignæ 305, 8
benigne 493, 4. 495, 16. 514, 10
benignis 228, 16
benignitas 265, 13
benignius 23, 6. 518, 12
benigno 44, 6. 236, 1. 485, 10
benignum 503, 13
benignus 331, 3. 335, 3
benignus vini somnique 413, 2
Berecynthiæ 197, 13. 224, 12
Berecynthio 47, 4
bibam 63, 3. 284, 11
bibant 512, 6
bibendi 110, 1
bibendum 84, 10
bibentem 88, 6
bibenti 551, 19
bibere 176, 5
biberent 529, 5
biberes 179, 8
biberis 403, 3
bibes 52, 1. 485, 3
bibimus 464, 10
bibis 255, 3
bibisset 478, 8
bibisti 561, 5
bibit 123, 8. 154, 3. 527, 4
Bibule 395, 5
bibuli 526, 11
Bibuli 216, 10
bibulum, 510, 5
bibunt 261, 9
bicornis 310, 3
bidental 591, 14
bidentium 204, 1
biformis 144, 2
bile 34, 8
bilem 409, 1. 529, 7. 557, 14. 581, 17
bilibri 407, 11
bilinguis 390, 1
bilis 289, 16. 386, 2. 421, 16
bimaris 17, 7
bimestri 194, 7
bimi 50, 1
Bioneis 554, 1
bipedalis 433, 10
bipennibus 235, 4
biremis 221, 1
Birrhi 353, 18
bis 133, 13, *et alibi frequenter*
bis dena 552, 21
bis mille 286, 4
bis ter 273, 6
bis terve 276, 11. 584, 18. 589, 18
Bistonidum 142, 4
Bitho 376, 8
Bithyna 80, 5. 489, 2
bitumen 279, 6
blandâ prece 587, 4
blandæ 223, 8
blandi 325, 5
blandienti 182, 9
blandior 204, 5
blandius 58, 7
blandum 30, 9
blandus 542, 17
Blandusiæ 186, 3
blateras 458, 1
blattarum 420, 19
bobus 172, 9. 266, 3. 311, 4
Bœotum 550, 4
Bollane 382, 9
bona 228, 10. 309, 12. 344, 14, 15. 347, 8. 401, 10. 517, 15
bona pars hominum decepta, &c. 327, 8. 581, 12
bona, *i. e. facultates* 423, 18
bonæ 223, 3. 541, 1. 553, 7
bonam 312, 11. 335, 13
bone 236, 8. 238, 1. 415, 12, 454, 20. 553, 1
boni 228, 2. 402, 1. 454, 1. 516, 13
bonis 58, 3. 97, 2. 233, 9. 236, 4. 244, 8. 455, 12. 506, 5. 575, 11
bono 200, 5. 484, 2. 515, 3. 551, 11
bonorum 328, 5
bonos 246, 1. 508, 8
bonum 499, 11. 584, 18
bonus 249, 3. 335, 3. 342, 8. 347, 19. 435, 4. 516, 1, 10. 584, 19. 589, 23.
Boreæ 207, 8
bos 236, 20. 399, 15. 497, 2. 510, 14
Bospori 144, 14
Bosporum 122, 3. 160, 3.
bove 195, 12. 516, 19
bovem 509, 21
boves 26, 3. 270, 6. 286, 9
bovis 283, 13
brachia 22, 6. 34, 7. 101, 5. 120, 5. 165, 15. 178, 2. 337, 5. 385, 18
brachiis 161, 10. 295, 6
Brennos 257, 2
breve 84, 5. 337, 2. 405, 5. 531, 10
brevem 127, 8. 254, 10. 548, 9
breves 98, 2. 256, 4.
brevi, *i. e.* paulo post 482, 4
brevi 28, 5. 132, 7. 337, 6. 536, 12. 578, 12
brevibus 275, 12
brevioribus 529, 13
brevis 13, 10. 129, 9. 437, 4. 454, 22. 480, 13. 510, 6. 543, 9. 583, 13
brevis esse laboro 565, 11

brevitate 388, 3
Briseis 99, 5
Britannis 164, 2. 259, 2
Britannos 53, 9. 82, 1. 160, 6
Britannus 282, 7
bruma 242, 7. 450, 6. 492, 10
brumam 503, 12
brumas 105, 4
Brundusium 366, 7. 521, 7. 523, 3.
bruta tellus 78, 6
Brute 377, 4.
Bruto 106, 2. 376, 6
Brutum 376, 11, 12
buccas 325, 1
Bullati 502, 2
Bupalo 281, 13
busto 155, 17
Butram 486, 12
Byzantia 440, 6

C.

CABALLI 372, 11
caballo 370, 16
caballum 497, 3. 524, 3
caballus 510, 14
cacatum 380, 9
cachinnum tollent 570, 3
cacumina 298, 16
cadant 537, 1. 566, 21
cadat 334, 6. 536, 15. 545, 12
cadaver 447, 12
cadavera 378, 7
cadent 567, 16
cadentia 522, 12
cadentis 148, 13
cadi 190, 2
cadis, *nomen*, 81, 9. 108, 8. 420, 16
cadit 195, 5. 225, 8. 288, 8
Cadmo 369, 12
Cadmus 575, 2
cado 217, 10
caduco 161, 4
caducum 121, 11
cadum 188, 8. 196, 8. 253, 15. 558, 18
cadunt 567, 7
cadus 250, 6
Cæræ, *v.* Cære
cæca 122, 5. 430, 10
Cæcilio 566, 22
Cæcilius 537, 8
cæcior 337, 4
cæcos 213, 10
Cæcuba 127, 9. 463, 6
Cæcubum 51, 7. 85, 4. 216, 5. 284, 8. 287, 10
cæcum 342, 15. 416, 9
cæcus 518, 5
cæcus amor sui 47, 5
cæcus furor 282, 13
cædam 548, 13
cædas 347, 14
cæde 165, 13. 204, 1. 259, 5
cædebat 347, 4
cædes 93, 10. 151, 6. 206, 11. 235, 6
cædem 22, 11
cædere 421, 3
cædibus 587, 1
cædimur 555, 15
cælatum 555, 10
cæmenta 149, 7
cæmentis 204, 10
cæpe 506, 2
Cærite cera 491, 9
cærula 293, 12
cærulea 297, 4
cæsa 270, 2
Cæsar 9, 2. 86, 4. 187, 7. 260, 2. 340, 4. 452, 17. 533, 4
Cæsare 33, 8. 53, 8. 188, 6. 228, 12. 237, 10. 261, 5. 284, 9. 401, 11. 485, 8
Cæsarem 81, 12. 160, 10. 227, 17. 236, 19. 286, 5
cæsariem 38, 13
Cæsaris 8, 12. 16, 9. 33, 7. 114, 2. 119, 8. 209, 4. 264, 1. 287, 11. 382, 16. 397, 4, 12. 506, 9. 508, 4
Cæsaris Augusti 553, 12
cæsus 334, 8. 336, 2
cætera turba 464, 2
cætera 23, 9. 219, 9. 229, 3. 292, 10. 324, 7. 502, 1. 554, 6
cæteris 238, 9
Calaber 493, 2
Calabræ 192, 12. 244, 14
Calabriæ 72, 5
Calabris 265, 9. 559, 7.
Calabros 77, 8
Calaïs 178, 14
calami 39, 3. 413, 6
calamo 590, 1
calamum 541, 12
calcanda 66, 7
calcar 548, 10
calce 399, 15
calceus 342, 8. 501, 17
caldior 343, 14
calebo 252, 7
calefactat 558, 24
Calena 72, 9
Calendæ 345, 8
Calendis 175, 11. 270, 13
Caleno 51, 7
calentem 105, 8
calentes 132, 8
calentis 289, 13
cales 303, 13
calet 14, 1. 418, 10. 541, 7
Calibus 253, 12
calicem 441, 6
calices 453, 9. 464, 11. 486, 5
calidæ 215, 21
calidus 189, 4. 483, 8. 554, 13
caliendrum 381, 8
caliginosa 219, 6
callemus 579, 16
callet 249, 12
callida 181, 9. 566, 15
callidi 207, 10
callidum 26, 1. 140, 1
callidus 415, 4. 461, 6. 501, 1
Callimachus 556, 1
Calliope 158, 5
callosa 436, 1
calo argutus 510, 13
calones 334, 10. 372, 11
calor 492, 5
calores 247, 3
caloribus 207, 7
caluisse 201, 1
Calvum 389, 2
camelo 547, 3
Camena 32, 2. 470, 1
Cameræ 134, 2. 159, 12. 240, 2. 246, 9. 391, 7. 524, 14. 532, 4. 579, 17
Camenis 311, 17
cameram 430, 14
Camillis 474, 1
Camillum 32, 5
camino 364, 14. 434, 1.
caminus 503, 12
Camœna, *v.* Camena
Campana supellex 373, 9
Campana trulla 421, 19
Campanis 466, 3
Campano 361, 8
Campanum 363, 7
campestre 503, 11
campestres 205, 6
campestria 524, 21
campestribus 585, 19
campi pingues Asiæ 481, 9
campi, *genit.* 225, 12. 573, 14
campis 55, 6. 86, 7. 114, 6. 177, 10. 182, 3. 193, 4. 211, 9. 282, 3
campo 195, 9. 328, 17. 416, 20. 452, 10. 495, 13. 582, 5
campos 102, 4. 145, 2
campum 21, 4. 147, 9
campus 19, 1. 24, 6. 98, 5
cana nive conspuet Alpes 441, 18
canam 25, 4. 228, 11. 435, 10
canas 413, 3
candens 265, 11
candente 513, 8
candentes 7, 14
candentibus 359, 13
canderet 455, 5
candida 339, 5
candidæ 178, 2. 290, 9
candidam 209, 10
candide 47, 2. 294, 5. 295, 5. 483, 12
candidi 173, 4
candidiores 361, 4
candidis 189, 11
candido 224, 17
candidos 35, 5
candidum 23, 1. 271, 6
candidum ingenium 289, 11
candidus 491, 15. 551, 14
cane 268, 7
cane pejus et angue 519, 20
canebat, 75, 5
canem 376, 13. 524, 18
canemus 262, 3
canendo 181, 7. 446, 3
canentes 241, 1. 286, 5
canere 554, 21
canerent 580, 2
caneret 38, 3
canes, *nomen*, 277, 17. 380, 6. 524, 13
canet 551, 19
canibus 302, 5. 455, 17. 573, 14

anicula rubra 444, 16
aniculæ 44, 8. 186, 11
anidia 271, 5. 275, 12. 277, 7. 301, 13. 399, 8. 468, 3
anidiæ 381, 8
anidiam 379, 12
anis, *pro sidere*, 500, 10
anis, *propr. viri*, 280, 9. 407, 6
anis, *animal domestic.* 211, 7. 276, 1. 291, 3. 339, 10. 407, 14. 447, 10. 478, 10. 554, 16
anis *adjec.* 12, 9
anistris 455, 7
anit 226, 11. 391, 5
anitie 117, 6
anities morosa 24, 5
anoræ 582, 18
anoris 30, 9
anoros 554, 17
anorus 145, 1
anos capillos 117, 13
Cantaber 116, 12. 177, 8. 258, 12. 506, 7
cantabimus 217, 1
cantabitur 399, 6
cantabo 571, 10
Cantabrica 524, 22
Cantabrum 103, 6
cantamus 17, 4
cantare 141, 8. 340, 2. 389, 2. 528, 8
cantat 359, 2. 588, 10
cantemus 114, 1
cantharis 50, 4
cantharus 486, 9
canto 54, 10. 147, 2. 383, 5
cantor 348, 3. 573, 7. 588, 3
cantoribus 340, 1
cantoris 331, 2
cantu 175, 8. 255, 4. 294, 13
cantum galli 324, 4
cantus 57, 5. 120, 1. 148, 6. 309, 7
canum 190, 4
Canusi 365, 7. 423, 4
Canusini 390, 1
capacibus 109, 1
capaciores 287, 7
capax 148, 2
cape, *v.* rape
capella 329, 9
capellæ 300, 6. 497, 1
capellis 43, 7
caper 288, 21
capessens 456, 3
capiet 326, 10. 425, 11. 585, 2
capilli 510, 3
capillis 32, 4. 69, 7. 124, 2. 199, 11. 217, 12. 276, 5
capillo 369, 6. 379, 12. 566, 5
capillos 106, 8. 117, 13. 295, 9. 476, 3. 493, 14. 566, 1
capillus 189, 2. 303, 1
capit 351, 12. 453, 10. 458, 12
capitalis 376, 1
capite 416, 3. 421, 7. 447, 19. 466, 5
capiti 67, 3. 391, 11. 397, 18. 514, 16. 564, 1
capiti, *i. e.* summæ 331, 13
capitis 57, 4. 255, 11. 415, 10
capitis minor 167, 1
Capito 360, 5
Capitolini 355, 7
Capitolinus 355, 9
Capitolio 85, 5. 230, 5
Capitolium 156, 2. 207, 15. 222, 2
Capitone 361, 1
capitum 398, 2. 474, 13
Cappadocum 489, 8
capræ 486, 15
Capræ insana sidera 173, 9
caprea 232, 4
capreæ 76, 10. 189, 17. 291, 23
capreas 438, 10
Capri 353, 19
Capricornus 136, 1
caprificos 275, 14
caprina 522, 15
capripedum 141, 1
Caprius 353, 15
caprum 176, 1
capsa 551, 8
capsis 351, 6. 393, 8
capta 157, 15. 424, 8. 465, 4. 544, 4
captæ 572, 4
captas 461, 11
captat 268, 12. 327, 15. 338, 6, 7. 354, 12
captator 446, 2
captes 443, 19
captet 577, 10
captis 239, 8
captiva 165, 11. 547, 1
captivæ 99, 8
captivum 517, 9. 547, 1
captivus 345, 10
capto 556, 4
captos 520, 3
captum 225, 10
captus 140, 2. 404, 11. 462, 11
Capua 503, 4
Capuæ 297, 2. 362, 1
caput 3, 14. 13, 4. 66, 11. 111, 4. 122, 1. 182, 12. 205, 5. 267, 9. 275, 13. 278, 15. 303, 7. 337, 2. 359, 9. 363, 3. 380, 8. 390, 8. 394, 5. 420, 25. 425, 2. 433, 4. 447, 1, 21. 451, 5. 458, 21. 511, 8. 560, 2. 564, 8. 581, 15
caput hoc erat, hic fons 520, 15
cara 438, 4
caræ 410, 11. 525, 18
carbo 175, 13
carbone 428, 7. 461, 3
carceribus 329, 13
cardiacus 422, 17
cardines 59, 6
care Mæcenas 51, 3
care emit 549, 15
caream 197, 3
careat 83, 10
carebimus 126, 6
carent 248, 6. 298, 1
carentem 74, 3. 211, 3. 214, 12
carentes 111, 10
carentia virtute 556, 24
carentibus 206, 2
carentis 64, 2. 579, 3
carere 298, 4
caret 93, 11. 115, 5, 6. 218, 17. 344, 10. 501, 15. 560, 19, 20. 565, 17. 584, 15
cari 57, 4. 483, 4
carina 80, 6
carinæ 36, 7
carinam 288, 18
Carinas, *prop. nom.* 495, 2
carinas 12, 7
caris 83, 5. 249, 14. 328, 9.
carmen 74, 7. 222, 7. 241, 7. 284, 12. 294, 7. 308, 7. 482, 19. 540, 4. 550, 18. 571, 2. 578, 1. 581, 7. 588, 4
carmina 7, 11. 39, 1. 140, 7. 146, 2. 227, 15. 244, 5. 253, 8. 303, 6. 394, 9. 400, 3. 401, 9. 508, 3. 528, 1. 538, 10. 541, 9. 546, 9. 549, 4. 552, 13. 556, 7. 583, 9. 587, 12.
carmina mala 447, 1
carmina, *i. e.* odas, 555, 9
carmine 18, 4. 183, 1. 217, 5. 230, 8. 252, 10. 262, 1. 278, 13. 410, 1. 530, 1. 543, 3, *bis.* 544, 1. 549, 13. 553, 23. 576, 18. 584, 11
carminibus 123, 9. 224, 14. 244, 5. 379, 7. 569, 1. 587, 10
carminis 15, 8. 240, 5. 393, 11. 450, 3. 566, 13. 529, 14
carminum 301, 11
carne 404, 8. 465, 4
carnem 438, 8
caro 243, 1. 403, 6
Carpathii 236, 13
Carpathium 80, 6
carpe diem 29, 2
carpe viam 454, 18
carpentes 365, 11
carpentis 227, 12
carpere 135, 3. 214, 17. 215, 15. 248, 11
carperet 341, 11
carpsisse 429, 8
Carthagine 400, 6
Carthaginem 286, 12
Carthagini 235, 16
Carthaginis 244, 11. 282, 5
Carthago 166, 16
caruere 424, 13
caruisse 472, 12
carum caput 447, 21
carus 73, 2. 134, 11. 370, 27. 385, 15. 531, 12
casas 428, 8. 430, 16
Cascellius 585, 11
Caspium 112, 8
cassa 444, 13
Cassi 393, 7. 483, 14
casta 237, 4
castæ 154, 14
Castaliæ 162, 9
castellum 552, 22
castigator 574, 11
castigavit 581, 9
castis 31, 3. 250, 10. 542, 14
castitas 206, 8
casto 174, 9
Castor 303, 20. 398, 1. 523, 2
Castore 533, 5
Castoris 237, 18. 303, 21

castos 308, 5
castra 3, 15. 19, 10. 27, 1. 192, 2
castus 310, 10. 576, 5
casu 115, 9. 370, 10. 384, 2. 386, 10. 529, 5
casus 328, 7. 432, 5. 445, 8
casus, *plur.* 410, 15. 466, 18
catellam 521, 10
catelle 429, 11
catena 177, 8. 480, 14
catenæ 103, 11
catenam 363, 10
catenas 69, 5. 122, 7. 417, 12
catenatus 282, 8
catenis 86, 8. 183, 22. 459, 15
catervæ 223, 3. 546, 14
catervas 22, 11. 157, 10. 199, 2. 249, 6. 390, 6
cathedras 395, 10
Cati 442, 4
Catia 337, 8
Catienis 417, 3
Catili 45, 9
catillis 441, 2
catillum 345, 11
catini 345, 13
catino 405, 7. 441, 4
catinum 373, 6
Catius 434, 7
Catonem 528, 12
Catonibus 556, 18
Catonis 31, 14. 92, 6. 129, 7. 200, 10. 333, 9. 529, 1. 567, 2
catulis 4, 3
catulos 156, 1. 198, 12
catulus 480, 18
Catullum 389, 2
catus 25, 2. 185, 7. 533, 3
cava 294, 11. 300, 4
Caucasum 54, 7. 264, 10
cauda 404, 5
caudæ 458, 15. 536, 13
caudam 143, 2. 334, 11
caudam trahat 416, 18
cave 37, 6. 175, 2. 281, 10, *bis.* 416, 3. 423, 13. 447, 2. 489, 1. 508, 5
caveæ 591, 16
caveant 578, 5
caveas 401, 7
cavebis 459, 12
caverat 165, 6
cavere 177, 12
cavet 574, 6
caveto 354, 14
cavis 141, 9. 187, 2. 423, 9
cavit 419, 8. 584, 13
caule 436, 2
caules 347, 10. 420, 25
caulibus 407, 12
cavo 454, 6
caupo 325, 9
caupona 503, 5. 518, 9
cauponas 362, 5
cauponibus 358, 3
causa 95, 11. 347, 2. 370, 28. 389, 9
causâ 583, 16
causa mea 355, 10
causa priorem 444, 7
causæ 42, 6. 324, 14. 505, 8. 516, 4
causam 376, 2, 10. 477, 8. 485, 8
causarum actor 585, 10
causas 89, 2. 356, 9. 389, 11. 444, 11. 467, 15
causatur 509, 6
causis 482, 18. 494, 17
cauta 474, 10
cautius 22, 5
cautos 452, 6. 541, 4
cautum 122, 3. 370, 8
cautus 115, 2. 447, 15, 21. 516, 11. 566, 14. 579, 9
cavum 494, 4
cavus 455, 18
Cæ 94, 2. 246, 8
cecidere 100, 2. 226, 12. 567, 16
cecidit *à* cædo 172, 1
cecidit *à* cado 226, 13. 506, 8
cecinisse 309, 10
cecinit 293, 4. 383, 10
Cecropiæ 253, 4
Cecropio 91, 3
cedat 199, 4. 330, 2
cedat in altera jura 559, 4
cede 524, 11
cedentem 402, 13
cedere 16, 4. 177, 10
cederet 400, 5. 578, 19
cedes 98, 6, 8
cedet 295, 15. 305, 17
cedet in usum 412, 10
cedit 81, 9
cedro 583, 10
cedunt 440, 10
celabitur 435, 10
celantia 464, 4
celare 448, 6. 466, 21
celas 308, 9
celat 156, 10. 258, 16. 515, 7
celata 248, 8
celeberrima 519, 15
celebrare 18, 4. 29, 4. 581, 2
celebret 407, 11
celebris 120, 7
celent 156, 2. 512, 14
celer 108, 1. 163, 7. 186, 2. 422, 3
celerem 39, 4. 107, 1. 122, 6. 241, 3. 532, 12
celeres 30, 8. 38, 2. 42, 11. 182, 8. 199, 6. 220, 13. 242, 8. 526, 10
celeri 36, 5
celeris 217, 4. 579, 3
celet 336, 21
cella 465, 6
cellis 85, 5. 378, 7
celsæ 115, 9. 159, 5
Celse 498, 14
Celsi 584, 2
Celso 497, 14
celsus Apenninus 299, 1
Celsus 482, 10
censebo 510, 15
censes 487, 6. 554, 6
censet 477, 8. 491, 12. 499, 3. 518, 4
censor 368, 4. 574, 11
Censorine 243, 4
censoris 556, 11
censu 423, 5. 434, 4
censu tenui 496, 10
censum 401, 2. 472, 13
census 129, 9. 586, 4
Centaurea 46, 6
Centauri 226, 13
Centaurus 293, 4
centena 341, 5
centiceps bellua 124, 1
centimanus Gyas 135, 5. 182, 17
centum 128, 1. 133, 11. 176, 5. 182, 11. 214, 6. 224, 5. 227, 2. 287, 3. 303, 17. 336, 9, 14. 417, 12. 419, 1. 451, 4. 489, 10. 536, 4, 7. 583, 4
centum millia 415, 4
Centuriæ 584, 1
Centurionibus 371, 1
cepere 568, 8
cepisset 413, 9
cepit 426, 10. 544, 4
cera 445, 13. 491, 9
ceratis 225, 14
Cerberus 142, 13. 182, 11
cerea 34, 6. 380, 1, 3. 381, 3
cereas 305, 18
cerebri 382, 9
cerebro 136, 8
cerebrosus 359, 8
cerebrum 418, 5
Cererem 205, 10. 299, 15. 389, 15
Cereris 152, 7. 463, 5
Ceres 237, 1. 411, 15
cereus flecti in vitium 573, 15
cereus 551, 5
Cerinthe 336, 17
Cerite, *v.* Cærite
cernere 337, 7
cernis 342, 2
cerritus 431, 3
certa 31, 2. 35, 2. 131, 2. 182, 9. 353, 7. 430, 11, 12. 471, 6
certabitur 444, 4
certam 312, 11
certamen grande 199, 4
certamen trepidum 531, 1
certamina 455, 7
certamine 257, 8. 501, 10
certamine primum 568, 12
certans 443, 15
certant 568, 6
certantem 267, 12
certantis 390, 9
certare 120, 5. 225, 3. 228, 15. 433, 14. 523, 14. 528, 10
certas hyemes 40, 4
certat 2, 5. 105, 1
certatim 359, 4
certavit 576, 18
certe 100, 8. 386, 3. 412, 8. 591, 15
certemus 508, 9
certet 399, 9
certi 329, 5
certior 139, 12
certis rebus 585, 8
certis 372, 2. 487, 4. 541, 4. 558, 25
certius 501, 3
certiùs 410, 15

certo 206, 8. 293, 10. 352, 12. 416, 14
certum finem 480, 7
certum 448, 2. 450, 8. 512, 19
certus 295, 16. 309, 6
certus Apollo 20, 7
certus conviva 496, 8
cerva 4, 3. 166, 9
cervi 234, 12
cervice 148, 4. 203, 13. 480, 15. 483, 9
cervice subacta ferre jugum 101, 10
cervicem 34, 6. 120, 13. 121, 6. 564, 1
cervici 178, 3
cervinam pellem 480, 17
cervis 133, 1. 299, 3
Cervius 454, 2
cervix 337, 2
cervos 186, 1. 240, 9
cervus 39, 15. 501, 9
cespite 175, 14
cespitem 49, 5. 130, 4
cessant 198, 1
cessantes 80, 13
cessantem 216, 10. 511, 6
cessare 495, 11. 501, 21. 559, 13
cessas 215, 9. 422, 11. 481, 3
cessat 63, 3. 584, 17
non cessat 496, 11
cessator 461, 5
cessatum 479, 4
cessavere 523, 9
cessavit 552, 2
cesserat 93, 1. 398, 6
cessisse 524, 10
cessisset 377, 2
cessit 182, 9
cetaria 445, 3
Cethegis 556, 18. 566, 18
ceu 234, 5
Chœrilus, *v.* Chœrilus
chari, *v.* cari
charta 387, 5
chartæ, *gen.* 366, 7. 507, 6
chartæ, *plur.* 245, 1. 582, 6
chartas 541, 12
chartis 248, 9. 352, 1. 355, 14. 357, 8. 536, 3. 544, 9. 551, 10
charus, *v.* carus
Charybdi 63, 9
Charybdim 572, 8
Chia 287, 8
Chiæ 255, 6
Chii 420, 15
Chimæra 64, 1
Chimæræ 135, 4. 226, 14
Chio 389, 7
Chios 502, 2. 503, 14
chiragra 456, 11. 472, 1
Chium, 196, 8. 463, 6. 465, 8
chlamydem 520, 1
chlamydes 489, 9
chlamydum 490, 1
Chloë 56, 4. 178, 9. 179, 2. 198, 9
Chloën 174, 4. 178, 6. 211, 5
Chlori 189, 13
Chloris 102, 16
Chœrilus 549, 10. 584, 17
chorda 584, 8, 16
chordis 246, 5. 340, 8
choreas 24, 4
choreis 142, 9. 239, 6
chori 4, 7
choris 120, 4. 159, 16. 576, 2
choro 103, 1. 257, 12
choros 12, 10. 230, 11. 242, 1
chorus 312, 12. 542, 16. 554, 18. 575, 8. 580, 8
Chremes 265, 15. 569, 4
Chremeta 391, 2
Chrysippi 416, 9
Chrysippo 477, 3
Chrysippus 348, 1
cibaria 525, 12
cibo 276, 17
ciboria 109, 1
cibum 281, 9. 393, 6. 408, 2
cibus 422, 9
Cibyratica 489, 2
cicatricum 82, 4
cicatrix 363, 5
cicere 423, 18
ciceris 373, 6. 454, 9. 578, 10
Cicerri 362, 6
Cicerrus 363, 10
cichorea 73, 5
ciconia 406, 8
cicuta 399, 16
cicutæ 553, 17
Cicutæ, *propr.* 417, 11
Cicutam, *propr. viri*, 423, 11
cicutis 270, 16
cimex 394, 12
cinctus 463, 1
cinctutis 566, 18
cinerem 513, 11
cineres 111, 7. 256, 10. 297, 8. 591, 14
cineri 90, 6
cinge 222, 10
cingentem 210, 7
ciniflones 337, 11
cinis 303, 11
cippus 378, 11
circa 10, 6, &c.
Circæa 265, 12
Circæis 437, 8
Circe 302, 10
Circen 44, 11
Circes 478, 7
circiter 495, 1
circo 423, 19
circum 132, 1. 270, 9, *et alibi frequenter*
circum, *nom.* 373, 4
circumagi 382, 15
circumdata 337, 9, 12
circumgemit 300, 8
circumlita 500, 1
circumposuisse 441, 2
circumroditur 526, 2
circumspectemus 555, 11
circumtonuit 426, 11
circumvagus 299, 13
circumveniunt 574, 6
circumvolat 8, 2. 399, 18
circumvolitas 482, 16
cistam 521, 9
cita 86, 12. 133, 7. 324, 2
citæ 286, 7
citaret 340, 7
cithara 39, 1. 57, 6. 74, 3. 116, 5. 158, 7
citharæ 119, 2. 148, 6. 178, 10. 189, 19. 420, 5. 479, 4. 480, 4.
citharas 420, 4
citharœdus 584, 15
citius 35, 16. 383, 4. 409, 6. 444, 12. 551, 2
cito 583, 13
citra mare 390, 2. 465, 7
citra 329, 6
citrea 224, 10
citum 301, 14
citus 86, 6. 175, 5. 395, 11. 578, 13
civem 444, 7. 513, 1
cives 7, 4. 369, 7, 12. 473, 7, *bis.* 591, 3
civi 74, 8
civibus 520, 3
civica 482, 18
civicam 206, 11
civicum 89, 1
civiles 177, 3
civilia 384, 5
civilibus 296, 6. 471, 6
civilis 261, 6. 553, 11
civitas 228, 15. 296, 6. 299, 8
civitatem 219, 1
civium 153, 3. 165, 14. 266, 7
clade 157, 9. 258, 3
clades 170, 8
clamabit 589, 6
clamans 424, 15
clamantibus 417, 4
clamas 457, 10
clamat 324, 6. 521, 3
clament 421, 5. 539, 10
clamet 339, 12. 416, 22. 515, 19. 591, 3
clamo 399, 5. 530, 17
clamor 8, 6. 177, 2. 207, 16. 386, 13
clamore 219, 15. 458, 1. 524, 20
clamorem 62, 7. 145, 9
clara lucerna 458, 14
clarabit 229, 7
claram 17, 6
clare 450, 8. 516, 20, *bis.*
clari 147, 5. 187, 11. 255, 13
clarior 149, 14. 178, 8
claris 240, 6. 581, 4. 590, 2
clarius 244, 13
claro 309, 8. 370, 15. 551, 11
clarorum 550, 10
claros 371, 19
clarum 133, 7. 245, 11. 302, 8
clarus 206, 15. 218, 11. 311, 5. 419, 13. 424, 11. 495, 1. 552, 20
classe 86, 12. 170, 4. 184, 2. 334, 13
classem 424, 8
classes 567, 10
classico 266, 5
classis 40, 3
clathros 591, 16
claude 175, 7
claudens 269, 3

clandere 101, 8. 393, 4. 398, 3
Claudi 362, 5. 506, 7
Claudi, *vocat.* 498, 15
Claudiæ 235, 20
Claudius 257, 20. 481, 6
claudo, *nomen.* 153, 1
claudum 521, 16
claves 422, 2. 531, 5
clavibus 128, 1
clavos 81, 1. 205, 4
clausa 348, 5
clausas 165, 16
clausit 260, 7
claustra 183, 21. 509, 3. 550, 15
clausus 459, 3
clavum 360, 9. 368, 9. 369, 1. 456, 6
Clazomenis 375, 5
clemens 183, 23
cliens 253, 13. 496, 8. 554, 19
clientæ 138, 3
clientem 487, 1
clienti 541, 3
clientium 139, 8. 147, 11
clientum 168, 4
Clio 29, 4
clitellas 362, 1. 507, 8
clivos 507, 10
clivum 227, 18
cloacam 428, 3
clune 467, 14
clunes 337, 2
clunibus 458, 16
Clusinis 511, 9
clypeo 66, 2
Cnidi 70, 5
Cnidius 102, 18
Cnidon 217, 5
Coa 462, 13
coactor 371, 14
coactus 42, 1. 354, 2
Coæ 255, 12
Cocceii 362, 4
Cocceius 360, 1, 5
cocco 455, 4
cochlea 439, 15
cocto 404, 7. 465, 8
Cocytus 127, 2
Codrus 196, 5
coëant 564, 12
coëat 486, 11
cœlebs 128, 7. 175, 11
cœlestes 227, 1. 542, 17
cœlestia 242, 8. 520, 4
cœlestis 181, 5. 483, 2
cœli 308, 1. 366, 6. 455, 3
Cœli, *nomen propr.* 353, 18
cœlibe 475, 11
cœlibis 445, 6
cœlitum 300, 13
cœlo 19, 5. 106, 4. 111, 9. 158, 4. 163, 12. 203, 1. 245, 9. 274, 8. 277, 5. 295, 1. 301, 12. 358, 9. 439, 7
cœlum 8, 13. 12, 3. 152, 3. 279, 3. 292, 1. 496, 10. 500, 3. 511, 1.
cœlum non animum mutant 504, 4
coëmens 331, 8
coëmptas 428, 6
coëmptis 98, 6
coëmptos 70, 1
cœna 373, 7. 454, 11. 455, 6. 462, 5. 486, 18. 569, 1. 585, 16
cœna dubia 409, 3
cœna brevis 510, 6
cœnabat 513, 6
cœnacula 475, 14
cœnæ 218, 9. 453, 6. 462, 11
cœnam 364, 3, 8. 457, 15. 495, 15. 496, 5
cœnamus 464, 3
cœnant 541, 9
cœnantes 358, 7. 463, 4
cœnantibus 463, 9
cœnare 354, 15. 485, 1
cœnarum 438, 2. 530, 8
cœnas, *verb.* 496, 3
cœnat, 491, 3. 558, 23
cœnatus 393, 6
cœnem 427, 11
cœnes 524, 15
cœnis 128, 3. 461, 8
cœno, *nomen.* 457, 12
cœperis 421, 1. 531, 14
cœperunt 346, 10. 379, 16
cœpi 385, 17
cœpit 384, 8. 452, 2. 479, 13. 512, 18. 540, 12. 543, 14. 544, 10. 552, 23. 565, 7. 576, 6
coërceat 287, 9
coërces 27, 3. 142, 3. 348, 8
coërcet 140, 4. 344, 23. 378, 3. 423, 14
coërcuit 581, 8
cœtus 152, 4
cogas 549, 5
cogat 490, 8
cogemus 357, 12
cogere 156, 11. 340, 4. 501, 21
cogeris 327, 19
coges 517, 15
coget 590, 2
cogi 477, 10. 531, 10
cogimur 98, 14
cogit 179, 1. 189, 16. 369, 10. 498, 16
cogit *pro* colligit 588, 15
cogitat 480, 1. 572, 7
cogitet 116, 13
cognata 431, 5. 453, 4
cognati 383, 7
cognatis 416, 23
cognatorum 557, 13
cognatos 328, 14. 433, 17
cognitor 444, 15
cognomen 344, 2. 407, 6. 415, 7. 507, 9
cognomine 556, 2
cognoscere 549, 6
cogor 78, 2
cohæredum 448, 9
cohæres 445, 13
cohibebor 144, 8
cohibent 64, 3. 163, 11. 486, 1
cohibentia 550, 15
cohibentis 240, 9
cohibere 188, 12
cohibet, 4, 9
cohors 11, 14. 142, 6. 301, 1. 482, 1
cohortes 169, 11
cohortem 376, 11
cohorti 498, 11
cohortis 145, 4
coibat 576, 5
Cois 337, 14
coit 483, 7
Colchi 235, 10
Colchica 121, 8
Colchicis 276, 2. 303, 13
Colchis 300, 15
Colchos, *v.* Iolchos
Colchus 145, 3. 570, 8
colendi 308, 1
coli 166, 1
colis 127, 6
colit 81, 4
colla 119, 10. 460, 16
collata 159, 10
collatis 564, 3
collaudem 370, 27
colle 554, 9
collecta 480, 4. 591, 22. 592, 14
collectos 512, 6
collectus 351, 15
collega 369, 13
collegam 532, 15
collegia 330, 5
collegisse 2, 1
collegit 503, 6
colles 52, 3. 253, 10. 306, 6. 481, 9
collibuisset 340, 6
collibus 237, 12. 291, 17
collige 399, 11. 542, 1
colligis 504, 8
colligit 439, 12. 573, 13
collines 39, 6
collisa 477, 6
collo 154, 6. 270, 7. 429, 8
collocare 305, 10
colludere 573, 11
collum 215, 11. 239, 2. 515, 20
collyria 360, 3
coloni 126, 5
colono 104, 3
colonum 411, 6
colonus 80, 4. 398, 10
Colophon 502, 4
color 35, 1. 94, 5. 249, 19. 255 16. 291, 7. 302, 14. 399, 20. 519, 10
colore 99, 5. 102, 10
colores 166, 4. 486, 6. 515, 21. 568, 14
colori 577, 16
coloribus 244, 1. 482, 15
colubræ 381, 2
colubros 43, 12
columba, 299, 4
columbam 233, 12
columbas 86, 6
columbi 499, 16
columbino 439, 12
columbis 6, 6
columen 134, 8
columnæ 585, 13
columnam 80, 12
columnas 137, 4. 500, 16
colunt 533, 7
coma 52, 8. 196, 7

omæ 230, 7. 241, 10. 249, 18
omam 14, 6. 118, 8. 222, 10. 290, 10
omas 217, 2. 541, 9
ombiberet 87, 2
omedenda 493, 7
omedunt 513, 12
omes 66, 12. 237, 7. 264, 15. 358, 1. 372, 10. 454, 18. 462, 1. 496, 9. 521, 7. 559, 17
omes exterior 443, 13
omica res 568, 17
omicus 447, 18
omis 71, 5. 355, 3. 391, 3. 392, 2. 393, 10. 466, 23. 557, 10
omissabere 224, 1
omitem 81, 5. 523, 13
omites 20, 5. 135, 3. 182, 7. 247, 8. 252, 11. 358, 8. 376, 13, 414, 2
omiti 497, 15
ommendare 577, 5
ommendat 522, 7. 551, 1
ommendes 525, 20
ommendet 512, 12
omminuas 326, 7
omminxit 345, 11
ommiserit 581, 16
ommisisse 574, 5
ommisit 10, 7. 257, 6
ommissa 345, 16. 354, 13. 525, 14. 575, 15
ommissi 247, 3
ommissum 214, 12. 524, 5
ommista 389, 7
ommittenda 549, 8
ommittere 68, 5. 436, 12
ommittes 459, 11
ommittis scenæ 570, 15
ommoda 466, 23. 510, 8. 533, 3. 554, 11. 574, 12
ommodet 472, 10
ommodis 197, 7
ommodius 373, 1. 409, 17
ommodus 243, 3. 499, 7. 549, 4. 578, 18
ommorit 399, 5
ommotæ mentis 431, 3
ommotus 425, 11
ommune 130, 1. 378, 9
ommuni 344, 10. 451, 7. 543, 17
ommunia 531, 6. 571, 1
ommunibus 501, 9
ommuniter 208, 3. 477, 12
omœdia 349, 7. 352, 10. 388, 10. 545, 5. 569, 3. 580, 6
omparat 268, 6
omparet 329, 11. 538, 6
omparis 101, 10
ompede 77, 6. 251, 15. 273, 2. 481, 7
ompedibus 517, 17
ompellans 377, 2
ompellar 494, 5
ompellarer 432, 10
ompenset, 344, 14
omperit 534, 4
ompescant 505, 8
ompesce 42, 9. 145, 9. 480, 14
ompescere 466, 10
compesceret 380, 2
compescet 556, 23
compescit 126, 2
compilasse 330, 4
compilent 328, 4
compita 415, 7. 431, 6. 452, 11. 473, 3
complere 548, 10. 576, 3
complêsti 281, 8
complexus 361, 6
complures 395, 6
compone 194, 6
componere 219, 9. 329, 2. 350, 6. 360, 2. 400, 3. 418, 7. 477, 10. 550, 11. 566, 3
compono 471, 2. 555, 9
componunt 533, 8. 556, 7
comportatis 480, 1
comportet 420, 4
compos 568, 4
composita 24, 8
compositis 259, 6. 420, 10
compositum 539, 7
compositus 376, 8
composui 383, 8. 396, 3
compressis 357, 7
compti 466, 17
comptos 247, 5
compulerit 58, 12
conamur 16, 7
Concanum 160, 7
concedas 345, 6
concedere 357, 9, 12. 433, 6. 557, 19
concedes 493, 1
concedi 585, 9
conceditur 485, 11
concentum 510, 2
concessa 356, 6
concesserat 66, 4
concessere 585, 13
concha 341, 4
conchæ 437, 3
conchis 109, 2
conchylia 269, 7. 406, 9. 437, 5. 464, 3
concidit 191, 2
concidunt 31, 9
concilietur 575, 11
concilio 209, 6. 236, 7
concines 227, 16. 228, 5
concinna 502, 3
concinnior 539, 4
concinnus 343, 11. 389, 6
concipitur 121, 9
concita 189, 15
concitet 80, 14
conclave 455, 15
concludere 352, 5
conclusas 351, 3
conclusus 354, 5
concordia discors 505, 11
concredere 452, 4
concubitu 587, 7
concupiveris 272, 4
concurrant 369, 16
concurrit 547, 13
concurritur 324, 1
concursus 387, 1
concussa 432, 8
concute 342, 11
concutitur 78, 9
condere 26, 2
conderet 456, 7
condes 589, 14
condet 488, 13
condiderit 401, 9, 11
condidit 3, 1. 131, 3. 286, 13
condis 482, 19
condiscat 150, 8
condisce 252, 8
condit 267, 7
condit quisque diem, &c. 237, 12
condita 255, 14. 355, 2. 543, 5
conditi 282, 2
conditio 466, 12. 473, 5
conditione 543, 17
conditionibus 3, 4. 165, 7
condito 310, 1
conditor 587, 3
conditum, *penult. longa*, 466, 16
conditum, *penult. brevi*, 51, 1
conditus 365, 8
condo 471, 2
condoluit 328, 6
conducat 575, 10
conducere 474, 14
conducti 589, 9
conductis 331, 8
conducto 476, 1
conductum 457, 3
condunt 533, 8
coner 399, 1. 499, 1. 539, 11
confecta 550, 14
conferbuit 336, 7
confestim 505, 1
confice 383, 9
confidens 375, 7
confundet 45, 2
confusa 547, 3
confusum 440, 7
confusus 379, 16. 576, 11
congesta 325, 12
congestis 327, 17
conjuge 157, 11. 164, 4. 543, 7
conjugibus 235, 15. 248, 2
conjugis 4, 2. 141, 10. 166, 18
conjurat 588, 7
conjurata 38, 6
conjux 206, 5. 444, 8. 458, 12
connectere 555, 4
conopium 286, 3
conor 471, 9
conscia 339, 12. 459, 4
conscientia 276, 7
conscio 171, 8
conscire 473, 15
conscripti 582, 10
consecrat 245, 7
consentire 525, 9
consentit 136, 3
consenuit 165, 1
conservus 378, 8. 460, 4
considere 378, 6
consili 162, 13
consilia 290, 8. 523, 16
consiliantibus 154, 8
consiliis 117, 10. 233, 4. 254, 10
consilio 167, 4
consilium 161, 1. 201, 5. 258, 4. 357, 2. 414, 7. 430, 7. 471, 14
consistere 329, 6. 382, 7

consistimus 385, 16
consistit 441, 9
consociare 97, 10
consolor 374, 11
consortem 208, 9
conspectus 577, 8
conspexerit 486, 14
conspexit 495, 3
conspicitur 175, 4. 514, 2
conspicuum 191, 10
conspuet 444, 18
constanter 456, 2
constanti 173, 7
constantia 295, 15
constantior 291, 16. 457, 3
constare 509, 10
constat 440, 4
constet sibi 570, 17
constiterint 23, 4
constitit 275, 8
constrictos 308, 7
constructus 326, 8
construxerit 419, 12
consueris *pro* consueveris 377, 5
consuetudo 342, 12
consul 249, 2
consularis 131, 9
consule, *nom.* 89, 1. 176, 6. 189, 5. 199, 14. 292, 9. 336, 6
consule, *verb.* 424, 10
consulenti 91, 5
consulere 424, 9
consulis, *nom.* 216, 10
consulis *verb.* 518, 2
consulit 452, 12. 515, 11
consulta 516, 2
consulti 555, 5
consultis 558, 14
consulto 388, 8
consultor 324, 4
consultus 77, 11. 324, 11
consultus juris 585, 9
consumere 439, 4. 478, 11
consumeret 409, 18
consumet 383, 13
consumimus 555, 15
contagia 301, 2. 505, 6
contaminato 85, 8
contemnas 471, 19
contemnat 353, 17. 473, 4
contemnere, *infinit.* 327, 12. 460, 9
contemnere, *futur.* 414, 4
contemni 511, 7
contemplere 337, 4
contempleris 218, 1
contemplor 327, 14
contemptæ 192, 4
contemptis 394, 11
contempto 274, 3
contemptum 444, 13
contendat 147, 11. 515, 20
contendere 384, 8. 471, 18. 501, 1. 523, 11
contendit 300, 14
contenta 294, 16
contento 341, 6
contento fune 457, 5
contento poplite 461, 2
contentus 323, 3. 330, 1. 356, 1. 372, 4. 393, 5. 394, 8. 411, 1
conticuit 524, 10
contigit 389, 6. 442, 9. 553, 5
continente 139, 5
continet 477, 7
contingat 484, 7
contingere 420, 10, 13. 442, 3. 588, 8
continget 566, 19
contingis 452, 13
contingit 479, 19. 513, 16. 520, 6
contingunt 518, 10
continuat 455, 10
continuem 193, 4
continui montes 514, 7
continuit 82, 8
continuo 338, 17. 360, 2. 372, 8. 422, 16. 464, 5
contra, *adv.* 333, 7. 342, 3, *et alibi*
contra, *præp.* 162, 5. 274, 6, *et alibi*
contracta 149, 5. 193, 1. 486, 6. 554, 21
contractæ 412, 1
contractum 459, 5
contractus 492, 12
contrahes 116, 10
contraria 333, 1
contraxit 292, 1
contrectatus 531, 13
contremuit 119, 6
contristat 325, 16
contuderit 230, 4. 498, 2
contudit 169, 8. 457, 1. 534, 2
contulerim 361, 7
contulerit 362, 8
contumeliæ 290, 8
contundet 280, 4
conveniat 483, 6
convenienter 500, 6
convenientia 570, 9. 582, 12
conveniet 501, 17. 577, 6
convenisse 537, 6
convenit 375, 10. 440, 11. 465, 8
conveniunt 157, 16
conventa 376, 11
conversa 298, 15. 519, 13
conversis 574, 3
converso 190, 10
convertere 279, 12
converteret 547, 4
convicia 358, 10. 376, 17
convictor 370, 4
convictore 355, 9
conviva 65, 5. 291, 20. 330, 2. 394, 14. 411, 10. 438, 6. 453, 9. 466, 23. 484, 14. 508, 1
convivæ 465, 1. 554, 2
convivam 455, 13. 457, 19. 462, 6
convivas 364, 8
convivatoris 466, 20
convivia 17, 2. 486, 15. 553, 20
convivis 408, 4
conviviorum 289, 8
Coo 437, 4
cooperto 400, 8
copia, 44, 5. 129, 2. 311, 15. 327, 4. 406, 1. 504, 9. 506, 10. 512, 5. 527, 9. 558, 1
copiam 218, 3
copias 258, 4
copula 35, 14
coquat 575, 1
coquite 405, 9
coquitur 465, 8
cor 415, 9. 426, 1. 569, 8
coram 171, 8, &c.
Corano 446, 2, 9
corde 56, 11
cordi est 44, 5
Corinthi 17, 7
Corinthum 520, 6
Corinthus 547, 1
corio 447, 10
corna 407, 7. 514, 11
cornibus 186, 6
cornicis 256, 7
cornicula 482, 14
cornix 194, 5. 213, 5
cornu, *i. e.* vasculo 467, 11
cornu 44, 7. 47, 5. 143, 1. 311, 15. 351, 18. 368, 3. 399, 12
cornu, *pro* copia, plene 566, 19
cornua 201, 7. 214, 21. 215, 3. 281, 11. 300, 16
cornuum 91, 8
corona 20, 2. 309, 15. 575, 11
coronæ 87, 8. 214, 3
coronæ, *i. e.* cœtus, 534, 20. 566, 2
coronam 45, 6. 61, 7. 391, 11. 555, 14
coronantem 204, 2
coronari 473, 4
coronas 109, 3. 188, 7. 429, 5
coronatus 106, 7
coronet 525, 8
coronis 250, 7
corpora 276, 14
corpore 87, 2. 96, 2. 158, 3. 235, 8. 334, 9. 342, 10. 370, 24. 433, 11. 459, 11. 479, 21. 488, 2. 498, 4. 505, 5. 539, 10
corpori 270, 1
corporibus 126, 9
corporis 312, 1. 337, 3. 532, 11
corpus 80, 1. 275, 10. 338, 6. 339, 7. 397, 2. 409, 3, 10. 410, 16. 461, 14. 472, 1. 484, 3. 543, 6
corrector 542, 11
correctus 513, 9
correptus 429, 9
corrige 589, 16
corrigere 58, 14
corripuit 11, 16
corruget 486, 9
corrumpam 385, 11
corrupta 334, 5
corruptius 365, 11
corruptorem 459, 7
corruptus 404, 4
corruptus judex 462, 9
cortice 179, 5. 356, 13
corticem 176, 4
Corvino 200, 6
Corvinus 389, 12
corvorum 380, 9
corvos 516, 9
corusco 78, 3

ɔrvum 212, 5. 446, 1
ɔrvus 521, 5
orybantes 41, 5
orycio 440, 8
ɔstum 150, 1
ɔte 111, 14
ɔthurni 568, 8
ɔthurnis 363, 9
ɔthurno 91, 3. 580, 5
otillus, *v.* Curtillus
ɔtis 581, 19
otisonis 177, 4
otyttia 304, 9
ous 291, 15
ragi 53, 2
rantore 477, 3
ras 20, 11. 24, 1, *et alibi sæpius.*
rassa 341, 5
rassa Minerva 402, 3
rasse 539, 6
rassi 439, 8
rassi, *propr.* 164, 4
rasso aere 550, 4
rassum unguentum 585, 15
rastina 242, 12
rateræ 195, 7. 441, 7
raterum 422, 17
ratibus 269, 3
ratino 527, 12
ratinus 349, 6
reandis 479, 17
reantur 233, 9
rebris 59, 2
rebro 470, 7
redam 303, 5. 498, 8
redas 246, 2. 408, 7. 411, 3. 515, 2. 522, 13. 540, 19
redat 366, 3. 459, 9
rede mihi 454, 18
rede 101, 1. 215, 14. 377, 6. 399, 13. 416, 17. 418, 5. 427, 8. 484, 10. 499, 11
redebat 398, 6. 557, 6
redere 332, 5. 473, 2. 495, 15. 548, 7
rederem 111, 3
rederet 371, 8
redi 583, 17
redibile 385, 6
rediderim 121, 5. 477, 4
rediderit 525, 9
redidimus 163, 12
redidit 166, 10. 213, 15. 277, 2. 419, 7
redis 472, 12. 476, 11. 487, 9. 509, 14. 514, 17. 527, 5. 558, 14
redit 538, 8. 581, 11
redite 140, 8. 521, 16. 564, 6
reditor 417, 7
reditur 436, 8. 545, 4
reditum 10, 1. 58, 5
redo 409, 16. 419, 4. 447, 14. 459, 12
redula 29, 2. 225, 2. 299, 5
redulum 174, 7
redulus 14, 11
rematо 234, 15
rematos 306, 2
reontis 278, 5
repante 300, 5
crepat 46, 3. 415, 14. 496, 17
crepent 578, 8
crepidas 348, 1
crepuit 136, 7
crescam 222, 2
crescent 445, 3
crescentem 191, 8. 241, 2. 447, 25
crescere 541, 6
crescit 33, 1. 95, 10. 111, 15, 16. 203, 11. 291, 5. 475, 3. 556, 2
crescunt 192, 15. 208, 12
Cressa 83, 10. 178, 9
creta 291, 7
cretâ 428, 7
Cretam 287, 3
Creten 214, 7
Creticum 61, 1
crevere 261, 2. 576, 14
crevit 234, 8. 235, 9. 436, 2
crimina 344, 5. 525, 24
crimine 431, 3. 579, 4
criminibus 174, 8
criminosis 40, 7
crine 75, 7. 120, 10
crinem 188, 12
crines 39, 6. 142, 4. 162, 10. 240, 1. 247, 6. 250, 9. 275, 13
crinibus 45, 7. 103, 4
Crispe Sallusti 94, 7
Crispini 330, 3. 458, 11
Crispinum 349, 2
Crispinus 350, 12
critici 536, 19
croco 440, 8
crocodili 291, 8
crocum 539, 9
Crœsi 502, 3
cruce 345, 3. 458, 13. 516, 9
cruciaverit 332, 8
crucier 394, 12
cruda 182, 6
crudæ bovis 283, 13
crudeles 521, 16
crudelior 466, 8
crudelis 249, 16
crudi 491, 8
crudis 362, 3
cruenta 111, 14. 151, 5
cruentis 426, 11
cruento 126, 6. 543, 15
cruentum 8, 7
cruentus 443, 11
crumena 484, 8
cruor 271, 3. 283, 7. 379, 16
cruore 93, 11. 121, 7. 303, 10. 304, 4
cruorem 430, 16
cruoribus 90, 3
cruoris 591, 19
crura 143, 3. 273, 2
crure 338, 1. 521, 14
cruribus 144, 9. 339, 13. 343, 8
crus 336, 17. 337, 5. 368, 11
crustis 475, 1
crustula 325, 5. 439, 3
cubans 455, 12
cubantis 44, 2. 432, 2
cubat 382, 16. 554, 9
cubet 272, 7. 291, 2
cubili 261, 4
cubilia 291, 9. 299, 10. 346, 5
cubilibus 278, 10
cubital 429, 7
cubito 62, 8. 445, 1
cubitum 438, 6
cucullum 377, 2
cui 7, 12. 14, 6, *et alibi frequenter*
cui, *i. e.* alicui 343, 7. 589, 4
cuicunque 523, 14
cuidam 334, 11
cuilibet 490, 10. 551, 18
cui volet 491, 1
cuiquam 351, 19. 354, 2
cuique 385, 6. 427, 8. 453, 8. 501, 22. 582, 12
cuivis 520, 6
cujus 30, 1. 101, 7. 407, 9. 495, 8. 509, 19. 564, 7
cujusque 573, 8
culices 359, 1
culinæ 447, 7
culinam 361, 1. 364, 6
culmo 411, 15
culpa 16, 10. 207, 4. 283, 1. 449, 2. 473, 15. 509, 7. 525, 23
culpabit 589, 24
culpæ fuga 565, 17
culpæ 170, 6. 214, 11. 233, 16. 499, 8
culpam 237, 7. 579, 9
culpante 149, 3. 354, 11
culpantur 413, 6
culpari 237, 3. 351, 9
culpas 183, 6. 260, 9
culpatur 331, 10
culta 505, 5
cultello 495, 5
culti 308, 2
cultis 257, 18
cultor 77, 9. 570, 7
cultro 386, 10
cultu 556, 24
cultum 434, 3
cultura 205, 11. 526, 6
culturæ 472, 10
cultus 22, 11. 25, 1. 233, 14. 247, 7. 408, 1. 443, 9
culullis 72, 11. 589, 12
cum, *præpos. et adv. frequentissime occurrit*
cum re, *i. e.* cum opibus 443, 4
cum pace delab. flum. 219, 11
cum quo 106, 6
cum semel 276, 17
Cumas 512, 2
cumeram 494, 1
cumeris 326, 17
cuminum 529, 5
cuncta 92, 5. 147, 6. 242, 14. 249, 1. 250, 13. 435, 7. 442, 6. 494, 5. 502, 5. 505, 3. 526, 16
cunctantem 236, 14
cunctetur 339, 4
cuncti 539, 11
cunctos 312, 10. 354, 16
cunctum 417, 5
cuneos 81, 1
cunni 334, 2

cunarum 336, 6
cunnus 347, 1
cunque 16, 1. 20, 4. 24, 2. 40, 7. 63, 4. 76, 1. 445, 10. 471, 5
Cupennius, *v.* Cupiennius
cuperem 550, 17
cupiam 385, 7
cupiat 369, 4. 487, 13
cupide 540, 18
cupidine 193, 1
cupidine falso decepta pars 327, 8
cupidine misero fervet 472, 3
cupidinem 102, 7
Cupidinem lentum 255, 4
cupidinibus 338, 10. 460, 9
Cupidinis 207, 21. 304, 10
Cupidinum 48, 1. 223, 5
cupido, *substant.* 8, 2. 111, 12. 132, 5. 526, 18
cupido, *adject.* 399, 4
cupidos 189, 3
cupidum 397, 5. 410, 5. 558, 11
cupidus 478, 8. 574, 2
cupiens 454, 11. 455, 20. 457, 12. 487, 11. 552, 23
Cupiennius 334, 2
cupientium 192, 1
cupiet 517, 5. 556, 10
cupimus 343, 17
cupio 382, 3
cupis 382, 12. 558, 3
cupit 366, 3. 480, 2. 565, 15. 591, 8
cuppa potare magistra 411, 14
cupressi 23, 11
cupresso 583, 10
cupressos 127, 7
cupressum 565, 5
cupressus 239, 1
cupressus, *acc. plur.* 275, 15
cur 21, 2, 3, 5. 22, 3, *bis; et alibi frequenter*
cur, *i. e.* ut, *vel* propter quod 499, 5
cura carentis 579, 3
cura, *nom.* 33, 6. 37, 8. 111, 6. 132, 12. 149, 12. 191, 8. 256, 11. 442, 9. 500, 12. 508, 11. 543, 16. 579, 3. 583, 8
cura, *verb.* 451, 9
curabis 194, 7. 571, 6
curæ erat 435, 7
curæ 236, 2. 252, 10. 369, 7. 379, 6. 483, 5
curam 287, 11. 369, 5. 439, 4. 442, 1. 479, 4. 484, 9. 485, 12. 548, 9
curanda cute 479, 2
curandi 479, 12
curantem 484, 2
curare pelliculam 444, 15
curare 133, 4. 369, 10. 536, 19. 444, 15
curarier 558, 6
curarum 254, 3. 483, 1
curas, *nomen*, 20, 10. 118, 2. 132, 1. 177, 3. 188, 4. 201, 4. 268, 13. 338, 9. 479, 22. 504, 2. 512, 10. 526, 21. 554, 7. 568, 13
curas, *verbum*, 219, 2. 509, 22. 514, 19. 525, 4
curat 109, 4. 124, 6. 166, 7. 521, 13. 559, 12. 569, 8. 581, 12
curata 409, 6. 484, 12
curatoris 476, 11
curem 566, 3
cures 473, 1. 505, 7. 518, 6
curet 237, 11. 312, 8. 591, 3, 4
curia 164, 6
curiæ 91, 5
Curiis 474, 1
curiosus 305, 19
curis 54, 11. 555, 1. 557, 13
Curium 32, 4
curo 88, 4. 414, 9. 471, 1. 482, 1
curras 68, 10
currat 388, 3
currebat 340, 10. 431, 7
currens 276, 6
currente 180, 5. 565, 8
currentia 481, 8
currere 328, 17. 381, 7. 387, 2. 455, 15
curreret 422, 3
curres 479, 7
curriculo 1, 3
curris 472, 15
currit 102, 11. 427, 14
curru 34, 2. 55, 10. 172, 10. 230, 1. 308, 8. 368, 7. 514, 9. 546, 1
currum 78, 5
currunt 325, 10. 333, 1. 504, 4
currus 38, 11. 286, 9. 329, 13
cursitant 251, 1
cursitat 455, 9
cursu 310, 8. 447, 5. 524, 18. 588, 8
cursum 567, 13
cursus 16, 5. 78, 1
curtabit 420, 24
curtæ 208, 13
curtatus 476, 3
Curtillus 465, 12
curtis 386, 6
curto mulo 372, 12
curva 217, 3
curvæ 25, 5
curvantia 77, 8
curvat 181, 1
curvatos 228, 21
curvet 438, 8
curvis 279, 17
curvo 236, 17. 288, 19. 553, 8
curule 490, 10
cuspide 238, 12. 397, 7
custode 68, 3. 261, 5. 517, 17. 573, 13
custodem 190, 8. 550, 15
custodes 83, 3. 253, 8. 337, 11. 350, 14
custodia 471, 12
custodiet 396, 15
custodis, *nom.* 356, 11
custodis, *verb.* 420, 23. 422, 7
custodit 210, 13
custos 33, 5. 136, 11. 163, 10. 202, 4. 236, 5. 449, 10. 471, 7. 577, 19
cute 479, 2. 522, 7
cute bene curata 484, 12
cutem 66, 4. 591, 19
cyathis 197, 7
cyatho 327, 2. 373, 8
cyathos 176, 7. 197, 9
cyathum 69, 8
Cycladas 37, 10. 217, 6
cyclicus 571, 9
Cyclopa 363, 8. 557, 2
Cyclope 572, 8
Cyclopum 13, 2
cycni 230, 16
cycnum 227, 8
Cydonio 247, 9
Cyllenea 293, 1
cymbæ 99, 2
Cynaræ 223, 4. 256, 4. 493, 14. 510, 4
Cynaram 256, 3
Cynicum 519, 5
Cynthiæ 217, 4
Cynthium 52, 5
Cypri 9, 3
Cyprià 3, 5
Cypriæ 220, 20
Cyprou 70, 6
Cyprum 49, 2. 211, 2
Cyri, *propr.* 76, 8
Cyri, *reg.* 96, 3
Cyro, *reg.* 219, 3
Cyrum 45, 4
Cyrus, *propr.* 76, 8
Cytherea 12, 10
Cytereæ 185, 1

D.

DA 197, 4, 5, *bis.* 517, 1, *bis*
dabat 178, 3. 379, 1. 523, 15
dabimus 228, 15
dabis 355, 18. 492, 4
dabit 7, 12. 24, 2. 446, 2. 11. 490, 10. 557, 1. 566, 21
dabitur 443, 7. 566, 19
dabunt 228, 3
Daci 177, 4
Dacis 452, 14
Dacus 80, 7. 145, 4. 170, 3
Dædalea 225, 14
Dædaleo 144, 13
Dædalus 11, 17
Dalmatico 91, 7
Dama, *propr.* 448, 3. 456, 20
damæ 6, 8
Damæ, *propr.* 369, 11. 443, 11
Damalin 84, 6
Damalis 84, 2, 7
Damasippe 414, 6. 434, 4
Damasippi 417, 7
Damasippus 417, 6
damna 235, 6. 242, 8
damnabis 431, 4
damnati 419, 2
damnatum 154, 14
damnatus 127, 3
damnis 497, 3. 521, 12
damno 335, 4. 410, 3
damnosa 172, 11. 523, 4. 541, 6
damnose 464, 10
damnum 166, 4. 433, 1. 501, 3. 516, 17

amus 344, 2. 548, 14. 564, 11
)anaën 190, 3
)anai 127, 2. 182, 17
anda 418, 12
andus 573, 9
ant 66, 8. 325, 5
ante 519, 9
antis 550, 6
)anubium 261, 9
apem 108, 5
apes 148, 4. 269, 6. 271, 5. 284, 8. 455, 10. 575, 13
apibus 75, 8. 85, 3. 453, 8
apis 232, 3. 276, 11. 305, 8. 454, 14. 521, 6
)ardanæ 38, 9
)ardanas 238, 11
are 67, 4. 78, 1. 120, 5. 156, 4. 184, 7. 192, 17. 295, 13. 331, 4. 341, 12. 419, 1. 441, 3. 488, 18. 514, 14. 541, 14. 587, 7
are circum 441, 11
are lintea 298, 15
are lucem 572, 6. 590, 2
are ludum amori 184, 7
arem 260, 2
aret 86, 8. 335, 4
as 410, 1. 432, 1. 492, 4. 542, 7. 558, 17
at 328, 15. 367, 15. 485, 9
ata 33, 7. 579, 6
ate 283, 1. 308, 2. 311, 2. 521, 3
ati 476, 12
atis 11, 18. 161, 1. 560, 5
atis vadibus 324, 5
ato 161, 1. 167, 5. 565, 7
atum 174, 11. 404, 10
atur 301, 7. 357, 7. 472, 2. 559, 5
aturas 379, 17
aturos 173, 2
aturus 226, 1. 310, 11. 452, 17. 558, 16
atus 51, 1
)auni 257, 17
)aunia 55, 3
)auniæ 93, 9. 240, 2
)aunus 222, 5
)avo 391, 2
)avum 458, 12
)avus 447, 18. 455, 21, *bis.* 461, 5. 570, 4. 577, 17
e, *passim*
e, die, 3, 12. 292, 5. genere hoc 324, 7. luce media 510, 5. nocte media 427, 14, 479, 5. 497, 3
e te fabula narratur 327, 16
e tenero ungui 171, 3
ea 293, 5
eæ 240, 8. 414, 6
ebacchentur 157, 2
ebeas 233, 17
ebeat 582, 8
ebebat 384, 3
ebellata 46, 7
ebemur 567, 9
ebemus 343, 4
ebent, 361, 9
ebentia 566, 11
debentibus 471, 11
debes 10, 2. 37, 6. 488, 5
debet 536, 5
debetur 371, 16
debilitat 28, 4
debita 68, 6. 105, 9
debitæ 214, 3
debito 83, 2
debitor 345, 7
decantata 474, 1
decantes 76, 5
deceat 219, 1. 491, 9. 518, 3. 582, 4
decebit 440, 5. 519, 13
decede 561, 4
decedentia 487, 4
decedere 558, 7
decedet 439, 9
decedit 149, 11
decedunt 105, 1. 113, 6
decem 223, 6. 228, 17. 341, 2. 417, 11. 523, 8
December 289, 5
Decembres 195, 10. 532, 14
Decembri 455, 23
decempedis 130, 1
decens 46, 4. 224, 3. 255, 16. 471, 1
decent 189, 19. 494, 15. 569. 16
decenter 569, 2
decentes 13, 1. 215, 4
decentius 561, 7
decepta 327, 8
deceptum 404, 9
deceptus 336, 1. 525, 23
decerpens 267, 11
decerpere 336, 15
decerptæ 18, 5
decertantem 10, 9
decet 13, 4, 6. 61, 11. 189, 13. 264, 7. 292, 7. 437, 1. 523, 13
decideriut 249, 18
decidimus 242, 9
decidit 334, 8. 536, 4. 509, 23. 591, 1
decidunt 115, 10
decies 309, 6. 341, 5. 427, 13. 428, 1. 581, 9. 585, 5
Decio 368, 4
decipimur 565, 11
decipit 529, 4
decipitur 124, 5
decipiunt 342, 15
decisa negotia 495, 13
decisis pennis 553, 14
declamas 477, 1
declinat 76, 9
declive 218, 1
decoloravere 93, 10
decoqueretur 401, 1
decor 117, 4. 573, 9
decora 336, 23. 516, 6
decoræ 25, 2. 187, 11
decoram 71, 1
decorare 130, 7
decorari 551, 6
decorat 489, 7. 492, 6
decorent 100, 7
decori 131, 6
decoris *adject.* 458, 7
decoro 225, 7
decorum 75, 7. 143, 1. 151, 7. 267, 9. 379, 9. 493, 15. 539, 3
decorus 227, 18. 311, 16
decrescentia 241, 11
decreta 309. 3
decuere 510, 3
decuit 519, 10
decurrens 211, 8. 226, 3. 398, 7
decurrere 220, 19. 496, 7
decus 1, 2. 75, 8. 134, 8. 191, 11. 209, 5. 240, 2. 258, 11. 275, 4. 308, 1. 311, 3. 419, 11. 520, 12. 581, 1
decutit 289, 6
dedat 214, 19
dedecet 88, 5
dedecorant 550, 5. 233, 16
dedecori 335, 5
dedecorum 171, 11
dedecuit 120, 4
dedecus 352, 16. 410, 3
dederant 484, 4
dederim 352, 4. 387, 6
dederint 28, 1
dederis 242, 15
dederit 323, 2
dederunt 169, 5. 256, 5
dedi 302, 12
dedicatum 72, 1
dedicet 60, 7
dedisses 341, 5
dedisset 542, 15
dedit 57, 6. 72, 9. 134. 3. 220, 14. 240, 5. 331, 7, 9. 366, 1. 385, 14. 405, 5. 454, 11. 515, 16. 554, 23. 568, 11. 583, 1
dedit pœnas 336, 1
deditus 420, 5
dedocet 96, 6
deducam 324, 9. 385, 13
deducere 424, 8
deduci 87, 5. 396, 4
deducis in actus 571, 2
deducit 569, 20
deducta 549, 2
deducte 106, 2
deducti 578, 5
deductus 232, 10
deducunt 292, 2
deduxisse 222, 8
deduxit 479, 21
deerit 410, 5
deero 385, 10. 397, 10
deest 506, 5
defecere 233, 15
defendam 371, 20
defendas 355, 8
defendat 575, 9
defende 240, 2
defendens 403, 4
defendente 388, 6
defendere 311, 4. 444, 11. 560, 20
defendis 457, 11
defendit 43, 7. 236, 2. 354, 11
defensor 444, 7
defer 506, 4
deferar 551, 9
deferens 96, 8
deferor 471, 5
deficient 422, 9
deficiente 484, 8
deficit 501, 7

deficiunt 397, 6. 513, 15. 565, 13
defingit, *v.* diffingit
defixis oculis 488, 2
defluat 68, 2. 215, 6. 479, 15
defluit 31, 8. 342, 7
defluxit 544, 6
defodiet 488, 13
deformat, *v.* denormat
deformis 293, 14
defossa 326, 6
defricuit 387, 5
defuisse 276, 19
defuncta 534, 14
defunctum 205, 12. 210, 10
defundere 407, 8
defuso 237, 17
degere 74, 3
deget 220, 2
dehinc 301, 6. 346, 9. 365, 13. 572, 7
dei 577, 19
dejecerit 591, 5
dejecit 257, 4. 345, 12. 552, 18
dejectum 6, 11
dejicere 369, 12
dein 346, 6
deinceps 467, 3
deinde 360, 10. 373, 10. 467, 8
Deiphobus 247, 14
delabentis 219, 11
delassare 324, 8
delatis 351, 6
delecta 464, 8
delectabere 224, 13
delectam 101, 2
delectando 584, 4
delectandum 544, 3
delectant 215, 13. 253, 9. 343, 1
delectare 583, 11
delectat 398, 3. 463, 8. 518, 8
delectatur 553, 23
delectavere 501, 5
delectent 557, 4
delectet 327, 4. 429, 1
delector 515, 15
delenda 538, 10
delenit 149, 15
delere 586, 10. 589, 18
delevit 170, 3. 247, 2
Deli 97, 4
Deliæ 240, 8
deliberata 87, 3
delibutis 271, 10
delibutus 303, 9
deliciarum 244, 4
deliciis 488, 19
delicta 168, 8. 344, 23. 349, 4. 584, 7
delictum 589, 20
Deliis 230, 2
delinit, *v.* delenit
deliquit 345, 5
delira 432, 6
delirant 477, 13
deliret 506, 1
delirum 446, 16
delirus 420, 7. 557, 3
delitigat 569, 4
Delius 162, 12
Delon 53, 4
Delphica 222, 9
delphinum 565, 16
Delphis 576, 17
Delphos 18, 1
delubra 369, 8
delubris 165, 12
deludet 446, 1
dem 554, 4, *bis*
demas 532, 9
deme 526, 14
demens 372, 5. 394, 8. 421, 8. 433, 4
dementem 198, 5. 421, 10
dementes 85, 6
dementia 303, 23
demere 3, 12. 479, 11
demeret 172, 8
demersa 191, 4
demeteret 334, 12
Demetri 395, 9. 495, 6
Demetrius 394, 13
demisit 232, 1. 369, 1. 459, 4
demissa 194, 3. 337, 8, 12. 574, 17
demissis 333, 2
demissum 66, 2. 446, 8
demissus 344, 1
demittere 366, 6. 591, 4
demittit 124, 1. 149, 7. 517, 4
demitto 382, 18
demo 536, 14, *bis*
Democriti 505, 4
Democritus 547, 2. 581, 12
demoveat 326, 3
demovet 236, 17
dempserit 102, 12
demptus 557, 17
demum 359, 10
dena 552, 21
denarrat 433, 16
denatat 175, 6
deneges 192, 17
denique 328, 18. 329, 5, *et alibi frequenter*
denominatos 193, 9
denormat 449, 4
dens 283, 10
densa 19, 10
densantur 66, 10
densis 166, 8
denso 108, 2
densum 123, 8
dent 424, 8. 466, 23
dente 35, 8. 111, 1. 230, 12. 232, 7. 277, 6. 281, 14. 369, 6. 381, 2. 399, 12, 15. 454, 12. 526, 2. 543, 16
dentem 401, 4
dentes 199, 7. 255, 10. 381, 8
dentibus 522, 7. 552, 17
dentur 467, 5
deo 15, 6. 190, 10
deorum 25, 4. 27, 4. 30, 12. 65, 5. 77, 9. 82, 8. 85, 2. 92, 7. 130, 6. 155, 13. 158, 2. 169, 1. 215, 1. 226, 11. 231, 6. 249, 10. 274, 8. 279, 18. 295, 3. 369, 8. 432, 8. 533, 6. 568, 11. 586, 12
deos 2, 3. 14, 8. 21, 2. 58, 6. 83, 3. 138, 7. 139, 10. 154, 12. 204, 3. 226, 11. 234, 10. 261, 16. 312, 10. 452, 13. 497, 9. 516, 19. 575, 15
depellere 331, 5. 417, 5
deperdat 351, 16
deperdere 335, 13
deperiit 536, 8
deponas 444, 3
depone 63, 8. 108, 7. 534, 14
deponent 84, 7
deponere 326, 6. 472, 5
deponuntur 452, 7
depositum 368, 9. 499, 10
deposco 336, 6
depræliantes 23, 11
deprenderis 458, 9
deprendi, *infinit.* 339, 16
depressa 339, 13
deprensi 356, 7
deprome 23, 7
depromere 85, 4. 471, 2
deproperare 109, 3
depugnare 546, 8
depulit 501, 13
depulsum 232, 6
depygis 337, 6
derepta, 260, 5
dereptum 24, 11
deridet 416, 18. 551, 3
deripere 216, 9. 346, 1
deripit 277, 5
derisor 452, 15. 522, 11. 569, 11
derisum 590, 6
derivata 170, 8
des 352, 9. 429, 11. 552, 4
des veniam 435, 4
desævit 482, 9
descendat 147, 9. 269, 11. 585, 8
descende 158, 4. 200, 6
descendere 333, 11
descenderet 282, 7
descendet 492, 11
descendi 499, 9
describat 397, 8
describi 350, 1. 544, 2
describitur 565, 4
descripsi 415, 15
descripta 398, 8
descriptas 568, 14
desectam 42, 2
deserat 531, 12
desere 218, 3
deserere 581, 2
deseret 566, 9
deserit 207, 14
deserta 509, 13. 556, 19
desertior 502, 8
deseruit 49, 2. 153, 1. 517, 7
desiderantem quod satis est 168, 11
desideret 573, 5
desideri 306, 3
desideriis 236, 18
desiderio 57, 3
desiderium 37, 8. 509, 16
desideror 492, 2
desidia 414, 5
designat 486, 2
designatorem 492, 6
desiliat 339, 12
desilies 571, 7
desilire 305, 12
desilit 300, 5

lesiliunt 187, 4
lesinat 564, 4
lesine 57, 1. 113, 12. 158, 1. 189, 9. 223, 4. 336, 14. 434, 3. 523, 13
lesinet 289, 18
lesint 84, 4
lesipere 254, 11
lesipiant 416, 12
lesipit 425, 13. 531, 11
lesis 447, 16
lesistam 385, 12
lesistant 340, 3
lesit 91, 1. 420, 23. 553, 16
lesperandum 20, 6
lesperat 573, 2
lesperes 471, 20
lespice 175, 8
lestimat 186, 7
lestinata 139, 13
lestinatis 108, 8
lestinet 418, 13. 426, 5
lestiti 289, 5
estituit 154, 12
estringere, *v.* distringere
lesum 357, 3
esumpsit 554, 22
esunt 193, 5. 195, 6. 473, 11
esurgat 409, 3
et 339, 6. 527, 11, *bis*
eterere 16, 10
etereret 394, 3
eterget 19, 5
eterior 465, 4
eterioribus 166, 7
eterius 363, 12. 395, 9. 500, 13
eterreret 356, 5
eterret 41, 7
eterruit 587, 1
etestata 4, 1
etestatio 279, 13
etinet 477, 4. 486, 14
etinuit 77, 6
etorquet 120, 12
etorseris 407, 5
torta 566, 21
tractam 427, 15
trahere 391, 10. 400, 4
trahet 515, 17
traxerat 285, 4
trimenta 542, 3
tulerit 515, 17
tur 183, 16. 350, 13
venit 488, 15
vexi 66, 12
viæ 43, 10
victis 69, 3
victus 234, 1
vinctior 361, 5
vio 209, 12
vites 472, 14
vium 118, 5
um 30, 1. 210, 6. 237, 15. 244, 2. 253, 9. 378, 2
um *genit. plural.* 410, 11. 453, 6
vocare 301, 12
volet 443, 7
volvit 226, 9
vota 159, 18. 203, 10. 257, 9
voti 297, 6
devovet 426, 7
deus 11, 4. 46, 1. 63, 12. 79, 1. 193, 5. 219, 6. 289, 13. 292, 10. 294, 6, *bis.* 324, 9. 378, 2. 457, 9. 466, 9. 517, 18. 503, 15. 560, 1. 575, 6. 577, 7. 591, 7
dexter 416, 3
dextera 5, 6. 282, 10. 399, 14. 547, 13
dexteras 198, 3
dexteris 282, 1
dexterius 384, 11
dextra 136, 10. 156, 12. 378, 3
dextram 490, 8. 497, 9
dextras 233, 1
dextro 339, 7. 397, 11
dextrorsum 416, 15
dextrum latus 514, 8
Di 414, 6. 452, 15. 484, 3, 4. 527, 7. 543, 3. *vide* Dii
Di bene fecerunt quòd, &c. 351, 1
dia 333, 9
diadema 96, 7
Diana 242, 20. 277, 10. 312, 7. 590, 8
Diana silvarum potens 307, 1
Dianæ 120, 7. 163, 2. 301, 10. 312, 12. 565, 2
Dianam 52, 4
diaria 510, 11
dic 21, 1. 74, 6. 182, 1. 188. 11. 326, 13. 413, 5. 443, 18. 448, 10. 462, 8. 495, 14. 497, 16
dic age 118, 6. 158, 4. 460, 16
dic mihi Musa 572, 4
dic sodes 473, 16. 515, 14
dicaces 577, 5
dicacis 354, 12
dicam 30, 11. 31, 4. 209, 7. 386, 5. 402, 8. 417, 8. 422, 16. 446, 4. 483, 13. 579, 14. 591, 6
dicar 222, 4
dicas 327, 2. 347, 15. 504, 2. 514, 13. 525, 12
dicat 62, 10. 324, 9. 325, 2. 330, 1. 341, 9. 348, 1. 515, 9. 516, 7. 521, 15. 566, 11. 573, 7. 583, 4
dicatur 331, 4. 343, 10. 345, 4. 420, 8
dicemus 228, 14
dicenda 247, 13. 528, 7
dicenda tacenda locutus 496, 5
dicende 470, 1
dicendum 544, 3
dicens 174, 5
dicente 187, 2
dicentis 570, 2
dicere 16, 3. 49, 4. 120, 1. 123, 6. 244, 6. 308, 7. 312, 13. 325, 4. 365, 3. 370, 9. 382, 8. 395, 3. 397, 4. 424, 7. 455, 20. 538, 8. 517, 13. 541, 5. 550, 12. 571, 1. 583, 12
dicerer 192, 6
diceret 336, 5. 513, 9
dices 44, 10. 119, 8. 241, 5. 250, 2. 457, 6. 531, 9. 586, 6
dicet 110, 1. 498, 12. 590, 4. 512, 4
dicetur 217, 8
dici 8, 18. 515, 15. 522, 8. 566, 11
dicimus 238, 2, 3
dicis 457, 16. 509, 4
dicit 18, 7. 227, 2. 477, 3. 521, 3
dicite 52, 4, 5
dicitur 193, 12. 429, 8. 580, 1. 537, 6
dico 157, 5. 334, 14. 363, 2. 434, 3. 443, 19
dicta 454, 22. 486, 11. 511, 6. 552, 6. 570, 2. 578, 8. 583, 13
dictabam 501, 24
dictabat 350, 8
dictæ 587, 12
dictant 541, 9
dictantis 418, 6
dictare 539, 1
dictari 394, 9
dictata 473, 9. 522, 13
dicte 470, 1
dictet 490, 7
dictis 356, 14. 460, 2
dictitet 515, 5. 535, 3
dicto 409, 6. 579, 15
dictu 569, 17
dictum 309, 11. 530, 2. 585, 7. 590, 3
dictus 142, 10. 187, 5. 412, 10. 462, 6. 587, 2, 3
dicunt 22, 9. 253, 7. 294, 9. 536, 19. 589, 9
dicuntur 589, 12
didicere 256, 18. 540, 3
didici 366, 4. 588, 14
didicit 541, 14. 582, 8. 588, 11
didit 408, 2
diducere 388, 1. 583, 4
diductos 179, 1
die 3, 12. 35, 16. 120, 7. 121, 1. 138, 10. 200, 5. 216, 3. 224, 15. 238, 3. 258, 5. 276, 11. 292, 5. 309, 8. 396, 4. 432, 4
diebus 341, 6. 421, 18. 576, 8. 577, 12
diei 384, 1
diem 29, 2. 40, 2. 106, 6. 220, 2. 237, 12. 242, 3. 303, 3. 308, 8. 341, 8. 374, 9. 450, 7. 484, 10
dierum 24, 2. 407, 10. 420, 24
dies 83, 10. 134, 12. 138, 10. 172, 11. 176, 3. 188, 3. 216, 8. 228, 5. 234, 2. 236, 10. 251, 6. 255, 15. 303, 3. 471, 10. 536, 2. 581, 8
dies, *plur.* 97, 6. 125, 6. 218, 14. 328, 2. 479, 3. 492, 1
Diespiter 78, 2. 152, 10
differ 503, 16
differat 288, 4. 566, 12
different 280, 5
differre 429, 3. 577, 16
differs 479, 12
differt 352, 13. 423, 2
differtum 358, 3. 491, 6
difficile 389, 5. 571, 1

difficilem 180, 6. 447, 17
difficiles 385, 10
difficili 34. 8
difficilis 175, 10. 574, 10
diffidit 191, 4
diffingas 82, 10
diffingere 401, 6
diffinget 220, 7
diffingit 390, 8
diffissa 381, 7
diffuderit 294, 1
diffudit 506, 10
diffugere 241, 9
diffugiunt 46, 2. 81, 9
diffundere 358, 9
diffundit 482, 3
diffusa 485, 3
Digentia 527, 3
digitis 579, 16
digito 24, 12. 231, 2. 464, 2
digitos 144, 12
digna 123, 5. 183, 11. 200, 5. 252, 3. 394, 6. 405, 8. 501, 23. 574, 20
dignam 580, 8
dignatur 230, 10
digne, *nom.* 63, 10. 186, 4
digne, *adverb.* 16, 12. 544, 12
digner 555, 4
digni, *plur.* 491, 10. 565, 10
dignior 127, 9
dignis 493, 10. 569, 1
dignissima 290, 11
dignius 458, 13
dignor 530, 10
dignos 351, 9. 370, 8
dignoscere 553, 8
dignosceret 513, 1
dignum 245, 8. 347, 13. 401, 12. 413, 3, 5. 484, 2. 493, 12. 499, 2. 525, 22. 548, 9. 572, 1
dignus 341, 14. 350, 1. 575, 6
Dii 28, 1. 36, 10. 44, 4. 162, 14. 169, 5. 254, 12, *bis*. 310, 13. 311, 1. 424, 8. 448, 16. 466, 22. 558, 7. 585, 13. *vide* Di
Dii superi 242, 13. 543, 3
Diis 4, 6. 44, 4. 73, 2. 106, 4. 134, 6. 159, 11. 169, 3. 192, 1. 241, 5. 308, 6. 413, 7. 420, 23. 431, 9
dijudicata 168, 5
dilabentis, *v.* delabentis
dilapsam 256, 10
dilapso 364, 6
dilator 574, 9
dilatus 394, 2
dilecta 102, 15
dilectam 52, 7. 70, 6
dilecte 144, 7
dilecti 550, 7
diligeret 291, 21
diligit 115, 5. 474, 9. 550, 20
diludia 530, 17
diluit 428, 2
diluta 403, 3
diluviem 257, 19
diluvies 219, 16
diluxisse 484, 10
dimidio 433, 19
dimidium 10, 4
dimidium facti 479, 13
dimisere 553, 13
dimissa 497, 11
dimittar 498, 6
dimittere 508, 8. 545, 11
dimittes 501, 20
dimittit 458, 17
dimittitur 496, 6
dimoveas 3, 5
dimoveat, *v.* demoveat
dimovebit 176, 4
dimovere 56, 10
dimovet, *v.* demovet
dimovit 168, 2
Dindymene 41, 2
dio 98, 12. 150, 10
Diomede 365, 8
Diomedi 376, 4
Diomedis 572, 9
Dionæo 94, 3
Dionysi 369, 11
diota 23, 8
dira 205, 3. 278, 2. 279, 13. 383, 11
diræ 5, 4
diram 534, 2
Dircæum 227, 8
direpta 165, 14
direptum, *v.* dereptum
direxit 247, 10
diripere, *v.* deripere
diris 279, 13. 293, 2
diruere 221, 7
diruit 258, 1. 476, 9
dirum 118, 10. 172, 2
dirus 95, 10. 234, 4
Dis, *v.* Diis
disce 216, 1. 518, 4
discedat 376, 5
discedens 514, 9
discedere 382, 6. 493, 13. 509, 10. 531, 7
discedit 365, 9
discedite 324, 12
discedo 555, 17
discedunt 458, 3
discentes 140, 9
discere 325, 6. 473, 2. 498, 5. 568, 16
disceret 542, 15
discernunt 47, 2
discerpta 467, 9
discessit 501, 12. 585, 18
discet 145, 6. 432, 12
disci 586, 1
discincta 339, 14
discincti 400, 13
discinctus 265, 16
discipularum 395, 10
discit 551, 2
discite 402, 4
disco, *nom.* 22, 6. 402, 13
discolor 522, 4
disconvenit 476, 8. 509, 12
discordet 546, 9. 560, 7
discordia 272, 9. 353, 9. 376, 3
discors 219, 4. 423, 10. 505, 11, 585, 14
discrepat 62, 6. 371, 20. 420, 8
discrepet 560, 7. 573, 4
discrepuit 576, 17
discretas 122, 12
discrimen 103, 3
discunt 583, 4
discus 402, 13
diserti 585, 10
disertum 486, 5
disertus 529, 3
disjecta 141, 12
disjecti 353, 11
disjunctum 509, 22
dispar 282, 12. 522, 3. 529, 6
disparem 252, 5
dispari 45, 4
disparibus 376, 4
dispensare 336, 11
dispeream 385, 1
displicent 87, 8
displicet 530, 17
displosa 381, 6
disquirite 402, 7
dissentientis 165, 7
dissentire 554, 2
dissentis 401, 6
dissidens 96, 4
dissidet 177, 6. 476, 5
dissilire 303, 7
dissiluit 524, 9
dissimile 370, 6
dissimilem 433, 14. 464, 4
dissimiles 499, 14
dissimilis 356, 5
dissimulare 386, 2
dissimulat 145, 3
dissimulator 499, 7
dissimules 515, 6
dissipabit 298, 2
dissipare 304, 1
dissipat 118, 1
dissociabili 11, 5
dissocientur 514, 7
dissolvas 353, 4
dissolve 23, 5
distabit 407, 3. 425, 12. 522, 4
distantia 539, 2
distare 495, 2
distat 248, 7. 404, 8. 430, 1. 520, 14. 560, 8
distent 493, 11
distenta 269, 4
distentius 329, 9
distet 196, 4
distinet 236, 15
distinguere 501, 4
distinguet 102, 9
distorquens 386, 1
distortis 343, 8
districtum 466, 15
districtus 148, 3
distringere 399, 1
distuli 233, 1
ditantis 487, 7
ditasse 305, 2
ditaverit 567, 3
ditavit 265, 14
ditem 376, 7
dites Mycenas 18, 7
ditescere 443, 6
dithyrambos 286, 8
ditior 326, 4. 365, 7. 385, 5. 458, 18
ditis *pro* divitis 270, 8
diu *sæpissime occurrit*

iva 9, 3. 79, 5. 202, 7. 211, 2. 309, 2
Dive 238, 5
ivelhit 500, 12
ivellere 379, 15
ivellet 135, 6
ivelletur 84, 8
iversa 323, 3. 329, 8. 554, 3
iversis 347, 8
iversoria 512, 1
iversum 522, 5. 547, 3
ives 26, 8. 72, 10. 96, 10. 120, 8. 138, 5. 242, 10. 251, 14. 254, 7. 295, 19. 327, 12. 328, 21. 331, 12. *bis*. 336, 10. 347, 18. 399, 19. 423, 4. 443, 10. 475, 7. 523, 7. 559, 15. 588, 17, *bis*
ivi 228, 2
ividat 289, 16. 510, 2
ivideas 78, 3
ivideret 376, 1
ivides 39, 1
ividit 83, 6. 347, 8
ividuo 521, 4
ivina 212, 4. 383, 10. 419, 11. 576, 16
ivinæ 409, 5
ivinare 446, 5
ivinior 352, 8
ivinis 373, 5. 587, 9
ivis 23, 9. 154, 9. 187, 10. 228, 15. 236, 4
ivisimus 358, 4
ivisit 328, 26
ivisos 467, 1
ivisse *pro* divisisse 423, 5
ivisus 117, 1
ivite 243, 7. 410, 10. 512, 10. 552, 19. 556, 22
ivite vena 588, 5
ivitem 139, 14
ivites 299, 14
ivitiæ 208, 12. 504, 13. 547, 12. 558, 10
ivitiarum 485, 7
ivitias 150, 5. 220, 21. 410, 8. 443, 18. 463, 9. 484, 4
ivitibus 218, 7. 245, 7. 442, 3. 518, 10
vitiis 98, 9. 419, 12. 453, 15. 494, 7
vitis 204, 9. 522, 11
vitum 181, 11. 192, 2
vos 111, 9. 131, 1. 161, 7. 258, 5. 423, 12. 425, 8. 442, 4. 568, 11
urna 457, 2. 579, 11
urno 528, 10. 576, 7
urnos 554, 20
vulsus 35, 15
ivum 7, 8. 239, 13. 347, 11
vum 47, 4
vus 164, 1
xere 370, 12
xeris 352, 6. 426, 8. 451, 10. 566, 15
xerit 422, 11. 447, 24. 458, 3
xero 355, 17
xi 135, 1. 387, 2. 391, 12. 443, 19. 499, 5. 530, 13. 552, 8, *bis*
dixisse 220, 3. 422, 17. 423, 6. 583, 6. 588, 12
dixit 165, 13. 183, 14. 214, 8. 215, 21. 234, 11. 277, 8. 394, 11. 475, 7. 516, 20. 547, 14
do manus 301, 8
do 339, 8
doce 519, 3
doceat 328, 17. 371, 5
docebo 417, 5. 582, 2
docendum 371, 4
docendus 510, 1. 518, 4
docentem 140, 8. 532, 4
docentes 174, 13
doceo 418, 11
doceri 170, 10. 553, 5
docilem 480, 15
dociles animi 583, 14
docili 310, 13
docilis 181, 6. 241, 7, 407, 2. 415, 15
Docilis, *propr.* 523, 2
docta 172, 4. 178, 10. 542, 17
doctarum hederæ præmia frontium 4, 5
doctæ 255, 6
docte, *vocat.* 175, 15. 401, 5. 442, 4. 527, 12
docti 382, 5. 537, 5. 541, 16
doctior 208, 5. 385, 5
doctissimus 358, 2
doctius 536, 1
doctor 239, 16
doctores 325, 6. 371, 10
doctos 395, 6. 526, 16
doctrina 233, 13. 526, 20
doctum 435, 2. 582, 14. 591, 17
doctus eris 436, 6
doctus 69, 9. 312, 12. 389, 2. 392, 1. 456, 9. 459, 12. 539, 12. 567, 14
docuere 231, 12. 581, 3
docui 507, 1
docuit 406, 9. 458, 11. 464, 7. 580, 5
documentum 356, 3
dolat 359, 10
doleas 76, 3
doleat 328, 1. 487, 13
dolendum est 569, 12
dolentem 149, 13. 235, 9
dolentes 480, 4
dolentibus 589, 10
dolentis 509, 1
dolet 163, 4. 569, 5
dolio 269, 5
dolis 477, 14
dolitura 295, 11. 338, 11
doliturus 395, 8
dolium 183, 4
dolo 371, 18
dolor 295, 16. 383, 12. 480, 11
dolore 334, 5. 415, 10. 480, 6
dolorem 472, 4
dolores 338, 8. 430, 4. 432, 1
doloribus 305, 6. 521, 12
dolos 268, 10
dolosa 446, 15
dolosi 81, 11
doloso 90, 6. 213, 14. 442, 14
doluere 400, 7. 543, 15
dolum 26, 4
domabilis 268, 12
domando 95, 6
domari 534, 4
domat 63, 4
domestica facta 581, 2
domesticus 374, 9
domi 327, 14. 427, 8. 444, 8. 485, 2. 490, 1. 530, 6. 532, 10. 549, 7
domibus 56, 1. 453, 12
domina 362, 9. 478, 9
dominæ, *sing.* 112, 1. 119, 11. 215, 16. 258, 15. 363, 12
dominam 80, 4
dominantia 577, 14
domini 122, 1. 479, 21
domino 129, 4. 443, 8. 449, 9. 455, 22. 459, 10
dominos 2, 3. 559, 4
dominum 90, 8. 127, 8. 490, 3. 501, 15. 514, 12. 558, 17
dominus 149, 8, 10. 192, 4. 409, 18. 420, 13. 431, 11. 459, 19. 460, 17. 468, 1. 525, 18
domita 244, 12
domitam 51, 7
domitor 478, 3
domitos 33, 10. 119, 4
domitus 163, 3. 177, 8
domo 11, 12. 98, 6. 118, 5. 137, 2. 223, 9. 236, 15. 254, 7. 284, 10. 454, 23. 455, 4. 499, 2. 500, 7. 541, 3
domos 40, 5. 65, 3. 81, 7. 120, 11. 139, 2. 148, 8. 170, 7. 189, 14. 205, 7. 219, 13. 277, 12. 415, 5. 543, 15
domuit 297, 4
domum 16, 6. 38, 4. 70, 2. 175, 7. 197, 2. 226, 15. 268, 16. 270, 5. 276, 3. 290, 2. 298, 15. 312, 11. 361, 1. 427, 6. 444, 14. 512, 15
domus 13, 12. 19, 2. 119, 6. 127, 5. 155. 3. 191, 3. 237, 4. 250, 10. 253, 4. 339, 11. 385, 3. 448, 10. 455, 16. 479, 20. 490, 2. 500, 17. 516, 5. 560, 12
dona 177, 13. 249, 5. 487, 8. 494, 14. 550, 3
donabat 513, 4
donaberis 186, 5
donandi 447, 6
donandus 226, 7
donant 578, 11
donare 244, 6. 254, 2. 423, 8. 589, 4
donarem 243, 3, 5
donarent 558, 7
donari 504, 10
donaris 589, 4
donasset 363, 10
donat 227, 3. 335, 8. 446, 5. 489, 6. 493, 8. 496, 13. 527, 10
donata 494, 10. 546, 5
donatum rude 470, 2
donatura 230, 16
donatus 551, 7
donavere 228, 2

donec 24, 5. 167, 4. 168, 9. 178, 1, 5. 303, 11. 346, 8. 359, 8. 400, 13. 447, 23. 501, 10. 515, 6. 543, 13. 573, 7
donem 202, 11
donent 414, 7
dones 74, 1. 423, 3
donet 171, 6. 309, 15. 526, 20
donis 271, 10. 552, 20
dono 493, 6
Dorium 285, 1
dormiet 524, 1
dormire 359, 4. 396, 7. 479, 3. 553, 18
dormirem 150, 9
dormis 59, 8. 427, 10
dormitabo 569, 15
dormitat 584, 19
dormitum 362, 2. 373, 10. 496, 6
Dorsennus 545, 9
dorso 383, 1. 454, 16. 501, 13
dos 206, 6
dotalibus 488, 9
dotata 206, 4
dote 220, 16. 352, 15. 489, 5
doti 339, 13
drachmis 458, 9
dracones 232, 2
Drusonem 345, 7
Drusum 232, 9
Drusus 257, 1
duarum 381, 5
dubia 409, 3
dubiæ 527, 9
dubiis 248, 14
dubios 410. 15
dubitem 539, 10
dubito 31, 14
dubius 279, 9. 384, 6
ducant 283, 19
ducat 211, 7. 470, 9. 523, 3
duce 9, 2. 16, 2. 20, 6. 26, 7. 106, 2. 155, 1, 471, 3. 524, 23. 525, 6
ducem 230, 3. 271, 7. 286, 11
ducenda 305, 5. 372, 12
ducendus 372, 9
ducent 590, 5
ducenta 369, 15
ducente 157, 10
ducentia 294, 3
ducentis, *verb.* 249, 1
ducentis, *nom.* 417, 3
ducentos 341, 1. 350, 7. 393, 5
ducere 30, 10. 155, 11. 182, 8. 242, 1. 253, 12. 442, 5. 453, 3. 479, 4. 501, 23. 582, 14. 587, 5. 589, 5
duceret 483, 2. 549, 17
duceris 460, 6
duces, *verb.* 45, 1. 224, 12
duces, *nom.* 92, 3. 191, 7. 261, 17
ducet 134, 13. 216, 2. 230, 1
duci, *verb.* 274, 5. 458, 4. 585, 16
ducibus 244, 9. 584, 11
ducimus ætatem 560, 15
ducis *verb.* 38, 4. 193, 11
ducis, *nom.* 187, 11. 466, 20. 582, 11
ducit 12, 10. 214, 15. 235, 7. 237, 13. 246, 1. 391, 6. 405, 3. 476, 2. 491, 4. 539, 5. 565, 17
duco 370, 19
ducor 461, 7
ducta 119, 9
ductos 239, 14
ductum 155, 6. 407, 6
ductus 521, 7
ducum 568, 1
ducunt 540, 1
duella 550, 14
duelli 188, 8
duellis 260, 6
duello 166, 15. 477, 6. 555, 16
dulce 1, 2. 76, 1. 104, 8. 110, 3. 151, 7. 210, 5. 254, 11. 264, 6. 527, 1. 541, 2
dulce, *adv.* 56, 2, 3. 551, 19
dulce loqui 493, 15
dulcem 148, 5. 230, 14. 425, 1
dulces 24, 3. 119, 11. 175, 16. 178, 10. 203, 7. 268, 16. 299, 7. 349, 2. 514, 17. 528, 4
dulci 42, 10. 44, 1. 83, 7. 85, 10. 124, 5. 184, 8. 186, 4. 236, 15. 269, 5. 277, 15. 287, 12. 584, 3
dulcia 35, 10. 443, 8. 503, 16. 569, 9
dulcia se in bilem vertent 409, 1
dulcibus 293, 15
dulcior 436, 3
dulcis 61, 8. 344, 13. 357, 4. 473, 5. 492, 12. 512, 7. 526, 6
dulcissime 382, 2
dulcium 223, 4
dum 6, 13. 13, 2. 16, 7. 26, 5. 29, 1. 54, 10. 85, 5. 98, 4, *et alibi*
dum, *id est*, doneo 202, 3
dum, *id est*, dummodo 43, 2. 155, 14, 17. 326, 16
dum, *id est*, quamdiu 222, 2
dummodo 351, 18
dum licet 117, 14. 254, 9. 454, 21. 503, 13
dum ne 326, 4
dum potes 194, 5
dumeta 162, 11. 218, 17
duntaxat 452, 3. 565, 9
duo 373, 8. 376, 3. 423, 4
duobus 423, 5. 554, 5
duplice 411, 13
duplici 519, 12
duplicis 16, 5. 440, 3
dura 46, 1. 82, 5. 123, 3, 4, *bis*. 198, 13. 271, 1. 273, 2. 290, 4. 334, 6. 389, 9. 393, 2. 436, 5. 543, 6. 553, 10
duræ 259, 4
duram 175, 10. 249, 12. 331, 5
durare 86, 7. 374, 9. 475, 5
duratæ 207, 9
duraveris 440, 12
duraverit 356, 12
duravit 301, 6
dure 225, 12. 588, 7
duri 535, 7
duris 235, 4. 276, 8. 302, 8. 333, 3
durius 415, 3
duro 153, 8. 201, 3. 225, 6
duros 589, 24
durum 58, 13. 223, 7. 334, 6
durus 350, 6. 375, 6. 376, 17. 497, 6. 517, 10
dux 153, 6. 236, 8. 238, 1. 255, 3. 529, 10
duxit 229, 2. 400, 6. 532, 15
dyota, *v.* diota

E.

E 338, 9. 354, 16. 503, 3
ea 539, 11
ea mens 586, 7
eadem, *penult. longa*, 344, 16. 387, 5. 535, 5. 584, 16
eadem, *penult. brevi*, 293, 1. 470, 4. 475, 5. 509, 12. 553, 22
eamus 299, 8. 491, 3
earum 467, 15
eas 388, 8
eas, *verb.* 457, 16. 459, 3
eat 180, 5. 369, 4. 436, 1
ebibat 420, 23
eboris 540, 14
ebria 85, 11
ebrietas 496, 2
ebrius 352, 16. 417, 2
ebur 72, 6. 137, 1. 491, 1. 547, 1. 559, 10
eburna 118, 6. 214, 14
eburnos 455, 5
ecce 39, 13. 350, 11. 395, 14. 430, 5
echini 437, 8
echinos 465, 12. 512, 14
echinus 276, 6. 373, 8
Echioniæ 235, 11
ecquid 526, 2
ecquis 457, 19
edaces 118, 2
edacibus 268, 10. 545, 9
edat 270, 16
edax 221, 6. 409, 18
ede 435, 9. 446, 6
edendi 515, 5
edi, *præterit.* 411, 7
edicit 427, 3
edicta 261, 10
edicto 549, 16
edideris 586, 11
edisoere 557, 21
ediscit 538, 1
edissere 433, 7
edisti 561, 5
edit 467, 13. 505, 4
edite 1, 1
editior 347, 4
edixerit 407, 1
edixit 528, 9
edo, *priore longa* 458, 11
edomuit 237, 5
Edonis 110, 2
edormit 417, 3
educere 414, 2
educet, *penult. brevi*, 512, 13
educet, *penult. longa*, 524, 12
educit 227, 6

edules 438, 10
effare 303, 15
effert 570, 1
effertis ad cœlum 500, 3
efficaci 301, 8
efficacis 272, 2
efficax 254, 3
efficiet 220, 6
effigies 380, 1
effractam 521, 9
effuderit 242, 6
effugere 234, 14. 494, 3
effugerit 280, 8
effugiet 418, 1
effugit 433, 16. 459, 15. 500, 7
effundi 422, 5
effusi late maris 504, 3
effutire 577, 11
egens 244, 4. 305, 8
egentem 519, 9
egenti, 410, 5
egeo 500, 5
egere, *infinit.* 476, 11. 549, 5
Egeria 339, 8
egerit, *ab* ago, 33, 10, 445, 8
eges 366, 11. 525, 11. 573, 6
eget 54, 2. 327, 6. 410, 10. 480, 7. 489, 8
egi 531, 8
egit 6, 3. 78, 5. 232, 3. 539, 12
ego, *passim*
ego et vos 579, 14
egomet 339, 13. 341, 13. 379, 11. 548, 13
egregias 415, 5
egregie 448, 8. 566, 15
egregii 16, 9. 209, 4. 452, 19
egregio 370, 24
egregius 167, 7
egressum 357, 13
ehen 82, 4, *et alibi*
eja 324, 12. 450, 4
ejecta 378, 7
ejulatio 288, 15
ejus 182, 12. 244, 12
elabi 447, 14
elaborabunt 148, 5
elaboratum 294, 12
elata 447, 12
elatem 523, 1
Elea 226, 15
Electram 421, 15
elegos 76, 5. 556, 9. 568, 5
elementa 208, 1. 325, 6. 532, 4
elementis 471, 17
elephas albus 547, 4
eliserent 379, 17
eliciet 118, 5. 263, 15
elidere 215, 10. 511, 6
eligit 171, 5
eliminet 486, 11
eliserit 433, 17
elixa 408, 9
ellebori, *v.* hellebori
elleboro, *v.* helleboro
elocuta 154, 8
eloquium 576, 15
eludebat 519, 5
eludente 391, 3
emere 254, 3
emeus 536, 15
emtius 436, 3
emancipatus 285, 7
emat 420, 4
ematur 327, 21
emendas 588, 15
emendata 539, 1
emendaturus 467, 8
emendatus 515, 13
emendes 533, 3
emendo 417, 6
emetat 486, 9
emetiris 410, 12
emicuit 539, 3
emirabitur 14, 10
emiserit 566, 5
emisso 531, 8
emissum 525, 15
emisti 522, 6
emit 549, 15
emovêre, *præter.* 553, 10
emovit, 260, 9. 415, 9
Empedocles 506, 1. 591, 8
empta 480, 6. 524, 15
emptæ 422, 12
emptas 420, 4
emptis 558, 23
empto 458, 9
emptor 171, 11. 448, 11. 558, 22. 578, 10
emptorem 337, 1
emptum 491, 8. 558, 20, 23
emunctæ 350, 6
emuncto 577, 18
en 324, 9
enatat 565, 6
enaviganda 126, 4
Enceladus 162, 4
enectus 497, 2
enervet 283, 9
enim, *passim*
Enipeus 175, 1
enitar 214, 20. 577, 16
enitescis 111, 4
Enni 392, 3. 567, 2. 579, 1
Ennius 528, 6. 536, 18
ense 305, 13
ensem 86, 11
enses 261, 7. 282, 2
ensis 41, 7. 148, 3. 383, 11. 398, 15
eo, *verb.* 373, 10
eo, *pron.* 509, 12
eo, *pro* usque illuc, 549, 3
eo, *pro* ideo 327, 3. 385, 9. 466, 12
eo quo vis ibit, 553, 4
eo quod 342, 6. 420, 20. 577, 2
eodem 98, 14. 149, 10. 353, 4. 398, 1. 420, 21. 458, 18. 487, 10
eois 82, 2. 269, 9
eorum 354, 9
ephebi 545, 7
Ephesum 17, 7
ephippia 510, 14
Epicharmi 537, 7
Epicuri 484, 13
Epidaurius 342, 3
epistola 552, 10
epos 391, 5
epulæ 420, 19. 461, 12
epulas 175, 16. 270, 4
epulis 84, 4. 245, 10. 406. 4
epulum 419, 2
equa 133, 13. 182, 3
eques 51, 3. 150, 9. 185, 4. 274, 2. 297, 9. 305, 16. 371. 5. 480, 16. 512, 4. 546, 9
equestrem 580, 4
equestri 458, 19
equi 363, 1. 512, 4
equidem 401, 6. 443, 19. 453, 14. 538, 10
equina ubera 283, 15
equinæ 536, 13
equinam 564, 1
equino 160, 7
equis 16, 1. 18, 7. 31, 5. 38, 8. 39, 11. 49, 3. 154, 7. 233, 10. 329, 14. 398, 1. 494, 12. 573, 14
equitare 9, 1. 114, 6. 428, 9
equitat 22, 1
equitavit 234, 6
equitem 149, 12. 252, 1. 304, 10. 501, 13
equites 570, 3
equitet, *v.* equitat
equitis 546, 11
equitum 92, 2. 132, 12. 191, 11. 546, 14
equo 206, 3. 239, 4. 397, 8. 402, 9
equorum 60, 1. 540, 13
equos 78, 5. 92, 2. 286, 4. 336, 22
equum 175, 3. 227, 1. 257, 15. 458, 16. 470, 8. 480, 15. 501, 9. 569, 12
equus 229, 7. 512, 2. 519, 7. 578, 9
eradenda 207, 21
eram 178, 1. 223, 3. 370, 17. 377, 7
eras 14, 12. 484, 3
erat 10, 6. 85, 3, *et alibi*
erectum 474, 6
erepsemus 364, 12
ereptum 245, 5
ereptus 270, 3
ergo 57, 7. 106, 5, *et alibi freq.*
erigimur 466, 5
erigit 422, 6
erimus 126, 5
eripe 217, 13. 460, 15
eripere 589, 1
eriperem 425, 8
eriperet 386, 1
eripi 120, 14
eripiam 404, 2
eripias 353, 6
eripiet 444, 12. 490, 10
eripiunt 245, 12
eripuere 553, 20
eripuit 136, 5
eris 324, 10. 382, 6. 433, 21. 443, 16. 452, 15. 531, 12
erit 28, 2. 116, 5. 166, 9. 181, 4. 399, 20. 412, 10. 446, 9. 522, 3, &c.
eritis 160, 2
errans 127, 2
errantes 267, 6
errare 158, 10. 380, 6
erraremus 343, 2

errat 195, 13. 588, 6. 590, 11
errem 215, 2
errent 505, 9
erret 425, 12
erro, *nom.* 461, 18
erro, *verb.* 77, 11
error 416, 14, 16. 541, 17. 557, 17. 582, 4. 590, 8
errori 343, 3. 417, 5
erubescendis 63, 5
erucas 465, 11
erue 351, 9
eruet 556, 16
erunt 410, 13. 556, 13. 570, 2
ervo 455, 19
erutas 275, 14
Erycina 8, 1
Erymanthi 53, 1
es 295, 17. 421, 7. 457, 14. 458, 22. 558, 9. 560, 18
esca 462, 9
escæ 408, 7
esculetis 55, 3
esculo 181, 2
Esquilias 451, 4
Esquiliis 379, 2
Esquilinæ 280, 6
Esquilini 304, 11
esse 215, 24. 324, 13, *et alibi frequenter*
esseda 546, 16
essem 368, 5. 370, 12. 371, 15. 532, 12
esset 276, 16. 335, 4. 346, 11. 415, 3. 540, 9
esset, *i. e.* comederet 454, 14
est *pro* comedit 407, 7
est *pro* corrodit 479, 12
est *pro* expedit 448, 5. 472, 2
est *pro* licet 336, 15. 337, 14
est *pro* pertinet 349, 7. 418, 4
est mihi, *id est*, habeo 250, 5
est 3, 11, *et alibi frequenter*
estne 459, 5
est nefas 58, 14
est qui 3, 11. 333, 2. 470, 7. 559, 12
est ubi 500, 9, 12
est ut 147, 7
esto, *imperantis*, 177, 1. 202, 8. 283, 18. 333, 9. 423, 17. 444, 6. 450, 3. 583, 13
estó, *concedentis*, 268, 3. 401, 10. 404, 9. 417, 7. 475, 4. 520, 7
esto ut lubet 415, 12
Esulæ 217, 14
esuriens 338, 14. 345, 14. 420, 13
et 1, 2, *bis*, *et alibi sæpissime*
et *pro* etiam 65, 5. 116, 4. 186, 11, *et alibi*
etenim 236, 20. 370, 11. 375, 10. 431, 9. 446, 5. 458, 3
etiam 183, 6. 239, 10. 336, 18. 342, 12, 15. 353, 11. 546, 6, &c.
etiam atque etiam 525, 20
Etrusca, &c. *v.* Hetrusca
eu 583, 6
evaluere 547, 9
Evandri 345, 12
evasti 459, 12
evehit 2, 3
evellas 508, 10
evellere 457, 12
evenit 235, 12. 342, 4
eventum 572, 11
evertere 552, 22
evhoë, *v.* evœ
Evias 209, 9
evincet 129, 1. 429, 2
evitare 335, 13
evitata 2, 2
Evius 46, 7. 118, 1
eum 345, 1. 351, 13. 355, 1
Eumenidum 124, 3
eundem 431, 4. 552, 23
eunt 125, 6
euntem 329, 15
euntes anni 553, 19
euntes versus mollius 393, 3
euntium 273, 7
evœ 141, 2, 4
evolvere 347, 6
Eupolin 414, 2
Eupolis 349, 6
Euro 133, 2. 194, 3. 239, 1
Europe 213, 14. 215, 8
Europen 156, 7
Eurus 67, 4. 284, 5. 288, 3. 300, 11
Euterpe 4, 9
Eutrapelus 523, 14
evulsis 162, 3
ex 69, 7. 89, 1, *et alibi*
ex animo 589, 10
ex hoc 356, 22
ex medio 545, 4
ex more 431, 5
ex parte tua 448, 10
ex quo 154, 12. 558, 8, *et alibi*
ex re 454, 3
exacta 438, 3
exactis 539, 2
exacto 330, 1
exactos 128, 7. 202, 9
exacuit 587, 12
exagitent 452, 15
examen 82, 2. 270, 8. 529, 10
examinat 402, 8
exanimari 184, 8
exanimas 134, 5
exanimat 356, 20. 546, 2
exanimem 328, 2
exanimes 455, 16
exaret 283, 11
exaudita 532, 1. 566, 18
exauditus 532, 1
excantata 277, 4
excepit 248, 1. 357, 3, 13. 458, 15
excepta 552, 4
excepto quod 502, 1
excepto 376, 13. 416, 11
exceptum 590, 6
excerpam 352, 5
excerpens 430, 13
excidere 381, 9
excidi 344, 20
excidit 166, 6. 580, 7
excipere 186, 2
exciperet 431, 11
excipiant 475, 2
excipiebat 130, 3
excisus 157, 14
excitare 306, 2
excitat 422, 4. 466, 3
excitatur 266, 5
exclamat 332, 4. 377, 4
excludat 536, 6
excludet 129, 6
excludit 581, 11
exclusit 430, 5
exclusus 336, 3. 385, 12. 480, 1
excors 417, 9. 478, 9
excubat 255, 7
excubiæ 190, 5
excusare 495, 21
excusatus 490, 5
excussit 455, 14
excussus 415, 1
excutiat 351, 19
excutitur 179, 2
execrata 298, 6. 299, 8
exegi 221, 4
exemplar 478, 2. 529, 4. 537, 1. 582, 13
exemplaria 579, 10
exemplis 355, 19. 542, 13
exemplo 165, 8. 408, 2
exemplo est 325, 13
exemplum 251, 17. 430, 3
exempta 561, 3
exerceat 510, 15
exercet 257, 12. 266, 3. 504, 5
exercitatas 287, 5
exercitus 42, 8. 525, 5
exhauriebat 276, 9
exiccet *v.* exsiccet
exierit 339, 2
exiget 261, 6
exigitur 358, 12
exiguæ 528, 12
exigui 65, 1. 533, 11
exiguis 114, 6. 170, 1
exiguo 47, 1. 560, 11
exiguos 568, 5
exiguum 472, 13
exile 283, 17
exilis, *nomen*, 13, 12. 490, 2
exilis, *verb.* 304, 5
exilit 454, 23
exilium 99, 2
eximet 188, 4
eximit 96, 5. 486, 4
exirem 372, 11
exiret 333, 8. 456, 8
exit 287, 13. 555, 1. 565, 8
exitio 42, 4. 191, 4
exitio est 66, 9
exitium 39, 7. 141, 13
exitum 169, 4. 219, 5. 306, 4
exitura 99, 1
exitus 246, 1. 258, 9
exlex 577, 4
exorabilis 559, 9
exoret 470, 6
exors, *v.* exsors
expalluit 482, 5
expavit 86, 11
expectabit 519, 14
expectans 358, 8
expectat 309, 18. 479. 15
expectata 552, 13
expecto 364, 16

expediat 298, 3
expedies 205, 5
expediet 64, 1
expedire 290, 7
expedit 111, 7
expedita 276, 3
expedito 22, 7
expeditus 54, 11
expediunt 236, 3
expellas 500, 18
expellet 412, 8
expendere 541, 4
expergisceris 479, 6
experiar 451, 10
experiens 520, 12
expers 162, 13. 182, 5
expers maris 463, 6
expertæ 188, 1
expertes 256, 17
expertia frugis 584, 1
experto 391, 8
expertum 589, 18
expertus 11, 17. 231, 7 526, 7
expes, *v.* exspes
expetit 289, 3
expiandi 7, 12
expiare 303, 16
expiatis 90, 3
expiatur 279, 14
expiravero 279, 15
exple 109, 1
exples 509, 22
explicet 430, 11
explicuere 218, 10
explicuit 249, 7. 412, 1
explosa 394, 11
exponi 568, 17
exponimur 359, 10
exponit 376, 10
expressa 376, 17
expressi 550, 8
exprimet 566, 1
expugnabis 385, 9
expugnare 447, 1
expugnat 189, 14
expulit 412, 6. 557, 14
expurgare 553, 17
Exquilinæ, *v.* Esquilinæ
exsangue 529, 5
exsecat 331, 13
exsecto 363, 4
exsicoet 72, 11
exsomnis 209, 9
exsorberet 428, 1
exsors 582, 1
exspes 299, 9. 565, 6
exstruat, *v.* extruat
exsudet 389, 11
exsurdant 464, 14
exta 575, 1
extant 276, 13
extat, 362, 9
extendat 156, 6
extendere 576, 6
extendisse 532, 8
extenta 128, 6
extento 95, 2
extentum 548, 3
extenuantis 388, 8
exterior comes 443, 13
externi 460, 11
exterret 487, 12
extimui 423, 10
extimuit 588, 11
extinctus 534, 6
extinxit 159, 18
extorquere 553, 21
extorta 557, 16
extra 159, 1. 477, 15. 530, 6. 535, 7
extra numerum modumque 525, 3
extractus 324, 5
extrahat 583, 18
extrahe 447, 21
extrema 272, 7. 470, 6
extremi 560, 17
extremis 532, 5. 560, 17
extremo 554, 10
extremos 184, 1. 258, 2. 329, 15. 472, 15. 487, 7
extremum 179, 8. 470, 9. 578, 15. 588, 13
extricat 345, 9
extricata 166, 8
extruat 269, 1
extructa 366, 1
extructis 98, 8. 455, 7
extrudere 551, 21
extrue 448, 7
extuderit 403, 1
extulit 267, 10
exucta 276, 15
exudet, *v.* exsudet
exuere 302, 8
exul 132, 9. 167, 7. 399, 19. 569, 6
exules 155, 15
exultim 182, 4

F.

FABA 423, 18. 453, 4
fabæ 516, 16
fabellam 547, 8
fabellas 454, 3
faber 378, 1. 565, 18
Fabia 490, 9
Fabio 339, 16
Fabium 324, 8
fabri 475, 10. 541, 15
fabricaverat 346, 7
Fabricio 416, 1
Fabricium 32, 3
fabrilia 541, 15
fabros 540, 14
fabula 289, 8. 327, 17. 328, 21. 332, 7. 446, 6. 477, 5. 507, 9. 539, 10. 545, 12. 575, 5. 582, 16. 583, 17
fabulæ, 13, 11
fabulosæ 158, 12
fabulosus 54, 7
face 178, 13. 183, 10. 241, 2
facem 256, 10
facere 207, 13. 368, 2. 483, 13. 487, 3. 490, 4. 548, 1
facerem 356, 15. 390, 2. 553, 16
faceres 363, 4
faceret 378, 1. 552, 1. 581, 18
facetum 391, 6
facetus 333, 3. 350, 5. 491, 3
faciam 216, 4. 324, 10. 345, 15. 348, 11. 357, 6. 384, 6, 7. 396, 5, *bis*. 553, 21
faciant 354, 7
facias 327, 10. 328, 20. 353, 8. 356, 15. 389, 8. 423, 13. 429, 5. 449, 9. 498, 16. 560, 9
faciat 366, 5
facibus 353, 1
facie 369, 6. 440, 11
faciem 236, 17. 250, 1. 337, 7. 363, 7. 464, 12
facienda 450, 9
faciendo 394, 4
faciens 357, 4. 452, 4
facientia 552, 11
facientibus 473, 17
facies, *nom.* 256, 4. 336, 23. 435, 11
facies, *verb.* 383, 3. 473, 14. 586, 6
faciet, 399, 14. 436, 7. 446, 11
facile 431, 9
facilem 117, 6. 200, 3. 325, 2. 339, 1
faciles 59, 5
facili 120, 13
facilis 447, 3
facimus 548, 12
facinus 516, 17
facio 519, 8
facis 354, 8. 421, 7. 434, 2
facit 327, 11. 332, 5. 337, 10. 433, 13. 462, 3. 503, 10. 511, 4. 538, 9. 591, 10
faciunt, 589, 10
facta 381, 5. 391, 5. 519, 3. 533, 6. 542, 12. 549, 14. 567, 14. 581, 2
facti 479, 13
factis 551, 6
factitet 591, 13
facto 371, 12
factos 303, 3. 589, 5
facta 356, 17
factum 365, 11. 371, 18. 447, 11. 448, 8. 552, 20
facturus 54, 6. 449, 2
factus 360, 6
facunda 225, 7
facunde 24, 13
facundia 242, 18. 566, 9. 574, 21. 576, 15
fæce 81, 10. 190, 2. 439, 11
fæcem 440, 13
fæcibus 580, 2
fæcula 462, 13
falce 72, 9. 267, 3. 347, 17
Falerna 149, 15. 439, 11
Falernæ 52, 1
Falerni 62, 10. 97, 8. 118, 3. 273, 11. 389, 7. 420, 15. 510, 5. 526, 11
Falernis 105, 5
Falerno 403, 2. 436, 6, 11
Falernum 463, 7
fallacem 373, 4
fallacis 15, 2
fallant 296, 2. 557, 4. 589, 15
fallat 206, 9

fallax 174, 14
falle 183, 17. 487, 1
fallandi 516, 15
fallente 402, 12
fallentis 300, 2. 527, 2
fallere 111, 8. 188, 10. 234, 14. 461, 19. 517, 1
falleret 103, 2. 239, 7
fallimur 525, 22
fallit 192, 11. 194, 4. 445, 9
fallor 566, 10
fallunt 490, 3
falsa 573, 3
falsis 96, 5. 174, 8. 402, 6. 515, 21. 548, 5
falso 327, 8
falsum 501, 4
falsus 515, 22
fama 33, 2. 95, 5. 147, 10. 261, 2. 335, 11. 339, 15. 356, 7. 419, 11. 426, 10. 444, 7. 484, 7. 502, 4
fama est 393, 8. 398, 11
fame 367, 15. 410, 1. 524, 16
famam 331, 11. 335, 13. 354, 12, 356, 11. 459, 11. 537, 5. 570, 9
famem 53, 7. 331, 5
fames 191, 9. 523, 6
fames argenti 523, 6
famosæ 591, 12
famosis 169, 8. 400, 8
famoso carmine 530, 1
famosum 458, 17
famosus 155, 3. 350, 3
famulis 149, 8. 194, 8
famulus 577, 19
fana 234, 10. 296, 7
fanaticus error 590, 8
Fannius 351, 5. 394, 14
fanum 501, 24
far 373, 3
fari 239, 9. 484, 6
farre 204, 7. 467, 10
farris 364, 2
fartor 427, 5
fas 47, 1. 141, 6, 10. 219, 8
fas nefasque 279, 11
fas est 141, 6, 10. 233, 2. 584, 20
fasces 31, 14. 490, 10. 515, 17
fascibus 372, 5
fasciculum 507, 13
fascinum 284, 5
fasciolas 429, 7
fastidia 291, 10. 403, 1. 441, 5. 454, 11. 500, 19. 548, 8
fastidienti 279, 2
fastidiosa 305, 15
fastidiosam 218, 3
fastidiosus 149, 9
fastidire 343, 5. 482, 6
fastidiret 519, 2
fastidis 338, 14. 508, 7
fastidit 148, 9. 534, 14
fastidium 273, 10
fastis 255, 14
fastos 193, 10. 256, 14. 347, 6. 536, 16
fastu 555, 11
fastum 372, 3
fata 38, 4. 58, 11. 122, 5. 157, 4. 178, 12, 16. 183, 5. 228, 2. 256, 5. 283, 4. 305, 4. 309, 13
fatale 86, 9
fatali 534, 3
fatalis 154, 10
fateare 347, 5
fateatur 387, 4
fatebitur 401, 3
fatentes 534, 9
fateor 433, 6. 435, 3. 458, 3
fateri 540, 3. 588, 14
faterier 558, 3
fatetur 538, 8
fati 136, 5
fatigaret 257, 10
fatigas 117, 10
fatigat 402, 10
fatigatis 172, 9
fatigatam, 159, 2
fatigent 7, 9
fatis 33, 7
fato 394, 2
fatum 383, 9
fauce 294, 4
fauces 338, 13
faveat 575, 11
faventium 207, 16
favet 184, 4. 540, 6
favete 146, 2
favillam 105, 9
Faune 195, 1
Fauni 578, 5
Faunis 528, 3
Fauno 13, 6
Faunus 43, 6. 136, 9
Favoni 12, 6
Favonii 173, 5
favor 245, 6
favorem 534, 1
Fausta 335, 16
faustis 233, 6
faustitas 237, 1
fausto 553, 1
fautor 387, 3. 525, 10. 534, 15
fautoribus 513, 5
faxis 416, 3. 448, 17
febrem 515, 1
febres 479, 21. 492, 9
febrim 432, 7
febrium 11, 13
fecerat 379, 14
fecere 448, 16. 466, 2. 486, 5
feceris 245, 1
fecerit 242, 17. 345, 15. 475, 9
fecerunt 351, 1
feci 449, 1. 516, 7
fecisse 518, 6. 525, 3. 556, 10
fecisseat 419, 1
fecisset 384, 3
fecisti 493, 3
fecit 348, 2. 355, 11. 389, 3. 421, 13. 425, 4. 434, 2. 444, 10. 520, 8. 588, 9. 591, 11
fefellit 27, 1. 271, 4. 278, 9. 518, 11
felicem 370, 9. 382, 10. 457, 16
felices 35, 13. 300, 10. 324, 6. 383, 8
felicior 295, 17
feliciores 267, 4
feliciter 545, 2
felix, 213, 2. 238, 12. 256, 1. 291, 22. 312, 3
femur 283, 16. 336, 17
fenestras 59, 1
fer 485, 5
fera 38, 3. 219, 16. 251, 7. 297, 4
feræ 118, 9. 156, 1. 237, 10. 277, 14. 379, 5
feraci 235, 5. 309, 4
feracis 72, 4
ferant 514, 11
ferar 144, 1. 308, 12. 569, 13, *bis*
ferarum 347, 3
feras, *verb.* 390, 5. 424, 2
ferat 327, 5. 488, 3. 526, 5. 552, 5. 555, 14. 562, 4
feratur 288, 9
ferax 275, 19
fercula 455, 6
fere 346, 1. 487, 10. 519, 11. 528, 4. 549, 13
ferebar 296, 2
ferebaris 142, 11
feremus 264, 9. 496, 14
ferendo 506, 2
ferens 139, 10. 257, 14. 454, 18. 463, 6
ferent 298, 9. 520, 14
ferentem 391, 12. 580, 3. 583, 6
ferentes 467, 9
Ferenti 159, 7
Ferentinum 518, 9
ferentur 556, 13
feres 482, 20. 493, 5
feret 20, 4. 192, 1. 221, 3. 234, 6. 295, 13. 409, 2. 448, 9. 457, 19. 493, 9. 569, 11. 519, 16. 572, 1
feret *pro* permittet 397, 11
feri, *nom.* 363, 2
feriam 5, 3. 183, 20
feriant 461, 4
ferias, *nom.* 238, 1
feriat 400, 2
feriatos 239, 5
feriemus 136, 13
ferient 153, 9
feriet 584, 10
feris 282, 12. 297, 7. 302, 4. 430, 15. 454, 17
feriunt 115, 10
fero 556, 3
feroces 150, 8. 227, 17. 233, 11
ferocior 87, 3
Feronia 359, 11
feros 25, 1. 160, 6. 483, 9
ferox 16, 1. 38, 12, 75, 1. 80, 8. 102, 11. 156, 4. 247, 13. 570, 13
ferramenta 475, 9
ferrata 258, 1
ferratos 353, 10
ferre 98, 3. 103, 6. 120, 4. 215, 25. 264, 8. 325, 11. 350, 14. 374, 2. 384, 12. 423, 8. 461, 13. 548, 8. 550, 19. 565, 7. 591, 4
ferre jugum 81, 11. 101, 9
ferrem 189, 4

ferrent 544, 11
ferres 243, 7
ferret 341, 1. 552, 2
ferro 183, 9. 214, 19. 235, 7. 238, 13. 275, 7. 301, 6. 336, 2. 421, 8, 14. 425, 4. 459, 2. 559, 16
ferrum 7, 4. 82, 11. 326, 3. 334, 12. 351, 4. 421, 11. 582, 1
fers 519, 9
fert 274, 10. 285, 8. 417, 10. 424, 2. 509, 3
fertile 230, 6. 437, 6
fertili 105, 5
fertilibus 129, 4
fertilis 192, 10. 309, 14
fertur 226, 9. 287, 6. 351, 15. 376, 15
fertur *pro* dicitur 20, 2. 41, 10. 166, 18. 190, 10. 423, 6. 454, 5
fervens 34, 8
fervent 440, 2
ferventius 393, 7
fervet 226, 5. 472, 3
fervida 308, 10. 464, 14
fervidi 256, 8
fervidiore 289, 14
fervidis 2, 1. 207, 6
fervido 23, 10
fervidos 129, 5
fervidum 265, 9
fervidus 71, 3. 326, 2. 570, 6
ferula 347, 14
ferum 544, 4
ferunt 13, 5. 192, 12. 205, 10. 356, 23. 410, 3. 574, 12
ferunt *pro* aiunt 198, 8
feruntur 219, 10
fervor 42, 11, 397, 18
ferus 111, 12. 472, 9. 507, 8. 528, 11
Fescennina 543, 10
fessas 160, 11
fessi 365, 10
fessis 100, 4. 186, 13
fesso 548, 14
fessos 270, 6. 311, 18
fessum 108, 6. 374, 6
fessus 218, 16. 359, 4
festas 241, 6. 284, 8
festinant 546, 16
festinanti 329, 12
festinantis 475, 8
festinas 68, 9. 479, 11
festinat 250, 13. 477, 11. 480, 12. 517, 8. 554, 13. 572, 11
festis 270, 2. 421, 18. 560, 10. 576, 8. 577, 12
festo 216, 3. 543, 5
festos 97, 7. 407, 11
festum 409, 9
festus 176, 3. 188, 3. 195, 11. 485, 8
fi 444, 15
fias 43, 3. 507, 9.
fiat 338, 17
ficis 467, 11
ficta 566, 20. 583, 16
fictis rerum 467, 6
ficto 551, 4
fictum 344, 6. 578, 1
ficu 411, 13
ficulnus 377, 7
ficus 300, 3. 381, 7. 492, 5
fida conjuge 543, 7
fide Teia, *i. e.* chorda 44, 9
fide Cyllenea 293, 1
fide 76, 6. 173, 7. 303, 15
fide *pro* fidei 345, 16
fidelem 101, 2. 231, 7. 448, 4
fideles 583, 14
fideli 152, 6
fidelibus 4, 3. 236, 18. 574, 18
fidelis 422, 3. 551, 11
fideliter 525, 14
fidem 14, 7. 489, 5. 551, 20. 566, 20
fidem *i. e.* chordam 58, 8
Fidenis 503, 1
fideus 161, 10
fidentem 526, 1
fidentes 157, 6
fides 47, 7. 58, 1. 81, 4. 138, 4. 192, 9. 206, 8. 237, 3. 311, 12. 473, 12. 521, 12. 522, 17
fidet 410, 15
fidibus 30, 9. 61, 9. 83, 1. 122, 13. 158, 7. 247, 4. 482, 7. 557, 20. 568, 11. 576, 14
fidicen 231, 3. 239, 16. 530, 3
fidis 398, 5. 498, 6
fidis, *verb.* 530, 14
fidit 37, 5. 206, 5. 529, 9
fidos 486, 10
fidum 120, 3
fidus 249, 3. 571, 6
fieres 111, 1
fieret 558, 5. 588, 4
fieri 329, 3. 338, 3. 368, 9
fies 187, 1
fiet 189, 1. 413, 3. 418, 3, 551, 15. 590, 4. 591, 12
figo 189, 7
figit 205, 2
figura 8, 9
figurat 542, 8
fila 98, 5
filia 37, 2. 40, 6. 189, 13. 446, 10
filiæ 214, 8
filiam 278, 5
filium 22, 9
filius 8, 11. 178, 14. 215, 19. 238, 10. 328, 10. 343, 7. 352, 15. 356, 2. 420, 22. 427, 15. 445, 4. 452, 10. 466, 6. 583, 5
filix 342, 13
filo 549, 2
findere 3, 3
findet 444, 16
findetur 521, 4
findit 251, 7
findunt 293, 8
fine 47, 1. 139, 13. 461, 12. 534, 4
finem 22, 7. 28, 1. 398, 10. 480, 7
fines 195, 2. 326, 14. 329, 5. 367, 1
finge 570, 9
fingent 230, 8
fingentur 564, 8
fingere 354, 13. 513, 2. 566, 18. 586, 3
fingere carmina 549, 4
fingeris 585, 7
fingi 583, 9
fingit 480, 15
fingitur 171, 1
fingo 227, 15
finibus 10, 2
finiet 436, 10
finire 19, 7. 160, 12. 328, 19. 430, 4
finiret 558, 1
finis 78, 8. 252, 6. 303, 14. 328, 18. 366, 7. 466, 7. 536, 6. 543, 6. 588, 2
finitimi 296, 8
finitimum 207, 8
finitis 48, 4. 556, 5
finium 267, 14
finxerunt 351, 2
finxisse 499, 6
fio 471, 6. 565, 12
firmaret 167, 5
firmior 235, 8
firmo 290, 13
firmus 264, 14. 457, 11. 521, 2
fis 255, 1. 561, 2
fistula 44, 1. 198, 2. 224, 14. 253, 8
fit, 58, 13. 323, 1. 326, 8. 327, 3. 329, 16. 415, 11. 496, 16. 552, 2. 556, 2. 583, 7. 584, 17
fiunt 277, 11
fixa 378, 6
fixæ 276, 17
fixis 470, 5
fixum 432, 7. 517, 4
Flacci 397, 11
Flacco 295, 12
flagellis 273, 9. 334, 7
flagello 211, 4. 347, 13
flagitat 440, 1
flagitio 166, 3
flagitium 249, 13. 441, 9
flagito 138, 8
flagrans 59, 13
flagrantia, *v.* fragrantia
flagrantis 186, 11
flagres 279, 5
flagret 356, 18
flamina 198, 1
flamma 40, 8. 63, 10. 226, 14. 234, 5. 303, 11. 364, 6. 366, 2
flammæ 251, 2
flammis 239, 10. 276, 2. 559, 16
flatu 236, 13. 576, 3
flava 179, 2
flavæ 100, 7
flavam 14, 6
Flavi 370, 29
flavo 231, 8
flavos 299, 5
flavum 6, 9. 22, 3
flavus 98, 7
flebili 227, 4
flebilibus 113, 4

flebilior 58, 4
flebilis 58, 3. 570, 13
flebiliter 253, 3
flebis 59, 10
flebit 14, 8. 399, 6
flebo 281, 15
flectere 175, 3. 223, 6
flecti 573, 15
flectis 142, 1
flentibus 365, 9. 569, 11
flentis 521, 11
flere 466, 6. 560, 12
fles 173, 4
fletarum 278, 15
flevere 113, 12
flevit 294, 11
Flore, *propr.* 481, 5. 551, 11
flore 13, 5. 217, 11. 249, 19
florent 567, 8
florente juventa 570, 5
flores 61, 6. 98, 3. 175, 12. 214, 17. 485, 13. 539, 9
floret 300, 1
floribus 117, 7. 186, 4. 225, 4. 543, 9
florum 214, 2
flos 190, 1
fluat 296, 1
fluctibus 3, 7. 67, 5. 126, 7. 245, 5. 269, 9. 288, 2. 555, 3. 565, 16
fluctus 36, 2. 214, 15
fluentem 287, 9
fluenti 376, 16
fluere 391, 12
flueret 350, 9
fluit 514, 16
fluitantia 430, 10
fluitem 527, 9
flumen 104, 9. 114, 3. 233, 18. 261, 12. 376, 15. 416, 3. 428, 3. 565, 4
flumina 23, 4. 78, 6. 93, 8. 241, 12. 293, 8. 327, 16. 507, 10. 550, 12
flumine 127, 1. 327, 2. 502, 5
fluminis 51, 4. 219, 9
fluminum 30, 8
fluvii 253, 1
fluviis 52, 8. 102, 4
fluvios 416, 20, 22
fluunt 471, 13
fluxit 170, 9. 283, 6
focalia 429, 7
focis 508, 7
foco 23, 5
focum 269, 1
focus 425, 6
fodicet 490, 8
fœcunda 170, 6. 203, 6. 431, 12. 444, 8
fœcundæ 438, 11
fœcundi 486, 5
fœda 169, 2. 363, 5
fœdera 534, 16
fœdere 206, 8
fœdis 165, 8
fœdo 549, 13. 587, 1
fœdum 421, 1
fœdus 483, 10
fœmina 225, 1. 252, 8
fœminæ 285, 7
fœminis 38, 13. 309, 4
fœnerator 270, 10
fœnore 266, 4. 331, 12. 588, 17
fœnum habet in cornu 351, 18
fœta 211, 9
fœtus 237, 10. 309, 16
Foliam 277, 1
foliis 56, 9. 113, 3. 194, 1. 230, 3. 264, 14. 420, 14. 529, 13. 567, 6
follibus 351, 3
fomenta 289, 17. 328, 8. 480, 3. 483, 1
fons 186, 3. 448, 14. 514, 14. 520, 15. 582, 5
fonte 170, 8. 566, 21
Fonteius 360, 5
fontem 141, 7
fontes 268, 3. 442, 10
fontibus 61, 5. 159, 16. 511, 8
fonticulo 327, 3
fontis 482, 5
fontium 187, 1. 258, 16
foramine pauco 576, 1
foras 486, 11. 494, 2
fore *i. e.* jamua 336, 3
fore 190, 9. 295, 10. 325, 1. 369, 8. 419, 15. 564, 6
forenses 578, 6
forensis 492, 8
fores 179, 10. 190, 4
foret 159, 4. 245, 2. 291, 20. 335, 5. 336, 3. 350, 2. 363, 4. 364, 2. 394, 2. 439, 1. 547, 2. 555, 7. 581, 4
foribus 211, 1. 430, 3. 460, 14
foris 390, 1. 403, 3
forma 99, 8. 296, 3. 514, 6
formabat 356, 14
formæ 295, 15. 458, 18. 564, 9
formam 484, 3. 489, 6
formandæ 208, 3
formare 570, 16
formas 77, 3. 420, 6
formasti 25, 2
format 542, 10. 569, 18
formet 582, 3
Formiani 52, 2
Formiarum 193, 12
formica 325, 13
formidare 328, 3. 526, 13
formidat 585, 4
formidatam 550, 16
formidatus 170, 4
formidet 459, 9
formidine 460, 1. 487, 5. 516, 14. 544, 2. 560, 20
formido, *nom.* 378, 3
formido, *verb.* 530, 16
formidolosis 277, 14
formidolosus 135, 9
formis 404, 9
formosa 255, 2. 564, 4
formosus 347, 19. 369, 4
formula 416, 10
fornice 333, 7, 8
fornix 500, 15
foro 354, 4. 369, 16. 444, 4. 495, 2
fors 323, 2. 370, 11. 399, 19. 449, 5
forsan 68, 5. 133, 9
forsit 370, 6
fortasse 292, 10. 341, 10. 372, 6. 558, 19. 565, 5
fortassis 256, 24. 458, 6
forte *adv.* 246, 2. 298, 3. 326, 12. 344, 8. 355, 17. 391, 11. 419, 9. 430, 14. 464, 1. 488, 17. 567, 6. 532, 13, *et alibi*
forte, *nom.* 391, 5. 493, 14
fortem 397, 9. 411, 6. 443, 16. 448, 4. 499, 11
fortes 20, 9. 132, 7. 233, 9. 248, 3. 375, 11. 412, 11. 543, 4
forti 264, 12. 365, 8. 426, 4. 436, 11. 446, 9
fortia 412, 12
fortibus 233, 9
fortior 156, 10
fortis 15, 7. 86, 14. 116, 9. 166, 9. 228, 7. 234, 15. 304, 5. 343, 13. 453, 10. 469, 16. 488, 18. 494, 17. 513, 15. 536, 18. 550, 1
fortissima 328, 26
fortiter 36, 2. 416, 7. 512, 18
fortium 243, 5
fortius 388, 9. 508, 9
fortuitum 130, 4
fortuna 20, 4. 72, 10. 79, 3. 85, 10. 157, 9. 229, 9. 235, 18. 258, 8. 273, 4. 284, 11. 412, 2. 460, 12. 466, 8. 505, 13. 540, 12. 546, 15. 573, 16
fortunæ 90, 1. 452, 10. 474, 5. 495, 8. 505, 1. 535, 8
fortunam 216, 1. 457, 8. 497, 5, 498, 14. 571, 10.
fortunarum 569, 19
fortunas 485, 11
fortunatam 503, 7
fortunati 323, 4
fortunatius 581, 10
fortunatum 490, 6
fortunaverit 503, 15
fortunis 570, 2
forum 228, 7. 266, 7. 358, 2. 373, 5. 488, 8. 491, 6. 516, 18. 528, 7
fossa 417, 1
fossam 379, 16
fossor 196, 2
foveam 516, 11. 591, 2
fracta 107, 3. 397, 7. 414, 9. 467, 4
fractis 126, 7. 565, 6
fracto 521, 14
fractos 288, 4
fractus 153, 8. 323, 5
fræna 260, 8
frænato 512, 4
frænis 22, 2. 328, 17. 459, 18. 480, 14
frænum 501, 11, 13
fragilem 10, 6. 152, 9
fragili 204, 3. 401, 4
fragilis 380, 10
fragrantia oscula 120, 12
frangas 508, 5
frangat 80, 14. 466, 19
frangatur 339, 10

'rangere 56, 13. 214, 20. 591, 16
'rangit 288, 6
'rater 63, 1. 303, 21. 491, 1. 525, 7. 555, 5. 582, 9
'raterna 53, 6
'raternæ 283, 5
'raternis 499, 15. 524, 10
'raterno 443, 12
'raternum 483, 10
'ratre 395, 4. 509, 1
'ratrem 509, 1
'ratres 9, 4. 95, 3. 161, 11
'ratrum 82, 5. 428, 4. 524, 8. 559, 13
'raudatis 374, 5
'raude 11, 11. 142, 4. 310, 9
'raudem 68, 5. 542, 4
'raudes 213, 16
'raudibus 517, 2
'raudis 248, 15
'raudulento 155, 1
'raxinos 210, 3
'regerit 270, 15. 347, 10
'regi 106, 7
'regisse 121, 6
'rementem 257, 14
'rementes 286, 4
'remitum 213, 12
'renis, *v.* frænis
'requens 80, 12. 136, 6. 149, 6
'requentes 309, 9. 427, 6
'requentia 415, 6
'reta 10, 12. 37, 11. 481, 8
'retis 77, 7. 108, 4
'reto 285, 2
'ricti cioeris 578, 10
'rigida 293, 7. 432, 3. 483, 1. 511, 9
'rigidas 173, 9
'rigidior 514, 15
'rigido 4, 1
'rigidum 159, 13
'rigidus 452, 11. 591, 8
'rigora 242, 4. 452, 6
'rigore 328, 6. 400, 2. 520, 1. 527, 4
'rigoribus 197, 3
'rigus 23, 5. 186, 12. 331, 5. 341, 4. 503, 6. 511, 5. 521, 8
'ronde 159, 3. 227, 19. 525, 8. 541, 9
'rondes 60, 6. 196, 1
'rondere 514, 13
'rondi 18, 5
'rondibus 47, 3. 509, 22
'rondis 235, 5
'rons 186, 6. 363, 4
'ronte 76, 7. 102, 14. 228, 21. 292, 7. 378, 11. 493, 14
'rontem 218, 10. 283, 11. 363, 6
'rontibus 329, 2
'rontis 412, 1. 467, 7. 499, 9
'rontium 4, 5
'ruar 474, 8
'ruaris 560, 11
'ructibus 504, 8
'ructus 336, 15
'ruendi 484, 4
'rueris 504, 9
'rugaliter 355, 20
'ruge 203, 4. 514, 12
frages 205, 10. 242, 6. 260, 3. 478, 11. 506, 9
fragi 343, 10. 447, 4, 8. 455, 22. 516, 10. 576, 5
fragibus 543, 2. 567, 13
fragis 527, 8. 584, 1
fragum 241, 3. 309, 14
frai 73, 6
fraitur 14, 11
frumenta 517, 12. 543, 5. 558, 16
frumenti 326, 9. 419, 3. 420, 11. 488, 9. 494, 1. 512, 5
frusta 454, 11
frustis, *v.* crustis
frustra 58, 5. 126, 6, 8. 174, 15. 186, 8. 305, 14. 407, 4. 410, 5. 413, 6. 462, 1. 494, 2. 578, 2. 589, 18
frustrere 415, 13
fruticeto 186, 2
fucatus 291, 8
fucis 336, 19
fuco 166, 5
fucum 501, 2
fudit 543, 11. 584, 12
fuerat 6, 6
fueris 489, 9. 504, 1
fuerit 335, 9. 355, 8. 393, 9, 10
fuero 385, 12
fuerunt 361, 6
Fufidius 331, 11
fuga 221, 8. 301, 7. 454, 20. 523, 7. 552, 4. 565, 17
fugacem 151, 8. 462, 1
fugaces 92, 1. 125, 2. 240, 8
fugæ 123, 4. 244, 9
fugam 107, 1. 122, 6. 488, 17. 493, 16
fugas, *nomen*, 542, 3
fugat 202, 3. 546, 6. 591, 17
fugatis 234, 1
fugato, 332, 7
fugax 98, 1. 102, 15
fuge 24, 1. 351, 18. 501, 7. 531, 7
fuge suspicari 101, 6
fugere, *præt.* 560, 19
fugere, *inf.* 472, 11
fugerem 355, 19
fugeres 558, 5
fugeret, 20, 1
fugerit 29, 1. 96, 1. 355, 13. 444, 2. 452, 1
fugi 516, 7
fugiam 474, 9. 498, 8
fugienda 336, 11. 347, 8
fugiendum 339, 14
fugiens 214, 14. 220, 8. 334, 8. 340, 10. 472, 16. 499, 8
fugient 242, 14
fugiente 113, 7. 152, 5. 514, 9
fugientes 185, 7. 528, 4
fugientia 327, 15. 338, 7
fugientum 195, 1
fugies 39, 17. 198, 13. 531, 15
fugimus 468, 1
fugio 374, 7
fugis 291, 22. 345, 7
fugisset 364, 1
fugisti 413, 4
fugit 117, 3. 174, 12. 344, 2. 554, 16, 18
fugit, *præterit*. 55, 1. 66, 11. 132, 10. 154, 7. 255, 16. 271, 11. 278, 4. 285, 3. 302, 14
fugitivus 443, 12. 461, 18. 500, 4
fugito 525, 13
fugiunt 31, 9. 546, 14. 590, 9
fui 289, 8
fuissent 374, 12
fuisset 433, 18. 478, 9. 540, 8
fuit 183, 11. 199, 12. 214, 16. 250, 3. 282, 11. 340, 9. 341, 8. 347, 1. 367, 2, 12. 370, 28. 371, 14. 541, 2. 543, 16. 549, 9. 557, 5. 587, 5
fulgebat 295, 1
fulgens 119, 6. 156, 3
fulgent 131, 3
fulgente 311, 16. 368, 7
fulgentem 192, 10
fulgentes 120, 2. 217, 6
fulgentia 19, 9
fulges 250, 9
fulget 151, 12
fulgor 92, 1
fulgore 534, 5. 572, 6
fulgoribus 402, 5
fulmina 12, 5. 34, 4. 115, 11
fulminantis 153, 7
fulmine 161, 4. 163, 5
fulmineo 191, 2
fulminis 231, 5
fulta 337, 1
fultum 343, 9
fultura, *nom. subst.* 422, 10
fulvæ 232, 5
Fulvi 461, 1
fulvus 229, 3. 281, 4
fumante 461, 7
fumat 195, 8
fumo 169, 2. 304, 13. 440, 12. 572, 6
fumosæ 411, 8
fumum 176, 5. 218, 6. 251, 3. 513, 11. 572, 6
funalia 210, 14
functos 261, 17
functum 140, 4
functus 113, 8. 577, 4
Fundani 391, 4. 463, 10
fundata 514, 2
funde 109, 1
fundens 72, 3
fundet 556, 22
fundi 273, 11. 448, 10. 553, 15
fundis 304, 6
funditus 42, 7
fundo 183, 4
Fundos 360, 7
fundum 335, 8
fundus 32, 7. 149, 2. 443, 9. 479, 20. 514, 3. 521, 2
fune 457, 5
funebre 531, 2
funebres 275, 15
funem 501, 23. 548, 3. 591, 4
funera 22, 10. 38, 9. 66, 10. 259, 3. 369, 16. 554, 15
funeratus 176, 1

funere 145, 7. 589, 9
funeri 189, 9
funeribus 80, 2
funesto 498, 7
fungar vice cotis 581, 19
fungi munere amici 499, 3
fungis 436, 7
fungitur 455, 11
funibus 36, 6. 273, 1
funis 180, 5
funus 85, 7. 139. 1. 283, 18. 356, 19. 448, 7
fur 346, 11. 350, 1. 380, 10. 459, 16
furca 459, 10. 509, 18
furcifer 457, 7
furem 515, 19
furens 35, 7. 303, 11
furentem 43, 1. 503, 3
furenti 459, 10
furere 110, 3. 289, 6. 416, 6
fures 328, 3. 378, 3. 379, 5
furiæ 66, 8
furiale 182, 11
furiam 421, 16
furiare 60, 1
furiarum 381, 5
furibundus 500, 11
furibus 490, 3
furiis 421, 10
furiosa 131, 5. 433, 5
furiose 425, 9
furiosius 345, 4
furiosus 425, 9. 426, 10
furis, *verb.* 446, 3. 456, 1
furit 39, 13. 218, 12. 591, 15
Furius 444, 18
Furni 395, 5
furno 352, 2
furnos 503, 6
furor 261, 5. 279, 16. 282, 13. 480, 13. 555, 8
furore 214, 9
furorem 85, 11
furores 434, 5
furta 347, 16. 441, 6
furtim, 35, 3. 326, 6. 381, 3. 429, 8. 471, 8. 500, 19
furtis 355, 7. 422, 13
furtiva 461, 15
furtivæ 507, 14
furtivis 482, 15
furto 26, 2. 497, 1
furtum 345, 15. 516, 7
furvæ 122, 10
furum 378, 2
Fusce 54, 4
Fuscum 499, 12
Fuscus 385, 15. 395, 2
fuscus, *adj.* 463, 5
Fusidius, *v.* Fufidius
Fusius 417, 2
faste 348, 8. 359, 10. 420, 12
fastes 172, 7
fastibus 346, 6
fastis 544, 2
fusum 282, 4. 415, 3
futuo 339, 9
futura 465, 4
futuram 20, 8
futuri 219, 5. 325, 15. 411, 1. 574, 9. 576, 16
futurum 24, 1. 493, 1
futurus 264, 15. 270, 11

G.

GABIIS 502, 8. 535, 1. 551, 13
Gabios 511, 9
Gades 103, 5
Gadibus 95, 8
Galatea 213, 3
Galba 334, 12
galeæ 8, 6
galeam 38, 10
Galesi 104, 8
Galli 286, 5
galli cantum 324, 4
Galliæ 259, 3
Gallica 22, 1
Gallicis 192, 14
Gallina, *propr.* 452, 5
gallina 404, 3. 436, 5
Gallis 339, 3
Galloni 406, 6
Gallos 397, 7
Ganymede 231, 8
Gargani 113, 2
Garganum 547, 10
Gargilius 491, 5
garo 465, 6
garrire 391, 3
garriret 382, 11
garrit 454, 2
garrulus 350, 10. 383, 13. 447, 17. 525, 13
gaude 294, 15. 488, 7
gaudeat 60, 5. 120, 14. 424, 12. 487, 13
gaudeas 187, 9. 426, 11
gaudent 444, 9. 556, 8
gaudentem 3, 3. 448, 11. 495, 12
gaudentes 259, 5. 391, 7
gaudentis 554, 19
gaudere 327, 19. 497, 14. 498, 12
gaudes 61, 6. 244, 5. 354, 7. 430, 14. 466, 9. 553, 23
gaudet 12, 8. 79, 4. 170, 10. 196, 2. 267, 11. 398, 1. 455, 12. 456, 2. 546, 10. 573, 14
gaudetis 161, 2
gaudia 171, 7. 254, 4. 361, 6. 448, 6. 518, 10. 546, 12
gaudiis 251, 5
gavisa 540, 16
gausape 463, 2
gazæ 131, 9
gazis 69, 2
gelida 111, 9. 422, 7. 460, 15. 511, 4
gelidæ 61, 3
gelidam 558, 24
gelide 574, 8
gelido 90, 4. 52, 9
gelidos 186, 8
gelidum 4, 6. 237, 8
gelidus 527, 3
Geloni 145, 5
Gelonos 114, 5. 169, 8
gelu 23, 3
gemant 36, 6
gemelli 499, 14
gemellum 428, 5
gemens 253, 3
gementis 144, 14
geminant 41, 5
geminentur 564, 15
gemiois 241, 13
gemino 572, 10
geminorum 524, 8
geminus 221, 3
gemis 531, 6
gemit 511, 7
gemmas 207, 18. 559, 10
gemmis 131, 7. 488, 6
genæ 250, 4
genas 35, 2. 225, 6
Genaanos 257, 1
gener 281, 12. 325, 16. 446, 11
generat 55, 4
generatur 30, 15
genere 324, 7
generi 532, 9
generosæ 437, 6
generosior 147, 8. 367, 1
generosis 368, 8
generosius 86, 9
generosum 512, 9
generum 100, 6
genialis lectus 475, 10
genibus 56, 11. 459, 5
genibus minor 506, 9
genis 255, 7
genitalis 309, 1
genitis 206, 15
genitor 65, 5. 556, 20
genitricem 421, 8
genium 194, 6. 497, 9. 563, 9
genius 559, 17. 576, 8
gens 234, 15. 266, 2. 306, 13
gens humana 11, 9
gente 98, 12. 431, 12. 443, 11
gentes 6, 1. 80, 8. 122, 9
genti 38, 10. 301, 4. 311, 2
gentibus 11, 11. 114, 3
gentis 33, 5. 29, 8. 236, 5
genua 202, 6
genuit 180, 7. 531, 1
genus, i. e. nobilitas 443, 4. 489, 6
genus 6, 5. 8, 3. 11, 10. 37, 1. 100, 8. 127, 2. 149, 4. 170, 7. 193, 10. 196, 6. 242, 15. 257, 1. 273, 4. 274, 9. 321. 1. 344, 4. 351, 8. 353, 14. 362, 8. 446, 8. 533, 7. 547, 3. 556, 3. 579, 17
gerat 329, 9. 498, 10
gerentem 232, 9
gerere 418, 4. 497, 14. 520, 3
geret 235, 14
geri 574, 20
geris 169, 3. 200, 1
Germania 237, 9. 297, 4
germinat 300, 2
gerulis 554, 13
Geryonem 126, 1
gesserit 16, 2
gessi 443, 15
gesta 416, 2
gestæ 568, 1
gestans 81, 2
gestare 426, 2

ɟestas res 482, 2. 550, 11
ɟestat 22, 5. 336, 19
ɟestiens 157, 1
ɟestiet 352, 2
ɟestio 192, 3
ɟestis 253, 13. 531, 7
ɟestit 474, 14. 545, 11. 573, 11
ɟetæ 205, 8. 261, 10
ɟetulæ 198, 12
ɟetulas 145, 1
ɟetulo 559, 11
ɟetulus 56, 13
ɟiganteo 147, 5
ɟigantum 142, 6
ɟigas, *v.* Gyas
ɟlacies 112, 11
ɟlaciet 180, 2
ɟladiatorum 419, 1
ɟladio ignem scrutare 431, 1
ɟlande 438, 7
ɟlandem 346, 5
ɟlauco 376, 5
ɟlebas 172, 5. 510, 10
ɟlebis 300, 12
ɟlomos 507, 14
ɟloria 47, 6. 210, 9. 368, 7. 423, 15. 523, 5. 546, 1
ɟloriantis 290, 5
ɟlyceræ 48, 5. 71, 1. 76, 4. 198, 10
ɟlyconis 471, 20
ɟnati 343, 4
ɟnatis 365, 13
ɟnaviter 471, 14
ɟnavum 526, 10
ɟnavus 488, 8
ɟnidi, *v.* Cnidi
ɟnossii 39, 3
ɟorgonius 333, 4. 355, 5
ɟracchus 555, 7
ɟracilis 14, 3
ɟracili 364, 2
ɟradu 79, 6. 369, 13
ɟradum 10, 13. 11, 16
ɟræca 50, 4. 389, 3. 579, 10. 581, 1
ɟræcari 402, 11
ɟræcia 38, 5. 237, 18. 477, 6. 540, 11. 544, 4
ɟræcis 303, 11. 540, 8. 544, 9. 551, 17
ɟræco 208, 6. 566, 21
ɟræcorum 358, 2. 390, 6. 535, 4
ɟræcos 390, 2
ɟræcus 377, 3. 419, 16
ɟraia 288, 10
ɟraiæ 134, 2
ɟraiis 100, 5. 534, 11. 553, 6. 583, 1, *bis.*
ɟraiorum 243, 6
ɟramina 225, 11. 241, 9
ɟramine 97, 6. 175, 4. 253, 7. 267, 16. 573, 14
ɟraminis 39, 16
ɟrammaticas 530, 10
ɟrammatici 568, 6
ɟranaria 326, 17
ɟrande 91, 2. 134, 8. 199, 4. 390, 9. 410, 3
ɟrandes 410, 2. 568, 8
ɟrandi 293, 4. 352, 15. 422, 1
grandia 16, 7. 553, 2. 559, 9. 565, 13
grandine 149, 1
grandinis 5, 5
grandis natu 495, 3
grando 498, 1
granum 420, 13
grassare 447, 20
grata manu 503, 16
grata 12, 6. 38, 13. 48, 7. 72, 5. 75, 9. 77, 6. 181, 10. 227, 12. 243, 3. 251, 14. 309, 8. 484, 11. 531, 5. 518, 7. 577, 3
gratæ 218, 7. 239, 12
gratarum 256, 4
gratas 585, 14
grate 561, 1
gratia 197, 11. 241, 13. 371, 16. 483, 7. 484, 7. 490, 6. 524, 8. 567, 15. 587, 13
gratiæ 13, 1. 71, 4. 202, 1. 265, 6
gratior 236, 10. 410, 1. 500, 9
gratissima 361, 2
gratissimus 557, 17
grato 14, 5. 182, 17. 553, 10. 560, 11
gratum 79, 5. 154, 8. 284, 10. 449, 8
gratus 24, 10. 27, 5. 32, 2. 178, 1. 411, 10. 549, 9
gravat 551, 4
gravatus 252, 1
grave 6, 1. 203, 8. 251, 17. 257, 5. 462, 8. 544, 6. 567, 12
gravem 16, 3. 46, 2. 102, 4. 325, 8. 436, 10. 584, 9
graves 7, 5. 13, 2. 39, 2. 90, 1. 155, 7. 246, 9. 247, 14. 290, 8. 338, 9
graves Principum amicitias 90, 1
gravi 34, 2. 42, 4. 141, 5. 269, 15. 274, 4. 280, 2. 374, 10. 569, 20
gravibus 164, 3. 564, 14
gravida 54, 3. 465, 3
gravior 578, 16
graviore 115, 9
gravis 239, 8. 264, 4. 291, 2. 323, 4. 358, 5. 441, 7. 507, 6, 509, 20. 522, 6. 539, 12
gravitate 392, 3, 537, 8. 577, 2
gravius 335, 11. 383, 1
grege 85, 8. 186, 1. 218, 15. 299, 9. 347, 4. 484, 13
gregem 301, 3
greges 133, 11. 147, 3. 267, 6
gregi 58, 12
gregis 186, 10. 499, 11
grex 300, 7. 416, 9. 482, 14
Grospho 131, 7
Grospho 506, 3
Grosphus 506, 4
gruem 268, 11
gruis 467, 10
gula 405, 8. 491, 4
gulæ 461, 16
gurges 93, 8
gustaremus 468, 2
gustarit 447, 9
gustet 443, 10
guttur 270, 15
gutturi 305, 14
guttus 373, 9
Gyas 135, 5. 162, 17
Gygen 173, 8
Gyges 102, 18
gyro 450, 7

H.

Habeant 442, 2. 559, 12
habeare 345, 6
habeas 327, 9. 328, 18
habeat 353, 20. 371, 19. 542, 1. 549, 7
habeatur 343, 13
habebat 340, 3. 341, 1. 375, 4
habebit 210, 11
habebitur 164, 1. 425, 11
habebo 489, 11
habebunt 556, 12. 566, 20
habemus 463, 8
habena 512, 3
habenæ 552, 3
habendi amore 496, 18
habent 65, 7
habentem 553, 16
habentis 306, 4
habento 397, 2
habeo 382, 17. 410, 8
habere 452, 2. 545, 4. 559, 12
haberes 384, 11
haberet 521, 5. 540, 9
haberi 331, 9. 369, 3. 416, 5. 486, 1. 512, 18. 529, 3. 591, 7
habes 63, 7. 255, 17. 328, 7. 341, 10. 347, 20. 423, 3. 485, 5. 516, 8
habet 264, 16. 268, 13. 298, 11. 326, 8. 336, 20, 21. 430, 7. 538, 2. 545, 5
habilis 198, 6
habitabiles 256, 15
habitanda 298, 7
habitare 379, 2
habitatum 508, 7
habitu 458, 20. 459, 8
habitum 442, 8. 569, 19
habitus 421, 12
habuere 234, 10. 541, 1
hac 117, 11. 153, 10. 154, 4, 6, *et alibi sæpe*
hac in re 499, 13
hac lege 157, 5. 344, 16
hac mente 325, 10. 409, 16
hac, *adverb.* 407, 14, *bis.* 554, 16, *bis*
hactenus 339, 5. 353, 12
hæ 500, 5
hæc 199, 7. 244, 3, *et alibi*
hæc, *plural.* 157, 16. 215, 2, *et alibi pluries*
hæc inter 268, 14. 454, 2
hæc ubi dicta 454, 22
Hæmo 30, 4
Hæmoniæ, *v.* Æmoniæ
hæreat 575, 10
hæredem 559, 6
hæredes 379, 1. 418, 14. 419, 7
hæredi 208, 11

hæredis 242, 14. 485, 12
hærentes 425, 7
hærentem 45, 6. 75, 5. 391, 11
hærentia 344, 21
hærere 208, 4
hæres, *nom.* 98, 9. 127, 9. 138, 1. 412, 8. 420, 22. 422, 1, 7. 445, 8. 447, 13. 448, 3. 569, 5. 560, 4
hæres, *verb.* 457, 11
hæret 342, 8. 420, 2. 537, 2
hæsit 6, 5
Halyattei, *v.* Alyattei
hamo 444, 2
hamum 496, 7. 516, 12
hanc 339, 3. 345, 12. 351, 7
Hannibal, *v.* Annibal
harpyiis 405, 8
harum 127, 6
has 270, 4
hasta 150, 9
hastas 99, 3
haud 265, 14. 325, 15. 354, 6. 358, 7. 397, 10. 443, 14
haud ita pridem 406, 5
haud male 494, 11
haud unquam 372, 7. 460, 1
haurire 326, 16. 336, 15. 442, 11
haurit 327, 7
haustus 462, 5
Hebri, *nom. viri*, 185, 3
Hebro 60, 7
Hebrum 209, 10
Hebrus 481, 7. 514, 15
Hecaten 380, 4
Hector 100, 3. 247, 14. 375, 12
Hectora 375, 12
Hectoreis 155, 5
Hectorem 302, 5
hedera 60, 4. 295, 5
hederæ 4, 5. 250, 8. 482, 20
hederis 84, 9
Helenæ 9, 4. 303, 20
Helenam 38, 1. 347, 1
Helene 247, 8
Helicona 548, 11
Helicone 581, 11
Heliconis 30, 3
Heliodorus 358, 1
Hellade 431, 2
hellebori 418, 12
helleboro 557, 14
herba 269, 15. 278, 8. 437, 4. 500, 13. 510, 6. 558, 4, 5
herbæ 494, 13
herbas 275, 18. 379, 10. 381, 9
herbis 203, 11. 228, 19. 271, 4. 440, 7. 501, 9. 504, 14
herboso 195, 9
Hercule 449, 8. 459, 16. 513, 11
Herculea 119, 4
Herculem 235, 9
Hercules 153, 10. 245, 10. 303, 9
Herculeus labor 12, 1
Herculis 187, 5. 237, 19. 272, 2. 470, 5
here 430, 6
here *pro* heri 462, 6
heri, *nom.* 475, 8
herile 215, 14
heriles 551, 16
herilis 459, 4
Hermogenes 348, 3. 383, 5. 389, 1
Hermogenis 354, 1. 394, 14
heroa 29, 3
heroas 409, 19
Herodis 559, 14
heros 424, 10. 570, 4. 577, 7
herum 139, 15. 412, 5. 514, 4
herus 463, 7. 465, 3
Hesperia 83, 4
Hesperiæ 93, 7. 136, 1. 169, 6. 238, 2
Hesperiis 67, 5
Hesperio 261, 4
hesterna 455, 7
hesternis 409, 4
Hetrusca 297, 1. 299, 12
Hetrusci 393, 6
Hetrusco 6, 10
Hetruscos 366, 8
Hetruscum 219, 11. 310, 6
heu 8, 5. 14, 7. 39, 5, *et alibi frequenter*
heu me 289, 7
heus 341, 11
hi 351, 17
hiantem 337, 1. 446, 1
hiatu 572, 1
hiberna, *v.* hyberna, &c.
hic, *pronom.* 53, 7, *bis.* 140, 2, 4, *et alibi frequentissime*
hic, *adverb.* 8, 17, 18. 44, 8, 12. 49, 5, *bis*, *et alibi*
hiet 283, 12. 404, 11
hilarem 526, 9
hilaris 560, 6
hillis 439, 16
hinc 44, 5. 79, 2, *et alibi*
hinc et hinc 268, 7. 280, 3
hinnitum 133, 12
hinnuleo 56, 4
Hippolyten 174, 12
Hippolytum 242, 21
hircinis 351, 3
hircum 333, 4. 355, 5. 476, 18
hircus 291, 2. 299, 6
Hirpine 116, 13
hirsutis 291, 2
hirtum 482, 17
hirudo 591, 19
hirundine prima 493, 1
his 171, 12. 250, 4. 271, 3. 331, 10. 353, 5. 451, 9. 515, 9. 548, 7. 565, 5
hisce, *pronom.* 338, 8. 344, 14
Hispana 187, 7
Hispanæ 171, 10. 177, 7
hispidam 250, 1
hispidos 112, 7
historias 174, 14. 345, 10
historiis 119, 8
hoc 40, 1. 111, 11, *et alibi frequentissime*
hoc age 488, 19
hoc age ne 526, 8
hoc est 434, 1. 455, 22
hoc genus *pro* hujus generis 452, 5
hoc *pro* ideo 326, 10. 345, 14
hoc, *ablat.* 327, 3. 335, 5
hoc hoc 274, 7
hoc pacto 422, 4
hodie 250, 3. 386, 11. 396, 5. 406, 5. 451, 8. 457, 6. 488, 7. 515, 16
hodieque 544, 8
hodiernæ 242, 12
hœdi 148, 14
hœdilia 43, 13
hœdo 186, 5. 411, 12
hœdum 13, 7
hœdus 195, 5. 270, 3
Homero 392, 1
Homerus 246, 7. 528, 5. 536, 18. 568, 2. 584, 19. 587, 10
homicidam 302, 5
hominem 244, 2. 385, 1. 422, 6. 431, 4. 516, 9
homines 347, 18. 450, 2. 453, 15. 454, 17. 479, 5. 585, 12. 586, 12
homini 11, 18. 122, 2. 348, 3. 408, 7. 520, 6
hominis 435, 9. 442, 8. 501, 11
hominum 25, 1. 30, 12. 225, 5. 342, 6. 354, 12. 364, 10. 420, 21. 459, 19. 478, 4. 511, 2. 533, 7. 572, 5
homo 333, 8. 344, 1. 368, 4. 369, 2. 375, 6. 462, 3. 500, 12
honesta 416, 23. 499, 3
honestæ 138, 3. 580, 3
honestas 543, 14
honeste 456, 8. 536, 11
honesti 336, 20. 556, 11
honestis donis 552, 20
honestis rebus 479, 9
honesto 576, 11
honestos, *vide* onestos
honestum 249, 4. 343, 3. 370, 20. 524, 1
honor 302, 11. 311, 12. 494, 7. 515, 22. 587, 9
honoratum 570, 10
honoratus 476, 16
honore 546, 7. 556, 13. 567, 17
honorem 18, 6. 141, 11. 293, 6. 352, 9. 368, 3. 376, 6. 538, 8
honores 30, 18. 61, 9. 91, 6. 145, 10. 220, 11. 367, 14. 460, 9. 534, 7. 555, 6
honores, *i. e.* fructus 443, 9
honori 574, 4
honoribus 2, 5. 151, 12. 367, 10
honoris 578, 4
honorum 44, 7. 256, 12
honos 117, 7. 371, 11. 527, 1. 567, 15
hora 24, 8. 133, 10. 186, 11. 220, 8. 242, 3. 350, 7, 13. 359, 1, 10. 484, 11
horæ 135, 10. 177, 13. 194, 1. 527, 9. 559, 2
horam 452, 8. 461, 17. 473, 5. 479, 14. 495, 1. 568, 15. 573, 7. 581, 17
horas 122, 3. 456, 6. 546, 13. 573, 12.
Horati, *genit.* 241, 8

Horatius 508, 10
horis 30, 14. 453, 2. 514, 18
horna 203, 3. 269, 5. 454, 13
horrea 559, 7
horreis 192, 6. 264, 1
horrenda 156, 5
horrendam 257, 18. 434, 3
horrendas 379, 14
horrendus 446, 7
horrentia 397, 6
horreo 3, 1. 216, 9
horres 443, 5
horrescis 115, 2
horret 266, 6. 276, 5. 495, 18. 520, 9. 522, 11. 528, 8
horribili 69, 4. 142, 8. 347, 13
horrida 58, 10. 78, 7. 161, 10. 207, 10. 237, 9. 292, 1
horridi 218, 16
horridis 288, 1
horridus 200, 9. 544, 5
horruerim 381, 5
hortaretur 355, 20
hortari 552, 23
hortatur 474, 6
horti 347, 10. 510, 13
hortis 378, 6
horto 260, 6. 436, 3
hortos 382, 16. 415, 5
hortus 448, 14
horum 328, 4. 342, 6. 407, 13. 420, 2. 427, 7. 449, 3. 510, 12. 519, 2
hos 31, 12. 538, 1, *bis*. 587, 10
hosce 350, 4
hospes 155, 3. 364, 4. 409, 16. 411, 9. 435, 9. 436, 4. 454, 6. 455, 9. 471, 5. 493, 2. 557, 9. 582, 9
hospitæ 174, 3
hospitale 304, 2
hospitalem 97, 10
hospitam 38, 1
hospitem 208, 9
hospites 103, 2. 280, 9
hospitibus 160, 6
hospitiis 454, 8
hospitio 358, 1
hospitis 121, 8
hoste 501, 12. 513, 1
hostem 8, 8. 232, 1. 311, 7. 340, 10. 556, 15
hostes 108, 1. 520, 3
hosti 552, 16
hostia 50, 2. 204, 5
hostibus 166, 10
hosticis 150, 11
hosticus 383, 11
hostile 42, 8
hostiles 277, 12
hostili more 525, 6
hostilium 286, 6
hostis 177, 7. 281, 13. 287, 1. 398, 12
hostium 15, 7. 164, 5. 213, 10. 257, 13
ho 96, 2. 149, 6, *et alibi*
ho et huc 273, 7
ho et illuc 250, 13
hic 236, 4, 16. 338, 6. 341, 6. 522, 5. 555, 7
hus 352, 9
humana 328, 1. 419, 11. 575, 1. 584, 13
humana gens 11, 9
humanæ 33, 5. 560, 1
humanam 279, 12. 410, 2
humane 554, 11
humani vultus 569, 12
humanis rebus 466, 10
humano 564, 1
humanos 156, 11. 379, 8
humanum 274, 9
humasse 424, 4
humeri 566, 8
humeris 123, 8. 162, 8. 249, 18. 272, 2. 305, 16. 365, 6. 447, 13, 22
humero 102, 16. 326, 12
humeros 7, 14. 35, 6. 144, 12. 185, 6
humerum 53, 6. 199, 11
humescit 453, 11
humi 167, 3. 565, 14
humida 291, 7
humilem 136, 13. 553, 14
humiles 148, 8
humili 210, 4. 222, 6. 577, 9
humilis 87, 6. 159, 7
humo affigit 409, 5
humor 31, 8. 35, 2
humum 152, 5. 224, 18. 258, 3. 276, 8. 550, 11. 569, 20. 573, 11. 577, 10
humus 300, 9
hunc 2, 4. 32, 5, *et alibi, quam plurimis in locis*
hunocine 386, 8
Hyadas 10, 10
Hyarbitam 529, 2
hyberna 253, 2
hybernas 444, 18
hyberno 427, 11
hybernum 205, 8. 376, 15
hybernus 268, 5. 304, 8
hybrida, *v.* ibrida
Hydaspes 54, 8. 463, 5
hydra 235, 8
hydram 534, 2
hydropicus 479, 7
hydrops 95, 10
hyemat 403, 4
hyemes 28, 3. 40, 4. 116, 2. 149, 4. 500, 9
hyemet 517, 11
hyemis 60, 6
hyems 12, 6. 269, 10. 326, 3. 511, 1
Hylæum 119, 4
Hymettia 403, 2
Hymettiæ 137, 3
Hymetto 104, 12
Hyperboreos 145, 2
Hypsæa 337, 4

I, J.

I 184, 3, 4. 188, 7. 395, 11. 553, 1, *bis*
i nunc 488, 5. 496, 4. 554, 17
i pede fausto 553, 1
iacentem 86, 13. 311, 6
iacentes 117, 12
iaceo 374, 3
iacere 267, 15. 284, 3
iaceret, *penult. longa*, 463, 3
iaceret, *penult. brevi*, 428, 3
iacis 354, 9
iactamus 515, 1
iactantibus 323, 6
iactantior 343, 11
iactat 7, 1. 336, 21. 438, 1
iactata 235, 1
iactatam 75, 2
iactatur 420, 21
iactatus 404, 11
iactaverit 503, 8
iactes 37, 3
iactis 149, 6
iaculamur 132, 7
iaculari 186, 1
iaculator 162, 4
iaculatus 5, 6
iaculis 54, 2
iaculo 22, 7
iam 5, 4. 12, 8, 10, *et alibi sæpissime*
iam dudum 217, 13. 382, 13. 455, 20. 485, 6
iam iam 144, 9. 270, 11. 301, 8
iamne 442, 14
iam nunc 91, 8. 171, 2. 566, 11, *bis*
iam, *i. e.* deinceps 235, 16. 252, 5
iam, *i. e.* paulo post 102, 11, 13. 128, 4. 241, 9
iampridem 509, 21. 515, 1
iamque 455, 2
iambeis 578, 14
iambis 40, 8. 553, 23
iambo 568, 7
iambos 42, 11. 294, 7. 529, 10
iambus 578, 12
Iane 450, 1. 516, 20
ianitor 182, 10. 458, 11
ianitorem 188, 13
ianua 59, 4. 179, 3, 12. 339, 10
Ianum 260, 7. 414, 8. 531, 3. 550, 15
Ianus 473, 8
Iapeti 11, 10
Iapyga 9, 6
Iapyx 213, 9
Iasonem 271, 9
ibam 381, 11
ibant 371, 3
Iber 145, 6
Iberi 465, 6
Iberia 275, 18
Iberiæ 237, 11. 259, 4
Ibericis 273, 1
Iberis 70, 3
ibi 105, 8
ibimus 20, 5. 135, 1, *bis*
ibis 263, 1. 349, 1. 459, 10
ibit 199, 3. 553, 3, 4
ibrida 375, 2
ibunt 397, 12
Ibyci 189, 6
Icari 174, 15
Icariis 3, 7
Icaro 144, 13
Icci 69, 1. 504, 8
icta 236, 18. 288, 13
ictibus 59, 2
icto 397, 17

ictu 176, 2. 191, 2
ictum 136, 9. 202, 10. 240, 11
ictus 129, 6. 248, 1. 578, 14
id 326, 8. 327, 11. 586, 7
Ida 199, 13
Idæis 38, 1
idcirco 352, 10. 471, 19. 503, 9. 579, 7
idem *priore longa*, 116, 2, 9. 117, 7. 142, 11. 185, 7. 208, 9. 387, 4. 393, 10. 433, 10. 457, 3, 8. 513, 16. 515, 17, 19. 525, 13. 534, 6. 549, 14. 556, 5. 560, 5. 584, 18
idem, *priore brevi*, 347, 9. 428, 3. 578, 2, 3. 584, 14. 591, 10
ideo 520, 13
Idibus 270, 12. 371, 3
Idomeneus 247, 12
idonea 411, 2. 583, 12
idoneum 224, 2
idoneus 142, 10. 210, 8. 486, 7. 514, 14. 551, 17
idque 354, 2
Idus 251, 5
jecur 34, 8. 60, 2. 163, 8. 234, 2. 276, 15. 386, 2. 467, 11. 525, 16
jejunæ 276, 1
jejunia 432, 4
jejunis dentibus acer 552, 17
jejunus 405, 6
igitur 328, 27. 422, 8, 14. 460, 7
ignara 93, 9. 325, 15. 542, 14
ignarum 438, 5
ignarus 454, 4. 541, 13
ignave 538, 8
ignavi 358, 4
ignavus 281, 1
igne 364, 5
igneæ 135, 4
igneam 43, 6
igneas 154, 1
ignem scrutare gladio 431, 1
ignem 11, 11, 12. 218, 12
ignes 26, 9. 33, 3. 90, 5. 157, 2. 226, 21. 257, 15. 416, 19, 21. 472, 16
igni 12, 8. 78, 3
ignibus 35, 4. 63, 6. 86, 1. 174, 5. 197, 1. 279, 6
ignis 40, 5. 41, 8. 163, 7. 294, 13. 326, 3. 351, 4. 381, 4
ignium 254, 9
ignobile 367, 8
ignobilis 557, 5
ignominiosa 578, 8
ignoras 341, 12
ignorat 493, 11. 540, 5
ignoratæ 579, 4
ignores 506, 6
ignoro 568, 15
ignoscas 356, 24
ignoscat 344, 18
ignoscent 349, 3
ignoscere 557, 10
ignosces 386, 8
ignoscis 561, 1
ignosco 341, 13
ignota 271, 8. 369, 9. 571, 3
ignoti 248, 5
ignotis 347, 2
ignoto 432, 12
ignotos 307, 5. 368, 8
ignotum 341, 12. 579, 17
ignotus 138, 1
ignovisse 496, 2. 584, 7
iidem 162, 15. 475, 5
iisdem 152, 8. 474, 8. 558, 9
Ilerdam 531, 15
ilex 235, 4. 295, 5. 514, 11
ilia 271, 1. 464, 6. 470, 9
Ilia, *nom. prop.* 178, 8. 339, 8
Ilincas 40, 5
Ilincos 477, 15
Ilincum carmen 571, 2
Iliæ 6, 13. 245, 2. 302, 4. 310, 5
ilice 267, 15. 300, 4
ilicem 187, 2
ilices 203, 10. 288, 6
iligna 438, 7
Ilio 26, 8. 40, 2. 196, 7. 234, 15. 288, 11
Ilion 154, 9, *bis*. 155, 14. 294, 14
Ilionam 417, 3
Ilios 247, 10
Ilithyia 308, 13
illa 161, 9. 288, 15. 301, 4. 337, 4
illabatur 153, 8
illacrymabilem 125, 7
illacrymabiles 248, 4
illacrymare 448, 5
illæ 530, 11
illam 101, 1. 189, 16. 339, 2
illapsus 136, 8
illaqueant 191, 7
illas 333, 5
ille 33, 9. 58, 3. 104, 11, *et alibi frequenter*
illecebris 577, 3
illepide 530, 7
illeverit 352, 1
illi, *sing.* 10, 5. 30, 17, *et alibi*
illi, *plur.* 337, 3. 342, 4. 347, 2
illic 206, 2. 224, 11. 15. 293, 13. 300, 6. 385, 2. 443, 2. 462, 6. 503, 1
illidere 401, 4
illigata 265, 7
illigatum 63, 13
illigaturum 271, 8
illinc 420, 11
illinere 360, 4
illinet 492, 10
illis 123, 9. 129, 9. 163, 19. 285, 1. 324, 14. 326, 1. 331, 10. 511, 3. 538, 6
illiterati 284, 4
illitum 247, 6
illius, *media brevi*, 255, 17, *bis*. 344, 18. 444, 6. 512, 7. 555, 17
illius, *media longa*, 393, 2
illo 198, 11. 432, 3
illorum 349, 4. 352, 4
illos 371, 8
illota 441, 11
illuc 250, 13. 329, 7. 332, 9. 342, 14. 443, 7. 507, 11
illud 334, 10. 335, 12. 353, 13. 354, 6. 355, 12. 446, 13. 540, 4. 550, 2. 551, 2
illudere 466, 9
illudit 416, 16
illudo 357, 8
illum 3, 1. 31, 5. 95, 4. 121, 5. 150, 11. 229, 6. 339, 14. 343, 8
illum ipsum 449, 7
illusi 461, 13
illustrat 256, 16
illustrem, *verb.* 449, 12
illusus 444, 3
illutos 465, 12
Illyricis 67, 1
ima 78, 9. 340, 8. 439, 13
imagine 351, 6. 381, 3. 494, 6
imagines 288, 18. 395, 18
imagini 58, 9
imaginibus 368, 1
imago 30, 1. 51, 6. 214, 13. 433, 21
imbecilla 409, 12
imbecillus 458, 5
imbelle 494, 16
imbellem 233, 11
imbelli 39, 1
imbellis 16, 8. 151, 9. 264, 14
imber 221, 6. 509, 23
imberbes 540, 3
imberbis 573, 13
imbre 365, 11. 503, 4
imbres 19, 6. 112, 7. 226, 1. 268, 6. 293, 1. 512, 6. 521, 6
imbrem 411, 10
imbribus 300, 11
imbrium 212, 4
imbuerit 583, 9
imbuit 35, 12
imbuta 481, 2
imbuti 487, 6
imbutum 278, 6
imbutus 551, 17
imi 464, 16. 522, 10
imis 27, 5. 294, 1. 298, 13
imitaberis 551, 18
imitabile 529, 4
imitabitur 407, 14. 566, 1
imitandi 388, 11
imitare 351, 5
imitaris 8, 10. 433, 9
imitata 424, 3. 547, 15
imitator 571, 7
imitatorem 562, 14
imitatores 529, 6
imitatus 228, 21
immane 441, 3
immane quantum 62, 6
immanem 161, 3
immanes 257, 6
immanis 182, 9
immaturus 466, 6
immemor 4, 2. 39, 16. 139, 2
immemorata 530, 3
immensum 326, 5
immensus 226, 5
immerentes 280, 9
immerentis 122, 1. 283, 6
immeritam 45, 7
immeritis 68, 4. 152, 2
immeritos 425, 13
immeritum 569, 6

mmeritus 168, 8. 413, 6
mmersabilis 478, 6
mmetata 205, 9
mminens 202, 8
mminente 12, 10
mminentùm 212, 4
mminentes 33, 9
mminuet 412, 3
mminuit 172, 11
mmiscere 336, 12
mmiserabilis 165, 10
mmitia 564, 12
mmitis 76, 4. 102, 8
mmoderatus 447, 16
mmodicæ 35, 6
mmodulata 579, 5
mmolabitur 288, 21
mmolare 13, 6
mmolato 250, 11
mmolet 422, 20
mmoritur 496, 18
mmortalia 242, 2
mmortalis 591, 7
mmunda 560, 12. 578, 8
mmundis 440, 2
mmundo 364, 17
mmundus 374, 5. 478, 10
mmunem 254, 6. 510, 4
mmunis 204, 4
mo 79, 6. 183, 4. 289, 10. 341, 10. 433, 9
mos 148, 1. 382, 8. 551, 14
mpar 238, 9. 341, 9. 428, 9. 476, 5
mpares 77, 2. 197, 8
mparibus 289, 18. 404, 9
mpariter 568, 3
mpavidi 39, 9
mpavidum 153, 9
mpediat 388, 4
mpediit 368, 11
mpedire, 13, 4
mpellat 344, 9
mpellit 569, 19
mpellunt 252, 12
mpensis 530, 8
mpenso 428, 6
mperas 169, 3
mperat 480, 14. 501, 22
mperet 311, 6. 399, 11
mperi 7, 9. 261, 2
mperiis 223, 7. 258, 11. 459, 19. 524, 12
mperio 85, 7. 161, 8. 164, 3. 192, 10
mperiosa 448, 12
mperiosius 30, 8
mperiosus 460, 7
mperitare 39, 11
mperitarint 367, 3
mperitas 460, 5
mperito 424, 6
mperium 80, 14. 147, 4. 369, 8. 485, 5. 506, 8
mpermissa 171, 6
mperor 486, 7
mperti 491, 15
mpetrat 543, 2
mpetrato 228, 6
mpetu 258, 1
mpetus 148, 14. 169, 8. 232, 1. 338, 16
impexa 421, 1
impia 93, 5. 142, 6. 148, 3. 270, 14. 275, 10. 297, 6. 427, 4
impiæ 11, 6. 113, 1. 183, 7, 8. 244, 11
impiam 288, 12
impias 206, 10. 279, 8
impiger 192, 5. 229, 7. 245, 10. 257, 13. 472, 15. 570, 11
impingas 507, 8
impio 136, 3. 234, 8
impios 161, 2. 211, 6
impium 62, 6
implacidum 257, 1
implent 437, 5
implere 390, 6
impleris, *i. e.* impleveris 305, 1
implet 548, 5
impleviase 532, 14
implicata 275, 12
implicitum 589, 2
implorat 542, 17
imploravit 501, 11
implumibus 265, 1
imponens 431, 5
importes 507, 5
importuna 192, 16. 523, 6
importunas 378, 5
importunus 255, 8. 447, 23. 491, 1. 559, 15
imposita 460, 1
impositam 163, 7. 187, 2
impositas 257, 3. 550, 13
impositum 359, 13
impositura 99, 2
impositus 490, 10
imposuere 415, 7
imposuisse 161, 12
impotens 85, 9. 93, 1. 221, 6
impotentia 301, 3
impransi 402, 7. 429, 9
impransus 513, 1
impressit 35, 8
imprimat 451, 9
imprimeret 42, 7
improba 414, 4. 447, 11
improbæ 208, 11
improbaturum 275, 5
improbe 410, 11. 425, 2
improbo 179, 5
improbus 341, 14. 386, 9. 444, 5. 450, 10. 495, 17. 501, 15
improvisa 122, 8. 487, 12
imprudens 357, 6
impube 275, 10
impubem 113, 10
impudens 214, 22. 215, 1. 255, 3
impudica 300, 15
impugnat 540, 7
impulerit 174, 8
impulit 553, 15
impulsa 239, 1
impune 43, 9. 73, 4. 248, 11. 305, 1. 485, 9. 543, 15. 556, 6. 576, 8. 586, 2
impunitior 461, 10
imputata 300, 1
imum 524, 2. 570, 16. 573, 4. 585, 18
imus 565, 18
in 8, 8, 10, *et alibi frequentissime*
in *pro* ad 76, 8. 228, 20
in *pro* erga 233, 8
in *pro* adversus 17, 3. 232, 2. 235, 9. 275, 1. 277, 12. 281, 10. 282, 12. 401, 9
in ævum 165, 9. 256, 13
in altum 98, 8. 149, 6
in annos 567, 6
in annum 74, 5. 479, 12. 508, 16. 527, 8
in arctum 571, 7
in arma 553, 11
in astra 227, 6
in auras 65, 6
in aurem 382, 7
in aurum 228, 3
in bellum 106, 3
in breve cogi 531, 10
in culpa est 509, 7
in diem 220, 2
in diem et horam 452, 8
in fratres 95, 3
in hoc, *i. e.* ad hoc, ut 305, 5
in honore 567, 17
in horas 122, 3. 456, 6. 573, 12
in hæc juremus 298, 13
in jus vocet 444, 6
in loco 254, 11
in longum ævum 544, 7
in lucem, *i. e.* usque ad lucem 177, 1. 524, 1
in majus 162, 15
in medias res rapit 572, 11
in morem 224, 18
in numero 452, 3
in omne ævum 183, 12. 479, 16
in partem 268, 15
in pejus 551, 5
in præsens 133, 3
in præsens tempus 566, 12
in pretio est 585, 12
in primis 408, 6. 462, 10
in pulverem 154, 12
in spem 265, 6
in Venerem 102, 2
in verba magistri jurare 471, 4
in verba jurabas 295, 4
in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte 565, 17
in unum 420, 4
in votum venit 502, 6
in votis 448, 13
in usum 62, 1. 117, 2
Inachia 289, 6. 291, 11
Inachiam 291, 12
Inacho 98, 10. 196, 4
inæquales 112, 9. 453, 9
inæquali 476, 3
inæqualis 456, 6
inæstuet 280, 15
inamarescunt 461, 12
inane 183, 3. 275, 4. 338, 12. 520, 11
inanem 589, 21
inanes 281, 2. 354, 5. 425, 14
inani 145, 7. 374, 8. 456, 5. 560, 19
inania 577, 10
inanis 403, 1
inaniter 548, 4
inarata 299, 15
inarsit 272, 3

inaudax 196, 13
inauret 505, 1
incantata 381, 9
incastigatum 501, 20
incauta 325, 15
incauti 590, 10
incanto 344, 6
incedas 195, 3
incedis 90, 5. 295, 18
incedo 373, 4
incendia 244, 11. 328, 3. 526, 5. 542, 3
incendio 278, 7
incendit 458, 14
incertam 347, 3
incerto 287, 6. 290, 2
incertos 220, 11. 546, 12
incertus 378, 1
incessum 433, 12
incesto 152, 11
incestos 171, 2
incestus 154, 10. 591, 15
inchoare 13, 10
incidat 376, 4. 515, 6
incidere 418, 14
incidere 510, 7. 587, 8
inciderit 409, 14. 575, 7
incidit 375, 11
incipe 413, 5. 479, 14
incipiam 486, 1
incipias 328, 20. 421, 4
incipies 571, 9
incipit 359, 5. 364, 10. 383, 1. 454, 4
incisa 244, 7
incitat 283, 14
inclamat 386, 12
inclinare 216, 7
inclinet 344, 15
includere 470, 3
inclusa 207, 7. 568, 4
inclusam 190, 3
inclusit 255, 15
inclusus 299, 4
inclytum 424, 14
incoctus 271, 4
incœptis 564, 14
incœpto 570, 17
incœptos 294, 7
incogitat 542, 4
incola 41, 3. 412, 4
incolis 179, 10
incoluit 367, 1
incolumem 10, 3. 207, 1. 356, 12. 514, 18
incolumes 250, 4
incolumi 165, 5. 237, 10. 421, 7. 503, 10. 577, 2
incolumis 355, 11
incommoda 574, 6
incommodus 525, 19
incomposito 387, 2
incomptam 118, 7
incomptis 32, 4. 589, 24
incomptum 275, 13
inconcinna 522, 6
inconcinnus 519, 16
inconsultus 486, 1
incontinentes 45, 5
incontinentis 163, 8
incoquere 465, 12
incorrupta 58, 1
incorruptissimus 371, 9
increbuit 447, 20
incredibili 136, 2
incredulus 575, 3
increpare 303, 6
increpuit 259, 8
incretum 441, 2
incrustare 343, 17
incubet 420, 17
incubuit 11, 14
incude 82, 10
incudi 580, 19
incultæ 479, 18
incultis 549, 10
inculto 342, 10
incultum 482, 17
incurata 515, 7
incuria 584, 12
incurreret 398, 12
incuteret 398, 14
incutiant 525, 21
incutiat 401, 8
incutiunt 509, 16
inde 329, 16. 358, 2. 365, 10. 373, 5. 378, 2. 379, 16. 454, 23. 512, 15
indecoro 92, 4
Indi 311, 11
Indiæ 204, 9
indicant 244, 13
indicat 15, 4
indice digito 464, 2
indiciis 566, 17
indicis 432, 4
indico 358, 7
indicta 571, 3
indictis 496, 9
indictum 209, 8
Indicum 72, 6
indigna 530, 11. 556, 13. 577, 11. 579, 6
indignatio 273, 8
indignatur 568, 18
indigni 483, 10
indignis 367, 15
indigno 208, 10. 515, 17. 549, 8
indignor 539, 6. 584, 19
indignum 416, 4. 488, 10. 517, 15
indignus 410, 10. 427, 12
indocili 154, 5. 299, 9
indocilis 3, 10
indocti 541, 16. 546, 8
indoctum 103, 6. 551, 19. 591, 17
indoctus 576, 10. 586, 1
indoles 233, 5
indomita 483, 9
indomitæ 125, 5
indomitam 206, 13. 291, 6
indomitas 257, 11
indomito 291, 16. 402, 10
indormis 327, 18
indormit 278, 10
Indos 33, 12. 472, 15. 487, 7
indotata 521, 1
inducant 340, 2
inducat 337, 1
inducere 358, 8. 564, 2
inducetis 458, 22
inducit 332, 8
indulgens 95, 10
Indus 258, 13
indutus 519, 15
inemori 276, 12
inemptas 269, 6
inepte 287, 3. 572, 3
ineptis 551, 10
ineptum 349, 1
ineptus 343, 10. 355, 4. 15. 394, 13. 530, 2
inerant 455, 7
inermem 55, 1. 486, 3
iners 112, 11. 166, 13. 458, 5. 472, 8. 557, 3.
inertem 161, 5. 291, 14.
inertes 376, 3. 531, 14.
inertiæ 248, 7
inertibus 453, 2
inest 352, 12. 442, 10
inexcusabilis 525, 2
inexorabilis 570, 11
inexpertis 526, 6
inexpertum 570, 15
infabre 415, 3
infame 127, 3
infamem 214, 18
infames 11, 3
infamia 515, 22
infamis 303, 20. 466, 7
infans 159, 11. 370, 14.
infantes statuas 444, 17
infecit 171, 13
infectum 220, 7. 459, 11
infelicis 433, 5
infelix 253, 4. 328, 16.
inferbuit 440, 7
inferias 93, 3
inferiorem 380, 2
inferius 279, 3
infernas 380, 6
infernis 242, 20
infestis 115, 12. 399, 2
infesto 355, 4
infestus 177, 5. 295, 7
inficiet 186, 8
inficit 283, 2
infideles 277, 9
infidelis 297, 3
infidi 261, 11
infido 281, 12. 522, 4
infidum 81, 8
infidus 305, 7
infima 98, 11
infimis 245, 11
infirmas 267, 8
infirmior 386, 7
infirmo 514, 16
infla 447, 25
inflaas 433, 18
inflaret 433, 20
inflat 546, 2
inflavit 333, 10
inflet 325, 1
informes 116, 2
informem 379, 4
informis 556, 19
infortunia 569, 13
infossus 276, 10
infra 401, 2. 463, 11, 14.
infregi 290, 4
infrequens 77, 9
infundam 279, 1
infundis 480, 5

ngemens 276, 9
ngeni 16, 10. 138, 4
ngeniis 540, 6
ngenio 201, 2. 400, 7. 560, 16
ngenium 289, 12. 342, 9. 352, 8. 393, 8. 401, 2. 439, 3. 449, 10. 466, 20. 482, 17. 554, 22. 581, 10. 583, 1. 588, 6
ngens 20, 11. 97, 9. 115, 8. 247, 11. 342, 9. 419, 7. 433, 16. 554, 14
ngentem 172, 1. 420, 11
ngentes 96, 9. 432, 1
ngentia 533, 6
ngennis 530, 4
ngenuo 63, 6. 368, 5
ngenuos 371, 19
ngennum 424, 3
ngenuus 208, 4. 367, 7. 586, 4
ngerere 358, 11
ngluvie 331, 7
ngrata 289, 16. 305, 5. 331, 7. 471, 13
ngratam 180, 4
ngrato 38, 2
ngratos 493, 9
ngratus 530, 5
nguen 333, 3
nguina 338, 15
nguine 284, 6. 291, 16. 378, 4
ngustata 464, 6
nhæret 291, 17
nhians 327, 18
nhonestum 356, 17
nhonestus 369, 9
nhorruit 56, 8
nhospita 509, 13
nhospitalem 54, 6. 264, 10
nhumanæ 524, 14
nhumato 67, 3. 424, 12
njecit 260, 9
njecta 163, 4. 355, 7
njecto 68, 10
njiciat 45, 5. 369, 5
nimica 31, 1. 34, 3. 81, 7. 399, 8
nimicat 261, 8
nimice 94, 6. 420, 23
nimicis 305, 16. 410, 14
nimicitias 531, 2
nimicum 362, 3
nimicus 439, 9
niqua 26, 9. 552, 7
niquæ 104, 7. 382, 18
niquam 344, 11
niquas 149, 4
nique 509, 6
niqui 488, 3
niquis 456, 10
niquos, 100, 9
niquum 8, 15. 115, 3. 347, 7. 410, 4. 567, 13
niquus 530, 6
nire 155, 11
njuria 450, 9
njuriosis 303, 12
njurioso 80, 11
njussæ 300, 6
njussi 340, 3
njuste 539, 5
njusti 347, 5
innantem 198, 13
innascitur 342, 13
innatat 439, 15
innati 578, 6
innectes 305, 14
innixus 154, 1
innocens 206, 3
innocentis 44, 12
innumerabilis 221, 7
Ino 570, 13
inominata 299, 10
inopem 422, 9. 542, 13. 553, 14
inopes 126, 5. 582, 18
inopi 331, 4
inopis 351, 1
inops 192, 7. 356, 3. 399, 19. 443, 2. 526, 18
inornata 577, 14
inornatum 248, 9
inquàm 111, 11. 382, 3, 6. 386, 6. 393, 9. 431, 1. 457, 7. 464, 3
inquiet 445, 2
inquieti 153, 6
inquietis 280, 1
inquimus 344, 10
inquinavere 170, 7
inquinavit 301, 5
inquiner 380, 8
inquiram 416, 6
inquirant 342, 4
inquis 354, 8. 396, 5. 410, 6
inquit 327, 9. 333, 9. 334, 1. 335, 9. 341, 13. 347, 20. 363, 4. 382, 5, 12. 384, 4, 6. 416, 4. 497, 8. 515, 18. 553, 4
insana 173, 9
insanabile caput 581, 15
insane 405, 1. 424, 1. 434, 6. 450, 10. 460, 19
insani 42, 2. 360, 8. 418, 4. 488, 3
insania 158, 9. 426, 9
insanientem 160, 3
insanientis sapientiæ 77, 10
insanior 345, 3. 420, 2
insanire 197, 13. 417, 5. 418, 11. 427, 1. 430, 12. 433, 3. 476, 10. 557, 11
insanis, *nom.* 402, 5. 453, 10
insanis, *verb.* 415, 13
insanisse 421, 9
insanit 335, 1. 351, 11. 352, 14. 417, 6. 462, 3
insanius 390, 5
insano 416, 13. 485, 13
insanos 200, 2. 416, 5
insanum 337, 10. 416, 9. 421, 5. 432, 11. 433, 7
insanus 368, 11. 416, 5. 417, 9. 420, 20. 422, 15. 425, 3
inscitia 401, 8. 412, 7. 416, 8. 483, 8
inscium 281, 10
inscius 166, 14
insculpere 419, 6
insectere 458, 7
insector 538, 10
insecutæ 30, 5
insedit 271, 12
insenuit 554, 23
insepulta 280, 5
insequeris 552, 7
inserere 209, 6
insereres 103, 1
inseres 5, 2
inseris 358, 11
inserit 267, 4
inservit honori 574, 4
inseverit 342, 11
insidias 388, 3. 344, 3
insidiatorem 444, 2
insidiis 455, 19
insidiosi 545, 8
insigne 91, 4. 209, 7
insignem 53, 5. 76, 7. 79, 1. 199, 3. 428, 2
insignes 18, 2. 148, 1
insigni 32, 2
insignia 429, 6
insignibus 275, 9. 458, 10
insignis 399, 6. 587, 10
insiluit 591, 9
insistet 207, 8
insitam 233, 13
insitiva 267, 11
insolabiliter 509, 2
insolens 14, 10. 42, 8. 298, 2
insolentem 99, 4. 220, 10
insolenti 97, 3
insolentiæ 305, 17
insolitos 231, 12
insolitum 576, 15
insomnis 174, 2
insons 142, 13. 370, 26
insperata 249, 17
inspersos 370, 24
inspexit 478, 4
inspice 494, 10
inspiciunt 336, 23
instanti 125, 4
instantis 153, 4
instar 236, 9
instat 288, 13. 329, 14. 383, 9. 451, 10
instillare 498, 13
instillat 407, 12
instita 333, 6
institerat 447, 15
institor 171, 9
institoribus 302, 13
institui 565, 8
institutæ 176, 5
institutum 211, 10
instituunt 450, 3
insto 481, 4
instravit 580, 4
instructior 523, 8
instruit 542, 13
instramento 348, 5
insuavis 345, 6
insudet 354, 1
insuevit 355, 18
insulas 299, 14
insulis 245, 7
insultet 156, 1
insumebat 580, 21
insumere 410, 9
insuper 440, 8
insurgat 288, 5
intabuissent 276, 18
intacta 443, 3

intactæ 18, 3
intactas 290, 9
intacti 393, 11
intactis 204, 8. 543, 16
intactum 82, 6
intactus 282, 7. 397, 16
intaminatis 151, 12
integer 101, 6. 134, 12. 174, 16. 401, 12
integer animi 426, 8
integer vitæ 54, 1
integer mentis 417, 7
integra 36, 9. 74, 1
integræ 163, 1
integris 61, 5. 411, 4
integro 238, 2
integrum 152, 11. 235, 13. 430, 10
intelligit 498, 15
intendes 470, 9
intenta 232, 5
intentata 15, 3
intentatum 580, 10
intentum 364, 17
intentus 591, 1
inter 22, 1. 33, 2, 3, *et alibi sæpissime*
inter arma 75, 1
inter hæc 208, 14. 452, 20. 454, 2
inter magnas opes inops 192, 7
inter tot curas totque labores 554, 7
inter verba 225, 8
inter vina 171, 5. 493, 16
intercideris 435, 5
intercinat 575, 9
inter currentia 481, 8
interdicta 337, 9. 491, 11
interdicto 426, 5
interdum 120, 15. 382, 7. 388, 7. 456, 4. 525, 4. 538, 4. 569, 3. 582, 15
interea 360, 4. 466, 1
inteream 384, 4
interempto 235, 19
intererit 577, 13
intererit multum 570, 4
interest 98, 11. 245, 9
interest, quid 335, 14
interfusa 37, 9
interim 208, 1
interim dum 199, 6
interimis 421, 6
interiore 97, 8. 450, 7
interire 138, 11.
interit 567, 7
interita 572, 9
interitum 591, 7
interitura 242, 5. 246, 2
interlunia 59, 12
interminato 276, 17
intermiscere 389, 12
intermissa 223, 1
internoscere 589, 2
interpellandi 383, 6
interpellarim 435, 4
interpellet 374, 8
interpres 442, 7. 571, 7. 586, 12
interprete 570, 1
intersis 8, 14
intersit 464, 8. 575, 6. 577, 17
intervalla 554, 11
intestabilis 423, 17
intimo 24, 9
intonata 269, 9
intonsi 129, 7
intonsos 295, 9
intonsum 52, 5. 497, 5
intorti 124, 2
intra 114, 5. 183, 20. 477, 15. 525, 17. 535, 7. 556, 15
intra naturæ fines vivere 326, 13
intra spem veniæ cautus 579, 8
intrarit 295, 16
introrsum 400, 5. 516, 6
intueris 275, 6
intulerat 161, 9
intulit 11, 11. 300, 15. 544, 5
intumescit 300, 9
intus 336, 3. 399, 12. 420, 15. 421, 17. 569, 18. 574, 19. 586, 10
invecta 543, 10
invenere 346, 9. 480, 9
invenerit 560, 5
invenias 353, 11
invenient 58, 2
inveniet 446, 13
invenior 441, 1. 541, 11
invenisse 579, 17
inventa 347, 5
inventis 574, 7
invento 449, 6
inventore 391, 10
inventum 585, 17
invereundus 289, 13
inversi 164, 6
inverso 288, 3
inversum 270, 6. 325, 16
invertimus 343, 16
invertunt 464, 15
invicem 59, 9. 217, 1. 349, 4
invicta 570, 13
invicte 293, 5
invicti 215, 24. 397, 4. 471, 20
invictus 337, 1
invida 29, 1. 245, 4. 500, 12
invidæ 282, 5
invideant 337, 13
invideat 370, 7. 383, 5
invidenda 115, 6
invidendis 150, 2
invidens 87, 4
invideor 567, 2
invides 69, 1
invidet 105, 6. 227, 7. 510, 12
invidi 207, 2
invidia 144, 4. 344, 5. 368, 10. 401, 4. 479, 10. 480, 9
invidiæ 452, 9. 521, 6. 542, 11
invidiam 414, 3. 534, 4
invidit 454, 9
invido 230, 12. 236, 12
invidus 198, 4. 472, 8. 480, 8. 511, 7
inviolatus 160, 9
invisa 493, 5. 509, 11. 540, 8
invisam 196, 2
invisas 127, 7
invisi 78, 7
invisis 430, 3
invisum 155, 8. 188, 13. 326, 14. 511, 4. 554, 5
invisus 215, 23
invita 401, 3. 556, 14. 582, 7. 586, 6
invitet 268, 4
invito 182, 16
invitum 47, 3. 532, 3. 601, 10
invitus 486, 8. 501, 7. 568, 9
inulas 406, 3. 465, 11
inulta 93, 1
inultæ 156, 2
inulti 464, 10
inultis 68, 7
inulto 424, 6. 480, 12
inultos 9, 1
inultus 281, 15. 304, 9. 381, 4. 432, 10
inunctis 342, 1
inungi 471, 19
involitant 249, 18
involvo 220, 15
inurbanum 579, 15
inutile 37, 3. 207, 18. 356, 17. 377, 7. 463, 3
inutiles 267, 3
inutili 194, 2
Io vaga 570, 14
io 501, 3
io Bacche 340, 7
io triumphe 228, 13, 14. 235, 8, 10
jocatus 363, 7
jocis 94, 1. 142, 9. 491, 12, 13
joco 77, 4. 120, 5. 381, 10
jocos 200, 1. 366, 1. 553, 20
jocosa 30, 1. 51, 4
jocosæ 157, 16
jocose 272, 5
jocosi 261, 14. 526, 9
jocosius 355, 17
jocoso 26, 1. 201, 4. 388, 5
jocularia 325, 3
jocum 529, 7. 577, 2
jocus 8, 2. 444, 14. 543, 14
Iolchos 275, 18
Ionicos 170, 10
Ionicus 269, 12
Ionius 288, 17
Jove 4, 1. 7, 2. 68, 3. 165, 5. 476, 15. 504, 10. 538, 9
Jovem 12, 5. 163, 12. 275, 5. 288, 16. 292, 2. 312, 10. 335, 10
Jovi 52, 7. 108, 5. 161, 9. 253, 4. 284, 10
Jovis 25, 4. 65, 7. 75, 9. 135, 3. 147, 4. 153, 7. 157, 11. 209, 6. 215, 24. 245, 9. 295, 5. 305, 11. 309, 17. 530, 4
Jovis pro Augusti 530, 13
ipsa 111, 11. 296, 7. 342, 15. 346, 3. 397, 11. 582, 1
ipsam 486, 4
ipsas 343, 16
ipse 41, 9. 50, 4. 294, 13. 295, 19. 327, 14. 356, 1. 363, 2. 371, 9, 453, 6. 517, 18. 537, 11. 541, 10. 548, 1. 582, 2
ipsis 73, 2. 413, 3. 547, 5
ipso 30, 15. 185, 4. 235, 6

psos 147, 4
psum 12, 3. 66, 7. 77, 5. 139, 1. 341, 7. 425, 6. 518, 12. 543, 6
ra 151, 6. 177, 2. 261, 7. 336, 7. 376, 1. 425, 12. 477, 12, 14. 524, 5. 531, 2. 560, 20
ra furor brevis est 480, 13
racunda 12, 5. 40, 2. 590, 8
racundior 179, 6. 342, 5
racundus 472, 8. 570, 11
re 41, 6. 42, 4. 344, 20. 480, 10. 542, 11
ram 277, 13. 286, 11. 531, 1. 569, 19. 573, 11
rarum 215, 21
ras 155, 8. 484, 9
rascar 498, 6
rasci 532, 12
ratæ 214, 19
ratis 366, 1. 413, 7. 451, 1
rato 429, 10
ratos 201, 8. 575, 12
ratum 266, 6. 410, 4. 462, 9. 569, 16
ratus 295, 14. 325, 1. 399, 7. 413, 2. 497, 4. 532, 3. 552, 17. 569, 4
re 6, 11. 100, 11. 213, 4. 214, 16. 298, 9. 372, 13. 374, 6. 382, 7. 443, 13. 444, 14. 450, 7. 480, 16. 488, 15. 494, 2. 518, 9. 543, 15. 548, 4. 588, 16
re comes 496, 9
rent 420, 1
res 483, 2
rrepertum 156, 9
rresectum 277, 6
rretorto 96, 9
rrevocabile 525, 15
rrevocati 548, 16
rriguo 436, 3
rriguum 397, 2
rrisus 521, 13
rritabile 556, 3
rritant 574, 17
rritat 220, 1. 548, 5
rritum 220, 5
rroget 347, 12
rrupta 35, 14
s, *pronomen*, 327, 6. 474, 2
sta 500, 2. 530, 13
stam 409, 12
ste 274, 10. 389, 1. 509, 17. 536, 11. 555, 8
ster 258, 17
sthmius 229, 6
sti 343, 2. 419, 15. 564, 6
stic 510, 8
stinc 356, 24. 494, 3
stis 336, 9. 353, 1. 410, 6. 491, 14. 585, 16
sto 516, 17. 560, 18
sto modo 558, 18
stuc 509, 2
t 236, 10. 362, 2
t, redit 495, 9
ta 58, 5. 129, 6. 328, 22. 344, 23. 346, 6. 443, 14. 455, 21. 466, 23. 531, 7. 577, 5, 6
ta ut 332, 6. 538, 5
Itala 452, 17
Italæ 261, 1
Italas 234, 4. 533, 2
Italia 86, 4
Italiæ 166, 17. 258, 15. 506, 10
Italiam 369, 8
Italis 525, 1
Italo 106, 4. 377, 3
Italos 222, 7
Italum 122, 7
itaque 470, 10
item 344, 21. 568, 18
iter 54, 5. 135, 3. 152, 3. 190, 9. 211, 10. 358, 4. 365, 11. 382, 14. 455, 1. 512, 3. 518, 5. 527, 2. 567, 14
iter faciens 452, 4
iterabimus 20, 11
iterabitur, 157, 9
iterare 78, 1. 141, 9
iterat 522, 12
iteratæ 291, 18
iterum 36, 10. 66, 1. 394, 6. 459, 13, *bis*. 470, 3. 485, 3
iterum atque iterum 391, 1
Ithacam 442, 15
Ithacæ 494, 12
Ithacensis 491, 10
iturum 81, 12
itarus 287, 4
Ityn 253, 3
Jubæ 55, 4
jube 98, 3. 444, 15
jubeas 208, 6. 327, 10
jubebat 356, 14. 491, 6. 589, 18
jubebo 443, 16. 518, 9. 582, 13
jubemus 499, 12
jubente 200, 6
jubentes 130, 6
jubentium 153, 3
jubeo 329, 3. 395, 10. 418, 7. 446, 15
juberet 372, 1
juberis 507, 7
jubes 370, 18
jubet 48, 2. 207, 12. 275, 14, 15. 422, 4. 486, 3. 493, 2. 554, 4. 588, 16
jubetur 496, 8
jucunda 264, 4. 268, 12. 453, 3. 583, 12
jucunde 364, 3
jucundior 269, 13
jucundis 454, 21
jucundo 361, 7
jucundum 491, 13
jucundus 345, 14
Judæi 357, 12
Judæis 386, 6
Judæus 366, 3
judex 154, 10. 249, 4. 402, 9. 461, 6. 483, 12. 579, 5
judicantem 122, 11
judicat 538, 9
judice 66, 5. 339, 16. 367, 14. 390, 9. 399, 9. 401, 11. 407, 4. 458, 20. 516, 3. 568, 6. 578, 5
judicet 560, 4
judicia 550, 5
judicibus 356, 16
judiciis 474, 8
judicio 372, 6
judicis 582, 10. 586, 8
judicium 355, 12. 401, 10. 550, 2. 586, 7
juga 77, 3. 103, 6. 172, 8. 218, 2. 264, 9. 271, 8
jugandis 309, 3
jugera 128, 4. 205, 9. 273, 11. 326, 14
jugerum 192, 8
jugis, *priore longa*, 448, 14
jugis, *priore correpta*, 142, 2. 209, 8
jugo 179, 1. 460, 16
jugulas 277, 6
jugulat 390, 7
jugulent 479, 5
jugulo, *nom.* 345, 10. 421, 11
jugum 81, 11. 101, 9. 154, 5
Jugurthæ 93, 3
Jugurthino 286, 10
Iule 225, 14
Juli Flore 481, 5
Julia 261, 10
Julium 33, 3
Julius 380, 10
jumenta 524, 13
juncta 197, 12
junctæ 13, 1
junctas 59, 1
junctis 217, 7. 568, 3
junctos 343, 15
junctura 566, 16. 578, 3
jungas 95, 8
jungatur 486, 12
jungentur 76, 10
jungere 564, 2
jungit 343, 15
jungite 309, 13
junior 76, 5. 519, 3. 536, 12
juniores 171, 4
Juno 92, 7. 162, 7
Junone 154, 9.
Junonis 18, 6. 341, 1
junxerit 299, 2
Jupiter 7, 13. 28, 3. 41, 9. 55, 9. 105, 4. 116, 3. 180, 3. 190, 8. 231, 8. 286, 1. 301, 4. 324, 14. 332, 4. 432, 1. 515, 12
jura 68, 6. 347, 5. 384, 5. 483, 18. 516, 2. 541, 3. 552, 11. 559, 4. 570, 12. 578, 17
jura dare 156, 4. 587, 7
jura promere 541, 3
jurabas 295, 4
jurandas 534, 8
jurantem 452, 18
jurare 471, 4
jurares 550, 4
jurat 475, 12
juratus 521, 15
jure 370, 7. 375, 10. 580, 9
jure 191, 9. 251, 8. 334, 12. 410, 6
jurejurando 423, 15
juremus in hæc 298, 13
jures 526, 13
jurgares 552, 10
jurgatur 410, 7
jurgia 536, 6. 559, 1

juris 110, 4. 324, 3. 355, 17. 412, 7. 571, 4. 585, 9
juris, *i. e.* jusculi 440, 3
jus, *i. e.* jusculum 345, 2. 438, 5. 465, 5. 466, 16
jus anceps 444, 11
jus 363, 12. 376, 8. 386, 13. 401, 9. 418, 2. 426, 5. 444, 6, 11. 506, 8. 567, 18
jus sit licentque 591, 9
jussa 171, 8. 310, 7. 339, 4. 495, 6. 499, 10. 577, 12
jussæ 505, 9
jussas 303, 15
jusserit 399, 19. 457, 17
jussi 264, 5
jussit 415, 16. 420, 1. 421, 16. 578, 13
jussus 279, 15. 290, 2. 345, 1
justa 226, 12. 456, 11. 459, 6
justi 346, 3
justior 459, 7
justis 187, 10
justitiæ 57, 8. 135, 7
justitiam 575, 14
justius 442, 2
justo 33, 10. 175, 2. 327, 4. 347, 7
justum 153, 2. 397, 9. 517, 1
justum poëma 353, 12
justus 419, 13. 424, 6. 534, 10
juvandis 585, 17
juvans 268, 15
juvant 3, 15
juvare 404, 4
juvari 542, 7
juvat 2, 1. 8, 6. 83, 1. 197, 13. 225, 3. 270, 4. 287, 11. 289, 1. 293, 1. 326, 5. 328, 4. 351, 8. 354, 6. 449, 8. 451, 3. 454, 15. 480, 2. 510, 6. 515, 22. 530, 3. 569, 19
juvem 264, 13
juvenca 483, 11
juvencæ 102, 4
juvencis 112, 3. 233, 10. 265, 7
juvencos 303, 17
juvencum 214, 18
juvenem 8, 9. 173, 7. 227, 4. 236, 12. 251, 13. 512, 12
juvenentur 578, 7
juvenes 17, 3. 59, 2. 119, 5. 256, 8. 333, 11. 424, 13. 473, 9
juvenes patre digni 565, 10
juvenescit 228, 19
juveni 183, 14. 290, 13. 498, 11. 574, 14
juvenis 178, 3. 233, 4. 427, 9. 446, 7. 573, 13
juventa 42, 10. 189, 4. 570, 5
juventæ 151, 9. 310, 13
juventas 71, 5. 117, 4, 231, 9. 302, 14
juventus 7, 7. 14, 1. 82, 7. 161, 10. 171, 12. 407, 2. 447, 6. 479, 2
juvenum 66, 10. 82, 1. 111, 5. 187, 13. 189, 14. 199, 2. 223, 8. 253, 13. 567, 8. 568, 13. 585, 6
juverint 209, 7
juveris 268, 20. 442, 7
juvet 299, 3. 374, 4. 514, 12
juvit 462, 5
Ixion 182, 15. 570, 14

L.

LABANTES 107, 4
labem 549, 12
labentes 169, 1
labentis 397, 8
Labeone 345, 3
Laberi 387, 7
labetur 479, 16
labier 510, 12
labitur 7, 2. 35, 3. 479, 16
labor 12, 1. 229, 6. 403, 1. 581, 6
laborant 113, 2. 346, 1
laborantes 23, 3. 44, 10. 202, 5. 351, 4
laborarunt 278, 1
laboras 63, 9
laborat 97, 11. 351, 10. 413, 6. 457, 5
labore 264, 13. 303, 2. 323, 5. 328, 14. 385, 14. 534, 3
labore capitis et animi 472, 14
laborem 227, 12. 264, 7. 325, 10. 328, 19. 350, 10
laborent 334, 4. 589, 13
labores, *nom.* 19, 8. 160, 12. 248, 10. 450, 2. 549, 1
labores, *verb.* 336, 12. 394, 7. 560, 9
laboret 177, 11. 329, 11. 430, 10. 439, 5. 532, 3. 574, 5. 575, 7. 578, 2
labori 379, 6. 466, 13
laboribus 140, 5. 189, 8. 205, 12. 234, 7. 276, 9. 298, 4. 524, 15
laboriosa 301, 1
laboriosi 302, 9
laboris 127, 4. 325, 13. 336, 14
laboro 463, 10. 481, 6. 565, 11
laborum 75, 9. 124, 5. 231, 10. 397, 4. 576, 10
labra movet 516, 21
labris 35, 8. 327, 15. 357, 7
labuntur 125, 3. 268, 1
Lacæna 247, 8
Lacænæ 118, 7. 155, 2
Lacedæmon 18, 8
Lacedæmonium 168, 7
laceranda 215, 22
lacerant 183, 19
lacerare 214, 19
laceraverit 401, 12
lacerna 458, 14, 21
lacertæ 56, 10
lacertis 24, 11. 166, 12. 381, 9. 553, 12
lacerto 371, 2. 473, 10
lacessat 151, 4
lacessit 80, 5
lacessiti 543, 16
lacesso 138, 7
lachani 373, 6
Lacon 281, 4
Laconi 104, 9
Laconicas 138, 2
lacryma 105, 9. 225, 6. 521, 15
lacrymæ 530, 11
lacrymis 174, 2
lacrymosa 22, 9. 474, 4
lacrymoso 364, 13
lacrymosum 53, 7
lacte 232, 6. 543, 8
lacte depulsum 232, 6
lactis 141, 7
lactuca 439, 15
lactucæ 462, 12
lacu 128, 7. 352, 2
lacunar 137, 2
lacus 224, 9. 475, 7. 492, 6. 525, 7
lædat 394, 14. 552, 4
lædent 569, 13
lædentem 35, 11
lædere 354, 7. 397, 14
lædimur 548, 14
lædit 518, 9
lædunt 479, 11
Læli 400, 12
Lælius 400, 5
Laërtiade 446, 4
Laërtiaden 39, 7
læsa 76, 6
læserit 531, 9
læso 400, 7. 557, 11
Læstrygonia 192, 13
læsura 295, 3
læta 60, 4. 201, 10. 220, 4. 324, 2
lætam 52, 8. 239, 6
lætatur 141, 4
lætis 27, 2. 232, 4
lætitia 97, 4
lætitiæ 62, 1. 589, 6
lætius 453, 11
læto, *alias* lento, risa 133, 4
lætor 355, 11
lætos 228, 5
lætum 136, 7. 160, 7. 220, 4. 455, 13
lætus 8, 14. 133, 3. 177, 13. 202, 9. 220, 2. 237, 14. 254, 9. 422, 2. 494, 10. 501, 19. 502, 1. 507, 3. 557, 7
læva 456, 5. 512, 3
lævabit 556, 24
lævæ 547, 13
læve 495, 6
læve, *v.* leve
lævi 363, 6. 583, 10
lævia 44, 3. 106, 9. 565, 12
Lævino, *v.* Levino
lævis 117, 4. 240, 3. 299, 6
lævo 371, 2. 435, 3. 473, 10
lævum 210, 12. 339, 7. 490, 7. 514, 9
lævus 213, 4. 581, 16
lagani, *v.* lachani
lagena 467, 4
lagenæ 557, 11
lagenis 465, 1
lagois 404, 1
Lalage 102, 14
Lalagen 54, 10. 56, 2
lamas 507, 10
lambere 364, 7
lambit 54, 8

amentamur 549, 1
amiæ 583, 18
Lamiæ, *propr.* 61, 7. 83, 7. 508, 11
Lamias 193, 8
amna 513, 8
amnæ 94, 6
amo 193, 7
ana 166, 5. 522, 15. 547, 15
anæ 134, 1. 189, 18. 291, 18. 507, 14
ances 402, 4. 438, 8
anea 380, 1, 2
angues 291, 11
anguescit 192, 14
anguet 284, 5. 531, 10
anguidæ 277, 15
anguidiora vina 200, 7
anguido 127, 1. 218, 15. 270, 7
anguidus 438, 6
anguor 289, 9
anguor aquosus 96, 2
Lanuvino 211, 8
anx 486, 9
Laomedon 154, 13
apathi herba 269, 15. 437, 4
apidem 462, 2. 554, 14
apides 181, 7. 207, 18. 219, 12. 255, 13. 441, 10
apidosus 365, 7
apillis 500, 13
apillos 336, 16
apis 149, 13. 373, 7
Lapithas 119, 3
Lapithis 46, 6
apsa 141, 9
apsus 30, 8
apsus pede 466, 19
aqueata 132, 1
aquei 410, 6
aqueis 205, 5
aqueo 268, 11. 421, 6. 515, 20
aqueos 516, 12
aqueum 530, 1
ardi 454, 10
ardo 453, 5
Lare 448, 10
are, *i. e.* domo 32, 7. 218, 8. 471, 3. 495, 12
Larem 443, 10
arem, *i. e.* domum 335, 8. 453, 7
ares 203, 4. 270, 9. 298, 7. 310, 7
arga 195, 6
arge 23, 6
argimur 534, 7
argior 381, 4
argiora 138, 8
argis 224, 8. 228, 19. 300, 10
argiter 357, 1
argius æquo 561, 6
argo 447, 13
argus 254, 2
Laribus 237, 17. 363, 11. 423, 1
aris 553, 15
Larissæ 19, 1
arva 363, 9
asanum 372, 17
asciva 48, 3. 251, 14. 458, 16. 561, 7. 569, 17
asciviæ 189, 17
ascivi 186, 10. 348, 8
lascivis 84, 9
lascivos 117, 5
lassas 388, 4
lassi 269, 2. 360, 10
lasso 104, 5. 460, 18
lassum 462, 12
lassus 402, 10. 552, 15
lata 544, 1
late 156. 5. 191, 10. 194, 1. 224, 6. 233, 3. 239, 2. 359, 13. 368, 2. 504, 3. 565, 1
lateat 291, 3
latebræ 514, 17
latens 278, 8
latent 246, 7. 277, 14. 286, 6
latentes 43, 10. 86, 11. 239, 10. 589, 15
latentis 24, 9
latere, *nom.* 289, 10. 337, 6
latere, *verb.* 380, 7
lateret 464, 1
lateri 504, 12
lateris 415, 10
laterum 383, 12
latet 22, 8. 342, 10. 470, 5
Latinæ 256, 17
Latini 282, 4. 389, 10
Latinis 389, 3. 482, 7. 496, 9. 530, 2. 557, 20
Latino 93, 4
Latinum 74, 6. 261, 1
Latio 33, 9. 234, 2. 529, 11. 544, 5
latior 576, 7
latis 55, 3. 182, 3
latitantem 186, 2
Latium 80, 8. 312, 3. 556, 22. 581, 5
latius 95, 6. 128, 5. 147, 7. 411, 4
Latoë 74, 1
Latonæ 241, 1
Latonam 52, 6. 217, 4
latrantem stomachum 403, 5
latras 348, 10
latravit 480, 17
latrent 277, 17
latret 339, 10
latro 346, 11
latrociniis 347, 16
latrones 274, 6. 479, 5
latronibus 353, 16. 399, 2
latronum 353, 18
latuit 552, 3
latum 34, 1. 478, 4
latum clavum 360, 9. 369, 1
latura 265, 4. 338, 11
laturi 264, 7
laturus 397, 5. 553, 2
latus lateris 36, 4. 55, 8. 108, 6. 181, 5. 207, 8. 210, 12. 213, 15. 273, 1. 288, 1. 290, 4. 338, 2. 344, 3. 422, 19. 451, 5. 488, 16. 490, 8. 493, 14. 514, 8
latus tegam 443, 14
latus, *adj.* 423, 19
lavantes 354, 4
lavatum 348, 11. 374, 6
laudabant 409, 15
laudabile 588. 4
laudabis 524, 6
laudabit 525, 10
laudabunt 17, 6
laudande 228, 11
laudant 556, 9
laudantes 224, 17
laudantur 237, 6
laudare 496, 11. 499, 1. 548, 2
laudaret 382, 11
laudari 447, 23
laudarier 334, 1
laudas 34, 7. 404, 7. 405, 1. 457, 7, 15. 499, 10. 502, 7. 531, 6
laudasti 494, 8
laudat 3, 9. 324, 3. 385, 6. 376, 11, *bis.* 454, 3. 503, 6. 538, 5. 540, 4. 551, 21
laudato 447, 2
laudator 574, 10
laudatore 589, 11
laudatur 331, 10. 387, 5. 401, 11. 500, 17
laudaveram 290, 1
laudavere 579, 13
laude 222, 2. 235, 14. 245, 8. 493, 12. 550, 6. 580, 7
laudem 258, 10. 579, 10. 583, 2
lauderis 446, 17
laudes, *nom.* 16, 9. 51, 5. 244, 14. 312, 13. 515, 12
laudes, *verb.* 326, 17. 446, 17. 514, 10
laudet 323, 3. 329, 8. 395, 2. 530, 6. 575, 13
laudetur 503, 14
laudi 419, 15
laudibus 30, 12. 53, 3. 528, 5
laudis amore tumes 472, 6
laudis avarum 546, 3
laudo 101, 6. 220, 13. 494, 6. 499, 17. 513, 14
lavemur 491, 8
lavere, *infin.* 184, 8
laverit 298, 16
Laverna 516, 21
lavimus 359, 11
lavis 240, 1
lavisset 415, 2
lavit 98, 7. 162, 9. 185, 6. 304, 4
laurea 129, 5. 226, 7
Laurens 438, 9
lauro 159, 10. 222, 10
lauru 108, 7
laurum 96, 8. 187, 6
laurus 91, 6
laus 371, 16. 520, 5
laute 466, 14
lautis 431, 7
laxo 177, 9. 423, 8. 457, 5
laxus 342, 7
leænæ 183, 18. 198, 12
Lebedum 502, 7
Lebedus 502, 8
lecta 269, 13. 566, 8
lectas 308, 5
lecti 465, 1. 522, 11
lectica 337, 11. 426, 2
lectis 354, 15. 455, 14. 484, 14
lecto 328, 7. 339, 11. 466, 24
lecto libello 472, 7
lecto, *frequent.* 374, 3

lector 530, 5
lectorem 584, 4
lectori 548, 7
lectoribus 394, 8
lectos 455, 5. 475, 14. 517, 16
lectulus 357, 2
lectum 345, 11. 423, 7
lectum *pro* electum 200, 4
lectus genialis 475, 10
Ledæ 81, 4
legant 379, 10
legat 351, 7. 446, 12
legati 360, 2
legatum 446, 14
lege, *nom.* 147, 12. 157, 5. 226, 10. 309, 5. 344, 16. 580, 8
legem 344, 11. 396, 2
legendo 591, 18
legendum 445, 10
legentem 344, 8
legentes 393, 1
legentibus 556, 6
legentis 499, 2
legere 372, 3
legeret 540, 10
legerit 347, 11. 436, 10
leges, *nomen.* 130, 5. 207, 5. 305, 11. 346, 10. 399, 7. 516, 2. 575, 14. 587, 8
leges, *verb.* 526, 16
leget 446, 13. 492, 12
legi, *verb.* 394, 6. 530, 4
legibus 208, 7. 453, 10. 533, 3
legio 370, 5
legionibus 367, 3
legis, *nom.* 256, 17
legit 389, 1
legitimum 556, 10. 579, 16
legum 324, 2. 401, 8
lemures 560, 22
Lemxe 210, 6
lene 3, 14. 161, 1. 201, 2. 217, 10. 437, 1. 512, 9
lenes 24, 7
leni 199, 10. 437, 1. 462, 10
leniat 500, 10
lenibus 534, 12
leniet 402, 5
lenimen 76, 1
lenior 50, 2. 561, 2
lenire 279, 8. 472, 4. 587, 2
lenis, *nom.* 58, 11. 148, 8. 195, 3. 308, 13. 311, 7. 460, 17
lenit 189, 2
lenite 62, 7
leniter 143, 1. 445, 6. 495, 5. 526, 17
lenius 516, 17
leno 427, 7
lenonis 545, 8
lenta 409, 2
lentis 35, 4. 295, 6
lentissima 385, 18
lento 133, 4. 477, 6. 555, 16
lentum 255, 5
lentus 108, 10. 546, 2
leo 56, 13
leonem 151, 5. 232, 6. 424, 3
leones 124, 6. 215, 3. 291, 23. 299, 5. 587, 2
leoni 474, 10
leonibus 282, 11
leonis 42, 2. 142, 7. 218, 13. 500, 10
leonum 55, 4
lepido 579, 15
Lepidum 532, 15
leporem 86, 6. 268, 11. 398, 4. 402, 9
lepores 512, 13
leporis 438, 11
leporum 467, 12
Lepos, *nom. propr.* 458, 13
Lesbia 287, 8. 291, 14
Lesbii 44, 12
Lesbio 61, 10. 74, 8
Lesbium 240, 10
Lesbos 502, 2
Lesboüm 5, 1
Lethæa 243, 1
Lethæos 294, 3
lethargicus 415, 11
lethargo 422, 1
lethi 11, 16. 66, 7. 122, 8. 454, 20
letho 202, 6. 215, 12. 249, 13
lethum 31, 15
levant fidem 551, 20
levantes 543, 5
levantia 289, 17
levare 140, 4. 293, 2. 303, 4
levarit 432, 5. 448, 1
levasset 136, 10
levat 227, 8. 311, 18
levata 296, 14
levato 293, 13
Leuconoë 28, 1
leve, *priore brevi*, 546, 3
leve, *priore longa*, 460, 11
levem 27, 3. 458, 4
leves, *prima longa*, 8, 6. 144, 11
leves, *prima brevi*, 4, 7. 17, 5. 73, 5. 132, 5. 268, 4. 485, 7. 577, 11
levet 498, 5
levi, *prima longa*, 141, 12. 268, 9. 583, 10
levi, *prima brevi*, 589, 1
levi, *verb.* 51, 1
Levino 368, 3
Levinum 367, 11
levior 179, 5
leviora 100, 4. 353, 2
leviore 94, 4
levis 37, 8. 46, 7. 59, 10. 117, 4. 214, 10. 300, 5. 454, 23. 457, 14. 541, 7, 17
leviter 536, 19
levius 58, 13. 460, 2. 558, 5
levius miser 457, 4
lex 237, 5. 543, 17. 552, 6. 580, 8
lex operis 571, 8
lex Roscia 473, 16
liba 500, 4
libatis 453, 8
libeat 230, 16
libelli 284, 2
libellis 353, 15. 507, 4
libello 395, 11. 472, 7
libellos 353, 20. 391, 3
libens 160, 2. 179, 7. 510, 15
libenter 265, 5. 327, 10. 344, 7. 349, 4. 360, 7. 504, 1
libentius 450, 1. 551, 2
liber, *subst.* 531, 3. 564, 5
liber, *adject.* 343, 13. 355, 1. 357, 1. 460, 7, 16, 18. 476, 16. 517, 6. 576, 10. 586, 4
Liber, *propr.* 31, 1. 41, 4. 142, 4. 201, 10. 246, 1. 355, 2. 528, 3. 533, 5
libera 289, 16. 299, 8. 339, 8
libera vina 568, 13
liberæ 257, 9
liberas 205, 9
liberat 242, 21
Liberi 46, 5. 261, 14
liberi 304, 10
liberior 517, 3
liberius 355, 16. 464, 13
libero 84, 10. 165, 15
Libero 176, 1
liberos 268, 16. 275, 2
liberrima 273, 8. 494, 7
liberrime 522, 1
liberta 328, 25
libertas 522, 8. 543, 12. 559, 7
libertate 350, 3. 455, 23. 558, 15
libertina 77, 7. 294, 15
libertinarum 334, 14
libertino 367, 5. 370, 2, 3. 532, 7
libertinus 431, 6. 456, 8
libertus 420, 22. 446, 16
Liberum 75, 4. 253, 12
liberum 310, 11. 474, 6
libet 41, 1. 210, 1. 267, 15. 372, 13. 495, 14
libidine 299, 2. 477, 14
libidines 253, 6
libidinibus 459, 1
libidinis 276, 19
libidinosus 286, 21
libidinum 47, 1
libido 59, 13. 333, 10. 373, 2. 453, 8. 475, 8. 541, 6
Libitina 536, 17
Libitinæ 449, 14
Libitinam 222, 1
libo 461, 7
Liboris 528, 7
libra 364, 2. 558, 13
Libra, *sidus*, 135, 8
librarius 584, 14
libris 393, 8. 398, 6. 453, 2. 548, 10. 555, 1
librorum 507, 13. 527, 8
libros 70, 2. 301, 11. 535, 2. 550, 3
librum 479, 8. 548, 13. 584, 6
Liburnis 87, 4. 263, 1
Libya 430, 1
Libyam 95, 7
Libycis 3, 2. 509, 13
licebat 423, 6. 591, 9
licebit 68, 9. 295, 19. 424, 2. 453, 1. 485, 9. 567, 4. 586, 10
licebit *pro* licet, *vel quamvis* 407, 9
licenter 579, 7
licentia 48, 3. 543, 10. 566, 13. 576, 9
licentiæ 260, 8

icentiam 206, 14
icet, *verb.* 117, 14. 213, 2. 220, 2. 252, 4. 254, 9. 324, 13. 365, 3. 372, 13. 379, 2. 386, 12. 454, 21. 501, 7. 517, 16
icet, *conj.* 204, 10. 273, 3. 336, 17. 521, 14. 501, 2
icini 114, 7
icinia 119, 11. 120, 10
icino 581, 16
ictor 131, 10
ictoribus 492, 6
icuisse 367, 13
icuit 567, 4
igatur 358, 12
igna 23, 5. 361, 9. 390, 5. 489, 1
ignis 260, 1. 558, 24
igno 587, 8
ignorum 510, 13
ignum 121, 11. 194, 6. 277, 7. 460, 6
igonibus 172, 4. 276, 8. 509, 21
igurierit 345, 2
igurine 225, 5
igurinum 250, 1
igurit 441, 6
ilium 84, 5
imæ 581, 6
imat 510, 9
imatior 393, 10
imen 59, 4. 159, 1. 525, 17. 530, 6
imina 266, 8. 290, 4
imine 366, 2
iminis 181, 4
imis 445, 12
imites 139, 8
imitibus 559, 1
imo 42, 1. 327, 6
imum 439, 12
imus 441, 7
inea 518, 1
inenda 583, 10
ingua 225, 8. 245, 6. 389, 6. 473, 2. 529, 12. 556, 22. 567, 2. 570, 1. 581, 5
inguæ 175, 15. 184, 9. 238, 6
inguam 482, 18
inguis 146, 2
ino 439, 10
inquar 68, 7
inque 177, 14
inquenda 127, 5
inquere 192, 3
inquimus 260, 8
inquis 81, 7
inquit 386, 10
intea 36, 9. 252, 12. 298, 15
intrem 359, 7
intres 525, 5
iunt 549, 14
iparæi 185, 3
ippi 330, 3
ippis 362, 3. 375, 3
ippum 460, 3
ippus 342, 1. 360, 3. 471, 19
iquere, *præter.* 580, 10
iques 28, 5
iquescere 366, 2
iqui 214, 22
liquidæ 159, 15
liquidam 57, 5
liquidi 327, 1. 510, 5
liquidis 14, 4. 244, 1
liquidum 81, 3. 144, 2
liquidus 505, 1. 556, 21
liquimus 82, 7
liquor 156, 6
liquorem 72, 3
Lirim 193, 14
Liris 72, 7
lis 508, 6
lite 168, 5. 420, 3. 552, 7
litem 384, 3. 420, 3
literulis 551, 17
lites 362, 8. 375, 5. 477, 10. 516, 3
litibus 228, 8. 589, 2
litigiosus 481, 10
litium 189, 3
littora 139, 4. 144, 14. 299, 12. 301, 4
littore 6, 10. 75, 3. 236, 17. 288, 19. 425, 7
littoribus 193, 14
littoris 160, 5
littus 65, 1. 115, 3. 194, 2. 310, 6
litui 91, 9
lituo 3, 15
litura 581, 8
lituram 545, 3
Livi 538, 3, 10
livida 22, 5
lividas 248, 11
livido 277, 6
lividos 102, 8
lividus 355, 6. 540, 7
loca 54, 7. 519, 15. 548, 16. 581, 13
locabat 378, 8
locas 139, 1
locavit 455, 8
locis 278, 9. 582, 15
loco 254, 11. 289, 14. 459, 8. 495, 11. 504, 1. 552, 18. 556, 14. 560, 16
loco grato 553, 10
locorum 86, 1. 483, 9
loculis 341, 7
loculos 371, 2. 422, 2. 473, 10. 545, 11
locum 379, 6. 500, 8. 509, 6. 517, 7. 569, 2
locuples 139, 5. 419, 9. 444, 5. 476, 2. 489, 8
locuplete 455, 4
locupletem 493, 3. 543, 2
locupletibus 471, 15
locupletior 329, 12
locus 105, 7. 350, 13. 354, 5. 365, 8. 383, 6. 385, 5. 406, 5. 486, 14. 494, 12. 512, 1. 530, 17. 565, 5
locutas 535, 3
locuto 450, 8
locutus 270, 10. 370, 13. 496, 5
loliginis 355, 13
lolium 454, 14
Lolli 248, 11. 476, 18. 522, 1
Lollius 532, 15
longa 68, 9. 108, 6. 118, 9. 133, 8. 168, 4. 248, 5. 328, 21. 339, 5. 357, 1. 428, 9. 435, 11. 471, 10, 11. 578, 12
longæ 366, 7. 454, 9
longam 13, 10. 29, 1. 290, 10
Longarenus 336, 3
longas 59, 7. 238, 1
longe 246, 3. 351, 18. 358, 2. 365, 5. 368, 2. 371, 20. 382, 10. 446, 18. 464, 4
longi 127, 3
longinquis 498, 3
longior 205, 11
longis 496, 15. 583, 3
longius 144, 4. 236, 14. 585, 2
longo 8, 5. 276, 11. 283, 8. 357, 6. 448, 1. 501, 10. 533, 4. 584, 20
longorum 588, 2
longos 214, 16. 433, 9. 500, 17
longum 105, 3. 158, 5. 348, 11. 365, 10. 482, 3. 544, 7. 584, 6
longum 501, 2
longus 155, 14. 183, 15
longus spe 574, 9
loquacem 324, 7
loquaces 187, 3. 383, 13
loquaci 447, 22
loquaciter 514, 6
loquamur 518, 6. 535, 6
loquar 210, 5. 228, 9. 386, 8
loquatur 570, 4. 577, 17
loquax 181, 10
loquenda 235, 15
loquendi 567, 18
loquens 341, 3
loquentem 56, 3. 488, 7
loquentes 280, 11
loquentis 351, 2
loqueris 532, 8. 569, 14
loqui 259, 7. 292, 10. 386, 3. 493, 15. 575, 5
loqui magnum 580, 5
loqui ore rotundo 583, 2
loquimur 29, 1
loquitur 392, 4
loquor 246, 5. 557, 22
lora 166, 12
loricis 70, 3
loris 516, 8
luam 303, 15
lubet 415, 12
lubrica 437, 5
lubricus 48, 8. 293, 9
Lucana 265, 10. 427, 10
Lucanæ 512, 12
Lucani 559, 8
Lucania 398, 13
Lucanus 398, 9. 462, 10
luce 251, 10. 411, 7. 510, 5. 526, 11. 585, 3
lucellum 447, 9. 527, 1
lucem 177, 1. 236, 8. 524, 1. 556, 17
lucem dare 572, 6. 590, 2
Luceriam 189, 19
lucerna sub clara 458, 14
lucernæ 202, 2
lucernas 176, 8
lucernis 62, 5. 374, 5. 397, 18
luces 241, 6
lucet 491, 3

lucibus 261, 13
lucida 9, 4. 210, 13
lucidas 155, 10
lucidum 120, 1. 308, 1
lucidus ordo 566, 9
Lucili 387, 3, *bis*. 393, 1, 398, 4. 401, 2
Lucilius 350, 4. 353, 6. 392, 2. 393, 9. 397, 10. 400, 2
Lucina 275, 3. 308, 14
lucis, *masc*. 13, 6. 34, 4
lucis, *femin*. 559, 15
lucos 158, 10
lucrata 577, 18
lucratus 244, 13
Lucretilem 43, 5
lucri 254, 8. 505, 6
lucrina 269, 7. 437, 7
Lucrino 128, 6
lucro 101, 3. 326, 3. 415, 6
lucro appone 24, 2
lucrum 191, 3. 289, 11. 588, 16
luctamur 536, 1
luctandum 450, 9
luctantem 3, 7
luctantis 530, 16
luctantur 554, 15
luctere 235, 13
luctum 299, 11
luctuosæ 160, 6
luctuosis 177, 5
luctus 145, 8
Luculli 552, 14
Lucullus 489, 9
lucum 489, 1
lucus 19, 3. 565, 2
ludas 429, 4
ludentem 120, 6. 569, 17
ludentes 473, 13
ludentis 557, 1
ludere 102, 6. 189, 10, 17. 206, 5. 220, 10. 362, 3. 400, 13. 423, 8. 559, 13. 585, 19
ludere par impar 428, 9
luderet 540, 17
ludi 547, 11
ludibrium 37, 6
ludicra 470, 10. 487, 8. 546, 4
ludis, *nomen*, 394, 9. 495, 13. 547, 5
ludis, *verb*. 255, 3. 446, 3
ludit 158, 8. 182, 4. 195, 9. 214, 13
ludo, *nom*. 8, 5. 142, 10. 159, 2. 325, 7. 470, 3. 577, 6
ludo, *verb*. 390, 8. 521, 16
ludos 309, 7. 452, 9. 467, 2. 509, 9
ludum 184, 7. 220, 10. 228, 6. 370, 29. 510, 7. 525, 10. 553, 20. 557, 19. 565, 18
ludum Fortunæ 90, 1
ludum amori dare 184, 7
ludus 531, 1. 588, 1
ludus erat 411, 14
lues, *verb*. 168, 8
lugubre 287, 2
lugubres 57, 4
lugubri 157, 8
lugubris belli 93, 8
lumbis 467, 13
lumbos, 290, 4. 359, 9. 372, 14
lumina 303, 22. 457, 18. 555, 16
lumine 229, 5. 479, 8
luminibus 171, 7
luna 12, 10. 33, 4. 102, 18. 117, 8. 203, 2. 295, 1. 310, 4. 379, 9
lunæ 138, 11. 197, 4. 229, 1. 242, 8. 437, 5. 505, 10
lunam 131, 3. 277, 5. 306, 1. 380, 6. 464, 8
lupa 211, 8
lupatis 22, 1
lupi 280, 5. 381, 2
lupinis 423, 18. 493, 11
lupis 76, 10. 272, 8. 282, 11. 298, 8
lupo 270, 3
Lupo, *nom. propr*. 400, 8
luporum 234, 12
lupos 43, 13. 281, 1. 291, 23
lupos, *pisces*. 405, 4
lupum 39, 16
lupus 54, 9. 195, 13. 295, 7. 399, 12, 15. 407, 14. 516, 11. 552, 16
lupus, *piscis*, 404, 10
lurida 302, 15
luridi 255, 9
luridum 163, 5
luscinias 428, 6
Lusco, *propr*. 360, 7
luserat 452, 10
lusimus 74, 5
lusisse 510, 7
lusisti 561, 5
lusit 215, 20. 247, 1. 543, 13
lustra 223, 6. 370, 25
lustratam 209, 12
lustro, *nom*. 258, 8
lustrum 101, 8. 312, 4
lusum 362, 2
luteum 390, 8
luteus 288, 14
luto 478, 10. 503, 4
lutulenta 441, 10. 554, 16
lutulentum 391, 12
lutulentus 350, 9
lux 361, 2. 452, 20
luxuria 418, 9
luxuriam 426, 12. 576, 12
luxuriantia 556, 23
Lyæo 20, 1. 201, 5. 287, 12
Lycæo 43, 6
Lycambæ 281, 12
Lycamben 529, 12
Lyce 179, 8. 254, 12. 255, 1
Lycen 256, 7
Lyciæ 162, 10
Lycias 22, 11
Lycidam 14, 1
Lycio 376, 5
Lycisci 290, 6
Lyco 198, 6
Lycorida 76, 7
Lycum 75, 6
Lycurgi 141, 13
Lycus 198, 5
Lyde 182, 1. 183, 2. 216, 5
Lyden 118, 6
Lydia 21, 1. 34, 5. 59, 8. 178, 6, 7
Lydiæ 179, 3
Lydis 262, 1
Lydorum 366, 8
lympha 98, 1. 118, 4. 309, 5. 359, 11
lymphæ 183, 3. 187, 4. 558, 1
lymphatam 86, 2
lymphis 268, 3. 365, 13
lyncas 125, 1. 240, 9
Lyncei 337, 3
Lynceus 471, 18
lyra 29, 3. 53, 6. 118, 6. 198, 2. 217, 3. 259, 8. 284, 12. 303, 17. 524, 10
lyræ 16, 8. 25, 5. 157, 16. 224, 12. 231, 3. 588, 3. 555, 4
Lyricis 5, 2
Lyrim, *v*. Lirim
Lysippo 549, 17

M.

MACEDO 191, 5
macelli 513, 3
macello 441, 3
macellum 427, 5
macerat 294, 16
macerer 35, 4
machinæ 554, 14
machinæ 12, 7
macies 11, 13. 215, 4
macra 494, 4, *bis*
macrescit 480, 8
macro 370, 28
macros 364, 5
macrum 546, 5
mactata 50, 2
macte 333, 8
maculant 365, 1
maculis 584, 12
maculosum 237, 5
madet 200, 8
Mæcenas 1, 1. 51, 3. 119, 2. 134, 7. 144, 7. 176, 7. 191, 11. 217, 11. 251, 10. 284, 2. 272, 5. 284, 11. 294, 5. 325, 1. 344, 8. 394, 15. 433, 13. 451, 9. 452, 2, 457, 18. 468, 7, 13
Mæcenatem 451, 2
Mænius 328, 27. 341, 11, 13. 512, 17. 513, 9
Mæonii 15, 8
Mæonius 246, 6
Mævium 287, 14
magicos terrores 560, 21
magis 59, 11. 120, 14. 123, 6. 178, 5. 265, 3. 269, 8. 291, 20. 336, 16. 339, 6. 349, 5. 384, 9. 385, 4, 7. 393, 3. 433, 19, 20. 465, 9. 585, 2
magis ac magis 439, 16
magister 171, 10. 480, 15
magistra 411, 14
magistri 429, 9. 471, 4
magistro 181, 6. 522, 13
magistrum 588, 11
magna 153, 7. 158, 3. 166, 16. 206, 6. 341, 3. 352, 9. 433, 18. 441, 5. 443, 8. 444, 4. 501, 7. 542, 7. 564, 14

magna pars 371, 18
magnâ 377, 2. 386, 11. 451, 7. 560, 13
magnæ 31, 16. 238, 5. 516, 3
magnam 215, 25. 472, 5
magnas 192, 7. 388, 9. 390, 6
Magnessam 174, 12
magni 25, 4. 33, 6. 237, 19. 278, 5. 303, 21. 325, 13. 370, 29
magni pendis 442, 9
magnis 347, 16. 360, 1. 367, 3. 371, 1. 401, 3. 456, 7
magno 326, 15. 327, 2. 336, 6, 8. 339, 3, 10. 371, 7. 381, 10. 385, 13. 392, 1. 454, 20. 549, 9. 579, 2
magnorum 295, 3. 348, 10
magnos 8, 17. 92, 3. 377, 4
magnum 130, 1. 161, 9. 207, 12. 279, 11. 352, 16. 356, 3. 370, 19. 376, 9. 384, 12. 385, 6. 431, 8. 447, 6
magnum fecit quod, &c. 389, 3
magnum loqui 589, 5
magnus 274, 2. 353, 16. 446, 5, 9
magus 63, 12. 548, 6
Maia nate 448, 17
Maiæ 8, 11
majestas 261, 3. 550, 18
major 10, 12. 144, 4. 147, 12. 199, 5. 238, 9. 257, 5. 264, 16. 371, 16. 372, 8. 380, 1. 433, 19. 434, 6. 501, 18. 504, 9. 512, 5. 576, 9
major juvenum 585, 6
majora 347, 14. 443, 17. 502, 4. 519, 11
majore 227, 16. 379, 13. 392, 4. 548, 11
majorem 405, 5. 433, 11. 434, 4. 449, 1
majores 456, 1. 464, 11. 532, 8. 541, 5
majori 329, 10
majoribus 362, 9. 367, 9. 518, 3
majoris 499, 8. 513, 10
majorum 168, 8. 191, 9. 400, 1
majus 30, 15. 162, 15. 183, 7. 228, 1. 235, 11. 279, 1, *bis*. 308, 11. 345, 5. 423, 13. 466, 4. 480, 10. 484, 5. 504, 13. 520, 10. 522, 5
mala, *i. e.* maxilla 142, 8
mala ambitio 449, 13
mala cicuta 399, 16
mala consuetudo 342, 12
mala scabies 590, 7
mala, *adject. ablat. sing.* 11, 11. 38, 4. 287, 13. 449, 1
mala, *plur.* 123. 4. 169, 6. 184, 8. 336, 4. 337, 5. 342, 1. 351, 14. 370, 25. 425, 5. 430, 8. 439, 5. 472, 13. 548, 12. 557, 4. 590, 6
mala carmina 401, 9. 447, 1. 556, 7
mala, *i. e.* poma 340, 7
malarum 268, 13
malas, *i. e.* maxillas 215, 5
males, *adject.* 271, 4
male 24, 12. 116, 4. 253, 5. 291, 13. 342, 7. 343, 6, 9. 353, 15. 356, 2. 386, 1. 436, 8. 448, 9. 454, 12
male dispari 45, 4
male feriatos Troas 239,,5
male natis versibus 549, 10
male nominatis verbis 188, 1
male seu bene cesserat 398, 6
male re gesta 416, 2
male rem gerere 418, 4
male sanos 528, 2
male sarta 483, 6
male tornatos versus 589, 19
male tutæ mentis 421, 12
male validus 445, 4
maledicit 421, 15
maledicunt 464, 13
mali 207, 19. 289, 7. 336, 15. 359, 1
maligne 548, 2
malignis 358, 3
malignum 134, 3
malignus 67, 2
malis 35, 14. 298, 4. 385, 4. 421, 10
malis, *i. e.* maxillis 418, 2
malis *pro* promis 440, 13
malis, *verb.* 208, 7. 338, 17. 390, 1, 6. 394, 9
malit 13, 7. 440, 1
mallem 327, 2. 467, 2. 550, 10
malles 589, 20
mallet 368, 3. 456, 9
malo 30, 10. 295, 18. 344, 3. 356, 18. 432, 8. 544, 1
malo crure, *i. e.* non concinno, 338, 1
malo, *verb.* 568, 16
Malobathro 106, 8
malos 281, 10. 328, 3
Malthinus 333, 2
malvæ 73, 5. 270, 1
maluit 378, 2
malum, *neut. substan.* 293, 13. 335, 11, 14. 399, 9. 453, 14
malum, *adject.* 289, 17
malum, *adverb.* 436, 5
malunt 548, 7
malus, *substant.* 36, 5. 220, 18
malus, *adject.* 55, 8. 291, 4. 331, 7. 350, 1. 438, 9
malus Jupiter 55, 8
malus pudor 416, 4. 515, 7
malus *pro* ineptus 542, 6
mammæ putres 283, 14
Mamurrarum 360, 10
manabit 44, 6
manant 112, 8. 300, 4
manantibus 268, 3
manare 530, 14
manaret 382, 9
manat 225, 6. 452, 11. 583, 15
manca 460, 12
mancipat 558, 14
mancipiis 469, 8
mancipium 455, 22
mancum 552, 9
mandabo 528, 8
mandare 368, 4
mandata 508, 5. 569, 14
Mandela 527, 4
mandentur 574, 14
mane, *verb.* 175, 10
mane, *adverb.* 238, 3. 341, 8. 374, 1. 427, 6. 431, 7. 432, 4. 488, 8. 495, 18. 496, 1. 528, 4. 541, 3
maneant 68, 7
manebo 485, 2
manemus 360, 10
manent 183, 6. 305, 4. 544, 8
manentem 220, 13
manentis 573, 6
Manes 13, 11. 379, 17. 543, 3
manet, *a* maneo, 4, 1. 35, 2. 66, 6. 139, 14. 291, 7. 293, 7. 299, 13. 303, 14. 532, 4
manet, *subjunct. a* mano, as, 182, 13. 512, 10. 521, 14
mangonum 552, 1
manibus 210, 3. 345, 12. 353, 17. 431, 7. 441, 6. 447, 24. 515, 6. 530, 4. 531, 13. 537, 2. 546, 15
manicis 517, 16
manifestum 445, 5
Manium 279, 18
Manlio 199, 14
mannis 274, 1. 496, 10
mannos 212, 1
manserunt 544, 8
mansuri 365, 3
mantica 372, 14
manu 81, 1. 119, 4. 121, 2. 193, 6. 270, 14. 382, 2. 385, 18. 503, 16. 579, 11
manum 272, 6. 274, 6
manus 153, 7. 204, 4. 250, 13. 354, 1. 357, 10. 584, 8
manus *pro* robur, *vel* exercitus, 169, 7. 288, 10. 297, 1. 311, 8
manus, *plural.* 45, 5. 82, 7. 203, 1. 235, 20. 242, 14. 278, 1. 301, 8. 304, 2. 359, 11
mappa 466, 10. 486, 8
mappis 441, 8
Marcelli 33, 2
marcentem 439, 14
mare 3, 6. 11, 2. 16, 5. 28, 4. 30, 13. 36, 1. 41, 7. 61, 1. 66, 9. 93, 9. 112, 8. 118, 10. 142, 1. 148, 12. 205, 1. 207, 17. 219, 12. 237, 2. 252, 11. 266, 6. 269, 10. 292, 3. 295, 8. 299, 1. 303, 8. 325, 10. 326, 3. 437, 6. 465, 7. 475, 7. 503, 9. 547, 10. 584, 5
marem 436, 1
Mareotico 86, 2
mares 53, 4. 587, 11
mari 41, 1. 102, 18. 220, 21. 279, 3. 287, 1, 6. 288, 3. 311, 8. 446, 8. 515, 8
maribus 474, 1
Maricæ 193, 13
marina 465, 13
marinæ 22, 8. 210, 12. 238, 10. 251, 6
marino 204, 2
marinus 276, 5
maris 15, 6. 64, 2. 104, 5. 139, 3. 236, 13. 487, 7. 502, 7. 504, 3
maris expers 463, 6
marita 283, 20. 309, 5

maritat 267, 2
mariti 43, 11. 171, 5. 542, 14
maritis 475, 12. 587, 7
marito 171, 9. 182, 6. 183, 14. 187, 9. 426, 4. 459, 5
maritos 112, 6
maritum 102, 14
maritus 164, 5
Marius 431, 2
marmor 488, 5. 559, 10
marmora 138, 12. 244, 7
marmore 48, 6
marmoream 234, 10
marmoreum 525, 17
marmoris 540, 14
Marsa 309, 7
Marsæ 145, 4
Marsæus 335, 7
Marsi 188, 8
Marsi, *plural.* 206, 8
Marsis 278, 17
Marsus 4, 4. 165, 2
Marsya 274, 1
Marte 45, 2. 126, 6. 166, 1, 11. 256, 19
Martem 16, 11
Marti 66, 8. 155, 10
Martia bella 587, 11
martiales 43, 13
Martii campi 226, 11
Martiis 175, 11
Martio 175, 4. 257, 8
Martis 154, 7
mascula 172, 2. 529, 15
masculæ 276, 19
Massagetas 82, 11
Massica 439, 7
Massici 3, 11
Massico 106, 9
Massicum 200, 4
mater 48, 1. 223, 5. 286, 12. 293, 11. 346, 3. 383, 6. 416, 23. 417, 4. 432, 2, 6. 521, 1. 522, 9
matercula 492, 7
materiam 207, 19. 566, 6
materies 571, 4
materna 30, 7
maternis 512, 17
maternus 367, 2
Matina 298, 16
Matinæ 227, 10
Matinum 65, 1
matre 40, 6. 101, 4. 206, 2. 228, 19. 369, 9
matrem 56, 6. 57, 1. 399, 14. 421, 6
matres 60, 1. 80, 9. 112, 3. 187, 13. 302, 4. 308, 13
matri 433, 16
matribus 3, 16
matris 111, 7. 172, 6. 232, 5. 239, 11. 421, 11
matrona 151, 1. 162, 7. 335, 15. 522, 3. 570, 6. 577, 12
matronæ 337, 7. 459, 6
matronam 335, 6
matronas 336, 14
matronis 40, 3. 261, 15
matrum 471, 12
matura 171, 1
maturare 174, 10
mature 470, 8. 497, 12. 540, 18
maturet 118, 7
maturior 134, 10
maturo 189, 9
maturos 235, 2. 308, 12. 534, 7
maturum 296, 6
maturus senex 570, 5
matutina 453, 6
Matutine pater 450, 1
mavis 8, 1. 158, 6. 213, 2. 215, 14. 338, 2. 351, 5. 510, 11
Mavortis 245, 3
Maura 104, 1
Mauri 8, 7. 54, 2
Mauris 181, 3
mavult 406, 3
maxima 378, 3. 417, 1. 418, 12. 472, 12
maxima pars hominum 429, 21
maxima pars vatum 565, 10
maxime 256, 16. 332, 3. 348, 10. 424, 7. 476, 18
Maximi 234, 1
maximus 449, 10
mazonomo 467, 9
me 4, 5, 6. 5, 2. 15, 3. 18, 8. 35, 9. 73, 4, 5. 145, 3, 5. 157, 11. 198, 10. 217, 13. 344, 7. 356, 13
me gessi 443, 15
meque et te 509, 13
mea 44, 4. 52, 1. 108, 7. 137, 2. 230, 14. 238, 20. 254, 12. 295, 4. 344, 14. 345, 13. 370, 22
meæ 10, 4. 104, 4. 134, 9. 192, 9. 198, 10. 238, 9. 278, 1. 305, 17. 523, 11
meam 54, 10
mearis 13, 12
mearum 134, 7. 162, 17. 476, 12
meas 225, 6. 283, 9
mecum 20, 10. 94, 3. 103, 5. 105, 7, 106, 1. 152, 9. 160, 2. 199, 14. 357, 6. 386, 4. 424, 15. 426, 12. 491, 15. 509, 14. 523, 13. 573, 5
mecum facit 538, 9
Medea 271, 7. 570, 13. 574, 22
Medeæ 278, 3
Medi 131, 6
media 351, 9. 420, 1. 427, 14. 510, 5. 526, 11
media de nocte 497, 3
media inter carmina 546, 9
mediæ 197, 5
mediam noctem 364, 16. 390, 4
medias 151, 6. 213, 16
mediastinus 509, 8
medicata 166, 5
medici 476, 11. 541, 15
medicis 496, 6. 558, 2
mediocrum 541, 14
mediocum 528, 8. 415, 11
mediocus 422, 3. 432, 5
mediis 517, 11. 555, 3
medio 99, 9. 219, 10. 338, 7. 354, 3. 573, 4. 578, 4
medio die 462, 7
mediocribus 356, 23. 357, 8. 370, 22. 585, 12
mediocris 442, 19. 585, 19
mediocritatem 115, 4
mediocriter 526, 19
medios 199, 11. 267, 15. 416, 22. 479, 3. 575, 9
Medis 93, 6. 156, 4
meditans 209, 5. 381, 12
meditantibus 554, 12
meditantis 202, 10
meditantur 177, 9
meditare 554, 17
meditatur 171, 3. 257, 19
mediter 430, 4
meditor 254, 6
medium 228, 26. 233, 5. 268, 11. 414, 9. 456, 3. 511, 5. 529, 9. 573, 4. 585, 8
medius 142, 12. 156, 6
Medo 69, 4. 165, 2
Medos 9, 1
medulla 276, 15
medullis 501, 3
Medum flumen 114, 3
Medus 177, 5. 258, 13. 311, 9
Medus sciasceos 62, 5
Megillæ 63, 1
mei 61, 8. 221, 9. 249, 18. 453, 6
meiat 458, 18
meis 43, 8. 157, 13. 192, 6. 243, 4. 248, 8. 254, 5. 265, 8. 277, 8. 289, 15. 306, 1. 360, 3
Meleagri 572, 9
melimela 464, 7
melior 20, 4. 39, 14. 77, 5. 147, 10. 170, 5. 185, 4. 208, 3. 299, 9. 342, 8. 365, 12. 437, 7. 458, 7. 473, 16. 581, 9. 506, 10. 561, 2. 517, 3
melior pars 298, 3
meliora 70, 4. 236, 9. 402, 6. 454, 14. 536, 2. 581, 18
meliore 63, 10. 414, 5. 439, 25
meliorem 444, 6
meliori 286, 4. 473, 2
melioribus 443, 15. 481, 1
melioris 208, 4. 435, 12. 458, 15
melius 214, 15. 228, 1. 298, 11. 312, 4. 336, 18. 399, 5. 475, 11. 485, 5. 486, 1. 553, 18. 567, 14
melius, *adv.* 7, 5. 28, 2. 118, 9. 156, 9. 193, 1. 205, 6. 206, 11. 328, 23. 357, 4. 376, 8. 388, 9. 391, 9. 410, 9. 437, 2. 448, 16. 462, 8. 464, 9. 465, 13. 477, 3. 523, 3. 582, 17. 589, 17
mella 105, 1. 141, 9. 192, 12. 267, 7. 300, 4. 403, 2. 426, 11. 530, 14
melle 299, 16. 585, 15
melli est 451, 3
mellitis placentis 500, 5
melos 158, 5
Melpomene 57, 5. 222, 18. 229, 4
membra 3, 13. 280, 5. 302, 10. 323, 5. 353, 11. 356, 13. 383, 4. 467, 10. 471, 20
membra dedit sopori 499, 7

membranam 413, 1
membranis 586, 10
membris 291, 4. 524, 17, 564, 3
memento 19, 7. 97, 1. 136, 12. 219, 8. 288, 2. 435, 11. 442, 5. 445, 11. 498, 13
memini 386, 4. 463, 12. 538, 11
memisisses 451, 8
meminit 482, 7. 551, 2
Memnona 290, 7
memor 76, 3. 83, 7. 213, 3. 237, 19. 254, 9. 408, 7. 435, 10. 454, 22. 585, 8
memorata 556, 18
memoratur 227, 11
memorem, *nom.* 35, 8. 184, 5. 188, 8
memorem, *verb.* 31, 13. 380, 11. 543, 9
memores 193, 10. 256, 14. 362, 7
memori 442, 6. 451, 2
Memphim 211, 3
men' 394, 12. 422, 8
Mena 495, 15
Menam 495, 9
Menandro 414, 1. 537, 6
mendacem 364, 15. 516, 1. 589, 3
mendaci 303, 17
mendacior 541, 11
mendax 134, 3. 149, 2. 183, 12. 492, 2. 515, 22. 552, 13
mendici 331, 1
mendosa 370, 23
mendose 436, 12
mendosum 516, 1
Menelaum 424, 15
Meneni 431, 12
mens 35, 1. 141, 2. 165, 6. 233, 5. 250, 3. 278, 16. 302, 10. 352, 8. 470, 4. 480, 11. 584, 8. 586, 7
mens animusque 509, 2
mensa 122, 4. 341, 3. 345, 11. 406, 6. 438, 4.
mensæ brevis 575, 13
mensam 422, 4. 463, 2
mensas 402, 4. 411, 13. 585, 14
mense 370, 18. 503, 12. 536, 12
menses 113, 1. 241, 4. 432, 2
mensem 251, 6
mensis 181, 11. 237, 15. 442, 3
mensorem 64, 3
mente 74, 2. 153, 5. 209, 3. 264, 7. 325, 10. 409, 16. 451, 2. 498, 4. 499, 2. 556, 5
mentem 41, 3. 42, 9. 86, 2. 97, 2. 410, 16. 431, 10. 433, 8. 460, 17. 540, 15. 541, 7
mentem addere 552, 24
mentes 206, 2. 283, 3
mentiar 451, 3
mentibus 201, 6. 537, 2
mentio 355, 6
mentior 380, 8
mentis 132, 1. 382, 18. 384, 10. 417, 7. 418, 10. 421, 12. 431, 3. 557, 17
mentitæ 497, 2
mentite 443, 1
mentito 239, 5
mentitur 471, 10. 573, 3
mento 107, 4. 276, 14
meo 61, 7. 121, 10. 264, 13. 279, 5. 292, 9. 295, 17. 305, 1. 395, 11. 425, 9. 551, 8
meo sum pauper in ære 551, 22
meorum 106, 5. 252, 5. 296, 3. 503, 2
meos 195, 2. 353, 20
mera 355, 14. 496, 17. 522, 8
meraco 557, 14
mercantur 336, 22
mercarier 415, 5
mercaris 558, 19
mercator 3, 8. 72, 11. 323, 6. 324, 11. 472, 15. 517, 11. 570, 7
mercatorem 207, 10
mercatores 323, 4
mercatur 496, 15. 558, 13
mercaturis 420, 7
mercatus 449, 7
merce 73, 1. 173, 6. 254, 5
mercede 63, 4. 154, 13. 411, 6. 457, 2. 524, 3
mercedem 245, 2. 345, 9
mercedes 331, 13. 371, 15
mercem 336, 19. 338, 4
mercemur 197, 1. 490, 7
mercenaria vincla 495, 21
mercenarius 449, 6
merces, *edis*, 68, 1. 152, 7
merces, *plural. a* merx 220, 20. 351, 13. 551, 21. 588, 15
mercetur 496, 14
Mercuri 24, 13. 181, 6
Mercuriale 415, 6
Mercurialium 136, 10
Mercurius 58, 12. 71, 6. 108, 1. 417, 10
merdis 380, 8
merearis 328, 13
merebere 253, 14
merentem 154, 4
merentis 493, 12
meret 584, 5
meretrice 352, 14. 391, 2. 478, 9
meretrici 522, 3
meretricibus 335, 10
meretricis 356, 4. 429, 4. 521, 10
meretricula 458, 12
meretrix 81, 8. 509, 19
mergos 288, 20. 407, 1
meri 50, 1. 84, 2
meridiem 216, 7
Merionem 16, 13. 39, 12
merita 217, 8. 227, 18
meritis 222, 9, 245, 4. 534, 2
merito 324, 14. 353, 13. 368, 6. 420, 8
meritorum 553, 2
meritum, *particip.* 347, 14. 400, 6
mero 19, 9. 35, 6. 46, 6. 106, 6. 119, 3. 128, 1. 186, 4. 194, 6. 201, 1. 225, 3. 237, 16. 289, 14. 397, 2. 440, 5. 528, 10. 589, 13
meros 555, 6
mersare 436, 6
merses 235, 12
mersor 471, 6
meruere 581, 1
merui 579, 10
merulas 467, 14
merulis 591, 1
merum 23, 8. 217, 10
merus 352, 13
merx 334, 13
Messala 309, 15. 395, 4
Messalæ 585, 11
Messi 362, 6, 8
Messius 363, 3
messorem 271, 1
meta 2, 1
metallis 501, 14
metam 588, 8
metata 130, 2
metato 411, 5
Metaurum flumen 233, 18
Metellæ 427, 15
Metello 89, 1. 400, 7
metendo 258, 2
Methymnæam 465, 10
metiente 273, 5
Metii 586, 8
metire 287, 10
metiretur 328, 22
metiri 338, 2. 497, 13
metit 419, 3. 559, 8
metu 56, 7. 82, 8. 141, 2. 205, 4. 264, 15. 328, 2. 347, 5. 356, 20
metu exanimem 328, 2
metuam 178, 11. 188, 5. 560, 4
metuas 328, 19. 353, 19
metuat 339, 13. 487, 13
metuatur 61, 3
metuebat 328, 25
metuemus 126, 9
metuenda 416, 19. 543, 1
metuende 31, 2. 141, 5
metuendus 150, 9
metuens 3, 8. 197, 11. 296, 7. 331, 4. 351, 16. 411, 1. 490, 10. 488, 22. 516, 21. 517, 6. 552, 3
metuente 95, 4
metuentes 184, 9
metuenti 447, 19
metuentis 446, 10. 464, 12
metues 45, 3. 459, 12. 522, 1
metuet 517, 5
metuit 115, 12. 182, 4. 237, 3. 490, 2. 516, 11. 526, 7. 545, 3
metum 145, 3. 287, 11
metuo 400, 1
metus 60, 8
metuunt 43, 12. 80, 10. 112, 3. 351, 17
meum 1, 2. 34, 7. 220, 17. 269, 11. 439, 2
meus 326, 10. 338, 6. 369, 14. 374, 12
meus, *i. e.* amicus 251, 10
mi *pro* mihi 328, 27. 335, 9. 339, 13. 341, 13. 356, 1, 9. 527, 11
mica 204, 7
micat 33, 2
mictum 380, 9

migravit 546, 11
migret 577, 9
mihi 27, 6. 35, 1. 43, 2. 49, 5. 73, 6. 76, 1. 104, 11. 220, 12. 222, 9. 240, 4. 272, 9. 291, 12, 15. 327, 13. 339, 7. 341, 9. 344, 15. 357, 3. 362, 5. 372, 12, &c.
miles 16, 2. 122, 6. 164, 4. 166, 3. 238, 9. 206, 5. 285, 8. 323, 5. 324, 10. 325, 9. 552, 14
Mileti 519, 17
militabitur 265, 5
militaria 286, 2
militaris 21, 5. 55, 2
militat 480, 18
militavi 210, 9
milite 38, 5. 256, 19
militet 481, 5
militia 108, 6. 150, 7. 160, 10. 324, 1. 402, 11
militiæ 104, 6. 106, 2. 224, 6. 542, 6
militiam 46, 3. 69, 2. 524, 22
militibus 165, 13. 452, 16
militum 172, 3. 201, 9. 274, 7
mille 174, 6. 273, 11. 286, 4. 326, 15. 378, 11. 396, 4. 417, 3, 12. 420, 16. 427, 2. 434, 5, *bis*. 488, 7. 489, 3
mille ovium 424, 14
millia 326, 9. 359, 12. 365, 2. 398, 3. 473, 11. 489, 12
millia centum 415, 4
millia terna, 441, 3
millibus 420, 16. 558, 20
millibus octo 551, 15
Milonius 397, 17
milũo 299, 4
Milvius 458, 2
miluüs 516, 12
Mimas 162, 1
mimæ 331, 1. 335, 8
mimis 335, 10
Mimnermus 491, 12. 556, 2
mimo 547, 6
mimos 387, 7
mimum 522, 14
minabitur 67, 4. 584, 10
minaces 107, 3. 211, 1. 246, 8
minaci 26, 4. 91, 8. 162, 2
minacis 297, 1
minacium 119, 10
minæ 149, 9. 244, 10
minantem 497, 16
minantis 413, 8
minarum 569, 16
minas 230, 4. 281, 2
minati 112, 2
minatus 285, 4
minax 31, 10. 543, 15
mineris 347, 16
Minerva 402, 3. 586, 6
Minervæ 154, 14. 185, 2. 239, 4
minime 351, 8. 422, 16
minimis 344, 13
minimo 350, 12
minimum 545, 5. 581, 1
minimum 29, 2. 105, 5. 539, 2
minister 507, 5
ministeriis 551, 16
ministrat 574, 8
ministratur 373, 7
ministrent 466, 17
ministret 512, 11
ministrum 88, 4. 231, 5
minitaris 363, 5
minitatur 399, 7
minor 34, 1. 167, 1. 368, 10. 391, 10. 444, 4. 459, 19. 476, 15. 501, 10, 18. 506, 9. 519, 9. 536, 8. 575, 4
minora 295, 2. 341, 10. 499, 6. 502, 4. 505, 3
minore 264, 15
minorem 117, 9. 169, 3. 433, 14. 442, 1. 449, 2. 464, 7
minores 33, 4. 114, 4. 392, 3. 546, 7
minori 434, 6. 541, 5
minoribus 540, 2
minoris 374, 2
minorum 574, 11
Minos 65, 7. 242, 16
Minturnas 485, 4
minuas 405, 2. 423, 13
minuat 526, 21
minuentur 252, 9
minui 541, 6
minuit 85, 11. 133, 8
minus, *adverb.* 7, 10. 59, 6, *bis*. 230, 12. 278, 2. 284, 4, 5. 291, 11. 328, 19. 335, 1. 342, 5. 345, 14. 461, 1. 498, 4. 527, 6. 545, 6. 558, 11
minus illo 433, 12
minxerit, 591, 14
mira 415, 14. 588, 12
mirabere 14, 1. 501, 6
mirabile visu 555, 9
mirabilis 488, 11
mirabimur 300, 10
mirabor 519, 13. 589, 2
miracula 560, 21. 572, 7
miramur 509, 12
miramur si 505, 4
mirantur 123, 6. 452, 18. 553, 22
mirare 488, 6
mirari 210, 1. 218, 5. 495, 16
miraris 175, 13. 328, 12, 473, 1
mirata 247, 7. 271, 7
mirati 579, 14
mirator 334, 2
miratur 258, 14. 487, 10. 536, 17. 538, 5
mire 103, 2. 415, 9
mirer 387, 7
miretur 394, 7
miri 366, 5
miror 415, 8. 461, 2. 513, 11. 539, 2. 584, 18
miros 557, 6
mirum 123, 9. 159, 4. 389, 5. 399, 14
mirus 299, 3. 435, 6
misce 254, 10
miscebat 436, 11
miscebis 516, 15
miscent 4, 6
miscentur 197, 7
miscere 440, 5
miscet 237, 18. 429, 11
miscueris 406, 9
miscuisse 305, 3
miscuit 166, 15. 389, 4. 584, 3
Miseno 437, 8
miser 63, 8. 294, 13. 366, 5. 335, 16. 348, 9. 408, 1. 414, 4. 457, 4. 531, 8. 574, 7
misera 351, 10. 374, 10. 466, 1. 581, 10
miserabiles 76, 4
miseræ 112, 4. 378, 9
miseram 53, 7. 174, 4. 330, 12
miserantis nil 98, 13
miserarum 184, 7
miseras 220, 18. 261, 8. 463, 9
misere 382, 6, 12
miseri 15, 2. 415, 10
miseris 575, 16
misero 183, 23. 305, 5. 345, 8. 452, 20
miseros 131, 10
miserum 327, 10. 332, 7. 467, 7
miserum est 339, 16
misit 5, 5. 43, 1. 279, 10
missa vox 586, 11
missæ 359, 5
missi 360, 1
missi in bellum ducis 582, 11
missilibus 170, 5
missis 376, 6. 443, 5
missos 163, 6. 329, 13
non missura 591, 19
missus 398, 11. 401, 13. 579, 2
mista 66, 10
mistæ 251, 1
mistis 224, 14
misto 436, 6
mistum 284, 12. 465, 5
mite 45, 9
mitescere 472, 9
mitescunt 242, 4
mitibus 43, 1. 267, 9
mitiget 559, 16
mitior 181, 3
mitis 310, 1. 400, 12
mittam 235, 17. 489, 12. 562, 13
mittamus 207, 20
mittant 475, 2
mitte 145, 10. 177, 3. 215, 25. 292, 10. 485, 7
mitte sectari 88, 1
mittere 77, 4. 257, 15. 370, 23. 416, 2
mitteret 457, 2
mitteris 531, 15
mittes 34, 3
mittis 290, 13
mittit 275, 19
mitulus 437, 3
Mitylene 503, 10
Mitylenen 17, 6
mobile 460, 6
mobilia 430, 10
mobilibus 19, 4. 56, 8. 573, 9
mobilis horæ 559, 2
mobilium 2, 4
moderabitur 480, 10
moderere 58, 8
modeste 335, 2
modestus 526, 14
modica 485, 1

modici 46, 5
modicis 50, 3. 453, 11. 580, 4
modico 358, 1. 560, 3
modiis 516, 16
modis 113, 4. 119, 2. 158, 3. 380, 4. 442, 14. 576, 9. 588, 1
modis mille 174, 6
modo, *sub.* 136, 2. 210, 4. 227, 11. 379, 9. 416, 17. 430, 7, 12. 487, 9. 534, 12
modo isto 558, 18
modo, *adv.* 187, 5. 214, 20. 267, 15, 16. 305, 12, 13. 324, 10, 11. 332, 2. 336, 10. 340, 7, 8. 341, 2, 3. 379, 3. 382, 7. 388, 5, 6. 431, 1. 456, 3, 5. 548, 6, *bis.* 567, 8. 579, 14
modorum 241, 7
modos 89, 2. 94, 4. 178, 10. 182, 1. 222, 8. 252, 8. 353, 7. 482, 8. 529, 14. 557, 21
modulanda 557, 20
modulate 74, 8
modulator 348, 4
moduli 433, 10
modulis 344, 22
modulo 497, 13
modum 40, 7. 189, 7. 338, 10. 405, 5. 430, 7. 525, 3. 544, 2
modus 57, 3. 83, 11. 104, 5. 329, 5. 448, 13
mœchas 356, 6
mœchatur 335, 1
mœchis 334, 4
mœchos 59, 9
mœchus 350, 2. 456, 9. 459, 16
mœnia 18, 1. 45, 9. 198, 12. 265, 12. 455, 2
mœnibus 150, 11. 302, 6
mœrebis 296, 4
mœrentes 167, 6
mœrentis 509, 1
mœrere 493, 16
mœret 100, 9. 163, 5
mœrore 569, 20
mœstis 91, 4
mœstum 331, 2. 569, 15
mœstus 97, 5. 365, 9
mola 425, 2
mole 162, 13. 510, 1
molem 218, 4
moles 128, 5
molesta 476, 17
molestas 375, 5
molesti 375, 10
molestum 372, 7
molestus 344, 9. 487, 11
moliar 150, 3
molibus 149, 6
molimine 555, 11
moliri oppida 587, 8
molitur 572, 3
molle 391, 6. 438. 1
molles 86, 6. 264, 8. 444, 9. 566, 1
molli 19, 9. 337, 1
molliat 351, 4
mollibit 204, 6
mollibus 119, 1. 223, 6. 279, 7. 289, 4
mollior 181, 2. 183, 20
mollire 275, 11
mollis 39, 17. 283, 16. 291, 13. 294, 1. 299, 9
molliter austerum 402, 12
mollitia 290, 6
mollitiem 409, 13
mollium 113, 12
mollius 383, 5. 393, 4. 409, 11
Molossis 455, 16
Molossus 281, 4
momenta 500, 10
momentis 487, 5
momento 324, 2
momorderit 498, 2
Monæses 169, 7
mone 447, 20
moneam 525, 11
monendo 584, 4
monendus 482, 10
monet 46, 6, 7. 174, 14. 242, 2, 326, 9
monimentum *v.* monumentum
monitor 532, 1
monitoribus 558, 9. 573, 15
monitoris 525, 11
monitus 401, 7. 482, 10. 584, 15
monstra 6, 2. 11, 1. 299, 2
monstrare 518, 5. 566, 17
monstraret 464, 2
monstrat 480, 16
monstrata vitæ via est 587, 13
monstrata 558, 4
monstratum 399, 13
monstravi 465, 12
monstravit 291, 14. 568, 2
monstret 449, 5
monstris 163, 4
monstror 231, 2
monstrum 86, 9. 235, 10
monte 226, 3. 305, 11. 535, 3
montes 6, 4. 115, 11. 364, 10. 449, 11. 514, 7
montes parturiunt, &c. 572, 2
montibus 56, 5. 69, 12. 288, 5. 300, 4. 550, 13
montis 51, 6
montium 172, 7. 202, 4. 219, 14
monuere 308, 4
monumenta 6, 11
monumentum 221, 4. 379, 1
mora 68, 9. 188, 13. 581, 6
moraberis 571, 5
morabitur 437, 2. 574, 15
morabor 144, 3
moræ 217, 13
moram 125, 3
moramur 298, 12
morandus 577, 3
morantem 30, 7. 106, 6. 168, 3
morantur 471, 14. 481, 9
morari 182, 8. 460, 11. 508, 3
moraris 286, 8. 552, 7
moras 254, 8
morata 582, 15
moratur 508, 11. 582, 17
morbi 95, 11. 415, 8. 429, 6. 472, 5. 488, 17
morbo 85, 9. 360, 3. 418, 10. 420, 21. 422, 13, 19. 488, 16. 497, 1
morbos 543, 1
morbum 363, 7. 511, 6. 557, 14
morbus regius 590, 7
mordacem 519, 5
mordaces 46, 2
mordaci 238, 13
mordax 355, 6
mordear 515, 21
mordent 452, 6
mordeor 230, 12
mordet 72, 8
mordicus 379, 15
more recto 557, 9
more 25, 3. 118, 8. 227, 11. 261, 17. 390, 1. 431, 5. 493, 2. 525, 6
more ferarum 347, 3
morem 62, 3. 84, 1. 224, 18. 356, 10. 400, 3. 543, 10
morer 324, 8. 496, 16. 533, 4
moreris 98, 12
mores 164, 6. 227, 5. 233, 15. 310, 13. 346, 2. 457, 8. 473, 12. 478, 4. 520, 1. 550, 9. 572, 5. 573, 8
moretur 88, 2
mori 151, 7. 152, 2. 178, 11, 15. 188, 5. 196, 5. 206, 9. 215, 9. 245, 8
mori pro patria dulce et decorum est 151, 7
moriar 221, 9. 518, 1
moribus 147, 10. 207, 5. 524, 11. 533, 2
moriemur 464, 10
moriens 423, 6. 518, 11
morietur 520, 1
moris 436, 9
moriture 97, 4
morituro 65, 4
moror 134, 10. 215, 1. 350, 11. 512, 7. 551, 4
morosa 24, 6
morosum 447, 17
mors 13, 8. 133, 7. 151, 8. 214, 10. 324, 2. 376, 1. 399, 18. 460, 8. 518, 1
morsu 510, 9
morsus 440, 1
mortale 80, 1. 210, 5
mortalem 452, 19
mortales 161, 7. 369, 10. 454, 19
mortalia 567, 14
mortalibus 12, 2. 385, 14
mortalis 219, 7. 293, 5. 560, 1
mortalium 266, 2
morte 87, 3. 111, 10. 187, 6. 226, 13. 331, 2
mortem 166, 13. 244, 9. 334, 8
morti 66, 4. 125, 5. 257, 9. 431, 8. 567, 9
morti dedit 424, 14
mortibus 347, 2
mortis 10, 13. 205, 5. 356, 20. 410, 5. 560, 20. 591, 12
mortua 447, 14
mortuos 306, 2
morum 582, 13
mos 232, 10. 237, 5. 282, 11.

336, 22. 355, 8. 370, 17. 381, 11. 460, 3
Moschi 485, 8
mota 383, 10
motum 89, 1. 576, 12
motura 555, 4
motus 170, 10. 213, 11
motus animi 570, 1
motus, *i. e.* incessus 255, 17
motus prece 53, 10
move 292, 8
moveas 198, 11
movent 304, 12. 412, 2. 482, 14
movebat 59, 5
movenda 301, 10
movent 441, 5
moventem 510, 10
moventes 162, 16. 461, 4
moventis 147, 6
movere 305, 18. 383, 4. 587, 4
movere loco verba honore indigna 556, 14
movere, *præter.* 529, 7
moveret 308, 4
moveri 200, 5. 577, 12
moverit 591, 15
moves 68, 9. 223, 2
movet 148, 2. 363, 3. 516, 21
movetur 557, 2. 589, 11
movit 99, 6, 7. 181, 7. 302, 1
mox 3, 9. 14, 2. 91, 1. 171, 4. 173, 2. 215, 20. 231, 13. 242, 6. 257, 5. 424, 9. 471, 2. 521, 11. 555, 13, &c.
Mucius, *v.* Mutius
mugiat 220, 17
mugientium 267, 5
mugire 547, 10
mugiunt 133, 12
mula 358, 12
mulæ 359, 5, 9
mulces 183, 1
mulcet 548, 5
mulctra 300, 6
muli 362, 1
muliebrem 299, 11
muliebriter 86, 10
mulier 87, 6. 154, 11. 174, 7. 187, 9. 206, 3. 268, 15. 290, 11. 291, 21. 329, 12. 446, 15. 459, 9. 460, 14. 564, 4
mulierculam 290, 5
mulis 554, 13
mullum 405, 2
mulo 372, 13
mulso 437, 1
multa, *sing.* 14, 3. 68, 1. 204, 1. 231, 9. 227, 8. 235, 13. 295, 19. 350, 3. 357, 10. 456, 3. 510, 1. 580, 6
multa dies 581, 8
multa litura 581, 8
multa cane 268, 7
multa cum laude 235, 13. 301, 11. 550, 6
multa fruge 514, 12
multa prece 237, 16. 508, 4
multa in rosa 14, 3
multa, *plural.* 83, 5. 132, 8. 169, 5. 193, 4, 5. 249, 8. 250, 9. 278, 15. 363, 10. 394, 3. 426, 5. 478, 5. 490, 2. 499, 5. 535, 6. 567, 16. 574, 6, 13
multa fletarum caput 278, 15
multa tulit fecitque puer 588, 9
multæ 337, 10. 494, 13. 516, 3
multarum rerum 552, 19
multi 84, 2. 178, 7. 248, 4. 354, 4
multis 58, 3. 174, 1. 183, 10. 194, 2. 373, 2. 445, 13. 475, 3. 491, 7. 552, 14. 589, 13
multo 38, 5. 71, 1. 195, 7. 256, 9. 322, 5. 334, 5. 387, 4
multo 111, 5. 357, 11. 361, 2. 418, 5, 12. 519, 7
multo minus 521, 6
multorum 386, 8. 478, 3. 572, 5
multos 3, 15. 367, 9
multum 59, 5. 214, 20. 295, 11. 302, 13. 344, 1. 376, 16
multum 446, 12. 447, 19. 482, 10. 490, 9. 570, 4. 578, 2
multum celer 422, 3
multum cessat 584, 17
mulus 491, 8
Munatius 483, 6
munda 339, 5. 485, 6
mundæ 218, 8
mundi 55, 8. 156, 13. 207, 8. 347, 6
mundior 456, 8
munditiæ 544, 7
munditiis 14, 7
mundum 30, 13
mundus 407, 15. 484, 8. 531, 4
munera 46, 5. 65, 2. 94, 2. 180, 8. 191, 6. 261, 14. 290, 12. 448, 17. 487, 6. 550, 6
munere 126, 3. 227, 3. 499, 3. 521, 4. 525, 19. 530, 8. 551, 7
muneretur 267, 13
muneribus 191, 6. 224, 8. 249, 11, 16. 256, 12. 376, 6. 385, 11
muneris 231, 1. 244, 6
munerum 248, 6
munia 101, 10. 408, 2. 409, 7. 557, 8
munire 346, 10
munitæ 216, 6
munito 552, 19
munivit 310, 11
munus 91, 2. 272, 2. 278, 6. 548, 9. 582, 2
munuscula 493, 5
muræna 465, 2
Muræna 361, 1
Murænæ 197, 6
murem 454, 5
mures 428, 8
muria 440, 5. 465, 13
murice 133, 14. 437, 7. 559, 11
muricibus 291, 18
muris 42, 7
murmure 91, 8. 500, 15
muros 239, 15. 477, 15
murus 157, 12. 576, 7
murus aheneus esto 473, 14
mus 454, 5. 572, 2
musa lyræ solers 586, 3
musa 16, 8. 44, 5. 98, 7. 94, 1. 119, 11. 158, 1. 245, 8, 9. 363, 7. 482, 8. 497, 15. 562, 15. 568, 11. 572, 4. 583, 3
musa pedestri 449, 13
Musa, *n. propr. viri*, 511, 3
musæ 420, 5
musam 116, 6. 529, 15
musarum 147, 1. 550, 3
musas 75, 4. 197, 8. 536, 3
musco 500, 1
musis 60, 8. 247, 13. 555, 10
mustella 494, 3
muta 426, 7
mutabile 540, 19
mutabilis 560, 2
mutamus 132, 9
mutanda 590, 3
mutandus 512, 1
mutant 504, 4
mutantem 475, 13
mutantur 567, 6
mutare 43, 2. 70, 3. 79, 1. 310, 7. 505, 2. 529, 14. 574, 5
mutaret 172, 8. 456, 6
mutat 43, 6. 241, 11. 273, 4. 351, 13. 392, 2. 459, 8. 461, 15. 475, 14
mutat quadrata rotundis 476, 9
mutata 8, 9. 81, 6. 536, 8
mutata sorte gaudet 455, 12
mutatæ 88, 9. 276, 11. 497, 1. 501, 6
mutatis, *participp.* 324, 12. 350, 5
mutato 327, 16
mutatos 14, 8
mutatum virum, *i. e.* corruptum 407, 8
mutatur in horas 573, 13
mutatus 250, 1. 429, 6
mutaverit 465, 10
mutavit 287, 2. 541, 7. 587, 13
mutem 515, 21
mutet 265, 10
mutilus 363, 5
mutis 230, 15
Mutius 555, 7
muto 494, 7
mutonis 336, 4
mutor 144, 10
mutua 496, 13
mutuâ 178, 13
mutui 225, 2
mutuis 120, 2
mutum 346, 5
Mutus 488, 10
mutuum 295, 10
Mycenas 18, 7
Mygdonias 120, 9
Mygdoniis 103, 3
myrrheum 188, 12
Myrtale 77, 6
myrteta 511, 5
myrto 13, 4. 60, 5. 88, 3. 103, 4. 159, 10. 284, 3
Myrtoüm 3, 6
myrtus 88, 5. 129, 2
Mysorum 302, 3
Mystes 113, 5

N.

NABIS 356, 13
nactæ 183, 18
nactas 513, 10
nænia 217, 8. 303, 7. 473, 17
næniæ, *nom. plur.* 145, 7
næniæ, *gen. sing.* 94, 2
Nævius, *poëta*, 537, 2
Nævius, *bellum*, 408, 3. *vid.* Mævius
nævos 370, 24
Naiadum 210, 1
nam 46, 1. 56, 8. 174, 15. 181, 6. 186, 8. 203, 9. 256, 19. 281, 4. 289, 7. 303, 23. 325, 13. 333, 10. 337, 9. 338, 6. 344, 12, &c.
namque 54, 9. 78, 2. 224, 3. 281, 10. 291, 1. 339, 1. 342, 12. 361, 2, 366, 4. 368, 3. 369, 14. 370, 14. 519, 4
nanciscetur 581, 14
nardi 253, 15
nardo 117, 14. 253, 14. 277, 18. 293, 1
nares 486, 9
naribus 224, 11. 342, 6. 530, 15
naris 290, 13. 350, 6
narium 129, 2
narra 456, 1
narrabo 591, 7
narrantem 411, 7
narrare 547, 7
narrares 558, 2
narraret 467, 15
narrari 569, 1
narras 196, 6. 385, 6
narrat 174, 11. 495, 9
narrata 442, 12
narratur 200, 10. 327, 17. 477, 5
narres 508, 2
narret 574, 21
narro 370, 17
nascente 203, 2
nascentem 229, 5
nascentes 437, 5
nasceris 308, 10
nascetur 572, 2
nasci 101, 3
nascitur 344, 12
nascuntur 144, 11
nasica 446, 2, 12
nasicæ 446, 10
nasidiene 467, 7
nasidieni 462, 5
nasidienus 466, 22
naso 367, 4. 466, 11. 566, 4
nasum 458, 4
nasus 409, 15
nasuta 337, 6
nata 199, 14. 233, 16. 336, 8. 570, 12. 567, 8
natæ 426, 3
natale 559, 17
natalem 53, 4. 162, 11
natales 407, 10. 561, 1
natali 251, 9
natalis 135, 10
natam 425, 1. 426, 7
natantes 465, 2
natantia 11, 1
natarunt 6, 7
natat 456, 3
nate 293, 6. 381, 7. 448, 17
nates 283, 12
nati 433, 5. 478, 11
natis 328, 9. 411, 6. 423, 5. 444, 5
natis, *particip.* 62, 1. 68, 5
nato male natis 549, 10
nato *pro* filio 332, 7. 425, 5
nato 465, 7. 485, 8
natos 139, 11. 167, 1. 235, 2
Natta 374, 5
natu grandis 495, 3
natum 99, 7. 267, 5. 370, 2, 3, 15. 409, 19. 532, 7. 550, 4. 551, 12. 585, 17
natum rebus agendis 568, 10
natura 328, 1, 14. 336, 10. 338, 10. 339, 6. 342, 12. 347, 7. 366, 5. 370, 23. 393, 3. 405, 5. 412, 5. 423, 14. 436, 8. 439, 1. 454, 1. 458, 14. 459, 18. 526, 20. 569, 18. 584, 13
natura dives opis suæ 336, 10
natura potens 399, 11
natura sublimis 545, 1
natura an arte 588, 4
naturæ 66, 6. 326, 14. 435, 6. 500, 6. 560, 1
naturam 440, 4. 500, 18. 505, 2
naturas 468, 1
naturis 573, 9
natus 98, 10. 246, 3. 362, 7. 367, 7. 368, 5. 369, 2, 9. 390, 2. 413, 7. 420, 18. 444, 8. 456, 10. 518, 11
nave 560, 13
navem 508, 9. 541, 13
naves 132, 11. 425, 7. 546, 16
naufragum 41, 7
navibus 16, 1. 37, 11. 285, 3. 504, 5. 565, 7
naviget 423, 2. 517, 11
navigio 476, 1
navim 75, 3. 323, 6
navis 10, 1. 36, 1. 86, 1. 123, 3. 171, 10. 287, 13. 526, 7. 541, 13
navita 37, 4. 122, 3. 160, 3
navitæ 207, 11. 237, 2
navitis 288, 13. 304, 7
navium 191, 6. 263, 1. 274, 4. 286, 6
nauseam 287, 9
nauseat 476, 2
nauta 3, 6. 67, 2. 359, 3, 6
nautæ 300, 16. 325, 9. 358, 10. 359, 9
nautica 420, 6
nautis 31, 6, 66, 9. 131, 4. 295, 7. 302, 13. 358, 3, 10
ne 6, 1. 22, 10. 27, 6. 45, 4. 46, 5. 67, 2. 76, 3. 80, 11. 88, 10. 99, 3. 151, 3. 175, 1. 180, 5. 183, 15. 217, 14, 220, 20. 242, 2. 246, 2. 260, 1. 291, 20. 298, 14. 325, 3. 328, 4. 336, 13, 23. 337, 3. 338, 1, *bis*. 356, 3, 6
ne dicam 579, 14
ne forte 401, 7. 471, 3. 548, 1. 574, 13. 588, 2
ne longum faciam 348, 11. 399, 17
ne non 486, 9. 520, 7
ne quid 351, 15. 444, 14. 460, 11
ne quis 46, 5. 346, 11. 409, 1. 424, 4. 549, 16
ne te morer 324, 8. 496, 15
ne, *interrog. et dubit.* 98, 10. 214, 15, &c.
Neæra 295, 11
Neæræ 188, 11
Neapolis otiosa 277, 2
Nearchum 199, 3
nebulæ 55, 8. 157, 3
nebulam 189, 11
nebulonem 329, 3
nebulones 479, 1
nebulonis 331, 11
nec 3, 11, 12. 4, 9. 10, 8, 10, *bis*. 12, 9. 13, 13. 14, 1. 16, 3, 5, 6. 18, 8. 19, 1. 22, 1, &c.
necne 352, 10. 353, 12. 356, 18. 453, 13. 539, 9
nec non 455, 10
nec nunc cum 430, 3
nec scit 585, 11
nec semel 591, 11
necabit 432, 6
necari 459, 2
necato 69, 6
necdum 406, 3
necem 174, 10
necesse est 347, 5. 405, 2. 450, 7. 566, 16
necessitas 11, 15. 80, 15. 147, 12. 205, 3
necis 283, 5
nectar 154, 3
nectaris 35, 12. 155, 11
nectat 555, 14
necte 61, 6, 7
nectendis 250, 7
nectis 69, 5
nectit 530, 1
nedum 567, 15
nefarius 575, 1
nefas 11, 9. 27, 6. 47, 1. 58, 14. 85, 4. 121, 9. 162, 16. 206, 9, 15. 237, 5. 239, 8. 252, 4. 279, 11. 298, 2, 14
nefas videre 298, 2
nefasti 82, 6
nefasto 121, 1
negabat 334, 12
negabit 422, 18
negabitis 285, 6
negantem 460, 18. 526, 12
negares 589, 17
negarit 183, 9. 345, 16. 393, 2
negas 307, 6
negat 120, 13. 371, 18. 374, 2. 429, 11. 477, 10. 495, 17, *bis*. 499, 15. 516, 10
negata 56, 1. 152, 3. 546, 5
negatas 446, 12
negatis 328, 1
negatum 303, 5. 338, 11

negaverit 191, 12
neget 69, 10. 515, 19. 570, 12
neglecta 311, 13. 526, 5
neglecti 169, 5
neglectis 342, 13. 441, 9
neglectum 8, 3. 471, 16
neglectus 152, 11
negligens 177, 11
negliget 200, 9
negligis 68, 4
negligit 495, 18
negoti 401, 7
negotia 168, 4. 414, 9. 451, 4. 489, 2. 495, 13. 509, 11. 533, 1
negotiis 206, 1
negotio 220, 9
nemo 323, 1. 328, 13. 344, 12. 351, 6. 367, 1. 372, 15. 384, 11. 391, 6. 472, 9. 552, 1
nemon 329, 7. 457, 19
nemora 209, 2
nemoris 454, 16
nemorum 52, 8. 202, 4. 230, 7
nempe 201, 19. 387, 2. 425, 9. 460, 4. 461, 12. 500, 16. 515, 14. 517, 15. 558, 11
nemus 4, 6. 43, 9. 179, 12. 194, 1. 209, 13. 227, 13. 281, 8. 500, 1. 547, 10. 554, 18
Neobule 185, 3
nepos 24, 13
nepos *pro* nequam 265, 16. 352, 14
nepotem 155, 8. 302, 1. 397, 15
nepotes 8, 3. 93, 2. 427, 1
nepoti 378, 10. 399, 13. 560, 6
nepotibus 283, 7
nepotum 121, 3. 193, 9. 513, 8
Neptani 216, 4
Neptanius 285, 2
Neptuno 68, 3. 282, 3
Neptunum 217, 2. 503, 3
Neptunus 304, 8. 567, 10
nequam 461, 5
nequaquam 439, 4. 534, 12
neque 4, 8. 12, 3, 8. 16, 3. 19, 6. 21, 5. 22, 6. 24, 4. 201, 8, 9. 339, 3, 4, 5. 352, 5, 6. 353, 19, 20. 357, 2. 361, 4, 5. 370, 25, *bis*. 371, 15, &c.
nequeas 407, 9
nequeo 396, 7. 568, 15
nequeunt 344, 21. 442, 3. 461, 11
nequicquam 11, 4. 38, 12. 39, 2. 457, 12. 483, 7
nequiere 447, 5
nequior 419, 10. 458, 6
nequiores 173, 2
nequit 329, 6. 354, 14
nequitia 428, 5
nequitiæ 163, 9. 189, 7. 513, 5
nequities 412, 7
Nereidum 217, 2
Nereium 302, 1
Nereus 38, 4
Nerio 417, 11
Nerones 233, 8
Neroni 561, 11
Neronibus 233, 17
Neronis 497, 15. 499, 2. 506, 7
Neronum 257, 5
nervi 284, 4. 565, 12
nervis 181, 9. 396, 2. 439, 9. 460, 6. 511, 6
nervos 66, 4
nervus 291, 16
nescia 151, 11
nescias 100, 6
nesciet 501, 16. 566, 3
nescii 16, 4
nescio 381, 12. 382, 8. 418, 13
nescio quid 208, 13. 386, 3
nescio quod 552, 23
nescios fari pueros 239, 9
nescire 453, 14. 568, 16. 588, 14
nescis 215, 24. 327, 20. 561, 4
nescit 186, 12. 208, 3. 501, 2. 505, 2. 585, 19. 586, 3
nescit vox missa reverti 586, 11
nescius 15, 1. 420, 9
Nessi 303, 19
Nestor 477, 10
Nestora 39, 8
neu 9, 1. 76, 4. 80, 12. 83, 11. 84, 1, 2, 4, 5, *bis*. 298, 15. 346, 11, *bis*. 388, 3. 444, 1, 14. 447, 16. 503, 16. 575, 9
neve 8, 15. 447, 16. 515, 3
neutram 408, 1
nexæ 87, 8
ni 239, 12. 264, 6. 326, 8. 337, 8. 363, 4. 419, 1. 422, 7. 479, 7. 553, 18
nido 231, 10. 406, 8. 532, 8
nidore 403, 6. 458, 4
nidum 159, 5. 253, 3. 499, 17
niger 288, 3
niger *pro* malus 354, 14
nigra 360, 3. 379, 11
nigræ 235, 5. 355, 13
nigri 213, 12. 253, 9
nigris 14, 9. 53, 1, 75, 6. 290, 11. 355, 4. 368, 11. 406, 5. 436, 9. 566, 5
nigro 58, 12. 75, 6. 111, 1. 169, 2. 227, 6. 554, 1. 566, 5
nigrorum 254, 9
nigros 493, 14
nigrum 16, 13. 386, 9
nihil 49, 4. 66, 3. 88, 3. 138, 6. 203, 13. 214, 4. 228, 1. 289, 1. 308, 10. 375, 9. 392, 1. 419, 8. 452, 18. 538, 6, *bis*. 577, 17, &c.
nihil amplius 448, 16. 479, 19
nihil est ab omni parte beatum 133, 5
nihil moror 512, 7
nihil non 570, 12
nihilo 363, 12. 416, 21
nihilo plus 326, 12. 430, 11
nihilo sapientior 416, 17. 558, 8
nihilum 416, 19. 425, 12. 465, 1
nil 12, 2. 20, 6. 30, 15. 37, 4. 61, 8. 98, 11, 13. 192, 1. 210, 4, 5. 289, 11, 17. 306, 4. 326, 4; 13. 335, 2. 336, 13. 337, 7, 14. 340, 9. 341, 7, 8. 446, 14. 513, 5, 13
nil ego 461, 7
nil est 413, 5
nil extra numerum modumque 525, 3
nil intentatum 580, 10
nil medium est 333, 5
nil moror 350, 11. 551, 4
nil nisi 437, 1
nil non 235, 20
nil præter 389, 2
nil satis est 327, 9
nil tanti est 581, 19
nil verbi 416, 7
nil ultra 424, 5
Nilus 156, 8. 258, 17
nimbis 231, 11
nimbos 133, 1
nimio 47, 6. 76, 3. 501, 5
nimirum 410, 13. 420, 20. 486, 15. 509, 5. 513, 14. 557, 15
nimis 8, 5. 174, 8. 206, 1. 305, 1. 486, 15. 497, 6. 576, 3
nimium 48, 8. 55, 10. 96, 2. 119, 3
nimium 6, 13. 115, 2. 116, 10. 157, 5. 177, 12. 236, 5. 467, 15. 485, 12. 495, 2. 565, 14. 578, 7. 579, 3, 13
Niobæa 238, 5
Niphaten 114, 2
Nirea 296, 3
Nireus 199, 12
nisi 26, 3. 37, 5. 94, 7. 95, 11. 136, 9. 194, 4. 215, 14. 282, 12. 333, 5, 7. 345, 6, 8. 346, 8. 354, 2. 364, 12. 431, 14. 476, 17. 591, 19, &c.
nisi quod 352, 12. 376, 2. 536, 17
nisus 231, 12
nitantur 265, 8
nitedula 493, 17
nitens 102, 16
nitent 236, 11. 584, 11
nitentes 37, 9. 106, 7. 402, 4
nitentia 488, 13
nitere 508, 4
nites 15, 3
nitescere 573, 2
nitet 117, 8. 443, 8. 500, 13
niti cothurno 580, 5
nitidam 426, 2
nitidi 510, 3
nitidis 120, 6. 514, 2
nitido 206, 5. 308, 8. 496, 16
nitidum 13, 4. 198, 7. 484, 13
nitidus 400, 4
nititur 226, 1
nitor 48, 5. 185, 3
nituistis 412, 4
nivalem 450, 6
nivali 203, 9. 481, 7
nivalibus 503, 11
nivalis 86, 7
nive 23, 1. 209, 10. 211, 3. 253, 2. 338, 5. 427, 10. 444, 18
nives 180, 2. 207, 9. 241, 9. 268, 6. 281, 6. 292, 2. 652, 10

nives capitis 255, 11
niveo 99, 5
niveos 336, 16
niveum 213, 14
niveus 229, 2
nivis 5, 4
nobile 31, 15. 428, 4. 571, 10
nobilem 31, 6. 189, 18. 230, 8. 287, 3
nobiles 70, 1
nobilibus 579, 1
nobilis 2, 2. 22, 7. 37, 2. 183, 13. 193, 7. 224, 3. 293, 4
nobilium 187, 1. 253, 13. 530, 9
nobis 287, 10. 326, 16. 341, 12. 350, 13. 478, 2. 483, 4. 540, 9. 553, 19
nobiscum 344, 1
nocaant 406, 7
nocaat 399, 4
nocebit 471, 16
nocendi 580, 9
nocent 301, 2
nocentem 126, 8
nocentes 379, 10
necentium 249, 5
nocentius 270, 16
nocere 523, 14
nocet 480, 6
nocituram 68, 4
nocte 175, 7. 214, 4. 219, 6. 248, 6. 288, 7. 291, 12. 309, 9. 427, 14. 479, 5. 497, 3
noctem 24, 7. 303, 3. 353, 1. 364, 16. 390, 4. 397, 2. 485, 10. 517, 2. 558, 24
noctes 59, 7. 174, 1. 295, 13. 341, 7. 453, 6
noctesque diesque 328, 2
noctilucam 241, 2
noctis 111, 8. 197, 5
noctu 552, 15
nocturna 439, 8
nocturna versate manu 579, 11
nocturnæ 275, 17
nocturnam 365, 1
nocturni 455, 2
nocturnis 190, 6. 225, 9
nocturno 102, 17. 121, 7. 528, 10
nocturnos 526, 13. 554, 20. 560, 22
nocturnus 279, 16. 347, 11
nocuere 465, 1. 498, 8
nocuisset 110, 5. 553, 6
nodo 118, 8. 142, 3. 188, 12. 475, 13
nodosa 472, 1
nodosi 417, 12
nodum 202, 1
nodus vindice dignus 575, 6
noles 479, 7. 493, 13
noli 517, 9. 523, 11
nolim 334, 1. 372, 5
nolint 324, 13. 333, 5
nolis 118, 9. 357, 9. 472, 1
nolit 331, 4, 9. 338, 5. 591, 6
nolito 589, 5
nollem 372, 7
nollet 519, 1. 544, 1
noluit 370, 29
nolunt, *v.* nolint
nomen 30, 2. 37, 3. 148, 2. 156, 5. 214, 8. 240, 5. 244, 12. 249, 10. 261, 1. 339, 8. 343, 3. 400, 6. 416, 12. 435, 9. 497, 8. 534, 8. 567, 5. 578, 14. 581, 14. 587, 9
nomen dare 514, 14
nomen ferat 488, 3
nomen inane 520, 11
Nomentano 378, 10
Nomentanum 397, 15. 423, 11. 426, 12
Nomentanus 329, 1. 463, 14. 464, 1. 466, 7
nomina 216, 2. 226, 2. 346, 9. 490, 7. 567, 4. 577, 14
nomina, *i. e.* credita et debita 332, 2
nominatis 188, 1
nomine 200, 4. 305, 1. 327, 16. 336, 1. 382, 1. 412, 9. 495, 9. 515, 14
nominibus certis 541, 4
nominis 165, 3. 178, 7. 235, 19. 352, 9
non 7, 2. 11, 7, 18. 17, 5. 35, 9. 36, 9, 10. 40, 1. 41, 4, *bis.* 137, 1, 3. 328, 10, *bis.* 356, 7. 357, 5. 360, 6. 370, 21
non alia quam 440, 6
non alio 83, 8
non aliter 168, 1. 294, 9
non alius 175, 3. 581, 18
non amplius 330, 4
non auspicatos impetus 169, 8
non bene 107, 2
non dignum 525, 22
non erat his locus nunc 565, 5
non est meum, &c. 220, 17
non est quod 535, 6
non est ut 504, 9
non indecoro pulvere 92, 4
non ita 129, 6
non ita magnus 448, 13
non ita pridem 578, 15
non levi ruina 141, 12
non magni pendis 442, 9
non mediocris 442, 10
non minus 335, 1. 368, 8
non multum 433, 21
non quis, *verb.* 460, 16
non satis est 353, 3. 442, 15. 569, 9
non secus 97, 2. 200, 8
non secus ac 573, 1
non semel 228, 14
non semper 112, 7. 438, 10
non si 125, 6
non sine 171, 8. 174, 1. 186, 4. 210, 9. 219, 14. 437, 4. 465, 9. 467, 10
non sine Diis 159, 11
non sine multa laude 580, 6
non sine questu quod, &c. 60, 3
non sine votis 452, 20
non tamen 220, 5. 471, 19
non tangenda vada 11, 7
non unquam 328, 23. 367, 13
non vis 473, 2
non usitata 144, 1
non usitatis 278, 14
non vult 430, 8. 568, 17
nona 462, 4
Nonæ 195, 10
nonam 496, 4
nondum 90, 3. 101, 9, 10. 576, 3
nonne 36, 3. 338, 10. 356, 2. 445, 1
nono 370, 18
nonum 250, 5. 586, 9
noram 415, 6
Norico 305, 13
Noricus ensis 41, 6
noris 251, 4. 382, 5
norma 129, 8. 567, 18
nos 13, 10. 16, 3. 17, 2, *bis.* 20, 4. 82, 5. 99, 1. 136, 13. 173, 2. 207, 15, 17. 217, 1. 242, 9. 261, 13. 299, 13. 343, 16. 352, 6. 358, 4. 362, 4. 368, 2. 567, 9
noscent 145, 5
noscere 460, 13. 589, 3
nosces 39, 13
nosmet 344, 11. 393, 1
nosse 463, 10
nosset 385, 16
noster 452, 9
nosti 305, 19. 347, 20. 367, 14. 414, 8. 478, 7
nostra 103, 6. 395, 9. 540, 7, *bis.* 547, 9. 567, 9
nostras 586, 9
nostri, *genit. sing.* 235, 18
nostri, *genit. plur.* 184, 5. 213, 3. 507, 4
nostri, *nom. plur.* 580, 10
nostris 8, 15. 155, 6. 261, 15. 326, 17. 534, 11
nostro 42, 3. 93, 11. 166, 1. 260, 4
nostrorum 483, 12
nostros 169, 9. 549, 2
nostrum 12, 4. 394, 2. 510, 2. 538, 3
nostrum, *genit. plural.* 136, 2. 398, 4. 458, 13
nota 6, 6. 83, 10. 97, 8. 256, 3. 389, 7. 502, 2. 512, 1. 521, 10. 534, 3
nota, *substant.* 567, 5
notabant 350, 3
notabit 590, 3
notam, *substant.* 35, 8. 229, 2. 549, 12
notandi 428, 7. 573, 8
notando 355, 19
notante 367, 13
notarent 346, 8
notari 341, 14
notas, *adject.* 183, 2. 226, 4. 573, 1
notat 519, 2
notatus 456, 4
Nothi 189, 16
Noti 10, 10
noti, *adject.* 328, 11. 499, 16
Notis 173, 8
Notis, *subst.* 244, 7
notis, *adject.* 255, 14. 542, 12
Noto 287, 5. 288, 18
noto 464, 4. 578, 1. 584, 6
notos 364, 10

notum 375, 3. 382, 15. 488, 13. 525, 24. 566, 15
notum sine crimine 495, 10
Notus 19, 6. 67, 1. 230, 12. 298, 10. 382, 1
notus, *adject.* 95, 3. 163, 1. 302, 11. 333, 8
nova 6, 2. 11, 13. 20, 8. 82, 9. 111, 16. 113, 13. 159, 3. 209, 3. 226, 8. 291, 17. 299, 2. 439, 3. 451, 7. 523, 16. 556, 20. 566, 20. 567, 3
novæ 138, 11. 197, 4. 309, 4
novam 278, 6. 570, 16
novas 254, 2
novem 197, 6. 311, 17
novem Musis 555, 10
novendiales 304, 1
noverca 275, 6
novi. *nom.* 36, 1
novi, *verb.* 213, 8. 383, 2. 384, 5. 411, 4. 415, 7. 444, 11. 522, 1
Noviorum 374, 2
novis 61, 9. 225, 4. 297, 3. 305, 6. 378, 6. 435, 1
novisti 491, 14. 500, 8
novit 499, 4
novitas 540, 8
novitate 577, 3
Novium 341, 11
Novius 309, 13
novo 84, 7. 130, 7. 150, 2. 232, 7. 368, 4
novos 412, 2. 536, 6
novum 72, 2. 566, 16
novus 412, 4. 415, 9
nox 13, 11. 66, 6. 184, 4. 217, 8. 277, 10. 295, 1. 303, 3. 358, 8. 455, 3. 471, 10
nube 7, 14. 220, 4
nubem 517, 2. 526, 14
nubes 31, 9. 131, 2. 257, 13. 577, 10
nubet 446, 9
nubibus 112, 7. 218, 4
nubila 19, 5. 78, 3
nubium 227, 10
nuce 444, 13. 535, 7
nuces 423, 7
nucis 578, 10
nuda 58, 1. 215, 3. 242, 1. 458, 14
nudam 338, 1
nudare 460, 21
nudat 523, 4
nudata 482, 15
nudavit 577, 1
nudet 445, 6
nudis 197, 12. 304, 7. 379, 12. 447, 13
nudo 199, 8. 339, 14. 528, 11
nudum 36, 4
nudus 192, 2. 424, 1, *bis.* 432, 4. 443, 2
nugæ 582, 18. 590, 5
nugari 400, 13. 540, 11
nugaris 525, 4
nugarum 381, 12
nugas 452, 4
nugis abjectis 557, 18
nugis 428, 5. 582, 16. 590, 12. 590, 5
nulla 55, 6. 68, 8. 130, 1. 139, 12. 276, 7. 279, 14. 298, 5. 301, 2. 341, 10. 370, 11. 586, 6. 473, 15. 474, 12. 487, 5. 521, 12. 551, 22. 558, 1
nullam 45, 8. 333, 7. 335, 6
nulli 58, 4. 83, 6. 344, 3. 412, 10. 439, 2. 443, 1. 559, 5
nulline 558, 3
nullis 237, 4. 367, 9
nullius, *penult. longa*, 519, 9. 582, 16. 583, 2
nullius, *penult. brevi*, 301, 2. 471, 4
nullo 328, 14. 379, 8
nullos 467, 2. 541, 10
nullum 66, 10. 303, 2. 589, 21
nullus 94, 5. 409, 16. 475, 6
num 120, 8. 271, 3. 284, 4. 338, 13, 14, 15. 342, 11. 354, 6, 7. 369, 9. 393, 2, *bis.* 433, 18, 19. 446, 3. 467, 4
Numa 488, 15
Numæ 540, 4
Numantiæ 118, 9
numen 224, 16. 237, 18. 277, 13. 295, 3
numerabilis 576, 4
numerandum 422, 6
numerare 423, 9
numeras 561, 1
numerat 538, 2
numerato 558, 21
numeretur 343, 14
numeris 226, 9. 350, 5. 551, 1. 576, 9
numero 64, 2. 96, 4. 352, 5. 370, 19. 452, 3. 568, 2
numero plures 546, 7
numeros 28, 2. 529, 11. 579, 12
numerosque modosque 557, 21
numerum 510, 12. 525, 3
numerus 397, 18. 478, 11. 544, 6
Numici 487, 2. 523, 3
Numidæ 83, 3
Numidarum 184, 1
numina 301, 10. 542, 16
numine 180, 3. 236, 1
numisma 549, 11
nummatum 489, 7
nummi 339, 15
nummis 331, 8, 12. 424, 1
nummis in fœnore 588, 17
nummo 448, 11
nummorum 422, 5. 551, 15. 558, 20. 586, 5
nummos 327, 14. 328, 22. 334, 9. 345, 9. 420, 9. 524, 2. 541, 4. 552, 4. 558, 17
nummum 545, 11
nummùm 552, 21
nummus 327, 20
numquid 336, 5. 353, 1. 452, 14
nunc 3, 13, 14. 13, 4, 6. 14, 2, 11. 20, 10. 24, 6, 9. 28, 4. 84, 10, *bis.* 85, 1. 102, 4, 5. 116, 4. 149, 2, 3, 4. 178, 9. 210, 10. 214, 18. 220, 12, *bis.* 232, 2. 244, 2, *bis.* 249, 18, 19. 277, 12, *ter.* 290, 5. 293, 3, *bis.* 12. 370, 2. 4. 372, 12. 382, 14. 383, 8. 559, 3, *quater.* 575, 17, &c.
nunc age 426, 12
nunc cum 430, 3
nuncios 235, 16
nuncium 25, 5
nuncius 174, 3
nunquam 3, 5. 122, 2. 163, 3. 167, 5. 300, 2. 340, 2, 3. 348, 1. 364, 12. 417, 3. 45, 10. 462, 7. 528, 6. 561, 15. 589, 15
nuper 37, 7. 112, 4. 187, 13. 210, 8. 214, 2. 256, 18. 2. 412, 9. 476, 7. 539, 558, 21. 566, 20. 577, 5
nupta 179, 9. 241, 5
nuptæ 112, 5
nuptam 278, 7
nuptarum 351, 11
nuptiali 183, 10
nuptiarum 182, 5
nuptias 38, 6. 170, 6
nusquam 448, 4. 457, 14, 520, 9
nutans 385, 18
nutriant 309, 16
nutrice 540, 17
nutricula 484, 5
nutriri 553, 5
nutrit 237, 1
nutrita 233, 6
nutritus 438, 7. 531, 7. 570, 8
nutritur 500, 16
nutrix 55, 5. 570, 6
nutum 522, 11
nutus, *plur.* 551, 16
nux 411, 13
nymphæ 71, 4. 111, 12
nympharum 195, 1
nympharum cum Satyris chori 4, 7
nymphas 140, 9
nymphis 13, 1. 214, 3. 241, 13

O.

O 1, 2. 13, 9. 20, 5, 9. 28, 5. 36, 1, 2. 40, 6. 61, 5. 70, 5. 75, 8, 9. 106, 1. 166, 15, 16. 180, 8. 186, 3. 187, 5. 205, 10. 210, 1, 6. 230, 13, 15. 256, 15. 337, 5, *bis.* 453, 1. 6, &c.
o bone 415, 12. 452, 12
o ego lævus 581, 16
o si 449, 3, 5
o mare, et terra 303, 8
o utinam 82, 9. 238, 1
o quando 453, 4
ob 191, 3. 345, 12. 351, 7, &c.
ob amici jussa 499, 10
ob assem 517, 4
ob hanc rem, quod 351, 7
ob hoc 587, 2
ob id factum olarus 552, 20
obarmet 233, 1
obdit 344, 3

bducta 202, 7
bdura 444, 16
beam 179, 7
berrat 584, 16
besæ 290, 13
beso 513, 12
beundus 374, 1
bibo 144, 7
bjecerit 323, 2
bjecto 117, 1
bjectos 591, 16
bjice 517, 2
bjicere 179, 10
bjiciebat 356, 16
bjiciet 370, 26. 372, 15
bire 134, 7
bisset 466, 6
blectat 582, 17
bligasti 111, 3
bligatam 108, 5
bligatus 305, 9
blimare 335, 14
blinat 529, 17
bliquo 97, 11. 510, 8
bliquum 202, 10. 211, 11
bliti 491, 9
blitum 442, 1
blitus 165, 4. 389, 10. 503, 2
blitus, *penult. brevi*, 547, 12
blivia 453, 3
blivione 278, 11
blivionem 294, 2
bliviones 248, 12
blivioso 108, 9
bliviscendus 503, 2
bliviscitur 268, 14
bnoxia 456, 4
brepere 584, 20
bruit 38, 2. 67, 1
bruitur 517, 8
bscœnas 280, 4
bscœnis 542, 9
bscœno 378, 4
bscœnum 333, 3
bscura 79, 2. 446, 3
bscurante 458, 21
bscuras 577, 9
bscurata 556, 16
bscuri 526, 15
bscuro 19, 5. 510, 9
bscurum 103, 3. 505, 10. 585, 3
bscurus 565, 12
bsecret 430, 5
bsecro 497, 10
bsequio 447, 20
bsequium 445, 6. 461, 9. 522, 10
bseratis 304, 6
bsessam 294, 14
bsit 450, 8
bsita 47, 3
bsoleta 303, 24
bsoleti 115, 5
bsonia 331, 8. 405, 9. 461, 11
bstantes 168, 2. 199, 2. 249, 6. 268, 8
bstantia 437, 3. 509, 3
bstare 416, 20
bstaret 245, 4
bstat 329, 12. 337, 14. 451, 1
bstet 326, 4. 554, 12
obstetrix 304, 4
obstinatas 182, 1
obstipo 447, 19
obstitit 156, 13
obstrepentis 139, 3
obstrepit 222, 4. 259, 2
obstrepunt 268, 3
obstrictis 9, 6
obstringam 423, 16
obtestor 497, 10
obticuit 580, 9
obtigit 272, 8
obtulerim 344, 8
obtulit 193, 5. 370, 11
obturem 556, 6
obvius 386, 10. 452, 12
obvolvas 458, 8
occasionem 292, 5
occat 558, 16
occidenti 591, 10
occidentis 264, 11
occidere 424, 15. 517, 9
occideris 242, 16
occidi 516, 9
occidis 294, 5
occidistis 557, 15
occidit, *penult. brevi*, 58, 3. 65, 5. 177, 4. 235, 17, *bis*
occidit, *penult. longa*, 421, 8. 425, 13. 591, 18
occisa 421, 9
occultam 515, 5
occultare 192, 6
occulto 33, 1. 475, 3
occultum 218, 11. 496, 7
occupa 36, 2
occupabitur 297, 7
occupare 298, 12
occupat 120, 15. 249, 9. 410, 2. 495, 20. 526, 15
occupatam 170, 2
occupato 220, 4
occupavi 138, 1
occupavit 30, 17. 251, 12
occupes 204, 10
occupet 215, 5. 489, 1. 532, 5
occupet extremum scabies 588, 13
occupo 382, 4
occurram 279, 16. 357, 5. 385, 13
occurri 476, 4
occurrit 386, 15
occurrunt 361, 4
Oceano 11, 5. 82, 3. 238, 4
Oceanus 259, 2. 299, 13
ocior, *v.* ocyor
ocreatus 427, 10
octavam 495, 1
Octavius 305, 1
octavo 452, 1
octavum 101, 7
octavus 432, 9
octo 422, 12
octo millibus nummorum 551, 15
octoginta annos natus 420, 18
octonis 371, 3
oculi 488, 7
oculis 11, 1. 75, 6. 207, 2. 337, 4. 338, 2. 342, 1. 360, 3. 431, 10. 488. 2. 530, 4. 566, 5. 574, 18, 21. 589, 8
oculo 96, 9. 445, 14. 471, 18. 510, 8
oculos 84, 7. 120, 2. 386, 1. 444, 12. 508, 3. 546, 12
oculum 479, 11
ocyor 8, 16. 133, 1. 144, 13
ocyor Euro 133, 2
ocyus 98, 15. 118, 2. 382, 7. 457, 19. 462, 3. 509, 17
odere 162, 15. 251, 17
oderit 21, 4. 133, 4
oderunt 328, 11. 516, 13. 526, 9, 12
odi 87, 7. 146, 1. 198, 4. 575, 3
odimus 207, 1
odio 375, 6. 480, 12. 502, 7. 510, 9. 531, 11
odio est 509, 5
odisse 405, 4
odisti 345, 7. 531, 5
odit 397, 16. 474, 9. 493, 8. 509, 14. 523, 8, 9. 531, 14. 540, 7
odium 507, 4
odor 291, 5. 439, 9
odoraris 281, 9
odorati 117, 13
odoratis 199, 11
odoratum 458, 21
odore 195, 8
odorem 129, 3. 407, 9. 481, 2
odores 551, 9
odoribus 14, 4. 303, 1
odoror 291, 1
œnophorum 372, 17
Ofelli 412, 9
Ofello 407, 3
Ofellum 411, 3
Ofellus 402, 2
offendam 590, 5
offendar 498, 6. 584, 12
offendat 344, 17
offendere 463, 4
offenderet 581, 5
offendet 401, 5. 407, 15. 447, 17
offendunt 585, 16
offenduntur 578, 9
offensæ 295, 15
offensi 400, 7
offensus 303, 20. 497, 3
offer 481, 1
offert 473, 17
officient 337, 10
officiis 455, 11. 495, 1. 552, 9. 554, 9
officina 303, 13
officinas 13, 3
officio 450, 5
officiosa 492, 8
officiosus 445, 7
officit 335, 13. 385, 4
officium 524, 2. 551, 4. 575, 8. 582, 2, 10
officium facio 519, 8
ohe 358, 11. 447, 23
oleam 498, 2. 535, 7
oleas 407, 7
olei 407, 9
oleis 406, 5
olentem 287, 14
olenti 333, 7

olentis 43, 11
oleo 420, 25. 447, 13. 465, 5
olet 333, 4. 355, 5. 500, 13
oleum 434, 1. 457, 19
olidæ 486, 15
olim 26, 3. 116, 4. 181, 10. 231, 9. 247, 1. 270, 14. 294, 7. 325, 5. 342, 11. 343, 7. 353, 6. 357, 6. 365, 8. 367, 3. 370, 4, 11. 371, 13. 377, 7. 415, 1. 429, 5. 454, 4. 482, 13. 558, 21. 560, 10. 571, 9. 586, 7
olitoris 524, 3
oliva 269, 14
olivæ 73, 4. 300, 2. 440, 9. 514, 4
olivam 18, 5
olivetis 129, 3
olivo 374, 4. 439, 6. 440, 4
olivum 22, 3
ollis 440, 11
oloribus 217, 7. 223, 10
oluerunt 528, 4
olus 327, 21. 373, 3. 401, 1. 411, 8. 457, 15. 485, 1. 518, 14. 519, 2. 558, 23
oluscula 453, 5
Olympia 473, 4
Olympicum 1, 3
Olympo 161, 12
Olympum 34, 2
omasi 513, 6
omaso 444, 17
omen 211, 6
omine 184, 5
ominibus 236, 16
omisit 476, 7
omissis 486, 16. 488, 18
omittas 444, 3. 490, 5
omittat 566, 12
omitte 218, 5. 525, 23
omne 6, 3. 148, 2. 156, 12. 162, 16. 169, 4. 183, 12. 193, 10. 195, 9. 205, 1. 232, 10. 264, 1. 265, 5. 277, 3. 293, 13. 311, 3. 331, 1. 394, 3, &c.
omne tulit punctum 584, 3
omne quod 455, 11
omnem 270, 12. 459, 11. 569, 18
omnem crede diem, &c. 484, 10
omnes 21, 1. 33, 2. 66, 6. 84, 6. 98, 14. 104, 11. 113, 1, 9. 248, 4. 271, 6. 277, 16. 289, 3. 328, 10. 344, 2. 351, 17. 352, 1. 364, 9. 369, 10. 371, 9. 375, 10. 416, 12. 490, 1. 579, 7
omni 97, 5. 266, 4. 348, 4. 371, 11. 376, 10. 586, 5
omni parte 334, 4
omni ex parte beatum nihil est 133, 5
omnia 11, 8. 46, 1. 233, 2. 328, 12. 331, 8. 338, 14. 341, 3. 382, 3. 433, 1. 440, 1. 466, 11. 474, 12
omnibus 126, 2. 159, 4. 236, 16. 340, 1. 375, 3. 464, 16. 554, 9
omnibus annis 493, 9
omnino 396, 6. 468, 2
omnis 14, 2. 111, 15. 129, 2. 177, 1. 221, 9. 228, 15. 235, 18. 299, 8. 348, 6. 350, 4. 414, 8. 492, 7. 515, 1, *et alibi*
omnis in hoc sum 471, 1
omnium 98, 14. 274, 10. 278, 10
onerantibus 388, 4
onerata 524, 13
onere 372, 14
oneret 183, 22
oneris 545, 6
onus 23, 2. 372, 7. 383, 1. 420, 2. 486, 4. 507, 12. 520, 9
onusta 284, 1
onusto 326, 11
onustos 372, 4, *ubi alii legunt* honestos
onustum 409, 3
onustus 493, 6
onyx 253, 15
opaca 514, 7
opacam 130, 2
opaco 161, 11
ope 16, 13. 225, 14
opella 492, 8
opem 542, 16. 588, 7
opem ferre 591, 4
opera, *nom. sing.* 462, 4
opera, *ablat.* 507, 5
operæ 447, 16
operæ celeris nimium 579, 3
operæ pretium est 334, 3. 440, 3. 549, 6
operam inanem 589, 21
operam perdas 328, 16
operata 187, 10. 479, 2
opere 584, 20
operis 348, 6. 400, 3. 566, 2. 571, 8
operosa 227, 14
operosæ 185, 2
operosiores 150, 5
operta 486, 2
operto 416, 2
opertos 111, 7. 336, 22
opertum 516, 12
operum colores 568, 14
operum 377, 6. 450, 2. 482, 1. 543, 7. 588, 2
operum solutis famulis 194, 8
operum vacuo 411, 10
opes 120, 9. 192, 7. 218, 6. 235, 7. 454, 4. 482, 11. 501, 11. 523, 12. 527, 11. 556, 22. 574, 4. 582, 3
opibus 155, 5. 557, 13
opibus integris 411, 4
opifex 214, 3. 348, 7
opima 288, 19
opimæ 19, 1
opimas 72, 3
opimis 461, 8. 480, 8
Opimius 421, 17
opimum 546, 5
opimus 234, 13
opinor 343, 14. 375, 2. 517, 18. 552, 5
opis 336, 10. 499, 7
oportet 368, 1. 452, 13. 479, 22. 500, 6
oppedere 386, 6
opperior 481, 4
oppida 130, 5. 346, 10. 533, 5. 587, 8
oppidi 3, 8
oppidis 160, 11. 214, 7
Oppidius 423, 4
oppidulo 365, 3
oppidum 277, 3
opponat 272, 6
opponite 412, 12
oppono 386, 13
oppositis 28, 4. 211, 1. 447, 22
oppressa 400, 6
oppresserit 436, 4
oppressus 422, 1
opprimeret 328, 25
opprobria 356, 21. 499, 8. 513, 2. 543, 11
opprobriis 43, 4. 401, 12. 515, 21
opprobrio 371, 12
opprobrium 121, 4. 287, 12. 253, 5
optaret 372, 4
optarim 328, 5
optas 347, 20. 457, 13. 473, 1. 509, 9
optat 305, 7, 9, 10. 429, 11. 474, 6. 510, 14, *bis*
optatam 588, 8
optatis 245, 10
optatum 258, 10
optet 479, 19
optima 337, 3. 436, 7. 535, 5
optime, *vocat.* 236, 4. 397, 5. 514, 3
optimum 396, 7
optimus 344, 12. 348, 4, 6. 355, 18. 359, 14. 370, 11. 395, 1
optivo 556, 2
opto 551, 6
opulenta 44, 7
opulentet 514, 4
opulentior 204, 8
Opuntiæ 62, 10
opus 18, 3. 90, 4. 291, 13. 310, 5. 363, 9. 383, 7. 386, 2. 429, 4. 471, 11. 488, 3. 490, 5. 509, 23. 550, 9. 555, 10. 567, 11
opus est 39, 11. 327, 6. 382, 14. 388, 3, 5. 397, 1. 455, 18. 462, 2
opus sit 327, 1
opuscula 483, 14. 530, 5
ora 22, 2. 273, 7. 274, 4. 283, 2. 359, 11. 400, 4. 482, 4. 547, 4. 580, 2
ora, *oræ*, 93, 11. 187, 8
orabant 451, 8
orabat 431, 9. 451, 6
orabit 446, 12. 506, 4
oræ 61, 3. 177, 7. 512, 7
orare 527, 10
oras 86, 12. 156, 6. 256, 16
orat 72, 2
oratus 423, 12. 508, 4
orbe 475, 6
orbem 34, 1. 505, 10. 571, 5

orbem totum 550, 14
Orbi 558, 15
Orbilium 539, 1
orbis, *subst.* 82, 1. 153, 8. 216, 1. 309, 7
orbum 228, 8
orca 440, 6
Orci 98, 13. 139, 13, 17
Orco 66, 1. 183, 6. 227, 7. 445, 8
Orcum 163, 6. 215, 1
Orcus 559, 8
ordinarat 302, 2
ordinaris 91, 2
ordinat 251, 11
ordine 353, 7. 418, 11. 476, 8. 529, 16
ordinem 260, 7
ordinet 147, 7
ordinibus 155, 13
ordinis 566, 10
orditur 572, 10
ordo 566, 9
ore 143, 3. 154, 3. 182, 14. 209, 8. 226, 6. 275, 8. 276, 1, 13. 284, 7. 325, 14. 454, 10. 487, 9. 512, 4. 530, 2
ore rotundo loqui 583, 1
ore tumido delitigat 560, 4
Orestes 421, 8, 12. 570, 14
oret 575, 15
orichalcho 575, 17
Oricum 173, 8
orientia 542, 12
orientis 33, 11. 148, 14. 213, 11
originem 193, 11
origines 258, 16
Originis, *nom. propr.* 335, 7
Orion 124, 6. 163, 2. 213, 7. 288, 8. 295, 7
Orionis 66, 12
oris *ab* ora 30, 3. 33, 11. 112, 10. 481, 5
oris *ab* os 363, 6
oritur 361, 2. 453, 12
oriturum 534, 9
oriuntur 437, 8
orizæ, *v.* oryzæ
ornabat 411, 13
ornamenta 590, 2
ornare 85, 2
ornat 300, 3
ornatum 230, 3
ornatur 552, 20
ornatus 245, 13
ornes 529, 13. 533, 2
orni 23, 12. 113, 3
Ornithi 178, 14
orno 215, 9
oro 21, 2. 301, 9. 377, 5. 435, 4. 448, 16. 449, 8
Orphea 30, 6
Orpheo 58, 7
Orpheus 587, 1
orta 171, 12
orte 33, 6. 236, 4
orti 240, 7. 261, 12. 362, 9. 371, 1
orto 541, 11
ortos 367, 9
ortu 213, 1. 559, 15
ortum 229, 1. 261, 3. 534, 9
ortus 488, 10
oryzæ 422, 11
os, *oris*, 352, 8. 379, 10. 542, 8
Osci 362, 8
oscinem 212, 5
oscula 35, 11. 83, 6. 120, 12
osculum 166, 18
Osirim 521, 15
ossa 276, 1. 298, 1. 302, 15. 379, 10. 459, 1
ossibus 67, 3. 379, 4
ostendat 486, 10
ostendere 520, 3. 582, 6
ostendet 230, 5
ostendi 338, 4. 529, 11. 531, 6
ostendis 575, 3
ostendit 218, 12. 336, 20
ostentare 364, 11
ostia 324, 4. 405, 1
ostrea 403, 8. 437, 8
ostro 218, 9. 501, 1. 577, 8
Othone 274, 3
oti 357, 7
otia 325, 11. 461, 17. 494, 7. 575, 14
otio 38, 2
otior 374, 9
otiosa 277, 2
otioso 195, 11
otium 3, 8. 131, 1, 5, 6. 261, 6. 264, 5. 303, 2
ova 275, 16. 558, 18
ovans 422, 2
oves 267, 8. 270, 4. 497, 1
ovibus 104, 8
ovile 300, 8
ovilia 231, 13
ovis 406, 4. 435, 11
ovium 253, 8. 424, 14
ovo 340, 6. 398, 1. 439, 12. 572, 10

P.

PACANTUR 479, 18
pacatum 237, 2
pace 219, 11. 411, 2
pacem 166, 15. 543, 2
paces 482, 3. 541, 1
pacis 142, 12. 399, 4. 550, 15
pacisci 220, 19
Pacori 169, 7
pacta 154, 13
pacto 353, 5. 375, 2. 380, 11. 422, 4. 487, 11. 516, 17. 518, 3
Pactolus 296, 1
Pacuvius 537, 5
Padus 298, 16
pæne, *v.* pene
pætum 343, 6
pagi 121, 4
pagos 473, 3
pagus 195, 12. 527, 4
palæstræ 25, 3
palam 239, 8. 290, 1. 336, 21. 575, 1
palantes 416, 14
Palatinas 312, 2
Palatinus 482, 12
palato 430, 15. 436, 5. 554, 3
palatum 404, 3. 439, 2. 464, 14
palea 454, 13
Palinurus 160, 1
palla 278, 6. 337, 12. 379, 11
Palladis 16, 13. 18, 3. 162, 5
pallæ 580, 3
Pallas 30, 18. 38, 10. 288, 11
pallerem 529, 5
pallescere 473, 15
pallescet 589, 7
pallet 418, 8. 492, 7
pallida 339, 11
pallida mors 13, 8
pallidus 409, 2
pallor 180, 9. 283, 2. 288, 14. 379, 13. 464, 11
palluit 214, 1
palma 227, 1. 441, 10. 546, 5
palmaque nobilis 2, 2
palmæ 473, 5
palmam 199, 9
palmetis 559, 14
palpere 397, 13
paludes 212, 3
palumbes 159, 3. 467, 14
palus 567, 11
palustres 359, 1. 485, 3
pampino 210, 7. 245, 13
Panæti 70, 2
pandat 404, 5
pane 500, 5
pane secundo 542, 5
panges 524, 7
pango 588, 12
panis 326, 11. 327, 21. 365, 5. 403, 4. 466, 15
panno 81, 5. 519, 12
pannos 304, 4
pannum 520, 2
pannus 565, 2
panthera 547, 3
Panthoïden 66, 1
Pantilius 394, 12
Pantolabo 378, 10
Pantolabum 397, 15
papaver 585, 15
Paphi 70, 5
Paphon 217, 6
par 376, 7. 433, 21. 466, 13. 486, 11
par est 512, 16
par impar 428, 9
par nobile fratrum 428, 4
parabat 85, 7. 358, 9
parabilem 339, 1
parabo 279, 1. 527, 11
parare 560, 9
pararet 168, 1
pararis 421, 4
paras 60, 2. 414, 3. 482, 19
parasitæ 337, 11
parasitis 545, 9
parasset 356, 1
parasti 414, 5. 558, 2
parat 38, 11. 478, 5
parata 281, 11
parati 135, 3. 546, 8
paratis 73, 6. 423, 3
paratum 419, 14. 493, 10
paratus 264, 1. 303, 16
paravero 265, 14

parca 193, 6 447, 6
Parca 134, 3
Parcæ 104, 7. 293, 10. 309, 10
parcas 181, 2. 434, 6
parce 67, 2. 108, 8. 141, 4, 5. 177, 12. 223, 2. 301, 13
parce 355, 20. 566, 21
parcent 178, 12, 16
parcentes 198, 3
parcentis 388, 7
parcere 327, 18. 356, 20. 510, 1
parcet 351, 19. 492, 11
parci 112, 4
Parcis 135, 7
parcis, *verb.* 216, 9
parcit 151, 9. 407, 8
parcite 188, 2
parcius 59, 1. 343, 10. 412, 3. 494, 9
parco 341, 6
parcus 77, 9. 407, 12. 420, 14. 485, 12. 560, 7
parebit 407, 2
parem 17, 1. 58, 2. 256, 6. 286, 10. 295, 14
parens 124, 4. 180, 7. 582, 9
parens, *particip. a* pareo 461, 16
parent, *a* paro 219, 4
parent, *a* pareo 419, 12
parente 20, 4. 367, 6. 421, 9
parentem 25, 5. 183, 11
parentem, *a* pareo 328, 17. 532, 2
parentes 100, 7. 113, 10. 280, 7. 371, 19. 372, 3
parentibus 171, 12. 297, 5
parentis 30, 11. 121, 5. 142, 5. 270, 14. 331, 6
parentium 206, 6
parentum 7, 6. 144, 6. 173, 1
parentur 582, 3
parere 540, 2
pareret 370, 5
pares, *nom.* 347, 15
paret, *a* paro, as, 328, 8. 426, 3, *bis.* 430, 12. 520, 20
paret, *a* pareo 460, 3. 480, 13
pari 486, 12
paria 346, 1. 419, 2
paribus colludere 573, 11
Paridis 155, 17. 477, 5
paries 15, 4. 210, 11. 413. 7. 526, 4
Pario 48, 6
Parios 529, 10
Paris 477, 9
pariter 81, 11. 499, 16. 524, 15. 552, 17. 584, 4
Parmensis 483, 14
parmula 107, 2
parochi 361, 9. 464, 12
parræ 211, 6
Parrhasius 243, 8
parricidæ 218, 2
pars 135, 9. 207, 7. 221, 9. 228, 10. 298, 3. 299, 9. 310, 7. 371, 18. 396, 3. 489, 4
pars hominum 420, 21. 456, 2. 474, 14
pars maxima 418, 12. 565, 10
pars multa 456, 3
bona pars 327, 8. 581, 12
parte 35, 12. 39, 16. 155, 16. 157, 2. 334, 4. 345, 13. 384, 1
parte ab omni nihil beatum 138, 6
partem 3, 12. 62, 10. 134, 9. 208, 15. 408, 1. 472, 5. 490, 1
partes 7, 12. 102, 3. 522, 14. 545, 7. 574, 14. 575, 8. 582, 11
Parthi 122, 7. 397, 8
Parthis 446, 7. 541, 11. 550, 16
Parthorum 260, 5. 282, 9. 524, 23
Parthos 33, 9. 150, 8
Parthum 49, 4. 237, 8
Parthus 122, 7
partibus 82, 3. 324, 12. 416, 16
particulam 42, 1. 67, 4. 409, 5
partis, *substant.* 448, 2
partita 447, 9
partitur 525, 5
parto 328, 20
partubus 275, 2
partum, *particip.* 468, 6
partum 465, 4
partumeius 304, 3
parturit 19, 6. 287, 9
parturiunt montes 572, 2
partus 163, 5. 308, 12
parva 65, 1. 134, 1. 193, 1. 260, 1. 347, 16. 560, 13
parvas 371, 14
parvi 293, 7. 331, 9. 483, 3
parvis 158, 3. 195, 3. 493, 5. 495, 12. 520, 10. 542, 7. 559, 9
parum 34, 3. 71, 5. 139, 5. 225, 7. 264, 14. 282, 3. 452. 6. 556, 12. 584, 13. 590, 2
parvo 132, 3. 218, 8. 326, 16. 402, 1. 411, 1. 454, 20. 501, 16. 520, 10. 525, 19. 538, 11
parvo beati 543, 4
parvo 422, 12. 461, 11
parvos 167, 1. 204, 2
parvula 325, 13. 513, 14. 523, 12
parvum 210, 4. 482, 16. 546, 3. 550, 17
parvum parva decent 494, 15
parvum nil sapias 505, 7
parvus 227, 14. 253, 15. 343, 6. 411, 3. 576, 4
pascat 512, 5. 514, 4. 517, 10
pascendi 372, 12
pascere 215, 7. 415, 16. 521, 2
pasces 516, 9. 531, 14
pascet 524, 2.
pasci 521, 5
pascit 558, 15
pascitur 203, 9. 483, 11
pasco 453, 8
pascua 265, 10
pascuis 192, 15. 232, 4
pascunt 73, 4
passeris 464, 5
passi 20, 9
passim 416, 13. 541, 16
passo 379, 12
pasta 494, 1
pastas 270, 4
pastillos 333, 4. 356, 5
pastor 37, 11. 218, 15
pastorem 363, 8
pastoribus 281, 5
pastum 359, 5. 467, 11
Patareus 162, 12
pateat 398, 8
patefecit 258, 7
patella 485, 1
patens 190, 9
patentem 557, 12
patenti 131, 1
pater 5, 5. 8, 18. 9, 5. 38, 5. 46, 4. 57, 5. 154, 4. 183, 22. 206, 12. 214, 7. 215, 8. 218, 11. 220, 4. 239, 13. 267, 13. 305, 7. 332, 6. 343, 4, 6. 347, 20. 352, 13. 353, 2. 5. 355, 18. 369, 14. 370, 2. 374, 12. 397, 5. 423, 14. 491, 1. 492, 7. 516, 20. 523, 6. 578, 9
pater Andromedes 218, 11
pater cœnæ 462, 11
pater domus 454, 13
pater et juvenes patre digni 565, 10
patera 50, 1. 72, 2. 373, 9
pateras 243, 3
pateris, *nomen*, 287, 17
pateris 515, 13
paterna 266, 3. 578, 17
paterna voce 585, 6
paterni 51, 3. 95, 3. 553, 14
paternis 303, 21. 424, 1. 512, 17
paterno 69, 10 525, 4
paternos 139, 9
paternum 132, 3. 507, 8. 515, 20
paternus 233, 7. 367, 2
patet 179, 3. 404, 9
pati 3, 10. 28, 2. 150, 6. 207, 13. 249, 12. 512, 8. 517, 14
patiar 155, 13. 178, 15. 306, 10. 349, 4. 486, 1
patiens 8, 11. 18, 8. 21, 4. 151, 5. 445, 2. 578, 18
patientem 454, 16. 472, 10
patienter 518, 14. 579, 13
patientia 58, 13. 519, 12
patientis 494, 11
patimur 12, 4
patina 465, 3
patinæ 410, 2
patinam 345, 1. 466, 2, 19
patinas 513, 6
patitur 49, 2
patiuntur 98, 5. 523, 12
patre 39, 14. 336, 8. 362, 7. 367, 5. 368, 5. 369, 2. 9. 370, 2, 3, 15, 21. 495, 8. 532, 7. 565, 10
patrem 19, 11
patres 167, 4. 235, 2. 506, 5. 539, 11. 541, 8
patria 151, 7. 196, 5. 226, 19. 249, 15. 491, 11

patriæ 132, 9. 236, 8. 810, 10. 389, 10. 410, 12. 483, 4. 582, 8
patriam 170, 9. 356, 3
patribus 240, 7. 332, 3
patriis 106, 4. 389, 12
patrimoni 419, 6. 427, 2
patrio 424, 13
patrios 3, 3. 214, 22. 442, 15. 591, 14
patris 208, 8. 335, 14. 340, 5. 371, 17. 389, 10. 545, 8. 586, 9
patrium 335, 8. 567, 3
patrius 231, 9
patrone 497, 7
patrono 495, 8
patruæ 184, 9
patrum 233, 10. 236, 6. 256, 11. 261, 17. 309, 2. 516, 2
patruum 410, 4
patruus 374, 12. 419, 4
patuit 439, 2. 464, 5
patulæ aures 525, 14
patulas 556, 6
patulis 438, 1
patulum 571, 5
pauca 117, 3. 128, 4. 352, 3. 370, 13, 18. 455, 21. 567, 1
paucis 341, 6. 362, 5. 370, 22. 394, 8. 420, 20. 531, 6. 584, 11
pauco 576, 1
paucorum 192, 9. 384, 10
pavens 459, 13
paveat 237, 8
paventem 108, 2. 231, 13
paventis 259, 3
pavet 291, 22
pavidæ 6, 7
pavidam 56, 5
pavidi 455, 15
pavidum 190, 8. 268, 11
pavidus 3, 6
pavimentum 128, 2
pavit 457, 3
paulatim 536, 14. 558, 19
'pauli 223, 10
paulo 342, 5. 343, 11. 386, 7. 430, 6. 518, 12. 539, 4. 578, 16
paulo plus 553, 7
'paulum 32, 1
paulum 90, 7. 182, 16. 248, 7. 345, 5. 448, 5, 15. 513, 6. 577, 13. 585, 18
paulus 369, 14
pavone 404, 2
pavonem 338, 15
pavor 487, 11. 526, 19
pavore 280, 2. 459, 1
pauper 80, 3. 98, 11. 222, 5. 370, 28. 421, 17. 443, 16. 475, 14. 504, 11. 551, 22. 569, 6
paupercula 521, 1
paupere 454, 5. 501, 7. 589, 1
pauperem 138, 5. 140, 5
pauperet 444, 13
pauperi 139, 16. 201, 7
pauperibus 471, 15
pauperiem 3, 10. 46, 3. 150, 6. 220, 16. 249, 12. 328, 19. 419, 8. 443, 5. 472, 16. 501, 14
pauperies 192, 16. 207, 12. 406, 4. 460, 8. 560, 12
pauperiorum 329, 10
pauperis 189, 6. 289, 12
pauperrimus 328, 5
paupertas 32, 6. 553, 15
paupertate 486, 6. 520, 13
paupertatis 523, 7
pauperum 13, 8. 144, 5. 218, 8. 303, 25
Pausiaca 460, 19
pax 311, 12. 430, 9
peccantis 459, 6. 531, 11
peccare 174, 13. 206, 9. 516, 13. 534, 15. 575, 12
peccas 63, 7. 461, 1
peccat 458, 13. 459, 8. 461, 14. 538, 4. 584, 14
peccata 346, 1. 525, 21. 579, 8
peccati 459, 4
peccatis 344, 19. 347, 12. 517, 2
peccatum 345, 5. 435, 3
peccatur 477, 15
peccavero 349, 3
peccem 533, 3
pecces 335, 15. 507, 4
peccet 77, 1. 213, 9. 347, 9. 470, 9
pecore 295, 19. 411, 6
pecori 186, 14. 295, 7. 301, 2
pecoris 309, 14. 510, 13
pectes 38, 13
pectinibus 438, 1
pectora 233, 14. 257, 9. 275, 11. 293, 2. 412, 12
pectore 141, 3. 264, 12. 338, 9. 369, 1. 370, 21. 442, 6. 467, 13. 481, 1. 484, 3. 583, 15
pectoris 42, 9
pectus 10, 6. 116, 2. 120, 3. 263, 14. 303, 6. 304, 2. 305, 13. 472, 3. 542, 10. 548, 4. 560, 19
peculi 583, 8
pecunia 273, 3. 473, 7. 501, 22. 505, 2. 514, 2
pecunia donat et genus et formam, &c. 489, 6
pecuniæ 249, 1
pecuniam 191, 8. 208, 10. 270, 12
pecus 6, 3. 12, 8. 195, 9. 219, 13. 253, 9. 265, 9. 269, 3. 346, 5. 425, 4. 443, 3. 449, 9. 505, 4. 514, 12. 517, 15. 529, 6
Pedacia 380, 10
Pedana 483, 13
pede 13, 2, 8. 80, 11. 84, 10. 153, 1. 185, 5. 196, 3. 199, 9. 209, 11. 224, 17. 290, 2. 300, 5. 337, 1, 6. 338, 1. 339, 14. 342, 8. 352, 12. 369, 6. 387, 2. 391, 5. 411, 8. 433, 15. 497, 13. 501, 18. 528, 11. 529, 9, 15. 589, 8
pede certo 573, 10
pede fausto 553, 1
pedem 120, 4. 240, 10. 294, 12. 300, 15. 568, 8
pedem proferre 571, 8
pedes 143, 3. 184, 3. 298, 9. 302, 7. 378, 11. 415, 2. 461, 13
pedestri musa 449, 12
pedestri sermone 569, 5
pedestribus 119, 7
pedibus 350, 5. 379, 12. 393, 4. 504, 12
pedibus claudere verba 398, 3
pedites 570, 3
peditis 8, 7
peditum 546, 14
Pedius 389, 11
pedum 84, 1
Pegasus 64, 1. 252, 1
pejerati 110, 4
pejor 173, 1. 365, 12. 408, 3
pejora 20, 9
pejoribus ortus 488, 10
pejus 488, 1. 551, 5
pejus 249, 13. 332, 8. 519, 17
pelago 10, 7
pelagus 80, 6
Pelea 174, 11
Peleidæ 16, 4
Peleiden 477, 11
Peleu 569, 14
Peleus 569, 6
Pelignas 305, 2
Pelignis 197, 3
Pelion 161, 12
pelle 302, 15. 368, 6. 516, 6
pellebat 501, 10
pellem 400, 4. 480, 17
pellent 437, 3
pellente 117, 5
pelles 144, 10
pellex 215, 17
pelli 338, 9
pellibus 302, 8. 360, 1
pellice 180, 10
pellicem 271, 10. 278, 4
pelliculam 444, 15
pellicum 278, 11
pellit 95, 11. 416, 14. 543, 1
pellite 20, 10
pellitis 104, 8
pellitur 139, 9
pellucidior 47, 7
Pelopis 16, 6. 65, 5. 124, 4. 305, 7
peloris 437, 7
Penates 100, 8. 187, 7. 204, 6. 214, 22. 423, 12. 442, 15. 497, 9
pendentia 432, 12
pendentis 476, 14. 552, 3
pendet 148, 4. 198, 2. 350, 4
pendis non magni 442, 9
pendulum 215, 10
pendulus 527, 9
pene 291, 5
pene 122, 10. 170, 2. 174, 11. 251, 9. 337, 14. 364, 5. 499, 14. 537, 3. 539, 11. 578, 6
Penelope 447, 8
Penelopen 44, 11. 180, 6. 447, 3
Penelopes 479, 1
penes 430, 14. 567, 18
penetralia 121, 6. 556, 15
penetralibus 233, 6

penitus 35, 4. 52, 7. 344, 20. 525, 24
penna 96, 4. 144, 2. 152, 5
pennas 220, 14. 532, 8
pennis 11, 18. 226, 1. 553, 14
pensantur 535, 5
pensilis 411, 12
pensum 215, 16
Penthei 141, 11
Pentheu 517, 13
penula 503, 11
penuria 328, 24
penus 517, 12
pepedi 381, 6
peperci 183, 23
pepercit 82, 9
peperit 91, 7. 155, 9
pepulere 454, 23. 544, 7
pepulisse 196, 2
pepulit 257, 7
per 12, 4. 16, 5. 21, 1. 26, 4. 37, 11. 54, 5, 6. 126, 8. 144, 2. 158, 10. 235, 6, *bis*. 249, 6. 301, 9, 10, 11, &c.
per apertum 185, 7
per arduum 142, 5
per carmina 587, 12
per dies festos 97, 6
per genium dextramque, &c. 497, 9
per hostes 108, 1
per imbrem 411, 10
per mare, per saxa, per ignes 472, 16
per medias cædes 151, 6
per medium frigus 511, 5
per te 518, 2. 585, 7
per totum hoc tempus 452, 8
per vacuum 529, 8
per vetitum nefas 11, 9
per vias 119, 9
per vim 188, 5. 480, 12. 557, 17
per undas 298, 9
peractas 435, 8
peractis 258, 10. 309, 12
peractum 372, 2
peragenda 389, 9
peraget 436, 9
peragunt 455, 1
perambulabis 303, 19
perambulat 236, 20
perambulet 539, 9
percipiant 583, 14
percontabere, *v.* percunctabere
percontabitur 532, 13
percontare 408, 11
percontatorem 525, 13
perconteris 331, 6. *vide et* percunctaris
percontor 389, 8
perculsæ 283, 3
perculsum 289, 2
pereunctabere 526, 16
percunctabitur, *vide* percontabitur
percunctare, *vide* percontare
percuncteris 514, 3
percunctor 373, 3
percurram 325, 4
percurrat 545, 10
percurre 445, 14
percurrisse 65, 4
percussa 431, 2
percussit 19, 1
percusso 391, 5
percusti 430, 14
perdam 265, 16
perdas 423, 18. 444, 14. 489, 2
perdas operam 328, 16
perdemus 297, 6
perdenda 540, 3
perdere 21, 3. 183, 9. 296, 8. 356, 4. 379, 8. 384, 3
perdiderat 552, 16
perdidit 517, 7. 553, 4
perdit 449, 13
perditior 332, 1
perditur 452, 20
perdocet 473, 9
perduci 447, 4
perdunt 439, 10
pereamve 422, 13
peream male 396, 6
pereant 339, 15
pereas 416, 7
pereat 63, 2. 157, 13. 291, 13. 399, 3
peredit 163, 6
peregre 372, 10. 505, 5
peregrina 154, 11. 404, 1
peregrinæ 547, 12
peregrinum 521, 17
perennes 512, 6
perennius 221, 4
pererro 373, 4
pereunte 50, 7
pereuntes 397, 7
pereuntis 183, 4
perfacile 366, 4
perfectius 277, 18
perfectos 536, 5
perfectum 394, 4. 581, 9
perfer 177, 1
perferre 407, 9. 507, 7. 512, 8. 517, 14
perfert 520, 11
perficient 235, 20
perficit 536, 7
perfida 174, 7
perfidis 166, 10. 285, 5
perfidum 111, 4. 134, 13. 215, 18
perfidus 38, 1. 234, 11. 325, 9. 570, 14
perfluit, *al.* præfluit
perfluunt 230, 6
perfundat 439, 6
perfundi 293, 1
perfundit 460, 15
perfusus 14, 4. 377, 3
Pergama 100, 5
perges 442, 5
pergis 329, 1
pergunt 138, 11
perhorrescit 122, 4
perhorrui 191, 9
peribunt 567, 14
pericla 334, 6
pericli 466, 4
periclo 198, 11
periclum 459, 17
pericula 526, 3. 543, 1
periculosæ 90, 4
periculum 119, 5. 210, 5. 264, 1
periere 497, 1
perierunt 347, 2
periisse 539, 10
Perilli 418, 5
perire 86, 10. 249, 15. 279, 15. 459, 13. 591, 9
perirent 7, 5. 42, 6
periret 165, 10. 292, 10. 419, 9
periscelidem 521, 11
peritis 561, 4
peritura 232, 7. 380, 4
peritus 324, 3
perjura 81, 9. 155, 4. 208, 8
perjuras 421, 2
perjurum 183, 11
perjurus 422, 20. 443, 11
perluor 511, 4
permagna 375, 4
perminxerunt 334, 10
permisit 231, 7
permisso 536, 13
permissum 448, 7
permistas 425, 11
permistus 3, 16
permittant 347, 18
permitte 23, 9
permitto 424, 7
permolere 334, 1
permuloeat 515, 9
permulta 355, 10. 363, 7
permutare 120, 10
permutem 150, 4
permutet 559, 4
perna 439, 16
pernæ 411, 8
perniciem 121, 4. 165, 9. 356, 23
pernicies 513, 3
perniciosius 461, 9
pernicis 268, 18
pernix 574, 2
pernoscere 440, 3
perpauca 351, 2
perpeti 11, 8
perpetuo 18, 4
perpetuos 19, 7
perpetuum 35, 10
perpetuus 57, 7. 559, 5
perprimat 299, 10
perraro 445, 9
perrumpere 191, 1
perrumpet 500, 19
perrupit 12, 1
Persæ 7, 5. 261, 11
persæpe 294, 11. 336, 18. 340, 10. 584, 9
Persarum 178, 4
Persas 53, 9
perscribere 353, 3
persequar 382, 14
persequemur 264, 5
persequitur 151, 8
persequor 56, 13
Persi 376, 7
Persicos 57, 7
persimilem 564, 7
Persis 164, 3
Persius 375, 2. 4. 376, 10. 377, 4
personæ 575, 7

ꝑsonæ 580, 3. 582, 12
ꝑsonam 335, 12. 519, 16. 570, 16
ꝑsonatus 353, 5.
ꝑsonet 470, 7
ꝑsonuere 44, 3
ꝑsonuit 455, 17
ꝑspexisse 589, 13
ꝑsta 444, 16
ꝑstringis 91, 9
ꝑsuadere 366, 3
ꝑsuades 367, 7
ꝑsuadet 496, 14
ꝑtersit 463, 2
ꝑtinaci 24, 12
ꝑtinax 220, 10
ꝑtinet 332, 9. 453, 14
ꝑtinuit 414, 1
ꝑtulit 235, 3. 478, 6
ꝑvellant 462, 13
ꝑveneris 507, 11
ꝑvenimus 365, 10
ꝑvenit 520, 8
ꝑvicaces 141, 6
ꝑvicacis 302, 7
ꝑvicax 158, 1
ꝑvideas 342, 1
ꝑvincere 547, 8
ꝑruncti 580, 2
ꝑrunctum 277, 18
ꝑrunxit 271, 9
ꝑrusta 268, 17
ꝑruste 273, 1
ꝑs 564, 8. 578, 13
ꝑssima 243, 6
ꝑssime 457, 7
ꝑstem 53, 8
ꝑstilentem 203, 5
ꝑtam 104, 9. 279, 17
ꝑtamus 299, 14
ꝑtant 548, 11
ꝑtat 488, 4
ꝑte 188, 7. 402, 13. 427, 8. 480, 7. 488, 8
ꝑtebas 509, 8
ꝑtendis 336, 11. 347, 8
ꝑtens 280, 3
ꝑtenti 442, 12
ꝑtentibus 103, 4
ꝑteret 77, 5. 340, 5
ꝑtes 337, 9
ꝑtet 102, 14. 197, 9. 398, 14. 506, 3
ꝑtiisse 187, 6
ꝑtiit 476, 7. 540, 18
ꝑtilli 355, 7. 589, 9
ꝑtimus 12, 3. 504, 6. 564, 11
ꝑtis 251, 12. 281, 3. 504, 6. 554, 5
ꝑtit 138, 6. 198, 9. 287, 5. 399, 12, 15. 439, 13. 503, 4. 520, 12. 581, 13
ꝑtita 275, 7. 389, 12
ꝑtitæ 461, 12
ꝑtitis 411, 11. 497, 11
ꝑtitor 147, 9
ꝑtitu 356, 8
ꝑtitum 354, 8
ꝑtitus 289, 10. 336, 2
ꝑtiverit 281, 14
ꝑto 192, 2
ꝑtorrita 372, 12. 546, 16
Petrinum 485, 4
Petti 289, 1
petunt 311, 10. 511, 9
pexæ 476, 4
Phæax 512, 15
Phaëton 251, 16
Phalanto 104, 10
pharetra 26, 5. 53, 5. 54, 4. 131, 6
pharetratos 160, 8
pharmacopolæ 330, 5
phaselum 152, 10
Phidyle 203, 2
Philippi, *propr. viri*, 495, 6. 497, 4
Philippi, *urbs*, 553, 13
Philippis 159, 17
Philippo 495, 20
Philippos 107, 1. 549, 11
Philippus 494, 17. 495, 18. 496, 11. 497, 5
philyra 87, 8
Philodemus 339, 3
phimum 457, 2
Phocæorum 298, 5
Phocen 99, 4
Phœbe 31, 3. 240, 1. 307, 1
Phœbi 75, 8. 158, 7. 312, 12
Phœbo 157, 13
Phœbus 202, 3. 240, 4, *bis*. 259, 7. 311, 17
Pholoë 77, 1. 102, 15
Pholoën 76, 9. 189, 12
Phraatem 96, 3
Phraates 506, 8
Phrygiæ 113, 11. 120, 9
Phrygius 149, 13
Phrygum 40, 3
Phryne 294, 16
Phthius 238, 8
Phylli 250, 7
Phyllidis 100, 7
pia 200, 3. 399, 14. 523, 9
piabant 543, 8
piacula 68, 8. 472, 6
piæ 301, 4
pias 27, 2
picæ 176, 4
Picenis 430, 13. 440, 10
picta 404, 5. 461, 3
pectæ 480, 3
pictis 37, 4. 327, 19
pictor 564, 1
pictoribus 564, 9
pictura 585, 1
picus 213, 4
Pieri 230, 14
Pieria 180, 10
Pierides 244, 14
Pieriis modis 588, 1
Pierio 160, 13
pietas 44, 4. 125, 3. 214, 8. 242, 19. 508, 11
pigeat 298, 15
piger 39, 12. 350, 10. 359, 6. 382, 17. 471, 11. 510, 14. 542, 6
pignus 24, 11
pigrior 376, 5
pigris 55, 6
pigro 509, 23
pigrum 552, 8
pii 157, 5
piis 301, 7
pila, *i. e.* columna 353, 20
pila lusoria 362, 3. 402, 11
pilæ 586, 1
pilenta 546, 16
pileolo 508, 1
pilis 397, 6
pilos 536, 13
Pimplea 61, 8
Pindaricæ 246, 7
Pindarici 482, 5
Pindarum 225, 13
Pindarus 226, 6
Pindo 30, 4
pingeret 549, 17
pingimus 535, 8
pingitur 565, 7
pingue 159, 7. 449, 9
pinguem et nitidum 484, 12
pinguem vitiis 403, 8
pingues 481, 9
pingui 440, 5. 444, 17. 453, 5. 551, 7
pinguia 192, 14. 300, 12
pinguibus 467, 11. 559, 14
pinguior 93, 4
pinguis 120, 9. 344, 2. 438, 9. 512, 15
pinguissimis 269, 13
pinguium 253, 7
pinu 117, 12
pinus 37, 1. 97, 9. 115, 9. 202, 8. 239, 1. 300, 14
pio 204, 7
piorum 122, 12
pios 158, 9
piper 441, 1. 509, 17. 551, 10
pipere 465, 9
Pirithoo 243, 2
Pirithoum 163, 11
piscator 427, 3
piscem 564, 4
piscemur 491, 4
pisces 149, 5. 345, 2. 403, 4. 427, 11. 438, 4. 439, 6. 441, 4. 464, 3. 506, 2. 512, 14
piscibus 230, 15. 411, 11. 439, 1
piscis 465, 6. 496, 7
piscium 6, 5
piscosi 365, 13
Pisones 564, 6. 577, 15
Pitholeonti 389, 5
pituita 409, 2. 476, 17
pius 58, 5. 242, 10
placabilis 532, 12
placantur 543, 3
placare 83, 2. 414, 3
placari 576, 8
placaris 203, 3
placat 516, 19
placaverit 462, 9
placavi 425, 8
placeant 395, 8
placeat 175, 2. 498, 11
placebit 585, 5
placem 556, 3
placens 127, 5
placent 253, 10
placentas 463, 15
placentis 500, 5
placeo 231, 4, *bis*.

placere 528, 1
places, *subjunct. a* placo 125, 7
placet 77, 2. 205, 11. 298, 11. 494, 16. 509, 5. 522, 17. 547, 14
placidæ 311, 1
Placideiani 461, 2
placidis 564, 12
placido 229, 5
placidus 310, 1
placitum 135, 7. 450, 3
placuere 159, 15. 308, 6
placui 370, 20
placuisse 510, 4. 520, 5. 532, 10
placuit 26, 1. 346, 1. 540, 1. 545, 1. 585, 5
plagas, *i. e.* retia, 4, 4. 268, 8. 491, 5
plagis, *prima longa*, 555, 15
plagis, *prima brevi*, 166, 9. 524, 13
plagosum 538, 11
Plance 19, 9
Planco 189, 5
plane 344, 10
planis 494, 12
plantam 457, 12
planum 521, 14
platano 117, 11
platanus 128, 7
plateæ 554, 12
Platona 414, 1. 435, 2
plaudere 394, 10
plaudit 540, 6
plaudite 573, 7
plaudo 327, 13
plausor 557, 7
plausoris 573, 6
plaustra 205, 7. 369, 15
plaustris 554, 15. 580, 1
plausus 51, 2. 424, 2. 487, 8
Plautinos 579, 12
Plauto 566, 22
Plautus 537, 7. 545, 6
plebe 101, 2
plebecula 546, 10
plebeius 434, 5
plebi 96, 4. 378, 9
plebis 457, 8. 494, 6. 530, 7
plebs 187, 5. 473, 13
plectantur 68, 1
plector 461, 10
plectro 61, 10. 94, 4. 123, 3. 227, 16
plectuntur 477, 13
Pleïadum 257, 12
plena 175, 13. 254, 7. 540, 18. 569, 16. 591, 19
plenas 120, 11
plene 503, 7
plenior 327, 4. 558, 9
plenis 256, 12
plenissima 362, 4
plenius 123, 2. 477, 3
plenius æquo 551, 20
pleno 141, 3. 195, 5. 311, 14. 494, 2. 583, 15
pleno copia cornu 506, 10
plenum 41, 6. 90, 4. 209, 2
plenum lætitiæ 589, 5
plenus 250, 6. 406, 2. 531, 10
pleraque 538, 7. 566, 12
plerique 367, 4
plerumque 78, 4. 201, 3. 218, 7. 388, 9. 445, 14. 526, 14. 555, 2. 564, 14. 569, 5
plorant 589, 9
plorare 395, 10. 446, 14
plorares 179, 11
plorat 227, 5. 521, 9
ploravere 534, 1
ploravit 113, 9
plorem 306, 4
plores 429, 5
ploret 157, 15
ploro 214, 11
plostello 428, 8
Plotius 361, 3. 394, 15
pluma 249, 17. 404, 7
plumæ 144, 12
plumam 275, 17
plumas 482, 14. 564, 2
plumbeus Auster 449, 13
plumbum 81, 3. 500, 14
plura 83, 6. 191, 12. 192, 1, 17. 300, 10. 310, 12. 344, 15. 370, 14. 391, 13. 501, 20. 547, 6. 558, 2, 3. 560, 5, 9. 584, 11. 589, 10
plures 28, 3. 74, 6. 351, 8. 357, 11. 372, 9. 383, 3. 422, 5. 445, 3. 512, 13. 532, 6. 546, 7, 13
pluribus 265, 7. 344, 14. 410, 16. 486, 14. 561, 3
plurima 224, 11. 337, 13. 521, 14
plurimum 227, 13
plurimus 18, 6
pluris 339, 2. 367, 13. 382, 5. 383, 2. 433, 1
plus 265, 4. 326, 17. 328, 18. 336, 15. 338, 12. 350, 14. 488, 9. 520, 14. 521, 6. 545, 6. 589, 11
plus æquo 343, 13. 479, 2. 522, 10
plus justo 175, 2
plus nimio 47, 6. 76, 3. 501, 5
plusquam 326, 10. 515, 2. 523, 10
plus vice simplici 257, 4
Plutona 125, 8
Plutonia 13, 12
pluvii 157, 3
pluvios ventos 43, 8
pluvius arcus 565, 4
pocula 3, 11. 44, 12. 52, 3. 118, 4. 197, 7. 294, 3. 306, 3. 338, 14. 373, 8. 453, 11. 467, 5. 526, 12
poculis 254, 6
poculum 276, 16. 279, 2
podagra 383, 12
podagram 480, 3
podex 283, 13
poëma 352, 10. 363, 12. 537, 3. 539, 5. 549, 14. 556, 10. 585, 17
poëmata 387, 7. 434, 1. 524, 7. 536, 2. 541, 16. 549, 2. 553, 21. 554, 6. 569, 9. 579, 5. 580, 1. 581, 18. 584, 2. 588, 12
poëmata lacrymosa 474, 4
pœna 110, 5. 153, 1. 237, 7. 544, 1
pœnæ 516, 14. 552, 5
pœnarum 302, 12
pœnas 183, 3. 347, 12. 480, 12
pœnas dedit 336, 1
pœnas luam 303, 15
pœnis 380, 2
pœniteat 336, 13. 371, 17
pœnitet 207, 20. 289,
Pœno 32, 1. 119, 1
Pœnorum 234, 9
Pœnos 166, 11
Pœnus 95, 8. 122, 4
poësis 585, 1
poëta 227, 16. 542, 8. 548, 4. 568, 15. 588, 16
poëtæ 240, 5. 349, 6. 353, 11. 388, 6. 528, 9. 548, 12. 549, 8. 550, 7. 580, 10. 581, 14. 583, 11. 591, 6
poëtam 352, 7. 546, 6. 582, 1. 590, 9
poëtarum 357, 10. 394, 1. 581, 6
poëtas 351, 17. 352, 4. 528, 2. 536, 9. 538, 2, 5. 555, 5. 581, 11
poëtica mella 530, 14
poëtis 413, 7. 564, 9. 579, 6. 585, 12. 591, 9
pol 497, 7. 557, 15
Polemon 429, 6
pollet 578, 3
pollice 525, 10
pollicem 277, 7
pollicis 240, 11
pollicitus 40, 1. 70, 4. 226, 6. 492, 1
Pollio 91, 5. 391, 4. 395, 4
polluitur 237, 4
Pollux 153, 10. 221, 3. 533, 5
polo 305, 19
polum 65, 4. 230, 4
Polyhymnia 4, 9
polypus 291, 2. 343, 1
poma 429, 10. 443, 8
pomaria 19, 4
pomarius 427, 3
pomifer 242, 6
pomifero 208, 8
pomis 267, 9. 430, 13. 440, 10. 475, 1. 514, 5
Pompei 106, 5
Pompeio Grospho 506, 3
Pompili 31, 13
Pompilius sanguis 581, 7
Pomponius 353, 1
ponas 429, 6
pondera 490, 8
pondere 274, 5. 556, 13. 579, 2. 582, 16
ponderibus 344, 22
pondus 102, 2. 326, 5. 405, 5. 530, 12
pone 55, 6, 10. 180, 4, 254, 8. 515, 18
ponebam 415, 4
ponendæ 500, 7
ponendum 414, 6
ponentur 453, 5

ponere 10, 12. 12, 5. 230, 11. 270, 13. 346, 10. 435, 1. 436, 1. 461, 18. 497, 8. 581, 12. 588, 18
ponere, *i. e.* effingere, 244, 2. 566, 2
pones 40, 8. 501, 6
ponet 224, 10. 591, 12
ponetur 344, 16. 536, 11
poni 422, 4. 467, 14
ponimus 534, 8
ponit 151, 13. 253, 3. 431, 12. 455, 3. 548, 6
ponit iram 573, 12
ponite 49, 6. 210, 13
pono 470, 10. 515, 18
ponte 416, 1
pontes 404, 11
ponti 361, 8
Pontica 37, 1
pontifex 222, 3. 304, 11
pontificum 128, 3. 203, 12. 535, 2
ponto 31, 10. 226, 2
pontum 213, 16
pontus 155, 15
ponunt 362, 1
popello 495, 19
popina 509, 15
popinis 440, 2
popino 458, 5
Poplicola 389, 11
poplite 461, 2
poplitibus 151, 10
poposceris 303, 16
populares 568, 9
popularibus 123, 1
popularis 152, 1
populata 166, 1
populea 20, 2
populi, *genit.* 327, 12. 400, 9. 556, 4
populo 4, 8. 8, 14. 53, 8. 155, 1. 236, 10. 367, 14. 371, 7. 419, 2. 491, 7. 519, 6. 556, 16. 574, 22
populorum 222, 6. 477, 7
populos 416, 10
populos, *arbores*, 267, 2
populum 96, 5. 168, 3. 170, 9. 400, 9. 421, 3. 470, 6. 491, 6. 512, 5. 515, 10. 547, 5. 555, 2. 582, 17
populus 7, 8. 80, 12. 136, 6. 177, 11. 327, 13. 368, 3. 424, 12. 515, 4, 10. 534, 10. 541, 7. 573, 5. 576, 4
populus Rom. 474, 7
populus, *arbor*, 97, 9. 558, 25
porca 203, 4
porcis 493, 7
Porcius 463, 14
porco 194, 7. 516, 19. 543, 8
porcum 423, 1. 484, 13
Porphyrion 162, 2
porrecta 261, 3. 279, 4. 288, 20. 465, 3. 526, 12
porrecto 345, 10
porrectum 179, 10. 405, 7. 455, 8
porrectus 378, 4. 454, 13. 494, 13. 551, 8
porrexerat 464, 6
porri 373, 6
porrigam 193, 2
porrigere 490, 9
porriget 133, 10
porrigine 421, 1
porrigis 429, 10
porro 346, 6. 489, 3. 508, 4. 517, 5
porrum 506, 2
Porsenæ 297, 1
porta 214, 14
portanda 378, 8
portantes 372, 17
portare 61, 2. 172, 7. 365, 6. 371, 4. 372, 7
portarit 326, 13
portas 165, 16. 191, 5. 353, 10
portat 433, 4
portatur 547, 1
portenta 534, 3. 560, 22
portentum 55, 2
portes 507, 13
portet 517, 12. 519, 7
porticibus 474, 8
porticus 130, 3. 357, 3. 416, 9. 488, 14
portis 575, 14
porto 286, 6
portum 36, 3
portus 258, 6. 489, 1
poscas 413, 1
poscat 13, 7. 583, 17
poscente 120, 14. 520, 14
poscentem 344, 19
poscentes 554, 3
poscenti 467, 5. 584, 9
poscentis 117, 3
posces 479, 8
poscet 507, 3. 560, 3
posci 539, 8. 575, 5
poscimus 74, 4
poscis 58, 6. 519, 8
poscit 72, 1. 460, 14. 464, 11. 466, 24. 542, 16. 588, 7
posco 530, 17. 541, 12
poscunt 546, 9
posita 338, 7
positas 180, 2. 534, 6
positi 421, 17
positis 420, 15. 540, 11. 586, 10
positis in fœnore nummis 331, 12. 588, 17
posito 404, 2
posito capite 466, 5
positorum in medio 504, 14
positos 270, 8
positum 104, 3. 338, 5. 345, 13. 399, 3. 507, 12
positurus 162, 8
positus 175, 13
posse 69, 11. 338, 8. 374, 2. 396, 4. 477, 10. 548, 3. 554, 7. 573, 2. 583, 10. 589, 17
possem 356, 7. 391, 9. 550, 17
possent 162, 6. 256, 8. 552, 24. 558, 10. 568, 2
posses 256, 19. 483, 1
possessor 479, 22
posset 233, 7. 275, 10. 276, 10. 340, 4. 384, 12. 447, 14. 463, 4. 489, 10. 521, 5. 541, 6. 544, 12. 557, 10, 12
possideam 427, 12
possidentem 249, 8
possim 356, 12. 471, 2. 512, 15
possint 36, 8. 508, 3
possis 308, 10. 332, 5. 337, 7. 338, 2. 410, 9. 418, 6. 421, 13. 459, 14. 471, 18. 472, 5. 515, 12. 517, 9
possit 156, 3. 221, 7. 331, 5. 342, 6. 350. 14. 375, 6. 383, 4. 385, 9. 472, 9. 478, 1. 504, 10. 505, 11. 509, 19. 588, 18
possum 306, 1, 2. 355, 16. 370, 10. 379, 8. 395, 3. 401, 6. 444, 11. 489, 11. 494, 10. 512, 8. 567, 2
possumus 244, 5
possunt 475, 5. 528, 1
post 11, 12. 31, 12. 40, 4. 46, 3. 149, 12. 173, 9. 178, 6. 201, 8. 244, 9. 256, 3. 369, 13. 370, 12, 18.
post, *i. e.* postea 280, 5. 346, 7. 355, 1. 568, 4. 570, 1
post genitis 206, 15
post hæc 496, 10. 553, 3
post hoc 234, 7. 464, 7. 545, 11. 552, 16
post longum tempus 411, 9
post mediam noctem 390, 4
post omnia ponas 328, 12
post paulo 198, 13. 339, 2. 480, 12. 526, 3
postem 470, 5
postera 222, 1. 361, 2. 365, 12. 536, 10
posteri 140, 8. 285, 6
posterius 353, 8
postero 29, 2
postes 290, 3. 353, 10
posthac 252, 7. 325, 1. 410, 14. 432, 10
Postume 125, 2, *bis*
postibus 150, 2. 260, 6
postico 487, 1
postmodo 68, 5. 450, 8
postponas 328, 12
postponet 524, 1
postquam 100, 2. 302, 6. 353, 9. 375, 9. 377, 3. 414, 8. 423, 7. 429, 9. 456, 11. 466, 4. 501, 12. 576, 6
postremo 412, 8
postremus 490, 5
postulant 105, 8
postulat 343, 12. 344, 18
postulet 443, 13
posuere 416, 13
posui 529, 8
posuisse 79, 4. 167, 3. 199, 8
posuisset 343, 3
posuit 121, 1. 239, 2
pota 255, 4
potabis 50, 3
potamus 118, 1
potandum 457, 17
potantia 501, 2
potare 411, 14. 421, 18. 462, 7. 485, 13

pote 576, 4
potens 9, 3. 16, 8. 210, 1. 220, 1. 222, 6. 249, 16. 307, 1. 538, 2 570, 6
potentem 138, 7. 214, 6
potenter 566, 8
potentes 81, 6. 311, 8
potenti 15, 5. 135, 6
potentior 224, 7
potentiorum 266, 8
potentis 524, 11. 526, 6
potentium 245, 6
potentius 191, 1. 581, 4
poteras 397, 9. 583, 6
poterat 466, 11. 585, 16
poteris 583, 7
poterit 63, 12. 404, 1. 409, 8. 447, 4. 501, 4
potero 402, 8
poterunt 299, 7. 472, 7. 504, 13. 553, 17. 582, 6
potes 182, 7. 194, 5. 215, 9. 281, 2. 291, 12. 303, 23. 391, 2. 448, 5. 451, 10. 461, 17. 484, 14
potesne 460, 12
potest 68, 2. 286, 1. 325, 14. 347, 7. 354, 13. 488, 18. 490, 4
potestas 459, 6. 564, 10
potestatem 367, 8
potet 420, 17
poti 190, 2
potietur 98, 9
potionibus 278, 14
potior 178, 2. 208, 5. 324, 1. 486, 13. 491, 11. 519, 4
potiore 128, 3. 227, 2. 239, 14. 500, 5. 501, 14
potiorem 500, 8
potiori 295, 13. 447, 3
potius 8, 17. 46, 4. 113, 13. 216, 3. 329, 8. 404, 3. 430, 4. 488, 11. 560, 10
potius quam 501, 23. 507, 7
potor 145, 6
potorem 439, 15
potores 526, 11
potores acres 464, 13
potoribus 528, 2
potuere 183, 7, 8
potuisse 101, 3
potuit 188, 9
potum 561, 6
potus, *particip.* 345, 11. 355, 1. 429, 7. 528, 6. 577, 4
præ 502, 5
præbeat 325, 2. 327, 20
præbebit 408, 4
præbente 197, 2. 258, 5. 361, 1
præbentem 547, 6
præbere 489, 10. 509, 18. 522, 2
præberi 371, 8
præbes 186, 14
præbet 105, 3. 251, 17. 355, 1
præbuit 361, 9
præcanum 532, 11
præcedentibus 481, 4
præcedere 384, 8
præcedes 135, 2
præcedet 281, 7
præcepit 402, 2
præceps 19, 3. 351, 14. 523, 4. 576, 15
præcepta 415, 15. 435, 10. 442, 11. 471, 8
præceptis 435, 1
præceptis amicis 542, 10
præceptum 498, 13
præcidere 477, 8
præcincti 466, 17
præcinctis 358, 5
præcipe 57, 4
præcipies 583, 13
præcipitat 431, 2
præcipitem, *nom.* 10, 8. 334, 7
præcipiti 432, 6
præcipue 476, 17. 551, 1
præclara 445, 5
præclara, *neut. plur.* 413, 8
præclaram 331, 7
præclare 373, 1
præclaro 370, 21
præco 371, 14. 588, 15
præconem 495, 10
præconis 273, 10. 406, 6
præcordia 303, 4. 355, 2. 437, 1
præcordiis 271, 2. 280, 1. 289, 15
præcurrere 501, 8
præcurreret 375, 8
præda 199, 4. 284, 12. 288, 19. 417, 10
prædæ 215, 6. 513, 10
prædam 169, 9
prædantur 553, 19
prædia 423, 4. 452, 17. 461, 15
prædonum 334, 9
præferat 559, 14
præfluit 257, 17
prægestientis 102, 7
prægnans canis 211, 7
prægravat 409, 4. 534, 5
prælambens 455, 11
prælia 17, 2. 45, 3. 93, 5. 119, 8. 186, 7. 199, 1. 235, 15. 247, 13. 259, 7. 461, 3. 486, 3. 524, 21
prœliis 30, 19
prœlium 257, 5
prælo 51, 7
prælucet 475, 6
præmia 4, 5. 243, 5. 268, 12. 360, 8. 397, 5. 482, 20. 499, 9. 539, 8. 553, 2
Præneste 159, 14. 477, 1
Prænestinus 376, 16
præniteat 76, 6
prænomine 444, 9
præparat 496, 17
præparatum 116, 1
præponens 353, 8
præponere 18, 5. 454, 17
præroso 444, 2
prærupti 454, 16
præscribe 396, 5
præscripta 409, 7
præscriptum 114, 5. 129, 7
præsens 79, 6. 133, 3. 164, 1. 258, 14. 417, 10. 474, 6. 536, 10. 574, 21
præsens in tempus 566, 12
præsente 567, 5
præsentes 405, 9
præsenti 534, 7
præsentia 542, 16
præsentibus 265, 4. 519, 11
præsentis 177, 13
præsepe 512, 19
præsertim 370, 8. 524, 17. 586, 4
præsidio 38, 12. 221, 1. 536, 1
præsidium 1, 2. 91, 4. 552, 15
præstabo 498, 12
præstant 440, 11. 514, 18
præstantia 503, 7
præstat 490, 6
præstent 497, 12
præstes 238, 2
præstet 328, 13
præsto est 338, 16
præsumis 409, 13
præter 9, 6. 17, 5. 92, 6, *et alibi*
præter cætera 554, 6
præteragendus 512, 2
præterea 325, 3. 423, 15. 445, 4
prætereo 395, 7. 459, 17
prætereunt 241, 12. 584, 2
prætereunte 118, 4
prætereuntium 231, 2
præterita 384, 2
præteritum 329, 15
prætextam 360, 9
prætextas, *sub.* fabulas 581, 3
prætor 423, 17. 426, 6. 552, 22
prætore 360, 7. 376, 6. 476, 12
prætorem 372, 16
prætorius 406, 9
prætulerim 557, 3
prætulit 249, 4
Prætum, *v.* Prœtum
prævertamur 342, 14
prævidisset, *v.* provisisset
prandere 428, 6
pranderet 518, 14
prandia 496, 9
pransæ 583, 18
pransi 359, 12
pransus 374, 8
prata 12, 9. 253, 1. 269, 15
pratensibus 436, 7
pratis 195, 11. 214, 2. 514, 5
prato 510, 1
prava 183, 3. 370, 8. 436, 5. 459, 15
pravam 558, 7
prave 419, 3. 476, 13. 551, 6. 568, 16
pravi 208, 1
pravi docilis juventus 407, 2
pravis 343, 9. 456, 4
pravo 566, 4
pravorum 428, 5
pravum 407, 5
pravus 354, 8
precamur 7, 13. 308, 2
precari 527, 5
precati 458, 2
precatus 425, 5
prece 7, 9. 53, 10. 80, 3. 212, 5. 237, 16. 303, 21. 449, 3. 498, 16. 542, 17. 559, 3
prece blanda 587, 4
prece multa 508, 4
prece tacita 509, 8

›receris 466, 22
›reces 180, 8. 220, 18. 223, 8. 279, 10. 288, 16. 312, 7. 542, 15
›reces fundis 304, 6
›recetur 575, 15
›recibus 58, 11. 68, 7. 236, 16. 451, 1
›recor 10, 3. 74, 1. 223, 2, *bis*. 272, 5. 275, 4
›remam 265, 15
›remant 72, 9
›remat 505, 10. 530, 6
›rematur 586, 9
›remendo 115, 2
›remerer 159, 9
›remet 13, 11. 525, 23
›remit 219, 6. 237, 7. 462, 1. 471, 12. 556, 19. 579, 4
›remunt 137, 4. 486, 15
›remuntur 546, 13
›rensare 385, 18
›rensus 131, 2
›ressa 36, 10. 217, 12. 267, 7. 292, 9. 440, 9
›ressi 529, 9
›ressis 433, 15
›ressisse 515, 20
›ressit 465, 6
›resso 62, 8
›ressum 253, 12
›retio 196, 8. 399, 4. 367, 13. 559, 3. 585, 12
›retiosa 523, 15
›retiosus 171, 11
›retium 190, 10. 206, 9. 244, 6. 334, 3. 338, 3. 410, 6. 516, 8. 520, 12. 523, 1. 536, 3. 549, 6. 552, 5. 581, 14
›riami 38, 7. 155, 3, 17. 239, 6. 424, 12. 571, 10
›riamiden 375, 12
›riamus 26, 8. 424, 12
›riape 267, 13
›riapum 378, 1
›ridem 406, 5. 578, 15
›rima 175, 7. 325, 6. 409, 19. 445, 12. 457, 18. 462, 9. 465, 5. 482, 20. 522, 17. 567, 7
rima nocte, *i. e.* nocte inuente 175, 7
rima fious 492, 5
rimæ 240, 6
rimam horam 518, 7
rime sodalium 106, 5
rimis 186, 7. 274, 2. 346, 4. 353, 8. 532, 10
rimo 573, 4
rimo vere 173, 5
rimores 400, 9
rimorum 560, 17
rimos 258, 2. 385, 10. 450, 2
rimum 352, 4. 568, 12
rimum, *adverb.* 74, 8. 121, 2. 170, 7. 416, 6. 473, 7. 498, 12. 500, 7. 553, 13. 555, 10. 568, 3. 569, 13
rimus 10, 8. 234, 3. 247, 9. 248, 2. 371, 11. 400, 3. 440, 13. 465, 11. 490, 5. 529, 10. 571, 3. 578, 15
princeps 8, 18. 198, 13. 222, 7. 529, 8
principe 53, 8. 550, 16
principi 41, 10
principibus 520, 5
principis 230, 9
principium 169, 4. 450, 4. 582, 5
principum, 90, 2. 256, 16
prior 249, 19. 311, 6. 363, 1. 450, 5. 457, 4. 486, 13. 495, 20. 537, 4
priorem 444, 7. 523, 10
priores 111, 16. 198, 8. 246, 6. 560, 17
priori 129, 4. 497, 10
prisca 178, 17. 266, 2. 349, 7. 388, 10
priscæ 576, 12
prisci 543, 4
prisci Catonis 200, 10
priscis 556, 18
prisco 98, 10. 527, 12
priscum 228, 4
priscus 311, 13
Priscus 456, 5
priva 476, 2
privata 87, 5
privatas 482, 11
privati juris 571, 4
privatis 130, 2. 568, 18. 587, 6
privato 368, 10
privatus 129, 9. 177, 12. 349, 5
privet 460, 1
privignis 206, 3
privignus 481, 6
prius 11, 15. 30, 11. 31, 12. 45, 8. 59, 5. 76, 9. 99, 4. 134, 6. 146, 2. 261, 16. 279, 3. 353, 7. 355, 15. 378, 7
prius, *i. e.* potius, 475, 11
prius 449, 12. 530, 2. 541, 11. 569, 18. 588, 11
privum 443, 7
pro 178, 11, 15. 196, 5. 224, 4. 248, 1. 249, 14. 334, 9. 344, 5
pro patria mori dulce et decorum est 151, 7
pro, *i. e.* loco 425, 1. 426, 7. 457, 1
pro, *i. e.* secundum 332, 5
pro laude merentis 493, 12
proavi 579, 12
proba 303, 18
probam 220, 15
probante 7, 2
probantes 475, 5
probas 308, 14
probat 551, 3. 578, 10
probes 519, 3
probet 329, 8. 395, 1
probos 310, 13. 367, 10
probrosis 166, 16
probus 343, 17. 536, 7
procaces 453, 7
procax 94, 1
procedere 334, 3. 359, 7
procedis 228, 13
procedit 463, 5
procellæ 112, 9. 215, 13. 565, 14
procellas 115, 1
procellis 220, 18
procera 295, 5. 446, 9
proceras 210, 3
proceros 405, 4
processerit 570, 17
proci 447, 5
procidit 239, 2. 302, 6
procis 180, 6. 443, 3
procudit 261, 7
procul 177, 1. 266, 1. 355, 14. 370, 9. 455, 7. 494, 3. 503, 3. 555, 13. 560, 12
Proculeius 95, 2
procurare 486, 7
procurrerit 299, 1
procurrunt 376, 9
Procyon 218, 12
prodeat 187, 10
prodentem 448, 6
proderit 305, 2
prodesse 518, 12. 583, 11
prodest 65, 2. 338, 12. 471, 15
prodiderit 345, 16
prodiga 47, 7
prodigialiter 565, 15
prodigum 32, 1
prodigus 331, 3. 493, 8. 494, 13. 549, 15. 560, 8. 574, 1
prodire 472, 2
prodis 111, 5. 458, 20
proditor 24, 9
producas 309, 2
producent 202, 2
producere 567, 5
productior 575, 4
produxerit 556, 20
produximus 364, 3
produxit 121, 3
Prœtum 174, 7
profanis 516, 15. 587, 6
profanum 146, 1
profari 370, 14
profeci 552, 11
profecto 582, 11
proferat 505, 10
proferet 40, 2. 488, 12. 556, 17
proferre pedem 571, 8
proferres 571, 3
professis magna 564, 14
professus 522, 2
professus grandia turget 565, 13
profesta 411, 7
profestis 261, 13. 421, 19
proficeret 340, 6
proficiente 558, 6
proficiscentem 507, 1
proficiscenti 552, 8
proficiunt 207, 6
profore 498, 8
profugi 80, 7
profugit, 206, 6
profugus 258, 13
profundo 226, 5. 235, 12
profundum 261, 9
progenerant 233, 12
progeniem 173, 3. 262, 3
progenies 217, 9. 428, 4
prognatos 371, 6
prognatum 336, 6
prognatus 398, 1

Progne 575, 2
proh 164, 6
prohibebat 370, 14
prohibent 104, 7
prohibere 379, 9. 472, 1. 587, 7
prohibet 197, 10
prohibete 62, 4
projectis 458, 19
projectum 281, 9
projectus 420, 12
projicere 419, 16
projicit 569, 7
prole 237, 6. 261, 15
prolem 311, 2
proles 172, 4. 238, 5. 494, 11
prolis 309, 4
prolueris 437, 2
prolutus 359, 3
promat 572, 7
prome 216, 4
promens 79, 2. 269, 5
promere 200, 7. 541, 3
promes in scenam 574, 20
Promethea 140, 1
Prometheus 41, 10. 124, 4. 305, 9
prominueret 276, 13
prominet 52, 9
promis 199, 7. 396, 9
promisit 29, 7
promissa 452, 16. 587, 1. 551, 20
promissi 566, 13
promissis 413, 5
promissor 572, 1
promissum 294, 7
promit 439, 3
promittere 355, 15
promittit 369, 7. 496, 14
promitto 355, 16
promittunt 541, 15
promorat 289, 14
promovet 233, 13
promptæ 83, 11
promus 403, 3
pronos 69, 11. 241, 3. 567, 6
pronum 500, 15
pronus 213, 7. 522, 10
propagine 267, 1
prope 65, 1. 189, 18. 224, 9. 261, 12. 382, 16. 463, 11. 510, 6
prope, *adverb.* 176, 1. 238, 7. 257, 11. 346, 3. 415, 13. 430, 9. 445, 1. 487, 2. 522, 5. 523, 11. 552, 9. 589, 10
properabantur 291, 19
properabat 364, 7
properantes 270, 5
properantis 565, 3
properare 537, 7
properare loco 495, 11
properaret 167, 7
properat 291, 6
propere 197, 4
properemus 483, 3
properent 71, 4. 496, 7
properes 21, 2. 254, 4
properet 188, 11. 208, 11
propero 384, 6
propinquam 218, 4
propinqui 55, 10
propinquis 398, 9
propinquos 168, 2. 420, 6
propior 180, 9. 452, 1
propiora 352, 7
propioris 499, 3
propius 418, 10. 452, 13. 474, 4. 501, 3. 514, 13. 585, 1
proponi 551, 5
propositi 153, 2. 507, 11
proposito 575, 10
propositum 455, 1. 456, 3
proposuit 46, 1. 478, 2
propria 368, 6. 448, 17
propriæ 412, 5. 499, 7
propriam 96, 8
proprie 571, 1
propriis 344, 17. 393, 9. 415, 1
proprio 3, 1. 251, 9. 568, 7
proprios 147, 3. 298, 7. 495, 5
proprium 357, 2. 453, 7. 460, 13. 518, 6. 558, 13. 559, 2
proprius 412, 10
propter 346, 5. 358, 6. 420, 2. 477, 5
propugnacula 263, 2
propugnat 522 16
propulit 231, 10
prorepit 326, 1
prorepserunt 346, 4
proriperet 22, 11
prorogat 479, 14. 584, 6
proroget 312, 5
prorsus 364, 3
prorsus 80, 11
proruet 235, 13
proscripti 375, 1
prosequitur 237, 16
Proserpina 66, 11. 448, 12
Proserpinæ 122, 10. 301, 9
prosiliet 459, 18
prosilit 359, 8
prosiluit 528, 7
prosit 517, 12. 588, 6
prospectat 267, 6
prospera 258, 8
prosperam 241, 3
prosperes 309, 3
prospiciens 151, 2. 209, 10
prospicit 500, 17
prostes 531, 4
prosunt 61, 9. 490, 3. 559, 7
Protea 475, 13
proteret 166, 11
proterit 242, 4
proterva 102, 13
protervæ 189, 3. 493, 16
protervi 59, 2
protervis 61, 1. 577, 13
protervitas 48, 7
protervo 182, 5
protervum 45, 3
protervus 298, 10
Proteus 6, 3. 418, 1
protinus 155, 7. 443, 17. 504, 15. 525, 11
protrusit 532, 2
protulerit 567, 4
protulit 243, 8. 379, 10
provehunt 162, 14
provida 165, 6
providisset, 490, 2
providus 212, 2. 478, 3
provisæ 527, 8
provisam 582, 7
provisisset, *v.* providisset
provisor 574, 1
provocat 350, 12
provoces 284, 6
prout 453, 8
proxima 361, 8. 583, 16
proximos 80, 17. 139, 6
proximum 207, 17
proximus 385, 8. 449, 4. 526, 4
prudens 11, 5. 219, 5. 248, 13. 303, 25. 396, 7. 425, 8, 14. 446, 3. 459, 10. 515, 15. 552, 6. 589, 23
prudens *pro* sciens et volens 591, 5
prudentem 419, 5. 558, 19
prudentia 504, 2
pruinis 12, 9
prunæ 514, 11
prunæ 360, 9
psallere 255, 6
psallimus 536, 1
ptisanarium 422, 11
pube 297, 4
pubes 60, 4. 111, 15. 165, 11. 234, 8
Publi 444, 9
publica 111, 6. 474, 14. 533 3. 571, 4. 587, 6
publicas 91, 1
publicis 244, 7
publico 130, 5
Publicola, *v.* Poplicola
publicum 228, 6
publicus 540, 10
pudenda 101, 4
pudens prave 568, 16
pudenter 520, 14. 566, 19
pudet 82, 4. 289, 7. 510, 7. 530, 12
pudibunda 577, 13
pudica 268, 15. 303, 18. 437, 4
pudicæ 166, 18
pudicis 248, 1
pudico 531, 5
pudicum 242, 20. 371, 10. 515, 19
pudor 16, 7. 57, 3, 8. 166, 15. 280, 18. 311, 12. 370, 14. 416, 4. 523, 7. 550, 19. 571, 8
pudor malus 515, 7
pudorem 499, 10. 525, 21. 539, 10
ne pudori sit 99, 3. 588, 2
puella 251, 13. 272, 6. 336, 5. 486, 13. 542, 14
puellæ 24, 10. 187, 14. 247, 1. 251, 1. 290, 9. 328, 11. 421, 5. 525, 18
puellam 364, 15
puellarum 103, 1. 434, 5
puellas 182, 17. 202, 5. 310, 4
puellis 123, 1. 210, 8. 289, 4. 369, 4
puer 14, 3. 24, 4. 35, 7. 38, 2. 63, 10. 69, 7. 71, 3. 85, 7. 118, 2. 150, 7. 165, 1. 188, 7. 197, 5. 208, 4. 224, 5. 225, 1. 245, 3. 275, 9

276, 10. 279, 7 281, 15, &c.
›uer ales Cytherea 185, 1
›uer i. e. servus 287, 7. 338, 16. 395, 11. 441, 5. 463, 1. 495, 6
›ueri 290, 10. 371, 1. 432, 2. 542, 8
›ueri, *plur.* 49, 6. 52, 5. 187, 14. 213, 10. 224, 15. 240, 6. 328, 11. 348, 8. 358, 10. 372, 17. 421, 5. 473, 13. 541, 8. 583, 3. 590, 10
›ueri, i. e. servi 466, 17. 467, 9. 525, 18
›uerilius 429, 2
›ueris 139, 17. 147, 2. 248, 2. 251, 1. 289, 4. 325, 5. 358, 10. 373, 7. 423, 6. 467, 4. 471, 16. 479, 17. 492, 7. 493, 5. 542, 14. 543, 7. 557, 19
›uero 178, 16. 250, 3. 355, 10. 382, 8. 383, 10. 429, 10. 542, 4. 574, 11, 14
›uerorum 312, 8. 351, 11. 434, 5. 473, 16
›ueros 31, 4. 157, 15. 233, 8. 239, 9. 308, 5. 310, 2. 352, 3. 525, 6. 532, 4. 574, 22
›ueros deorum 568, 11
›uerpera 304, 5
›uerperæ 237, 6
›uertiæ 83, 8
›uerum 20, 4. 75, 5. 159, 3. 241, 1. 371, 4. 432, 3. 445, 8. 522, 13. 551, 12. 583, 18
›ugil 415, 11
›ugilem 227, 1. 229, 7. 568, 12
›ugiles 546, 10
›ugna 501, 8. 525, 5
›ugnabant 346, 7
›ugnaces 155, 4
›ugnæ 39, 11. 142, 11. 199, 8. 232, 3
›ugnam 362, 6. 363, 1
›ugnantia 329, 1. 336, 9
›ugnare 62, 2
›ugnas, *nomen*, 7, 6. 123, 7
›ugnat 166, 8. 376, 7. 476, 6
›ugnata 196, 7, 515, 8
›ugnavit 247, 11
›ugnax 238, 12. 473, 3
›ugnent 461, 4
›ugnis 31, 5. 336, 2. 398, 2
›ugnis, *a* pugnus 346, 6
›ugno, *nom.* 185, 5
›ulcher 228, 11. 234, 1. 388, 11. 476, 16. 530, 15. 551, 14
›ulcherrimus 365, 5
›ulchra 40, 6. 83, 10. 180, 1. 387, 7. 497, 16. 503, 10. 509, 15. 516, 21. 539, 2. 569, 9
›ulchræ 337, 2
›ulchre 385, 16
›ulchre, bene, recte 589, 6
›ulchre fuerit tibi 463, 10
›ulchri 326, 8. 525, 18
pulchrior 40, 6. 111, 5. 179, 4. 235, 12. 294, 13
pulchris 255, 7. 419, 11. 523, 16
pulchrius 513, 13
pulchrum 477, 2. 479, 3
pulla 60, 5. 300, 3
pullam 379, 15
pullis 265, 1. 433, 15
pullo 411, 12
pullos 558, 18
pullum 343, 6. 345, 13
pulmenta 405, 2. 524, 15
pulmentaria 403, 7
pulpita 530, 10. 545, 10. 576, 13. 580, 4
pulsa 339, 11
pulsanda 85, 1
pulsat 13, 8. 324, 4
pulses 451, 1
pulset 561, 7
pulsis 398, 11
pulso 189, 15
pulsus 367, 12
pulvere 16, 12. 39, 6. 68, 10. 92, 4. 239, 3. 429, 3. 473, 5.
pulverem 1, 3. 154, 12
pulveres 304, 1
pulveris 21, 4. 65, 1. 466, 2
pulvillos 284, 3
pulvinar 85, 2
pulvis 242, 11. 351, 15. 518, 8
pulvis et umbra sumus 242, 11
pumice 531, 4
pumicibus 28, 4
puncto 555, 17. 559, 2
punctum 584, 3
Punica bella 544, 10
Punicæ 249, 19
Punicis 165, 11
Punico 171, 13. 287, 1
pupam 426, 4
pupillam 426, 4
pupillis 471, 12
pupillo 542, 5
puppes 286, 7
Puppi 474, 4
puppibus 37, 4
pupulæ 276, 18
pura 102, 17
puræ 192, 8. 304, 2. 554, 12
pure 337, 13. 472, 7. 527, 1
purgantem 495, 5
purgatam 470, 7
purgatum 415, 8
purgo *vel* purgor 581, 17
puri 341, 4
purior 385, 3. 500, 14. 514, 15
puris 267, 7. 353, 3, 17. 441, 2
purius 48, 6
puro 162, 9. 180, 3. 198, 8. 220, 5. 370, 21. 480, 18. 556, 21
purpura 131, 7
purpuræ 255, 12. 267, 12. 275, 4
purpurarum 149, 14
purpuras 138, 3
purpurea 455, 8
purpurei 80, 10
purpureis 223, 10
purpureo 102, 10. 154, 3. 463, 2
purpureum 119, 1. 519, 14
purpureus 190, 1. 565, 1
purum 78, 4. 426, 1
purus 370, 26
purus sceleris 54, 1
pus 375, 1
pusam, *vide* pupam
pusillam, *vide* pupillam
pusilli 351, 1
pusillo 364, 2
puta 444, 9
putando 252, 4
putant 540, 2
putarer 499, 6
putaret 547, 7
putas 336, 13. 341, 13. 403, 5. 433, 3. 476, 10. 488, 19. 505, 3. 527, 5
putasne 447, 3
putat 396, 3. 423, 14. 545, 3. 558, 23
putato 422, 17. 496, 2
putatur 524, 10
puteal 451, 5. 528, 7
putem 553, 18. 579, 8
puteos 512, 6
putere 528, 10
putes 330, 4. 352, 7. 433, 8 455, 23. 515, 3. 547, 10. 548, 1
putet, *prima longa*, 406, 1
putetis 389, 4
putetur 539, 7
puteum 557, 12. 591, 2
putida 457, 6
putidam 283, 8
putidius 418, 5
putre 501, 24
putres 84, 6. 283, 14
putrescat 420, 19
putrescit 424, 11
putruit 440, 6
pyga 339, 15
Pyladen 421, 14
Pylium 39, 8
pyra 267, 11
pyramidum 221, 5
pyrgum, *vide* phimum
pyris 493, 2
Pyrrha 14, 5
Pyrrhæ 6, 2
Pyrrhe 196, 12
Pyrrhia 507, 14
Pyrrhum 172, 1
Pythagoræ 296, 2. 453, 4
Pythagoran 435, 2
Pythagoræ 537, 1
Pythia 588, 10
Pythias 577, 18
Pythius 41, 3

Q.

QUA, *ablat.* 7, 9. 63, 2. 157, 2, 3. 178, 11. 250, 9. 264, 8. 267, 13
qua ratione 443, 6. 526, 17
qua, *plur. neut.* 342, 11
qua 97, 9. 156, 6, 8. 177, 11. 188, 9. 222, 4, 5. 229, 2. 256, 15. 268, 8. 335, 2, *ter.* 449, 5

quacunque 369, 4. 373, 2
quadra 521, 4
quadrante 348, 11. 419, 9
quadrata rotundis mutat 476, 9
quadret 489, 4
quadrigis 133, 13. 504, 6
quadrimum 23, 7
quadringentis 473, 11
quæ 6, 6. 10, 1. 28, 4. 35, 11. 47, 5. 203, 9. 246, 2. 249, 18. 277, 10. 337, 5. 357, 10. 368, 10. 582, 10
quæcunque 52, 9. 63, 4. 281, 7. 356, 23. 440, 2. 466, 22. 482, 12. 556, 12
quædam 538, 7. 558, 14. 585, 2
quælibet 513, 2
quæque 298, 1. 344, 23. 355, 19. 413, 1. 535, 4. 569, 2
quæram 353, 13. 385, 12. 489, 11
quæramus 325, 7
quærat 332, 9. 482, 11
quære 94, 4. 403, 7. 488, 17. 495, 7. 521, 17
quærebat 363, 11
quærenda 372, 8. 473, 7. 500, 7
quærendi 328, 18. 369, 5
quærens 86, 19. 382, 6. 401, 4. 461, 19
quærentem 160, 12
quærentes 354, 6
quærenti 56, 5. 291, 14. 462, 6
quærere 24, 1. 117, 2. 233, 1. 339, 12. 368, 10. 393, 2. 415, 1. 495, 11. 544, 10. 553, 9
quæres 459, 13
quæret 206, 12. 295, 14. 497, 16
quærimus 207, 2. 520, 9
quæris 224, 2. 338, 13. 470, 2. 500, 2
quærit 171, 4. 218, 16. 236, 19. 270, 13. 336, 21. 467, 4. 496, 12. 529, 17. 574, 4, 7
quæritis 298, 4
quæritur 479, 17
quæro 43, 2. 215, 6. 220, 16. 424, 5. 429, 5
quærunt 43, 10
quæsierat 513, 4
quæsieris 27, 6
quæsita 439, 2
quæsitam 222, 9
quæsitis 326, 2. 454, 7
quæsitum est 588, 5
quæsivere 352, 11
quæso 391, 13
quæstor 374, 12
quæstu 332, 5
quæstus 449, 14
quale 55, 2. 275, 10. 277, 18. 393, 7. 429, 4
qualem 231, 5. 232, 4. 344, 7. 525, 20
quales 283, 15. 361, 4. 549, 6
quali 367, 6. 369, 5, 6. 439, 6
qualia 435, 1. 462, 12
qualiacunque 395, 7
qualibet 155, 15
qualis 199, 12. 223, 3. 257, 11. 268, 17. 281, 4, 12. 511, 2. 570, 17
qualum 185, 1
quam 8, 2. 38, 5. 58, 10. 98, 7. 120, 4. 202, 9. 291, 22. 323, 1
quam rem cunque 16, 1
quam, *conj.* 19, 2. 58, 4. 77, 1. 83, 7. 95, 7. 156, 11. 168, 4. 192, 5. 244, 14. 260, 13. 336, 15. 338, 4, &c.
quam, *i. e.* quantum 29, 2. 35, 4. 122, 10. 288, 10. 332, 6. 344, 11. 454, 22
quam minimum 29, 2
quamcunque 503, 15
quamlibet 290, 5
quamvis 37, 1. 66, 2. 175, 3. 180, 8. 182, 11. 228, 3. 238, 10. 341, 5. 348, 3. 401, 1. 442, 6. 443, 11. 506, 11. 518, 2. 556, 14. 584, 15
quando 58, 2. 284, 8. 298, 15. 383, 13. 453, 1. *bis.* 459, 13
quando *pro* quandoquidem 193, 8. 443, 5. 454, 18. 456, 1
quandocunque 509, 11. 516, 19
quandoque 224, 7. 227, 17. 584, 19
quanquam 68, 9. 142, 9. 179, 4. 192, 12. 200, 8. 325, 4. 397, 16. 542, 6
quanta 38, 9. 63, 9. 272, 8. 289, 8. 361, 6. 408, 5
quantane 433, 18
quantæ 483, 6
quantas 541, 17
quanti 373, 3. 422, 12, *bis*
quanti facias 498, 16
quantis 257, 10
quanto 191, 12. 198, 11. 213, 6. 327, 6. 472, 14. 555, 11, *bis*
quanto 332, 1. 334, 13. 336, 9. 345, 4. 442, 1. 457, 3. 545, 6
quanto plura 558, 2
quanto rectius 397, 14. 572, 3
quantulum 420, 24
quantum, 62, 6. 102, 15. 196, 4. 276, 13. 303, 9. 327, 9. 335, 4. 374, 8. 379, 7. 381, 6. 419, 3. 447, 7. 466, 3. 471, 18. 493, 4. 497, 11. 560, 3. 585, 11
quantum habeas tanti sis 327, 9
quantumvis 553, 3
quantus 38, 8, *bis.* 268, 5, 13. 441, 8. 545, 9
quare 336, 13. 385, 7. 410, 10. 416, 11. 421, 1. 555, 14
quare, *i. e.* quapropter 423, 12
quarta 359, 10. 384, 1. 575, 7
quarta, *ablat.* 578, 19
quartæ partis 448, 2
quartam 374, 3
quartam 432. 3
quarum 333, 6
quas 41, 6. 127, 6. 236, 1. 243, 8. 261, 1. 268, 13. 275, 18. 334, 14. 371, 5
quas res agis 450, 10
quasi 277, 16
quassas 3, 10. 245, 12
quatenus 206, 15. 327, 11. 340, 20. 439, 13
quater 73, 2. 412, 13. 459, 21. 532, 14
quateret 238, 11
quaternos 354, 15
quatiam 47, 3
quatient 224, 18. 501, 6
quaties 34, 2
quatit 41, 2. 153, 5. 230, 13. 555, 2
quatiunt 13, 2. 59, 1
quatuor 340, 8. 365, 2. 546, 13
quavis 354, 16
queam 442, 11, 13
queamus 330, 2
queant 290, 7
queas 443, 6. 526, 17
queat 341, 5
queis 289, 9. 328, 1. 346, 1. 354, 1. 361, 5. 383, 7. 463, 9
quem 7, 8. 8, 6. 10, 13. 13, 5. 24, 2. 27, 6, *bis.* 226, 4. 229, 4. 236, 12. 238, 5. 251, 12. 256, 17. 291, 20, &c.
quemcunque 40, 7. 416, 8
quemque 491, 2. 497, 13
quemvis 351, 9. 513, 2
quendam 382, 15. 495, 4
quenquam 306, 15. 309, 15. 412, 6. 544, 1
queratur 416, 20
querceta 113, 2
quercus 30, 10. 263, 10. 253, 9. 514, 11
querebar 289, 12
querela 569, 8
querelam 184, 6
querelarum 113, 13
querelas 200, 1. 504, 10
querelis 134, 5
querentem 122, 13
querenti 6, 13. 215, 17
quereris 552, 12
querimonia 568, 3
querimoniæ 145, 8. 207, 3
querimoniis 35, 15
queritur 495, 3. 521, 8
querulæ 175, 8
querulus 574, 10
queruntur 268, 2
questæ 6, 2
questu 60, 3
questus 275, 8. 371, 15
qui 3, 11. 10, 6. 11, 1, 2. 14, 11, 12. 23, 9. 161, 5, *bis.* 162, 9. 166, 10, 12. 210, 12, *alibi freq.*
qui, *adv.* 323, 1. 438, 2. 439, 1. 16. 461, 1, 10. 469, 11. 517, 3, *bis.* 555, 8. 591, 5
qui partum 403, 6
quia 248, 6. 255, 9, 10. 257, 9. 345, 13. 366, 8. 370, 4, 5. 385, 5. 404, 4. 442, 9. 457, 10, 11. 496, 1, 4. 501, 16
quibus 15, 2. 18, 3. 73, 9. 82, 8. 182, 1. 205, 9. 209, 1. 232, 9. 251, 4. 264, 3. 278, 4. 290, 4. 299, 11. 305, 6

346, 8. 352, 4. 354, 10, 16. 375, 11
iibusdam 391, 9
iibuslibet 354, 3
iicquam 30, 16. 429, 3
iicquid 26, 1. 28, 2. 58, 14. 63, 7. 414, 5. 446, 4. 513, 4, 10. 583, 13
iicquid erit 28, 2
iicunque 80, 5. 121, 2. 126, 3. 156, 13. 159, 5. 295, 17. 452, 12. 577, 7, *bis*
iid 24, 1. 30, 11. 36, 2. 61, 4. 72, 1, 2. 82, 5, 6. 116, 12. 162, 1, 2, 3. 207, 3, 5. 216, 3. 233, 5, *bis*, 7. 245, 2. 255, 17. 271, 2. 277, 8, *bis*. 502, 2, 3, *bis*
iid, *i. e. cur*, 22, 8. 117, 9. 132, 7, 8. 134, 10. 139, 15. 173, 4. 215, 9. 274, 10, *bis*. 280, 9. 290, 12. 298, 12. 304, 6. 325, 5
iid *pro* aliquid 17, 4. 228, 9. 357, 7. 393, 4. 460, 13
iid ad rem? 487, 13
iid agam? 497, 16
iid agis? 36, 2. 382, 2
iid attinet 274, 4
iid causæ est 324, 14
iid deceat, quid non 491, 9. 582, 4
iid distent sera lupinis 493 11
iid enim 324, 1. 421, 7
iid faciam 345, 15. 397, 17
iid faciam vis 553, 21
iid facias illi 327, 10
iid fiet 413, 3
iid fit 583, 7
iid juvat 326, 5
iid mirum, 128, 9
iid multa 371, 10. 454, 8. 495, 16
iid possim 499, 4
iid quod 139, 6. 284, 2
iid refert 422, 13. 459, 2. 558, 21
iid rides 327, 16. 442, 14
iid si 178, 17. 426, 7. 514, 10
iid sibi velit 446, 6
iid stas 553, 2
iid statis 324, 13
iid te juvat 454, 15
iid tibi vis 290, 11. 336, 5
iid tum 552, 11
iid valeant humeri 566, 8
iid vetat 393, 1
iid velit et possit 505, 11
iid vis 422, 8. 450, 10. 553, 21
iidam 327, 11. 333, 8. 341, 12. 352, 10. 357, 5
iiddam 329, 4
iidem 391, 13. 477, 12. 536, 11
iidlibet 85, 9. 382, 10. 519, 15. 564, 10
iidnam 409, 12
iidni 586, 3
iidquam 65, 2. 340, 6. 411, 8. 416, 4. 443, 1. 559, 2
quidquid 3, 2. 102, 5. 274, 8. 335, 12. 427, 7, *bis*, &c.
quidquid delirant reges plectuntur Achivi 477, 13
quidve 453, 16
quidvis 207, 13. 421, 2. 512, 8. 551, 18
quies 518, 7
quiescas 396, 5
quiescit 586, 1
quiessem 368, 6
quieta 72, 7
quietem 305, 7. 311, 1
quietiore 288, 9
quietis, *adject.* 155, 12
quietos 219, 16
quietum 31, 12
quietus 544, 10
quin 26, 7. 124, 4. 182, 15. 279, 15. 324, 14. 351, 14. 379, 10. 400, 11. 416, 7
quin *pro* quinetiam 440, 1
quin *pro* cur non 281, 2
quin *pro* ne 589, 22
quin et 124, 4
quinetiam 334, 10. 543, 17. 551, 19
quinas 331, 13
Quincti *v.* Quinti
quincunce 583, 5
quindecim virorum 312, 7
quingentis 458, 9
quinquatribus 560, 10
quinque 341, 6. 372, 16. 432, 2. 460, 13. 492, 1. 506, 7, 8
quinque millia 489, 12
quinquennes 407, 7
quinquenni 465, 7
quinque viri 534, 16
Quinqueviro 446, 1
quinta 35, 12
Quinte 444, 9. 451, 8
Quinti 116, 13. 428, 4. 514, 3
Quintilio 589, 16
Quintilium 57, 7. 58, 6
quinto 575, 4
quippe 73, 2. 331, 3
Quirini 8, 14. 260, 7. 298, 1. 554, 9
Quirinus 154, 6. 390, 3
Quiritem 106, 3
Quiritibus 157, 4
Quiritis 487, 8
Quiritium 2, 4. 256, 11
quis 14, 3. 16, 11. 46, 3, 4. 57, 3. 61, 2. 63, 11, 12. 69, 7, 10. 106, 3. 237, 8, *bis*, 9, 10, *et alibi freq.*
quis, *i. e.* aliquis 46, 5. 214, 18. 270, 14. 298, 11. 344, 7. 371, 7, 13. 393, 4
quis non 93, 4
quis, *verb.* 460, 16
quisnam 422, 14. 460, 7
quisquam 175, 5. 178, 2. 342, 9. 349, 1. 370, 26. 383, 7. 410, 10. 450, 5. 510, 8
quisque 122, 2. 191, 12. 237, 12. 332, 1. 367, 6. 368, 11. 372, 4. 397, 16. 420, 24
quisquis 92, 7. 96, 9. 115, 4. 206, 10. 225, 13. 399, 20
quine 389, 4
quivis 353, 4. 370, 7. 671, 5. 397, 6. 438, 2. 444, 12. 552, 2. 578, 1. 579, 5
quo 7, 5. 10, 11. 14, 1. 63, 1. 78, 6, 7. 178, 15. 179, 12, *bis*. 196, 8. 197, 2. 228, 1. 258, 5. 308, 4. 331, 5. 336, 21. 356, 15. 369, 9, &c.
quo, *adv.* 13, 12. 20, 4. 149, 10. 158, 1. 184, 3. 207, 16. 209, 1. 214, 10. 223, 8. 242, 10, *bis*. 255, 16, *bis*, 17. 324, 9. 459, 4. 576, 4
quo, *i. e.* ad quid 327, 20. 368, 8, 485, 11
quo *pro* quomodo 348, 2
quo *pro* ut 276, 10
quo fit ut 398, 7
quo loco 506, 6
quo locorum 88, 1
quo, quo 262, 1. 516, 4
quo magis 411, 3
quo pertinet 332, 9. 405, 3
quo pacto 353, 5. 355, 12. 435, 7. 457, 7. 487, 11. 498, 10. 518, 3. 545, 7
quo rediturus erat 430, 2
quo rem deducam 324, 9
quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu 481, 2
quo tendis 158, 1. 512, 2
quo vellet 587, 5
quo virtus vocat, i, bone 553, 1
quoad vixit 419, 7
quocirca 412, 11. 454, 20. 557, 22
quocunque 200, 4. 298, 9, *bis*. 442, 5. 471, 5. 504, 1. 569, 10
quod, *adv.* 31, 10. 60, 4. 111, 15. 169, 3. 231, 2, 4
quod 50, 4. 55, 8. 74, 5. 93, 9. 133, 3, &c.
quod si 58, 7. 149, 13. 268, 15. 288, 19. 289, 15. 294, 13, &c.
quodam, *adv.* 472, 2
quodcunque 67, 4. 220, 6. 325, 14. 352, 1. 433, 13. 463, 3. 480, 5. 495, 14. 583, 17. 584, 10
quodlibet 339, 8
quomodo 384, 9
quondam 116, 5. 335, 7. 409, 8. 422, 1. 443, 17. 525, 22. 558, 22. 587, 5
quone 432, 8
quoniam 368, 6. 433, 2. 436, 12. 452, 13
quoque 39, 12. 42, 9. 62, 9. 132, 10. 162, 14. 187, 1. 217, 8. 230, 15. 355, 1. 370, 7. 371, 12. 442, 12
quoque, *adj.* 466, 24. 525, 12
quorsum 414, 1. 425, 3. 428, 7. 457, 6
quorsum est opus? 462, 2
quorum 31, 6. 205, 7. 301, 6. 349, 7. 439, 3. 511, 2. 514, 1
quos 1, 3. 35, 14. 36, 10. 102, 12. 154, 2. 158, 11. 209, 2.

226, 12, 15. 234, 13. 237, 9. 252, 9. 326, 15. 329, 6. 347, 3. 364, 11, *bis*, &c.
quoscunque 372, 3. 443, 9
quot 396, 2. 480, 11
quota 197, 2
quota est hora 452, 5
quotannis 299, 15
quoties 14, 7. 227, 9. 249, 3. 250, 2. 524, 12. 527, 3. 537, 4
quotquot 125, 6
quotquot sunt 456, 10
quotus 486, 16. 536, 3
quovis 344, 9

R.

RABIDOS 587, 2
rabiem 10, 10. 38, 11. 206, 11. 291, 6. 434, 3. 500, 10. 543, 14
rabies 568, 7
rabiosa 554, 16
rabiosi 374, 7
racemos 102, 9
radat 300, 11
radere 441, 10
radice 558, 4, 5
radices 462, 12
radit 450, 6
radix 278, 9
ramis 97, 11. 129, 5. 269, 14
ramos 267, 3. 364, 14
ranæ 275, 16. 359, 1. 433, 15
rancidam 409, 15
rapaci 510, 4
rapacibus 298, 8. 405, 8
rapacis 139, 13
rapacium 234, 12
rapax 79, 2
rape 177, 13
rapere 120, 15. 364, 9
rapiam 47, 4
rapiamus 292, 4
rapias 445, 12. 520, 15
rapido 393, 7
rapidos 30, 7
rapidum 113, 7. 428, 3
rapidus 66, 12. 258, 17
rapiente 156, 12
rapientes 347, 3
rapies 418, 2
rapiet 122, 9
rapimur 365, 2
rapinis 422, 13
rapis 200, 1. 450, 4. 462, 4
rapit 134, 9. 151, 6. 242, 3. 282, 13. 329, 13. 386, 13. 397, 3. 471, 5. 573, 1
rapiunt 184, 3
rapta 276, 1
rapta 100, 1
raptam 521, 11
raptas 219, 13
raptim 171, 6. 560, 11
raptis 275, 9
rapto 509, 1
raptor 199, 1. 238, 6
raptum 227, 4
raptus 199, 13
rapuit 122, 9
rapula 406, 2. 462, 12
rara 7, 7. 81, 4. 225, 6. 268, 9. 334, 6. 376, 15
rara avis 404, 5
raro 152, 12. 329, 16. 351, 2. 405, 6. 412, 13
rarus 579, 1
ratas 486, 3
ratem 10, 7. 288, 12. 298, 12
rates 3, 9. 11, 7. 245, 12
ratio 323, 2. 335, 2. 344, 22. 347, 9. 372, 1. 418, 13. 427, 1. 429, 2. 504, 2
ratione 430, 7, 12. 438, 3. 443, 6. 449, 1. 534, 12. 536, 15
rationibus 583, 3
rava 211, 8
ranca 521, 17
ranci 126, 7. 353, 15
re 396, 15. 371, 8. 439, 4. 443, 4. 445, 4. 451, 7. 517, 8. 560, 16
re male gesta 416, 2
re vera 461, 4
rebus 7, 9. 97, 1. 116, 8. 150, 11. 157, 6. 239, 14. 277, 8. 297, 3. 329, 5. 352, 12. 360, 1. 412, 12. 431, 5. 454, 21. 471, 9. 475, 4. 480, 1, 8. 486, 16. 512, 17, *et alibi*
rebus agendis natum 568, 10
recalcitrat 397, 13
recantatis 43, 3
recedant 325, 11. 556, 14
recedentis 143, 2
recedentes anni 574, 13
recedo 515, 18
recens 82, 1. 209, 7. 222, 2. 406, 1. 481, 2. 537, 3
recentes 214, 16
recenti 141, 2
recentibus, 566, 17
recentum 25, 1
recepisset 364, 13
recepit 482, 12. 501, 11. 578, 17
recepta 556, 5
recepti 533, 6
recepto 110, 2. 228, 11
receptus 567, 9
recideret 394, 3
recidet 590, 1
reciditur 207, 4
recinentis 211, 6
recines 217, 3
recinet 30, 1
recinunt 473, 9
recipit 362, 4. 550, 18
recisas 137, 4
recisos 172, 6
recisurum 347, 17
recitare 351, 7. 530, 12
recitares 589, 16
recitata 548, 16
recitator 591, 17
recitent 354, 4
recito 354, 2
reclamat 521, 17
reclinat 303, 2
reclinatum 97, 7
recludens 152, 2
recludere 58, 11. 365, 13
recludit 496, 2
recluditur 139, 16
reclusa 541, 2
recoctas 445, 14
recondit 420, 9
reconditum 216, 4
recordor 557, 22
recreabis 439, 14
recreantur 124, 3
recreare 199, 10. 469, 10. 472, 7
recreat 206, 1
recreatis 160, 13
recreatur 55, 7
recta 339, 5. 370, 23. 456, 3
recta, *adverb.* 364, 4
recte 249, 9. 334, 3. 336, 10. 337, 3. 350, 11. 410, 13. 419, 4. 422, 18. 461, 17. 473, 14. 488, 17. 498, 12. 582, 5, 15. 588, 18
recte facientibus 473, 17
recte necne 539, 9
recte facta 542, 12
recti specie decipimur 566, 11
recti 233, 14
rectius 336, 18. 357, 3. 397, 14. 457, 10. 491, 14
rectius 114, 7. 189, 13. 249, 9. 440, 12. 519, 6. 571, 2. 572, 3
recto 447, 5
recto more 557, 8
rector 517, 14
rectos 234, 10
rectum 260, 8. 329, 6. 425, 1. 453, 16. 457, 11. 569, 1. 553, 8
ad rectum fingeris 585, 7
rectus 248, 14
recumbens 154, 2
recumbere 484, 14
recumbit 31, 11
recurras 451, 2
recurrat 339, 9
recurrentes 543, 12
recurres 278, 16
recurret 500, 18
recurrit 242, 7
recusant 461, 13
recusat 402, 6. 429, 10
recusem 548, 1
recusent 550, 19. 566, 7
recuses 443, 13. 457, 9
recuset 352, 15
recuso 500, 4
redacti 544, 3
reddas 10, 3. 43, 4. 253, 9. 417, 8
reddat 328, 9. 526, 21
reddatur 564, 9
redde 108, 5. 236, 8. 467, 18. 548, 9
redde, age 467, 3
reddentis 508, 6
reddere 48, 4. 126, 11. 344, 19. 430, 11. 446, 10. 522, 14. 558, 10. 573, 10. 582, 1, 12. 589, 19
reddere verbum verbo 571, 6
redderet 51, 5. 578, 14

ldes 498, 13, 15, *bis.* 567, 2
ldet 215, 22. 220, 7. 356, 9
ldidere 363, 22
ldiderit 566, 16
ldidi 241, 7
ldidisses 26, 3
ldidit 258, 9
ldit 299, 15. 459, 15. 536, 2.
584, 8
lditum 96, 3
leam 430, 5
leam domum nudus, &c.
143, 2
leant 228, 3. 391, 1
leas 8, 13
leat 58, 9. 497, 12. 575, 16
legit 86, 3
lemptor 149, 7. 554, 13
leo 329, 7. 370, 2. 375, 9
leunt 195, 10. 241, 9. 250,
l
leunte 176, 3
leuntes 352, 2
li 236, 7
libit 166, 3. 278, 17
liens 202, 3. 409, 9
ligatur 326, 7
lit 244, 13
lire 296, 14. 311, 13
liret 6, 1
lis 467, 7
lit 178, 17. 237, 14. 244, 8.
295, 2. 536, 16. 583, 7
lit ad se 557, 15
litu 228, 7
litum 236, 6. 293, 10. 478,
l. 483, 11. 572, 9
liturus 430, 2
litus 168, 3. 299, 7. 531, 8
onabo 155, 10
onavit 106, 3
ucent 148, 7
ucet 292, 11. 432, 7
ucis, 201, 6
ucit 116, 2. 226, 15. 546, 5
ucta 44, 8. 267, 5
uctum 522, 9
eceris 168, 9
ectus 557, 13
er 169, 4. 495, 7. 497, 15.
520, 2
ram 32, 2. 474, 11
ras 442, 6
erat, *impers.* 326, 13
erat 309, 7
erenda 458, 3
erendus 536, 9
erent 36, 1
erente 218, 14. 241, 6
erentes 371, 3
erentis 229, 1
ero 373, 6
erre, *prima brevi*, 158, 2.
468, 13
erre, *prima longa*, 336, 13.
467, 6
erret 491, 7
erri 536, 5
ers 495, 14
ert, *personal. prima brevi*,
166, 5. 174, 10. 300, 7. 521,
10. 542, 12
refert, *impers. prima longa*, 422,
13. 459, 2. 558, 21
refertur 525, 6. 574, 16
referunt 255, 12. 547, 9
refici 440, 1
reficit 3, 9. 527, 3. 546, 4
refixa 301, 12
refixit 524, 23
refixo 66, 2
reformido 455, 21
refrænare 206, 14
refregit 353, 10
refringit 155, 5
refugimus 82, 5
refugit 5, 1. 255, 9. 559, 1
refulgens 136, 4
refulsit 31, 7
regale 549, 11. 552, 18
regales 247, 7. 504, 13
regali 221, 5. 577, 8
regam 471, 17
regat 9, 5. 575, 12
rege, *nomen*, 83, 8. 165, 2. 178,
4. 300, 13. 349, 5. 520, 13
Rege, *propr.* 375, 5. 376, 13
rege, *verb.* 480, 13
Regem 375, 6, 9. 377, 6
regerit 376, 17
reges 126, 4. 147, 4. 191, 6.
226, 11. 341, 2. 377, 5. 416,
10. 477, 13. 501, 8. 589, 12
reget 34, 1
regi, *nomen.* 549, 9
regi, *verb.* 580, 6
regia 502, 3
regia Roma 494, 15
regiæ 128, 4
regiam 86, 13. 138, 1
regibus 1, 1. 69, 4. 336, 22.
410, 8. 518, 14. 519, 1
regina 70, 5. 85, 6. 158, 5.
211, 4. 310, 3. 489, 6
regio 351, 14. 511, 2
regione 483, 13
regis, *nom.* 6, 11. 375, 1
regis opus 567, 11
regis, *verb.* 79, 5. 277, 10
regit 161, 8. 178, 9. 206, 4. 274,
8. 523, 9. 529, 10
regium 100, 8
regius 151, 4. 215, 16. 590, 7
regna 122, 10. 142, 5. 161, 6.
257, 17. 301, 9. 550, 13
regna vini 13, 13
regnanto 155, 16
regnare 164, 1
regnata 104, 9. 219, 3
regnator, *v.* regnavit
regnavit 222, 6
regnes 33, 8. 95, 6
regnet 477, 9
regno, *nom.* 223, 4. 367, 12
regno, *verb.* 500, 2
regnum 31, 13. 38, 7. 96, 7.
193, 3. 231, 6. 347, 17. 367,
8. 473, 17
regula 347, 12
Reguli 165, 6
Regulum 31, 16
regum 13, 9. 80, 9. 119, 10.
139, 17. 147, 3. 201, 9. 217,
9. 230, 4. 253, 6. 348, 10.
391, 4. 406, 4. 424, 7. 476,
16. 477, 7. 501, 8. 534, 16.
546, 15. 568, 1. 587, 13
rei, *a.* reus 389, 9
rei, *a* res 192, 4. 206, 13
rejecit 249, 5
rejecta 417, 10
rejectæ 179, 3. 244, 10
reis 91, 4. 224, 4
relabi 69, 11
relabor 471, 8
relatus 302, 11
relegata 395, 3
releget 184, 2
relegi 477, 1
relegit 270, 12
relicta 107, 2. 228, 18. 414, 3.
497, 12
relictis 94, 1. 265, 3. 302, 6.
310, 12. 554, 8
relicto 26, 8
relictos 78, 2
relictum 214, 7
religarat 75, 2
religas 14, 6
religat 359, 6
religata 118, 8. 250, 9
religio 386, 7
relinquam 144, 5. 384, 7. 494, 14
relinquas 326, 16
relinquendis 391, 13
relinquens 454, 14
relinquent 128, 5
relinquere 483, 1. 574, 2
relinqueret 168, 5
relinques 493, 7
relinqui 511, 5. 588, 13
relinquit 132, 12. 163, 9. 573, 2
relinquunt 112, 1
reliquerit 432, 3
reliqui 500, 2
reliquit 296, 8. 302, 15. 540, 18
reluctantes 232, 2
rem 16, 1. 311, 2. 312, 3. 331,
7. 335, 14. 337, 13. 345, 12.
351, 7, 16. 356, 3. 384, 7.
418, 4. 424, 6. 449, 1. 459,
11. 474, 2, *bis*, 3. 517, 15.
549, 3. 558, 7
rem, *i. e.* materiam 582, 6, 7
rem auge 496, 4
rem facias 474, 2
rem bene gerere 497, 14
rem gerat 498, 10
rem male gerere 418, 4
rem tentare 550, 19
rem tuam, *i. e.* bona tua 583, 7
rem unam 565, 15
remanete 62, 8
remeare 372, 2
Remi 283, 6
remige 300, 14
remiges 302, 9
remigio 36, 4
remigium 491, 10
remis 86, 5. 567, 11
remiscet 573, 3
remisit 440, 9
remissi 526, 10
remisso 215, 18
remisto 262, 1
remittas 117, 1

remittit 465, 13. 584, 9
remittant 549, 12
remorant, *i. e.* removerant, 400, 11
remorsarum 281, 3
remos 288, 4
remota est 583, 5
remotis 95, 7. 140, 7. 171, 7. 231, 11. 259, 1. 459, 18
remoto 97, 6. 573, 13
remotos 368, 2. 442, 10
remotus 65, 6. 586, 5
removere 445, 11
removi 449, 11
removisse 167, 2
remugiat 180, 1
remugiens 288, 17
renarint 298, 13
renascens 157, 8
renascentur 567, 16
renati 296, 2
renes 422, 19. 488, 16
renidentes 270, 9
renidet 102, 17. 137, 2. 170, 1
renodantis 290, 10
renuis 554, 4
renuit 516, 10
reor 538, 11
reparant 242, 8
reparare 157, 7. 442, 13
reparata 73, 1
reparavit 86, 12
repensus 166, 2
repentes 550, 11
reperire 39, 13. 330, 2
repertor 580, 3
repertus 588, 1
repetantur 24, 8
repetas 490, 5
repetat 212, 3. 497, 12
repetens 199, 3
repetes 91, 3. 435, 5. 494, 4
repetet 38, 5
repetit 187, 7. 384, 10. 476, 7
repetita 585, 5
repetitum 482, 13
repimus 359, 12
reponens 23, 6
reponere 494, 10
reponet 438, 6
reponi 166, 7. 575, 5
reponis 27, 2. 570, 10
reportasti 286, 11
reporto 312, 11
repostum 284, 8
repotia 407, 10
repræsentet 529, 1
reprehendere 421, 13. 539, 11. 548, 15
reprehendet 589, 23
reprehendi 442, 2. 539, 6
reprehendite 581, 7
reprêndas 370, 24
reprêndere *v.* reprehendere
repsimus, *v.* repimus
reprendes 524, 6
reprendis 392, 1
reprensis 392, 4
repserat 494, 1
reptare 484, 1
repugnant 346, 2
repulsæ 151, 11
repulsam 472, 13
repulsum 460, 14
requiem 496, 12
requies 84, 1
requiro 512, 9
rere 385, 3
reris 421, 9
rerum 134, 8. 248, 13. 261, 5. 287, 11. 309, 11. 336, 12. 365, 4. 382, 2. 393, 2. 459, 19. 467, 6. 476, 12. 478, 6. 504, 11. 505, 11. 518, 1. 566, 17. 567, 3. 576, 16
rerum caput et fons 520, 15
rerum fluctibus in mediis 555, 2
res 230, 2. 332, 9. 335, 2. 343, 15. 344, 22. 372, 8. 397, 11. 419, 10. 430, 6. 444, 4. 487, 2. 519, 10
res, *supple* familiaris, 244, 4. 335, 11. 414, 8. 443, 8. 475, 3. 480, 2. 501, 5, 17. 508, 10. 523, 12. 541, 6. 551, 22. 578, 9
res, *i. e.* materia 566, 8
res comica 568, 17
res altera alterius poscit opem 588, 7
res Romana 506, 6
res, *plural.* 30, 12. 91, 2. 98, 4. 337, 10. 347, 15. 388, 9. 406, 6. 410, 13. 435, 8. 442, 13. 467, 15. 471, 9
res, *i. e.* facinora 397, 4. 520, 3
res adversæ 466, 20
res gestæ 568, 1
res gestas 482, 2. 550, 11
res Italas 533, 2
res secundæ 501, 5
res omnes 574, 8
rescieris 549, 4
rescinditur 483, 7
rescribe 486, 16
rescribere 418, 6. 483, 5
reseces 29, 1
resedit 155, 7
residunt 144, 9
resignat 492, 9
resigno 220, 14. 494, 5
resolvent 68, 8
resolvit 420, 3
resonantis 19, 2
resonare 181, 8
resonarent 381, 1
resonat 340, 8. 354, 5
resonet 339, 11
resorbens 108, 3
respicere 432, 12. 582, 13
respicientis 476, 14
respicis 8, 4. 39, 8
responde 442, 13
respondeat 450, 5
respondebam 382, 12
respondere 384, 2. 424, 9. 482, 19. 534, 1
responderet 336, 8
responderit 427, 9
respondes 370, 17. 515, 14
respondet 331, 10. 385, 17. 495, 17
respondit 474, 11
responsa 311, 10. 379, 17
responsare 498, 9. 474, 5
responsat 461, 8
responset 436, 5
responsore 516, 4
responsum 283, 1
responsura 466, 13. 553, 13
respuet 536, 10
restat 471, 17. 488, 15
restinguere 364, 9
restinguet 118, 3
restituent 173, 5
restituet 242, 19
restituit 260, 4
resto 383, 8
restrictis 166, 12
resurgat 135, 5. 157, 12
retardet 112, 5
retegis 201, 5
retexens 413, 1
retia 288, 9
reticulum 326, 11
retinacula 359, 5
retinent 525, 14
retinere 328, 15
retinet, *v.* recinet
retorsisti 142, 7
retorta 165, 15
retortis 6, 9. 546, 15
retractes 94, 2
retractus erit 591, 11
retrahas 525, 2
retro 81, 8. 117, 3. 159, 17. 180, 5. 220, 6. 361, 14
retrorsum 77, 11. 244, 16. 474, 12. 526, 8
rettuleris 520, 2
rettulit 93, 3. 260, 3. 548, 11
retusum 82, 10
revebet 298, 12
revehi 442, 15
revellis 139, 7
reverti 69, 12. 416, 1. 451, 5. 512, 15. 586, 11
revexit 140, 2
revictæ 233, 4
revisens 73, 3
reviset 492, 12
reum 435, 2
revocant 223, 8
revocas 370, 18
revocat 430, 5
revocavit 260, 10
revolvimus 548, 16
rex 61, 3. 231, 6. 362, 6. 16, 19. 348, 7. 349, 1. 419, 13. 424, 5. 473, 13. 476, 16. 488, 8. 519, 7. 549, 14
rexque paterque 494, 5
Rhæti 232, 8
Rhætos 257, 6
Rhamnes 584, 2
rheda 452, 3
rhedis 365, 2
Rheni 390, 8
Rhenum 565, 4
rhetor 358, 1. 555, 5
rhetoris 388, 6
Rhodani 145, 6
Rhodio 389, 5
Rhodon 17, 6
Rhodopen 209, 12
Rhodos 503, 10, 14

thœcum 142, 7
thœcus 162, 3
thœti, v. Rhæti, &c.
hombi 410, 2. 464, 6
hombos 406, 7
hombum 338, 15
hombus 269, 8. 406, 1, 8
ictum 388, 1
ide 475, 14
ideant 277, 16
ideat 561, 7
idebit 532, 1
idebo 569, 15
idemus 363, 2
idendus 470, 9
idens 8, 1. 215, 18. 325, 3. 386, 2
ident 111, 11. 510, 10
identem 56, 2. 325, 4. 418, 2
identes 360, 8
identibus 569, 11
identur 556, 7
idere 484, 13
idere decorum 493, 15
ideret 547, 2
ideri 342, 6
ides 327, 16. 433, 11. 442, 14. 476, 4, 6, 10. 530, 13. 560, 22
idet 104, 12. 111, 11. 219, 7. 250, 10. 392, 3. 496, 11. 542, 3
idetur 376, 10. 467, 6. 584, 16
idiculum 388, 8. 549, 15
idiculus 433, 12. 463, 15. 572, 2
igat 156, 8
igent 253, 1. 284, 4
igida 181, 2
igidi 205, 8
igidis 535, 1
igidum 114, 2
igidus 471, 7
imam 493, 17
imosa 452, 7
ngi 557, 5
pa 7, 2. 139, 5. 218, 18. 327, 5. 432, 7
pæ 51, 4
pam 148, 9
pas 213, 13. 226, 4. 227, 14. 241, 11
pis 268, 1
seris 304, 9
serit 224, 8
sero 296, 5
si 355, 4
sissent 190, 9
sisti 467, 3
sit 26, 6. 182, 16. 234, 3
sores 577, 5
su 133, 5. 256, 9. 381, 10. 388, 1. 401, 13. 584, 18
su quatit populum 555, 2
sum 351, 18. 466, 10. 482, 14. 507, 9. 564, 5. 586, 2
sus 24, 10. 410, 14
sus, *plur.* 354, 12. 366, 1. 446, 2. 496, 12
ite 76, 2. 205, 7. 233, 5. 241, 1, 2. 261, 16. 308, 12. 554, 19
ritu 150, 3. 187, 5. 219, 10. 398, 4. 430, 9. 567, 8
rivali 589, 22
rivis 19, 4
rivo 98, 1. 514, 14
rivos 69, 11. 141, 8. 182, 8. 186, 9. 482, 6. 500, 1
rivum 218, 16. 500, 15. 510, 6
rivus 192, 8. 505, 1. 509, 23. 527, 3
rixa 46, 6
rixæ 35, 7. 189, 3. 215, 21. 521, 6
rixam 200, 2
rixarum 197, 11
rixatur 522, 15
rixis 62, 4
roborant 233, 14
robur 10, 5. 122, 8
robustæ 190, 4
robustis 554, 15
robustus 150, 7
rodens 277, 7
rodere 510, 11
roderet 394, 5
rodit 354, 10
rodunt 370, 3
rogabat 363, 8, 12
rogando 294, 5
rogare 283, 8. 433, 17
rogat 131, 1. 385, 17. 498, 16
rogata 497, 15
rogati 340, 2
rogatus 355, 10. 442, 4. 489, 10
roges 264, 13. 471, 3
roget 328, 8. 447, 2. 474, 7
rogo 471, 1
Roma 156, 4. 165, 5. 233, 17. 296, 7. 308, 10. 310, 5. 357, 13. 494, 15. 515, 1. 538, 2
Romæ 218, 6. 230, 9. 258, 15. 399, 19. 450, 4. 456, 9. 457, 13. 477, 1. 498, 9. 503, 14. 531, 12. 541, 2. 553, 5. 554, 6. 555, 5
Romam 155, 15. 371, 4. 498, 9. 503, 4. 509, 11. 550, 16
Romana 178, 8. 234, 8. 370, 5. 402, 10. 407, 2. 482, 4
Romanæ 231, 3
Romanam 312, 3
Romane 168, 9. 354, 14
Romani 535, 5
Romani equites 570, 3
Romani pueri 583, 3
Romanis 524, 16. 555, 12. 579, 6
Romano 398, 12. 458, 20
Romanos 283, 4
Romanus 282, 6. 285, 6. 435, 9. 566, 22
Romanus pop. 474, 7
Romulæ 236, 4. 311, 2
Romuli 129, 6. 245, 4
Romulum 31, 12
Romulus 533, 5
rore 162, 9. 204, 3
rorem 589, 8
rores 157, 3
rosa 14, 3. 88, 1. 117, 12
rosæ 84, 4. 98, 3. 190, 1. 249, 19
rosarum 217, 11
rosas 198, 4
Roscia lex 473, 16
Roscius 451, 6. 539, 12
roseam 34, 6
rostrata 274, 5
rostris 452, 11
rota 180, 5. 565, 8
rotantes 251, 2
rotarum 518, 8
rotis 2, 2
rotundas 438, 7
rotundentur 489, 3
rotundioribus 283, 20
rotundis 435, 12. 476, 9
rotundo 583, 1
rotundum 65, 3
rotundus 460, 10
ruam *pro* eruam 443, 18
ruant 466, 18
rubeam 551, 7
rubens 117, 8
rubente 5, 5
rubentem 380, 6
ruber palus 378, 4
rubere 464, 7
rubere 558, 11
rubicunda 514, 10
rubigine 399, 3
rubiginem 203, 7
Rubos 365, 10
rubra 444, 16
rubrica 461, 3
rubro 82, 3. 186, 9. 455, 4
rubros 304, 4
rubum 56, 9
ructatur 590, 11
rude donatum 470, 2
rude ingenium 588, 6
rudem belli 553, 11
rudentes 288, 3
rudis 151, 3. 208, 3. 393, 11
ruebat 376, 14
ruens 41, 9. 49, 1
ruent, v. ruant
ruentes 162, 6
ruenti 422, 10
ruentis 7, 8. 102, 1. 416, 22. 536, 15
Rufillus 333, 4. 355, 5
Rufus 466, 5
rugæ 255, 10
rugis 125, 4. 283, 10
rugosis 286, 1
rugosus 527, 4
ruina 141, 12
ruinæ 93, 7. 153, 9
ruinam 134, 13
ruinas 85, 6. 466, 1
ruinis 166, 17. 257, 10
ruis 510, 12
ruit 11, 9. 162, 13. 226, 5. 296, 7. 460, 12. 554, 16
ruitis 282, 1
rumor 452, 11
rumore 356, 18
rumore secundo 500, 3
rumpat 211, 10
rumpent 261, 10
rumpere 38, 6. 483, 10. 500, 14. 509, 3
rumperet 279, 9

rumperis 348, 10
rumpi 338, 17
rumpit 291, 9
rupem 557, 12
rupere 293, 11
ruperis 433, 20
ruperit 288, 18
rupes 209, 13. 215, 12. 416, 20. 417, 1. 532, 2
rupibus 140, 7
Rupili 375, 1. 376, 7
rupit 4, 4. 529, 2
ruptis 459, 14
rura 3, 9. 72, 7. 104, 10. 134, 1. 195, 2. 236, 20. 237, 1. 266, 3. 370, 16. 496, 9. 509, 8. 511, 9
rure 324, 5. 339, 9. 391, 7. 492, 1. 500, 8. 509, 4. 512, 8. 525, 4
ruris 44, 7. 80, 4. 499, 17. 544, 8
rursum 430, 9
rursus 106, 3. 228, 2. 297, 7. 342, 4. 344, 19. 460, 15. 478, 1. 494, 1
rus 372, 10. 453, 1. 457, 13
rustica 203, 2. 543, 11
rusticius 342, 7
rusticorum 172, 3
rusticus 270, 11. 324, 11. 402, 3. 454, 5. 455, 17. 457, 13. 479, 15. 496, 16. 507, 13. 553, 3. 576, 11
Rutubæ 461, 1
ruunt 410, 11

S.

SABÆÆ 69, 3
sabbata 386, 5
Sabella 303, 6. 383, 9
Sabellis 172, 4. 398, 11
Sabellus 516, 10
Sabina 23, 7. 54, 9. 150, 4. 268, 17
Sabinis 138, 9. 535, 1
Sabino 462, 4
Sabinos 159, 13
Sabinum 50, 3. 486, 13. 496, 10
saccis 327, 17
saccos 422, 5
sacer 15, 3. 283, 7. 423, 17. 586, 12
sacerdos 147, 1. 155, 9
sacerdotis 500, 4
sacerdotum 41, 3
sacra 45, 8. 159, 9. 235, 1. 239, 5. 277, 11. 282, 8. 341, 1. 347, 11. 516, 15. 587, 6
sacræ 3, 14
sacram 273, 5
sacramentum 135, 1
sacrare 61, 10
sacras 5, 6
sacravit 536, 17
sacri 68, 3
sacrilega 121, 2
sacris 261, 13. 301, 13. 327, 18. 463, 5. 577, 4
sacro 120, 6. 123, 5. 196, 7. 248, 6. 308, 3. 366, 2
sacrum 152, 7. 156, 12. 227, 18. 269, 1. 304, 10. 420, 10
sæculum, v. seculum
sæpe 19, 6. 20, 10. 22, 6, 7. 43, 5. 106, 1, 6. 112, 2. 152, 10. 175, 9. 201, 1. 294, 5. 334, 6. 336, 23. 340, 9. 341, 1, 2. 344, 7. 356, 21. 367, 15. 373, 5. 377, 1. 388, 5. 394, 5, 6. 456, 4. 546, 6, *et alibi*
sæpius 115, 8
sæva, *femin.* 32, 6. 48, 1. 66, 11. 80, 15. 223, 5. 277, 6
sæva, *neutr.* 47, 4
sævam 16, 6. 380, 4. 524, 21
sæviat 155, 14. 412, 2
sæviet 60, 2
sævis 31, 1. 87, 4. 183, 22. 291, 10
sævit 257, 18. 271, 2. 352, 14
sævitia 120, 13
sævo 77, 4. 179, 9. 220, 9. 517, 17. 522, 13
sævos 119, 3. 191, 7
sævus 41, 8. 148, 13. 408, 3. 513, 2. 543, 13. 552, 9
saga 63, 11
sagaces 103, 2. 236, 2
sagacius 291, 1
Sagana 276, 3. 379, 13. 381, 1
Saganæ 381, 8
sagas 560, 21
sagax 576, 16
sagitta 31, 3. 63, 2. 163, 3
sagittæ 211, 11
sagittas 69, 9. 111, 13. 122, 6. 199, 6. 462, 2
sagittis 54, 3. 170, 5
sagum 287, 2
salacem 334, 11
Salamina 19, 11. 20, 8
Salaminius 39, 9
sale 387, 4. 441, 1. 467, 10. 554, 1
cum sale panis 403, 4
salebras 521, 8
sales 579, 13
salem 361, 9
Salerni 511, 1
Saliare 540, 4
Saliaribus 85, 1
salias 509, 20
salicto 102, 6
saliente 204, 7
saliet 589, 8
saligno 359, 9
salinum 132, 4
salis 341, 4
salis, *verb.* 139, 9
Salium 84, 1. 224, 18
saliunt 451, 5
Sallusti 94, 7
Sallustius 334, 14
salo 304, 8
salsa 299, 6. 425, 2
salso 376, 16
salsus 386, 1
saltaret 363, 8
saltat 397, 17
saltem 370, 1
saltet 453, 13
saltibus 98, 6. 559, 8
saltus 159, 6
salubrem 575, 13
salubres 270, 1. 389, 16. 394, 12. 436, 8. 484, 1
salubribus 379, 2
salve 76, 1
salvere jubet 495, 20
salvere jubemus 499, 12
salvo 383, 7
salutandi 372, 9
salutari, *nom.* 311, 18
salutor 568, 15
salvum 328, 10. 515, 19
salvus 477, 9
Samio 294, 9
Samnites 555, 16
Samos 502, 3. 503, 14
sanæ 384, 10
sancimus 344, 11
sanctæ 7, 10
sanctārum 491, 8
sanctior 251, 8
sancto 236, 7
sanctum 517, 1. 521, 15. 537, 3
sane 421, 13. 495, 15. 511, 5. 547, 14. 576, 4. 588, 14
sanguine 22, 4. 83, 2. 98, 4. 119, 1. 160, 7. 171, 13. 186, 9. 202, 11. 275, 16. 425, 8. 443, 12
sanguineis 62, 4
sanguinem 226, 12
sanguinis 282, 4. 297, 6
sanguis 58, 9. 144, 6. 215, 16. 311, 5. 483, 8. 581, 7
sani 418, 4. 428, 7
sanies 182, 13
sanior 428, 2. 430, 16
sanius 110, 1
sano 344, 5. 556, 23
sanos 345, 4. 426, 6. 528, 3. 581, 11
sanum 371, 17. 492, 3. 515, 4. 523, 13
sanus 356, 22. 361, 7. 372, 6. 421, 3. 422, 14, 16. 431, 9. 433, 3. 434, 2, bis. 470, 5. 476, 17. 479, 7
sanxerunt 534, 16
sapere 479, 13. 484, 6. 514, 1. 523, 10. 557, 5, 18. 582, 5
saperet 576, 10
sapias 28, 5. 505, 7
sapiat 383, 14
sapiens 19, 7. 326, 2. 347, 18. 348, 1, 3, 6. 356, 8. 385, 10. 402, 3. 407, 13. 411, 2. 433, 11. 459, 17. 460, 7. 476, 15. 515, 13. 534, 10
sapiente 416, 11. 484, 2. 515, 3
sapientem barbam 415, 16
sapienter 116, 9. 249, 11. 381, 19
sapientia 400, 12. 472, 11. 474, 1. 483, 2. 587, 5
sapientia prima est stultos caruisse 472, 11
sapientiæ 77, 10. 216, 6

sapientior 416, 17. 430, 6. 558, 8
sapientium 201, 3
sapientius 416, 21
sapientum 432, 9
sapis 585, 7
sapit 538, 9
sapiunt 590, 10
saporem 148, 5. 439, 10
saporum 438, 3
Sappho 128, 1. 529, 15
sarcina 507, 6
sarculo 3, 3
Sardiniæ 72, 4
Sardis 502, 3
Sardo 585, 15
Sardus 340, 3
Sarmenti 362, 6, 9
Sarmentus 363, 1
sarta 483, 6
sat 142, 10
satelles 139, 17. 471, 7
satellites 190, 11
satiate 8, 5
satira 396, 1
satis 5. 4. 35, 9. 122, 2. 138, 9. 189, 12. 190, 5. 215, 20. 335, 4. 352, 6. 364, 1. 417, 11. 423, 14. 439, 4. 453, 5. 470, 2. 513, 7. 561, 5, *bis*. 591, 13
satis superque 265, 13. 302, 12
satis est 193, 6. 330, 3. 335, 12. 353, 3. 356, 9. 358, 12. 388, 1. 394, 10. 421, 2. 438, 4. 493, 4. 501, 21. 527, 10. 569, 9. 588, 12
satis nil est 327, 9
satur 330, 2. 494, 6
Saturciano 370, 16
Saturnalibus 413, 4
Saturni 119, 7
Saturnius numerus 544, 6
Saturno 33, 6. 136, 4
satyra, *v.* satira
Satyris 4, 7. 449, 12. 528, 3. 577, 13
Satyrorum 141, 1. 577, 15
Satyros 577, 1, 6
Satyrum 557, 2
saucius 36, 5. 180, 10
saxa 44, 3. 191, 1. 215, 13. 298, 13. 304, 7. 472, 16. 500, 1. 510, 10. 587, 4
saxis 31, 8. 187, 3. 280, 3. 359, 13. 421, 3
saxo 130, 7. 244, 1. 359, 6. 369, 12. 419, 6
saxum 305, 11. 418, 3
scaberet 394, 5
scabiem 505, 6
scabies 588, 13. 590, 7
scabrum 497, 5
Scæva 518, 2
Scævæ 399, 13
scalis 552, 3
scalpere 379, 14
scalpra 420, 6
Scamandri 293, 8
scamnum 378, 1
scanderet 142, 6
scandet 222, 3
scandit 132, 11
scandunt 149, 10
scaphæ 221, 1
scari 269, 8
scarus 269, 8. 404, 1
scatentem 213, 15
Scauros 31, 16
Scaurum 343, 9
sceleratus 418, 1. 426, 9
scelere 477, 14
sceleris 54, 1. 82, 4. 399, 14. 425, 10. 431, 4
scelerum 207, 20
scelesta 101, 1
scelestas 183, 16
scelesti 282, 1
scelestum 152, 12
scelus 7, 12. 12, 4. 188, 2. 283, 5. 425, 14
scena 400, 11. 547, 13
scenæ 489, 10. 570, 15
scenam 546, 1. 574, 20. 579, 2
scenis 574, 16
sciat 523, 2. 532, 14
sciebat 107, 8
sciens 39, 10. 175, 3. 178, 10
scientiæ 301, 8
scientioris 278, 13
sciet 589, 2
scilicet 87, 4. 126, 2. 166, 2. 208, 11. 243, 7. 389, 10. 400, 10. 405, 4. 424, 2. 428, 1. 447, 14. 452, 19. 489, 5. 513, 8. 522, 16. 531, 4
scimus 161, 2. 564, 11. 579, 15
scindat 45, 6
scindente 257, 13
Scipiadæ 400, 12
Scipiadam 397, 10
scire 27, 6. 233, 2. 352, 2. 452, 13, 18. 481, 6. 530, 5. 536, 3. 540, 5. 560, 6
sciret 519, 1
scis 384, 6. 502, 8. 509, 10. 510, 4. 518, 2. 524, 20. 531, 9. 565, 6. 591, 5
scit 242, 12. 510, 15. 559, 17. 573, 10. 582, 12. 585, 11
scitari 495, 14
scobe 441, 8
Scopas 243, 8
scopis 441, 8
scopulis 174, 15
scopulos 11, 3
Scorpius 135, 8
scortator 447, 2
scorto 524, 1
scortum 118, 5
scriba 363, 11. 446, 1
scribæ 360, 8. 451, 7. 497, 15
scribam, *verb.* 399, 20. 579, 7
scribare 445, 7
scribat 352, 6
scribe 417, 11. 499, 11
scribendi 350, 10, 11. 353, 14. 397, 3. 541, 8. 582, 5
scribens 582, 2
scribentes 556, 8
scribere 289, 2. 350, 14. 383, 3. 391, 9. 397, 9. 482, 2. 483, 14. 512, 16. 541, 10. 549, 5. 554, 7
scribere versus 541, 10. 553, 18
scriberis 15, 7
scribet 447, 1
scribetur 514, 6
scribi 568, 2
scribimus 541, 16
scribis 412, 13
scribit 480, 12
scribitis 566, 6
scribo 556, 4
scribuntur 528, 2
scrinia 330, 3. 541, 12
scripsere 556, 9
scripseris 586, 8
scripserit 16, 12
scripsisse 393, 5
scripsit 353, 6
scripta 351, 7. 354, 4. 388, 10. 393, 1. 482, 12. 530, 12. 535, 5. 554, 8
scriptis 545, 3
scripto *pro* scriptito 374, 4
scriptor 536, 4. 557, 3. 570, 10. 571, 9. 577, 15. 584, 14
scriptore 551, 8
scriptorem 476, 18
scriptores 535, 6. 547, 7. 549, 13
scriptori 584, 6
scriptoris 538, 3
scriptorum 413, 1. 530, 9. 554, 18
scripturus 394, 7
scruta 495, 19
scrutaberis 524, 4
scrutare gladio ignem 431, 1
sculpe 184, 6
sculptum 415, 3
scurra 456, 11. 512, 19
scurræ 362, 6. 378, 10. 458, 2. 522, 4
scurram 397, 15
scurrantis 522, 2
scurris 427, 5
scurror 519, 6
scutica 347, 13
Scyllam 572, 8
scyphis 62, 1
scyphos 287, 7
Scythæ 80, 7. 177, 9. 205, 6. 311, 10
Scythas 49, 2
Scythen 237, 8
Scythes 116, 12. 258, 13
Scythicum 160, 9
se 6, 13. 132, 10. 166, 10. 167, 2. 249, 1. 325, 1. 328, 22, 24. 329, 8, 10. 334, 7. 339, 12
sese 325, 11. 557, 15
seipso 400, 10
secanda 138, 12
secandi 582, 1
secantur 516, 3
secat 388, 9
secer 530, 16
secernere 347, 7. 587, 6
secernis 370, 20
secernit 156, 7

secernunt 4, 8
secet 3, 6
secreta 400, 11. 467, 1. 581, 13
secreto 386, 3
secretum iter 527, 2
secrevit 301, 4
sectabitur 349, 2. 438, 11
sectamur 234, 13
Sectani 356, 5
sectantem 565, 12
sectari 88, 1
sectarier 396, 14
sectatur 332, 2
sectatus 402, 9
sectere 347, 13
sectetur 338, 5
sectis 17, 3. 440, 7
secto 235, 8
sectum 476, 13
sectus 216, 1. 273, 9
secula 170, 6. 301, 6
seculo 241, 6. 283, 8
seculum 6, 2
secum 329, 1. 408, 5. 430, 1. 476, 6. 495, 16. 574, 12
secunda 208, 11. 301, 7. 334, 13. 578, 18
secundæ res 466, 21. 501, 5
secundam 451, 5
secundas 384, 12. 411, 12
secundas partes 522, 14
secundis 115, 12. 234, 7. 248, 13. 257, 7
secundo 23, 7. 116, 10. 184, 4. 445, 12. 467, 6. 542, 5. 560, 14
secundos 258, 9
secundum 30, 16
secundum, *præpos.* 282, 9
secundus 424, 10. 445, 7
secures 151, 13. 203, 12. 311, 9
securi, *ablat. a* securis 232, 11. 328, 25
securis 376, 15
securum 366, 4. 457, 15
securus 61, 5. 439, 6. 545, 12. 552, 5
secus 97, 2. 209, 8. 573, 1
secuta 215, 10
secuti 467, 8
secutis 464, 16
secutus 350, 4. 529, 11
sed 58, 13. 66, 6. 76, 9, *et alibi frequenter*
sed tamen 355, 12. 401, 7. 585, 12
sedare 291, 6
sedatum 526, 10
sede 35, 2. 578, 18
sedem 292, 11
sederit 406, 8
sedes 6, 6. 78, 8. 104, 4. 122, 12. 155, 11. 246, 7
sedet 149, 12. 274, 3. 369, 13
sedibus 27, 3
sedilia 576, 3
sedilibus 274, 2
sedit 520, 7
seditione 477, 14
seditionibus 155, 6. 170, 2
sedula 570, 6
sedulitas 492, 8. 550, 20
sedulus 88, 4. 364, 4. 507, 5. 546, 2
seges 203, 6. 493, 9. 497, 2
segetes 72, 4. 558, 16
segetis 192, 9
segnes 202, 1. 420, 2
segni 185, 5
segnis 427, 12
segnius 574, 17
selectis 356, 16
sellis 372, 5
semel 58, 10. 66, 7. 166, 6. 211, 5. 220, 8. 228, 14. 229, 4. 242, 16. 247, 10. 255, 13. 276, 17. 295, 15. 309, 11. 352, 1. 397, 17. 447, 8. 459, 15. 521, 13. 583, 9. 585, 5. 590, 6
Semeleïus 45, 1
Semeles 48, 2
semesa 454, 10
semesos 345, 2
semet 371, 6
semina 300, 12. 430, 13
semis 583, 8
semita vitæ fallentis 527, 2
semota 534, 13
semoti 11, 15
semper 14, 12, *bis.* 63, 6. 75, 5. 80, 15. 104, 1. 111, 13. 112, 7. 113, 4. 115, 1. 116, 6. 117, 7. 181, 4. 208, 13. 217, 14. 252, 3. 305, 8. 308, 2. 312, 4. 328, 5. 329, 12. 443, 15. 564, 10. 584, 10, 16
senator 371, 5. 373, 1
sene 443, 8. 447, 9, 11
senecta 561, 2
senectæ 104, 4. 125, 4
senectam 74, 2
senectus 133, 8. 283, 11. 292, 7. 399, 17. 409, 14. 532, 5
senectuti 311, 1
senem 277, 16. 391, 3. 446, 16. 574, 6
senes 112, 4. 325, 11. 473, 9. 475, 2. 540, 3
senescentem 470, 8
senescit 496, 18
senex 113, 9. 420, 23. 431, 7. 570, 5
seni 198, 6
senibus 471, 16
senile 270, 15
seniles 574, 13
senior 448, 9
seniorum 394, 1. 584, 1
senis, *i. e.* sex, 393, 4
senis, *genit. a* senex, 398, 9. 406, 2. 537, 5
senium 524, 14
senos 578, 14
sensere 233, 5
sensi 107, 2
sensibus 294, 2
sensimus 466, 5
sensit 166, 13. 238, 7. 419, 6
sensu 344, 10. 354, 6. 487, 9
sensus 346, 2, 8
sententia 208, 5. 333, 9. 388, 3. 476, 6. 519, 4. 566, 4. 575, 17
sententiarum 163, 1
sentiant 213, 11
sentiat 484, 6
sentiet 203, 5
sentimus 359, 8
sentire 312, 10. 527, 5
sentis 216, 8. 404, 10. 457, 11. 526, 3
sentit 434, 7. 475, 7. 509, 11. 518, 1. 542, 16. 558, 11. 567, 12
sentiunt 149, 5
senum 66, 10. 444, 1
separatis 142, 2
seponere 579, 15
sepositi 454, 9
septem 181, 8. 398, 6. 496, 13, *bis.* 554, 23
septem millia 473, 11
Septembribus 514, 18
Septimi 103, 5
Septimium 486, 12
Septimius 498, 15
septimus 452, 1
sepulcra 380, 7
sepulcri 130, 1. 145, 9
sepulcris 93, 5. 275, 14. 398, 25
sepulcro 184, 5. 416, 14. 434, 13
sepulcrum 286, 13. 378, 9. 448, 6
sepultæ 248, 7
sepultis 540, 6
sequar 382, 17. 474, 9, 13. 498, 8. 578, 1
sequare 252, 3
sequemur 264, 12
sequentes 323, 3. 329, 8. 371, 6
sequentur 582, 7
sequere 555, 13. 570, 9
sequerer 366, 6. 371, 15
sequerere 423, 11
sequeretur 379, 1
sequetur 102, 11. 127, 8
sequi 39, 4. 57, 2. 210, 6. 501, 23. 554, 21. 557, 20
sequitur 191, 8. 462, 1
sequor 225, 10. 384, 9. 398, 9
sequuntur 372, 16. 590, 10
sera 88, 2. 177, 8. 183, 5
Seras 33, 12
serendis 566, 14
sereno 86, 14. 295, 1. 499, 7
Seres 219, 3. 261, 11
seri studiorum 389, 4
seria 325, 7. 412, 1. 562, 17. 577, 6. 590, 5
Sericas 69, 9
sericos 284, 2
series 221, 8. 578, 3
serius 98, 15
sermo 352, 13. 389, 6. 462, 2. 453, 12
sermone 344, 9. 388, 5. 413, 2. 435, 8. 486, 10. 533, 4. 555, 6. 577, 9. 589, 5
sermonem 567, 3
sermones 158, 2. 175, 15. 554, 10

sermoni 352, 7, 13
sermonibus 200, 9. 447, 25. 542, 9. 554, 1. 568, 9
sermonis 375, 7
sermonum 483, 12. 567, 15
serpens 211, 10. 342, 3
serpente 271, 11
serpentes 87, 1. 380, 5. 564, 13
serpentibus Afris pejor 468, 3
serpentium 265, 2
serpit humi 565, 14
serva, *nom.* 99, 5
serva, *verb.* 417, 1
servabis 507, 12
servabit 481, 2
servanda 583, 10
servantem 487, 1
servare 97, 2. 328, 15. 356, 10. 487, 3. 490, 4. 532, 3. 568, 14. 583, 7
servaret 557, 8
servari 591, 6
servas 200, 5. 425, 3. 499, 17. 530, 14
servatis 557, 16
servat, 309, 12. 343, 15. 503, 13. 516, 2. 591, 10
servata 128, 1
servate 240, 10
servatis 424, 11
servatura 256, 6
servavit 371, 11. 387, 1
serves, 10, 4. 81, 12. 479, 6. 525, 24
servet 515, 11
servetur 570, 16
Servi 395, 5
serviat 95, 9
serviet 69, 6. 501, 16. 517, 10
servile, 461, 16
servilem 274, 6
servilibus 380, 3
Servilio 463, 12
servire 286, 1
servis 285, 5. 408, 1. 510, 11. 557, 10
servis, *verb.* 460, 5
servit 177, 7. 367, 15. 501, 22
servitio 448, 1
servitus 111, 16
Servius 399, 7. 423, 4
servo, *nom.* 328, 23. 460, 3. 517, 3
servorum 542, 3
servos 328, 3. 341, 2. 364, 8. 371, 6. 385, 11. 419, 16. 421, 4. 491, 5
serum 457, 18
serus 8, 13. 39, 5. 544, 9
servum 345, 1. 490, 7
servum pecus 529, 6
servus 430, 6. 455, 20. 459, 14. 516, 8
sesquipedalia verba 569, 7
sessor 557, 7
sessuri 573, 7
sestertia 496, 13. 552, 21
Sesti, *v.* Sexti
setosa 302, 8
setosam 363, 6
seu 4, 3, 4. 10, 12. 13, 7, *et alibi*
seu quod 398, 13
severa 177, 14
severæ 90, 7. 172, 5
severi 62, 9. 541, 8
severis 528, 8. 576, 14
severis, *verb.* 45, 8
severo 524, 9
severum 569, 17
severus 81, 2. 290, 1. 485, 12
sex 473, 11
sextarius 327, 21
Sexti 13, 9
Sextilem 492, 2
Sextili 503, 12
si 2, 4. 3, 1. 4, 8. 5, 2. 35, 9. 103, 1, *et alibi frequenter*
si credis 514, 17
si cui 343, 7. 424, 6
si forte 355, 17. 446, 15. 476, 4. 482, 13. 504, 14. 539, 3. 555, 13. 566, 16. 570, 10
si libeat 230, 16
si licet 446, 6
si modo 336, 10. 344, 15. 472, 10. 579, 14
si memini 463, 12
si non 165, 10. 368, 5. 396, 6. 472, 2. 475, 12. 491, 15. 520, 1. 581, 5
si possis 474, 3
si potes 281, 2
si qua 188, 9. 355, 6
si quem 429, 1
si quid 74, 4. 189, 12. 228, 9. 247, 1. 272, 4. 295, 12. 336, 20. 349, 3. 355, 15. 366, 5. 380, 8. 439, 8. 464, 1. 518, 5. 589, 16
si quid petet 506, 3
si quis 214, 18. 215, 2. 270, 14. 281, 14. 324, 9. 328, 16. 332, 9. 345, 1. 350, 1. 352, 6. 353, 16. 393, 4. 399, 9. 401, 10, *bis.* &c.
si quis forte 551, 12
si quod 343, 5
si quos 269, 9. 327, 4
si tamen 11, 6
si vero 588, 18
si vis 350, 12. 451, 10. 494, 3. 569, 12
sibi 95, 10. 167, 8. 323, 1. 325, 12. 328, 1. 332, 6. 335, 4. 338, 11. 341, 9. 348, 1. 356, 20. 369, 7. 371, 13. 372, 4, &c.
sibilat 327, 13
Sibyllini 308, 4
sic 9, 3, 4. 19, 7. 20, 3, *et alibi quamplurimis in locis*
sic *pro* utinam 433, 1
sic est 283, 4
sic diis placitum 450, 3
sic placet 298, 11
sic visum *pro* sic placet 77, 2
sic ut 328, 27. 408, 3
Sicambri 259, 5
Sicambros 227, 19
Sicana 303, 10
sicarius 350, 2
sicca 182, 17
siccas 12, 7
siccat 453, 9
siccatis 81, 10
siccet 269, 4
sicci 238, 3
siccis 11, 1. 46, 1. 300, 12. 436, 2. 528, 8
siccos 218, 14
siccus 403, 1. 431, 6. 518, 13
Sicula 160, 1
Siculæ 133, 11. 148, 4
Siculas 234, 6
Siculi 480, 9. 537, 7. 591, 6
Siculis 504, 8
Siculum mare 118, 10
sicut 289, 1. 325, 12. 381, 11
sidera 5, 3. 9, 4. 131, 4. 149, 4. 173, 9. 277, 4. 295, 2. 301, 12
sidere 149, 14. 179, 4
siderum 271, 12. 310, 3
sidet 279, 3
Sidonii 300, 16
Sidonio 501, 1
sidus 33, 3. 245, 11. 265, 9. 288, 7. 303, 19. 376, 14
sigilla 559, 10
sigilla grata pudico 531, 5
signa *pro* sigilla 451, 9
signa 111, 9. 165, 11. 224, 6. 260, 4. 286, 2. 358, 9. 435, 1. 524, 23. 550, 8
signat humum 573, 11
signata 507, 2
signatum 567, 5
signi 374, 7
signis 19, 9. 227, 2. 365, 4
signo 415, 4
signo lagenæ læso 557, 11
signum atrum 590, 1
sileant 245, 1
sileas 447, 18
silebo 30, 19. 248, 9
silenti 452, 19
silentio 123, 5. 152, 6. 225, 8
silentium 277, 10. 279, 9. 289, 9
Silenus 577, 19
siliquis 542, 5
silva, *v.* sylva
sim 353, 19
simile 30, 16. 357, 6. 415, 12. 419, 15
similem 189, 17. 198, 8. 363, 2. 417, 5
similes 396, 3
simili 237, 6. 347, 17. 534, 12
similis 56, 4. 211, 11. 338, 6. 353, 18. 447, 19. 578, 15
simillimus 556, 21
simius 389, 1
Simoïs 293, 9
Simone 577, 18
simplex 14, 7. 343, 13. 408, 3, 8. 440, 4. 560, 6. 576, 1
simplex et unum 565, 9
simplices 111, 12
simplici 88, 3. 257, 4
simplicior 344, 7
simul 51, 4. 83, 9. 185, 6. 264, 6. 298, 13. 327, 5. 360, 5.

395, 4, 5. 435, 9. 453, 4. 468, 15. 583, 12
simul, *pro* simul atque 13, 12. 23, 9. 31, 6. 111, 3. 131, 2. 160, 10. 214, 6. 242, 5. 289, 13. 298, 13. 325, 16. 408, 8, 9. 427, 2. 451, 3. 455, 16. 553, 13
simul ac 227, 14. 333, 10. 356, 12. 379, 9. 507, 11
simul atque 332, 4. 383, 14. 517, 18. 549, 3
simulacra 169, 2
simulantia 550, 1
simulare 565, 6
simulas 458, 22
simulet 528, 12
sin 485, 5
sinas 9, 1
sincerum 343, 17. 480, 5
sine 36, 6. 56, 6. 60, 3, *et alibi frequenter*
sine crimine 495, 10
sine fine 461, 12
sine gente 443, 11
sine pondere 556, 13
sine pondere et arte 582, 16
sine pulvere 473, 5
sine rivali 589, 22
sine sensu 354, 6
sine, *verb.* 517, 10. 520, 2
sinebant 130, 5
singula 309, 5. 380, 11. 405, 2. 454, 12. 553, 19. 569, 2
singulos 183, 19
singultim 370, 13
singultus 215, 25
sinistra 7, 1
sinistre 590, 6
sinistrorsum 286, 7. 416, 15
sint 325, 12. 394, 6. 395, 7. 439, 5. 453, 15
sinu 139, 10. 423, 8
Sinuessæ 361, 3
Sinuessanum 485, 4
sinum 264, 11
sinus 213, 8. 288, 17. 475, 6
sinus, *plur.* 77, 8
Siren 414, 4
Sirenum 478, 7
sis 213, 2. 295, 19. 327, 9. 353, 18. 356, 5. 399, 20. 419, 4. 444, 14. 476, 13
Sisennas 375, 8
siser 462, 13
Sisyphus 127, 4. 305, 10. 343, 8. 415, 2
sit 24, 1. 57, 3. 84, 1. 99, 3. 104, 4, 5. 147, 12. 152, 9. 264, 3. 283, 10, 20. 298, 5, 14. 326, 4. 327, 1. 328, 18. 332, 6. 336, 17. 338, 1, 11. 339, 5. 356, 9, 18
sit mihi 341, 3. 345, 15. 357, 11
Sithonia 211, 3
Sithoniis 46, 7
siticulosæ 272, 1
sitiens 327, 15
sitim 95, 11. 253, 11. 558, 1
sitis et fames argenti 523, 6
sitis 388, 13
situ 221, 5
situm, *adject.* 156, 9. 180, 1
situs, *i. e.* squalor 556, 19
situs agri 514, 6
situs, *plur.* 556, 12
sive 8, 1, 3, 9. 13, 7, *et alibi saepe*
Smyrna 502, 4
sobolem 309, 2
soboles 186, 10. 220, 10
sobrius 115, 7. 413, 4
socci 568, 8
socco 545, 10. 568, 18
socero 446, 11
socerorum 165, 1
socerum 183, 16. 329, 4. 529, 17
socialiter 578, 19
socianda 246, 5
socii 20, 5
sociis 478, 5, 8. 543, 7
socio 542, 4
socium 208, 9
socius 446, 17
Socraticæ 582, 6
Socraticam 70, 2
Socraticis 200, 8
sodales 62, 7. 85, 3
sodali 60, 6. 195, 6
sodalibus 83, 5. 243, 4. 398, 5. 495, 12
sodalis 448, 3
sodalium 106, 5
sodes 384, 7. 473, 16. 498, 3. 515, 14. 589, 16
sol 172, 7. 228, 10. 238, 4. 256, 15. 286, 3. 308, 8. 374, 6. 532, 6
sol veniens 514, 8. discedens, *ibid.*
sola 247, 5. 487, 3
sola res 490, 4
solabitur 455, 19
solantis 102, 5
solatur 542, 13
solatus 415, 16
soldo 338, 12
soldum 446, 10
sole 132, 9. 218, 14. 230, 5. 351, 13. 485, 2. 541, 12
soleas, *nom.* 348, 2. 466, 24. 506, 1
soleat 365, 6
solem 113, 7. 386, 8. 496, 10. 487, 4. 500, 11
solenne 524, 16. 541, 2
solennia 476, 10
solennis 251, 8
solent 367, 4. 466, 21. 526, 5
soler 471, 17
solers 244, 2. 588, 3
soles, *i. e.* dies 236, 11
soles, *verb.* 449, 10
solet 60, 1. 415, 9
solibus 268, 17. 298, 1. 532, 11
solida 153, 5
solido 3, 12. 401, 5
solidum 428, 1
solio 96, 3
solis, *genit. a* sol, 21, 4. 56, 1. 213, 1. 261, 4
solis 475, 12. 518, 10
soliti 360, 2. 401, 1. 428, 6
solitis 39, 11
solitum 17, 5. 506, 8
solitus 327, 13. 372, 7. 421, 19
solium 520, 4
sollicita 80, 3
sollicitæ 174, 3. 453, 3
sollicitam 218, 10
sollicitas, *nom.* 454, 4
sollicitas, *verb.* 256, 5
sollicitat 148, 12. 406, 2
sollicitis 224, 4. 486, 4
sollicito 548, 14
sollicitudine 466, 15
sollicitudines 46, 2
sollicitudinibus 293, 3
sollicitum 37, 7. 331, 2. 498, 17
sollicitus 219, 2. 373, 10. 429, 5
solo, *subst.* 207, 9
solo, *adject.* 59, 10. 416, 7
solos 324, 6. 514, 1
solstitio 503, 11
solvas 353, 9
solvat 152, 10
solvatur 292, 7
solve 301, 14, *bis.* 383, 23. 470, 8
solventur 401, 13
solvere 63, 11. 202, 1. 287, 13
solveret 454, 8
solvet 35, 16. 228, 18. 517, 18
solvi 95, 4
solvitur 12, 6
solum, *subst.* 45, 9. 167, 4. 297, 7
solum, *adject.* 430, 5. 530, 15
solum, *adv.* 371, 12. 577, 14
solus 247, 12. 347, 19. 348, 7. 372, 10. 373, 3. 445, 13. 533, 1. 540, 5. 589, 22
soluta 287, 13
solutæ 13, 5
solutis 71, 3. 103, 3. 226, 10
solutis operum famulis 194, 8
soluto 291, 5
solutorum 374, 10
solutos 162, 10. 354, 11
solutum 486, 6
solutus 266, 4. 278, 12. 453, 9
somni 413, 2
somnia 364, 17. 390, 4. 537, 1. 560, 21. 564, 7
somniis 225, 9
somnium 214, 15
somno 159, 2. 397, 1. 453, . 461, 19. 554, 19
somnos 59, 3. 132, 5. 268, 4. 280, 2. 294, 3. 359, 2. 500, 12
somnum 117, 6. 148, 7. 290, 3. 485, 9. 494, 6. 584, 20
somnus 148, 7. 183, 15. 364, 16. 518, 7
somnus prope rivum 510, 6
sonabit 369, 16
sonant 292, 4
sonante 284, 12. 297, 9
sonantem 123, 2. 162, 5. 246, 5
sonari 303, 18
sonat 381, 6
sonaturum 352, 9

sonent 390, 9
sonitum 93, 7
sonitus 3, 16
sono 124, 5. 587, 4
sonum 136, 7. 230, 16. 547, 9. 555, 4. 579, 16. 584, 8
sonus 362, 10
Sophocles 544, 11
sopor 57, 7
sopore 277, 15
sopori 409, 6
Soracte 23, 2
sorde 480, 4
sordent 502, 5
sordes 370, 25. 372, 15
sordescere 531, 13
sordet 523, 1
sordibus 115, 6. 303, 24. 407, 15. 448, 7
sordida 486, 8
sordidæ 151, 11
sordidos 92, 4. 139, 11
sordidum 251, 2
sordidus 66, 5. 132, 6. 327, 12. 328, 22. 331, 9. 422, 20
soror 57, 8. 167, 11. 416, 23. 521, 1
sorore 157, 11
sororem 421, 14
sorores 61, 11. 113, 11. 183, 17
sororibus 197, 12. 241, 13
sororum 98, 4
sors 24, 2. 99, 1. 509, 5
sorte 192, 11. 206, 1. 294, 15. 430, 10. 455, 12. 501, 19
sorte suprema 559, 3
sortem 116, 1. 323, 1
sortes dictæ 587, 12
sortiere 13, 13
sortilegis 576, 17
sortis 251, 13
sortita 454, 19. 569, 2
sortito 272, 8
sortitur 148, 1
sortitus 370, 10
Sosiis 584, 5
Sosiorum 531, 4
sospes 83, 4. 86, 1
sospite 68, 1. 310, 8
sospitis 176, 8
sospitum 187, 14
spadonibus 285, 8
spargas 560, 8
sparge 198, 4. 448, 5
spargens 276, 4
spargent 129, 3
spargere 189, 11. 485, 13
sparges 105, 9
spargier 250, 12
spargis 425, 2
spargit 196, 1
sparsi 467, 10
sparsisse 121, 7
sparsum 199, 11. 440, 8
Spartacum 188, 9
Spartacus 297, 2
spatiari 379, 3
spatiere 423, 19
spatiis 494, 13. 509, 3
spatio 236, 14
spatio brevi 28, 5
spatium 455, 3
spe 395, 8. 488, 1. 512, 10. 527, 9. 543, 6. 574, 9
specie 560, 16
specie recti decipimur 565, 11
speciem 522, 2. 526, 15
speciem ludentis dabit 557, 1
species 405, 3. 425, 10. 487, 12. 490, 6. 564, 8
speciosa 215, 6. 556, 17. 572, 7. 582, 15
speciosius 524, 19
speciosum 516, 6
spectabant 379, 4
spectacula 66, 8. 404, 5. 547, 6
spectaculo 276, 12
spectaculum 280, 8. 376, 9
spectanda 391, 1. 487, 9
spectandum 566, 5
spectandus 257, 8
spectant 488, 7
spectante 491, 7
spectantia 474, 12
spectantis 569, 8
spectantur 547, 11
spectare 405, 7. 503, 3. 531, 3
spectaret 547, 5
spectasse 467, 2
spectat 96, 10. 516, 18. 538, 2
spectata 549, 7. 575, 5
spectator 546, 2. 574, 19. 577, 4
spectatoris 548, 8
spectatum 470, 2. 564, 5
spectaverat 452, 9
spectemus 555, 12
spectent 487, 6
spectes 337, 5. 474, 4
speculo 250, 2
specus 209, 2
spem 13, 10. 29, 1. 201, 6. 205, 6. 312, 11. 444, 3. 445, 6. 471, 13. 484, 9
extra spem veniæ cautus 579, 9. *vide* intra
spem mentita seges 497, 2
sperabitur 484, 11
speramus 549, 3. 583, 9
sperare 85, 10. 252, 4
speras 338, 8
sperat 15, 1. 115, 12
speratum 534, 2
speravit 419, 15
speres 35, 10. 242, 2
speret 578, 2
spernat 566, 13
sperne 24, 4. 70, 6. 403, 2. 444, 8. 480, 6
spernere 130, 4. 134, 4. 156, 10
spernit 3, 13. 152, 5. 476, 7. 493, 8
spes 81, 4. 225, 2. 235, 18. 251, 17. 516, 15. 473, 4. 526, 19
spes, *plural.* 254, 2. 485, 7. 486, 3. 523, 16
spicea 309, 15
spicula 39, 3. 217, 4
spinas 508, 9
spinis 561, 3
spirabat 256, 1
spirat 247, 2. 545, 2
spiritu 303, 4
spiritum 95, 7. 134, 2. 240, 4. 433, 12
spiritus 135, 4. 182, 13. 244, 8. 289, 10. 352, 11
spiro 231, 4
spissa 129, 5. 198, 7. 576, 3
spissæ 230, 7. 586, 2
spissis 530, 11
splendeat 95, 1. 565, 1
splendentis 48, 6
splendet 132, 4. 155, 2. 485, 6
splendida 242, 16. 421, 16. 549, 14
splendide 183, 12
splendidior 166, 3. 192, 4
splendidius 519, 7
splendor 351, 12
splendoris 556, 12
sponda 272, 7
spondeos 578, 17
spondere 589, 1
sponsæ 227, 4. 530, 1
sponsi 479, 1
sponso 69, 6
sponsorem 450, 4
sponsos 183, 8
sponsum, *i. e.* promissum 345, 16
sponsum, *i. e.* ad spondendum 554, 8
sponsus 151, 4
sponte sua 505, 9
spretus 281, 12
spurco 443, 14
squillas 465, 2
squillis 439, 14
stabant 388, 11
stabat 378, 9. 380, 3
Staberi 418, 14. 419, 5
stabiles 578, 17
stabilis 309, 11
stabit 432, 5
stabulis 12, 8
stagna 128, 7
stans pede in uno 350, 8
stante 348, 9
stantem 80, 12. 333, 7. 445, 1
stantes 212, 3
stare 384, 5
stas 553, 2
stas animo 426, 1
stat 112, 11
statis 324, 13
statu 162, 2
statua 555, 1
statuas 417, 6. 444, 17
statuetur 69, 8
statuis 425, 1
statuis, *nom.* 206, 13
statuit 121, 10. 338, 10. 412, 6
status 219, 1. 519, 10
stella 31, 7. 218, 13
stellæ 505, 9
stellas 376, 12. 487, 4
stellis 141, 11. 189, 11. 209, 6
stercore 291, 8
sterilem 203, 6
sterilis 567, 11
sternet 194, 4
stertebat 341, 8
Stertinii 506, 1

Stertinius 415, 14. 422, 9
stertit 359, 6. 552, 15
stes 423, 19. 447, 19. 585, 1
Stesichori 246, 9
stet 23, 1. 156, 2. 216, 8. 339, 4. 545, 12. 567, 15
stetere 42, 6
stetit 162, 6. 182, 16. 416, 3. 440, 8. 547, 13
Sthenelus 39, 10. 247, 12
stillabit 589, 7
stimulos 460, 18
stipare 414, 1
stipata 538, 1
stipator 349, 1
stipendium 303, 14
stirpes 219, 13
Stoice 422, 16. 433, 1
Stoici 284, 2
stola 336, 7. 337, 12
stolidi 546, 8
stomacheris 476, 13
stomachetur 353, 4
stomacho 42, 3. 409, 1. 422, 10. 439, 16. 441, 5
stomachosus 512, 3
stomachum 403, 5. 406, 2. 462, 13. 511, 8
stomachum, *i. e.* iram 16, 4
stomachus 405, 6
strabonem 343, 5
stragula 420, 18
stramentis 420, 17
stratus 3, 14
stravere 23, 10. 42, 5
stravit 258, 3. 425, 4
strenua 216, 5. 504, 5
strenuus 481, 3. 494, 17. 496, 4
strepitu 179, 12. 339, 11. 547, 11
strepitum 39, 4. 198, 5. 218, 6. 230, 14. 479, 4. 509, 20
strepitus 455, 14. 518, 8. 554, 20. 568, 10
strepunt 91, 9. 253, 1
strictis 509, 22
stridere 467, 1
stridore 79, 3
strigili 461, 15
strigis 275, 17
stringat 331, 7
struis 139, 2
struit 325, 15. 482, 1
studet 225, 13. 482, 8. 529, 3. 542, 2. 588, 8
studia 524, 6
studiis 208, 3. 475, 4. 479, 9. 496, 18. 525, 9. 540, 13. 554, 23. 556, 5. 574, 3
studio 354, 8. 402, 12. 420, 5. 507, 4. 541, 8. 548, 11
studiorum 389, 4. 398, 2
studiosa 214, 2. 447, 7. 482, 1
studium 185, 3. 254, 8. 483, 3. 588, 5
stulte 473, 1. 550, 20. 579, 14
stulti 333, 1. 415, 13
stultior 458, 8
stultis 344, 21
stultissimus 364, 15
stultitia 12, 3. 416, 8. 425, 12. 426, 9. 433, 2. 472, 12
stultitiæ 416, 19. 431, 1
stultitiam 254, 10. 523, 12. 558, 8
stultorum 477, 7. 515, 7
stultos 427, 1
stultum 433, 6
stultus 341, 14. 349, 3. 367, 14. 422, 14, 15. 449, 3. 478, 8. 493, 8. 509, 6
stupens 123, 9
stupent 283, 3
stupet 209, 9. 251, 12. 368, 1. 402, 5
stupris 237, 4
Stygia 144, 8
Stygiis 245, 5
stylum 394, 6
stylus 396, 14
Styx 78, 7
sua 162, 13. 249, 7. 282, 9. 291, 21
Suadela 489, 7
suadere 298, 11
suaderet 335, 2
suades 328, 27
suadet 474, 2
suæ 336, 10
suam 300, 3. 340, 5
suas 482, 13
suaserit 480, 11
suave est 326, 15
suave 354, 5
suaves 407, 1. 467, 15
suavio 272, 6
suavior 389, 7
suaviter 382, 3. 498, 1
suavius 374, 10. 467, 12
sub 3, 13. 4, 1. 14, 5. 45, 1. 55, 10. 61, 2. 94, 3. 108, 7
sub *pro* circa 22, 9. 59, 11
sub *pro* in 183, 6. 196, 7. 232, 8
sub, *i. e.* prope 139, 1
sub adventum 269, 2
sub arcta vite 88, 5
sub cantu tibiæ 175, 8
sub dio 96, 12. 150, 10
sub divum 47, 4
sub galli cantum 324, 4
sub hæc 279, 7
sub hoc 465, 3
sub hoc tempus 552, 22
sub judice lis est 568, 6
sub juga ahenea 77, 3
sub luce 585, 3
sub lumina prima 457, 18
sub noctem 24, 7. 397, 2. 401, 14. 558, 24
sub pede 199, 9
sub regno 223, 4
sub tempus edendi 515, 5
sub terra 488, 12
sub verni temporis horam 581, 17
sub umbra 45, 1. 74, 4
subacta 92, 5. 101, 9
subando 291, 8
subducta 521, 9
subductis 333, 3
subductum 11, 13
subegit 534, 3
subest 238, 4. 476, 5. 509, 18
subeunt 158, 11
subjecta 574, 18. 578, 12
subjectat 460, 18
subjectior 452, 8
subjectos 33, 11
subiit 383, 1
subimus 359, 12
subiode 448, 5. 498, 12
subire 264, 2. 347, 14
subisti 494, 4
subit 520, 11
subito 436, 4. 455, 13. 486, 7. 457, 9
subjungere 471, 9
sublata 281, 6
sublatam 207, 2
sublatis 447, 24. 463, 1
sublato jure nocendi 589, 9
sublatus 445, 5
sublegit 463, 3
sublime 150, 3
sublimes versus 590, 11
sublimi 5, 3. 39, 17. 211, 4
sublimia 505, 7
sublimis 545, 1. 574, 2
sublustri 214, 4
subrepere 455, 2
subruit 191, 5. 546, 4
subscribe 395, 11
subscribi 206, 13
subsequitur 47, 5
subsidere 299, 3
substringe 447, 22
subsuta 333, 6
subtemine 293, 10
subtile 464, 14. 550, 2
subtilis judex 461, 6
subucula 476, 4
subvertet 501, 18
Suburanæ 277, 17
suburbana 496, 9
suburbano 436, 2
succedant 489, 4
succederet 520, 7
successit 580, 6
succi 435, 12
succinctam 379, 11
succinctus 455, 9
succinit 521, 3
succis 465, 6
succo 440, 10
succos 155, 12
succum 464, 4
succurrite 591, 2
succus 215, 5. 355, 13
sudando 403, 8
sudavisse 506, 2
sudavit 588, 9
sudet 578, 2
sudor 38, 9. 288, 13. 291, 4. 382, 8
sudoris 545, 5
suetæ 379, 5
suffigat 345, 3
suffragia 530, 7. 556, 4
sui 3, 9. 35, 12. 47, 5. 121, 5. 220, 1
suis 112, 3. 163, 4. 237, 12. 266, 3. 287, 4. 296, 7. 486, 14. 525, 9
Sulci 353, 19
sulcis 147, 8
Sulcius 353, 14

sulcos 496, 17
sulfura 511, 7
Sullæ, *vide* Syllæ
Sulpitiis 254, 1
sum 223, 3. 264, 15. 370, 4. 382, 17. 401, 1. 424, 5. 459, 16. 516, 10. 551, 22.
sumas 520, 14
sume 176, 7. 222, 8. 422, 11. 427, 13. 429, 11. 503, 16
sumebat 589, 21
sumere 62, 9. 327, 3. 368, 9. 372, 5
sumere vires 526, 5
sumeret 166, 14
sumes 29, 4
sumet 523, 16. 556, 11
sumi 461, 11
sumit 151, 13. 482, 2
sumite 566, 6
summa, *substant.* 13, 10. 351. 16. 566, 2
summa, *adject.* 6, 5. 376, 3. 408, 7. 426, 9. 470, 1
summa voce 340, 7
summæ 242, 12. 420, 24
summam 418, 14. 419, 6. 586, 5
summe 552, 19
summi 207, 19
summis 78, 9. 205, 3
summisere 235, 10
summittit 438, 10
summo 217, 5. 585, 18
summos 115, 10
summosses 385, 2
summotus 289, 18
summovere 139, 4
summovet 116, 4. 131, 10
summum 364, 7. 454, 1. 535, 8
summus ab imo 473, 8
summus ego 463, 11
sumpta 332, 2. 566, 19
sumptis 578, 4
sumptu 130, 6
sumptum 332, 5. 442, 1. 560, 8
sumptuosa 204, 5
sumptus 371, 8. 441, 9
sumus 242, 11. 357, 11. 382, 5. 478, 11
sunt 1, 3. 18, 3. 36, 9. 208, 1. 251, 5. 329, 5. 337, 5. 344, 15. 351, 8. 375, 10. 379, 6. 574, 18
sunt qui 333, 5. 354, 4. 474, 14. 487, 5. 559, 12
sunt quibus 396, 1
sunt quorum 439, 3
sunto 569, 9
suo 520, 13
suorum 452, 2
suos 329, 14
supellex 373, 9. 485, 6
super, *cum accus.* 226, 4. 286, 12. 463, 14
super, *i. e.* plusquam 552, 21
super, *cum abl.* 23, 5. 30, 4. 46, 6. 148, 3. 177, 3. 228, 6. 282, 3. 309, 3. 552, 21
super, *absolute*, 279, 4
super his 448, 15. 589, 7
superque 265, 13. 302, 12. 336, 1
superante 32, 1
superantis 260, 5
superare 31, 5. 329, 11. 524, 18
superat, *i. e.* superfluit 410, 9
superat, *i. e.* restat 583, 6
superba 266, 7. 278, 4
superbæ 68, 6. 474, 5
superbas 282, 5
superbi 311, 10. 548, 8
superbiæ 249, 17
superbiam 180, 4. 222, 8
superbis 260, 5. 575, 16
superbo 87, 5. 284, 6. 454, 12
superbos 26, 7. 31, 13. 80, 1. 235, 17
superbum 128, 2. 140, 2. 410, 16
superbus 273, 3. 295, 18. 302, 2. 367, 11
supercilio 147, 6. 526, 14
superesse 527, 7
superessent 455, 6
superest 527, 7
superi 242, 13. 543, 3
superjecto 6, 7
superis 4, 6. 17, 1. 27, 4
superne 144, 11. 459, 8. 564, 4
superni 265, 11
superstes 96, 5. 134, 11. 310, 10
superstite 264, 3
superstites 280, 7
superstiti 178, 12, 16
superstitione 418, 9
supersunt 490, 2
supervacuas 511, 3
supervacuos 145, 10
supervacuum 583, 15
supervenit 484, 11
supervenit 559, 6
supinas 203, 1
supinor 458, 4
supinum 159, 14. 365, 1. 458, 16
supinus stertit 359, 6
suppetas 305, 6
suppetit 504, 11
supplex 258, 6. 301, 9. 556, 4
supplice 187, 12
supplices 310, 2
supplicibus 181, 1
supplicii 344, 23
supplicio 207, 4
supplicitur 380, 3
supponas 439, 7
supponere 511, 8
suppositos 90, 6
supposuit 339, 7
supra 138, 6. 197, 10. 558, 20
supra dictis adde 460, 2
supra vires 523, 5
suprema 35, 16
suprema sorte, 559, 3
supremi 75, 8
supremo 52, 6. 305, 10. 485, 2
supremo fine 534, 4
supremum 135, 2. 328, 24. 484, 10
sura 369, 6
suras 101, 5
surdior 174, 15
surdiora 304, 7
surdo 547, 8
surge 183, 14, 15. 524, 14
surgendum 374, 1
surgente 113, 6. 351, 13
surgeret 411, 15
surget 422, 18
surgit 171, 9. 409, 7
surgunt 479, 5
suris tumentibus 283, 17
surpite 431, 8
surpuerat 256, 2
Surrentina 439, 11
Surrentum 521, 7
surrexe 386, 9
surripis 421, 2. 516, 16
sus 291, 3. 478, 10. 554, 16
suscitabo 212, 5
suscitat 116, 6
suscitet 328, 9
suspecta 45, 4. 524, 9
suspectos 399, 10. 516, 12
suspectum 353, 14
suspendens 466, 11
suspendis 367, 4
suspendisse 15, 5
suspendit 540, 15
suspensa 276, 14. 466, 1
suspensi 371, 2. 473, 10
suspicari 101, 6
suspice 488, 6
suspirare 174, 4
suspiret 151, 3
sustineant 23, 2
sustineas 524, 21. 533, 1
sustinet 373, 8
sustulerat 136, 9
sustulerit 161, 4
sustulit 79, 4. 106, 2. 345, 14
susurri 24, 7
susurros 467, 1
sutor 347, 19. 348, 2, 6. 420, 6
suum 558, 25
suus 385, 6
Sybarin 21, 2
sydera, *vide* sidera
syllaba 578, 12
Syllæ 335, 16
sylva 54, 9. 192, 8. 196, 1. 455, 18. 500, 16
sylüæ, *diæres*, 56, 7. 292, 3
sylvæ 23, 3. 30, 6. 37, 2. 68, 1. 219, 15. 448, 15. 479, 18. 567, 6
sylvam 162, 11. 390, 5
Sylvane 267, 14
Sylvani 218, 17
Sylvanum 543, 8
sylvarum 307, 1. 508, 6
sylvas 182, 7. 484, 1. 553, 9
sylvestrem 559, 16
sylvestres 586, 12
sylvestria 407, 7
sylvis 53, 2. 268, 2. 277, 14. 289, 6. 416, 13. 454, 17. 480, 18. 565, 16. 578, 5
symphonia 585, 14
syncerum, *vide* sincerum
Syra 73, 1
Syri 369, 11
Syrio 106, 8
Syro 452, 5
Syrtes 54, 5. 104, 1. 145, 1. 287, 5

T.

TABELLA 398, 8. 460, 19. 540, 15
tabellas 290, 12. 559, 10
tabellis 327, 19. 451, 9
taberna 348, 5. 353, 20. 509, 18
tabernas 13, 8. 577, 9
tabescat 329, 10
tabo 278, 6
tabula 15, 3
tabulæ 401, 13. 490, 3. 564, 6
tabulam 371, 2. 473, 10
tabulas 350, 13. 417, 12. 445, 11. 446, 11. 534, 15
tabulis 556, 11
taceas 556, 9
tacenda 496, 5
tacent 283, 2
tacentem 116, 5
tacentes 520, 13
tacere 354, 13
taces 197, 3
tacet 348, 3
tacita 196, 2. 222, 3. 509, 8
tacitum 344, 9. 374, 4. 484, 1
taciturna 111, 8. 218, 18
taciturnitas 245, 3
taciturnius 555, 1
taciturnus 72, 8. 526, 15. 531, 14
tacitus 224, 4. 382, 10. 446, 13. 496, 16. 521, 5. 557, 22
tacta 509, 21
tactu 151, 5
tacuit 277, 8
tædium 37, 7
Tæmari 78, 7
tale 272, 4. 534, 9
talenta 427, 2. 460, 13. 480, 3
talentum 577, 18
tali 390, 3
talibus 552, 9
talis, *a talus*, 13, 13. 343, 9
talium 244, 3
talo recto stet 545, 12
talos 333, 6. 337, 12. 382, 9. 423, 7. 457, 2. 551, 14
tam 18, 8. 19, 1. 57, 4. 325, 2. 364, 2. 386, 9. 447, 4, *bis*. 549, 15, *bis*.
tam quam 18, 8. 19, 1. 342, 2. 493, 6
tam bene 414, 8
tamen 11, 6. 20, 1. 30, 17. 39, 5. 83, 6. 139, 12, *et alibi*
Tanaim 179, 8. 261, 12
Tanaim, *nomen viri*, 329, 4
Tanais 219, 4
tandem 7, 13. 57, 1. 113, 13. 189, 7. 234, 11. 301, 13. 359, 4. 433, 18. 434, 6. 573, 13
tangas 459, 5
tangat 157, 1. 265, 12
tange 211, 5
tangenda 11, 7
tangens 445, 1
tangentis 454, 12
tangere 22, 3. 186, 12. 197, 11, 338, 5. 399, 5. 482, 11
tangi 182, 4
tango 335, 6
tanquam 327, 18, 19. 404, 6. 559, 1
tanta 336, 4. 533, 1
Tantali 140, 3
Tantalum 140, 3
Tantalus 305, 8. 327, 15
tantam 294, 1. 505, 6
tanti 289, 7. 581, 19
tanti quantum habeas sis 327, 9
tantis 450, 20
tanto 410, 12. 547, 11. 572, 1
tanto 332, 1. 433, 14, *bis*. 442, 2. 457, 4. 545, 5
tanto plura 558, 3
tantos 414, 2
tantulo 327, 6
tantum 427, 12. 447, 7. 578, 3, 4
tantum 350, 5. 353, 13. 379, 5. 382, 1. 398, 5. 421, 15. 433, 7. 439, 3
tantundem 326, 16. 327, 3. 347, 9. 427, 13. 442, 7
tantummodo 385, 8
tantus 271, 12. 397, 3
tarda 11, 15. 383, 12. 471, 13
tardavit 136, 6
tardior 578, 16
tardiora 305, 4
tardis 358, 5. 450, 9
tardius 409, 17. 420, 1
tardo 344, 2
tardum 481, 4
tardus 574, 1
Tarenti 68, 3
Tarentino 547, 15
Tarentum 168, 7. 372, 13. 438, 1. 494, 16. 514, 13
Tarpa 390, 9
Tarquini, 31, 14
Tarquinius 367, 12
Tartara 66, 1
Tartaro 174, 11
tauri 102, 1. 214, 21. 228, 17
tauriformis 257, 16
tauris 125, 8. 186, 13. 271, 8
tauro 213, 15
Tauro, *propr.* 485, 3
taurum 291, 14
taurus 215, 23. 347, 4. 399, 12
te 8, 15. 9, 2, 3. 327, 16, *et alibi frequentissime*
teipsum 342, 10. 389, 8. 461, 18. 479, 6
teipso 403, 7
te duce 9, 2. 525, 6
teque et tua 589, 22
Teanum 475, 9
Tecmessæ 99, 8
tecta 132, 2. 141, 11. 157, 7. 180, 1. 291, 9
tecti 115, 6
tecto 334, 7. 366, 6. 413, 9. 448, 14. 501, 7
tectum, *subst.* 112, 1. 361, 8. 364, 7. 488, 8
tectum, *particip.* 16, 11
tectus 399, 1
tecum 71, 3. 74, 5. 107, 1. 179, 7, *bis*. 264, 6. 272, 9. 284, 10. 384, 9. 447, 9. 461, 17
tedas 234, 5
tegam latus 443, 14
tegat 333, 6. 575, 15
tegentis 397, 8
teges 534, 5
Teia fide 44, 9
Teium 294, 10
tela, *arma*, 247, 9. 362, 3
Telamone 99, 7
telas 185, 2
Telegoni 218, 2
Telemachus 494, 11
Telephe 198, 8. 569, 14
Telephi 34, 5, 6
Telephum 251, 12
Telephus 302, 1. 569, 6
tellure 20, 8. 93, 2. 273, 4. 295, 19. 446, 8. 452, 17
tellurem 543, 8
telluris 119, 5. 412, 5
tellus 55, 4. 78, 6. 85, 1. 127, 5. 139, 15. 259, 4. 288, 7. 299, 15. 309, 14. 469, 19
telo 310, 1
telum 399, 3
temere 30, 5. 117, 12. 344, 11. 411, 7. 438, 2. 542, 2. 562, 1. 573, 12
temeti 558, 18
temnens 329, 15
temnit 405, 6
Tempe 18, 2. 53, 3. 168, 19
temperant 52, 2. 252, 11
temperante 300, 13
temperare 306, 3
temperas 230, 14
temperat 22, 2. 30, 14. 161, 5. 206, 3. 529, 15, 16. 558, 17
temperatam 97, 3. 162, 14
temperato 94, 7
temperet 133, 5. 197, 1. 446, 16. 505, 8
temperiem 514, 10
tempestas 194, 3. 365, 13. 471, 5. 513, 3
tempestas horrida 293, 1
tempestatibus 288, 22
tempestatibus urbis 555, 3
tempestatis 430, 9
tempestiva 57, 2. 198, 9
tempestivius 223, 9
tempestivum 557, 19
templa 6, 12. 130, 7. 168, 9. 410, 11. 533, 6
templis 181, 11. 524, 23
tempora, *i. e.* caput 210, 7. 225, 4. 245, 13. 533, 4
tempora populea fertur vinxisse corona 20, 2
tempora dura 553, 10
tempora 66, 3. 228, 4. 242, 13. 253, 11. 255, 13. 347, 6. 353, 7. 374, 7. 385, 12. 486, 5. 542, 12. 572, 4
tempore 97, 5. 308, 3. 330, 1. 362, 1. 386, 5. 397, 11. 415, 15. 435, 3. 446, 7. 458, 17. 560, 11
tempore alieno 354, 7
tempore festo 543, 5

tempore quo 446, 7
temporibus 248, 14. 256, 7. 534, 14
temporis 219, 5. 581, 17. 574, 10
temporum 221, 8
tempus 85, 3. 106, 1. 172, 10. 203, 8. 232, 11. 301, 5. 328, 24. 434, 7. 452, 8. 479, 12. 515, 5. 538, 3. 552, 22. 566, 12
tempus est abire 561, 6
ten' 441, 10
tenscem proposita virum 153, 2
tenaci 267, 16
tendant, 457, 6
tendebat 494, 2
tendens 168, 6
tendentes 161, 11
tendere 5, 1. 69, 9. 396, 2. 485, 10
tendimus 364, 4
tendis 70, 4. 139, 15. 158, 1. 385, 17. 512, 2
tendit 116, 7. 227, 9. 268, 9. 497, 4. 500, 14. 529, 3
tendunt 553, 21
tene 47, 4
tene, 384, 7
teneam 475, 13
teneas 434, 4
teneant 569, 2. 583, 14
teneatis, 564, 5
tenebat 455, 2
tenebit 19, 10
tenebo 183, 21. 382, 13. 517, 17
tenebris 234, 2. 242, 20
tenent 19, 10. 159, 7
tenente 188, 5. 376, 6
tenentur 516, 4
teneo 225, 10
teneor dono 493, 6
teneor, *vide* tentor
tener 195, 5. 228, 18
tenera 480, 15
teneræ 4, 2. 52, 4. 208, 1. 215, 5
teneram 436, 7
tenerem 435, 7
teneret 512, 19
teneri 475, 4. 530, 4
teneris 224, 16. 578, 7
tenero 171, 3. 253, 7
teneros 347, 10. 356, 21
tenerum 14, 1. 336, 17. 542, 8
tenes 211, 2
tenet 35, 14. 162, 10. 217, 6. 246, 6. 251, 14. 290, 6. 312, 6. 370, 1. 416, 11. 523, 6. 591, 18
teneto 458, 10
tenta 291, 9. 300, 7. 303, 4
tentabo 160, 4
tentantem 519, 11
tentantur 488, 16
tentare 204, 1. 550, 19
tentaris, 28, 2
tentasse 65, 3
tentat 152, 3. 174, 6. 520, 4
tentata 588, 1
tentator 163, 2
tentatum 328, 6
tentavit 42, 10. 544, 12. 577, 2
tentent 525, 24
tententur 422, 19
tentigine 338, 17
tentor 356, 24
tentus 444, 17
tenuabitur 439, 8
tenuare 158, 3
tenuatum 409, 10
tenuem 134, 2
tenuere 310, 6
tenues 435, 8. 510, 3
tenui, *nom.* 76, 7. 132, 4. 144, 1. 407, 3. 435, 8. 438, 3. 455, 19. 549, 2
tenui re 532, 7
tenuis 408, 5. 493, 17. 566, 14. 576, 1
tenuisse 193, 14
tenuit 120, 8
tenus 190, 2. 472, 2
tepeant 500, 9
tepebunt 14, 2
tepefecit 421, 11
tepet 351, 14
tepidas 105, 3
tepido 413, 9
tepidum 345, 2
tepidus 532, 6
ter 35, 13. 68, 10. 113, 8. 125, 8. 136, 7. 157, 12, 15, 14. 196, 3. 197, 9. 202, 6. 224, 18. 273, 6. 276, 11. 291, 12. 309, 8. 391, 5. 396, 7. 472, 7
terve 584, 18
ter et quater 73, 2
ter quaterque 459, 20
tercentum 420, 16
Terenti 332, 6
Terentius 537, 8
tereret 540, 10
teres atque rotundus 460, 10
teretes 4, 4. 101, 5
teretis, 290, 10
tergeminis 2, 5
tergere 404, 3
tergo 151, 10. 165, 15. 432, 12
tergo plector 461, 10
terit 274, 1
teritur 296, 6
termes 300, 2
Terminalibus 270, 2
terminos 139, 7
terminum 54, 11
terminus 156, 13. 309, 12
terna millia 441, 3
ternos 197, 9
terra 56, 1. 156, 10. 163, 4. 241, 11. 303, 8. 305, 17. 361, 5
terra *ablat.* 265, 15. 287, 1. 311, 8. 326, 6. 488, 12. 503, 3. 567, 10
terra marique 515, 8
terræ 13, 5. 64, 2. 126, 3. 149, 8. 487, 6
terræ gravis salias 509, 20
terram 13, 2. 161, 5. 196, 3. 283, 6. 325, 8. 379, 14. 589, 8
terram vertit aratro 325, 8
terrarum 2, 3. 92, 5. 104, 11. 481, 5. 550, 12
terras 11, 6. 30, 13. 132, 8. 188, 6. 274, 9. 450, 6. 533, 7
terreat 61, 4. 399, 10
terrent 460, 8. 474, 11
terrenum 252, 1
terrere 458, 10
terrestria 454, 18
terret 26, 5. 92, 2. 251, 16. 378, 6. 515, 22. 546, 6
terris 5, 4. 8, 10. 11, 14. 94, 6. 144, 3. 228, 1. 346, 4. 358, 8. 381, 3. 534, 13. 547, 2. 558, 12
terrorem 161, 9
terrores 560, 21
terroribus 548, 5
terruit 5, 7. 6, 1. 212, 1
tertia 489, 4
tertio 258, 8
tertium 229, 1
tertius 289, 5
tesqua 509, 13
tesquore, *v.* textore
testa 50, 4. 188, 10. 200, 3. 465, 13
testa recens servabit odorem 481, 3
testæ 437, 6
testamenta 444, 1. 492, 9
testamento 447, 12
testamentum 445, 10
testatur 93, 6
testatus 66, 3
teste 516, 4
testes 334, 11
testis 162, 17. 233, 18. 380, 7. 381, 4
testudine 294, 11
testudinis 230, 13. 587, 4
testudo 75, 9. 181, 8
teter 182, 13
teterrima 347, 1. 358, 6
tetigere 107, 4
tetigisse 333, 5. 569, 8. 590, 9
tetigit 143, 3. 204, 4. 214, 6
tetra 333, 10. 353, 9
Tetrarchas 341, 2
Teucer 19, 11. 39, 10. 247, 9
Teucro 20, 6. *bis.* 239, 3
Teucrum 425, 6
texere 159, 4
textam 519, 17
textis 269, 3
textore 528, 12
thalamo 39, 2
Thaliæ 239, 16
Thaliarche 23, 8
Theanum *vide* Teanum
theatra 547, 9
theatris 91, 1. 136, 7. 391, 1. 530, 11
theatro 51, 1. 538, 1. 557, 7
Thebæ 235, 11
Thebanæ 48, 2. 587, 3
Thebanos 482, 8
Thebarum 517, 14
Thebas 18, 1
Thebis 447, 11. 548, 6. 570, 8
Theonino dente 526, 2
thesauris 204, 9
thesauro 449, 6
Theseus 243, 1

Thespis 544, 11. 560, 1
Thessala 18, 2. 277, 4. 560, 29
Thessalis 68, 11
Thessalo 109, 3
Thessalos 26, 9
Thetide 293, 6
Thetidis 22, 9
Thetidos 238, 10
thima, *vide* thyma
Thraca 481, 7
Thracam 514, 15
Thrace 131, 5
Thracen 209, 11
Thraciæ 252, 12
Thracio 59, 11
Thracis 141, 13
Thracum 62, 2. 275, 11
Thrasius 410, 6
Thrax 452, 5. 524, 3
Threicia 84, 3
Threicio 58, 7. 292, 4
Thressa, *vide* Cressa
thunni, *vide* thynni
thura 49, 6. 224, 12. 228, 16. 366, 2
thure 71, 1. 83, 1. 208, 3
Thurini 178, 14
Thurinus 463, 11
thuris, 175, 12
thus 509, 17. 551, 9
Thusco, *vide* Tusco
Thyadas 141, 6
Thyas 189, 15
Thyestæ 569, 1
Thyesteas 279, 10
Thyesten 42, 4
thyma 43, 10. 227, 12. 482, 16
thynni 445, 3
Thyna 173, 6
Thyoneus 45, 2
Thyrso 141, 5
Tiberi, *propr. viri.* 423, 9
Tiberi, *fluv.* 432, 5
Tiberim 6, 9. 22, 3. 69, 12. 382, 16. 397, 1
Tiberinis 185, 6
Tiberino flumine 502, 5
Tiberinus 404, 10
Tiberis 98, 7. 503, 12
tibi 10, 1. 27, 6. 33, 6. 35, 5. 36, 9. 44, 5. 51, 2, 5. 284, 7. 291, 19. 337, 10, 13, 14. 338, 15. 356, 9. 368, 8, &c.
tibia 29, 4. 158, 4. 575, 17
tibiæ 175, 8. 198, 1. 224, 13
tibias 4, 8
tibicen 576, 13. 588, 11
tibicina 509, 19
tibicinibus, 540, 16
tibiis 262, 1. 284, 12
Tibur, *vide* Tybur, &c.
Tiburni 19, 3
Tiburtia 440, 10
Tigelli 331, 2. 354, 1. 394, 14. 395, 9
Tigellius 340, 4
tignis 580, 4
tignum 554, 14
tigres 154, 5. 182, 7. 215, 7. 299, 3. 587, 2
tigribus 564, 13
tigris, *animal*, 56, 12
Tigris, *fluv.* 258, 17
Timagenis 529, 2
timeant 299, 5
timebo 212, 1
timenda 281, 8
timendorum 147, 3
timendos 199, 7
timendum 82, 2
timent, 590, 9
timentes 364, 8. 575, 12
timenti 492, 4
timentis 351, 7. 416, 19
times 183, 16. 219, 2. 485, 1
timet 22, 3. 122, 5. 208, 5. 249, 13. 265, 2. 311, 9. 331, 11. 397, 16. 487, 10. 541, 13. 574, 7
timide 574, 8
timidis 513, 5
timido 151, 10. 552, 24
timidos 125, 1
timidum 326, 6. 558, 11
timidus 37, 4. 196, 5. 249, 15
timidus procellæ 565, 14
timor 132, 5. 149, 9. 353, 16
timore 432, 8
timores 86, 3. 484, 9
timui 499, 6. 529, 14
timuit 10, 8, 13. 166, 13. 371, 13. 520, 7
tincta 455, 5
tinctæ 133, 14
tinctas 559, 11
tinctus 180, 9
tinearum 420, 19
tineas 531, 14
tingere 254, 6
tinget 128, 2. 203, 13
Tiresia 442, 12
Tiridatem 61, 4
tironum 332, 3
Tisiphonem 380, 5
Titanas 161, 3
Tithonum 133, 8
Tithonus 65, 6
titillet 423, 15
Titius 482, 4
titubes 508, 5
titulis 368, 1
titulos 256, 14. 425, 14
Tityus 182, 15
Tityi 163, 8
Tityon 126, 1
Tityos 238, 6
toga 273, 6. 341, 4. 342, 7. 476, 5. 523, 13. 537, 6
togæ 83, 9. 165, 3. 510, 3. 528, 12
togam 418, 7
togata 335, 15
togatæ 336, 18
togatas, *i. e.* fabulas 581, 3
tolerabile 585, 8
tolerare 102, 2. 443, 16
tollam 560, 4
tollant 586, 2
tollas 517, 16
tollat, 8, 17
tolle 102, 7. 459, 17. 493, 4. 504, 10
tolle memor dictum 585, 8
tollenda 391, 13
tollens 47, 6
tollent cachinnum 570, 3
tollere 10, 12. 79, 6. 191, 12. 206, 11. 326, 15. 345, 1. 350, 9. 377, 5. 452, 3. 581, 3
tollere honoribus 2, 5
tolleret 457, 1. 466, 8. 490, 1
tolles ex oculis 574, 28
tollet 399, 16. 556, 24
tolletis 475, 10
tolli, 100, 4
tollis ad astra 457, 14
tollit 133, 12. 522, 12
tollit vocem 569, 3
tollite 53, 3. 62, 2. 299, 11. 521, 16
tollo 281, 11
tollor 159, 13
tonantem 163, 12
tonantes 78, 4
tonantis 266, 5
tondet, 267, 8
tonsa 235, 4. 522, 7
tonsæ 189, 19
tonso 342, 7
tonsore 414, 7. 476, 3
tonsores 476, 1
tonsori 581, 16
tonsoribus 375, 3
tonsoris 495, 4
toral 486, 8
toralia 441, 11
tormentum 201, 2. 480, 10
tornatos 589, 19
torpes 460, 19
torpet animo et corpore 488, 3
Torquate 242, 18. 485, 2
Torquato 292, 8
torquebere, 479, 10
torquebitur 557, 1
torquere 589, 13
torquerier 466, 14
torquet 542, 9. 554, 14
torquibus, 170, 1
torrentia 149, 3
torrere 224, 2
torret 76, 8. 178, 13. 198, 10. 301, 3. 364, 11
torserat 302, 3
torserunt 300, 16
tortor 168, 1
tortum funem 501, 23
tortus 524, 5
torvo 66, 8. 528, 11
torvus 167, 3
tostis 439, 14
tot 248, 10. 274, 4. 434, 13. 459, 20. 489, 11
tot et tanta, 533, 1
tota 49, 1. 359, 1. 399, 6. 464, 15, &c.
totam 276, 3
totas 463, 15
totidem 53, 3. 228, 17. 393, 6. 398, 2. 432, 11. 489, 3. 555, 15
toties 309, 8. 424, 11. 459, 14. 470, 6
toto 111, 8. 412, 13. 476, 8. 496, 4. 536, 12
totum 231, 1. 341, 8. 452, 5. 455, 15. 492, 2. 539, 5. 566, 2

otam per orbem 550, 14
otus 381, 12. 433, 10. 460, 10
oxicum 306, 3
rabales clavos 81, 1
rabe 3, 5. 224, 10
rabes 137, 3
rabibus 152, 9
ractant 541, 15
ractare 87, 1. 518, 13. 522, 14
ractari 409, 11. 430, 8
ractas 90, 5
ractata 549, 12. 573, 2
ractavit 121, 10. 271, 5. 441, 6
ractent 548, 2
ractet 524, 20
ractus, *subst.* 227, 10. 512, 13
radam 61, 1
rade 447, 3
radere 369, 12. 385, 1. 499, 1
radet 445, 10
radi 215, 16
radidit 100, 4
radimus 525, 22
radit 574, 19
raditum 356, 10
raducere 526, 17
ragica 482, 9
ragicæ 579, 17
ragici 392, 2
ragicis 363, 9. 568, 17
ragico 576, 18. 577, 16
ragicum 545, 2
ragicus 569, 5
ragœdia 577, 11
ragœdiæ 90, 7
ragœdis 540, 16
ragœdos 557, 6
rahat 416, 18. 453, 16
rahentes 154, 6. 270, 7
rahenti 165, 8
rahentia 466, 2
raheret 37, 11
raheretur 394, 4
rahet 227, 17
rahit 325, 14. 335, 11. 368, 7. 448, 12. 450, 7
rahitur 546, 15
rahunt 12, 7. 138, 3. 205, 7. 509, 11
rajecto 415, 10
ramite 416, 14
ranquilla 399, 17
ranquillet 527, 1
rans 22, 7. 236, 13. 382, 16. 490, 8. 503, 9
rans mare 504, 4
ranscurrere 409, 8
ransfer 71, 2
ransfuga 192, 2
ransiliat 46, 5
ransiliunt 11, 7
ransire 491, 6
ransit mare 584, 5
ranslatos 296, 4
ransmutat 220, 11
ransnanto 397, 1
ransverso 590, 1
ransvolat 255, 8. 338, 7
raxerim 294, 4
raxit 576, 13
rebati 396, 4. 401, 5
reboni 356, 7
trecenis 125, 6
trecentæ 163, 10
trecentis 558, 19
trecentos 358, 11. 378, 11
tremenda 238, 11
tremendæ 226, 13
tremendis 257, 3
tremendo 41, 8
trementes 213, 12. 288, 6
trementi 201, 8. 275, 8
tremis 459, 1
tremit 56, 11
tremor 515, 6
tremulo 255, 4
trepidant 251, 2
trepidare 98, 1. 455, 16
trepidat 141, 2. 219, 8. 500, 15
trepidavit 101, 7
trepides 117, 2
trepidet 213, 6
trepidis in rebus 150, 10
trepidum 531, 1
tres 197, 10. 554, 2
tria 359, 12. 369, 16
tribuens 387, 6
tribuit 28, 3
tribulis 508, 1
tribunal 516, 18
tribuno 274, 7. 370, 5
tribunum 368, 9
tribus *a* tres 197, 6. 354, 15. 373, 7. 410, 8. 456, 5. 513, 7. 581, 15
tribus 530, 10
tributim 400, 9
tricenis, *vide* trecenis
tricesima 386, 5
triens 583, 6
triformi 63, 13
triformis 202, 7
trilibrem 405, 1
trilingui 143, 2. 182, 14
trima 182, 3
trimetris 578, 13. 579, 1
trimus 429, 3
tripes 341, 3
triplex 10, 5. 427, 13
tripodas 243, 5
Triquetra 452, 16
triremi 149, 11
triremis 476, 2
triste 121, 11. 381, 1. 383, 9. 591, 14
tristem 416, 1. 423, 9. 526, 9. 509, 10
tristes 10, 10. 20, 3. 41, 6. 190, 5. 207, 3. 345, 8. 366, 6. 379, 3. 526, 9
tristi 126, 1. 157, 9. 388, 5. 397, 14. 418, 9
tristia 43, 2. 161, 6. 554, 15. 568, 1. 569, 15
tristis 288, 8. 305, 15. 515, 18. 570, 14
tristitiam 19, 8. 60, 8
trita 476, 5
tritæ 530, 8
tritum 345, 12
triverit 326, 9
Trivici 364, 12
triviis 385, 13. 517, 4. 521, 13. 578, 6
trium 98, 5
triumphales 283, 19
triumphatis 156, 3
triumphe 228, 13, 14. 286, 8, 10
triumpho 33, 10. 87, 6. 91, 7. 99, 9. 147, 5
triumphos 8, 17. 80, 2
triumphus 234, 14
triumviralibus 273, 9
Troas 239, 6
trochi 586, 1
trocho 208, 6
Troïa 155, 9
Troja 424, 8
Trojæ 22, 9. 26, 9. 157, 7, 8. 238, 7. 443, 14. 478, 3. 572, 4
Trojam 262, 2. 310, 9
Trojana 66, 2
Trojani 476, 18
Trojanum bellum 572, 10
Troïco 16, 12
Troïlon 113, 11
trophæa 114, 1
truces 275, 1. 531, 2
truci 10, 6. 266, 5
trucidas 506, 2
trucidet 574, 22
truculentior 343, 12
trudit 268, 7. 486, 3
traditur 138, 10
trulla 421, 19
truncis 141, 8. 162, 3
truncus 136, 8. 377, 7
trutina 344, 16. 535, 6
tu 8, 1. 19, 7. 24, 4, *et alibi sæpissime*
tuque 181, 8. 228, 13. 571, 1
tu cum sis quod ego 458, 6
tua 112, 5. 202, 8. 216, 1. 251, 4. 260, 2. 265, 13. 294, 15. 326, 9, 17. 342, 1, 4. 359, 11
tuæ 39, 7. 40, 1. 102, 3. 154, 4. 187, 4. 189, 7. 224, 6. 236, 8. 249, 17. 251, 13. 265, 6
tuam 356, 10
tuam rem 583, 7
tuas 16, 9. 38, 6. 61, 11. 256, 12
tubæ 3, 15. 575, 17
tubas 370, 1
tuberibus 344, 17
tuentur 44, 4
tuere 308, 13
tueri 356, 11. 525, 23
tui 19, 11. 209, 1. 231, 1. 499, 11
tuis 134, 5. 174, 4. 181, 1. 205, 1. 217, 12. 239, 12. 288, 13. 303, 1. 518, 12
tuleris 203, 1. 245, 2
tulerunt 550, 6
tuli 443, 17
tulisset 409, 19
tulisti 524, 22
tulit 32, 5. 108, 4. 173, 1. 361, 5. 447, 13. 493, 9. 546, 1. 553, 11. 576, 15. 584, 3. 588, 9
Tulli 267, 8. 368, 8. 372, 15
Tullo 176, 6
Tullus 242, 10

tum 129, 1, 5. 228, 9. 337, 10. 358, 10. 364, 17. 433, 5. 446, 11
tument 338, 15
tumentibus 283, 16
tumes 472, 6
tumet 34, 8
tumidas 230, 4
tumidi 491, 8
tumidis 447, 25
tumidis velis 560, 14
tumido 569, 4
tumidum 426, 1
tumidus 156, 8. 375, 7
tumulta 41, 9. 213, 6. 234, 9. 425, 10
tumultum 188, 4. 409, 1
tumultuosum 148, 12
tumultus 131, 10. 221, 2. 274, 10. 412, 2. 529, 7
tun' 421, 3
tunc 35, 1. 221, 1. 302, 10. 305, 16. 384, 2. 569, 13
tundet 589, 8
tundit 304, 8
tune 309, 11. 459, 19
tunica 16, 11. 339, 14
tunicæ 476, 5
unicato 495, 19
nucis 333, 2. 523, 16
tuo 59, 7. 256, 19. 264, 2. 272, 6. 304, 3. 305, 14. 336, 12. 425, 9. 515, 14
tuorum 377, 6
tuos 248, 10. 258, 4
turba 2, 4. 147, 11. 207, 16. 280, 3. 348, 9. 351, 9. 394, 1, 7. 427, 4. 447, 21. 450, 9. 464, 2
turbæ 329, 11
turbam 27, 4. 334, 9. 357, 12. 588, 15
turbaret 295, 8
turbatam 327, 7
turbidum 141, 3
turbidus 153, 6
turbine 351, 15
turbinem 301, 14
Turbonis 433, 11
turdis 268, 10. 406, 9
turdo 513, 13
turdos 364, 5
turdus 443, 6
turgentis 458, 15
turget 565, 13
turgida 116, 11. 186, 6
turgidi 253, 2
turgidum 11, 2
turgidus 390, 7
Turius 399, 9
turmæ 100, 2. 310, 6. 546, 14
turmam 161, 3
turmas 132, 12. 161, 7. 257, 14
turpant 255, 11
turparunt 35, 6
turpaverat 363, 6
turpe 107, 4. 214, 12. 286, 2. 346, 5. 477, 2. 486, 8. 540, 2. 588, 13
turpem 74, 2. 472, 13. 516, 6. 545, 3
turpes 145, 8
turpi 77, 1. 338, 1. 356, 4. 370, 20. 371, 12. 459, 3. 460, 15. 579, 4
turpia 336, 21. 342, 15
turpior 111, 2
turpis 164, 5. 215, 4. 275, 16. 283, 12. 400, 5. 458, 21. 478, 9. 576, 11
turpissime 386, 11
turpiter 482, 17. 564, 3. 580, 9
turpium 85, 8
turres 13, 9. 115, 10. 238, 11. 481, 8
turribus 305, 12
turris 190, 3
Tusci 405, 1. 427, 4
Tuscis 235, 1
Tusco 175, 6
Tusculi 265, 11
Tuscum mare 547, 10
tussiet 448, 9
tussis 383, 12
tuta 152, 6. 325, 11. 513, 14
tutæ 421, 12
tutela 136, 4. 240, 8. 258, 14. 426, 6. 476, 12
tuter 471, 3
tuteris 526, 1. 533, 2
tutetur 545, 7
tutior 334, 13
tutis 63, 8
tuto 159, 8. 406, 8
tutor 267, 14
tutum 43, 9. 96, 7. 190, 9. 221, 2
tutus 115, 5. 236, 20. 397, 13. 399, 2. 406, 8. 455, 19. 579, 8
tutus nimium 565, 14
tuum 224, 16. 231, 4. 237, 17. 264, 13. 283, 19. 336, 17. 356, 13. 427, 8
tuus 236, 9. 304, 3. 326, 10. 355, 8. 370, 17. 492, 11. 558, 15
Tyberi, *vide* Tiberi, &c.
Tybur 104, 3. 159, 14. 217, 14. 230, 6. 494, 16. 498, 9
Tybure 498, 9. 551, 13
Tyburis 19, 11. 45, 9. 227, 14
Tyburte 372, 16
Tyburtia 440, 10
Tydeiden 17, 1
Tydeides 39, 14
tympana 47, 5
tympano 189, 15
Tyndari 44, 1
Tyndaridæ 245, 11
Tyndaridarum 328, 26
Typhoeus 162, 1
tyranni 80, 10. 151, 1. 153, 4. 480, 9
tyrannos 123, 7
tyrannus 135, 10. 194, 1
Tyriæ 220, 20
Tyrias 441, 11
Tyriis 291, 18
Tyrios 488, 6
tyronum, *vide* tironum
Tyrrhena 217, 9. 559, 10
Tyrrhenum 28, 5. 205, 1. 260, 1
Tyrrhenus 180, 7
Tyrtæus 587, 11

V.

Vacas 555, 13
vacat 195, 11
vaccæ 133, 12. 228, 17
vacua 495, 4
vacuam 14, 12. 258, 7. 555, 12
vacuas 515, 9. 554, 22
vacui 17, 4. 74, 4
vacuis 436, 12
Vacunæ 501, 24
vacuo 411, 10. 557, 7
vacuum 11, 17. 47, 6. 259, 1. 260, 6. 398, 12. 413, 9. 445, 9. 494, 16. 529, 8
vada 11, 7
vadato 384, 2
vade 506, 5
vadere 379, 11
vadet 519, 15
vadibus 324, 5
vadis 298, 14
væ 34, 7
vænit 365, 4
vafer 174, 6. 348, 4. 415, 2. 439, 11. 444, 1
vafri 412, 7
vaga 78, 6. 213, 5. 364, 6. 379, 9. 459, 18. 570, 14
vagæ 67, 2
vagantem 188, 9
vaganti 260, 8
vagas 205, 7. 231, 6
vagentur 505, 9
vager 579, 7
vagina 399, 1
vagis 218, 18
vago 186, 14. 587, 7
vagor 54, 11. 374, 3
vagos 441, 4
vagus 7, 1. 153, 10. 512, 19. 570, 7. 576, 13
Vala 511, 1
valdius 499, 4. 582, 17
vale 448, 12. 491, 14. 508, 5
valeant 566, 8
valeas 455, 18. 524, 17
valeas bene 408, 6
valeat 327, 20. 460, 2. 479, 22. 546, 4
valeat non levius 469, 2
valent 278, 3. 279, 11. 334, 8
valentem 492, 3. 515, 4
valentium 210, 2. 301, 11
valeo 384, 5
valere 289, 11
Valeri 367, 11
valet 78, 9. 101, 9. 343, 1. 399, 10. 482, 7. 490, 9. 582, 1
valetudo 409, 14. 484, 7
Valgi 112, 11
Valgius 395, 1
valido 73, 6
validus 162, 1. 409, 13. 445, 4. 498, 4. 503, 8. 567, 3
valle 44, 8. 150, 4. 267, 5. 514, 8
valles 44, 2

vallis 39, 15
vallo 337, 9
vallum 285, 8
valvarum 455, 14
valuerunt 296, 8
valuit 591, 16
vana 214, 14. 546, 12
vanæ 58, 9. 207, 6. 564, 7
vanis rerum 404, 4
vano 56, 6
vapor 271, 12
vapores 526, 13
vaporet 514, 9
vappa 359, 3
vappæ 331, 11
vappam 329, 3. 421, 19
Vare 45, 8. 278, 14
varia 454, 11
variæ 381, 2. 408, 6
variare 565, 15
varias 500, 16. 564, 2
variis 30, 13. 47, 3. 416, 16
vario 554, 3
Vario 15, 7. 567, 1
varios 441, 10
varium 416, 21
Varium 383, 3
varius 102, 10
Varius 361, 3. 365, 9. 370, 12. 391, 6. 394, 15. 463, 12. 466, 10. 550, 7
Varrone 391, 8
varum 343, 8
vas 343, 17. 480, 5
vasa 459, 16
vastata 234, 9
vasto 258, 1
vate 248, 6. 301, 7. 443, 2
vatem 542, 15
vates 72, 2. 144, 3. 197, 10. 492, 11
vati 303, 22
vatibus 5, 2. 548, 10. 555, 12. 587, 9
Vaticani 51, 5
vatis 105, 10. 241, 8. 542, 1. 550, 9
vatum 230, 11. 245, 7. 535, 2. 554, 21. 556, 3. 565, 10
iber 329, 9
ibera 269, 4. 283, 15. 300, 7
ibere 232, 5
iberes 141, 7. 260, 3
ibi 55, 6. 104, 1, 12. 105, 3. 291, 3. 299, 15. 339, 7. 344, 4, 5. 357, 7. 364, 4
ibi, *i. e.* postquam, 91, 1. 172, 7. 215, 20. 236, 9. 242, 9. 270, 10. 279, 15. 290, 1. 374, 6. 409, 6. 433, 16. 440, 7. 463, 1
bi, *i. e.* quando, 324, 4. 336, 22. 400, 11. 430, 1
bi, *pro* quandoquidem 123, 9
bicunque 213, 2. 335, 14. 483, 9
bique 335, 12. 409, 10. 443, 19
bivis 354, 3
da, *sing.* 551, 18
da, *plur.* 19, 3. 20, 1
dam 152, 4
udo 75, 2. 102, 5. 109, 2. 288, 17
udos 364, 14
udum 217, 14
vecors 447, 1
vectabor 305, 16
vectari, 370, 16
vectes 210, 14
vectigalia 193, 2. 410, 7
vegetus 409, 7
vehas 326, 12
vehemens 552, 16. 556, 21
vehemente 507, 5
vehet 501, 15
Veia 276, 7
Veianius 470, 4
Veientanum 421, 18
Veientis 558, 22
vel 18, 1, *bis.* 29, 3. 54, 7. 79, 6. 80, 1. 117, 11, *bis.* 220, 3, 5. 250, 4. 267, 9. 287, 9. 427, 8, *bis*
vel, *i. e.* etiam 184, 1. 264, 9, 11. 368, 6. 464, 5. 486, 1
vel, *i. e.* saltem, 111, 1
vel quia 505, 2, 3
vela 116, 11. 420, 6
vela dare 78, 1. 260, 2
Velabro 427, 5
velat 519, 12
velata 81, 5
velatum 336, 7
velet 447, 21
Veliæ 511, 1
velim 192, 17. 362, 7. 395, 8. 498, 5. 536, 3. 566, 4
velimus 584, 7
Velina 490, 9
velint 157, 7. 175, 12. 325, 6
velis, *nom.* 560, 14
velis, *verb.* 120, 10. 328, 15. 336, 11. 347, 6. 385, 8. 404, 2. 486, 16. 530, 5
velit 339, 6. 356, 4. 424, 4. 445, 13. 446, 6. 505, 11. 515, 10. 518, 5. 551, 12. 564, 2
velle 364, 9. 386, 3
vellem 343, 2. 405, 8. 416, 2. 503, 1
vellera 192, 15. 291, 18. 501, 2
vellere 385, 17
velles 350, 9. 385, 1. 497, 8
vellet 335, 3. 452, 4. 587, 5
vellicet 394, 13
vello 536, 14
vellunt 348, 7
veloces 257, 2
veloci 215, 14. 445, 14
velocius 305, 3
velox 43, 5. 209, 3. 254, 5. 402, 11. 525, 8
velox animus sine corpore 505, 5
velut 33, 1, 3. 86, 5. 182, 3. 183, 18. 226, 3. 238, 13. 283, 13. 298, 6. 396, 5. 416, 13. 457, 15. 458, 7. 468, 2. 591, 15
velut qui 340, 9, 10
velut si 370, 23. 461, 3. 540, 17
veluti 216, 8. 343, 1. 357, 11. 398, 8, 15. 419, 11. 455, 9. 523, 9. 549, 12. 591, 1
vena 138, 5
vena divite 588, 5
venabula 491, 5
venæ 422, 9
Venafranæ 440, 9
Venafranos 168, 6
Venafri 465, 5
Venafro 105, 2
venale 131, 7. 336, 20
venalem 187, 6
venales 326, 11. 551, 21
venari 208, 5. 524, 7
venas 333, 10. 512, 11
venaticus 480, 16
venator 4, 2. 86, 7. 338, 1
vendas 433, 1. 503, 9
vendentem 495, 19. 551, 9
vendere 517, 9. 551, 12
venderet 431, 11
vendibilis 521, 2
vendit 461, 15. 539, 5
veneat 404, 4
veneficæ 278, 12
venefici 304, 11
venemur 491, 4
venena 121, 8. 278, 3. 279, 11. 383, 11
venenat 510, 9
venenatis 54, 3
veneni 271, 2
venenis 63, 12. 303, 13. 379, 7
veneno 421, 6. 547, 15
venenorum 275, 19
venentur 475, 1
venenum 87, 2. 375, 1. 399, 8
venerabilior 443, 10
venerandi 525, 17
venerantur 259, 6. 556, 8
venerat 411, 9
venerata 411, 15
veneratur 311, 4. 551, 3
Venere 356, 6. 588, 10
venere 345, 8. 363, 1. 427, 6
Venerem 75, 4. 102, 2. 186, 7. 339, 1. 347, 3. 558, 20
Veneri 77, 2. 180, 4. 364, 17
Veneris 38, 12. 195, 6. 210, 12. 239, 12. 249, 16. 251, 6. 262, 3. 311, 5. 417, 7. 582, 16
venerit 482, 13
veneror 449, 3
veni 214, 10. 254, 5. 370, 13. 512, 9
venia 355, 18. 579, 6
venia caret 584, 15
veniæ 545, 6. 579, 9
veniam, *nom.* 341, 19. 485, 9. 492, 5. 539, 8. 564, 11
veniam des 435, 4
veniant 380, 9. 427, 6
venias 7, 13. 445, 9
veniat 495, 15
veniens 165, 9. 514, 8
venientes anni 574, 12
venies 496, 4
veniet 50, 2. 249, 17. 357, 10
venimus 535, 8
venire 339, 4. 457, 18
veniret 552. 10. 578, 16
venis, *nom.* 96, 1. 436, 12

venis, *verb.* 385, 16
venisse 376, 14
venisset 496, 1
venit, *præs.* 324, 2. 502, 6
venit, *præter.* 386, 10. 412, 4. 447, 6. 587, 10
veniunt 300, 6
venor 530, 7
venter 283, 16. 304, 3. 326, 10
venti 31, 9. 231, 13
venti secundi 541, 1
ventis 14, 9. 37, 5. 61, 2. 115, 8. 180, 2. 218, 18. 287, 4. 289, 16. 296, 1. 303, 12
vento 59, 12. 116, 10. 192, 10
ventorum 9, 5
ventos 23, 10. 30, 8. 38, 3. 43, 8
ventosæ 530, 7
ventoso 546, 1
ventosum 161, 6
ventosus 498, 9
ventre 374, 9. 458, 4
ventrem 269, 11. 365, 1. 462, 9
ventres 513, 8
ventri 358, 6. 504, 12. 513, 4
ventris 461, 9
ventum 56, 9. 384, 1
ventum est 346, 2. 451, 4. 496, 5
ventura 526, 3
venturam 549, 3
venturus 359, 14. 482, 4
venucula 440, 11
Venus 12, 10. 35, 11. 46, 4. 49, 1. 63, 4. 70, 5. 77, 5. 109, 4. 111, 11. 178, 17. 184, 4. 190, 8. 201, 10. 215, 18. 223, 1. 489, 7. 523, 4. 566, 10
venus, *i. e.* pulchritudo, 255, 16
Venusinæ 67, 5
Venusinus 398, 10
vepres 514, 11
ver 105, 3. 242, 4
vera 166, 6. 390, 4. 522, 8. 523, 11
veraces 309, 10
veræ 471, 7. 557, 21
veras 582, 14
verax 355, 2
verba 225, 8. 226, 9. 246, 5. 295, 4. 346, 8. 390, 1. 397, 12. 398, 3. 430, 15. 471, 4. 472, 4. 481, 1. 488, 19. 512, 11. 519, 3. 522, 12. 555, 4. 566, 20. 569, 7, 16. 577, 15
verba dare 341, 13
verba facit 427, 7
verba movere loco 556, 14
verbenas 49, 6
verbenis 250, 11
verbera 184, 9. 347, 15. 458, 15
verberabit 277, 9
verberatæ 149, 1
verbere 213, 13
verberes 288, 1
verbi 416, 7
verbis 188, 2. 279, 8. 291, 10. 336, 4. 352, 12. 353, 3. 388, 4. 389, 3. 410, 7. 458, 7. 515, 9. 566, 14
verbo 494, 9
verborum 567, 7
verbum verbo reddere 571, 6
verbum 330, 4. 353, 7. 525, 15. 539, 3. 566, 15. 589, 21
vere primo 173, 5
vere 188, 3. 355, 16. 367, 7. 370, 26. 522, 17
vereare 416, 5
verecundam 62, 3. 494, 8
verecundus 302, 14. 576, 5
vereor 339, 9. 347, 15. 515, 2
vergit 585, 18
veri 66, 6. 415, 14. 416, 8
veris *a* ver 12, 6. 236, 9. 252, 11
veris, *adject.* 275, 3. 425, 10. 433, 6. 521, 12. 573, 3. 583, 16
veritas 58, 1
veriti 466, 4
veritus 501, 14
verna 338, 16. 551, 16
vernaliter 455, 10
vernas, *i. e.* servos 270, 8. 453, 7
verni 231, 11. 581, 17
vernis 117, 8
vero 407, 6. 501, 4. 589, 11
verò 386, 12. 588, 18
veros 86, 3
verris, *verb.* 427, 11
verris, *nom.* 202, 10
verritur 3, 2
verrucis 344, 18
versa 159, 17
versant 379, 7
versare 172, 5
versat 364, 5. 460, 18
versate 566, 7. 579, 11, *bis*
versatur 98, 15
versentur 556, 15
verset 429, 1
versetur 344, 4
versibus 400, 8. 529, 17. 543, 11. 549, 10. 551, 6. 568, 3, 17. 578, 7. 587, 12
versiculis 338, 8
versiculos 289, 2. 390, 3. 393, 3
versis 49, 3
verso 217, 10
versu 365, 3. 394, 4. 397, 14. 445, 13
versum 352, 5. 353, 3. 548, 15
versus, *i. e.* carmina 308, 4. 350, 6, 8. 351, 17. 383, 4. 387, 2. 389, 8. 392, 3. 393, 6. 396, 4, 6. 470, 10. 539, 4. 541, 10. 542, 2. 553, 16. 554, 17. 577, 11. 579, 2. 589, 19. 591, 13
versus facit 462, 3
versus fingere 586, 3
versus inopes rerum 582, 18
versus inertes 589, 23. duros, *ibid.*
versus sublimes 590, 11
vertas 394, 6
vertas in risum 507, 9
vertat 269, 10. 273, 7
vertatur 575, 2
vertent 409, 1
verterat 513, 11
vertere 80, 2. 210, 3. 464, 11. 544, 2. 544, 12. 589, 20
vertere seria ludo 577, 6
verteret 371, 13
verterit 250, 1
verterunt 286, 4
verti 543, 14
vertice 5, 3. 251, 3. 378, 5. 551, 14
verticem 47, 6. 191, 10
verticibus 205, 3
vertis 281, 2
vertit 154, 11. 288, 11. 325, 8
vertite 277, 13
Vertumnis 456, 10
Vertumnum 531, 3
verum 325, 4. 346, 2. 402, 8. 414, 7. 471, 1. 497, 8. 586, 2. 553, 9. 589, 3
verum est 433, 13. 497, 13
verum, *adverb.* 254, 8. 335, 5, 10. 337, 5. 371, 12. 396, 7. 423, 1. 465, 7. 475, 3. 497, 1. 506, 2. 577, 5. 581, 18. 584, 11
vesani 218, 13
vesania 423, 10
vesanum 590, 9
vescatur 420, 14
vescere 493, 3
vesceris 404, 6
vesci 493, 2
vescimur 126, 3
vescor 453, 7
vesica 381, 6
vespero 113, 5. 198, 8
vespertina 351, 14
vespertinum 373, 4
vespertinus 300, 8. 436, 4. 488, 8
Vestæ 6, 12. 165, 4. 364, 1. 556, 15
Vestam 7, 11
veste 81, 7. 332, 2. 333, 6. 337, 8. 455, 8
vestes 441, 11. 559, 11
vestem 45, 7. 365, 1. 371, 6. 426, 3. 576, 13
vester 159, 12, *bis.* 460, 4
vestibus 247, 6
vestigia 455, 4. 474, 11. 529, 8. 544, 8. 554, 21. 581, 1
vestimenta 15, 6. 523, 15
vestiret 328, 23
vestis 420, 18. 455, 5. 530, 8
vestit 523, 5
vestiunt 134, 1
vestra 53, 10
vestri 529, 7. 579, 12
vestris 159, 16. 566, 6
vestrum 310, 5. 423, 17. 483, 11
vetabat 356, 17
vetabo 152, 7
vetant 305, 11
vetantes 534, 15
vetas 424, 4
vetat 13, 10. 16, 8. 245, 8. 294, 6. 325, 5. 378, 6. 393, 1

veterem 364, 6. 415, 9. 454, 6
veteres 23, 12. 260, 10. 417, 6. 536, 5, 9, 11. 538, 5
veteri 441, 7
veteris 3, 11. 119, 7. 407, 12. 420, 15
veterno 496, 7
veterum 129, 8. 453, 2. 461, 6. 534, 15
vetes 549, 5
vetet 213, 4. 571, 8
vetita 208, 7
vetitum 11, 9
veto 329, 3
vetuit 390, 3. 549, 16
vetulæ 256, 7
vetulam 190, 2
vetuli 499, 16
vetus 38, 7. 177, 7. 195, 7. 283, 10. 398, 11. 454, 6. 536, 7. 537, 3. 540, 9
vetus ætas 567, 7
vetus comœdia 589, 6
vetustas 556, 19
vetustis 269, 1
vetusto 193, 7
vexant 112, 9
vexare 257, 14. 379, 6
vexas 280, 9
vexat 460, 14. 483, 8. 555, 8
vexata 247, 11
vexere 154, 5
vexet 150, 9. 376, 3. 526, 18
vexisse 580, 1
vexit 220, 8
vi 559, 3
via 66, 7. 152, 3. 365, 12. 372, 16. 488, 14. 511, 2. 523, 3. 587, 13
via sacra 282, 8. 381, 11
via vitæ 519, 13
viæ 366, 7
viam 207, 14. 273, 5. 454, 18. 480, 16
viarum 104, 5. 502, 7
vias 119, 9. 175, 7
viatica 521, 9. 552, 14
viator 160, 5. 359, 3, 4. 365, 6. 377, 1
Vibidius 463, 13. 464, 9, 16. 467, 3
vicarius 206, 1. 460, 3
vicatim 280, 3
vice 12, 6. 257, 4. 292, 11. 303, 20. 581, 19
vicem 279, 12. 349, 4. 388, 6
vices 68, 6. 218, 7. 241, 11. 568, 14
vici 427, 4. 559, 7
vicina 198, 6. 364, 12. 509, 18. 559, 1
vicinæ 219, 15
vicinas 481, 8. 567, 12
vicini 328, 11. 510, 10
vicinia 448, 8. 516, 5. 521, 17
vicinos 410, 4
vicinum 277, 3. 356, 19
vicinus 175, 1. 411, 11. 448, 14. 454, 2. 557, 9
vicis 500, 14. 532, 5
vicissim 296, 5. 564, 11
vicos 382, 11
victa 214, 9
victas 259, 8
victi 303, 21
victima 98, 13. 203, 12. 279, 14
victimas 136, 11
victis 114, 4
victor 15, 8. 187, 8. 238, 7. 249, 7. 253, 3. 297, 8. 501, 12. 507, 11. 576, 6
victore 100, 3. 284, 9. 384, 9
victorem 230, 2. 235, 14. 544, 4. 568, 12
victoria 324, 2. 525, 8
victorum, *a* victor 93, 2. 288, 10
victrices 157, 10. 233, 3
victricis 482, 20
victrix 500, 19
victu 407, 3, 13. 587, 1
victum 521, 3
victurus 374, 11
victus, *nom. a* vivo 328, 24. 408, 5. 484, 8
victus, *particip. a* vinco 185, 5. 239, 12. 287, 1
vicum 551, 9
vicus 503, 1. 511, 7
videamus 350, 14
videar 396, 1
videas 354, 15. 411, 5
videatur 343, 12. 420, 20
videbor 501, 21
videndis 550, 2
videntis 336, 4
videntur 554, 2
video 382, 13. 405, 3. 509, 16. 517, 5. 588, 6
videor 92, 3. 158, 9. 355, 6. 424, 6. 433, 3
videre, *præter.* 232, 8
videre, *infinit.* 270, 5, 6. 298, 2. 337, 14
videres 364, 9. 380, 5. 381, 10. 466, 24
videretur 419, 10
videri 229, 2. 255, 2. 339, 6. 517, 1. 539, 1. 540, 5. 557, 3. 585, 3
videris, *subjunct. a* video 229, 5. 250, 2
videris, *a* videor 309, 15. 497, 6. 531, 3
vides 23, 1. 36, 3. 198, 11. 213, 6. 273, 5. 356, 2. 409, 2. 413, 1. 445, 1. 472, 12. 554, 11
videt 312, 2. 496, 11. 516, 5. 534, 14. 538, 4. 579, 5
videt ridetque 496, 11
videto 525, 12
videtur 355, 3. 433, 5. 471, 11. 536, 19. 548, 3
vidi 140, 8. 165, 14, *bis.* 379, 11. 423, 8
vidimus 6, 9. 122, 11. 467, 14
vidisse 442, 8
vidisset 371, 7
vidit 11, 2. 142, 13. 214, 5. 232, 7. 488, 1. 572, 5
viduantur 113, 3
viduas 475, 1
viduas arbores 237, 13
viduus 26, 5
vietis 291, 4
vigent 344, 5. 567, 8
viget 30, 16
vigil 479, 10. 541, 12
vigila 422, 8
vigilabat 341, 7
vigilans 214, 11. 448, 2
vigilare 328, 2. 541, 3
vigiles 176, 8
vigilet 420, 12
vigilum 190, 4
viginti 365, 2
vigor 231, 9
vigui 178, 4, 8
vile 50, 3
vilem 326, 7. 403, 2. 571, 5. 576, 18.
viles 437, 3. 536, 6
vili 378, 8
vilia 495, 19. 513, 15
vilia rerum 519, 8
vilibus 394, 9. 406, 4. 441, 8
vilior 443, 4
vilis 215, 8. 373, 9. 506, 5. 513, 7
vilissima 365, 4
vilius 473, 6
villa 98, 7. 265, 11. 362, 4. 364, 13
villæ 202, 8
villice 508, 6
villicus 509, 9. 558, 15
villis 453, 12. 514, 2
Villius 335, 16
villula 361, 8. 413, 9
vim 42, 3. 162, 14. 188, 5. 216, 6. 233, 13. 425, 4. 480, 12. 580, 7
vin' tu 386, 5
vina 28, 5. 46, 3. 73, 1. 98, 2. 171, 5. 195, 7. 200, 7. 237, 14. 253, 14. 269, 5. 287, 8. 292, 8. 439, 5, 7, 12. 463, 6. 485, 3. 512, 7. 528, 4. 536, 2
vina languidiora, *i. e.* matura 200, 7
vina fervida 464, 14
vinaria 464, 15
vincam 339, 16
vincant 435, 1
vincas 296, 3
vincat 84, 3. 370, 1. 483, 14
vincentem 568, 10
vincentibus 329, 14
vincere 290, 6. 375, 6.-454, 12. 537, 8
vinceat 347, 9. 427, 1
vinci 235, 9. 385, 9
vincire 225, 4
vincit 446, 18
vincla 285, 4. 305, 14. 495, 21
vincor 303, 5
vincta 250, 11. 575, 17
vincti 541, 9
vinctum 251, 15
vinctus 457, 16. 531, 15
vincula 243, 2. 381, 10. 418, 1. 460, 8
vincunt 207, 11
Vindelici 232, 9. 256, 18
vindemiator 377, 1

vindex 248, 15
vindice 575, 6
vindicem 238, 6
vindicta 459, 20
vinea 300, 1. 438, 10
viteæ 149, 1
vineta 496, 17. 548, 13
vini 13, 13. 141, 7. 327, 21. 413, 2. 528, 5
Vinni 507, 2
vino 20, 10. 62, 5. 184, 8. 293, 13. 412, 1. 461, 19. 465, 7. 524, 5. 543, 9. 576, 7. 588, 10
vinosa 507, 14
vinosus 472, 8. 528, 5
vinum 407, 8. 439, 16. 509, 18
vinxisse 20, 2
viola 180, 9
violare 421, 14
violaria 129, 1
violas 547, 15
violavit 425, 6
violens 222, 4. 501, 12
violenta 398, 14
violenter 6, 10
violentior 135, 9
viperino 22, 4. 142, 3
viperinus 271, 3
viperis 159, 8. 275, 12. 300, 9
vir 139, 11. 147, 7. 180, 10. 191, 5. 339, 2, 9. 342, 8. 520, 12
vir bonus 466, 23. 493, 10. 516, 1, 18. 517, 13
vir bonus et prudens 515, 15. 589, 23
virent 292, 6
virentes 102, 3
virentem 548, 11
virenti 24, 5. 60, 4
virentis 255, 5. 570, 7
vires 162, 15. 201, 7. 227, 5. 261, 2. 283, 9. 397, 5. 523, 5. 550, 19
vires sumere 526, 5
virga 27, 3. 58, 10
Virgili 58, 4. 253, 11
Virgilio 391, 7. 567, 1
Virgilium 10, 2
Virgilius 361, 3. 362, 2. 370, 12. 394, 15. 550, 7
virgine 100, 1. 222, 3
virginea 163, 3
virgines 7, 10. 14, 2. 52, 4. 112, 5. 189, 10. 308, 5
virginibus 120, 6. 147, 2. 224, 16
virginis 190, 7
virginum 17. 2. 69, 5. 183, 3. 187, 13. 214, 11. 240, 6
virgis 459, 2
virgo 31, 1. 151, 2. 171, 1. 183, 12. 202, 4. 463, 4
viri, *sing.* 206, 7. 269, 2. 295, 12
viri, *plur.* 20, 10. 461, 5
viribus 296, 7. 347, 4. 388, 7. 507, 10. 524, 18. 560, 16. 566, 7
virides 43, 12. 56, 9. 217, 2. 336, 16. 465, 11
viridi 13, 4. 105, 1. 210, 7. 245, 13
viridis 53, 2
virile 575, 8
virilem 167, 2
viriles 574, 14
virili 332, 2
virilia arma 524, 19
virilis 22, 10. 288, 15. 574, 3
viriliter 520, 8
viris 38, 8. 388, 10. 520, 5. 524, 16
viritim 540, 10
viro 57, 2. 147, 7. 179, 9. 183, 23. 525, 12
virorum 85, 9. 136, 11. 148, 8. 312, 7. 349, 7. 550, 9
viros 264, 8. 367, 9
virtus 96, 5. 107, 3. 151, 11. 152, 2. 166, 6. 201, 1. 206, 7. 233, 11. 245, 6. 248, 8. 286, 13. 297, 2. 299, 11. 311, 13. 343, 3. 376, 2. 385, 8. 388, 2. 400, 12. 402, 1. 419, 11. 443, 4. 444, 10. 461, 8. 478, 1. 488, 18. 520, 11. 522, 8, 9. 549, 8. 566, 10. 582, 4
virtus est vitium fugere 472, 11
virtus repulsæ nescia, &c. 151, 11
virtus post nummos 473, 8
virtute 220, 15. 261, 17. 295, 11. 333, 9. 414, 3. 419, 14. 453, 15. 505, 3. 506, 7. 546, 7. 556, 24. 560, 16. 581, 4. 585, 10
virtutem 207, 1. 488, 4, 19. 526, 20. 529, 1. 536, 16
virtutes 256, 13. 343, 16. 542, 1
virtuti 400, 10
virtutibus 473, 6. 523, 10. 532, 9
virtutis 207, 14. 371, 11. 471, 7. 517, 7
virtutis amore 516, 13
virum 29, 3. 151, 8. 153, 2. 157, 15. 188, 1. 206, 4. 245, 8. 572, 4
virus 544, 6
vis, *nomen*, 122, 9. 134, 10. 162, 13. 244, 3. 250, 8. 261, 6. 279, 18. 281, 5. 282, 13. 352, 11
vis, *verb.* 255, 2. 290, 11. 303, 8. 336, 5. 350, 12. 382, 3, 4. 450, 10. 451, 10. 458, 5. 488, 17. 492, 3. 493, 4. 548, 10. 553, 4, 21. 569, 12
vis tu? 454, 17
visa 4, 3. 354, 13. 502, 2
visam 144, 14. 160, 6, 8
Viscorum 395, 2
Viscum 383, 2
Viscus 463, 11
Viselli 329, 4
visendus 127, 1. 554, 10
visentur 128, 6
visere 6, 4. 86, 13. 157, 1. 256, 8. 308, 11. 382, 15
vises 484, 12
visit 217, 7
visu 364, 17
visu mirabile 555, 9
visum 39, 16. 77, 2
visuros 579, 8
visus 390, 4. 496, 7. 556, 1
vita 244, 8. 264, 3. 305, 5. 370, 21. 374, 10. 385, 14. 398, 9. 414, 5. 455, 17. 462, 8. 475, 11. 501, 8
vitabis 39, 4. 44, 9
vitabit 222, 1. 520, 1
vitæ 13, 10. 19, 8. 54, 1. 330, 1. 344, 4. 399, 20. 442, 11. 450, 2. 453, 3. 476, 8. 497, 10. 519, 13. 524, 17. 527, 2. 557, 8, 21. 582, 13. 583, 12. 587, 13
vitale 455, 23
vitalis 400, 1
vitam 150, 10. 166, 14. 327, 7. 356, 11. 459, 11. 548, 7. 527, 11
vitanda 414, 4
vitant 333, 1
vitantis 438, 8
vitare 557, 12
vitas 56, 4. 461, 18
vitat 22, 5. 266, 7. 577, 16. 581, 13
vitatu 356, 8
vitaveris 407, 4
vitavi 579, 9
vite 45, 8. 88, 6
vitellum 436, 1
vitellus 439, 13
vitem 72, 10. 237, 13
vitent 461, 4
vites, *verb.* 37, 10. 252, 5
vites, *nom.* 52, 2. 498, 2
vitet 122, 2. 383, 14. 483, 11
vitia 89, 2. 333, 1. 341, 10. 342, 4, 15
vitiata 439, 10
vitiato 399, 16
vitiatum 409, 17
vitibus 514, 5
vitiis 8, 15. 342, 2. 344, 12. 14. 356, 22, 24. 357, 9. 370, 22. 409, 4. 456, 2. 523, 8. 529, 4
vitiis pinguem albumque 493, 6
vitio 7, 6. 214, 12. 336, 12. 371, 13. 426, 1. 433, 8. 449, 2. 465, 10. 522, 5. 560, 12. 586, 5
vitiorum 342, 11. 355, 19. 522, 9
vitiosa 132, 11. 475, 8
vitiosiorem 173, 3
vitiosum 461, 13. 491, 10. 552, 6
vitiosus 350, 7
vitis 150, 1. 203, 6
vitis *ubi al.* veris 56, 8
vitium, *genit. plur. a* vitis 287, 1
vitium 340, 1. 343, 5. 344, 20. 355, 14. 407, 4. 408, 4. 419, 8. 458, 8. 522, 5. 540, 12. 565, 17. 573, 15. 580, 7
vitium immane 441, 3
vitrea 426, 10
vitream 44, 11
vitreo 226, 1

itro 47, 7. 186, 3
itta 187, 12
itula 425, 1
ituli 83, 2. 433, 15
itulis 102, 6
itulos 183, 18
itulus 228, 18
ivacem 399, 13
ivacior 412, 8
ivæ 202, 2
ivam, *nom.* 436, 6
ivam, *verb.* 328, 27. 349, 5. 357, 4. 527, 6
ivaria 475, 2
ivas 213, 3. 422, 8. 491, 13. 558, 21
ivat 74, 6. 323, 3. 353, 17. 356, 2. 477, 9. 520, 2
ivax 84, 5. 567, 15
ive 448, 12. 454, 21, 22. 491, 14
ivendi 466, 12. 479, 14
iventem 509, 4
iventes 324, 6
iventi 326, 14. 447, 15
ivere bene 504, 6. 514, 1
ivere 179, 7. 402, 1. 454, 16. 456, 10. 483, 4. 488, 17. 492, 3. 500, 6. 503, 1, 5. 528, 1. 566, 4
ivere nec recte nec suaviter 498, 1
ivere recte 561, 4
iverem 356, 1
iveret 353, 2. 558, 12
ives 114, 7. 501, 19. 504, 15. 514, 19
ivet 95, 2. 444, 5
ividus 232, 1
ivimus 385, 2
ivis 504, 15
ivit 343, 10. 344, 1. 355, 11. 491, 3. 517, 6. 542, 5
ivite 412, 11
ivitis 483, 10
ivitur 132, 3
ivo, *nom.* 175, 14. 422, 8
ivo, *verb.* 370, 27. 373, 2. 500, 2
ivorum 391, 4
ivos 394, 5
ivum 49, 5. 583, 18
ivunt 205, 8. 247, 3. 398, 2. 454, 19
ix 36, 7. 63, 13. 86, 1. 332, 5. 359, 10. 385, 6. 404, 2. 456, 8. 466, 11
ixere 248, 3
ixeris 97, 5
ixi 210, 8. 220, 3. 354, 10
ixisse 329, 16. 332, 7. 367, 10. 401, 3. 504, 1
ixisset 478, 10
ixit 164, 5. 419, 7. 456, 6. 518, 11
icera 515, 7
iceret 372, 14. 525, 16
icerosum 60, 2
Ila 110, 4. 127, 8. 385, 3. 454, 19. 525, 16
Ilam 542, 4
Ili 420, 5
illius 524, 4
illum 58, 2. 465, 9
ilmo 6, 5. 514, 5
ilmos 129, 1. 496, 17
ilnarum 273, 6
ilta 253, 6. 271, 10. 278, 4
ilti 468, 1
iltima 83, 4. 137, 4. 353, 8. 376, 1. 518, 1. 520, 5
iltimæ 42, 5
iltimam 28, 3
iltimas 156, 5
iltimi 145, 4
iltimos 81, 12
iltimum 106, 1. 264, 11
iltor 8, 12. 530, 9
iltorem 7, 1
iltra 54, 10. 66, 3. 122, 4. 133, 3. 139, 7, 15. 219, 7. 252, 3. 329, 6. 394, 3. 396, 1. 424, 5. 472, 2. 589, 21
iltra quam 252, 3
iltra quam satis est 488, 4. 496, 15
iltro 234, 13. 351, 5. 365, 5. 376, 5. 398, 14. 430, 3. 444, 5. 447, 2, 17. 458, 6. 506, 3. 549, 4. 556, 8
iltus 375, 2
Ilubris 504, 7
ilvis 438, 9
ilulantem 379, 13
Ilyssei 16, 5. 301, 1. 302, 9. 491, 10. 494, 11
Ilyssem 424, 14. 425, 6. 478, 2
Ilysses 448, 2
Imber 438, 7
imbilicum 294, 8
imbra 19, 11. 45, 1. 74, 4. 242, 11. 279, 17. 495, 4. 514, 12. 554, 19
imbræ 123, 6. 381, 1
imbram 97, 10. 559, 15
imbras 172, 8. 218, 15. 358, 9
imbras, *in cæna*, 463, 13
Imbreni 412, 9
imbris 486, 14
imbrosam 148, 9
imbrosis 13, 6. 30, 3
Imidius 328, 21
ina 66, 6. 86, 1. 183, 10. 214, 10. 364, 1. 439, 4. 487, 2. 488, 18. 499, 13. 502, 6. 561, 3
inà 219, 14. 409, 4. 410, 3. 424, 15. 452, 9. 463, 9. 551, 7
inam rem 565, 15
incia 583, 6, 7
incta 90, 3. 275, 16. 453, 5. 509, 15
inctam 408, 3
incti 118, 1. 396, 7
inctis 69, 8. 278, 10. 441, 5. 515, 6. 536, 1
inctius 513, 16
incto 447, 10
inctos 185, 6
inctum 447, 13. 518, 13. 588, 18
incus 81, 3
inda 31, 11. 104, 2. 108, 4. 126, 2. 144, 8. 160, 1. 511, 4. 559, 6
indæ 136, 1
indam 559, 6
indas 214, 5. 234, 6. 257, 11. 298, 9
inde 30, 5, 15. 68, 2. 82, 7, *et alibi*
inde unde 345, 9
inde, et quo 434, 7
inde domo 495, 7
inde mihi lapidem 462, 2
indenos 309, 6. 532, 14
indeoctoginta 420, 17
indique 18, 5. 42, 1. 70, 1. 128, 5. 291, 4. 327, 17. 339, 10. 387, 1. 397, 13. 420, 8. 421, 3. 496, 12. 564, 3
indis 6, 10. 67, 1. 185, 6. 327, 7. 471, 6. 478, 6. 517, 11
ingere 420, 25
ingi 559, 13
ingit 523, 5
ingor 374, 4
inguem 360, 5. 476, 13. 581, 9
inguenta 98, 2. 109, 2
inguentarius 427, 4
inguentum 188, 7. 585, 15
ingues 394, 5. 495, 5. 585, 18. 581, 12
ingui 111, 2. 171, 3. 530, 16
inguibus 17, 3. 142, 8. 279, 17. 346, 6. 379, 15
ingula 297, 9. 329, 13
ini, *dat.* 95, 9. 96, 8. 400, 10. 410, 13. 499, 7. 564, 8
inice 61, 4
inicis 138, 9
inico 187, 9
inicuique 385, 5
inius 249, 2. 367, 12
ino 44, 10. 111, 1. 117, 8. 294, 15. 335, 5, 16. 419, 9. 447, 8. 476, 15. 534, 10. 536, 8. 541, 7. 558, 12
inquam 110, 5. 135, 6. 271, 12. 272, 4. 282, 12. 328, 23. 335, 9. 341, 8. 364, 1. 372, 7. 385, 4. 389, 1. 517, 6. 524, 4. 553, 17. 578, 7
inum 18, 3. 275, 1. 291, 12. 356, 16. 357, 9. 358, 5. 416, 18. 420, 4. 431, 7, 8. 433, 2. 516, 16. 536, 14, *bis*. 542, 2
inum et simplex 565, 9
inum, *i. e.* solum 452, 18
inumquodque caput 560, 1
inumquemque 581, 5
inus 161, 8. 291, 1. 354, 16. 359, 8. 372, 9. 386, 7. 391, 4. 415, 5. 416, 15. 433, 16. 491, 7. 498, 15
inus et alter 444, 1. 539, 4. 565, 1
inus et idem 560, 13
inxere 302, 4
vocabit 298, 10
vocabula 431, 5. 556, 17. 567, 17
vocalem 30, 5
vocamus 344, 6
vocando 421, 15
vocanti 76, 2. 175, 9
vocantis 70, 6

vocares 497, 7. 550, 3
vocari 8, 11. 306, 14. 515, 13
vocas 144, 6. 509, 15
vocat 171, 9. 207, 16. 236, 16. 380, 4. 460, 15. 509, 14. 553, 1. 554, 8. 558, 25
vocata 202, 6. 275, 2. 278, 16. 427, 14
vocatis 423, 6
vocatur 578, 12
vocatus 140, 6, *bis*. 457, 14
vocaveris 249, 8
voce 25, 2. 26, 5. 158. 6. 252, 9. 277, 4. 281, 8. 340, 8. 377, 2. 386, 12. 390, 3. 429, 9
voce paterna 585, 6
vocem 57, 6
vocem tollit 569, 3
voces, *nomen*, 174, 16. 327, 12. 346, 8. 381, 5. 472, 4. 478, 7. 522, 12. 547, 8. 576, 14. 582, 14
voces reddere 573, 10
voces 36, 10
vocet 7, 8. 444, 6
voci 354, 5
vocibus 96, 7. 239, 13. 278, 17. 301, 13. 306, 1
vocis 228, 10
volam 517, 18. 560, 6
Volanerius 456, 11
volantem 86, 4
volantes 132, 2
volat 525, 15
volate 299, 12
volebat 523, 14
volens 222, 10
volent 569, 10
volente 302, 10
volentem 259, 7
voles 40, 7. 303, 18. 305, 12. 484, 13. 518, 13. 589, 4
volet 206, 10. 344, 16. 409, 10, 12. 418, 3. 419, 14. 480, 11. 503, 5. 515, 16. 524, 7. 567, 17. 583, 17. 585, 3
volitant 237, 2
volo 382, 15
volubiles 225, 12
volubilis 479, 16
volucrem 78, 5. 225, 10
volucres 378, 5
volucris 136, 5. 216, 8. 255, 15
volvens 439, 13
volventis 219, 14
volvere, *infin.* 114, 4. 241, 4
voluere 31, 10
voluerunt 456, 1
volui 419, 4. 531, 9
voluisse 419, 5
voluit 120, 1. 419, 7
volvitur 257, 16
volumina 507, 2. 535, 2
volumus 483, 4
volunt 527, 7. 583, 11
voluntas 63, 3
voluptas 334, 5. 403, 6. 491, 11. 546, 11. 557, 16
voluptas empta dolore 480, 6
voluptates 480, 6
voluptatis causa 583, 16
vomere 186, 13. 479, 18
vomerem 270, 6
Voranus 380, 10
vortices 114, 4
vos 52, 8. 53, 3. 160, 2, 10. 161, 1. 279, 13. 280, 3. 299, 11. 309, 10. 311, 4. 324, 11, 12. 395, 5
vos o 187, 14. 581, 6
vos plaudite 573, 7
vota 228, 20. 246, 1. 254, 12. 282, 9
voti compos 568, 4
votis 111, 4. 220, 10. 236, 16. 305, 4. 312, 8. 325, 2. 448, 13. 452, 20
votiva 15, 4. 398, 8. 483, 11
votivam 136, 12
voto 363, 11. 480, 7. 510, 12
votum 502, 6
voveat 484, 5
voveram 175, 16
vox 372, 1. 586, 11
urantur 300, 12
urbana 510, 11
urbanæ 499, 9
urbani 388, 7
urbano 576, 11
urbanum 454, 5
urbanus 355, 3. 393, 10. 454, 15. 512, 18. 529, 3
urbe 165, 5. 177, 3. 308, 10. 324, 6. 355, 11. 360, 10. 399, 6. 411, 11. 449, 11. 509, 4
urbem 5, 7. 18, 3. 170, 3. 289, 7. 297, 8. 305, 1. 310, 7. 324, 5. 369, 7. 381, 7. 382, 11. 387, 5. 454, 17. 457, 13. 509, 9. 576, 6
urbes 80, 8. 144, 5. 161, 6. 234, 4. 235, 3. 259, 8. 261, 8. 478, 3. 554, 18. 567, 12. 572, 5
urbi 219, 2. 285, 4. 515, 11. 542, 6
urbibus 42, 5. 287, 3. 502, 6
urbis 228, 5. 455, 1. 490, 12. 509, 16. 532, 10
urbium 191, 4. 206, 12. 230, 9
urbs 282, 10
uroeus 565, 8
urenda 342, 13
urendos 513, 9
urente 364, 14
urere 289, 4. 386, 2
ureret 239, 10. 282, 6
ureris 294, 13. 516, 8
uret 40, 4. 501, 18. 507, 6
urge 447, 24. 450, 5
urgendo 115, 1
urgent 39, 9
urgentur 248, 5
urgere 441, 4. 589, 12
urgeris 348, 9
urgeo 113, 4. 189, 3. 509, 20
urget 14, 4. 55, 9. 57, 8. 215, 8. 303, 3. 332, 1. 407, 14. 415, 11. 450, 10. 456, 2. 460, 17. 550, 20. 551, 22. 590, 7
urgetur 344, 13
uri 174, 5 459, 2
urimur 17, 4
urit 13, 3. 48, 5, 7. 338, 13. 477, 12. 534, 5
urna 98, 15. 148, 2. 182, 16. 327, 1. 365, 7. 383, 10
urnam 399, 7. 449, 5
uror 35, 5
ursis 159, 9. 513, 7
ursum 546, 10
ursus 300, 8. 591, 15
urtica 504, 15
usitata 144, 1
usitatis 278, 14
usquam 121, 9. 326, 1. 398, 6. 457, 15. 493, 13. 551, 5
usque 333, 3. 340, 7. 364, 15. 382, 13, 17
usque donec 573, 6
usque dum 351, 4
usque, *i. e.* etiam 139, 6. 388, 1. 401, 3. 457, 9
usque qua 558, 25
usque, *i. e.* semper 43, 8. 112, 10. 222, 1. 234, 7. 264, 11. 305, 6. 328, 23. 569, 15. 584, 14
usque superque quam satis est 336, 1
Usticæ 44, 2
ustis 285, 3
usto 288, 11
usu 95, 1
usum 62, 1. 117, 2. 327, 20. 411, 4. 412, 10, 510, 12
usus, *nom. subst.* 149, 15. 156, 11. 346, 7. 453, 16. 504, 11. 540, 10. 556, 20. 558, 14. 559, 5. 567, 17
usus, *particip.* 355, 9. 384, 11
ut *pro* adeo ut 342, 8. 454, 7
ut *pro* quando 234, 4. 265, 3. 271, 6
ut, *i. e.* postquam 275, 8. 293, 6. 301, 5. 412, 4. 496, 5. 540, 11
ut, *i. e.* quomodo 159, 8, 9. 161, 2. 180, 2. 273, 7. 482, 7
ut, *i. e.* o quam 209, 12. 267, 11. 270, 4
ut, *i. e.* scilicet 304, 9. 305, 1. 452, 14
ut, *i. e.* statim ac 397, 17
ut, *i. e.* tanquam 167, 1. 275, 6. 338, 1. 435, 12, *bis*
ut *pro* quomodo *vel* quantum 462, 7. 498, 10
ut, *i. e.* ne non 399, 20
ut aiunt 489, 9. 495, 3. 519, 5. 552, 18
ut cuique est ætas 491, 2
ut fit 552, 2
ut libet 493, 7. 496, 3
ut lubet 415, 12
ut magis 360, 6
ut magnum 350, 8
ut mavis 351, 5
ut melius 28, 2. 465, 13
ut multo suavius 467, 12
ut multum 350, 11

ut ne 443, 14
ut pote 351, 8. 365, 10. 435, 8. 576, 4
ut sæpe 336, 23
ut si 466, 5. 515, 16
utar 560, 3
utare 423, 3
utcunque 44, 1. 81, 6. 135, 2. 160, 2. 233, 15. 304, 5
uter 350, 14. 420, 2. 423, 16. 444, 5. 458, 13. 512, 13, *bis*. 537, 4
uterne 410, 14
utere 456, 1. 491, 15. 506, 3
uteris 507, 10. 558, 9
utero 202, 5
uterque 95, 8. 353, 16. 360, 1. 362, 7. 376, 9. 395, 2. 423, 12. 455, 3. 509, 6. 510, 15. 554, 10. 555, 14. 569, 6
utetur 407, 13
uti, *adverb.* 39, 15. 180, 15. 237, 18. 275, 6. 279, 5. 351, 15. 352, 6. 460, 3. 491, 12
uti, *verb.* 96, 6. 249, 11. 356, 6. 420, 9. 480, 1. 485, 11. 495, 11. 501, 16. 518, 3, 14. 519, 1. 530, 15. 574, 7
uti, *conjunct.* 276, 15. 363, 8. 372, 10. 376, 7. 427, 3. 447, 21. 521, 11
Uticam 531, 15
utile 477, 2. 478, 2. 524, 16. 544, 11. 557, 18. 584, 3
utilem 32, 5
utili 249, 4
utilis 514, 16, *bis*. 542, 6. 576, 2
utilitas 346, 3
utiliter 517, 10
utilium 526, 19. 574, 1. 576, 16
utinam 82, 9. 104, 4. 215, 2. 238, 1. 395, 2. 409, 18
utitur 326, 1. 344, 22
utor 536, 13
utra 512, 14
utramque 134, 12. 519, 16
utraque 380, 6
utrasque 379, 14
utrem 447, 25
utrinque 386, 13. 522, 9
utrique 416, 15. 421, 15
utrisque 431, 9
utrius 519, 2
utriusque 175, 15
utro 537, 4
utrobique 487, 11
utroque 376, 2. 435, 6. 525, 10
utroque nostrum 398, 4
utrum 407, 14. 512, 5
utrum, *i. e.* an 591, 13
utrum, *i. e.* sive 560, 12
utrumne 264, 5. 429, 3. 453, 14
utrumque 123, 5. 136, 2. 288, 1. 300, 13. 353, 17. 375, 9. 398, 10. 455, 14. 463, 8. 477, 12. 487, 12. 579, 13
uva 509, 17
uva pensilis 411, 12
uvæ 102, 8
uvam 52, 1. 267, 12. 440, 12. 465, 10. 558, 17
uvida 15, 4
uvidi 227, 13. 238, 3
uvidus 142, 2
uvis 105, 6
Vulcano 364, 7
Vulcanus 13, 3. 162, 7
vulgares 152, 4
vulgaris 405, 6
vulgarit 152, 8
vulgata 304, 10
vulgatas 246, 4
vulgavi 530, 3
vulgi 354, 1. 372, 6. 531, 13. 547, 4
vulgo, *nom.* 351, 7. 368, 2. 400, 11. 508, 2
vulgum 417, 4
vulgus 81, 8. 123, 8. 134, 4. 146, 1. 431, 11. 538, 4
vulnera 397, 8
vulnere 63, 2
vulnus 289, 17. 558, 4
sub vulpe latentes animi 589, 15
vulpes 211, 8. 424, 3. 474, 10
vult 10, 12. 328, 10. 522, 8. 523, 11. 540, 5. 551, 21. 568, 17. 575, 5. 584, 8
Vultei 497, 6
Vulteium 495, 9, 18
vultis 62, 9. 324, 10. 334, 4
vultu 86, 14. 103, 4. 117, 9. 182, 15. 249, 6. 458, 10. 528, 11. 551, 5. 560, 2
vultum 101, 5. 167, 3. 374, 2. 442, 8. 448, 6. 503, 13. 540, 15. 550, 1. 569, 16
Vulture, *monte*, 158, 12
vultus 8, 8. 48, 8. 92, 2. 153, 4. 236, 9. 413, 8
vultus, *plur.* 92, 2. 275, 1. 279, 17. 302, 11. 475, 13. 550, 8. 569, 12
vulva 513, 13
uxor 127, 6. 139, 11. 157, 14. 189, 6. 215, 24. 268, 18. 328, 10. 416, 23. 427, 14. 479, 18
uxore 425, 5
uxorem 352, 15. 421, 6. 426, 5. 489, 5. 557, 10
uxores 43, 11. 213, 10. 334, 1
uxoribus 335, 9
uxorius 7, 3

X.

XANTHIA 99, 4
Xantho 240, 1

Z.

ZEPHYRIS 148, 10. 242, 4. 493, 1
Zethi 524, 9
Zona 215, 10
zonam, *i. e.* loculos 553, 4
zonis 71, 4

FINIS.

Typis GILBERT et RIVINGTON, St. John's Square.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

JAN 17 '55 H

NOV 15 '56 H